Digitized by Google

IOANNIS
PICI, MIRANDVLAE CONCORDIAEQVE
Comitis,

Theologorum & Philoſophorum, ſine controuerſia, Principis: Viri, ſiue linguarum, ſiue rerum, & humanarum, & diuinarum cognitionem ſpectes, doctrinâ & ingenio admirando:

ITEM, TOMO SECVNDO

IOANNIS FRANCISCI PICI
PRINCIPIS, EX EADEM ILLVSTRI
proſapia oriundi;

Viri & philoſophi, tàm bonarum artium & diſciplinarum, quàm veterum philoſophorum dogmatum, omni genere & virtute praſtantiſſimi:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

OPERA quæ extant omnia:

non tàm literatis viris vtilia, quàm neceſſaria, in vnum Corpus redacta:

Quorum ELENCHI *poſt vitam Authoris habentur.*

Acceſſerunt etiam Rerum & verborum memorabilium, atq; ſcriptorum, quorum ſententiæ & opiniones quacunq; de re allegantur & citantur, duo INDICES locupletiſſimi.

Editio vltima, ſuperioribus multò correctior & locupletior.

Cum Gratia & Priuilegio Cæſ. Maieſt.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI.

PRIVILEGIVM LEONIS X. PONTIFICIS MAXIMI DE EDITIONE LIBRORVM IOANnis Franciſci Pici Mirandulæ Domini & Concordiæ Comitis.

DILECTO FILIO LEO X. PONTIFEX MAXIMVS, Ioan. Franciſco Pico Mirandulæ Domino & Concordiæ Comiti.

DILECTE fili, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem: nobis ſemper peculiare fuit (quod & domus noſtra quoq; antea obſeruauit) eos homines libenter & amplecti & fouere, qui aliqua doctrinæ & virtutis conditione præſtarent, inter alios verò omnes familiam tuam cum ſuo ipſius ſplendore & nobilitate, tùm Ioannis Pici patrui tui excellentia, qui vir multiplici ſcientiarum genere vnicus ſua ætate atq; conſpicuus cum gratiæ memoriæ Laurentio Medice noſtro ſecundùm carnem genitore coniunctiſsimè ac familiariſsimè vixit, omni beneuolentiæ ſtudio & dilectionis officio ſumus aſsiduè proſecuti. Huc item accedit, quod tu ſummo ingenio, ſummaq; eruditione præditus à tuis maioribus nuſquàm degenerando, ſed eorum veſtigijs egregiè inſiſtendo, dignum te ac idoneum præbes, vt non modò antiquæ inter nos amicitiæ vinculum retinere, verùm etiam amorem noſtrum & paternam in te tuosq; charitatem maiorem in modum excitare indiesq; augere poſsis, quippe qui omnibus operib. per ipſum patruum tuum compoſitis, quæ morte præuentus partim fortè imperfecta, partim inemendata reliquerat, tuis etiam, quæ ipſe multa & egregia edidiſti, ſimul perfectionem limamq; adhibuiſti: eaq; (velut nobis dilectus filius noſter Hercules ſanctæ Agathæ Diaconus Cardinalis de Rangonibus tuo nomine retulit) ad communem vſum ſtudioſorum (quibus nos inprimis fauemus) magis caſtigata, quàm antea in lucem edere & publico donare, ac vt emendatiora nitidioraque exeant, conducto calcographo in oppido tuo Mirandulæ proprijs ſumptibus te etiam præſidente imprimenda conſtituiſti. Sed quia vereris, ne ſi ipſa volumina inconſultò prodirent, ab aliquibus alijs in honoris tui præiudicium & damnum ſtatim denuò imprimerentur: Curaſti nobis per Cardinalem præfatum humiliter ſupplicari, vt tibi de remedio opportuno benigniter prouidere dignaremur. Nos autem huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, cupientes (quātum cum Deo poſſumus) honeſtis tuis votis annuere pariterq; indemnitati conſulere vt promptiùs, & ſecuriùs tàm laudabile Opus peragendum aggrediaris: omnibus & ſingulis Chriſtianam fidem vbilibet profitentibus ſub excommunicatione latæ ſententiæ, à qua nemo abſolui, niſi per Romanum Pontificem, præterquàm in mortis articulo ſatisfactione præuia poſsit: noſtris verò ſubditis etiā ducentorum aureorum, & amiſsionis ipſorum voluminū accuſatoribus pro medietate, & cuicunq; tibi placuerit, pro reliquo applicandorum ſtatim & de facto per quemlibet cuiuſcunq; cōditionis & gradus contrafacientem incurrendis, & irreuocabiliter exigendis pœnis, per præſentes expreſsè inhibendo mandamus, ne quiſquam ſub aliquo prætextu vel quæſito colore huiuſmodi tua & patrui tui opera, & libros per te, vt ſuprà, publicandos, quoad vixeris, abſq; tuo expreſſo conſenſu, & conceſsione per ſe vel alios imprimere, aut imprimenda locare audeat vel præſumat. Mandantes omnibus & ſingulis noſtris, & ſedis Apoſtolicæ legatis, Prolegatis, Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ordinarijs & eorum vicarijs ac alijs quibuſcunque, ad quos ſpectat, ſpectareque poterit quomodolibet in futurum: vt tibi in præmiſsis, quoties opus fuerit, & à te vel tuis mandatarijs ad hoc deſtinatis fuerint requiſiti, in virtute ſanctæ obedientiæ omni opportuno fauore & auxilio pro noſtra etiam, & huius ſanctæ Sedis reuerentia adeſſe, & aſsiſtere debeant. Et ne de inhibitione & mandato noſtro huiuſmodi ignorari contingat, volumus harum exemplum in quolibet primo dictorum librorum folio ad verbum imprimi & apponi, eiq; ac ſi præſentes ſub anulo Piſcatoris ſignatæ forent, fidem indubiam per quemlibet haberi, conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis cæteriſq; contrarijs non obſtantibus quibuſcunque.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub anulo Piſcatoris, die 10. Aprilis 1519. Pontificatus noſtri anno 7. A tergo. Ia. Sadoletus.

CENSVRA ALEXANDRI P.M. EIVS NOMINIS VI. OPERVMQVE AVTHORIS A' NONNVLLIS, CALVMNIIS impetitorum, defenſio.

ALEXANDER SERVVS SERVORVM DEI DILECTO FILIO, NOBILI VIRO, Ioanni Pico, Comiti Mirandulæ.

DILECTE fili, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Omnium catholicorum quieti, & famæ, eorum præſertim quos generis nobilitas, literarum diſciplina, vitæ fideiq́ orthodoxæ integritas commendat, quantum cum Deo licet, conſulimus. Dudum ſiquidem, cùm primùm ad Innocentium Papam VIII. prædeceſſorem noſtrum, & Romanam curiam te contuliſſes, & Noningentas in Theologia, & alijs facultatibus concluſiones, ex permiſſione præfati prædeceſſoris, publicè (vt moris eſt) diſputandas affixiſſes, quas ſub Apoſtolicæ ſedis correctione, te ſuſtentare offerebas, & dictus prædeceſſor, inter illas aliquas fidei & religioni noſtræ contrarias, erroneas, ſcandaloſas, & malè ſonantes, ac de non ſana doctrina ſuſpectas, ab aliquibus intellexiſſet: tunc integritati fidei conſulere volens, ne fidelium mentes (& præſertim ſimplicium qui ad huiuſmodi publicas diſputationes confluere ſolent, corrumperentur) nonnullis venerabilibus fratribus, tunc ſuis, tunc noſtris Epiſcopis, & alijs ſacræ Theologiæ, ac vtriuſq́ iuris profeſſoribus per eum nominatis per literas ſuas, in forma breuis, commiſit, & mandauit, vt contenta in dictis concluſionibus examinarent, an aliqua ex illis, ex vi verborum à fide catholica diſſonarent, aut hæreſim ſaperent: ſeu dubia & ancipites, ad erroneum ſenſum trahi poſſent: & ipſi prædeceſſori referrent, ſicuti plenius, in dicto breui, continetur vt habita fideli relatione eorum, opportunè prouideret. Qui quidem Epiſcopi & profeſſores, eidem prædeceſſori retulerunt, quaſdam ſibi videri concluſiones ſuſpectas, & vt aſſerebant hæreſim ſapientes, quas tamen cõcluſiones gratia tantùm ſcholaſticæ diſputationis, ac ſub Apoſtolicæ ſedis correctione diſputandas publicaueras, & tales demùm eas te habiturum profeſſus es, quales per eundem prædeceſſorem noſtrum iudicarentur: iureiurãdo promittens, cuicunq́ declarationi, quam ipſum prædeceſſorem ſuper hoc facere contingeret, aſſenſurum. Deinde verò per dictum prædeceſſorem, accepto te, quendam alium librum, Apologeticum edidiſſe, in quo eaſdem concluſiones, in meliorem & catholicum ſenſum declarans, interpretabaris, & circa eas intellectum ſinceræ fidei, explicabas iidem prædeceſſor, ne præmiſſæ propoſitiones, corda fidelium, quoquomodo corrumperent interdixit lectionem libelli prædictarũ Noningentarum concluſionum, te tamẽ, nulla ob præmiſſa incurriſſe exiſtimationis notam declarauit, vt in eiſdem literis, quarum tenorem hic pro expreſſo haberi volumus, latiùs continetur. Verùm, eidem prædeceſſori, poſtea aliquibus ſuggerẽtibus prætextu dicti apologetici, te præmiſſo iuramento tuo contrauenisse, te in Gallijs agentẽ, ad curiam citari mandauit, cuius mandatis reuerẽter acceptis ad Romanam curiam regreſſurus iter arripuiſti: cumq́ in Italiam peruenisſes, ex beneplacito ipſius prædeceſſoris, in partibus Florentiæ ſubſtitiſti. Interim verò præmiſſis ad noſtram notitiam deductis, inquiſitaq́ per nos totius negotij veritate, compertoq́, & præſertim referentibus Venerabili fratre noſtro Georgio Epiſcopo Albanenſi, & Vlixbonenſi, ac dilectis filijs Ioanne Baptiſta de Vrſinis, Tituli ſanctorum Ioannis & Pauli presbytero, & Frãciſco, ſancti Euſtachij diacono, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, quibus ſpecialiter com-

miſeramus, vt adhibito ſecum dilecto filio Paulo Genuenſi theologiæ, ac ordinis ſancti Dominici profeſſore, & ſacri palatij Apoſtolici Magiſtro ſe accuratè informarent & nobis retulerint: nihil aliud poſtea contra te actum, proceſſum, ſeu attentatum fuiſſe, quodq; in eodem apologetico, quod in orthodoxam fidem, à cuiuſuis ſuſpicionis nota, mentem tuam apud omnes reuelandam ſcripſeras, iudicium, & determinationem ipſius prædeceſſoris, ac ſedis Apoſtolicæ, cui te humiliter ſubmiſiſti, continuè expectare affirmabas, & in præmiſſa promiſſione, & iuramẽto tuo perſtiteris, prout etiam perſiſtere intendis, & denuò etiam promittis. Ideò nos bonam & integram mentem, & ſinceritatem fidei, ac in nos & ſedem Apoſtolicam deuotionem & obedientiam tuã, paterno affectu complectentes, ac te, quẽ etiam diuina largitas, varijs virtutib. illuſtrauit, pro potiori cautela tua, ab omni reatu periurij, ſi quem etiam forſan indirectè, dicto iuramento tuo, cuius formam hic haberi volumus pro expreſſo, aliquo modo contrauenieudo incurriſſes, abſoluentes, & abſolutum fortè cenſentes cauſam commiſſionis huiuſmodi aduerſus te, & illius ſtatum indiuidualem, pro expreſſo etiam habentes, & quantus pendeat coram quibuſcunq; iudicibus, etiam ſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinalibus, ad nos aduocãtes, motu proprio, & ex certa ſcientia, extinguimus: teq; in eodem iuramento tuo perſiſtentem, iuxta formam literarum ipſius prædeceſſoris, nullam omninò propter præmiſſa incurriſſe æxtimationis notam, & propter editionem declarationum & Apologetici huiuſmodi, aut aliàs, nullam hæreſis ſpeciem, vel ſuſpicionem, aut notam ſiniſtram incurriſſe, ſeu in crimen veri vel ficti relapſi incidiſſe, aut pœnas vel cenſuras in iure vel alias, contra hæreticos, vel de hæreſi ſuſpectos, contentas, ſiue latas, quomodolibet incurriſſe: Similibus motu & ſcientia, auctoritate præfata per præſentes decernimus, & declaramus, iubibentes, diſtrictiuſq; in vim ſanctæ obedientiæ mandãtes, ordinarijs locorum, & commiſſarijs, ac officialibus quibuſcunq; etiam hæreticæ prauitatis inquiſitoribus, ne te præmiſſorum occaſione, quomodolibet moleſtare, ſeu inquirere præſumant, decernentes irritum & inane, ſi ſecus, ſuper his à quoquam, quamuis autoritate ſcienter vel ignoranter cõtigerit attentari, præmiſſis necnon conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſq; in contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcunq;, de quibus etiam hic expreſſe facienda eſſet mentio ſpecialis. Datum Romæ, apud ſanctum Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die xvij. Iunij. M. CCCC. XCIII. Pontificatus anno primo.

IOAN.

JOANNIS PICI MIRANDVLÆ ET CONCORDIAE PRINCIPIS V.C. VITA, PER IOANNEM FRANCISCVM ILLVST. PRINCIPEM PICI FILIUM CONſCRIPTA.

IOANNIS Pici patrui mei vitam ſcribere orſus, præfandum Lectoribus in primis duco, ne aut quòd fratris filius, aut quòd diſcipulus fuerim, me aliquid in gratiam blandientium more, dicturum ſuſpicentur. Nihil hîc amicitiæ datum, nihil familiæ, nihilq; beneficijs (quæ maxima profectò in me extiterunt) ficticia laude repenſum. Tantum quippè ab adulatione ſeiuncta eſt narratio mea, quantum abfuit adulandi neceſſitas, tantumque caui, ne me, vel menotum, vel vehementem in laudibus legentes arbitrarentur, ſi quicquid de ipſo conceperam, literis tradidiſſem, vt illud fuerit fortaſſe periculum, ne parum potuerint vel ipſæmet virtutes excelſæ, vel earum aſſertores coarguere. quod vel hoc argumento videre licet. Cùm plurimæ doctorum noſtræ ætatis hominum & ex primoribus quidem elucubratiſſimæ ſcriptiones non modò his quæ ſumus dicturi, locupletiſſimum reddiderint teſtimonium, ſed dum uteretur hac luce & poſtquam eam cum potiore commutauit, in eius me & morum, & doctrinæ præconijs præcelluerint: quarum nonnullas in huius libri calce, poſt commentationes ipſius adſcribi iuſſi vt firmior teſtibus, non gentilicijs fides adhiberetur. Paternum genus (licet ab Conſtantino Cęſare per Picum pronepotem, à quo totius familiæ cognomentum memoriæ proditum ſit, traxiſſe primordia) miſſum facientes, ab ipſo tempore natiuitatis ſumemus initium, tum quod familiæ forſan non minus honoris ille contulerit quàm acceperit, tum quod proprias animi dotes reliquaq; totius vitæ & obitus ſeriem præ ſe ferentia, quæ vel proprijs aut auribus, aut oculis hauſi, vel ab grauiſſimis excepi teſtibus, apertè dixerim, poſthabitiſq; & ſtemmate & præclaris auorum facinoribus recenſenda.

Anno à partu Virginis tertio & ſexageſimo ſupra milleſimum & quadringenteſimum, Pio ſecundo Pont. Maximo Eccleſiæ præſide, & Federico tertio, habenas Imperij Romani moderante, mater Iulia, ex nobili Boiardorum familia, Ioanni Franciſco patri, vltimo eum partu peperit: iam enim Galeottum maiorem natu, ex quo ſum genitus, & Antonium Mariam, ſororeſq; duas enixa fuerat, quarum altera, Leonello iam coniugi, Albertum Pium ex Carpi principibus vnum edidit, nunc Rodulphi principis Gonzagæ conſors: altera Pino Ordelapho Foroliuienſi principe, cui iam pridem nupſerat, vita functo, Montis agani Comiti ſecundas nuptias conceſsit. Prodigium haud paruum ante ipſius ortum apparuit: viſa enim circularis flamma eſt, ſupra parientis matris aſtare cubiculum, moxque euaneſcere, fortaſſe nobis inſinuans, orbicularis figuræ intellectus perfectione ſimillimum eum futurum, qui inter mortales eadem hora proderetur, vniuerſoq; terræ globo excellentia nominis, circumquaque celebrandum, cuius mens ſemper cœleſtia ignis inſtar petitura eſſet, cuiusque ignita eloquia, flammatæ menti conſona, Deum noſtrum (qui ignis comburens eſt) totis viribus quandoque celebratura: ſed ſtatim obtutibus hominum, vt illa euanuit, occulenda. Legimus quippè doctiſſimorum ſanctiſſimorumq; hominum ortus, inſolita quandoq; ſigna aut præceſsiſſe, aut ſubſequuta fuiſſe, veluti eorum incunabula infantium ab aliorum cœtu diuino nutu ſegregantia, ſummiſque rebus gerendis natos indicantia. Sic vt omittam reliquos, examen apium Ambroſij magni ora luſtrauit, in eaq; introgreſſum eſt, deinde exiens, altiſſimumq; volans, ſeq; inter nubila condens, paternos, aſpectuſq; aliorum qui aderant viſus eluſit: quod præſagium Paulinus plurifaciens, ſcriptorum eius fauos nobis indicaſſe diſſeruit, qui cœleſtia dona enunciarent, & mentes hominum de terris ad cœlum erigerent.

Forma autem inſigni fuit & liberali, procera & celſa ſtatura, molli carne, venuſta facie, in vniuerſum albenti colore, decentique rubore interſperſa, cæſijs & vigilibus oculis, flauo & inaffectato capillitio, dentibus quoque candidis & æqualibus. Sub matris imperio, ad magiſtros diſciplinaſq; delatus, ita ardenti animo ſtudia humanitatis excoluit, vt breui inter Poëtas & Oratores tempeſtatis illius præcipuos, nec iniuria collocandus eſſet. In diſcendo quidem celerrimus erat, prompto adeò ingenio præditus, vt audita ſemel à recitante carmina, & directo, & retrogrado ordine, mira omnium admiratione recenſeret, tenaciſſimaq; retineret memoria, quod cæteris contra euenire ſolet: nam qui celeri ſunt ingenio, natura fieri ſępè ſolet, vt non multùm memoria valeant. qui verò cum labore percipiunt, tenaciores perceptorum euadãt. Dum verò quartum & decimum ætatis annum ageret, matris iuſſu, quæ ſacris eum initiari vehementer optabat, diſcendi iuris pontificij gratia, Bononiam ſe tranſtulit: quod cùm biennium degustaſſet, meris id inniti traditionibus conſpicatus, aliò deflexit, non tamen abſque bonæ frugis fœtura, quando puer, & quidem tenellus, ex epiſtolis ſummorum Pontificum, quas Decretales vocant, epitomen quandam ſeu breuiarium compilauerit, quo omnes conciſiùs, quàm fieri potuit, ſanctionum illarum ſententias, concluſit, conſummatis profeſſoribus, opus non tenue. Sed ſecretarum naturæ rerum cupidus explorator tritas has ſemitas derelinquens, intellectus ſpeculationi Philoſophiæq; cùm humanæ, tùm diuinæ, ſe penitùs dedidit, cuius enanciſcendæ gratia non tantùm Italiæ, ſed & Galliarum literaria gymnaſia perluſtrans, celebres doctores tempeſtatis illius, more Platonis & Apollonij ſcrupuloſiſſimè perquirebat, operam adeò indefeſſam ſtudijs illis impendens, vt conſummatus ſimul & Theologus ſimul & Philoſophus imberbis adhuc & eſſet & haberetur. Iamque ſeptennium apud illos verſatus erat quando humanæ laudis & gloriæ cupidus (nondum enim diuino amore caluerat, vt palàm fiet) Romam migrauit, inibique oſtentare cupi-

ens, quantá eum à ſummuſſoribus in poſterum manaret inuidia. Nongentas de Dialecticis, & Mathematicis, de naturalibus diuiniſq; rebus quæſtiones propoſuit: non modò ex Latinorum petitas arculis, Græcorumque excerptas ſcrinijs, ſed ex Hebræorum etiam myſterijs erutas, Chaldæorumque arcanis atque Arabum veſtigatas. Multa item de Pythagoræ, Trimegiſtiq;, & Orphei, priſca & ſubobſcura Philoſophia, multa de Cabala, hoc eſt, Secreta Hebræorum dogmatū receptione (cuius & Origenes & Hilarius ex noſtris potiſsimùm comminiſcuntur) quæſtionibus illis intexuit: multa etiam de naturali Magia, quam non paruo interſtitio ab impia & ſceleſta ſeparari edocuit, idque multorum teſtimooio elegantiſsime comprobauit, nec non duo & ſeptuaginta noua dogmata Phyſica & Metaphyſica propria inuenta & meditata, ad quaſcunqoe Philoſophiæ quęſtiones elucidandas accommodata, defuerunt: his nouam per oumeros Philoſophandi inſtitutionem adnexuit, cunctaq; ſimul publicis locis, quò faciliùs vulgarentur, affixit, pollicitus ſe ſoluturum eis impenſas qui ex remotis oris diſceptandi gratia Romam ſe contuliſſent.

Verùm obtrectatorum ſimultate (quę ſemper velut ignis alta petit) nunquam efficere potuit, vt dies altercationis præſtitueretur, ob hanc cauſam Romæ annum manſit, quo tempore vitiligatores illi, palàm eū, & libero examine non audebant aggredi, ſed ſtrophis potiùs & cuniculis ſugillare, clancularijsq; telis ſuffodere, peſtifera corrupti inuidia (ita enim arbitrati ſunt plurimi) conabantur. Liuorem hunc, vel hac ratione ſibi maximè commouiſſe exiſtimatum eſt, quòd multi qui vel ambitione fortaſsis vel auaritia literario negocio diu incubuerant, notam ſibi fore autumarent, ſi iuuenis ille aggeſtis atauorum opibos, multaque doctrina, quaſi fertilis ager luxurians, in prima orbis vrbe, de naturalibus diuiniſq; rebus, deq; multis per plura ſecula noſtris hominibus non acceſsis, periclitari doctrinam, & ingenium non vereretur, & cùm nihil aduerſus doctrinam veris machinis moliri poſſe animaduerterent, attuliſſe eoſdem in medium tormenta caluinniæ tredecimq; ex nongentis quæſtiones, rectæ fidei ſuſpectas acclamauiſſe, quibus fortè ſe iunxiſſe nonnullos, qui quæſtiones illas, vtpote inſuetas eorum auribus, vt piè, ita fortaſſe parum eruditè, & zelo fidei & prætextu religionis inceſſerent: quas tamen quæſtiones, non pauci, & quidem celebrati Theologiæ doctores ceu pias & mundas priùs approbauerant, eiſdemq; ſubſcripſerant: quorum cœtui Bonfranciſcus Regienſis Epiſcopus annumeratus eſt, vir omnigena doctrina, acerrimoq; iudicio, & morum grauitate præclarus, qui Romæ ad Pontificem Maximum ea tempeſtate, pro Ferrarienſium duce agebat legatum: aduerſus tamen eum blaterones illi, nihil attentàrunt, cùm fortè ab eis labefactari eius famam non poſſe vererētur, quando quicquid tractaſſet, correctioni matris Eccleſiæ, & Pontificis ſubmiſiſſet. At is, famæ iſtæ diſpendia non perpeſſus, Apologiam edidit, varium certè opus & elegans, multaque, rerum ſcitu dignarum cognitione refertum, Vigintique tantùm noctibus elucubratum, qua editione luce clarius conſpici datum eſt, non tam concluſiones, Catholicos potuiſſe ſenſus recipere, quàm illos, qui primus adlatrauerant inſolentiæ & ruditatis coarguendos eſſe, librumque ipſum, & quæ ſcripturus erat in poſterum matris Eccleſiæ, eiuſq; præſidis ſanctiſsimo iudicio Chriſtianiſsimi hominis more commiſit: id enim vel expreſsè vel tacitè geri oportere, perſuaſiſsimum eſt: quaſi illud Auguſtini proferret: Errare poſſum, hæreticus eſſe non poſſum, quando alterum ſit hominis proprium, alterum peruerſæ & obſtinatæ voluntatis.

Sed vbi Innocentius octauus Pontifex Maximus accepit per editionem Apologiæ interpretatas concluſiones illas, qoæ prius calumnijs infeſtatæ fuerant in catholicum ſenſum, & à nota criminis releuatas, referentibusque nonnullis, quibus concluſionum examen demandatum fuerat, decipulas opportū poſſe fidelibus, ſi nonnullæ quæſtionum illarum (crudè quidem & inexplicitè diſceptandarum more iacebant) paſsim vacarentur, libelli lectione, quo continebantur interdixit, quæ omoia per Alexandri ſexti Pont. Max. ſub quo nunc viuimus diploma, quod Breue nominant, liquidò viſuntur, quòd cùm Apologia ipſa impreſſoribus tradere exarandum duximus. Verùm in ipſo Apologiæ calce quod poſtea Pontifex auctoritate præſtitit, quibus ille poterat rationibus antea factitauerat: obſecrauerat quippè amicos & inimicos, doctos & indoctos, vt Apologiam legerent, libellum verò ipſum concluſionum inexplicitarum pręterirēt illectum, quando in eo plurima continerentur quæ non paſsim vulganda triuijs, ſed ſecreto cōgreſſu inter doctos & paucos diſputanda ſuſceperat, ſcolaſticamq; exercitationem, more Academiarum meditatus, multa veterum Philoſophorum, Alexandri ſcilicet & Auerrois aliorumq; quàm plurimum impia dogmata propoſuiſſet, quę ſemper publicè & priuatim aſſeruerat, profeſſus fuerat, prædicauerat, non minus à veræ rectæque Philoſophiæ, quàm à fidei ſemitis declinare: atque in hunc modum de libello illo nongentarum concluſionum verba faciens, Apologeticum opus concluſit. Qui ergo me oderunt, ideò illa non legant, quia noſtra ſunt: qui me amant, ideò non legant, quia ex illis quæ mea ſunt, cogitare plurima poſſent, quæ oon ſunt noſtra: cæterum immenſa Dei bonitate, quæ ex malis etiam bona elicit, effectum eſſe (quēadmodum mihi retulit) iudicabat, vt calumnia illa falsò à maleuolis irrogata, veros errores corrigeret, eiq; in tenebris aberranti (vt quantum exorbitaſſet à tramite veritatis, contueri poſſet) ceu ſplendidiſsimum iubar illuceſceret. Prius enim & gloriæ cupidus, & amore vano ſuccenſus, muliebribusq; illecebris commotus fuerat: fœminarum quippè plurimæ, ob venuſtatem corporis oriſque gratiam, cui doctrina amplæque diuitię & generis nobilitas accedebant, in eius amorem exarſerunt, ab quarum ſtudio non abhorrens, parumper via vitæ poſthabita, in delicias defluxerat: verùm ſimultate illa experrectus, diffluentem luxu animum retudit, & conuertit ad Chriſtum, atque fœminea blandimenta, in ſupernæ patriæ gaudia commutauit, neglectaque aura gloriæ, quam affectauerat, Dei gloriam & Eccleſiæ vtilitatem, tota cœpit mente perquirere, adeoq. mores componere, vt poſthac vel inimico iudice, comprobari poſſet. Cumq; de ipſo glorioſa ſtatim fama, & per vicinas & per remotas oras volitare accepiſſet, plures ex Philoſop[illegible] qui eruditiſsimi habebantur, ad eum tanquàm ad mercaturam bonarum artium (vt inquit Cicero) [illegible] bant, vel ob commouenda literaria certamina, vel quibus inerat rectior mentis ſententia, ad audie[illegible] nendaque rectè viuendi ſalubria dogmata, quæ tantò magis expetebantur, quantò ab homine doct[illegible]

& pariter nobiliſsimo profluebant, qui quandoq; deuios mollitudinis voluptariæ anfractu ſecatus fuerat.
Videntur enim ad diſciplinam morum, auditorum mentibus inferendam, ea plurimum habere momenti,
quæ & ſuapte natura ſint bona, & à præceptore conuerſo ad iuſtitiæ ſemitas, ex diſtorto & obliquo libidi-
num calle, proficiſcantur.

Elegiaco carmine amores luſerat, quos quinq; exaratos libris, religionis cauſa, ignibus tradidit, multa
itidem Rhythmis luſit Hetruſcis, quæ pari cauſa par ignis abſumpſit. Sacras deinde literas ardentiſsimo
ſtudio complexus, ſtatim in templo Deo, ceu frugum primitias, octauum tunc & vigeſimum annum agẽs,
de operibus ſex dierum Geneſeos, & die quietis Heptaplum obtulit, opus quippè & perſectum ingenio,
& elaboratum induſtria, cum ſublimibus Philoſophorum dogmatis, tum profundiſsimis noſtræ Chri-
ſtianæ Theologiæ myſterijs refertiſsimum, ſeptemplicíq; varia enarratione connexum, ſeptenario capitũ
numero cuilibet ſeptenæ expoſitioni conſerto libri nomini maximè quadrans. quod tamen ob erutas è
naturæ gremio res & difficiles diuinarum quæſtionum euolutiones, atq; ob Prophetæ recõditiſsima ſen-
ſa ſermoniſque elegantiam non ſe paſsim Philoſophiæ & eloquentiæ rudibus offert, ſed precioſæ illius &
raræ ſupellectilis vſus paucis paratur: quod & ipſe animaduertens, in eiuſdem Proœmij calce, mentionem
de hac re non illepidam ſecit. Cùm primùm ſacras deguſtauit literas, non tantùm veram ſapientiam, ſed &
veram eloquentiam, inueniſſe lætabundus exultabat, multaque vt omittam, ab eo teſtamenti Noui allata
prçconia, Pauli epiſtolas, oratorum omnium ſcriptionibus eloquentia prẹſtare dicebat, Tullij etiam ipſius
Demoſtheniſque primarij (vt inquit ille) dicendi artificis, lucubrationes nominatim citans, non quòd
eſſent, vt illæ calamiſtris inuſtæ, & corraſis vndique fucis, & cincionis coaſtipatæ, ſed vt veram, ſolidam,
& redolerent, & ſaperent eloquentiam, veris ſententijs, vera arte ſuffultam, eſſentque vt dicam breuiùs,
Aegyptiorum opibus non conſultò ſuffarcinatæ. Omnia porrò veteris Legis eloquia, conſummatiſsimæ
ſcientiæ & ſapientiæ plena prædicabat, quod & ſi cùm alij, tùm Auguſtinus in libro de Doctrina Chriſtia-
na luculenter oſtenderit, Septimiuſq; Tertullianus Euſebius Pamphili, & Caſsiodorus affirment: Gram-
maticos, Rhetores, Oratores, Philoſophoſque omnes priſcos eloquentiæ & doctrinæ ſuæ fluenta, ex di-
uinarum Scripturarum fontibus epotaſſe: ipſe tamen alijs id muneris rationibus proſequebatur, quarum
partem, in Heptapli celebratiſsimæ exordijs inque ipſo ſecundæ expoſitionis Proœmio videre operæ-
precium eſt. Inter tot iuges diuinæ legis euolutiones ſecondo anno ab Heptapli editione, opuſculum e-
tiam de Ente & Vno decem capitibus diſtinctum, abſoluit: breue quidem corpore, ſed amplum viribus,
ſed altiſsimis & Philoſophorum dogmatis, & Theologicis ſenſibus vndequaque reſperſum, quo ſuperius
Ente non eſſe vnum, ſed ſibi inuicem reſpondere, æqualique eſſe ambitu oſtendit, controuerſiamque ſu-
per ea re à Platonis Ariſtoteliſq; ſectatoribus habitam, recenſuit, aſſeuerans Academicos illos qui contra-
rium contenderunt verum Platonis dogma non aſſequutos, ſenſumque prorſus communem inter Ariſto-
telem & Platonem de Vno & Ente, ſicut & de reliquis in vniuerſum, & ſi verba diſsiderent, demonſtratu-
rus erat nõ defuiſſe: vltimo quoque Operis capite, totam diſputationem, ad inſtitutionem vitæ & morum
emendationem, non minus ingenioſè conuertit. Aduerſum quod opus Antonius Fauentinus, egregius a-
lioquin Philoſophus nonnulla quatuor epiſtolis obiectamenta protulit, quarum tribus ipſe reſpõdit, quar-
tæ verò, vel quia fideliter delata non fuit, vel quia ex præſe[illegible]ns reſponderi poſſe putauit, vel alia quapiam
de cauſa, quæ iuſta tamen credenda eſt, mentionem quod ſciuerim non habuit, cui nos, poſtquàm deceſsit
è vita, ne falſa vel latranti maleuolis, vel ſiniſtri aliquid credendi rudibus præberetur occaſio, reſpondendi
munus obiuimus. Illudque potiſsimùm curauimus, vt ex præcedentibus ipſius ſententijs, fuiſſe magna ex
parte reſponſum monſtraremus. Vidimus etiam nonnulla Platonica vernaculo ſermone ab eo digeſta,
quibus multa ad priſcorum Theologiam enodandam facientia, multa in ænigmatibus & ſcirpis abſtruſa
ſapientum ſenſa reſerantia, deprehenduntur, quæ forſan, maius ocium nacti, Latina reddere tentabimus,
ne tanti hominis ſupereminens doctrina hiſce de rebus maximè peruia, quibuſque vulgi ante ora feratur.

Hactenus de perfectis lucubrationibus, quas ante mortem emiſerat, veluti nuncios & anteambulones
præclarorum operum, quæ conceperat, & procudebat. Vetus enim teſtamentum, interpretamenti iam fa-
cibus illuminârat, id ipſum muneris, vt Nouo præſtaret accinctus, nec eos tantùm, quos literæ ſeries ferre
poterat ſenſus, protulerat, ſed in his locis, quæ treis alios diuinorum eloquiorum proprios latura fuerat,
ſuperædificabat, Græciſque & Hebræis exemplaribus noſtrorum codicum, diſcordes ſententias confe-
rebat. ſed hoc potiſsimùm in eius mente conſitum fuit, hoc de vniuerſis propoſitis, quæ in commentandi
genere conceperat, altiùs inſedit, vt aliorum dogmata non adduceret, vtpote quæ iam haberentur, lege-
rentur, noſcerentur, ſed ſua prorſus inuenta, & meditata diſſereret, vt proprijs, non alienis facultatibus, fa-
melicas veritatis animas, pro virili ſaturaret: Poſt hæc Hebraico idiomate pollens, de veritate tranſlatio-
nis Hieronymi aduerſus Hebræorum calumnias, libellum edidit necnon, defenſionem pro ſeptuaginta
Interpretibus quantum ad Pſalmos attinet aduerſus eoſdem, libellum item de Vera temporum ſupputa-
tione conſcripſit. Poſtremo ad debellandos ſeptem hoſtes Eccleſiæ animũ appulerat, qui enim nec Chri-
ſto, nec illius paret Eccleſiæ, & quod eſt ſequens, eius eſt hoſtis, aut impius exiſtens, nullum recipit cre-
dendum dogma, ſiue falſis inſeruit idolis, ſubque hiſce ſimulacris dæmones adorat, ſeu Moyſaicam per-
ditiſsimorum Iudæorum ritu legem colit, nefandùmve Mahometem ſequitur, deteſtandis illius placitis
mancipatus: aut Chriſtianam auditu tantum non operibus & mente ſincera vitam viuens, Euangelica do-
cumenta peruertit, Catholicæque Eccleſiæ non conſentiens, obſtinato corde recalcitrat, vel non caſta fi-
de, ſed varijs adulterata prophanataq; ſuperſtitionibus Euangelica ſuſcipit: aut licet ſolida nitidaq; ac con-
ſtanti fide receperit operibus aduerſatur. Hos itaque ſeptem, quaſi duces ſub quibus reliqui velut grega-
rij continentur, proprijs eorũ armis conflicturus, ad congreſſum citauerat, aduerſus impios Philoſophos,
qui nullæ religionis iugo colla depreſsi nulliq; addicti numini, naturales tantùm rationes adorant, eiſdem
rationibus dimicabat. Veteris teſtamenti ſententijs, proprijſque Iudaicæ ſcholæ auctoramentis, validiſ-

ſimè contra Hebræos præliabatur, cum Mahumetanis Alcorano nixus pedem contulerat, Idolorum cultores, & multis vulneribus, & vi non multa proſtrauerat, ſuperſtioonibus vanis irretitos, eos præſertim qui diuinatricem colunt Aſtrologiam, & veræ Philoſophiæ, & peculiaribus rationibus Aſtrologorum acriter taxauerat: duodecimque iam libris, & quidem abſolutiſsimis, ex tredecim ad hoc deſtinatis, eorum deliria inſectatus fuerat. Demòm Hydromantiam, Geomantiam, Pyromantiam, Haruſpicinam, & cætera id genus inania, ſigillaòm exploſerat. Sed in Prophetantes Aſtrologos, cuneū ex profeſſo direxerat, totiſque viribus Arietem temperauerat, quando eorum dogmatis, futilibus quidem & nullius mométi, ſuperſtitiones cæteræ ſuis erroribus fulcimenta aucupentur, vel inſpectæ Geneſeos momenta trutinantes, vel in elegendis horis, aut Hexagonos aut Trigonos aſpectus (quos benignos vocant) conciliantes, & eiuſmodi reliqua quibus nec inſanus Oreſtes accederet. Nec contentus Aſtrologiam omnem funditùs euertiſſe, vt oſtenderet noſtri temporis Aſtrologis Græcæ poóſsimùm linguæ ignaris, Vaniſsimam omnium profeſsionum Aſtrologiam, peruerſis tranſlaoonibus vaniorem, (ſi dici poteſt) effectam. Ptolomæi fructus, quos centiloquium vulgò nuncupant, inter ſcribeodum aduerſus eoſdem, quaſi aliud agens è Græco in Latinum ſermonem vertit, & elegantiſsima expoſitione honeſtauit, quo in libro plura, vt ita dixerim, errata, quàm verba vulgata, illa tranſlatione contineri demonſtrat, quam tamen ſemper in arcanis veluti precioſum theſaurum cuſtodierunt, eiuſdem cultores ignaui. De Chriſti fide perperam ſenóentes, nec matris Eccleſiæ parentes imperio, quos vſitatiori vocabulo nominamus Hæreticos, & Nouo inſtrumento, & rationibus egregia obiurgatione inceſsiuerat, nonaginta ferè hæreſes in propatulo habentur. Verùm ille cunctarimatus, ducentas inuenit, quas ſigillatim non modò eliminare, & profligare propoſuerat, ſed & pariter docere, qua ex parte Philoſophiæ non ritè perc·pta, ſuos errores traxiſſent, aut furcilaſſent. In Chriſtianos poſtremò, quorum fides ſine operibus viſitu, vehementer inuectus fuerat, necnon ddigenter explorauerat, qui fieri poſſet, vt ignem in meditullio terræ conſtitutum homines credant, quo perpetuò datura ſunt pœnas damnatorum corpora, cæteraque id genus tàm animæ quàm corporis inexcogitata ſupplicia: immenſa quoque deitatis viſæ gaudia, quibus animæ corporibus iunctæ beantur, atque dictis Eccleſiæ quæ ad credendum compellunt, obaudientes non ſint, & nihilominus paſsim debacchentur in vitia, diuinjſque incumbant cumulandis, nihilq. minus formidetur ab eis, quàm pœnæ, aut affectetur quàm regnum Dei: pro morborum item qualitate idoneam opem admoouere tentabat, tetros ſcilicet morbos, & ſuapte natura impuros, acribus acerbiſque medicaminibus inurere: ea verò vulnera quæ minoori infecta malitia deprauataque foreot cicatricemque obducere deſyderarent, lenibus placabilibuſque fuuere: adepòs verò valetudinem & recidiua metuenobus, ſaluberrimas poóones, celebrataque anodota præparare. Multa alia opera fuerat exorſus, quibus ſperari poterat futurum, vt Philoſophiæ ſtudia in vniuerſum, eliminatis erroribus, exploſaque barbarie reflorerent.

Inter hæc potiſsimùm Platonis & Ariſtotelis numerabatur concordia, quam iam cœptam breui perfacturus erat, ſi vita comes paucis adhuc annis ſuperfuiſſet, ita enim Philoſophiam ab incuoabulis lactando nutriuerat, & ad vſque noſtra tempora perduxerat adultam, vt noſtrę tempeſtatis Philoſopho nil amplius aut in Græcis, aut in Latinis, aut io barbaris codicibus deſiderandum eſſet: citaſſet vdum Thaletem, ignitum Heraclitum, circumfuſumque atomis Democritum. Orpheus item, & Pythagoras, priſcique alij, eius ope & gratia in Academiam cooueniſſent. Poſtremò Philoſophiæ principes Plato ſcdicet ſabularum velamentis, Mathematiciſque inuolucris conſtipatus, & Ariſtoteles vallatus motibus dextra data fidem futuræ amicióæ ſanxiſſet. Inter Auerroim quoque & Auicennam, inter Thomam & Scotum, qui iam diu conflictauerant, ſi non pacem in vniuerſum, in multis tameo impetraſſet inducias, quando in eorum pluribus controuerſijs ſi quiſpiam diſsidentia verba rimetur attentiùs & exactiùs libret, ſcrupuloſiusq. veſtigans, cutem deferens, introrſum ad imas latebras profuodaque penetralia mente peruadat, vnionem ſenſuum indiſſe paratis pugnantibusq; verbis citra ambiguitatem comperiet. Neotericorum turba partim pro meritis, partim pro culpis, & honorata fuiſſe & taxata.

Totus igitur Deo dicatus, Eccleſiam quibus poterat armis defendebat, atque latitantem (vt aiunt) è Democriti puteo veritatem educebat, & ignoranóæ gramen inexpugnabile, quo multorum mentes præfocantur, ſubnaſcenteſque pernicioſas herbas abrumpebat penitùs, & detruncabat. Sed mors aduenićs, tot tantarumque vigiliarum laborem, & excultæ lucubrationis partum inanem ferè reddidit, hocque potiſsimum fuit in cauſa, vt plurimas qoanquam magna ex parte exaſſeatas, dedolatas, imperfectas comméta óones dereliquerit, quòd ſcilicet ſibi ipſi tantùm, non autem nobis ſcribebat. Nam ſicut celeri in commentando ingenio, ita veloci in ſcribendo manu fuit, & cùm antea pulcherrimos literarum characteres delinearet, factum erat, vt ex vſu nimiæ in commentando velocitatis, vix eorum quæ exarabat capax exiſteret· huc etiam & illuc ſcribere ſolitus erat, vetuſta interdum ſuperuenientibus nouis obliterans, ea propter exoleta quædam & diſpuncta reperit, quędam ſaltim & vellicatim exarata, omnia denique adeò confuſa & inordinata, vt ſyluæ aut farragines putarentur. Ex libro ſeptemplici quem Aduerſus hoſtes Eccleſiæ prætitulauerat, pars illa, quæ diuinaculos Aſtrologos genethliacoſque potiſsimùm inſectatur, ab incude (vt dici ſolet) ad limam perducta fuit, quam non paruu tamen labore, ne medioeri cura, ab exemplari liturato, & penè diſcerpto deprompſimus· quo in opere ſummum Philoſophum, ſummum Theologū, ſummum Oratorem, acerrimum Chriſti Eccleſiæ propugnatorem, incomparabili præditū ingenio, quod in cunctis ipſius commentationibus cernitur, ſe demonſtrat. Quædam item minutula non tornata adhuc apud me comperi, interpretatiunem duntaxat Dominicæ orationis, regulaſque bene viuendi circiter quinquaginta, breues perfectò nimis & inexplicatas, quas in multa capita, ſi vixiſſet, deducturus omnino fuerat. Duas quoque ad Deum Deprecatorias, quarum vnam Rhythmis Hetruſcis, elegiaco metro alteram, qua grauioribus defatigatum quandoque ſtodijs animum cantando ad lyram mulcere poſſet, compoſuerat: primis enim adoleſcenóæ aonis genus omne muſicæ artis adeò excoluerat, vt excogitata per

ipſum

ipſum modulamina, notatæque debitis concentibus harmoniæ celebres haberentur. Plurima [illegible]que in eius ſcriptis quanquam inordinata peruidimus, ex quibus tamen vtile aliquid præſertim P[illegible]morum enarrationem compilari poſſe putauerim. Sed & epiſtolæ circiter quinquaginta diuerſis editæ temporibus, tùm familiares, tùm doctrinales, tùm adhortatoriæ em[illegible]ere vnà cum Oratione, quam Romæ, ſi diſputare contigiſſet, habiturus fuerat, quæ non tàm iuuenis quartum & vigeſimum annum nondum nati perſpicaciſsimum ingenium, & doctrinam vberrimam [illegible] (quod & cunctæ ipſius ſcriptiones faciunt) quàm fertiliſsimæ ipſius eloquentiæ locupletiſsimum nobis teſtimonium præbet.

Stylo quidem valdè probando vſus eſt, ſemper nõ aſcito, ſed ingenuo, multiformi etiam, pro rerum varietate, qui & ſi totum (vt aiunt) Iſocratis Myrothecion conſumpſerit, mundiere tamen & decore maieſtatis ornamento ſeruauit. Nam & celebrata illa dicendi genera, quorum tria Gellius, Macrobius quatuor enarrat, ex commentationibus ipſius, nec impendio colliguntur: ibi copioſum, in quo Cicero dominari fertur: breue quod Saluſtio aſcribitur: ſiccum Frontoni datum: pingue & floridum in quo Plinium & Symmachum laſciuiſſe prodiderunt. At fortè copiam hanc Brutus non vocaſſet elumbem, nec Saluſtius immoderatam, ſiccitatem quoque Frontonis humectatam, Saluſtij breuitatem elongatam, floridam pinguedinem Plinij latiori in campo deportatam, non difficile recto iudicio orator deprehendet. Adde his Liuij lacteum fontem, fortè ſine Patauinitate (vt ille inquit) adiectis floſculis plurimis Apulei. Verùm non hic in mutuatis à Græcis Philoſophia ſe exercuit, non in Atticis noctibus, non in fictis Saturnalibus ad laudandam prope Vergilij Aeneidem fabricatis: non in Romana hiſtoria, non in mera hiſtoria, naturæ altiſsimis difficilibusq́; ſpeculatibus vacua, ſed in admiranda illa mundi fabrica, in inceſſendis ſacroſanctæ Catholicæ Eccleſiæ hoſtibus deſudauit, in eliminandis Aſtrologis fatigatus eſt. In Theologicis quæſtionibus excutiendis, in Ariſtotelis & Platonis concordia laborauit, in enarranda ſacra eloquia incubuit, in commonendis & adhortandis amicis nauauit operam. Verum hanc (de qua agimus) eloquentiam tantùm aberat vt affectaret, vt eos potius damnaret, qui pigmentata lenocinia ſcrupuloſiùs exquirentes, omnes ingenij vires in veſtigandis vocabulorum originibus accommodabant. Quæ omnia plurimos eò propenſiùs in eius admirationem conuertère, quòd inter eorum literas diu & propenſiſsimè verſatus eſſet, qui Latinas literas eloquentiæ floribus refertas non ſunt profeſsi (patiantur hæc æquo animo nimij antiquitatis amatores) nam hæc & ſi conciſiùs compendioſiusq́;, tamen eò fortè veriùs, quò me doctiores, & Hermolaus Barbarus, & Baptiſta Carmelita, & Marſilius Ficinus, & Matthæus Boſſus, & plærique alij doctiſsimi & eloquentiſsimi viri prodidère. Bibliothecas amplas tàm Latinorum, quàm Græcorum incredibili celeritate & perlegit, & excerpſit, nullasque (ſi modò facultas data) commendationes illectas prætenjt. De priſcis Eccleſiæ doctoribus tantum cognitionis adeptus fuerat, quantum credere difficile eſt, etiam in eo, qui in ipſis ſolùm euoluendis totum vitæ tempus conſumpſiſſet: de Neotericis verò Theologis qui en[illegible] vſi, quem Pariſienſem [illegible] nuncupant, tantum iudicij apud eum reſidebat, vt ſi quis ex impro[illegible]ſam illorum cuiuſpiam [illegible] explicitam quæſtionem, enucleandam petijſſet, tanta ingenij fertilitate a[illegible]periebat, tanta ſolertia [illegible]bat, vt diceres doctoris illius vniuerſa dicta, præ oculis & in numerato habuiſſe, cunctasq́; pari modo familias agnouèrat, cunctas ſchedas excuſſerat, nec vni illorum ſic addictum credas (qui noſtris hominibus mos eſt) vt cæteros aſpernaretur. Ipſe ènim à teneris ſic inſtitutus fuit, ſic animatus, vt in illis veritatem quæreret, pariq. honore, quouſque illa eluceſceret inuenta, quoſcunque veneraretur, priuata affectione nudatus. Quid tamen de ſingulis ſentiret, qui in vniuerſum famoſiores habentur, in Apologiæ Procemio, cùm de barbaris, Græcis, Latiniſque Philoſophis, proprietates, peculiareſque laudes retulerit, videre datur. Thomam vero Aquinatem quando interloquendum de his Philoſophis Theologisve, qui Gallico more diſceptando ſcripsère, mentio fieret, præ omnibus laudare conſueuerat, vtpote ſolidiori præ alijs veritatis baſi nitentem: eum quoque in Heptaplo noſtræ Theologi[illegible] ſplendorem nominat: de hoc percunctatus creberrimè & à me ipſo, idem reſpondit, nec oppoſitum ſuadere cuiquam debent, nonnulla quæ in eius Apologetico continentur diſputanda, alioquin Thom[illegible] opinionibus ex profeſſo aduerſantia, cùm iuuenis admodum eſſet, gloriæque tunc cupidus, in vrbe celebratiſsima Gorgiæ Leontini more quaſcunque tutandò partis famam aucuparetur, adde quod ex decem mil[illegible]ibus propoſitionum [illegible]tribus tantùm, aut quatuor non conſentire, ſed & aduerſari id non conuincunt.

Diſceptandi porrò peritiſsimus fuit fr[illegible] qoe [illegible]tem[illegible] & impenſiſsimam operam literarijs agonibus, dum ferr[illegible] et animus, impendit: eo obiectante ſcilicet, S[illegible]oti acumen & vigilantiam, Franc[illegible] acrimoniam, co[illegible]iam & multitudinem Areoli deprehendere potuiſſes, nec deeſſe no[illegible]os illos multiplicibus flexionibus complicitos, nec tàm titillantibus argutijs, quàm grauitate ſubnixos. Eo reſpondente, Thomæ fortitudinẽ & robur, Alberti amplitudinem conſpexiſſes. Verùm his conflictibus nuncium pridem remiſerat, & magis at[illegible] magis id muneris in dies peroſus fuerat a[illegible] leoque detractabat, vt Herculi Eſtenſi Ferrarienſium du[illegible], & internuncijs, & ſeipſo enixiſsimè poſtulanti, vt dum Generalis Prędicatorum fratrum ſynodus Fer[illegible] celebraretur, diſceptare non ęgreferret, diu obſequi reluctatus fuerit. multis tamen rogatibus, annu[illegible] principi [illegible], cuius amor in ipſum non mediocris extiterat, morem geſsit: vnde datum eſt ambigi ſole[illegible]re an eloquentior, doctior an humanior appareret ex ore [illegible]uidem diſceptantis, talis ſemper animi [illegible] alacritas, vt de re com[illegible], & placida potius, quàm ſubacida & difficili altercari videretur, quapro[illegible] ab ore pendebant audientes in mirum eius amorem excitabantur. ſed fr[illegible]quès ei adagium inerat: [illegible] eſſe Dialectici, non Philoſophi. A[illegible]bat item eas [illegible]ſputationes p[illegible]le, quæ pla[illegible]ido animo ad re[illegible] [illegible]am perquirendamq́; veritatem priuatis in locis remotiſque arbitris, ex[illegible] [illegible]ntur: at illas [illegible] [illegible]ſmilim, [illegible] in propatulo [illegible] ad oſtendendam doctrinam, vel ad captan[illegible]am vul[illegible] auram, atque im[illegible]rum applauſum [illegible] ſie [illegible] omnino cenſebat, vt ho[illegible] cupi[illegible] [illegible]ua frontio [illegible]ſpu[illegible]es exagitantur, [illegible] vincu[illegible]o annexus non ſit, illius enim [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]famiæ [illegible]ationisque, lethal[illegible] [illegible], venenumq; charitatis mortiferum latuit eum [illegible] om[illegible] [illegible]od

perti-

pertineret ad captiunculas, cauillaſq́; ſophiſtarum & ſuiſeticas quiſquilias, quæ calculationes vocantur: hæ Mathematicæ commentationes ſunt, ſubtilioribus, ne dixerim, an moroſioribus excogitationibus naturalibus applicatæ: verùm & ſi in eis eſſet eruditus, ac eiuſmodi ſcriptiones legiſſet, quas fortè ad plenū non nouit Italia (nulla enim tam inuia & inacceſſa literarum reperiri poterant, quæ illius veſtigio luſtrata, abundè explorata non eſſent) odiſſe tamen & deteſtari videbatur. valere meo iudicio, earum communem vſum animaduertens, ad ſociorum parandam infamiam labeſactandamque in replicando memoriam, veritati verò inueniendæ, cui indeſeſſam operam nauandam arbitrabatur, aut nihil, aut parum conducere, ſed ne plura conſecter, lectoremque detineam, comprehendam breui. Enicuir aliquis eloquentia, ſed inſcitia rerum naturæ ſecretarum dehoneſtatus eſt: alius peregrinas linguas, ſed vniuerſa Philoſophorum decreta non calluit: priſcorum alius inuenta perlegit, non noua dogmata concinnauit: ſcientiæ ab altero hominum tantum & humanæ gloriæ cauſa, non Chriſtianæ Reipubl. emolumento, & diuinæ, & humanæ quæſitæ ſunt: Ille verò cuncta hæc pari ſtudio ita complexus fuerat, vt turmatim & coaceruatim in eum confluxiſſe viderentur, nec vt multi, qui non aliquo vno excellentes, omnium participes ſunt, ſed in omnibus vſq. adeò profecerat ſcientijs, vt quamlibet ex his in ipſo conſideraſſes, eam ſibi propriam & peculiarem elegiſſe iudicauiſſes: hæc quoq; eò admirabiliora erát, cùm à ſeipſo vi ingenij, & veritatis amore, quaſi abſq; pręceptore aſſequutus eſſet, vt quaſi de ſeipſo, illud quod de ſe dicebat Epicurus, poſsimus proferre: Se ſibi ipſum ſcilicet fuiſſe magiſtrum. Ad quos mirabiles effectus, tam paruo temporis ſpacio producendos, quinque ego cauſas conueniſſe reperi, incredibile ingenium, tenaciſsimam memoriam, facultates amplas; quibus ad coemendos tùm noſtræ, tùm Græcæ, tum barbaræ linguæ libros adiutus eſt. (ſeptem quippe aureorum nummùm millia, retuliſſe mihi memoria repeto, in aſciſcendis ſibi vſq. ad diem illam, omniſariæ literaturæ voluminibus, erogaſſe) iuge & infatigabile ſtudium, contemptionem poſtremò terrenarum rerum. Hunc igitur ſi priſca illa ætas Laconum tempore protuliſſet, ſi Ariſtoteli credimus, diuinū illum virum appellauiſſet.

Sed virtutes intellectus, iam (vt arbitror) relinquendæ videntur, & nunc præclaræ eius animæ partes, quæ actiones ſpectant, proſequendæ, exactiſsimiq; mores in publicum educendi ſunt, vt flammatus ipſius in Deum animus innoteſcat, vt erogatæ in egenos diuitiæ collaudentur, vt his, qui tandem diuinæ legi ſunt addicti, referendi gratias, in bonorum omnium auctorem quàm cumulatiſsimè, paretur occaſio. Triennio igitur priuſquàm diem obiret, vt poſthabitis dominandi curis, in alta pace degere poſſet, ſecurus quo ſceptra caderent, cuncta patrimonia, quæ Mirandulæ Concordiæq; poſsidebat, hoc eſt, tertiam partem earum, mihi neſcio an dono, an venditione tradidit: quod factum, poſtea Maximilianus Auguſtus, qui nobis eſt Rex & dominus, vt ita dixerim immediatus (neque enim alium tot ſeculis quot eſt ex ædificata Mirandula atque Concordia, niſi qui ſucceſsiuè in regali imperiali've Romanorum throno conſideret, recognouimus) Cæſarea liberalitate firmauit: quicquid autē ex hoc negocio pecuniarum acceperat, partim pauperibus elargitus eſt, partim in emendis agris, vnde & ipſe, & eius familiares alerentur expoſuit, nominatimque Corbulas, in agro Ferrarienſi, multis aureorum milibus nummùm ſibi comparauerat, multa itidem vaſa argentea, precioſaſq́. ſupellectilis partes in pauperum vſus diſtribuit: menſa mediocri contētus iuit, retinente tamen nonnihil lautitiæ prioris, quantum ad fercula, & ad vaſa argentea pertineret. Diebus ſingulis preces ad Deum ſuis horis effundebat, pauperibus ſemper ſi qui occurrerant, pecunias tribuebat, nec eo contentus, Hieronymo Beniuenio ciui Florentino, literato homini, quem pro magna in ipſum charitate, proque morum integritate dilexit plurimùm, demandauerat, vt proprijs pecunijs, ſemper ſubueniret egenis, nuptum quoque virgines traderet, eique ſtatim vt erogatos nummos, quàm primùm reſtituere poſſet, renunciaret. Id enim muneris ei delegauerat, quò facilius, veluti fido internuncio, pauperum ciuium calamitates & miſerias, quæ ipſum latuiſſent, releuare quiret. dedit & ſæpiùs (quod ſilentio prætereundum non puto) de corpore proprio eleemoſynas. ſcimus plæroſque (vt verbi vtar Hieronymi) porrexiſſe egentibus manum, ſed carnis voluptate, & illecebris ſuperatos: at ipſe propriam carnem diebus illis potiſsimùm, qui Chriſti cruciatus & mortem noſtrę ſalutis gratia repręſentant, in ſummi illius beneficij memoriam, delictorumq́; expiationem cædebat meiſque oculis ſæpiùs (cuncta in Dei gloriam redeant) flagellum vidi. Vultu hilari ſemper erat & placido, adeoq́; miti natura, vt nunquàm ſe fuiſſe turbatum, multis etiam audientibus teſtatus ſit: recolo mihi interloquendum dixiſſe. In nullum euentum (vt res peſſimè cederēt) ira commoueri poſſe credere: niſi ſcrinia quædam deperirent, quibus elucubrationes eius & vigiliæ reconditæ ſtipabantur. Sed cùm animaduerteret pro Deo Optimo Maximo eiuſque Eccleſia laborare, eiſdemque omnia opera, ſtudia, actioneſque dedicauiſſe, & id fieri minimè poſſe, niſi aut eo iubente, aut permittente, confidebat ſe non contriſtatum iri: ô felicem mentem, quæ iam nullis poſſet aduerſis deprimi, nullis quoque commodis (vt palàm fiet) extolli: non illum certè vniuerſæ Philoſophiæ peritia, non Hebręæ, non Chaldęæ, Arabicæq́; linguę, vltra Latinam & Gręcam cognitio tumidum reddiderant, non etiam amplæ diuitiæ, non generis nobilitas inflauerant, non corporis pulchritudo & elegantia, non magna peccandi licentia in mollem illam, & ſpatioſam multorum viam reuocare poterant. Quid igitur poterat eſſe tàm admirabile, quod illius quiret mentem peruertere? quid, inquam, ſupra illum eſſe poterat, qui (vt verbis Senecæ vtar) ſupra fortunam erat, cùm illam ſiue ſecundis flatibus tumidam, ſiue aduerſis reflatibus humilem, aliquando contempſerit, vt eius mens Chriſto & ſupernæ patrię ciuibus ſpiritali glutino copularetur: quod vel hoc argumento liquido percipitur: Quod dum Eccleſiæ officia & dignitates, à plæriſque noſtri temporis (proh dolor) licitatas actionataſque, non paucos videret expetere, flagitare, ſuſpirare, [illegible]iſsimè mercari, ipſe à duobus regibus, per internuncios oblatas, teſtes adſunt grauiſsimi, teſtis ego, ſe [illegible] initiari nolle reſpondēs, repudiauit. Alter verò quidam, cùm ſeculi dignitates & amploſ reditus, ſe laturum ſpopondiſſet, ſi regem eius adiret, conſpicatus angulum non relinqui in quem ſe conderet, ademptaque eſſe cuncta ſuffugia, tale illi dedit reſponſum. Vt intelligeret, ſe non dignitates aut diuitias

expete-

oogle

expetere, ſed potiùs, vt Deo & ſtudijs vacare poſſet, illas neglexiſſe. Ferrariæ quoq; cum ex amicis quidā, Pandulpho Collenutio Piſaurenſi, iuriſconſulto perſpicacis ingenij viro, & multifariæ lectionis, quo amico familiariſſimè vtebatur, ſuaſiſſent, vt eum adduceret quibuſcunque rationibus poſſet, ad Cardinalatus dignitatem petendam, vel certè ſi eam Pontifex offerret (quod multis futurum videbatur) amplectendā: idque Pandulphus ſubhæſitans pertentaſſet, quippè qui non ignarus eſſet, omnia illum malle, quàm huiuſmodi honoribus commiſceri, ipſe qua erat animi magnitudine, reſpōdens protinus propheticum illud, per epiſtolam iuſsit: *Non ſunt cogitationes meæ, cogitationes veſtræ*, contemplans fortè de bonis Eccleſiæ, quorum pars maxima pauperibus hæreditario iure debetur, magnificos ducere apparatus non oportere. Sanctiſsimorum item hominum exempla ante oculos poſita, Ambroſij ſcilicet, Auguſtini, Martini, cæterorūque, qui Epiſcopatus dignitatem oblatam effugerunt, diuq; id muneris antequam obirent, detractauerūt. quid quod & non modo ab Cardinalatu ipſo, ſed & ab ſuprema ſummi pontificij poteſtate ſanctiſsimum Cæleſtinum ſe abdicaſſe legerat, ipſumque totius Chriſtianæ reipublicæ humeris onus excuſiſſe (onus verè, cum ſubeuntibus maximum paretur præmium, inuitis ſcilicet & parendi tantùm iuuandique gratia illud amplectentibus) perſuaſiſsimum erat viro Philoſopho, non eſſe laudis cumulaſſe diuitias, non quæſiſſe honores, ſed renuiſſe: & vmbratilem renuendo gloriam, veram adipiſci, quæ ſemper virtuti, ceu comes indiuidua & aſſecla comitatur, humanam gloriam vel pro nihilo habebat aiebatque ſæpiùs, ſummam viuis non nihil, mortuis minimè profuturam, tantumque propriam æſtimaſſe doctrinam agnouimus, quantum vtilitati Eccleſiæ, & eliminandis explodendisq; aduerſis erroribus conduceret. Quinetiam ad eam perfectionis metam perueniſſe percepimus, vt ſcilicet parum curaret, ſi eius commentationes, non ſub proprio nomine publicitùs ederentur, dum tamen id ipſum quod ſub Pici nomine facturæ fuerant, afferrent hominibus emolumenti, minimòmque alijs amplius affici libris, præterquàm Veteri Nouoque teſtamento, ætatisque reſiduum in eis ſemper voluendis, conſumere ſtatuiſſe: niſi publica eum ſtimularet vtilitas, cùm videret tot, & tanta quæ conceperat, & parturierat paſsim ab omnibus non efflagitari modò, ſed & immatura exigi: minutulumq; quantulumcunq; deuoti, vel ſeniculi, vel aniculæ affectum in Deum pluris quàm omnem eius humanarum diuinarumque rerum notitiam faciebat. Admonebat ſæpiſsimè familiares inter loquendum, vt animaduerterent, quantum laborant nutentque mortalia, quamque caducum & fluxum quod viuimus, quàm firmum & ſtabile quod ſumus futuri, ſiue ſcilicet detrudamur ad inferos, ſiue ſubleuemur ad cœlos, hortabaturq; vt ad Deum amandum conuerterent & incitarent mentes, quod opus præponderaret, cuicunque, quam in hac vita habere poſſemus cognitioni, hoc etiam in libello ipſo de Ente & Vno luculentiſsimè eſt exequutus: quando ad Angelum Politianum, cui librum nuncupauit, in ipſa diſputatione conuerſus, hæc verba effatus fuerit. Sed vide mi Angele, quæ nos inſania teneat amare Deum dum ſumus in corpore, plus poſſumus quàm vel eloqui, vel cognoſcere, amādo plus nobis proficimus, minus laboramus, illi magis obſequimur: malumus tamen ſemper per cognitionem nunquàm inuenire quod quærimus, quàm amando poſsidere id quod non amando fruſtrà etiam inueniretur. Illud quoq; Diui Franciſci (Tantum ſcit homo, quantum operatur) illius in ore frequens fuerat.

Cæterùm liberalitas ſola, in eo modum exceſsit, tantumq; aberat, vt aliquid curæ terrenis rebus apponeret, vt etiam incurioſitatis næuo macularetur, ab amicis quoq; ſæpiùs admonitum comperimus, vt in totum diuitias non contemneret. Aſſeuerantibus id ſibi probro dari, cùm vulgatum foret, ſiue id verum, ſiue falſum, furti diſpenſatoribus præbuiſſe occaſionem. Nihilo minus mens illa quæ ſemper contemplandis perſcrutandisque totius naturæ conſilijs inhærebat, demittere ſe facilè non poterat, ad hæc infima abiectaque penſiculanda. Memini dum Ferrariæ cum eo obuerſarer, obſonatorem pagella quadam oblata expenſarum approbationem expetere, quo viſo mirabundus extiti, percunctatusq; illum, Mentemne ad id quod retroactis temporibus neglexerat, appoſuiſſet, reſpondit familiaris: Non modò ab eo efflagitaſſe, ſed exegiſſe, vt id ſubiret officij, quibus vt morem gereret factitauerat: tantum verò curæ, quantum prius habuiſſe. Quinetiam dum eius diſpenſator primarius eum interpellaſſet, vt eius pecuniarū, quas per multos annos contractauerat, diſpunctionem fieri iuberet, quò ſecuriùs menti ſuæ conſuleret: atque eiuſmodi libros, coràm attuliſſet, talia eidem verba reſpondiſſe percepimus. Scio me quàm ſæpiſsimè abs te & potuiſſe, & poſſe fraudari, quapropter liberatione expēſarum harum opus non eſt: ſi tibi debeo, quamprimùm nummos exoluam, ſi mihi debes vel in præſentia, ſi potes, vel in poſterum, ſi non adeſt facultas, debita relue. Amicos verò ſemper multa indulgentia tractauit, quibus cum hortatorijs ad bene viuendum locutionibus vti ſolebat. Hominem noui qui dum eius doctrina fretus & fama, ſecum loqueretur, & haberetur ſermo de moribus, duobus tantùm ipſius verbis commotum, vt via vitiorum deſerta, mores reformauerit. Verba fuerunt eiuſmodi: Si Chriſti mortem, noſtri amore perpeſſam, præ oculis haberemus, propriam quoque identidem cogitando caueremus à vitijs. Modeſtiam & comitatem in eos admirabilem exhibuit, quos non à viribus, aut fortuna probatos, ſibi deuinciendos duxerat, ſed à moribus & doctrina: eos tamen qui quantulumcunque pollerent literis, vel alterā bonarum artium ſtudijs, gnauos aptoſque inſpiceret, diligere conſueuerat. Similitudo namque amoris eſt cauſa, & erga ſapientem virum, vt teſte Philoſtrato, Apollonius inquit, affinitas quædam eſt: ſcientiam quoque perficere hominem, qua homo eſt: perfecta vero bonitatem conſequi ſuper alioſque probos eſſe diligendos non ambigitur. Cęterum nihil ei intolerabilius, quàm (vt verbis Horatij vtar) ſuperba ciuium potentiorum limina, milioans quoq; ſæculi, & coniugale vinculum, peroſus fuerat: interrogatusque inter iocandum Quid ei ad alterum ſubeundum onus, ferendumque & neceſsitate cogente & optione data, leuiùs videretur hæſitabundus aliquantulum, nutabundusque nec non pauxillum ſubridens: Coniugium, reſpondit, cui non tantùm eſſet & ſeruitutis annexum, & periculi quantum militiæ: libertatem enim ſupra mundum dilexerat, quam & natura ſic affecta, & Philoſophiæ ſtudia ſuggeſſerant, vagumque ob id plurimum extitiſſe illum autumo, nec propriam ſibi vnquam ſedem delegiſſe: licet Florentiæ ſæpius, & Ferrariæ quandoq; commoraretur, quarum alterā

ciuita.

ciuitatem ſibi quaſi domicilium præſtituiſſe putauerim, quòd ſcilicet in ea, poſt Bononiam primum literarum ſtudia coluerat, illiusque princeps eum mirificè diligeret, quadamque veluti affinitate coniunctus, vtpote ex cuius ego ſorore ſcilicet Blancha Maria Eſtenſi natus ſim, nec etiam longè nimis abeſſet à patria, quãdo triginta tantùm paſſuum millibus ab Mirandula orientem ſolem verſus Ferraria diſtet: alteram ſiue aëris amœnitate, ſiue pluriuin amicorum ſuauitate, ſiue ingeniorum ſubtilitate dilexit plurimùm, & incoluit, quos inter literarios amore, duos ſibi potiſsimùm deuinxit: Angelum ſcilicet Politianum virum Græcè Latineque doctiſsimum, nec non variarum literarum florum refertum, ac propè vindicem Romanę linguæ: alterum, Marſilium Ficinum Florentinum, hominem omnifaria literatura redolentem, ſed maximum ex his qui nunc viuunt, Platonicum: cuius opera in Academicis ſibi vendicandis, vſus fuerat.

Exterioris latriæ cultus, non multùm diligens fuerat, non de eo loquimur, quem obſeruandum præcipit Eccleſia (geſtaſſe hunc quippè præ oculis eum vidimus) ſed de his cærimonijs mentionem facimus, quas nonnulli poſthabito vero cultu Dei, qui in ſpiritu & veritate colendus eſt, proſequuntur, & prouehunt: at internis affectibus feruentiſsimo Deum amore proſequebatur, interdum etiam alacritas illa animi propemodum elangueſcebat & decidebat, maiori quandoque nixu vires aſſumens, adeoque in Deum exarſiſſe illum memini, vt cùm Ferrariæ in Pomario quodam de Chriſti amore colloquentes, longis ſpaciaremur ambulacris, in eiuſmodi verba proruperit. Tibi hæc dixerim, in Arcanis recondito: Opes quæ mihi reliquæ ſunt, abſolutis conſummatisque elucubrationibus quibuſdam, egenis elargiar, & crucifixo munitus, exertis nudatisque pedibus, orbem peragrans, per caſtella, per vrbes, Chriſtum prædicabo: accepi poſtea illum mutauiſſe propoſitum, & Prædicatorum ordini ſe addicere ſtatuiſſe, interim eorum quæ conceperat operum quæque inchoauerat, maturabat editionem.

Sed M.cccclxxxxiiij. anno Redemptionis noſtræ, dum ipſe ſecundum & trigeſimum ętatis annum impleret, Florentiæque moraretur, inſidioſiſsima correptus eſt febre, quæ adeò in humores & viſcera graſſata eſt, vt nullum non medicamentorum genus adhibitum contempſerit, eumque omnino naturæ ſatisfacere, intra tertium decimum diem coëgerit. Sed quemadmodum in infirmitate ſe geſſerit, licet eo tempore, ab eo procul eſſem, narrare tamen non deſinam, quæ ab grauiſsimis teſtibus, qui aderant, acceperim. Quale illud, cùm poſt ſumptum Euchariſtiæ ſacramentum, ſigillum ei Crucifixi Chriſti offerretur, vt inde plenos amoris hauſtus, ob ineffabilis illius paſsionis noſtræ ſalutis gratia memoriam, priuſquàm exhalaret animam, ſumere poſſet, fortiſsimum duntaxat, aduerſus quæcunque aduerſa monimen, validiſsimumque contra iniquos dæmones propugnaculum: interrogantique mox ſeniori. An firmiter crederet, veram eſſe illam Dei veri, veriq; hominis imaginem: qui qua Deus eſt ante tempus, & æuum ab ipſo Patre Deo, cui æqualis in omnibus genitus eſſet, deq; Spiritu ſancto, qui & Deus eſt, ab ipſoque & Patre, quæ tria vnũ ſunt coęternè manente, in vtero Mariæ ſemper Virginis conceptus eſſet in tempore: qui famem, qui ſitim, qui labores, qui æſtus, vigilias perpeſſus eſſet, qui demùm pro contractis ab Adæ ſemine ſordibus noſtris abluendis, proque reſeranda ianua cœli, maxima qua genus humanum charitate complectebatur, precioſiſsimum ſanguinem, & ſponte & libentiſsimè in ara crucis effudiſſet: cæteraque id genus recenſeri quandoque ſolita: Non modò ſe credere, ſed & certum eſſe, reſponderit. Et item illud, cum Alberto Pio ſororis filio, quem nominauimus inter huius vitæ initia, iuueni, & ingenio, & bonarum artium ſtudijs & moribus conſpicuo, eadẽ ratione, qua Alexander ex Aphrodiſiade, & Themiſtios in auſcultatoriorũ librorũ Prooemio, fortitudinem è Phyſicis contemplationibus ſumi, contra mortis metum declarauit, quam mox ſententiam vſurpauit Auerrois, conanti inquam Alberto mortis conſilia reddere placabiliora, in hunc modũ verba reddiderit. Non illa duntaxat ratione pacari animum, quò finem mortis cruciatibus poni, ſed hac potiſsimùm, quod Dei ſui offenſis terminus iam poneretur, quãdo breuiuſculum vitæ eius tempus, crebriores in Deum offenſas non contenturum arbitraretur. Et illud præterea, quando pluribus ex Prædicatorũ collegio probatiſsimis teſtibus, & Alberto ipſo, paulò antè citato, reuelauerit Cœli reginam, ad ſe nocte aduentaſſe miro fragrantem odore, membraque omnia febre illa contuſa, contractaque refouiſſe, ſeq; morti omnino non conceſſurum promiſiſſe, hilari placidoq; ore, in ſtrato, dum ægrotaret iacuiſſe, compertum eſt, atque inter mortis aculeos, quos ſuſtinebat, quaſi cœlos ſibi patefactos cerneret loqui ſolitum, ſalutantesq; omnes, & operam ſuam, vt moris eſt, pollicentes blandiſsimo ab eo ſermone & receptos & exoſculatos. Ab ſeruis itẽ omnibus, ſi cui moleſtus fortè fuiſſet, ignoſci ſibi poſtulaſſe, certiores facti ſumus, quibus anteacto anno teſtamento cauerat, victum alijs & tegumentum dum viuerent, alijs pecunias pro meritis erogari. Hæredes Florentini Xenodochei pauperes inſtituit, eorum duntaxat, quæ moueri non poterant: mobilium verò Antonium Mariam fratrem.

Quanta verò moleſtia eius obitus infimos, & ſummos omnium grados affecerit, teſtes ſunt Italiæ principes, vrbes & populi, teſtes hi reges, quos ſuprà citauimus, teſtis iterum Caroli Galliarum regis benignitas & gratia, ſilentio non prætereunda. Cui cùm Florentiam aduentanti, vt inde Romam peteret, Neapolitanum regnum expugnaturus, graui eum laborare ægritudine nunciatum fuiſſet, duos ſtatim Medicos ad eum, legatorum etiam munus fungentes officio, viſitatum & opitulatum ipſe tranſmiſerit, literasque quas & vidimus, & legimus, propria ſubſcriptas manu dedit plenas & humanitatis & earum pollicitationum, quas & magnanimi regis beneuolentiſsimus animus, & præclaræ virtutes ægrotantis exigebant. Ei quippè tum fama notiſsimus erat, tùm quadam familiaritate coniunctus: nam ab eo in Gallijs dum Pariſios inuiſeret, honorificè exceptus fuerat, enimuerò qui eum dum vixit toti orbi, & multis ſæculis admirandum præſtitit, ita eius obitum non minus celebrem, & inauditum celebrari decreuit. quocirca ea in præſentiarum referenda puto, quæ meis auribus hauſi, dum Florentiæ, quo illius infirmitate percepta, licet non tẽpeſtiuè me contuleram, in æde ſacra, quæ ſanctæ Reperatæ dicitur, Hieronymum Sauonarolam Ferrarienſem ex Prædicatorum ordine, virum & Theologiæ conſultiſsimum & præclariſsimum, famatiſsimũque ſanctimonia, ſacras habentem ad Florentinum populum conciones, audirem. Sed priùs Sacrarum li-

teraruin

terarum ignaros, Apuleij verbis, admonere conſiliom eſt: ne craſsis auribus, & obſtinato corde, ea putent mendacia, quæ auditu noua, vel viſu rudia, vel certè ſupra captum cogitationis ardua videantur: quæ ſi paulò altiùs explorauerint, non modò comperru euidentia, verumetiam factu facillima ſentirent. Is igitur è pulpito declamitans, quæ ſum dicturus, cunctis qui aderant inſinuauit. Arcanum tibi, ô Floreotia, pandendum eſt, quod equidem ita verum eſt, quàm prouerbium illud apud te frequens, Ioannis Euangeliū: ſobticuiſſem profectò, ſed ad dicendom compellor, & qui mihi præcipere poteſt, vt hæc palàm facerem, imperauit.

Neminem porrò veſtrûm puto fuiſſe, qoi Ioannem Picum Mirandulam non nouerit, magnis ille à Deo beneficijs, magnisqoe gratijs cumulatus, multifariaque prædirus diſciplina fuerat, nulli forte mortalium tàm celebre obtigit ingenium, magnam in eo iacturam fecit Eccleſia. Arbitrarer, ſi diutiùs ei vitæ ſpacium prorogatum fuiſſet, cunctos qui octingentis ab hinc annis deceſsêre, ob ſcriptionum monumenta, quæ reliquiſſet, excelluiſſe. Hic mecum obſeruari ſolitus erat, ſecreta palàm facere, ex quibus noueram internis eum locutionibus à Deo ad religionem citari, vnde afflatibus hiſce obſequi cupiens, non ſemel obtemperare propoſuerat. Verùm diuinis beneficijs malè gratus, vel à ſenſibus vocatus, detractabat labores (delicatæ quippe temperaturæ fuerat) vel arbitratus, eius opera religionem indigere, differebat ad tempus, hoc tamen non vt verum, ſed vt à me coniectatum, & præſumptum dixerim, ob id, duobus ei annis flagellum interminatus ſum, ſi opus, quod ei Deus patrandum propoſuerat, negligenter exequeretur. Rogabam fateor Deum identidem, vt cæſus aliquantulum, viam quæ ex alto eidem oſtenſa fuerat, tandem capeſſeret, non hoc quęſiui, quo percolſus eſt, non hoc putaueram, at id Deo decretum fuit, vt viam hanc relinqueret, præclaræq; coronæ in cœlis præparatæ partem amitteret, famamq; & nominis celebritatem, quæ ad ſummum cumulum, ſi vixiſſet, fuerat habiturus, ad plenum non aſſequererur. Verùm benigniſsimus iodex, elementiſsimè erga ipſum ſe habuit, atq; ob eleemoſynas, larga & effuſiſsima manu pauperibus elargitas, & orationes quæ ad Deum inſtantiſsimè effuſæ ſunt, effectum eſt, vt nec eius anima, in ſinu Patris adhuc ſuper cœlos exultet, nec ad inferos deputata, perpetuis tormentis crucietur, ſed purgatorio igni ad tempus mancipata temporarias pœnas luat: quod in hac parte libentiſsimè dixerim: vt qui eum nouerunt, & hi potiſsimùm, qui eius beneficijs cumulati fuêre, ſuffragijs adiuuent. Hæc & plura alia vir Dei clara voce aſſeuerauit. Se, addens, non latuiſſe, ob mendacia eiuſmodi, ſi qua miſcerêtur, verbi Dei præcones dignos effici, de quibus æternum ſumeretur ſupplicium, nec non adijciens diebus aliquot, hæc ſibi in vniuerſum fuiſſe comperta, ſed propter verba, quæ Virginem dixiſſe, ſic ægrotus affirmauerat, nutabundus ſtetiſſe formidaſſeq; diu, ne ille dęmonum opera fuiſſet illuſus, quando ob eios mortem Virginis pollicitatio fruſtraretur: veruntamen innotuiſſe ſibi defunctum, æquiuocatione mortis deceptum, cùm illa de ſęcunda & æterna locuta fuiſſet, hic de prima & temporaria credidiſſet. Quod ſi quis dixerit hominem hunc vel hypocriſi fuiſſe mentitum, vel phantaſmatis ludificatum, vel dæmonum præſtigijs circumuentum, is niſi aut malè de fide ſentiens, aut mentis emotæ ſit, fateatur neceſſe eſt, Deum multifariè felicitatem eorum miſeriamque, qui animam effudiſſent, viuentibus & reuelaſſe iam, & reuelare poſſe, eodemque temporis ſpacio, eos quibus hæc palàm fiunt, certiores reddere, ſe à non viſis, aut ſpectris illudi, ſed vera eſſe, quæ aut mente, aut oculis cernant & videant: Tantæ verò & doctrinæ, & auctoritatis virum, tantæ probitatis & prudentiæ, quorum in Ariſtotelis Philoſophiam, compendiaria theoremata, monitiones publicæ, præclariſsima interpretamenta, in ſacra eloquia futurorum contingentium, prædictiones, quæ eueniſſe ad lineam, omnis ferè nouit Italia, ſanctiſsimaq; vitæ conuerſatio, teſtatiſsimam pridem fecêre fidem, in principe templo, tàm celebratæ vrbis, hæc vt vera, vt inconcuſſa tenenda, tot millibus hominum veritate non comperta pronunciaſſe, nemo niſi maleuolus inficiabirur: adde, quòd dum nôoihil ſuper id negocij ſciſcitaret, virum qui ſermonum interfuerat, adijſſe concionatorem audiui, ac eidem, vt ea plus haberent roboris, quæ vulgauerat retuliſſe, defunctum vallatum igne ſibi apparuiſſe, & profeſſum ingratitudinis adhuc pœnas dare. Quinetiam monacha quædam, multis præclara vaticinijs, quæq; ipſi dum viueret, multa futura prædixit, quæ adamuſsim euenêre, inter reliqua, hoc vnum protulit, biennio antequàm è vita migraſſet: eum liliorum tempore, opera & hortatu fratris Hieronymi (de quo mentionem fecimus) prædicatorum fratrum collegio ſe dicaturum, eodemq; tempore, Florentinam quandam familiam (quam Pactiam nuncupant) runc exulantem, ad patriam redituram. Complures ad quos hæc fama peruenerat, ſuper hac liliorum nomenclatura, demirabantur, loqui eam arbitrantes de verno tempore, quo lilia floreſcunt, ſed lilium hoc, Galliarum regem extitiſſe compertum eſt, talibus vtentem inſignibus qui pridie quàm ille religionē voueret: ita enim vouerat, antequàm moreretur, & quatriduo poſtquàm extorris illa familia ſe contulit in vrbem patriam, magno comitatu, Florentiam ingreſſus eſt iter per Hetruriam faciens, Neapolitanum regnum, vi & armis ioditionem vindicaturus.

Verùm antequàm finem faciam, præfari iterum paucula in calce Operis, non inutile puto: videor enim mihi videre, ad reuelatiooes has, veluti ad lunæ vmbram baubantes moloſſos, quibus adhuc offula (prioribus fortaſsè non contentis) obijcienda eſt, ne fruſtrà latratibus aëra verberent: video item dementibus excuti riſum. Video his, qui ſciolos ſe arbitrentur, ſummoueri ludum, qui fortè ob non poſthabitum religionis ingrediendæ ſalubrem afflatum, igne torqueri animas non debere contendent, nec diuino afflatos ſpiritu tempeſtate noſtra reperiri homines, qui Chriſti colloquijs perfruantur? At ſi peccata non morte, ſed venia digna purgatorio igni eſſe plectenda arbitrarentur, iuſtos etiam pœnas dare non mirarentur. Itē ſi ſeruum qui voluntatem Domini ſciens, non adimpleuit, teſte veritate, multis vapulaturum non ignorauerit, hūc qui Dei voluotatem nouerat & implere diſtulit, & ſi à noxis quibuſq; alijs fuiſſet immunis, ſupplicia luere non extaſim pateretur. Alia ex parte rudem & inſulſam eorum aſtutiam mirari ſatis non poſſum, qui cùm Chriſtum pro hominibus mortuum credant, eoſdem homines alloqui eundem facilè poſſe noo credant, vehemeotioriq; argumento Virginis matris, angelorumq; beatorúmve hominum ſpirituum

affati-

affatibus participes eoſdem mortales homines non poſſe fieri, animaduertendum eis profectò foret, inferiora omnia, per ſuperiora gubernari, Dionyſio etiam Areopagita teſte in libro de Hierarchia cœleſti, ſeparatisque mentibus, inferioris gradus & naturæ, quibus hominum cura demandata eſt, per ſuperiores mentes, quæ iterum vel à ſupremis, vel ab ipſo Deo diuina myſteria hauriunt, illuminari hominesq; diuino afflatos ſpiritu eaſdem reuelationes accipere, hominum multitudini cùm expedit patefaciendas, ſacroſancta hæc diuinitatis lex: quod ab eodem Dionyſio libro cœleſtis Hierarchiæ edocemur, vt per prima ſequentia, ad auguſtiſsimam lucem ſubuehantur, ignari proculdubiò ſunt Diuinarum literarum, inſolentis quoque & peruicacis ingenij: nam in illis conſpici datur diuina futura myſteria, nô tantùm per bonos, ſed per ſceleſtos homines, & pſeudoprophetas quandoq; patefacta, quid prohibet huic fidem habere, qui & doctrina, & tot virtutibus pollet, multaque iam futura, quæ nunc euenêre prædixit: & hoc non ſomniculosè teſtatus, ſed aſſeueranter affirmans. Adde quòd Ariſtotelis Philoſophia, his non reclamet, & Platonica ſuffragentur, licet pro graui teſtimonio, niſi Scripturę diuinæ auctoritatem non acceperim, ſed extranea hæc, quandoq. citare non abſurdum eſt. vt maleuolorum tela io auctores maiore vi, quàm venerint, reuertantur. Verùm ad noſmetipſos iam redeundum eſt, quibus non tàm mœrendum eſt, quòd talem amiſimus, quàm quod habuimus, & habemus, gratias agedum Regi, cui viuunt omnia, quippe qui mortalis vitæ munere perſunctus, diuque cum habitantibus Cedar, quos luce non pauca perfuderat, conuerſatus, inacceſsibile & infinitum ſupernæ patriæ lumen iamiam ingrediens, ineffabili diuinitate, nobis etiam indies laturus opem, ſine fine fructur.

PAVLI

PAVLI IOVII DE IOANNE PICO MIRANDVLA

Elogium.

IOANNES Picus Mirandula meritò cognomine Phœnix appellatus eſt: quòd in eum, Dij ſuperi, ſupra familiæ claritatem, omnis corporis, ac animi vel rariſſima dona contulerint: Mira enim altitudine ſubtilis ingenij, decora facie, lectiſſimisq́; moribus, & incomparabili, quum diſputaret, aut ſcriberet, facundia omnes eius ſeculi ſapientes in admirationem ſui facilè conuertit: Grauiſſimo autem opere, nec dum abſoluto, tanta eruditione atque vehementia Aſtrologos, totius diuinationis vanitate confutata, perſecutus eſt, vt ſubtilium diſciplinarum profeſſores à ſcribendo deterruiſſe videatur. In Heptaplo autem dum Sacrarum literarum myſteria, diuino ore nobis recludit, & in Apologetico grauiſſimis diſciplinarum omnium rationibus propoſita ad diſputandum, ingenij ſui decreta defendit, ſeipſum doctrina atq; memoriç felicitate ſupergreſſus eſſe videtur. Exceſſit è vita dignus Cœlo, trium & triginta annorum Iuuenis, eo die tàm celebri, quàm poſtea Italiæ maximè funeſto, quo Carolus Galliæ Rex octauus Florentiam eſt ingreſſus, ſcilicet, vt tanti funeris luctus, quum ſub ſignis ornatus in pompam externç gentis exercitus vrbem intraret, vel eo inuſitato ſpectaculo, & in tanta receptæ libertatis lætitia, minimè vinceretur.

F. LEANDER ALBERTVS BONONIENSIS, DE IOANNE PICO Mirandula.

A Ioanne Franciſco Nicolaus procreatus itemq; Branuſus nothus, à Nicolao Ioannes, ab Ioanne Ioannes Franciſcus, qui mœnibus arcem muniuit, ſub cuius Ponte lapis hac inſcriptione legitur. Ioan. Franciſcus Picus Ioannis F. vt cæteris virtutibus, ita hac animi magnitudine facilè ſuos maiores ſuperauit, quòd arcem hanc à nullo antea ſeptam maxima impẽſa ſua coctò latere cingendam curauit, anno à Chriſti natali M. CCCC. XL. Cal. Sextilibus. Præclari huius viri mentionem Corius in hiſtorijs facit, eum anno poſt C. N. M. CCCC. LXII. ſub imperio Sigiſmundi Malateſtæ equitum ordines ducentem, cùm ad Şenegalliam à Federico Vrbinate Comite Pij II. Pontifex belli præfecto Sigiſmundus prçlio peteretur, egregiè depugnantem in hoſtium poteſtatem veniſſe ſcribens. Filios reliquit Galeottum, Antonium, Mariam & Ioannem: è quib. priores duo re militari celebres, & apud Italiæ regulos magna auctoritate fuerunt, Ioannes prodigioſo planè ingenio ſtuporem orbi incuſſit, vti literarum ab eo relicta monumẽta monſtrant. Vir omnigenæ literaturæ fuit, & Græcè, Hebraicè, Arabicè, Chaldaicè doctus. Fatis interceptus Florentiæ anno ætatis XXXIII. poſt C.N. M.CCCC. XCIIII. ſepultusq́; eſt cũ habitu ſodalium Prædicatorum, quem de manibus Hieronymi Ferrarienſis in cœmiterio D. Marci ſummo cum dolore totius reipublicæ ſumpſit. Memoriam eius abundè Ioannes Franciſcus Picus ex fratre nẽpos in illius vita celebrauit, præterea verò & Marſilius Ficinus, & Angelus Politianus, & Iacobus Antiquarius, & Baptiſta Carmelita, & Philippus Beroaldus, & Antonius Cittadinus, alijq́; multi noſtræ memoriæ nobiles ſcriptores, qui varias etiam ad illum epiſtolas exarauêre.

IOANNES IOVINIANVS PONTANVS LIB. TERTIO DE FORTVNA AD A. COLOTIVM Baſſum, in Proœmio de Ioan. Pico Mirandula Comite.

NEC nos deterrebit Ioannes Picus magna tùm nobilitate, tùm etiam ingenio, ac doctrina vir, qui nuper diruere prorſus ſyderalem conatus eſt diſciplinam. Cui quo minus ipſi reſpondeamus, labore eo nos omni liberauit, vir in omni diſciplinæ genere clarus, ac perquam acutus, Lucius Bellantius cui ætas noſtra multùm profectò debet: debituri autem longè amplius poſteri, ne ad eos tanta hęc indignitas penetraret. Quid enim indignius, quàm tot ſeculorum tradita, tot excellentium hominum velle inuenta labefacere, & quæ diſciplinarum omnium eſt antiquiſſima, eam longo pòſt tempore inſectari? Videlicet Picus noſter (voco eum noſtrum, quia magna me cum beneuolentia coniunctus fuit, quodq; doctiſſimum quandoque maximè mihi familiarem atque amicum ſtatuo) tractus ipſe quidem exemplo eſt aut Pyrrhonis, qui Phyſicam & moralem omnem doctrinam euertere conatus eſt olim: aut Laurentij Vallenſis, qui nuper vel decem Prædicamentorum ſeriem, ne Dialecticam dicam omnem, vt ſubrueret quid non tentauit? Hæc Ioan. Pontan. loco præfato.

DE PICO LVCAS GAVRICVS EPISCOPVS GEOPHOnenſis.

LVCIVS Bellantius Senenſis vir doctiſſimus, qui ſatis doctè perfregit ſingulas nugas Ioannis Pici Comitis Mirandulani, quas contra Aſtronomos iratus ſcripſerat, quippe cui tres Genethliaci, prædixerant ipſum ante 36. ætatis annum fore interiturum, quod ita iam accidiſſe perhibent. Non tamen flocci facienda eſt hæc aſtrorum ſcientia, ſi Picus nullam Aſtronomiæ fidem adhibebat. Et ſcripſerit omnes ſtellas fixas nullum prorſus habere lumē innatum, ſed ab ipſo Sole ſingulas illuminari. Si à ☉ lucent tantummodò ſydera, atq; eadem non niſi lumine agunt Solis, ergo ſolus Sol ageret omnia: igitur vnum erūt, ab vno ſiquidem principio emanant, vnius quippe lucis, ab vna luce actio, & ita ſtellæ omnes nullam haberent virtutem, & fruſtrà fuiſſent à Deo creatæ, vel duntaxat ad ornamentum vniuerſi, & ita non rutileſcerent, neque fulgores in hæc inferiora emitterent, cuius contrarium videmus in ♃, ♂, ♀, ☿, & in ſtellis etiam fixis primæ potiſſimùm magnitudinis, ſecundique luminis, atque tertiæ maieſtatis. Veneris prętereà ſydus quod eſt Sole inferius, nunquàm conſpicitur dimidiatum neque tenebricoſum veluti corpus Lunæ, quare à ſe lucet atque ſplendeſcit. In Eclypſi ☉ enim præcipuè punctorum vel paulò plus Eclypſati, ſtellæ tàm primæ, quàm ſecundæ magnitudinis nunquam à quopiam viſæ ſunt in tenebris deliteſcere, ſed magis ſuos fulgores emittere. Siquidem tunc non impediuntur à maiori lumine ſolari, & per ſemet ipſas lucent, quippe quæ innatam habent lucem. Quocirca Picus ille, vir alioqui doctiſſimus neſcio qua Theſiphone exagitatus, ſcripſit, ſtellas omnes nullum prorſus habere lumen innatum. Sed à Sole illis omnibus mutuari. Igitur,

Mirandulanus Princeps PICVS ille IOANNES
Philoſophus, quo non doctior alter erat.
Singula quæ ſcripſit prorſus ſunt irrita, contra
Aſtrologos, & quod ſydera luce carent.
Si Sol flammiuomus dat cunctis lumina ſtellis,
Omnibus & præbet lumina ſyderibus.
Ergo ſolus agit Sol, ſtellæ at luce carentes,
Nil prorſus agerent irritaq; aſtra forent.
At quoniam ſcripſit, ſtellas iam lumine caſſas,
Infenſus ſtellis, lumine caſſus obit.

Natus

Natus Anno Domini 1463. Februario, die 24. hora 2. mortuus anno Domini 1494. Anno ergo ætatis non 33. ſed 32. vt vixerit annis 31 ½. feré. Ex directione Horoſcopi ad corpus Martis, vti illi prædictum à doctiſſimis Aſtronomis fuerat.

HERCVLIS STROZAE:

Ioannes iacet hîc Mirandula, cætera norunt
Et Tagus & Ganges, forſan & Antipodes.

Eiuſdem:

Hîc ſitus eſt Picus, cuius ſi cuncta periſſent
Virtutum, ſeptem vix ſat erant tumuli.

MICHAELIS MARVLLI:

Occidis ætatis media quòd Pice iuuenta,
Vltima Socraticæ flenda ruina domus.
Nec vel nobilitas, vel opes, vel gratia formæ
Profuit, aut animi tot bona rara tui.
Nec hoc, crede mihi, naturæ iniuria matris
Larga vel in primis quæ fuit vna tibi,
Sed vitæ documenta hominum, & quàm fluxa ſit illis
Forma, genus, dotes ingenij, imperia.

LATOMI:

Ne Pici ingenium deberi quis putet aſtris
Nil genere hoc artis, vanius eſſe poteſt:
Quem vitam & mores frugi, aſsiduumq́ laborem
Aſtrorum ſcimus percoluiſſe loco.
Sed tamen eſt aliquid (fateor) quo debeat aſtris
Quod citò ſe noſtris eripuêre malis.

CATALOGVS VARIORVM AVCTORVM LATINORVM ET GRÆCORVM, HEBRÆORVM ET CHALDÆORVM, ARAbumq́;, quorum dicta & ſententias IOANNES PICVS MIRANDVLAE DOMINVS ET CONCORDIAE COMES in cunctis ſuis operibus, fideliter recitat, & docta explicatione vel refutat vel confirmat.

A

ABa Hebræus Rab.
Abbaris Hyperboreus
Abdaia de ſomnijs
Abdalis Sarracenus
Abenragel aſtrologus
Abnazara Thalmudiſta & aſtrolog⁹
Aboſſar grammaticus & hiſtoricus philoſophus
Abraham Patriarcha
Abraham Hiſpanus
Abraham Iſraelita, aſtrologus
Abubacher Arabs Genethliacus
Abucaten philoſophus
Abulgalen diſcipulus Auerrois
Abumaron Babylonius
Abumaſar Arabs philoſophus
Achinnas doctor Hebræorum
Adaburabs Rab.
Adam Rabbi
Adelandus Arabs
Aegidius Romanus. Aeſchylus
Aeſculapius. Aglaus philoſophus
Aglaophemus Pythagoricus
Albaregnius aſtrologus
Albertus Magnus
Albumaſar philoſophus
Alchabitius aſtrologus
Alchamil mathematicus
Alcindus Arabs. Alcibiades
Aldus Manutius
Alexander Aphrodiſæus
Alexander Polyhiſtor
Algazeles
Alchmeon aſtrologus
Alpetragius ſapiens aſtrologos
Alphraganus. Alpharabius
Alphonſus Rex
Amaſis Aegyptius
Ambroſius. Amelios Platonicus
Ammonius
Anaſtaſius Papa
Anaxagoras
Anaximander
Audragazar Hebræus aſtrologus
Andreas Comeus
Andreas Summasius grauis mathematicus
Angelus Mantuanus aſtrologus
Angelus Politianus philoſophus
Anshelmus
Antonius abbas
Antonius Cnoicus
Antonius Citadinus
Antonius Fauentinus
Antonius de monte Vlmo
Antonius Picemannus
Aomars de nouo orbe aſtrologus
Aomar genethliacus
Aphilaus philoſophus. Apollinari⁹
Apollonius magus & philoſophus
Aponenſis
Apuleius interpres Platonis
Arabes. Aratus aſtrologus
Aschelaus mathematicus
Archigenes medicus. Architas
Ariminenſis ſynodus. Ariſtoteles
Arnoldus Hiſpanus medicus
Artephius aſtrologiæ magiſter
Arzachel Maurus. Aſaph propheta
Aſcedienſis. Aſclepiades
Aſclepius Athenienſis
Aſotol aſtrologus
Aſtaxarchus aſtronomus
Aempaces Arabs
Auenrodan aſtronomus
Auenazra. Aueorois. Auenzoar
Auerrois Arabs Cordubenſis
Auguſtinus. Auicenna
Azerchel Baloo aſtrologus.

B

BAal Cuaphim philoſophus & aſtrologus
Bacon mathematicos
Baccius Vgolinus
Balthaſarus Milhauacca
Bapriſta Carmelita. Bardeſanes
Bartholomæus Fonuus. Baſilides
Baſilius. Beda
Bernhardus Abbas
Bernhardus de Gaoaco
Bion philoſophus
Blaſius Bonscurſius. Boëthius
Bonatus aſtrologus
Brachmanni Indorum philoſophi
Brenlanlius Britanuos aſtrologus
Burleus philoſophus.

C

CAbaliſtæ
Cameracenſis cardinalis
Campanus aſtrologus
Cancellarius Pariſiorum
Capreolus. Carneades
Caſſander aſtronomus. Caſtritius
Cato. Catullus
Cecilius. Celſus
Chaldæi ſapientes
Chasondas ſapiens magus
Cherilus. Chilo
Chriſtophorus Landinus
Criſtophorus Saxolus
Chryſoſtomus. Cicero
Clemens Alexandrinus
Clemens apoſtolorum diſcipulus
Clemens V. Papa
Columella. Commentator
Cornelius Fronto
Concilium Toletanum
Coſmas Pactius
Critias philoſophus
Cyprianus
Cyrillus.

D

DAmaſcenus. Damaſus
Damigeron magus
Daniel propheta
Daniel ſcriptor de officijs angelorũ
Dantes Aligerius poëta Florentinus
Dattilus Hebræus cabaliſta eximius
Dauid Rex & propheta Iſraelis
Demetrius epiſcopus
Democritus philoſophus
Didymus Alexandrinus
Diodorus. Diogenes
Dionyſius epiſcopus Alexand.
Dionyſius Areopagita
Dominicus Beniuenius. Donatus
Dosaudellus. Durandus.

E

EBion hæreticus. Eccleſiaſtes
Egidius commentator in Geneſin:
Eleazarus rabbi. Eliezer Hebræus
Ennius. Enſalaus aſtrologus
Epheſina ſynodus
Epheſion aſtrologus
Epheſtion Thebanus
Epicharmus
Epictetus. Epicurus
Epimenides. Epiphanius
Eſculanus magus. Eſdras
Ethicus philoſophus
Etzre libes. Euantes Perſa
Euclidas. Eudoxus
Eunomius hæreticus. Euripides
Euſebius. Ezechiel propheta
Ezte Chaldæus.

F

FAbianus Romanus epiſcopus
Franciſcus ſanctus
Franciſcus de Maironis
Franciſcus Petrarcha
Franciſcus de Romanis.

G

GAlenus Gelaſius Papa
Gennadius
Gerſonides Rab. aſtrologus
Gorgias Leontius
Gottfredus de Fontibus
Granadeus. Gregorius Ariminenſis
Gregorios Niſſenus. Gregori⁹ Papa
Guido Carmelita
Gulielmus epiſcopus Pariſienſis
Gulielmos Aluernus.

H

HAbacuc Propheta
Haly Abenragel
Auentodan
Hamec
Haymon. Hebræi
Helias. Heliazer Garmecenſis Heb.
Heliodorus. Heluidius
Hemsouel Hebræus aſtrologus
Hermus philoſophus
Henricus Battenſis
Gandauenſis
Hacta
de Haſſia
Machliuienſis
Valenſia
Heraclitus

Heren.

AVTHORES IN HOC OPERE CITATI.

Herennius Pythagoricus
Hermes Aegyptius
Hermias. Hermippus philoſophus
Hermolaus Barbarus
Hermolaus Patriarcha Aquileenſis
Henricus Brironis
S. Hieronymus
Hieronymus Beniuenius
Hieronymus Manfredus aſtrologus
Hierotheus. Hilarius
Homerus. Hoſtanes
Hoychilax Halicarnaſſus
Hnillus patriarcha Hebræus.

I

IAcobus Apoſtolus
Iacobus Aorquarius
Iacobus Feltrius. Iamblichus
Ieber mathematicus
Ieremias propheta
IESVS CHRISTVS F.D.
Innocentius Octauos Pontifex
Ioachim
Ioannes Abbas Spanheimenſis
Ioannes Aſtenoſenſis
Ioannes de Bacone
Ioannes Britannus. Ioannes Catoo
Ioan. Damaſcenus
Ioan. Exonienſis
Ioannes Euangeliſta
Ioan. Franciſcus Picus
Ioannes de Gandauo
Ioan. Grammaueus
Ioan. de Guarra
Ioannes Hiſpalenſis
Ioan. Iouinianus Pontanus
Ioan. Martinianus mathematicus inſignis
Ioannes Pariſienſis
Ioannes de Regio monte
Ioannes Scotus
Iob. Iodam Rab.
Iooetes Chaldæus. Ioſephus
Irenæus Lugdunenſis
Iſaac Arabs philoſophus
Iſaac Iſraelita. Iſaac Narbonenſis
Iſaac Perſa Rab. Iſarith aſtrologus
Iſidonis. Iſmaël Rab.
Iſocrates. Iulianus Cæſar
Iulianus Pomerius. Iulius Cæſar
Iulius Firmicus. Iunianus Maius
Iuſtinianus Imperator.

L

LActantius. Laërtius
Laurentius Medices
Leander Albertus
Leo Hebræus mathematicus
Leopoldus aſtrologus
Leucanus philoſophus
Leui Ben Gerſon. Leuita Rabbi
Liſippus. Lucanus
Lucas Euangeliſta. Lucas Gauricus
Luchinus mathematicus. Lucilius
Lucretius. Lyſis Pythagoricus.

M

MAcrobius. Mæuius poëta
Mahumet Arabs
Mahumet Tollerinus
Mallius aſtrologos
Mantuanus Carmelita. Marcion
Marcus Euangeliſta. Marſil. Ficin.
Maternus aſtrologus
Matthæus Boſſus
Matthæus Euangeliſta
Meliſſus philoſophus
Meliton philoſophus
Melchior Chaldæus. Menahdet
Mercurius Triſmegiſtus
Meſſahalah aſtrologus. Melhodius
Michael Scotus aſtrologus
Minus Roſcius
Mithridates Chaldæos philoſophus
Moyſes propheta ſeruus Domini
Moyſes Aegypous Rab.
Moyſes Arabs. Moyſes Gerũdinẽſis
Muſæus. Muſonius.

N

NAchinan Rab.
Necipſus aſtrolog. Neonias Rabbi
Nicolaus Leonicænus
Nicolaus Oreſmius
Nicolaus Orem philoſophus
Nicolettus. Nigidius
Numenius philoſophus.

O

OCelus philoſophus
Ochalon aſtrologus
Oliuerius Caraſa
Olympiodorus
Onchelos Chaldæus
Oribaſius philoſophus
Origenes Adamantius
Origenes. Orpheus
Oſias Chaldæus
Ouidius.

P

PActolus poëta
Pammachius
Pamphilus Martyr
Panætios philoſophus
Pandulphus Collennutius iuriſconſultus
Papias epiſcopus Hieropolitanus
Papinianus Iuriſconſultus
Parmenides
Paulus Apoſtolus
Paulus Alexandrinus
Paulus Corteſius
Paulus Florcoonus
Paulus Iouius
Paulus Ricius
Petrus Alliacenſis
Petrus Apponenſis
Petrus de Aquila
Petrus Comeſtos
Petrus Mantuanus
Petrus de Palude
Phauorinus philoſophus
Pherecides philoſophus
Philaſtrius
Philippus Beroaldus
Philolaus
Philon
Philoſtratus
Plato
Plinius
Plotinus Platonicus
Plutarchus
Porphyrius
Poſidonius
Proclus
Prodicus
Propertius
Ptolemæus
Pythagoras.

R

RAbanus
Raymundus
Remigius
Robertus de Collotorto
Robertus Holchot
Robertus Inconienſis
Robertus Saluiatus
Rogerius Bacon magnus aſtrologus
Ruffinus.

S

SAlomon Rex ſapiens
Salomon Rabi
Saluſtius
Samuel Ophrides
Samuel propheta
Saphar aſtrologus
Sardias Rab.
Sazonienſis interpres Alchabitij
Scotus
Seneca
Seuerus
Simeon BenLagis
Simeon anoquus Chaldæus
Simonides
Simplicius
Sineſius philoſophus
Sirianus
Solon
Soſigenes
Strabo
Straton
Sunandius
Symmachus orator Romanus
Syren Effren tranſlator, inſignis mathematicus.

T

TAbet Chaldæus
Tenirus Babylonius aſtrologus
Terentius
Tertullianus
Thaddæus Vgolinus
Thales
Thalmudiſtæ
Thebit
Themiſtios
Theocritus
Theodoricus
Theon interpres Ptolemæi inſignis aſtronomus
Theophilus epiſcopus
Theophraſtus
Theopompus
Thomas de Aquino
Thomas Medius
Timæus
Titus Liuius
Toletanum concilium
Trogus
Troilus Maluetius.

V

VAlerianus
Varro aſtrologus
Varro Theologus Romanus
Vellius aſtrologus
Vergilius
Victorinus Pictauienſis
Victorius philoſophus.

X

XEnophanes
Xenophilus
Xenophon.

Z

ZAël Iſraelita aſtrologus
Zacharias philoſophus
Zacharias propheta
Zamolxis magus
Zenon
Zenophanes
Zorobabel
Zoroaſter magus.

OPERVM IOANNIS PICI,
quæ in hoc primo Tomo continentur,

CATALOGVS.

HEPTAPLVS, id eſt, de Dei creatoris ſex dierum opere Geneſeos libri VII. folio 7

2 Concluſiones nongentæ, Romæ publicè propoſitæ, præcipuos Theologiæ locos, & pleraq; in quibos Philoſophorum omnis labor & ſtudium cernitut, continentes. 42

3 Apologia aduerſus eos, qui aliquot propoſiiones Theologicas carpebant. 76

4 De Eote & Voo opus, in quo plurimi loci, in Moyſe, in Platone, & Ariſtotele explicautur. 159

5 De Homiois dignitate. 207

6 Ad Chriſtianæ vitæ inſtitutionem, regulæ ſiue præcepta, quibus adiutus homo poſsit vincere munduti & tentationem. 219

7 In Pſalmum, Conſerua me Domine, qui eſt XV. Commentarius. 221

8 De Chriſti regno & vanitate huius Mundi. 224

9 In orationem Dominicam expoſitio. 225

10 Epiſtolarum liber. 231

11 De Aſtrologia diſputationum lib. XII. 278

12 In Platonis conuiuium, lib. III. 496

13 Elegiæ aliquot. 518.

OPERVM IOANNIS FRANCISCI PICI, QVAE IN TOMO
Secundo comprehenduntur, Elenchus, aliquibus in locis argumentis adhibitis.

DE ſtudio Diuinę & Humanæ Philoſophiæ: vbi videtur quantum diuinæ literę ſint expetendæ: quantumq; Philoſophraſtri quidam exorbitent, qui eis contemptis, humanas adorant, &c. lib. II. fol. 1

2 De morte Chriſti & propria cogitanda: quo io loco monſtratur operæprecium eſſe, vt anima Chriſtum crucifixum meditetur, eumq; pro amuſsi ſibi conſtituat, quà cuncta opera dirigat, ne vel aliqoid deliret in appetendo: Deinde vt iraſcenoæ vis iotra limites debitos coërceatur: poſtremò quoad poterimus enitemur ex iugi vtriuſq; mortis cogitatione, & vitia cuncta ſpeciatim ſingulaomq; explodi, imò prorſus eliminari poſſe, & virtotes acciri facillimè inſerendas meno vt copioſè fructificent. lib. III. 31

3 Defenſio de Vno & Ente, vbi de Deo & alijs myſticis rebus dogmata haud contemnenda traduntur. 75

4 De Imaginatione, id eſt, de ea animæ vi, quam Græci φαντασίας appellant, vbi in eam aduehuntur per quinq; exteriorum ſenſuum inſtrumenta, viſum, auditum, olfactum, guſtum, tactum, rerum, quæ forinſecus ſuot ſimilitudines, ſpeciéſve imaginationum ſeges vberrima, lib. I. 90

5 Phyſici libri duo: alter de Appetitu primæ materiæ 106. Alter verò de Elementis. 115

6 De Imitatione ad Petrum Bembum: Eiuſdemq; ad D. Ioan. Franciſcum reſponſum, lib. I. 123

7 Theoremata de Fide & ordine credendi: vbi diſſeritut de ijs, quę neceſſaria creditu ſunt: deinde quę alterius ordinis & liberiora ſeu in ambiguis quid videretur agendum, de vario credendi ordine diuerſis tempeſtatibos ſeruato, quinq; & viginn Theorematibus omnia complexa: poſtremò quid cuiq; de propria felicitate credeodom ſit, ſatis doctè demonſtratur, lib. I. 146

8 Declaratio capitis, in Chriſto Pater, & Chriſtus in nobis, quod ex octauo de Trinitate libro Hilarij ſumptum eſt, & poſitum à Gratiano in Decretis de Conſe. diſtin. II. 218

9 Iuſtini Philoſophi & Martyris, admonitorius Gentium liber, à Ioanoe Franciſco Pico Latinè conuerſus. 222

10 Heroicum carmen de myſterijs Dominicæ crucis, iamdudum in Germaniam delapſia, ad Maximilianum Auguſtum Romanorum Regem. 239

11 De Rerum Prænotione libri nouem: vbi in primo demonſtratur, qoomodo ex vera Prænotione religio, ex falſa ſuperſtitio, dependeat, & quæ demùm Prenotionis habeantur ſpecies. Secundo de vera diuinaq; Prenotione diſſeritur. Tertio Prænotio quæ eſt ſecundùm naturam, & limites qui ei preſcripti ſunt oſtenduntur. Quarto aduerſus aperta cum dæmone pacta fœdera, quibus ducuntur plurimę diuinationū ſpecies, præliatur. Quinto adoerſus Aſtrologiam argumentatur. Sexto contra Chiromantes, Geomantes, Augures, & cęteram ſuperſtitioſam turbam, diſputatur. Septimo Magicæ vanitates & Prophanæ, quę inde ſcaturiunt præſenſiones, cum alterutro fulciantur pacto & vtroq; dependeant, redarguuntur. Octauo Prænoſcendi cupiditaoi meta præſcribitur. Nono quibus modis diuinæ Prænotiooes, à naturalibus, ac ſuperſtiooſis & curioſis dirimi queant, edocetur. 251

12 Examen Vanitatis Doctrinæ Gentium: & veritatis Chriſtianæ diſciplinæ, diſtinctum In libros ſex: Quorum tres omoem Philoſophorum ſectam vniuerſim: Reliqui Ariſtoteleam & Ariſtoteleis armis particulatim impugnant: vbicunq; autem Chriſtiana & aſſeritur & celebratur diſciplina. 467

13 Epiſtolarum lib. IIII. 815

14 De Reformandis moribus, ad Leooem Pontificem & Concilium Lateranenſe, Oratio. 885.

IN IOAN.

IN IOANNIS PICI MIRANDVLÆ DOMINI ET CONCORDIÆ COMITIS OPERA OMNIA, rerum ac verborum locupletiſſimus

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX.

A

Aymo inſignis ſcriptor apud antiquos doctores Eccleſiæ 140
ab quid ſignificet 41
aba 2
abaris Hyperboreus 80.216
abdaia de Somnijs 50
abdalis Saracenus 207
abenragel quomodo lapſus ſit 409. quomodo ſortem planetarum diſtinguat 479
abnazara 118
aboaſar Grammaticus & ſcriptor hiſtoriæ 491. Aſtrologus ſæpe pro Albumaſare Philoſopho reputatus 206. quomodo ſortem Planetarum diſtinguat 419. nugaciſſimus 417
aboaſaris ſententia de aſpectuum ratione 402. error de Partibus Planetarũ vnde ſit expertus 418. ſentẽtia de cauſa æſtus maris 330. error de locorum proprietatibus confutatur 467
abraham 118. Patriarcha quo anno à mundi exordio ſit natus 384
abraham quomodo viderit in ſuo die, diem Chriſti & gauiſus ſit 74. vnde Eccleſiæ Dei lux ſit appellatus 34. quæ viderit 35. quare ob timorem laudetur 55. Pſalmorum cantor 1 ... regionem terræ maximè appetiuerit 212. Hiſpanus aſtrologus inſignis hepta. 5. Hiſpanus 384. Hiſpanus præceptor Auenazræ 452. Iudæus 372. Auenazra 408. Auenazra primus Aſtrologus apud Hebreos 298. Auenazra diſcipulus Abraham Iudæi 386
abrahami profectio omnis quare ſemper fuerit verſus Auſtrum 55. Iudæi deliramentum in Moyſis coniunctione & Chriſti vaticinio 386. Iudæi error de lege Moſaica & egreſſione Iudæorum ex Aegypto 296. Auenazræ libri de Aſtrologicis rationibus 381. Auenazræ opinio de Stellarum qualitatibus 315. Iudæi ſententia de influentia ſyderum 15
abrahamo quæ ſint à Deo promiſſa 32. fœdus circumciſionis datum 35
abrahamum primum, cultum & religionem vnius Dei inſtituiſſe 32. primũ eſſe fundatorem veræ religionis ibid.
ad Abrahamum à Diluuio quot anni fuerint 384
abrahamum Iudæum Arabum imagines damnaſſe 444
abrahamo legis principium accipiendũ eſſe 25. ab eo, ad Dauidis regnũ quot anni fuerint 376
in Abrahamo locus ille quem edidit de creatione, in quo indicantur viginti duæ portæ; quare ab interpretibus ſit explanatus 261
abſtractum quid 162. & concretum nomen ſignificari quandoq; poſſe eadem voce 195. à quo deſcendat 46
abſynthia per ſe morbos depellere poſſe, etſi non melle illinita ſint 241
abubacher Arabs 22
abubacher ſententia de felicitate hominis 32
abubater à quo Latinitati ſit redditus 386
abucalen 67
abulgalen diſcipulus Auerrois 249
abumaron Babylonius 48
abumaſar Alpharabius 22
abyſſus quid 25, quid vocetur 14. idem quod angelicus intellectus 18. qua ratione coniunctionem cum tenebris efficiat 29
per abyſſi nomen quid intelligatur ibid.
abyſſum quid vocet Moyſes 14. ſua natura nec lucidam, nec tenebroſam eſſe 29. eſſe materiam trino dimenſu extenſam 10. eſſe aquarum profunditatem 25. intellectualem profundam eſſe 16
academica qui peripateticis miſcuerit, cum vtramq; ſectam & peſſius, & locupletius habitarunt 253
academici in quibus rebus felicitatẽ hominis ſtatuerint 32
academicos ſine precatione nihil incepiſſe 30
accidens quid 170. vnum, alterius non eſt ſubiectum 125
accidentia quomodo dici debeant 60. in Sacramento quæ 152
ab Achaiæ ſacerdotibus Origenes damnatus 149
actiones angelicas not eſſe ſecundum Dionyſij doctrinam 20
actũ quo felicitatur natura angelica quid 62
actum credendi non eſſe meritoriũ 150. ſuum cognoſcere non eſſe cuilibet ſenſui 48
adam in quo loco collocatus fuerit 55. Pſalmorum cantor 115
adami peccatum quid 54
ad Adamum verba Dei, quando eum creauerit quæ 208
ab Adamo omnes peccatores promanaſſe 24. vſq; ad diluuium quot anni numerati ſint 35. 374. 382. ad Moyſen quot anni 35. ad Abraham anni quot ſint ibid. ad Chriſtum anni quot fuerint 374. ad Chriſtum quot anni ſint iuxta Alliacenſis ſupputationem 382.
adelandi liber, qui ſub Ammonio Plotini magiſtro in Aegypto philoſophatus eſt 249. opinio de cauſa acceſſus & receſſus maris 329
adla Aſtrologus 468
adoleſcentiam non eſſe contemnendam 224
adoratio duplex 104
adorationis alicuius terminum eſſe non poſſe, id quod non poſſit eſſe ſubiectum ſuſceptiuum ſanctitatis vel virtutis 104
ad Adorationem per modum termini, & ad ad adorationem per modum rememoratiui æquiuocum eſſe 154
adraſtia lex 32
adrianus rex Hiſpaniarũ Iudæos ex Hiſpania pulſat 386
ſub Adriano Ptolemæum ſcripſiſſe 285
adriaticum mare 19
æger quo pacto tractandus ſit, regnantibus diebus criticis 389
ægidius 56. 79. 87. Romanus 195
ægidij Romani concluſiones diuerſæ 45.

Roma-

Digitized by Google

Romani ſententia de malo & bono 197. 198
in Aegidio quid expetendum 79. 214
ægritudines hyemales quare æſtate plerunq; ſoluantur: & æſtiuales hyeme interdum, & quæ hyeme inuadunt Vere, quæue Vere, decedere ſoleant ſub autumnum 326
ægypti regio cui Planetæ ſeu ſigno ſit ſubiecta 482 reges Ptolemaici quā diu ante Chriſti aduentū floruerint 265
inter Aegypti reges & Alexandrum quot anni interceſſerint 265
ex Aegypti opprobrijs, ſeu reliquijs quid emanauerit 288
ægyptum quo tempore Nilus primum inundauerit 484
in Aegypto multas fœminas inueniri, quæ etiam octauo menſe natos victuros parere ſoleant 339
ægyptij quando Solis reſtitutio fieri ſoleat crediderint 484. vnde crediderint de cœleſtibus cauſis omnia prouenire 488. maximè cultores dæmonum 112. qualem reuerentiā Aſtrologis attribuerint 298. quid de imaginibus ſenſerint 445. quo tempore anni initium exorſi ſint 427. quales, apud quos ſit nata Aſtrologia 486. & Indi cur facilius potuerint animalia, id eſt, ſigna cœli deprehendere, quàm noſtri 15. quales Aſtrologi fuerint 483
ægyptiorum rex primus Pharao 112. religionem quæ conſtellatio indicet 391. opinio de Deo 164. 165. & Chaldæorum Aſtronomi quid collocārint ſupra octauam ſphæram 435. teſtimonium de maris acceſſu & receſſu 332. & Chaldæorum religionem eſſe vnam 391
ægyptios in dæmonum cultu maximè occupatos fuiſſe ibid. magiſtros eſſe idolatricæ religionis 486. magia prohibita maximè vſos fuiſſe 112. quid in hanc opinionem induxerit, fortes humanas de ſtellis poſſe preuideri 488. fati neceſſitatem ſemper pernegaſſe 367. animalia: id eſt, ſigna in cœlo deprehendiſſe 15
apud Aegyptios cur primùm homines ſuperſtitionibus & Idololatriæ dediti fuerint 488
ab Aegyptijs quæ myſteria vocata fuerint 2
ab Aequinoctiali circulo cur non poſſit eſſe habitatio naturalis viuentibus 46
æquinoctium Vernum quando fiat 440
aër circa quæ verſetur 54. quid afficiat 318. unde ſuas proprietates petat ſecundùm Panetium 327
aëris proprietates ibid. qualitas propria quæ 413 regiones tres 9
aërem eſſe duplicē ſecundū Zoroaſtrem quomodo ſit intelligendum 69
ad Aërem cur anni non referantur 39
æſculanus 197
æſculapius 212
æſculapium multa à potentiſsimo Mercurij numine arcana recepiſſe 383
æſtatis initium quod ſit 470
æſtatem futuram vnde præiudicent Aſtrologi 427
in Aeſtate eadem cùm ſit alijs diebus calor intentior, alijs hebetior, quomodo accidat 325
æſtates quare non omnes æquè ferueant 325
æſtiualis ſolſtitij prærogatiua quæ 420
æſtus maris quæ ſit cauſa 329. 334
æſtus non eſſe auctionem vel imminutionem aquarum 332
ætatum domini qui ſecundùm Ptolemæum 430
æternam gloriam mereri de condigno, opus ab animæ charitate formatū 43
æternitatis motus quid efficiat 46
æther 9
æthiopes vnde dicti ſint 2. quare magia naturali maximè vſi fuerint 112
ab Aethiopibus Myſteria ſeu occulta quæ appellata ſint 2
in Aethiopia maximam copiam creſcere herbarum & aliarum rerum naturalium 112
æuum in Angelo beatiori quid 43
affectiarum ſpiritalium genera 23
affectiones ad ſenſum imaginationis referantur, ſpiritales non carnis ſoboles dici poſſe 23
affectus qui ſpectent ad corpus ibid. corporis cur nobis dati ſint à Deo ibid.
affectibus quatenus ſit vtendum ibid.
afflatus an ad nos ab omni cœlo proueniant, an ſolum ab his partibus quæ conſpicuo lumine coruſcant 437
afflictionem ſæpè per noctem deſignari 221
ἀγαθὸς δαίμων Solis pars à quo ſit appellata 418
agens debet eſſe in actu 85
ab Aglao quæ Philoſophia ſit obſeruata 216
aglophemus 84
agnis gignendis ſextam & decimam ſextam diem lunæ idoneam eſſe 319
ἀγένητ Ariſtot. à Philoſophis dictus 79
agricolæ cur ſæpius vera quàm Aſtrologi prædicant 339
agricultor terram fodere, & culturā ſoli cogitans, non Theſaurum quærere, euenit vt Theſauri inueniat, quæſtio an fortuitò factum ſit 422
agros non prorſus demetendos eſſe iuxta Moyſem 3
agrippinus 98
aielaſor filius Beli quando apparuerit 375. item poſt eum quando Chriſtus venerit ibid.
aix quid Arabes vocitent 418
ἀναφορὰς qd Aſtrologi vocitēt 340
albategni Aſtrologus 454
albertus 10. ſcriptor rerū diuinarum 2. de anima 150. Magnus 89. Magnus peritiſſimus Magicæ artis 123. Magnus, ſit monachus 493
alberti ſententia de ſtellis 324. Magni opinio de priuatione ſeu principio 14. Magni ſententia de Vno & Ente 201. Magni concluſiones variæ 42. 43. Magni ſentētia de Magia naturali 112
albertum primum aſtrologiam plantaſſe in Europa 493 priſca, ampla & grandia ſcripſiſſe 79
in Albertum Theologum multa referri, quæ eius non ſint 289
in Alberto quid abundet 79. 214
albumaſar Philoſophus dictus ad differentiam Aboaſaris Aſtrologi 286. & Alphonſus in quo conueniant 381. 382. in quo Ptolemæum reprehendat 298. Arabs quomodo legem Sarracenorum, & ſuam & noſtram à cœlo deriuauerit 296
albumaſaris inuentum erroneum de Saturnijs reuolutionibus 375. ſupputatio de mundi exordio vſq; ad diluuiū 373. error de Mahumetis aduētu 390. error de lege noſtra quàm diu ſit manſura 372. error in Ptolemæo 286
albumaſarem primū, à Ptolomæo fuiſſe doctiſsimum 285. multis in locis erraſſe ibid.
albumaſarem in Mathematicis imperitum fuiſſe 285
alchabitius quomodo ſortem Planetarū diſtribuat 419
alchabitij ſententia de coniunctione magna 376
alchamil Mathematicus 466
alchindus 66. 216. Arabs 82
alchindi liber de pluuijs & quæſtionibus 284
alchadrodon quid ſecundùm Ptolemæum 299
alchibiades quibus orationibus maximè conatus fuerit 242
in Alcibiade de hominis corpore fieri mentionem 16
alexander Magnus quibus moribus fuerit inſtitutus 350. cur à patre Philippo culpatus ſit, quòd tantum cum fœminis bellum geſſerit ibid. Aphrodiſæus 49. Aphrodiſienſis 31. ex Aphrodiſiade de fato librum ſuum Cæſaribus Seuero, I. & Antonino filio dedicat 282
in Alexandro quid ſit admirandum 215
alexandri Magni repentina felicitas vnde 350. virtutes ibid.
alexandri ex Aphrodiſiade ſententia de fati neceſſitate 357. ſententia de hominis felicitate 32. præceptor qui 455. Corteſij epiſtola ad Ioannem Picum 371
alexandrum tertium Pontificem maximū ſacerdoti cuidam miniſterium altaris

integre

inicgro anno interdixiſſe, propterea quod per aſtrolabrum cuiuſdam Eccleſiæ furto inueſtigando aliquid eſſet perſcrutatus 289
Poſt Alexandrum Magnum quando Anelaſor filius Bel qui Perſas contriuit, apparuerit 375
alexandrum regem reges Ptolemaicos Aegypti ſubſequutos eſſe 265. Aphrodienſem ſummum authorem in Ariſtotelica Philoſophia planè reieciſſe fati neceſſitatem, & penitus de Aſtrologicis ſiluiſſe 282. conſtantem & doctam Philoſophiam ſcripſiſſe 79
ad Alexandrum uſq; à Chriſto quot anni fuerint 375. Corteſium Io. Pici Mirand. epiſt 259
aduerſus Algazalem Aſtrologum quid diſputet Auerrois 282
allegorici ſenſus diſciplina unde manauerit 5
alliacenſis quot maximas coniunctiones afferat 380.
alliacenſis ſumma ſententia in libro quē de Concordia Aſtrologiæ & Hiſtoriæ prætitulauit 382
alliacenſem multis in locis erraſſe ibid. multifariam erraſſe, & ut quæcunque ſupponit concedantur, non tamen efficere eum quod vult ibid.
almanach quid apud Arabes 301
almeon Aſtrologus 459
alpetragius Aſtrologus 317. verum cœleſtium homo ſapientiſſimus 435. quā cauſam adferat de acceſſu & receſſu maris 336
alpha & omega quid 41
alphabetaria reuolutio quæ 120.
alphabetariæ reuolutionis ſcientia quid 72
alphagranus 334
alpharabij ſententia de hominis felicitate 32
alpharabium grauia & meditata ſcripſiſſe 79
in Alpharabio quid inſigne contineatur 215
alphonſus Planetarum loca ad quam Sphæram collocauerit 436. & Albumaſar quot annos à diluuio ad Chriſtū numerent 381. quot annos numeret in ſuis tabulis à Chriſto uſq; ad Alexandrum 375
alphonſi Regis tabulæ quid docedt 385
per Alphonſum ad nos Aſtrologiam deſcendiſſe 493
ἄτη & morbus qualis 324
alea ſibi 286.287
alacritas quid 52.53
ad Altum Manutium Ioan. Pici Mirand. epiſt. 243
alzemena dictio 416
ad Amandum & ſeruiendum quæ cauſa nos moueant 232
amantis duodecim conditiones ibid.
amaſis Aegyptius 54
ambiguitatem in interprete eſſe uitandam 3
ambroſia quid 55
ambroſius 2
ambroſij ſententia de Aſtrologorū prædictione 302. ſententia de cœna dominica 321. ſententia de Bigamis 96
ambroſium Aſtrologiam rem inutilem & impoſsibilem appellaſſe 288
amelius 171
amen quid 56
amerij ſententia de Ente & Vno 192
amicitia quid 45. non ſatis firma quæ 255. quæ expetatur ab omnibus Philoſophis 210
amicitiæ ſedes quæ 254
amicitiæ quæ iniuriam adferant 245
amicum fallere nihil peius nullaq; maior iniquitas 252
amici quomodo ſint ſalutandi 8
amicorum locus quis 465
amicos ex quo cœli loco obſeruēt Aſtrologi ibid.
ammonius 48.211
ammonij diſcipuli qui 1
apud ammonium qui ſplendor 79. 215
ammonium gratioſa ſcripta edidiſſe 79
ſub Ammonio Plotini magiſtro in Aegypto Adelandum vixiſſe & Philoſophaſſe 249
ammoniorum iniquitates quando completæ ſint 370.371
amolius 89
amor quid efficiat 286. maris & fœminæ quid nos moneat 55. quomodo ab Orpheo ſit dictus 64
amoris faſtigia quæ 209
amoris ſpiritum ſemper ad Deum adduci 17
in Amore mutuum non reddidiſſe, flagitium eſt, Prouerbium 246
ἀμφίκυρτ& quid 504
amuleta quid proſint & quare infantulorum collo alligentur 263
anagogicus modus quis 118
anagogicus modus quomodo ab Hebræis ſit dictus ibid.
analogicum terminum per ſe poſitum ſtare pro famoſiori ſignificato 105
anaſtaſius Papa 133
anaxagoræ opinió de mundis 4
anaximandrum primum Gnomonem inueniſſe 484
andragazar Hebræus Aſtrologus 465
andreas Summarius grauis Mathematicus quid ſenſerit de planetarum motibus 453
ad Andream Corneum Ioannis Pici Mirandulæ literæ 255.258
andromaches 239
andrugazarem Arabes in quibus unitati ſint 430
angelica turba quomodo ab elementis dari dicatur 20
angelicam poteſtatem omnibus rebus viſibilibus præeſſe ſecundùm Auguſtinum 19 mentem eſſe ſupremam felicitatem creaturarum 32. naturam eſſe purum intellectum 24
angelicæ actiones tres 20. hierarchiæ tres quæ 18
angelicus intellectus idem quod abyſſus ibid.
angelici mundi finis qui 20
angelicum mundum cœleſti ſanctiorem eſſe 4
angelicos exercitus ad unius hominis bonum ſalutemq; procurandam congregatos eſſe 20. ordines eſſe nouem ibid.
angelus ex quib. cōſtet 60. quid & qualis eſſentia 17. quibus Deo coniungatur ibid. quibus conſtet 25. cur non ſit ipſa intellectio 17. & homo quid cōmune habeant 16. quare obſtinatus & impœnitens 45. ſuperior quid perficiat ibid. qui peccauit ex quo ordine credatur eſſe, ſecundùm Damaſcenum 19. quomodo ſine loco eſſe poſsit 87.88
angeli peccatum primum quod 63. ſubſtantiam non eſſe in loco ſine operatione 86. ſubſtantiam nunquam poſſe dici præſentem 84
angelum quid conſtituat 208. eſſe numerum 17. non eſſe unitatem ibid. non eſſe ipſum eſſe ibid. ſpirituali luce non impleri niſi conuertatur ad Deum 18. & hominem ſolos ad veram factos eſſe felicitatem 33. per ſe lucis indignum eſſe 25. eſſe creaturam 19. non poſſe diffiniri & determinari ad locum, niſi per actionem vel operationem 88. in loco eſſe non circumſcriptiuè, ſed diffinitiuè ibid. eſſe ſua natura intelligentiæ capacem 18.19
in Angelo unitatis acceſſus quottuplex ibid.
ab Angelo locus quare negatur 86
in Angelo quid imperfectum 17. actus qualis 25
angeli in qua re ſint creati 45. qui non transformentur qui 55. quomodo rerum fortuitarum cauſæ ſint 353. à quibus mentes & intellectus vocati fuerint 32. quatenus moueantur de loco in locum 93
angelorum officium quale 19. operationes quomodo menſurentur 45. imperfectio & perfectio duplex 18.19. hierarchiæ nouem 125. perfectionem à Deo eſſe deriuatam 18. terra qualis 25. miniſtros eſſe flammam vrentis ignis 5. exercitus ad quas cœleſtes res ſit figuratus 19. naturam à Deo eſſe creatam, eamq; ad Deum conuerſam eſſe 18. ordines qua via inter ſeſe diſtinguantur ibid. ſubſtantiam biſariam eſſe partitam à Moyſe 25. vitam non eſſe perfectam 163. abſolutionem ab accidente, id eſt, à Deo ſeu unitate

ſieri 17. 18. naturam à Deo curatam & illuſtratā eſſe 18. 19. varium apud homines miniſterium 356 hierarchias nouem eſſe 54. cura quid potiſsimùm apud nos efficiat 19. exercitus qualem ducem habeat ibid. purificatio quid 43
angelis dare locum in cœlo quomodo intelligendum ſit 85
angelos Dei ſpiritus eſſe 5. eſſe in cœlo Empyreo 86. bonos nobis varijs modis apparere 19. eſſe adminiſtratorios ſpiritus ibid. conſtare ex actu & potētia 25 à Deo eſſe creatos 18. non eſſe propriè hic vel ibi, ſed tantum operari hic, aut incipere operari 84. eſſe adminiſtratorios ſpiritus ſecundùm Paulum 27. eductos eſſe à Deo de tenebris ad lucem ſecundū Saracenos 25. homines dici in ſacris literis 16. non per ſe, ſed per motricem gratiam circumagi 33. ante mundum viſibilem multa ſecula extitiſſe, ſecundùm Hieronymum & Ambroſium 96. 97. non dedignari homini ſeruire 27. ad felicitatem attolli, non aſcendere poſſe 32. ſingulos non præpoſitos eſſe ſingulis corporalibus ſecundū Hieronymum 97. ſimul cum cœlo Empyreo eſſe creatos ibid.
angelus Mantuanus Aſtrologus 458. Politianus Philoſophus 3. Politianus quādo & vbi mortuus ſit 275. item quàm diu vixerit ibid.
angeli Politiani, ad Ioan. Picū Mirand. epiſt. 274. Politiani ſtylus 247. Politiani varia teſtimonia de Pico Mirandula 277. Politiani iudicio Ioan. Picus Mirand. ſuos libellos committit 253
ad Angelum Politianum Ioan. Pici Mirandulæ literæ 245. 247. 252. 253.
anima quid 50. rationalis quid 48. irrationalis quid 49. quomodo moueatur 46. quid 48. nobilis quot habeat operationes 6. aquea triplex 71. noſtra quomodo ad decem Sephirot adaptetur 75. quomodo vniatur corpori Organico 48. intellectiua in homine tantùm vna 45. in quibus peccauerit 49. quibus excitetur 74
in Anima quare appareat incompoſsibilitas contra dictoriorum 60
anima obiiq; eſt quomodo accipiendum ſit 50. intellectiua quid 59. circa quæ verſetur 54
animæ quomodo dicantur in loco eſſe 89. motus in imaginem & imaginarū idem eſſe, quomodo intelligatur 104. ſubſtantiam à Deo id eſt, diuino Principio formatam eſſe 26. patrum quomodo dicantur ad lymbum deſcendiſſe 94. per quid 209 peccatrices quomodo patiantur ab igne 45. motus in imagine duplex 103
inter Animæ motus duas eſſe differentias ibid.
de Anima abdita intelligentia diſputatio 155. 156
animam eſſe in corpore 53. vegetalem mixtionis formam ſtatim conſequi 10. ſeparatam deſcendiſſe in infernum duplici modo 93. præter ſeipſam nihil intelligere 155. ſeparatam à corpore intelligere, per ſpecies ſibi à principio ſuo eſſe concreatas 42. rationalem tam cœleſtibus corporibus, quàm terreſtribus conuenire 16. omnem participantem Vulcanio intellectus, ſeminari in Lunam 50. vegetabilem non introduci ante ſenſualem: nec ſenſualem ante rationalem 43 poſitam eſſe in mundi medio quomodo intelligendum ſit 52
in Anima per litem & amicitiam quid ſit intelligendum 62
animæ damnatorum quomodo in infernum deſcendant 93
animas cunctas eſſe eiuſdem ſpeciei 139. item eſſe liberæ voluntatis, &c. ibid. corruptas & perditas quæ ſtella denuò ad ſua primordia reuocet 362
animal animali quomodo conueniat 30
animali quæ neceſſaria ſint, quomodo dici poſsint 38
animalia duo produci ex terra 39. quæ ſibi vendicent 16. cœli chriſtallini quæ 15. in quibus planetis feliciora ſint 32 calidioris naturæ vbi & quare naſcantur 376
animalium terreſtrium ſedes 26. terreſtrium tria genera eſſe 26. 27. tam terreſtrium, tam volatilium diſtinctio 12. productio ad quæ elementa ſpectet 16. productionem tam ad terram & aquā, quàm ad ignem & aërem ſpectare ibid. rationalium & brutorum differentia ibid.
inter Animalia quæ ad felicitatem veram creata ſint 33
per Animalia in Zodiaco poſita quid præfiguretur 444
animantium damna cauſas in cœlo non eſſe 342
animus rationalis homo 15. 16. hominis qualis ſubſtantia 21. circulus & quare ibid. noſter qualis ſubſtantia ſit, ſecundùm Platonicos ibid. qua parte ſe ad aquas ſuperiores & ſpiritum Domini vergat 23
animi fortitudo vnde prodeat 363. & cœli collatio 21. virtutem ſpiritu lucido ad corpus transfundi 21. vires fortiores & alacriores in literaria palæſtra reddi 78. noſtri ſubſtantia terra inuiſibilis 20
in Animi bonis felicitatem firmam eſſe poſitam 256
præter Animum in homine nihil magnū eſſe 352
animum rationalem cœlum dici 21. hominem ex eiſdem elementis ex quibus & cœli animus, eſſe confectum 16. rationalem à cauſis ad effectus ſe transferre & è cōtra 21. eſſe ſedem amicitiæ 254
animo illum carere, qui ſeipſum non nouit 22
animorum cœleſtium prærogatiua quanta 16
animos noſtros moueri à cœleſti conſtellatione 368
in Animis noſtris duplicem naturam eſſe ſitam, ſecundùm Empedoclem 210
annus quot diebus conſtet ſecundū Thebit 454
anni principia quæ 426. nullum initium verū conſtitui poſſe 427. temporis varietas vnde eueniat 324. exordia in quo ſigno incipiant 441. totius fata ex vno principio non poſſe pendere 426. diuerſitas vnde 458
in Anni obſeruatione rerum quibus principijs vtamur 358
de Anni inæqualitate variæ ſententiæ 454
anni tempus quādo maximè abundet humiditate 427. tempus ſub quibus ſignis æſtimetur 469. ſterilitas & fertilitas quomodo ab Haly Abenragel obſeruata ſit 269. ſolis maximi quis 372. principium quando ſit ſtatuendum 456
inter Anni principia quod primum locū teneat 427
annum motu Solis confici 15. autumno Hebræos incepiſſe 427. 428. in quos dies diuiſerit Thales 483. iuxta Hebræos potius autumno, quàm vere inchoare 427
anni quare ſint inæquales 455
annos non eſſe æquales ibid.
anſelmus 165
anſelmi Cantuarioram Archiepiſcopi ſententia de malo & bono 202
anſelmi error 98
antichriſtus quando ſit venturus ſecundū Arnaldi Hiſpani medici diuinationem 372
in Antichriſti vaticinio multos mendaces fuiſſe & futuros eſſe 390
ſub Antichriſto ſectam futuram quæ cōſtellatio portendat 392
antipater 194
antiſcia quæ ſint 409
antiſciorum origo ibid.
antiſcijs qui vſi fuerint ibid.
antonini tempore Ptolemæum Aſtrologum vixiſſe 285
ſub Antonino Cæſare Seueri primi filio qui Philoſophi vixerint 282
antonius Cronicus 81. 218. Cronicus diſcipulus Datteli Hebræi periti ſsimi ſcientiæ Cabalæ 82. de Monte Vlmo 448. Antoll. 378
antonij Citadini epiſtola ad Picū 173. 174. Citadini ad Ioan. Picum Mirād. obiectiones tertiæ 179. 180. Citadini ad Picum obiectiones quartæ 189. Fauentini epiſt. ad D. & Princip Io. Fran. Picum Mirand. 345. Fauentini obiectio

obiectiones aduerſus libellum de Ente & Vno 269
ad Antonium Picemannum Io. Pici Mirand. litera 260. Pauentinum Io. Pici Mirand. epiſt. 190.192
aomar de nono orbe Magno 373
aphetæ qui 299. & quod eorum officium ibid.
aphefes quid vocet Ptolemaus 459
aphetica quomodo Arabes vocitẽt 299. quomodo à Latinis ſint dicta 299
aphetis quis: & eius collocatio in cælorum circulis 300
ab Aphileo quæ ratio Philoſophandi ſit obſeruata 216
apollinoraſtæ epiſtolæ quæ 136
apollo quid 50
apollinis reſponſum de genitura, cuius ſexus futura eſſet 492. ſacra nomina quid oſtendant 211
apollinarius 2
apollinarij ſententia de diuinandi ſcientia 26
apollonius 80. 216. Tyaneus magus & Philoſophus 215
de Apollonij vita qui ſcripſerit 250
apollonij ſtylus 255
Apologiæ ſcriptæ cauſa quæ 77
in Apologetico ſuo opere concluſiones tanquam Catholicæ defenſæ 157
apoſtoli cur piſcatores dicti 39. per quæ animalia ſignificentur in ſcriptura ibid. fundatores totius religionis 38. quando acceperint Spiritum ſanctum 215
apoſtolorum ſcripta ab Hæreticis eſſe deprauata 70.235
apoſtolos ſtellas eſſe Eccleſiæ 85
apotelesmata Aſtrologorum quomodo fiant 407
appelles corruptor veritatis 134
apponenſis tipore ſeu ætate motuum cœleſtium rationem nondum fuiſſe ad liquidum exploratam 535
apponenſis error de Criticis diebus 333
aprilis menſis quomodo apud Chaldæos ſit dictus 429. apud quos caput anni fuerit ibid.
aprilis dies qui ſint nautis ſuſpecti 325
apuleius Platonis interpres 208
apulei Fragmentum de interpretatione 250
aqua ſuper cœlum quæ 4. qualiter ſanguis Chriſti fiat 121. in baptiſmo qualis ibid. cur vino miſceatur 39. & ignis cur ab Aegyptijs, qualitates mares nuncupatæ ſint 413. quomodo in baptiſmo homines delicta deluat 121
aquam imperfectiora animãtia producere quàm terra 39. eſſe verũ principium 487. eſſe formarum commeationem 21. eſſe cœlum Chriſtallinum 25
aquam plus habere communionis cũ terra, quàm cum igne 339
ad aquam cur aues referantur 39
aquæ quæ ſub cœlo in vnum locum colligi debeant, quid ſignificent ſecundũm Paulum Apoſt. 29
aqua à Chriſto vinum factum quid præfiguret 35
aquæ quando tenebris ſint infectæ 34. ſuper cœlos quid 18. ſub cœlo locatæ quid figurent 38
aquæ diſpoſitio quid doceat ibid.
aquæ cur ante Solis exortum ſteriles fuerint 38. ſuperiores num etiam in vnum locum, vt inferiores congregentur 22. cur duo animantium genera produxerint, terra tantum vnũ 30. vitæ vnde ſint petendæ 212. quare in vnum locũ congregari dicantur 29. cur ante Solis exortũ nihil produxerint; terra aliquid tantum 38. quid præfigurent 39. in media regione aëris: id eſt, vbi elementũ purum eſt, quare coaleſcant 18. cur ſub cœlo ſeu firmamento collectæ 14. bifariam diſcretæ 22. Luna deſcendente cur renouẽtur & luna aſcẽdente effundantur 332. ſub cœlo quæ 22. quare ſenſualem hominis partem ſignificent 23
aquarum ratio diuerſa 25. diſtinctio 22. diſpoſitio 39. animalia quæ 25. appellatio quomodo intellectuali, & ſenſuali vtriq; parti hominis congruat 22. congregatio quomodò ſit appellata 14. repagula quantum proſint 26. opus quo die ſit abſolutum 39. fluxus quid efficiat 20. ſuper cœlos conſtitutarum officia 18
aquarum collectio quid ſibi velit 29. congregationem quid ſequatur 22
per Aquas quæ ſub cœlo ſunt, quæ pars hominis intelligatur ibid.
aquas inferiores ſuperiorum aquarũ beneficio aliquo locupletari non poſſe: niſi cœlo intercedente 31. non idoneas, piſcibus procreandis fuiſſe, prius quàm in vnam totius ſui elementi integritatem collectæ fuerint 30
inter Aquas ſuperiores & inferiores medium quod 32
aquas inferiores terram noſtram purgare 20. poſt Solis exortum fertiliores factas eſſe 38. ante Solis exortũ ſteriles fuiſſe ibid. ſub cœlo eſſe ſeptem ſydera 24
per Aquas intelligi formas 25. ſuper cœleſtes Iudæos dici 34. duo genera animantium, ſed diuerſa perferri 39. ſub cœlo varias res diſtinctas eſſe 29. quæ ſint ſuper cœlum maximum dogma de anima referari 22. eſſe terminos terræ 14
per Aquas ſub cœlo locatas quid figurẽtur 38. quæ ſuper cœlũ ſunt, quæ pars hominis intelligatur 22. deſignari gentes in ſcripturis 34.35
ex Aquis duo animalia produci 38. & terra quo pacto animalium corpora fiant 29
in Aquario & Piſcibus Sol quid perficiat 444
aquilo magnus quid 54
aquilonẽ habitantes quare bellicoſi 327
ſub Aquilone degentes auſtralibus ingenioſiores eſſe ibid. habitantes quare frigidiſſimam regionẽ poſſideant ibid.
aquilonares quantum auſtralibus robuſtiores ſint ibid.
arabs in quibus Ptolemæum emendare conatus ſit 285
arabes ex qua parte cœli natorum vota accipiant 396
arabes quibus ſcriptis & autoribus ſua deliramenta adornauerint 445
arabiæ ſacerdotes quid ſenſerint de Origene 245
arabiam Aegypto eſſe confinem 426. Aegypto eſſe conterminam ibid.
arabicè qui ſcripſerint 249
arabum opinio de religionum ortu 365. ſententia de aquis, quæ ſunt ſuper cœlum 22. ſecta quo anno orta & indicata fuerit ab Aſtrologis per coniunctionem magnam 305. nugæ meraciſſimæ de Ieſu genitura 399
arabes ſemper fabuloſiſſimos fuiſſe 445
apud Arabes [illegible] ſigna quæ 426
ad Arabes per quos Aſtrologia tranſlata fuerit 493
aralim quid 54
aratus Aſtrologus 443
arbitrij libertas vnde declaretur 826
arbor ſcientiæ qualis 54
arbores Solis lumine opus habuiſſe 38
arboribus plantandis ſeu conſerendis diem Lunæ decimamtertiam non idoneam 329.329
Arca Noë ſecundũ cuius formam ſit fabricata 396
archangelorum operationes 18
archelaus inſignis Mathematicus 495
archelaum Aſtronomum peritiſſimum nunquam Aſtrologico verbo vſum eſſe 283
architas 62
archigenes de Criticis diebus 332
arida materia quid 22
aries quare ſignum mobile 440. ſignum calidum & ſiccum 316. primum ſignũ 463. quare tonitrua & coruſcationes dicatur facere 440. domus Martis 25. quo pacto à Cancro diſſideat 336. an eadem faciat in oriente, quæ in occidente 395. an ſit ſignum ſiccum, an humidum 442
arietis imago quæ 438. ſignum quare Ptolemaus [illegible] appellauerit 442
arieti igneam qualitatem aſſignari 423
arietem quomodo definiant Aſtrologi 524. & Libram eſſe generis eiuſdem 403
ad Arietem Sol cùm peruenerit, quid agat 444
in Ariete Sol quare magis faciat tonitrua,

Digitized by Google

trua, quàm in Aquario 440. tonitrua non fieri, ſed per Solis actionem illa euenire 124. qui morbus præcipuè accidat Luna regnante ibid. quid Sol agat ibid.
ab Ariete quare anni exordia incipiantur 441
in Ariete Sol qualis ſit 15
ariminenſis ſynodus Hilarij ſcripta condemnat 136
ariſtoteles 10. quos ſit imitatus, cùm Lunam terræ eſſe ſimilem approbaret 13. & Plato in quibus conueniant 58. ἀναγνώστης dictus à Platone 79. quare ſuos libros de cœlo tam ieiunos reliquerit 281. 282. an aſtrum, an ingenii melius ſortitus 350. quid ſenſerit de Aſtrologia 284. magiſter Alexandri Magni 307. vbi diſcordet à Platone 162. ſententia de influentia 15. doctrina de prima materia 9. ingenij repentina felicitas 349
ariſtotelem qui cum Platone conferri voluerit, eum vtranq; ſectam & rectius & locupletius habiturum 253. ablato Thoma mutum fieri 172. nunquam Aſtrologico vocabulo vſum eſſe 382. obſcuriorem fuiſſe in ſuis ſcriptis, quàm Moyſes 6. Aſtrologiam reſpuiſſe 281. 282. artem diuinandi per aſtra contemnere 26
in Ariſtotele quid maximè admirandum ſit 149. conſummatæ ſcientiæ rerum naturalium quæ cauſæ propriæ & peculiares ſint 350
arithmetica diuina, & mercatoria quæ 80
arithmetica magiam naturalem vocari 112
arma quæ homo, vim peccandi eum libido tenet, in promptu habere debeat 220
arma quibus ſit fidendum 219
arnoldus Hiſpanus Medicus 372
arrius 90
arrij error vnde 98
ars numerandi apud antiquos, & nunc apud mercatores quæ 80. combinandi quæ 120. Aſtrologica quare ſit fallax 297
artium omnium cognitionem in libris Moyſis occultatam includi 40. liberalium vnde ſumma claritas ſit petita 80
artes bonas nullo modo propterea eſſe damnandas, quod mali illis abutantur 154
artaxerxes Rex Perſarum 118
artephius Aſtrologiæ magiſter 283
ſub Auſpicum nomine qui deſignentur 289
arzachel Maurus 458
aſaph Prophetæ ſententia inſignis de hominis dignitate 208. vnus ex Pſalmorum cantoribus 115
aſcadenſis Aſtrologus 442
aſchedenſis Aſtrologus quid ſenſerit 461
aſchie felicitatem alicuius indicari 115
aſclepiadis opinio de criticis diebus 461. 462
aſclepius Athenienſis 308
aſotol Aſtrologus 471
aſpectus nomen Latini vnde Aſtrologi ſortiti ſint 410
aſpectuum rationes vnde veteres attulerint 402. 403
de Aſpectibus opiniones Aſtrologorum refutantur 400. 401. & ſic deinceps.
aſſumptionem cœnæ dominicæ non fieri adiumento creato aliquo 126
aſſumptio in cœna dominica qualis ibid.
aſſyrijs quòd rex Perſarum bellum inferret, an ad mores ſpectaret? 287
aſtaxarchus quid de coniunctionibus magnis ſenſerit 377
[illegible] 385
aſtrolabium quis primùm inuenerit 484
aſtrologia vnde pendeat 484. 485. quæ titulum ſibi primum vendicauerit 279. 280. Indorum in quot membra ſit partita 430. ex quibus & apud quos ſit nata 486. quare iure legibus interdicta ſit 290. non pluris ſit facienda, quàm poetica fabula 292. quomodo à Græcis ad Arabes deſcenderit 493. à quibus Philoſophis ſeu viris doctis & literatis ſit reiecta 281. quàm noxia quámque peſtifera ſit religioni Chriſtianæ 295. quibus rationibus poſſit roborari ſeu probari 306. an iure reiecta ſit à viris ſanctis 290. vera quid doceat 76. ex coniecturis quomodo certa facta fuerit 492. quo nomine olim appellata ſit 279. veterum Aſtrologorum vnde falſa ſit dicenda 437. diuinatrix vnde incerta reddatur ibid. quare rectè profligetur 290. à quibus Philoſophis ſit deriſa 281. 282. quibus fomentis aucta & quomodo propagata ſit 292. quomodo ab Aegyptijs ad alios deuenerit 491. per quos ad nos deſcenderit ibid. Indorum quæ 410
aſtrologiæ & Aſtronomiæ nomen quomodo differat 279
aſtrologiæ experientiam nondum eſſe habitam 483. 484
aſtrologiæ authores malè philoſophatos eſſe 285. illam partē friuolam eſſe, quæ eſt de electionibus 291. 292. filiā eſſe Geomantiam 296
aſtrologiæ quātum ſit attribuendū 292. quaſi reuelatæ non eſſe adhibendam fidem 485
aſtrologiam quis primùm in Europa plātauerit 493. à Philoſophis neglectam eſſe 285. incertam eſſe etiam principum iudicio 290. multos in ſummum ſuæ vitæ diſcrimen adduxiſſe 292. neque artem neque ſcientiam eſſe, ſecundùm quos 283
aſtrologiam legibus Cæſarum prohibitam eſſe 289. inutilem & perniciosam hominibus eſſe ibid. à patribus ſeu doctoribus Eccleſiæ quoque damnatam eſſe 288. Aegyptiacam prorſus à Ptolemæo eſſe reiectam 330. eſſe vanitatem omnium vanitatum 297. à concilijs & Pontificibus damnatam eſſe 289. iure legibus interdictam eſſe 290. qui coluerint aut parum fuiſſe philoſophos, aut certè parum Aſtrologos 286. non eſſe vtilem in decernendo quid ſit agendum, aut quid fugiendum 293. eſſe clauem Magiæ 296. occupatiſſimam vanitatem eſſe ſecundùm Baſilium 288. religioni Chriſtianæ inutilem eſſe 293. experimentis non eſſe comprobatam 480. 481. & ſic deinceps indignam eſſe homini Philoſophico ſeu Chriſtiano 297. à prudentibus viris & Philoſophis temporis ſucceſſu ſugillatam eſſe 493. 404. fidei noſtræ Romanæ aduerſariam contrariamq; eſſe 288. in fronte aliquid vtile præ ſe ferri, ſed per ſe eſſe falſam, & incertam 286. Prophetis non ſimpliciter reiectam & aſpretam eſſe, ſecundùm nonnullos 287. multum inſaniæ contineri 282
ex Aſtrologia ſuperſtitiones & idololatrias oriri 296
in Aſtrologia ſi quid erratur, ipſam profeſſionem vitium eſſe 268
aſtrologicam artem fallacem eſſe, tum propter plures, tum propter diſcrepantes Aſtrologorum ſententias 397
aſtrologicum verbum nuſquam, neque apud Platonem, neq; apud Ariſtotelem reperiri 12
aſtrologica ſuperſtitione nihil fallacius, nihil deteſtabilius, nihilq; omnibus ordinibus & principibus viris peſtilentius eſſe, ſecundùm Nicolaum Oreſinum 283. ſuperſtitione nullam profeſſionem magis cœlo iniurioſam eſſe 143
ab Aſtrologica ratione numerum annorum à mundi initio vſq; ad noſtra tempora poſſe deprehendi, redigiq; ad veritatem 450
aſtrologico iudicio, nullum magis incertum eſſe 298
aſtrologus qui dici poſſit 432. qua ratione à Medico differat 291. vnde ſuam ſcientiam expetat 281. 282. quare ſit Deorum infamator dictus 339
aſtrologo an ſit parendum 293. ſyderum habitum vel poſituram delegatam eſſe 282
aſtrologum à philoſopho ſyderum vires & proprietates vti 282. certum genituræ horam neque ſcire poſſe, neque per veram regulam explorare 447. nec per reuolutiones vel annorum, vel geniturarum, aut per magnas coniunctiones poſſe indicari 456

ad Aſtrologum nihil pertinere, quod ſupra octauam ſphæram collocetur internum Bonatum 451
de Aſtrologo quodam ridiculoſa hiſtoria qui deceptus erat per Aſtrologia confeſſionem 292
aſtrologi quibus tabellis prædixerint 301. anne iudicio, iudicium quoque medici pariter conſentiant? 298
aſtrologi cur vera aliquando prædicant 303
aſtrologi cuiuſdam inſigne mendacium 302. 303
aſtrologi quo in loco maximè errent 372. olim Genethliaci dicti 288. quid de ſphæris ſuper planetas poſitis, ſentiant 435. quibus vijs de magnis mutationibus iudicent 372. 373. quare ſæpiùs figmenta prædicant 339. vnde Chaldæi dicti ſint 286. per quas res varia influxus ſyderum dicant, & quàm omnino illa in vniuerſum abſurda ſint 293. 294. quomodo de coniugio prædicant 292. ad prædicendas mutationes quibus vijs vtantur 425. in planetis quantum fallantur 434
aſtrologi quid prædicere non poſſint 425. quare minus vera quàm nautæ, medici, & agricolæ, prædicant 339. quomodo inter ſe in directionibus, per quas tempora fati prædicuntur, diſcrepent 428. quas ſibi imagines finxerint in cœlo, quæ tum reuera in cœlo à Deo non conditæ ſint 339
aſtrologi quomodo vtantur ſtellis 432
aſtrologi quare nonnulla omittant 432. quibus ſignis pariter decepti ſint 410
aſtrologi quantum ſuæ profeſſioni Aſtrologicæ tribuant 290
aſtrologorum fallacia vnde oriatur 339. prædictiones non pendere ex primis qualitatibus 343. 344. 368. decreta vtiliter confutari 372. error duplex 288. indiligentia tantam eſſe noſtræ ætatis, vt etiam ſi vera eſſet Aſtrologia, veri ipſi eſſe non poſſent 301. artem vniuerſam vanam & infirmam eſſe ſecundùm Auicennam 282. prædictionum ratio vnde manet 288. inſtrumenta quibus homines incredulos ad ipſarum prophetantem Aſtrologiam adducerent 283. prædicta multiplicia 326. prædictiones ad quas res pertineant 291. Græcorum figmentum 326. de Planetarum exaltationibus rationes confutantur 410. 411. ſententiam de electionibus vanam eſſe 361. opinionem Auerrois fabuloſam eſſe 282. diſſidentes opiniones circa magnas coniunctiones 376. fabulamentum de operibus Solis 324. quam multiplices ſententiæ de directionibus 459. pœna apud Iuſtinianum quæ 290. error de hora genituræ 365. 366
ex Aſtrologorum prædictionibus quot emolumenta vita conſequatur 291
aſtrologorum duplex temeritas ab Eſaia damnatur 287. error in diluuij coniunctione 384. rationes de Planetarum qualitatibus confutantur 473. domos nullo nexas eſſe fundamenta 394. fundamenta quo ordine reuellenda ſint 392. auſpicationes inutiles 291. dogmata qualia ſint 339. prædictiones rarò euenire, quod tum externis, tum domeſticis exemplis demonſtratur 302. iudicium de aſpectibus quid deceperit 404. variæ appellationes, temporis ſucceſſu inuentæ ſunt 287. dogmata quomodo non poſſint defendi 325. reſponſa quomodo fiant 407. iudicia eſſe mendacia ſecundùm Ptolemæum 290. antichriſti vanum de Ieſu genitura 288. diuerſa ratio de motu octaui orbis 457. 458
aſtrologorum non omnes prædictiones de primis qualitatibus dependere 340. error de ſphæris ſuper planetas 435. præſtigiæ, qui delectati fuerint 494. de gradibus diſſenſiones 427. rationem atque authoritatem ſi ſequi volumus, planetæ retrogradientes fortiores videri, quàm directi 406. mendacium tempore Conſtantienſis concilij 472. 473. dogmata quomodo pugnent de ſtellis fixis 433. Philoſophorum nomina aſſimulantes fefelliſſe 286. figmenta vnde ſint exorta 444. argumentationes, quibus ſua roborant dogmata ad quinque ferè genera redigi 463. rationes inanes & ridiculas eſſe 459. de aſpectibus ſententia 400. rationes de trigonis & trigonocratoribus confutantur 412. 413. experientiam nondum eſſe explanatam 482. 483. fallaciæ, quibus principum & potentum animos abeæcant 273. nomen nuſpiam in ſacris literis reperitur 288. ars capitis pœna prohibita 290. leues probationes de ſex religionib. 392
de Aſtrologorum ignorantia noſtra ætatis 298
ex Aſtrologorum prædictionibus homini exteriori nullum commodum prouenire 290
aſtrologis qualem honorem Indi adhibuerint 298. radiorum differentias incognitas eſſe 316. quantum credendum ſit 252. nunquam erectas eſſe ſtatuas vt cæteris Medicis & poetis, alijsque magnificentiſſimis viris 302. omnem prædictionum fidem Plotinum abrogaſſe 282
aſtrologos nullam ſuæ ſcientiæ ſeu artis habere rationem, tantumque pugnantia & diuerſiſſima dici 285. plures libros prodere ſub titulis antiquiſſimorum virorum 289. ſeu Mathematicos ſæpe vrbe Roma expulſos eſſe 290
aſtrologos quaſi Icari pennis in cœlum ſeſe ſubtollentes, cùm de cœleſtibus ſuis dogmatis. quibus ſublimari videntur quid ſint prædicturi, in pelagus ruunt mendaciorum 302. noſtros non ſolùm, ſed etiam veteres & antiquos mentiri 303. conſulenti capitis pœna impoſita 289. ſæpe ex ciuitatibus eiectos eſſe, itemque apud omnes prudentiſſimos ludibrio habitos 302. pro ſalute corporis non eſſe conſulendos 292. augures nuncupatos eſſe ab Eſaia 287. 288. præcipuos medijs coniunctionibus non veris eſſe vſos, tum alia errata illorum circa eaſdem 379. peritiſſimos in hac arte ſæpe ab imperitis & illiteratis victos eſſe 292. mentem noſtram cœlo ſubijcere 362. illos, qui vanam temporum diſcretionem obſeruant, potiſſimùm in ſuis rebus agendis parum felices eſſe 292. etiam ſub aruſpicum nomine deſignari 289. ſua ſuperſtitione aſtrologica etiam veram & ſyncentram religionem prophanari 396 non poſſe prædicere quinam orbis regionem fatum aliquod ſit euenturum 425. in diluuij coniunctione cum inter ſe, tum à veritate diſcrepuiſſe 384. multa neceſſaria omittere, & quantum errârint de ſtellis fixis 431 432 ſæpe vti demonſtratione circulari 478. minùs aſtrologiæ tenere, quàm qui non ſunt aſtrologi 339. omnium conſtellationis veritatem adulterari 450. ſuper ſignis falſa dogmata tradidiſſe 438. ſæpe Roma eſſe pulſos 494. nullam artem tradidiſſe qua poſſint inueſtigari vrbium & regnorum mutatio 451. ab Aegyptijs & dijs gentilibus populis quaſi antiſtites cœleſtium myſteriorum admiratos eſſe 298. circa ſigna multipliciter erraſſe 398. ſua dogmata ex antiquorum aſtrologorum ſcriptis minimè probare poſſe 484. maximè ex parte egenos eſſe 292
ad Aſtrologos qui acceſſerint ſunt, ſubire iugum ſeruitutis, & mendacijs illic eruptis, libertatem noſtram illis erogari 282
apud Aſtrologos incertas eſſe domorum diuiſiones & vires 452
contra Aſtrolog. quid concilia & Pontifices decreuerint 289
contra Aſtrologos graue teſtimonium Eſaia 287
aſtrologos minimè habere certiſſimas demonſtrationes 282. 285
ab Aſtrologis præuideri futura non poſſe, neque eorum prædictionibus vllam fidem adhibendam eſſe 281 fata vniuerſalia quomodo inueſtigentur 425
aſtronomia diuinatrix quantum diſtet ab ea, quæ Mathematicis annumeratur 286
ad Aſtronomicas prædictiones dupliciter venire ibid.
ad Aſtronomum pertinere ſcire ſyderum motus, & molem eorum ad demetiendas 282

aſtronomi quatenus aſtrologiam reiecerint 283
aſtronomos Aſtrologiæ profeſſionem reiecisse ibid.
athanaſius defenſor Niceni concilij 137
atra bilis quando maximè ſuſcitetur 342
atræ bilis motus quib. horis redeat 340
in Atram bilē quid Saturnus influat 342
attila quare ſit dictus Dei flagellū 337
auaritia quale malum 269
auctio munus naturæ vegetalis 14
auditus ſenſus 22
auditus Organum ſubiectum 43
auempaces Arabs 48
auenrodan interpres impurus Ptolemæi 290. quam rationem adferat de aſpectibus 402.403
auenrodani teſtimoniū de Albumaſare 285. proprietates ſignorum deſtruuntur 466 467
auenazra Aſtrologus 288. quo tempore vixerit 468
auenazræ præceptor qui 458. laudes in Aſtrologia 315
auenroïs 45
auenzoar 80
auerrois vbi aſtrologiam damnet 282. Arabs quid voluerit cùm vtrumq; intellectū & eum qui actu & eum qui potentia eſt, in omnibus citra Deum intellectibus eſſe dixerit 25. de intellectu angelico 18. opinio de natura rerū 9
auerrois Cordubenſis quo tempore vixerit 119
auerrois diſcipuli qui 249. epiſtola ad Marſil. Ficin. ſententia de hominis felicitate 32. Arabis de influentia opinio 25. ſententia de Vno & Ente 200
auerroëm firma & inconcuſſa ſcripſiſſe 79. vbiq; Aſtrologiam laceraſſe 282. in Auerroë quid mirandum 79.215
augures Hebraicè quomodo dicti ſint 288
in Augures graue teſtimonium Eſaiæ prophetæ 287
auguſtinus 2.79.95.115. quàm diu poſt Origenē vixerit 139. & Hieronymus vbi diſcordent 96. vbi diſcordet à cæteris doctoribus ibid.
auguſtini expoſitiones in geneſim 7. error de reſuſcitatione Samuelis 96. & Hieronymi ſententia de nouiſſima die ibid. diſputatio contra manichæorū mores 197. ſententia de angelica poteſtate 19. ſentētia de bono coniugali 96. ſententia de ſcriptura 95. ſententia de ijs quæ poſſunt habere bonū & malū ſenſum 99 ſententia de ſacris ſcriptis 97. de ſydereo afflatu ſententia 323. epiſtola ad Heſichium & quid in ea contineatur 97. dictum de hæreſibus 84. ratio ſeu ſententia de Aſtrologia 288. & Bedæ diſſenſio 96. liber ad Voluſianum 121
auguſtinum in Pico Mirandula quaſi reuixiſſe 262. Deo immenſas gratias egiſſe ob libros Platonicorum 82
auicenna 43. de lucis potentia 21. & Auerrois vbi diſſentiant 173
auicennæ opinio de influentia ſyderum 13. ſententia ſeu dogma de Aſtrologia 282. ſentētia de hominis felicitate 32
auicennam diuina & Platonica edidiſſe 79
in Auicenna quid venerandum 79.215
auis aëreum animal 30. aëreum animal cur aquis aſſcribatur ibid.
auem non animal aquatile eſſe ibid.
aues cœli quæ 39
aues quid figurent ibid. cur non ad aërem, ſed ad aquam referantur ibid. quarum mentio ſit in ſacris literis, quibus officijs fungantur 20
aues quaſdam in ordinibus angelorum eſſe ibid.
aurea carmina à quo conſcripta ſint 2
aurelius 165. Macrobius 317
aurelij Auguſtini definitio de vero 167. ſententia de motibus cœleſtibus 306. Auguſtini ſentētia de reb. fortuitis 335
aures hominis cur Saturno ſubijciantur 479
auribus quibus opus ſit, ad conſequēdam Philoſophiam 240
aurum falſum quod 173. item quatenus falſum ſit ibid.
auſpicationes quomodo ſint inutiles 292 quas Electiones aſtrologi nominant inutiles ibid.
auſpicationes in fronte prima, ſpeciem probabilitatis habere: cùm autem diligētius examinantur, vanas impoſſibileſq; eſſe 361
de Auſpicationibus quæ electiones dicuntur quàm vana & impoſſibilis ſit aſtrologorum ſententia 362
authoris annos non eſſe numerandos, ſed merita 80
autentica in eccleſia quæ. 147
autumnus futurus vnde præiudicetur 427
autumnalis ſiccitas quando appareat 411
azerchel Baton Aſtrologus 435

B.

BAal Cuaphim Philoſophus & aſtrologus 458
baal per legem carnis ſequitur 160
babylonem antiquam Arieti eſſe conterminam 476
babylonij qua reuerentia Aſtrologos honeſtati ſint 298
babyloniorum rationes de faciebus, terminis, dodecathemorijs, nouenis & monomerijs, confutantur 425. opiniones de refluentia ſyderum 25
bacon 66
baccius Vgolinus Roberto Saluiato ſcribit 276
bachus muſarum dux 211
bachi cur tam multi apud Orpheum 73
balbi non niſi balbos intelligunt 83
balbum eſſe, ſignum imperfecti & abſoluti ſermonis 263
balthaſari Milliauaccæ ſtylus 252
ad Balthaſarum Milliauaccam Ioannis Pici Mirandulæ literæ ibid.
per Baptiſmi ſacramentum, Chriſti virtutem in nos transfundi 39
baptiſmum filios Dei facere ibid.
bara quid ſignificet 40
à Barbaris ſapientiam omnem ad Græcos manaſſe 79.215
bardeſane quomodo Aſtrologiam nuncupauerit 288
barri princeps 244
bartholomæi Fontij epiſtola ad Robertum Saluiatum 273. & iudicium de Pico Mirandula ibid.
baſan quid 115
baſilius 19. quomodo Aſtrologiam appellauerit 288
baſilium artem ſeu ſcientiam diuinandi occupatiſſimam vanitati appellare 26
baſilidis error 98
beatitudinum nouem gradus 218
beatitudo 49
beatos duplicem habere cognationem de creaturis 62
bebar quid ſignificet 48
becadmim quid 55
beda 11. Rabanus Hebræus 452. & Hieronymus vbi concordent 97
beda & Auguſtini diſſenſio 96
bella vnde indicentur 465. & externa mala non à qualitatibus primis dependere 343
bella noſtra ſi cœlo comparentur, qualia ſint 352
bellorum cauſa quæ 343.359
benedictiones per quæ demonſtrentur apud Hebræos 115
bengerſen 118
beracha benedictiones indicare 115
berengarij opinio de Sacramento altaris 121
berith quid ſignificet 42
bernhardus de Martyrijs 146. de Gannaco 86 108
beſtiæ quæ 27. terræ 8
beſtiarum duces, homines 22
beſtias ab homine erudiri non poſſe 27. propter hominem tanquam ad finem eſſe creatas 29. inter irrationalia medium locum ſortiri 27
beth litera quid figuret 75
beth filius Aielaſor quo tempore vixerit 375
biblia ſacra cura regis Ptolomæi ex Hebraica locutione in Græcum ſermonem tranſlata 114
bibliam exponendi quatuor modos eſſe 218
contra Bigamos argumentum vnde ſit ſumptum 114.115
de Bigamis ſententia Hieronymi 96
bigus 235
bilis ardorem quid moneat 344

bionem

Digitized by Google

bionem Philoſophum aſtrologiam deriſiſſe 181
βλαττοντα ſigna quæ dicantur 410
boëthius 79.172
boëthij ſententia de Ente, id eſt, Deo 170
boethium multa pollicitum eſſe, ſed non perfeciſſe 215
bonatus Aſtrologus inſignis 432. Aſtrologus imperitus 486
bonati mendacium de Chriſto Ieſu 296. ſententia de ſphæra nona 437
bonitas vbi amittatur 241. beatiſsima quæ 168
bonitatis peculiare quid 169
bonitatem eſſe multiplicem 167
bonum quid ibid. ſummum 43. & malum quo in prædicamento ſint ſecundùm Ariſtotelem 170.171. & malum contrariorum genere eſſe 176. verum, vnum, Ens quomodo Deo inſint 168. hominis ſummum quod 47. & vnum vnde nomen ſortita ſint 31. vnum, verum, Ens quomodo inſint omnibus 166. ſeipſo quod ſit 31.32. & malum quatenus ſiut côtraria 179. quatenus ſit expetendum 171. quot modis adipiſcatur 31
boni primi imago quæ 10. tres conditiones ſecundùm Platonem 168
bonum nihil adeò eſſe, quo natura hominem non abutatur 187. duplici modo poſſe adipiſci res creatas 31
poſt Bonum, verum, vnum, Ens, alia duo genera eſſe quæ omnibus inſint: nimirum aliquid & res 166
ſuper Bonum, Ens, verum, vnum quare Deus dicatur eſſe 171
bona cùm petamus an exaudiamur 120. omnia eſſe quæ Deus fecerit 32
boream verſus ſeu ſub cælo frigido habitantes, quare animoſi, fortes & candidi ſint 316
ſub Boreo degentes quare parum humani habeant ibid.
boues quid figurent 38
in Brachijs ſanguinis miſsio quo tempore ſalubris ſit 473
brachmanes Indorû nihil aggreſſos eſſe niſi oratione præmiſſa 30
brenlandius Britannus Aſtrologus 494
breſit quid ſignificet 40
britannia cui ſigno cœleſti ſubiecta ſit 426
britannica lingua quæ 241
brumalis ſolſtitij prærogatiua quæ 427
bruta intus in noſtris viſceribus eſſe 494
brutorum irrationalium differentiæ tres 26.27. genera varia nos domi habere 23
in Brutis quod ſummum bonum ſit 5
burleus 98.197

C.

Cabala quid 110.111
cabala vnde dicta, & quid 82. vnde dicta 117. quas ſcientias in ſe contineat 129. quid apud Hebræos ſignificet 116. quid doceat 76
cabalæ ſcientia vnde fluxerit 116. nomen vnde ibid. libri vnde dicti 117. ſcientia de qua re potiſsimum agat 112. ſcientiam eſſe receptionis 116. libros ab ore Dei eſſe traditos. 117. ſcientia duplex ſecundùm authorem noſtrum 72. libri qui 117. ſcientiæ apud Hebræos antiquos non factam eſſe mentionem 119. fundamento quid doceant 74. ſcientiæ libri qui 118. nomen odioſum patribus 116
in Cabalæ libris fontem eſſe veræ Philoſophiæ & ſcientiæ 118
cabalæ libros Iudæis nondum exceſsiſ octogeſimum quartum annum legendi prohibitos eſſe 119. ſcientiæ quibus ſit commendata 117. artis ridiculoſa definitio 116. ſcientiæ libri qui 81. ſpeculatiuam partem eſſe quadruplicem 71
cabalam eſſe ſapientiæ fontem 82. quid vocent Hebræi 119. maximè nos de diuinatione Chriſti certificari 70. veram & antiquam eſſe reuelationem legis 119
in Cabalis nihil eſſe, quod Catholicæ & Orthodoxæ fidei repugnet 120
cabaliſtæ apud Hebræos qui 112. vnde dicti ſint 116
cabaliſtarum dogmata 118. myſteria quem numerum præfigurent 114.115
cabaliſtas Spiritum ſanctum ſecundam ſapientiam appellari 115: non homines, ſed hircoceruos potius vel centaurum vel aliud animal monſtroſum à quibuſdam putatos eſſe 116
cabaliſtica ars vnde dicta 118
cabaliſticus modus qui 119
cæcitas quale nomen 196
cædes vnde ſuſcitentur 257
cæremonialia veteris legis poſt Chriſti paſsionem potuiſſe ſine peccato obſeruari 44
cæſar Romanorum Rex 118
cæſarum leges de noxijs vita è ciuitatibus eliminandis 181
ad Caium epiſtola Dionyſii 202
caliſthenes quo tempore Chaldæorum deſtrit annotationes in Græciam miſerit 483
calidam cauſam ad Solem referri 13
calor trium cælorum quomodo differat 4. elementarius & cæleſtis differunt 4
caloris natura quæ 312. intentionê quæ faciant 315
calorem cæleſtem aliquando non poſſe diſcerni ab elementari natura 315. cæleſtem opificem eſſe vniuerſalem rerum corporearum 313. cæleſtem inferioribus corporibus duobus modis participari 313. ſe paratum etiam ignem generari poſſe 49
in Calore quid nobis præfiguretur 149
calores quare videri non poſsint ibid.
calorum omnium perfecta conſtitutio quæ ibid.
cameracenſis Cardinalis quid neget 195.196
campanus Aſtrologus 437
cancellarij Pariſiorum ſententia de Dei appellatione 102
cancer quale ſignum 324. Lunæ domus 398. & Saturnus quàm diu ante diluuium orbi magno præfuerint 394 dignitas Iouis 25 quale ſignû 421. quare ſignû mobile 440 ſignû humidû & frigidum 336 quale ſignum 465
cancri nomen vnde 444
cancro aqueam qualitatem aſsignari ib.
cancrum quare Lunæ domicilium aſsignârint Aſtrologi 399
in Cancro Sol qualis ſit 25. quem morbum luna præcipuè adferat 324
candelabrû aureum diſtinctû ſeptem lucernis, &c. decimû orbi ſeu decê ſphæras deſignaſſe 23. in Tabernaculo Dei illuminans ſeptem lucernis quid repræſentet 5
canibus ſanctum dare quid 117
canicula quando oriatur apud Aegyptios 427
canonici Regulæ teſtimonium de Io. Pici Mirãd. ingenio & ſcriptis 266.267
cantica apud Hebræos per quæ demonſtrentur 115
capiti quot anni aſsignentur 436
capreolus 95.103
capreoli ſententia de Ente & Vno 193
capricornus ſignum calidum 421
capricornus quare ſignum mobile 440
capricorno terream qualitatem aſsignari 413
capricornum eſſe domiciliû Saturni 418
in Capricorno Sol quomodo fiat 444
in Capricorno quem morbû Luna præcipuè adferat 324
cappadocia cui ſigno cæleſti ſit ſubiecta 426
caput & Caudam Draconis interſectiones imaginariorum circulorum nulla vi naturali prædıtorû quibus in prædicendo antiquiores vſi ſint 407
carbo quid 128
cardinalium ordo qui 119
carmine aureo à quo ſint compoſita 1
carneades inſignis Philoſophus 491
carneadem aduerſus Aſtrologiam diſputaſſe 281
carnifices in Republ. Dei qui 20
carnis curam ne feceritis nô eſſe dictû, ſed ne feceritis in deſiderijs 23
caro Domini quomodo Deificata dicatur eſſe 207
ſub Carolo rege Francorum Picum Mirandulam obijſſe 275
casleu menſis apud Chaldæos, idem ac apud nos December 428
caſſander inſignis Mathematicus 493

caſſan-

caſſendrum Aſtronomum celeberrimum nunquam prædictionis genere eſſe vſum 283
caſſandra ſub qua parte cœli ſit nata 390
caſtigari quid 172
caſtrieus 237
caſus qui ſecundùm Ariſtotelem 355
caſum & fortunam peripathetici quomodo defendant 354
catalogus eorum qui myſteria ſeu occulta ſcripſerunt 2
cathegoricus ſyllogiſmus qui 47
catholica Philoſophia quæ 72
cauda & caput Draconis quales ſint 407
caudæ quot anni tribuantur 430
cauſa tranſmutans ſiue efficiens 9. finalis ibid. efficiens quæ 29. quæ affinitatis ſpecies & quomodo 30. ſecundaria quomodo ſecundariæ obediat ibid. finalis diluuiorum & incendiorum qualis 52. extrinſecarum exemplis à Moſe deſcripta 29
cauſæ efficientis vi quomodo materia tractata ſit 9
cauſam primariam magis influere quàm ſecundariam 30. agentem & materialem à Moyſe cœlum & terram appellari 12. extrinſecam triplicem eſſe 29. agentem cœlum appellari 10. & cauſam materialem terram ibid.
cauſas naturales agentes inſtrumenta eſſe diuinæ artis ſecundùm Platonicos 9. adhuc duas alias eſſe præter naturales ibid. naturales nihil præſtare ſeu agere, ſine diuinæ artis ordine 10. agentes ſemper primarias eſſe earum rerum quæ accidunt 9
cecilij dictum de amicis non bonis 279
celeſtinus in Epheſino concilio damnatur 147
celſus medicus 335
centaurus an ſit 293
ceræ tractatio ad quid proſit 9
cerebrum fons cognitionis 41
ceres Eleuſina 257
chaldaicè qui ſcripſerint 249
chaldæi quare primùm ſuperſtitionibus & Idololatriæ dediti fuerint 488. quales Aſtrologi fuerint 483. olim Aſtrologi appellati 287. antiquis temporibus qui fuerint 288. quibus inſtrumentis in prædictionibus vſi ſint 439. de ſenibus vnde rationem ſumpſerint 490. quales apud quos nata fuerit Aſtrologia 486. quid de magnibus planetarum ſenſerint 445
chaldæorum ſcripta in Geneſim 2
chaldæorum imagines ſigmita eſſe 442. dictum de hominis laude 208. diſciplina quàm diu durauerit 483. religionem qui planeta faciat 391. rex in animal brutum mutatur 24. doctrina de honore cœli 17. dogma de ſyderibus 14. 23
chaldæos neque ſignis, neque domibus planetarum eſſe vſos 398
chaldæos quid in hanc opinionem induxerit fieri fatores humanos, & de ſtellis poſſe præuideri 487
ſuper Chaldaicam Theologiam enarrationes qui ſcripſerint 249
charitas qualis habitus 44
charitatis ordo iuxta creaturam 29
charondas 80
cherilus 242
ad Cherubicæ vitæ exemplar quomodo noſtra vita informanda ſit 209
chrubicæ mentes 4
cherubin 209
cherubin quale nomen 54
cherubinorum exercitus officium quod 209
chiddekel fluuius Paradyſi 212
chilo ſapiens 253
chiliaſtæ hæretici 141
chiliaſtarum hæreticorum author qui ibid.
chimera quid 170
chimera quale animal 183
chimeram non eſſe 173
chiromantici vnde ſua futura prævidерint 297
chiromanticos in vola manus ſeptem montes pro numero planetarum finxiſſe 297
chordæ decem Pſalterij per quem numerum præfiguratæ ſint 114
choros angelicos deos nuncupari 13
chriſtianã legem varijs coniunctionibus medijs aſcriptam eſſe 288
chriſtianam religionem ex quorum Planetarum coniunctione ortam velint Aſtrologi 392
chriſtianorum reſurrectio quæ 393
chriſtianorum religio cur Mercurialis dicatur 392. Religionem quæ conſtellatio componat 391
chriſtianos errare qui die Sabbati non feriantur 296. non eſſe, qui aut Lunæ curſum, aut ſtellarum, aut inanem ſignorum fallaciam pro domo facienda obſeruant 289. ſpirituales eſſe Iſraëlitas 119
chriſtophorus Saxolus Medicus 191. Saxolus Mirandulanus Medicus 205
chriſtophori Landini, ad Robertum Saluiatum epiſtola 269. Landini teſtimonium de Ioanne Pico Mirandula 205
chriſtus primogenitus omnis creaturæ 28. imago Dei Patris ibid. filius Dei qualis homo dicatur 20. cur noctu natus ſit 398. cur humanam naturam cœperit 28. via, veritas & vita 38. quomodo in cruce adoretur 104. quando aduenerit & quid intra millenarium illud quartum factum fuerit 36. quomodo receptus fuerit à patribus 33. quomodo ad inferos deſcenderit 89. 90. cur poſt ſe miſerit paracletum 74. in vltimo iudicio qua natura ſit iudicaturus 43. quomodo ad inferos deſcenderit 91. primogenitus omnis naturæ 20. quare ad inferos deſcenderit. 94. verus homo & Deus 1. 2. vnde incipiat in nobis formari 20. ſapientia Patris 40. quot annis à mundi exordio natus ſit 37. ſumma & abſoluta felicitas 32. finis legis, noſtrumq; Sabbatum 2. imago ſubſtantiæ Dei 2
chriſtus inſtaurator noſtræ ſalutis 28
chriſti aduentum auidè expectatum eſſe à patribus 33. aduentus quibus profuerit 37. virtus quomodo in nos deriuetur 39. anima quomodo dicatur ſimul fuiſſe in Paradiſo & in inferno 94. imago quid repræſentet 104
chriſti opera ſeu miracula excedere gradum & terminum illorum, quæ poſſunt fieri per agentia naturalia 111. 112
chriſti deſcenſus quò vſque ſeſe extendat 94. filij quomodo regenerentur 24. anima cur dicatur fuiſſe in inferno 85
chriſti animam deſcendere ad infernum propter duplicem effectum 93. humanitati an latria ſit adhibenda ſecundùm Scotiſtas 104. humanitas quomodo adoretur ibid. miracula an potuerint fieri per Magiam ſeu Cabalam 154. Sanguinis effuſio quid proſit 155. humanitatem ſolum ὑπερδουλείᾳ adorari 104
chriſti ſanguis quomodo ex vino & aqua prouemat 121. animam non ſecundùm deputationem ad inferos deſcendiſſe 93. reſurrectio cauſa noſtræ reſurrectionis 224. imago quomodo ſit adoranda 102. 103
chriſti deſcenſus ſecundùm animam ad inferos, quomodo factus ſit 84. animam non ſimul fuiſſe in Paradiſo & in inferno 95. anima quomodo deſcenderit ad inferos 94. crucem non eſſe adorandam adoratione Latriæ 63. animam triduo in inferno fuiſſe 91. 92. animam præſentialiter fuiſſe in inferno 84
in Chriſti vaticinio Abrahami Iudæi deliramentum 386
de Chriſti aduentu qui prophetizauerint 36. aduentu edicta tempora præteriſſe 36. 37. miraculis diſputatio 153. 154
per Chriſti nomen ſolum homines ſaluos fieri 32
chriſto cum qua ea omnia maximè conſonare debeant 38
chriſtum ſuo ſanguine Patrem placaſſe 24. legem non abſoluere, ſed perficere 35. non fuiſſe Iudæis exitio ibid. ſexta feria eſſe paſſum 115.

per

per Solem figurari 37. paſtorem non piſcatorem eſſe 39. fuiſſe Iudæis exitio, à quibus ſit dictum 37. hominum conſummationem eſſe 12. Dei virtutem in nobis eſſe 28. nobis cœlum reſeraſſe 4. in inferno operatum eſſe 83. ſecundùm animam ad inferos deſcendiſſe 83. ſatis feciſſe iræ Dei 24. veniſſe, non eſſe futurum 35. exitio & perditioni quibuſdam fuiſſe 37. non veraciter & quantum ad realem præſentiam deſcendiſſe ad inferos 63. eſſe dominum legis 35. in inferno ſolum per effectum fuiſſe 85. poſt peractum in cruce ſacrificium ad patres deſcendiſſe 33. Euangelium non ſcripſiſſe, ſed prædicaſſe 2. filium eſſe creaturam ſecundùm Arrium 98. virtutem omnium virtutum eſſe 20. victum triumphaſſe 37. de tribu Iudæ exiſſe ibid. non deſcendiſſe veraciter ad inferos ſecundùm quos 90

chriſtum pro ſalute ſaluandorum dæmonum iterum in ſublimiori elemento crucifigendum eſſe, ſecundùm Origenem 137. eſſe venturum poſt quartum mundi millenarium, quomodo intelligendum 36. 37.

chriſtum virtutem illam à ſe habuiſſe miracula edendi 111

chriſtum ſolum eſſe oſtium ad vitam æternam 32

chriſtum ſecundùm animam fuiſſe beatum 93. per crucem rememoratiuè adorari 104. non veniſſe vt legem ſolueret, ſed vt perficeret 35. eſſe veram lucem 37. eſſe principium, in quo Deus fecit cœlum & terram 17

ad Chriſtum à mundi exordio quot anni ſint ſecundùm Hebræorum ſupputationem 387

ad Chriſtum à Moyſis tempore quot anni fuerint 387. vſq; ab Adami tempore quot anni fuerint 374. vſq; à diluuio quot anni fuerint 382

poſt Chriſtum nemini liceri genituram alicuius de cœlo interpretari 288

per Chriſtum ſolum, carnem peccatis maculatã, poſſe ad verbum aſcendere 32

in Chriſto non fuiſſe ſcientiam acquiſitam 43. omnia eſſe condita 28. vtrum ſit vnum eſſe, aut plura eſſe 56. fuiſſe duo eſſe 43. corpus humanum ſumptum eſſe ſine anima rationali ſecundùm quos 208

à Chriſto homine in omnes homines totius bonitatis perfectionem deriuari 32. quare ſemper auxilium ſit petendum 220. ad diluuium quot anni ſint 385. vſq; ad nos quot anni fluxerint 381

chryſoſtomus myſteriorum ſcriptor 2

chryſoſtomi ſententia de Aſtrologia 288

chriſtallinum cœlum quid, ſeu vbi 13

chriſtallini cœli animalia quæ 15

cicero 182

ciceronis dictum inſigne 214

ciceronem carmina ſcriptitaſſe nulla venere, nulloq; lepore, muſa ſcilicet inuita atq; repugnante 272

M. Ciceronem eſſe Romanæ linguæ culmen ibid.

à Cicerone Aſtrologiam confutatam eſſe 281

circeæ fabulæ 23. 62

circularis motus quid figuret 35

circulus quid 18. in quot partes diuidatur 439

circuli partes quatenus aliquid in nobis efficiant 440

circulum octauum per lampadem ſuper caput candelabri aurei indicari 13

ſub Circulo æquinoctiali & æſtiuali ſolſtitiæ habitantes, quare ſemper calidiſſimam regionem habeant 326

circulis quibus vtãtur Aſtrologi ad cernendas domos duodecim 412

circumciſio quare data ſit 55. item cur octaua die fiat ibid.

circumciſionis fœdus ſub quo inceptum ſit 36. neceſsitas per quem ſit deſtructa 73

circumuenire officium Rhetoris 239

ciues cœleſtes 26

ciuiles virtutes quales 49

ciuitas cœleſtis vnde deriuata ſit 38

clemens Alexandrinus 356

clemens 219

clemens Apoſtolorum diſcipulus 69. Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter ibid. quare non hæreticus ſit nominandus 146. Quintus Pontifex Romanus 333

clementis libri, quorum in ſcriptis Recognitio 6. 136. libros ab hæreticis corruptos eſſe ibid.

climaterici anni vnde ſint inuenti 420

cœleſtis mundus quot orbes habeat 4

cœleſtia etiam præter lucem, calorem influi 25. corpora non per ſe motum circularem perficere poſſe, ſed per motricem gratiam circumagi 33 quæ influant inferioribus 25. corpora cauſas eſſe eſſentiales inferiorum rerum 318. loco fratrum nobis coniuncta eſſe 17

cœleſtium corporum operationes 25. omnium impreſsionum lumen vehiculum & fomentum eſſe 429

in Cœleſtium motibus qui homines occupatiſsimi fuerint 488

cœleſtibus terrena nomina indi 5. præter influentiam motus & luminis nullam vim ineſſe 312 occultas vires non ineſſe, per quas occultas inferiorum rerum proprietates producant, ſed calorem tantùm lumenq; viuificum 345

cœlũ quid 19. 46. 309. vnde nuncupetur apud Hebræos 3. ſtellatum 13. medium inter quas aquas verè ſit 26. medium vnde ſit dictum ibid. Criſtallinum quod 437. igneum 13. empyreum quid 13. Empyreum 5. quomodo moueatur 33. qualiter motu agat, & lumine, & elementorum metheologo mineralium, viuentiumq; vniuerſalis cauſa ſit 309

cœlum & terra vnde, quomodo, quando citentur teſtes 29

cœlum quid efficiat, quid non efficiat 323

cœlum quomodo calefaciat inferiora 48. id eſt, actus in angelis cur dicatur 25. per ſéne an ex accidenti faciat frigiditatem 310. principium vitæ motus & caloris 41. cauſa agens vnde 49. quomodo in nos agat 316. & terra quare in ſcriptura teſtes citentur 29. circulus & quare 21. quomodo cauſa ſit rerum fortuitarum 353. in omnia corpora primum 349

cœlum Empyreum ſeu decimum orbem eſſe principem cœlorum 13. & quæcunque in cœlo communi curſu eueniunt vnde fiat 369. orbiculatum quid efficiat 208. Empyreum 13. item cùm ſit natura corporea, an potius incorporea 15

cœlum ſuper quas aquas deferatur 22. quo Die ſit firmatum 35. decimum quod 13. medium quid figuret 15

cœli & Dei collatio 21. priuilegium quod 346

cœli dignitas & efficacia erga mundum inferiorem quæ 309 vis quid in nobis efficiat 307. creatio an differat à terræ creatione 17. 18

cœlo quantum ſit tribuendum 17

cœlo nec malas leges ſicuti bonas non ſubijci 364 365

cœlo quare plus tribuamus quam oporteat 358

cœlum vniuerſalem cauſam eſſe viuentium, neq; ad ipſam indiuiduorum varietatem referendum eſſe 307

cœlum authorem habere, quicquid ſit in elementis ordinarium & naturale 341

cœlum eſſe vnitatem omnium corporum 346

cœlum animal eſſe à ſeipſo motum ſecũdùm Ariſtotelem 22

cœlum à ſe non moueri 58. eſſe animum in corpore terreno 29. inanimatum eſſe dicere impium eſt 42. animal dici 21. duobus conſtare 3 in orbem moueri 21. de improbis hominibus pœnas accepturum 28. triã motu facere 316 317. decimum nullum motum pati 13. eſſe lucidum corpus 25. quomodo cum terra coniungi dicatur 29. non ſtatim hominem illuſtratum fuiſſe 35. eſſe animatum 57. eſſe corpus naturale, omnium corporum naturalium perfectiſsimum 309. eſſe expreſsiſsimum ſimulachrum

Labrum

lachrum ſupernaturalis felicitatis 39. rationem dici 22. non poſſe eius rei ſignum eſſe, cuius non ſit cauſa 366
per Cœlum in oratione Salom. cùm clamat: Exaudi ô cœlum, quid ſit intelligendum 54
ad Cœlum non eſſe referendum, ſi quid à nobis ſit, quod noſtras vires excedere videatur 356
à Cœlo quid differamus 33. non eſſe petenda bona, ſed à Domino cœli 17. non poſſe naturæ vires excedentia ſignificari 356
cœlorum motrix & domina quæ 3. vnicam virtutem luce ad terram tranſuehi 21
cœlos non eſſe idem in genere 46
cogitationem & exorationem defunctorum ſanctam & ſalubrem eſſe 102
cognitio actualis quid 47
cognitio ſenſualis quare imperfecta dicatur 163. Phyſica quomodo apprehendatur 347
cognitionem omnem, eſſe participationem quandam luminis intellectualis 347
columella rei ruſticæ exactiſſimus ſcriptor 340
columellam Aſtrologiam penitus reſpuiſſe ibid.
cometas & fulmina à Moyſe ſtellas & aſtra nominari 12
ex Commentario ſolum ſaperi ingenuoſum eſſe ſecundum Senecam 79
communicatio noſtra cum angelis & beatis qualis 21
compoſitionis ratio in angelis qualis 25
compoſitiuus ſyllogiſmus qui 47
conceptionis hora quæ 359
conceptus geniturae quid præſtet 424. quando melior fiat 321
conceptui quàm geniturae plus Ptolemæum tribuiſſe 423. 424. & ſic deinceps.
concilium Toletanum quid in Aſtrologos conſtituerit 425
conciliorum & Pontificum quorundam decreta in Aſtrologos ibid.
concluſiones numero nongentæ, quas olim author Romæ diſputandas exhibuerit 42. 43. quot damnatæ ſit ab aduerſarijs Romæ 42. 43
concretum quid 162
concupiſcentia carnis & oculorum quale uitium 269
conditionem noſtram nõ de infirmo corpore eſſe metiendam 27
coniugij pars ubi ponatur 419
de Coniugio quomodo prædicent Aſtrologi 396
coniunctio quintuplex apud Moyſem 29. maxima ſeptima à mundi initio quando fuerit 382 maxima quæ ſit ſecundùm Meſſahalam 376. magna quando fiat ibid. maior quando eueniat ibid. media quando accidat ibid. maxima, maior, media quæ ibid.
coniunctionis decem alios modos eſſe 29
coniunctionem quomodo Græci appellauerint 377. magnam quid vocitârint Aſtrologi 371. mediam cur dixerit Ptolemæus eſſe coniunctionis maximæ differentiam 379
coniunctiones quot ſint in ſtellis erraticis 377. & 378
coniunctionum magnarum inuentũ nouum eſſe 376. 377. maximarũ Aſtrologicarum, quot ponat Alliacenſis principia 383. nouarum natura 32
coniunctiones maximas quot afferat Alliacenſis ibid. maximas, medias, minimasq́ quomodo diſtinguat Ptolemæus 379. maximas quas nuncupent Aſtrologi 378. minimas & medias quas nuncupent 379
per Coniunctiones magnas Aſtrologos indicare non poſſe 387
circa Coniunctiones magnas Aſtrologorum diſſidentes opiniones 376
coniunctionibus medijs Aſtrologos præcipuos vſos eſſe 379
coniunctum alteri quinque modis dici 29
conon Aegyptius Mathematicus 444
de Conſecratione 154
conſeruari à Deo in ſtatu virtutis qui petit, quid ſignificari velit 321
conſilij profunditas à qua conſtellatione manet 364
conſtantia Antonij fratris vxor Romæ obijt 305
conſtantienſis concilij tempore quid Aſtrologi prædixerint 372
conſtellationem nullam intelligi poſſe per ſtellam Magorum, & ſimul cum declaratione quarundam ſcripturarum, quæ imperitis poſſent videri Aſtrologiæ adſtipulari 370
contentiua proprietas quid 51
contingentia rerum ab æterno Deo nota fuiſſe 41
contemplatio, quæ in materia, & affectionibus verſatur, qualis 290
contemplatores quæ conſtellatio faciat 164
coordinationem intelligibilem ſuper omnem intellectualem Hierarchiam eſſe 54
coorientia quæ dicantur 446
copulari res inter ſe quindecim eſſe modos 29
cor primum eſſe quod in homine formatur 446. omnis vitæ fons 42
à corde quinq́ ſenſus manare 22
corallia & id genus alia quare infantulorum collo alligentur 261
corandas 216
corium quid componat 208
corpus Chriſti poſt conſecrationem manibus ſacerdotum tractari & frangi, fidelium dentibus atteri poſſe 122. de quo in Sacramento, tantum eſſe partẽ, non genus 122. 123. Organicum quid 59. Chriſti quæ ſubſtantia in cœlo ſit, & quæ in cœna Dominica 43. verum Chriſti quod ſit 123. Chriſti ſecundùm veritatem ſacramenti in altari eſſe 120. meum hoc eſt, quomodo illa verba teneantur 153. meum hoc eſt, quomodo intelligendum 122. in triduo quomodo à Deo aſſumptum ſit 109. ſimul in diuerſis locis eſſe non poſſe 41. hoc eſt meum, quomodo ſint illa verba recipienda 63. Chriſti quod traditum eſt Apoſtolis in Sacramento altaris quale fuerit 129. vnde pendeat 346. cœleſte ſuo motori nihil reluctari ſecundũ peripateticos 26. terram vocari 22. 23. Chriſti quale fuerit 44. quare dicatur terra 21. hominis, varijs elementis eſſe mixtum 6. terrenum hominis quale ſit 29
corpuſcula noſtra ſi cœlo comparentur qualia ſint 352
corpus mobile ſcientiæ naturalis eſſe ſubiectum 42
corporis partes luce colluſtrari 24
corporis conſideratio ad quæ ſpectet 45. vires vnde firmiores reddantur 78. temperatura vnde dependeat 366
corpori vnde proueniat vita & ſalus, & nutrimentum 32
corpus & ſanguinem Chriſti in Sacramento altari & ſenſualiter non ſolùm ſacramentaliter adeſſe iuxta Berengarium 121
corpora cœleſtia ad quæ miniſteria ſint diſtributa 15. quomodò dicantur in loco eſſe 89
corpora cœleſtia quomodo largiantur 82
corporum omnium vnitas quæ 346. mutationes vnde fiant 336. ſuperiorum numerum incertum eſſe 415. cœleſtium fidelis obſeruatio apud quos habeat locum 288
corporum humanorum diuerſitas prima vnde 327. motus quotuplex, ſecundùm Philoſophos 33. vitæ expertium genera 15. noſtrorum damna an ex cœlo ſint 341. 342. ſuperiorum varios motus ab Aſtrologis eſſe cogitatos 435
corporibus cœleſtibus quæ vires inſint & quæ non 413. cœleſtibus non plus attribuendum eſſe, quàm honeſtum ſit 17.
corpora ſublunaria radijs luminarium affici 342
corpora alia in rectum: alia in orbem ferri 34
corpora quatuor eſſe infra cœlum 311. omnia rationali ſpiritu regi 19
in Corpora inferiora vires cœlitus non ſortiri 345

inter

Digitized by Google

inter Corpora mobilia, quæ primum honorem teneant 12.13
in Corporibus quando humiditas creſcat 346
corporalis natura quid 50
corporalis natura quomodo ſit mobilis & immobilis ibid.
corporeum eſſe quid 57
corporeas diſpoſitiones non effici à cœlo 365
coruſcationes onde fiant 446
coſmus Pactiat 344
creandi potentiam creaturæ communicari non poſſe 43
creatio ſex dierum quid in ſe contineat 1
creationem cœli & terræ eandem eſſe 16.17
creaturam ad vnionem cooperari non poſſe 123. nullam naturæ eſſe ſuſceptibilem 127. poſſe creare 43. per ſecundam limitationem à Deo differre 87. in qua Deum attingit, tantum umbram eſſe bonitatis 32. nullam eſſe, quæ non indigeat alijs creaturis 222
creaturæ quomodo differant à Deo 87
creaturarum quæ nam ſit ſuprema felicitas 32
credere cum Chriſto quid 31. in Deum quid, ſecundùm Auguſtinum 151. articulum fidei verum eſſe an ſit in libera poteſtate hominis 144.145.146. & ſic deinceps.
credita 50
critica commotio quomodo fiat 333
critici dies quando incipiant 332. dies in quo die inueniantur 386. dies quo pertineant 337
criticorum dierum cauſa vnde 333. dierum ſpacium ibid. dierum obſeruationes traditas eſſe à medicis 336
criticos dies cur Luna faciat 336. dies ex Luna motu rationem habere non poſſe 336. dies non pertinere ad lunam 332.333
crux Chriſti quot modis ſeu ſenſibus dicatur adorari 104
crux Chriſti & imagines quomodo ſint adorandæ 158. Chriſti quomodo verè dicatur adorari 104
cruci Chriſti in qua pependit, tanquam rei inanimatæ adorationem aliquam deberi iuxta Thomam ibid.
crucem Chriſti adorari latria, quomodo intelligatur ſecundùm Durandũ 103
crucem non adorandam eſſe adoratione Latria quomodo intelligatur 104. 105. Chriſti tanquam rem & imaginem adorari 104
ante Crucem adorare melius dici poſſe, quàm crucem adorare 105
cultus cœleſtium cuius gentis proprius fuerit 398
cupiditas quale malum 169
curetum proprium opus quod 52
B. Cyprianus 348
cyprianus 98. an ſaluus ſit 147. Martyr ab hæreticis Conſtantinopoli falſa ſpecie legitur. 136
cypriani ſententia de martyrijs 146
cyrilli ſententia de diuinandi ſcientia per aſtra 26
per Cyrum, Iudæorum redemptionem ex captiuitate Babylonica reſtauratam eſſe 217
cyrum Regem Perſarum multos annos antequam naſceretur vnctum, appellatum eſſe aduerſus Babylonios dimicantem 287

D.

DActylus Hebræus 218
damæ filiæ Pythagoras moriens res occultas ſeu diuinas commendat 1
damæ filiæ Pythagoras moriens pauca de rebus diuinis commendat 81
damaſcenus 19. & Origenes ubi conſentiant 97
damaſceni ſententia de Dei appellatione 202. ſententia de libero arbitrio 358
damaſceni ſententia de Sacramẽto 121. de crucis adoratione 105
in Damaſceno quid inſigne ſit 79.215
damaſcus 79
damaſcus epiſcopus Romanæ vrbis 136
damigeron 216
danielis deſcriptio de archangelorum officijs 18
dantes quomodo ſtylo diſcrepet à Franciſco Petrarcha 237. Aligerius Poeta 236
in Dante quæ laudanda 237
dardanus 80.216
dattilus Hebræis peritiſsimus Cabalæ ſcientiæ 82
Dauid Pſalmorum cantor princeps 115
dauidis hymnis nulla lectio magis hominibus expetenda eſt 1
à Dauidis regno ad initium eius populi captiuitatis quot anni ſucceſſerint 384
dauidem omnium Pſalmorum authorem eſſe ſecundùm Auguſtinum 96
in Dauidicos hymnos qui authores ſcripſerint 260
deberi pœnam infinitam quomodo intelligendum ſit 102
deberi pœnam alicui quid ſignificet 102
december Menſis quomodo apud Chaldæos ſit dictus 428
decimamquartam lunæ diem idoneam eſſe Diebus ponendis 328
decimus quartus numerus quid præſiguret 115
decipere proprium munus oratoris 239
decreta Aſtrologorũ circa magnas coniunctiones vtiliter confutari: & quàm mendaces ſint deprehenſi, qui de magnis inferiorum, rerum mutationibus per eas voluerint iudicare 372
definire quid hæreticum aut non hæreticum ſit difficilimum 84
defunctorum cogitatio & exoratio quare fiat 102
defuncti à quibus peccatis noſtris precibus intercesſus liberarentur ibid.
defluxuum ſyderum ſignificatio proprietasq; an ad domum quoque referatur 394
delbora ſub qua parte cœli ſit nata 396
delphica præcepta quid nos admonere debeat de hominis dignitate 211.212
demetrius Epiſcopus damnat Origenis ſcripta 145
democritus 1.216. quã Magiam profeſſus ſit 80
democriti dictum de Aſtronomica ſcientia 281
democritũ ad Aegyptios abijſſe ut Geometriam diſceret 487
demonſtratio quot modis opus habiat 46
demonſtrationis tertiæ ſpeciei quæ 49. quartum genus quod 62
in Demonſtratione ſingula poſſe fieri circulatione 5.6
denarius in Arithmetica formali quid 76
denominatiuorum definitio 189
deſiderium noſtrum ſciendi de abſente vnde pendeat 395
deſideria ſciendi rerum futurarũ quando nos inuadant 395
deus vnitas eſt 28. omnium & principium & finis 31 à quibus circulus dicatur 17.18. cur condiderit mundum ſecundùm Platonem 169. quando de hominis creatione cogitauerit 207. naturæ artifex 24. lux 25. an intelligat 154.155. quot modis intimetur naturæ congruenti per illapſum 106. quot modis habeat eſſe in naturis ibid. quomodo per circumincesſionem naturæ intimetur 107. vnitat prima 4. vbique eſt quomodo ſit accipiendum 54. vas omnium bonorum 17. ac ſit Accidens 172. Deorũ: vnde iſta phraſis originem ducat 13. circa quæ verſetur 54. cur ſeculum ſit iudicaturus per ignem 74. meus et tu quare pauci dicant 221 222. vnus tantùm cur 17.18. quare vnum dicatur 177. quare non vnus, ſed vnitas vocandus ſit 181. quomodò moueat 46. verus à quibus agnoſcatur 34. eſt ipſum vnum 33. naturæ opifex 24. vnitas 18. ſummum bonum 32. quid meminerit priuſquam hominem crearet 26 quibus bonis hominem ditauerit 14. quid & qualis eſſentia 28. quomodo rerum fortuitarum cauſa ſit 153. index ſeculorum quò in loco ſedeat 209. quomodo moueat cœlum 48. qualis ſubſtantia ſit 58. quarum rerum pater 54. quare non ſit in genere ibid. quare Ens non dicatur 172. quid intelligat 49. vnitas, vnde ad angelum & eſſe, & vita, & omnino deriuatur 18, 19. quomodo

Digitized by Google

modo & quare vnum dicatur 172. quid egerit ante creationem mundi 97. quid ſit, inquirere, indignam eſſe quæſtionem 177. quare ſub nullo prædicamentorum genere ſit 173. an dici poſſit Deus 202. quare vnũ dicatur 142. quomodo omnia in ſe contineat 21. quatenus primi motus author eſt, à quo inueſtigetur 285. quare terminus ſit dictus 204. item Deus ò quibus ſit terminus dictus ibid.
Dei vox quid efficiat 10. duas eſſe proprias appellationes 96. terra quæ dicitur 222. nutu & mãdata ſydera regi 26. virtutẽ non eſſe adſtrictã ad ſignificationem verborũ 223 adeptio ſumma felicitas 31. 32. voluntatem conſequens ſemper implere, non tamen neceſſitatẽ rebus volitis neceſſariò imponere 41. ioſti iudicij inſigne exemplum 386. appellationem vni tantum competere 52. nomen quatuor literarũ eſſe 56. flagellũ quid ſit 357. opificis prouidentia omnia citò diſpoſita eſſe 26. naturam nullum nomen integrè poſſe explicari 190
ad Dei religionẽ cultumq́; quid maximè hominem adducat 117
per Dei dictionem quid cõcipiatur 261. 101
deo ſeruire quid ſignificet 121
deo quomodo inſint Ens, vnum, bonũ, verum 168. in primis honor ſit tribuendus non cęlo 27. has prædicationes, quæ Deo attribuimus, propoſitionibus Mathematicis ſimiles eſſe ſecundùm Auerroëm 202
deum ſpiritum eſſe ibid. eſſe ſeparatam mentem 241. poſſe quamlibet naturam ſuppoſitare 63. eiiom Typum vnitatis 87. item Deum vnicè eſſe omnia ibid. eſſe Ens 179. 180. eſſe ſuper Ens ſecundùm Dionyſium 202. ab Ariſtotele inter entia non collocari, ſed inter cauſas Entis 172. per legem mentis imitamur 169. omnimodam & infinitam perfectionem eſſe 163. non eſſe Ens, ſed priorem Ente 160. non eſſe accidens 170. per circumincisiõẽ naturæ duobus modis intimari 107. eſſe primum verum, ſecundùm Ariſtotelem 204. ſuper Ens, ſuper verum, ſuper vnum, ſuper bonum, eſſe 164. creaturæ per illapſum intimari 106. vbiq; eſſe quomodo dicatur 87. eſſe ſapientem iuxta Aegydium 201. eſſe corpus ſecundùm Epicureos 164. eſſe animam cœli vel vniuerſi ſecundùm Aegyptios ibid. inuiſibilem & ſubſtantiam corpoream eſſe 27. ſolum illuminatũ & infinitum eſſe in creaturo 27. quare vnũ vocemus 162 ſolũm noſtrorum bonorum non egere 212. verum eſſe 186. propriè Ens dici non poſſe 172. cùm appellemus, quid inde intelligendum ſit 13
inter Deum & hominem diuerſitas 27
deum non eſſe Ens, ſed priorem 162. poſſe quamlibet naturam ſuppoſitare 106. nouem ordinibus angelorum præeſſe 5. eſſe intellectum agentem 48. humana effigie figuratum eſſe a Melitone 27. non poſſe definiri 363. Ens eſſe non cenſendum 170. omnia in ſe continere, vt omnium principium 27. nos per ipſum, non per nos cognoſci 33. verè ac propriè Ens eſſe 174. eſſe indiuiduum 18. non eſſe illud, ſed ipſum 18. 19. in decem rerum ſummis generibus non contineri 170. appellatione Entis eſſe maiorem 172. magis vnum eſſe, quàm nos ipſi ſumus 23
ad Deum quare nõ poſſit fieri aſſumptio 103. quæ ſubſtantia redeat 33
poſt Deum qui maximè ſint colendi 122. qui ſint, quam cauſam habeant 167
deo nihil eſſe ſublimius 355
à Deo quæ petenda ſint 242. omnia eſſe creata 27. omnem perfectionem totius mundi eſſe 12. omnia condita eſſe bona 24
de Deo teſtimonium Dionyſii Areopagitæ 164. omnes affirmationes improprias eſſe 137. quid prædicemus 201
in Deo omnem rationem ſubſtantiã 109. omnia meliore noto eſſe 27
pro Deo illum habere qui bonis noſtris indiget, turpe eſſe 211
dei, de quibus in Phædro in quot trinitates diſtinguantur 51
deorum operationes duplices eſſe 93. 33. honorum exercitus quot 52. nomina, quos Orpheus canit, quæ 71. mundanorum proprium quid 52
diabolus quomodo vincatur ab homine 120
diaboli pœnam & infernale ſupplicium non in æternum futurum eſſe, ſecundùm Origenem 138
diabolum hominem malum appellari à ſacra ſcriptura 16. in inferno adhuc pœnitere poſſe iuxta Origenem 137.
contra Diabolum quomodo ſit pugnandum 120
dialogus inter Origenem & Candidum 137
diametri radiatio quot partibus conſtet 401
in Diametro quot ſigna reperiantur 403
dichon flun. Paradyſi 212
διχότομ@ quid Græcè vocitetur 404
dici de omni quid 47
dictorum intelligentia vnde haurienda 99
didymus 2. preceptor D. Hieronymi 136. & Euſebius vbi conſentiant 133
didymi opera quæ ibid.
Apodidymi ſententia de Trinitate 137
dies vnus ex veſpere & mane quomodo fiat 10. prima quid doceat 30. vnus cur ſit nominatus & quare non primus 30. Lunæ quomodo diſcernatur 318. prima quid efficiat 35. quartus quid ibid. item quid offerat ibid. Meſſiæ duo mille quid 36
diei creatio 7. ſecundi opera 39
per Diei quarti opera aduentum Chriſti ſignificari 35
diem Solis, dominicam dictam, & Dei cultibus iure addictam eſſe 37. motu cœli confici 15. nouiſſimum neminem nouiſſe 36. Solis quàm Mathematici vocent 37. nonam Lunæ ſeminibus iaciendis incommodam eſſe 315. vnum eſſe mille annos apud Deum 35. quartum eſſe vaticinium, quæ quarta millenario mundi euentura ſint ibid. quartum eſſe diem noſtræ recuperationis 35. quartum opera quæ ſequuntur quibus reſpondeant rebus 37. vigeſimum Lunæ criticum eſſe 331
poſt Diem quartum quid acciderit 37
die ſecunda quare non dictum ſit, & vidit Deus quoniam bonũ 114. ſecunda cur non ſit dictum 39
dies quando creſcant 427
dies critici qui 312
dierum ſex opera ſecundùm quæ facta ſint 96. lunarium diſcrimen 318. ſex, opera ſecundùm ſucceſſionem temporis 96
ſex Dies Geneſ. ſex mille annos deſignare 35
per Dies ſex Geneſeos quid intelligendum ſit 54
diebus criticis regnantibus quo pacto æger tractandus ſit 335
dignitas Apoſtolica quæ 214
in Diluuij coniunctione Aſtrologos multum diſcrepaſſe 384
diluuium quo anno mundi fuerit 456
ad Diluuium vſque à mundi initio quot anni intercesſerint ſecundùm Albumaſarem 374. ab Adam quot annos numeret Alliacenſis 382
à Diluuio ad Abraham quot anni fluxerint 85. 384. ad Ieſum quot anni fluxerint 382. vſq; ad Chriſtum quot anni numerentur 381
dimenſiones interminatæ quæ 46
dimiſſoria quæ apud Latinos ſint 299
diodorus 16
diodori de ſyderibus opinio ibid.
diogenes 282
dionyſius Areopagita 81. Areopagita Pauli Apoſtoli diſcipulus 2. poſt Apoſtolos princeps Theologiæ 193. quomodo Sacramentum altaris nominauerit 187. & Gregorius vbi diſcordent 96
dionyſii & Anſhelmi diſſenſio 164. Areopagitæ ſententia de Ente & Vno 261 Areopagitæ de Deo teſtimonium 164. Doctrina de Hierarchiarum officijs 18.

cijs 18. ſententia de mundo inuiſibili ibid. authoritas quantum valeat apud omnes doctores ſacros 203. doctrina animæ intellectiuæ 12. ſententia de Dei intellectu 154.155. Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopi diſputatio contra Sabellum 146
dioſcorides à quo tranſlatus ſit. 264. 265
directiones, per quas tempora futurorum definiuntur nihil eſſe 422
de Directionibus quã multiplices Aſtrologorum ſententiæ 459
diſcipuli Domini cur lux mundi appellati fuerint 32
diſcipulorum Chriſti numerus exiguus 2
diſpoſitiones corporeas non effici à cælo 365
diſputandi mos qui obſeruetur à Pico 352. & proclamandi publicè exercitatione nihil vtilius ſtudioſis 213
diſputatio vibrum veritatis 186
diſtinctio tertia quomodo appelletur 61
diſtributionem vel negationem termini multiplicis non diſtribui vel negari ipſum pro omni ſuppoſito cuiuslibet ſignificati copulatiuè 115
diuina cognitio quomodo apprehendatur 347
diuina miracula à cælo nec fieri, nec ſignificari, ſed miracula miraculis indicari 369
diuina vis quid dicatur 31
diuinandi per aſtra & prænoſcendi futuros euentus ſcientia à quibus ſit reſulſa 26
diuinam cognitionem quomodo conſequamur 347. prouidentiam omnia cæleſtia & terreſtria corpora regere 16. voluntatẽ eſſe rationẽ prædeſtinationis 43
diuinas tres potuiſſe ſuppoſitare vnam naturam 43
diuinis cæleſtia nomina indi 4
diuinum τὸ ἔπος ſeu peculiare Platonicorum ſymbolum in quo luceat 79. 215. intellectum cum humano tribus modis miſcere 208
diuitum ſeu auarorum Deus qui 222
doctoris vocabulum apud Hebræos antiquos in vſu non fuiſſe 119
doctrinam & omnem diſciplinam fieri ex præexiſtenti cognitione, quomodo ſit intelligendum 43
doctum qui ſe credit, non poſſe non indoctus eſſe 78
dodecathemorion quale cõſtituatur 420. ſtellæ cuiuſdam quomodo inquirendum ibid.
dodecathemoria à Græcis quomodo ſint dicta 416
dodecathemoriorum ſententia quomodo cum ſuis authoribus exploditur 420
de Dodecathemorijs Babyloniorum rationes confutantur 415.416
dæmon quibus bonis ſit ſpoliatus 33
dæmonem vltorem dici apud Orpheum 28
dæmones per quæ animãtia ſignificẽtur in Scriptura 39. tenebrarũ principes eſſe 32. viliſſimo miniſterio addicti 28. quomodo patiantur ab igne 45. quare plus in nocte noceãt quã die 55. in ſuis oraculis quibus inſtrumentis vſi fuerint 492
dæmonum officia 27. naturam ſub auruſpicum nomine deſignari 269. aſtutijs quis primò contradixerit 32. officia in republica Dei 28. malorum genus duplex eſſe 50
dæmones eſſe lictores in republ. Dei 28
dæmones aeris incolas eſſe 34. à gentibus adorari ibid.
dæmones qui populi coluerint 391
dæmonica poteſtas quæ & vbi ſit poſita 355
dogmata myſtica per ænigmatum nodos reuelata fuiſſe 81
dominicus Beniuenius 259
ad Dominicum Beniuenium Ioannis Pici Mirandulæ epiſtola ibid.
à Domino cœli omnia bona, veramq́ vitæ æternæ felicitatẽ eſſe quærendã 17
de Dominis dierum & horarum, annisq́ Planetarũ rationes ineſficaces eſſe 478
domi multas diſcordias habere 210
domus quæ fortior ſit, quibus principijs Aſtrologi confutentur 461. ſeu ædificia quando non ſint ædificandæ 444
domorum proprietates à parabolica ſimilitudine probatæ refelluntur 464. diuiſiones & earum vires eſſe incertas apud Aſtrologos 452
domos Aſtrologorum nullo nixas eſſe fundamento 394.395. planetarum Chaldæos non feciſſe 399. duodecim ſeu locos quot circulis Aſtrologi diſcriminent 452
ad Domos Aſtrologorum defluxum omnes ſignificationes omnesq́ proprietates referri 394
cum Domibus gaudia planetarum iuere 468
donum optimũ omne deſuper à patre luminum eſſe iuxta Dionyſium 30
dormientes quomodo fiat, vt diſputent, doceant, diſcant, & ea plerunq; faciant, quæ à vigilantibus ſit impoſſibile 263
dormientes ſub luna quare frigore ſtupeſcant 348
dorotheus imitator Ptolemæi 298. qua Methodo in directionibus vtatur 459
dorſum cæli quid dicatur 51
draconis cauda vbi fuerit conſtituta in prima mundi conſtitutione 382.383. caput & cauda qualia ſigna & quorũ circulorum interſectiones 408
druides apud Gallos qui 112
dualitas prima multitudo 116. item radix omnium multitudinum ibid.
duodenarius numerus quid figuret 115
duodenarium numerum non ſine cauſa ſeu ceſſis in denarium numerum inciſiſſe ibid.
durandellus 95
durandus 46.95
durandi ſententia de crucis adoratione 203
dux Neutrorum qualis liber 75

E.

Ebionitæ hæretici 1.2
ebrietas qualem expectet felicitatem 126
eccleſia vera quæ 58. quomodo de crucis adorationem ſentiat 104
eccleſiarum primarum exordia 2
echinos & id genus viuentia pleniora fieri ex lunaribus incrementis 315
effectus duplices 25. quomodo aliquid alterius ſit. 29. poſt Chriſti mortem qui 74
effectuum varietas quæ in cælum redigi poſſit, & quæ non 322
effectus alios ad corpus alios ad ſenſum interiorem ſpectare 23
egidius 2
εἶ, id eſt, es, delphicum oraculum de hominis dignitate 212
eleazarus 2
de Electionibus quàm falſa ſit Aſtrologorum ſententia 362
eleemoſyna ad quæ conducant 258
eleemoſynam remedium eſſe ad vitam æternam perpetrandam ibid.
elementaris mundus quot orbes complectatur 4
elementũ ſenſibile purũ non eſt 11. ſimplex, nec videri, nec tangi, nec ſub vllũ omnino ſenſum cadere poſſe ibid.
elementa media quæ 4. pellicea 211. quã vi indigeant, ad motus ſuos perficiendos 32
elementa & humores quid commune habeant in corpore noſtro 342
elementa an intra fines maneãt & ſuo iure contenta ſint 341
elementorum terra qualis 26
elementorum noxas à cælo non eſſe 341
de Elementorum proprietatibus liber cui aſſcribatur 284
elementis leges quaſdam inditas eſſe, per aquarum repagula 25.26
elementa quatuor diffuſius contineri in homine 27. noſtrã naturã adulteratã eſſe 4
eleonora Galeoti fratris filia. ſub qua parte cæli fuerit nata 390
elephantes quæ terra producat 316
eloquia Dei quæ 117
eluidius hæreticus 134
empedocles 1.62. Philoſophus 210. quã Magiam obſeruãrit 80
empedoclis teſtimonium de hominum tranſmutatione 208
ἐμπειρικοὶ quomodo dicatur 403
ennius 11

Digitized by Google

ens quid 43. quæ ratione ſit partitũ 200. quot modis diuidatur ſecundùm Pythagoricos 96. ad quæſtionem an eſt, quid ſignificet 180. enti quomodo opponatur 166. quomodo dicatur de Deo 44
ens quare non dicatur Deus 172
ens per Accidens triplex iuxta Ariſtotelem 170
ens concretum nomen 172
ens in quos genera diuidatur 170
ens, vnum, bonum quomodo Deo inſint 168. quot modis poſsit accipi 161
ens quomodo de Deo & creatura dicatur 44
ens per ſe diuidi in Ens & Ens per ſe accidens ſecundùm Ariſtotelem 162
ens, verum, bonum, vnum, quomodo omnibus inſint 166.167
entis definitio 181. diuiſio ſecundùm Platonem 170. vocabulum eſſentiam plerunq; ſignificare 179
enti quid opponatur 160
ens dupliciter dici 180. 253. omne in loco aliquo eſſe ſecundùm aliquos 89. eſſe verum 187. dici in quo eſſe aliud eſt 170. & vnum æquè concreta eſſe, quomodo intelligatur 172
per Ens quid intelligamus 161
poſt Ens, bonum, verum, alia duo genera eſſe quæ omnibus inſunt, ſcilicet Aliquid & res 166.167
ſuper Ens quare dicatur Deus eſſe 172
ente ſuperius quomodo aliquid dici poſsit 162
ſub Ente quæ contineantur, quomodo partiantur 168
entia quæ dicantur ibid. qualia bona ſint 196. quomodo intelligantur 172
entitas pleniſsima quæ 168
enſeles ſententia de Aſtrologia 288
enſoph quid 71
enſoph quid 72
enunciatio duplex 182
ephemeridas quid vocent Arabes 301
in Epheſina ſynodo Celeſtinus & Pelagius damnati 147
epheſtion Aſtrologus 446
epheſtion Thebanus peritiſsimus Aſtrologus quas partes numeres inter lucentes gradus 417. quid de coniunctionibus magnis ſenſerit 377
epicharmus 265
in Epicteto quæ doceantur ibid.
epicurus 26
epicureorum opinio de Deo 264
epiphanius & Philaſtrius qua in re diſſentiant 84
epiphanium iactaſſe, ſe legiſſe ſex millia librorum Origenis 143
epiſtola quid repræſentet 248. quas corporis actiones & partes in ſe comprehendat ibid.
epiſtolam viuum & efficax ſimulachrum eſſe ibid. intima cordis & mentis planè exprimi & effingi ibid.
inter Epiſtolam & imaginem quid interſit ibid.
epiſtolæ leuare ſolent abſentum deſiderium ibid.
ἰσονία vnde 211
equeſtri itineri quæ conſtellatio optima 361
Ἔρωτα Veneris partem eſſe 418
errones qui vocentur à Nigidio 435
error in dictionibus ſæpe parit errorem 410
es quid ſignificet 212
eſaiæ ſententia de aduentu Chriſti 35. Prophetæ graue teſtimonium in augures & Aſtrologos 287
eſau quòd fuerit rubeus, quid figuret 73
אשמים id eſt, Eſchmaim cœlum appellari ab Hebræis 3
eſculanus magus ſuperſtitioſus 390. eiuſq; abominabile dictum de Chriſti genitura 390
eſdras ſcriptor rerum diuinarum 81
eſdras quando vetus teſtamentum emendauerit 117. quo tempore Eccleſiæ præfectus fuerit 82. quare ſacros libros in lxx. volumina collegerit 117. 118
eſdram poſt inſtaurationem templi ſub Zorobabel alias Hebræorum literas inueniſſe 261
eſdrã ſacros libros in lxx. volumina digeſsiſſe 114. dogmata myſteria in codice digeſsiſſe 81
eſſe quid 167. vbiq; quid 87. aliquid quid ſignificet 180. quomodo de Deo dicatur 44. vbiq; cui proprium ſit 87. quæ dicantur principaliter 106. vnum tantùm à quo cuncta eſſe accipiant 204. aliud eſſe abſolutè, & eſſe principaliter 106
eſſentia quid 45. intelligentiæ quid 46. quare non generet 44. quid. 177. & exiſtentia quibus diſtinguantur 44.45
eſſentiam videri poſſe abſq; perſona 44
ethæ liber 249
euangeliũ quibus perſonis & quibus hominibus ſit annunciandum 5. non eſſe in verbis ſcripturarum, ſed in ſenſu ſecundùm Hieronymum 99. ſæpe ab hæreticis deprauatum 235
euangelij plenitudo quando ſucceſſerit 36
euangelijs quatuor, flumina Paradyſi quatuor ſignificari 115
euantes Perſa de hominis dignitate 208
euchariſtiæ Sacramentum 120.121. vſq; ad fol. 131
eudoxus 81. 216. Gnidius legiſlator 283. & 493. diſcipulus Platonis 282.
eudoxum principem Aſtronomorũ nullam fidem Aſtrologis attribuiſſe 282
eunomij error 98. dogmata in clementis ſcriptis ſæpe vſa fuiſſe 98
euripidis dictum de vate 359. dictum de Aſtrologis 304
euſebius 139. Cæſarienſis Epiſcopus 132. amator & præco Pamphili martyris ibid.
euſebij de ſyderibus ſententia 26. ſupputatio de mundi initio vſq; ad diluuium 373.374
euxinum mare 29
exemplar quid 50
exilium vnde indicetur 466
exiſtentia rei quid 176.177
ab Exitu ex Aegypto ad templum Salomonis quot ſint anni 35
experientiam de Aſtrologicis dogmatibus nondum eſſe habitam 482.483
experimentis quibus non ſit authoritas 419
expetere & fugere contraria 178
extrema quare copulari non poſsint, niſi per medium 31. quomodo cum media natura vniantur 42
extremorum copulam ſine media natura fieri non poſſe ibid.
ezechias cur faciem ſuam verterit ad parietem 55
ezechiel 20
ezechielis figuratio de decem ſphæris 23

F.

Fabianus Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus 142
ſub Fabiano Pontifice Origenem incœpiſſe dicta ſua publicis literis, committere ſcribit Euſebius 143
fabrica quatruplex 52
fabularum decus & ornamentum quod 246
in Fabulis conſcribẽdis quæ maximè obſeruari debeant ibid.
de Faciebus planetarum rationes Babylonorum confutantur 415
facierum & finium rationes reprobatæ 471
facta noſtra quare ad cœlum non ſint referenda 356
factionum initia ignota eſſe, nullamq; artem Aſtrologos tradidiſſe, qua poſſint inueſtigari 452
per Factorum apud Platonem quid ſit intelligendum 50
falſum quid 170. quid dicatur 173. quare diuiſum ibid. à ſeipſo ſit diuiſum 183
falſa duplicia 178
faſciculus temporum 145
fatum quid 54. hora vnde dependeat 480. quãnam orbis regione euenturũ ſit, Aſtrologos prædicere non poſſe 425. ex qua hora dependeat 422
fati neceſsitatem non aſtris, ſed Dei conſilio adſcribendam eſſe 357. neceſsitatem qui pernegauerit 367. nomen in quatrifariam ſignificationem acceptũ eſſe 357
fato quã moriantur ibid.
fatum augere quid ſecundùm Chaldæos 37

de Fato

de Pato alicuius regionis nihil poſſe prædiuinari, vnde probetur 426
fata eſſe diuerſa 422. vniuerſalia quibus vijs Aſtrologi veſtigent, & quàm parum rationabilibus 425. hominum de natali hora quomodo pendeant 489
febris priuatio quæ 199
februarius menſis quomodo ab Hebræis ſit appellatus 387
februarij dies qui ſint nautis ſuſpecti 325
felicitas ſumma quæ 169. naturalis quæ 32. vera quæ 33. quid 31. hominis vltima quæ 49. vbi collocata ſit à Philoſophis 32. noſtra quæ 204. accidentalis quo indigeat 5. noſtra vbi conficiatur 224. naturalis quomodo cognoſcatur 31. noſtra quæ ibid. noſtra quintuplex ſecundùm Theolog. ibid. ignis 32. quàm diu ſit duratura 224. firma & ſolida quo in loco ſit poſita 256. vitæ in qua re conſiſtat 224 quot modis contingat 33. à quibus contempta ſit 32. gratiæ quæ ſit 31. quid 39. quid ſecundùm authorem 31. quale ſummum bonum ibid. vltima hominis quæ 45. vera quæ 32
felicitatis ratio duplex 31. ſupremæ duas naturas eſſe capaces 34. veræ imaginatio quæ 33. noſtræ in qua re vis ſumma ſit poſita 30. ratio quomodo varietur 32
felicitatis ſummam eſſe in Dei adeptione 32 planetæ qui ſint authores 362
felicitatem hominis maiorem eſſe, quàm aliorum 33. homini datam eſſe donum Dei 222. conſiſtere in aperta uiſione & fruitione 224. veram æternæ vitæ à Domino cœli eſſe quærendam 2. figurari per motum rectum in corpore 33. à Philoſophis indoctis eſſe reiectam 32. (quæ per gratiam fit) à Moyſe non eſſe doctam, ſed pronunciatam eſſe ibid. in affectibus non ponendam eſſe 23. hominis in veri veſtigatione conſiſtere, ſecundùm Academicos 32. non actu amoris eſſe 66. naturalem eſſe magis vmbram, quàm vera felicitas 32. ſummam eſſe adeptionem Dei ibid. non eſſe petendam à ſtellis 362. veram per motum circularem figurari 33. eſſe reditum cuiusque rei ad ſuum principium 33
ad Felicitatem veram homines multos attrahi poſſe, ſed non ire 33. veram & coſummatam angelos attolli, non aſcendere poſſe 32
felicitate tam prima, quàm ſecunda qui priuentur 35
ferrariæ Gymnaſium celebre 192
fictum quid Ptolemæus appellauerit 379
fides quid 53. ſiue credulitas quotuplex 158
fides quid, ſecundùm Auguſtinum ibid.
fidem in ſcriptura tantùm fixam fieri 30
figuras ipſas & aſpectus in Aſtrologia magis minùsve inter ſe ſimiles eſſe longis temporum anfractibus 290
filius Dei cur ſit miſſus 28. Dei qualis homo appelletur 2
per Filij ſapientiam omnia diſponi 28
filium Dei eſſe creatum ſecundùm quos 74
filij Dei qui 33. 39. 98. 99. Dei per quodnam medium fiant 96
filiorum felicitas vnde iudicetur 408
filius Dei eſſe, qui ſpiritu Dei ducuntur 33
finis ſecundarius affinitatis qui 30. quomodo cauſet 47. quid Hebraicè ſignificet 41. primarius affinitatis qui 34
finem ſecundarium principali appendere ibid.
finitum non poſſe ſimul eſſe in diuerſis locis 93
in Finedrio quot ſapientes 218
firmamentum quo die ſit factum 39. quid dicatur 18. quatenus ſit bonum 39. an cœlum ſit 21. cœli ibid.
firmamenti diſpoſitio 39. dominus quis 35. doctrina quid doceat 34
firmamento quæ animalia maximè congruant 13
firmamentum cœlum dici 13
firmamentum ſuperiora ab inferioribus elementis diſtinguere 12. id eſt, mediam aeris regionem, non illud eſſe quod verè eſt cœlum, ſed cœlo ſubeſſe 12
firmamentum ſuperiora ab inferioribus diſtinguere 11. inter aquas in medio loco eſſe firmatum 39. cœli uiua ſubſtantia & anima rationali eſſe præditum 16. aquarum medium eſſe 30. ante Solis, Lunæ & ſtellarum exortum fuiſſe informe 19
firmamento legem figurari 39
in Firmamento ſigna quare poſita 24
firmicus quid adhibeat Planetis 430
flagellum Dei quod 357
florentia ciuitas 192
florentiæ vrbis inſtauratæ duplex tempus annotatum reperiri 451
fœdus inter patrem & filium 41
fœdera noſtra ſi cœlo comparentur qualia ſint 351
fœminæ Genitura vnde perſcrutanda 419
fœminis gignendis quare dies ſexta uel decima ſexta lunæ non tam idonea ſit, quàm maribus 329
fœminas quaſdam inueniri, quæ octauo menſe natos victuros pepererint 339
fœminina ſigna ſex & quæ 413
forma vnde generetur 43. vnde educi poſſit 9
forma, materia & motus quomodo ſeparentur 285
formæ abſoluta ſex eſſe principia 64
formam tertium principium ſtatutam eſſe ab Ariſtotele 9. in intentione & remiſſione non variari ſecundum eſſentiam, ſed ſecundùm eſſe 42
formæ natura quid 20. à quibus Philoſophi imitatores dictæ ibid. decus & ſplendor ibid.
formarum commeatio 10
formas bonas ceruſſa deuenuſtari 241. omnes materiales aquarum appellatione deſignari à Moyſe 12
formalitas quid 54. 61
formationem eſſentiæ tantùm ad opificem, non autem ad creationem pertinere iuxta opinionem nonnullorum 18
fortuita quæ ſint 253
fortuita dupliciter euenire ſecundùm Ariſtotelem 353
fortuita à cœlo non eſſe 253. quomodo fiant ibid.
fortuitæ res pro quarum bona vel malo euentu fortunatos homines & infortunatos quæ præcipuæ ſint 259
fortuitarum rerum quomodo Deus cauſa ſit 253
fortuna ſecūdùm Ariſtotelem quid 350. quomodo à Philoſophis ſit definita 355. unde nomen acceperit 354
fortuna quomodo ſit cauſa rerum fortuitarum 253. in Alexandro Magno quæ, & quomodo à nobis talis fortuna appelletur 356
fortunæ definitio ab Aurelio Auguſtino tradita 347. ut quomodo cōueniat cū peripathetica determinatione ib. fortes quæ 418. pars quantum diſtet ab Horoſcopo 418. pars diuerſis modis ſtatuitur 419. noſtræ ſi cœlo comparentur, quales ſint 351
fortunam quomodo Ariſtoteles definiat 355
fortunam non bona externa largiri 17. eſſe dæmonicam poteſtatem 355
per Fortunam quid intelligatur 354
fortunam & caſum quomodo defendant Peripathetici 354. eſſe in electione humana ſecundùm Peripatheticos ibid.
fortunam eſſe animæ filiam ſecundùm Euripidem 359. multum in pleriſque rebus poſſe 358
fortunatum eſſe quid ſit 292
foſſio terræ an cauſa ſit Theſauri inuenti 354
franciſcus de Maironis 59. 84. de Maironis in quo conueniat cum Henrico 104. Petrarcha poeta inſignis 236
franciſcus Sfortia quo tempore Inſubriæ imperium ſibi parauerit 292
franciſci de Maironis concluſiones 42
in Franciſco quid abundet 79. 215. Petrarcha quæ admiranda 236
franciſcum Sfortiam Aſtrologos nunquam tam in rebus bellicis, quàm do-

meſticis in cõſiliarios adhibuiſſe 292. acria & acuta ſcripſiſſe 79
inter Franciſcum Petrarcham & Dantē quid interſit 243
fratres unde indicentur 465
fratrum pars quando ponetur 419
frigida & calida num ſola ſibyſis Lunæ & Solis denominationem vendicit 11. ad Lunam referri ibid.
fructus quo tempore anni colligi debeant 417
fruges quando comportandæ ſint in aream 319
fulmina unde cadant 224
fundamentum Hebraicè quid 41. tertiã partem in mundo dici ibid.
futura ex quibus ſyderibus præuideantur 431. vera quare prædicere non poſſunt Aſtrologi 435
futura multo pòſt tempore à præſenti cõſtellatione effici non poſſe 364
ad Futura res prædicendas, quæ neceſſaria ſint 447
de Futuris qui indicant, quibus modis vtantur 379

G.

GAbrielem Angelum, Dei robur eſſe 212
galenus 59 interpres Hippocratis 284. in quibus laudandus ſit 339
galeni ſententia de criticis diebus, eas ad lunam referentis refutatur 332
gallatia cui planetæ ſeu ſigno contermina 416
galli cantus matutinus, quid nos præmonere debeat 212
galli aſpectu leonem formidari ibid.
gallica lingua 242
gallo canente hominem aberrantem reſipiſcere 212
gallos olim amatores puerorum fuiſſe 327
gallum cùm nutriamus, quid nos admonere debeat 212
gedron 245
gelaſius Papa 246
gemini ſignum unde ſit dictum 444
geminorum dominus qui 466
geminæ in qua terræ parte producantur 316
generalia ſpeciebus ſunt præponenda 10
à Generalibus ſeu communibus ad ſpecialia recto ordine deſcendi ſecundùm Ariſtotelem 10
generatio cui naturæ adhæreat 14
in Generatione ſubſtantiali quomodo fiat reſolutio 43
generationes unde dictæ ſint formæ 10
genus quid 47
in Genere omnia corruptibilia eſſe 46
in Geneſim qui commentaria ediderint 1
in Geneſim Chaldaicè qui ſcripſerint 2
genethliaci unde diuinandi ſcientiam probent 16. quò pertineant 288. olim qui fuerint ibid.
genethliacorũ ſcientia de euentibus futuris à quibus repudiata ſit 26
genethliacos ad ſuperſtitionem pernicioſam pertinere 283
geniture diurnæ ſors unde indicetur 419
ex Geniture hora quid pronuncient Aſtrologi 366
gennadius 2
gentes ſub Meridie & Borea habitantes quare paruum humani habeant 326. quomodo aquæ ſub cælo poſitæ dici queant 32
gentium impetus in Iſraëlitas aquarum & maris concurſionibus comparatos fuiſſe 62. ſuperſtitio & Idololatria ibid.
gentium fata unde inueſtigentur 425
gentium vocatos vbi deſignetur 38. Idololatriam quis primò expulſerit 34
gentes Chriſti ſanguinem per fidem crucis haurire & bibere 35. alias de ſeruitio dæmonum: alias de naturæ lege ad Chriſtum tranſlatas eſſe 39. nullum vitæ ſpecimen, nullum fructum veræ religionis ante Chriſtum habuiſſe 38. Idolis ſeruire 60. dæmones adorare 34. ſua Idololatria ferè totam terram maculaſſe & unopolluiſſe 34. per aquas deſignari 38. per aquas in ſcripturis deſignari 34.35
genzanor, id eſt, cauda Planetarũ 408
geomantia inter quas ſcientias numerata ſit ab antiquis 181
geomantiam Aſtrologiæ filiam eſſe 296
geometriam Magiam naturalem vocari 112
georgij Merulæ mors 163
germania ſub quo ſigno cæleſti ſit collocata 416
ad Germanum de Ganai, Marſilij Ficini epiſtola 274.275
gerſonides Hiſtoriographi 2
gnomonem quis primùm inuenerit 484
gnoſtici hæretici 234
γνῶθι σεαυτὸν Delphicum præceptum 211
gotfredus 108. de Pontibus 86
gradus ſigniferi qui 430
gradus lucidi qui 416 417
gradus vnici error quid pariat 456. quales à Ptolemæo contempti ſint 416
gradus qui dicantur 439. quatuor eſſe per quos aſcendimus ad caliginem, quam Deus inhabitat 163 &c.
de Gradibus fœmineis, lucidis, & tenebroſis Aſtrologorum diſſenſiones 415
in Græciam Chaldæorum de aſtris annotat. Calliſthenes tranſmiſit 483
græci quid γενέθλιον καὶ μοῖραν appellauerint 150. præceptoribus Aegyptijs ſunt vſi 1. quid de imaginibus planetarum ſenſerint 446
in Græcorum arcanis quid ſibi velint obſeruati initiatorum gradus 145
græcorum enarrationes ſuper Chaldaicam Theologiam 249
græcorum opinio de aquarum potentia 22
græcos nitidam & caſtam Philoſophiam ſcripſiſſe 79
ad Græcos quomodo ab Aegyptijs Aſtrologia deuenerit 493
in Græcis quid maximè delectandum ſit 79.315
à Græcis ad Arabes quomodo Aſtrologia peruenerit 493. ſapientiam ad nos fluxiſſe 219
gratia quid dicatur 32. à quibus deriſa ſit 31. quid efficiat 32. quomodo ſit in voluntate 44. Dei 56
gratiam ſcribente Moyſe nondum fuiſſe 31. nolle, cuius naturæ ſit 32
gratiarum actiones apud Hebræos 115
grauia & leuia quomodo moueantur 46. à quo motore moueantur 44. potius ſeipſis quàm à ſe ipſis moueri ibid.
gregorius Ariminenſis 198
gregorius Nizenus 89
gregorij teſtimonium de Dionyſio Areopagita 202. 103. ſententia de verborum proprietate 99. Ariminenſis ſententia de Vno & Ente 196
gregorij ſententia de angelica poteſtate 19
gregorij & Dionyſii de angelis diſſenſio 96. Niſeni ſententia de libero arbitrio 358
ſub Gregorio Tiphernale Mantoanus & Ioannes Picus Mirandula commilitones fuerunt 263
guarinus Baptiſta ad Ioannem Picum Mirandulam ſcribit 169
ad Guarinum Baptiſtam præceptorem ſuum Ioannis Pici Mirandulæ epiſtola 260
gubernatores periti unde tempeſtates futuras iudicent 340
guido Carmelita 98
guilielmus Pariſienſis 66.88.218
guilielmus Epiſcopus Pariſienſis 112. Epiſcopus Pariſienſis & Robertus Iconienſis in quo conſentiant ibid. Aluernus Epiſcop. Pariſienſis ibid.
guilielmum Pariſienſem Epiſcop. inſtructum fuiſſe magia naturali 112
guſtus ſenſus 22
guttarum aquæ ſelicitas quæ 30
gymnoſophiſtæ apud Indos qui 112

H.

HAbitantes ſub meridie quales homines ſint 326. item ſub Borea quales ibid.
habitus qualẽ actum producat 45. Practicus quid 57
hadrianus cur ſit Aſtrologorum præſtigijs delectatus 494
hæredes Dei, cohæredes Chriſti 39
hæreditates unde indicentur 466
hæreditatum ſortes unde dijudicentur 419

hæreſis

hæreſis quæ verè appellanda ſit 240
hæreſeos ſuſpicione quenquam oportere patientem eſſe 77
hæreſes vnde oriantur 98
hæreſeos notam vnam qui ferat, non eſſe Chriſtianum 77
hæreticus quare quiſpiam non ſtatim ſit nominandus quatuor de cauſis 142. qui nominandus 140. 142
hæreticum hominem quid faciat 141. aut non hæreticum dignoſcere difficile eſſe 84
halleluia laudes Dei tantū indicare 115
hagos quid 54
haly interpres Ptolemai 292. 362. Abenrāgel qualis fuerit Aſtrologus 285
Haly Abenragel vnde anni felicitatem & ſterilitatem approbauerit 296. & Maternus quātum aberrauerint in origine antiſciorum 409. Auenrodan de ſignorum poteſtate ſententia 440. Hamec error de vngis incidendis 315
haſmalim quid 54
haymon 258
he quid ſignificet 73
ה: id eſt, he litera quare Abrahamo ſit addita 55
hebdomoda quot diebus conſtet 325
hebraica nomina cur quædam in ſua lingua relicta ſint 116
hebraicæ literæ quæ nunc in vſu ſunt, à quo & quando inuentæ ſint 26
hebraicam linguam intra menſem Picū Mirandulam edidiciſſe 349
in Hebraica literatura hiſce apicibus quibus nunc vtimur vſos eſſe Moyſem & Patriarchas omnes 261
hebræi boni qui 37. cur temporum initia à nocte ſtatuerint 413. cūm ferrum ſapientum ſymbolum eſſe dicunt, quid ſignificare voluerint 78. 223. vnde annum initium ſumpſerint 428
hebræorum diuerſa opinio de cauſis naturalibus 20. annales quid deſignent de ſex mundi millenarijs 35. & Samaritanorum eoſdem fuiſſe olim characteres 261. legem Iouiam potius vel Solarem, quam Saturniam dici debere 391. 392
hebræorum dogmata de mundo inuiſibili 18
hebræorum antiquorum ſcripta cur pauca ad nos ſint perlata 2
hebræorum iniuria in Meſſiam 37. ſcholæ in tres ſectas diuiſæ 119. peregrinationes ex qua parte cœli iudicentur 384. ſupputatio à mundi conſtitutione ad Chriſtum 387. dogma de ſyderibus 14
ab Hebræorum prima captiuitate ad Ieſum quot anni interfuerint 384
hebræorum literas ſeu Alphabetum in ſtellis inueniri 443
hebræorum opinio de cœlo decimo 13. Metamorphoſes vnde 208. ritus de libris Cabaliſticis legendis 82
hebræorum mos in mundi creationis lectione 2
hebræos perfectiores eſſe in religione, quàm Gentes 38
hebræos ſæpe à vero ſenſu Moſaicæ legis diſceſſiſſe 7. filios Abrahæ non eſſe 37
heleonora vxor Petri Attendali 303
heli reprobato Sacerdotium, in Samuelem comprobatum fuiſſe 96
heliacer Garnozenſis 472
heliæ de aduentu Chriſti oraculum 56. oracula Iudæis manifeſta quid prædicant 36. ieiunium quid præſignificauerit 115
heliodorus quomodo ſortes planetarum diſtribuat 419. ex qua parte cœli natorum fortunam accipiat 396
heliodori quæſtio de Planetis 407. liber περὶ τῶν [illegible] 408
heluidij error vnde 98
hemanuel Hebræus Aſtrologus 431
hemus Aſtrologus inſignis ibid.
henoch 220
henricus 86. interpres Albumaſaris 385. Batenſis Alberti Magni diſcipulus 448. 449. Valenſis Aſtrologus 452. ex Aſia Aſtrologus inſignis 494. Haita 249. Maclinienſis interpres Almaſaris Arabis 296. Macliuienſis quid confirmet 426. Gandauenſis de auro 287
henrici de Aſia ſententia de peccato 144. Gandauenſis concluſiones variæ 42. 43. de Gandauo ſententia de eruditadoptione 103. Macliuenſis ſententia de planetarum locis 454
henricum Macliuienſem nauem in cœlo inueniſſe ſecundùm cuius figuram Noë arcam ſuam fabricauerit 296. Aſtrologiam prorſus reſpuiſſe 282. ſublimia & veneranda ſcripſiſſe 79
in Henrico quid venerandum 214. 215
heraclitus 11
heracliti dictum 363. ſententia de dicēdi genere vnde ſit hauriendum 241. ſententia de hominis natura 210
herbarum vires vnde cognoſcantur 475
herbas Solis lumine opus habuiſſe 38
herculis imago vera quæ dicatur 167
herennius Pythagoricus 2
hermes quomodo partes planetarū diſtribuat 418. planetarum partium author ibid. eiuſdemq́ liber περὶ [illegible] ibid.
hermas 66. 79
hermippus 81. 216. Philoſophus 1
hermius poëta 40
hermolaus Patriarcha Aquilienſis 244. Romanæ linguæ decor 78. interpres Dioſcoridis 265. Barbarus quos libros Latinitati tradiderit 264. 265. interpres Themiſtij 177
hermolai ſtylus 239. Barbari epiſtolæ quinque 264. 265. Barbari teſtimonium de Ioanne Pico Mirandulano 267. 268. amor inſignis erga Ioann. Picum Mirand. 244
ad Hermolaum Barbarum Ioann. Pici Mirand. epiſtola 259. 240. alia 244. alia ibid. alia 250. alia 254. 255. alia ibid. alia 255
in Hermolao quæ laudanda 238. & 239
herueus Britonis 86. in quo damnet Scotum 147
heſdras 217
heſiodi ſententia de Luna 329
heſiodum Aſtrologis nunquam ſauiſſe 329
hexagona radiatio quomodo à Græcis ſit dicta 404
hexagonam radiationem eſſe beneficam 402
hexagonus quot partibus conſtet 402
hexagoni quantitas cui conueniat 403
in Hexagono quot ſigna reperiantur 402
hierarchia angelica ſuprema 18. angelica vltima cur numero ſit addicta 26
hierarchiæ vltimæ conditio quæ 26. mediæ conditiones quæ 20. intellectualis ſeptimus 50
hierarchiam angelicam primam & ſecundam per aquas deſignari 28
angelicam poſtremam eſſe ſupra omnem actionis motum 19. 20
hierarchiæ angelicæ tres quæ 18. angelorum nouem 54
hierarchiarum officia 18
hieremiæ præmonitio de cœli honore, cui non nimis ſit attribuendum 281
hieremiæ teſtimonium in Aſtrologos 288
hieronymus 9. 125. vbi & in quibus ab Auguſtino & alijs patribus diſſentiat 97. & Auguſtinus vbi diſcordent 96 contra Iouinianum 114. Manfredus Aſtrologus 302. Benineniuſ ob auſcultationem linguæ Chaldaicæ à Mithridate furente homine eliminatur 262
hieronymi ſententia in Galeato prologo de Samaritanorum, & Hebræorum characteribus 261. ſententia de magia 113, & Ruffini contentio 132. 133. 134. ſententia de hæreſeas ſuſpicione 77. ſententia de angelorum creatione 97. ſententia de ſex mundi millenarijs 55. literarum miſſio ad Auguſtinum 97
hieronymi dogma de rebus diuinis legendis 9. Donati epiſtola ad Robertum Saluiatum 268. 269. Donati epiſtola ad Ioann Picum Mirandulam 271 273
hieronymum in Pico reuixiſſe 262
ad Hieronymum Donatum Ioannis Pici Mirandulæ epiſtola 244. alia 250. alia 252

hierothei dogma de mundo inuiſibili 28
hieruſalem terreſtris transformatio 38
hilarius 82. 98. 217. ab Ariminenſi ſynodo hæreticus fuit damnatus 136
hilarij dogma de intelligentia dictorum 213. explicationes in Pſalmos 117. commentaria ſuper Pſalmos 114. librum Confeſsion. poſt Ariminenſem ſynodum ab hæreticis fuiſſe corruptum 236
hilech quit ſecundùm Ptolemæum 299. quis ſecundùm Haly Abenragel ibid.
hilechy qui dicti ſint ibid.
hillel laudationes ſignificare 115
hipparchus quo tempore floruerit 483. ob violationem legis Pythagor. accuſatus 2
hipparchum primùm in Rhodo Inſula per curſus Lunæ corporum mutationes fieri obſeruaſſe 333.336
hippocrates pater Medicorũ 482. quàm rationem ſeu cauſam afferat de octimeſtribus quare non viuant 339
hippocratis liber de Prognoſticis ægritudinum ex ſyderum curſu 284
hippocratis opinio de criticis diebus 335
hircanum mare 19
hirenæus Lugdunenſis 241. cur ſaluus ſit 147
hiſc quid ſignificet 42
in Hiſpania quo tempore Aſtrologia primum publicata fuerit 493. fœminas reperiri, quæ octauo menſe natos victuros parere ſoleant 339
ex Hiſpania quando & ſub quibus regibus Iudæi ſint pulſi 386
hiſpanica lingua quæ 242
in Hiſtrione quæ probanda ſint 239
homerus 80.216.242
homeri dictum de falſis amicis 279. dictum de ortu Solis 30. dictum de hei. por & iew, de Bacidde 263. dictum de fortuna 359. dictum de hominis natura 209
homerica catena 24
homo quid 27. quibus conſtet 21. quid diſtet à cœlo 33. pro omni natura dictus 3. miraculum magnum ſecundùm Mercurium 27. quando perfectus ſit 223. inimicus qui in ſacris literis 16. quomodo & per quem Deo coniungatur 31. imago Dei 8. quibus inſtrumentis reportetur ad felicitatem veram 33. hominum cognatus 30. omnis mendax 129. qua naturali felicitate præſtet alijs rebus creatis 32. quomodo imago Dei 27. quare & maſculus & fœmina à Deo creatus ſit 16. minor mundus 6. angelicus mundus & terrenus 20. angelicæ mentis participatio 27. quare animal ſapientiſſimum 31. quomodo omnia in ſe comprehendat 27. domicilium mundi 32. quomodo concipiatur 422. quomodo breui perfectus euadat 223. quare in ſacris literis nunc omnis caro, nunc omnis creaturæ appellatione deſignetur 208. propter quæ peccata damnetur 102. quibus inſtrumentis diabolum poſsit vincere 220. riſibilis in quo modo ſit dicendus 43. quare ſit feliciſsimũ, dignumq́ omni admiratione animal 208. quare debeat ſe abſtinere ab omnibus voluptatibus 223. magnum miraculum 207. bonus qualem Deum colat 222. item malus homo qualem Deum colat ibid. contra quas tentationes ſe maximè munire debeat 220. cœleſtium & terreſtrium nodus 27. imagine Dei obliterata fit ſeruus beſtiarum 24. quare ab omnibus tam cœleſtibus tam terreſtribus ametur 27. quare à Deo ſit creatus 208. variæ ac multiformis, & deſultoriæ naturæ animal ibid. qua ratione ſuperioribus ſimilis fieri poſsit 209. qua conditione ſit natus 208. ſolus quare obique terrarum naſcatur, reliqua animalia non item 326. iumentis inſipientibus ſimilis 24. quibus armis opus habeat, cùm eum libido peccandi teneat 220.
homo, eſt homo quomodo ſit dicendum 42. quibus laboribus impetret cœlum 219
hominis vltima felicitas quæ 45. ſtudium in quem finem dirigendum ſit 30. dos propria quæ 431. principium non ſeminis admiſsionem 425. iactura per quem reparanda fuerit 8. liberum arbitrium quod ſit iuxta Prophetam Aſaph 209. ſubſtantiam, omnium naturarum ſubſtantias, totiusq́ vniuerſitatis plenitudinem in ſe complecti 27. vitam rectam omnibus creatoris gratam & acceptam eſſe 28. principium quod ſit 425. dignitas 207. 208, &c. vſq; ad 219
de Hominis fato nihil poſſe prædiuinari ſi tempus geniture certum ſeu ignotum fuerit 426
hominis cum brutis communicatio qualis 22. partes tres 41. ambitio quid efficiat 209. ſubſtantia complectatur 27. partes quomodo tribus mundis reſpondeant 41. felicitatem in adeptione per ſtudia Philoſophiæ ab Academicis poſitam eſſe 32. animum aſsiduè pulſari à ſpiritu motore 31. proprium quod ſit 452
in Hominis corpore aliud diuinius corpus eſſe ſecundùm Ariſtotelem 27. participatum admitti non poſſe, & boni & mali omnia 28 corpore, quæ uiſint 27.
de Hominis animo quæ dicuntur, ea etiã ad cœli animum transferri 16
homini quàm vtilis, quamq́ neceſſaria ſit ſui cognitio 21. non eſſe ſuam vlam & natiuam imaginem, ſed varias multas & aduentitias ſecundùm Euantem Perſam 208. quid maximè curæ debeat eſſe ibid. quibus viis Deus futura prænunciet 54. beſtias ſubeſſe 29. quæ pugna ſit expetenda 219. vnde ditio & imperium in bruta conceſſum fuerit 24. naſcenti omniſaria fœmina indita eſſe à patre 208. exteriori & interiori ex Aſtrologia maximum detrimentum impendere 290. quid opus ſit vt naturis melioribus vniatur 29. id eſſe ineuitabile, quod fieri Deus ordinauerit 357. omnia ſeruire 24. quomodo omnia aduerſa, infeſta, inimicaq́ fiant 28. nulla creatura communis 27. multa aduerſa, triſtia, & incommoda patienda eſſe 219. tam terreſtria, quàm cœleſtia ſeruire 27. precibus nihil magis neceſſarium eſſe 30
hominem vanum eſſe, qui ſit expers Philoſophiæ 247. ſacra ambitione ductum ad primas Throni cœleſtis euehi 209. per Baptiſmum Chriſto incorporari 39. eſſe ſimilem Deo, vnde 27. ex putrefactione poſſe generari 47. ab anima rationali regi 16. eſſe animum rationalem 15. ad imaginem Dei creatum eſſe 24. non poſſe imperare auibus, cùm ipſæ ſint cœleſti natura præditæ: illorum aduerſariorum adiectionem refutari 20. à natura inſtitutum eſſe vt tanquam ratio ſenſibus dominaretur 24. trium mundorum complexum & colligationem eſſe 27. Dei igne, qui edax eſt, in ſeraphicam effigiem repente flammari 209. eſſe principium in natura angelica 20. mundum minorem eſſe 5. quendam, ad Venerem nunquam niſi inebriatum acceſsiſſe 350. quarum rerum lectio interpretatur 22. ſuperis familiarem eſſe 207. ſeipſum in omnis carnis faciem, omnisq́ naturæ ingenium effingere & fabricare poſſe 208. omnia in ſe comprehendere: vti omnium medium 27
hominem à Sole & Luna generari 319. non recordari poſt mortem quomodo ſit intelligendum 49. ſub prætextu beneficentiæ in laqueos inimicorum incidere 279. & angelum ſolos ad veram factos eſſe felicitate 33. tempore tentationis à Deo non penitus derelictũ eſſe, debere credere 220. volẽtem bonis Dei priuatum eſſe 33. dedisum veneri, humi ſerpentem eſſe 208
præter Hominem nihil in terra magnum eſſe 351
hominem regem inferiorum ſenſuum eſſe 207. eſſe naturæ interpretem ibid. eſſe ſtabilis æui, & fluxi temporis interſtitium 207. eſſe mundi copulam ibid. naturis melioribus vniri debere 30. nullam paſsionem inuenire poſſe, quæ eum Chriſto aliqua ex parte non conformem efficiat 229. à humo

appella-

appellatum eſſe 21. omnium ſimul in vnum confluentium naturarum poſſeſſionem diuinam eſſe 27. que trãſforment 241. per hominem purum miracula quæ Chriſtus fecerit, in virtute Dei fieri poſſe 153. imaginem eſſe inuiſibilis filij 37. à Deo creatum eſſe tanquam ad exemplar 29. inferiorum omnium abſolutam conſummationem eſſe 22. animantium principem eſſe 17. ad felicitatem veram ire non poſſe, ſed trahi 32. 33. creaturarum internuncium eſſe 207. etiam ob impœnitentiam puniri 102. ante finalem pœnitentiam damnari nõ poſſe 144. ſolum inter animalia ad felicitatem eſſe natum 33. tam diu deficere, quàm diu non proficit, iuxta Stoicos 215
homine quare nihil mirabilius 268. nihil imbecillius, nihil amore potentius 257. nihil admirabilius ſpectari 207
in Homine nihil magnum eſſe præter mentem & animum 351
in Homine quid ſit fragile ſeu mortale 17. mundos omnes contineri 42. quæ honeſta & approbanda videantur 6. inferiora nobiliori conditione omnia eſſe 27
in Homine vitam plantarum eſſe ibid.
de Homine quodam hiſtoria inaudita 350
homines quomodo reflectantur in Deum 33. per quod medium filij Dei fiant 31. quare non dicantur qui agunt, ſed qui aguntur 33. quomodo inter ſeſe differant 326
homines quas pœnas luere debeant 33. qui ſub orbe & rectore viuant 373
hominum mores à cælo non fieri 3632. naturam omnibus abuti 287
hominibus quod hæreditarium maximè ſit expetendum 223. quæ duo maximè ſint cauenda 212. vitam ad Paradyſum per Chriſtum apparuiſſe 224
homines de facie non eſſe iudicandos 279. pediſſequas fieri beſtiarum 21. lumine naturalis intelligentiæ regi 34. improbos migrare in bruta 23. beſtiarum duces eſſe natura conſtituit 22. ſceleſtos à Pythagoricis in bruta animalia eſſe transformatos 208. non per ſe, ſed per motricem vim gratiæ reflecti & circumagi 33. pro ſua libertate moueri ibid. ſuper angelicam dignitatem euehi poſſe 18
homines per Chriſti paſsionem ab omnibus pœnis liberatos eſſe 94. bonis à Deo datis maximè abuti 24. Chriſti Mercurij homines eſſe 396.
honores honeſtis artibus comparatos, non recuſandos eſſe 24
hora conceptus cùm ignoretur, hora genituræ tantùm eſſe vtendum 423. in quot partes ſeu minuta ſit diuiſa 455
horam certam genituræ nec ſciri, nec explorari poſſe 447. fatalem ambiguam eſſe 425
horas fatales rerum ſeu genituræ nullas eſſe 452
horatij dictum 26
horoſcopus Lunaris quomodo ſit nuncupatus 419
horoſcopi partilis inueſtigationem per conceptum irrationalem eſſe 450
horoſcopum primam partem confeciſſe Cancri à conſtitutione mundi 450
per Horoſcopum partilem quot modis hora genituræ indagetur 451
horoſcopi duo 418
hoſtanes 86. 236
hoychilacem Halicarnaſſeum in omni Mathematica doctiſsimum totum diuinandi genus repudiaſſe 283
hullus Patriarcha 119
humana cognitio quare imperfecta dicatur 163. ſubſtantia triplex 22
humanæ formationis initium quod 422
humanam naturam nihil mediocre de ſe promittere poſſe, iuxta Iamblichum 30
humanarum rerum varietates euentaq; vnde fiant 366. 367
humanas calamitates angelis maximæ curæ eſſe 19
humanitas Chriſti per quæ repræſentetur 104
humiditates quales fiant creſcente & decreſcente luna 313
humor elementalis & cæleſtis diſpares 4
humorem qui cum luna pariter augetur, ſaluberrimum eſſe humorem 314. 315. elementalem vitæ calorem obruere 4
humores & elementa quid commune habeant in corpore noſtro 342
humorum periodos ad ſyderum motus non eſſe referendas 318
hyacinthus ad quid conducat 345
hyades quem locum in Arietis ſigno obtineant 442
hyades quid faciant ſeu exuſcitent ibid.
hydromantia inter quas artes numerata ſit, ab antiquis Philoſophis 282
hyems futura vnde præuideatur 152
hyemes & æſtates cùm non omnes æquè ferueant & rigeant non eſſe ad vnam cauſam, ſed ad cælum vniuerſalem referendum 325. quare non omnes æquè rigeant ibid.
hyemalia ſigna quæ 469
hyemalis humiditas quando diſſoluatur 314
hymnis Orphei cui maximè deſeruiãt 71. item ex his nihil vtile fieri poſſe ibid.
hymnis Dauidis nulla lectio magis appetenda 1
hypparchi error 454

I.

IAcobus 39
ad Iacobum Antiquarium Ioan. Pici Mirand. epiſtola 257. Feltrinij Ioannis Pici Mirandulæ literæ 251. 252
iacobo Scalæ dormienti viſa quid ſignirent nobis 218
iamblichus Chaldæus 82. 218. quid vocauerit materiam primam 166
iamblichi ſententia de humanæ noſtræ potentia 30
iamblichum ſecretiorem Philoſophiam ſcripſiſſe 79. Platonicum Ioan. Franciſcus à Marſilio Ficino expetit 145
in Iamblicho quid mirandum 79. & 215
ianuarius qui menſis fuerit apud nonnullos 428
icari fabula quid portendat 302
idea qui ſecundũ Platonicos 169. 170. à quibus Ens dicatur 171. lapidis quid 44
ideæ Silenorum in Alcibiada quæ 240
ideam Deum eſſe 173. eſſe Ens & dici ſecundùm quot 172. quæ rerum principium eſt, verè Ens eſſe & vnũ 169. in Deo primæ materiæ non eſſe ponendam 44. verè ac propriè Ens eſſe quare dicatur 174
aliud Ideam eſſe, aliud Deum ibid.
ideqs generum non eſſe ponendas 44
idar menſis Hebræis ſic dictus, qui apud Latinos ſit 387
idola diei infirmitates 122
idololatriæ ſpecies eſſe tres 187
ſub Idolorum cultura mundus quotannis caligauerit 365
ieber aſtrologus 319. 454
iedidia gratiarum actiones indicare 215
ieremiæ Prophetæ teſtimonium de prouidentia Dei 356
Ieſus quoto millenario apparuerit 35. 36. cur non in vtero nouem menſibus fuerit vt reliqui homines 371. quare in ſacris literis angelus magni conſilij nominetur 72. ſub qua parte cæli ſit natus 389. quamdiu poſt Atelaforem filium Bel venerit 375
Ieſu Chriſti teſtimonium de Dei patris ſui appellatione 202
Ieſu nomen quid ſignificet 218
Ieſu genituram quæ vulgò fertur nõ eſſe veram, nec ex ea indicari illum aut viãd lenta morte moriturum, aut magnum eſſe Prophetam 618
Ieſum horarum electione vſum eſſe ſecundùm Bonatum 396. Nazarenum verum fuiſſe Meſsiam 8. ex Nazareth, filium virginis promiſſum Hebræis, Meſsiam fuiſſe 36. Ieſum Syrachum librum Sapientiæ conſcripſiſſe 96

ad Ieſum ab Adamo quot anni numerati ſunt 382. à Diluuio quot anni fluxerint ibid. à prima Hebræorum captiuitate quot anni interfluxerint 384

à Ieſu uſque ad Alexandrum quot anni fuerint 375

in Ieſu nomine nihil peti, niſi quod eſt ad ſalutem petenti 221

ignis quid 32. Seraphicus 4. elementaris ibid. quomodo Deum participet 32

ignis & aqua quare ab Aegyptijs qualitates mares appellentur 413

ignis felicitas in quibus conſiſtat 32

ignem eſſe mediam partem in mundo 41. quà ſpecies certa & actus ſit, Deo eſſe ſimilem 32

ignorationis noſtræ, quæ nos maneat pœna 21

illuminatio quid 25. angelica actio 20

imago quid repræſentet 248. eſt tantùm emortuum & mutum ſimulachrum ibid. quomodo ab epiſtola differat ibid.

imagini Chriſti qualis reuerentia debeatur 103. crucifixi deberi ὑπερδουλείαν quomodo intelligatur 104. quomodo debeatur honor & reuerentia adorationis ibid. cui primaria adoratio: id eſt, ὑπερδουλεία debeatur ibid.

imaginem Chriſti, humanitatem Chriſti repræſentare 104. nō ſeorſum adorari, ſed imago & imaginatum ſunt vnum totale obiectum adorationis, ſecundùm quos 103. corporis extrema tantum deliniare 109

imagine Dei obliterata, quæ fuerit hominis conditio 24

imagines quomodo à ſignis differant 34. inuiſibiles quot modis non ſint cognitæ 445

imaginum authores qui extiterint ibid. nomina vnde ſint deriuata 443. & ſignorum diuerſitas quæ 439

imagines Chaldæorum mera figmenta eſſe 442.443

impaſſibilitatem corporum poſt reſurrectionem non futuram eſſe 34

imperfecti rationem quicquid habeat duplici modo definiri 163

imperfectionem in angelo eſſe duplicem 18. quaſi duplicem multitudinem eſſe ibid.

impreſſiones quæ in aëris regione fiant 21. quæ vocentur ſydera & aſtra ibid. ſubijces appellatas eſſe iuxta Ennium ibid. imperfectè mixtas eſſe 22

inane quid 36

de Inani verus ſenſus qui dicatur ibid.

inanitas terræ quæ 34

[illegible]itatis cauſa quæ 223

incolæ cœleſtes 26

indiam maximè abundare copia herbarum & aliarum rerum naturalium 112

indi qualem honorem Aſtrologis tribuerint 298

indorum rex primus qui 112

indorum Aſtrologia quæ 430

ab Indis quæ myſteria nominata fuerint 2. cœleſtia ſigna 15

indicum mare 29

indici maris mutatio ad Solis curſum 325

indiuiduum quid 44

indiuiduationis principium quod 43

indiuiſibilia quomodo dicantur in loco eſſe 89

per Indumentum triplex in Aphoriſmo quid ſit intelligendum 69

infantum qui nondum initiati baptiſmate decedentium, ſors quæ 33

infantibus quare amuleta & corallia alligentur 263

infernum duplici modo dicitur 94

per Infirmitates quid intelligatur 222

influentia ſuperiorum corporum in inferiora qualis 25

influxus ſyderum per quas res varietur ſecundùm Aſtrologos 393.394. quid dicatur 32

ingeniorum morumq́ diuerſitas vnde pendeat 362. morumq́ varietas vnde dependeat 327. & morum varietatem non à primis qualitatibus omnino pendere 343

ingenerofum eſſe ſolum ſapere ex commentario ſecundùm Senecam 215

inimicos eſſe vates peſſimos ſecundùm Homerum & Cecilium 279

innocentius octauus 3. octauus ſummus Pontifex Sixto quarto in pontificatu ſucceſſit 56.218. octauus ſummus Pontifex 76. item vnde nomen ſortitus ſit ibid.

innocentij octaui Pontificis ſummi iudicio Ioannes Picus Mirand. ſua dogmata ſubmittit 83

inſubrium imperium à Franciſco Sfortia recuperatum 292

inſtrumenta decem muſicalia apud Hebræos quæ 115

intellectualis mundus 4

intellectus quid 60.347. ſolaris quid 30. ſpeculatiuus quid 50. gens quid 48.49. practicus quid 57. qui in nobis eſt, vnde illuſtretur 22. agens quid efficiat 48. à quo omnis vis cognitionis particeps pendet, qui dicatur 347

intellectus vbique eſt, quomodo intelligendum 56. agens quare quandoque arti, quandoque habitui, quandoque lumini aſſimiletur 49. quomodo intellectui miſceatur 108

intellectus in habitu quid 48. cùm ideas inſpiciat, quomodo dicatur 49. animalis quomodo differat ab intellectu intellectuali 49. in actibus noſtris quid 57. quibus rebus indigeat 25

intellectum aliquid lucis intimè habere ibid. aquis ſub cœlo poſitis illuſtrare 22. eſſe quaſi oculum 25

ex Intellectu intelligibili magis vnū fieri, quàm ex forma & materia iuxta Auerroem 18

intelligendi difficultas vnde proueniat 44

intelligibile primum non eſſe extra primum intellectum 49

intentio prima quid 47. ſecunda quid 57. de omni quid 47

intentiones diaboli accipiendas eſſe cum gaudio 231.232

intentionem verbis non debere ſeruire, ſed verba intentioni 99

interpres qualis eſſe debeat 3. verus qui 4

in Interprete quæ ſint vitanda 8

interpretibus rerum myſticarum quæ ſint obſeruanda 3. quæ cognitio maximè ſit neceſſaria 4

interpretationem congruam licere eſſe ſententijs 4

interpretatio qualis eſſe debeat 8

inuiſibilis mundi natura 5

ioannes de Bachone 195. de Bachone quid neget ibid. Capreolus defenſor Thomæ 104. Caton 494. Damaſcenus 89. Euangeliſta quod martyrium paſſus ſit 146. Euangeliſta Ebionitarum hæreſim refutat 1.2. Franciſcus Picus ubi opera Ioan. Pici opera in ſuā redegerit poteſtatem 191. de Gandauo 45.46. de Guara præceptor Scoti 105. Grammaticus 79.80. Manardus 192.205

ioannes Picus Mirandula quos libros in lucem ædiderit 275. Picus à quo Chaldaicum alphabetum didicerit 261. Picus quod ſtudiorum genus magis expetiuerit 77. Picus quare Apologiam ſcripſerit ibid. Picus Mirandula à quibus magus nuncupatus ſit ibid. Picus multorum antiquorum tam Latinorum, iam Græcorum, Hebraicorumq́ ſcriptorum interpres 267. Picus & Mantuanus ſub quo præceptore commilitones fuerint 263. Picus Mirandul. à quibus culpatus ſit 76. 77. Picus Mirandula cur in heptaplum commentaria ædiderit 1.2. Picus Mirand. ſe ſuaq́ dogmata Innocentij Pontificis ſummi iudicio ſubmittit 83. Picus Mirandula XXIV. annos agēs, quo exercitio maximè ſit delectatus 76.77. Picus Mirand. cuius rei nomen ſibi vendicet 253. Picus Mirand. ob quas cauſas ſit calumniatus 77. Picus Mirandul. quo titulo ſit vſus in ſuis ſcriptis 240. Picus Mirandul. quàm diu apud Pythagoricos verſatus ſit 253. Picus Mirand. ex quibus authoribus ſuas concluſiones ſuamq́ doctrinam exhauſerit 216. Picus Mirandulanus Angeli Politiani iudicio libellos ſuos ſubijcit 252. 253. Pi-

253. Picus Mirandula dum nondum peregiſſet trigeſimum annum, vitæ cũ morte commutauit 275. Picus Mirand. quando & vbi mortuus ſit ibid. de Regio Monte ſublimis Mathematicus 452. Scotus 194. Scotus Cathegoriarum Ariſtot. interpres 297
Ioannes Aſtendenſis error in Solis defectu 299. Euangelium ad quem finem ſit conſcriptum 2. Franc. Pici Mirandulæ, in Ioan. Pici, patrui ſui bibliothecam, laus & commendatio 191. Franc. Pici Mirand. iudicium de veteribus Philoſophis 91. 214. 215. Franciſci Pici Mirandul. ſtudium maximè laudandum 213. Franciſci Pici laus de ſeipſo, ob quam cauſam Philoſophicum ſtudium expetiuerit ibid. Franciſci Pici Mirandul. epiſtola ad Anthonium Fauentinum 205. 206. Franc. Pici Mirand. epiſt. ad Oliuerium Carafam Epiſc. Sabinenſem, &c. 494. de Guarra ſententia, de crucis adoratione 103. Marliani Aſtron. inſignis diſputationes cõtra Aſtrol. 283. eiuſq; ſententia præclara de Aſtrologia ibid.
Ioannis Pici Mirandulæ præceptor quis 269. Pici Mirand. humilitas 2. Pici Mirandulæ ſtudium priuatum 1. Pici Mirandulæ iudicium de veteribus & nouis Philoſophis 91. 214. 215. Pici Mirandulæ ſtudium in Hebraica lingua, Arabica, & Chaldaica, inq; quibus dieb. penitus perdidicerit 248. Pici Mirandulæ commẽtationes 276. Pici Mirandulæ iuuenis de altiſsimis Philoſophiæ locis iudicium 76. 77. Pici Mirandulæ ſcripta omni ſcitu digniſsima eſſe 262. Pici Mirand. tractatio in Geneſim qua ratione inſpicetur 1. ad Pici Mirandulæ manus qui libri venerint, ad perdiſcendas iam Arabum, iam Chaldæorum literas 249. Pici Mirandulæ reſponſio obiectionum ſecundarũ 176. Pici Mirandulæ reſponſio obiectionum tertiarum 126
in Ioannis Pici Mirandulæ Hexamero quæ delectanda ſint 265
Ioannis Pici Mirandulæ quod principale propoſitum ſit in Apologia 77. Pici concluſiones inſignes numero 900. quas Romæ ad diſputandas exhibuerit 42. 43, &c. Pici Mirandulæ excuſatio & defenſio contra aduerſarios, culpantes eum magicæ artis doctorem eſſe 77. Pici Mirandulæ liber de Ente & Vno ad Angelum Politianum 159. Pici Mirandulæ reſponſio ad Anthonium Fauentinum de Ente & Vno 171. Pici Mirandulæ elegia, ad Florentiam, in laudem Hieronymum Beneuenũ 446. Pici Mirandulæ epiſtola ad Anthonium Fauentinum inſignẽ Philoſophum 190. 291. Pici Mirandolæ, ad Ioannem Franciſcum ex fratre nepotem epiſtola 231. alia 234. alia 235
de Ioannis Pici Mirandulæ vita, doctrina, commendationibusq;, teſtimoniis Clariſsimorum virorum 262. 263, &c.
Ioannis Pici patrui Ioan. Franciſci Pici Mirandul. obitus 263. Pici Mirandulæ Epitaphium 262. Pici Mirandulæ epitaphium à Marſilio Ficino conſcriptum 275. Saxomenſis error 436. Scoti concluſiones variæ 42. Scoti ſtylus 242. Abbatis Spanheimenſis teſtimonium de Pico Mirandulã 277
Ioanni Pico Mirand. Hermolaus Barbarus ſcribit 265
Ioannem Euangeliſtam cæteros omnes ſuperare 2
ad Ioannem Franciſcum Picum, Ioan. Pici Mirandulæ nepotem epiſtola 244. Franciſcum Hermolai Barbari epiſtola 206
per Ioannem Hiſpalenſem Aſtrologiam ad nos peruenisse 493
Ioannem Picum Mirandulam ſupergreſſum eſſe omnes ætatis noſtræ Philoſophos 266. Picum Mirandulam quotidie tria molitum eſſe 275. Picum Mirandulam ſtudioſi bonarum artium, non docti nomen ſibi vendicaſſe 140. Picum Mirandulam à quibuſdam temerarium & audacem appellatum eſſe 76. Picum Mirandulanum intra menſis vnius curriculum tantum in lingua Hebraica profeciſſe vt epiſtolam, ſed citra culpam dictare potuerat 249. Picum Mirandol. nondum vigeſimum quartum annum agentem multa ſcripta & myſteria edidiſſe 213
ad Ioannem Picum Mirandulam Antonij Cuadini epiſtola 273. Picum Mirandulam Guarini Baptiſtæ literarum miſſio 269. Picum Mirandulam Hermolai Barbari epiſtola 263
in Ioanne Euangeliſta non eſſe impar meritum martyrij, qui paſſus non eſt, & in Petro qui paſſus eſt, ſecundùm Auguſtinum 246. Pico Mirandula Hieronymum, & Auguſtinum quaſi reuixiſſe 262
à Ioanne Pico Mirandula qui diſputandi mos obſeruetur 352
in Ioanne Scoto quid inſigne ſit 79. Scoto vegetum quiddam eſſe & diſcuſſum ibid.
Iob de potentia Spiritus 78. cùm dixerit, qui facit pacem in excelſis ſuis, quomodo ſit intelligendum ibid.
iod quid ſignificet 73
iod & vau quid ſignificent 74
ionethes Chaldæus 38
ioſeph 2. cur oſsibus tantùm ſepultus ſit 66
ioſephus 2
ioſephum iuſtum apud Hebræos non reperiri 261
in Ioſepho Græco quæ vera & quæ falſa ſint Ibid. quem Iudæi habent multa commentitia reperiri ibid.
Iouinianus & Hieronymus vbi diſſerepent 96
ipſeitas vniuſcuiuſq; quid 66
ipſum eſſe quid ſit 164
iraſcendum eſſe, ſed intra modum 24
iraſcibilis & concupiſcibilis quomodo diſtinguantur 45
iram Dei & vaſtitatem vrbium qui ſe appellauerit 357
Iris quid portendat 366
iſaac Philoſophus præclarus 13. Narbonenſis 47. Perſa Hebræus in qua rè errauerit 6
iſaac 2
ab Iſaac ad ſecundi templi ruinam quot anni 35. item ab Iſaac ad exitum ex Aegypto quot anni ibid.
iſaac Iſraelita quo tempore reſcripſerit 455. Iſraelitæ ſententia de annis mortis ibid.
iſarith Aſtrologus 458
iſidorus quid ſenſerit de angelorum apud homines miniſterio 307
iſim quid 54
iſmahel 116
iſraelitæ gentes oues appellatæ 39
iſraelitæ veram religionem, imperfectam tamen ante Chriſti aduentum coluiſſe 38
iſraeliticæ gentis auerſio à Deo 2
pro Itinere capeſſendo quæ conſtellatio optima ſit 362
itinera longa qui locus portendat 465
iudæa terra promiſsionis 34
iudæa excepta terram totam fuiſſe occupatam idolatria ibid.
iudæi ob quam cauſam dicant, Chriſtum nondum veniſſe 36. quare aquæ ſupercœleſtes dicantur 34. à quo rege ſint pulſi ex Hiſpania 386. quare non omnes fiant Chriſtiani 118
iudæorum pietas & religio 34. religionem quæ conſtellatio faciat 381. Philoſophorum de aquarum potentijs opinio 22
iudæos non amplius eſſe filios Dei 37. ex captiuitate per Meſsiham redemptum rõ eſſe, quomodo intelligendum 118. non recepto Chriſto, eiectos in tenebras exteriores 37. ſolos ſigna cœli nõ timere 34. ante Chriſtum imperfectã religionem coluiſſe 38
iulianus Cæſar 13
iuliani Imperatoris miſerabilis interitus 292
iulius Papa 146
iulius Firmicius 451. Firmicus quem ſit imitatus 426. Firmicus qualis fuerit Aſtrologus 284

iumenta

iumenta quæ ſint 27
iumenta diſciplinæ humanæ capacia eſſe ibid. item media inter bruta & homines eſſe ibid.
iumentorum natura & proprietas ibid.
iuliani Maij epiſtola ad Robertum Saluiatum 176. item eius teſtimonium de ingenio Pici Mirand. ibid.
iupiter obſeſſus quando dicatur 405. planeta calidus & humidus 307. de quo in Gorgia mentio ſit qui ſit 52. quam dignitatem habuerit in prima mundi conſtitutione 382. & Saturnus quando à terrena triplicitate migrarint 380. & Saturnus cum coniungantur quid efficiant 376. quos ventos ſuſcitet 413. & Saturnus quo anno mundi ſint coniuncti 387. quare temperatus dicatur à Ptolemæo 285. cùm de nona cæli regione radios ſuos in terram calculetur, felicem eſſe conſtellationem pro imperio capeſſendo 362. cũ Saturno quàm coniunctus religionem faciat 391. & Saturnus quando coniungantur 379
iouis proprium quod ſit 394. 395.
iouis ſtatus quo tempore indicatus ſit 427. calor qualis 15. pars à Græcis quomodo ſit dicta 418. dignitas quæ 13. ad terram proportio 279. domicilium quod 398. & Saturni in Ariete coniunctio quid præſtet 6. & Saturni primam fuiſſe coniunctionem à mundi exordio 380
iouis virtus an differat à Saturnia 346
ioui quot anni aſſignentur 430
iouem aërem dici poſſe 13. longè magis calefacere Venere 316. à Sole ioncludi 14. eſſe regnatorem cælorum 21. iouem, Solem, & Martem cur mares qualitate appellauerint Aſtrologi 420. cum Mercurio Chriſtianam legem ſignificare 392. euenta nõ efficere 398. eſſe fortunatorem Planetarum, & magnam cæli felicitatem 395. religionem ſignificare 391. quarta ſphæræ correſpondere 74. eſſe felicitatis authorem 362. tardiſſimum eſſe, poſt Saturnum inter planetas 338
iuſti ſtatus in quo conſiſtat 222. viri felicitas vbi compleatur 224
iuſtitia quod bonum habeat 164
iuſtitiam ſolam inter virtutes morales ſubiectiuè eſſe in voluntate 44
iuſtinianus quantum abhorruerit Aſtrologos 290
iuſtiniani imperatoris inſigne dogma de Aſtrologorum ſcientia 290. leges de audiendis Aſtrologis 290
iuſtinianum Cæſarem exterminatorem Aſtrologorum feliciſſimum fuiſſe 292
[illegible] quid 81. 217

K.

Κῆρον τοχῆς quem locum appellauerit Abenaſar 418
[illegible] quid 404

L.

LActantius 241
læsi à nobis tantum poſſumus 245
laertij ſententia de Aſtronomia 281
lampadem ſuper caput candelabri aurei octauum circulum deſignare 13
lapidis Idæa quid 44
latinorum opinio de religionum [illegible] 364
latriæ adoratio qualis debeatur 170. adoratione non omnem modum copulatiuè negari 171
latronis animam non fuiſſe cum Chriſti anima 94
latrones quæ conſtellatio abigat ab itinere 361
lauacrum regenerationis 121
laudatio inutilis 272
laurentius Medices 1. 3. & 159
laurentij Medices laus propter literarum bonarum ſtudium 159
inter Laurentij Medices, & Franciſci Petrarchæ ſtylum diſcrimen 236
ad Laurentium Medicem Ioannis Pici Mirand. epiſtola ibid. Medicem Roberti Saluiati epiſtola 278
laus vera quæ 234
lectionem Moſaicam minimè eſſe reijciendam 11
leo Hebræus inſignis Mathematicus quid excogitauerit 454. Hebræus quæ ſphæra loco planetarum ſit vſus 437
leo Solare animal 37. leoni cognatus 30. quare ſit Solis domicilium 399. quare ſit fixum ſignum 440. Solis domus 324. Solis domicilium 348
leonis ſignum quare calidum 414
leonis cor eſſe ſtellam flagrantiſſimam ſecundùm Aſtrologos 315. cor quare ſit frigida ſtella ibid.
leonem galli aſpectu formidari 212
in Leone quare Sol flagret 324
leones in qua terræ parte naſcantur 316
leopoldus Aſtrologus 437. 442
leopoldi ſententia de coniunctione magna 376
lerſienſis ratio de initio anni 428
leucanus Philoſophus 281
leuia à quo motore moueantur 44
lex non ſcripta cui mandata ſit 116. ex ore Dei prolata quæ 117. quæ ſit poſt Chriſtum orta 375. quomodo non bona dicatur 39. Dei cur à litera beth incipiat 75. per quem ſit impleta 39. noſtra quam diu ſit permanſura ſecundùm Albumaſarem 372. duo mille quid 36 Moſaica duplex 116. à quo ſit data 34. item unde ſit firmata ibid. cognomento firmamentum ibid.
legis plenitudo quando ſucceſſerit 36. expoſitio cui reuelata ſit 126. antiqua fundator qui 37 prima dictio quæ dicatur 40. principium quare non à Moyſe accipiendum 36 Moſaicæ qui maximè cognitionem habeant [illegible] interpretationem ſacerdotibus tantùm reuelatam eſſe 81. 82.
legem fuiſſe Pædagogum in nobis 39. firmamento figurari ibid. aliam eſſe ſpiritualem, aliam literalem 116. ante Chriſti aduentum nõ fuiſſe perfectam 39. Saracenorum quò referat Albumaſar 390. mutã appellare non poſſe 39. Chriſtianam varijs coniunctionibus medijs aſcribi, & abſque ratione etiam Aſtrologica 388. diuinam eſſe ex his quæ naturæ vires excedant 369. opera manuum Dei annunciare 34. non omnibus gentibus conuenient eſſe 38. à Chriſto non eſſe ſolutam 85.
de Lege verus ſenſus qui dicatur 36
legum initia ignota eſſe 452. mutatio an fuerit 372. vis & operatio 327
leges malas ſicuti nec bonas cælo ſubijciendas eſſe 364
leges malas nihil habere quod naturæ vires & facultatem excedat ibid.
leges malas, gentes fortiſſimas eneruare, & ex optimis reddere malas 327
li vocabulum Italicum quid 89
liber Sapientiæ qui nunc extat num ſit à Salomone compoſitus 2
liber ſeptem ſignaculis obſignatus qui 7
libertas credendi 48
libertatem totam eſſe in ratione eſſentialiter 43
in Libertate aliquid eſſe dupliciter dici 149
pro Libidine malos prius labores ſubeundos eſſe 232
libra quare ſignum mobile 440
libræ aëream qualitatem aſſignari 413
libram & Arietem eſſe generis eiuſdem 403
ad Libram Sol cùm tranſmeauerit quid accidat 444
in Libra quem morbum Luna præcipuè conficiat 324
librorum reſcriptiones, qui ad Ioannis Pici Mirandulæ manus venerint, ad Arabum Chaldæorumque literas perdiſcendas 249
lictores in Repub. Dei qui 28
limitatio naturæ quid 17
limitationem creaturæ duplicem eſſe ibid.
lignum cæſum Luna lumine aucta quare facile putreſcat atque corrumpatur 328
ligna duratura quando cædantur 329
ſine Lingua viuere poſſumus, ſed ſine corde non 242
liſippum Apellis, & Apellem Liſippi alterna opera vicissim vti ſoliti prouerbium 252
literæ in lege quid manifeſtent 55
lites vnde dijudicentur 465
locus finitus qui dicatur 88
in Loco aliquid eſſe duplici modo dici 88
locorum efficacia quò referatur 461. propriæ

proprietates quomodo Aſtrologi roborent 463. proprietates quomodo ex ſimilitudine Aſtrologi definierint 491
de Locorum proprietatibus Aboaſaris error refutatus 469
logica quid 58
lucanus 13
lucas 2
lucernæ ſeptẽ fixæ in tabernaculo Moyſis quid ſignificârint 4
lucernas ſeptem in candelabro aureo poſitas, ſeptem Planetas indicare 18
luchonus 283
lucidi gradus qui 416.417
lucifer vbi peccauerit 32
lucilius 208
lucilij dictum de prædictionibus 359
lucij exitus de domo ruente 355
lucium Romæ, Fabium Florentiæ eadẽ hora natos eſſe 449
lucretij ſtylus 241.242
lucretij ſententia de natura 242
ludouicus Rex Gallorum 327
lumen non habere in medio, niſi ſit intentionale 43. vehiculũ virtutum omniũ cœleſtium eſſe iuxta Albertum 320
lumina cur duo ſint creata 7
luna quid efficiat 328. quare ſit calida 348. vnde illuminetur 318. Solẽ ingrediens quomodo in nos agat 318. cur ſit terræ ſimilis 13. item Luna eſt infima ignobiliſsimaq; omnium ſyderũ ibid. quando morbum confirmet 336. quare os nominetur 479. in Ariete ſi, facit morbum, quem præcipuè faciat 324. cœlorum veſtibulum 4
luna Leonem peragrãte quibus rebus ſit abſtinendum 440. cur non faciat vberiores acceſſus humidis iuncta planetis, quàm exiccantibus 349. quid ſecũdùm Ariſtotelem 314. quãdo maximè humiditatem faciat 328. quantam affinitatem habeat cum Venere 15
luna quare inferior alijs planetis 450
luna dicta à quibus dicta 23. cur ſit conſtituta à Deo 17. quando morbum excitet 336. quot diebus plerunq; occultetur 333. quando vim nõ habeat permutandi inferiorã 332
luna plena quid agat 328. cui clymati præſit 326. quando inferioribus corporibus abundantius influat 495. quare humiditatem faciat 314. quare non humefaciat 315
luna plena naſcente, diuidua perſæpe cieri tempeſtates 306
luna cùm diuidua eſt quomodo à Græcis appelletur 404
lunæ officium 348
lunæ frigiditas vnde veniat 324. vis quomodo varietur, & dies quoſdã lunæ vana ſuperſtitione obſeruari 328. dies quomodo diſcernantur 328. temporis plenæ quare duratura ligna cædantur ibid. curſus quot diebus & horis conficiatur 333. lumen, ſicuti & Solis vitale eſſe, neutrumq; frigus aut humiditatem præterquàm per accidẽs facere 313. diem ſextam & decimam ſextam maribus gignendis opportuniorem eſſe quàm fœminis 329. domicilium quod 398. adoleſcentis tempus commodũ eſſe plantationi 328. calorẽ tepidiorem eſſe Sole 314. & Solis appellatione non ſydera, ſed ipſorum rectores intelligi 20. diem nonam arboribus conſerendis idoneam eſſe 328. operatio in corporibus noſtris ibid.. vis in quibus conſiſtat 14. proportio ad terram 319. ad Solem quinq; ſchematiſmos eſſe celebratos 404. decreſcentis vnde humiditas proueniat 314
per Lunæ curſus corporum mutationes fieri 335
lunæ ſi Iupiter iunctus fuerit qui perficiat 323 quot anni dentur 430
lunam intellectum dici, eum qui eſt potentia à Philoſophis 28
lunam nocti præeſſe quomodo rectè dictum eſſe intelligatur ibid.
lunam & Solem inter Planetas ſolos eſſe tantummodo efficientiæ vniuerſalis 377. aquis Mercurij participare 15. noſtris regionibus adeò eſſe finitimam, vt non poſsit non afficere, quæ etiam contingit 319
lunam in aſcendente ſanitatem nato dare 54. eſſe indiuiduum in firmamento 29. humiliorem eſſe quare credat Ptolom. 385
lunam, (quouſq; ab interlunio diuidua ſit) humiditatis amplioris effectiuam eſſe 328. eſſe principium quaſi alterum Solem minorem conducereq; ad omnes generationes & perfectiones 314. eſſe parentem herbarum, fruticum, & arborum, &c. 14. nõ modò, ſed etiam reliquas ſtellas à Sole illuminari 318. & Venerẽ quare fœmininas qualitates appellauerint Aſtrologi 418. in Ariete tonitrua facere 324. non moueri proprio motu, ſed cum ſphæra 318. eſſe Ens 181. & Solem principia eſſe frigoris, & caloris 314. frigidam eſſe ſecundùm quos 315. decimæ ſphæræ præeſſe 74. terræ ſimilem eſſe iuxta Ariſtotelem 13
ad Lunam criticos dies pertinere nõ poſſe 333. frigida referri 12
luna apparente herbas & frutices creſcere 14. plena quomodo conceptibus cõducat 314. exorta ſuper mare alicuius regionis, cadere radios lunares ad angulos obliquos 331. adoleſcente quare creſcat humiditas 325. ſeneſcente ſiccari humiditates ibid.
ſub Luna dormientes frigore ſtupeſcere 348
à Luna concludi Venerẽ & Mercuriũ 14
lunaris Aſtrologia tota quæ 328. influentia duplex ſecundũ Galenũ 332
ex Lunaribus incrementis echinos & id genus viuentia fieri pleniora 319
lux eſt veritas 25. & calor quomodo differant 48. quæ prima affulſerit mũdo 36. omnium calorum perfecta conſtitutio 345. quam coniunctionem paretat 29. quomodo tertium modum cõiunctionis conſiciat ibid. quatenus ſit bona 39. vnde originem ducat 10
lucis magnitudinẽ, denſitatẽ, & propinquitatẽ caloris intentionẽ facere 325
lucem calorem proferre 21. eſſe vehiculum cœleſtium virtutum ibid. omnes calores antecedere 345. eſſe veritatem intelligibilem 25 fieri quid 75. gentes ab Iſraelitis diſcriminari 34. corpoream ab incorporea natura emanare, ſecundùm Iulianum Cæſarem 13. eſſe ſummam qualitatem corporum 309. eſſe vitam in corpore terreno 29. à Moyſe formam appellari 12. formæ ſpeciẽ & decorem tenebrarũ eſſe 10. luce ſola omnes virtutes de cœlo ad nos vehi 15
in Luce quid nobis præfiguretur 345
per Lyram quid intelligatur 444
lyſis contentio cum Hipparcho ob Pythagoræ legis violationem 2

M.

Machinam cœli coram ira Dei non manſuram eſſe 224
macleuienſes tabulæ quid doceant 453
menius 242
magia quid 70. duplex 80. à quibus ſit dicta 112. quare nõ ſit prohibita 218. Zoroaſtris & Zamolxidis quid 80. prohibita de quibus agat 113. dæmoniaca quid 80. item quomodo à Græcis ſit dicta ibid quæ conceſſa & quæ prohibita 70. bona quid 81. quomodo à Græcis ſit appellata ibid. idem ac ſapientia 113. naturalis quare in Aethiopia vſitata fuerit 112. prohibita quare valde abundauerit in Aegyptò 112. pars ſcientiæ naturalis 110. moderna quare nullã habeat veritatẽ et firmamentũ 113. ſecreta vnde ſit orta 72
magiæ clauis 396. vocabulum nomẽ æquiuocum 113. prohibitæ & licitæ differentia quæ 206. cultores, Chriſtũ primùm adoraſſe 113. vera & prohibita differentia à D. Hieronymo propoſita ibid.
magiam eſſe duplicem 206. naturalem abundaſſe maximè apud Indos 112. modernã nullam habere firmitatẽ 70. modernam eſſe contemnendam 113. licitam non poſſe eſſe ſcandalũ piarum mentium ibid. naturalẽ, efficaciam herbarum & aliarũ rerum naturalium, in ſe continere 177. operari, nihil aliud eſſe quàm maritare mundũ 114. naturalem ſapientiam in Euangelio indicatam eſſe 113. non eſſe contra Chriſtũ fidem ibid. eſſe nobiliſsimam partem ſcientiæ naturalis 135. tanquã apicem & faſtigium eſſe totius Philoſophiæ 112.113. ſuperſtitioſam eſſe malorũ dæmonum ſacra 216. hodiernam ex manu hoſtium primæ veritatis manare 113. quàm ſapientes expetant 216. duos habere authores 80. maximè nos certificare de diuinitate Chriſti 70.

ſti 70. ab omnibus ſapientibus eſſe laudatam & amplexam 80. eſſe partem ſcientiæ naturalis 112. ab Antiquis & veteribus Philoſophis Philoſophiam appellatam eſſe 112.113. naturalem eſſe conceſſam 70
magiam & Cabalam non referẽdas eſſe ad ſcientias reuelatas 70. quam Philoſophi imitati ſint 80. naturalem nõ eſſe contra communem Theologorum viam 112. vocari Geometriam vel Arithmeticam ibid. à Paulo eſſe inſtitutam ibid.
non omnem Magiam eſſe prohibitam ib.
in Magia quid efficacius ſit 70
magica quam efficaciam habeant 70
magicæ artis mirabilia quomodo fiant ibid. artis mirabilia vnde manẽt 113
magicam artem ſcandala tollere, nõ afferre ibid.
magus quale vocabulum 112. Perſarũ lingua quid ſonet, & quid ſignificet apud nos 80
magus Perſicum verbum 112
magus quid lingua Perſica ſignificet ibid.
magus Latina lingua dicitur ſapiẽs 112
magi vocabulum quare non ſit abijciendum 113. nomen non pro dæmone eſſe accipiendum ibid.
magũ terrã cœlo maritare 217. eſſe naturæ miniſtrũ, non artificem 81. eſſe diuinorum interpretem & cultorẽ 80
magi apud Perſas qui 112. prohibiti qui dicantur ſecundùm Robertum Licomenſem 112. prohibiti, quaſi diceres magi mali ibid. apud Perſas quales fuerint ibid. ſapientes olim 120. naturales 112. qui ab oriẽte venerãt, quales viri fuerint 113
per Magorum ſtellam non poſſe conſtellationem aliquam intelligi 370
magos Perſarum nihil vnquam aggreſſos eſſe ſine præmiſſa oratione 30. apud Perſas in ſummo honore habitos eſſe 113. ab oriente venientes Necromantes fuiſſe, & cum dæmonibus confœderatos ibid. à Pythagora ſapientes dictos eſſe 112. eſſe Necromantes quomodo intelligatur 113. naturales quaſi magnos dici 112. apud Perſas Philoſophos non Necromantes fuiſſe 113. prohibitos dici magos 112. qui venerant ab oriente, Chriſtum ſua Philoſophia & Magia cognouiſſe 113
mahumeth Tolletinus 48
mahumetis edictum perenne 208
mahumetis aduentum ad quam coniunctionem Albumaſar referat 390
de Mahumete quæ dixerit Albumaſar experimento falſa eſſe deprehenſa 390
mallius 189
malli poëtæ error de ſtellis ibid.
malphitenſis Archiepiſcopus 86
malum quid ſit ſecundùm Gregorium Ariminenſem 198. quid ſecundùm Anſelmum Cantuariorum Archiepiſcopum 201. quatenus ſit priuatio 188. & bonum quatenus cõtraria ſint 179. & bonum contraria eſſe, vt ſanum & ægrum 176. eſſe negationẽ boni 184. ſemper in bono eſſe 185
mala culpa hominis accidere 24
manaẽn Chaldaicus 2
manes, de lege non bona vt loquatur 89
manichæi error 98
manichæi 39
manichæorum ſecta quãdo ſit orta 357. ſecta ibid. ſententia de natura brutorũ 24. hæreſis vnde emanauerit 296
manilij dictum 159
mantuam Carmelitæ Theologi, ad Ioan. Franciſcum Picum Mirandulam, de obitu Ioan. Pici eius patrui epiſtola duæ 262
mantuano Ioannes Picus Mirandula in ſomnijs apparet, & quæ cum illo loquutus ſit 262.264
ad Mantuanum Ioannis Pici Mirandulæ literarum initio 243. alia 250
marci Tullij Ciceronis ſententia de eloquentia in Philoſopho 241
marcion 137
marcionis error vnde 98
mardonius princeps 557
mare vnde dictum 39. terminum ſuum tranſgredi non poſſe 26. quomodo à Sole & aqua moueatur 326. vnde 14. duas ob cauſas moueri 326
maris æſtus in aliam cauſam quàm in Lunam referri poſſe, in quam etſi referatur, nihil inde iuuari aſtrologiam 329.330. acceſſus & receſſus 324. receſſus & acceſſus initia, an eadẽ vbique ſint 330. æſtus ad quam cauſam referatur 329. mutationes quibus diebus plerunque fiant 325. acceſſus & receſſus cauſa quæ 329. & fœminæ amor quid nos moneat 55
maribus gignendis quare dies ſexta vel decima ſexta Lunæ opportunior ſit, quàm fœminis 329
maria maiora quare reciprocent 330. vnde orta 7
marium notatio 19
mars qualis Planeta 412. quam dignitatem habuerit in prima mundi conſtitutione 382. Mercurium triquetro aſpectu inſpiciens, quid figuret 213. 214. in Ariete quot partes poſſideat 468. quare in Capricorno non exaltetur 412. quid hominibus influat 364. cui elymati præſit 326. planeta ſiccus & frigidus 367. vbi familiariter habitet 344. quare feruidus eſſe dicatur 289
martis calor qualis 15. influxus quid efficiat 344. ad terram proportio 319. ſtella quare ſit multò velocior Saturno 338. ſtatus quo tempore præiudicatus ſit 429. Domus quæ 13. pars à Græcis quomodo dicatur 418. & Saturni coniunctio in Cancro quid operetur 375
martis quot anni tribuantur 430. cura-trebilis motus ſit aſcriptus 538
martem ignem appellari 13. quintæ ſphæræ præeſſe 74. qui olim populi coluerint 365
à Marte oriri animi fortitudinẽ & Herculeam efficaciam 364. deceptum ſe eſſe, quidam Aſtrologus dicebat, qui ad ſummam penuriam venerat per Aſtrologicam vanitatem 292
cum Marte Iupiter ſi coniunctus fuerit quid perficiat 398
marſilius Ficinus interpres Plotini 26. Ficinus Epitaphium Ioanni Pico Mirandulæ inſcribit 278
marſilij Ficini epiſtola ad Ioan. Franciſcum Picum Mirandulam ibid. Ficini accuſatio coram Petro Leone & Mithridate de Ioan. Pico Mirandula 250. Ficini ſententia aduerſus Aſtrologos 388
ad Marſilium Ficinum Ioannis Pici Mirandulæ epiſt. 245. alia 249. alia 258
martij dies qui ſint nauticis ſuſpecti 325
martinus Pontifex Romanus 208
in Martini Pontificis Synodo quid in Aſtrologos ſeu augures decretũ ſit 389
martyrium triplex 246
maſcula ſigna ſex 418
maskill apud Hebræos quid 115
matatron quid 43
materia prima quid 166 ſignata quid 48
materiæ inſidens ſpecies quò ſit referenda 12
materia, forma, & motus quomodo ſeparentur 285. ſine forma quid adferat 44. principium incognoſcibilitatis 57. prima quomodo à Iamblicho dicta ſit 166
materiæ, qualitates & materiales ſubſtãtiæ eodem nomine vocantur 10
materiam cauſæ efficientis vt tractari vt cera mollis in definito ductu manus atque tractu in diuerſas figuras pro tractantis arbitrio transformetur 9. magis eſſe Ens quàm nihil ſecundũ Platonem 166. eſſe trino dimenſu procenſam iuxta Auerroim 9. omnium naturarum deſpicatiſſimam eſſe 9
in Materia quid prius cognoſcatur ex Thomæ & Scoti ſententia 56
maternus quid de coniunctionibus magnis ſenſerit 377. & Haly quantũ aberrauerint in origine antiſciorum 409. quomodo ſortes planetarum diſtribuat 419. cuius erroris ſit propagator 409
materni error 350. ſententia de Iouis poteſtate 395. error de Mercurio & Sole 285
materni commentitia de Plotino 282
maternum principes multos illiteratos ſua Aſtrologia abduxiſſe 283.284
mathematica cognitio quæ 347. Phyſicis formaliora 114
mathematicus quà omnia ſua dirigat 488
mathematici cuiuſdã mẽdaciũ 302.303. qui Mathematici tempore Iuſtiniani dicti ſint 290.. qui dicti fuerint tempore

Auguſtin-

Digitized by Google

Auguſtini 282
mathematicorum conſenſus de planetarum virtute 14. immenſus error de Chriſto regno 372
mathæus aſſertiſſimus hagiographus 2.
matthæi Boſsi teſtimonium de Ioanne Pico Mirandula 276
maumeth Toletani epiſtolæ 249
maurorum dogmata 212
medicina quid moueat 67
medicus & Aſtrologus quomodo differant 293. ſeu Medicina vnde pendeat 282. quò omnia dirigat 488
medici iudiciū in corporis valetudine an ſit diuerſum ab Aſtrologi iudicio 293
medici cur ſæpius vera, quàm Aſtrologi prædicant 339
medicos pro ſalute corporis, non Aſtrologos eſſe conſulendos 292
medium quid Aſtrologi nominauerint 379
medium inter hominē & brutū quod ſit 5
melancholicos optimos fieri Mathematicos 88
melchioris liber de Magorum oraculis 249
melchiſedeck Pſalmorum cantor 115
meliſſus 62
melitonis inſania de Effigie Dei 27
mens in quo ſit 54
mens ſana, firma & robuſta vnde ſperari poſsit 255. circa quæ verſetur 54. humana ex quibus conſtet 198
mentis altitudo vnde prodeat 363. 364
mentem noſtram cælo ſubijci ab Aſtrologis 362
præter Mentem in homine nihil magnū eſſe 55
mentes quaſi oculos quoſdam eſſe 24. & intellectus, ſecundum Philoſophos quæ dicantur 347
mentium primarum nodus qui 209
mentes diuinas eſſe Angelos 353
menſis communis quot dies habeat 333
menſis medicinalis vnde dictus ſit ibid.
menſtrua quando plenius fluant 354
mentiri officium Rhetoris 339
merces tota quæ ſecundū Ioannem 124. vera & vltima quæ 38
mercurialis religio quæ ſit 392
mercurius librarius deorum 392. qualē poteſtatem habeat in genitura 433
mercurius quam dignitatem habuerit in prima mundi conſtitutione 392. Triſmegiſtus Aegyptius 54
mercurij officiū 348. natura quæ 477. pars à Græcis quomodo ſit appellata 418
mercurij exclamatio de homine 167. de hominis natura exclamatio 27. Triſmegiſti Theologia 79. proportio ad terram 319
mercurio ſubeſſe noſtram legem 396. quot anni tribuantur 430. Iupiter ſi fuerit adiunctus quid agat 391
mercurium aquam dici poſſe 13. à Luna cōcludi 14. nonæ ſphæræ præeſſe 74. qui olim coluerint 393. vnde arbitriū appellari iuxta Lucanum 13. Triſmegiſtum partium Planetarum viam aperuiſſe 420
meridiem inhabitantes quos deos coluerint 364
meridiē ſeu meridianā plagam inhabitantes quare timidi, & maximè nati ad ſeruiendum 326
ſub Meridie habitantes quare vix exacta vita anno trigeſimo, ſenectute conficiantur 327
ſub Meridie gentes quare parum humani habeant 326
meridionales quare breui æui ſint 227
meſſahalæ ſententia de cōiunctione maxima 376
meſſallæ figmentum, cum alijs quinq; à Paulo Alexandrino recitatis, explorādi horoſcopi modis refutatur 451
meſsias verus qui 73. quibus venerit 37. vide Chriſtum quando ſit venturus ſecundū Abrahamum Iudæum 372
meſsias à qua captiuitate ſuos ſit liberaturus 73. quibus elementis homines ſit purgaturus 74. quibus pacem attulerit 37. quo tempore ſit venturus ſecundū ſupputationem Abrahami Iudæi 386
meſsihæ aduētus quādo fieri debuerit 36
in Meſsihæ vaticinio Abrahami Iudæi deliramentum 386
meſsiam futurū Hebræis ſaluti eſſe 36. 37. quarto millenario mūdi venturū eſſe ſecundū Heliam 36 Iudæos ex captiuitate eſſe redempturū quomodo ſit intelligendū 118. non quarto mundi millenario eſſe venturū 36. per Solem repræſentari 35. ob peccata noſtra nō veniſſe Iudæi affirmant 36. quem Abraham Iudæus prænunciauerit 386
meſopotamia cui ſigno cæleſti ſit ſubiecta 426
metaphyſicam eſſe de abſtractioribus, quam Arithmetica 88
metaphyſicus & Dialecticus quomodo differant 26
michaël Archangelus quo officio fungatur 212
per Michaëlem Scotum Aſtrologiam primum ad nos deſcendiſſe 493
μηδὲν ἄγαν Delphicum præceptum 211
midræ modus exponendi biblia ſit dictus 118
millenario primo quæ contingant 35
minin hæretici qui ſint dicti 375
minus Roſcius vir doctiſsimus Bononiæ 273
minuti ſolius error quid pariat 456
mirabile omne opus præcipuè referendū eſſe in Deum glorioſum 70
miracula Chriſti quid ſint 154. Chriſti qua ratione ſint facta 70. quatenus fiāt à cælo 371. artis Magicæ vnde 113. Chriſti quomodo fieri poſsint 111
miracula animi cælo maiora eſſe ibid. Chriſti non potuiſſe fieri magiam ibid. diuina à cælo nec ſignificari, ſed miracula miraculis, ſicut naturalia à naturalibus indicari 369
miſerere mei Deus Pſalmus iſte quo numero ſit poſitus 115
miſnor quid ſignificet ibid.
mithridates præceptor Ioannis Pici Mirandulæ in Chaldaica lingua 261. eiusq; inuidia ibid.
mixta quæ poſt plantas ſequantur 9
modi tres in demonſtratione tantùm 46
modi quot ſint, quibus rem aliam alijs cognatam intelligere poſsimus 6
monomærias Arabes neſcire 399. quas appellârint Aegyptij 418
de Monomærijs rationes Babyloniorum confutantur. 415
monſtra peccata naturæ 349
per Montes ſeptem in vola manus quid Chiromantici intellexerint 297
moralis philoſophia quid efficiat 210
morbum adiuuari naturam ipſam 241
morbum quando Luna confirmet ſeu exciter 336
mores hominum à cælo non fieri 362
morum & ingeniorum varietas à primis qualitatibus an omnino depēdeat 343. varietas vnde pendeat ibid.
morum ingeniorumq; varietas vnde manet 327. diuerſitas onde pendeāt 362
mors vnde ita dicatur 466. vnde eueniat 342
mortui qui 234
motor cæli quid 46. & 58
motus quid 47. voluntatis qui 103. rectus quid ſignet 33. circularis quid ibid. cæleſtium corporum duplex 15. cæli diem facit ibid. ſyderum multiplex & varius ibid. conuerſionis in angelica natura qualis 18
motus materia, & forma quomodo ſeparentur 285
motum primi cæli vitam dare omnibus 309. rectum in corpore felicitatem figurari 33
motu Solis annum confici 45. orbiculari nullus motus perfectior 309
motus omnes vnde dependeant 316. animæ in imagine dupliciter eſſe 105. cunctaui orbis varij finguntur ab Aſtrologis 457
moyſaica lectio an ab omnibus poſsit percipi 2
moyſaicæ legis creationem prouecta ætate legendam eſſe iuxta Iudæos 1. lectionis explicatio ſeu expoſitio quadruplex 5. legis difficultas 2
moyſaicā lectionē non eſſe abijciendā 2
moyſes Gerundenſis 35. Aegyptius 18. 21. 48. 75. Aegyptius imitator Galeni 335. primus Philoſophus apud Hebræos 54. quando natus ſit ſecundū opinione Abraham Iudæi 387. plenus ſpiritu ſancto & Deo 2. diuinæ artis magiſter 24
moyſes verus vates omnium futurorum 31. quam legem ſcripſerit 126. cur faciem ſuam occultauerit 55. ferè ab omnibus Philoſophis fuit lectus 2
moyſes cur tantùm de decima, nona, octauaq; ſphæra, de Saturno aut, de Sole &.

le & Luna, non etiam mentionem faciat 15
moyſes quid ſignificet cùm aues ſimul, ſimul piſces, ſimul beſtias collegerit 30
moyſes author totius Philoſophiæ 1. à viris doctis laudatus 1. myſteriorum doctor 117. Aegyptiorum doctrinæ peritiſſimus 2
moyſes dilucidus author ibid. Pſalmorũ cantor 115. quibus characteribus & quibus apicibus in Hebraica literatura oſus ſit 262
moyſis ieiunium quid ſignificauerit 115. conſtitotio de agris demetendis 2
moyſeos liber à nonnullis falſa perſuaſione contemnatus ibid.
moyſis liber in quo omnem gentium doctrinam & eloquentiam, & ingeniũ ſuperet 14. Prophetæ verba, quæ exponenda author ſumpſerit 7. ſepulchrum quare à nemine notum fuerit 56
in Moyſis coniunctione Abraham Iudæi deliramentum 386
in Moyſis libris omnis ars, omnisq; ſapiẽtia continetur 40
moyſi eloquia Dei eſſe commẽdata 117. veram legis expoſitionem reuelatã eſſe 116. præter legem literalem, & myſteria in lege commenta eſſe ſecundũ quos ſcriptores 117
moyſem dilucidiorem eſſe Ariſtotele 6. non legem modò, ſed ſecretiorem quoque, & veram legis enarrationem accepiſſe 81. 217. in ſua Chronographia non alieno ſeo peregrino ſtylo uſum fuiſſe 12. naturarum rerum præſtantiſſimum æmulatorem eſſe 6. tam doctos, tam indoctos iuuare 2. longè ſuperaſſe Ariſtotelem 6. multa permiſiſſe quòd Euangelium non permittat 19
à Moyſe ad primam Templi Salomonis ædificationẽ quot anni fuerint 387. legis principium an accipiatur 36. ad Chriſtum quot anni vera ſupputatione colligantur 387
mulier prægans cur libentius commedat terram & carbones, quàm exquiſitum omne genus eduliorum 854
mulieres quando concipiant 859
multitudo quid 18. 346. quomodo opponatur vni 166
mundus quotuplex 3. angelicus & inuiſibilis qui 18. cæleſtis eiusq; partes 22. tenebrarum 3. homo magnus ſecundùm Moyſem 41. cæleſtis 15. humanus 21. Angelicus 4. quartus qui 6. ſublimaris 4. Angelicus intellectualis 41. ſex mille annorum quid 36 quærẽtur an etiam ſit 5. quot millia annorũ ſub Idolorũ cultura caligauerit 365. ſenſibilis in quot partes diſtributus ſit 21. archetypus à quo ſit ſphæra appellatus 18. inferior quid commune habeat cum ſuperioribus 7
mundus quot ex cauſis conſtet 9. inferior quæ habeat communia cum ſuperioribus 5. ſupremus quomodo à Theologis & Philoſoph. ſit nominatus 4. ad quæ ſit cõſtatus ſecũdùm Platoni 64. quomodo à Philoſophis deſinatur 3
mundi opifex qui 50. Angelici & cæleſtis differentia 4. copola quæ 207. cardines vnde cõſtituantur 452. creationem à Moyſe primùm deſcriptã eſſe 7. intelligibilis vnio 11. fata vnde prænuncientur 425. imperium quàm diu planetæ quilibet obtineat 373. ſenſibilis partitio iuxta poëtas 11. generales mutationes qua via præuideantur 377. conſummatio quando futura 36
à Mundi creatione quot anni vſq; ad diluuium fuerint ſecundũ Albumaſarem 373. creatione vſq; ad annum Gratiæ 35. 36 quot anni præterlapſi ſint 454. exordio vſq; ad Chriſtum natum quot annos Hebræi numerent 35. 36
in Mundi rebus diutius pugnari, quàm in cæleſtibus 219
de Mundi conſtitutione nullum certum tempus reperiri 428
mundum vnicum tantũ eſſe 4. ſublunarẽ omnibus periculis eſſe expoſitum ibid. angelicum omnes poſtremas naturas continere 5
mundum inferiorem ſuperioribus motibus eſſe contiguum 306. eſſe materiam rudem formarumq; expertem 9. inferiorem à Deo per cœlũ gubernari 306
mundo opus eſſe angelis ſecundùm Origenem 19
à Mundo creato ad Chriſtum quot anni ſint ſecundùm Hebræorum ſupputationem 387
in Mundo nihil eſſe expers vitæ 32. ſuprema pars quæ 41
mundi tres per hominis partes deſignari ibid.
mundorum dignitas & infirmitas 3. quatuor præfiguratio 41. continentia ſacris literis indicatur 5. trium ſcilicet, intellectualis, cæleſtis, corruptibilis occaſio vnde ſumpta ſit 42
mundos tres figurari antiquitas 4. tres differri 4
muſæus 73
muſarum dux qui 212
muſica ſpiritus animæ exhilarat 65
in Muſica qualis ſenſus adhibendus ſit 53
muſicus futurus vnde iudicetur 444
muſonius 240
mutationes magnas rerum inferiorum quatuor vijs ab Aſtrologis inueſtigatas eſſe 373
de Mutationibus grandioribus quibus vijs Aſtrologi iudicium ferant ibid.
myſteria vnde appellata ſint 1. & quæ ſint ibid. ſeu occulta qualem interpretem requirant 2. regni cœli quibus nota ſint 1. qui ſcripſerint 2. primis Eccleſijs quibus inſtrumentis oblata fuerint 1
myſteriales virtutes quid ſint 69

N.

NAchinan 116
natura gratiæ rudimentum 33. irrationalis quare nõ ſit aſſumptibilis 119. noſtra in cauſa adulteratorum elementorum 5. cæleſtis quæ reuera dicatur 346. corrupta per quos priſtinæ dignitati ſit reſtituta 34. hominis terræ cõparata quando, & quare manis dicatur ibid. rationalis an à Deo poſſit ſuppoſitari 105
naturæ proprietas quæ 258. rationalis ornatus 23. vires excedentia, non poſſe à cœlo ſignificari 372. quare Deus intimetur 107. vegetabilis genera quot ſint 5. vegetabilis munera quæ 24. peccatum quid 342. noſtræ eam ſubſtantiã eſſe non poſſe, cuius vel altera pars etiã vilior aliqua parte, quæ ſit in nobis ignobilior, inueniatur 17. in homine corruptæ cauſa 34
naturæ quid maximè repugnet 869
naturam nihil temerè agere 48. vnamquamq; aliquo modo in ſe Deũ habere dici 32. humanã, quæ terra dicitur, ab initio vacuã originalem iuſtitiã fuiſſe 34 rationalem multifariam diſtinctã eſſe 23. intellectualẽ ſolam à Deo recipi, quomodo intelligatur 109
naturas varijs modis inter ſeſe coniungi poſſe 5. ſæpe aſtrictas vinculis concordiæ vti 5
in Naturis Deus quot modis habeat eſſe 106
naturalis Philoſophia quando ſit ceſſura 212
naturalium rerum tria eſſe principia 62
natus quid hominis propriũ habeat 424. ſub Corona oriẽte quis ſit futurus 444
nati octauo mẽſe cur nõ viuãt 338. 339
natorũ fortuna quomodo indicetur 376
natos ignobiles quomodo Iupiter procreat 395
nauta futurus vnde dijudicetur 446
nautæ cur ſæpius vera prædicant quàm Aſtrologi 339. quas regulas in nauigatione obſeruent 325. quare nouilunio & plenilunio ſe ab nauigationibus abſtineant 329. quas obſeruationes habeant de lunæ motibus 325
nauticis qui dies quorundã menſium ſint ſuſpecti 325. obſeruationem temporum eſſe vtilem 235
nauibus ædificandis quando ligna ſint cædenda 329
neceſſarium quid 57. primum in demonſtratione quid 47
neceſſarij primi definitio ſecundùm Ariſtotelem ibid.
neceſſaria ex maiori & minori termino inuenta, ſequitur concluſio neceſſaria ibid. multa ab Aſtrologis omiſſa 422
nec ipſus Aſtrologus 492
necromantia quid 112. vnde fiat ibid. quid doceat ibid.
necromantiam fieri aliquando per partẽ practicam ſcientiæ naturalis ibid.
necromantes vnde ſuam ſuperſtitionem probent 120
negatio quatenus ſit priuatio 202
negationem vel diſtributionem multiplicit tera

rii termini, non negare aut diſtribuere ipſum, pro omni ſuppoſito cuiuslibet ſignificati 104
negationes quodãmodo Entia eſſe 185
νίμνος Saturni pars 418
nemo certus poteſt eſſe, quod aliquis ſit damnatus ad infernum, niſi habeat hoc ex ſpeciali reuelatione Dei 145
neonias rerum antiquarum ſcriptor 2
neoptolæmorum opinio de Philoſophãdi ratione 256
neptunus adminiſtrator maris 11
neptunum generationibus præeſſe ſecundùm Platonicos ibid.
neſa inſtrumentum muſicæ apud Hebræos 115
neym inſtrumentum muſicæ ibid.
nicolaus Oreſmius Mathematicus præclarus 494. Philoſophus, & diligens Mathematicus 393
nicolai Papæ confeſſio de ſacramento altaris 121. Leonicæni ſententia de Aſtrologia 283
nicolao Leonicæno Ioan. Picus Mirandula ſcribit 246.247
per Nicolaum Papam Berengarij opinionem de Sacramento altari approbatam eſſe 122
nicolaum Oreſmium peritiſſimum Mathematicum Aſtrologicam ſuperſtitionem penitus abhorruiſſe 283
nicoletus 186
nicomachus quot ſigna fecerit 472
nigidius quos planetas errones vocet 435
νίκη Iouis pars 418
nilus fluuius quo tempore anni apud Aegyptios inundet 427
ninuæ typus figuræ huius mundi 115. item quare dicatur poſt xl. dies eſſe interitura ibid.
ninus Zoroaſtrem inter antiquos Aſtrologos peritiſſimũ vicit, & occidit 292
niobes 219
niſan menſis apud nos Aprilis 425
noa ſecundũ cuius ſpecimen ſuam arcam fabricauerit 286
noë filij qui 485
noë quàm diu cũ ſua familia, cumq; omni genere animalium intra arcam fuerit clauſus 369
nominales 91.92
nomen abſtractum à concreto denominari non poſſe 162
nomina abſtracta quæ ibid. item nomina concreta quæ ibid. verum duobus modis ſtare 242
nominum affinitatem multis errorem intuliſſe 287
notitia de noua acquiſita vnde fiat 57
nouatiani liber de Trinitate 136
nouenarij numeri myſterium quod 115
de Nouennis rationes Babyloniorum cõſutantur 425.426
nouilunio propinquante in vaporibus quid accidat 314
nubes quæ conſtellatio pulſet 362
numenius 68
numenij Philoſophi atteſtati. de Platone 1
numerare qui nouerat omnia nouiſſe 80.216
numerus quid 18. vnde ſimplex reddatur ibid. vnde perfectus ibid. vnde cõfletur ibid. quomodo duplex reddatur ibid. binarius quid figuret 114. quò remotius ſit ab vnitate, eò propius accedere ad multitudinem 18. abſtractorum qui 49. quadragenarius quid figuret 49. quatenus perfectus & imperfectus 18
numeri binarij myſterium quod 114. ternarij myſterium quod ibid.
numerum binarium eſſe malum ibid. aduenititiam habere vnitatem 18. principium eſſe 194. quaternariũ eſſe plenitudinem numerorum 35
ad Numerum binarium quæ referantur 114
numerorum proprietates 114. vſq; ad fol. 119. proprietates à quibus obſeruatæ fuerint 114
per Numeros triplares & duplares in Timæo Platonis quid admoneamur 64
in Numeris an proprietates eſſe poſſint 115
nuptiæ noſtræ ſi cœlo comparentur quales ſint 352
nuptiarum legibus qui ſemel ſubiecerit, ſuus totus eſſe non poteſt 235
nutritio munus naturæ animæ vegetalis 14

O.

OBedientia ſigna quæ vocentur 416
obſeſsiones pugnare cum aſpectibus 405.406
occaſum verſus habitantes quot deos coluerint 365
occulta ſiue myſteria quæ 1
occulta & myſteria vnde oriantur 13
oceanus 132.
oceanus quaſi Lunæ comes 349. quaſi Lunæ comes quare 330. pater Deorum & hominum à quibus dicatur 14
oceani mutationes dupliciter fieri 325. 326. æſtus ſeu receſſus aut acceſſus ſecundùm Aboaſarem 331.332
in Oceãn lacum omnes aquas fluuiales coire 19
oceanum eſſe domicilium omnium marium aquarumq; confluentium ibid. eſſe felicitatem guttarũ aquæ 30.32. fluxum & motum Lunæ imitari 332
ocelus Philoſophus 281
ochliaton Aſtrologus 374
octimeſtris partus cui planetæ adſcribatur 338. quare non viuant 338.339. duas ob cauſas non viuere ſecundùm Hippocratem 339
october apud quos fuerit primus menſis anni 428
oculus quare non omnino ſit ſimplex 25
oculus quod ſit in rebus corporeis: id ipſum mentẽ eſſe in genere ſpirituali 24
odæ apud Hebræos 115
odoratus organum quod 47
obiectum quid 43
olfactus ſenſus 22
per Oliuas duas ſuper lampadem in candelabro aureo ſitas, quid indicetur 13
olympiodorus 79.167
in Olympiodoro quid maximè expetendum 79.215
olympus ſpiritalis qui 13
ad Oliuerium Caraſam Epiſcopum Sabinenſem Ioan. Franciſci Pici Mirandulæ litera 495
operatio partis rationalis quæ 60
ophanim quid 54
opifex ſenſibilis mundi qui 50. mundi qui ibid.
opificem ipſum, cur cauſam potiùs quam principium vocitent Peripatetici 9
opinari ſic vel ſic an ſit in libera poteſtate hominis 149
opinari plura quàm ſcire ſolemus 23
oppoſitionum quatuor genera eſſe 185
opus omne naturæ eſſe, opus intelligentiæ iuxta Peripatheticos 9
opera Dei omnia eſſe bona 8
in Opere nec debere nec eſſe, aliquid perfectius ſuo opifice 17
oraculum Heliæ de aduentu Chriſti 36
oratio quæ laudanda & expetẽda ſit 242
oratio ad Deum quid conducat 238. quæ oratio audiatur à Deo 238
orationis Latinitas quæ 242
per Orationis Antelucanæ ſecretum quid ſit intelligendum 56
orationẽ comatam ſemper cinædam dici poſſe 240. fucatã inſidias ſtruere 242
orationem ſeu λόγον ἐν ψιλῷ attinere ad Philoſophos, non [illegible] ibid.
orationes noſtræ quomodo non ſint futuræ irritæ 221. apud Hebræos quæ 115
inter Oratoris & Philoſophi munus pugnantia quæ 239
oratorium dicendi genus quid 240. dicendi genus vnde ſit expetendum 242
oratorio genere dicendi nihil noxium eſſe 239
orbis cœleſtis nonus quomodo appelletur 5. nonus magnus quando incipiat 373. vaſtitatẽ qui ſe appellauerit 357
orbis octaui motus 457
de Orbis octaui motibus diſsidentes ſententiæ ibid.
orbis magni initium quo anno mũdi ſtatuatur 374
in Orbem quæ moueantur 38
orbium magnorum refutatio 378
organon Ariſtotelis quomodo à Peripateticis appelletur 264
organum quid ſignificet apud Hebræos 115
organa decem muſicalia quomodo Hebraicè appellentur ibid.
oribaſius Philoſophus 472
orientem angulum quem Ptolemæus ſic appellet 298
ad Orientem quæ Geminæ, aromata &

animalia maximè naſcantur 326
ſub Oriente habitantes quos Deos colant 433
origenes 19.82. quo tempore incœperit ſua ſcripta in lucem edere 144. dogmatum myſticorum magiſter 81. qualis Chriſtianus fuerit 282. ſaluúſne an damnatus ſit dicendus 132. vſq; ad folium 149. quid Decianæ perſecutionis tempore paſſus ſit 145. ſectator Pythagoricæ ſectæ 2
origenis principales hæreſes quæ 137. opinio de anima 139. hæreſes vnde oriantur 120. epiſtola ad charos ſuos quoſdam in Alexandria 137. commẽtaria ſuper Matthæum 96.97. animũ paratum fuiſſe, pro vna morte mille mortes propter laudem martyrij ſubire 146. ſentẽtia de lege non ſcripta 117. commentaria in Librum Numerorum 19. confeſſio Theologica 137. ardor capeſſendi martyrij 146
origenem qui damnauerint 145. non malè de Trinitate ſenſiſſe ſecundùm Methodium 137. non fuiſſe Arrianum per quos authores approbetur 133. non contra Eccleſiam Catholicam ſenſiſſe 132. Adamantium vanitatem Aſtrologicam multis rationibus ſugillaſſe 282
ὀργυιαία quid noſtri appellent 300
orpheus 82
orphei hymnis ſecretam Magiam ineſſe à quo repertum 72
orphæum dæmonem oliorem cognominaſſe 28
orphicis hymnis mariti & fœminæ functionem [illegible]ſignari 16
oſirim 310
ouidius de Vetula num ſcripſerit 419
ouidij librũ de Vetula mirabilia de magnis coniunctionibus [illegible] Chriſtiana lege proferre 419

P.

PActolus poëta 40
palæſtina cui ſigno cœleſti ſit ſubiecta 426
à Palæſtina ſacerdotibus Origenes damnatus 145
palerni dictum 265
palladicus ordo qui 209
palladis arma quid figurent 78
per Palladis arma, à poëtis tam aſſiduè decantata, quid intelligatur 213
pammachius 132
pamphilus martyr ibid.
in Pamphili libris quid probetur 133
pamphili liber primus an ſit Euſebij ibid. martyris libros ex Græco in Latinum ſermonem Ruffinum tranſtuliſſe 69. martyris vitam tribus libris deſcriptam eſſe ab Euſebio 132
pamphilum Apologiam pro Origene ſcripſiſſe 134. nihil præter epiſtolas ſcripſiſſe ibid. martyrem nihil proprij operis ſcripſiſſe 132
pandulphus Collennutius iuriſconſultus 302
panis quomodo in Sacramento poſt conſecrationem remaneat 121.122
panis qualiter corpus Chriſti ſit 122
panem poſt conſecrationem in Sacramẽto remanere ſolum ſecundùm eſſentiam 127. in altari eſſe corpus Chriſti in cœlo 123. non remanere poſt cõſecrationem in Sacramento 121
panetius quid derideat 399. quid de Aſtrologia ſenſerit 493
panetij ſententia de Aſtrologia 283. de aëris proprietatibus ſententia 327
panetium Aſtrologiæ nullam fidem adhibuiſſe 281
papias Epiſcopus Hieropolitanus 141. an ſaluus ſit 147. Chiliaſtarum hæreticorum author 141
papinianus iuriſconſultus 172
paracletus cur poſt Chriſtum ſit miſſus 74
paradyſus quid 55. corporeus quid 94. viſio diuinæ eſſentiæ ibid.
paradyſi fluuij qui 115. fluuiorum nomina 212
paradyſum duplici modo dici 94. quis primum intrauerit 224. primùm à Deo eſſe conditum 97
per Παρανατέλλοντα quid Ptolemæus intelligat 446
paraphraſtes 177
parentum pars vbi collocata ſit 419. vocata ex qua cœli parte dicantur 396
parmenides 62.160
pars quomodo indiuidua ſit in ſuo toto 29. quomodo aliquid alterius ſit ibid.
partes rerum an accipiantur à Planetis 418
partes planetarum quomodo diſtribuantur 419
partium Planetarum author qui fuerit 418. origo quibus in prædictionibus vtuntur Aſtrologi 417
per Partes planetarũ quid indicetur 418
partus monſtrifici vnde fiant 342. octimeſtris infelicitas cui planetæ adſcribenda ſit 338
paſtores ſæpiùs veriora dicunt quàm Aſtrologi 339
paternitas quid 45
pater Hebraicè quid dicatur 414
pater & filius quomodo dicantur 45
patris officium, producere omnia 28
per Patrem apud Platonem quid ſit intelligendum 50
patres antiqui 5
patres quomodo Chriſtum ſub lege receperint 33. qua ſubſtantia Chriſtum viderint 94
patrum ſcripta non tanquam Prophetarum & Apoſtolorum legenda & exiſtimanda eſſe 90. ſcripta ſecundùm lectionem diuinam, eſſe corrigenda ibid.
patribus Chriſtus prædicauit in inferno 33
patres in multis rebus, ſalua tamen fide & veritate ſcripturæ, diſcrepaſſe 97. à motore: id eſt, Chriſto deſcendente ad inferos circumactos, & ad ſummæ felicitatis gradum euectos eſſe 33. ſæpe & varijs in locis erraſſe 141
à Patribus Eccleſiæ Aſtrologiam reiectam eſſe 288
patrimonium Iupiter quando diſſipet 462
patrocinium quale vitium 397
paulus Apoſtolus 34. Apoſtol. præceptor Dionyſij Areopagitæ 2. Alemannus 460. Alexandrinus 396. Alexandrinus quot partes adiecerit partibus planetarum 418.419. ex Alexandria Aegyptiaca 446
pauli Apoſtoli verba contra corruptores ſuorum ſcriptorum 137. epiſtolam ad Theſſalonicenſes ſcriptam ab hæreticis falſatam eſſe 137. Florentini ſententia de Aſtrologia 288
ad Paulum Corteſium Pici Mirandulæ epiſt. 248
pax vera vbi 18. vera quæ 210
peccandi occaſiones fugiendas eſſe 220
peccare neminem niſi inuitum 66
peccator vnde nomen deducat 100. qui peccauit tantum per tempus finitum vno peccato mortali, & moriatur impœnitens, an puniatur in æternũ? 102
peccatum quid 186. in Adamo quid 54. quid dicatur in ſacris literis 102. mortale quod ſit 141. mortale pro reatu quomodo puniatur 101. mortale quot modis capiatur 100. quare puniatur pœna æterna 102. quale malũ 100. ſecundùm tempus quomodo intelligatur ibid. naturæ, quò omnes Philoſophi retulerint 342. Ibi quomodo intelligatur 101. in ſpiritum ſanctum quid 115. cur eratu aliquando dicatur 101. cur in æternum pœnam det ſecundùm Thomam 102. quare malum infinitum dicatur 100. li: id eſt, Ibi quomodo accipiatur 102
peccato mortali finiti temporis non deberi pœnam infinitam ſecundùm tempus, ſed finitam tantùm 199. deberi pœnam dupliciter intelligi, pœnitentiáq; finiri peccatum 102
peccatum per Meſſiham ſolum eſſe expiatum 57. mortale, finiti temporis dignum eſſe pœna æterna 102. in voluntate eſſe non poſſe niſi ſit defectus in ratione 43. aliquando per ſolam actus, ceſſationem, aliquando per peccati diminutionem ceſſare 101. in aliquo eſſe quot modis intelligatur ibid. eſſe intrinſecè malum finitum 100. pro offenſa & reatu in ſacris literis ſumi 101. finiri quod modis dicatur ibid.
peccato quot mala homo ſibi conciliet 20
in Peccato mortali ſi quis tantum per tempus finitum manebit, ipſe non punietur niſi per tempus finitum, quot modis intelligatur 101. mortali decedens cur puniatur in æternum 102
peccata Eleemoſynis eſſe redimenda 101

in Pec-

d

in Peccato duo poſſe conſiderari 100
in Pecunia enumeranda quid ponderetur 242
in Pede ſanguinis miſſio quando ſalubris ſit 472
pelagius in Epheſiana ſynodo damnatur 147
perath fluuius Paradyſi 212
peregrinationes ex qua cœli parte iudicentur 466
peregrinationis ſortes vnde iudicentur 419
perfectio ſumma & abſoluta quæ 12. actio angelica 30
à Perfecto vno, nimirum ab eo quod vnoquoq; genere eſt perfectiſſimum, ad cæteros eiuſdē ordinis quaſi à fonte omnem perfectionem deriuari iuxta Philoſophos 12
periodi humorum quò ſint referendæ 838
periodicum quid Ptolemæus appellauerit 379
peripatetici quid principium vocent 9. quomodo caſum & fortunam defendant 354
peripateticorum ſententia de ſtellis 320. conſenſus de cauſis naturalibus 9. de ſyderibus opinio 26. quod maximè ſtudium ſit 16
peripateticos artem diuinandi per aſtra reſpuiſſe 24
perſarum reges quibus artibus inſtitui fuerint 216. opinio de hominis dignitate 207. cultus & honores erga magos 113. enarrationes ſuper Chaldaicam Theologiam 149
perſarum Aſtrologiam longè diſcrepaſſe ab Aegyptiorum Aſtrologia 298
apud Perſas quo precio Aſtrologi fuerint ibid.
perſicum mare quare Sole virginē ingrediente fluctibus agitetur & æſtuet 325. item cùm peruenit ad Sagittariū, rurſus placidum ſit & nauigabile ibid.
perſia cui ſigno ſit ſubiecta 426
perſonas in diuinis abſolutis proprietatibus diſtingui 44
perſuaſio exitialis & mōſtroſa quæ 256
peſat modus ſic dictus exponendi biblia 118
petenti à Deo aliquid, duo obſeruanda eſſe 222
petoſirim à potentiſſimo Mercurij numine multa myſteria accepiſſe 283.284
πετεομιs quale ſignum ſit 449
petrus princeps Aſtrologorum 39. Aliacenſis 149. Apponenſis 432. de Aquila 104.157. Leo 250. Attendalus iuuenis ingenioſus 330. Mantuanus 59. de Palude 131. de Palude de Accidentibus in Sacramento 152
petri Alliacenſis affirmatio de Aſtrologia diuinatrice 287
petri negationem totam actam eſſe in atrio Annæ 97. Apponenſis dictum περὶ τῶ θεῶ 363
in Petro Alliacenſe quæ laudanda ſint 289
phœniciæ ſacerdotes contra Origenem pugnant 145
phantaſia quid 23
phantaſma quid 37
pherao Rex Aegyptiorum primus 122
pharmacum ſub quo ſigno non ſit dandum 444
phauorinus Philoſophus 330. 435. Philoſophus quale teſtimonium adhibeat de Chaldæorum diſciplina 483
phauorini dictum de Aſtrologorū prædictis 304
phauorinum Aſtrologiam reieciſſe 281
pherecides 64
philacteria eſſe quatuor 55
philaſtrius & Epiphanius qua in re diſcordent 84
philippus Macedo Alexandri Magni pater 350. Beroaldus ad Ioannem Picū Mirandulanum literas mittit. 272
philippi Beroaldi teſtimonium de Ioanne Pico Mirandula ibid.
philippi Imperatoris tertio anno imperij, Origenem incœpiſſe ſcripta ſua literis publicis mandare 148
ad Philippum Beroaldum epiſtol. Ioan. Pici Mirandulæ 236
philolaus 86
philolaum aureorum carminum authorem eſſe, non Pythagoram vt nonnulli ſentiunt 4
philon ibid.
philonis opus ſapientiæ ibid.
philoſophandi ratio per numeros à quibus obſeruata ſit 86
philoſophandi noua, per numeros inſtitutio 215.216
philoſophandum aut nihil eſſe, aut paucis ſecundùm Neoptolemum 258
philoſophandum non eſſe ſecundùm opinionem nonnullorum 214
philoſophia vera quæ 33
philoſophia quid quærat 245. quid doceat 223. veriſſima in quo conſiſtat 487. quomodo à Pythagoricis & alijs Philoſophis appellata fuerit 112. à quibus ad nos manauerit 79. 214. quòd ſanctiſſima inter cæteras omnes habita ſit 79. 235. Theologica naturalis, & Mathematica, quomodo ſit appellata à Ptolemæo 285
philoſophiæ totius finis qui 210. contemplatiuæ præſes qui 209. contempus 213. totius cognitionem in lib. Moyſis comprehendi 40. genera vnde dicantur 205 partes vnde ſumptæ 2
ad Philoſophiam conſequendam quibus artibus opus ſit 240
philoſophiam religionis eſſe inchoationem 33. non eſſe, quæ homines à religione ſemouet 33. in tria genera eſſe partitam iuxta Ptolemæum 285
à Philoſophia corrupta quid manet 444
philoſophica oratio cui Ideæ ſimilis ſit 240
philoſophicam orationem ſimilem eſſe ſimulachris Silenorū in Alcibiade 240
philoſophicum ſtudium quare ſit expetendum 192. ſtudiū non propter quæſtum, ſed propter veritatis cognitionē expetendum eſſe 213
ad Philoſophicum ſtudium quæ maximè incitare nos debeant 212
philoſophus quid differat ab oratore 239. quomodo à poëta differat 242. 243. quando vtatur oratorio dicendi genere 240
philoſophi ſtudiū in quibus cōſiſtat 239
à Philoſophi inſtituto quid maximè diuerſum ſit 240
philoſopho quod dicendi genus ſit maximè expetendum 241
philoſopho in oratione quæ fidem concilient ibid. qualia præmia ſint expetenda 213. oratorium genus dicendi dedecens & noxium eſſe 239. quæ neceſſaria ſint ad confirmandam fidem in oratione 242
philoſophum rectà ratione omnia diſcernentem cœleſte eſſe animal, non terrenum 208. operam ſumere in ſacris rebus & myſterijs debere 30
ad Philoſophum pertinere ſcire de ſyderibus quicquid eorum ſubſtantiam ordinemq; conſequitur 282
à Philoſopho ſyderum vires & proprietates Aſtrologum vti ibid.
in Philoſopho M. Tullius Cicero quid requirat 242
philoſophi veri qui 2. apud Græcos qui 112. qualem cognitionem de Deo habuerint 31. an Deum definire poſſint 363
philoſophorum ſententia de felicitate 32. naturalium opinio de natura rerum 9. maximam partem, Aſtrologiā contempſiſſe 283. antiquorum diuerſa ſententiæ de influētia ſyderum 25. teſtimonium de ſeptem Planetis 4. & Aſtrologorum affinia nomina multos feſelliſſe 289. antiquorum mos & ritus legendi varios authores 214. tam veterū, tam nouorū Catalogus copioſus 79. 80. ſententia de angelis 32
philoſophis Platonica reſpublica à poëtis adempta traditur 242
philoſophos expertes rerum obſcurarum abijciendos eſſe 1. muſas habere decet in animo, non in labris 242
ad Philoſophos quæ oratio pertineat ibid.
apud Philoſophos de quibus rebus agatur 239
à Philoſophis Aſtrologiam irriſam eſſe 494
ex Philoſophis qui Aſtronomiam riſerint 281.282.283. & ſequent.
de Philoſophis tam veteribus, quàm recentioribus iudicium Ioan. Franciſci Pici Mirand. 79 214.224
philoſtratus 242. de Apollonij vita 250
phœnicum Theologia 13

phyſica cognitio quæ 347
phyſicum genus Philoſophiæ vnde dicatur 285
phyſicus quò omnia dirigat 488. de materia quomodo conſideret 46
picus Mirand. interpres Pſalmorum 1
picus Mirand. cur hoc onus interpretandi ſuſceperit 1.2.3
picus quorum ſententiam ſequutus in adoratione crucis 105
pietas ad quam felicitatem nos promoueat 53
pinus Ordelaphus princeps Foroliuienſis 302
pios & probos homines quæ conſtellatio pariat 364
piſces, Cancer, & Scorpio quare frigida ſigna dicantur 414
piſchon fluuius Paradyſi 212
pituitæ & atræ bilis motus quando reddeat 338
à Pituitæ motu, quare magis diuerſus eſſe debeat motus rubræ, quàm atræ bilis 338
planeta obſeſſus quomodo dicatur 403
planetæ cuilibet duas domus conſtitutas eſſe ab Aſtrologis 399
planetæ errones qui 360. qui ſint felicitatis authores 362. quando felices & infelices ſint 491. an moueant afficiantq́ ſe inuicem inhærentibus ſignis locati 405. cui obediant 16. quando efficaciores ſint 408. cur aliquando alij alijs ſint calidiores 325. quomodo nobis propinquiores & remotiores fiant 320. quàm diu quilibet mundi imperium teneat 373
planetarum primus qui 463. duo genera 364. dignitas quæ 463. natura vnde iudicet 490. ſucceſſus in annos qui 430 gaudia cum domibus rurre 468. aliorum præter Solem & Lunam quomodo mutatio fiat 320. motus proprius quis 321. productio quæ 39. virtus 14. domibus Chaldæos non eſſe vſos 398
de Planetarum domibus rationes Ptolemæi deſtruuntur 469
planetarum aliorum duplex motus, quid efficiat 320. non alios noxios, alios ſalutares eſſe 476. & ſequent. partes quomodo ab Hermete ſint appellatæ 418
in Planetarum coniunctionibus magnã eſſe efficaciam 377
planetarũ opus in corpore noſtro quod ſit 342. opera an differant 348
de Planetarum motibus diuerſæ ſententiæ 454
planetarum chorus quid moueat 318. ordinem incertum eſſe 464. ſub Solis radijs conſtitutorum affectiones quales 406. dignitas & maieſtas quam poſſederunt in prima mundi conſtitutione 332. loca verè aſſequi laborioſiſſimum eſſe 385
ſeptem Planetarum accommodatio ad quid 4
pro Planetarum numero Chiromanticorum vola manus ſeptem montes ſtatuiſſe 197
de Planetarum exaltationibus Aſtrologorum rationes cõfutantur 410.411. & ſic deinceps.
planetas euenta non efficere 393 qui ad octauam ſphæram referunt, quibus ſignis vtantur 438. Deorum nomine appellatos eſſe à quibuſdam 53. omnes pari paſſu procedere ſecundùm Aureolum Macrobium 317. magnis cõiunctionibus iunctos non plus poſſe, quàm diuiſos: magnasq́ iſtas coniunctiones nouum eſſe inuentum, de malo Ptolemæi intellectu natum 376.377
ſeptem Planetas per ſeptem Lucernas in candelabro aureo ſitas indicari 13
inter Planetas omnes, duos tantùm eſſe efficaciæ vniuerſalis 376.377
inter Planetas qui præſtantiſſimi ſint 14
planetas Coſmocratores eſſe nuncupatos 433
in Planetis quantum fallatur 433. nullos eſſe ſapores 470
à Planetis maiora quàm à ſtellis fixis præſtari poſſe 433
planetarij qui olim fuerint 238
plantæ genus viuentiũ deſpicatiſſimũ 38
plantam quid faciat 208
plantarum vita in quibus rebus 27. ſenſus qualis, ſecundùm Pythagoricos 11. 12
plantas eſſe feliciores igni 32. Solis lumine opus habuiſſe 38
poſt Plantas mixta quæ ſequantur 2
plato 168
plato, Atticus Moyſes, à Numenio Philoſopho appellatus 1. quam Magiam amauerit 80. quare Ariſtotelem ἀναγνώστην appellauerit 99. 214. cur Dioni per ænigmata ſcripſerit 81.82. quare omnes poëtas à ſua republ. eliminauerit, Philoſophis autem eam ad gubernandam reliquerit 241
platonis ſentẽtia de Vno & Ente 161. opinio de mundo ſublunari 3. opinio de mundis 3. iſtos libros non eſſe, quorum inſcriptio eſt de Vacca Magi, ſed falsò illi tribui 284. ſcripta valde obſcura & occulta 1. & Ariſtotelis Philoſophiam eandem eſſe, à multis probatur 79.80.215
platonis dogmata de hominis cognitione 21
platonis in Theætheto ſententia de qualique ſenſuum origine 22
platonis decreta fidei Chriſtianæ valde affinia eſſe 82
platonis ſententia de ſyderibus 26
platonem ſeipſum nouiſſe, magni feciſſe 21. Aſtrologiam indignam eſſe, exiſtimaſſe 181
platonem nuſpiam mentionem feciſſe de Aſtrologico verbo 282
platonem qui cum Ariſtotele miſcuerit eum vtranq́ ſectam & tellibis & locupletius habiturum 251
platonicas diſputationes à ſacris precibus exorſas eſſe 50
platonicas diſputationes à precibus exorſas deſijſſe in eiſdem ibid.
platonicus annulus 24
platonicorum ſententia de hominis felicitate 32. doctrinam ſeu Philoſophiã, de diuinis ſemper inter omnes Philoſophias habitam eſſe ſanctiſſimam ſecundùm Auguſtinum 79.215
platonicos præ cæteris Philoſophis veritatem imitari 79
pleiades quid exuſcitent 442
pleiades tempore Ptolemæi quo in ſigno fuerint 442
plenilunio fieri meliorem conceptum 321
plenilunij & Nouilunij tempore quare nauigationes differantur 328. & 329
plenitudo Euangelica quando ſuccedere debuerit 36
plenitudinem totius eſſe in Deo 109
plotinus 61.171. quid derideat 399. de cœli anima collatione 28
plotinus præceptor Porphyrij 282. Magum naturæ monſtrum non artificem appellat 81. imitator Pythagoræ 1. quid neget de radiorum temperatura 321. de anima rationali 16
plotini opinio de natura brutorum 26
plotini ſententia de Mago 216. de Idea ſententia 171. præceptor ſeu pædagogus Ammius fuit 249
plotinum Aſtrologis omnem prædictionum fidem abrogaſſe 282
de Plotino pœnas ſumpſiſſe fatum, iuxta commentum Materni 282
in Plotino quid venerandum 79.215
plutarchus 282
plutarchi de arboribus conſerendis dogma 328
plutarchi defenſio erga Gnoſticos hæreticos qui libros falſos, ſub prætextu Zoroaſtri librorum circumferebant 284
pluto dominus ſubterraneorum 12
plutonis portum quem vocitent Aſtrologi 396
pœna damnatorum an ſit æterna 137
pœna tranſgreſſorum diuinæ legis 28
pœnam alicui deberi, dupliciter intelligi 102
pœnitentia quid proſit 345
poëta & Philoſophus quomodo differãt inter ſe 242
poëtæ quare à republica Platonica eliminati ſint 242
ex poëtarum fabulis quid profluat 444. ſententia de ſummo bono 32
politianus 177.236
pomerij inſignis ſententia 6
pompeium diuinatorum reſponſis plurimam fidem adhibuiſſe, tamen infeliciter contra Cæſarem pugnaſſe 392
pontianus Pontifex ſubrogatur Vrbano Pontifici 148

pontifi-

pontificem vicem agere Chriſti 22
pontificum & conciliorum quorundam decreta contra Aſtrologos 289
populus rudis qua Methodo ſit docendus 2
porphyrius 2.50.80. de Magia 216. de precibus 30. ex qua cœli parte filiorũ fortunã accipiat 396. diſcipulus Plotini 282
porphyrij ſententia de Aſtrologia ibid.
in Porphyrio rerum copiam eſſe laudandam 79.215
poſſibile quid 47
poſidonius 66.194
potentia intellectiua quomodo in nobis & angelis ſit 59. generandi in diuinis qualis ſit 4. in angelis qualis 23. animæ quatenus ſit ſubiectum virtutum & habituum 125
potentiæ animæ quomodo ab anima diſtinguantur 44
præcipientia ſigna quæ dicantur 419
præcepta non bona quæ 39
præceptorum decem correſpondẽtia 74. 75
prædeſtinationis ratio quæ 43
prædicamenta quot ſint 61
prædicamenti ratio ad aliquid quid ibid.
prædicendi ratio vnde committetur 299
ad Prædicendas mutationes vniuerſales quot vijs Aſtrologi vtantur 425
prædictiones optimæ quæ 359. Aſtrologorum quid proſint 291. de anni fato vnde pendeant 490
prædictionum quatuor eſſe capita, quib. earum incertitudo demonſtratur 423
in Prædictionibus in eàque obſeruanda, Aſtrologi inſtituerunt, quo pacto inciderint 489
preſtan aliâs presbyter Ioan, Indorum Rex 212
præſtigiari cuius proprium ſit 239
præteritæ ex aliqua conſtellatione videri non poſſe 359
praxis quid 44.57
principium Hebraicè quid ſignificet 41. quo Aſtrologi quantitatem virtutis locorum indicant, quotuplex 461. tertium additum ab Ariſtotele 9
principia prima oportere ſemper manere, quomodo ſit intelligendum 48
principiorum falſitas quomodo demonſtretur 461
principijs non reſpondere conſequentia abſurdum eſſe 2. quare obſtandum ſit 220
principes illiterati quomodo abducti ſint per Aſtrologiæ vanæ profeſſores 283
principum interitum & cædes quæ conſtellatio præſagiat 861
principum illiteratorum adductio ad Aſtrologiam 283
principibus viris an ſtudia Philoſophiæ ſint attingenda 256
priuatio quid 184. quid ſecundum Albertum 201. quot modis conſideranda 199. principium ſecundum Peripateticos 9
priuationis expultrix & fugatrix quæ 10
priuatiom quæ appellatio maximè conueniat ibid.
priuationem rerum naturalium principium eſſe 9. inchoationem eſſe formarum 10
priuationes quodammodo Entia eſſe 185
proceſſiones in diuinis quomodo diſtinguantur 45
proclamandi & diſputandi rationem à multis contemni 45
proclus 171. Platonis interpres ibid.
procli de Idea ſententia 45
in Proclo quid demirandum 79.213
prophetæ apud Hebræos qui 112. ante Moyſem quales fuerint 55
prophetarũ ſenſus de Chriſti aduentu 37
prophetia naturalis quã vim habeat 67
proportio quotuplex 53
propoſitio neceſſaria quid 46. dicẽs quid, 47. diſtandi quid 98. propoſitio quæ docendi gratia propoſita eſt, quid ibid.
propoſitionem eſſe duplicem 100
propoſitiones quæ concedendæ ſint 59
προσ... ſigna quæ dicantur 410
protheus 208
prouerbium de homine minori mundo 6
prouidentia qualis in Deo 60. item in intelligentia, in anima, in cœlo ibid.
prouinciæ noſtræ ſi cœlo comparentur quales ſiant 351
prudentiam indeſertam magis eſſe expetendam, quàm ſtultam loquacitatem 142
pſalmi apud Hebræos 115
pſalmorũ lectio ſummè neceſſaria 1. cantores decem qui 115. ordo quare non ſit ſecundùm hiſtoriam 114
ptolomæus Rex Aegyptiorum 112. qualis fuerit Aſtrologus 285. quo tempore inceperit Aſtrologiæ operã dare 493. quot gradus contempſerit 416. quo tempore ſcripſerit 285. taxatus propter planetas loquens ac ſi ex elementis cõſtarent 473.474. quid de coniunctionibus magnis ſenſerit 376. in quot genera Philoſophiam contemplatricem diuiſerit 285
ptolomæi regis curã, libros ſacros ex Hebraica lingua in Græcum ſermonem, tranſlatos eſſe 114. liber de annulis 284. opinio de maximis, minimis, medijſq; coniunctionibus 378
ptolemæi rationes de planetarum rationibus deſtruuntur 469. dogma quod Almuſeti ſeu Anımodar vocant & authoritatibus & rationibus confutatur 448
de Ptolemæi malo intellectu coniunctionum magnarum inuentũ natum eſſe 37
ptolemæo falsò ab Arabicis inueſtigationem partilis Horoſcopi per conceptum aſcribi, irrationalem eſſe, & à multis Aſtrologis reiectam 449
ptolemæum nullis ſectibus planetarum eſſe vſum 415. primum Aſtrolabium inueniſſe 484. Aſtrologum ex Aegypti regibus fuiſſe, ſecundum Albumaſarem, 285. fati neceſſitatem pernegaſſe 367
ptolemæus quas partes planetarum retinuerit 418
ptolemæum Aſtrologiam Aegyptiorum vbiq; taxaſſe atq; ſugillaſſe 298. in ſtatuendo anniſeris non eſſe vſum 440. plus conceptui, quàm genituræ tribuiſſe 423.424
à Ptolemæo qui primus inter Aſtrologos doctiſſimus habitus ſit 285. quomodo religionum varietas ſit deſenſa 369
pulchritudo in quibus perfectius reperiatur 65
punctum quid 88
purgatio angelica actio 20
purgatorium fuiſſe 83
purum impuro attingere nefas 209
pythagoras 80. ſilentij magiſter 2. qua'm nam ſcripta ediderit ibid. quam Magiã amplexus ſit 80. num aurea carmina quæ extant compoſuerit 1. quàm diu Chriſtum anteceſſerit 484
pythagoræ mos iurandi qui 168. dicta vnde ſacra appellata fuerint 82.83. 217. vtile præceptum 212. ſententia de ſyderibus 26. lex à quo ſit violata 36 decreta fidei Chriſtianæ valde affinia eſſe 82
pythagoram ſuam Philoſophiam ex Orphica Theologia trãſtuliſſe 82.83. ad Aegyptios ad ediſcendã Mathematicã profectum eſſe 487. primùm Zodiaci obliquitatem & ſyderalis ſcientiæ rudimentum excogitaſſe 483 ſe nomine ſapientis dignum nunquam exiſtimaſſe 212. paucæ ſcripſiſſe 81.216. multa de Moyſaica lege in ſuam Philoſophiã tranſportaſſe 1. Aſtrologiæ fidem non præſtaſſe ſecũdùm Theodoretum 282
pythagoricæ ſectæ imitatores qui 2
pythagoricæ quæſtiones plenæ priſcorũ dogmatũ & ſecretioris diſciplinæ 249
pythagoricas diſputationes à ſacris precibus exorſas eſſe 30
pythagoricum paradoxon quomodo credibile ſit 25
pythagorici qui & vnde 1 quomodo Magos appellauerint 118
pythagoricorum & Peripateticorũ diſcordia 124. Philoſophiam ſecretiorem eſſe eliji ibid. ſenſus de mundis 4. Metamorphoſes vnde 208. allegorica ſententia quædam quid indicet 346
pythoniſſus augur apud Iudæos, quem Saul conſuluit 96

Q.

QVadrata radiatio quibus partibus conſtet 442
qualitas veris quæ ſit 442
qualitatis prædicamenti ratio quid 60
qualitates non eſſe elementis formas ſubſtantiales 10
qualitates primas à cœlo quatuor eſſe 341. primæ elemẽtorũ quatuor quibus ſignis aſsignẽtur 412.411. fœminæ & mares quæ 413. elementorum quid 55

qualitatum

Digitized by Google

qualitatum primarum quatuor qui autores ſint 343
de qualitatibus primis non dependere omnes prædictiones 340
à Qualitatibus primis an bella, & externa mala dependeant 343
quantitatis prædicamenti ratio quid 61
quaternarij numeri myſterium quod 115
quaternitas quæ fuerit, per quam Pythagoras iurauerit 168
quidditas quid 48
quies vera vbi 18
quies & finis quid Hebraicè ſignificet 41
quinquagenarius numerus quid figuret 115

R.

RAbi quid ſignificet 42
Rabani inſignis Eccleſiæ doctoris, de numerorum virtutibus, liber 114
rabi Eliazar 116
radiatio quotuplex ſit 455
radiatio exactiſſima vnde componatur 459
radicudinem reſpectum eſſe cuiuslibet creati 45
radius quid dicatur 33
radij virtus & proprietas vnde 402
radium eſſe gratiam 38
radij an omnes natura ſua calidi ſint & virtute calidi 316
radij recti, reflexi & refracti ſecretò, quid admoneant 58
radiorū vis & efficientia vnde varietur 395. omniū mixtio qualis in aëre 322
ex Radiorum mixtura an noua vis cœleſtis affecteix operis noui, quod ſinguli ſeorſum radij non efficerent ibid.
radios omnes miſceri ſemper, non autem quaſi eſſe aſymbolos ibid.
raphaëlem cœleſtem medicum dici 212
ratio quomodo dicatur imago Dei 108. ad eam quam proportionē habeat 58
rationis materia in cœlo qualis 47
rationes Aſtrologorum inanes eſſe & ridiculas 459
rationalis pars quomodo dicatur 48
raymundi ars quæ 120
reatus quomodo peccatū appelletur 102 quare peccatum dicatur ibid.
receptio quomodo apud Hebræos ſit dicta 216
regis fortunam quomodo Aſtrologi conſiderent 425
reges Ptolemaici Aegypti quàm diu ante Chriſti incarnationē floruerint 285. noſtri ſi cœlo comparētur, quales ſiant 351
regum ac principum conſuetudo in conſtruendis vrbibus 27
inter Reges Aegypti & Alexandrum quā anni interceſſerint 285
regnorum fata vnde prænunciētur 425. euerſionum cauſæ vnde 257. initia ignota eſſe, nullamq; artem Aſtrologos tradidiſſe, qua poſsint inueſtigari 451
ex Regnorum inſtitutione Aſtrologos vniuerſalia fata prædicere poſſe 425
religionis veræ fundator quis 40
religioni Chriſtianæ Aſtrologiam inutilem eſſe 393
religionem ex qua cœli parte obſeruent Aſtrologi 396. diuinam ab Aſtrologis referri ad ſyderum poteſtatē 365. 369
in Religione ſumma ſapiētia cōſiſtit 486
religiones à qua parte cœli maximè fiant 392
religionum ortus vnde 365. varietas vnde deriuetur ibid. ſpecies tantùm ſex eſſe, nec plures eſſe futuras ſecundùm Aſtrologos 392
religiones tam bonæ, quàm malæ an à cœlo dependeant 365
religiones ſex tantùm eſſe poſſe ſecūdùm Aſtrologorum opinionem 392
remedia duo eſſe ad conſequendam æternam vitam 233
remigius 2
renes quo maximè inclinent 223
renuere quale verbum 147
reprehenſio vtilior laudatione 171
reptilia quæ ſint 27. imperfectam phantaſiam habere ibid. media inter bruta animalia & plantas eſſe ibid.
in Republica Dei lictores qui 28
res à ſpecie quid 242
rei læſæ maieſtatis diuinæ qui 28. ſermonem nullo modo contra ſubiectum eſſe 86. eſſe ſermonem ſubiectum 99
rem nullam poſſe intelligi niſi Deus intelligatur 195. à ſpecie æſtimari, non ex ſubiecto 242
res fortuitæ vnde 253. creatæ quatenus ſubſiſtant 106. creatæ quomodo ſummum bonum nanciſcantur 31. fortuitæ quæ dicantur ſecundùm Aurelium Auguſtinum 355. fortuitæ quot modis nobis accidant 355
rerum ordines duos eſſe ſecundùm Pythagoricos 197. omnium ratio 326. principia qualia ſecundùm Lucretium 242. fortuitarum cauſa quæ 253. omnium primordia ex quibus conſiſtant 252. inferiorum diuerſitas vnde orīatur 393. 394. fortuitarum quomodo Deus cauſa 353. tempus non ab Aſtrologia, vt putauit Alliacenſis, ſed ab hiſtoria eſſe petendum 381. abſtruſarum quæ conſtellatio præſagiat 364. nomina quæ natura conſtant, quæ ſint 242. inferiorum diuerſitas vnde 346. quæ differentiæ à cœli motu non pendeant 316
res omnes ſuam habere ſeriem ſeu principium à quo deductæ fuerūt 346. creatas non poſſe ſuis viribus ad felicitatem veram accedere 32
in Rebus humanis ſine ratione nihil quicquàm accidere 357. inferioribus multa nouari cū orbis nouus inchoetur 373
reſith quid ſignificet 42
reuolutiones Saturnias Alboaſaris inuētū & hiſtorijs & rationi aduerſari 175
per Reuolutiones vel annorū vel genituarū Aſtrologū nō poſſe iudicare 456
rhetoris officium quod 239
rhetorésne an Philoſophi de rerum omnium natura ſint conſulendi 242
rhetorum eloquentia quid præſtet 239. eloquentia mentes auditorum tanquam laruis & ſimulachris ludificare 239
rhetores poſſe pro ſuo arbitrio in candida nigrum vertere, & in nigra candidum 239. viribus eloquētiæ omnia in quamcunq; libuerit faciem habitumq; transformare, tollere, abijcere, amplificare poſſe ibid.
rhetorices libri tres à Hermolao Barbaro Latinè translati 264
rhenmbarbarum quid operetur 345
robertus Olchot 203. 250. Holchot 251. Incomenſis 212
robertus de Collotorto 208
roberti Olchot ſententia de malo & bono 198. Saluiati epiſtola ad Laurentiū Medicem 278
ad Robertum Saluiatum Chriſtophori Landini epiſtola 268. Saluiatum Hermolai Barbari epiſtola 263. Saluiatū Hieronymi Donati literæ 268
ad Robertum Saluiatum Bartholomæi Fontij epiſtola 278
ad Robertum Saluiatum Baccij Vgolini epiſtola 276
rogerius Baccon 85. 226. cur falsò citet Seuerianum 288. Baccon magnus Aſtrologiæ patronus cuius ſcriptoris teſtimonijs ſemper vſus fuerit 284
rogerij Bacconis error 33. figmenta de æſtu maris 332
roma Aſtrologi ſæpe pulſi 494
romana lingua 242
romani vnde anni principiū ſumpſerint 427
romanorum primus Rex qui 122
roræ tres filij cantores 282
ros quid ſignificet 42
rubra bilis quando oriatur 342
rubrum mare 427
ruffinus 77. Pamphili Martyris interpres 134. & Hieronymus vbi diſſentiant 132. 133
ruffinus de Pamphili martyris libro 133
ruffinus opiniones tres de Anima 139
ruffini opinio de Dogmatibus Origenis 133

S.

SAbath quid ſignificet 41
ſacerdos miniſterio altaris integro anno reijcitur, propter diuinandi artē 289
ſacerdotes apud Aegyptios qui 223
ſacra ſcripta rarò à nobis leguntur 0
ſacramentū aſſumptionis à quo ſit appellatum 123
in Sacramēto nihil adorandū eſſe adolatria 123 verba quomodo à Sacerdote pronuncientur 153
ſacramēta nouæ legis cauſas gratiæ eſſe 43
ſacrarum lectione literarum nihil fortius perſuaderi & moueri 241 vis & potentia quæ 233. lectione Deo nihil gratius, nihilq; vtilius hominibus eſſe ibid.
ſacrum ſtudium quibus maximè vtile & neceſſarium ſit 31

Digitized by Google

inter Sacrificandū unguium præſegmina non eſſe reſecanda, prouerbium 212
ſacrificia quid figurent 54
ſub ſagittario Sol quid præſtet 444
ad Sagittarium Sol cùm peruenerit quid contingat 325
ſalem an fuerit Ieruſalem 96
ſalomon 2
ſalomon de generatione 10. Pſalmorum cantor 115. rerum myſticarum aſſertiſſimus ſcriptor 2
ſalomonis liber ſapientiæ 2. dictū de congregatione aquarum 19. templi quàm diu durauerit 375
ſalomonis liber ſapientiæ qui in manibus eſt, num ſit ab eo conſcriptus 2
à Salomone ad templi deſolationem per Babylonios quot anni 35
ſamaritanorum & Hebræorum characteres 243
ſamuel Ophrides quo in loco peccauerit 6. quare non inter ſacerdotes numeretur 96
ſamuelis animam verè à dæmone excitatam eſſe ibid.
ſamuelem non fuiſſe ſacerdotē iuxta Augoſtinum ibid.
ſanguinis miſsio in pede quo tempore ſalubris ſit 472
ſanguinis miſsio quo tempore commodiſsimè fiat 315
ſaphar quid affirmet 426
ſaphyrum in ſimilitudinem throni ab Ezechiele decimum orbem deſignari 13
ſapientia vera quæ 33. mūdana quid 234 quid 164. quomodo ab eloquentia ſit diſtincta 242. ſumma in quo conſiſtat 486. per ſe eſt quiddam diuinum & reuerendum 241
ſapientiæ liber Salomonis qui ſit 2. liber qui nunc exiſtit nō eſſe Salomonis ibid. liber quare nō ſit numerandus inter ſacras ſcripturas 97. librum eſſe Philonis, non Salomonis ibid.
ſapientiam per tractationem Philoſophorum magis obfuſcari, quàm clarā fieri 241. non aliter tractari à Philoſophis, quàm marmorea domus, quæ picturam albariam non recipit ibid. non eſſe, quæ æternæ in nobis ſapientiæ imaginē obliterat, & ſimiles faciat brutis inſipientibus 255
ſapientes variis nominib. olim appellati à gentibus 212. ſæculi quàm ſapientiam cognouerint 33. apud Perſas qui fuerint 112
ſapientū antiquorū celebre inſtitutum 2
ſapiētes nunc apud nos tantū iſtos exiſtimari, qui mercenariū ſtudiū ſapientiæ faciunt 213. quæ conſtellatio procreat 364
ſaracenorum dogma de angelis 25. legē ad quam coniunctionem referat Albumaſar 390. legem quæ conſtellatio faciat 391
ſaracenos Deum circulum appellaſſe 18
ſaraph quid 209
ſaraphinorum ſublimitas ibid.
ſardius quæ ſcripta ædiderit 2
ſathā cur Chriſto ꝓmiſerit regna mūdi 74
ſaturnia vnitas quæ 11 (375
ſaturnias regiones quas vocent Aſtrologi
ſaturnias reuolutiones Alboaſaris inuentū & hiſtoriis & ratiom aduerſari 375
ſaturnus quid nobis influat 364. planeta ſiccus & frigidus 107. quem locū tenuerit in prima mūdi cōſtitutione 382. ob quam cauſam olim à meridionalib. fuerit cultus 365. quando contemplatores, pios, & ſapientes faciat 364. quæ bona exponat 392. qualitatibus vitæ cōtrarius 338. quare aridus & frigidus eſſe dicatur 285. quid in atrā bilem influat 342. quomodo moueatur 316. in quot annis decem periodos abſoluat 375. in Leone poſitus quid operetur 362. quem locū ſibi vendicet inter planetas 14. & Cancer quo tēpore Orbi magno præfuerint 374. & Iupiter coniuncti quid efficiant 376 quare ſit frigidus 315. quibus clymatib. præſit 326. cùm fuerit genituræ dominus quid agat ſeu ſignificet 315. quo anno à terrena triplicitate migrārit 380. 382. cum Marte coniunctus quid efficiat 364. Iupiter quo anno mundi coniūcti fuerint 387 cui ſphæræ præſit 74
ſaturni appellatio quæ 14. ſtatus quo tēpore à nonnullis ſit obſeruatus 427. reuolutiones quid ſint 375. pars à Græcis quomodo ſit dicta 418. Stellam patrū commodā eſſe ad res gerendas 296. ad terrā proportio 319. & Martis cōiunctio in Cancro quid efficiat 376. ſublimitas vbi 412. reuolutiones quid adferant 375
ſaturni & Iouis primam fuiſſe cōiunctionem à mundi initio 382
ſaturno quot anni adhibeātur 430 (479
ſaturno aures hominis quare ſubiiciantur
ſaturno infelicitas Octimeſtris partus an rectè adſcribatur 338. 339
ſaturnum aquam ſenem nominari 13
ſaturnum qui populi coluerint 364 præſtare mentis altitudinem & cōſilii profunditatem 364. in India regnare ſecundùm Aſtrologorum figmenta 326
per Saturnum euenta omnia fieri 398
ſaxonienſis interpres Alchabitii 451
ſcala à Tartaro ad primum ignem 69
ſcalæ Iacobo dormienti demonſtratæ, quid figurent 210
ſcenophegia feſta Iudæorūm 428
σχήματα apud Græcos quid 410
ſchematiſmi Lunæ quot ſint 404
per Sabat dictionem quid 73 (49
ſciētia Metaphyſicæ quid 48. de anima qd
ſcientia humana quæ maximè nobis opitulentur 111. quæ nos maximè de diuinatione Chriſti certificat 110
ſcientiæ naturalis ſubiectum quod 43. ſpiritum aliquando abducere à Deo 18
ſcientiam diuinandi occupatiſsimam vanitatem eſſe ſecundùm Baſilium 26. diuinandi per aſtra vnde Genethliaci approbauerint ibid.
ſcientiam numerandi præcipuam eſſe inter omnes artes liberales & ſcientias contemplatrices 80
ſcientias Mathematicas nō eſſe veras 67
ſchin litera quid præfiguret 78
ſchin quid ſignificet 119
ad Scorpium Sol cùm progreſſus erit, quid efficiat 444
ſcotus 56
ſcotus in quo damnet Thomam 147
ſcotus diſcipulus Ioannis de Guarra 105
ſcoti ſenſus de Chriſti deſcenſu ad inferos 84
ſcotiſtæ 56
ſcotiſtæ in quo cōueniāt cū Henrico 104
in Scriptis ſacris diſcrimen quod 98
ſcriptura ſumma quæ 12
ſcripturam continere ineffabilem veritatem 10 (58
ſcripturas teſtimoniū de Chriſto adferre
ſechel modus exponendi biblia ſic dictus
ſeculum neutrum quale 65 (118
ſederolam liber apud Hebræos qui 118
ſedis diſcipulus Aboaſaris 450
ſeminis admiſsionem principium hominis eſſe 413
ſemina terræ quo tempore anni ſint iacienda 427
ſeminum differentiæ quid valeant 292
ſenſitiuæ virtutes in quibus extent 60
ſenſitiuæ quomodo ad ſenſum colligātur, iuxta Ariſtotelem 22
ſeneca 79. 115
ſenecæ teſtimoniū de Vergilii ſtylo 272
ſenecæ certamē cū Claudio Cæſare 103
ſenecam Aſtrologiam deriſiſſe 281
ſenedrim 112
ſenſus quid 45. naturæ quid 66. communis 42. brutorum homo 27
ſenſum communem in corde eſſe iuxta Ariſtotelē 22. cōmunem non eſſe diſtinctum à ſenſu viſiuo &c. 58 ad receptionem ſpeciei cōcurrere paſsiuè, ad iudicandū de ſenſibili actiuè 43. interiorē phantaſiam vocari 23
ad Senſum cōmunem omnes virtutes ſenſitiuas colligi 22. imaginationis quæ referātur affectiones 23. quatenus iſtis liceat uti ibid.
ſenſus quinq; vnde manēt 22. quinq; quaſi quæq; maria mediterranea, diffuſos intrare corporis continentē ibid. à natura præſtiti quid cōducant mortalibus ibi.
ſentire & opinari nobis propriū eſt 162
à Septembri anni initiū qui populi ſumpſerint 418
ſeptenarii numeri myſterium 119
ſeptentrionem verſus animalia naſcentia, qualia ſint iuxta Ariſtotelem 326
ſeraphim quid 54. 209
ſerenitatis cauſæ quæ 366
ſerpentis caput conteret quomodo intelligatur 243
ſeruire tribus de cauſis 228
ſeruire Deo quid ibid.
ad Seruitiū quib cauſis inducantur ibid.
ſeruorū ſortes vnde diiudicatæ ſint 419
ſeth quid ſignificet 42

ſeueriani

ſeueriani ſententia præclara de Aſtrologia 288
ſeuerus 2
ſub Seuero primo Cæſare qui Philoſophi floruerint 282
ſextenarij numeri myſteria 115
à Siccinorum regno Varronem ſuam hiſtoriam exorſum eſſe 715
ſiculus Hebræus præclarus 244
ſignum vnumquodq; in quot partes diuidatur 439
ſigni demonſtratio quæ 46
ſignum cuilibet membro non bene determinari 472
ſigna quæ nuncupentur 439. humana & bruta vnde ſint dicta 490. vocalia quæ 473. hyemalia quæ 469. calida quæ 441. itē terrea & aërea quæ ibid. pulchra quæ dicantur 473. nocturna quæ 413. promiſcua quæ ibid. frigida quæ ſint 441. maſcula & fœminea q̄ 413. ſpectabilia quæ 15. diurna quæ 343. προσέληνα [illegible?] quæ 410. ſigna ἀνακλ[illegible?]ντα ibid. βασίλεια quæ dicantur ibid. duodecim cur ſint inſtituta 398. in quot partes quodlibet diuidatur ibid. quomodo diſtribuātur 409.490. quomodo diſtinguantur ſecundū Abrahamum Auenazram 439. aquea quibus annumeranda ſint 413. aſpicere quæ apud Græcos dicantur 410. immota & fixa quomodo conſtituantur 430. immobilia apud Ptolemæū in qua ſphæra ſint poſita 436. à ſyderibus excitata quarū rerum 13. mobilia quantum diſtent à gradibus immobilibus 458. multiplicia tradita à Mathematicis 412. æquinoctialia & ſolſtitialia quare mobilia dicantur 440. principalia in Zodiaco quatuor 413. vniuerſa quomodo Aſtrologi diuidant 441. & imagines quomodo diſcernantur 430.439 mobilia ſeu æquinoctialia vel ſolſtitialia quæ 413
item Signa fixa & communia quæ dicantur ibid.
ſigna ſeu animalia cœleſtia quomodo Deo ſuo creatori obtemperent 15. quibus primæ elementorum qualitates aſſignantur, quæ ſint 413. quare ficta ſint à Mathematicis 389
ſignorum definitio ſecundùm Haly Auenrodan 440. natura duplex 413
ſignorum naturæ, & vires & cognationes vnde anſam habeant 439. proprietates Auenrodan confutantur 466. differētia quæ ſecūdùm Aſtrologos 441. naturam quò referat Auenrodan 467. & imaginum differentia quæ 439
ſignorum diſtributio iuxta diem & noctē 413.414. duodecim finium & terminorū initia à quibus punctis auſpicentur 438.439. diuiſiones cur tantùm in partes 198. & ſexaginta diſtribuantur 439
ſignis abſolutè conuenientes qualitates quomodo aſtruantur 473. abſolutè & ſimpliciter conuenientes proprietates quibus generibus probentur ibid.
ſigna cœleſtia eſſe ciues cœleſtes 26. eſſe manſiones ſecundùm Haly Auenrodan 440
ſigna quadrata vel oppoſita contrarias habere qualitates 336 duo ſemper planetæ cuilibet adiuncta eſſe 399. intelligibilia quæ vocauerit Origenes 439
circa Signa multipliciter Aſtrologos aberraſſe 398
ſignis mobilibus qui vtantur 430
in Signis præcipientibus & obedientibus Aſtrologos pariter deceptos eſſe 410
à Signis imagines differre, quanquā nominibus non conueniant 438.439
de Signis quomodo Aſtrologi fuerint commenti primùm 490
ſilenorum ſimulachra Alcibiadis quæ fuerint 240
ſimeonis ſcripta Chaldaica in Geneſim 2. Impletum verbum quale 38. monumenta 9.10. Benlagis opinio de Cabala arte 116
ſimeonidi poëtæ à Tyranno quæſtio propoſita de Deo 185
ſimilitudines in quibus extent 49
ſimplicius 48.79. Ariſtotelis interpres 185
ſimplicij ſententia de Ente & Vno 176
ſimpliciū multa promiſiſſe, ſed pauca præſtitiſſe 215. locupletem & copioſam Philoſophiam tradidiſſe 79
in Simplicio quid laudandum 79.215
ſineſii ſententia de oratione 240
per Sirenam apud Zoroaſtrem quid intelligendum 79
ſirianus 66.171
ſiriani Theologia 65
ſixtus quartus ſummus Pontifex 92.218
ſocietas inter hominem & angelum qualis 22
ſocrates 39.160. moriens q̄d egerit 212
ſocrates vnde ſuā ſapiētiā exhauſerit 350
ſodomiæ peccatum quod 55
ſol cur ſit à Deo creatus 17
ſol quid nobis influat 364. oculus mundi 310. firmamenti Dominus 35. quomodo nos illuminet 318. quibus ſalutaris, & quibus noxius 37. vbi exaltetur 410 411. cū venerit ad Arietem quid agat 324. quādo violentius terras calefaciat 399. mediúsne an ſecundus à Luna ſit 463
ſol qualem cognationem in Cancro & Ariete oſtendat 15. quomodo frigiditatem inducat 313. in quibus ſignis anni tēpus immutet 439. in Leone quare flagret 324. viſibilis filius Dei ſecūdū Platonem 37. quare primo Vere ad nos ſalutarius redeat 319 quare ſiccitatem faciat 324
ſol quare in Ariete magis efficiat quàm in Aquario 440
ſol & Luna cur ambo calefaciant 318
ſol quare dicatur ſolùm nobis adeſſe die & nocte 320. quibus, & quo ordine oriatur iuxta Homerum 30
ſolis domicilium quod 390
ſolis Ecclipſis in morte Chriſti quid ominata fuerit 74. acceſſu atq; receſſu, anni tempora variari 324
ſolis opera quæ ibid. calor 15. radius nobis propinquiores eſſe 314. motū principalem eſſe inter cæteros ſyderum motus 15
ſolis pars à Græcis quomodo ſit dicta 418. acceſſu & receſſu momenta maris & corporum omnium immutatur diſpoſitio 326
ſolis exaltatio quæ 324. calorem eſſe ardentiorem Luna 314. & Lunæ tātùm radios efficaciā habere permutandi res inferiores, cætera ſydera nihil nobis influere ob radiorum vel diſtantiam, vel imbecillitatem 352
ſolis lumen vitale eſſe 313. defectus quis primus prædixerit 483. ſtatū quomodo Aegyptij conſiderauerint 427. & Lunæ nomine, ipſos ſyderum rectores appellari 20
ſolis proportio ad terram 319
ante Solis exortum herbas, plantas, & arbores productas fuiſſe 38
de Solis motibus quàm variæ ſententiæ ſint 454
de Solis declinatione ibid.
in Solis defectu duo eſſe obſeruanda 298
ſoli quot anni tribuantur 429
ſolem præeſſe diei rectè dici & vnde 23. eſſe partem Bachi 212
ſolem concludere Iouem & Martem 14
ſolē & ſiccitatē & frigiditatē ex accidenti facere 314. διακοσμος appellari à Philoſophis 25
ſolem ſextæ ſphæræ præeſſe 74. & lunam inter planetas eſſe efficientiæ vniuerſalis 377. multa operari, quæ ab alijs ſtellis fieri Aſtrologi putant 324
ſolem firmamentum non deſtruere 37
ſolem, Lunam, & ſtellas cunctis gentibus ſeruire 17
ſolem corporeum quare non amplius colamus 37. igne nominari poſſe 13. eſſe terra maiori cities ſexagies ſexies 319
ſolem tum immortalibus primùm, & tum mortalibus exoriri ac lucem ferre 30
ſolem & Lunam principia eſſe ambo frigoris, & caloris 314. intellectum dici à Philoſophis 23. firmamentū non diſſoluere, ſed perficere 33 eſſe indiuiduū in firmamento 29. eſſe virtutē omnium planetarū 14. Venerem, & Mercurium in ſphæra eſſe collocatos 117
aduerſus Solem non eſſe emingendum ſecundū Pythagoram, prouerbium 212
per Solem Chriſtum optimè imaginari poſſe 37
ad Solem calida referri 16[?]
ſole virginē ingrediēte quid accidat 325
cum Sole Iupiter ſi cognitionem habueit quid agat 391
à Sole nos incitari ad magnanimitatem 364
in Sole omnium luminis ſeu caloris conditionum concurſum fieri 319[?]

solon

ſolon quàm diu ante Chriſtum natũ floruerit in Græcia 483.484
ſomnium quid 50
in Somnijs rerum ignotarũ cauſæ quæ ib.
ſonum ferri ſecundùm eſſe reale, vſq; ad principium nerui auditus 42
ſortem fortunæ quomodo Græci appellauerint 418
ſortem eſſe animæ filiam ſecundùm Euripidem 359
ſortes fortunæ quomodo dicãtur 418. id eſt, partes fortunæ quomodo apud Maternum appellentur ibid. ſeu partes, antiquitùs per funes diuiſas fuiſſe 223
ſoſigenes præceptor Alexandri 455
ſpecies intelligibiles nõ eſſe neceſſarias 42
ſphæra octaua quando mota fuerit 458
ſphæra nona à quibus inuẽta ſit 436. nona quomodo ſit appellata 437. nona an ſit apud Ptolemæum 435
ſphæra erratica firmamentum 7
ſphæra nona quã appellationẽ habeat 14
ſphæram octauam ſeu decimum orbẽ ab Ezechiele per Saphyrum in ſimilitudinem throni deſignatum eſſe 23
inter Sphæram octauam & ſedes Empyreas eſſe aliquod medium 24
ſphæram octauam errantem nonum'q; orbem vocari 13. octauam non erraticã, terram dici 13. octauam & ſphæram nonam eandem naturam habere 438. nonam & decimam per duas oliuas ſuper Lampadem in candelabro aureo fixas, indicare 13. nonã quomodo diſcernãt Aſtrologi à ſphæra octaua 438 erraticam medium eſſe inter duas aquas 14
ſphæræ nouem cœleſtes 4
ſphærarum nouem cœleſtium partitio ibid. dux ibid.
ſphæras octo poſtremas terram dici ondè ratiocinetur 13. decem eſſe 74. decem figuratas eſſe à Zacharia per Candelabrum aureum diſtinctum ſeptem lucernis 13
ſphinges pro ſacris ædibus ſeu templis 5
ſphinges Aegyptiorum templis inſcriptæ quid admonuerint 81
in Spirituali pugna arma quæ neceſſaria ſint 220
ſpiritus ſanctus doctor veritatis 1. ſanctus quæ perſona 115. natura 22. idem dux dicitur 22. Pater luminum 25. Dei intellectus 69. Domini ſuper aquas qui 24. Domini ſuper aquas 20
ſpiritus ſanctus quomodo ab vtraq; perſona differat 115. Domini quàm coniunctionem efficiat 29. Domini ſuper aquas quid 21. qui fouerit aquas, iuxta Paulum Apoſtolum 34
ſpiritus quomodo à filio diſtinguatur 43: Domini ſuper aquas qualis fuerit 18. ſanctus in quo numero veneris ſuper fideles 115. ſanctus magiſter veritatis 2. Domini ſuper quas aquas verſatus ſit in creatione 25. Domini cur non dicatur ferri ſuper aquas 50. Domini fouebat aquas, quot modis intelligendum 34. amor ad Deũ cuncta conuertit 28. ſancti proceſſus temporalis, quo attendatur 43. amoris officium 18
ſpiritum Dei eſſe in omnibus 78. operari hic, abuſiuè dici 95. Domini ferri ſuper aquas cœleſtes 209. ſanctum ſolùm verum interpretem eſſe 5. ſanctum eſſe Domini organum & inſtrumentum 10
ſpiritum ſanctum ſecundam ſapientiam dici iuxta Cabaliſtas 115. ſcientiæ ſæpe abducere à Deo 18. noſtro intellectui adeſſe: etſi corpori non ſit copulatus 12. Domini non ſolùm omnia præſciuiſſe, ſed etiam naturas vnius mundi feciſſe 5. ſubſtantia maximè lucida eſſe ſecundùm Medicos 6
ſpiritũ Domini primo die aquis incubaſſe 22. inter terrenum corpus & cœleſtem omni ſubſtantiã per mediũ eſſe 22. ſanctum per ſubſiſtiam & eſſentiam idem eſſe cum cæteris duabus perſonis 115
ſpiritu Dei viuentes eſſe filios Dei 39
ſpiritus ſupremi quando creati ſint 208
ſpirituum immundorum qui locus non prædeſtinatus ſit 212
ſtella quomodo ſe habeat ad corpus corruptibile 347. quæq; an ſuam habeat propriam influentiam 346. quæ magis Chriſtum natum demonſtrauit qualis fuerit 370
in Stella cuiuslibet virtute, omnẽ virtutẽ corporum caducorum eſſe 346
ſtellam in cœlo nullam eſſe, quæ non ambiat totum, quod eſt ſub Luna ibid.
per Stellam magorum nullam conſtellationem intelligendam eſſe 370
ſtellæ in quem vſum ſint fixæ 17. quare aliquæ ſint frigidæ 315. quæ nobis proximiores ſint 396. an eodem pacto omnes in nos agant 320. an idem eadem ſemper, an idem quoq; diuerſa largiantur ibid. aliæ præter Solem & lunam quomodo agant in nos. 318. quare inuicem differant 320. quomodo differant ibid. eadem quo pacto aliàs aliter in nos agere poſſint ibid.
ſtellarum virtus & poteſtas 393.394
ſtellarum maximè hærentium terræ moles 319. omnium cognitio quò pertineat 423. imagines quò ſint referendæ 17. naturam, quæ res nobis demonſtret 469. diuerſarum virtutes in quo differant 346
ſtellas inefficaces eſſe 306. quot numerẽt Aſtrologi in octaua ſphæra 432. motu differri 320. fixas in ſignis operari 439. tantũ caloris effectrices eſſe iuxta Abraham Auenazrã 315. aliquas dici frigidas ibid. non mutare qualitatem ſecundùm Pythagoricos 320
ſtellas erraticas per Zodiacum non æquo curſu deferri 379
ſtellas alias à Sole & Luna aut nihil, aut certè parum in nos agere 318
ſtellis mille tantùm adiectis duobus vti Aſtrologos 431
ſtellis frigidis prædominantibus, an elementa frigida inualeſcant 341
à Stellis omnib. aliqd defluere in nos 319
à Stellis omnibus quatenus in nos aliquid influatur 285
à Stellis num ex ea parte poſſint ſignificari, ea quæ ſũt ſupra naturã interdũ 378
à Stellis nullũ alium flatum terrenis corporibus inflari, præter calorẽ cœleſtem 313
in Stellis quæ caloris intentionem faciant 315
de Stellis fixis quomodo pugnẽt dogmata Aſtrologorum 433
de Stellis fixis quantum aberrauerint Aſtrologi 432
ſtoics quot cauſas rerum naturarum conſtituerint 10
ſtoici & Peripatetici in quibus adueꝛſentur 116
ſtoicorum ſentẽtia de arte diuinandi per aſtra 26
ſtrabonis ſenſus de cœlo decimo, id eſt, de octaua ſphæra 13
ſtraton 26
ſtratus 2
ſtudium quod abhorrendum 77
ſtudio Theologico nihil fructuoſius 2
ſtudiorum omnium finis qui 192
ſubiectum & propria paſsio, quomodo diſtinguantur 43
ſubyces cur dicantur ab Ennio 23
ſubſtantia quid 39
ſubſtantia quid ſecundùm Anthoniũ Fauentinum 170. prima quid 46. vnde dicatur 172. humana triplex 22. quomodo ſit accidente prior 47. rerum ſenſibilium quomodo ab Heraclito ſit appellata 11. itẽ quomodo à poëtis ib.
ſubſtantia orbium mundanorũ quid 541 quæ ad Deum redeat 33. animæ, à quo principio formata & quid cõſerat 26
ſubſtantiæ prædicamenti ratio quid 62
ſubſtantiæ incorporeæ locũ nullũ eſſe 84
ſubſtantiam elementalẽ eſſe tripartitã 13
inter Subſtantiam & accidens medium non eſſe 174
ſubſtantiam corporalem fieri non poſſe ſine quantitate 129. multis modis dici poſſe 175. non cognoſci per ſpeciem propriam 45. operatam nihil poſſe operari ad extra 86
ſubſtãtiarum naturaliũ definitiones quales 46
ſubſtantias intellectuales eſſe principales 20. ſpiritales varijs rebus huius mundi corruptibilis à Deo præfectas eſſe 19
ſuffenus 152
ſufficientia noſtra vnde 30
ſuibus gignendis qui dies opportunior ſit. 329
ſummum bonum quid 32
ſummum hominis bonum quod 48. vide Bonum
ſuperbia quale malum & vitiũ 169.220
contra Superbiam remedium quod 220
ſuperiora quid inferioribus influant 325
ſuperſtitiones vnde prodeant 396
ſuſceptibile quid 208

ſyderis

ſyderis cuiuſq; vim vniuerſalem eſſe 346
ſydera in quem finem ſint fundata 15
ſydera quomodo agantur 330. quæ vniuerſali influxu polleant 14
ſydera quatenus inferioribus aliquid influant 393. an inferiorum ſigna tantū ſint, & non etiam cauſæ 368
ſydera in cœlo quomodo collocata ſint à mundi conſtitutione 382. poſita vt lucerent in cœlo, & illuminarent terram quid ſignificent 30. eadem cur aliâs altiora, aliâs inferiora videantur 420
ſydera in firmamēto an vti partes eius nobiliores, an vti animalia ſint, in ſuis ſphæris iuxta Peripateticos 26. quæ minora faciant 348. an poſſint vrbes euertere 343. ſiue ſint ſigna, ſiue cauſæ, partem cauſæ Aſtrologiæ quæ eſt de interrogationibus nullam eſſe 368
ſeptem Sydera eſſe aquas ſub cœlo 24
ſydera non poſſint reduci ad ea loca in quibus olim fuerunt 393
ſydera ſaltem quales corporum diuerſitates faciant 343
ſyderum ortus 7
ſyderum munus 25. motus triplici ratione differt 317. particularis dos quæ 345. efficientia quæ ſecundùm Ptolomæum 344
ſyderum actio quomodo varietur 324. virtus & poteſtas quæ 394. motus & configurationes quomodo componantur 342
ſyderū vires, tam experimentis, quàm rationibus homini inperſcrutabiles eſſe 479. de eorum influxu Aſtrologorum opiniones variæ 393.394
ſyderum cuiuslibet adminiſtratio quot annos duret 480
ſyderum aliorū radijs magnam ineſſe vim in permutandis rebus & multipliciter afficiendis 324. omnium vires bonas eſſe & ſalutares, ſed ob hominum vitia interdū noxias atq; maleficas fieri [illegible]
ſyderum ſubſtantiam Philoſopho, motū Aſtronomo, habitum vel poſituram Aſtrologo, delegatam eſſe 282
in Syderum motu quid nobis præfiguretur 345
de Syderum motibus variæ ſentētiæ 454
in Syderib poſitu quæ ſit admitēda 402
ex Syderibus futura prædicere vnde occaſionē acceperint Aegyptij 488.489
ſyderalis ſcientiæ rudimentum quis primum inuenerit 483
ſyllogiſmorum genera quot 47
συμπαθεία quid Græcis 81.217
σύνοδος quid Græci appellauerint 378. item per σύνοδος quid Ptolemæus intellexerit ibid.
ſyria ſub quo ſigno ſit collocata 426
ſyriani ſententia de Ente & Vno 192
ſyrus Effren inſignis Mathematicus 14

T.

Tabernaculum Moyſis in quot partes ſeu latera fuerit diuiſum 4
tabernaculū à Moyſe conſtructum ſecundùm effigiem ſeu formam mundi ibid.
tabet Chaldæus 50
tabulæ Marlunienſes quid doceant 453
tarſiſim quid 54
taurus ſignum cœleſte vnde nomen habeat 444. à Leone quomodo diſſideat 336
tauri ſignum quale 442
tela ad repellendos Hebræorum falſos errores de aduentu Chriſti 58
tempeſtates quibus temporibus maximè ſuſcitentur 329
tempeſtates futuras, non de Planetis, ſed de ventis & aëris conditione iudicandas eſſe 340
templum inſtauratur poſt captiuitatē Babylonicam ſub Zorobabel 88
templum ſub Daria rege extructū quàm diu durauerit 375
templum primùm à Salomone ædificatū quandiu permanſerit ibid.
à Templi inſtauratione ſub Eſdra ad captiuitatem ſub Tito Veſpaſiano quot anni numerentur 35
ad Templi Ieroſolymitani primā inſtaurationē à Moyſe quot anni fuerint 387
tempus plenitudinis quod 85
tempus rerum vnde ſit petendum 381
tenebræ quæ 84
tenebræ ſuper faciem abyſſi quæ 24
tenebræ quomodo ſecundùm coniunctionis modum ſignificentur 29
tenebrarum principes à Chriſto eſſe victos 85
tenebras non eſſe creatas, ſed fuiſſe 34
tenebras non ſuper terram, ſed ſuper faciem abyſſi dici 25
tenirus Babylonius Aſtrologus 377
tentationem vincere dulcius eſt, quàm ire ad peccatum 220
tephilla orationes ſignificare 225
terentius & M. Tull. Cicero quomodo latinitate differant 272
terentius Varro Romanæ linguæ culmen ibid.
ad Termini neceſſarij diſpoſitionem quid requiratur 43
terra quid 9
terra quid figuret 31
terra arida vnde conflata ſit 24
terra cur manis dicatur 9
terra quare ante lucem vacua fuerit 32
terra Dei, & terra viuentium quæ 222
terra quà in re ſimilis ſit Lunæ 23
terra quibus rebus ornetur 28
terra quos fructus debeat dare 29
terra à quibus Luna appellata 24
terra arida vnde conficiatur 30
terra cauſa materialis ſecundùm opinionem Stoicorum 9.20
terra cuius mentio ſit in Euangelio, quæ ſit 19
terra erat manis & vacua inanitate quid ſignificet 14. quæ octo ſphærarum nomine appellata ibid. id eſt, potentia in angelis quomodo manis & vacua dicatur 25
terra inuiſibilis animi noſtri ſubſtātia 29
terra cur alia ante Solis exortum, alia poſt Solem produxerit 38
terra cur vnum genus tantùm animantium producat 30
terra cur ante Solis exortū aliquid tantùm produxerit, aqua verò nihil 38
terra manis & vacua quomodo primum coniunctionis modum ſignificet 29
terræ diſpoſitio quid doceat 30
terræ radices quid 69
terræ naturā quæ ſtella repræſentet 476
terræ bonis non eſſe abutendum 29
terræ manitatē non à Deo eſſe creatā 34
terram quæ foueant 19
terram eſſe materiam inanem & vacuā 9
terram ex quatuor rebus ſtare 312
terram fuiſſe inanē ante lucis natali 25
terram terrenum eſſe corpus 29
terram eſſe firmamentum ſeu cœlum 15
terram omnium elementorum deſpicatiſſimum eſſe 9.20
terram ante Solis exortum exiguos fructus tuliſſe 38
terram producere perfectiora animantia, quàm aqua 38.39
terram potius auium, quàm aquam domicilium eſſe 98
terram illud rectè vocari quod vtrinque terris concluditur, ſupra quod nihil viſibile nobis 19
terrā quādo Sol violētiùs calefaciat 399
terram totam excepta Iudæa occupatam fuiſſe idolis 34
terram vacuam literam ſumere nequire, niſi aquis intercedentibus 25
in terra nihil magnū præter hominē 352
terra corpus noſtrum ſignificari 28
in Terris nihil tam adeò magnū fieri aut videri, vt autorem cœlū mereatur 352
terrenis ſæpè cœleſtia nomina indi 5
tertullianus contra Marcionem 435
teſtamenta duo, nouum & vetus ad quem numerum referantur 424
in Tetragono quot ſigna reperiātur 402
ad Thadeū Vgolinum Ioannis Pici Mirand literarum inſsio 248
thaletem primum Solis defectus & minoris Vrſæ quæ phœnices nauigant, inuentorem fuiſſe 483
thaletem apud Aegyptios Philoſophaſſe 487
thalmud Hieroſolymitanū quando ſcriptum 37. Thalmud Babylonium quando ibid.
thalmudica doctrina quādo ſcripta ſit 37
thalmudica doctrina contra quos ſit ſcripta 129. item quo tempore in lucem ſit edita ibid.
thalmudiſtæ 36
thalmudiſtarum ſententia de aduentu Chriſti ibid.
thalmudiſtas conuenire cum noſtris de prædicto tempore Meſſuhæ 87
thalmudiſtas cōfiteri Chriſtū veniſſe 36
thalmudiſtas Chriſtum ob ſua peccata non venire affirmaſſe ibid.
thibanus commentator 445
thebani dictum de fati neceſſitate 330
thebit quot dies cōſtituerit per annū 454

thema

themiſtius 49
themiſtius per Hermolaum ex Græco in Latinum ſermonē tranſlatus 177
themiſtius inſignis autor inter Platonicos 169
themiſtij ſententia de Idea 172
themiſtij ſtylus 255
themiſtij verba de Deo 203
themiſtium eleganter de partibus Philoſophiæ ſcripſiſſe 79
in Themiſtio quid laudandum 79.213
theocriti dictum inſigne 23
theodorici ſententia de arte diuinandi per aſtra 26
theodorici ſententia de Aſtronomia 081
theologia ſuprema quæ 12. quid 45. vietoris quid 58. quid mutuat 243
theologiæ ſanctiſſimæ munus quod 010
in Theologia ſubiectum quod 45
theologo quid maximè noceat 67
theologi non poſſunt Deū definire 365. vnde ſcientiam habeant Theologicæ ſcientiæ 45
theologorū ſenſus de mundo angelico 3
theologorū via cōmunis quæ vocetur 96
theologos noſtros myſteria religionis maximè ex Ariſtotele cæteriſq; Philoſophis confirmare 284
theologicum genus Philoſophiæ vnde manet 285
theon 319
theon Aſtrologus 455
theon interpres Græcus Ptolemæi 463
theophilus quid de coniunctionibus magnis ſenſerit 377
theophili Epiſcopi epiſtolæ 133
theophraſtus 48. Philoſophus grauiſſimus 033
theophraſtum grauiter elaboratam Philoſophiam ſcripſiſſe 79
in Theophraſto quid venerandū 79.015
thephſram quid 54
theſauri reperti cuiuſdam agricultoris cauſa quæ 354
theutones quare omnes bonæ corporatura & albi coloris ſint 52
theutones Apoſtolicæ ſedis cur omnes reuerendiſſimi ſint ibid.
thianei aures quales fuerint 240
thomas Anglicus 108.017
thomas 10.56.83. Aquinas 86.192. 363. & Henricus in quo diſſentiant 104. in quo damnetur à Scoto 147
thomæ Aquinatis concluſiones variæ 41. Aquinatis liber de Necromanticis imaginibus 284. Aquinatis ſententia de rebus fortuitis 353
thomæ ſententia de Chriſti præſentia in inferno 91. ſententia de Deo & Ente 180
thomæ ſententiā de adoratione Crucis Chriſti 102
thomæ verba de malo 180. ſentētia falſa de crucis adoratione 104
thomæ Medij Epyrotæ fabella & ſtylus 492
thomā ſolidum de æquabile cōtinere 49
ad Thomam Medum Pici Mirand. epiſtola 246. alia 249
in Thomiſta quid laudandum 79.214
thomiſtæ 56
thomiſtarum opinio de Sacramento 131
thracia cui ſigno cœleſti ſit ſubiecta 426
thronum Iudicij firmitate ſtare 209
thronorum poteſtas ibid.
timæus 207
timæus ſummus Philoſophus & Aſtrologus 082
timæus de anima rationali 26
timæi Methodus in inſtruendis Aſtronomicis præceptis ibid.
ſub Tito rege Hiſpaniarum Iudæi Hiſpania expulſi 286
tob quid ſignificet 41
toletanum concilium quid in Aſtrologos decreuerit 289
τόπος Martis pars 419
tonitrua vnde fiant 371. ex quibus materijs cōficiatur & quare fiāt in Vere 324
tōrres qd Babylonij appellārunt 415.416
totila quare dictus ſit Dei flagellum 357
tragurienſis Epiſcopus 142
tranquillitas vbi 253
tranſcendentia tria in quibus conſiſtit imago 63
tranſcendentia ſex alia 67
tranſgreſſores diuinæ legis quā pœna puniantur 18
triangulatores qui 430
triſgemiſtus 253
trigonica radiatio quomodo à Græcis ſit dicta 404
trigonā radiationem eſſe beneficam 268
trigonocratores qui dicti ſint 430
trigonocratores duos tantùm Aegyptios ſtatuiſſe 415
trigonum quot partibus conſtet 400
in Trigono quot ſigna inueniantur ibid.
de Trigonis & trigonocratoribus rationes Aſtrologorum refutantur 412
trinitas diuina in creatura multiplex 28
trinitas ſecunda Deorum ſupermundanorum quomodo dicatur 50
trinitas tertia Deorum ſupermundanorū quomodo dicatur ibid.
trinitatem Cabaliſtæ cōfiteri debent 72
trogus vnde ſuarum hiſtoriarum exordium fecerit 483
troili Maluetij liber de fortibus 248
ad Troilum Maluetiū Ioannis Pici Mirandulæ epiſtola ibid.
tunicæ pelliceæ quæ 69
tyrannus conſulens Simonidem poëtam de Deo 203

V;

VAleriani dogma 438
vanitas vanitatum quid 40
vapor quomodo humidas impreſſiones in media aut infima regione aëris faciat 320
vapor qua ratiōne in altū conſcendat 13
vaporem in altum conſcendere nō poſſe, niſi attractus radio Solis ibid.
vapores vnde excuſcitentur 331
varro 9
varro Theologus Romanus 264
varro vnde ſuam hiſtoriā ſit exorſus 483
varronis ſentētia de ſuperſtitionum Origine 196
vates optimus qui 359
vates peſſimi qui ſecundùm Homerum & Cecilium 279
vau quid ſignificet 73
venæ quo Lunæ tēpore incidendæ 325
venatio Socratis qualis 67
vendētes de tēplo eiecti, quid ſignificent 39
ventos orientales calidiores eſſe occidentalibus 58
ventres hyemē quare calidiores ſint quàm æſtate 326
venus in quo ſigno exaltetur 412
venus quā dignitatem habuerit in primā mundi inſtitutione 382. quare olim à meridionalib. populis fuerit honoratā 365
veneris domiciliū quod 399. officiū 342
veneris ad terram proportio 319
veneris pars à Græcis quomodo ſit appellata 418
veneris & Lunæ affinitas vnde deprehēdatur 15
veneri quot anni aſſignentur 430
venerē aiūt comparari 13. à Luna cōcludi 14. qui populi coluerint 364
venerē nos inuitare ad hilaritatē, ad beneuolentiam elegantiamq; eiuſdem 364
venerem eſſe felicitatis authorem 362. octauæ ſphæræ præeſſe 74
venerem & domus Martis, & horoſcopū dominam eſſe 389
veneri & Lunam cur fœmineas qualitates nuncupārint Aſtrologi 418
ad Venerem, hominem quendam nunquā niſi coactè, acceſſiſſe 330
per Venerē duplicē, de qua in Sympoſio Platonis dictū, quid intelligēdū ſit 365
cum Venere Iupiter ſi cōaceruatus fuerit quid agat 398
veli templi ſciſſura quid ominetur 4
vellius Aſtrologus 430.430
vellij ſententia de partib. planetarū 419
ver quale futurū ſit vnde præuideat 358
veris qualitatem futuram quæ conſtellatio oſtendat 379
veris natura qualis definiatur 328
vere cur tonitrua fiant 324
verbum quomodo ſuſceperit Carnē 126
verbum in quo ſit 54
verbum ſuum lacerauit iuxta Heremiam quid 78
verbi corporati beneficium ſupremum quod 39
verbi corporati miraculum per ſcitiam Aſtrologiæ eſſe prædictum 388
verba Moyſis quæ exponenda author ſuſceperit 7.8
verba oraculi Heliæ de aduētu Chriſti 36
in Verbis ambiguis & multiplicib. retrotendū eſſe ad intentionē loquentium 99
verum quid 170
verum primū quod 204. ſecundū Auerolum & Auguſtinum quid 167
verum, vnum, bonum, Ens quomodo omnibus inſint ibid. quare vnum 173. & falſum

falſum non in anima, ſed in mente eſſe 193. omne, omni vero debere conſonum eſſe 293
verum, bonum, vnum, Ens quomodo Deo inſint 168
veri definitio 175
veri definitio ſecundũ Auguſtinum 191
ſuper Verũ quare dicatur Deus eſſe 172
veritas ſolidiſſima quæ 168
veritatis ſplẽdor & lux vbi amittat 169
veritatem numerum ſequi 18
veritate nihil iucundius audiri poſſe 40
vergiliæ quomodo aliàs vocitentur 442
vergilius 242
vergilius poëtarum Princeps 113
vergilij ſtylus 272
vergilij dictũ de arborib. cõſerendis 328
veſtes nouæ quo tempore non ſint induendæ 440
veteres cur de rebus diuinis tam exigua ſcripta ediderint 1
via communis quæ 96
victorinus Pictauienſis 241
victorinus an ſaluus ſit 147
victorius Philoſophus 277
de Villa Ioannis Pici Mirandulæ amœna, Carmina ſeu epigrammata 247
vindicta quid 101
vinum ex aqua factum quid figuret 35
vinum qualiter ſanguis Chriſti ſit 121
vinum non remanere in Sacramento poſt conſecrationem ibid.
vino cur aqua miſceatur 35
vires concupiſcentiæ cum beſtijs nobis communes eſſe 25
vires ſi deſint, audacia laus erit, in magnis & voluiſſe ſat eſt 214. *occultas cœleſtibus non ineſſe* 344. 345
vicium actus & perfectio in corporibus terrenis vnde proueniat 345
ad Virginem Sol cùm peruenerit quid accidat 525
in Virgine proba quid deteſtandum 239
ſub Virgine Sol quid efficiat 444
virtus virtutum quæ 20
virtutes in quo ponendæ ſint 44
virtutis conſummatæ etiam primos motus amputare 49
virtutum omnium normam & regulam debere eſſe 211
virtutes morales & Cardinales remanere in patria etiã poſt reſurrectionem 45
viſibilibus naturæ ſignis, inuiſibilia dei nobis philoſophantibus oſtendi 211
viſio qualis actio 25
viſus ſenſus 22
vita æterna quæ 28
vita quare imperfecta dicatur 164
vita noſtra quomodo informanda ſit ad exemplar vitæ Cherubicæ 209
vitæ ſortes vnde iudicatæ ſint 430. *humanæ ſeptenarij qui* 64. *virtutem, ſpiritu lucido ad corpus transfundi* 21
à Vitæ integritate mẽtem ſanam, firmam & robuſtam ſperari poſſe 255
vitam omnem eſſe mortalem 49
ad Vitam æternam poſſidendam duo remedia eſſe 255 (518
vites ſub quo Lunæ tẽpore ſint plantãdæ
vitibus ponendis lumen decreſcens minimè fœlix ibid.
vitibus cædendis quæ dies lunæ maximè idonea ſit ibid.
vitiliginem morbum quomodo appellent Græci 324
vitulos autumno magis caſtrari 329
viuendi genera tria 245
vltionem ſæpe opus iuſtitiæ eſſe 23
vltores decẽ intra vnumquemq; eſſe 54
vnitas indiuidua quæ 163. *vnde ſit deriuata* 28. *in reb. ib. omniũ principaliſſima quæ ibid. in creaturis triplex ibid. principiũ totius mundi* 31. *omniũ numerorum principium* 162
vnitas, qua vnũ ſibi eſt vnũ quarum rerũ copula, quibus modis conſtet 20
vnitatis pacem quid perturbet 162. 561
vnitati qui numerus proximus ſit 18
vnitatem eſſe Deum ibid.
vnitatem antecedere ibid.
vnitatem diſtingui à puncto 89
vnitatem ſolam perfectam & ſimplicem ſolitariamq; eſſe 18
vnitate nihil perfectius ibid.
per vniuerſale quid intelligatur 346
vniuerſalia vnde 46
vniuerſum quid 346
vnũ quid 16. 53. *quid ſecundũ Parmenidẽ* 161. *ſecundũ Dionyſiũ quid* 162. *quid dicatur ſecundum Dionyſiũ* 172. *quid dicatur* 194. *in q̃ diuidatur* 167
vnũ, verum, bonũ, Ens quomodo Deo inſint 169. *ſupra Ens nõ addere* 43. *quomodo ſub Entis ratione cõcipiat* 167
vnum quare Deus dicatur 177
vnum & bonum apud Pythagoricos vnde appellationem habeant 31
vnum primum & primum ſimul quid 28
vnum, Ens, bonum, verum, quomodo omnibus inſint 166
vnius prædicamenti ratio quid 61
intra Vnius terminos qđ cõcludatur 160
vni quid opponatur ibid.
vnum Ente eſſe ſuperius quid ſit ſecundũ Parmenidẽ 162. *eſſe prius Ente* 160. *& Enti æquè cõcreta eſſe, quomodo intelligat* 172. *eſſe Ente cõmunius quare dicat* 166. *& Ens, eſſe æqualia* 162
vnũ Metaphyſicũ eſſe fundamentũ vnius Arithmetici 46. *eſſe cõcretũ nomẽ* 172
poſt Vnum, verum, bonum Ens, alia duo genera eſſe quæ rebus inſunt; nimirum Aliquid & res 166
ſuper Vnum quare dicatur Deus eſſe 172
per Volatile quod creatum eſt die quinto, quid intelligatur 55
volucres an aërem inhabitare dici poſſint incertum 26
volucres cœli 39
voluntas antecedens Dei quid 64
voluntas in rebus magnis eſt laudanda 6
voluntatis motus quò tendatur 103
voluptas optima vbi 169
voluptas intelligentiam conſequens optima & diuturna 25
voluptas quale malum 159
voluptates quare nos amplectantur 239
vrbanus Pontifex Romanus quo tempore vixerit 143
in Vrbis conſtitutione ſi pars cœlum obtinuerit, principes eius ciuitatis gladio plerunq; perituros 361
ex Vrbis fundatione Aſtrologos prædicere poſſe 428
vrbiũ fata vnde prænũcientur 425. *initia ignota eſſe* 451. *vaſtationum cauſæ quæ* 357
ex Vrbium inſtauratione quomodo Aſtrologi prædicant 425
vrſæ minoris qua Phœnices nauigãt primus inuentor qui 403
vulturem cadentem quare Ptolemæus vocet Lyram 449

X.

XAmolxidis Magia quid 216

Y.

Ὑπερϑάλια quid 104
ὑπανίσχα ſigna quæ vocentur 410

Z.

ZAchariæ figuratio de decẽ ſphęris 19
zachariæ Philoſophi opera vbi inuenta ſint 256
zaël Iſraëlita Aſtrologus 465
zaël Iſraëlita quid probet 416
zamolzidis Magia quid 80
ze quid ſignificet 73
zeno 160
zenophanes 62
zenophanem mundum archetypũ ſphæram appellaſſe 18. 19
zodiaci obliquitatem quis primus excogitauerit 483
per Zodiacum an ſtellæ erraticæ æquo curſu deferantur 379
zoophyton quid 5
zoroaſter 82
zoroaſter de Delphico oraculo 212
zoroaſt. apud quos abſolutior habeat 32
zoroaſter victus à Nino rege 292
zoroaſter 52. 69
zoroaſter quo tempore vixerit 433
zoroaſtris Magia quid 80. 216
zoroaſtris dogmata de anima alata quid præfigurent 212
zoroaſtris liber 219
zoroaſtris libros illos nõ fuiſſe, quos Gnoſtici hæretici circumtulerunt 284
zoroaſtris fabula de alata anima 212
zoroaſtrem Oromaſi filium eſſe 80
zoroaſtrem inter antiquos Aſtrologos peritiſſimum, victum eſſe à Nino rege maximè huius artis ignaro 292
zorobabel 80
poſt Zorobabel inſtaurationẽ templi quæ Hebræorum litera in vſu, & à quo inuentæ fuerint. 261
ſub Zorobabel inſtauratum eſſe templum Ieroſolymitanum 117.

IN TOMVM PRIMVM IOANN. PICI MIRAND. INDICIS FINIS.

Digitized by Google

IOANNIS PICI MIRANDVLAE IN HEPTAPLVM, DE SEPTIFORMI SEX DIERVM GENESEOS ENARRATIONE,

ad LAVRENTIVM MEDICEM

PRAEFATIO.

MOVIT æmulatio me ſtudiorum tuorum, Laurenti Medices, vt arcana Moſeos volumina recenſerem: Cùm ſuperiore hyeme quantum ocij dabatur à republica non alibi te magis aut libentius operam ſumere, quàm in ea lectione animaduerterem: Tum eodem quoq; priuata ratio ſubinuitauit: Quoniam operi alteri meo, ſuo quidem auſpicio iam pridem, ſed & in tuum nomen creſcenti, quo Dauidicos hymnos à Septuaginta verſos interpretibus, & in eccleſia iugiter perſonantes non modò à ſuſpicione omni calumniaq́; aſſerere, ſed interpretamenti quoq; facibus illuminare tentaui, nulla prorſus vtilior tractatio, nulla fructuoſior quàm eorum librorum, nulla rurſum conſentanea magis (aut vt verius dixerim) neceſſaria reperitur. Accedit autem per hos dies, vt in mundi fabrica celebratis illis operibus ſex dierum fuerim aſſiduus: quibus totius naturæ ſecreta contineri vt credamus, magnæ ſe rationes offerunt. Nam vt illud omittam, quod hæc omnia propheta noſter Deo plenus ac cæleſti dictante ſpiritu totius magiſtro veritatis excepit, nónne eundem nobis cùm noſtrorum tùm ſuorum, tùm gentium deniq; teſtimonia prorſus humanæ ſapientiæ doctrinarumq́; omnium & literarum conſultiſſimū prodiderunt? Extat apud Hebræos Salomonis illius cognomento ſapientiſſimi liber, cui Sapientia titulus, non qui nunc in manibus eſt Philonis opus, ſed alter Hieroſolyma, quam vocant ſecretiore lingua compoſitus, in quo vir naturæ rerum, ſicuti putatur, interpres omnem ſe illiuſmodi diſciplinam fatetur de Moſaicæ legis penetralibus accepiſſe. Sunt item quantum attinet ad noſtros, & Lucas & Philon authores grauiſſimi illum in vniuerſa Aegyptiorum doctrina fuiſſe eruditiſſimum. Aegyptijs autem vſi ſunt præceptoribus Græci omnes, qui habiti diuiniores, Pythagoras, Plato, Empedocles & Democritus. Notum illud Numenij philoſophi non aliud eſſe Platonem quàm Atticum Moſem. Sed & Hermippus Pythagoricus atteſtatur, Pythagoram de Moſaica lege plurima in ſuam philoſophiam tranſtuliſſe.

Quod ſi rudis in ſuis libris & popularis interim Moſes potiùs quàm aut philoſophus aut theologus aut magnæ alicuius ſapientiæ artifex apparet: Reuocemus eò mentem, fuiſſe veterū ſapientum celebre inſtitutum, res diuinas vt aut planè non ſcriberent, aut ſcriberent diſſimulanter. Hinc appellata myſteria, nec myſteria quæ non occulta, hoc ab Indis, hoc ab Aethiopibus, quibus de nuditate cognomen, hoc ab Aegyptijs obſeruatum. Quod & Sphinges illæ pro templis inſinuabant. Ab eis edoctus Pythagoras ſilentij factus eſt magiſter: nec ipſe quicquam literis mandauit præter omnino paucula quæ Damæ filiæ moriens commendauit. Non enim quæ circumferuntur aurea carmina Pythagoræ ſunt, vt vulgò etiam doctioribus perſuaſum, ſed Philolai. Legem deinceps eam Pythagorici religioſiſſimè tutati ſunt: eam Lyſis ab Hipparcho violatam queritur. In eam deniq; iuratos Ammonij diſcipulos, Origenem, Plotinum & Herenniū, Porphyrius eſt author. Plato noſter ita inuolucris ænigmatum, fabularum velamine, mathematicis imaginibus, & ſuboſcuris recedentium ſenſuum indicijs ſua dogmata occultauit, vt & ipſe dixerit in epiſtolis, neminem ex his quæ ſcripſerit, ſuam ſententiam de diuinis apertè intellecturum, & re minus credentibus comprobauerit. Quare ſi ob id Moſeos lectionem velut exculcatam putamus, quòd nihil habeat in priori fronte non vulgarium, non rude, damnemus eodem exemplo antiquos omnes philoſophos ruditatis & ignorantiæ, quos totius ſapientiæ magiſtros veneramur. Quin idem obſeruatum in eccleſia cernimus, Ieſus Chriſtus imago ſubſtantiæ Dei euangelium non ſcripſit, ſed prædicauit: prædicauit autem turbis quidem in parabolis, ſeorſum autem paucis diſcipulis, quibus datum erat noſſe myſteria regni cælorum, palàm citraq́; figuras: Neq; omnia paucis illis, quia non omnium capaces, & multa erant quæ portare non poterant donec adueniens ſpiritus docuit omnem veritatem. Diſcipuli Domini tam pauci electi de tot millibus multa ferre non poterant. Turba omnis Iſraëlitica, ſartores, coci, macellarij, opi-

a lionet,

liones, ſerui, ancillæ, quibus omnibus legenda lex tradebatur totius Moſaicæ vel diuinæ potiùs ſapientiæ, ferre onus non potuiſſent. Ille quidem in montis ſublimitate, mõtis vtiq; illius in quo & Dominus ſæpè diſcipulos alloquebatur, diuini ſolis lumine colluſtratus tota facie mirum in modum ſplendeſcebat, ſed quia lucem ferre non poterat populus oculis cacutiẽtibus & nocturnis, velata facie illis verba faciebat. Redeamus ad noſtros.

Scripſit Matthæus primus Euangelium, & vt inquit propheta abſcondens in corde ſuo Dei eloquia ne peccaret, ita ſolùm quæ ad Chriſti humanitatẽ attinebant hiſtoria proſequutus eſt, ne intercederet obliuione memoria rerum geſtarum, vt propterea in myſtico Ezechielis ſpectaculo per hominem figuratum illum intelligamus. Ioannes qui præ omnibus maximè diuinitatis ſecreta reuelauit, tribus quidem vulgatis euangelijs & à Domini cruce multis exactis annis coactus loqui quæ diu tacuerat, ad abolendam hæreſim Ebionitarum, quæ Chriſtum hominem non etiam Deum aſſeuerabat, de æterna filij generatione, ſed paucis, ſed obſcurè pronunciauit. Inde exorſus: In principio erat verbum. Paulus Corinthijs negat ſolidum cibum, propterea quòd adhuc carnis legibus viuant non autem ſpiritu, & ſapientiam loquitur inter perfectos. Diſcipulus Pauli Dionyſius Areopagita ſanctum & ratum inſtitutum fuiſſe ſcribit eccleſijs, ne dogmata ſecretiora per literas, ſed voce tantùm ijs qui ritè eſſent initiati communicarentur. Hæc pluribus ſum proſequutus quòd ſunt multi qui Moſeos librum ducto argumento de rudi cortice verborum tanquam aliquid de medio & triuiale contemnant & aſpernentur, nihilq; apud eos minus credibile quàm habere illum in receſſu diuinius aliquid quod frõte promittat.

Quod ſi ſatis eſt confutatum iam illud creditu facile, ſicubi de natura, de totius opificio mũdi tractatum ab eo, id eſt, ſi quid in parte operis ſui velut agri cuiuſpiam ſint ab eo theſauri defoſſi omnis verè philoſophiæ: Factum in primis hoc in hac parte vbi vel ex profeſſo de rerum omnium emanatione à Deo de gradu, de numero, de ordine partium mundanarum altiſſimè philoſophatur. Propterea fuit decretum veterum Hebræorum: cuius etiam meminit Hieronymus, ne hanc mundi creationem quiſquam niſi matura iam ætate attingeret. Videbor igitur fortaſſe feciſſe operæpretium, ſi immoratus diutiùs exactiore cura & operoſiore, vt licuit per noſtram imbecillitatem ſtudio rimatus ſum intellectum Moſaicæ lectionis: In cuius enarratione cùm permultos elaboraſſe Latinos Græcosq; viderem. Præterea Chaldæos & Hebræos interpretes veteres nouosq; prope innumerabiles, ne cogitare quidem audebam nouum aliquid ſuper hac re vel ſcribere vel commentari. Cæterùm memineram cautum Moſaica lege, ne quis agrum ſuum penitùs totumq; demeteret: ſed intactam ex eo portionem pauperibus & egenis relinqueret qui mergites inde & manipulos ad famem tolerandam ſibi acciperent. Hoc cùm veniſſet in mentem, ſagacibus oculis luſtrare cœpi latiſſimos prophetæ campos indagaturus, an cùm doctiſſimi interpretes non minus cultores legis fuerint quàm interpretes, iuxta legis edictum intactam partem aliquam reliquiſſent, nobis vtpote infirmioribus demetendam. Vnde mihi ego quoq; vel pauculas ſpicas decerperem imponendas aris eccleſiæ quaſi primitias frugũ, ne à priuilegijs templi ceu non verus Iſraëlita ceu penitùs aſymbolus eliminarer. Succeſſit ex voto res non quòd poſſum equidem quicquam quod illi non potuerunt, ſed quòd & illi de legis præcepto noluerunt induſtriæ poſteriorum viam præſtruere: & ea inſuper eſt agri vaſtitas, ea fœcunditas, vt par illi frumentorum numerus nullus eſſe poſſit, vt quanquam & infinita ferè & valentiſſima opera in eo ſe totis viribus exercuerint, dicere tamen euangelicum illud adhuc poſſumus: Meſſis multa, operarij pauci. Quæ igitur ſuper hoc libro viri ſanctiſſimi Ambroſius & Auguſtinus, Strabus item & Beda & Remigius, & ex iunioribus Egidius & Albertus: quæ item apud Græcos Philon, Origenes, Baſilius, Theodoritus, Apollinarius, Didymus, Diodorus, Seuerus, Euſebius, Ioſephus, Gennadius, Chryſoſtomus, ſcripſerunt intacta penitùs à nobis relinquentur: Cùm & temerarium & ſuperfluum ſit in ea ſe agri parte infirmum hominẽ exercere, vbi ſe pridem robuſtiſſimæ mentes exercuerunt. De his item quæ vel Ionetes vel Anchelos vel Simeon antiquus Chaldaicè tradiderunt, vel ex Hebræis aut veteres Eleazarus, Aba, Ioannes, Neonias, Iſaac, Ioſeph: aut iuniores, Gerſonides, Sardias, Abraam, vterq; Moſes, Salomon & Manaën conſcripſerunt, nullam nos in præſentia mentionem habebimus.

Afferemus autem præter hæc omnia ſeptem alias expoſitiones noſtra inuenta & meditata, in quibus illud primum curabimus, euincere ſi poterimus tres difficultates, cum quibus videntur his omnibus qui enarrandum librum hunc ſuſceperunt magna & difficilis fuiſſe colluctatio. Prima eſt ne quid aut minus ſufficienter, aut parum doctè & ſapienter à Moſe dictum videatur: A qua ſe quidam hoc pacto exoluerunt, quod idcirco neq; dixit de omnibus neq; attulit grandia & ſublimia, quia rudi populo loqueretur, qui nõ erat intelligentiæ omnium ſatis

idoneus:

idoneus: Nos credere poſſumus ſatis factum rudibus auditoribus, ſi lumẽ ſcientiæ, quod introſpicerent ſapientes, craßioribus verbis quaſi cornea teſta circumdatum obduxerit, ne hebetiores inde oculi perſtringerentur. Attulerit ergo lumen, vt ſanis oculis proforet, incluſum tamen & velatum attulerit, ne lippientibus officeret. Neq; enim minus ille aut debuit, aut potuit, aut noluit iuuare doctos quàm indoctos.

Secunda eſt difficultas, vt tenor idem ſit interpretamenti ſibi conſentiens ex ſe aptus, & vno quaſi ductu tota ſeries à quo primitùs ſenſu proficiſcitur, in eundem illum quaſi memor propoſiti referatur. Nec ſi fortaſſe hîc de ideis loquentem introducamus, proxima clauſula de elementis agere, vel de homine illum velimus. Arbitrarium hoc & violentum genus expoſitionis. Quod euitare tamen in huius libri enarratione impoßibile multis, ne dicam difficile, operoſum profectò omnibus viſum eſt. Tanta eſt perplexitas, tanta ambiguitas, tanta varietas vniuerſa lectionis. Vide quanti laboris, quàm non factu ſit facile id, quod animo nos concepimus (vtinam conſequamur) vt nõ vno duntaxat ſed ſeptemplici ſenſu à capite ſemper nouum opus exorſi, perpetua & impromiſcua expoſitionis ordine totam hanc mundi creationem, nihil niſi priorum opibus interpretemur.

Tertia difficultas in hoc verſatur, ne extraneum aliquid, vel prodigioſum, vel alienum à rerum natura, quæ nunc cõſpicitur, & à veritate, quam à philoſophis melioribus compertam, noſtri etiam receperunt aſſerentem prophetam: imò per prophetam diuinum ſpiritum, faciamus.

Cur autem ſeptem à nobis allatæ expoſitiones quæ ratione ſuſceptæ, quod noſtrum cõſilium, & quæ neceßitas nos ad eas impulerit: quid omnino ſit nouum hoc quod afferre molimur, ſequenti capite palàm faciemus. In quo illius qui de hac materia, id eſt, de mundi creatione abſolutißimè, ad naturæ ipſius æmulationem ſit ſcripturus, ideam pingentes: conabitur tùm in ſequentibus recomprobare, prophetam noſtrum ab illa nihil quaſi archetypo decidiſſe: ſed aſſequutum omnibus numeris ita, vt nihil aliud pro tali idea quàm ipſemet proponendum ſit omnibus, & magnitudinem eius admirari omnes faciliùs quàm æſtimare pro dignitate poßimus.

Debentur autem tibi hæc noſtra qualiacunq; ſint adhuc rudimenta noſtræ iuuentutis Laurenti vir clarißime: vel quia ſunt mea qui tibi meipſum iampridem dedi & voui: vel quia hoc ipſum tu nobis, in quo ſunt nata Feſulani ſeceſſus ocium paraſti. Quod interuentu etiam crebro vel aßiduitate potius Angeli Politiani familiaris tui conditur, cuius amœnum & fertile ingenium quàm antea flores literarum varios extulerat, iàm nunc vt arbitror ſolidam philoſophiæ maturamq; adeò frugem pollicetur. Accedit quod conſuetum eſt cum his quos amamus vel colimus, feſtum aliquid aut lætum euenit, non ſolùm verbis congratulari, ſed aliquo etiam munere fauere, vt ſic dixerim, illorum fœlicitati, & teſtatam apud eos facere lætitiam animi noſtri. Opportunè igitur noſtra hæc lucubratio ad te venit, quo tempore Ioannes filius ea ætate, qua nemo anteà, ſummo Chriſtianorum ordinum collegio à Pontifice ſummo Innocentio octauo deſtinatus eſt, & indole ipſius quæ de ſe bona omnia promittit, & tuis meritis tuaq; authoritate id ſibi iure & meritò poſtulantibus. Reliquum vt optemus, dignum ſe ille exhibeat hac dignitate. Quod fecerit ſi quem & patrem & dignitatis authorem habuit, eundem vitæ exemplar, id eſt, prudentiæ totiusq; virtutis habuerit. Vale.

JOANNIS PICI MIRANDVLÆ
IN HEPTAPLVM DE OPERE
ſex dierum Geneſeos,

AD LECTOREM PRAEFATIO.

TRES mundos figurat antiquitas, Supremum omnium vltramundanum, quem theologi angelicum, philoſophi autẽ intellectualem vocant, quem à nemine ſatis pro dignitate decantatum, Plato inquit in Phædro, proximum huic cœleſtem, poſtremum omnium ſublunarẽ, hunc quem nos incolimus. Hinc tenebrarum mũdus, ille autem lucis, cœlum ex luce & tenebris temperatur. Hic per aquas notatur fluxa inſtabiliq; ſubſtantia, ille per ignem lucis candore & loci ſublimitate, cœlum natura media, idcirco, ab Hebręis שמים quaſi ex אש & מים ex igne & aqua, quę diximus compo-

ſitum nuncupatur. Hîc vitæ & mortis viciſſitudo, illîc vita perpetua, & ſtabilis operatio, in cœlo vitæ ſtabilitas, operationum locorumq; viciſſitudo. Hic ex caduca corporum ſubſtantia, ille ex diuinæ mentis natura, cœlum ex corpore, ſed incorrupto, ex mente, ſed mancipata corpori conſtituitur. Mouetur tertius à ſecundo, ſecundus à primo regitur: & ſunt præterea inter eos differentiæ plurimæ, quas hîc enarrare non eſt conſilium, vbi hæc præterfluimus potiùs quàm inundamus.

Hoc non prætermiſerim figuratos hos mundos tres à Moſe euidentiſſimè in admirabilis illius tabernaculi ſui conſtructione. Partitus eſt enim tabernaculum in partes tres, quarum ſingulæ ſingulos, quos diximus, mundos repræſentare expreſſiùs nullo modo poſſent. Etenim prima pars nullo defenſa tecto vel vmbraculo imbribus, niui, ſolibus, calori, frigoriq; obuia erat & opportuna, & quod eſt noſtri, id eſt, ſublunaris mundi, euidentius ſimulachrum inhabitabant eam, nō modò homines mundi & immundi, ſacri & prophani, ſed & omnifarij generis animalia, eratq; in ea vel ob ſacrificia iugesq; immolationes vitæ & mortis perpetua viciſſitudo. Reliquæ duæ partes ambæ obtectæ & vndiq; ab omni peregrina iniuria liberæ, quemadmodum & vterq; mundus tam cœleſtis quàm ſupercœleſtis, nec iniuriæ capax nec contumeliæ: Ambę item ſanctitatis nomine honeſtatæ, ita tamen vt quæ erat ſecretior, ſancti ſanctorum, reliqua ſancti tantùm titulo decoraretur: ſicuti quamuis & cœleſtis & angelicus mūdus vterq; ſanctus, quoniam ſupra lunam poſt luciferi caſum, nec macula, nec peccatum, aut eſt, aut eſſe poteſt, angelicus tamē cœleſti longè ſanctior & diuinior habetur.

Sed quid remotiores has ſimilitudines proſequimur? Nam ſi poſtrema pars tabernaculi erat hominibus & brutis communis. ſecundam, quæ tota auri ſplendore fulgebat, candelabrum illuminabat ſeptem lucernis diſtinctum, quæ vt dicūt omnes interpretes Latini, Græci & Hebręi, ſeptem Planetas ſignificant: In tertia parte omnium ſacratiſſima, alata Cherubin erant, nónne noſtris tres mundos oculis ſubijciunt? & hunc quem & bruta & homines incolunt, & cœleſtem in quo planetæ coruſcant, & ſupercœleſtem habitaculum angelorum.

Admonemur autem hinc etiam altioris euangelici ſacramenti. Nam quoniam nobis ad mundum ſupercœleſtem ad angelorum conſortium, reſerata eſt via per Chriſti crucem & ſanguinem, idcircò illo occumbente ſciſſum eſt velum templi, quo ſancta ſanctorum, per quæ angeli eum diximus mundum ſignificari, ab alijs partibus diſcludebantur. Quod fuit indicio patere iam aditū homini ad Dei regnū, ad Deum ipſum, qui volat ſuper cherubin, aditum ab initio ob peccatum primi parentis iuſtitiæ legibus occluſum.

Hæc ſatis de tribus mundis, in quibus illud in primis magnópere obſeruandū vndè & noſtra ferè tota pendet intentio, eſſe hos tres mundos mundum vnum, non ſolùm propterea quòd ab vno principio & ad eundem finem omnes referantur, aut quoniā debitis numeris temperati, & harmonica quadam naturæ cognatione atq; ordinaria graduum ſerie colligentur: Sed quoniam quicquid in omnibus ſimul eſt mundis, id & in ſingulis continetur: neq; eſt aliquis vnus ex eis, in quo non omnia ſint quæ ſunt in ſingulis, quam Anaxagoræ credo fuiſſe opinionem, ſi rectè eum ſenſiſſe putamus, explicatam deinde à Pythagoricis & Platonicis. Verùm quæ in mundo ſunt inferiori, in ſuperioribus ſunt, ſed meliore nota: quæ itidem ſunt in ſuperioribus in poſtremis etiam viſuntur, ſed degenere conditione & adulterata, vt ſic dixerim natura. Eſt apud nos calor qualitas elementaris, eſt in cœleſtibus virtus excalfactoria, eſt in angelicis mentibus idea caloris. Dicam aliquid expreſſius. Eſt apud nos ignis quod eſt elementum, Sol ignis in cœlo eſt, q̄ſt in regione vltramundana ignis ſeraphicus intellectus. Sed vide quid differant. Elementaris vrit, cœleſtis viuificat, ſupercœleſtis amat. Eſt aqua apud nos, eſt aqua in cœlis, huius motrix & dominā, veſtibulum, ſcilicet, cœlorū Luna: Sunt aquæ & ſuper cœlum, mentes cherubicæ. Sed vide quæ in eadem natura diſparilitas conditionis: humor elementalis vitæ calorem obruit, cœleſtis eundem paſcit, ſupercœleſtis intelligit. In primo mundo Deus vnitas prima, nouem angelorū ordinibus quaſi ſphæris totidem præeſt, immobiliſq; ipſe omnes mouet ad ſe. In mūdo medio, id eſt, cœleſti, cœlum empyreum, nouem itidem ſphæris cœleſtibus quaſi dux exercitui præeſt, quæ cùm ſingulæ motu inceſſabili voluantur, illud tamē, Deum imaginans, immotum eſt. Sunt & in mundo elemētari poſt materiam primam ipſius funda-

fundamentum, nouem ſphæræ formarum corruptibilium. Tres, ſcilicet, corporum vitæ expertium, quæ ſunt elementa & mixta, tùm inter hæc media, quæ mixta quidem, ſed imperfecta, quales in ſublimi quæ fiunt impreſſiones. Tres vegetabilis naturę, quę in tria primùm genera diuiditur, herbarum, fruticum & arborum. Tres animæ ſenſualis, quæ aut imperfecta eſt, qualis quæ in Zoophytis: aut perfecta quidem, ſed intra terminos irrationalis phantaſiæ: aut quod ſummum in brutis eſt, humanæ etiam capax eruditionis, quod quaſi medium eſt inter hominem & brutum, ſicut Zoophytum medium eſt inter brutum & plantam.

Sed de his plura quàm opus ſit, hoc tantùm addiderimus, mundorum mutuã continentiam ſacris etiam literis indicari. Cùm & ſcriptum in Pſalmis ſit: Qui creat cœlos in intellectu, & angelos Dei legimus ſpiritus eſſe, & miniſtros eius flammã ignis vrentis, hinc ſæpè diuinis cœleſtia cognomenta, ſæpè etiam terrena, dum nunc per ſtellas, nunc per rotas & animalia, nunc per elementa figurantur, hinc & terrenis ſæpè cœleſtia nomina. Quoniam, ſcilicet, aſtricti vinculis concordię, vti naturas, ita etiam appellationes hi omnes mundi mutua ſibi liberalitate cõdonant. Ab hoc principio (ſi quis fortaſſe hoc nondum aduertit) totius ſenſus allegorici diſciplina manauit. Nec potuerunt antiqui patres alijs alia figuris decenter repræſentare, niſi occultas, vt ita dixerim, totius naturæ & amicitias & affinitates edocti. Alioquin nulla eſſet ratio cur hoc potius hac imagine, aliud alia quàm contrà repræſentaſſent. Sed gnari omnium rerum & acti ſpiritu illo qui hæc omnia non ſolùm nouit, ſed fecit naturas vnius mundi, per ea, quæ illis in reliquis mundis nouerant reſpondere, aptiſſimè figurabant.

Quare eadem opus cognitione (niſi idem adſit & ſpiritus) his, qui illorum figuras & allegoricos ſenſus interpretari rectè voluerint. Eſt autem præter tres, quos narrauimus, quartus alius mundus, in quo & ea omnia inueniãtur quæ ſunt in reliquis: hic ipſe eſt homo, qui & propterea, vt catholici dicũt doctores in euangelio, omnis creaturæ appellatione cenſetur. Cùm prædicandum hominibus euangelium, non autem brutis & angelis, prædicandum tamen omni creaturæ à Chriſto demandatur. Tritum in ſcholis verbum eſt, eſſe hominem minorem mundum, in quo mixtum ex elementis corpus, & cœleſtis ſpiritus, & plantarum anima vegetalis, & brutorum ſenſus, & ratio, & angelica mens, & Dei ſimilitudo conſpicitur. Quatuor igitur hos mundos ſi ſtatuamus, credibile eſt Moſem dictutum de mundo ſufficienter, de his omnibus diſſeruiſſe: & cùm naturam ſcriptor effigiet, ſi ſit naturæ cõſultus, qualem hunc noſtrum, ſi quem alium credimus, credibile doctrinam de illis non aliter diſpoſitam, quàm in ſeipſis illos omnipotens Deus opifex diſpoſuit, vt ſit verè ſcriptura hæc Moſeos imago mundi expreſſa, quemadmodum legimus etiam ei præceptum in monte vbi hæc didicit, vt omnia faceret ſecundum exemplar quod in monte viderat.

Primum igitur quod eſt omnium maximum, ſicut oſtendimus, quæ ſunt in omnib. mundis contineri in ſingulis, debuit Moſes æmulator naturę de nullo vſquam ex illis mundis agere, quin ſub eiſdem verbis eodemq́; contextu de omnibus ſimul pariter ageret. Vnde quadruplex ſtatim totius Moſaicæ lectionis expoſitio naſcitur, vt primo loco quicquid ibi eſt ſcriptum, de angelico mundo & inuiſibili, nullam omnino de alijs mentionem habentes, enarremus. Secundo loco itidem omnia de cœleſti mundo: tum de ſublunari hoc & corruptibili: quarto de natura hominis. Nam ſi vſquam de intelligibili puta tractabitur, quin ſicut ille in ſe poſtremas omnes naturas continet, ita & eadem de reliquis mũdis nos ſcriptura admoneat, poſſumus certè imò debemus omnes particulas de omnibus interpretari: Rurſus ſicut naturæ quanquam in ſeipſis promiſcuæ inuicem contineantur, diſcretas tamen proprias ſedes, & peculiaria quædam iura ſortitæ ſunt, ita & ſi ſingulis in partibus præſentis operis de quadruplici natura eadem ſerie literæ diſſeratur: credendum tamẽ prima in parte de prima agi natura peculiariùs, atque eodem ordine deinceps in reliquis. Vnde & quintæ exoritur expoſitionis neceſſitas. Accedit quod qua ratione hæc ſunt diſtincta, quia tamen nulla eſt multitudo, quæ non ſit vna, diſcordi quadam concordia ligantur, & multiformibus nexuum quaſi catenis deuinciuntur.

Quod cum toto etiam opere agere Moſem ſit veriſimile, ad ſextam iam nos interpretationem vel inuitos vocat. In qua oſtendemus quindecim eſſe modos, quibus

rem aliam alij cognatam vel coniunctam intelligere poſſumus, & cùm neque plures ſint,nec pauciores,ita eos omnes & ſufficienter & dilucidè à propheta expreſſos, vt nihil expreſſiùs vnquam de rerum natura ſcripſerit Ariſtoteles.

Poſtremò quemadmodum ſex diebus Geneſeos ſabbathum ſuccedit,id eſt,quies, congruum vt & nos poſt procedentium à Deo rerum ordines diſtributos, & explicatam eorum vnionem & differentiam,fœderaq; & habitudines ſeptima iam & ſabbatharia (vt ſic dixerim) enarratione de creaturarum fœlicitate, deq; reditu ad Deum, qui per Moſaicam,& Chriſtianam legem elongato, inde ob peccatum primi parentis homini contigit,aliqua perſtringamus: referẽtes quæ de his in præſenti ſcriptura Moſes apertiſſimè occultauit, vt fiat palàm de Chriſti aduentu, de eccleſiæ profectu, de gentium vocatione,expreſſiſſimum hic vaticinium legi. Vt ſit verè hic liber, ſi quis alius talis,liber ſeptẽ ſignaculis obſignatus,plenus omni doctrina,omnibus myſterijs.

Non autem imitabimur eos qui aggreſſi aliquando hanc mundi creationem exponere. Quicquid vſquam apud philoſophos & apud theologos de Deo,de angelis, de materia,de cœlo,deq; tota natura diſputatum eſt huc congeſſerunt. Quod apud Hebræos maximè Iſaac Perſa, & Samuel Ophinides peccauerunt: Sed ſolùm quid ſibi Moſaica litera velit,quid verborum contextus,vel indicet,vel ſignificet,declarare pro viribus annitemur. Nec ſi oſtendemus per firmamentum,puta octauam ſphęram ſignificari,ſtatim de illa exordiemur diſputationem,quo pacto rapiat cęteras ſphęras, quot ſignis diſtincta,quot imaginibus, ſimplicine motu, an potius duobus an veriùs tribus in diuerſa nòtetur. Aut ſicubi dictione aliqua indicari hominis animum dixerimus,digrediemur ad omnia quæ ſcribuntur de anima enucleanda, ſed ea tantùm de vnaquaq; re ſtrictim etiam & curſim annotabimus, de quibus mentionem author expreſſam facere videatur. Dixi ſtrictim etiã & curſim, quia non illud hoc in opere eſt conſilium,vt qui hæc,alibi non didicerunt,hic primùm diſcãt, ſed vt quæ ſciunt iam eſſe vera in prophetæ verbis agnoſcant,& quæ immenſis voluminibus digeſta à theologis & philoſophis legerunt,quo pacto hic paucis & comprehenderit & occultauerit intelligentes,reuelata facie legiſlatorem loquentem audiant. Quod ſi quis etiam fortè actus ſpiritu ſanctæ ruſticitatis non tàm petita hæc altiùs myſteria non probauerit, quàm ſimpliciorem potiùs & ſibi accommodatiorem optauerit ſacri contextus enarrationem: Iubebo eum priùs meminiſſe Pauli præcipientis, ne aut qui manducantem ſpernat,aut qui non manducat manducantẽ iudicet. Tum ipſum non meis ſed Auguſtini in ipſa etiam ſua in Geneſim expoſitione alloquar verbis in hunc modum: hæc tu ſi potes apprendas, ſi nondum potes,relinquas valentioribus. Tu verò cum ſcriptura non deſerente infirmitatem tuam & materno inceſſu tecum tardiùs ambulante proficias. Illa enim ſic loquitur vt altitudine ſuperbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos paſcat, affabilitate paruos nutriat. Sed redeamus ad nos & ab ipſo corruptibili mundo quem habitamus,exordientes præſtemus quantum, ſcilicet, poſſumus quod polliciti ſumus: Alioquin & in magnis eſt ſatis voluiſſe,& vt inquit Pomerius,magnarum rerum magnus conatus, profectus eſt, Moſaica verba veniunt exponenda.

VERBA

VERBA IPSA PROPHETAE QVAE EXPONENDA SVSCEPIMVS, hæc ſunt, Geneſ. 1.

IN principio creauit Deus cœlum & terram: terra autem erat inanis & vacua, & tenebrę erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Et dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux: & vidit Deus lucem quòd eſſet bona, & diuiſit lucem à tenebris: appellauitq́ lucem diem, & tenebras noctem: factumq́ eſt veſpere & mane dies vnus.

Dixit quoq́ Deus fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: & fecit Deus firmamentum, diuiſitq́ aquas quę ſub firmamento ab his quę erant ſuper firmamentum: & factum eſt ita: Vocauitq́ Deus firmamentum, cœlum: & factum eſt veſpere & mane dies ſecundus.

Dixit verò Deus: Congregentur aquę quę ſub cœlo ſunt in locum vnum, & appareat arida: & factum eſt ita: Et vocauit Deus aridam, terram: congregationesq́ aquarum appellauit maria: & vidit Deus quòd eſſet bonum. Et ait: Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram: & factum eſt ita. Et protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum, lignumq́ faciens fructum, & habens vnumquodq́ ſementem ſecundum ſpeciem ſuam: Et vidit Deus quòd eſſet bonum, & factum eſt veſpere & mane dies tertius.

Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidāt diem ac noctem, & ſint in ſigna & tempora & dies & annos: vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram: & factum ita: Fecitq́ Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præeſſet diei: & luminare minus, vt præeſſet nocti: & ſtellas: & poſuit eas in firmamento cœli, vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei ac nocti, & diuiderent lucem ac tenebras: & vidit Deus quòd eſſet bonum: & factum eſt veſpere & mane dies quartus.

Dixit etiam Deus, producant aquę reptile animę viuentis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cœli: Creauitq́ Deus cete grandia, & omnem animam viuentem & motabilem, quam produxerat aqua in ſpecies ſuas, & omne volatile ſecundùm genus ſuum: & vidit Deus quòd eſſet bonum: benedixitq́ eis dicens: Creſcite & multiplicamini & replete aquas maris, auesq́ multiplicentur ſuper terram: & factum eſt veſpere & mane dies quintus.

Dixit quoq; Deus: producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta & reptilia terræ ſecundùm ſpecies ſuas: factumq; eſt ita: Et fecit Deus beſtias terræ iuxta ſpecies ſuas, & iumenta, & omne reptile terræ in genere ſuo: & vidit Deus quòd eſſet bonum, & ait: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs vniuerſæ terræ, omniq; reptili quod mouetur in terra: Et creauit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum, maſculum & fœminam creauit eos, &c.

Hactenus exponendum Moſem ſuſcepimus: Totam autem expoſitionem in ſeptem libros ſiue tractatus partitus ſum, potiùs vt imitarer Baſilium & Auguſtinum, quàm propterea quòd hac crebra diſtinctione quaſi interiungens legentis intentio recreatur. Accedit quòd cùm ſeptem ſint expoſitiones ſeptem libris digeſtæ, ſinguliq; libri ſeptem capitibus diuidantur, ſeptem creationis diebus omnia reſpondent. Factum item à nobis ratione congruentiſſima, vt quemadmodum ſeptima dies apud Moſem ſabbathum eſt, & dies quietis: ita expoſitio quælibet noſtra ſeptimo ſemper capite, in Chriſtum deriuetur, qui & finis eſt legis, & noſtrum eſt ſabbathum, noſtra quies, noſtra felicitas.

IOAN-

IOANNIS PICI
MIRANDVLAE, DE MVNDO ELEMENTARI, LIBRI PRIMI,
Expoſitionis primæ.

CAPVT PRIMVM.

NATVRALES Philoſophi qui de natura rerum corruptibilium differunt, de principijs earum ſic ſtatuunt in vniuerſum; eſſe materiam rudem, formarum expertem, idoneam quidē omnibus formis ſuſcipiendis, ſua tamē natura omnibus priuatam: Quare præter materiam, priuationem etiam faciunt principium rerum naturalium. Adiecit Auerrois eſſe materiā trino dimenſu, in longitudinem, latitudinem, altitudinemq́; protenſam, ne, ſcilicet, res corporeæ de incorporeo ſubiecto fieri dicerentur: Tum afferunt tranſmutantem cauſam, quam vocant efficientem, cuius vi tractata materia, quod eſt potentia; actu fiat aliquando, quemadmodum mollis cera & indefinita ductu manus atq; tractu in diuerſas figuras protractantis arbitrio transformatur. Quoniam autem nihil natura temerè agit, ſed boni alicuius conſequendi gratia finalis cauſa ſe ſtatim infert, & proximus quidem finis agentis cauſæ, forma eſt, quam de materiæ gremio eruit. Hoc enim illa conſilio agit & verſat, vt ad perfectum habitum formæ illam perducat, vnde & forma tertium principium ab Ariſtotele ſtatutum: Hæc autem de materiæ ſinu educi non poteſt, niſi affectæ prius & præparatæ congruis qualitatibus: Circa qua totus opificis labor, totà actionis mora conſumitur: Ipſa, ſcilicet, ſpecie indiuiduo momento quaſi præmio laboris ſtatim effulgente. Opificem ipſum cauſam potius quàm principium vocant Peripatetici. Diuinorum autem memores ſemper diuini Platonici admonitos nos volunt naturales agentes cauſas, & ſi ſolæ appareant nobis quæ corpora agant, forment & tranſmutent, haud tamen primarias eſſe cauſas eorum quæ fiunt, ſed inſtrumenta potiùs diuinæ artis, cui obediunt & famulantur. Quemadmodum fabri manus & ſi ipſæ totam domus materiam, ligna, lapides, cementa, componant, ordinent, & tranſmutent, nihilq; videatur præter eas cui factura domus accepta referatur, nouimus tamen organum illas eſſe obediens & ſeruiens quæ conſtituta in animo architecti domum quam ſimul concepit, particulatim digerit, explicatq; in ſenſibili materia: hinc factum vt ipſi duas cauſas adijciant, organicam & exemplarem. Quod neq; negant Peripatetici, immò cōfitmant, apud quos tritum illud: Omne opus naturæ opus eſſe intelligentiæ. Hæc ſunt quæ in commune dicuntur de rebus corruptibilibus, quæ omnia ita in opere primi diei complexus eſt Moſes, vt neq; certius neque aptius de his quicquam dixerint Philoſophi probatiſsimi.

CAPVT II.

PRincipiò igitur duas ſtatuit cauſas, agentem & materiam, eam ſcilicet, quæ actu, & eam quæ eſt potentia: illam cœlum, hanc terram vocat, cui noſtræ expoſitioni atteſtatur primùm authoritas Stoicorum qui agentem cauſam cœlum, materialem terram vocauerunt, vt ſcribit Varro, ne Græcos commemorem: Atteſtatur & ratio. Nam & materia deſpicatiſſima omnium naturarum, vti eſt terra omnium elementorum, & ſimili omnino proportione reſpondent, vt probant Peripatetici agens materiæ & terræ cœlum. *Terra autem hæc*, id eſt, materia *inanis & vacua*, vt tranſtulit Hieronymus, vel vt ſeptuaginta *inuiſibilis & incompoſita*: Et hæc quidem omnia rudi materię informiq; conueniunt, quæ & expers formarum omnium meritò inanis & vacua dicitur, & omnino incompoſita & inuiſibilis eſt. Verùm Hebraicæ dictiones ובהו & תהו, & quæ

& quæ hoc loco legũtur,à pluribus Hebræis aliter exponuntur: [illegible] quidem rem brutam interpretantur,ſtupentem,attonitam. Quod ad materiæ etiam tenebricoſam deformemq; faciem ab illis refertur,ob eam cauſam quòd intendentes nos in illius cognitionem,attonitos reddit, propter quod & Ariſtoteles proportione, & Plato nota ratione cognoſci à nobis illam dixerunt: [illegible] autem ex vi dictionis inchoationem & rudimentum formæ multi exponunt. Idem enim ſi verbum verbo reddamus eſt [illegible] ac ſi dicamus,in eo eſt,ſiue eo aliquid eſt. Quod ſi ſequamur præter ſubiecti potentiã, inchoatam in eo formam intelligemus, quod non ſolùm Albertus & plures Peripatetici,ſed veteres etiam Hebræi crediderunt, vt ex monumẽtis antiquiſſimi Simeonis apertè colligimus. Verùm quo pacto hęc ſit inchoatio accipienda,declárat,adijciens: *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Abyſſum vocat terram, id eſt, materiã trino dimẽſu in altiſsimas profunditates extenſam. Super hanc tenebræ,id eſt,priuatio eſt: principium apud Peripateticos in primis celebre,cui nulla magis appellatio quàm tenebrarum congruerit. Eſt autem priuatio,qua differt à negatione,vt Magnus Albertus conſtantiſſimè vult,ipſa hæc de qua dicimus inchoatio formæ, de qua re idem philoſoph⁹ copioſè & ſubtiliter diſſeruit. Præterea ſi ſubeſt terra aquis, & irrigata,inde parturit, quæ poſtremò & pariat: nónne aquæ hoc loco accidentes materiæ qualitates & effectiones ſignificabunt? quæ vel ſuo fluxu tractabiliq; natura aquarũ ſpeciem gerunt: quibus,vt ita dixerim,humectata materia parturit formam, quam extremo temporis momento ædit in lucem. *Super has aquas ſpiritus Domini,*id eſt,vis cauſæ efficiẽtis, Domini organum & inſtrumentũ meritò fieri dicitur:neq; dicitur ferri ſuper terram,quia non attingit agens ſubiectum,aut permeat niſi medijs illis intercedentibus qualitatibus,quas dum verſat & agit,oritur lux,id eſt,formę ſpecies & decor tenebrarum,quas diximus,id eſt,priuationis expultrix & fugatrix, fitq; Dei voce ſic imperantis: quia nihil agunt cauſæ naturales,quod non diuinæ artis ordo præceperit. Tum fit *ex veſpere & mane dies vnus.* Cùm ex potentiæ actusq; natura ſubſtantia tertia quod compoſitũ dicimus,diſſultauit,eſtq; ratio iam manifeſta iuxta hunc ſenſum,cur dies vnus dixerit, non primus,& meritò lucem vidit,quoniam bona: cùm nihil ſit aliud natura formæ, quàm primi boni imago tenuis & vmbratilis ſimilitudo.

Hactenus in vniuerſum de corruptibili ſubſtantia qualis omnis quæ infra Lunam eſt,vbi & cœlum & terram,id eſt, tranſmutantem naturam, & eam quæ tranſmutatur, & terram eandem,id eſt,materiam vidimus inanem omni ſpecie ſubſtantiæ, vacuam item omni forma accidentali.Superq; eam in trini dimenſus abyſſos extenſam priuationis tenebras inſidentes,nõ quidem illi intimas (neq; enim priuatio materiæ,eſſentia eſt, vt probat Ariſtoteles) ſed extremam eius faciem occupantes: Vidimus item ſuper aquas,id eſt,fluxas diſpoſitiones materiæ quaſi terræ præſentes ferri ſpiritũ Domini,id eſt,vim cauſæ agentis,non vti cauſam principalem, ſed vti ſpiritum Domini, id eſt,organum diuinæ artis, quomodo ſpiritus noſter vitalis organum animi eſt, & ſtatim tractante ſpiritu aquas illas & peruadente ſubiectum, iuſſu Dei artificis exorta eſt lux,id eſt,formæ decus & ſplendor.

CAPVT III.

QVoniam autẽ à communibus generalibusq; ad ſpecialia recto ordine deſcendimus,vt probat,Ariſt.facturus hoc idem Moſes: poſtquã dixit de his quæ cõmunia ſunt rebus omnibus elementaribus, elementalem totam ſubſtãtiam ſecunda die trifatiam diuidit.Primo autem intelligendum materiales omnes formas, aquarũ appellatione ab illo hîc deſignari, quæ congruere magis ne poſſit quidem. Eſt enim in ſphæra hac rerum generabilium & corruptibiliũ ſtante materia, quaſi alueo mari vti fluxus refluxúſq; vndarum perpetuus,indeſinens abeuntium & aduentantiũ formarum commeatio. Generatio,ſcilicet,præterit,vt inquit,Salomon, & generatio aduenit: terra autem ſtat in æternũ. Vocantur enim & formę iſtę apud Platonicos imitatores,ſemper Hebraicę diſciplinę generationes potius quàm formę, quod fieri quàm eſſe, dici veriùs poſſint. Ob quam etiam cauſam factum, vt quo ſuprà nomine aquarum,ſcilicet materiæ qualitates,& accidentales formas vocauit,eodem hîc vocauerit etiam ipſas materiales ſubſtãtias,ſcilicet,vt admoneret non id quidem,quod credidit Alexander,eſſe qualitates ipſas elemẽtis formas ſubſtãtiales,ſed qđ Platonici magno opere confirmant,eſſe ſpeciem omnem,quæ in materia eſt, ad accidentis ferè potius

quàm

quàm ad veræ ſubſtantiæ conditionem referendam. Quem titulum ſibi illa legitimè vendicant quæ per ſe ſtant ſibijpſis innixa, & id quod ſunt, vera ſunt ratione, immixta rebus peregrinis & minimè adulterata, Heraclitus ſenſibilium rerum ſubſtantiam vocauit mare, & apud poëtàs inuolucris fabularum velantes philoſophiam: Cùm poſt Saturniam vnitatem, id eſt, mundi intelligibilis vnionem intra ſe omnia implicantis in tres partes ſenſibilem mundum partirentur, cœleſtemq; adſcriberent regionem Ioui, ſubterraneam Plutoni: Neptuno autem mediam hanc, ſcilicet quæ à Luna ad terram protenditur, de qua nunc agimus: Neptunum maris dominum dixerunt, qui idem apud Platonicos pro ea virtute accipitur, quæ generationibus præeſt.

Sed redeamus ad Moſem *diuidentem aquas ab aquis medio firmamento*. Triplex enim partitio corporum ſublunarium: Alia ſupra mediam regionem aëris ſunt ſuprema, ſcilicet, pars eiuſdem elementi & puriſſimus ignis, quod totum ætheris nomine deſignatur: Ibi pura, immixta & legitima elemẽta: Alia infra ipſum aëris meditullium quæ apud nos ſunt, vbi elementum purum nullum (neq; enim purum elementum ſenſibile) ſed mixta omnia ex fœculenta craſſioreq; parte mundani corporis conſtant. Intercedens regio aëris quæ hîc dicitur firmamentum, vnde & aues ſub firmamento cœli ac eo volantes introducuntur: ea eſt regio in qua ſublimes illæ impreſſiones apparẽt, pluuiæ, niues, fulgura, tonitrua, cometæ, & cætera, id genus. Vide autem rectè non ſolùm ſitu, ſed & naturæ proprietate hoc firmamentum ſuperiora elementa ab inferioribus quaſi aquas ab aquis diſcriminat & diſtinguit. Supra eam, pura ſunt elemẽta, infra eam perfecta mixtione ab elementali ſimplicitate diſcedunt: inibi mixta fiunt, ſed imperfecta mediaq;, vt dicatur veriſſimè inter mixtorum elementorumq; naturam.

CAPVT IV.

SEd videamus quid vltra Moſes philoſophetur: *Congregentur*, inquit, *aquæ quæ ſunt ſub cœlo in locum vnum, & appareat arida*. Arida materia eſt vti iam cõſtituimus, nec apparet materia, aut conſpicitur, niſi formarum ſpeciem induta, ſed neq; apparet induta ſpeciem elementi, quia vt diximus, & probant philoſophi, elementum ſimplex nec videri, nec tangi, nec ſub vllum omnino ſenſum cadere poteſt. Si igitur quæ inuiſibilis olim fuerat terra, futurum eſt, vt ſub conſpectu veniat, neceſſe eſt aquas quæ ſub cœlo ſunt, id eſt, ſub media aëris regione congregari ad loci vnum, id eſt, ad communem mixtionis colluuiem confluentes certis legibus, tamen quaſi littoribus præſcriptam in vnam mixtionis formam coaleſcere. Quod aquis inferioribus, vt oſtendimus, nõ item ſuperioribus accidit, vbi aut nulla prorſus aut imperfecta mixtio. Quòd ſi anima vegetalis mixtionis formam ſtatim conſequitur, quid aliud à noſtro philoſopho expectabimus, quàm vt poſt illam aquarum congregationem induceret ſtatim terram herbarum, fruticum, arborumq; fœcundam.

CAPVT V.

QVanquàm hinc videbatur ordine conſequenti ad animalia tranſeundum, quorum anima vegetali proximè iuncta eſt, tamen quoniam ab animalibus ad hominem itur, in quem definit de mundo corruptibili omnis tractatio: idcircò interiecit Moſes aliqua de his, quę fiunt in firmamento, & quibus ipſum ornatur, vti terra ornatur his, quæ in ea fiunt, metallis, plantis, & animantibus. Sunt autem hęc impreſſiones illæ quæ in ſublimi, id eſt, in media regione aëris fiunt. Hanc ſuprà & *cœlum* & *firmamentum* vocauit, hîc autem *firmamentum cœli*, vt ſciamus non illud eſſe quod verè eſt cœlum, ſed quod cœlo ſubeſt. Quare & Ennius in Achille hãc partem ſubijces dixit, propterea quod cœlo proximè ſit ſubiecta, has autem impreſſiones ſecundarias ſtellas & ſydera & aſtra à philoſophis nuncupari notius eſt, quàm vt pluribus comprobetur: aut duriuſculum videri alicui poſſit nos de illis exponere, quæ de ſyderibus hîc dicuntur. Quoniam autem horum omnis diuerſitas ad duas primas cauſas refertur, caliditatem & frigiditatem: referemus conuenienter quæ à cauſa ſunt calida, ad Solem, quæ verò à frigida, ad Lunam. Neq; ob id ſolùm & Solis & Lunæ & reliquorũ ſyderum hæc ſibi appellationem vendicant, quòd idem ſint ipſa inferiori cœlo, quod illa ſunt ſuo quanquam diuiniori: vel quòd item ſimili facie ſe oſtendant hominibus lucentia pariter & coruſcantia, quàm quòd alia ex illis aliud in cœlo ſydus tanquàm principem & ducem ſequantur. Vnde & ſigna earum ſunt rerum, quę ſydera à quibus fuerint

fuerint excitata portendere inferioribus ſoleant. Huic rei argumento eſt illud quod motum ſyderum ſequuntur, quorum vi & influxu de terreſtri confecta materia, id eſt, vaporoſo halitu conſiſtunt.

CAPVT VI.

MAnifeſta iam ſequuntur de animalium, deq; hominis productione: Poſt plantas enim ea ſunt mixta quæ ſentiunt & mouentur: quanquam & plantis ſtupidum ſenſum aſſcribant Pythagorici, quod in ea, quam parturimus, cōcordia longioris ſubſellij opere diſcuriemus. Hæc autem animantia quæ citra omnem controuerſiam motu ſenſuq; participant: & hic à Moſe & in Timæo in volatilia, & in aquis degentia, & terreſtria diſtinguuntur. Supremus omnium & princeps homo, quo mundi corruptibilis natura progreſſa ſiſtit pedem, & receptui canit.

CAPVT VII.

QVemadmodum autem inferiorum omnium abſoluta conſummatio eſt homo, ita omnium hominum abſoluta eſt conſummatio Chriſtus. Quod ſi, vt dicunt philoſophi, ab eo quod vnquoque in genere eſt perfectiſſimum, ad cæteros eiuſdem ordinis quaſi à fonte omnis perfectio deriuatur: dubium nemini eſt à Chriſto homine in omnes homines totius bonitatis perfectionē deriuari. Illi ſcilicet vni datus ſpiritus, non ad menſuram, vt de plenitudine eius omnes acciperemus. Vide quàm haud dubiè hæc ei prærogatiua debeatur Deo & homini, quæ etiam qua homo eſt peculiari ei, & legitimo priuilegio conuenit.

DE MVNDO COELESTI EXPOSITIONIS SECVNDÆ, LIB. II.

Procœmium.

SVrgamus ab elementis ad cælum, à corruptibilibus ad incorrupta corpora, vt palàm omnibus ſit eiſdem verbis, quibus de elementali nobis tot natura monſtrata ſunt, de cæleſtibus item altiſſima dogmata à Propheta comprehenſa. Quod cum nobiſcum animo reuoluemus, erit præterea quæ diximus in procœmijs, alia nobis in promptu ratio. Cur, exempli gratia, dicturus Moſes de agente cauſa & de materia, non illam agentem expreſſis verbis hanc materiam vocauit, ſed cælum & terram, & materiæ diſpoſitiones, nō qualitates, vt dicunt philoſophi, ſed aquas, & formã lucem potiùs quàm formam appellauit: Cometas item & fulmina & cætera id genus non proprijs cognominibus, ſed aſtra & ſtellas nominauit, atq; ita de reliquis.

In exordijs quidem allata fuit à nobis, cùm veterum conſuetudo ſcribendi res grandes phyſicas & diuinas occultè & figuratè, tùm ruditas auditorum qui cùm ſplẽdorem diſciplinæ Moſaicæ ferre non poſſent, oportuit velata facie verba facere illis, ne qui illuminandi ſuſcipiebantur, nimio lumine obcæcarentur. Nunc tertiæ rationis habemus occaſionem; quia, ſcilicet, ſi materiam, & formam, & qualitates, & cauſam agentem nominaſſet, poterant illa quidem corruptibilis mundi tractatibus deſeruire, non autem & reliquis.

Quare illud eſt incogitatum & mirum Moſeos artificium, diuinaq; verè non humana induſtria, eis vti dictionibus, itaq; orationem diſponere, vt eadem verba, idem contextus, eadem ſeries totius ſcripturæ figurandis mundorum omnium & totius naturæ ſecretis aptè conueniat. Hoc illud eſt in quo Moſeos liber omnem gentium & doctrinam, & eloquentiam, & ingenium ſuperat: hoc nouum illud & intactum adhuc quod nos afferre tentauimus, vt, ſcilicet, factum à Moſe id noſtris hominibus re ipſa comprobaremus. Hæc eſt idea, hoc eſt exemplar abſolutiſſimi ſcriptoris, non ob id ſolùm quòd huiuſcemodi ſcribendi genus, vt ſuprà demonſtrauimus, naturam effigiat & æmulatur, quàm quòd ſicut inter mentes angelicas, authore Dionyſio & diuo Thoma, ſplendore noſtræ theologiæ illa eſt ſuprema, quæ paucißimis ea notionibus & formis per intelligentiam comprehendit, quæ inferiores varijs & multiplicibus, ita inter ſcripturas illa eſt ſumma, illa apicem tenet omnis perfectionis, quæ paucißimis verbis, omnia veluti ſingula & congruè & profundè complectitur. Sed quid Prophetam prodeuntem reuelata facie moramur vltrà, vt de cæleſtibus nos myſterijs alloquatur? prius tamẽ quàm loquentem ipſum audiamus, vt ſimus verborum illius capaciores præfari pauculа quædam de cælo decimo vtile fuerit.

CAPVT

CAPVT I.

SVpra nouem cœlorum orbes,id eſt,ſeptem Planetas & ſphæram octauam, quam vocant inerrantem,nouumq; orbem,qui ratione,non ſenſu deprehenſus eſt, primusq; eſt inter corpora quæ mouentur,creditum eſſe decimū cœlum fixum manens & quietum,quod motu nullo participet. Neq; hoc tantum creditum à noſtris maximè iunioribus,Strabo & Beda,ſed à pluribus etiam Hebræorum,prætereaq; philoſophis & mathematicis quibuſdam.E` quibus ſatis duos ſit attuliſſe Abraam Hiſpanum aſtrologum maximum,& Iſaac philoſophum, quorum vterq; hoc atteſtatur. Quin & hic Iſaac decimum orbem ab Ezechiele deſignatum, intelligit per Saphyrum in ſimilitudinem throni, vt color Saphyri lucis nitorem throni ſimilitudo immobilitatem eius ſignificet. Figuratas item intelligit decem ſphæras à Zacharia per candelabrum aureum diſtinctum ſeptem lucernis,& lampadem ſuper caput eius, tùm ſuper lampadem oliuas duas.Cùm enim ſeptem lucernæ ſeptem Planetas indicent,& lampas circulum octauum tot luminibus fulgentem, vult per duas oliuas indicari nonam & decimam ſphæram: propterea quòd ex oliuis oleum defluit ad lampadem & lucernas, ad luminis nutrimētum. Quare per rationis ſimilitudinem, cùm cœlorum,quos nos videmus,lux à ſupremis illis emanet & conſeruetur (qui enim dat lucem,idem conſeruat) meritò illi quidem oliuis,hi autem lucernis & lampadi comparantur.

Verùm ſi non poſſunt eiuſdem aquæ duo primi fontes conſtitui, neceſſe eſt ex illis duabus ſupremis ſphæris alteram eſſe, quæ ſit principium totius lucis: Quòd ſi ad alteram,ad primam vtiq;,id eſt,ad decimam referendum eſt,vt ſit ipſa quaſi vnitas luminum,tùm proximè lumen tota eſſentia ſuæ ſubſtantiæ nona recipiat. Inde tertio ad Solem plena participatione proueniat: à Sole autem quarto iam,ideoq; poſtremo gradu in omnes ſtellas partibiliter diuidatur. Suprà igitur nouem cœlos decimum ſtatuamus,quem theologi vocant empyreum.

Dubitatum autem à quibuſdā natura ne eſſet corporea an incorporea potius. Nam & vnitatem forte decet vt numero coëlementali reſpondet analogia naturæ, ita non eſſe genere eodem.Sed quicquid de hac quęſtione ſtatuatur,remaneat inconcuſſum, inibi eſſe theſauros lucis,& inde quicquid habere luminis viſiturq; corporibus, quaſi à primo fonte in cætera deriuari. Neq; enim obſtat ſi quis credere pertinaciùs quàm veriùs velit,nō eſſe illum natura verè corporea, quando in Phœnicum theologia eſt, vt ſcribit Iulianus Cæſar in oratione de Sole,emanare lucem corpoream ab incorporea natura.Præeſt hic igitur nouem ſibi ſerie conſequenti ſuccedentibus cœlis, quaſi dux exercitui,quaſi forma materiæ, & Monados typum gerens denarium implet.

CAPVT II.

VEniamus ad Moſem qui dicturus de omnibus,hunc tanquam primum & principalem cœli peculiariter appellatione dignatus eſt, quemadmodum licet nouē choros angelicos,quia participāt diuinitate,vocare deos poſſumus.Vnde illud Deus deorum. Abſolutè tamen cùm Deum dicimus, non aliquem ex eis,ſed indiuiduam Trinitatem accipimus præſidētem illis, quemadmodum & empyreum cœlum nouē ſibi ſubiectis orbibus præſidet.Terram autem vocauit octo ſphæras poſtremas, neq; id ſine cauſa,ſed ob id factum,quoniam huius numeri extrema ſibi terræ appellationem vendicant.Ea ſunt Luna & cœlum ſtellatum, quorum vtrumq; terram vocare & veterum authoritate & ratione præterea cogimur. De ſphæra enim octaua frequentiſſimum in Academia dare illi terræ appellationem. Lunam item Ariſtoteles terræ ſimilem dixit,imitatus, ſcilicet, Pythagoricos, qui eam & terram cœleſtem & terreſtre cœlum appellant.Sed vide quæ ratio ad vtrumq; nos ducat. Si enim in cœlo quærimus elementa, Lunam terram ſtatuimus infimam ignobiliſſimamq; omnium ſiderum,vti eſt terra omnium elemētorum opacitate,itidem ſubſtantiæ & maculis illi per ſimilem. Tum aquam Mercurium verſipelle ſydus, & transformabilem, ideoq; apud Lucanum vndæ arbitrum appellatum: Venerem aërem temperato calore viuificam: Solem ignem ratione manifeſtiſſima.Tum ordine inuerſo Martem ignem,Iouem aërem cognatum Veneri natura,Saturnum aquam ſenem,ſcilicet,damnatæ frigiditatis, reliquum vt ſphæram octauam,& non erraticam terram vocemus, vel ipſo ſic compu

tationis ordine poſtulante. Rectè igitur hoc totum quod binis vtrinq; terris concluditur, ſupra quod nihil viſibile nobis, terram vocauit.

Tum ſubdit *& terra erat inanis & vacua*, inanitate, ſcilicet, lucis, nondum à primo cœlo propagatæ ad eam, & reliquarum virtutum, quarum vehiculum eſt lux. Neque hoc dicimus ex nobis, ſed ipſe author declarat, cuius rei dicat inanitatem, adijciẽs, & *tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, altitudinem tãtam, tot numero orbium, & miram profunditatem iure abyſſum vocans. Verùm ne crederemus inter octauam ſphæram & ſedes empyreas nihil medium eſſe, vt crediderũt multi, ſequuti inditia tantummodo ſenſuum, admonuit nos orbis intercedentis, quẽ per aquas ipſe cùm figurauerit, conſonè à iunioribus Chryſtallinum cœlum eſt nuncupatum. *Super hunc ferebatur*, aut vt veritas habet Hebraica, & Syrus Effren tranſtulit, *incubabat huic ſpiritus Domini*, id eſt, proximè adhærens ſpiritalis olympus, ſedes ſpirituum Domini fouebat eum ſua luce viuifica: & rectè eſt factum, vt qui attinens eſt principio lucis toto corpore, & tota ſui mole lucem combiberet: proprerea nobis inuiſibilem, quia corpulentia ſolidiore non terminatur. Illi igitur primum incubans ſuam lucem largiebatur empyreus, quæ mox & in reliquas ſphæras, quas per terram & per abyſſum dicimus deſignatas, excuſſis tenebris, Deo ſic iubente, eſt deriuata: *& factum eſt veſpere & mane dies vnus:* quia per lucis & ſuperni influxus receptionem fœderantur primis cœli inferiores. Summatim igitur prima die & primi cœli eminentia in reliquos, & deriuatio inde lucis ad eos, & per aquæ ac terræ cognomina de noni orbis, & aliorum multa proprietatibus indicantur.

CAPVT III.

IAm verò de motis orbibus particulariùs pronuncians docere erraticam ſphęram, quam dicimus firmamentum mediam eſſe inter duas aquas, cuius dicti ratio manifeſta ex his quæ diximus: nam & nonus orbis & Saturni, planetas, vt declarauimus, aquarum ſibi appellationem vendicant. Poſitum ergo à Deo eſt firmamẽtum in medio aquarum, & aquæ quæ ſunt ſub cœlo congregatæ ſunt ad locum vnum, & *factum vt appareret arida*, id eſt, terra, totumq; hoc procuratum ad ſalutem viuentium. Videamus quid hæc ſibi velint Moſeos dicta. Aquæ quæ ſub cœlo ſunt, ſeptem ſydera ſunt, quæ ſunt ſub firmamento, quod vocauit cœlum, quorum primus Saturnus. Hæ aquæ cõgregatæ in locum vnum ideò ſunt, quia omnis planetarum virtus in vno Sole collecta eſt, quod omnes philoſophi, omnes mathematici vno ore confirmant: & ſi hęc congregatio aquarum dicta eſt mare, nõ abſurdè hic ille erit oceanus, qui pater deorum & hominum ab illis dicitur, qui planetas deorum nomine dignati ſunt. Terram autem quid aliud dicemus quàm Lunam ſic ab Ariſtotele & Pythagoricis nuncupatam, quæ cùm tota prædicti maris vndis obruitur, nec vtilis nobis, nec viſibilis item eſt: ſed tunc & animalium & noſtris vſibus idonea: Cùm ab eo ſecedens mari magis magiſq; ſub aſpectum venit: Tunc fertilis, tunc fœcunda, eorum præſertim quæ à vegetali natura ſunt. Cuius munera auctio, nutritio & generatio. In hæc enim præcipua vis Lunæ, vt dixerunt Chaldæi. Quod & hîc à Moſe apertiſſimè dęmonſtratur. Cùm eam ſimul atq; apparet, & herbarum, & fruticum & arborum, parentem facit. Vide vt nobis naturam Lunæ & Solis pauciſſimis figurateq; ſubindicauit.

Sed cur tacet de reliquis quem tractaturum de omnibus ſufficienter & doctè in prooemijs noſtris promittamus: Cur inquam cùm de decima, nona, octauaq; ſphęra, de Saturno, item Sole & Luna fecerit mentionem, de quatuor qui ſuperſunt Venere & Mercurio, Ioue item & Marte ne verbum quidem. Dixeris forſan ideò factum, quia rudis populus Solem tantùm nouit & Lunam. Sed hoc perfugium ipſe mihimet ademi, nec poſſum non erubeſcens iſthuc diuertere, qui ſuprà ſum atteſtatus, nihil propterea obmiſſum à Moſe, quod ad perfectam mundorum omnium intelligẽtiam faceret. Dicat alius, qui de Sole ac Luna egit, egiſſe de reliquis, quod hi regnum obtinent cœli, & cùm particularis aliorũ ſit virtus, vniuerſali hæc duo ſydera influxu pollent. Sed neq; hoc nobis ſatisfacit, & debuit eadem ratione obmiſiſſe Saturnum, de quo tamen nos factam mentionem oſtendimus: Altiùs credo latere myſterium veteris Hebræorum diſciplinæ, inter cuius de cœlo dogmata hoc eſt præcipuum, concludi à Sole Iouem & Martem, à Luna verò Venerem & Mercurium. Nec ſi horum naturas ſyderum penſitemus, obſcura eſt ratio opinionis, quanquam ipſi rationem

nullam

nullam ſui dogmatis affectant. Calet Iupiter, calet Mars, calet & Sol, ſed Martis calor acer & violentus, Iouis beneficus, in Sole eſt acre illud, ac violentum Martis, & Iouis beneficam proprietatẽ videmus, id eſt, mixtam ex his temperatamq́; mediam quandam, vt ita dixerim naturam. Iupiter felix, Mars infauſtus, Sol partim quidem bonus, partim eſt malus, radiatione bonus, copula malus. Eſt Aries Martis domus, Cancer dignitas Iouis, Sol in Cancro ſublimitatem, in Ariete dignitatem adeptus, manifeſtã cum vtroq; ſydere cognationem oſtendit. Veniamus ad Lunam quæ & aquis Mercurij manifeſtè participat, & quantam habeat cum Venere affinitatem præſertim hinc indicat, quòd ita in Tauro Veneris domicillo ſublimatur, vt nuſquam felicior aut magis beneſica iudicetur. De cœlo igitur empyreo, de nono orbe, de firmamento, de ſydere Saturni, deq́; Sole ac Luna qui reliqua complectuntur, Ipſo ſilentio huius complexus nos admonens, ſufficienter hactenus dixit.

CAPVT IV.

RESTABAT, vt poſtquam de natura ſyderum dixerat, de operibus, deq́; eorum officio diſſereret, declarans in quem vſum fundata, & cui muneri delegata à Deo fuerint. Scio autem agi adhuc de cœlo, vt de lucido corpore, nihil de intellectu, nihil de motrice, vt eius adhuc dictum à propheta, quem ordinem etiam Timæus ſequitur. Primo corpus fabricans, tum corpori abſoluto, animum apponens, cœleſtium corporum duæ in vniuerſum manifeſtæ operationes, motus & illuminatio. Motus duplex ſtatuitur, alter mundi totius, quo cœlum & ęther vigintiquatuor horis per totum ſpacium vniuerſi profecto ambitu circumuoluuntur: alterum ſyderum proprius, multiplex & varius, inter quos principalis eſt motus Solis, qui ſpacio duodecim mẽſium Zodiaci ſigna omnia circuit. Ille diem facit vnde & diurnus dicitur: hic autem annum reliqui ſyderum motus varijs temporum interuallis peraguntur. Rectè igitur & breuiter nos omnium admonuit Moſes, cùm dixit, *poſita ſydera in firmamento in dies, annos & tempora.* Addidit *in ſigna*, quod quia ſatis ab alijs interpretibus exponitur, ego prætereo. Indicauit præterea expreſsè reliquam operationem ſyderum, quæ eſt illuminatio, cùm dixit ſtatuta illa vt lucerent in cœlo, & terram illuminarent. Quanquam autem diuerſæ ſint ſententiæ veterum, quid cœleſtia influant inferioribus, in quamlibet tamen aptè cadunt Moſeos verba. Nam ſi nihil aliud influunt quam lucem, quod videtur Ariſtoteles voluiſſe, ſi religioſo & non pro noſtro arbitrio illius verba interpretemur, nihil poterit cogitari Moſaicis dictis conuenientius, ſi præter lucem calorem etiam influunt, nihilq́; præterea aliud, vt Auerrois Arabs, & Abraam Iudæus volunt, ſatis fuit dixiſſe de luce, à qua idem authores prouenire calorem fatētur. Si item plures aliæ virtutes atque multiplices iſthùc cœlitùs dimittuntur, vt Auicennæ, vt Babylonijs viſum, non temerè de ſola luce mentio facta, quando vt ipſe ſcribit Auicenna, ſola eſt lux quæ reliquas omnes virtutes de cœlo vehit ad nos. In hæc igitur miniſteria & Lunæ & Solis & ſtellarum ſunt corpora diſtributa.

CAPVT V.

RELIQUUM erat vt & ſignorũ quæ ſpectabilia ſunt in Zodiaco, & eorum quæ quanquam inuiſa nobis, longè tamen efficaciora in cœlo ſunt Chryſtallino mentionem faceret. De his enim nihil hactenus dictum. Hoc igitur ſibi volunt animalia, quæ & aquæ producunt, & terra producit, vtique illæ aquæ, quæ ſunt ſuper cœlos, & terra quæ ipſum eſt firmamentum, vt ſuprà eſt comprobatum. Signa enim quæ in illis ſolis duobus orbibus viſuntur in ſpeciem animalium, qualia quæ apud nos, ab Aegyptijs & Indis notata ſunt, quæ potuerunt illi & faciliùs & rectiùs quàm noſtri deprehendere, adiuti ab ipſa ſoli planitie & cœli ſerenitate. Alioquin animalium quæ hic ſunt caduca productio, non magis attinet ad hæc duo elementa, terram & aquam, quàm ad reliqua, videlicet ignem, & aërem: & quoniam aquæ dedit appellationem orbi Chryſtallino, congruenter quæ ibi animalia, piſces, rurſus quæ in firmamento, quod terram dicit, iumenta & beſtias vocauit.

CAPVT VI.

HACtenus de corporea cœlorum natura. Nunc prædita ea anima rationali declaraturus allegoricè, hominis meminit, nõ vtiq; illius qui eſt caducus & terreus, &

quem videmus,ſed à quo(vt inquit Plotinus)is regitur homo,qui videtur. Ille ipſe animus eſt rationalis,quem ex eiſdem elementis, & in eadem patera: ex quibus & cœli animam cùm Timæus conſtituat, non incongruè quæ dicuntur de hominis animo, ad cœli etiam animum transferuntur. Adſtipulantur noſtræ expoſitioni literæ ſacræ, in quibus ſæpè angelica omnis natura & rationalis per hominem deſignatur. Frequẽtiſſimum hoc in prophetis de bonis angelis, & de malo etiam dæmone, qui nihil natura differt ab illis,ſcriptum eſt in Euangelio: Inimicus homo hæc fecit. Adiecit igitur Deus cœleſti machinæ viuam ſubſtantiã,& rationalem participem intellectus: Ideoque ad imaginem & ſimilitudinem ſuam hanc voluit præeſſe, de quibus paulò antè diximus animantibus,id eſt, ſydereis omnibus ſignis, & planetis, quæ illius ita nutu verſantur, ita dicto obediunt, vt nulla mora, nulla ſit contumacia: Quod brutis elementorum corporibus non pariter accidit. Neq; temerè aliud inuenies in quo magis deſudent Peripatetici, quàm vt probent nihil reluctari cœleſte corpus ſuo motori, quemadmodum noſtra nobis corpora reluctantur. Quare neq; illis vt nobis ex perpetuo motu, aut tædium, aut difficultas, aut fatigatio, hoc eſt imperium, quod tetigit Moſes cœleſtis hominis in animalia. Non item vacat myſterio, *quòd illum hominem marem & fœminam creauit*. Eſt enim hæc prærogatiua animorum cœleſtium, vt ſimul vtrunq; obeant munus & contemplandi & regendi corpora, neque aut hoc illi, aut huic illud obſtrepat, impedimentóve eſſe poſſit. Vſurpatum autem maximè à veteribus, quod in orphicis etiam hymnis obſeruamus, duas has vires in eadem ſubſtantia, quarum altera contemplatur, altera præeſt corpori cognominibus maris & fœminæ deſignare.

Hæc de cœleſti mundo, de diuino, ſcilicet, corpore, de numero orbium, de natura & proprietatibus, de officio: poſtremò de motrice vi eius, rationali ſubſtantia, deque eius ingenio à propheta traduntur.

CAPVT VII.

Nobilis hæc creatura & à nobis ſuſpicienda & celebranda: Sed ſi vel Platonicæ ſententiç, vt theologos taceam, cuius modò meminimus, nõ ſumus obliti, temperatos animos noſtros ab Opifice Deo in eodem cratere, ex eiſdemq; elementis cum cœleſtibus animis, videamus, ne nos illorum ſeruos velimus, quorum nos fratres eſſe natura voluit: neq; noſtram cõditionem de hoc infirmo corpore metiamur. Neq; enim homo (vt ſcriptum in Alcibiade) hoc quod videmus fragile & terrenum, ſed animus eſt, ſed intellectus, qui omnem ambitum cœli, omnem decurſum temporis excedit. Cauendum igitur ne (quòd multi faciunt) plus cœlo dantes, plus tribuentes quàm ſit neceſſe, & voluntati Opificis & ordini vniuerſi repugnemus, ſimulque ipſi cœlo, cui Dei conſilia & mundi ordo maximè cordi ſunt, dum ſtudemus placere, diſpliceamus. Hoc admonent Chaldæi dicentes: Ne augeas fatum: hoc prædicat Hieremias. Ne timeatis, inquit, ſigna cœli, quæ gentes timent. Hoc præcipit alibi propheta noſter admonens cauendum homini, ne ſuſpiciens, Solem, Lunam & Stellas, colat ea quæ Deus creauit in miniſterium cunctis gentibus. Quod ſi in eum ſenſum quis non accipiat, quaſi illa ſeruiant nobis vti ignobiliora & mortua corpora: ſignificari tamen intelligamus authorem aut dominam naturæ noſtræ eam ſubſtãtiam eſſe non poſſe, cuius vel altera pars etiam viliora liqua parte, quæ ſit in nobis ignobilior, inueniatur. Neq; enim in opere perfectius aliquid eſſe, aut poteſt, aut debet his quæ ſunt in Opifice. Illum igitur timeamus, amemus & veneremur. In quo, vt inquit Paulus, creata ſunt omnia, ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia. Quod eſt principium, in quo fecit Deus cœlum & terram, hoc autem eſt Chriſtus. Ipſe enim percunctatus, quis eſſet optimè ſui gnarus, reſpondit: Ego principium qui loquor vobis. Quare neque ſtellarum imagines in metallis, ſed illius, id eſt, Verbi Dei imaginem in noſtris animis reformemus: Neq; à cœlis, aut corpore, aut fortuna, quæ nec dabunt, ſed à Domino cœli, Domino bonorum omnium, cui data omnis poteſtas in cœlo & in terra, & præſentia bona quatenus bona ſunt, & veram æternæ vitæ felicitatem quæramus.

DE MVN-

DE MVNDO ANGELICO ET INVISIBILI, EXPOSITIONIS TERTIAE,

Lib. III. Prooemium.

HActenus de cæleſti mundo pro viribus noſtri ingenij myſteria Moſeos reuelantes diſputauimus: Nunc autem quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, pennas deargentatas & rutilas pallore auri, & volabo inſuper cæleſtem regionem: vbi vera eſt quies, vera pax, vera tranquillitas: Pax vtique quam hic viſibilis & corporeus mundus dare non poteſt. Reuelate vos oculos meos vltramundani ſpiritus, & contemplabor miracula veſtra ciuitatis, vbi repoſuit Deus timentibus ſe, quæ nec vidit oculus, nec auris audiuit, neq; cor cogitauit. Cùm autem de hac natura angelica, & inuiſibili ab Hebræis veteribus multa, multa item à Dionyſio tradantur, erat conſilium Moſeos verba exponere iuxta doctrinam vtrinſq; familiæ. Sed quoniam quæ ab Hebræis dicuntur (cùm ſint inuſitata apud Latinos) intelligi à noſtris hominibus facilè non poſſent, niſi à gemino (quod aiunt) ouo exorſi, plurima, & ferè omnia veteris diſciplinæ Hebraicæ gentis dogmata enarraremus: Cogitaui differendum donec de his alibi latiùs ſcripſerimus, & noſtratibus notas fecerimus illorum opiniones, vbi quantum Aegyptijs monimentis, quantum Platonicæ philoſophiæ, quantum catholicæ veritati conſonent examinantes, ſic vbi quidem concordabunt nobiſcum, iubebimus Hebræos ſtare in antiquis patrum ſuorum traditionibus, ſicubi diſſonabunt, inſtructi catholicis legionibus impreſſionem faciemus in eos. Deniq; quicquid alienum ab euangelica veritate deprehendimus, confutabimus pro virili, quicquid ſanctum & verum à ſynagoga, vt ab iniuſto poſſeſſore ad nos legitimos Iſraëlitas transferemus. Interea Dionyſij veſtigijs inſiſtentes, aut Pauli potiùs & Hierothei quos ille eſt ſequutus, conabimur tenebris legis, quas author legis ſpiritus Dei poſuit ſuum latibulum, pro noſtra imbecillitate lucem inuehere.

CAPVT I.

QVicquid eſt poſt vnitatem, numerus, vnitate perfectus & conſummatus eſt. Sola vnitas omnino ſimplex, à ſe perfecta non egreditur ſe, ſed indiuidua ſimplicitate & ſolitaria ſibi cohæret: quia ſupereſt ſibi nullius indiga, plena ſuis diuitijs. Numerus ſua natura cùm ſit multitudo vnitatis beneficio fit ſimplex, quantum ipſe ſimplicitatis capax: Quanquam autem numerus quiſq; quò magis ab vnitate fit procul in maiorem ſemper incidat multitudinem, plusque in eo diſſimilitudinis, plus partium, plus compoſituræ ſit: nullus eſt tamen vnitati proximus qui multitudo non ſit, aduentitiam habens vnitatem, vnaq; non natura, ſed compoſitione, transferamus hæc ad diuina, more Pythagorico. Solus Deus q à nullo, à quo ſunt omnia ſimpliciſſima, eſſentia indiuidua eſt, quicquid habet, à ſe habet, eadem re qua eſt, eadem ſapit, eadem vult, eadem bonus, eadem iuſtus. Neq; rem aliquam intelligere poſſumus, qua ipſe ſit præter quam ipſum eſſe quod ipſe eſt. Cætera non illud, id eſt, ipſum eſſe, ſed illo ſunt. Igitur angelus non eſt ipſa vnitas, alioquin Deus eſſet, aut plures eſſent dij, quod concipi ne poteſt quidem. Quid enim erit vnum, ſi ne ipſa quidem vnitas vna? reliquum vt angelus numerus ſit. Quod ſi eſt numerus, alia ſui parte multitudo vna. Eſt autem omnis numerus eatenus imperfectus, quatenus multitudo: perfectus autem quatenus vnus. Quare quicquid in angelo imperfectum eſt angelicæ multitudini, quam inde habet vnde eſt numerus, id eſt, creatura, & quicquid perfectum eſt, accedenti vnitati, quam inde habet, vnde Deo coniungitur, aſſeribamus. Imperfectionem in angelo duplicem inuenimus: Alteram quia nō eſt ipſum eſſe, ſed eſſentia tantùm cui participatu eſſe accidit vt ſit: Altera quia non eſt ipſa intellectio, ſed aduenit ei vt intelligat: cùm ipſe ſua natura intellectus ſit intelligentiæ capax. Pendet autem ſecunda ex prima, quoniam quod ex ſe non eſt vtiq;, neq; intelligit ex ſe, cùm ibi eſſe nihil poſſit, vbi non eſt ipſum eſſe: Vtrumq; igitur horum euenit angelo qua multitudo eſt. Reliquum vt abſolutio illi, & conſummatio ab accedente deſuper fiat vnitate. Deus autem vnitas, vnde ad angelum & eſſe, & vita, & omnis perfectio deriuatur. Quemadmodum autem duplex eſt imperfectio, quaſi duplex multitudo, ita duplicem intelligamus vnitatis acceſſum, vt vtraq; perficiatur. Prima ea eſt, qua eſt eſſentia rudis ac informis, expers vitæ, & eſſe, hæc eſt terra inanis & vacua quam & Deus creauit. Nec fortè crederes, vt quidam crediderunt, formationem tantùm eſſentiæ perti-

nere ad Opificem,non autem ad creationem. Simul cum terra creauit & cœlum, id eſt,actum illius eſſentiæ participamq; vnitatem in multitudine, hoc eſt,ipſum eſſe: Vt ſit quaſi eadem creatio cœli & terræ, vtpote comparis complexus, & duarum ad idem ſimili nexu conuenientium naturarum. Nec diſſonè à veteribus ipſum eſſe participationem diuinitatis vocamus cœlum, quando & mundum archetypum Zenophanes ſphæram appellauit,& Saraceni,quinimmò & noſtri Deum circulum vocant.

CAPVT II.

EST angelus per ea,quæ diximus iam,ſuam naturam perfectè adeptus intellectualemq; proprietatem: Veruntamen nondum habet vnde ſua munera impleat intelligendi,ſcilicet & contemplandi, niſi à Deo prius formis intelligibilibus veſtiatur. Propterea adhuc ſunt tenebræ ſuper faciem abyſſi. Abyſſus intellectualis proprietas eſt profunda,quæq; penetrans & perſcrutans. Super hanc tenebræ ſunt, donec ſpiritalium notionum,quibus omnia videt & intuetur,radijs non illuſtratur. Scriptum eſt autem *ſuper faciem abyſſi* non ſuper abyſſum,quia idem locus tenebrę & lucis. Lux autem,id eſt,ſpecies,intelligibiles faciem tenēt,id eſt,extrema angelici intellectus, quia accidentes ei ſunt,qualitates non ad ipſius eſſentiam ſpectant. Quid autem medium intercedat,priuſquam tenebra depulſa oboriatur lux,ſtatim annectit, dicens: & *ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Domini ſpiritus quid erit potiùs quàm ſpiritus amoris? Neq; enim ſpiritum ſcientiæ ita propriæ Domini ſpiritum dicemus: quoniam & ſcientia quandoq; abducit à Deo: Amor autem ad Deum ſemper adducit. Hic niſi ſuper abyſſum illam feratur,non fiet lux. Quoniam quemadmodum non implebitur luce oculus niſi ad ſolem conuerſus,ita neq; angelus ſpiritali luce impletur, niſi conuertatur ad Deum. Motus autem hic conuerſionis, neq; eſt, neq; eſſe aliud poteſt in natura angelica,quàm motus amoris. Erat igitur ſpiritus Domini amatorius ſpiritus ſuper abyſſum, id eſt, ſuper angelicum intellectum:intelligentiam enim amor conſequitur,quo dum acta & excitata angeli mens, ad Deum conuertitur. *Dixit Deus: Fiat lux,& facta eſt lux,* in angelo lux, ſcilicet, formarum intelligibilium, *& fuit ex veſpere & mane dies vnus,* quia vt probat Auerrois ex intellectu & intelligibili fit magis vnum, quàm ex materia & forma, quod vt idem affirmat, & ſcribit etiam Moſes Aegyptius longè magis in angelis,quàm in homine verum deprehenditur. Cuius vt illos obmittamus, hæc nobis ſatis ſit ratio,quòd ſpecies angelicę menti indiuidua copula,non vt humano intellectui accidit vaga & tranſlatitia,perpetuis nexibus vniuntur.

CAPVT III.

VIdimus creatam à Deo naturam angeli,eandē ad Deum cōuerſam ſpiritu amoris,tùm ab eo illuſtratam, & abſolutam luce intelligibilium rationum. Videamus nunc quo inter ſe ordine angelici exercitus diſtinguuntur. Legimus autem *poſitum firmamentum in medio aquarum,* vbi tres nobis angelicæ hierarchiæ (ſic enim eas ſemper vſitato vocabulo appellabimus) indicantur, harum prima & vltima per aquas deſignatur,illa per ſupercœleſtes,hæc per eas quæ ſunt ſub cœlo,media illas diuidens dicitur firmamentum. Quæ omnia ſi naturam trium hierarchiarum & officia penſitemus,conſonare Dionyſij doctrinæ magis nequeant. Suprema hierarchia cùm (vt ſcribit ille) ſoli vacet contemplationi,meritò per aquas figurata eſt, quæ ſuper cœlos, id eſt,ſuper omnem circa mundana, ſiue cœleſtia, ſiue terrena actionem ſunt conſtitutæ,& Deum perenni ſono indeſinenter laudant: Medius autem ordo cùm ſit cœleſtibus officijs delegatus profectò non poterat congruentius quàm per firmamentum, id eſt,per cœlum ſignificari. Poſtrema Hierarchia & ſi natura ſuprà omne ſit corpus ſupraq; cœlum,curat tamen ea quæ ſunt ſub cœlo: & cùm diuidatur in principatus, archangelos & angelos, omnium horum operatio, omnis circa ea eſt tantùm,quæ ſunt ſub Luna principatuum,circa reſpublicas & reges ac principes,vt ex Daniele cognoſcimus archangelorum circa myſteria & ſacras ceremonias. Angeli priuatis ſtudent rebus & ſinguli ſingulis hominibus adhibentur. Rectè igitur hic ſubcœleſtis exercitus per ſubcœleſtes aquas eſt figuratus, qui & rebus præeſt fluxis atq; caducis,& illi ordini ſubeſt,qui verſatur circa cœleſtia.

CAPVT

CAPVT IV.

QVid autem ſit, aquas quæ ſunt ſub cœlo colligi ad locum vnum, dubium eſſet fortaſſe, niſi hoc nobis Paulus declararet, apud quem de his angelis, qui ad mũdi huius obeunda munera mittuntur, legimus, eſſe omnes adminiſtratorios ſpiritus in miniſterium miſſos, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Vnde poſſemus intelligere ſubcœleſtes has aquas, id eſt, angelicos exercitus ad vnum locum, ad vnius, ſcilicet, hominis bonum ſalutemq́; procurandam congregatos, pro qua & mittuntur ad nos, & nunc ſecundum quietem, nunc etiam vigilantibus nobis, alijs atque alijs & formis, & locis, & temporibus apparent. Quę ſententia quo pacto ſit accipienda tũc demum cognoſcemus, cùm & quo pacto id ſit verum quod dicit Moſes, *aquas* ſcilicet *ad locum vnum fuiſſe congregatas*, animum aduertimus. Neque enim illud ita eſt verum, vt nuſquam diſtinctis diſcluſisq; in locis aquæ inueniantur, cùm Indicum mare ab Hircano, Hircanum ab Adriatico, Adriaticũ ab Euxino, innumera præterea fluuiorum, fontium, lacuumq́; fluenta longiſſima locorum inuicem intercapedine diſpeſcantur. Sed ideò ad locum vnum congregatæ aquæ dicuntur, quia particulares hæ atq; diuiſæ aquarum collectiones vel marinæ vel fluuiales omnes (vt inquit Salomon) ad primarium mare tendẽtes, in vnum Oceani locum vniuntur & coeunt: haud aliter eſt nobis de his angelis intelligendum, qui ſublunaria curant. Diuerſis enim diuerſi corporalibus rebus alijsq́; ab homine præſunt. Quoniam quemadmodum Platonici, ita & noſtri crediderunt, varijs mundi huius corruptibilis rebus, varias ſpiritales ſubſtantias à Deo præfectas. Quocirca & Auguſtinus nullam eſſe viſibilem rem apud nos, cui non pręſit angelica poteſtas, & corpora omnia per rationalem ſpiritum vitæ regi conſtanter aſſeruit: id quod & Gregorius poſtea confirmauit, Origenes ſimiliter in commentarijs in librum Numerorum: opus eſſe, inquit, mundo angelis, qui beſtijs præſint, & animalium natalibus, virgultorumq́; etiam & plantationum & cæterarum rerum incrementis. In qua ſententia cùm eſſet & Damaſcenus credidit angelum qui peccauit ex his fuiſſe, qui deſpicatiſſimæ notæ ſint, & terreſtri ordini pręſint. Verùm quemadmodum hæc omnia infra hominem ad hominem referuntur: ita & omnis circa hæc angelorũ cura illi potiſſimùm ſubancillatur & ſeruit operæ & ſtudio, vt curent humana & noſtræ auxiliantes imbecillitati efficiant, quantum quidem patimur ipſi, vt piè atq; feliciter vitam viuamus. Quare & quid ſibi velit illa aquarum collectio, ſtatim Moſes intulit, vt terra det fructum, herbas & plantas, arbores.

Quæ autem hæc terra eſt præter eam de qua ſcriptum in Euangelio, quòd alia quidem affert fructum centeſimum, alia ſexageſimum, alia trigeſimum? Terra vtiq; animi noſtri, de qua Paulus hæc verba: Terra excipiens frequenter venientem ſuper ſe imbrem, ſi generet herbam opportunam his quibus colitur, percipiet benedictionẽ à Deo: quæ verò ſpinas & tribulos profert, reproba eſt, & maledictioni proxima, cuius finis in adustionem. Curemus igitur & nos, det terra noſtra fructum in tempore ſuo, det quaſi herbas purgatorias virtutes, det ſcientiam & ſapientiam, quaſi maiores frutices, det abſolutam perfectamq́; virtutem, quaſi Libani cedros, vt ſit finis eius benedictio, non ſit adustio: Et audiamus dicentem Patrem: Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni, quem benedixit Deus. Nec miretur quiſpiam aliud cœlum nobis & terram primo die ſignificare, aliud nunc firmamentum & aridam id, quod etiam in ſuperioribus libris obſeruauimus, quando & Origenes & Baſilius & plęriq; alij volunt aliud eſſe apud Moſem cœlum & terram primo die, aliud aridam & firmamentum die ſecundo.

CAPVT V.

FAuent autem terræ huic noſtræ cœleſtes etiam virtutes. Poſita enim firmamento & Sol, & Luna, & ſtellæ, vt terram noſtram illuminent, vide quàm hæc Dionyſiacis myſterijs aptè conueniant. Diximus de vltima hierarchia delegata curandis rebus quæ ſunt ſub Luna, id eſt, humanis: Nunc de media agitur, cui cœleſtiũ adminiſtratio demandata. Neq; erit de tertia ſimiliter expectandum, vt dicat, de qua dicendum nihil præterea quæ dicta ſunt, eſſe ſcilicet eam ſuper cœlos, id eſt, ſupra omnem actionis motum, ſupraq; rerum omnium mundanarum adminiſtrationem contemplationi tantùm addicta: hoc autem loco, nec violentum, nec alienum à ſacris literis exiſtimemus,

mùs, quòd Lun.m & Solem vocet, non quæ videmus ſydera, ſed rectores Lunæ & Solis angelicas virtutes. Nam & Scriptura cùm dicit hominem Dei filium per gratiã, hunc non intelligit, quem videmus caducum & fragilem, ſed qui regit hunc ipſum quem nos videmus, & in Regum hiſtoria legimus iuxta Hebraicam literaturam Salomonem his verbis orantem: Exaudi ô cœlum, vbi non cœlum tamen, ſed cœli ac terræ rectorem & Dominum Deum appellat: Ita & nos hoc in loco cùm Solem audiuimus & ſtellas, non ſydera, ſed ſyderum præſides angelos intelligamus, qui cùm ipſi ſint inuiſibiles, inuiſibilem etiam terram illuminant, ſubſtantiam, ſcilicet, animi noſtri. Nec aut temerè aut vulgariter dictum ſtatura illa vt illuminent: ſed tàm propriè tàm conſonè his quæ attulimus, vt ſi non aliunde, hinc certè expoſitio nôſtra maximè comprobetur. Cùm enim (vt tradit Dionyſius) tres ſint actiones angelicæ, purgatio, illuminatio & perfectio, ſic ſunt diſtributæ, vt purget vltimus ordo, ſupremus perficiat, medius autem hic, de quo nunc agimus, illuminet. Purgant igitur terram noſtrã aquæ inferiores, vnde & nitida ſub aſpectum venit: Purgatam cœleſtes illuminant: Supercœleſtes igneo quodam rore atq; viuifico perficiunt & fœcundant, ad tantam ſæpè fœlicitatem, vt non ſalutares iam herbas, ſed ipſum germinet Saluatorem, & nõ vna virtus, ſed Chriſtus plenitudo omnium virtutum formetur in nobis.

CAPVT VI.

SEquitur dari ab elementis habitatorum multitudinem, piſces, aues, & bruta, vbi me magnæ profectò anguſtię tenuiſſent, quales nuſquam alibi in toto hoc noſtro opere, niſi præſtò mihi eſſet & Eſaias, apud quem alatos legimus Seraphin: & Ezechiel apud quem, ſi Hebræis credimus, & aues & bruta ſpiritales etiam nobis ſubſtantias indicant, niſi accurrerent ſuppetiatum veteres Hebræi, qui omnes hoc loco angelicam multitudinem inſinuari volunt à Moſe. Dicamus igitur ſectantes horum veſtigia, redargui hîc à Propheta errorem philoſophorum, qui crediderunt principales quidem aliquas eſſe ſubſtantias intellectuales, ſed negauerunt ſingulas ex illis (quod dicunt theologi) numeroſæ deinceps multitudini vt legionibus duces præeſſe. Cùm ergò nouem ordines angelicos cogitamus, ſitq; vnuſquiſq; ordo ſuum ducem ſortitus, fingamus animo ducem illum & principem quaſi maximam ſphęram, tùm ſequacem exercitum, quaſi ſphæræ illius habitatores & ornamentum, ſicut in aqua piſces, in aëre aues, in terra beſtias, in ſphæra octaua ſydera cogitamus: & verum erit illud Danielis, decies millia aſſiſtebant ei, & mille millia miniſtrabant ei.

CAPVT VII.

POſtremò hominis meminit, non quia homo ſit angelus, ſed quia angelici mundi finis & terminus: quemadmodum & de natura corruptibili agens hominem etiã attulit illius naturæ, non partem, ſed principium & caput: Quo fit vt ad tres mundos tractatus hominis pertineat, ad eum, qui ſibi eſt proprius, & ad vtrunq; extremum incorporeum, ſcilicet, & elementarem, quorum ita eſt medius vt alterius finis, alterius principium ſtatuatur. Sed video paratum laqueum noſtræ expoſitioni, cùm ſubijciatur *præeſſe hominem piſcibus maris, auibus & brutis*. Nam ſi illa nobis naturam angelicam ſignificant, quo pacto verum erit quod ſcribitur, præeſſe hominem illis, quem deminutum ab angelis & ſciunt philoſophi, & Propheta teſtatur. Adſit ille nobis & laqueũ conterat, qui & contriuit ſatanam ſub noſtris pedibus, Ieſus Chriſtus primogenitus omnis creaturæ: hic laqueum profectò conterit, & nodum omnem ſoluit & abrumpit, quoniam non ſolùm eo, in quo tota diuinitas corporaliter habitauit, adeò ſublimata eſt natura humana, vt homo Chriſtus, qua homo eſt (ſi credimus Dionyſio) angelos doceat, illuminet & perficiat, tantò (vt inquit Paulus) melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit: Sed & nos omnes quibus data poteſtas filios Dei fieri per gratiam, cuius dator eſt Chriſtus, ſupra angelicam dignitatem euehi poſſumus.

DE MVN-

DE MVNDO HVMANO, ID EST, DE HOMINIS NATVRA, EXPOSITIOnis quartæ, Lib. IIII. Procemium.

Poſtquam de omnibus mundi partibus, de omni natura cæleſti, angelica & corruptibili tractatum ſatis à Propheta oſtendimus, reliquum (ſi promiſsi memores ſumus) totam iterum lectionem de homine interpretari, hoc re ipſa comprobaturi, nullam eſſe in vniuerſo hoc opere orationem, quæ vti de tribus mundis, de quibus actum ſuperius, ita de hominis etiam natura reconditos ſenſus & veritates altiſsimas non complectatur. Nec minus fecerimus operæprecium, ſi in hac quarta explicanda enarratione diligentes fuerimus, quàm factum in ſuperioribus. Quàm vtilis enim homini, quàm neceſſaria ſit ſui cognitio (vt prætercam literam delphicam) ita eſt à Platone in primo Alcibiade demonſtratum, vt nihil fecerit reliquum poſterioribus, quòd ſuper hac re quaſi nouum afferre tentarent: Et profectò improbum ac temerarium illius ſtudium, qui adhuc ſui ignarus, adhuc neſcius an ſcire aliquid poſsit, rerum tamen, quæ tàm procul ab ipſo ſunt, cognitionem ſic audacter affectat. Redeamus igitur in nos & videamus (vt ait Propheta) quanta bona fecit Deus animæ noſtræ. Ne ſi forſitan in ſemet agnoſcendo minus diligens fuerit, audiat Patrem dicentem in Canticis: Si te ignoras, ò pulcherrima mulierum, egredere & abi poſt veſtigia gregum tuorum. Videtis quæ nos maneat pœna noſtræ ignorationis. Abeundum eſt enim, à Patre, ſcilicet, quam abitionem & exhæredatio ſequitur, qua quid infelicius? Egrediendum item eſt, vtique ex nobis. Neq; enim apud ſe eſt animus, qui ſeipſum non videt. Qui autem à ſe exit, à ſe diuellitur, quo quid acerbius? Eundum tertiò poſt veſtigia gregum noſtrorum, id eſt, poſt brutorum veſtigia, quæ ſunt in nobis, de quibus in expoſitione ſatis dicemus, quo quid miſerius? quid deſpicatius & contemptibilius? fieri, ſcilicet, pediſſequos beſtiarum, quarum nos duces natura ſtatuerat. Igitur non poſt brutorum, ſed poſt Moſeos veſtigia incedentes ingrediamur nos ipſos, ingrediamur animi penetralia, ipſo nobis Propheta aditum reſerante, vt & in nobis cùm mundos omnes, tùm & Patrem & patriam feliciter agnoſcamus.

CAPVT I.

PRiuſquam iuxta verba ordinemque prophetæ expoſitionem accuratiùs digeramus, oportet præfari aliqua de hominis natura, obiterque dictiones aliquas exponere, vt totius deinde ſenſus apertior ſit intellectus. Conſtat homo ex corpore & anima rationali. Rationalis animus cœlum dicitur: Nam & cœlum animal à ſeipſo motum vocat Ariſtoteles, & animus noſter (vt probant Platonici) ſubſtantia eſt ſeipſam mouens: Cœlum circulus eſt, & animus itidem eſt circulus, quinimò, vt ſcribit Plotinus, ideò cœlum circulus, quia animus eius circulus eſt. Cœlum in orbem mouetur, animus rationalis à cauſis ad effectus ſe transferens, rurſusque ab effectibus recurrens in cauſas ratiocinationis orbe circumuoluitur. Atque hæc quidem ſi ſingula eſſent enarranda his, qui alibi ea non legerunt: non Moſeos iam, ſed Ariſtotelis Platoniſque eſſemus interpretes. Corpus dicitur terra, quoniam terroſa & graui ſubſtantia eſt. Quare & de humo factum (vt ſcribit Moſes) homini dedit appellationem. Verùm inter terrenum corpus & cœleſtem animi ſubſtantiam opus fuit medio vinculo, quod tam diſtantes naturas inuicem copularet: huic muneri delegatum tenue illud & ſpiritale corpuſculum, quod & medici & philoſophi ſpiritum vocant. Quem & diuiniore eſſe natura quàm elementa, & cœlo proportione reſpondere, Ariſtoteles ſcribit: Hic lux nuncupatur, quæ cognominatio conuenire magis non poſſet philoſophorum ſententiæ & medicorum, quorum omnium communis eſt conſenſus, eſſe illum ſubſtantia maximè lucida, & nulla re magis quàm luce gaudere, foueri & recreari. Accedit quòd quemadmodum omnis cœlorum virtus (vt ſcribit Auicenna) vehiculo lucis ad terram transfertur: ita omnis animi virtus, quem cœlum vocauimus, omnis poteſtas, vita, ſcilicet motus & ſenſus lucido ſpiritu intercedente ad hoc corpus terrenum, quod terram vocauimus, commeat & transfunditur.

Deſcēdamus iam ad verba Prophetę, apud quē primò videmus *creari cœlū & terrā,*

extrema,

extrema, ſcilicet, noſtræ ſubſtantiæ, vim rationalem & corpus terrenum, quæ poſtremò cùm ſit lux, id eſt, lucidus accedit ſpiritus, ſic vniuntur, vt *ex veſpere & mane*, id eſt, ex corporis nocturna, & matutina animi natura vnus ſit homo, & quoniam (vt oſtendimus) per hanc lucem omnis vitalis ſenſualisq; virtus ad terram noſtrã deſcendit, meritò ante lucis natale, terra fuit inanis & vacua: Cui vitæ motusq; beneficia niſi per internuntium lumen participare ſuum cœlũ non poterat. Quare & ſtatim cauſam adiunxit inanitatis, quia ſcilicet, ſuper eam adhuc tenebræ erant, luce nõdum exorta.

CAPVT II.

SEd reſtat adhuc quærendum quid illud ſibi velit, *& ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*. Traditur hîc de aquis indiſcreta & vniuerſalis doctrina, quæ die ſequẽti magis diſtinguitur, cùm alias docet eſſe quæ ſunt ſuper cœlum, alias quæ ſunt ſub cœlo. Quorum omnium ſi verum ſenſum deſideramus, conſulamus ipſam naturam, quam noſter Propheta (vt ſæpè diximus) adamuſſim effigiat & repræſentat. Factam vidimus mentionem de triplici parte humanæ ſubſtãtię, videlicet de rationali, de mortali hoc corpore, & medio ſpiritu: duæ reliquæ ſunt: Nam inter partem rationalem qua homines ſumus, & omne illud quod corporeum eſt in nobis ſiue ſit craſſum, ſiue ſit tenue & ſpiritale, media eſt pars ſenſualis, qua brutis communicamus: Et quoniam nõ minor nobis cum angelis quàm cum brutis communicatio, quemadmodum infra rationem eſt ſenſus, vnde commercium cum animalibus: ita ſuprà rationem intelligentia eſt, per quam dicere illud Ioannis poſſumus: Societas noſtra cum angelis eſt. Vides quid infra, quid ſupra noſtram ſit rationem. Quod ſi ratio cœlum dicitur (vt comprobauimus) manifeſtum iam quæ in nobis aquæ ſupercœleſtes: quæ itidem ſubcœleſtes. Diuerſa autem ratione vtriq; parti intellectuali, ſcilicet, & ſenſuali aquarum congruit appellatio: illi quia diuinarum illuminationum radijs maximè peruia: huic quia caducis rebus & fluxis inhiat & delectatur. Cuius diuerſitatis ſatis nos admonet, cùm hanc ſtatuit ſub cœlo vbi fluxa omnia atq; caduca: illam ſuprà cœlum, vbi ſinceræ & perpetuæ intelligentiæ adminiſtratio. Cùm igitur primo die ſpiritum Domini incubantem legimus aquis, ſintq; aquæ bifariam diſcretæ, vtiq; de his aquis quæ ſunt ſub cœlo dictum non accipiemus, quoniam ſuper has non ſpiritus Domini, ſed cœlum potius defertur. Reliquum vt de his dictum ſit, quæ ſunt ſuper cœlum. Vnde nobis maximum dogma de anima reſeratur. Intellectum enim, qui eſt in nobis, illuſtrat maior atq; adeò diuinus intellectus, ſiue ſit Deus (vt quidam volunt) ſiue proxima homini & cognata mens, vt ferè omnes Græci, vt Arabes, vt Hebræorum plurimi volunt. Quam ſubſtantiam & Iudæi philoſophi & Abunaſar Alpharabius in libro quem ſcribit de principijs, expreſſis verbis, ſpiritum Domini appellauit. Nec factum ſine cauſa, vt priuſquàm hominem ex animo & corpore vinculo lucis conſtituiſſet, huius rei meminerit, id eſt, delationis ſpiritus ſuper aquas: ſed ob id factum, ne fortè crederemus non adeſſe ſpiritum hunc noſtro intellectui, niſi cùm eſſet corpori copulatus. Quod & Moſes Aegyptius, & Abubacher Arabs, & quidã alij falsò crediderũt.

CAPVT III.

REſtat vt exponamus quid ſit quod ait, *aquas quæ ſunt ſub cœlo*, id eſt, ſenſuales vires quæ ſub parte ſunt rationali *congregari ad locum vnum*. Manifeſtiſſimum autem hoc non omnino rudibus philoſophię. Nam ſenſitiuæ omnes virtutes ad ſenſum quem ex re ipſa vocamus communem, hic autem, ſi Ariſtotelem ſequimur, eſt in corde, vti flumina ad mare cõfluunt. Nec abſurdè dixerimus ab eo mari quinq; corporis ſenſus, quos videmus auditum, viſum, guſtum, tactum, olfactum, quaſi quinq; maria mediterranea diffuſos intrare corporis continentem, quę aperta in Theetheto Platonis ſententia fuit: & quoniam ex perfectione ſenſitiuarum virium, quam ex hac ad ſuũ fontem collectione intelligimus corpori, quod vocamus terram, & vita & ſalus & nutrimentum prouenit, rectè: poſt illam aquarum congregationem terram inducit ſtatim viridem & floreſcentem. Præſtiti enim à natura ſenſus omnibus mortalibus ad vitam corpori ſalutemq; procurandam, vt per eos cognoſcant quæ ſibi noxia, quæ ſalutaria: tùm cognita per appetentiam ſenſibus annexam illa reſpuant, hæc deſiderent: poſtremò per coniugem poteſtatem motricem fugiant mala, vtilia proſequantur.

quantur. Videt oculus cibum, olfaciunt nates, accedunt pedes, capiunt manus, palatum experitur. Quæ omnia ideò dicimus vt cognoſcamus aptè coniunctam ſtabilimento aquarum, id eſt, ſenſitiuatum virium, tettæ, quæ iamdiu nobis corpus ſignificat vberem felicitatem.

CAPVT IV.

AT verò cùm multis tationalis natura, & viribus, & potentijs diſtinguatur, de nuda eius ſubſtátia ſuprà eſt dictum. Nunc de ornatu atq; (vt ita dixerim) regia eius ſupellectile dicendum. Hoc eſt quod ſcribit, *poſita in firmamento Lunam, Solem & ſtellas:* & quidem philoſophi iuniores Solem intellectum qui actu eſt, Lunam cum qui eſt potentia fortè interpretarentur. Sed quoniã nobis magna de hac re cum illis controuerſia, nos interim ſic exponamus, vt qua parte ad aquas ſuperiores ad Domini ſpiritum animus vergit, propterea quòd torus lucet, Sol nuncupetur: qua verò aquas inferiores, id eſt, ſenſuales potentias reſpicit, vnde infectionis aliquam contrahit maculam, Lunæ habeat appellationem. Solem hoc modo acceptum Græci Platonici διάνοιαν, Lunam verò δόξαν pro ſuæ doctrinæ dogmatis appellarent. Quoniam autem dum à patria peregrinamur, & in hac vitæ præſentis nocte & tenebris viuimus, ea parte plurimùm vtimut quæ ad ſenſus deflectitur, vnde & pluta opinamur quàm ſcimus. Cùm verò dies futuræ vitæ illuxerit, alieni à ſenſibus ad diuina conuerſi, ſuperiori alia parte intelligemus: rectè eſt dictum, *hunc noſtrum Solem præeſſe diei, Lunam autem præeſſe nocti.* Itidem quia exuti nos moribundam hanc veſtem vnico Solis lumine id contuebimur, quod in hac corporis miſerrima nocte plurimis viribus atq; potentijs videre potius conamur, quàm videamus: idcircò vnico Sole dies luceſcit, nox contra plurimas ſtellas componendi, ſcilicet, vim, & diuidendi, ratiocinandi, item definiendi, & quæ ſunt reliquæ, Lunæ quaſi minus potenti auxiliares cotrogat & conuenit.

CAPVT V.

HActenus de viribus animi cognoſcentibus: Nunc ad eas ſe tranſfert, quorum opus appetere, iræ videlicet & libidinis, id eſt, concupiſcentiæ ſedes: has per beſtias deſignat & irrationale genus viuẽtium, quia ſunt nobis cum beſtijs communes, & quod eſt infelicius ad brutalem ſæpè nos vitam impellunt. Hinc illud Chaldæorũ: Vas tuum inhabitant beſtiæ terræ: & apud Platonem in rep. diſcimus habere nos domi diuerſa genera brutorum, vt non ſit creditu difficile paradoxon Pythagoricum (ſi rectè intelligatur) improbos homines migrare in bruta. Intùs enim atque in noſtris adeò viſceribus bruta ſunt, vt non procul peregrinãdum ſit, vt migremus ad illa: hinc fabulæ Circeæ, & Theocriti illud: quos deæ aſpexerint virtus, ſcilicet, & ſapientia, Circeis poculis labefactari non poſſe. Sed videamus quam horum brutorum differentiam Moſaica lectio nobis inſinuet. Alia ab aquis quæ ſunt ſub cœlo, alia à terra producuntur. Aquæ, vt diximus, ſignificant ſenſualem partem quæ eſt ſub cœlo, quia ſubeſt rationi, & illi proximè famulatur. Terta eſt hoc ipſum corpus terrenum & fragile quo circumdamur. Conſideremus igitur an ex effectibus quibus mouemur, alij ad corpus, alij ad ſenſum interiorem, quem phantaſiam vocant, philoſophi magis attineant. Ad corpus ſpectare mihi videntur qui vel ad cibum vel ad Venerem impellunt. Nam hi nobis dati à Deo tùm ad tutelam corporis, quod nutrimus, tùm ad liberorum procreationem, in quibus ſumus ſuperſtites, cùm in nobis ipſis occumbimus, iiſdem nos abutimur allecti pluſquàm decet voluptatis illecebra, per gulam & per libidinem curam carnis (vt inquit Paulus) facientes in deſiderijs. In cuius verbis id annotãdum, non eſſe dictum, carnis curam feceritis, ſed ne feceritis in deſiderijs, quia, ſcilicet, vtendum illis ad neceſſitatem, non etiam ad voluptatem, multò minus noſtra felicitas in eis conſtituenda: hos ergo affectus per iumenta & feras intelligamus, qui terræ potiùs quàm aquarum fœtus dicuntur, quia per craſſioris huius corporis membra & explentur & excitãtur, & nobis ad eius ſalutem procurati à Deo fuerunt, quanquàm illis fiant exitio, qui & crapulis marceſcunt, & Venere diſſoluuntur. Ad aquas autem, id eſt, ſenſum imaginationis affectiones illas referamus, quæ ſpiritales magis & noſtræ potiùs cogitationis, quàm carnis ſoboles dici poſſunt: quod genus ſunt quæ ad honores, ad iram, ad vltionem, & cognatas his

reliquas

reliquas affectiones nos vocant. Neceſſaria hæc & vtilia modicè vtentibus. Iraſcendũ enim, ſed intra modum, & vltio ſæpè opus iuſtitię, & ſua vnicuiq; tuenda dignitas: nec recuſandi honores, qui honeſtis artibus comparantur. Quòd ideò dico, ne cùm hæc bruta quæ ſenſuales appetentias indicant, Deus creauerit, creatiſq; benedixerit, ſi ſint mala ex ſua natura credamus cum Manichęis à malo principio, & non à bono potius Deo condita fuiſſe. Bona igitur illa omnia & homini neceſſaria, ſed nos inde ad ambitionem, furorem, excandeſcentiam, ſupetbiamq; excedentes, mala facimus noſtra culpa, quæ ille optimus inſtituerat.

CAPVT VI.

VIdere autem quàm his quæ diximus, adamuſſim conueniat quod ſubijcitur: *factum à Deo hominem ad ſuam imaginem, vt praeſſet piſcibus, auibus & beſtijs*, quę tum aquæ rum terra produxerant. Et quidẽ de homine iam ſuprà diſputabamus, ſed nunc primùm in eo Dei imaginem intelligimus: Vnde illi in bruta ditio & imperium. Sic etenim à natura inſtitutus homo, vt ratio ſenſibus dominaretur, frenareturq; illius lege omnis tùm iræ, tùm libidinis furor & appetentia: ſed oblitetata imagine Dei per maculã peccati cœpimus miſeri & infelices ſeruite beſtijs noſtris, & cum rege Chaldæo diuerſari inter illas, humi procumbere cupidi terrenorum, obliti patriæ, obliti patris, obliti regni, & datæ in nobis priuilegium priſtinæ dignitatis: Scilicet homo cùm in honote eſſet, non intellexit, ſed comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.

CAPVT VII.

VErùm ſicut omnes in primo Adam, qui obediuit Satanæ magis quàm Deo, cuius filij ſecundùm carnem deformari, ab homine degeneramus ad brutum: ita in Adam nouiſſimo, Ieſu Chriſto, qui voluntatem Patris impleuir, & ſuo ſanguine debellauit nequitias ſpiritales, cuius filij omnes ſecundùm ſpirirum, reformari per gratiam, regeneramur ab homine in adoptionem filiorum Dei: ſi modò vti in illo, ita in nobis princeps tenebrarum & mundi huius nihil inuenerit.

DE OMNIBVS MVNDIS DIVISIM ORDINE CONSEQVENTI, EXPOSIrionis quintę, Lib. V. Procœmium.

Quemadmodum Moſes, vti oſtendimus, ſingulis in partibus ſui cõtextus de omnibus ſimul mundis, intellectuali, cæleſti, elementari, humanoq; diſſeruit, imitatus naturam, imò natura artificem Deum, qui in ſingulis mundis omnes complexus eſt: ita ad eiuſdem natura exemplum quæ proprias ſedes, propria iura & peculiares vnicuiq; leges diſtribuit, Propheta etiam noſter mirabili & profecto diuina artis magiſterio ſcripturam ſuam ita diſpoſuit, vt quanquam vbiq; de omnibus eadem facie eodemq; verborum velamine diſputaret, peculiariter tamen ſingulis mundis ſingulas ſui operis partes conſequenti ordine adiudicaret. Quod oſtenſuri incipiemus primam particulam de primo mundo, id eſt, angelico interpretari, tum deinceps reliquas de reliquis auream illam Homericam catenam, & Platonicos annulos à viua opificis virtute, quaſi à vero lapide indomiti Herculis appenſos, in Moſeos verbis ſagaciter ſpeculantes.

CAPVT I.

DIcturi autem de natura angelica, quæ purus eſt intellectus, id ptimũ animo concipiamus, mentes eſſe quaſi oculos quoſdam. Quod enim eſt oculus in rebus corporeis, idipſum eſt mens in genere ſpiritali. Oculus etſi mixtuta ſuæ ſubſtantię intimæ aliquid lucis poſſideat, vt viſionis tamen munere fungatur, exttema indiget luce, in qua rerum colores & differentias ſpeculatut. Nec eſt propterea quod ſua natura non ſit viſus, & ſi non videat niſi beneficio lucis. Nam & aures, ne dicam inanimata, & reliquæ omnes corporis partes colluſtrantur luce, nec tamen vident. Id igitur videndi naturam ſortitum eſt, & per eſſenriæ ſuæ rationem eſt viſus, quòd recepta luce videre poteſt. Conſideremus hæc eadem in intellectibus, intellectus oculi ſunt, intelligibilis veritas lumen eſt, & intellectus ipſe intelligibilis cùm ſit, intimè aliquid lucis

habet.

habet. Qua ſeipſum poteſt videre, ſed non poteſt vt reliqua. Verùm indiget formis ideisq; rerum, quibus vti radijs quibuſdam inuiſibilis lucis, intelligibilis veritas indubiè cernitur. Nec propterea dicendum eſt, vt per exemplum oculi declarauimus, non eſſe illos natura intelligentes, atq; ex accidenti pari cum noſtris animi conditione intellectualem proprietatem ſortitos: hinc illorum manat ſententia, qui intellectus appellationē Deo indignam exiſtimant. Quia ſi intellectum quaſi oculum capimus, qui non ex ſe, ſed lucis participatione videt, cùm Deus ſit lux: lux enim eſt veritas, & viſio actio ſit, qua oculus lucem attingit, non eget Deus hac operatione, qui eſt ipſa lux, tantò à rerum omnium ignoratione quàm angeli remotior, quantò abeſt magis à tenebris lucis natura quàm oculi. Sed redeamus ad angelos.

Oculus, id eſt, ſubſtantia intellectualis non omnino eſt ſimplex, alioquin aduentātis lucis compoſitionem non pateretur: hinc commune proloquium, conſtare angelos ex actu & potentia (quanquam anxia eſt diſputatio, quid ille actus, quid illa potentia, & quæ ratio compoſitionis) quid item Auerrois Arabs voluerit, cùm vtrumq; intellectum & eum qui actu, & eum qui potentia eſt, in omnibus citra Deum intellectibus eſſe dixerit: ſed ſufficit nobis, quātum attinet ad hunc locum, communis ſententia vtcunq; accipiatur. Hæc quæ diximus, omnia aperit nobis Moſes in primo die. Partitur enim ſubſtantiam angeli in cœlum, & terram, naturam ſcilicet actus, & naturam potētiæ. Eadem autem res vti diuerſas proprietates: ita & diuerſa habet cognomina. Quare hic idem actus, dum vti virtus viſum oculo largiens, vtq; potentiæ conſummatio accipitur, dicitur cœlum, quòd ea ſit habitudine ad potentiam, qua eſt cœlum ad terram. Rurſus qua lucis indigus eſt, nec obire per ſe proprium munus intelligentiæ poteſt, per aquas figuratur. Corpus luminis quidem capax, ſua tamen natura minimè lucens. Eſt & alia ratio ſimilitudinis quòd iſte actus potentiæ, quam terram vocat, vti aqua terræ proximè adeſt: Sed iam verbis Prophetæ congrediamur: *Creauit Deus cœlum & terram*, naturam actus & naturam potentiæ, ex quibus angelus conſtat, & *terra quidem*, id eſt, potentia *inanis eſt & vacua*: inanis actu vacua luce, quam non niſi aquis intercedentibus excipit, & quoniam circa idem fiunt contraria, ad idemq; pertinet hoſpitari lucem & tenebras: adiunxit, *& tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*. Neq; dixit ſuper terram. *Abyſſus* enim nihil eſt aliud, niſi vocabulo abutamur, quàm aquarū profunditas. *Super has aquas ferebatur ſpiritus Domini*, ſpiritus vtiq; qui ab apoſtolo Iacobo pater luminum dicitur, à quo mox ſuper eas, id eſt, ſuper angelicas mentes lux intelligibilium formarum exoritur. Quod intellexerunt forte & Saraceni dicētes, eductos angelos à Deo de tenebris ad lucem, adimpleroſq; æterna lætitia. Intelligentiam enim voluptas conſequitur, qua nulla maior, qua nulla verior, nulla eſt permanētior.

CAPVT II.

HVic mundo proximum eſt cœleſtis, cuius illa prima proprietas quòd interſtitiū eſt vtriuſq; mundi intelligibilis, ſcilicet, de quo nunc diximus, & ſenſibilis huius, quem nos incolimus. Nec poſſumus, mediæ alicuius naturæ eſſentiam euidentiùs indicare, quàm ſi exprimamus quibus concludatur extremis, quandoquidem de extremis natura media temperatur. Maxima igitur de cœli conditione nobis ſcientiam aperit, cùm inter aquas & aquas, id eſt, angelicas & corruptibiles ſubſtantias medium cœlum non tàm ſitus quàm eſſentiæ ratione poſitum dicit. Per aquas autem iam diximus intelligi formas, quæ potentiæ quaſi terræ proximæ adſunt, eſſentiamq; perficiunt. Quemadmodum autem alia angelorum, alia elementorum terra, quia diuerſa in vtriſq; potentia: ita alia atq; alia aquarum vtrobiq; ratio, id eſt, formarum eſt: Inter has verè medium cœlum, inde diuinam vitam, hinc corporationem, inde incorruptibilem, hinc viſibilem ſubſtantiam, inde eſſentię firmitatem, hinc loci mutationem, inde quicquid idem eſt ſimplex & vniforme, hinc quicquid varium mixtum & diſſimile habet, ſic Opificis prouidentia diſponente ſortitum eſt.

CAPVT III.

POſt hæc de elemētorum integritate, & poſitura, & ordine, nos breuiter admonet per collectionem aquarum ad locum vnum, & præſcriptas mari leges, ne terram obruat. Nihil eſt enim quod magis indicet eſſe elementis, præter corporeæ brutæque naturæ inclinationem, inditas leges ab intelligente cauſa, à qua & reguntur, & ſuis in

ſedibus detinentur,quàm hæc aquarum repagula, quibus coërcitus Oceanus, cuius ad totum ſe terræ ambitum impetus ferret(quemadmodum ignis totus toti aeri incubar)quaſi tamen virga admonitus pædagogi,pedē refert,nec ſe vlteriùs profert,quàm noſtra ſalus & vita omnium animantium poſtulat. Hoc neq; ad materię neceſſitatem, quæ ad globi figuram omnia potius elementa pariter inclinat, nec ad fortuitum atomorum concurſum,qualem ſomniat Epicurus, nec ad vim fœminatiam naturæ mutę,vt ait Straton,ignarē totius finis referri poteſt:ſed ad ſolam finalem cauſam,ad quā dirigere ſolius eſt mentis & prouidētiæ intellectualis. Propterea factum, vt & hic Moſes tractaturus de ordine elementorum, huius tantum rei meminerit, & à prophetis totiens hoc quaſi potiſſimum argumentum diuinæ potentiæ & ſapientiæ afferatur in medium. Hinc in Prouerbijs, cum certa lege & gyro vallabat abyſſos: hinc illud, qui circumdedit mari terminum ſuum: & apud Hieremiam: Me ergo non timebitis,ait Dominus,qui poſui harenam terminum mari. Et illud: Terminum poſuiſti quem nō tranſgredientur,nec operient terram. Quoniam autem tota elementorum conſtitutio ordinatur,admixta ea præſertim quæ ſunt viua, idcircò poſt terræ aquarumq; ordinem & firmamentum, ſubiecit ſtatim præceptum terræ, vt germinaret plantas, cuius alioquin operis tractatus ad quintum potius diem ſpectabat.

CAPVT IV.

POſtquam egit de ſphęra cœleſti & elemētari,propterea q; de tota integritate corporeæ vniuerſitatis, reſtabat dicendum de incolis & ciuibus, vt ita dixerim, ciuitatis huius mundanę,cùm cœleſtibus,de quibus agēdum primò quaſi de ſenatu pręfectiſq; vrbis,tùm etiam terreſtribus quaſi de plebe & populo. Cœleſtium igitur primò meminit,quæ poſuit Deus in firmamento, vt eſſent ſigna & tempora, vt lucerent in cœlo,& terram illuminarent,Solem dico Lunam & ſtellas. Altiſſimæ hic pertractādę eſſent quęſtiones,& quæ ſibi ſingulę iuſtum volumen expoſcerent, quo pacto hęc ſint ſydera in firmamento,an vti partes eius nobiliores,quod ſentiunt Peripatetici,an vt animalia in ſuis ſphęris,in aqua piſces,iumēta in terra, quod Euſebius,& Diodorus volunt. Congreſſum hic item locus cum genethliacis ſibi expoſceret, diuinandi per aſtra & pręnoſcendi futuros euentus ſcientiam hinc confirmantibus,quòd Moſes ſydera in ſigna poſita à Deo dixerit,ſcientiam non modò à noſtris vt à Baſilio, qui rectè eam occupatiſſimam vanitatem vocauit, & ab Apollinario, & à Cyrillo, & Diodoro acriter taxatam,ſed quam & boni Peripatetici reſpuunt, & Ariſtoteles contempſit, & quod eſt maius & à Pythagora, & à Platone, & ab omnibus Stoicis repudiatam fuiſſe author eſt Theodoritus. Quęrendum hic etiam de natura ſyderum, de motu, de principatu,de Lunæ maculis, deq; omni ſyderali ſciētia aliquibus fortè videretur. Verùm ad hæc ſi deſcendamus quanquam ſint pulchra & digna cognitu, audiemus fortaſſis Horatianum illud: *Sed nunc non erat his locus.* Quare ad opus hęc deſtinatum differimus, quo Ariſtotelem Platonici conciliantes, vniuerſam philoſophiam pro viribus tractandam examinandamq; ſuſcepimus.

CAPVT V.

VEniamus igitur ad Moſem,qui poſtquàm de cœleſtibus dixit,terreſtriū animaliū meminit ordine congruenti,quę vel ad aquas,vel terram,vel aërem,inhabitant: ſi tamē inhabitare aërem volucres dici poſſunt. Nemo hîc expectet aut exigat à nobis diſputationem quo pacto corpora animalium ex elemētis, aut quid ſint inditę à Deo naturis rerum ſeminarię rationes,ſit'ne item vita brutorum de ſinu educta materię,an à diuino potius principio omnis vita proueniat,vt cōſtantiſſimè aſſerit Plotinus, quē mox Latinè legendum dabit in publicam vtilitatē Marſilius Ficinus noſter,longiorib. etiam argumentis illuminatum. Cui ſententiæ ſuffragari fortaſſe videbitur hoc loco Propheta, cùm poſtquam dixit, *producant aquæ reptile animæ viuentis*, adiecit poſtea, *creauit Deus omnem animam viuentē*: vbi non id duntaxat quiſpiam obſeruaret, qđ & aquæ producant,Deo iubente,& deinde etiam Deus producat. Verum & illud quod vbi de Dei opere agitur ſcriptum eſt, *creauit Deus animam viuentem*; vbi aurē de aquis, non animam, ſed reptile animę viuentis, quaſi aquis vehiculum potius animi, id eſt, corporis mixtio accepta referatur: Deo aurē,id eſt,diuino principio animę ſubſtātia, q̄ vitæ datrix motus & ſenſus temperato iam corpori extrinſecùs illuceſcat. Sed de his aliâs. Inter animalia terrę tria memorat Moſes, *iumenta, reptilia, & beſtias*, in quib. tres differen-

differentias brutorum irrationalium, quibus nec plures ſunt, in commune nobis inſinuat. Sunt enim beſtiæ, quæ perfecta ſunt phantaſia, medium inter irrationalia locũ ſortitæ, erudiri autem ab homine aut manſueſcere neſciunt. Sunt reptilia quæ imperfectam habent phantaſiam, media quaſi inter bruta & plantas. Sunt iumenta, quæ & ſi carent ratione, diſciplinæ tamen humanæ quoq; modo capaces cùm ſint, rationis aliquid participare videntur, mediam quaſi ſortita conditionẽ inter bruta & homines.

CAPVT VI.

HActenus de tribus mundis, ſupereceleſti, & ſublunari. Nunc agendum de homine de quo eſt ſcriptum: *Faciamus hominem ad imaginem noſtrã*, qui non tàm quartus eſt mundus, quaſi noua aliqua creatura, quàm trium quos diximus complexus & colligatio. Eſt autem plerunq; conſuetudo à regibus vſurpata & principibus terræ, vt ſi fortè magnificam & nobilem ciuitatem condiderint, iam vrbe abſoluta imaginem ſuam in medio illius viſendam omnibus ſpectandamq; conſtituant. Haud aliter Principem omnium Deum feciſſe videmus, qui tota mũdi machina conſtructa, poſtremũ omnium hominẽ in medio illius ſtatuit ad imaginẽ ſuam & ſimilitudinem formatũ. Sed ardua eſt quæſtio cur hoc priuilegium ſit hominis imaginem habere Dei. Nam ſi Melitonis exploſa inſania, qui humana effigie Deum figurauit, ad rationis mentisq; naturam recurramus, quæ vti Deus intelligens eſt, inuiſibilis item & incorporea, inde vtiq; comprobabimus eſſe hominẽ ſimilem Deo, præſertim qua parte in animo Trinitatis imago repræſentatur. Verùm agnoſcemus hæc eadem, quantò in angelis ſunt quàm in nobis, & potiora & contrariæ minus naturæ admixta, tantò cum diuina natura plus ſimilitudinis & cognationis habentia. Nos autem peculiare aliquid in homine quęrimus: Vnde & dignitas ei propria & imago diuinæ ſubſtãtiæ cùm nulla ſibi creatura communis comperiatur. Id quid eſſe aliud poteſt, quàm quòd hominis ſubſtantia (vt Græci etiam aliqui interpretes innuunt) omnium in ſe naturarum ſubſtãtias & totius vniuerſitatis plenitudinem re ipſa complectitur? Dico autem re ipſa, quia & angeli & quæcunq; creatura intelligens in ſe quodãmodo continet omnia, dum plena formis & rationibus omnium rerum omnia cognoſcit. At verò quemadmodum Deus non ſolùm ob id quod omnia intelligit, ſed quia in ſeipſo veræ rerum ſubſtantię perfectionem totam vnit & colligit: Ita & homo (quanquã aliter vt oſtendemus, alioquin non Dei imago, ſed Deus eſſet) ad integritatẽ ſuæ ſubſtantię omnes totius mundi naturas corrogaret & counit. Quod de nulla alia creatura ſiue angelica, ſiue cœleſti, ſiue ſenſibile dicere poſſumus. Eſt autem hæc diuerſitas inter Deum & hominem, quòd Deus in ſe omnia continet, vti omnium principium: homo autem in ſe omnia continet vti omnium medium, quò fit vt in Deo ſint omnia meliore nota, quàm in ſeipſis: in homine inferiora nobiliori ſint conditione, ſuperiora autẽ degenerent. Sunt ignis, aqua, aër, & terra per veriſſimam proprietatem naturę ſuæ in craſſo hoc & terreno hominis corpore, quod nos videm⁹. Eſt præter hæc ſpiritale aliud corpus diuinius (vt inquit Ariſtoteles) quàm elemẽta, quod cœlo proportione reſpondet. Eſt pręterea in homine vita plantarũ, omnibus his apud eum, quibus & apud illas muneribus fungens, nutriendi, augendi, & generandi: eſt ſenſus brutorum tàm intimus quàm externus: eſt cœleſtis animus ratione pollens: eſt angelicæ mentis participatio: eſt harum omnium ſimul in vnum confluentium naturarum verè diuina poſſeſſio, vt libeat exclamare illud Mercurij: Magnum, ô Aſclepi, miraculum eſt homo, hoc præcipuè nomine gloriari humana conditio poteſt, quo etiam factũ, vt ſeruire illi nulla creata ſubſtantia dedignetur. Huic terra, & elementa, huic bruta ſunt præſtò & famulantur, huic militat cœlum, huic ſalutem bonumq; procurant angelicæ mentes, ſi quidem verum eſt, quod ſcribit Paulus: eſſe omnes adminiſtratorios ſpiritus in miniſterium miſſos, propter eos qui hæreditatẽ ſalutis ſunt deſtinati. Nec mirum alicui videri debet amari illum ab omnibus, in quo omnia ſuum aliquid, imò ſe tota & ſua omnia agnoſcunt.

CAPVT VII.

HOmini mancipantur terreſtria, homini fauẽt cœleſtia, quia & cœleſtium & terreſtrium vinculum & nodus eſt, nec poſſunt vtraq; hæc non habere cum eo pacem, ſi modò ipſe ſecum pacem habuerit, qui illorũ in ſeipſo pacem & fœdera ſancit. At caueamus quæſo, ne in tanta dignitate conſtituti non intelligamus: Verùm illud

 ante

ante oculos ſemper animi habeamus,vti & certam & exploratam & indubiam veritatem,ſicuti fauent omnia nobis eam legem ſeruantibus quæ nobis eſt data: ita ſi per peccatum per legis præuaricationē de orbita deſecerimus,omnia aduerſa inſeſta inimicaq; habituros. Rationabile enim,vt quemadmodum nō modò nobis, ſed vniuerſo,quod in nobis complectimur, ſed authori ipſius mundi omnipotenti Deo iniuriā facimus,experiamur etiam omnia,quæ in mundo ſunt: & Deum in primis,potentiſſimos vindices & acceptæ iniuriæ grauiſſimos vltores. Hinc extimemus, quæ pœnæ, quæ ſupplicia maneant tranſgreſſores diuinæ legis. Hi ſunt, qui (vt dixit oraculum) δρέμωσιν οἱ φοιτῶσι περὶ χθόνα καὶ περὶ πόντον, ἀκάματοι δαμαλάσται ὑπὸ τῇ μάστιγι θεοῦ,id eſt,qui pergunt circa terram,& circa pontum, & inſeſſi domantur ſub verbere Dei, hos cœlum, hos terra,hos tota mundanæ reipub. inconcuſſa iuſtitia ſulminat, & perſequitur: Rei ſunt enim violatæ vniuerſitatis,& læſæ maieſtatis diuinę: Cuius imaginem fœdiſſima iniquitatis macula deturpârunt. Hinc ſactum fortaſſe, vt apud prophetas cùm quid à Deo aut pręceptum,aut vetitum promulgatur,citentur cœlum & terra teſtes,ſcilicet, quia & præcepti tranſgreſſio illa etiam violet,& de communi accepta cōtumelia, ipſa quoq; de improbis,dum Deo miniſtrant, pœnas ſunt acceptura. Et omnino omnem inſaniā ſuperat,adduci,vt credamus cuipiam in ciuitate aliqua poſito decorato ſummis honoribus licere in principem,in vniuerſam rempubl.de ſe optimè meritam impunè delinquere,ac non potius dari illum torquendum ſtatim & cruciandum lictoribus & carnifici,aut totius populi conſenſu lapidibus obruendum. Sunt autem carnifices,ſunt lictores,in hac Dei repub. improbi dæmones, viliſſimo miniſterio addicti, in pœnam antiqui ſceleris,hinc illud Pauli: Tradidi illum Satanæ in interitum carnis: hinc dæmonis vltoris etiam apud Orphæū cognominatio, ſi fortè noſtris minus credamus. Quemadmodum autem ſcelera hominum omnis creatura odit & execratur: ita recta illius vita & inſtitutio omnibus grata eſt,omnibus placet.Neq; enim(vt ita dixerim)non admitti in participatum & boni eius & mali omnia poſſunt, quæ tam arcto nexu illi implicita & coniuncta ſunt: hinc illud euangelicum: Si pœnituit peccator, exultare lętitia omnes angelos: hinc myſterij illius aperta ratio,quod abſconditū fuit à ſęculis,vt corrupta in primo Adam & deturbata de ſuo ſtatu natura noſtra,per Chriſti crucem inſtauraretur, ſcilicet, noſtra cauſa filius Dei & homo fit & cruci affigitur. Nam & congruum fuit,vt qui eſt imago Dei inuiſibilis primogenitus omnis creaturę, in quo condita ſunt vniuerſa,illi copularetur vnione ineffabili, qui ad imaginē factus eſt Dei, qui vinculum eſt omnis creaturæ, in quo concluſa ſunt vniuerſa. Nec erat,ſi cum homine tota natura periclitabatur, eius iactura aut negligenda, aut reparanda per alium,quàm per quem tota fuerat inſtituta natura.

DE MVNDORVM INTER SE ET RERVM OMNIVM COGNATIONE, EXpoſitionis ſextæ,Lib.VI. Procœmium.

DEus vnitas eſt ita ternario diſtincta, vt ab vnitatis ſimplicitate non diſcedat: Eſt Trinitas diuina in creatura multiplex veſtigium. Nos hoc vnum duntaxat hîc attulerimus adhuc quòd ſciam à nemine allatum, quòd quam in creaturis vnitatem videmus,diſpartitam triplici ratione deprehendimus. Eſt enim primum ea in rebus vnitas,qua vnumquodq; ſibi eſt vnum, ſibiq; conſtat atq; cohæret. Eſt ea ſecundò,per quam altera alteri creatura vnitur, & per quam demùm omnes mundi partes vnus ſunt mundus. Tertia atq; omnium principaliſſima eſt,qua totum vniuerſum cum ſuo opifice quaſi exercitus cum ſuo duce eſt vnum. Adeſt trifaria hac vnio vnicuiq; res per ſuam vnam ſimplicem vnitatem,deriuatam ab illo vno,quod & primum vnum,& trinum ſimul atq; vnum eſt, à Patre inquam,Filio,& Spiritu ſancto. Nam & Patris poteſtas omnia producens, ſuam omnibus largitur vnitatem: & ſapiētia Filij ritè omnia diſponens,omnia inuicem vnit & copulat: & Spiritus amor ad Deum omnia conuertens totum opus opifici nexu charitatis adiungit. Quemadmodum autem vt magis intimus: ita magis vnus eſt nobis Deus, quàm ipſi nobis: rurſus vnaquaq; res arctius ſibi quàm alijs mundi partibus iungitur,ita vniuerſa charitatis ordinē edocti,ſi legem diuinam natura tabulis inſcriptam, ſequi voluerimus,primò Deum ipſum ſupra nos ſupraq; omnia, ſecundo loco noſipſos, tertio proximum diligemus. Propheta autem noſter

de ea

de ea vnitate, qua vnumquodq; ſibi eſt vnum, tunc ſatis dixit: cùm rerum omnium ſigillatim naturam examinauit. De illa autem, qua Deo vnimur, tractatu proximo agetur, Vbi de felicitatis ſumma diſputabimus: Reliqua ea eſt, qua diuerſæ partes mutuo fœdere inuicem copulantur, de qua in præſenti à nobis agendum.

CAPVT I.

POſtquam igitur diſtinctas rerum naturas vidimus, & ſeparatis (vt ita dixerim) ſtationibus diſpoſitas, ne crederemus idcircò tantùm ex his omnibus vnum fieri vniuerſum, quia ſingula à ſingulis (vt ſuprà oſtendimus) pro ſuæ naturæ cõditione contineantur, indicare in ſuo etiam contextu Propheta voluit, qui & quot modi eſſent, quibus naturę rerum inter ſe inuicem copularentur, non ſolùm ad curioſam hanc intelligentiam nos vocans, ſed per hoc inſtruens & demonſtrans, qua nos via & ratione his, quæ nobis ſunt meliora, copulari poſſumus. Cogitanti autē mihi prius quàm accederem ad verborũ enarrationē, quot modi aũt eſſent aut cogitari poſſent, quibus res aliquæ inuicem vel affinitatem vel copulam naſciſcerentur, & diſcurrenti per omnia dogmata philoſophorũ, quibus à pueris inſudaui, haud vltrà quàm quindecim genera occurrerunt. Quę deinde accedens ad Moſem ita dilucidè, ita appoſitè ſubindicata ab eo vidi, vt nuſquam melius erudiri de illis quenquam poſſe crediderim.

CAPVT II.

STatim igitur in prima die neſcio breuiùs an dilucidiùs quinq; modos complectitur, quibus coniungi aliquid alicui poteſt. Quod enim alteri coniunctum eſt, aut eius eſſentia eſt, aut eſt eſſentiæ proprietas, aut ineſt ei vti forma ſubiecto, aut eum attingit vel ſicut tranſmutãs id quod tranſmutatur, vel ſicut ars ſubiectam ſibi materiã. Similiter quinq; à Moſe legimus inuicem quaſi comparata & connexa, cœlum & terram & inanitatē, abyſſum & tenebras, ſpiritum Dei & aquas, lucē & corpora. Primum igitur coniunctionis modum deſignat nobis *terra inanis & vacua*, quoniã terra, id eſt, materia inanis eſt, niſi aliunde formis adimpleatur. Secundum indicant *tenebræ ſuper faciem abyſſi*. Nam abyſſus ſua quidem natura nec lucidus nec tenebroſus, ſed illius tamen naturã tenebrę conſequuntur, niſi accedens lumē illas fugauerit, quemadmodũ & materiæ informitatē inanitatemq; priuationis tenebræ cõſequuntur, donec adueniens eas ſpecies expulerit. Tertiũ oſtendit *lux oborta corporibus*: Eſt enim in eis lux vti forma in ſubiecto. Quartum *cælum & terra*, quoniã non inhæret terræ cœlũ, vti forma vel accidens ineſt rei quã perficit, ſed cõiungitur ei vti efficiens patienti, & tranſmutãs cauſa corpori, qđ tranſmutatur. Poſtremi exemplũ eſt *ſpiritus Domini, qui fertur ſuper aquas*. Artifex enim Domini ſapiẽtia & ſpiritalis natura omnino abiuncta à cõmertio corporis, haud aliter iungi corporibus intelligitur, quàm ars, q̃ in mẽte eſt architecti, cæmento, lignis & lapidibus iungatur. Ruſus autem & hanc conſidera cõſequentiã rationē, eſſe terrã ex ſe inanem, domeſticas habere tenebras, tùm proximè luci iungi, per lucem cœlo, per cœlum ſubſtantiæ ſpiritali. Sed videamus qualiter hæc ſe habeãt in nobis. Terra terrenũ eſt corpus inane vita, vacuum ſenſu, ſuperq; ipſum ſunt tenebræ, mors, torpor, inefficacia, immobilitas, inſenſatio: lux vita eſt, q̃ illud vegetat, excitat, agit, mouet, & ſenſu præditũ reddit: cœlum eſt animus, fons illius lucis, & ſpiritus Dei eſt intellectus, lumē diuini vultus: & de his hoc loco plura etiã quàm opus ſit.

CAPVT III.

EXaminemus quid ſibi Moſes in ſequentibus velit: & videbimus decem alios modos ab eo inſinuari, in quibus mutuam inter aliqua fœderationem intelligamus. Præter enim eos quos diximus, ſunt turſus & hi, quos numerabimus: quoniã aut pars aliquid eſt alterius, aut effectus: item ſi eſt pars, aut pars indiuidua eſt à ſuo toto, quo pacto, & Sol & Luna & ſtellę in firmamento ſunt: aut ſeparabilis quemadmodũ aquę partes ab integritate ſui elemẽti, ad quod confluxerunt. Si eſt effectus, aut à ſeminaria ratione intrinſeca pululat ſicut plantæ è terra pululant, ipſi tamen ſuæ parenti affixę, & naturalibus vinculis ligamentiſq; connexæ: aut ex ſuis principijs cõſtat & conflatur, vt mixtum ex elementis. Quo pacto ex aquis & terra animaliũ corpora fiunt, aut cauſam habet extrinſecam, quæ trifariam diuidi poteſt in efficientem, exemplar & finem. Quorum triũ exempla habemus à Moſe, dum & hominem Deus creat & efficit, & creat ad ſuam imaginē tanquàm ad exemplar: & beſtiæ homini ſubſunt, fiuntq; propter hominem, vt propter finem.

CAPVT IV.

DIxiſmus de parte & effectu, eademq; ratione de toto & cauſa. Reſpondent enim hæ inuicem rationes. Sed neq; impleuimus omnia genera cognationis. Nam & de cauſa ea eſt reliqua ſpecies affinitatis, qua cauſa ſecundaria primariæ obedit & adiungitur, ſicut cùm Deus producit, aquæ producunt: & hæ quidem primò, quia proxima ſunt cauſa, ſed non aliter quàm Deo præcipiente, quia cauſa primaria magis influit quàm ſecunda. Similiter eſt finis ſecundarius principali appendens & annexus, quod ſapienter ſignificat dicens: *poſita ſydera vt lucerent in cælo, & illuminarent terram.* Neq; enim bonum inferiorum primarius finis eſt cœleſtium, ſed id primũ intendunt, vt ſibi luceant, tum poſtremò vt nos illuminent. Quapropter & apud Homerum cùm auroram tùm Solem immortalibus primùm, tum & mortalibus exoriri ac lucem ferre legimus. Eſt item præter hæc omnia & homo homini, & leo leoni cognatus. & tamen neq; pars neq; effectus leonis eſt, ſi ab iſto genitus non ſit, hoc Propheta ſignificat, cùm ſimul piſces, ſimul aues, ſimul beſtias terræ colligit & adunat. Eſt vltima ratio affinitatis, quæ eſt mediæ naturæ ad extrema. Nam conuenit homo homini, animal animali, quia eandem participant eſſentiæ rationem, vel ſpecialem, vel generalem. At medium non eadem eſt eſſentia quàm & extrema, ſed temperatum quoquo modo ex illis, ita ab vtroq; diſſentit, vt cum vtroq; communicet. Quod indicatum nobis à Moſe, cùm ponit firmamẽtum aquarum medium, *diuidens ſupercæleſtes aquas ab aquis, quæ ſunt ſub cælo*, vbi quæ ſit medij natura, ſufficienter aperit, quemadmodum nos in prooemio primi libri & ſecundo capite quinti abundè declarauimus.

CAPVT V.

ADmonemur autẽ & hinc quid facto opus ſit nobis, vt naturis melioribus vniamur, in quo vis tota & ſumma poſita eſt noſtræ felicitatis. Nam & docet nos prima dies, tunc primùm aquis depulſa nocte obortam lucem, *cùm ſpiritus Domini eis incubuit.* Vnde illud Iacobi ſignificatur: Omne optimum donum deſuper eſſe à Patre luminum. Quod ne noſtros commemorẽm: Ita confirmat Iamblicus, vt nihil quaſi vel mediocre promittere ſibi poſſe de ſe humanam naturam velit, niſi maiori, id eſt, diuino numine ſit adiuta. Quòd ſi eſt verum, & non modò à noſtris, ſed à philoſophis etiam comprobatum, profectò omne ſtudium noſtrum in eo eſſe debet, vt conuerſi ad ſupera, quod fit per ſacram religionem, per myſteria, per vota, per hymnos, preces & ſupplicationes, inde noſtræ infirmitati vires quæramus. Hinc Platonicæ & Pythagoricæ diſputationes à ſacris precibus exorſæ deſinunt in eaſdem, quibus & Porphyrius & Theodorus & omnes academici nihil vtile magis, imò neceſſariũ homini eſſe, vno ore confirmant. Indorum Bragmanes & Magi Perſarum nihil aggreſſi vnquam leguntur niſi oratione præmiſſa. Quæ ideò gẽtium teſtimonia affero, vt quibus à malo dæmone perſuaſum, vt gentibus potius credant quàm eccleſiæ: vel ab his diſcant, quibus adhibent fidem neq; ridendam, neq; inutilem, neq; indignam rem eſſe philoſopho operam ſumere, & quidem magnam atq; aſſiduam in ſacris precationibus, in myſterijs, in votis, in hymnis Deo iugiter decantandis. Quæ res ſi quod hominum genus & iuuat maximè & decet, illis præſertim vtilis & decora, qui ſtudijs literarum & contemplandi ocio ſe dederunt. Quibus nihil neceſſarium magis quàm vt quos in diuina identidem mentis oculos intendunt, & vitæ integritate depurent, & petita per ferulam orationis deſuper luce largius illuminent, admonitiq; propriç ſemper imbecillitatis cum Apoſtolo dicant, ſufficientia noſtra eſt Deo eſt.

CAPVT VI.

RVrſum examinemus quid nos aquæ, q̃d terræ diſpoſitio doceat. Diſcamus à terra non edituros nos frugem, quam parturimus, niſi inuadẽtis nos fluxæ materiæ atq; caducæ impetum repreſſerimus, depulerimusq;, & è ſedibus noſtris exturbauerimus irruentium in nos quaſi aquarum voluptatum gurgites & torrentes. Diſcamus ab aquis non priùs illas exiſtimatas idoneas piſcibus procreandis, quàm in vnum totius ſui elementi integritatem collectæ fuerint. Nam neq; nos, ſi diuulſi diſtractiq; ad diuerſa fuerimus, ſi non toti collectis omnibus viribus ad vnam feremur intentionẽ, ſobolem dare aliquam dignam noſtra diuinitate in lucem poterimus. Continetur aũt

&hic

& hîc altius myſterinm, quemadmodũ, ſcilicet guttis aquæ ea eſt felicitas, vt ad oceanum, vbi aquarum plenitudo, accedant: ita eſſe noſtram felicirarem, vt quæ in nobis intellectualis luminis portio eſt, ipſi primo omnium intellectui primęq́; menti, vbi plenitudo, vbi vniuerſitas omnis intelligentiæ, aliquando coniungatur.

CAPVT VII.

AT maximum illud omnium quod firmamẽti nobis doctrina ſignificat, vbi videmus non poſſe aquas inferiores ſuperiorum aquarũ beneficio aliquo locupletari, niſi cœlo intercedente: quod inter eas medium eſt collocatũ: ita nos animo proponamus extremorum copulam, non niſi per eam naturam fieri poſſe, quę media extremorum cùm ſit vtrunq́; in ſe complexa. Ideo illa, id eſt, extrema inter ſe commodè vnit, quia in ſeipſa illa per proprietatẽ ſuæ naturæ prius vniuit. Admonemur hinc magni illius ſacramenti, quod gentibus ſtultitia, Hebræis ſcandalum, nobis Dei virtus, & ſapientia eſt, non poſſe hominem Deo coniungi, niſi per eum, qui cùm in ſeipſo hominem Deo coniunxerit, verus mediator effectus, poteſt ita homines Deo annectere, vt ſicut in eo filius Dei hominem induit, ita per eum homines Dei filij fiant. Quod ſi verum eſt qnod dicimus, non copulari extrema inuicem niſi per medium, id autem verè medium dici, quod in ſeipſo iam extrema vniuit, profectò ſi diſpenſatio illa ineffabilis in ſolo contingit Chriſto, vt Verbum fieret caro, ſolus etiam eſt Chriſtus, per quem ad Verbum caro poteſt aſcendere, nec eſt (vt rectè ſcripſit Ioannes) aliud ſub cœlo nomen in quo oporteat ſaluos homines fieri. Quod diligenter aduertant, qui cùm Chriſto ſe dicunt credere, communem tamen religionem aut ſuam vnicuique, in qua eſt natus, credunt ſufficere ad conſequendam felicitatem: Non mihi, non ipſis rationibus credant, ſed Ioanni, ſed Paulo, ſed Chriſto ipſi, qui dixit: Ego ſum via: Ego ſum oſtium, & qui per me non intrat, fur eſt & latro.

DE FELICITATE QVAE EST VITA AETERNA, EXPOSITIONIS SEPTIMæ, Lib. VII. Procœmium.

SI totius mundi gradus, ordinem & naturam ſexta abſoluta, expoſitione quaſi ſex diebus exegimus: reliquum, vt ſeptimo hoc tractatu quaſi ſabbatho noſtra commentationis de ſabbatho mundi & quiete creaturarum, quarum naturam in ſuperioribus inſtituimus, id eſt, de earũ felicitate tractemus (aut vt dicam rectiùs) tractantem Moſem, vt verum vatem futurorum omnium audiamus. Eſt autem felicitas (vt theologi prædicant) alia, quam per naturam, alia, quam per gratiam conſequi poſſumus. Illam naturalem, hanc ſupernaturalem appellant. De prima, id eſt, de naturali ſatis dictum à Moſe, quoniam rerum cognita natura, naturalem quoq́; earum felicitatem cognoſcimus. Reliquum vt doceat de ſecunda, Prophetam ſe potius exhibens quàm doctorem, quoniam cùm ſcripſit Moſes, nondum erat gratia, ſed futurum erat, vt eſſet: Verùm quoniam mihi videor videre ſciolos quoſdam dixerim an vappas potius & nebulones, qui ſe vocant philoſophos cùm nihil ſint minus, ridentes ſtatim & gratiam & felicitatem ſupernaturalem, quaſi vana hac nomina & aniles fabulæ ſint, volui breuiuſculam hac de re cum illis diſputationem ſicuti procœmium facere ſeptimi libri, rem & ſeorſum omnibus vtilem & neceſſariam valde operi, quod ſuſcepimus, vbi altiſſimis philoſophiæ radicibus nixam & ſtabilitam ſtare ſententiam theologorum dilucidè comprobemus. Felicitatem ego ſic definio, reditum vniuſcuiuſq́; rei ad ſuum principium. Felicitas enim eſt ſummum bonum, ſummum bonũ, id eſt, quod omnia appetunt, quod autem omnia appetunt, id ipſum eſt, quod omnium eſt principium: vt Alexander Aphrodiſienſis in commẽtarijs philoſophiæ, & Græci interpretes in Ariſtotelis Ethicen atteſtantur. Idem igitur finis omnium, quod omnium principium Deus vnus omnipotens & benedictus optimum omnium, quæ aut eſſe aut cogitari poſſunt: hinc duæ illi præcipuè appellationes apud Pythagoricos vnum, ſcilicet, & bonum. Vnum enim cognominatur, quæ omnium eſt principium, quemadmodum vnitas principium eſt totius numeri: bonum autem, quia omnium finis, omnium quies, & abſoluta felicitas eſt.

Videre iam poſſumus, ſi ſimus paulò ſolertiores, rationem duplicis felicitatis. Felicitas enim poſſeſſio atque adeptio eſt huius primi boni. Bonum hoc adipiſci dupliciter poſſunt res creatæ, aut in ſeipſis, aut in ipſo. Nam & in ſeipſo hoc bonum eſt ſuper omnia

 exalta-

exaltatum, ſua inhabitans diuinitatis abyſſos, & per omnia diffuſum in omnibus inuenitur: hic quidem perfectius, illic imperfectius pro rerum conditione a quibus participatur. Vnde (vt ſcribunt Poëtæ) Iupiter eſt quodcunq; vides, & Iouis omnia plena ſunt. Vnaquæq; igitur natura cùm in ſe Deum habeat aliquo modo, quia tantum Dei habet, quantum habet & bonitatis (bona autem omnia quæ Deus fecit) reliquum, vt cùm perfectam omnibus numeris ſuam habet naturam, ſed adepta Deum quoq; in ſe adipiſcatur, & ſi Dei adeptio, vt comprobauimus, eſt felicitas, in ſeipſa aliquo modo ſit felix, hæc eſt naturalis felicitas, quam & maiorem & minorem diuerſæ res pro naturarum diuerſitate ſortita ſunt. Ignis res eſt anima carens, participat autem Deum multis rationibus. Nam primo eſt, & vnumquodq; quod eſt participatum, Dei eſt, qui eſt ipſum eſſe: item quia ignis ſpecies certa & actus eſt, Deo eſt ſimilis, qui prima ſpecies primus eſt actus, & dum ignis ignem producit diuinam fœcunditatem, dum ſe intra terminos ſua continet ſphæra iuſtitiam, dum nobis deſeruit beneficentiam, pro ſuæ naturæ modulo imitatur. Hac ignis dum agit ſuam adeptus perfectionem felix eſt quantum capax ipſe felicitatis. Feliciores plantæ, quæ præterea vitam feliciora animantia, quæ etiam cognitionem ſortita vt plus perfectionis, ita plus etiam in ſeipſis diuinitatis inueniunt. Optima omnium mortalium conditione homo, qui ſicut natura: ita naturali felicitate alijs præſtat, præditus intelligentia & libertate arbitrij præcipuis dotibus, & ad felicitatem maximè conducentibus. Suprema inter creaturas angelicum mens & ſubſtantia nobilitate finis conſecutione, cuius maximè particeps, quia illi & iuncta & proxima eſt.

At verò, vt ſuprà diximus, per hanc felicitatem, nec planta, nec bruta, nec homo, nec angelus, Deum, qui eſt ſummum bonum, in ipſo Deo, ſed in ſeipſis attingunt. Quapropter & pro naturarum capacitate gradatim felicitatis ratio variatur. Quare & de hac ſolùm loquuti philoſophi, felicitatem vniuſcuiuſq; rei in optima operatione ſuæ naturæ collocauerunt: & de angelis quidem, quos vocant mentes & intellectus, etiam ſi ſummam illorum perfectionem hanc faterentur quòd Deum intelligerent, cognitionem tamē Dei, quam habent, haud aliam ſtatuere præter eam, qua ſeipſos cognoſcunt, vt de Deo tantum intelligant, quantum de Dei natura in eorum ſubſtantia repræſentatur. De homine autem & ſi diuerſi diuerſa ſenſerint, omnes tamen intra humanæ facultatis anguſtias ſe tenuerunt, vel in ipſa tantum veri veſtigatione quod Academici, vel in adeptione potius per ſtudia philoſophiæ (quod Alpharabius dixit) felicitatem hominis determinantes. Dare aliquid plus viſi, Auerrois, Auicenna, Abubacher, Alexander, & Platonici noſtram rationem intellectu, qui actu eſt, aut aliquo ſuperiore, nobis tamen cognato quaſi in ſuo fine firmantes: ſed neq; hi hominem ad ſuum principium neque ad ſummum bonum addùcunt. Quas ego eorum diſputationes atque ſententias nec reprobo nec aſpernor, ſi de naturali ſe tantùm felicitate dicere profiteantur. Certum enim per eam non poſſe hominem aut angelos altiùs euehi quàm ipſi dicant: Quod vel hac ratione maximè comprobatur, quoniam ſi nixum propria fortitudine nihil ſupra ſeipſum poteſt aſſurgere (alioquin ſeipſo eſſet validius) vtiq; nihil nitens per ſeipſum ad felicitatem maius aliquid vel perfectius ſua natura aſſequi poterit. Sed dicant mihi philoſophi ſi hæc in rebus ſola felicitas, cur vel ipſi fatentur inter animalia ſolum hominem natum ad felicitatem. Cur enim alia præter hominem ad ſuos quoq; fines perueniant: poſſumus dicere eſſe aliorum quàm hominis minorem felicitatem, at nullam eſſe quo pacto defendemus? Quinimò cùm à fine, à natura ſtatuto, reliqua infra hominem nunquam, homo ferè ſemper exorbitet, videbitur niſi alio ſe priuilegio iactet, infeliciſſima omnium humana conditio.

Audiamus igitur ſacros theologos dignitatis noſtræ nos admonentes, & quæ vltrò nobis à Patre liberaliſſimo diuina bona præſtantur, ne quæſo ipſi crudeles in noſtros animos, & male grati erga Deum opificem reijciamus. Diximus ſuprà ſummam felicitatis in Dei eſſe adeptione, quod eſt ſummum bonum & principium omniū. Dupliciter autem illam poſſe contingere: quoniam vel in creaturis, quibus ſe Deus participat, vel in ipſo Deo, Deum aſſequimur. Oſtēdimus item, quod & oſtendemus, res creatas nō poſſe viribus ſuis ad hanc poſtremā, ſed ad illam duntaxat accedere. Eſt autē illa, ſi animaduertimus, vmbra potiùs felicitatis quàm vera felicitas, quemâdmodum creatura, in qua Deum attingit, non ſumma bonitas, ſed ſummæ bonitatis, id eſt, diuinæ tenuis vmbra eſt. Adde quòd res per illam ſeipſis potius quàm Deo reſtituuntur, non id aſſequuta, vt ad ſuum principium redeant, ſed hoc tantummodo ne à ſeipſis diſcedant. Vera autem & conſummata felicitas ad Dei faciem cōtuendam quæ eſt omne bonū, vt ipſe dixit: & ad perfectam cum eo principio, à quo emanauimus, vnionem nos reuehit & abducit. Ad hanc angeli attolli quidē poſſunt, ſed nō poſſunt aſcēdere. Quare peccauit Lucifer dicens: Aſcendā in cælum.

cælum. Ad hanc ire homo non poteſt, trahi poteſt, unde Chriſtus de ſe, qui eſt ipſa felicitas dixit: Nemo venit ad me niſi Pater meus traxerit illum. Bruta autem & quæ infra hominem, nec ire, nec trahi, ad illam poſſunt, Ideoq; ſolus homo & angelus ad eam ſunt facti felicitatem, quæ eſt vera felicitas. Poteſt vapor conſcendere in altum, ſed nõ niſi attractus radio Solis, lapis & corpulenta omnis ſubſtantia neq; radium vſquequaq; admittere, neq; per illum tolli in ſublime poteſt. Hunc radium, hanc vim diuinam, hunc influxum, gratiam appellamus, quia Deo & hominem & angelum gratos efficiat. Habent autem philoſophi huius doctrinæ manifeſtum exemplum in corporibus. Corporum enim aliqua in rectum, aliqua in orbem feruntur. Motus rectus, quo elemẽta ad proprias ſedes vehuntur, figurat fælicitatem, per quam in propria naturæ perfectione res ſtabiliuntur. Motio circularis, per quam corpus ad eundem vnde abſcedit terminum circũuoluitur, expreſſiſſima imago eſt veræ fælicitatis, per quam creatura ad idem principium redit, à quo proceſſerat.

Sed vide quàm omnia vtrinq; conueniunt. In orbem non mouentur niſi immortalia & incorrupta corpora: ad Deum non redit niſi immortalis & æterna ſubſtantia. Elementa vt ſuos motus perficiant non alia indigent vi quàm indito ſibi à genitura vel grauitatis impetu vel leuitatis, quemadmodum etiam ad naturalem fælicitatem ſingula proprio impetu propria vi feruntur. At verò cæleſtia etſi idonea ſint motui circulari, non ipſa tamen ſibi ſufficiunt ad hunc motum explendum, ſed diuino opus motore, qui illa verſet & circumuoluat. Deniq; ſic perpetua apta circuitioni illa corpora ſunt, vt non facere eam, ſed ſuſcipere poſſint. Haud aliter nobis atq; angelis accidit. Tales enim ſumus natura, vt non circumagere nos & reflectere, ſed circumagi motricis vi gratia, & reflecti in Deum poſſumus. Hinc illud, qui aguntur ſpiritu Dei, hi filij Dei ſunt. Qui aguntur dixit, non autem qui agunt: hoc diſtamus à cælo quòd illud naturæ neceſſitate, nos pro noſtra libertate mouemur. Pulſat enim aſſiduè animum tuum ſpiritus motor. Si obaudias, tibi relinqueris, tuo corpori, tuæ infirmitati, miſer & infælix: Si admittas, ſtatim Deo plenus per orbem religionis ad Patrem ad Dominum reportaris, in eo vitam ſemper poſſeſſurus, in quo & ſemper etiam antequam fieres, vita fuiſti. Hæc eſt vera fælicitas, vt vnus cum Deo ſpiritus ſimus, vt apud Deum, non apud nos, Deum poſſideamus, cognoſcentes ſicut & cogniti ſumus. Ille enim nos non per nos, ſed per ſeipſum cognouit: ita & nos cognoſcemus illum per ipſum & non per nos. Hæc eſt tota merces, hæc eſt vita æterna, hæc eſt ſapientia, quam ſapientes ſæculi non cognouerunt, vt ab omni multitudinis imperfectione redigamur in vnitatem per copulam indiſſolubilem, cum eo qui eſt ipſum vnum. Pro hac fælicitate Chriſtus orabat ad Patrem hoc modo: Pater fac quemadmodum ego & tu vnum ſumus, ita & hi nobiſcum vnum ſint. Hanc Paulus ſperabat dicens, cognoſcam non ex parte: ſed ſicuti eſt. & ſi ſperabat nónne iure dicebat, Quis me ſeparabit à charitate Chriſti? & cupiebat diſſolui vt cum Chriſto fieret vnum. Ab hac cecidit dæmon, quoniam ad illam aſcendere, non rapi voluit. Ideoq; illud amiſit, quod habuiſſet ſi permanſiſſet.

Ex hac radice notum, quæ ſors infantium, qui deceſſère nondum initiati. Scilicet apud ſe manent, nec ſuis bonis exuti, nec diuinis locupletati: Nobis in alterutram partem cadendum, aut ſummam miſeriam, aut ſummam fælicitatem. Quoniam quis tu cauſa eſt, ne motorem recipiat, non ſolùm immunem ſe facit gratia, ſed & naturam vitiat, ad cuius integritatem hoc attinet, vt agnitum ſpiritum quærat, non recuſet: & proculdubio recta eſſe natura non poteſt, quæ maioris boni propoſiti ſpecie aut reijcit aut contemnit: Quare poſtquàm Chriſtus eſt agnitus, qui Chriſtum non ſequuntur, non ſolùm prima felicitate, ſed & ſecunda, id eſt, naturali iure priuantur: quia gratiam nolle, non niſi corrupta eſt & labefacta natura. Quemadmodum autem nos viuentes ſub Euangelio, ideo Chriſtum Dei virtutem & ſapientiam in nobis recipimus, quia vti iam datum humano generi amamus & retinemus: Ita & patres ſub lege vetere illum recipiebant, cùm futurum aduentum & credebant indubiè, & ſperabant alacriter & ardenter deſiderabant. Sed ſicut non vt præſentem iam, ſed vt futurum recipiebant, ita neq; præſentem quaſi iam ſpiritus inhabitantis niſi poſtquàm aduenit, fructum experti ſunt: Cùm poſt peractum in ara crucis ineffabile ſacrificium deſcendente ad eos Chriſto ab eo vti motore circumacti momento turbinis ad libertatem, & euecti ad ſumma felicitatis gradum fuerunt. Ad hanc felicitatem religio nos promouet, dirigit & impellit, quemadmodum ad naturalem ducem vtimur philoſophia. Quod ſi naturæ rudimentum eſt gratia, vtiq; & philoſophia inchoatio eſt religionis, neq; eſt philoſophia quæ à religione hominem ſemouet. Rectè igitur & nos cùm à Moſe, poſtquàm ſex dies de natura ſumus philoſophati, ſeptimo die diuinis vacantes de ſupernaturali felicitate dicemus.

CAPVT

CAPVT I.

DVplex (vti oſtendimus) ſupremæ huius felicitatis natura eſt capax, angelica & humana. Illa cœlum, hæc terra dicitur: quia angeli cœlum, nos terrã inhabitamus. Et de cœlo non eſt quòd dicat amplius, quia non angelorũ, ſed hominum legem ſcripturus eſt. Ad homines igitur deſcendens inquit: *Terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Non creat Deus inanitatem, non creat tenebras: *Sed terra* (inquit) *inanis & tenebræ erant:* Non dicit hæc fuiſſe creata, ſed fuiſſe. Quod cur ſit dictum, patebit ſimul cùm cognouerimus quæ hæc inanitas, quæ hæ tenebrę ſint. Natura humana, quæ terra dicitur angelis comparata, ſtatim ab initio, quia ſtatim peccauit, inanis erat & vacua originali iuſtitia, & peccati tenebris facies eius, id eſt, ratio obducebatur. Neq; hęc fecit Deus, ſed hominis malitia, qui volens ſe his bonis priuauit, quib. illum Deus ditauerat. Sic naturæ corruptæ ſtatus à Propheta deſcribitur, quæ quo pacto deinde à Deo per Abraham, per Moſem, per Prophetas, nouiſſimè verò per vnigenitum Filium ſuum & priſtinæ dignitati reſtituta, & ad ſummam felicitatẽ parata fuerit, in ſequentibus demonſtrabitur. Verùm & quo tempore aquæ obductæ tenebris erant, infectæ, ſcilicet, primænis ſordibus notę originalis *ſpiritus tamen Domini fouebat eas.* Quod eſt dupliciter intelligendum, & quòd lumine Diuini vultus quod ſignatum eſt ſuper nos, id eſt, lumine naturalis intelligentiæ homines regebantur, & quod diuinæ tùm prouidentiæ cura humanum genus deſtitutum non erat, ſed ſpiritus Domini fouebat aquas, ſpiritus ille, qui (vt ait Apoſtolus) intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus, & tunc aſſiduè cogitabat quo pacto illas à venenis purgaret, quibus antiquus ſerpens eas infecerat: *& ecce ſtatim iubet oriri lucem, & orta eſt lux.* Abraham ſcilicet ille ſapientiſſimus, fundator primus veræ religionis: Primus, qui & naturæ legem abſoluere, & de Diuina lege meditaretur: Primus, qui cultũ vnius Dei aduerſus idola & gentes hominibus perſuaderet: Primus, qui & tenebras erroris depellere, & malis dæmonibus, qui principes tenebrarum dicuntur, bellum indicere eſt aggreſſus, vnde merito lux cognominatus. Quod quia & diſcipuli Domini omnes fecerunt, omnes à Domino lux mundi ſunt appellati. Hæc eſt lux prima quæ mundo affulſit, & inter dæmonum veriq; Dei religionem quaſi inter lucem tenebrasq; diſtinxit.

CAPVT II.

HVnc ſequuta eſt lex, quæ merito cognomento dicitur firmamẽtum, ſtatim in ſui exordio, hoc ipſo ſcilicet quòd nunc tractamus annunciãs nobis opera manuũ Dei (vt cecinit Dauid) & opera manuum eius annunciant firmamentum. Data igitur lex per angelum Moſi, firmata verbo Dei, quæ adhuc magis quàm ſuperior lux gentes ab Iſraëlitis, id eſt, in pietatem à pietate, quaſi aquas ſupercœleſtes ab aquis quæ ſunt ſub cœlo diſcriminauit. Dicuntur autem Iudæi aquæ ſupercœleſtes, quia ſoli (vt inquit Hieremias) ſigna cœli non timent, quæ gentes timent, ſoli non, aut ſtellas aut cœlum, ſed ſtellarum & cœli, authorem ac Dominum, & agnoſcunt & agnitum colunt ac venerantur. Gentes autem contraria ratione, aquæ ſub cœlo ſunt, quando & dæmones caliginoſi aëris incolas, quæ regio ſupra aquas eſt, adorant & colunt, & viſibile cœlum, ſydera & planetas ſibi deos ac dominos faciunt.

CAPVT III.

ERat autem futurum, vt niſi maior aliqua vis & miſericordia Dei obſtaret, aquæ quæ ſunt ſub cœlo, id eſt, idolis ſeruientes, totam terram inuaderent & occuparent: Sic Infectio totius mundi de prima macula, ſic ſatanæ victoris imperium & ius in nos reos antiquæ noxæ, & huiuſmodi ſeruitutis penè obnoxios poſtulabat: Sed benefica ſemper & ſalutis prouidentia Dei vnam ex terræ partibus, etſi exiguam quantùm iuſtitiæ leges patiebantur, ab aquarum iniuria liberam eſſe voluit: hæc eſt Iudęa vocata terræ promiſſionis, quia & Abrahæ & poſteritati à Deo promiſſa fuit. Cui noſtræ expoſitioni Prophetę omnes adſtipulantur, apud quos totiens gentium impetus in Iſraëlitas aquarum & maris incurſionibus comparatur: hinc illud: Eleuauerunt flumina vocem ſuam: & mirabiles elationes maris, & illud: Sonuerunt, & turbatæ ſunt aquæ eorum, & non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Et profectò non aliter Iudæã intra haud magnæ regionis terminos concluſam circumuallabant gentes, quàm nunc terræ hanc portionem vtiq; modicam quam habitamus vndiq; circumuallet Oceanus. Sed & pluribus in locis euidẽtiſſimè in literis

Chriſtianis per aquas gentes deſignantur. Nam & ſcriptum eſt: aquæ, quas vidiſti, gētes ſunt: & cùm Dominus Ieſus vinum fecit ex aqua, quod in Phariſæi domo defecerat, figuratè vt noſtri ſcribunt, ſignificauit aquas, id eſt, gētes ad eam fidem eſſe vocandas: quæ apud Iudæos, apud quos fuerat anteà, in poſterum deficeret. Itidem in myſterijs tradunt idcircò aquam vino miſceri, quòd aquę, id eſt, gentes ſanguinem Chriſti per fidem crucis hauriant & combibant. Illa igitur pars aſſerta à iugo aquarum, Dei prouidentia fuit, vt ſi reliqua terra obruta vndis ſpiritalis nequitiæ inutilis & deſerta erat futura, nec idonea fructibus veræ religionis, hæc ſaltem eſſet, quæ luce ſuſcepta, quam protulit prima dies, & rore cœli, quod ſecūda ſtatutum eſt, id eſt, doctrina legis ad vbertatem adiuta, germinaret interea quaſi herbas, plantas, & arbores, iudicia, ceremonias, & bonos mores, donec cùm temporis plenitudo veniſſet, etiam quod Eſaias optabat, Saluatorem feliciſſima germinaret.

CAPVT IV.

ET ecce iam tēporis plenitudo. Si enim numerus quaternarius plenitudo eſt numerorum, nónne erit & dies quartus plenitudo dierum? Videte igitur quid nobis afferat quartus dies. Cœlum ſecundo die firmatum, id eſt, lex ſine Sole & Luna ac ſtellis erat: capax quidem futuræ lucis, ſed obſcurū adhuc, nec inſigni aliquo lumine illuſtratū. Aduenit dies quart⁹, quo Sol Dominus firmamēti, id eſt, Chriſtus Domin⁹ legis & lunaris eccleſia Chriſti compar & ſponſa, & qui multos ad iuſtitiam erudirent Apoſtolici doctores in firmamēto vti ſtellæ in perpetuas ęternitates eluceſcerent, ad ęternam ſcilicet vitam mundū vocantes. Sol firmamentum non diſſoluit, ſed perficit, & Chriſtus legem non venit vt diſſolueret, ſed vt perficeret. Lux primi diei Abraham pientiſſimus vidit diem quartam, q̄ eſt dies Chriſti, & gauiſus eſt. Vidit radiū ſuæ lucis, id eſt, veræ religionis, quē mundo intulerat ꝑ ſolem iuſtitię, per lucē verā illuminantē omnes homines in vniuerſum orbē latiſſimè diffundendū. Vidit Ieſum Chriſtū ſplendorem paternę ſubſtantię illuceſcentem his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedebant, & principem tenebrarum principem mundi huius eijci foras, & de mentibus hominum exanimari. Hæc vidit & exultauit, vidit diem quartā & lætatus eſt. Hæc dies quā fecit Dominus, qua dominus homo fit, qua Deus habitauit in nobis: exultemus & nos & lętemur in ea. Quàm autem vera quàm ſolida ſit noſtrę ratio expoſitionis, attendatis quæſo paulò diligentiùs Chriſtiani fratres. Vnde & vobis potentiſſima tela contra lapideum cor Hebręorum de armentarijs eorum petita ſubminiſtrabuntur.

Probabimus autem illud primo ex teſtimonijs Iudæorum per opera diei quarti aduentum Chriſti nobis ſignificari: ſecundò oſtendemus nobis Meſſiam repræſentari per nullam rem congruentius quàm per Solem, colligemusq́; euidentiſſimè ex temporum ratione non venturum in poſterum Chriſtum, ſed Ieſum ex Nazareth filium virginis promiſſum Hebręis Meſſiam fuiſſe. Eſt inter decreta veteris Hebraicę diſciplinæ, per ſex dies Geneſeos ſex mille annos mundi ſic deſignari, vt ſint quæ hîc dicuntur opera primi diei vaticinium eorum, quæ primo mundi millenario futura erāt vt contingerent: opera item ſecundi eorum quæ in ſecundo, & ſic deinceps eodem ſemper vtrobiq; ſucceſſionis ordine ſeruato: cui ſententiæ etiā atteſtatur inter iuniores Moſes Gerundinenſis theologus primę celebritatis apud Hebræos. Meminit & Diuus Hieronymus in expoſitione Pſalmi illius, qui Moſi inſcribitur, videturq́; opinio hæc fundamento præcipuè illi inniti, quòd mille anni (vt inquit Propheta) vnus dies ſunt apud Deum. Quartus igitur dies, ſi vera eſt hæc doctrina, vaticinium eſt eorum, quæ quarto millenario mundi euentura ſunt.

Age nunc oſtendamus iuxta annales Hebræorum, & quam approbant ipſi annorū ſupputationem quarto mundi millenario Ieſum apparuiſſe. Computant illi ab Adam ad diluuium annos mille quingētos quinquaginta ſex: à diluuio ad Abraham annos ducentos & nonaginta duos, atq; ita ab Adā ad Abrahā colliguntur anni mille octingenti quadragintaocto. A' genitura autem Iſaac ad ruinam ſecundi templi, quæ fuit poſt Chriſti mortē, numerāt annos circiter (neq; enim reſeco ad viuum) mille ſexcentos ſexaginta: Supputant enim ab Iſaac ad exitum ex Aegypto annos quadringentos & triginta, ab exitu ad templum quod Salomon ędificauit, totidem ferè, à Salomone ad templi deſolationem per Babylonios annos quadringentos & decem, à templi inſtauratione ſub Eſdra, ad hanc ſub Tito captiuitatem annos quadringentos viginti.

Itaq; ſi

Itaq; ſi omnes ſimul collegeris, computabis à mundi exordio ad Chriſtum iuxta ipſorum Hebræorum mentem, annorum tria millia quingentos & octo, vt & in ipſo quarti millenarij medio Chriſtus aduenerit, & intra eiuſdem millenarij quaſi intra terminos quarti diei, & Lunæ, id eſt, eccleſiæ, lux toti mũdo affulſerit, & innumerabilis martyrum, apoſtolorum, doctorumq; multitudo qui intra quingentos annos poſt Chriſti mortem omnes claruêre, & firmamenti, id eſt, legis obſcuritatem & noſtræ noctis tenebras illuminauerint.

At dicent Hebræi: Eſto per hæc tempora Ieſus aduenerit, nondum habes Ieſum Chriſtum fuiſſe, niſi oſtenderis creditum à noſtris futurum, vt per ea tempora Chriſtus veniret. Bene res habet & æquum poſtulãt, & nos præſtare facilè poſſumus quod iure poſtulant. Manifeſta enim, vulgata, publica apud eos feruntur Heliȩ oracula citra omnem figuram, citra velamen ex profeſſo dicentis, quarto mundi millenario venturum Meſſiam, quæ ne vel ficta videantur à me, vel pro arbitrio interpretara, afferam teſtimonia ipſorum Thalmutiſtarum, cum quibus nobis eſt controuerſia, qui & illorum faciunt mentionem, & ipſa veritate cogente, ſatentur præterijſſe tempus ab Helia prȩdictum de aduentu Meſſiæ. Verba hȩc ſunt in capite cui titulus eſt: לפני אידיון תנא: דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העלם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח בעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו: hæc ſic Latinè interpretemur, verbum verbo reddens; Dixerunt filij ſiue diſcipuli Heliæ, Sex mille annorum mundus: Duo mille inane: Duo mille lex: Duo mille dies Meſſiæ, & propter peccata noſtra quæ ſunt multa, præterierunt de eis quæ præterierunt. Hæc illi.

Age nunc, ipſis verbis ante omnium oculos propoſitis, poſtquàm nec commentitium nec arbitrarium ego quicquam afferre poſſum, diſcutiamus examinemusq; verba oraculi, & ſtatim propoſiti compotes erimus. Sex mille annorum, inquit, eſt mundus: quod vel ſic interpretemur: Poſt ſex mille annorum curricula, quod etiam ex noſtris multi crediderunt, cõſummationem mundi quaſi ſabbatum futuram. vel ſi (quod eſt verius) illam diem nemo nouit, in hunc ſenſum accipiamus, de vlteriori, ſcilicet, tempore nullum in lege vaticinium haberi, ſed hoc ad propoſitam non attinet quæſtionem. Videamus quod ſequitur. Duo mille inane. Duo mille lex, tum Meſſias: inane vocat (vt Hebræi omnes interpretes dicunt) tempus ante traditam à Deo hominibus vllam legem. Sed video inſultantem Iudæum dicentemq;, ſi duo mille anni ſunt ante legem, & duo mille legis: venturus ergo Meſſias non quarta eſt, dum quartus agitur millenarius: ſed die potius quinta, quia poſt quartum, ſcilicet, millenarium. Sed enim reſponſio facilis, vt quam veritas animoſa ſuppeditat. Quod enim dicitur ab Helia, duo mille inane: duo mille lex: haud ſic accipiendum quaſi integrum tempus duo mille annorum futurus ſit mundus abſq; lege, ſimiliterq; duo mille annos permanſura ſit lex, ſed quòd & tempus legis naturæ ad ſecundum perueniet millenariũ, & tempus legis ad quartum vſq; perueniet: Sed & antequam ſecũdus exactus, ſit lex, & antequam quartus elabatur, erit Meſſias. Quam ego expoſitionem mihi ipſe nec fingo nec ſomnio, ſed eam me ipſe Helias docet, ipſimet docent Thalmutiſtæ: quod tibi etiam Iudæa aſpis (niſi aures occludas) mox erit manifeſtum. Inquit Helias, duo mille inane, & duo mille lex. Videamus in quem ſenſum fuerit verum quod dicitur de inani, indeq; diſcamus rationem exponendi id, quod dicitur de lege.

Principium legis aut à Moſe accipimus, aut ab Abraham. A Moſe accipi non poteſt, quoniam fuiſſet inanitas ſuprà quam per duo mille & trecentos annos, aut circiter. Totidem enim ferè ab Adam ad Moſem. Accipiendum igitur legis principium ab Abraham, cui datum fœdus circumciſionis totius antiquæ legis radix & firmamentũ: ab Adam autem ad Abraham ſi ſuas conſulant hiſtorias haud integrum ſpacium duo mille annorum, ſed mille duntaxat octingentos quadragintaocto effluxiſſe inueniũt. Quo fit vt non poſt ſecundum millenarium, ſed intra eius terminos inanitati, legis plenitudo ſuccederet. Quare eadem ratione nõ poſt quartum millenarium, ſed dum quartus ageretur inanitati legis, plenitudo euangelica ſuccedere debuit: quod ſi impudenter & pertinaciter negare pertendant, audiant ſuos Thalmutiſtas noſtram ſententiam maximè robotantes.

Fatentur enim ipſi iam tunc cùm ſcribebant prȩterijſſe tempus ab Helia prȩdictum de aduentu Meſſiæ, idq; ſuis imputant peccatis. Quod ſi verba Heliæ ſic acciperentur, vt poſt

vt poſt quartum millenarium Chriſtus eſſet venturus intra fines ipſius quarti, nec dixiſſent nec dicere potuiſſent Thalmutiſtę, præterijſſe tēpus promiſſi à Prophetis Meſſiæ, quoniam quo tempore ſcripta eſt doctrina Thalmutica, quam nos attulimus, nōdum à mundi exordio fluxerant anni quatuor millia. Apparuit enim vt ſuprà oſtendimus, Ieſus poſt annos à mundi exordio iuxta Hebræos, tria millia quingētos & octo. Scriptum (vt ipſi tradunt) Thalmut Hieroſolymitanum trecenteſimo anno poſt Chriſti mortem. Babylonium autem centeſimo anno poſt Hieroſolymum. Quare vtrunq; intra fines quarti millenarij conſcriptum eſt, & tamen præterijſſe tempus dictum ab Helia de Chriſto venturo & fatentut & conquerūtut. Quò hîc ſe contendēt aut quas latebras quærent, vt hunc noſtrum Solem ipſis inuitis per vniuerſum illuceſcentem omnino fugiant, omnino non videant? Fatentut Thalmutiſtæ (ſi non credunt veteribus) prædicta à Prophetis de aduentu Chriſti tempota præterijſſe. Fatentur creditum à Prophetis vēturum illum per ea tempora, per quæ Ieſum ipſi aduenisſe volunt: Nec ſui doctores omnino non veti ſunt, cùm dicunt ob eorum peccata nō veniſſe Meſſiā. Neq; enim illis venit: qui eum non agnouerunt. Neq; eſt Meſſias, id eſt, redemptor, vindex peſſimæ captiuitatis, beneficus rex, retributor terræ promiſſionis, id eſt, ſupernæ Hieruſalem, niſi ijs, qui Meſſiam eum confeſſi ſunt, quòd ſi in propria venientem ſui non receperūt, non ſunt iam ſui, qui erant ſui, ſed ab ortu veniunt & ab occaſu, qui in ſinu Abrahæ recumbant, filij autem dilectionis eijciuntur in tenebras exteriores.

Vnde & importuna eorum ſoluitur quæſtio, ſaluti futurū Meſſiam Hebræis, Chriſtum autē exitio fuiſſe & perditioni. Neq; enim ſunt Hebręi, qui promiſſum Hebræis ex ſtirpe Dauid regem & Dominum non modò non ſequuntur aut colunt, ſed quaſi latronem, quaſi ſacrilegum, quaſi prophanum, per omnem iniuriam & contumeliam cruci affigunt. Si filij Abrahæ eſſent, perſtarent in inſtitutis Abrahæ, & cnius diē hunc, ſcilicet, quartū ille pręuidens gauiſus eſt, ipſi quoq; gaudentes aduentantē exciperēt. Attulit pacem Meſſias hominibus, ſed nō omnibꝰ. Neq; enim dictū ab angelis ſimpliciter, & in terra pax hominibus, ſed adiectū, hominibus bonæ voluntatis. Vtiq; idem Sol, qui puros oculos illuminat, ęgros & debiles cęcat & obſcurat: & recta ſit ratione, vt qui bonis eſt ſalutaris, idem malis ſit noxius: & qui amicos beat, vtpote potens & non ingratus: Idem etiam hoſtes fulminet & diſperdat. Si malè eueniſſet Indęis ſuſcepto Chriſto, non fuiſſet Chriſtus: Sed ſi malè euenit crucifixo, vtiq; fuit Chriſtus, qui de ſuis victoribus etiam cruci affixns, tunc cùm maximè victus apparuit, tanta eorum cum ſtrage & calamitate triumphauit. Quid igitur cæci Solem expectatis? Adeſt Sol & lucet, ſed lucet in tenebris, & tenebræ veſtræ illum non comprehendunt. Præterijt dies quartus, quo ortus eſt Sol: Qui non diſſoluit legem, ſed perfecit, ſicut neq; Sol firmamentum deſtruit, ſed exotnat, ſed perficit, ſed illuſtrat. Probauimus ex ordine diei quarti & tempore aduentus Chriſti intelligenda de eo quæ hîc dicuntur.

Probemus idem ex figurę ſimilitudine, quia per nullam aliam rem imaginari Chriſtum congtuētiùs poſſumus, quàm per Solem. Nam & in Sole poſuit tabernaculum ſuum, & exijt de tribu Iuda, cuius ſignum eſt Leo Solare animal, & cùm Solem in republica Plato viſibilem filium Dei appellet, cur non intelligamus nos imaginem eſſe inuiſibilis Filij. Qui ſi lux vera eſt illuminans omnem mentem, exptesſiſſimum habet ſimulachrum hunc Solem, qui eſt lux imaginaria illuminans omne corpus. Sed quid alia quęrimus? ipſum Solem interrogemus, qui patiente Chriſto aduerſa Luna deficiens conſenſum nobis ſuæ naturæ euidenter oſtendit. Vt iure optimo nos, ne tangam altiorem cauſam, diem quam vocant mathematici Solis & diem Domini vocauerimus, & illius cultui totam mancipauerimus. Vel hinc oſtendentes non eſſe cur amplius corporeum Solem (vt olim gentes) colamus, quaſi regem cœli & dominum, poſtquam Sol inuiſibilis coæternus Patri & coæqualis, per quem & cœlum & terra condita ſunt, ſedentes in vmbra mortis homines illuminauit.

CAPVT V.

SEd iam examinemus an ea, quę ſequuntur opera diem quartū, reſpondeāt his, quę poſt aduentum Chriſti eueniſſe compertum eſt, vt tunc demum hanc noſtram expoſitionem, vt veram, vt ſtabilem recipiamus, cùm illi vndiq; atteſtari, & conſonare omnia cognouerimus. Videamus quid fiat poſt diem quartum. Producunt aquæ, piſces, & aues: producit terra, pecora, & iumenta. Reuocemus ad mentē quid ſuperiùs

per aquas diximus ſignificari, quæ ſub cœlo locatæ, collectæ ſunt ad locum vnũ, quid item per terrã, q̃ ab illarũ diluuio facta eſt immunis. Diximus p aquas gentes, per terrã Iſraëlitas figurari, qđ & multis cũ teſtimonijs Prophetarũ, tum ſimilitudinis rationib. cõprobauimus. Vidimus autē ante Solis exortum ſteriles aquas nihil producere, qđ eſſet bonũ. Terram autē feracem quidem, ſed exigui fructus, olerum, ſcilicet, atq; herbarum. Poſt Solem & aquæ maiori etiam quàm terra fœcunditate duo genera proferunt animantiũ, aues & piſces. Terra non iam contenta arboribus & fruticibus, & magna pecora, & iumēta producit. Nónne videtis me etiam tacente impletũ verbũ boni Simeonis, vt eſſet hic noſter Sol, lumen ad reuelationē gentium & gloriam plebis tuę Iſraël. Nónne habemus ſub oculis expreſſam, ſi nihil aliter interpretemur & gentium vocationē, & transformationē terreſtris Hieruſalē, vmbratilisq́; ſynagogæ in verã eccleſiam, & perpetuã Dei cœleſtemq́; ciuitatē. Ante Solis exortũ aquæ nihil producũt. Terra producit aliquid, ſed tenue, ſed exiguum. Quoniam ante Chriſti aduētum apud gentes nullum ſpecimen vitæ, nullus fuit fructus veræ religionis: Apud Iſraëlitas fuit quidem vitæ ſpes aliqua, & viam lucis ex parte cognouerunt, & veram coluerunt religionem, ſed inchoatam, ſed imperfectam, donec ille veniret, qui eſt via, veritas & vita.

Et niſi ad hoc myſterium recurramus, afferat mihi quiſpiam rationē, cur terrę ornatum & ſobolem ita partitus eſt, vt alia quidem ante Solem protulerit, alia aũt poſt Solem. Cur item ante Solem nihil producũt aquę, terra aliquid producit. Cur duo genera animantiũ ab aquis, vnũ duntaxat genus à terra ꝑducitur. Cur auis aëreum animal aquis aſſcribitur. Nam (vt agamus de primo) nõ ſatisfacit ſi dicamus quod quidam dixerunt, herbas & plantas de terra educi ante facturam Solis, ne virtutē eius creatæ viderentur. Nam multo magis eadem ratione, & piſces, & aues, & omnis elementorum ornatus debuit fieri ante Solem, ne virtute eius factus crederetur. Reliquiſſet igitur ſuſpicionem Moſes, & ſi ad plantas, vtpote imperfectiores producēdas Solis lumine opus non fuiſſe, fuiſſe tamen ad animalia producenda, quæ ſunt perfectiora. Conſequens enim, vt ſi illo non adiuuante perfectiora in lucem veniſſent: poſſent & ſine illo fieri quæ ſunt minus perfecta: Non reciprocatur autem ratio, vt ſi abſq; eo fuerint facta quæ ſunt ignobiliora, vtpote plantæ deſpicatiſſimum genus viuentium, potuerit etiam eius opera non intercedente produci omnigena animalium natura. Verius igitur, vndè nos diximus, authoris conſilium inueſtigatur. Similiter ſi dicat aliquis, relata ad aquas animantia, quæ in aquis degunt, videbit vnum potius genus ad eas, duo autem ad terram fuiſſe referenda, quia auium terra potius quàm aqua domicilium eſt, & citra omnem controuerſiam, ſi animalis naturam conſideremus, aut terreſtre, aut aëreum animal auis eſt, aquatile nullo modo eſt.

Sed audite altiſſimas omniũ rationes, ad Chriſti, ad eccleſiæ nos myſteria vel inuitos trahentes. Et profectò ſi omnia (vt inquit Ariſtoteles) vero conſonant, conſonare omnia maximè Chriſto debēt, qui eſt ipſa veritas. Qui nõ abre non de nihilo Hebręis totiens dicebat: Scrutemini ſcripturas, ipſæ ſunt q̃ teſtimoniũ perhibēt de me, & prædicta de ſe tàm multa: Imò omnia in lege, in Pſalmis, in Prophetis aſſeuerabat. Sed cęcutimus nos ſępè ad tantam lucem, nec niſi reuelante eo oculos noſtros conſiderare poſſumus mirabilia de lege eius. Veniamus eo nobis opē ferente ad myſteriorũ figurarumq́; reuelationē. Duo ex aquis animalia, vnũ ex terra producitur, quia maior fuit plenitudo credentiũ ex gentibus quàm ex Iudæis. Terra autem etſi minus multa, perfectiora tamen producit animantia, his quæ aquę producunt iumenta, ſcilicet, & quadrupedia omnia. Quia & ſi plures ex Ethnicis crediderũt quã ex Hebręis, perfectiores tamen qui ex Hebręis, ex quibus Apoſtoli fundatores totius religionis. Duo item genera diuerſa duplicemq́; naturam aqua educit, auium & piſcium, vnam tantummodo terra, quoniam ex Gentibus alij quidem de ſeruitio dæmonum, alij de lege naturæ ad Chriſtum transferuntur. Hebræus omnis Hebręus tantùm quia non permiſſum illi viuere intra terminos naturæ: cui data lex Dei eſt peculiaris ei, neq; reliquis gentibus communis. Neq; enim fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Significant igitur nobis piſces, qui à dæmonum cultu ad nos venerunt, non ſolùm quoniam aquę (vt ſuprà oſtendimus) figurant Gentium impietatē, ſed quoniã per hęc aquę in aquis degunt animalia, improbos dęmones ſignificari ſępe in ſacris literis atteſtatur Ionethes Chaldęus: Significant auęs, qui de naturę inſtitutis ad gratiam ſunt

tranſlati,

tranſlati. Cuius manifeſta ratio ex his, quæ in procœmio huius libri abundè ſcripſimus de naturali ſupernaturaliq; felicitate. Oſtendimus enim & cœlum expreſſiſſimũ eſſe ſimulachrum ſupernaturalis felicitatis, & naturalem felicitatem ſecundariã quanquã & imaginariã potiùs quàm verã eſſe felicitatẽ. Quare qui hanc conſequuntur, naturę legibus vtentes, per aues, cõgruentiſſimè denotantur incolas non primi & veri cœli, ſed aëris, qđ ſecundaria & imaginaria quadã ratione cœli etiã ſibi vẽdicat nomẽ. Vnde & volucres cœli, & aues cœli, tam crebrò in diuinis literis appellantur. Videte autẽ quàm & profundo factũ conſilio, vt non ad aërem, ſed ad aquã aues referantur. Quoniam qui ſecundum naturam viuebant, Gentium tamen & ipſi populus cenſebantur. Quippe qui & Gentes vocabant, & inter Gentes viuebãt, quales fortaſſe & Socrates & pleriq; philoſophorum. Propterea in commune vtrunq; genus ad aquas eſt relatũ.

Sed quantùm Euangelicę, quantùm Apoſtolicę doctrinę hęc expoſitio conueniat, in promptu eſt oſtendere. Quando quidem & conuerſi ex Hebræis Apoſtoli à Paulo per boues, terreſtria animalia, & à noſtris doctoribus ſuper Euangeliũ, in quo vendẽtes de templo eijciuntur, ſunt figurati. Et Chriſtus Iſraëlitas oues appellat, Apoſtoli autem, quibus mandata cõuerſio Gentium, piſcatores à Domino ſunt appellati, quorum princeps Petrus, qui Romæ dominæ Gentium, quaſi Oceani, quaſiq; cæterarum, piſcator erat futurus. Chriſtus autem, qui ſe dixit non miſſum niſi ad oues quæ perierunt de domo Iſraël, ſibi non piſcatoris, ſed paſtoris potius nomen vendicauit.

CAPVT VI.

Manifeſta etiam hinc diſſolutio quęſtionis, quę diu torſit interpretes huius libri, Cur ſecundo die non fuerit dictum: Et vidit Deus, quoniam bonum. Si enim dicamus quod dici ſolet, ideò factum, quia opus aquarum eo die abſolutum nõ fuit, ſed tertio, in quo aquæ, quæ ſunt ſub cœlo, confluxerunt ad locum vnum, haud plenè videbitur ſatisfactum: neq; enim opus ſecundi diei, proprium eſt diſpoſitio aquarum, ſed diſpoſitio firmamenti, quod inter aquas medio loco firmatum eſt. Fuit autem eo die & firmamenti factura, Cùm dixit Deus, *fiat firmamentum*, & diſtinctio aquarũ, cùm dixit, *& diuidat aquas ab aquis*, ſatis abſoluta. Aquarũ aũt collectio quæ dicta eſt mare, & terræ reuelatio, & plantarũ productio, ſicut alterius operis omnino rationẽ habẽt, ita & alio, id eſt, tertio die, ad quem ſpectabãt, conſummatæ ſunt. Quęrenda igitur ratio de altiori myſterio. Firmamentum (vt ſuprà oſtendimus) legẽ figurat, & erat firmamẽtum vti informe, ita neq; perfectum ſimpliciter donec Sole, Luna, ac ſtellis fuit inſtructum: quemadmodum neq; lex, non quidem mala, vt dicunt Manichæi, ſed neq; bona erat ſimpliciter, id eſt, perfecta, donec Chriſtus venit, qui legẽ impleuit. Si malũ fuiſſet firmamentũ, Solem non recepiſſet; ſi fuiſſet bonum, Sole non eguiſſet. Sed firmamentum eatenus bonum, quatenus Solis ceterorumq; ſyderum erat capax, ſicut eatenus bona erat lex, quatenus pædagogus nobis erat in Chriſto, & multa permiſit Moſes ob duritiam populi, quæ Euangelium poſtea nõ permiſit. Quod autem legem non poſſimus appellare malam, vt credidit Manes, poſſimus tamẽ appellare non bonam, apertiſſimè docet Propheta, apud quem Deus de Hebręis loquens, inquit, Dedi eis præcepta non bona: non dixit præcepta mala, ſed præcepta non bona: id eſt, non perfecta, non abſoluta, non conſummata, quod confirmant veteres Hebræi doctores, qui illud interpretantes Eccleſiaſtici: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Vana, inquiunt, etiam lex, donec venerit Meſſias: & de his quidem hactenus.

CAPVT VII.

Qvoniam autem ſupremum beneficium corporati Verbi, id fuit, vt per Baptiſmi ſacramentũ, per quod virtus Chriſti in nos transfunditur, regeneremur in filios Dei non ex ſanguinib⁹, ſed ex Deo nati: poſtremò hoc nobis indicat Moſes, cùm poſt exortum ſolem & mundo demonſtratum, poſt aquarum terræq; fertilitatem, hominẽ facit ad Dei imaginem non terrenum hominem, ſed cœleſtem. Conuerſis enim ad Chriſtum gentibus & Iudæis, hoc erat reliquum, vt per ſanctiſſimum lauacrum dominicæ cruci ſe conformantes, reformarentur ad imaginem Dei. Nam ſi Baptiſmus Dei filios facit, Filius autẽ imago Patris, nónne totius Trinitatis virtus operãs in baptiſmo illa eſt, quæ dicit: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Si igitur ſumus ad imaginẽ Dei reformati, ſumus & filij: ſi filij, & hęredes ſumus, hęredes Dei, cohæredes Chriſti. Sed qui ſunt filij: ſcriptũ à Paulo eſt, Clamantes nos, Abba, pater, in Spiritu ſancto. Qui

igitur ſpiritu viuunt, hi ſunt filij Dei, hi Chriſti fratres, hi deſtinati æternæ hæreditati, quam mercedem & fidei & benè actæ vitæ, in cœleſti Hieruſalem feliciter poſſidebūt.

EXPOSITIO PRIMÆ DICTIONIS, ID EST, IN PRINCIPIO.

IAm ad calcem ventum eſt operis, ſeptiformi vniuerſi cōtextus expoſitione decurſa, ſed ſupereſſe aliquid adhuc cognoſco, intactum à nobis & indiſcuſſum, quod etiam primo loco exponendum videbatur, id eſt, quid ſibi velit prima dictio legis, quæ eſt: *In principio.* Non remerè autē aut ſine cauſa de hoc principio, in fine totius operis dicere volui, nec autē de Dei Fillo hîc ſum diſputaturus, quod eſt principium, per quod facta ſunt omnia: Eſt enim ſapientia Patris. Nec probaturus idem ſentire cum noſtris, hoc loco veteres Hebrços, quod alibi faciemus, ſed cogitamus per aliam interpretādi rationem, guſtum dare lectoribus Moſaicæ profunditatis: quod non anteà faciemus, quàm cum de dogmate quodam, quod verè paradoxon eſt, antiquioris Iudaicæ diſciplinæ, paucula delibrauimus. Firma eſt ſententia omnium veterum, quam vt indubiam vno ore confirmant, omnium artium, omnis ſapientiæ & diuinæ & humanæ integram cognitionem, in quinq; libris Moſaicæ legis includi, diſſimulatam autem & occultatam in literis ipſis, quibus dictiones legis contexræ ſunt, quo modo nunc declarabimus.

Sumamus gratia exempli, primam particulam libri Geneſeos, videlicet ab exordio, vſq; ad locum vbi eſt ſcriptum: *Et vidit Deus lucem quod eſſet bonū.* Eſt tota illa ſcriptura tribus & centum elemenris coagmentata, quæ eo modo diſpoſita, quo ibi ſunt dictiones conſtituunt quas legimus, nihil niſi commune & triuiale præ ſe ferentes. Corticem, ſcilicet: conſtat hic literarum ordo, hoc textum medullæ interius abditæ latentium myſteriorum: at vocabulis reſolutis, elementa eadem diuulſa ſi capiamus, & iuxta regulas quas ipſi tradunt, quę de eis conflari dictiones poſſunt, ritè coagmentemus, futurum dicunt, vt eluceſcant nobis, ſi ſimus capaces occluſæ ſapientiæ, mira de tebus multis ſecretiſſima dogmata, & ſi in tota hoc fiat lege, tùm demū ex elementorum hac, quæ ritè ſtatuatur, & poſitione & nexu, erui in lucem omnem doctrinam ſecretaq; omnium liberalium diſciplinarum: dixi autem, ſi ſimus capaces occluſæ ſapientiæ. Nam fieri poteſt, vt tractantibus nobis diſſoluentibusq;, & componentibus aliquas dictiones, patiātur inde multa vocabula, multiplex item ſeries orationis, quæ magna doceat, magna ſignificet, ſed niſi aliquis de ea re doctrinā alibi ſit cōſequutus, quid illa ſignificent nō intelligēs, quaſi inutilia atq; fortuita nō contēnere nō poteſt: neq; enim dogmata & doctrinas ibi diſcere poſſum⁹, ſed ſolū poſſumus cognoſcere.

Hæc ego, vt non probo aſſerens vel atteſtor, quia de eis nec feci periculum, nec me facere poſſe confido: ita neq; nego neq; contemno, tum quia magnos hæc opinio habet authores, tum quia de Moſe, qui in tota domo Dei fuit fidelis, maiora etiam facilè credi poſſunt. Quæ autem mihi, non illas quidem abyſſos intranti, ſed huius maris litus radenti, gemmarum diuitiæ occurrerint, quas neq; Hermus neq; Pactolus apud poëtas ferre dicuntur, non ingratum fore putaui, noſtris hominibus ſi publicarē. Libuit periclitari in prima operis dictione, quę apud Hebręos, Breſit, apud nos, *In principio*, legitur, an ego quoq; vſus regulis antiquorū, eruere in lucē inde cognitu dignū aliquid poſſem. Igitur præter ſpem meā, prçter opinionē inueni, quod neq; inueniens ipſe credebam, neq; credere alij facilè potuerūt, vniuerſam de mundi rerumq; omniū creatione rationē, in vna ea dictione, apertam & explicatam. Rem dico mirabilem, inauditā & incredibilē, ſed mox credetis, ſi attenderitis, & res ipſa verū me demōſtrabit.

Dictio illa apud Hebræos hoc modo ſcribitur, בראשית. Ex hac igitur, ſi tertiam literam primæ coniungamus, fit dictio אב id eſt, ab: ſi geminatè primæ ſecundam addamus, fit בבר id eſt, bebar: ſi præter primam omnes legamus, fit ראשית id eſt, reſit: ſi quartam primæ & vltimæ connectamus, fit שבת id eſt, ſabath: ſi tres primas quo iacent ordine ſtatuamus, fit ברא id eſt, bara: ſi prima omiſſa tres ſequentes, fit ראש id eſt, roſc: ſi omiſſis prima & ſecunda duas ſequentes, fit אש id eſt, es: ſi tribus primis omiſſis, quartam vltimæ copulemus, fit שת id eſt, ſeth: rurſus ſi ſecundam primæ, fit רב id eſt, rab: ſi poſt tertiam quintam tum quartā ſtatuamus, fit איש id eſt, iſch: ſi primas duas vltimis coagmen-

coagmentemus,ſit ברית id eſt,berith: ſi vltimam primæ,ſit vltima dictio & duodecima quæ eſt טוב id eſt, tob: verſo quod frequentiſſimum apud Hebræos,thau in thet elementum.

Videamus autem quid primò hæc Latinè ſignificent, tum quæ per ea, non ignatis philoſophiæ,de tota natura myſteria reuelentur. *Ab*,Patrem ſignificat: *Bebar* in filio & per filium(vtrunq; enim ſignificat beth præpoſitio.) *Reſit*, principium: *Sabath*,quietem & finem: *Bara*, creauit. *Ros*, caput. *Es*, ignem: *Seth*, fundamentum: *Rab*, magni: *Iſch*, hominis. *Berith*, fœdere. *Tob*, bono. Et totam ſi ordine conſequenti orationem texamus,erit huiuſmodi.Pater in Filio,& per Filium principium & finem, ſiue quietē creauit,caput,ignem & fundamentum magni hominis,fœdere bono: Hæc tota oratio ex prima illius dictionis reſolutione & compoſitione diſſultat, cuius quàm altus quàm plenus omni doctrina ſit ſenſus, haud palàm eſſe omnibus poteſt.

Sed vt aliqua ſtatim, non tamen omnia omnibus aperta, quæ per has voces nobis ſignificantur,notū omnibus Chriſtianis,quid ſit Patrem in Filio,& per Filium creaſſe. Quid item ſit,Filium principium eſſe & finem omnium. Eſt enim α & ω (vt ſcribit Ioānes)& ipſe Principium ſe appellauit, & nos demonſtrauimus finem rerum omnium eſſe,vt principio ſuo reſtituantur. Cætera paulò obſcuriora, quid illa,ſcilicet,ſibi velint: caput,ignis & fundamentum magni hominis: quid illud ſit fœdus,& qua ratione bonum dicatur: neq; enim ſtatim in promptu omnibus videre,hic explicatā mundorum quatuor, de quibus agimus, omnem rationem, cognationem, item & felicitatem,de quibus poſtremò nos diſputauimus.

Primum igitur illud aduertendum, vocari à Moſe Mundum, hominem magnum. Nam ſi homo eſt paruus mundus, vtiq; mundus eſt magnus homo: hinc ſumpta occaſione,tres mundos, intellectualem, cœleſtem & corruptibilem, per tres hominis partes, aptiſſimè figurat, ſimul indicans, hac figura, non ſolùm contineri in homine mundos omnes,ſed & quæ hominis pars,cui mundo reſpondeat,breuiter declarans. Cogitemus igitur in homine tres partes, ſupremam caput, tum quæ à collo ad vmbilicum protenditur,tertiam, quæ ab vmbilico extenditur ad pedes: ſunt enim & hæ in hominis figura,varietate quadam diſcluſæ & ſeparatæ. Sed mirū quàm pulchrè,quàm examuſſim,per exactiſſimam rationem,tribus mundi partibus, proportione reſpondeant. Eſt in capite cerebrum fons cognitionis: eſt in pectore,cor,fons motus vitæ & caloris: ſunt in parte poſtrema genitalia membra, principium generationis. Itidem autem & in mundo ſuprema pars, quæ eſt mundus angelicus ſiue intellectualis, eſt fons cognitionis,qui a facta illa natura,ad intelligendum eſt: pars media,quæ eſt cœlum principium vitæ motus & caloris,in qua Sol vti cor in pectore dominatur: eſt infra Lunam,quod omnibus notum,generationis principium & corruptionis: Videtis quàm aptè omnes hæ mundi partes & hominis inuicem congruant.

Deſignauit autem Moſes,primam quidem nomine proprio capitis: ſecundam autem ignem appellauit,& quia hoc nomine à multis cœlum cenſetur, & quia in nobis hæc portio principium eſt caloris: tertiam vocauit fundamentum, quia per eam(vt notum omnibus) totū hominis corpus fundatur & ſubſtinetur. Adiecit autem, quòd hæc creauit fœdere bono, quia inter eas fœdus pacis & amicitiæ, ex naturarum cognatione & mutuo conſenſu,per ſapiētiæ Dei legem ſancitum eſt: quod fœdus ideo eſt bonum,quia ad Deum,qui eſt ipſum bonum,ita dirigitur & ordinatur,vt quemadmodum inter ſe totus mundus vnus,ita & cum ſuo authore poſtremò ſit vnum. Imitemur & nos ſanctiſſimum fœdus mundi, vt & mutua charitate inuicem ſimus vnum,& ſimul omnes per veram Dei dilectionem, cum illo vnum feliciter euadamus.

HEPTAPLI FINIS.

LECTORI S.

EX Noningentis illis, quas præmiſimus Concluſionibus, æmulorum Pici nonnulli, prætextu fidei & religionis zelo, tredecim propoſitiones, ſtellulis ſiquidem & abaci numero ſignatas, condemnauerant, multis bonis viris probatas. Cùm igitur aduerſarios apertè eos nihil contrà moliri, famam verò ſuam nonnihil vellicari ſentiret, Apologiam edidit ipſe, qua calumniatorum rationes refellit. Propoſitionum autem damnatarum ſeries, hæc eſt:

1. *De deſcenſu Chriſti ad inferos.*
2. *De pœna peccati mortalis.*
3. *De Adoratione crucis & imaginum.*
4. *An ſuppoſitari à Deo poſſit natura irrationalis.*
5. *De Magia naturali & Cabala Hebræorũ.*
6. *De Euchariſtia ſacramento.*
7. *De Salute Origenis.*
8. *Non eſſe in libera poteſtate hominis, credere.*
9. *De accidentibus in Sacramento.*
10. *De verbis conſecrationis.*
11. *De miraculis Chriſti.*
12. *An Deus intelligat.*
13. *De abdita animæ intelligentia.*

IOANNIS PICI MIRANDVLAE V. C. CONCLVSIONES, DCCCC. QVAS olim Romæ diſputandas exhibuit.

IOANNES PICVS MIRANDVLAE, LECTORI.

DE adſcriptis numero noningentis Dialecticis, Moralibus, Phyſicis, Mathematicis, Methaphyſicis, Theologicis, Magicis, Cabaliſticis, cum ſuis tum ſapientum Chaldæorum, Arabum, Hebræorum, Græcorum, Aegyptiorum, Latinorumq; placitis, diſputabit publicè, Ioannes Picus Mirandulanus, Concordiæ Comes: in quibus recitandis, non Romanæ linguæ nitorem, ſed celebratiſsimorum Pariſienſium diſputatorum, dicendi genus eſt imitatus, propterea, quod eo noſtri temporis philoſophi pleriq; omnes vtuntur. Sunt autem diſputanda dogmata, quod ad gentes attinet, & ipſos hæreſiarchas, ſeorſum poſita, quod ad partes philoſophiæ, promiſcuè, quaſi per ſatyram omnia ſimul mixta.

Concluſiones ſecundum doctrinam Latinorum philoſophorum & theologorum Alberti Magni, Thomæ Aquinatis, Henrici Gandauenſis, Ioannis Scoti, Aegidij Romani, & Franciſci de Maronis.

SECVNDVM ALBERTVM XVI.

1 Species intelligibiles non ſunt neceſſariæ, & eas ponere, non eſt bonis Peripateticis conſentaneum.

2 Corruptis omnibus indiuiduis ſpeciei humanæ, hæc eſt vera: homo eſt animal.

3 Hæc eſt in quarto modo dicendi per ſe, homo eſt homo.

4 In quolibet puncto materiæ, ſunt per habitũ inchoationis poteſtatiuum eſſentiæ omnium formarum naturalium, materiæ coæternæ ſecundùm philoſophos, concreatæ ſecundum fidem.

5 Forma in intenſione & remiſſione, non variatur ſecundùm eſſentiam, ſed ſecundùm eſſe.

6 Anima ſeparata intelligit per ſpecies ſibi à principio ſui eſſe concreatas, quibus dum eſt in corpore, aut nunquàm aut rarò vtitur.

7 Sonus fertur ſecundùm eſſe reale, vſq; ad principium nerui auditiui.

8 Lumen non habet in medio niſi eſſe intentionale.

9 Orga-

9 Organum auditus,eſt neruus expanſus ad concauum auditus.

10 Obiectum per ſe,& propriè ſenſus communis eſt magnitudo, vt bene dixit Auicenna.

11 Status Stat,ſpeciem cuius dicimur reminiſci,totaliter eſſe perditam.

12 Non introducitur vegetabilis anima ante ſenſualem, nec ſenſualis ante rationalem,ſed tota ſimul.

13 Licet ad receptionem ſpeciei concurrat ſenſus paſſiuè, ad iudicandum tamen de ſenſibili actiuè concurrit.

14 Corpus mobile,eſt ſubiectum ſcientiæ naturalis.

15 Corporis(in eo quod corpus)conſideratio,ad Metaphyſicum ſpectat.

16 Potentia reſpectatiua materiæ,non addit ſupra materiam rem, ſed rationem.

SECVNDVM THOMAM XLV.

1 Si Spiritus à Filio non procederet, à Filio non diſtingueretur.

2 Proceſſus Spiritus ſancti temporalis, attenditur ſecundùm dona gratiæ gratum facientis.

3 Contingens rerum quæ ſunt,erunt aut fuerunt, exiſtentia ideò Deo fuit ab æterno infallibiliter nota,quia fuit æternitati eius præſentialiter propoſita.

4 Contingentia ad vtrumlibet futurorum cognitorum à Deo, ſimul ſtat cum infallibilitate diuinæ ſcientiæ.

5 Quodcunque contingens Deus ſciuit eſſe futurum, neceſſariò ſciuit illud eſſe futurum.

6 Ex diuina bonitate poteſt ſumi ratio prædeſtinationis aliquorũ,& reprobationis aliorũ, & ſola diuina volũtas eſt ratio, quod iſtos reprobat & alios eligit in gloriã.

7 Licet Dei voluntas conſequens ſemper impleatur,non tamen neceſſitatem rebus volitis neceſſariò imponit.

8 Nec,habens gratiam,poteſt etiam de potentia Dei abſoluta Deo non eſſe acceptus ad vitam æternam,nec,non habens, eſſe acceptus.

9 Opus ab anima charitate formata,meretur æternam gloriam de condigno.

10 Potuerunt tres diuinæ ſimul ſuppoſitare vnam naturam.

11 Virtutes morales & cardinales remanebunt in patria poſt reſurrectionem.

12 Beatitudo eſt eſſentialiter in actu intellectus. Corollarium. Nec fruitio,nec aliquis actus voluntatis,eſt eſſentialiter beatitudo.

13 Sacramenta nouæ legis,ſunt cauſa gratiæ,non ſolũ ſine qua non,ſed etiã p quã.

14 Verum corpus Chriſti eſt in cœlo localiter,in altari ſacramentaliter.

15 Impaſſibilitas corporum poſt reſurrectionem erit ex pleno dominio animæ ſuper corpus.

16 Chriſtus in vltimo iudicio iudicabit non ſolùm in natura humana, ſed etiam ſecundùm naturam humanam.

17 Licet defendi poſſit quoquo modo,creaturam poſſe creare, rationaliùs tamẽ eſt,credere potentiam creandi creaturæ communicari non poſſe.

18 Aeuum eſt ſubiectiuè in angelo beatiori.

19 Non poteſt eſſe peccatum in voluntate,niſi ſit defectus in ratione.

20 Non poteſt per Dei potentiam idem corpus eſſe ſimul in diuerſis locis.

21 Non eſt ſub eadem ſpecie, angelorum purificatio.

22 Deus in patria per ſpeciem non videtur,ſed ipſe per ſuam eſſentiam intellectui applicatur, vt ſpecies intelligibilis.

23 Vnum ſuprà ens non addit niſi priuationem diuiſionis.

24 Subiectum & propria paſſio realiter diſtinguuntur.

25 Forma generatur per accidens.

26 Materia ſignata, eſt principium indiuiduationis.

27 Eadem eſt numero qualitas à principio alterationis vſq; ad finem.

28 Tota libertas eſt in ratione eſſentialiter.

29 In generatione ſubſtantiali fit reſolutio vſq; ad materiam primam.

30 Ens dicit immediatè decem conceptus ita interunitos, vt non vnius ſint, ſed ad vnum.

31 Eſſentia & exiſtentia in quolibet creato realiter diſtinguuntur.

32 De eadem re nullo modo, actu diſtincta extra animam, poſſunt verificari contradictoria.

33 Materia nullum dicit actum entitatiuum poſitiuum.

34 Nulla virtus moralis præter iuſtitiam eſt ſubiectiuè in voluntate.

35 Hæc propoſitio, Homo eſt riſibilis, non in ſecundo modo dicendi per ſe.

36 Duo accidentia ſolo numero differentia, non ſunt in eodem ſubiecto.

37 Grauia & leuia à nullo alio motore mouentur, quàm vel à generante vel à remouente prohibens.

38 Grauia potius ſeipſis, quàm à ſeipſis mouentur.

39 Phantaſma eſt agens ſecundarium & inſtrumentale in productione ſpeciei intelligibilis.

40 Difficultas intelligendi & ex parte ipſius intellectus, & ex parte ipſius intelligibilis prouenire poteſt.

41 Potentiæ animæ ab anima realiter diſtinguuntur.

42 Quiditates in particulari à Metaphyſico non conſiderantur.

43 Implicat contradictionem, materiam eſſe ſine forma.

44 Non eſt ponenda in Deo idea materiæ primæ.

45 Non ſunt ponendæ ideæ generum.

SECVNDVM FRANCISCVM VIII.

1 Ideo hæc eſt falſa, Eſſentia generat, quia eſſentia eſt vltimate abſtracta, & generat, formaliter prædicatur.

2 Poteſt videri eſſentia ſine perſonis, & vna perſona ſine alia.

3 Voluntas non poteſt non frui, oſtenſo obiecto fruibili.

4 Ens denominatiuè dicitur de Deo.

5 Quiditates habent ab æterno ſuum eſſe formale à ſe, non ab extrinſeco.

6 Nulla diffinitio adæquat diffinitum.

7 Pluralitas formalitatum ſtat cum identitate reali.

8 Eſſe non eſt de quiditate Dei, ſed dicitur de eo in ſecundo modo.

SECVNDVM IOANNEM SCOTVM XXII.

1 Charitas non eſt diſtinctus habitus ab habitu gratiæ, quo mediante Spiritus ſanctus animam inhabitat.

2 Idea lapidis non eſt aliud quàm lapis productus à diuino intellectu ineſſe intelligibili, quod eſt eſſe ſecundùm quid, exiſtens in mente diuina, ſicut cognitum in cognoſcente.

3 Qui dixerit perſonas in diuinis abſolutis proprietatibus diſtingui, catholicæ veritati non repugnabit.

4 In Chriſto fuerunt duo eſſe.

5 Praxis eſt operatio alterius potentiæ ab intellectu, apta nata conformiter elici rationi rectæ ad hoc vt ſit recta.

6 Vnumquodq; indiuiduum eſt indiuiduum per propriam differentiam indiuidualem, quæ dicitur hæceitas.

7 Ens dicitur de Deo & creatura vniuocè in quid.

8 Ens de ſuis paſſionibus & vltimis differentijs quiditatiuè non prædicatur.

9 In Chriſto non fuit ſcientia acquiſita.

10 In appetitu ſuperiore ponendæ ſunt virtutes.

11 Gratia eſt ſubiectiuè in voluntate, non in eſſentia animæ.

12 Corpus Chriſti ex ſe fuit impaſſibile.

13 De potentia Dei abſoluta poſſibile eſt culpam originalem deleri ſine infuſione gratiæ.

14 Poſt paſſionem Chriſti potuerunt cerimonialia veteris legis ſine peccato obſeruari.

15 Per hæc verba præciſè, Hoc eſt corpus meum, non expreſſis verbis præcedentibus, ſcilicet pridie quàm pateretur, non poteſt conſecrari.

16 Relatio creaturæ ad Deum, eſt idem realiter fundamento diſtincta formaliter, & ex natura rei.

17 Quæ-

17 Quælibet alia relatio à fundamento, realiter diſtinguitur.
18 Aliquid poteſt mouere ſeipſum de actu virtuali, ad actum formalem.
19 Actus intelligendi ab obiecto & intellectu, tanquam duobus agentibus partialibus, vt quod cauſatur.
20 Actus intelligendi nobiliori modo cauſatur ab intellectu quàm ab obiecto, quodcunq; ſit obiectum, modò non ſit beatificum.
21 Subſtantia non cognoſcitur per ſpeciem propriam.
22 Habitus actum producit, vt cauſa partialis effectiua.

SECVNDVM HENRICVM GANDAVENSEM XIII.

1 Datur lumen ſuperius lumine fidei, in quo theologi vident veritates theologicæ ſcientiæ.
2 Paternitas eſt principium generandi in patre.
3 Proceſſiones diſtinguuntur in diuinis penes intellectum & voluntatem.
4 Iſta propoſitio non eſt concedenda: eſſentia eſt pater filij.
5 Dæmones & animæ peccatrices patiuntur ab igne, in quantum calidus eſt, afflictione eiuſdem rationis cum ea, qua affliguntur corpora.
6 Operationes angelorum menſurantur tempore diſcreto.
7 Angeli intelligunt per habitum ſcientialem ſibi connaturalem.
8 Iraſcibilis & concupiſcibilis ita diſtinguuntur in appetitu ſuperiori, ſicut in inferiori.
9 Habere aliquiditatiuam & diffinibilem realitatem, commune eſt figmentis, & non figmentis.
10 Amicitia eſt virtus.
11 Ratitudo formaliter cuinſlibet creati eſt reſpectus.
12 Ad hoc vt ſit mutuitas realis relationis, requiritur quod fundamentum ex ſua natura ordinetur ad aliud tanquam ad ſuam perfectionem.
13 Relatio non diſtinguitur à fundamento realiter.

SECVNDVM AEGIDIVM ROMANVM XI.

1 Potentia generandi in diuinis, nec eſt eſſentia diuina præciſè & abſolutè ſumpta, nec relatio vel proprietas, nec cōſtitutum ex ambobus, nec alterum iſtorum cum incluſione alterius, ſed eſt eſſentia cum modo reuelatiuo.
2 Theologia nec eſt practica nec ſpecularíua, ſed affectiua.
3 Deus ſub ratione glorificatoris, eſt ſubiectum in theologia.
4 Pater & Filius non ſolùm duo ſpirantes, ſed etiam duo ſpiratores dici poſſunt.
5 Angeli non fuerunt creati in gratia.
6 Ideo angelus eſt obſtinatus & impœnitens, quia ſubtracti ſunt ei diuini impetus ſpeciales.
7 Superior angelus illuminat inferiorem, non quia ei vel obiectum præſentet luminoſum, vel quod in ſe eſt vnitum illi particulariſet & diuidat, ſed quia inferioris intellectum confortat & fortificat.
8 Senſus guſtus vt guſtus eſt, non ſolùm ſaporabile, ſed humidum percipit.
9 Calor ſi ſit etiam ſeparatus, ignem generare poterit.
10 Ad hoc quod aliqua ſcientia alteri non ſubalternetur, ſufficit quod faciat reductionem ad per ſe nota in ſuo genere abſtractionis.
11 Dato vacuo ſi aliquid in eo moueatur, in inſtanti mouebitur.

Concluſiones ſecundùm doctrinam Arabum, qui vt plurimùm Peripateticos ſe profitentur, Auenroëm, Auicennam, Alpharabium, Auempaten, Iſaac, Abumaron, Moyſem, & Mahumeth.

SECVNDVM AVENROEM XLI.

1 Poſſibile eſt prophetia in ſomnis per illuſtrationem intellectus agentis ſuper animam noſtram.
2 Vna eſt anima intellectiua in omnibus hominibus.
3 Felicitas vltima hominis eſt, cùm continuatur intellectus agens poſſibili vt forma,

ma,quam continuationem & Latini alij quos legi, & maximè Ioannes de Gandauo peruerſè & erroneè intellexit, qui non ſolùm in hoc, ſed fermè in omnibus quæſitis philoſophiæ,doctrinam Auenrois corrupit omnino & deprauauit.

4 Poſſibile eſt tenendo vnitatem intellectus, animam meam, ita particulariter meam,vt non ſit mihi communis cum omnibus, remanere poſt mortem.

5 Quodlibet abſtractum dependet à primo abſtracto, in triplici genere cauſæ, formalis,finalis,& efficientis.

6 Impoſſibile eſt eandem ſpeciẽ ex propagatione & ex putrefactione generari.

7 Deus primum mobile non ſolùm vt finis,ſed vt verum efficiẽs & proprius motor mouet.

8 Quilibet motor cœli eſt anima ſui orbis,faciens cum eo magis vnum ſubſtantialiter,quàm fiat ex anima bouis & ſua materia.

Corollarium: Anima cœli prius dat ſuo orbi eſſe mobile & perfectum,quàm ei det motum.

9 Cœlum eſt corpus ſimplex,non compoſitum ex materia & forma.

10 Tres modi per ſe ſunt ad demonſtrationem vtiles,primus, ſecundus, & quar⁹.

11 In omni demonſtratione præterquàm in demonſtratione ſimpliciter, fieri poteſt circulatio.

12 Grauia & leuia mouent ſe per accidens mouendo medium per ſe.

13 Cœli non ſunt idem in genere,diuerſi in ſpecie,vt credidit Auicenna.

14 Nulla ſcientia probat ſuum ſubiectũ eſſe,nec partem principalem ſui ſubiecti.

15 Vniuerſalia ſunt ex parte rei in potentia tantùm, actu autem per operationem animæ.

16 Dimenſiones interminatæ ſunt coæternæ materiæ,præcedentes in ea quamlibet formam ſubſtantialem.

17 Quælibet intelligentia præter primam, non intelligit niſi primam.

18 Nulla eſt via ad probandum ſimpliciter abſtractum eſſe præter viam æternitatis motus.

19 Quicquid eſt in genere, eſt corruptibile.

20 Subiectum metaphyſicæ eſt ens in eo quod ens.

21 Diffinitiones ſubſtantiarũ naturaliũ,materiam non dicunt niſi conſequutiuè.

22 Demonſtratio ſeptimi phyſicorum, quod omne quod mouetur, mouetur ab alio,eſt demonſtratio ſigni,& nullo modo cauſæ.

23 Nulla potentia actiua,quæ ſit merè neutra & indifferens ad agere vel non agere,poteſt ex ſe determinari ad alterum agendum.

24 Vnum relatiuorum conuenientiſſimè per reliquum definitur.

25 Exemplum Ariſtotelis in ſecundo metaphyſicæ de nicticorace reſpectu ſolis, non denotat impoſſibilitatem, ſed difficultatem, alioquin natura aliquid ocioſè egiſſet.

26 Propoſitio neceſſaria, quæ ab Ariſtotele in libro priorum contra poſſibilem & inuentam diſtinguitur,eſt illa, quæ eſt ex terminis neceſſarijs.

27 Ad diſpoſitionem termini neceſſarij,requiritur, vt ſit terminus per ſe vnus.

28 Cùm Ariſtoteles dixit,ex maiori neceſſaria & minore inuenta, concludi concluſionem neceſſariam, intelligendum eſt de minore quæ eſt inuenta per ſe,neceſſaria per accidens.

29 Sub æquinoctiali non poteſt eſſe habitatio naturalis viuentibus.

30 In cœlo eſt naturaliter dextrum, & illud non mutatur, quamuis partes orbis mutentur.

31 Qui ponit animam formam complexionalem, negat cauſam agentem.

32 Vnum metaphyſicum,dicit priuationẽ diuiſibilitatis, non actu,ſed aptitudine.

33 Vnum metaphyſicum, eſt fundamentum vnius arithmetici.

34 Numerus præciſè ita repetitur in abſtractis, ſicut in materialibus.

35 Eſſentia vniuſcuiuſq; rei & ſuum exiſtere,idem ſunt realiter.

36 Quiditas & eſſentia diuerſificantur in quolibet præter primum.

37 Subſtantia eſt prior accidente,non ſolùm natura, ſed tempore.

38 De materia vt materia eſt,conſiderat phyſicus.

39 Eſſentia cuiuſlibet intelligentiæ, eſt ſubſtantialiter ad aliquid.

40 Dato

40 Dato per impoſſibile,quod daretur materia quæ corruptionis principium nõ eſſet,adhuc a cœlum ex tali materia & forma eſſet verè compoſitum, æternum eſſe non poſſet.

41 Finis non cauſat finaliter ſecundum ſuum eſſe conceptum, ſed ſecundùm ſuum eſſe reale.

SECVNDVM AVICENNAM XII.

1 Præter ſyllogiſmum cathegoricum & hypotheticum, datur genus ſyllogiſmorum compoſitiuorum.

2 Licet in nullo ſyllogiſmo,qui ſit actu vel potentia cathegoricus, ex duabus negatiuis concludi poſſit, poteſt tamen hoc fieri in ſyllogiſmo compoſitiuo, vt ſcilicet ex duabus negatiuis concludatur.

3 In cœlo eſt materia eiuſdem rationis cum materia inferiorum.

4 Non poteſt in anima eſſe notio Intelligibilis ſine actuali intellectione.

5 Poſſibile eſt hominem ex putrefactione generari.

6 Eſſentia rei materiam propriam & formam complectitur.

7 Prima ſubſtantia prior eſt qualibet ſubſtantia habente habitudinem ad operationem tranſeuntem quæcunq; ſit illa,alicuius cauſæ ſiue formalis, ſiue materialis, ſiue efficientis,ſiue finalis.

8 Ab vno ſimplici in fine ſimplicitatis non prouenit niſi vnum.

9 Odor ſecundum eſſe reale & non intentionale vſq; ad ſenſum multiplicatur.

10 Propoſitio dicens,quod ſenſibile ſupra ſenſum poſitum nõ facit ſenſationem, non eſt vera niſi per accidens.

11 Organum odoratus ſunt caruncule mamillares in anteriori cerebri parte conſtitutæ.

12 Nec particularis affirmatiua poſſibilis conuertitur ſemper in affirmatiuã poſſibilem,nec neceſſaria particularis affirmatiua in neceſſariam, vt credidit Ariſtoteles.

SECVNDVM ALPHARABIVM XI.

1 Primum quod eſt neceſſarium in demonſtratione, non eſt quod diffiniuit Ariſtoteles primo poſteriorum,ſed ſic debet diffiniri. Primum eſt illud, quod ita eſt vniuerſalius ſubiecto,vt tamen de ſubiecti genere non prædicentur.

2 Diffinitio generis, quam dedit Porphirius mala eſt, ſed ſic debet diffiniri, Genus eſt,quod duorum vniuerſalium eſt vniuerſalius.

3 Summum hominis bonum eſt perfectio per ſcientias ſpeculatiuas.

4 Cùm dicit Ariſtoteles,omnem doctrinam & omnem diſciplinam fieri ex præexiſtenti cognitione,intelligendæ ſunt per doctrinam & diſciplinam,cognitio diffinitiua & argumentatiua.

5 Intentio dici de omni,ſecundùm Ariſtotelem eſt talis, quod prædicatum dicitur de ſubiecto & de omni eo,quod eſt ſubiectum actu vel potentia poſſibilitate contingentiæ non neceſſitatis.

6 Qui crediderit intentionem dici de omni eſſe aliam ab ea, quam dixit præcedens concluſio, defendere non poteſt Ariſtotelem à Theophraſto, quod ex maiori neceſſaria & minori inuenta ſequatur concluſio neceſſaria.

7 Poſſibile quod diffiniuit Ariſtoteles in libro priorum, eſt commune ad poſſibile & ad inuentum, vt contrà diſtinctum neceſſario.

8 Non poteſt intelligi accidens etiam in abſtracto, non intelligendo ſubiectum.

9 Species ſunt in medio,medio modo intereſſe ſpiritale & materiale.

10 Quælibet ſpecies ſecundùm eſſe ſpirituale, eſt formaliter cognitio.

11 Actualis cognitio ſenſus communis apprehendentis phantaſma vt ſenſibile, eſt ſomnium.

SECVNDVM ISAAC NARBONENSEM IIII.

1 Ponere intellectum agentem,non eſt neceſſarium.

2 Intentio prima eſt quiditas rei,obiectiuè relucens in intellectu.

3 Motus eſt ſenſibile commune à ſenſu exteriori abſque actione alterius virtutis cognoſcibile.

4 Corpo-

4 Corpora cœleſtia non largiuntur formaliter inferioribus niſi calidiratem.

SECVNDVM ABVMARON BABYLONIVM IIII.

1 De nulla re, quæ in mundo ſit actu corruptibilis, habet Deus ſolicitudinem.
2 Intellectus agens nihil aliud eſt quàm Deus.
3 Cœlum calefacit inferiora per lumen ſuum ſuper ea cadens.
4 Actus ipſi intellectus, intrinſecè, res autem intellectæ extrinſecè dicuntur veræ vel falſæ.

SECVNDVM MOYSEM AEGYPTIVM III.

1 Demonſtratio octaui phyſicorum ab Ariſtotele ad probandum primum motorem adducta, aliquid probat ſpeciale primo.
2 Scientia metaphyſicæ non eſt vna ſcientia.
3 Simplicitas primi & omnimoda immaterialitas probari non poteſt per cauſalitatem efficientem motus, ſed per finalem tantùm.

SECVNDVM MAHVMETH TOLLETINVM V.

1 Relatio nullam rem dicit extra animam.
2 Species rerum repræſentatiuæ ſunt reductiuæ in prædicamento, in quo ſunt res repræſentatæ.
3 Senſibilia communia proprias ſpecies ad ſenſus multiplicant diſtinctas à ſpeciebus ſenſibilium propriorum.
4 Senſus tactus non eſt vnus ſenſus.
5 De nulla re an exiſtat, poteſt quærere aliquis artifex ſpecialis.

SECVNDVM AVEMPATEM ARABEM II.

1 In cœlo eſt materia alterius rationis à materia inferiorum.
2 Lux & color eſſentialiter non differunt.

Concluſiones ſecundùm Græcos, qui Peripateticam ſectam profitentur, Theophraſtum, Ammonium, Simplicium, Alexandrum & Themiſtium.

SECVNDVM THEOPHRASTVM IIII.

1 Si cœlum inanimatū eſſet, eſſet quocunq; animato corpore ignobilius, quod dicere impium eſt in philoſophia.
2 Quiditas eſt ſola forma.
3 Ita ſe habet intellectus agens ad producenda intelligibilia im poſſibilem intellectum, ſicut ſe forma artis ad producendas formas in materiam artis.
4 Deus mouet cœlum vt finis.

SECVNDVM AMMONIVM III.

1 Diffinitio de anima data ab Ariſtotele in qua dicitur, Anima eſt actus corporis, cùm de rationali, de qua principaliter datur, intelligitur, accipienda eſt cauſaliter non formaliter.
2 Anima rationalis non vnitur immediatè corpori organico.
3 Cùm dicit Ariſtoteles, quòd oportet prima principia ſemper permanere, nihil aliud intendit, niſi quod in qualibet tranſmutatione reperiuntur.

SECVNDVM SIMPLICIVM IX.

1 Cognoſcere actum ſuum non eſt commune cuilibet ſenſui exteriori, ſed humanis ſenſibus eſt ſpeciale.
2 Ariſtoteles in libro tertio de anima non tractat niſi de parte rationali.
3 Cùm anima in ſe perfectè redit, tunc intellectus agens ab intellectu poſſibili liberatur.
4 Eadem pars rationalis, vt ſeipſam exiens, dicitur intellectus poſſibilis, vt verò eſt talis vt ſeipſam, vt poſſibilis eſt, poſſit perficere, dicitur intellectus agens.
5 Eadem pars rationalis vt extra ſe vadens & procedēs perficitur ſpeciebus quæ in ipſa ſunt, vt manens eſt dicitur intellectus in habitu.

6 **Sciri poteſt ex præcedentibus concluſionibus quare intellectus agens quandoq; arti, quandoq; habitui, quandoq; lumini aſſimilatur.**

7 Paſſio à ſenſibili facta, in organo ſolo, ſenſatio in anima ſola recipitur.

8 Sicut lumen colores non facit colores, ſed præexiſtentes colores potentia viſibiles, facit actu viſibiles: ita intellectus agens non facit ſpecies cùm nō eſſent prius, ſed actu præexiſtentes ſpecies potentia cognoſcibiles, facit actu cognoſcibiles.

9 Cùm dicit Ariſtoteles, non recordari nos poſt mortem, quia paſſiuus intellectus corrumpitur, per paſſiuum intellectum, poſſibilem intellectum intelligit.

SECVNDVM ALEXANDRVM APHRODiſeum VIII.

1 Anima rationalis eſt immortalis.

2 Cuilibet cœlo præter animā quæ mouet eum efficienter, propria aſſiſtit intelligentia, quę illum mouet vt finis, ab anima tali ſecundùm ſubſtantiā omnino diſtincta.

3 Nullam diffinitionē etiam naturalē ex Ariſtotelis ſentētia, ingreditur materia.

4 Deus nec mala, nec priuationes intelligit.

5 Numerus abſtractorum de quo agit Ariſtoteles in duodecimo metaphyſicæ, non eſt numerus motorum, ſed numerus intelligentiarum, quæ ſunt fines motus.

6 Cùm dicit Ariſtot. nono metaphyſicæ ſeparata & diuina, aut totaliter ſciri à nobis, aut totaliter ignorari, Intelligendum eſt de ea cognitione, quæ his contingit, qui iam ad ſummam intellectus actuationem peruenerunt.

7 Sic primus intellectus inter omnes intellectus primo ſe intelligit, alia ſecundario, ita vltimus intellectus inter omnes intellectus primo alia à ſe, & ſeipſum ſecundario intelligit.

8 Metaphyſicus & dialecticus æquè de omnibus diſputant, ſed ille demonſtratiuè, hic probabiliter.

SECVNDVM THEMISTIVM V.

1 Intellectus poſſibiles qui illuminantur tantum plures ſunt, agentes, participati, illuminantes & illuminati, plures quoq; ſunt, agens, illuminans, tantus, vnus.

2 Intellectus agens illuminans tantum, credo ſit illud apud Themiſtium, quod eſt Matatron in Cabala.

3 Scientia de anima, eſt media inter ſcientias naturales & diuinas.

4 Præter duas ſpecies demonſtrationis quas ponit Ariſtoteles, tertia alia ponenda eſt, & eſt cùm vna proprietas per coæuam proprietatem demonſtratur.

5 Propoſitio eſt per ſe, cùm vel ſubiectum diffinit prædicatum vel prædicatum ſubiectum, vel ambo diffiniuntur per idem tertium.

Concluſiones ſecundum doctrinam philoſophorum, qui Platonici dicuntur, Plotini Aegyptij, Porphyrij, Tyrij Iamblici, Chalcidei, Procli, Litij. & Adelandi Arabis.

SECVNDVM PLOTINVM XV.

1 Primum intelligibile non eſt extra primum intellectum.

2 Non tota deſcendit anima quum deſcendit.

3 Omnis vita eſt immortalis.

4 Anima quæ peccauit vel in terreno vel in aëreo corpore, poſt mortem bruti vitam viuit.

5 Anima irrationalis eſt idolū animæ rationalis ab ea depēdens, ſicut lumē à Sole.

6 Ens, vita, & intellectus in idem coincidunt.

7 Felicitas hominis vltima eſt, cùm particularis intellectus noſter totali primoq; Intellectui plenè coniungitur.

8 Ciuiles virtutes, virtutes ſimpliciter non ſunt appellandæ.

9 Non fit aſſimilatio ad diuina per virtutes etiam purgati animi, niſi diſpoſitiuè.

10 In ratione ſimilitudines rerum ſunt & ſpecies, in intellectu verò ipſa entia.

11 Conſummatæ virtutis eſt etiam primos motus amputare.

12 Impropriè dicitur, quod intellectus ideas inſpiciat vel intueatur.

13 Quæ neceſſaria animali ſunt, neceſſaria poſſunt dici, ſed non bona.

14 Sicut accidentalis felicitas animaduerſione indiget, ita ſubſtantialis felicitas per carentiam animaduerſionis non ſolùm non deperditur, ſed roboratur.

15 Homo qui ad felicitatem iam peruenit, per phreneſim aut lithargiam ab ea non impenditur.

SECVNDVM ADELANDVM ARABEM VIII.

1 Intellectus agens nihil eſt aliud quàm pars animæ q̃ ſurſum manet & nõ cadit.
2 Anima habet apud ſe terum ſpecies, & excitatur tantùm ab extrinſecis rebus.
3 Ad complementum præcedentis concluſionis, quam non ſolùm Adelandus, ſed omnes Mauri dicunt, dico ego illas ſpecies actu & ſubſtantialiter eſſe in parte quę non cadit, & recipi de nouo & accidentaliter in parte quæ cadit.
4 Maior pars rerum quæ in ſomnis innoteſcunt, aut per purgationem animæ, aut per indenominationem, aut per meram ſpiritus reuelationem innoteſcunt.
5 Quod ſcribit Taber Chaldæus de dormitione ſuper epar in reuelatione ſomniorum, rectè intelligetur, ſi ad hoc dictũ, dicta Platonis in Timæo concordauerim.
6 Quia ſicut dixit Abdaia, videre ſomnia eſt fortitudo imaginationis, intelligere ea eſt fortitudo intellectus, ideo qui videt ea vt plutimum non intelligit ea.
7 Anima eſt fons motus & gubernatrix materiæ.
8 Transcorporationem animarum crediderunt omnes ſapientes Indorum, Perſarum, Aegyptiorum, Chaldæorum.

SECVNDVM PORPHYRIVM XII.

1 Per patrem apud Platonem intelligere debemus cauſam quæ à ſeipſa totum effectum producit, per factorem eam quæ materiam accipit ab alio.
2 Opifex mundi eſt ſupermundana anima.
3 Exemplar non eſt aliud quàm intellectus ipſius opificis animæ.
4 Omnis anima participans Vulcanio intellectu ſeminatur in Lunam.
5 Ex præcedenti concluſione elicio ego, cur omnes Teuthones bonæ ſunt corporaturæ & albi coloris.
6 Ex eadem concluſione elicio, cur omnes Teuthones apoſtolicæ ſedis ſint reuetendiſſimi.
7 Sicut Apollo eſt intellectus ſolaris, ita Aeſcul. eſt intellectus lunaris.
8 Ex pręcedenti cõcluſione elicio ego, cur Luna in aſcendente dat ſanitatẽ nato.
9 Duplex eſt malorum dæmonum genus, alterum animæ ſunt & ſubſtantiales dæmones, alterum materiales potentiæ & accidentales dæmones.
10 Duplex genus dæmonum, de quibus dixit ſecundum Porphyrium præcedens concluſio, nihil credimus eſſe aliud quàm membrorum legem, & poteſtates harum tenebrarum, de quibus apud Paulum, quamuis de quiditate & ſubſtantia harum poteſtatum eos non credo conuenire.
11 Plato in principio tractatus Timęi de extremis tantùm determinat, id eſt, de eo quod verè eſt nullo modo genitum, & de eo quod verè genitum nullo modo ens, de medijs nihil, quorum alterum ens & genitum, alterum genitum & ens.
12 Deus vbiq; eſt, quia nullibi eſt, intellectus vbiq; eſt, quia nullibi eſt, anima vbiq; eſt, quia nullibi eſt. Sed Deus vbiq; & nullibi reſpectu omnium, quæ poſt ipſum. Intellectus autem in Deo quidẽ eſt, vbiq; autem & nullibi reſpectu eorum quę poſt ipſum. Anima in intellectu & Deo, vbiq; autem & nullibi reſpectu corporis.

SECVNDVM IAMBLICVM IX.

1 Intellectus ſpeculatiuus eſt forma ſeparata quãtùm ad rem & ad modum: practicus ſeparata quantùm ad rem, coniuncta quantùm ad modum: anima rationalis coniuncta ſecundùm rem, ſeparata ſecundùm modum: rationalis, coniuncta ſecundùm rem & ſecundùm modum.
2 Opifex ſenſibilis mundi ſeptimus eſt hierarchiæ intellectualis.
3 Corporalis natura eſt in intellectu immobiliter, in animo ex ſe primo mobiliter, in animali ex ſe mobiliter participatiuè, in cœlo aliunde ordinatè mobiliter, infra Lunam aliunde mobiliter inordinatè.
4 Elementa in octo cœli corporibus cœleſti modo bis inueniuntur, quæ quis inueniet ſi retrogrado ordine in illa bina numeratione proceſſerit.

5 Super

5 Super hunc mundum, quem vocant theologi * , eſt alius, quem vocant * , & ſuper hunc alius, quem vocant *.

6 Cùm excellenter ad intellectum aſſimilatur anima, fit in vehiculo motus perfectè circularis.

7 Nulla eſt vis cœleſtium aſtrorum, quantum eſt in ſe, maleſica.

8 Qui finalem cauſam diluuiorum incendiorumq; cognouerit, hæc potius * id eſt, purgationes quàm corruptiones vocabit.

9 Cùm dicit Plato in mundi medio poſitam animam, de imparticipata anima debet intelligi, quam ideò in medio dicit poſitam, quia æqualiter omnibus adeſt, ab omni reſpectu & particulari habitudine liberata.

SECVNDVM PROCLVM LV.

1 Quod eſt in intelligibilibus terminis & infinitum, eſt in intellectualibus mas & fœmina, in ſupermundanis identitas & alteritas, ſimilitudo & diſſimilitudo, in anima circulatio eiuſdem, & circulatio alterius.

2 A Saturnijs legibus eximuntur Dei, qui contentiui & perfectiui ſunt: à Iouijs legibus Dei Saturnij: à Fatalibus Legibus omnis anima viuens intellectualiter. Legi autem Adraſtiæ omnia obediunt.

3 Dei appellatio ſimpliciter abſolutè vni competit, qui eſt Deus deorum, ſimpliciter non abſolutè cuilibet ſuperſubſtantialium ſecundùm eſſentiam, intellectualium cuilibet ſecundùm participationē animis diuinis, ſecundùm contactum & coniunctionem dæmonibus, ſecundum diſſimilitudinem animis humanis.

4 Contentiua proprietas eſt medij ordinis ſecundæ trinitatis, qui in Phedro cœleſtis dicitur circumductus.

5 In intelligibilibus non eſt numerus, ſed multitudo, & numerorum cauſa paternalis ac maternalis: in intellectualibus verò eſt numerus ſecūdum eſſentiam & communicatiuè multitudo.

6 Idem eſt, quod dicitur alteritas in Parmenide, & ſupercœleſtis locus in Phedro.

7 Per vnum, plura, totum, partes, finitum, infinitum, de quibus in Parmenide habemus, intellige ſecundum ordinem trinitatis intelligibilibus & intellectualibus ſecundùm illius ordinis trinariam diuiſionem.

8 Quod in Phedro dicitur dorſum cœli, in Parmenide dicitur vnum, quod ibi profundum cœli, hîc totum, quod ibi axis cœli, hîc terminus.

9 Tertium ordinem ſecundæ trinitatis, per tres terminos exprimit Plato, extrema, perfectum, & ſecundum figuram.

10 Intellectuales dij vniones habent ab vno primo, ſubſtantias ab intelligibilibus, vitas perfectas & contentiuas generatiuas diuinorum ab intelligibilibus & intellectualibus, intellectualem proprietatem à ſeipſis.

11 Sicut intelligibiles dij vniformiter omnia producunt, ita intelligibiles intellectualesq; trinaliter, intellectuales autem hebdomaticé.

12 Inter extremales paternos deos, Saturnum & Iouem mediat neceſſariò Rhea per proprietatem vitæ fœcundæ.

13 Secunda trinitas hebdomadis intellectualis, eſt trinitas Curetum, quos vocat theologia intemeratos deos.

14 Proprium Curetum eſt reddere opus paternæ trinitatis immaculatum, manſionem primi, proceſſum ſecundi, illuſtrationem tertij.

15 Per deorum cædes tragicè à theologis ſeptima vnitas diſcretiua intellectualis hebdomadæ deſignatur.

16 Eadem quæ Rhea dicitur vt Saturno coëxiſtens ſecundùm ſuam ſummitatem, vt Iouem producit, & cum Ioue totales & partiales deorum ordines, dicitur Ceres.

17 Licet, vt tradit theologia, diſtinctæ ſint diuinæ hierarchiæ, intelligendum eſt tamen omnia in omnibus eſſe modo ſuo.

18 Sicut paternalis proprietas eſt ſolùm in intelligibilibus, ita conditoria ſiue factiua ſolùm in deis nouis paterna ſimul & conditoria, in exemplaria intelligibili conditoria, & paterna in opificia.

19 Quæcunq; vel deorum vel naturæ operationes duplices ſunt, immanentes & tranſ-

tranſeuntes: per immanentes ſeipſum vnumquodq; continet, & quæ in ipſo ſunt rationes: per tranſeuntes ad exteriora ſe conuertit.

20 Poſt intellectualem hebdomadem ordinandi ſunt immediatè ſupermundani dij à partibus vniuerſi exempti, & incoordinabiles ad hunc mundum, & ſecundùm cauſam eum vndiq; circumplectentes.

21 Proprium eſt ſuprà mundanorũ deorum aſſimilare & tradere entibus compaſſionem illam, & innicem communionẽ, quam habent ex ſimllitudine vnius ad alterũ.

22 Licet aſſimilatiuum ducalium, de quibus dixit præcedens cõcluſio, proprium ſit, appropriatur tamẽ medio ordini trinitatis ſuæ primo ordine intellectualibus deis immediatè ſecundùm ſubſtantiam coniuncto & tertio ſecundis generibus ſe commiſcente.

23 Iupiter, de quo in Gorgia, non eſt ille, qui eſt vniuerſalis conditor tertius inter intellectuales, ſed ſummus & primus inter ducales.

24 Ducalis trinitatis Iupiter eſt ſubſtantificatiuus, Neptunus viuificatiuus, Pluto conuerſiuus.

25 Quadruplex eſt fabrica, prima vniuerſalia vniuerſalium ex toto peromat, ſecunda vniuerſa quidem, ſed particulariter, tertia ſecundùm diuiſa ſecundùm vniuerſalitatem, quarta partes particulariter contexit vniuerſalibus.

26 Iupiter, Neptunus & Pluto, Saturni regnnm partientem, à Saturno regnum nõ accipiunt niſi per medium conditoris Iouis.

27 Sub primo ducalis trinitatis eſt eſſe ſubſtantiale, omnis anima nobilis generationi non ſubdita, primum mobile, ignis, & ſuprema aëris pars, quæ ſuper terram creſcunt, & pars orientalis.

28 Sub ſecundo ducalis trinitatis eſt vita & generatio, omnis anima ſub generationem veniens, erraticæ ſphæræ, aqua & infima aëris pars, quæ ſub antra Mineruæ, & terræ motus, media pars terræ, & circa centrum.

29 Sub tertio eiuſdem ordinis eſt ſpecialium diuiſionum conuerſio, animarum purgatio, ſphęra actiuorum & paſſiuorum, terra cum terreſtribus, quę circa tartarum, & pars occidentalis.

30 Et ſi ſecunda trinitas deorũ ſuper mundanorum tota dicatur Proſerpina, tamen prima eius vnitas apud Gręcos dicitur Diana, ſecunda Perſephone, tertia Minerua, apud barbaros verò prima Mechate, ſecunda anima, tertia virtus.

31 Secundum præcedentem concluſionem ex Procli mente poteſt exponi vnum ex dictis Zoroaſtris, ſecundum quod apud Græcos legitur, quanquam apud Chaldæos aliter & legitur & exponitur.

32 Tertia trinitas deorum ſupermundanorum dicitur Apollo, & conuerſiuum ei appropriatur.

33 Trinitatem Proſerpinæ comitãtur à latere trinitas cuſtoditiua & conſeruatiua.

34 Duodecim dei, de quibus in Phedro, dei ſunt medij inter ſupermundanos & mundanos vinculum illorum.

35 Dij, de quibus in Phedro, in quatuor trinitates ſunt diſtinguẽdi, opificatiuam, cuſtoditiuam, vitalem & conuerſiuam.

36 Quatuor ſunt exercitus iuniorum deorum, primus habitat à primo cœlo, vſq; ad principium aëris, ſecũdus inde vſq; ad dimidium aëris, tertius inde vſq; ad terram.

37 Cuilibet iſtorum proportionaliter correſpondet quadruplex exercitus, angelorum, dæmonum & animarum.

38 In per ſe viuente apparet primo quaternitas vnius entis, vnius entalis, & entis vnialis.

39 Opifex ad quaternitatem reſpiciens per ſe animalis, quatuot fabricat partes principales mundi.

40 In quantum opifex ad exemplar formę vnius in per ſe viuente reſpicit, primam partem corporis mundani facit.

41 In quantum opifex in forma vnius videt vnum vnius eſſentialis, facit deos mũdanos illius partis: in quantum ens vnius eſſentialis facit angelos in eadem parte: in quantum videt vnum entis vnialis, facit dæmones ibi: in quantum eſſe entis vnialis animalia ibidem facit.

42 Facit

42 Facit opifex alias partes proportionaliter ad ſuarum formarum exemplaria, ſicut de primo eſt dictum, nec oportet explicare, quia quilibet ſciens viam analogizandi ex ſe poterit deducere.

43 Ad ſapiens, pulchrum bonumq; dominium, per intellectum, amorem & fidem aſcendimus.

44 Sicut fides, quæ eſt credulitas, eſt infra ſcientiam, ita fides quæ eſt verè fides, eſt ſuperſubſtantialiter ſupra ſcientiam & intellectum nos Deo immediatè coniungens.

45 Sicut non omne corpus, ſed perfectum anima participat, ita nō omnis anima, ſed perfecta intellectu participat, omnia tamen vno participant.

46 Sicut ſecundùm cauſalitatis ambitum, ita ſecundum naturæ & gradus ſublimitatem hæc per ordinem ſeinuicem excedunt, anima, intellectus, vita, ens, & vnum.

47 Omnis ordo medius manet in antecedēte ſtabiliter, & in ſe firmat cōſequentē.

48 Sicut prima trinitas poſt vnitatem eſt omnia intelligibiliter commenſurate, & finiti formiter: ita ſecunda trinitas eſt omnia vitaliter, verè, & infiniti formiter: tertia eſt omne ſecundum mixti proprietatem, & pulchriformiter.

49 Prima trinitas manet tantùm, ſecunda manet & procedit, tertia poſt proceſſum conuertit.

50 Aeuum eſt ſuprà per ſe animal in ſecunda & media trinitate.

51 Sicut intelligibilia cauſę ſunt vniuerſarum ſpecierum, ita intellectualia diuiſionum ſecundùm genera communia, ſupermundana differentium ſecundum ſpeciem, mundana differentium ſecundum indiuiduum.

52 Per ſupercœleſtem locum habemus intelligere, quod de ſecūda trinitate plus eſt intelligibile quàm intellectuale, per ſubcœleſtem concauitatem quod magis intellectuale quàm intelligibile, per cœlum id quod æquè vtroq; participat.

53 Quæcunq; de ſupercœleſti loco in Phedro affirmatiuè dicuntur, de eo dicuntur nō vt ſimpliciter primum, ſed vt habet ante ſe ſuperiora genera quibus participat: quæcunq; negatiuè dicuntur, dicūtur vt analogicè ſe habet ad primum bonum, quod eſt abſolutè caput omnium non determinati ordinis huius vel illius.

54 Ambroſia eſt analoga termino, & nectar infinito.

55 Sicut intellectus perfectus ab intelligibilibus quærendus eſt: ita virtus ſurſum ductiua ab intellectualibus, operatio abſoluta & ſequeſtrata à materia, ab vltramundanis vita alata, à mundanis expreſſio diuinorum, vera ab angelicis choris, repletio eius, quæ à dijs eſt aſpirationis, à bonis dæmonibus.

SECVNDVM MATHEMATICAM Pythagoræ XIIII.

1 Vnum, alteritas, & id quod eſt, ſunt cauſa numerorum, vnum vnitorum, alteritas generatiuorum, id quod eſt ſubſtantialium.

2 In participatis numeris aliæ ſunt ſpecies numerorum, aliæ ſpecierum vniones.

3 Vbi vnitas punctalis cadit in alteritatem binarij, ibi eſt primò triangulus.

4 Qui 1.2.3.4.5.12. ordinem cognouerit, prouidentiæ diſtributionem exactè tenebit.

5 Per vnum, tria, & ſeptem ſcimus in Pallade vnificatiuum diſcretionis, cauſatiuam & beatificatiuam intellectualis poteſtatem.

6 Triplex proportio, Arithmetica, Geometrica & Harmonica, tres nobis Themidos filias indicat, iudicij, iuſtitiæ, pacisq; exiſtentes ſymbola.

7 Per ſecretum radij recti, reflexi, & refracti in ſcientia perſpectiua, triplicis naturæ admonemur, intellectualis, animalis, & corporalis.

8 Ratio ad concupiſcentiam habet proportionem diapaſon.

9 Iraſcibilis ad concupiſcentiam habet proportionem diapente.

10 Ratio ad iram habet proportionem diateſſaron.

11 Iudicium ſenſus in Muſica non eſt adhibendum, ſed ſolius intellectus.

12 In formis numerandis non debemus excedere quadragenarium.

13 Quilibet numerus planus æquilatetus, animam ſymbolizat.

14 Quilibet numerus linearis ſymbolizat deos.

CONCLVSIONES SECVNDVM OPINIONEM *Chaldæorum theologorum numero VI.*

1 Ordo ſeparatorum principalis nō eſt primus vt putant Aegyptij, ſed ſuper eum eſt ordo fontalis vnialiter ſuperexaltatus.

2 Fatum non eſt neceſſitas primæ potentiæ ſeminalis, ſed eſt intellectualiter participata habitudo animalium rationum indeclinans à ſuperioribus ineuitabilis ab inferioribus.

3 Subſtantiales rerum viſibilium qualitates non à virtute ſeparara particulari, vt credunt Aegyptij, ſed à primo receptaculo fontis luminum per animalem ſplendorem dependenter reſultant.

4 Animæ partiales non immediatè, vt dicunt Aegyptij, ſed mediātibus totalibus animis dæmoniacis ab intellectuali ſplendore illuminantur.

5 Coordinatio intelligibilis non eſt in intellectuali coordinatione, vt dixit Amaſis Aegyptius, ſed eſt ſuper omnem intellectualem Hierarchiam in abyſſo primæ vnitatis, & ſub caligine primarum tenebrarum imparticipaliter abſcondita.

6 Quicquid eſt à Luna ſuprà, purum eſt lumen, & illud eſt ſubſtātia orbium mundanorum.

Concluſiones ſecundum priſcam doctrinam Mercurij Triſmegiſti Aegyptij X.

1 Vbicunq; vita, ibi anima, vbicunq; anima, ibi mens.

2 Omne motum corporeum, omne mouens incorporeum.

3 Anima in corpore, mens in anima, in mente verbum, rum horum pater Deus.

4 Deus circa omnia atq; per omnia, mens circa animam, anima circa aërem, aër circa materiam.

5 Nihil eſt in mundo expers vitæ.

6 Nihil eſt in vniuerſo paſſibile mortis vel corruptionis.

Corollarium: vbiq; vita, vbiq; prouidentia, vbiq; immortalitas.

7 Sex vijs futura homini Deus denunciat, per ſomnia, portenta, aues, inteſtina, ſpiritum, & Sibyllam.

8 Verum eſt, quod non perturbatum, non determinatum, non coloratum, non figuratum, non concuſſum, nudum, perſpicuum, à ſeipſo comprehenſibile, intranſmutabile bonum, ac pēnitùs incorporeum.

9 Decem intra vnumquemq; ſunt vltores, ignorantia, triſtitia, inconſtantia, cupiditas, iniuſtitia, luxuries, inuidia, fraus, ira, malitia.

10 Decem vltores, de quibus dixit ſecundùm Mercurium præcedens concluſio, videbit profundus contemplator correſpondere malæ coordinationi denariæ in Cabala, & præfectis illius, de quibus ego in Cabaliſticis concluſionibus nihil poſui, quia eſt ſecretum.

Concluſiones Cabaliſticæ, numero XLVII. ſecundùm ſecretam doctrinam ſapientum Hebræorum Cabaliſtarum, quorum memoria ſit ſemper in bonum.

1 Sicut homo & ſacerdos inferior ſacrificat Deo animas animalium irrationalium, ita Michaël ſacerdos ſuperior ſacrificat animas animalium rationalium.

2 Nouem ſunt angelorum hierarchiæ, quarum nomina Cherubim, Seraphim, Haſmalim, Hagot, Aralim, Tarſiſim, Ophanim, Thęphſraim, Iſim.

3 Quamuis nomen ineffabile ſit proprietas clementiæ, negandum tamen non eſt quin contineat proprietatem iudicij.

4 Peccatum Adæ fuit truncatio regni à cæteris plantis.

5 Cum arbore ſcientię boni & mali, in qua peccauit primus homo, creauit Deus ſeculum.

6 Magnus Aquilo fons eſt animarum omnium ſimpliciter, ſicut alij dies quarundam & non omnium.

7 Cùm dicit Salomon in oratione ſua in libro Regum. Exaudi ô cœlum, per cœlum lineam viridem debemus intelligere, quæ girat vniuerſum.

8 Animæ à tertio lumine ad quartam diem, & inde ad quintam deſcendunt, inde exeuntes corporis noctem ſubintrant.

9 Per ſex dies Geneſeos, habemus intelligere ſex extremitates ędificij procedentes à Breſith, ſicut procedunt Cedri à Libano.

10 Rectiùs dicitur,quòd Paradiſus ſit totum ædificium quàm ſit decima,& in medio eius eſt collocatus magnus Adam,qui eſt Tipheret.

11 Dictum eſt ex Eden exire fluuium,qui diuiditur in quatuor capita, ad ſignificandum quod ex ſecunda numeratione procedit tertia, quæ in quartam, quintam, ſextam & decimam diuiditur.

12 Verum erit omnia pendere ex fato, ſi per fatum, fatum ſupremũ intellexerimꝰ.

13 Qui nouerit in Cabala myſterium portarum intelligentiæ, cognoſcet myſterium magni Iobelei.

14 Qui nouerit proprietatem meridionalem in dextrali coordinatione, ſciet cur omnis profectio Abraham ſemper ſit verſus auſtrum.

15 Niſi nomini Abraham litera He addita fuiſſet, Abraham non generaſſet.

16 Omnes ante Moyſem prophetârunt per ceruam vnicornem.

17 Vbicunq; in ſcriptura fit mentio amoris maris & fœminæ, nobis myſticè deſignatur coniunctio Tipheret & Chieneſeth Iſraël,vel Beth & Tipheret.

18 Qui media nocte cum Tipheret copulabitur,proſpera erit ei omnis generatio.

19 Eædem ſunt literæ nominis cacodæmonis, qui eſt princeps mundi huius, & nominis Dei Tetragrammaton,& qui ſciuerit ordinare tráſpoſitionem,deducet vnum ex alio.

20 Cùm fiet lux ſpeculi non lucentis ſicut ſpeculi lucentis, erit nox ſicut dies,vt dicit Dauid.

21 Qui ſciet proprietatem quæ eſt ſecretum tenebrarum, ſciet cur mali dæmones plus in nocte quàm in die nocent.

22 Licet fiat multiplex coordinatio curruum,tamen in quantum attinet ad Philacteriorum myſterium,duo ſunt currus ordinandi,ita vt ex ſecũda, tertia, quarta, quinta,fiat vnus currus,& ſunt quatuor philacteria quæ induit Vau. & ex ſexta, ſeptima, octaua,& nona fit ſecundus currus,& ſunt philacteria quæ induit vltima He.

23 Supra proprietatem pœnitentiæ non eſt vtendum verbo dixit.

24 Cùm dixit Iob, qui facit pacem in excelſis ſuis, aquam intellexit auſtralem & ignem ſeptentrionalem,& præfectos illorum, de quibus non eſt vltrà dicendum.

25 Idem eſt Breſith,id eſt,in principio creauit, ac ſi dixiſſet in ſapientia creauit.

26 Quod dixit Anchelos Chaldæus,Becadmim,id eſt,cum æternis vel per ęterna, triginta duas vias ſapientiæ intellexit.

27 Sicut congregatio aquarum eſt iuſtus,ita mare ad quod tendunt omnia flumina,eſt diuinitas.

28 Per volatile quod creatum eſt die quinta, debemus intelligere angelos mundanos,qui hominibus apparent, non eos qui non apparent, niſi in ſpiritu.

29 Nomen Dei quatuor literarum,quod eſt ex Mem,Sade,Pe,& Sade, regno Dauidis debet appropriari.

30 Nullus angelus habens ſex alas vnquam transformatur.

31 Data eſt circumciſio ad liberationem à virtutibus immundis, quæ in circuitu ambulant.

32 Ideo circumciſio fit octaua die, quia eſt ſuperior quàm ſponſa vniuerſalizata.

33 Nullæ ſunt literæ in tota lege,quæ in formis, coniunctionibus, ſeparationibus, tortuoſitate, directione, defectu, ſuperabundantia, minoritate, maioritate, coronatione,clauſura,apertura,& ordine decem numerationum ſecreta non manifeſtent.

34 Qui intellexerit cur ſit dictũ quod Moyſes abſcondit faciẽ ſuam, & quod Ezechias vertit facies ſuas ad parietẽ,ſciet quę eſſe debeat orantis habitudo & diſpoſitio.

35 Nulla res ſpiritualis deſcendens inferius operatur ſine indumento.

36 Peccatum Sodomæ,fuit per truncationem vltimæ plantæ.

37 Per ſecretum orationis antelucanæ, nihil aliud debemꝰ intelligere quàm proprietatem pietatis.

38 Sicut extrinſecùs timor eſt inferior amore, ita intrinſecùs eſt ſuperior amore.

39 Ex præcedenti concluſione intelligitur,cur in Geneſi à timore laudatur Abraham,quem tamen ſcimus per proprietatem pietatis omnia feciſſe ex amore.

40 Quotieſcunq; ignoramus proprietatẽ à qua eſt influxus ſuper petitione quam petimus,ad dominum maris recurrendum eſt.

41 Omnis anima bona, eſt anima noua veniens ab oriente.

42 Ideo Ioſeph oſſibus tantùm ſepultus eſt & non corpore, quia eius oſſa erant virtutes & militiæ arboris ſuperioris vocati Sadich influentis ad terram ſuperiorem.

43 Ideo Moyſis ſepulchrum nemo nouit, quia exaltatus eſt in Iobeleo ſuperiore, & ſuper Iobeleum miſit radices ſuas.

44 Cùm anima comprehenderit quicquid poterit comprehendere, & coniungetur animæ ſuperiori, expoliabit indumentum terrenum à ſe, & extirpabitur de loco ſuo, & coniungetur cum diuinitate.

45 Sapientes Iſraël poſt ceſſationem prophetiæ per ſpiritum, prophetârunt per filiam vocis.

46 Non ponitur rex terræ in terra, quin prius humilietur militia cœleſtis in cœlo.

47 Per dictionem Amen, ordo habetur expreſſus quomodo numerationum procedant influxus.

Concluſiones numero quingenta, ſecundum opinionem propriam, quæ denaria diuiſione diuiduntur, in concluſiones Phyſicas, Theologicas, Platonicas, Mathematicas, Paradoxas dogmatizantes, Paradoxas conciliantes, Chaldaicas, Orphicas, Magicas, & Cabaliſticas. In quibus omnibus nihil aſſertiuè vel probabilis expono, niſi quatenus id vel verum vel probabile iudicat ſacroſancta Romana eccleſia, & caput eius bene meritum ſummus Pontifex Innocentius octauus, cuius iudicio, qui mentis ſuæ iudicium non ſummittit, mentem non habet.

Concluſiones paradoxæ numero XVII. ſecundum propriam opinionem, dicta primùm Ariſtotelis & Platonis, deinde aliorum doctorum conciliantes, qui maximè diſcordare videntur.

1 Nullum eſt quæſitum naturale aut diuinum in quo Ariſtoteles & Plato ſenſu & re non conueniant, quamuis verbis diſſentire videantur.

2 Qui dicunt innaſcibilitatem eſſe poſitiuam proprietatem conſtituentem patrem ineſſe hipoſtatico incommunicabili, ab opinione ſancti doctoris, à quo multũ ſecundùm verba videntur diſcordare, nihil diſcordant.

3 Deponenda ſexta notione, quæ eſt inſpirabilitas, non debent diſcordare Thomiſtæ & Scotiſtæ, ſi rectè ſuorum doctorum fundamenta introſpiciunt.

4 De ſubiecto theologiæ fundamentaliter & radicaliter concordant Thomas, Scotus & Aegidius, quamuis in ramis & verborum ſuperficie quilibet eorum à quolibet diſſentire plurimùm videatur.

5 De quæſtione illa: Vtrum ſit vnum eſſe in Chriſto, aut plura eſſe? dico Scotum & Thomam non diſcordare.

6 De diſtinctione ex natura rei non debent diſcordare Thomiſtæ & Scotiſtæ ſi ſuos doctores fundamentaliter intelligant.

7 De attributorum diſtinctione non diſcordant Thomas & Scotus.

8 In hoc articulo præciſo à ſuis appendicibus. Vtrum angelus potuerit diuinam æqualitatem ſimpliciter appetere, non diſcordat Thomas & Scotus.

9 In materia quid prius cognoſcatur, magis an minus vniuerſale, concordant Thomas & Scotus, qui maximè in ea diſcordare exiſtimantur, de qua pono infra ſcriptas tres concluſiones ex vtriuſq; mente.

10 De re nominaliter concepta, primus conceptus qui habetur, eſt conceptus vniuerſaliſſimus.

11 De re diffinitiuè concepta, primus conceptus qui habetur, eſt conceptus rei, conceptus proprius & conuertibilis. (ſalia.

12 In diſtinctiſſima cognitione vltimò nota nobis ſunt, prędicata maximè vniuer-

13 Opinio commentatoris de dimenſionibus interminatis, principijs & fundamentis doctrinæ ſancti Thomæ nihil repugnat.

14 In materia de obiecto intellectus non diſcordat vt creditur, ſed concordat Thomas & Scotus.

15 In quæſtione de contingentia ad vtrumlibet in materia de caſu & fortuna, re & fundamentaliter non diſcordant Auenrois & Auicenna, licet ſuperficie tenus & in verbis eorum oppoſitum appareat.

16 An corpus compoſitum accipiat phyſicus à metaphyſico, diſcordare fundamen-

mentaliter non poſſunt Auenrois & Auicenna, etſi verbis diſcrepent.

17 De modo quo angeli ſint in loco, non differunt Thomas & Scotus.

Concluſiones philoſophicæ ſecundùm propriam opinionem, numero LXXX. quæ licet à communi philoſophia diſſentiant, à communi tamen philoſophandi modo non multùm abhorrent.

1 Poteſt à ſpecie in ſēſu exteriori exiſtēte immediatè abſtrahi ſpecies vniuerſalis.

2 Intentio ſecunda eſt ens rationis, habens ſe per modum formæ qualitatiuæ, ab operatione intellectus proueniens, conſequutiuè, non effectiuè.

3 Nec prima intentio, nec ſecunda intentio alicubi ſunt ſubiectiuè.

4 Eſt deuenire in corporibus ad aliquid, quod ita corporaliter locat, quod corporaliter non locatur, & illud eſt vltima ſphæra: ſicut in intelligibilibus eſt deuenire ad aliquid, quod ita intelligibiliter locat, quod nullo modo locatur, & illud eſt Deus.

Corollarium. Non eſt quærendum quomodo vltima ſphæra locatur, ſed abſolutè concedendum quod non locatur.

5 Singulare non intelligitur ab intellectu, nec ſecundum veritatem, nec ſecundū etiam opinionem Ariſtotelis commentatoris & Thomæ.

6 Licet intellectus non intelligat ſingulariter, ab ipſo tamen eſt quod perfectè cognoſcatur ſingulare.

7 Quælibet res quæcunq; ſit illa, in puritate ſui eſſe conſtituta, eſt intelligens, intellectus & intellectum.

8 Ex prædicta concluſione habetur, quare materia ſit principium incognoſcibilitatis, & intellectus agens cognoſcibilitatis.

9 Illa dicitur actio immanens, quæ non eſt ſubiectiuè in illo, quod paſſiuè per eam denominatur, & per hoc diſtinguitur à tranſeunte.

10 Omnis alius modus præter eum quem dixit præcedens concluſio, eſt inſufficiens ad diſtinguendum actionem immanentem à tranſeunte.

11 Cùm dicit Auenrois, non eſſe aliud medium ad probandum abſtractum præter æternitatem motus, non intelligit de quocunq; abſtracto, ſed de eo quod vltimato gradu abſtractionis eſt abſtractum à corpore.

12 Eſſe corporeum non habet res ab aliqua forma ſubſtantiali, vel gradu formæ ſubſtantialis.

13 Sex tranſcendentia, quæ ponit communis doctrina, à iunioribus Latinis ſunt efficta, ea & Græci Peripatetici, & princeps eorum Ariſtoteles neſcit.

14 Neceſſarium eſt apud Ariſtotelem primam cauſam mouere de neceſſitate.

15 Impoſſibile eſt, & omnino irrationale apud Ariſtotelem omnia euenire de neceſſitate, reſpectu cuiuſcunq; cauſæ illa neceſſitas accipiatur.

16 Tractatus ſuppoſitionum ad Logicum non pertinet.

17 Non potuit mundus eſſe à Deo ab æterno efficienter, efficientia vera quæ eſt reductio de potentia ad actum.

18 Potuit produci & fuit de facto ſecundum Ariſtotelem & commētatorem productus ab æterno mundus à Deo, efficientia quæ eſt naturalis fluxus & effectualis conſequutio.

19 Qui negat cœlum eſſe animatum, ita vt motor eius non ſit forma eius, non ſolùm Ariſtoteli repugnat, ſed totius philoſophiæ fundamenta deſtruit.

20 In actibus noſtri intellectus non eſt ſucceſſio ratione potentiarum ſenſitiuarū & deſeruientium, vt credunt moderni, ſed eo quia rationalis eſt.

21 Notitia de nouo acquiſita fit ex præcedenti cognitione tanquam ex termino à quo, & tanquam ex cauſa effectiua, partiali, formali, directiua, & tanquam ex cauſa prædiſponente materiali.

22 Ille habitus eſt practicus, qui eſt formaliter regulatiuus alicuius operationis habituati.

23 Habitus habet eſſe practicum & ſpeculatiuum ab obiecto relato ad ſubiectum in quo eſt: intellectus autem dicitur practicus vel ſpeculatiuus à fine, quem ſibi proponit habituatus.

24 Habitus practicus à ſpeculatiuo finibus diſtinguitur.

25 Praxis eſt operatio, quæ non eſt formaliter cognitio, & poteſt eſſe recta, &

non

non recta: rectificabilis per habitum vt per partiale rectificationis effectiuum, quo practicans habituatur.

26 Practicum & ſpeculatiuum ſunt differentiæ accidentalis habitus.

27 Theologia viatoris vt viatoris eſt, ſimpliciter practica dicenda eſt.

28 Totam medicinam practicam eſſe, & vt verum aſſerimus, & vt conſonum dictis ac ſententiæ Auenrois.

29 Logica eſt practica.

30 Senſus communis non eſt diſtinctus à ſenſu viſus, auditus, odoratus, guſtus & tactus.

31 Non dari ſpecies intelligibiles à phantaſmatibus abſtractas, & vt verã, & Commentatoris & Alberti ſententiam aſſerimus.

32 In omni quæſtione per demonſtrationem ſcibili oportet præcognoſcere quid ſubiecti & paſſionis, non intelligendo per quid, quid nominis, vt intelligunt expoſitores, ſed quid rei.

33 Poſſibilis eſt regreſſus à cauſa ad effectum abſq; negociatione quam ſomniat Burleus.

34 Tenentes minima naturalia in qualitatibus, non propterea habẽt negare motum alterationis fieri tempore ſucceſſiué.

35 Neceſſarium eſt tenere ſecundum Auenroẽn, quòd forma generis ſit realiter alia à forma ſpeciei, nec oppoſitum ſtat cum principijs doctrinæ ſuæ.

36 Demonſtratio Ariſtotelis in 7. phyſicorum, quod: Omne quod mouetur, mouetur ab alio. nihil probat eorum quæ vel Thomas, vel Scotus, vel Aegidius, quem ſequitur Ioannes de Gandauo, vel Gratiadeus, vel Burleus, vel alij quos ego legerim, intendunt, ſed tantùm quod optimè dixit Commentator, à Latinis omnibus expoſitoribus malè intellectus, & eſt quod, In quolibet moto, motor eſt alius à mobili vel ſecundum naturam vel ſecundum ſubiectum.

37 Demonſtratio 7. Phyſicorum probat euidenter, quod cœlum non mouetur à ſe, datis principijs Auenrois veris vtiq; & firmiſſimis.

38 Ordo librorum naturalis philoſophiæ ab Ariſtotele traditæ eſt iſte: Liber phyſicorum, cœli & mundi, de generatione, metheororum, mineralium, de plantis, de generatione animalium, de partibus animalium, de progreſſu animalium, de anima, tum libri qui dicuntur parui naturales.

Corollarium. Qui librum de anima, ſextum naturalium vocant, ab Ariſtotelis mente omnino diſcordant.

39 Omnis via ſaluans dictum Ariſtotelis, quod Venti orientales ſint calidiores occidentalibus, præter viam animationis cœli, eſt friuola & nulla.

40 Nec ab Ariſtotele, nec ab expoſitoribus adductæ rationes de ſalſedine maris ſunt ſufficientes, nec poteſt vlla maximè ſtante Moſaica veritate ſufficientior aſſignari, quàm cauſalitas eiuſdem vniuerſalis prouidẽtiæ, quę & in terra diſcooperitionem operata eſt.

41 Nulla pars cœli differt ab alia ſecundùm lucidum & non lucidum, ſed ſecundùm magis & minus lucidum.

42 Modus ab Ariſtotele datus, quomodo calefiant inferiora à ſuperioribus, nullo modo rectus apparet.

43 Hæc duo ſtant ſimul, & ambo credo ſimul eſſe vera, & quod ratio Auenrois in commento vltimo primi Phyſicorum contra Auicennam concludat, & quòd cum hoc rationes Auicennæ ad probandum primum principium ſunt bonæ & efficaces.

44 Si intelligentias eſſe in genere ſecundùm Ariſtotelem dixerit Thomas, non minus ſibi quàm Ariſtoteli repugnabit.

45 Si vnitas generis non eſt ſolùm ex parte concipientis, ſed etiam ex parte concepti, neceſſe eſt quæcunq; ſunt in eodẽ genere Logico, eſſe in eodẽ genere Phyſico.

46 Scientia eſt realiter relatiua, & ſcibile ad eam per accidentia refertur.

47 Tenendo communem modum doctorum, quod ſcilicet de Deo aliquid formaliter prædicetur, dico duas concluſiones proximas, quarum hæc eſt prima: Quod ſolus Deus ita eſt ſubſtantia, quod nullo modo eſt non ſubſtantia.

48 Secunda Deus ideo non eſt in genere, quia eſt ſubſtantialiter ſubſtantia.

49 Ponere

49 Ponere differentiam inter ſimitatem & albedinem, aut conſimilia accidentia, per hoc quod illud ſeparabile ſit, illud inſeparabile à certo ſubiecto, fictitium eſt.

50 Differentia quæ inter ſupraſcripta accidentia apparet, ex ſola voluntaria nominum impoſitione originatur.

51 Neceſſarium eſt dicere ſecundum Auenroëm, quod ſubſtantia eſt de intrinſeca quiditate accidentis, & eſt opinio & Ariſtoteli & philoſophiæ maximè conſona.

52 In definitione ſubſtantiarum naturalium non eſſe ponendam materiam, & Auenroi & Alberto conſentanea ſententia eſt.

53 Si Thomas dixerit, in intelligentijs ſecũdum Ariſtotelem eſſe accidentia, non Ariſtoteli modo, ſed ſibijpſi contradicit.

54 Iſtæ propoſitiones ſunt concedendæ vt omnino veræ, materia prima ſit aſinus, bos & ſimilia.

55 In compoſito materiali non ſunt duæ præciſæ entitates & diſtinctæ, ſed vna entitas.

56 Sonum non ex motu aëris intercepti inter duo corpora ſe percutientia, vt tenet Ariſtoteles, & expoſitores eius, ſed ex contactuali talium vel talium corporum, talem vel talem ſonum cauſari dico.

57 Rationes quas adducunt Peripatetici ad probandum, quod in cauſis eſſentialiter ordinatis non eatur in infinitum, non conuincunt de neceſſitate falſitatẽ poſiti.

58 Virtutem ſenſitiuam ſenſus communis, ſicuti non à virtutibus ſenſitiuis ſenſuum exteriorum, vt dixit cõcluſio 30. ita nec à virtutibus ſenſitiuis ſenſuum interiorum, phantaſtica, ſiue imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua, ſubiecto, id eſt, re differre, & vt veram, & vt Ariſtotelis Platoniſq; ſententiam aſſerimus.

59 Dico omnes qualitates elementorum ſymbolas eſſe diuerſarum ſpecierum.

60 Si qua eſt ponenda figura quarta ſyllogiſmorum, illa eſt ponenda quam Galenus ponit, non quam & Franciſcus Maironis & Petrus Mantuanus pueriliter confinxerunt, rectius eſt tamen nullam ponere.

61 De materia vt ex ea per ſe fiunt res tractare metaphyſicum, Phyſicum autem vt ex ea res fiunt per accidens, habemus dicere ſecundùm doctrinam Ariſtotelis.

62 Dictio excluſiua addita vni relatiuo, correlatiuum non excludit.

63 Non debet concedi, partem in toto quantitatiuo à ſuo toto eſſe aliquo modo actu diſtincta.

64 Opinio quæ Auicennæ aſcribitur, quod illud vnum quod cum ente conuertitur, ſit vnum quod eſt principium numeri, & ita conſequenter, quod vnaquæq; res ſit vna per intentionem additam eſſentiæ ſuæ: ſi non eſt neceſſariò vera, eſt tamẽ probabilis & defendetur à me.

65 Licet potentia intellectiua in nobis ſit accidens, in angelis tamen eſt ſubſtãtia.

66 Formalitas eſt actualitas apta per ſe perficere poſſibilem intellectum.

67 Si ex concurſu elementorũ fiat mixtum, quocunq; modo ponantur, elementa manere, immixto fiet mixtum ex elementis, vt ex materia digeſta à calido ſpirituali vaporoſo elenato ab eis.

68 In omnibus infra Deum eadem eſt materia ſecundum eſſentiam, diuerſa ſecundum eſſe.

69 Quiditates phyſicarum naturarum adæquato concepto & proprio, concipi poſſunt ſine accidentibus, ſiue à metaphyſico, ſiue à phyſico conſiderentur.

70 Corpus organicum quod eſt materia animæ, & ponitur in diffinitione eius ab Ariſtotele, eſt corpus & organicum per formam eſſentialiter diſtinctam ab anima, eum perficiente.

71 Secundum omnes philoſophos dicendum eſt, Deum neceſſariò agere quicquid agit.

72 Qui dubitat ex intelligibili & intellectu magis verè & ſubſtãtialiter fieri vnum, quàm ex materia & forma materiali non eſt philoſophus.

73 Tenendo opinionem de animà intellectiua, quam tenet Commentator, videtur mihi rationabiliter tenendum illam animam nullius accidentis eſſe ſubiectum, & poſitionem hanc tanquam veram defendam, quanquam vtrum hoc ille tenuerit, ego non definio.

74 Dico

74 Dico ſecundum Thomam dicendum eſſe, in actu reflexo intellectus conſiſtere beatitudinem noſtram.

75 Diffinitio naturæ cœleſtia comprehendit, & li (&) copulatiuè tenetur & non diſiunctiuè.

76 Sicut quilibet Philoſophus habet dicere, quòd virtutes ſenſitiuę ſunt in corde, ita quilibet medicus habet dicere, quòd ſint in cerebro.

77 Quod dicitur à communi ſchola philoſophantiũ omnium Latinorum de prima operatione intellectus, error eſt, quia non eſt alia operatio partis rationalis quàm illæ duæ quas ipſi ſecundam & tertiam ponunt, compoſitio ſcilicet & diſcurſus.

78 Accidentia nullo modo debent dici entia, ſed entis.

79 Sex principia ſunt formæ abſolutæ.

80 Si qua eſt lingua prima & non cauſalis, illam eſſe Hebraicam multis patet coniecturis.

Concluſiones paradoxæ numero L X X I. ſecundum opinionem propriam, noua in philoſophia dogmata inducentes.

1 Sicut eſſe proprietatum præceditur ab eſſe quiditatiuo, ita eſſe quiditatiuum præceditur ab eſſe vniali.

2 Non poſſumus dicere quod de re præciſiſſimè ſumpta aliquid prædicetur prædicatione propriè dicta.

3 Qui attingit rem in diffinitione, attingit rem in alteritate.

4 Solus ille qui attingit rem in præciſione ſuæ vnionis, attingit rem vt eſt ipſa.

5 Quantò vnuſquiſq; modus cognitionis eſt eminentior, tantò in intellectu diſproportionato imperfectior euadit & illi inutilior.

6 Sicut cognitio per demõſtrationem habita homini pro communi ſtatu, quem hic experimur, eſt perfectiſſima cognitio, ita ſimpliciter inter cognitiones eſt imperfectiſſima.

7 Sicut Deus eſt ſimpliciter cognitio totius eſſe, ita intellectus eſt diffinitio totius eſſe, & anima ſcientia totius eſſe.

8 Si theologia theologicè tradatur, erit vt de primo ſubiecto de eo quod eſt vnialiter vnum, & de quolibet quod eſt ſecundùm ſuum eſſe vniale tanquam de ſubiecto ſecundario.

9 Vera metaphyſica tradita metaphyſicaliter, eſt de quolibet quod eſt vera forma, vt de primo ſubiecto, & de quolibet quod eſt ſecundùm ſuum eſſe formale tanquam de obiecto ſecundario in modo procedendi demonſtrationem negligens.

10 Sicut in creatura non valet conſequentia, eſt ens, ergo eſt, ita in Deo non valet, eſt, ergo eſt ens.

11 Eadem res in creatura ratione ſuæ actualitatis dicitur eſſe, & ratione ſuę determinationis dicitur eſſentia.

12 Sicut angelus neceſſariò componitur ex eſſentia & eſſe, ita anima neceſſariò componitur ex ſubſtantia & accidente.

13 Contradictoria in natura intellectuali ſe compatiuntur.

14 Licet ſit vera præcedens concluſio, tamen magis propriè dicitur, quòd in natura intellectuali non ſint contradictoria quàm quod ſe compatiantur.

15 Contradictoria coincidunt in natura vniali.

16 Rationabiliter poſuit Ariſtoteles in ſuis ſcientijs, primum principium de quolibet dici alterum contradictoriorum, & de nullo ſimul.

17 In intellectu eſt hoc & illud, ſed non eſt hoc extra illud.

18 Ideo in anima apparet incompoſſibilitas contradictoriorum, quia eſt prima quantiras ponens partem in extra partem.

19 Vnumquodq; in natura intellectuali habet à ſua intelligibili vnitate, & quod quodlibet ſibi vniat, & quod immaculatã ac impermixtã ſibi ſuam ſeruet proprietatẽ.

20 Ipſeitas vniuſcuiuſq; tunc maximè eſt ipſa, cùm in ipſa ita ſunt omnia, vt in ipſa omnia ſint ipſa.

21 Per prædictas concluſiones intelligi poteſt quæ ſit homiomeria Anaxagoræ, quam Opifex intellectus diſtinguit.

22 Nemo miretur, quòd Anaxagoras intellectum appellauerit immixtum, cùm ſit maximè

maximè mixtus, quia maxima mixtio coincidit cum maxima ſimplicitate in natura intellectuali.

23 Sicut formæ ſubſtantiales in ſecundo mundo ſunt per modum accidentium, ita formæ accidentales ſunt in primo mundo per modum ſubſtantiarum.

Corollarium. Sicut in primo mundo non eſt album, ſed albedo, ita in ſecundo mundo non eſt ignis, ſed igneum.

24 Non poteſt dici, quod in intellectu ideæ, verbi gratia ignis, aquæ & aëris, ſint tres ideæ, ſed oportet dicere quod ſunt ternarius.

25 Niſi deſtruamus naturam intellectualē, non poſſumus intelligere ideas numerari, niſi per intimationem ideæ numeri per reliquas, ſicut eſt cuiuſlibet per omnes.

26 Ex præcedentibus concluſionibus poteſt intelligi, qui ſit formalis numerus, quem dixit Pythagoras eſſe principium omnium rerum.

27 Quinq; ponenda ſunt prima prædicamenta. Vnum, ſubſtantia, quantitas, qualitas, & ad aliquid.

28 Rectiùs ad quinq; ſupraſcripta reducitur entium diuerſitas, quàm ad decem, quæ Architas primùm, deinde Ariſtoteles poſuit, vel quinq; quæ ponit Plotinus, vel ad quatuor quæ ponunt Stoici.

29 Ratio prædicamenti vnius eſt abſoluta præciſio ab omni extraneo.

30 Ratio prædicamenti ſubſtantiæ eſt vnita perfectio imparticipatæ ſubſtantiæ.

31 Ratio prædicamenti quantitatis eſt extrapoſitio partis ad partem.

32 Ratio prædicamenti qualitatis, eſt veritas denominationis per inhærentem participationem.

33 Ratio prædicamenti ad aliquid, eſt eſſe imaginarium.

34 Nullum eſt prædicatum formale imparticipatum, quod partialiter prædicari non poſſit de intelligentia.

35 Sicut de ſolo intellectu verè dicitur, quod eſt ignis, & quod eſt aqua, quod eſt motus, & quod eſt ſtatus, ita de ſola anima verè dicitur, quod frigeſit, quod caleſit, quod ſtat, quod mouetur.

36 Sicut intellectus Dei vnitatem multiplicat, ita anima intellectus multitudinem quantificat & extendit.

37 Primum intelligibile cum primo intellectu, & primū ſcibile cum primo ſciente coincidit.

38 In animis deterioris notæ eſt ratio per modum ſenſus, in animis ſublimioribus eſt ſenſus per modum rationis.

39 Dictum illud mirabile illius barbari Nympharum & dæmonum conſortis de 184. mundis in figura triangulari cum tribus vnitatibus angularibus, & vna media conſtitutis, rectiſſimè intelligetur, ſi ab vnitate intelligibili trinitatem intellectualem, animalem & ſeminalem, & principalium mundi partium, per primum ſphæricum numerum computationem intellexerimus.

40 Poſſe animam per viam purgatoriam abſq; alio ſtudio vel inueſtigatione per ſolam modicam & facilimam collationem & aduertentiam ſuper iam deſuper habita intelligibilia perfectam omnium ſcibilium ſcientiam acquirere, non ſolùm Platonici philoſophi, ſed etiam inter Peripateticos hi de quibus minus viderut, Auenrois ſequaces habent concedere.

41 Sicut ſe habet ſenſus communis in cognitione accidentalium qualitatum, & quantitatis materialis, ita ſe habet ratio in cognitione ſubſtantialium qualitatum & quantitatis formalis, ſeruata proportione, quod ille ſenſualiter hæc rationaliter agit.

42 Infinitas Dei per ſuperexcedentiam ad eſſe intellectuale & viam myſticę theologiæ probari poteſt, & ad id probandum omnis alia via inefficax eſt.

43 Actus quo felicitatur natura angelica & rationalis vltima felicitate, nec eſt actus intellectus, nec voluntatis, ſed eſt vnio vnitatis quæ eſt in alteritate animæ cum vnitate quæ eſt ſine alteritate.

44 Ariſtoteles in libro metaphyſicæ de Deo non tractat niſi in vltimo capitulo duodecimi quod incipit. Conſiderandum eſt etiam vtrónam modo vniuerſum habet bonum.

45 Ordo librorum metaphyſicæ poſt naturales eo modo, quo eos ordinauit Ari-

f ſtoteles

ſtoteles ſecundùm nullum proceſſum ſiue compoſitiuum, ſiue reſolutiuum poteſt eſſe rectus.

46 Dato quocunque obiecto practicali, nobilior eſt operatio quæ eum practicat quàm quæ eum contemplatur, ſi cætera ſunt patria.

47 Melius poteſt ſaluari textus Ariſtotelis, qui dicit: Omnem animam eſſe immortalem, quàm qui dicit, omnem animam eſſe mortalem.

48 Præter tria demonſtrationis genera, quia, propter quid & ſimpliciter, quæ ponunt Ariſtoteles & Commentator, datur quartum genus demonſtrationis, quæ dici poteſt demonſtratio conuertibilitatis fortius omnibus prædictis.

¶12 49 Magis impropriè dicitur de Deo, quòd ſit intellectus vel intelligens, quàm de anima rationali, quòd ſit angelus.

50 Sola materia ſufficit ad id ſaluandum, cuius gratia Ariſtoteles & alij philoſophi priuationem inter principia naturalia poſuerunt.

Corollarium. Priuatio non eſt ponenda inter principia naturalia.

51 Tria ſunt principia rerum naturalium, materia, motus, & forma.

52 Eadem eſt ſcientia de Deo, homine, & materia prima, & qui de vno ſcientiam habuerit, habebit & de reliquis ſeruata proportione extremi ad extremum, medij ad extrema, & extremorum ad medium.

53 Qui primam materiam negat, nec ſenſui cōtradicit, nec rationē phyſicā negat.

54 Ad probandum, primam materiam eſſe, magis certificat vel via numerorū, vel via catholicæ philoſophiæ, quàm vlla ratio phyſica in qua ſenſus habeat introitum.

55 Qui ordinem Hebraicę linguæ profundè & radicaliter tenuerit, atq; illum proportionabiliter in ſcientijs ſeruare nouerit, cuiuſcunq; ſcibilis perfectè inueniendi normam & regulam habebit.

56 Præter diſtinctionem rei & rationis ponenda eſt diſtinctio tertia, quam ego appello inadæquationis.

57 Species inimicitiæ, quæ à lupo ad ouis æſtimatiuam multiplicantur, non accidentis alicuius, ſed ſubſtantiæ ſpecies ſunt.

58 Formalitas eſt adæquatum obiectum intellectus.

59 Vbicunq; datur aliqua natura compoſita ex pluribus naturis actu in ea remanentibus, ſemper in ea nobilior eſt ſubſtantialiter, aliæ accidentaliter.

¶13 60 Nihil intelligit actu & diſtinctè anima niſi ſe ipſam.

61 Tota ſubſtantia animæ rationalis, eſt pars intellectualis.

62 Anima ſe ipſam ſemper intelligit, & ſe intelligendo quodammodo omnia entia intelligit.

63 Quamuis in anima ita ſit actu natura intellectualis, per quam cum angelo conuenit, ſicut eſt natura rationalis per quam ab eo diſtinguitur, nihil tamen intrinſecum eſt in ea, per quod poſſit ſine propria ſpecie aliquid à ſe diſtinctum intelligere.

64 Intellectualis natura quæ eſt in anima rationali, ſupra naturam rationalem pręciſè differt à natura intellectuali pura, ſicut differt pars à toto.

65 Quia intellectus animalis differt ab intellectu intellectuali, vt pars media, non vt pars tantùm, ideò intellectuali totalitati magis parificatur.

66 Poteſt anima per extrinſecam informationem ad hoc deuenire, vt omnia per ſubſtantialem ſuam formam indiuiſibiliter intelligat.

67 Cuilibet ſeriei animarum vnus correſpondet purus intellectus.

68 Omnes animæ cœleſtes in primo intellectu vnum ſunt.

69 Rationabile eſt ſecundùm philoſophiā omnem ſeriem animalem in proprio beatificari intellectu, quod tamen non aſſertiuè ſed probabiliter dictum ſit.

70 Cùm tres fuerint, qui dicerent omnia eſſe vnum, Zenophanes, Parmenides & Meliſſus, videbit qui diligenter eorum dicta perſcrutabitur, Zenophanis vnum illud eſſe, quod eſt ſimpliciter vnum.

Vnum Parmenidis non vnum abſolutè vt creditur, ſed ens vnum.

Vnum Meliſſi eſſe vnum, habens ad vnum Zenophanis extremalem correſpondentiam.

71 Empedocles per litem & amicitiam in anima nihil aliud intelligit, quàm potētiam ſurſum ductiuam & deorſum ductiuam in ea, quas ego credo proportionari in ſcientia Sephirot æternitati & decori.

Con-

Concluſiones in theologia numero XXIX. ſecundùm opinionem propriam à communi modo dicendi theologorum ſatis diuerſam.

1 Qui dixerit accidens exiſtere non poſſe, niſi inexiſtat: Euchariſtię poterit ſacramentum tenere, etiam tenendo panis ſubſtantiã non remanere vt tenet cõmunis via. ✠ 9

2 Si teneatur cõmunis via de poſſibilitate ſuppoſitationis, in reſpectu ad quamcunq; creaturam, dico quod ſine conuerſione panis in corpus Chriſti vel paneitatis annihilatione poteſt fieri, vt in altari ſit corpus Chriſti ſecundùm veritatem ſacramẽti Euchariſtiæ, quod ſit dictum loquendo de poſſibili, non de ſic eſſe. ✠ 6

3 Ideales rerum formalesq; rationes effectiuè à Deo in prima creata mente formaliter primo reperiri cum theologica veritate tenemus.

Corollarium. Vbi ideæ ſunt idealiter, ibi non ſunt formaliter, vbi ſunt formaliter, ibi non ſunt idealiter.

4 Si ponamus Deum cognoſcere creaturas, vt obiectum ſecundarium ſuę intuitionis, vt communiter ponitur, dico quod Pater prius producit verbum quàm creaturas cognoſcat.

5 Attributales perfectiones nec in Deo, nec ſecundum ſe quiditatiuè ſumptę dicunt diuerſas rationes in recto, & principaliter diffinibiles vel deſcriptibiles.

6 Intuitus diuinę cognitionis ad creaturas tanquam obiecta primaria vel ſecundaria formaliter non terminatur, vt dicit communis ſchola theologorum, ſed ſe tantùm: & nihil allud à ſe intuens primariè nec ſecundariè vnitiuè & eminenter, & plus quàm æquipollenter omnia cognoſcit.

Corollarium. Non eſt aliqua multitudo intellectorum in Deo nec creaturæ, vt intellectæ ponunt in numerum cum diuina eſſentia vt intellecta, ſed eſt penitus vnum ſimpliciſſimum intellectum.

7 Tria tranſcendentia in quibus conſiſtit imago, non dicunt diuerſas rationes in recto, & principaliter diffinibiles vel deſcriptibiles.

8 Chriſtus non veraciter, & quantum ad realem præſentiam deſcendit ad inferos, vt ponit Thomas & communis via, ſed ſolùm quoad effectum. ✠ 1

9 Licet ita mihi videatur probabile, non eſt tamẽ pertinaciter aſſerendum, quod anima Chriſti per alium modum nobis ignotum non potuerit in infernũ deſcendere.

10 Illa verba, Hoc eſt corpus, &c. quæ in conſecratione dicuntur, materialiter tenentur non ſignificatiuè. ✠ 10

11 Si teneatur communis via, quod actu intellectus attingatur Deus, dico duas ſequentes concluſiones, quarum hæc eſt prima, quod Videntes verbum eo actu, quo eſſentiam diuinam attingunt, creaturas non attingunt niſi eminenter æquipollenter ad formalem cognitionem, æquipollentia non actus, ſed obiecti.

12 Beati duplicem habent cognitionem de creaturis eas formaliter attingentem, quarum altera illatiuè eſt ex ea qua verbum attingunt, altera ſecundùm quam in re creata creaturam contemplantur.

13 Non aſſentior communi ſententię theologorũ dicentium, poſſe Deum quamlibet naturam ſuppoſitare, ſed de rationali tantùm hoc concedo. ✠ 4

14 Nec crux Chriſti, nec vlla imago adoranda eſt adoratione latriæ, etiam eo modo quo ponit Thomas. ✠ 3

15 Si non peccaſſet Adam, Deus fuiſſet incarnatus, ſed non crucifixus.

16 In quo lumine Ioannes Apocalypſim vidit, in eo Apocalypſim non intellexit.

17 Primum peccatum angeli fuit peccatum omiſſionis, ſecundum peccatum luxuriæ, tertium peccatum ſuperbiæ.

18 Dico probabiliter, & niſi eſſet communis modus dicẽdi theologorum, in oppoſitum firmiter aſſererem: aſſero tamen hoc dictum in ſe eſſe probabile, & eſt, quod ſicut nullus opinatur aliquid ita eſſe præciſè, quia vult ſic opinari, ita nullus credit aliquid eſſe verum præciſè, quia vult credere id eſſe verum. ✠ 8

Corollarium. Non eſt in poteſtate libera hominis credere articulum fidei eſſe verum, quando placet, & credere eum eſſe falſum, quando ſibi placet.

19 Niſi eſſent dicta ſanctorum, quæ in manifeſto ſui ſermonis videntur dicere oppoſitum, firmiter aſſererem hanc, & ſequentem concluſionem, aſſero tamen eas pro-

babiles eſſe & defendi poſſe rationabiliter, quarum prima eſt quod peccatum mortale in ſe eſt malum finitum.

20 Secunda eſt, quòd peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita ſecundum tempus, ſed finita tantùm.

21 Non omnis voluntàs Dei beneplaciti eſt efficax.

22 Dictum Apoſtoli dicentis, Deus vult omnes homines ſaluos fieri, poſitiuè de voluntate beneplaciti antecedente intelligenda eſt.

23 Voluntas antecedens ſic poteſt deſcribi. Voluntas Dei antecedens eſt illa, qua Deus dat alicui naturalia vel antecedentia, quibus poteſt aliquid conſequi, cui Deus paratus eſt coagere ſi alius velit, nec ſibi contrarium manifeſtabit cum præcepto vel conſilio exequendi, permittens eum liberè velle agere ad conſequutionẽ ſuæ ſaluris.

24 Tenendo communem viam theologorum quod felicitas ſit in intellectu vel in voluntate, dico duas concluſiones, quarum prima eſt hæc: Quod intellectus ad felicitatem non perueniret niſi eſſet actus voluntatis, qui in hoc eſt ipſo actu intellectus potior.

25 Secunda concluſio eſt hæc: Licet actus intellectus formaliter felicitantis attingat obiecti eſſentiam, tamen quod actus ſuus circa illum actus ſit felicitatis, formaliter habet ab actu voluntatis.

26 Perſonæ in diuinis numero diſtinguuntur.

27 Perſonalitates in diuinis ſunt primò diuerſæ.

28 Theologicè loquendo dico, quod in quo non eſt ſucceſſio formaliter intrinſeca cõtinuatiua, ſed benè terminatiua, ſecundùm philoſophos tamen aliter dicerem.

37 29 Rationabiliùs eſt credere Originẽ eſſe ſaluũ, quàm credere ipſum eſſe dãnatũ.

Concluſiones ſecundùm propriam opinionem numero LXII. in doctrinam Platonis, de qua pauca hic adducuntur, quia prima paradoxa concluſio totam ſibi aſſumit Platonis doctrinam diſcutiendum.

1 Per numeros triplares, qui à Platone in Timęo ponuntur in triangulo animam ſignificante, admonemur quouſq; in formis numerandis ſit progrediendum per naturam illius, quod eſt prima forma formans. Per numeros verò duplares ibidem poſitos admonemur, quatenus poſitis duobus extremis terminis coordinãda ſunt media per naturam eius, quod eſt medium in vniuerſo.

2 Cùm quęritur à Platone, an ad exemplar genitum an ingenitum factus ſit mundus, nihil aliud quæritur, niſi an ad animales rationes, an ad ideas intellectuales.

3 Qui nouerit modum illuminationis ſuperiorum ſuper media, intelliget idem ſignificare & Platonicos per congregationem animarum in monte Ida, & Hebræos per animarum congregationem in monte Sinai in auditione legis.

4 Qui ſciuerit rationem cauſæ præſupponere rationem perfecti, intelliget iuxta Platonicam doctrinam, quare dixerit Pherecides, non priùs Iouem mundum fabricaſſe quàm in amorem fuerit transformatus.

5 Empedocles per ſphæram intelligibilẽ à Venere contentã, nihil aliud intelligit quàm mundũ archetypum ab ordine intra ſe manentis primæ prouidentię contentũ.

6 Ideo amor ab Orpheo ſine oculis dicitur, quia eſt ſupra intellectum.

7 Cùm dicit Plato in Timæo, in medio mundi poſitam animam: Quicquid dicãt cæteri Platonici ego per medium, Lunam intelligo.

8 Infrà ambitum terminati entis, rectè quinq; illa Platonis pro tranſcendentibus ponuntur. Ens, Idem, Alterum, Status & Motus.

9 Platonicè loquendo de anima, dico animam viuere cum Saturno vitam contemplatiuam, cum Ioue & politicam & practicam, cum Marte iraſcibilem & ambitioſam, cum Venere concupiſcibilem & voluptuoſam, cum Mercurio vegetalem cum ſtupido ſenſu.

10 Ex præcedenti concluſione habetur, quæ ſit virga Mercurij ſoporifera.

11 Primus ſeptenarius vitæ humanæ eſt ſub Mercurio, ſecundus ſub Venere, tertius ſub Marte, quartus ſub Ioue, quintus ſub Saturno, & reliqui ſeptenarij ſecundùm eum qui fuerit prædominatus in præcedentibus.

12 Prædictis vitijs cooperantur Sol & Luna, vt cauſæ vniuerſales, & per appropriationem Luna Mercurio & Saturno, Sol Veneri & Marti, ſimul vterq; Ioui.

13 Si Siriani theologiam ſequamur,rationabile eſt eccleſiaſticæ hierarchiæ ſacerdotes in cœleſti hierarchia anagogicis virtutibus proportionari.

14 Cùm Platonem audimus Palladem & amorem philoſophos deos vocantem, ita intelligamus, vt amor ſit philoſophus ratione viæ, Pallas ratione termini.

15 Per extremorum & medij rationem, cognoſcere poſſumus conuenienter vniuerſi gradus ſic in quinque poſſe diuidi, in ſuper ens, verè ens, non verè ens, non verè non ens, verè non ens.

16 Per ipſum tale, verè tale, ſemper tale, in Platonis doctrina debemus intelligere proprietatem intellectus, animæ, & primorum corporum.

17 Si Siriani doctrinam ſequamur, conueniens eſt poſt vnitatem totalis intellectionis, quæ & triſariam diuiditur, in ſubſtantialem, potentialem & operatiuam, ponere trinarium intellectionis, partialis, ſcilicet participatæ & imaginariæ.

18 Quicquid dicant cæteri Platonici de rationalis animæ partium diſtinctione, aſſero ego ſi id eſt, rationalem partem in & diuidamus, eandem partem vt phantaſiæ coniungitur dici, vt intellectui vt ſibi ipſi.

19 Poſſibile eſt vt pars rationalis animæ noſtræ quam ſecundùm Peripateticos poſſibilem intellectum voco, ad hoc perueniat, vt ſine coniunctione ad phantaſmata diſcurrat & operetur.

20 Perfectiùs & veriùs reperitur pulchritudo in intelligibilib. quàm in ſenſibilib⁹.

21 Cùm dicit Plato, amorem natum ex congreſſu Peniæ & Pori in hortis Iouis, in natalibus Veneris dijs diſcumbentibus: nihil aliud intelligit, quàm in angeli mente tunc primum amorem, id eſt, deſiderium pulchritudinis eſſe natum, cùm in eo idearum ſplendor, imperfectiùs tamen refulſit.

22 Amor de quo in ſympoſio loquitur Plato, in Deo nullo modo eſſe poteſt.

23 Per duplicem Venerem, de qua in ſympoſio Platonis, nihil aliud intelligere debemus, quàm duplicem pulchritudinem, ſenſibilem & intelligibilem.

24 Amor de quo Plotinus loquitur, non eſt cœleſtis amor, de quo Plato in ſympoſio, ſed illius vera & proxima imago.

25 Pugnantia quæ videntur in dictis Orphei & Agotonis, quorum alter amorem antiquiorem omnibus dijs dicit, alter iuniorem, perfectè ſoluemus ſi ad duplex deorum eſſe, intelligibile & naturale reſpexerimus.

26 Pulchritudo eſt in Deo per cauſam, in totali intellectu verè eſſentialiter totaliter, in particulari intellectu verè partialiter eſſentialiter, in anima rationali verè participaliter, in viſibilibus cœli accidentibus imaginariè eſſentialiter totaliter, in ſubcœleſtibus qualitatibus viſibilibus imaginariè partialiter eſſentialiter, in quantitatibus imaginariè participaliter.

27 Cùm dicit Plato, omne quod fit à cauſa fieri, referendum eſt per ſe ad per ſe, & per accidens ad per accidens.

28 Cùm dixit Plato in Timæo, Ex indiuidua diuiduaq; ſubſtantia conflatam animam: per indiuiduam ſubſtantiam animalem intellectum ſignificauit, per diuiduam animalem rationem.

29 Non eſt credendum in doctrina Platonis animam quicquam intelligere per inſpectionem ad ideas, niſi cùm peruenit ad illum ſtatum, qui eſt ſupremus gradus contemplatiuæ perfectionis.

Corollarium. Errant qui credunt ſecundùm Platonem, quod Ea quæ nos quotidie cognoſcimus & intelligimus, in idearum lumine cognoſcamus.

30 Modus cognoſcendi per ideas eſt ille, cuius dixit Plato in Timæo, paucos homines eſſe participes, ſed benè deos omnes.

31 Exponere in fabula Critiæ per quinq; partus, quinq; formas corporis, omnino eſt inconueniens.

32 Per aliam vitam in Epinomide intelligere debemus connexionem partis cum ſuo toto, & credo idem eſſe, quod apud Cabaliſtas dicitur ſeculum neutrum.

33 Qualiter verum ſit quod in Epinomide dicitur, Arithmeticam ſcientiam inter omnes ſpeculatiuas maximè facere ad felicitatem, intelligi poteſt per concluſiones noſtras de mathematicis.

34 Per cœlum in Epinomide, quod dicit Plato, eſſe nobis cauſam omniū bonorū,

non idoneam cœli,ſed ipſum cœlum,quod eſt cœleſte animal intelligere debemus.

35 Per neceſſitatis regnum in ſympoſio Platonis, nihil aliud intelligere debemus quàm ſuperabundantiam naturæ alterius ſupra naturam eiuſdem, & infiniti ſupra terminum.

36 Per demonſtrationem Platonis in Phedro de animæ immortalitate,nec de noſtris animis vt Proclus, Hermias, & Sirianus credunt, nec de omni anima,vt Plotinus & Numenius,nec de mundi tantùm anima,vt Poſſidonius, ſed de cœleſti qualibet anima probatur, & concluditur immortalitas.

37 Tempus eſſentialiter eſt in incorporeis,participatiuè in corporeis.

38 Tempus vbi habet eſſe eſſentiale, habet eſſe totaliter extra animam.

39 Tempus habet ab anima ſuum eſſe participatum, à prima quidem anima per modum effectiuè cauſalitatis,ab vltima verò per modum obiectiuè conſequutionis.

40 Motus primi cœli,& vniuerſaliter, quilibet motus ſiue localis ſiue alterationis ſecundario & per accidens tempore menſuratur.

41 Licet natura intellectualis ſimul omnia intelligat, non tamen hoc eſt per virtualem & vnitiuam continentiam,ſed per mutuam penetrationem formarum, & indiſſociatam communicationem totius eſſe participati, id eſt,formalis.

32 Per demonſtrationem Platonis in Phedro de immortalitate animæ, firmius demonſtratur æternitas mundi,quàm per vllam rationem Ariſtotelis in octauo Phyſicorum.

43 Sicut & videtur & auditur homo ab homine per motionem ſenſus ad extra,ita & videtur & auditur dæmon ab homine,& à dæmone per motionem ſenſus ad intra.

44 Cur homo non poſſit non videri ſi ſit præſens, à rectè diſpoſito in potentia viſiua: dæmon autem tunc ſolùm videatur cùm vult videri, ex modo quo vnuſquiſque eorum videtur haberi poteſt.

45 Senſus naturæ,quem ponunt Alchindus,Bacon,Guilelmus Pariſienſis,& quidam alij,maximè autem omnes Magi, nihil eſt aliud quàm ſenſus vehiculi quem ponunt Platonici.

46 Cùm dicit Plato,Neminem niſi inuitum peccare, nihil aliud intelligitur quàm illud quod Thomas tenet,ſcilicet, non poſſe eſſe peccatum in voluntate,niſi ſit defectus in ratione.

47 Prouidentia eſt ſtatuitiuè in Deo,ordinatiuè in intelligentia, exequutiuè in anima,denunciariuè in cœlo,terminatiuè in toto vniuerſo.

48 Non ſolùm per dicta in Epinomide & Philebo à Platone, in quibus dialogis expreſsè ponit Plato felicitatem in contemplatione, ſed per dicta in Phedro de furore amatorio, conſtat ſecundùm Platonem non eſſe felicitatem in actu amoris, qua furor non eſt felicitas,ſed impetus concitans, vrgens & impellens ad felicitatem.

49 Ex eo nomine,quo Dei nominant amorem,patet diligenter aduertenti, quod in actu amoris non eſt felicitas.

50 Iſta propoſitio in Phedro: Omnis anima totius inanimati curam habet,ſimpliciter de quacunq; verè anima, intelligenda eſt.

51 Ex dicto illo Platonis in Phedro,quod niſi anima hominis ea,quę verè ſunt,intuita eſſet,in hoc animal non veniſſet, ſi rectè intelligatur: intelligetur quod opinio Plotini ponens tranſmigrationem animarum in bruta, non eſt ad mentem Platonis.

52 Ex oratione Socratis in Phedro ad Pana,habetur completè opinio Platonis de felicitate.

53 Opinio Cratili de nominibus ita eſt intelligenda, non quòd talia ſint nomina, ſed quòd talia eſſe debent ſi ſint recta.

54 Ideo dixit Socrates in Cratilo ſe ſomniare circa ideas, quia ideis non vtimur in hoc ſtatu,ſed earum imaginibus proximis vel ſecundarijs.

55 Per vnum in Sophiſta, intellige vnum in alteritate.

56 Dictum illud in Sophiſta,qui vnum non dicit,nihil dicit, illud eſt,quod ab Ariſtotele dicitur,qui vnum non intelligit, nihil intelligit.

57 Dictum illud Platonis in Sophiſta de ſimulachris, quæ dicit dæmonica Machinatione conficta,& ſi multis alijs modis poſſit verificari: conueniens tamen eſt exponere per hoc,quod illa vt gradum medium in entitate tenent, dæmonico ordini proportionantur.

58 Venatio illa Socratis, de qua in Prothagora, conueniēter per ſex gradus poteſt ſic deſcribi, vt primus ſit eſſe materiæ extrinſecę, ſecundus eſſe particulare immateriale, tertius eſſe vniuerſale, quartus eſſe rationale, quintus eſſe particulare intellectuale, ſextus eſſe totale intellectuale, in ſeptimo tāquam ſabbatho ceſſandū eſt à venatione.

59 Quod dicitur in Euthydemo: Non in habitu, ſed actu conſiſtere felicitatem, intellige de actu reflexo.

60 Per id quod in Lachate dicitur, quorumcunq; eſt ſcientia, nō eſſe aliam eorundem vt præteritorum, aliam vt præſentium, aliam vt futurorum, illud poteſt intelligi tritum apud Peripateticos, non eſſe ſcientiam niſi vniuerſalem.

61 Dictum illud Platonis in Gorgia; ſi orator ſcit iuſta, eſt iuſtus, dico abſolutè ſecundum ſe nō vt ad hominem, tantum poſſe ſaluari, ſi vnum ab alio eſſe intelligamus non formaliter, ſed illatiuè.

62 Licet ratio Platonis in Phedone per viam contrariorum abſolutè non concludat, expoſitis tamen à Cebete ad hominem, aliquid concludit.

Concluſiones numero X. ſecundùm opinionem propriam in doctrina Abucaten Auenam, qui dicitur author de cauſis.

1 Cùm dixit Abucate Auenas, animam eſſe ſuprà tempus, intelligendum eſt de anima abſoluta ſecundùm ſubſtātiam, præſcindendo ab omni operatione quæ competit ei in quantum eſt anima.

2 Cùm dicit Abucaten, omnis anima nobilis tres habet operationes, diuinam, intellectualem, & animalem: ita eſt intelligendum, quòd primam habeat per imaginem proportionalitatis, ſecundam per formalitatem participationis, tertiam per proprietatem eſſentialitatis.

3 Cùm dixit Abucaten, omnem cauſam primariam plus influere, per plus intelligas eminentiam modi cauſandi, & intimitatem eius quod in re producitur.

4 Quamuis dicit Abucaten, quod eſſe quod eſt primum creatum, eſt ſuper intelligentiam, non eredas tamen illud ſecundū hypoſtaſim eſſe diſtinctū ab intelligentia.

5 Cùm dixit Abucaten, cauſam primam ſuperiorē eſſe omni narratione, nō tàm propter id habet veritatem quod primo affert, quia ſcilicet cauſam ante ſe non habet, quàm propter id quod ſecūdario innuit, quia omnia intelligibile vnialiter antecedit.

6 Quod dicit Abucaten, intelligentiam eſſe ſubſtantiam quæ non diuiditur, maximè eſt verum, per indiſcretam in ea intelligibilium ad inuicem penetrationem.

7 Ex pręcedenti concluſione poteſt haberi, quomodo intelligendum eſt dictum Abucaten, quod omnis intelligentia eſt plena formis.

8 Per vltimam propoſitionem Abucaten poſſumus intelligere, quid ſibi velit illa diuiſio, quam fecit Plato in principio tractatus Timæi, & poſſumus ſcire, quod ſub ea non comprehenditur anima niſi per viam extremalis combinationis.

9 Ex antepenultima propoſitione Albucaten colligi poteſt, quod declinare plus ad ſenſum quàm ad intellectum, non eſt animæ vt anima eſt, ſed vt cadens eſt.

10 Cùm dicit Abucaten intelligentiam vt diuina eſt regere res, intelligendum eſt de regimine ſtatuitiuo non ordinatiuo, qui ei competit vt intelligentia eſt.

Concluſiones de Mathematicis ſecundùm opinionem propriam num. LXXXV.

1 Mathematicæ non ſunt veræ ſcientiæ.

2 Si felicitas ſit in ſpeculatiua perfectione, mathematicæ nō faciunt ad felicitatē.

3 Mathematicæ ſcientiæ non ſunt propter ſe, ſed vt via ad alias ſciētias quęrendę.

4 Sicut ſubiecta mathematicorum ſi abſolutè accipiantur, intellectum nihil perficiunt: ita ſi vt imagines accipiantur ſupęriorum immediatè nos ad intelligibilium ſpeculationem manu ducunt.

5 Sicut dictū Ariſtotelis de antiquis dicentis, quòd ideo errārunt in phyſica contemplatione, quia mathematicè res phyſicas tractārunt: verum eſſet, ſi illi materialiter mathematica non formaliter accepiſſent: ita eſt veriſſimum modernos, qui de naturalibus mathematicè diſputant, naturalis philoſophiæ fundamenta deſtruere.

6 Nihil magis nociuum Theologo, quàm frequens & aſſidua in mathematicis Euclidis exercitatio.

7 Sicut medicina mouet ſpiritus principaliter vt regunt corpus, ita muſica mouet ſpiritus, vt ſeruiunt animæ.

8 Medicina ſanat animam per corpus, muſica autem corpus per animam.

9 Per Arithmeticam non materialem, ſed formalem, habetur optima via ad prophetiam naturalem.

10 Ioachim in prophetijs ſuis alia via non proceſſit, quàm per numeros formales.

11 Per numeros habetur via ad omnis ſcibilis inueſtigationem & intellectionẽ, ad cuius concluſionis verificationem polliceor me ad infrà ſcriptas 74. quæſtiones per viam numerorum reſponſurum.

Quæſtiones ad quas pollicetur ſe per numeros reſponſurum.

1 Vtrum ſit Deus.
2 Vtrum ſit infinitus.
3 Vtrum ſit cauſa omnium rerum.
4 Vtrum ſit ſimpliciſſimus.
5 Vtrum ſit intelligens.
6 Quomodo Deus intelligat.
7 An ſit dare naturam ſuperiorem natura intellectuali.
8 An eſſe quiditatiuum rei ſit intimius eſſe quod habeat res.
9 Quid de humanitate in ſua præciſiſſima abſtractione poſſit prædicari, & qd nõ.
10 Quomodo elementa ſint in cœlo.
11 Quis modus debeat teneri in inueſtigatione vniuſcuiuſq; ſcibilis.
12 Vtrum ſupra naturã rerum corporaliũ ſit dare naturã rationalẽ incorpoream.
13 Vtrum ſupra naturam rationalem ſit dare naturam intellectualem.
14 Vtrum inter naturam rationalem & intellectualem ſit aliqua natura media.
15 Vtrum inter naturam intellectualem & Deum ſit aliqua natura media.
16 Vtrum in aliqua natura contradictoria ſe compatiantur.
17 Vtrum in aliqua natura coincidant contradictoria.
18 Quis numerus annorum ſit naturaliter debitus vitæ boni malíve hominis.
19 Quis ſit numerus annorum naturaliter debitus vitæ hominis.
20 Quot ſint gradus principales naturarum vniuerſi.
21 Vtrum natura corporea vt talis ſit actiua vel tantùm ſit paſſiua.
22 Quid dicat corpus.
23 Vtrum ſint in materia dimenſiones interminatæ.
24 Vtrum ſit melius, Deum cauſare res, quàm non cauſaſſe.
25 Vtrum creatio rerum ad extra, procedat neceſſariò à diuina eſſentia in tribus perſonis hipoſtarizata.
26 Vtrum inter cauſam & cauſatum neceſſariò mediet aliquid.
27 Vtrum rectè multitudo ſcibiliũ ad decẽ prædicamentorũ numerũ ſit reducta.
28 Quæ ſit differentia inter modum intelligendi angelorũ, & animarũ rationaliũ.
29 Quæ ſit differentia inter modum intelligendi Dei & angelorum.
30 Vtrum natura angelica ſit quodammodo omnia.
31 Vtrum natura rationalis ſit quodammodo omnia.
32 Vtrum poſſint eſſe plures dij.
33 Vtrum detur infinitum in natura.
34 Quomodo differat infinitas quam Theologi attribuunt Deo ab illa, quam dicunt philoſophi impoſſibile eſſe dari.
35 Vtrum Deus ſit omnia in omnibus.
36 Quomodo differat eſſe creaturarum ab eſſe Dei.
37 Quæ pertineant ad conſiderationem Theologi.
38 Quando futura ſit ſeculi conſummatio.
39 Quis & qualis erit rerum ſtatus in ſeculi conſummatione.
40 Quæ opinio verior de trinitate, Arrij, Sabellij, Eucliph, aut fidei catholicæ.
41 Vtrum formæ ſenſibiles ſint intelligibiliter in angelo.
42 Vtrum in angelo ſit aliud quàm intelligens, intellectio, & intellectum.
43 Vtrum hæc in angelo realiter, an ratione diſtinguantur.
44 Vtrum ſit eadem natura mouentis, & moti motu phyſico.
45 Vtrum ſit dare aliquid quod ſecundum ſuam naturam ſit pura potentia, quam philoſophi vocant, materiam primam.

46 Vtrum

46 Vtrum mediatè vel immediatè & quomodo materia prima dependeat à Deo.
47 Vtrum omne quod eſt infra Deum, ſit compoſitum ex actu & potentia.
48 Vtrum ſit materia eiuſdem rationis in omnibus.
49 Vtrum aliqua res creata poſſit eſſe immunis ab imperfectione.
50 Quæ naturæ ſint aptæ felicitati.
51 Vtrum felicitas conſiſtat in intellectu an in voluntate.
52 Vtrum quantitas ſit per ſe vel participatiuè viſibilis.
53 Vtrum natura intellectualis ſit Deo ſemper vnita.
54 Vtrum in natura intellectuali plus ſit imperfectionis quàm perfectionis.
55 Cuius naturæ propria ſit vera mobilitas.
56 Vtrum animæ conueniat modus ſcientiæ per viam numerorum.
57 Quis ſit primus modus prædicandi per ſe.
58 Quis ſit ſecundus modus prædicationis per ſe.
59 Vtrum diffinitio inueſtigetur per demonſtrationem.
60 Quare ſolùm de inhærentia paſſionis ad ſubiectum habetur ſcientia.
61 Vtrum anima rationalis ſit materialis.
62 Vtrum ſit incorruptibilis.
63 Vtrum vniuerſaliter intelligat.
64 Vtrum ſicut eſt dare mundum ſenſibilem, ita ſit dare mundum intelligibilem.
65 Vtrum ſit maior vel minor numerus ſeparatarum ſpecierum quàm materialiũ.
66 Quare in opere ſecundæ diei non eſt dictum: Et vidit Deus quoniam bonum.
67 Quare ſexta numeratio homo dicitur.
68 Quare ſex diebus dicitur Deus omnia perfeciſſe.
69 Quid ſignificat Deum ſeptima die quieuiſſe.
70 Vtrum diſtinguatur iraſcibilis à concupiſcibili.
71 Quæ ſit diſtinctio inter potentias animæ cognoſcitiuas.
72 Cur homines naturaliter appetant victoriam.
73 Cur naturalis ſit homini modus cognoſcẽdi per rationẽ phantaſiæ coniunctæ.
74 Vtrum in cœlo ſint deſcripta & ſignificata omnia cuilibet ſcienti legere.

Concluſiones numero XV. ſecundùm propriam opinionem de intelligentia dictorum Zoroaſtris & expoſitorum eius Chaldæorum.

1 Quod dicunt interpretes Chaldæi ſuper primum dictum Zoroaſtris, De ſcala à tartaro ad primum ignem: nihil aliud ſignificat, quàm ſeriem naturarum vniuerſi à non gradu materiæ ad eum, qui eſt ſuper omnem gradum graduatè protenſum.

2 Ibidem dico, interpretes nihil aliud per virtutes myſteriales intelligere quàm naturalem magiam.

3 Quod dicunt interpretes ſuper dictum ſecundum Zoroaſtris de duplici aëre, aqua & terra: nihil aliud ſibi vult, niſi quodlibet elementum, quod poteſt diuidi per purum & impurum, habere habitatores rationales & irrationales: quod verò purum eſt tantùm, rationales tantùm.

4 Ibidem per radices terræ nihil aliud intelligere poſſunt quàm vitã vegetalem, conuenienter ad dicta Empedoclis, qui ponit tranſanimationem etiam in plantas.

5 Ex dicto illo Zoroaſtris, Ha Ha Hos, terra deflet vſq; ad filios, ſequendo expoſitionem Oſiæ Chaldæi, expreſſam habemus veritatem de peccato originali.

6 Dicta interpretum Chaldæorum ſuper 11. aphoriſmo de duplici ebriatione Bacchi & Sileni, perfectè intelligentur per dicta Cabaliſtarum de duplici vino.

7 Quæ dicunt interpretes ſuper 14. aphoriſmo, perfectè intelligentur per ea, quæ dicunt Cabaliſtæ de morte oſculi.

8 Magi in 17. aphoriſmo nihil aliud intelligunt per triplex indumentum, ex lino, panno & pellibus, quàm triplex animæ habitaculum, cœleſte, ſpiritale, & terrenum.

9 Poteris ex præcedenti concluſione aliquid intelligere de pelliceis tunicis, quas ſibi fecit Adam, & de pellibus quæ erant in tabernaculo.

10 Per canem nihil aliud intelligit Zoroaſter, quàm partem irrationalem animæ & proportionalia. Quod ita eſſe videbit, qui diligẽter dicta omnia expoſitorum conſiderauerit, qui & ipſi ſicut & Zoroaſter ænigmaticè loquuntur.

11 Dictum illud Zoroaſtris, nec exeas cùm tranſit lictor, perfectè intelligetur per illud

Digitized by Google

illud Exodi, quando ſunt prohibiti Iſraëlitæ exire domos ſuas in tranſitu angeli interficientis primogenita Aegyptiorum.

12 Per Sirenam apud Zoroaſtrem nihil aliud intelligas quàm partem animæ rationalem.

13 Per puerum apud interpretes nihil aliud intelligibile quàm intellectum.

14 Per dictum illud Zoroaſtris, adhuc tres dies ſacrificabitis, & non vltrà, apparuit mihi per Arithmeticam ſuperioris Merchianæ illos computandi dies eſſe, in eo dicto expreſsè prædictum aduentum Chriſti.

15 Quid ſit intelligendum per capras apud Zoroaſtrem, intelligit qui legerit in libro t air quæ ſit affinitas capris & quæ agnis cum ſpiritibus.

Concluſiones Magicæ numero XXVI. ſecundùm opinionem propriam.

1 Tota Magia, quæ in vſu eſt apud Modernos, & quam meritò exterminat eccleſia, nullam habet firmitatem, nullum fundamentum, nullam veritatem, quia pendet ex manu hoſtium primæ veritatis, poteſtatum harum tenebrarum, quæ tenebras falſitatis, malè diſpoſitis intellectibus obfundunt.

2 Magia naturalis licita eſt, & non prohibita, & de huius ſcientiæ vniuerſalibus theoricis fundamẽtis pono infrà ſcriptas concluſiones ſecundùm propriā opinionẽ.

3 Magia eſt pars practica ſcientiæ naturalis.

4 Ex iſta concluſione & cõcluſione paradoxa dogmatizante 47. ſequitur, quòd Magia ſit nobiliſſima pars ſcientiæ naturalis.

5 Nulla eſt virtus in cœlo aut in terra ſeminaliter & ſeparata, quam & actuare & vnire magus non poſſit.

6 Quodcunq; fiat opus mirabile, ſiue ſit magicum, ſiue cabaliſticum, ſiue cuiuſcunq; alterius generis, principaliſſimè referendum eſt in Deum glorioſum & benedictum, cuius gratia ſupercœleſtes mirabilium virtutum aquas ſuper contemplatiuos homines bonæ voluntatis quotidie pluit liberaliter.

7 Non potuerunt opera Chriſti, vel per viam Magiæ, vel per viam Cabalæ fieri.

8 Miracula Chriſti non ratione rei factæ, ſed ratione modi faciendi ſuæ diuinitatis argumentum certiſſimum ſunt.

9 Nulla eſt ſcientia, quæ nos magis certificet de diuinitate Chriſti, quàm Magia & Cabala.

10 Quod Magus homo facit per artem, facit natura naturaliter faciendo hominẽ.

11 Mirabilia artis Magicæ non fiunt niſi per vnionem & actuationem eorum, quæ ſeminaliter & ſeparatæ ſunt in natura.

12 Forma totius Magicæ virtutis eſt ab anima hominis ſtante, & non cadente.

13 Magicam operari non eſt aliud quàm maritare mundum.

14 Si qua eſt natura immediata nobis, quæ ſit vel ſimpliciter vel ſaltem vt multum rationaliter rationalis, Magicam habet in ſummo, & eius participatione poteſt in hominibus eſſe perfectior.

15 Nulla poteſt eſſe operatio Magica alicuius efficaciæ, niſi annexum habeat opus Cabalæ explicitum vel implicitum.

16 Illa natura, quæ eſt Orizon temporis æternalis, eſt proxima Mago, ſed infra eũ.

17 Illius naturę, quæ eſt Orizon temporis & ęternitatis propria eſt Magia, inde eſt petenda per modos debitos notos ſapientibus.

18 Illius natura quæ eſt Orizon æternitatis temporalis, eſt Mago proxima, ſed ſuper eum & ei propria eſt Cabala.

19 Ideo voces & verba in Magico opere efficaciam habent, quia illud in quo primum Magicam exercet natura, vox eſt Dei.

20 Quælibet vox virtutem habet in Magia, inquantum Dei voce formatur.

21 Non ſignificatiuæ voces plus poſſunt in Magia, quàm ſignificatiuæ, & rationẽ concluſionis intelligere poteſt, qui eſt profundus ex præcedenti concluſione.

22 Nulla nomina vt ſignificatiua, & inquantũ nomina ſunt, ſingula & p ſe ſumpta, in Magico opere virtutẽ habere poſſunt, niſi ſint Hebraica, vel inde proximè deriuata.

23 Quilibet numerus præter ternarium & denarium ſunt materiales in Magia, iſti formales ſunt, & in Magica Arithmetica ſunt numeri numerorum.

24 Ex ſecretioris philoſophiæ principijs neceſſe eſt confiteri, plus poſſe characte-

res & figuras in opere Magico, quàm poſſit quæcunq; qualitas materialis.

25 Sicut characteres ſunt proprij operi Magico, ita numeri ſunt proprij Cabalæ, medio exiſtente inter vtroſq; & approprialí per declinationẽ ad extrema vſu literarũ.

26 Sicut per primi agentis influxum ſi ſit ſpecialis & immediatus, fit aliquid quod non attingitur per mediationem cauſarum, ita per opus Cabalæ ſi ſit pura Cabala & immediata fit aliquid, ad quod nulla Magia attingit.

Concluſiones numero XXXI. ſecundùm propriam opinionem de modo intelligendi hymnos Orphei ſecundùm Magiam, id eſt, ſecretam diuinarum rerum naturaliumq; ſapientiam à me primùm in eis repertam.

1 Sicut ſecretam Magiam à nobis primùm ex Orphei hymnis elicitam, fas nõ eſt in publicum explicare: ita nutu quodam vt in infrà ſcriptis fiet concluſionibus eam ꝑ aphoriſmorum capita demonſtraſſe vtile erit ad excitãdas contemplatiuorũ mentes.

2 Nihil efficacius hymnis Orphei in naturali Magia, ſi debita muſica, animi intẽtio, & cæteræ circumſtantiæ, quas norunt ſapientes, fuerint adhibitæ.

3 Nomina deorum, quos Orpheus canit, non decipiẽtium dæmonum, à quibus malum & non bonum prouenit, ſed naturalium virtutum, diuinarumq; ſunt nomina, à vero Deo in vtilitatem maximè hominis, ſi eis vti ſciuerit, mundo diſtributarum.

4 Sicut hymni Dauid operi Cabalæ mirabiliter deſeruiunt, ita hymni Orphei operi verè licitæ, & naturalis Magiæ.

5 Tantus eſt numerus hymnorum Orphei, quantus eſt numerus, cum quo Deus triplex creauit ſeculum, ſub quaternarij Pythagorici forma numeratus.

6 Quantumcunq; virtutum naturalium vel diuinarum eadem eſt proprietas Analogica, idem etiam nomen, idem hymnus, idem opus, ſeruata proportione, & qui tentauerit exponere videbit correſpondentiam.

7 Qui neſcierit perfectè ſenſibiles proprietates per viam ſecretæ Analogię intellectuarizare, nihil ex hymnis Orphei ſanum intelliget.

8 Qui profundè & intellectualiter diuiſionem vnitatis Venereæ in trinitatem Gratiarum, & vnitatis fatalis, in trinitatem Parcarum, & vnitatis Saturniæ in trinitatem Iouis, Neptuni & Plutonis intellexerit, videbit modum debitè procedẽdi in Orphica theologia.

9 Idem ſunt Curetes apud Orpheum, & poteſtates apud Dionyſium.

10 Qui præcedentis concluſionis opus attentauerit, adhibeat opus Cabalæ ſecundùm appropriatata timori Iſaac.

11 Fruſtra Palæmonem & Leucotheam adibit, qui Nereum non attraxerit, nec Nereum attrahet, qui circa primariam animalem trinitatem operatus non fuerit.

12 Per octonarium numerum hymnorum maritimorum, corporalis naturæ nobis proprietas deſignatur.

13 Idem eſt Typhon apud Orpheum, & Zamael in Cabala.

14 Si quis in opere præcedentis concluſionis intellectualiter operabitur, per meridiem ligabit ſeptentrionem, ſi verò mundialiter per totum operabitur, iudicium ſibi operabitur.

15 Idem eſt nox apud Orpheum, & Enſooh in Cabala.

16 Ex præcedenti concluſione poteſt quis rectiùs exponere quàm exponat Proclus, quid ſibi velit illud dictum theologi inducentis opificem mundi, noctem conſulentem de opificio mundano.

17 Ex eiſdem dictis poteſt intelligi, cur in ſympoſio Adiotima Poros conſilij filius, & Ieſus in ſacris literis angelus magni conſilij nominetur.

18 Anima aquea vt inferiora generat, ſuperiora contemplatur, in ſeipſa ſe ſiſtit, triplici hymno, Maris, Neptùni & Oceani ab Orpheo decantatur.

19 Nihil habebit firmum in opere, qui Veſtam non attraxerit.

20 Per ſeptenarium hymnorum paternæ menti attributorum, Prothogni, Palladis, Saturni, generis Rheæ, legis Bacchi, poteſt intelligens & profundus contemplator de ſeculi conſummatione aliquid coniectare.

21 Opus præcedentium hymnorum nullum eſt ſine opere Cabalæ, cuius eſt proprium practicare omnem quantitatem formalem, continuam & diſcretam.

22 Qui

22 Qui Heroas in duplices non diuiſerit, natiuos & aduenritios, ſæpè errabit.

23 Qui Apollinem adibit, mediabit opus per Bacchum Triericum, & conſummabit per nomen ineffabile.

24 Non inebriabitur per aliquẽ Bacchũ, qui ſuæ Muſæ prius copulatus nõ fuerit.

25 Per quaternarium hymnorum primæ formæ mundanæ attributorum ſui formabilis natura nobis deſignatur.

26 Qui perfectè in animam redierit, primæ formæ ſuam formam æquauerit.

27 Qui præcedentis concluſionis opus tentauerit, Iouem adibit tertium, vt viuentem non vt viuificantem.

28 Fruſtra adit naturam & Protheum, qui Pana non attraxerit.

29 Sicut poſt vniuerſalem animationem eſt particularis animatio: ita poſt vniuerſalem prouidentiam eſt particularis prouidentia.

30 Ex præcedenti cõcluſione ſciri poteſt, cur Ouidius in execratione in Ibin, poſtquam inuocauit nomen quod terram regit & aquam, Tetram inuocat & Neptunum.

31 Qui annotauerit diligenter dicta ab Ariſtotele in expoſitione definitionis de anima, videbit cur Orpheus Palladi & Veneri vigilantiam attribuerit.

Concluſiones Cabaliſticæ numero L X X I. ſecundùm opinionem propriam, ex ipſis Hebræorum ſapientum fundamentis Chriſtianam religionem maximè confirmantes.

1 Quicquid dicant cæteri Cabaliſtæ, ego prima diuiſione ſcientiam Cabalæ in ſcientiam Sephiror & Semot, tanquam in practicam & ſpeculatiuam diſtinguerem.

2 Quicquid dicant alij Cabaliſtæ, ego partem ſpeculatiuam Cabalæ quadruplicem diuiderem, correſpondentes quadruplici partitioni philoſophiæ, quam ego ſolitus ſum afferre. Prima eſt ſcientia, quam ego voco Alphabetariæ reuolutionis, correſpondentem parti philoſophię, quam ego philoſophiam catholicam voco. Secunda, tertia & quarta pars eſt triplex Merchiana, correſpondentes triplici philoſophiæ particularis, de diuinis, de medijs & ſenſibilibus naturis.

3 Scientia quæ eſt pars practica Cabalæ, practicat totam metaphyſicam formalem & theologiam inferiorem.

4 Enſoph non eſt alijs numerationibus connumeranda, quia eſt illarum numerationum vnitas abſtracta & connumerata, non vnitas coordinata.

5 Quilibet Hebræus Cabaliſta ſecundùm principia & dicta ſcientiæ Cabalæ, cogitur ineuitabiliter concedere de trinitate & qualibet perſona diuina, Patre, Filio, & Spiritu ſancto illud præcisè ſine additione, diminutione aut variatione, quod ponit fides catholica Chriſtianorum.

Corollarium. Non ſolùm qui negant trinitatem, ſed qui alio modo eam ponunt, quàm ponat Catholica eccleſia, ſicut Arriani, Sabelliani, & ſimiles, redargui poſſunt manifeſtè ſi admittantur principia Cabalæ.

6 Tria magna Dei nomina quaternarij, quę ſunt in ſecretis Cabaliſtarum per mirabilem appropriationem tribus perſonis Trinitatis ita debere attribui, vt nomen * ſit Patris, nomen * ſit Filij, * nomen ſit Spiritus ſancti, intelligere poteſt, qui in ſcientia Cabalæ fuerit profundus.

7 Nullus Hebræus Cabaliſta poteſt negare, quod nomen Ieſu, ſi eum ſecundùm modum & principia Cabalæ interpretemur, hoc totum præcisè & nihil aliud ſignificat, id eſt, Deum, Dei filium Patriſq; ſapientiam per tertiam diuinitatis perſonam, quæ eſt ardentiſſimus amoris ignis, naturæ humanæ in vnitate ſuppoſiti vnitum.

8 Ex præcedenti concluſione intelligi poteſt, cur dixerit Paulus: Datum eſſe Ieſu nomen, quod eſt ſuper omne nomen, & cur in nomine Ieſu dictum ſit, omni genu flecti, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, quod etiam eſt maximè Cabaliſticum, & poteſt ex ſe intelligere, qui eſt profundus in Cabala.

9 Si qua eſt de nouiſſimis temporibus humana cõiectura, inueſtigare poſſumus per ſecretiſſimam viam Cabalæ futuram eſſe conſummationem ſeculi, hinc ad annos quingentos, & quatuordecim, & dies viginti quinq;.

10 Illud quod apud Cabaliſtas dicitur * illud eſt ſine dubio, quod ab Orpheo Pallas, à Zoroaſtre paterna mens, à Mercurio Dei filius, à Pythagora ſapientia, à Parmenide ſphæra intelligibilis nominatur.

11 Modus quo rationales animę per archangelum Deo ſacrificantur, qui à Cabaliſtis

liſtis non exprimitur, non eſt niſi per ſeparationem animæ à corpore, non corporis ab anima niſi per accidens, vt contigit in morte oſculi, de quo ſcribitur, precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.

12 Non poteſt operari per puram Cabalam, qui nõ eſt rationaliter intellectualis.

13 Qui operatur in Cabala ſine admixtione extranei, ſi diu erit in opere, morietur ex binſica, & ſi errabit in opere aut non purificatus acceſſerit, deuorabitur ab Azazele per proprietatem iudicij.

14 Per literam Scin, quæ mediat in nomine Ieſu, ſignificatur nobis Cabaliſticè, quòd tum perfectè quieuit tanquàm in ſua perfectione mundus, cùm Iod cõiunctus eſt cum Vau, quod factum eſt in Chriſto, qui fuit verus Dei filius & homo.

15 Per nomen Iod, he, vau, he, quod eſt nomen ineffabile, quod dicunt Cabaliſtæ futurum eſſe nomen Meſſiæ, euidenter cognoſcitur futurum eum Deum Dei Filium, per Spiritum ſanctum hominem factum, & poſt eum ad perfectionem humani generis ſuper homines paracletum deſcenſurum.

16 Ex myſterio trium literarum, quæ ſunt in dictione Sabath, id eſt * poſſumus interpretari Cabaliſticè tunc ſabatizare mundum, cùm Dei Filius ſit homo, & vltimo futurum ſabbathum, cùm homines in Dei filium regenerabuntur.

17 Qui ſciuerit quid eſt vinum puriſſimum apud Cabaliſtas, ſciet cur dixerit Dauid: Inebriabor ab vbertate domus tuæ, & quam ebrietatem dixerit antiquus vates Muſeus eſſe felicitatem, & quid ſignificent tot Bacchi apud Orpheum.

18 Qui coniunxerit Aſtrologiam Cabalæ, videbit, quòd ſabbathizare & quieſcere conuenientius ſit poſt Chriſtum die dominico, quàm die ſabbathi.

19 Si dictum illud prophetæ, Vendiderunt iuſtũ argento, Cabaliſticè exponam*, nihil aliud nobis ſignificat, quàm hoc ſcilicet, vt Deus redẽptor venditus fuit argẽto.

20 Si interpretationem ſuam aduerterint Cabaliſtæ ſuper hac dictione, *, quæ ſignificat tunc, de Trinitatis myſterio multum illuminabuntur.

21 Qui coniunxerit dictum Cabaliſtarum dicentium quòd illa numeratio, quæ dicitur iuſtus & redemptor, dicitur etiam Ze, cum dicto Thalmutiſtarum dicentium, quod Iſaac ibat ſicut Ze portans crucem ſuam, videbit quòd illud, quod fuit in Iſaac præfiguratum, fuit adimpletum in Chriſto, qui fuit verus Deus venditus argento.

22 Per dicta Cabaliſtarum de rubedine Eſau: & dictũ illud, quod eſt in libro Breſit Rhaba, quòd Eſau fuit rubeus, & rubeus cum vlciſcetur, de quo dicitur, quare rubeũ veſtimẽtum tuum, habetur expreſsè, quòd Chriſtus, de quo noſtri doctores eundem textum exponunt, ille erit, qui vltionem faciet de virtutibus immundis.

23 Per illud dictum Hieremiæ, lacerauit verbum ſuum, ſecundùm expoſitionem Cabaliſtarum habemus intelligere, quod Deum ſanctum & benedictum lacerauit Deus pro peccatoribus.

24 Per reſponſionem Cabaliſtarum ad quæſtionem, quare in libro numerorum coniuncta eſt particula mortis Mariæ, particula vitulæ rufæ: & per expoſitionem eorum ſuper eo paſſu, vbi Moyſes in peccato vituli dixit, Dele me: & per dicta in libro Zoar ſuper eo textu: Et eius liuore ſanati ſumus, redarguuntur incuitabiliter Hebræi dicentes, non fuiſſe conueniens, vt mors Chriſti ſatisfaceret pro peccato humani generis.

25 Quilibet Cabaliſta habet concedere, quòd Meſſias eos à captiuitate diabolica & non temporali erat liberaturus.

26 Quilibet Cabaliſta habet concedere ex dictis doctorum huius ſcientiæ hoc manifeſtè dicentium, quòd Peccatum originale in aduentu Meſſiæ expiabitur.

27 Ex principijs Cabaliſtarum euidenter elicitur quod per aduentum Meſſiæ tolletur circumciſionis neceſſitas.

28 Per dictionem *, quæ bis ponitur in illo textu, In principio creauit Deus cœlum & terram, ego credo ſignificari à Moyſe creationem naturę intellectualis, & naturę animalis, quę naturali ordine prǽceſſit creationem cœli & terrę.

29 Quod dicitur à Cabaliſtis, quòd linea viridis girat vniuerſum, conuenientiſſimè dicitur ad concluſionem vltimam, quam diximus ex mente Porphirij.

30 Neceſſariò habent concedere Cabaliſtę ſecundum ſua principia, quòd verus Meſſias futurus eſt talis, vt de eo verè dicatur, quod eſt Deus & Dei filius.

31 Cùm audis Cabaliſtas ponere in Theſua informitatem, intellige informitatem per accidentiam ad formalitatem non per priuationem.

32 Si duplex aleph, quod eſt in textu, Non auferetur ſceptrum, &c. coniunxerimus ad duplex aleph quod eſt in textu, Deus poſſedit me ab initio, & duplex aleph quod eſt in textu. Terra autem erat inanis, per viam Cabalæ intelligemus, ibi Iacob de illo vero Meſſia locutum, qui fuit Ieſus Nazarenus.

33 Per hanc dictionem, quæ ſcribitur per Aleph, Iod & Schin (& ſignificat virum) quæ Deo attribuitur, cùm dicitur vir belli, de trinitatis myſterio per viam Cabalæ perfectiſſimè admonemur.

34 Per nomen quod tribus literis ſcribitur, he, vau, & aleph, quod nomē Deo propriiſſimè attribuitur, & maximè conuenienter, non ſolùm ad Cabaliſtas, qui hoc expreſsè ſæpius dicunt, ſed etiam ad theologiam Dionyſij Areopagitæ, per viam Cabalæ Trinitatis myſterium cum poſſibilitate incarnationis nobis declaratur.

35 Si Deus in ſe vt infinitum, vt vnum, & ſecūdum ſe intelligatur, vt ſic nihil intelligimus ab eo procedere, ſed ſeparationē à rebus, & omnimodam ſui in ſeipſo clauſionem, & extrema in remotiſſimo ſuæ diuinitatis receſſu profundā ac ſolitariam retractionem, de eo intelligimus ipſo penitiſſimè in abyſſo ſuarum tenebrarum ſe contegente, & nullo modo in dilatatione ac profuſione ſuarum bonitatum ac fontani ſplendoris ſe manifeſtante.

36 Ex præcedenti concluſione intelligi poteſt, cur dicatur apud Cabaliſtas, quòd Deus induit ſe decem veſtimentis, quando creauit ſeculum.

37 Qui intellexerit in dextrali coordinatione ſubordinationem pietatis ad ſapiētiam, perfectè intelliget per viam Cabalæ, quomodo Abraham in die ſuo per rectam lineam vidit diem Chriſti & gauiſus eſt.

38 Effectus qui ſunt ſequuti poſt mortem Chriſti, debent conuincere quemlibet Cabaliſtam, quod Ieſus Nazarenus fuit verus Meſſias.

39 Ex hac concluſione & trigeſima ſuperiùs poſita ſequitur, quod quilibet Cabaliſta habet concedere, quod interrogatus Ieſus quis eſſet, rectiſſimè reſpōdit dicens, Ego ſum principium qui loquor vobis.

40 Hoc habent ineuitabiliter cōcedere Cabaliſtæ, quòd verus Meſſias per aquam homines purgabit.

41 Sciri poteſt in Cabala per myſterium Mem clauſi, cur poſt ſe Chriſtus miſerit paracletum.

42 Scitur per fundamenta Cabalæ, quàm rectè dixerit Ieſus, Antequam naſceretur Abraham, ego ſum.

43 Per myſterium duarum literarum Vau & Iod, ſcitur quomodo ipſe Meſſias vt Deus fuit principium ſuiipſius vt homo.

44 Scitur ex Cabala per myſterium partis ſeptentrionalis, cur iudicabit Deus ſeculum per ignem.

45 Scitur in Cabala apertiſſimè, cur Dei filius cum aqua baptiſmi venerit, & Spiritus ſanctus cum igne.

46 Per eclipſationem Solis, quæ accidit in morte Chriſti, ſciri poteſt ſecundum fundamenta Cabalæ, quod tunc paſſus eſt filius Dei & verus Meſſias.

47 Qui ſciet proprietatem Aquilonis in Cabala, ſciet cur Sathan Chriſto promiſit regna mundi ſi cadens eum adoraſſet.

48 Quicquid dicant cæteri Cabaliſtæ, ego decem ſphæras, ſic decem numerationibus correſpondere dico, vt ab ædificio incipiendo, Iupiter ſit quartæ, Mars quintæ, Sol ſextæ, Saturnus ſeptimæ, Venus octauæ, Mercurius nonæ, Luna decimæ, tum ſupra ædificium firmamentū tertiæ, primū mobile ſecundæ, cœlum empyreū primæ.

49 Qui ſciuerit correſpondentiam decem præceptorum ad prohibentia per coniunctionem veritatis Aſtrologicæ cum veritate theologica, videbit ex fundamento noſtro præcedentis concluſionis, quicquid alij dicant Cabaliſtæ: Primum præceptū primæ numerationi correſpondere, ſecundum ſecundæ, tertium tertiæ, quartum ſeptimę, quintum quartę, ſextum quintę, ſeptimum nonę, octauum octauę, nonum ſextę, decimum decimę.

50 Cùm dicunt Cabaliſtę à ſeptima & octaua petendos filios, ita dicas in Merchiana

chiana inferiori accipi, vt ab vna petatur vt det, ab altera ne prohibeat, & quæ det & quæ prohibeat, poteſt intelligere ex præcedentibus concluſionibus, qui fuerit intelligens in Aſtrologia & Cabala.

51 Sicut fuit Luna in Salomone, ita fuit plenus Sol in vero Meſſia, qui fuit Ieſus, & de correſpondentia ad diminutionem in Sedechia poteſt quis coniectare ſi profundat in Cabala.

52 Ex præcedenti concluſione intelligi poteſt, cur euangeliſta Matthæus in quatuordecim illis generationibus ante Chriſtum quaſdam dimiſerit.

53 Cùm fieri lucem nihil ſit aliud quàm participare lucem, conueniens eſt valde illa Cabaliſtarum expoſitio, vt in li, fiat lux, per lucem ſpeculum lucens intelligamus, & in li, facta eſt lux, ſpeculum non lucens.

54 Quod dicunt Cabaliſtæ, beatificandos nos in ſpeculo lucente repoſito ſanctis in futuro ſeculo, idem eſt præcisè ſequendo fundamenta eorum, cum eo, quod nos dicimus beatificandos ſanctos in Filio.

55 Quod dicunt Cabaliſtæ lumen repoſitum in ſextuplo lucere plus quàm lumen relictum, mirabiliter conuenit Arithmeticæ Pythagoricæ.

56 Qui ſciuerit explicare quaternarium in denariū, habebit modum ſi ſit peritus Cabalæ deducendi ex nomine ineffabili nomen 72. literarum.

57 Per præcedentem concluſionem poteſt intelligens in Arithmetica formali intelligere, quod operari per Scemamphoras eſt proprium rationalis naturæ.

58 Rectius foret illud Becadmin, quod ponit gloſſa Chaldaica ſuper dictionem Breſit, exponere de ſapiētialibus ideis, quàm de triginta duabus vijs vt dicunt alij Cabaliſtæ, vtrunq; tamen eſt rectum in Cabala.

59 Qui profundè conſiderauerit quadruplicem rerum ſtatum, primo vnionis & ſtabilitate manſionis, ſecundo proceſſionis, tertio reuerſionis, quarto beatificæ reunionis, videbit literam Beth cum prima litera, primum, cum media, medium, cum vltimis, vltima operari.

60 Ex pręcedenti concluſione poteſt contēplatiuus homo intelligere, cur lex Dei à Beth litera incipit, de qua ſcribitur, quod eſt immaculata, quod erat cum eo cuncta componens, quod eſt conuertens animas, quod facit dare fructum in tempore ſuo.

61 Per eandem concluſionem ſciri poteſt, quod idem filius qui eſt ſapiētia Patris, eſt qui omnia vnit in Patre, & per quem omnia facta ſunt, & à quo omnia conuertuntur, & in quo demum ſabbathizant omnia.

62 Qui profundè conſiderauerit nouenarium beatitudinum numerum, de quo apud Matthæum in euangeliô, videbit illas mirabiliter conuenire nouenario nouem numerationum, quæ ſunt infra primam, quæ eſt inacceſſibilis diuinitatis abyſſus.

63 Sicut Ariſtoteles diuiniorem philoſophiam, quam philoſophi antiqui ſub fabulis & apologis velārunt, ipſe ſub philoſophicæ ſpeculationis facie diſſimulauit, & verborum breuitate obſcurauit, ita Rabi Moyſes Aegyptius in libro, qui à Latinis dicitur dux neutrorum, dum per ſuperficialem verborum corticem videtur cum philoſophis ambulare, per latentes profundi ſenſus intelligentias myſteria complectitur Cabalæ.

64 In textu, Audi Iſraël Dominus Deus noſter dominus vnus, rectius eſt, vt intelligatur ibi collectio ab inferiori ad ſuperius, & à ſuperiori ad inferius, quàm ab inferiori ad ſuperius bis.

65 Rectius eſt, vt Amen Tipheret dicat & regnum, vt per viam numeri oſtenditur, quàm quod dicat regnum tantum, vt quidam volunt.

66 Ego animam noſtrā ſic decem Sephirot adapto, vt per vnitatem ſuam ſit cum prima, per intellectum cum ſecunda, per rationem cum tertia, per ſuperiorem concupiſcibilem cum quarta, per ſuperiorem iraſcibile cum quinta, per liberum arbitrium cum ſexta. & per hoc totum vt ad ſuperiora ſe cōuertitur cum ſeptima, vt ad inferiora cum octaua, & mixtum ex vtroq; potius per indifferentiam vel alternariam adhæſionem quàm ſimultaneam continentiam cum nona, & per potētiam qua inhabitat primum habitaculum cum decima.

67 Per dictum Cabaliſtarum, quod Cœli ſunt ex igne & aqua, ſimul & veritatem theologicam de ipſis Sephiroth nobis manifeſtat, & philoſophicam veritatem, quod

elementa in cœlo ſint tantùm ſecundum actiuam virtutem.

68 Qui ſciuerit quid ſit denarius in Arithmetica formali, & cognouerit naturam primi numeri ſphærici, ſciet illud quod ego adhuc apud aliquem Cabaliſtam non legi, & eſt, quòd ſit fundamentum ſecreti magni Iobelei in Cabala.

69 Ex fundamento præcedentis concluſionis ſciri pariter poteſt, ſecretum quinquaginta portarum intelligentię, & milleſimæ generationis, & regni omniũ ſeculorũ.

70 Per modum legendi ſine punctis in lege, & modus ſcribẽdi res diuinas, & vnialis continentia per indeterminatum ambitum rerum diuinarum nobis oſtenditur.

71 Per id quod dicunt Cabaliſtæ, de Aegypto, & atteſtata eſt experiẽtia, habemus credere, quòd terra Aegypti ſit in Analogia, & ſubordinationis proprietatis potentię.

72. Sicut vera Aſtrologia docet nos legere in libro Dei, ita Cabala docet nos legere in libro legis.

NONINGENTARVM CONCLVSIONVM
Ioan. Pici Mirandulæ finis.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, LAVRENTIO MEDICIS.

APOLOGIAM noſtram dicaui tibi Laurenti Medices, vt rem non vtiq; (Deum teſtor) viſam mihi dignam tanto viro, ſed tibi eo iure debitam, quo mea omnia iampridem tibi me debere intelligo: hoc enim habeas perſuaſiſſimum, quicquid ego aut ſum, aut ſum futurus, id tuum eſſe Laurenti, & futurum ſemper in poſterum. Minus dico quàm vellem, & verba omninò frigidiora hac, quàm vt ſatis exprimat, quod concipio, id eſt, quo amore, qua fide, qua obſeruantia & proſequar, & à multis iam annis fuerim te proſequutus. Moueor cùm pluribus in me collatis officijs, amantiſſimum animum tuum planè teſtantibus, tùm tuis non tàm fortuna quàm animi, ijſdemq; raris imò tibi peculiaribus bonis, qua narrare in præſentia pudor me non ſinit tuus. Redeo ad Apologiam, quam hilari quaſo ſuſcipias fronte, exiguum ſanè munus, ſed fidei mea, ſed obſeruantia profectò in omne tempus erga te maximè non leue teſtimonium. quam, ſi fortè eueniat, vt à magnis, quibus es ſemper occupatiſſimus, tractandis rebus attingas, memineris, non tàm hoc ipſum & properatum, ſcilicet opus potiùs, quàm elaboratum & operis argumentum, ex alieno mihi, non meo ſumendum fuiſſe iudicio: quàm non idcircò illam nuncupatam tibi, vt qua in me non eſt, in me agnoſcas ingenij aut doctrina præſtãtiam, ſed vt ſcias, (nam dicam iterum) me quicquid ſum, tua amplitudini eſſe deditiſſimum.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ ET CONCORDIAE COMITIS Apologia.

CVm nuper Romam veniſſem, pedes, ſummi pontificis Innocentij octaui, cui ab innocentia vitę nomen meritiſſimum, de more deoſculaturus, vt ſimul & ab inſtituto non diſcederem meo, commentandi tractandiq; ſemper aliquid de re literaria, & rem facerem pro viribus dignam vrbe Roma. gratiam principi Chriſtiano, vtilem mihi & ſtudioſis, nongentas de diuinis & naturalibus rebus quęſtiones, propoſui, ad quas, in publico doctiſſimorum hominum conſeſſu, eſſem reſponſurus. Vix in publicum veneram, cùm inter aliquos, qui ſi non ingenium vel doctrinam, ſtudium ſaltem bonarum artium in me probarent, obtrectatorum turba multiplex aſſurrexit. Et quanquam & faſtidia, & naſos, & cenſuras, & omnino iudicia vniuſcuiuſq; varia eſſet videre (vtiq; vt ſemper accidit, cùm nouũ aliquid & non triuiale molimur) quinq; ferè tamen erant præcipua, quæ alius aliud, ſummuſſores iſti, in me damnarent: Aliqui enim philoſophiam & literas omnino carpere, illud etiam (vt viderentur ſcioli) quandoq; addentes, eiectum Adam de Paradiſo, quòd per ſcientiam boni & mali æqualem ſe dijs facere voluit: Exterminandos pari exemplo, de Chriſti curia, qui volunt ſapere plus quàm oportet. Alij non tàm philoſophiã, quàm hoc ipſum diſputãdi genus, & hanc de literis publicè diſceptandi inſtitutionem, nõ approbare, ad pompam potius ingenij & doctrinę oſtentationem, quàm ad comparandam eruditionem eſſe illam, oblatrantes: Nonnulli me audacem dicere & temerarium, qui hac ætate

quartum,

quartum, ſcilicet & vigeſimum nondum natus annum, de altiſſimis philoſophiæ locis, de ſublimibus Chriſtianæ theologiæ myſterijs, de incognitis diſciplinis, in celebratiſſima vrbe, in ampliſſimo doctiſſimorum hominum conſeſſu, diſputationē proponere non dubitarem. Multi non tàm quòd Romæ, quòd iuuenis, quàm quòd de tot numero, id eſt, de nongentis diſputaturus eſſem quæſtionibus, accuſare, & ſuperfluò, & ambitiosè, & ſuprà vires id factum calumniantes. Ex his autem qui ſapientiam, id eſt, Theologiæ ſtudium profitebantur, quidam fuêre, qui conuicijs fortè leuioribus non contenti, non iam audacem me, non temerarium, non glorioſum, ſed magum, ſed impium, ſed nouum in Chriſti eccleſia hæreſiarcham prædicarent.

Fui ego (Deum teſtor) dubio diu conſilio, diluenda hæc mihi obiectamenta, an ſilentio potius prætereunda eſſent: mouebant me, vt tacerem, duo præcipuè. Primum quòd ego & contentionis & iurgiorum abhorrens, animi pacem, & quam mihi mea præſtiterunt ſtudia, placidiſſimæ vitæ tranquillitatē, amaui ſemper, nec odi vllum magis ſcribendi munus, quàm quòd in diſceptatione & amarulēta quoquomodo altercatione ſit conſtitutū: quippe qui non minus referre, quàm inferre iniuriam vel contumeliam, nec boni viri duxerim eſſe vnquam, nec philoſophi: Alterum hoc ipſum erat, quòd & ſummi Pontificis, cuius mihi meritò celebranda ſemper memoria, & ex ſanctiſſimo apoſtolico ſenatu complurium iudicio contentus, quorum & benignitatem & beneuolentiſſimnm in me animum obliuiſci, nūquam aut poſſum aut debeo, videbat facilè & odium poſſe negligere, & conuicia hominum improborum: & profectò quod attinet ad cætera in hac eram ſententia, vt indignos illos exiſtimarem, quibus aliquando reſponderem.

Sed in vno mihi obiecto hæreſeos crimine, hoc ſi facerem, verebar, ne quod nō diluerem, viderer crimen agnoſcere: Scribit autē & ſapientiſſimè Ruffinus: Eſſe quidē glorioſum Chriſti exemplo, patienter iniurias tolerare, at vnam notam hæreſeos qui ferat, vel diſſimulet non eſſe Chriſtianum: & Hieronymus noſter, quanta maxima poteſt animi contentione, clariſſima exclamat voce: Nolo in ſuſpicione hęreſeos quenquam eſſe patientem. Tacere ergo nō vult Hieronymus, & inuitum ocioſumq; hominem, pro ſua qua poteſt authoritate ad ſcribendum trahit & impellit: Quare, ſi qui ſunt, qui fortè me tacere vellent, ſciant ſibi non mecum, ſed cum Hieronymo eſſe cōtrouerſiam, qui me tacere non vult, Hieronymum nō audire, quis poteſt ſine flagitio? Ipſo ergo ſuadente, imò cogente etiam, breuem aggreſſus ſum aſcribere apologiam, non vt quēquam lacerem vel accuſem, ſed vt à maximo, quod mihi iniuria obijcitur, impietatis crimine iure me excuſem. Hoc quæſo patiantur obtrectatores mei, eo animo, quo ego iniquā illorū offenſam paſſus ſum ſemper, patiantur, inquā, vt qui Chriſtianus de Chriſtianis ſum parentibus natus, qui vexillum Chriſti Ieſu in fronte gero, qui pro Chriſti fide etiam ob eam lubens, quaſi cum Paulo, hoc ipſis æquo animo audientibus, exclamē voce: Non magus, non Iudęus ſum, non Iſmaelita, non hęreticus, ſed Ieſum colo, & Ieſu crucē in corpore meo porto, p quē mihi mūdus crucifixus eſt, & ego mundo. Deniq; cùm & ſanctitatis & ſapientię, & id genus egregios titulos, nec mihi arrogem, nec illis derogem, hunc vnū mihi ipſi, pro quo tuendo etiam ſanguinē vltrò effundā, quęſo non demant, vt ſcilicet me poſſim dicere Chriſtianum. Quod ſi concedunt, hęc eis non ſcribo, à quibus iam impetraui, quod tota noſtra contendit Apologia. Alijs ſcribo qui eſſe me, aut fuiſſe aliquādo hæreticū credunt, vel ſuſpicantur: quanquam autem principale propoſitum eſt hoc, vt oſtendamus ab orthodoxo & catholico tramite non me, ſed illos deuiare, qui me hæreticum calumniantur: tamen poſtquam ſcribendum eſt, dicemus & aliquid de his, quæ primò nobis obiecta ſunt, ne meo ſilentio quaſi culpæ conſcientia aburi poſſint, noſtri obtrectatores.

Erat autem quod vitio in primis dabāt multi, hoc meum philoſophari, quibus hoc loco, nihil ſum reſponſurus, quia & cauſam philoſophiæ ſeorſum agere, opere peculiari, eſt conſilium, & omninò ſi turpe eſt dare ſe literis, colere bonas artes, & diſciplinas, malo hanc culpam agnoſcere quàm deprecari. His etiam qui genus hoc diſputandi, & hanc de Deo, de natura, de moribus publicè diſceptandi inſtitutionem deteſtantur, multa non ſum dicturus, quando hoc crimen, ſi crimē eſt, commune eſt mihi cum magnis viris, imò cum probatiſſimis, non ſolùm noſtrę, ſed ferè omnium ętatum philoſophis, quibus fuit certiſſimum, nihil ad conſequendam, quam quærebant veri-

tatis cognitionem ſibi eſſe potius, quàm vt eſſent in diſputādi exercitatione frequentiſſimi. Sicut enim per gymnaſticam, corporis vires firmiores fiunt, ita in hac quaſi literaria palæſtra, animi vires & fortiores longè & vegetiores euadunt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud, per decantata Palladis arma, aut Hebræos cùm ferrū ſapientum ſymbolum eſſe dicunt, ſignificaſſe nobis, quàm honeſtiſſima hoc genus certamina, adipiſcendæ ſapientiæ oppidò quàm neceſſaria: quo fortè fit, vt & Chaldæi in eius geneſi, qui philoſophus ſit futurus, illud deſiderent, vt Mars Mercuriū triquetro aſpectu conſpiciat, quaſi ſi hos congreſſus, hæc bella ſuſtuleris, ſomniculoſa & dormitans futura ſit omnis philoſophia.

Sed quòd attinet ad hæc vt dixi, malo authoritatibus & præiudicijs magnorum virorum, quàm rationibus me defendere, illud videtur operæ maioris, ſatisfacere his, qui ætate, ingenio, doctrina imparem dicunt me tàm magnę prouincię, nec iuxta Horatium, conſuluiſſe humeros quid ferre valeant, quid recuſent. Profectò hîc mihi difficilis ratio defenſionis, dum ſi parem me dico, immodeſti & de ſe nimia ſentientis, ſi imparem fateor, temerarij & inconſulti videor notam ſubiturus, graues incidi anguſtias, dum non poſſum ſine culpa de me promittere, quod non poſſum, & ſine culpa non præſtare: Et quidem illud Iob afferre poſſem, Spiritum eſſe in omnibus: & forſan audire cum Timotheo. Nemo contemnat adoleſcētiam tuam: ſed ex mea veriùs hoc conſcientia dixero, nihil in nobis eſſe magnum vel ſingulare, ſtudioſum me fortè & cupidum bonarum artium non inficiatus, docti tamen nomen mihi, nec vendico nec arrogo. Nam vt ſcripſit aliquando Hermolaus meus, deliciæ Romanæ linguæ, ætatis noſtræ ſplendor & gloria, non poteſt non indoctus eſſe, qui ſe doctum credit. Quare, & quod tam grande humeris onus impoſuerim, non fuit propterea, quòd mihi conſcius noſtræ infirmitatis non eſſem, ſed quòd ſciebam hoc genus pugnis, id eſt, literarijs, eſſe peculiare, quod in eis lucrum eſt vinci: quò fit vt imbecilliſſimus quiſq; non detrectare modò, ſed appetere vltrò eas, iure poſſit & debeat: quandoquidem qui ſuccumbit, beneficium à victore accipit, non iniuriam: quippe qui per eum & locupletior domum, id eſt, doctior, & ad futuras pugnas redit inſtructior. Hac ſpe animatus ego infirmus miles, cum fortiſſimis omnium, ſtrenuiſſimisq́; tam grauem pugnā decernere, nihil ſum veritus, quod tamen temerè ſit factum nec ne, rectiùs vtique, de euentu pugnæ, quàm de noſtra ætate poterat quis iudicare.

Reſtat vt his reſpondeam, qui numeroſa propoſitarum rerum multitudine offenduntur, quaſi hoc eorum humeris ſederet onus, & non potiùs hic mihi ſoli, quantuſcunq; eſt labor, eſſet exantlandus. Indecens profectò hoc, & moroſum nimis, velle alienæ induſtriæ modum ponere, & vt inquit Cicero, in ea re, quæ eò melior, quò maior, mediocritatem deſiderare: omninò tam grandibus auſis, erat neceſſe me vel ſuccumbere vel ſatisfacere: ſi ſatisfacerem, non video, cur quod in decem præſtare quæſtionibus eſt laudabile, in nongentis etiam præſtitiſſe, culpabile eſſet exiſtimandum: ſi ſuccumberem, erant habituri vnde accuſarent, ſi me oderunt, ſi amant vnde excuſarent, quando in re tàm graui, tàm magna, tenui ingenio exiguaq; doctrina adoleſcentē, hominem, defeciſſe, venia potiùs dignum erat, quàm accuſatione: quin & iuxta Poëtam. Si deficiant vires, audacia certè laus eſt. * & * In magnis & voluiſſe ſat eſt. Quod ſi & noſtra ætate, multi Gorgiam Leontinum imitati, non modo de nongentis, ſed de omnibus etiam omnium artium quæſtionibus, ſoliti ſunt, non ſine laude proponere diſputationem, cur mihi nō liceat, vel ſine culpa, de multis quidem, ſed tamen certis & determinatis diſputare. At ſuperfluum, inquiunt, hoc & ambitioſum. Ego verò non ſuperfluo modo, ſed neceſſario factum hoc à me, contendo. Quod & ipſi meam philoſophandi rationem conſiderârint, inuiti etiam fateantur, planè neceſſe eſt, qui enim ſe cuipiam ex philoſophorum familijs addixerunt, Thomæ videlicet aut Scoto (qui nunc plurimum in manibus) fauentes, poſſunt illi quidem, vel in paucarum quæſtionum diſcuſſione, ſuæ doctrinæ periculum facere: at ego ita me inſtitui, vt in nullius verba iurarus, me per omnes philoſophiæ magiſtros funderem, omnes ſchedas excuterem, omnes familias agnoſcerem. Quare cùm mihi de illis omnibus eſſet dicendum, ne ſi priuati dogmatis defenſor, reliqua poſthabuiſſem, illi viderer obſtrictus, non potuerunt etiam (ſi pauca de ſingulis proponerentur) non eſſe plurima, quæ ſimul de omnibus afferebantur. Nec id in me quiſquam damnet,

net, quòd *Me, quocunq; ferat tempeſtas, deferar hoſpes.* Fuit enim, tùm ab antiquis omnibus hoc obſeruatum, vt omne ſcriptorũ genus euoluentes, nullas quas poſſent commentationes non perlectas illectas præterirent: tum maximè ab Ariſtotele, qui eam ob cauſam ἀναγνώστης, id eſt, lector, à Platone nuncupabatur: & profectò anguſtæ eſt mentis, intra vnam ſe porticum, aut Academiam continuiſſe, nec poteſt ex omnibus ſibi rectè propriam ſe legiſſe, qui omnes priùs familiariter non agnouerit. Adde quòd in vnaquaq; familia eſt aliquid inſigne, quod non ſit ei commune cum cæteris. Atq; vt à noſtris, ad quos poſtremò philoſophia peruenit, nunc exordiar, eſt in Ioanne Scoto vegetum quiddam atq; diſcuſſum, in Thoma ſolidum & æquabile, in Aegidio terſum & exactum, in Franciſco acre, & acutum, in Alberto priſcum, amplum & grande, in Henrico (vt mihi viſum eſt) ſemper ſublime & venerandum. Eſt apud Arabes in Auenroë firmum & inconcuſſum, in Auenpace, in Alpharabio graue & meditatum, in Auicenna diuinum atq; Platonicum. Eſt apud Græcos in vniuerſum quidem nitida, inprimis & caſta philoſophia, apud Simpliciũ locuples & copioſa, apud Themiſtium elegans & compendiaria, apud Alexandrum conſtans & docta, apud Theophraſtum grauiter elaborata, apud Ammonium enodis & gratioſa. Et ſi ad Platonicos te conuerteris, vt paucos percenſeam, in Porphirio rerum copia & multijuga religione delectaberis, in Iamblyco ſecretiorem philoſophiam, & barbarorum myſteria veneraberis, in Plotino priuatum quicquã non eſt, quod admireris, qui ſe vndiq; præbet admirandum, quem de diuinis diuinè, de humanis longè ſupra hominem, docta ſermonis obliquitate loquentem, ſudantes Platonici vix intelligunt: prætereo magis nouicios, Proclum Aſiatica fertilitate luxuriantem, & qui ab eo fluxerunt Hermiam, Damaſtum, Olympiodorum, & complures alios, in quibus omnibus illud τὸ θεῖον, id eſt, diuinum, peculiare Platonicorum ſymbolum elucet ſemper. Accedit quòd ſi qua eſt ſecta, quæ veriora inceſſat dogmata, & bonas cauſas ingenij calumnia ludificetur, ea veritatem firmat, non infirmat, & velut motu quaſſatam flammam excitat, non extinguit. Hac ego ratione motus, non vnius modò (vt quibuſdam placebat) ſed omnigenæ doctrinæ placita, in medium afferre volui, vt hac compluriũ ſectarum collatione, hac multifariæ diſcuſſione philoſophiæ, ille veritatis fulgor (cuius Plato meminit in epiſtolis) animis noſtris, quaſi Sol oriens ex alto, clariùs illuceſceret. Quid erat ſi Latinorum tantùm, Alberti ſcilicet, Thomæ, Scoti, Aegidij, Franciſci, Henricíq; philoſophia, obmiſſis Græcorum Arabumq; philoſophis tractabatur, quando omnis ſapientia, à barbaris ad Græcos, à Græcis ad nos manauit: Ita noſtrates ſemper in philoſophandi ratione, peregrinis inuentis ſtare, & aliena excoluiſſe ſibi duxerunt ſatis. Quid erat, cum Peripateticis egiſſe de naturalibus, niſi & Platonicorum accerſebatur Academia, quorum doctrina, & de diuinis ſemper inter omnes philoſophias (Teſte Auguſtino) habita eſt ſanctiſſima, & à me nunc primùm quod ſciam (verbo abſit inuidia) poſt multa ſecula, ſub diſputandi examen, eſt in publicum allata: quid erat, & aliorum quotquot erant tractaſſe opiniones, ſi quaſi ad ſapientum ſympoſium, aſymboli accedentes, nihil nos, quod eſſet noſtrum, noſtro partum & elaboratum ingenio, afferebamus. Profectò ingenerosum eſt, vt ait Seneca, ſapere ſolùm ex commentario, & quaſi maiorum inuenta noſtræ induſtriæ viam præcluſerint, quaſi in nobis effœta ſit vis naturæ, nihil ex ſe parere, quod veritatem, ſi non demonſtret, ſaltem innuat vel de longinquo. Quòd ſi in agro colonus, in vxore maritus odit ſterilitatem, certè tantò magis infœcundam animam, oderit illi complicita & aſſociata diuina mens, quantò inde nobilior longè proles deſideratur: propterea nõ contentus ego præter communes doctrinas, multa de Mercurij Triſmegiſti priſca theologia, multa de Chaldæorum, de Pythagoræ diſciplinis, multa de ſecretioribus Hebræorum addidiſſe myſterijs, plurima quoq; per nos inuẽta & meditata, de naturalibus & diuinis rebus, diſputanda propoſuimus.

Propoſuimus primo Platonis Ariſtotelíſq; concordiam, à multis ante hac creditã, à nemine ſatis probatam. Boëtius apud Latinos id ſe facturum pollicitus, non inuenitur feciſſe vnquam, quod ſemper facere voluit. Simplicius apud Græcos idem profeſſus, vtinam id tàm præſtaret quàm pollicetur: ſcribit & Auguſtinus in Academicis non defuiſſe plures, qui ſubtiliſſimis ſuis diſputationibus, idem probare conati

ſint, Platonis ſcilicet & Ariſtotelis eandem eſſe philoſophiam. Ioannes item Grammaticus, cùm dicat apud eos rantùm diſſidere Platonem ab Ariſtotele, qui Plaronis dicta non intelligunt, probandum tamen poſteris hoc reliquit. Addidimus autem & plures locos, in quibus Scoti & Thomæ plures, in quibus Auenrois & Auicennæ ſententias, quæ diſcordes exiſtimantur, concordes eſſe nos aſſeueramus. Secundo loco, quæ in philoſophia cum Ariſtotelica tum Platonica excogitauimus nos, tum duo & ſeptuaginta noua dogmata, phyſica & metaphyſica collocauimus, quæ ſi quis teneat, poterit, niſi fallor, quamcunq; de rebus naturalibus diuiniſq; propoſitam quæſtionē, longè alia diſſoluere ratione, quàm per eam edoceamur, quæ & legitur in ſcholis, & ab huius æui doctoribus colitur, philoſophiam. Nec tàm admirari quis debet, me in primis annis, in tenera ętate, per quam vix licuit, vt iactant quidam, aliorū legere commentationes, nouam afferre velle philoſophiā, quàm vel laudare illam ſi defenditur, vel damnare ſi reprobatur, deniq; cum noſtra inuenta hæc, noſtraſq; ſunt literas iudicaturi, non authoris annos, ſed illorum merita potiùs vel demerita numerare.

Eſt autem & præter illam, alia quā nos attulimus, noua per numeros philoſophandi inſtitutio, antiqua illa quidem, & à priſcis Theologis, à Pythagora præſertim, ab Aglaophemo à Philolao, à Platone, prioribuſq; Platonicis obſeruata: ſed quæ hac tempeſtate, vt præclara alia, poſteriorum incuria ſic exoleuit, vt vix veſtigia ipſius vlla reperiantur. Scribit Plato in Epimenide, inter omnes liberales artes & ſcientias contemplatrices, præcipuam maximeq; diuinam eſſe ſcientiā numerandi: quærens item, Cur homo animal ſapientiſſimum? reſpondet: Quia numerare nouit: cuius ſententiæ & Ariſtoteles meminit in problematis. Scribit Abunaſar, verbū fuiſſe Auenzoar Babylonij: Eum omnia noſſe, quia nouerat numerare. Quæ vera eſſe nullo modo poſſunt, ſi per numerandi artem, eam artem intellexerunt, cuius nunc mercatores in primis ſunt peritiſſimi: quod & Plato teſtatur, exerta nos admonens voce, ne diuinā hanc arithmeticam, mercatoriam eſſe arithmeticam intelligamus. Hanc ego arithmeticam, quæ ita extollitur, cùm mihi videar, poſt multas lucubrationes exploratam habere, huiuſce rei periculum facturus, ad quatuor & ſeptuaginta quæſtiones, quæ inter phyſicas & diuinas principales exiſtimantur, reſponſurum per numeros publicè me ſum pollicitus.

Propoſuimus & magica theoremata, in quibus duplicem eſſe Magiam ſignificam*, quarum altera dæmonū tota opere & authoritate conſtat, res medius fidius execranda & portentoſa: altera nihil eſt aliud, cùm bene exploratur, quàm naturalis philoſophiæ abſoluta conſummatio. Vtriuſq; cùm meminerint Gręci, illam magię nullo modo nomine dignantes, γοητείαν nuncupant: hanc propria peculiariq; appellatione μαγείαν, quaſi perfectam ſummamq; ſcientiam vocant. Idem enim vt ait Porphyrius, Perſarum lingua Magus ſonat, quod apud nos diuinorum interpres & cultor. Magna autem, imò maxima inter has artes diſparilitas & diſſimilitudo! illa non modò Chriſtiana religio, ſed omnes leges, omnis bene inſtituta reſpublica, damnat & execratur, hāc omnes ſapientes, omnes cœleſtium & diuinarum rerum ſtudioſæ nationes, approbant & amplectuntur: illa artium fraudulentiſſima, hæc altior ſanctiorq; philoſophia: illa irrita & vana, hæc firma, fidelis & ſolida: illam quiſquis coluit, ſemper diſſimulauit (quòd in authoris eſſet ignominiam & contumeliam) ex hac ſumma literarum claritas gloriaq; antiquitùs, & penè ſemper petita: Illius nemo vnquam ſtudioſus fuit vir philoſophus, & cupidus diſcendi bonas artes: ad hanc Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato, diſcendam nauigauêre, hanc prædicauerunt reuerſi, & in arcanis præcipuam habuerunt: illa vt nullis rationibus, ita nec certis probatur authoribus: hæc clariſſimis quaſi parētibus honeſtata, duos pręcipuè habet authores Zamolxidē, quem imitatus eſt Abbaris Hyperboreus, & Zoroaſtrem non qui fortè creditur, ſed illum Oromaſi filium. Vtriuſq; Magia quid ſit, Platonem ſi percontemur, reſpondebit in Alcibiade, Zoroaſtris magiam, non eſſe aliud, quàm diuinorum ſcientiam, qua filios Perſarum reges erudiebant, vt ad exemplar mundanæ reipublicæ, ſuam ipſi regere rempublicam edocerentur. Reſpondebit in Charmide: Magiam Zamolxidis eſſe animi medicinam, per quam ſcilicet animo temperātia, vt per illam corpori ſanitas, comparatur. Horum veſtigijs poſtea perſtiterunt Charondas, Damigeron, Apollonius, Hoſtanes, & Dardanus, perſtitit Homerus, quem vt omnes alias ſapientias,

ita

ita hanc quoq;,ſub ſui Vlyxis erroribus diſſimulaſſe, in poëtica noſtra Theologia, aliquando probabimus: perſtiterunt Eudoxus & Hermippus, perſtiterunt ferè omnes, qui Pythagorica Platonicaq; myſteria ſunt perſcrutati. Ex iunioribus autem, qui eam olfecerint, tres reperio, Achindum Arabem, Rogerium Bachonem, & Guilielmum Pariſienſem, & tempeſtate noſtra, vidi Antonium Cronicum, quanquam in maximis agendis tractandiſq; rebus occupatiſſimum, quæ illius tamẽ eſt ingenij ſublimitas & elegantia, vt omnes alias liberales artes, ita hanc quoq; pulcherrimè attigiſſe. Meminit & Plotinus, vbi naturæ miniſtrum, & non artificem Magum demonſtrat: Hanc Magiam probat aſſeueratq; vir ſapientiſſimus, alteram ita abhorrẽs, vt cùm ad malorum dæmonum ſacra vocaretur, rectiùs eſſe dixerit ad ſe illos, quàm ſe ad illos accedere: & meritò quidem.

Vt enim illa obnoxium mancipatumq; improbis poteſtatibus hominem reddit, ita hæc illarum principem & dominum: illa deniq; nec artis nec ſcientiæ ſibi poteſt nomen vendicare, hæc altiſſimis plena myſterijs, profundiſſimam rerum ſecretiſſimarũ contemplationem, & demum totius naturæ cognitionem complectitur: hæc inter ſparſas Dei beneficio & interſeminatas mundo virtutes, quaſi de latebris euocans in lucem, non tàm facit miranda, quàm facienti naturæ ſedula famulatur: hæc vniuerſi conſenſum, quem ſignificantiùs Græci συμπάθειαν dicunt, introrſum perſcrutatiùs rimata, & mutuam naturarum cognitionem habens perſpectam, natiuas adhibens vnicuiq; rei & ſuas illecebras, quæ magorum ἴυγγες nominantur, in mundi receſſibus, in naturę gremio, in promptuarijs arcaniſq; Dei latitantia miracula, quaſi ipſa ſit artifex, promit in publicum: & ſicut agricola vlmos vitibus, ita Magus terram cœlo, id eſt, inferiora ſuperiorum dotibus virtutibuſq; maritat: quo fit, vt quàm illa prodigioſa & noxia, tàm hæc diuina & ſalutaris appareat: ob hoc præcipuè quòd illa hominem, Dei hoſtibus mancipans, auocat à Deo, hæc in eam operum Dei admirationem excitat, quam propenſa charitas, fides ac ſpes certiſſimè cõſequuntur. Neq; enim ad religionem, ad Dei cultum quicquam promouet magis, quàm aſſidua contemplatio mirabilium Dei, quæ, vt per hanc, de qua agimus naturalem Magiam benè explorauerimus, in opificis cultum amoremq; ardentius animati, illud canere cõpellemur. Pleni ſunt cœli, plena eſt omnis terra maieſtate gloriæ tuæ. Et hæc ſatis de Magia, de qua hæc diximus, quòd ſunt plures, ſicut canes ignotos ſemper adlatrant, ita & ipſi ſæpè damnãt oderuntq; quæ non intelligunt.

Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum myſterijs eruta, ad ſacroſanctam & catholicam fidem confirmandã, attuli, quæ ne forte ab his quibus ſunt ignota, commentitiæ nugæ, aut fabulæ circulatorum exiſtimentur, volo intelligant omnes, quæ & qualia ſint, vnde petita, quibus & quàm claris authoribus confirmata, quàm repoſita, quàm diuina, quàm noſtris hominibus, ad propugnãdam religionem contra Hebręorũ importunas calumnias ſint neceſſaria. Scribunt non modò celebres Hebręorum doctores, ſed ex noſtris quoq; Eſdras, Hilarius, & Origenes, Moſem non legem modò, quam quinq; exaratam libris poſteris reliquit, ſed ſecretiorẽ quoq;, & veram legis enarrationẽ, in monte diuinitùs accepiſſe: Præceptum autem ei à Deo, vt legem quidem populo publicaret, legis interpretationem nec traderet literis, nec inuulgaret, ſed ipſe Ieſu Naue tantum, tum ille, alijs deinceps ſuccedentibus ſacerdotum primoribus, magna ſilentij religione reuelaret: & meritò quidem. Satis enim erat vulgaribus, & per ſimplicem hiſtoriam nunc Dei potentiam, nunc in improbos iram, in bonos clementiam, in omnes iuſtitiam agnoſcere, & per diuina ſalutariaq; præcepta, ad benè beateq; viuendum & cultum veræ religionis inſtitui, at myſteria ſecretiora, & ſub cortice legis rudiq; verborum prætextu latitãtia, altiſſimæ Diuinitatis arcana, plebi palàm facere, quid erat aliud, quàm dare ſanctum canibus, & inter porcos ſpargere margaritas? Ergo hæc clàm vulgo habere, perfectis communicanda, inter quos tantum ſapientiam loqui ait Paulus, non humani conſilij, ſed diuini præcepti fuit.

Quem morem antiqui quoq; Philoſophi, ſanctiſſimè obſeruãrunt, Pythagoras nihil ſcripſit, niſi paucula quædam, quæ Damæ filiæ moriens commendauit. Aegyptiorum templis inſculptæ ſphinges, hoc admonebant, vt myſtica dogmata, per ænigmatum nodos, à prophana multitudine inuiolata cuſtodirentur: Plato, Dioni quædam de ſupremis ſcribens ſubſtantijs: Per ænigmata, inquit, dicendum eſt, ne ſi epiſtola

forte ad

fortè ad aliorum peruenerit manus, quæ tibi ſcribimus, ab alijs intelligantur. Ariſtoteles libros primæ Philoſophiæ, in quibus agit de diuinis æditos eſſe, & non ęditos dicebat. Quid plura, Ieſum Chriſtum vitæ magiſtrum, aſſerit Origenes multa reuelaſſe diſcipulis, quæ illi, ne vulgo fierent cõmunia, ſcribere noluerunt: quod maximè confirmat Dionyſius Areopagita, qui ſecretiora myſteria, à noſtræ religionis authoribus, ἐκ νοὸς εἰς νοῦν διαμέσου λόγου σωματικοῦ μὲν, ἀϋλοτέρου δ' ὅμως γραφῆς ἐκτός, id eſt, ex animo in animum, ſine literis, medio intercedente verbo, ait, fuiſſe transfuſa. Hoc eodem penitus modo, cum ex Dei pręcepto, vera illa legis interpretatio Moſi deitùs tradita, reuelaretur, dicta eſt Cabala, quod idem eſt apud Hebræos, quod apud nos receptio: ob id ſcilicet, quòd illam doctrinam, non per literarum monumenta, ſed ordinarijs reuelationum ſucceſſionibus, alter ab altero, quaſi hæreditario iure reciperet.

Verùm poſtquam Hebræi à Babylonica captinitate reſtituti, per Cyrum, ſub Zorababel inſtaurato templo, ad reparandam legem, animum appulerunt: Eſdras tunc eccleſiæ pręfectus, poſt emendatum Moſeos librum, cùm planè cognoſceret, per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Iſraëlitice, inſtitutum à maioribus morem tradendę per manus doctrinæ ſeruari nõ poſſe, futurumq́; vt ſibi diuinitùs indulta cœleſtis doctrinæ arcana perirent, quorũ commentarijs non intercedentibus, durare diu memoria non poterat, conſtituit, vt conuocatis, qui tunc ſupererant ſapientibus, afferret vnuſquiſq; in medium, quæ de myſterijs legis memoriter tenebat, adhibitiſq́; notarijs, in ſeptuaginta volumina, tot enim ferè in ſynhedrio ſapientes redigerentur. Qua de re qui mihi non credunt, audiant Eſdram ipſum ſic loquentem: Exactis quadraginta diebus, locutus eſt Altiſſimus dicens. Priora quæ ſcripſiſti in palàm pone, legant digni & indigni: nouiſſimos autem ſeptuaginta libros, conſeruabis, vt tradas eos ſapientibus de populo tuo: In his enim eſt vena intellectus, & ſapientiæ fons, & ſcientiæ flumen: atq; ita feci. Hæc Eſdras ad verbum. Hi ſunt libri ſcientiæ Cabalæ, in quibus meritò Eſdras venam intellectus, id eſt, ineffabilem de ſuperſubſtantiali Deitate theologiam, ſapientiæ fontem, id eſt, de intelligibilibus angelicisq́; formis, exactam metaphyſicam, & ſcientiæ flumen, id eſt, de rebus naturalibus firmiſſimam philoſophiam eſſe, clara in primis voce pronũciauit. Hi libri, Sixtus quartus Pontifex Max. qui hunc, ſub quo viuimus, feliciter Innocentium octauum proximè anteceſſit, maxima cura ſtudioq́; curauit, vt in publicam fidei noſtræ vtilitatem, Latinis literis mandarentur, iamq́; cùm ille deceſſit, tres ex illis peruenerãt ad Latinos: hi libri, apud Hebræos hac tempeſtate, tanta religione coluntur, vt neminem liceat niſi annos quadraginta natum, illos attingere.

Hos ego libros, non mediocri impenſa mihi cùm comparaſſem, ſumma diligentia, indefeſſis laboribus cùm perlegiſſem, vidi in illis (teſtis eſt Deus) religionem non tàm Moſaicam, quàm Chriſtianam, ibi Trinitatis myſterium, ibi verbi incarnatio, ibi Meſſiæ diuinitas, ibi de peccato originali, de illius per Chriſtũ expiatione, de cœleſti Hieruſalem, de caſu dæmonum, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis: eadem legi quæ apud Paulum & Dionyſium, apud Hieronymum & Auguſtinum quotidie legimus. In his verò quæ ſpectant ad philoſophiam, Pythagoram prorſus audias & Platonem, quorũ decreta ita ſunt fidei Chriſtianæ affinia, vt Auguſtinus noſter, immenſas Deo gratias agat, quòd ad eius manus peruenerint libri Platonicorum, in plenum, nulla eſt fermè de re nobis cum Hebręis controuerſia, de qua ex libris Cabaliſtarum ita redargui conuiciq́; non poſſint, vt ne angulus quidem reliquus ſit, in quem ſe condant. Cuius rei teſtem grauiſſimum habeo Antonium Cronicum, virũ eruditiſſimum, qui ſuis auribus, cùm apud eum eſſem in conuiuio, audiuit, Dattilum Hebræum, peritum huius ſcientiæ, in Chriſtianorum prorſus de Trinitate ſententiam pedibus manibusq́; deſcendere. Et vt reliqua meæ diſputationis capita percenſeam, attulimus & noſtram de interpretandis Orphei Zoroaſtrisq́; carminibus ſententiam. Orpheus apud Græcos fermè integer, Zoroaſter, apud eos mancus, apud Chaldæos abſolutior legitur, ambo priſcæ ſapientiæ crediti patres & authores. Nam vt taceam de Zoroaſtre, cuius frequens apud Platonicos, non ſine ſumma ſemper veneratione, eſt mentio, ſcribit Iamblycus Chaldęus, habuiſſe Pythagoram, Orphicam Theologiã, tanquam exemplar, ad quam ipſe ſuam effingeret formaretq́; philoſophiam. Quin idcircò tamen dicta Pythagoræ ſacra nuncupari dicunt, quòd ab Orphei fluxerint inſti-

tutis,

tutis,inde ſecreta de numeris doctrina, & quicquid magnum ſublimeq; habuit Græca philoſophia,vt à primo fonte manauit.

Sed qui erat veterum mos theologorum,ita Orpheus ſuorũ dogmatum myſteriã fabularum intexit inuolucris,& poëtico velamento diſſimulauit,vt ſi quis legat illius hymnos,nihil ſubeſſe credat,præter fabellas nugasq; meraciſſimas, quod volui dixiſſe,vt cognoſcatur, quis mihi labor, quæ fuerit difficultas, ex affectatis Aenigmatum ſcirpis,ex fabularum latebris,latitantes eruere ſecretæ philoſophiæ ſenſus, nulla præſertim in re,tàm graui,tàm abſcondita inexplorataq;, adiuto aliorum interpretũ opera & diligentia.Et tamen oblatrabant canes mei,minutula quędam & læuia,ad numeri oſtentationem me accumulaſſe,quaſi non omnes,quæ ambiguæ,maximę,controuerſæq; ſunt quæſtiones, in quibus principales digladiantur academiæ, quaſi non multa attulerim his ipſis,qui & mea carpunt,& ſe credunt philoſophorum principes, & incognita prorſus & intentata. Quin ego tantum abſum ab ea culpa, vt curauerim in quàm pauciſſima potui capita cogere diſputationem,quam ſi vt conſueuerunt alij, partiri ipſe in ſua membra & lancinare voluiſſem, in innumerum profectò numerum excreuiſſet: & vt taceam de cæteris, quis eſt qui neſciat, vnum dogma ex nongentis, quòd ſcilicet de concilianda eſt Platonis Ariſtotelisq; philoſophia, potuiſſe me citra omnem affectatæ numeroſitatis ſuſpicionem, in ſexcenta, ne dicam plura capita deduxiſſe, locos, ſcilicet omnes in quibus diſſidere alij, conuenire ego illos exiſtimo, particulatim enumerare.

Sed quid ego his diutius immoror: & non potius, ad id deuenio, cuius gratia totũ hoc opus ſuſceptum eſt,vt liquidò,vt luce clarius,vt extra omnem controuerſiã, non me ſolùm non impium,ſed impios & hæreticos eſſe illos comprobem, qui me hæreticum eſſe,aut fuiſſe aliquando dicere,non erubeſcunt. Agam autẽ hoc ego non conuicijs & cõtumelijs,ſed ipſis rebus & rationibus,afferendo in medium quæ dixi, quæ ſcripſi,quæ ſenſi,quid item illi dixerint & ſenſerint? Examinabunt hæc deinde alij viri docti,& inſignes,& apud noſtras & apud exteras Academias iudicabit ſancta ſedes, & ſedens in ea Innocentius octauus,cuius iudicium negligere aut violare,nephas & flagitium, ipſe iudex ſupremus in terris, qui eum refert, qui iudex eſt viuorũ & mortuorum,ipſe, promptuarium arcanumq; veritatis,qui eius agit vices,qui eſt ipſa veritas,& caro factus habitauit in nobis,vt veritatem nobis annunciaret: Sed iam ad ipſas examinandas quæſtiones deſcendamus, quas magiſtri iſti, quaſi hęreticas damnârunt, quod facturo, mutanda eſt loquendi ratio: eſt enim mihi cum barbaris ſermo, & (vt lepidè eſt in prouerbio) balbi non niſi balbos intelligunt.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE DESCENſu Chriſti ad inferos diſputatio.

PRima concluſio,ex propoſitis à me in diſputatione mea,quam iſti damnauerunt, fuit hæc. *Chriſtus,non veraciter & quantum ad realem præſentiam, deſcendit ad inferos: vt ponit Thomas & communis via,ſed ſolùm,quo ad effectum.* Circa iſtam concluſionem. Primò volo declarare ſenſum meum, & quæ ſit mens & opinio mea,de modo deſcenſus Chriſti, quam fuit meæ Intentionis explicare, in propoſita concluſione,& oſtendere illam non ſolùm eſſe Catholicam, & à multis Catholicis doctoribus creditam & approbatam, ſed etiam ſua oppoſita longè probabiliorem. Secundò declarabo,quomodo etiam ipſa propoſitio,de virtute ſermonis, & ſecũdùm vim verborum à doctis viris nullo modo eſt hęretica,vel hæreſim ſapiens,ſimpliciter indicanda. Tertiò declarabo,quòd ipſi errant in fide, ſi perſiſtunt in hac ſentẽtia, quòd ego non poſſim concluſionem meam, etiam in ſenſu quem permittit vis verborum,ab hæreſi defendere. Quartò & vltimò,ex ſuperabundanti oſtendam, quòd nullo modo poſſunt ſe excuſare,quòd inconſultè non fuerit facta damnatio eorum,

Prius autem quàm exponam modũ,ſecundum quem ego teneo,Chriſtum deſcendiſſe ad inferos,volo hæc præmittere, quòd licet teneamur explicitè,& in particulari, credere Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, tanquã articulum fidei à Philippo nobis traditum & promulgatũ,ſic quòd etiam proteſtatio mea,aut ei ſimilis nõ ſaluaret illum, qui poneret oppoſitum iſtius articuli,non videtur tamẽ, quòd determinatũ modum

illius

illius deſcenſus, teneatur quilibet fidelis explicitè, & in particulari credere: Sed ſufficere videtur homini Chriſtiano, quòd credat Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, non ſecundum corpus, nec ſecundum corpus & animam, *ſed ſecundùm animam tantum, & hunc* deſcenſum ſecundum animam, credat fuiſſe modo poſſibili, decenti, expedienti & opportuno: & hoc quia determinatus modus illius deſcẽſus nõ habetur expreſsè, nec videtur conuinci ex ſcriptura ſacra, nec ex aliqua determinatione vniuerſalis Eccleſiæ, aut ſpeciali Dei reuelatione, vel apoſtolorum fideli relatione, imò quod plus eſt, Scotus in ſacris literis non parum exercitatus, dicit, quòd ex ſcriptura ſacra nõ habetur, quòd Chriſtus deſcenderit ad inferos, vt refert Frãciſcus de Maytonis, in quarto ſententiarum: quanto minus dicere poſſumus, quòd ex ſcriptura habeatur certus & determinatus modus deſcenſus Chriſti? Vnde & non fuit aliquis doctor, cuius ego etiam in hoc articulo damnationem, nunquam legi, cui viſum eſt probabile, & cum veritate articuli deſenſabile, quòd anima Chriſti non fuerit præſentialiter in inferno: & authoritates omnes, quas & Franciſcus in quarto, & Theologi alij adducunt in tertio, videri poteſt alicui, quòd ita poſſint exponi de deſcẽſu per effectum; ſicut per realem præſentiam, etiam ſequendo modo modum exponendi ſcripturã, quem ſequuntur ipſimet doctores, qui tenent oppoſitum.

Legitur enim Eccleſiaſtici 24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ; quod exponens Thomas, in tertia parte ſummæ, dicit, intelligendum eſſe per effectum: ergo à ſimili diceret fortè aliquis poſſe exponi authoritates, dicentes ipſum penetraſſe ad limbũm vel ad ſinum Abrahæ: idem enim penetrare, quòd penitus & intrò intrare, quod etiam plus eſt quàm deſcendere. Quare, ſi nõ ſolùm intraſſe, ſed etiam penitus, & intro intraſſe dicetur inferiores partes terræ, non quia ibi ſuit realiter præſens, ſed quia ibi fuit ſolùm per effectum. Ità poterit etiam dici, fuiſſe in ſinu Abrahæ, & intraſſe ſinum Abrahæ, per effectum tantùm, & non per realem præſentiam. Hæc autem non ideò dico, quia ego crediderim vnquam, quòd Chriſtus alibi exiſtens, præſentialiter, ideò ſolum dicatur fuiſſe in inferno, quia ibi aliquid ſit operatus, ſicut Rex exiſtens in palatio, dicitur eſſe in alio loco prouinciæ, vbi authoritate poteſtatis ſuæ, & imperio ſuo aliquid efficaciter operatur: neq; enim iſta fuit opinio mea vnquam (vt mox patebit, in declaratione opinionis meę) imò ego firmiter & teneo, & tenui & publicè ſemper & priuatè dixi, quòd ſicubi fuit anima Chriſti in triduo, ipſa fuit in inferno, & ꝙ ipſa verè ibi fuit præſens: ſed volui hæc dixiſſe, ad pleniorem huius materiæ examinationem, vt & illud Auguſtini dictum, in libro de Hæreſibus verificari videamus, Nihil eſſe difficilius, quàm definire, hoc eſt hæreticum aut non hæreticum: vnde & propter hoc dicit ipſe, contigiſſe quòd cùm duo ſcriptores ambo celeberrimi, Epiphanius & & Philaſtrius de Hæreſibus ſcripſiſſent, in numerandis illis multum diſcordant, non ob aliam cauſam, quàm propterea, quòd illud quòd vni videbatur hæreticum, alteri non videbatur.

Sed iam venio ad manifeſtandam opinionem meam, de modo deſcenſus Chriſti & ad perfectè declarandum concluſionem meam, primo ſummatim ponens intellectum eius, ſecundo illum latiùs explicans & probãs. Summarius ſenſus concluſionis meæ eſt iſte. Quia Chriſtus ſecundum animam tantùm deſcendit ad inferos, & animę ſicut cuicunq; ſubſtantiæ ſeparatæ, videtur non competere locari, vel moueri localiter, niſi ratione operationis: ideo dico, quòd deſcendiſſe ad infernum, vel fuiſſe in inferno localiter, videtur non competiſſe Chriſto; niſi ratione operationis: ita, quòd licet verè præſentialiter fuerit anima Chriſti in inferno, ſubſtantia tamen ſua, non fuit ei ratio præſentialitatis, ſed ſolùm ſua operatio. Quæ verba vt pleniùs intelligantur, eſt aduertendum, quòd eorum qui ponunt, ſubſtantias ſeparatas non eſſe in loco, niſi per operationẽ tranſeuntem, eſt duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd ſubſtantiæ incorporeæ, ratione ſuæ ſubſtantię, nullo modo debetur locus, ſicut & ipſa verè nunquam eſt alba vel nigra, & ita quòd de ipſa, ſecundum eos nõ irrationabiliter poteſt dici, quòd nõ eſt in loco, & quòd nuſquam eſt: ſicut etiam verè dicitur, quòd nec eſt calida nec frigida. Authoritates autem ſcripturę quæ videntur angelis dare locum, dum dicunt ipſos eſſe in cœlo, vel mitti ad hunc locum, vel ad illum, eſſe intelligẽdas ſic: non quòd ipſi hîc vel ibi ſint, cùm ipſi propriè non ſint in loco, ſed quòd hîc operentur vel ibi, vel incipiant operari, vbi prius non operabãtur. Et iſti multùm innituntur

tur

tur verbis Gregorij Nizeni, qui dicit: Quod cùm nos deberemus dicere ſpiritum operari hîc, abuſiuè dicimus, ipſum eſſe hîc. & ita vult iſta opinio. quòd ſubſtantia angeli vel animæ ſeparatæ, nunquam poteſt dici præſens potius huic loco vel illi, niſi pręſens negatiuè, id eſt, indiſtans. ſed ſi quando dicitur, alicubi eſſe vel fuiſſe, idem eſt, ſi diceretur, alicubi operari vel operatam fuiſſe, addunt q; quòd iſte modus loquendi, tranſſumptus eſt à rebus corporalibus, quas, quia nos videmus non poſſe agere, niſi vbi ſunt pręſentes, ſaltem ſecundum communem opinionem, ideo etiam idem credentes, de incorporeis, concludimus, quòd vbi operantur, & vbi inuenitur eſſe operatio eorum, ibi etiam ſit eorum ſubſtantia localiter pręſens. Concludunt finaliter, quòd ruditas eſt ingenij & defectus imaginationis, non poſſe intelligere, quòd aliquid ſit ens, & non ſit in loco: & quòd friuolum eſt argumentum illorum, qui dicunt, quòd eſſe pręſupponit operari: quia vera eſt illa propoſitio, ad hunc ſenſum: Quòd nō ens, non poteſt operari (oportet enim agens eſſe in actu, iuxta illud, ſemper exiſtimabitur aliqua ſpecies mouens) ſed non eſt vera ad hunc ſenſum, quod operari in loco pręſupponit eſſe in loco, cùm ſtet operantem eſſe talis naturæ, quòd ei non plus debetur pręſentia aut diſtantia localis, quàm debeatur albedo aut nigredo.

Dicent ergo ſic opinantes, quòd anima Chriſti ſeparata à corpore, ſecundum ſuam ſubſtātiam, nec fuit in inferno nec extra infernum, ſed verè nullibi fuit. Dicitur autem fuiſſe in inferno, quia operata eſt in inferno, & in illa parte inferni principaliùs dicitur fuiſſe, vbi principaliùs eſt operata. Iſtam autem opinionem de modo eſſendi pręſentialiter in loco, licet etiam multi doctores teneant, ego tamen non teneo, nec ſequutus ſum eam in cōcluſione mea, ſed eam tenui, quam immediatè ſubiungam. Eſt ergò alia opinio, quæ dicit: Quòd ſubſtantia ſeparata ſicut eſt angelus & anima non vnita corpori, eſt quidem verè in loco, & ita verè definitiuè eſt præſens localiter, ſicut res corporea eſt commenſuratiuè pręſens localiter: & in hoc conuenit iſta via, cum communi, quæ eſt via Scoti & omnium Scotiſtarum: Sed in hoc diſcrepant, quòd Scotiſtæ dicunt, ꝙ finitio & limitatio eſſentię, & finaliter intrinſeca determinatio ſuę ſubſtantię, eſt ratio ſubſtantię ſeparatæ eſſendi in loco. Iſta autem opinio, quam ego ſum ſecutus, in concluſione dicit: Quòd ſicut licet ſubſtantia corporea ſit cōmenſuratiuè, in loco tamen ratio ei eſſendi taliter in loco, non eſt ſua ſubſtantialitas, ſed quantitas quæ eſt extrinſeca & extranea à ratione ſuæ ſubſtantiæ: ita etiam licet ſubſtātia incorporea verè ſit definitiuè in loco, & præſens localiter: tamen ratio ei eſſendi in loco, nō eſt ſua ſubſtātia, ſed operatio eius, ab ea tranſiens ad extra. Quam opinionem ego iudico ſic intelligendā, & ſic intellectam iudico, non ſolùm non hęreticā, ſed etiam probabiliorem ſua oppoſita, & eſt quòd etiam ſi finitas vel limitatio naturę ſeparatę, ſit ei ratio non eſſendi vbiq;: aut ratio, quòd ſi ſit in vno loco, non ſit ſimul in alio totaliter, & in vtroq; per naturam. Non tamen eſt ratio eſſendi ſimpliciter in loco ipſo ſubſtantię ſeparatę, ſed eius effectus vel operatio, capiendo operationem pro omni habitudine ad corpus vel locum habēte ſe per modū operationis actiuè vel paſſiuè. alia ab habitudine pręſentialitatis loci, & hoc intelligendo de facto non negando, alium modum poſſibilem deſcenſus vel locationis animæ ſeparatę, vt dico in ſequenti concluſione, qui tamen modus eſt nobis ignotus. Hanc ego opinionem ſequutus, in concluſione mea, dico Chriſtum fuiſſe in inferno ſolùm per effectum: quia ex quo non fuit ibi, niſi ſecundum animā, dicendum eſt ſecundùm opinionē iſtam, quòd ſicut ſubſtantię corporeę non cōpetit, fuiſſe alicubi cōmenſuratiuè, niſi per quantitatē, ita illi animę non competebat eſſe in inferno, vbi creditur fuiſſe, niſi per effectum & operationem. Sed ſicut ratio præſentialitatis animabus ſanctorum patrum fuit habitudo ad illum locū habens ſe per modum operationis tranſeuntis, ſicut erat detentio & alligatio ad illū locum, donec aperta ianua à Redemptore extraherētur: ita ratio præſentialitatis animę Chriſti, fuit operatio, quam ibi eſt operatus, & quòd illa fuerit mens mea, & quòd hoc prætendant verba cōcluſionis meę, infrà manifeſtabo, vbi declarabitur cōcluſionē in ſe etiā de virtute ſermonis, & ſecundū vim verborū, non eſſe hęreticā iudicandā.

Vtra autem opinio ſit verior, de modo eſſendi in loco ſubſtantiarum ſeparatarum, Scotiſtarum ſcilicet, an eorum quos ſum ſequutus, ego non determino, hoc tantùm dico, à tot tātisq; magiſtris doctoribusq; Catholicis, & doctrina & ſanctitate celebratiſſimis creditā eſſe opinionem meā, & habitam pro veriſſima: vt longè magis teme-

rarij iudicandi ſint, ſi qui ſunt, qui opinionum doctorum tàm probatorum, pro hæretica anthæreſim ſapiente aúdent iudicare, quàm ego, qui authoritatem veterum illorum theologorum iuniorum determinationibus anteponam. Hanc enim opinionē, quā ego ſequor, licet aſſertiuè tenet, non ſolùm Durandus, ſed & Bernardus de Gannaco in impugnationib⁹ Henrici quolibeto ſecūdo, tenet Thomas Anglicus in quolibetis ſuis, tenet Herueus Britonis in ſuo ſecundo ſententiarū, tenuit & beatus Thomas in primo ſententiarum, licet alibi deinde videri poteſt ſequi aliam opinionem: Tenet Archiepiſcopus Malphitenſis in ſuo ſecundo, tenet Ioannes Pariſienſis in correctorio corruptorij, & quid plures enumero? tenuerūt credo iſtam opinionē, plus quàm centum doctores Catholici & probatiſſimi, quorum libri non ſolùm non reprobari ab eccleſia, ſed celebres in omnibus Chriſtianorum gymnaſijs publicè legūtur. quos ſi quis voluerit adire, videre poterit fundamenta opinionis, & cognoſcere probabilitatem eius, quòd ego non intendo hîc facere, qui ſolùm hoc ago, vt ſic propoſitas à me concluſiones declarem, vt inde nec ſimplices habere poſſint vnde ſcandalizentur, nec detractores ſi qui ſunt, quod calumnientur.

Exercitij tamen gratia adducam quędam argumenta, quæ audiui contra iſtam opinionem. Primo, arguitur per articulum Pariſien. 204. qui dicit: Dicere ſubſtantiam angeli non eſſe in loco ſine operatione: error. Secundo, arguitur: Quia poſſibile eſt ſubſtantiam ſeparatam nihil operari ad extra: quo poſito, quæritur, an ſit alicubi, an nuſquam? an vbiq; non nuſquam? quia adhuc illo poſito, erit pars vniuerſi, & ita erit verum dicere, Quod eſt in mundo non vbiq;: quia hoc eſt propriū Dei, ergo alicubi. Tertio, Quia angeli dicuntur eſſe in cœlo empyreo, & tamen nullam operationem tranſeuntem habent erga illud cœlum. Item inſtabat quidam Magiſter generalis, potiſſimùm duabus rationibus: quarum prima eſt hæc: Quòd ſecluſa quacunq; operatione ad extra adhuc eſſentia angeli eſt finita: ergò adhuc, vt ſic, definitur ad locum: ſecūda eſt hæc: Quia ſi quid videtur eſſe quare negetur locus ab angelo, hoc eſt, quia non habet extenſionem. Hoc autem nihil impedit, quia etiam ſi punctus daretur ſeparatus à linea adhuc haberet ſitum, & tamen punctus non habet extenſionem.

Ad primum multiplex patet reſponſio ſecundum prænominatos doctores: ſunt enim quidam, qui volentes ſaluare articulū ſimul cum poſitione, dicunt, Quod mens articuli eſt, quòd opinio ponens ſubſtātiam ſeparatam non eſſe in loco, niſi per operationem, quæ eſt exterior motus localis vel alteratio realis; eſt error: & quòd illa ſit mens articuli, patet quia articulus 77. ſic dicit, quaſi declarando iſtum dicere: quòd ſi eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata, quæ nō moueret aliquod corpus in hoc mundo, illa non clauderetur in vniuerſo, error. Ecce quòd ſicut in articulo, quem ponit arguens dicit errorem eſſe, angelum eſſe ſolùm in loco per operationem: ita in iſto dicit errorem eſſe, dicere, Quòd ſubſtantia ſeparata non clauditur in hoc vniuerſo, niſi per motum corporis: vnde videtur idem intelligere per operationem in articulo 204. quòd per motum in articulo 77. Non ponit autem iſta poſitio ſolùm per operationem iſto modo ſumptam, angelum eſſe in loco, vt patebit in reſpōſione ad tertium. Item dicit ſolennis doctor Gotfredus de Fontibus, quòd iſti articuli indigent magna correctione, quia nonnulli ſunt falſi, nonnulli ad inuicem ſibi contradicunt, & profectò in iſta materia neceſſe eſt, aut quòd articulus exponatur modo immediatè præpoſito, aut quòd in ipſis articulis ſit contradictio manifeſta, quod ſic probo. Eſt enim articulus 218. qui dicit, quòd ſi intelligatur quòd ſubſtantia angeli non eſt ei ratio eſſendi in loco: verum eſt dicere, quod nuſquam eſt ſecundum ſubſtantiam. Et teſtatur Henricus quolibeto ſecundo. q. 9. quòd omnes magiſtri Theologiæ congregati, in hoc vnanimiter conuenerunt: Quòd ſubſtantia angeli non eſt ratio angelum eſſe in loco: & dicit ſe fuiſſe inter illos magiſtros qui hoc determinârunt: & ſubdit ipſe Henricus ibidem, quòd conſimili ratione verum eſt indubitanter, quod ſi angelus per potentiam ſuam, ſcilicet per intellectum & voluntatem virtutem ſuam non applicat ad locum, operando circa ipſum, quòd ſimpliciter potentia eius intellectus, ſcilicet & voluntas, non eſt ratio eſſendi ipſum in loco, quia potentia eius non eſt minoris abſtractionis, quàm ſit eius ſubſtantia: ergo ſequitur quòd vel erit concedere, quòd ratio eſſendi eum in loco, erit aliquid habens ſe per modum actus ſecundi, in corpus tranſeuntis: quicquid ſit illud, & eſt id quod ponit poſitio, quam ego ſequor, vel in articulis erit

lis erit

lis erit manifeſta contradictio. Vnde & Henricus in eodem loco fatetur, ſe non poſſe intelligere, quomodo ſubſtantia ſeparata ſit in loco, niſi agat aliquid aut patiatur à loco, vel à re exiſtente in loco.

Aegidius autem & multi alij dicunt, quòd de illis articulis nihil eſt curandum, quia fuerunt facti non conuocatis omnibus doctoribus Pariſienſibus, ſed ad requiſitionē quorundam capitoſorum: & quicquid ſit de hoc, hæc duo volo dicere. Primò, quòd non minus facit pro poſitione noſtra articulus 218. quàm faciat contra eum articulus 204. ſecundò, quòd certum eſt, & ipſi etiam Pariſienſes hoc fatentur, quòd illi articuli non obligant omnes fideles, nec tenemur illis credere, niſi in quātum ſcripturæ ſacræ innituntur, aut determinationibus vniuerſalis Eccleſiæ: vnde ſolent dicere Anglici: quòd illi articuli non tranſeunt mare: Quare & nos ſi in re tàm graui licet iocari, poſſumus dicere, quòd non tranſeunt alpes. Quare & ſi concluſio mea eſſet contra articulum, meminerint qui me damnabant, quòd omnino in me damnando errabāt, quia dicebant, quòd concluſio mea erat cōtra ſymbolum Apoſtolicum, cùm debuiſſent dicere, quòd erat contra ſymbolum Pariſinum, quanquam & hoc eſt falſum, vt priùs oſtendimus.

Videtur autem mihi verus intellectus illorum articulorum hic eſſe, quòd in articulo 204. ſi in eo ſit ſermo de operatione communiter accepta, modo prędicto hoc intendatur, quòd etiam ſecluſa quacunq; operatione, adhuc finitas vel limitatio naturæ ſeparatæ, erit ei ratio non eſſendi vbiq;, aut ratio, quòd ſi ſit in vno loco non eſt ſimul in alio totali, & in vtroq; per naturam. In articulo autem 218. credo, quòd intēdatur, quòd ſubſtantia vel finitas ſubſtantiæ, non eſt ratio angelo eſſendi ſimpliciter in loco, iſto modo exponendo in articulis nulla eſt contradictio, & articuli ſic intellecti, non ſolùm non ſunt contra poſitionem meam, ſed ipſam totaliter ex vtraq; parte confirmant, vt patet ex declaratione poſitionis ſuprà poſitâ.

Ad ſecundum dicitur, à multis concedendo quòd eſt poſſibile, eſſe ſubſtantiam incorpoream ſine operatione tranſeunte ad extra: hoc autem poſito, in argumento videtur adduci, quòd vnum ſequatur ex tribus inconuenientibus. Primum eſt, quòd cùm ſit pars vniuerſi inconueniens, eſt quòd non ſit in vniuerſo: ad quod illi dicerēt, quòd arguens æquiuocat de parte: ſi enim per partem vniuerſi intelligit id, quòd habet ſitum determinatum in vniuerſo, ſic dicēt: Quòd angelus nec cùm operatur, nec cùm non operatur, poteſt dici eſſe pars vniuerſi. ſi autem intelligit eſſe partē entium, id eſt, vnum ex entibus & naturis vniuerſi, ſic concedent, quòd tunc eſt vna pars vniuerſi, imò vna ex nobilioribus: ſed ex hoc non videtur concludi, quòd habeat ſitum vel definitionem ad locum.

Secundum inconueniens eſt quòd nō poteſt dici, quòd ſit vbiq;, quia hoc eſt, proprium Dei. Ad hoc dicitur, quòd eſſe vbiq; eo modo quo Deus dicitur à theologis eſſe per eſſentiam, ſcilicet per potētiam & præſentiam, Dei proprium eſt, & nulli naturæ creatæ poteſt competere. Eſſe autem vbiq;, id eſt, hîc vel ibi per indifferentiā, aut vbiq; per indiſtantiam, id eſt, verè eſſe ſecundùm ſubſtantiam indiſtantem à quocunq; loco: vtrum repugnet creaturæ, audiatis Henricum quolibeto 7.q.9. ſic dicentem. In creatura poteſt intelligi duplex limitatio: Vna in natura & eſſentia, quæ finita eſt & cæteris terminis contenta, & ſic ſolus Deus illuminatus & infinitus in natura: Alia poteſt intelligi limitatio naturæ, quæ eſt limitatio ad ſitum, qua ita finita eſt & certis limitibus contenta, vt neceſſe ſit, eam eſſe alicubi, non nuſquam, nec vbiq;: ſed ita hîc, quòd non ibi, vel quòd etiam ſi non determinatè hîc vel ibi, tamen ſub determinatione vel hic vel ibi vel alicubi, & pertinet iſta limitatio ad prædicamentum vbi, quòd omnis creatura differat à Deo per primam limitationem ſuam clarè video. Quomodo autem neceſſe ſit, omnem creaturam differre, & diſtare ab eo, per ſecūdam limitationem: quia ſcilicet ipſe eſt vbiq;, omnis autem creatura neceſſariò eſt alicubi, ſed non vbiq;, dico quòd penitus ignoro. Hæc Henricus ad literam: ex quibus verbis ſatis clarè habemus, non poſſe intelligere Henricum quomodo illud ſit inconueniens, quod illi adducunt pro inconuenienti.

Tertium inconueniens eſt, quòd niſi concedatur, quòd ſit alicubi, ſit concedendū quod nuſquam ſit. Ad quod audiatis beatum Thomam, in primo ſentētiarum di. 37. ſic reſpondentem: Dicendum, inquit, quod hoc non reputo inconueniens, quòd an-

gelus ſine loco poſſit eſſe, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet: nec eſt inconueniens, vt tunc nuſquam vel in nullo loco eſſe dicatur, ſed tamē hoc non eſt imaginabile, quia imaginatio continuum non tranſcendit: hæc Thomas ad literam.

Ad tertium dico, quòd argumentatio illa procedit ex non pleno intellectu noſtræ poſitionis: Non enim poſitio per operationem, per quam dicit locari rem incorpoream, intelligit ſolùm operationem quę eſt exterior motio localis vel alteratio realis, vt aliqualiter etiam tetigimus in reſponſione ad primum, in expoſitione articuli Pariſienſis: ſed capit operationem largè, pro omni motu vel influxu vel habitudine, ſignificata per modū operationis trāſeuntis in corpus: & exeuntis ab angelo vel econtrá. Et quòd ille ſit intellectus poſitionis, patet ex verbis Thomæ in primo ſententiarum diſt. 37. q. [illegible] articulo primo: vbi videtur ſequi iſtam opinionē, qui ſic dicit. Relinquitur igitur, quòd angelus non poteſt diffiniri & determinari ad locum niſi per actionē vel operationem: dico autem operationem communiter, ſecundum quod angelus ſe habet ad corpus contentum in loco, per modum præſidentis aut miniſtrantis, aut aliquo modo agentis, aut patientis. hæc Thomas ad verbum. Ex quibus verbis patet reſponſio ad argumentum, quia licet angeli non habeant operationem erga cœlum empyreum, quæ ſit motio localis vel realis alteratio, habent tamen aliquid ſe habens per modum operationis tranſeuntis, quale eſt præſidentia vel aliquid ſimile.

Ad quartum, cui adeò innitebatur ille Magiſter generalis, & ſi quid ſit dicendum, ſatis patere poſſet ex verbis Henrici ſuprà allegatis in ſolutione ſecundi, tamen audiamus, & quid ſanctus Thomas dicat de illa ratione. Dicunt quidam quòd angelus non eſt in loco circumſcriptiuè ſed definitiuè, quia determinatur ad locum aliquem, ſic quod eſt in hoc loco, ita quòd non eſt in alio, cùm eſſentia eius finita eſt: eo enim q creata eſt, dicunt quòd oportet intelligere, quòd ſit determinata ad locum aliquem. Sed iſta eſt valde rudis probatio, quia procedit ex æquiuocatione finis. Cùm enim dicitur eſſentia angeli finita, accipitur finis pro fine eſſentiæ & virtutis, ſecundùm quod definitio terminus dicitur, & non pro fine dimenſionis: locus autem dicitur finitus, ſecundum tres quantitatis dimenſiones. Finis autem ſecundum vtranq; acceptionē, nullam commenſurationem ſeu proportionem habet, vnde non oportet, vt quod finitum eſt, in eſſentiam ad terminos loci finiatur: hæc Thomas ad literam. Ex quibus ſequitur, quòd ſi non mentitur Thomas, rudis eſt iſte Magiſter, qui rudem probationem ſuam vocabat demonſtrationem.

Ad aliam rationem de puncto, dico quòd adhuc eſt rudior prima ratione. Punctus enim, eſt res de genere quantitatis, habens ſitum de ſua natura: res autem Incorporea omnino abſtrahit à ſitu, & profectò magna eſt ruditas imaginari, ſimiliter eſſe de indiuiſibilitate rei incorporeæ, & de indiuiſibilitate puncti, quod vt etiam fiat clarius iſti Magiſtro, dicat mihi ipſe quæſo: Si eſſet vnitas ſeparata, vtrum haberet determinatum ſitum. Certè patet quòd non, quandoquidem per hoc diſtinguitur vnitas à puncto, quòd punctus eſt, poſitionem habens, vnitas autem non. Sed manifeſtum eſt, quòd angelus & quælibet ſubſtantia incorporea, adhuc eſt abſtractior quàm ſit quæcunq; quātitas ſiue continua ſiue diſcreta. Metaphyſica enim, vt patet ſecundùm omnes, eſt de abſtractioribus quàm ſit arithmetica, quę eſt vna ex mathematicis, ergo multò minus poterit dici de angelo, quòd habeat ſitum, quod ſi iſte Magiſter non poteſt imaginari abſtractionem angeli, ſaltem qualis eſt abſtractio vnitatis, audiat quid de ipſo ſit dicendum ſecundùm Henricum. Is enim in loco, vbi ſuprà de iſta loquens materia, inquit. Qui ergo non poſſunt angelum intelligere ſecundùm rationē ſubſtantiæ ſuæ, vt vnitatem abſq; ratione puncti, ſunt illi de quibus dicit Commentator ſuper ſecundo Metaphyſicæ, in quibus virtus imaginatiua dominatur ſuper virtutem cogitatiuā, & ideo vt dicit. Videmus iſtos non credere demonſtrationibus, niſi imaginatio eos comitetur: & quicquid cogitant, quātum eſt aut ſitum habens, in quanto vt punctus, vnde tales melancholici ſunt, & optimi fiunt mathematici, ſed ſunt naturales inepti. Hæc Henricus ad verbum. Ex quibus ſequitur, quòd ſecundùm Henricum iſte Magiſter ſit malè diſpoſitus ad ſtudium philoſophiæ naturalis, peius ad ſtudium Metaphyſicæ, peſſimè ad ſtudium Theologiæ, quæ etiam eſt de abſtractioribus: relinquitur ergo ei ſolùm aptitudo ad Mathematica, in quibus cùm ſe non exercuerit, quod in-

dicium

dicium de eo faciendum ſit, relinquatur ipſimet vt iudicet.

Poſtquam ſolutæ ſunt rationes, quæ communiter ſolent adduci contra fundamẽta poſitionis, quam ego ſum ſecutus in concluſione mea, de modo deſcenſus Chriſti, volo & afferre verba Alberti noſtri, non minus profectò doctrina quàm cognomẽto Magni, quæ memini me legiſſe apud eum de iſta materia, in libro Phyſicorum. Tractatu enim primo 4. libri, capitulo primo, poſtquam illud expoſuit Ariſtotelis, quòd antiqui decipiebantur, credentes: Quòd ſicut quod non eſt, nõ eſt in loco, ita nihil ſit ens, niſi in loco digrediens: deinde ſuper iſto paſſu ſic inquit. Sunt autem etiam multi modernorum, qui concedunt conſequens huius conſequentiæ, licet ſciant non valere conſequentiam: Ex logicis enim ſcimus non valere conſequentiam, in qua proceditur à deſtructione antecedentis, ad deſtructionem conſequentis. Et ideò licet verum ſit, quòd illud quod non eſt, nuſquam eſt, tamen non propter hoc ſequitur id quod eſt, alicubi eſt, & licet hoc non ſequatur ex dictis, tamen ſunt multi qui dicunt: Quòd omne quod eſt, in aliquo loco eſt, vtentes tali ratione. Quia omne quod eſt, vnum aliquod particulare eſt: Particulare autẽ eſt hîc & nunc, & quod eſt hîc nunc, alicubi eſt. Ergo omne quod eſt, alicubi eſt. Amplius omne quod eſt, definitæ eſſentiæ eſt, quia intra terminos ſui coarctatur, & quod definitæ eſſentiæ eſt, in loco definitur, & quod in loco definitur, in loco eſt aliquo. Diſtinguunt autem iſti per Ioannem Damaſcenũ dicentem, Aliquid in loco eſſe, dici dupliciter. Eſt enim aliquid circumſcriptiuè, cui principium & medium & vltimum aſſignatur in loco, & hoc modo dicunt corpora eſſe in loco. Eſt item aliquid in loco definitiuè, cuius eſſentia ſic finitè clauditur in vno loco, quòd extra ipſum nihil ſui inuenitur: & hoc modo indiuiſibilia dicunt eſſe in loco & ſimiliter intelligentias & animas, &c. Sed nos iſta non credimus: nam & vltimum cœlum nõ definitur, nec circumſcribitur loco eo, quod omne quod eſt in loco clauditur, & continetur à loco: in quo eſt & intelligẽtia per naturam ſuam, non eſt in loco, nec in aliqua loci differentia. Hæc Albertus ad literam, vſitatam illam diſtinctionem de eſſe in loco, definitiuè & non circumſcriptiuè non approbans, quam tamen diſtinctionem, aliquo modo negari quidam Magiſtri omnino nephas exiſtimabant.

Nunc vltimò reſtat, vt oſtendã, qualiter ſunt intelligenda verba concluſionis meæ, & declarem etiam de virtute ſermonis ipſam eſſe catholicam. dixit ergo concluſio: *Chriſtus non veraciter & quantum ad realem præſentiam (vt ponit Thomas & communis via) deſcendit ad inferos, ſed ſolùm quò ad effectum.* Vbi eſt notandum quod Li, & vbi dicitur, & quantum ad realem pręſentiam tenetur copulatiuè: & Li vt cùm dicitur, vt ponit Thomas tenetur ſpecificatiuè & determinatiuè, vt mox declarabo. Ex quibus patet, quòd prędicta concluſio eſt vna propoſitio copulatiua negatiua, vel de copulato extremo negatione præpoſita coniunctioni copulatiuè: cuius ſenſus eſt. Non eſt ita, quòd Chriſtus veraciter & quantum ad realem præſentiam, eo modo quo ponit Thomas, deſcenderit ad inferos, &c. & illa copulatiua æquiualet vni diſiunctiuæ affirmatiuæ, de partibus contradicentibus ſcilicet iſti. Chriſtus non deſcendit veraciter ad inferos, vel non deſcendit ad inferos ſecundùm realem præſentiam, &c. Ex quo ſequitur, quòd ex dicta concluſione, inferendo quòd Chriſtus non veraciter deſcendit ad inferos, eſt arguere à tota diſiunctiua affirmatiua, ad alteram eius partem determinaté. Talis autem argumentatio peccat ſecundùm cõſequens. Diſiunctiua enim affirmatiua, eſt conſequens ad alteram eius partem. ſequitur vlteriùs quod ratione falſitatis prędictæ partis, non debet falſificari tota diſiunctiua prędicta: vnde in ſimili, iſta propoſitio eſt vera. Socrates eſt homo: & illa eſt falſa, Socrates eſt homo, & Deus nõ eſt Deus: ex qua arguere, Ergo Socrates non eſt homo: profectò puerile eſt. At ſimile ex iſta copulatiua negatiua Chriſtus non veraciter, & quãtum ad realem præſentiã, vt ponit Thomas, deſcendit, &c. arguere, Ergo Chriſtus non veraciter deſcendit: puerile eſt, & hominis penitùs neſciẽtis logicam, nec philoſophiam nedum theologiam.

Li vocabulum Italicũ, aduerbium ſcilicet Latinis Ibi, in loco.

Non ſolùm autem non intendo in concluſione mea iſtam propoſitionem eſſe veram, Chriſtus non veraciter deſcendit ad inferos, ſed neq; iſtam, Chriſtus vel anima Chriſti, non fuit præſentialiter in inferno, & per realem ac veram præſentiam ſuę ſubſtantiæ, ſed ſolùm intendo, ꝙ non fuit ibi per realem præſentiam: eo modo quo ponit Thomas & cõmunis via. Ideo dixi quod Li vt tenetur ſpecificatiuè & determinatiuè de Li realis præſentia. Ideo non valet, non fuit ibi realiter præſens eo modo, quo talis

gelus ſine loco poſſit eſſe, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet: nec eſt inconueniens, vt tunc nuſquam vel in nullo loco eſſe dicatur, ſed tamẽ hoc non eſt imaginabile, quia imaginatio continuum non tranſcendit: hæc Thomas ad literam.

Ad tertium dico, quòd argumentatio illa procedit ex non pleno intellectu noſtræ poſitionis: Non enim poſitio per operationem, per quam dicit locari rem incorpoream, intelligit ſolùm operationem quę eſt exterior motio localis vel alteratio realis, vt aliqualiter etiam tetigimus in reſponſione ad primum, in expoſitione articuli Pariſienſis: ſed capit operationem largè, pro omni motu vel influxu vel habitudine, ſignificata per modũ operationis trãſeuntis in corpus: & exeuntis ab angelo vel econtrà. Et quòd ille ſit intellectus poſitionis, patet ex verbis Thomæ in primo ſententiarum diſt. 37. q. articulo primo: vbi videtur ſequi iſtam opinionẽ, qui ſic dicit. Relinquitur igitur, quòd angelus non poteſt diffiniri & determinari ad locum niſi per actionẽ vel operationem: dico autem operationem communiter, ſecundum quod angelus ſe habet ad corpus contentum in loco, per modum præſidentis aut miniſtrantis, aut aliquo modo agentis, aut patientis. hæc Thomas ad verbum. Ex quibus verbis patet reſponſio ad argumentum, quia licet angeli non habeant operationem erga cœlum empyteum, quæ ſit motio localis vel realis alteratio, habent tamen aliquid ſe habens per modum operationis tranſeuntis, quale eſt præſidentia vel aliquid ſimile.

Ad quartum, cui adeò innitebatur ille Magiſter generalis, & ſi quid ſit dicendum, ſatis patere poſſet ex verbis Henrici ſuprà allegatis in ſolutione ſecundi, tamen audiamus, & quid ſanctus Thomas dicat de illa ratione. Dicunt quidam quòd angelus non eſt in loco circumſcriptiuè ſed definitiuè, quia determinatur ad locum aliquem, ſic quod eſt in hoc loco, ita quòd non eſt in alio, cùm eſſentia eius finita eſt: eo enim ꝙ creata eſt, dicunt quòd oportet intelligere, quòd ſit determinata ad locum aliquem. Sed iſta eſt valde rudis probatio, quia procedit ex æquiuocatione finis. Cùm enim dicitur eſſentia angeli finita, accipitur finis pro fine eſſentiæ & virtutis, ſecundùm quod definitio terminus dicitur, & non pro fine dimenſionis: locus autem dicitur finitus, ſecundum tres quantitatis dimenſiones. Finis autem ſecundum vtranq; acceptionẽ, nullam commenſurationem ſeu proportionem habet, vnde non oportet, vt quod finitum eſt, in eſſentiam ad terminos loci finiatur: hæc Thomas ad literam. Ex quibus ſequitur, quòd ſi non mentitur Thomas, rudis eſt iſte Magiſter, qui rudem probationem ſuam vocabat demonſtrationem.

Ad aliam rationem de puncto, dico quòd adhuc eſt rudior prima ratione. Punctus enim, eſt res de genere quantitatis, habens ſitum de ſua natura: res autem incorporea omnino abſtrahit à ſitu, & profectò magna eſt ruditas imaginari, ſimiliter eſſe de indiuiſibilitate rei incorporeæ, & de indiuiſibilitate puncti, quod vt etiam fiat clarius iſtĩ Magiſtro, dicat mihi ipſe quæſo: Si eſſet vnitas ſeparata, vtrum haberet determinatum ſitum. Certè patet quòd non, quandoquidem per hoc diſtinguitur vnitas à puncto, quòd punctus eſt, poſitionem habens, vnitas autem non. Sed manifeſtum eſt, quòd angelus & quælibet ſubſtantia incorporea, adhuc eſt abſtractior quàm ſit quæcunq; quãtitas ſiue continua ſiue diſcreta. Metaphyſica enim, vt patet ſecundùm omnes, eſt de abſtractioribus quàm ſit arithmetica, quę eſt vna ex mathematicis, ergo multò minus poterit dici de angelo, quòd habeat ſitum, quod ſi iſte Magiſter non poteſt imaginari abſtractionem angeli, ſaltem qualis eſt abſtractio vnitatis, audiat quid de ipſo ſit dicendum ſecundùm Henricum. Is enim in loco, vbi ſuprà de iſta loquens materia, inquit. Qui ergo non poſſunt angelum intelligere ſecundùm rationẽ ſubſtantiæ ſuæ, vt vnitatem abſq; ratione puncti, ſunt illi de quibus dicit Commentator ſuper ſecundo Metaphyſicæ, in quibus virtus imaginatiua dominatur ſuper virtutem cogitatiuã, & ideo vt dicit. Videmus iſtos non credere demonſtrationibus, niſi imaginatio eos comitetur: & quicquid cogitant, quãrum eſt aut ſitum habens, in quanto vt punctus, vnde tales melancholici ſunt, & optimi fiunt mathematici, ſed ſunt naturales inepti. Hæc Henricus ad verbum. Ex quibus ſequitur, quòd ſecundùm Henricum iſte Magiſter ſit malè diſpoſitus ad ſtudium philoſophiæ naturalis, peius ad ſtudium Metaphyſicæ, peſſimè ad ſtudium Theologiæ, quæ etiam eſt de abſtractioribus: relinquitur ergo ei ſolùm aptitudo ad Mathematica, in quibus cùm ſe non exercuerit, quod iudicium

dicium de eo faciendum ſit, relinquatur ipſimet vt iudicet.

Poſtquam ſolutæ ſunt rationes, quæ communiter ſolent adduci contra fundamēta poſitionis, quam ego ſum ſecutus in concluſione mea, de modo deſcenſus Chriſti, volo & afferre verba Alberti noſtri, non minus profectò doctrina quàm cognomēto Magni, quæ memini me legiſſe apud eum de iſta materia, in libro Phyſicorum. Tractatu enim primo 4. libri, capitulo primo, poſtquam illud expoſuit Ariſtotelis, quòd antiqui decipiebantur, credentes: Quòd ſicut quod non eſt, nō eſt in loco, ita nihil ſit ens, niſi in loco digrediens: deinde ſuper iſto paſſu ſic inquit. Sunt autem etiam multi modernorum, qui concedunt conſequens huius conſequentiæ, licet ſciant non valere conſequentiam: Ex logicis enim ſcimus non valere conſequentiam, in qua proceditur à deſtructione antecedentis, ad deſtructionem conſequentis. Et ideò licet verum ſit, quòd illud quod non eſt, nuſquam eſt, tamen non propter hoc ſequitur id quod eſt, alicubi eſt, & licet hoc non ſequatur ex dictis, tamen ſunt multi qui dicunt: Quòd omne quod eſt, in aliquo loco eſt, vtentes tali ratione. Quia omne quod eſt, vnum aliquod particulare eſt: Particulare autē eſt hîc & nunc, & quod eſt hîc nunc, alicubi eſt. Ergo omne quod eſt, alicubi eſt. Amplius omne quod eſt, definitæ eſſentiæ eſt, quia intra terminos ſui coarctatur, & quod definitæ eſſentiæ eſt, in loco definitur, & quod in loco definitur, in loco eſt aliquo. Diſtinguunt autem iſti per Ioannem Damaſcenū dicentem, Aliquid in loco eſſe, dici dupliciter. Eſt enim aliquid circumſcriptiuè, cui principium & medium & vltimum aſſignatur in loco, & hoc modo dicunt corpora eſſe in loco. Eſt item aliquid in loco definitiuè, cuius eſſentia ſic finitè clauditur in vno loco, quòd extra ipſum nihil ſui inuenitur: & hoc modo indiuiſibilia dicunt eſſe in loco & ſimiliter intelligentias & animas, &c. Sed nos iſta non credimus: nam & vltimum cœlum nō definitur, nec circumſcribitur loco eo, quod omne quod eſt in loco clauditur, & continetur à loco: in quo eſt & intelligētia per naturam ſuam, non eſt in loco, nec in aliqua loci differentia. Hæc Albertus ad literam, vſitatam illam diſtinctionem de eſſe in loco, definitiuè & non circumſcriptiuè non approbans, quam tamen diſtinctionem, aliquo modo negari quidam Magiſtri omnino nephas exiſtimabant.

Nunc vltimò reſtat, vt oſtendā, qualiter ſunt intelligenda verba concluſionis meæ, & declarem etiam de virtute ſermonis ipſam eſſe catholicam. dixit ergo concluſio: *Chriſtus non veraciter & quantum ad realem præſentiam (vt ponit Thomas & communis via) deſcendit ad inferos, ſed ſolùm quò ad effectum.* Vbi eſt notandum quod Li & vbi dicitur, & quantum ad realem præſentiam tenetur copulatiuè: & Li vt cùm dicitur, vt ponit Thomas tenetur ſpecificatiuè & determinatiuè, vt mox declarabo. Ex quibus patet, quòd prędicta concluſio eſt vna propoſitio copulatiua negatiua, vel de copulato extremo negatione præpoſita coniunctioni copulatiuè: cuius ſenſus eſt. Non eſt ita, quòd Chriſtus veraciter & quantum ad realem præſentiam, eo modo quo ponit Thomas, deſcenderit ad inferos, &c. & illa copulatiua æquiualet vni diſiunctiuæ affirmatiuæ, de partibus contradicentibus ſcilicet iſti. Chriſtus non deſcendit veraciter ad inferos, vel non deſcendit ad inferos ſecundùm realem præſentiam, &c. Ex quo ſequitur, quòd ex dicta concluſione, inferendo quòd Chriſtus non veraciter deſcendit ad inferos, eſt arguere à tota diſiunctiua affirmatiua, ad alteram eius partem determinaté. Talis autem argumentatio peccat ſecundum conſequens. Diſiunctiua enim affirmatiua, eſt conſequens ad alteram eius partem. ſequitur vlteriùs quod ratione falſitatis prędictæ partis, non debet falſificari tota diſiunctiua prędicta: vnde in ſimili, iſta propoſitio eſt vera. Socrates eſt homo: & illa eſt falſa, Socrates eſt homo, & Deus nō eſt Deus: ex qua arguere, Ergo Socrates non eſt homo: profectò puerile eſt. At ſimile ex iſta copulatiua negatiua Chriſtus non veraciter, & quātum ad realem præſentiā, vt ponit Thomas, deſcendit, &c. arguere, Ergo Chriſtus non veraciter deſcendit: puerile eſt, & hominis penitùs neſciētis logicam, nec philoſophiam nedum theologiam.

Li vocabulum Italicū, aduerbium ſcilicet Latinis Ibi, in loco.

Non ſolùm autem non intendo in concluſione mea iſtam propoſitionem eſſe veram, Chriſtus non veraciter deſcendit ad inferos, ſed neq; iſtam, Chriſtus vel anima Chriſti, non fuit præſentialiter in inferno, & per realem ac veram præſentiam ſuę ſubſtantiæ, ſed ſolùm intendo, ꝙ non fuit ibi per realem præſentiam: eo modo quo ponit Thomas & cōmunis via. Ideo dixi quod Li vt tenetur ſpecificatiuè & determinatiuè de Li realis præſentia. Ideo non valet, non fuit ibi realiter præſens eo modo, quo talis

Doctor dicit: ergo non fuit ibi realiter præſens. Tenet autem communis via, id eſt, via Scoti, Bonauenturæ & omnium Scotiſtarũ & quaſi omnium Nominalium, ꝙ ita fuerit ibi præſens, quòd ſua ſubſtantia fuerit ei ratio præſentialitatis & locabilitatis: quam opinionem quia etiam Thomas mihi videtur ſequi in iſta materia, ideo dixi, vt ponit Thomas & communis via. Communem viam theologorũ appellans, quæ cõmuniter nunc tenetur Pariſijs, vbi præcipuè viget ſtudium theologię, ibi autem ferè omnes incedunt in iſta materia, de præſentialitate animæ ad locũ cum Scotiſtis & Nominalib⁹: & ego propter hoc ſolum, id eſt, propter reuerentiã vniuerſitatis Pariſienſis, nolui ponere hãc meam concluſionẽ, niſi tanquam probabilẽ, etiam quòd viderem ipſam ſecundùm viam multorũ probatiſſimorũ doctorũ poſſe etiam aſſertiuè poni: ꝙ autem Li vt poſſit teneri in cõmuni modo loquendi determinatiuè patet. Nam ſi quis dicat, attributa non diſtinguuntur, vt dicit Scotus, apud omnes propoſitio haberet duplicẽ ſenſum proprium: Vnus eſſet capiendo Li vt relatiuè, & æquipolleret huic dictioni, ꝙ ac ſi diceretur attributa non diſtinguuntur, quòd ſcilicet attributa non diſtingui dicit Scotus, & propoſitio eſſet falſa, etiam ſecundũ Thomiſtas, quia etiam ipſi concedunt attributa aliquo modo diſtingui. Alius ſenſus eſſet capiendo Li vt determinatiuè & ſpecificatiuè, æquipolleret huic dictioni, eo modo, quo ac ſi diceretur attributa non diſtinguuntur, eo modo diſtinctionis quo dicit ea diſtingui Scotus, & tunc apud Thomiſtas propoſitio eſſet vera: & ita eſt in qualibet propoſitione, vbi poſt recitatam opinionem, ponitur authoritas alicuius coniuncta per hanc dictionẽ, vt. Si ergo iſte modus loquẽdi, & proprius & vſitatiſſimus apud omnes theologos cõcedatur, oportet ꝙ etiam concedãt, quod in propoſitione noſtra, in qua dicitur Chriſtus non deſcẽdit, vt dicit Thomas, Li vt ſicut poteſt teneri relatiuè, vt ſit ſenſus. Chriſtus non deſcendit, quòd ſcilicet Chriſtũ deſcendiſſe dicit Thomas. Ita etiam, & tam bene & tam propriè teneri ſpecificatiuè ęquipollendo huic, licet Chriſtus deſcenderit præſentialiter, non tamẽ eo modo pręſentialiter, quo dicit cõmunis via, & eſt ſenſus, quem ego intendo.

Sed diceret fortè quiſpiam adhuc non effugis, quia deinde addis, ſed ſolùm quo ad effectum, ergo nõ ſolùm excludis realem pręſentiam, eo modo, quo ponit eam communis via, ſed ſimpliciter omnem realem præſentiã, ex quo dicis, quòd ſolùm quò ad effectum, ita quòd dicent iſti, propoſitio non tamen eſt negatiua, copulatiua vt dicis negando, ſcilicet præſentialitatẽ ad modum Thomæ, &c. ſed etiam affirmatiua, dicẽs, ſcilicet affirmatiuè, quod Chriſtus ſolùm quo ad effectũ fuit in inferno. Sed rudis eſt hæc obiectio, nam hęc dictio, ſed, eſt dictio aduerſatiua, & vigore eius importatur, per ſequentia ad ipſam, veritas affirmatiua oppoſita dicto, quod negat pars ſuperior concluſionis, cui iſta aduerſatur. Si ergo vt probatũ eſt in ſuperiori parte, negatur ſolùm præſentialitas animæ per ſubſtantiã, non quantum ad quod, ſed quantũ à quo, id eſt, quòd non negatur ſubſtantiam fuiſſe præſentem, ſed ſubſtãtiam fuiſſe rationem præſentialitatis: ita etiam in iſta vltima parte, quæ ponit affirmatiuam præciſè aduerſantem illi, fuiſſe in inferno per effectum eſt accipiendum, nõ quantùm ad rem locatam, ſed quantùm ad rationem locandi, vt breuiter ſit ſenſus qui etiam rudibus patere poteſt: quod ex quo ſubſtantiæ finitas, non fuit ei ratio localis pœnitẽtiæ, ſolus effectus fuit ei talis ratio. Recolligendo ergò breuiter dico: Quòd Chriſtus veraciter deſcenderit ad inferos, & quòd per realem præſentiam fuit in inferno: ſed dico, quòd non eo modo veraciter & pręſentialiter fuit, ibi quò dicit Thomas & communis via: Quia ſcilicet ſua ſubſtãtia, non fuit ſibi ratio eſſendi in loco, vt ponunt illi, ſed ſua operatio. Et hæc opinio quàm ſit probabilis, & à quàm multis Catholicis & excellẽtiſſimis doctoribus credita, iam ſatis patuit ſuprà, quòd etiam de virtute ſermonis ſit vera, & non hæretica iudicanda, ſatis explicauimus: ſcimus enim quòd illa eſt vera. Chriſtus non vt Deus & homo (vt ponit Arrius) ſatisfecit pro nobis, quia licet verum ſit, quòd vt Deus & homo, falſum eſt tamen, quòd eo modo exiſtens homo & Deus, quo ponit Arrius: ita licet ſit verum, quòd veraciter & præſentialiter fuerit Chriſtus in inferno, tamen probabile eſt, & à multis creditum, quòd non eo modo veraciter & pręſentialiter, quo Thomas dicit & communis via, modo ſuprà expoſito.

Sed vnus videtur reſtare ſcrupulus, quòd hæc non fuerit mea intentio, cùm poſui concluſionem. Quia ſi Thomas in primo ſententiarum tenet iſtam viam, etiam ipſe quòd operatio ſit ratio angelum eſſe in loco, videtur quòd concluſio etiam ſit vera

ſecundùm

ſecundùm Thomam, quare cùm ego dicam, nō vt ponit Thomas, videtur quòd aliud ego ſim opinatus de illo deſcenſu, quàm id quod dixi. Hunc autem ſcrupulum nō haberent, ſi benè meas concluſiones conſideraſſent. Ego enim huius ſum opinionis, ꝙ Thomas in hac materia, de modo eſſendi in loco, rerum ſeparatarū, diuerſa ſenſerit, & non vbiq; eandem ſequutus ſit opinionem. Quare licet in primo ſententiarum, videatur tenere iſtam viam, quam ego ſequor, in concluſione tamē & alibi, vt in quarto ſententiarum, & maximè in tertia parte Summæ, vbi tractat de hoc deſcenſu, & ex qua potiùs, quàm ex ſcripto iudicanda eſt opinio eius, videtur eſſe cum opinione Scotiſtarum, Quòd ita fuit ibi per eſſentiam, quòd ſua eſſentia fuerit ſibi ratio locabilitatis, & non effectus ſolùm vel operatio. Dicit enim Thomas ibi: Quòd anima Chriſti fuit per effectum in alijs partibus inferni, per eſſentiam autem in lymbo, &c. ex hoc dicto ego arguo ſic. Vbicunq; eſt aliquid, per id quod eſt ſibi ratio locabilitatis, ibi eſt per ſuam ſubſtantiam & realem præſentiam: Ergo ſi effectus fuit animæ Chriſti ratio locabilitatis, vbicunq; fuit per effectum, ibi fuit per realem præſentiam ſuæ ſubſtantiæ: ſed ſecundum Thomam alicubi fuit per effectum, vbi non fuit per realem ſui præſentiam: ergo, ſecundùm Thomam effectus non fuit ei ratio locabilitatis: hoc me mouit ad probabiliter credendū, Thomam in hoc articulo ambulare cum Scotiſtis: Sed quicquid ſit de opinione Thomæ, nihil ad propoſitū, quia errare in opinione Thomæ, nō eſt errare in fide, & ſępe eſt multiplex opinio inter Thomiſtas de opinione eius: ſufficit hoc quod euidēter apparet, quòd cùm ego poſui concluſionem, credidi hanc eſſe opinionem Thomæ, & quòd ego nunc extorqueo, propoſitionem ad ſenſum alienū, ab eo quem tunc habebam. Quod enim ego hoc à principio crediderim, & hæc fuerit ſententia mea, de opinione Thomę, cùm poſui concluſiones, ex hoc patet euidentiſſimè, quia ego iſtam poſui concluſionem, quòd de modo eſſendi in loco angelorum non differunt Thomas & Scotus.

Scitur autem, quòd expreſsè Scotus dicit, quòd ſecluſa omni operatione, adhuc ſubſtantiæ incorporeę debetur locus: quare oportuit, quòd ego crederem, Thomam eſſe in hac ſententia: & ideò, licet ego firmiter tenerem, quòd Chriſtus veraciter & præſentialiter fuerit in inferno, & in hoc conuenirem cum Thoma, & cum omnibus Catholicis, tamen quia ego putabam Thomam credere ſuam ſubſtantiam fuiſſe ſibi rationem locabilitatis & non operationem, ideò dixi in concluſione mea, non eo modo quo ponit Thomas & communis via.

Nec debet alicubi videri mirabile, quòd Thomas in vno loco ſequatur vnam opinionem commentatoris de geniris ex putrefactione, quam deinde in ſeptimo Metaphyſicæ & alibi reprobat. Item in ſecundo ſentētiarum ſequitur opinionē Commentatoris de materia cœli, quam deinde & in ſecundo cœli reprobat & in Summa. Item in quarto & in quęſtionibus ſuper Boëtium de Trinitate, tenet viam Commentatoris de dimenſionibus interminatis, & in libello deinde proprio, vt creditur, & in multis alijs locis illā non tenet. Item in primo ſententiarū dicit, ꝙ eadem actione intelligitur ipſum intelligibile & ipſum intelligere. In prima verò parte ſummæ, & in tertio ſentētiarū tenet actionē reflexam differe à directa. Item in ſcripto tenet, quòd anima Chriſti ſecundùm quod corpori coniungibilis fuerit, ſicut anima viatoris, ſecundùm verò ꝙ verbo coniungibilis, vt anima comprehenſoris. In ſumma autem tenet, quòd anima Chriſti totaliter, & quantum ad omnia, fuit ſicut anima comprehenſoris, & quòd ipſa claritatis impaſſibilitatisq; dotem in corpus non transfuderit, fuiſſe ex diſpenſatione diuina. Item & de ſcientia Chriſti aliter ſentit in ſcripto, & aliter in Sūma: & ità de multis alijs, quod eſt videre, in quibus ipſe diuerſas diuerſis in locis ſequutus eſt opiniones. Quòd ſi iſti omninò contendunt opinionem illam de modo eſſendi, in loco ſecundum operationem eſſe, etiam Thomiſtæ nihil plus habebūt contra me, niſi quòd opinio mea de modo deſcenſus Chriſti, tantò eſt probabilior, & minus eſt hæretica iudicanda, quantò etiam ſecundùm opinionem ſancti Thomæ eſt vera.

Ob id autem magis miror à Magiſtris iſtis damnatam concluſionem meam, quòd antequam iſtam concluſionem hæreticam iudicarent, ſuper ea ipſemet meam intentionem his verbis nō modò declarauerām, ſed etiam ſcribendam annotandamq; dictaueram, ſic dicens. Nemo intelligat me ex hac concluſione dicere animam Chriſti non deſcendiſſe ad inferos, & animam Chriſti in triduo non fuiſſe in inferno, imò

vtrunq; confiteor: ſed dico, quòd neq; motus localis, neque alicubi locari competit alicui ſubſtantiæ ſeparatæ, ſicut erat anima Chriſti, niſi ratione operationis. Hæc præciſè & non alia, de verbo ad verbum eis notanda pronunciaui, pro breui declaratione huius concluſionis, quam cùm adhuc poſtea hæreticam iudicauerint, quam iam pro Catholica habere poſſint, ego non video. Et vt breuiter per modum argumentationis recapitulando oſtẽdam, errare illos in fide, qui credunt propoſitionem meam ab hæreſi non poſſe defendi, arguo ſic: Ponens concluſionem in ſe hæreticam, poteſt accuſari de hæreſi, pro quanto hæreſis eſt in intellectu. Sed ponens prædictam meam concluſionem, non poteſt ex eius poſitione accuſari de hæreſi: Ergo concluſio ſuprà dicta non eſt in ſe hæretica. Maiorem ipſi habent pro conceſſa, minorem ſic probo. Quotieſcunq; ponendo totum illud, ad quod ſequitur de neceſſitate, a propoſitio, non poteſt quis accuſari de hæreſi, etiam ponens, a propoſitionem, accuſari non poteſt: Sed ponens totum illud ad quod ſequitur, poſitio concluſionis meæ, eo modo quo à me eſt poſita, non poteſt accuſari de hæreſi: ergò & ponens ipſam propoſitionem, vt eam poſui accuſari non poteſt.

Probo minorem ſic: Contradictorium huius dicti ratio eſſendi in loco, id eſt, hîc vel ibi, modo ſuprà declarato, ſeparatis ſubſtantijs eſt operatio non finitatio naturæ, non eſt de fide: & contradictorium huius dicti non licet arguere à tota copulatiua ad alteram eius partem, non eſt de fide: & contradictorium huius dicti: Si quis poſita aliqua aſſertione negatiua vel affirmatiua, addat authoritatem alicuius doctrinę cum propoſitione, vt Li vt poteſt teneri, ita benè determinatiuè ſicut relatiuè: quia ita bene poteſt æquiualere huic dictioni: eo modo, quo ſicut huic dictioni, quòd ſimiliter non eſt de fide: & contradictorium huius dicti, per communem viam, in rebus Theologicis congruenter poſſumus intelligere viam, quæ cõmuniter tenetur in ea vniuerſitate, in qua tempore ſic dicentis, magis viget ſtudium theologiæ, non eſt de fide: & contradictoriũ huius dicti, hoc tempore, in vniuerſitate Pariſienſi magis viget ſtudiũ theologiæ quàm alibi, non eſt de fide: & contradictorium huius dicti in vniuerſitate Pariſienſi, nunc communiter tenetur, quòd finitatio naturæ ſit ratio locabilitatis ſubſtantiæ ſeparatæ, non eſt de fide: & contradictorium huius dicti, Scotus & maior pars Nominalium tenet ſupradictam opinionem, & Thomas eam videtur tenere, in tertia parte ſummæ, vbi ait de deſcenſu Chriſti: non eſt de fide. Tunc ſic. Si contradictoria horum dictorũ non ſunt de fide, ſequitur quòd iſta dicta ponere, credere & diſputare non eſt in ſe hæreticum, aut contra fidem: nec ipſa diſiunctiuè vel copulatiuè ponens, tenens & diſputans poteſt accuſari de hęreſi. Sed ad hæc dicta ſimul & copulatiuè poſita, ſequitur poſitio concluſionis meæ, vt iacet præciſè: ergo ponens concluſionem meam præciſè, vt iacet de hæreſi accuſari non poteſt.

Probationes autem omnium ſupradictorum habẽtur ex ſupraſcriptis: nam de primo dicto patet, quòd non ſolùm eſt hæreticum, ſed etiam rationalius ſuo oppoſito, & à multis Catholicis doctoribus creditum & approbatum: & in ſecundo conſentiũt omnes dialectici, & omnes theologi, qui vnquam dialecticam nouerunt: Ita de alijs omnibus, de quibus etiam, ſi quis poteſt dubitare, vera ſint an falſa, nemo tamen tam rudis eſt, tam expers omnis doctrinæ, tam ignarus fidei, & eorũ quæ ad fidem attinẽt, qui diceret illa credi non poſſe abſq; hæreſi, & ſic eorum contradictoria eſſe de fide. Tunc autem vlterius arguatur ſic: Qui credit concluſionem iſtam, Chriſtus, &c. Ex vi verborum, & ſecundum proprium, & non extortum vſum loquendi nõ poſſe habere ſenſum catholicum, credit contradictorium alicuius, vel aliquorum ex ſupradictis ſeptem dictis eſſe de fide. Sed qui aliquid tenent, eſſę de fide, quòd non ſit de fide, malè ſentiunt de fide: quia contra dictum Domini Deuteron. 4. Non addetis ad verbum quod ego loquor vobis, neq; minuetis ab eo: Ergo de concluſione mea malè, vt ſuprà ſentientes, de fide malè ſentiunt.

Vide ô Summe Pontifex, videte ô apoſtolici ordinis auguſtiſſimi ſenatores, vide ô vniuerſa Roma, imò italia, imò Chriſtianorum Eccleſia, vt conuincantur in hac prima propoſitione, in qua me maximè fulminabant, & in qua multis non tàm accuſandi me, quàm excuſandi de ſua damnatione, anſam aliquã habere videbantur: & de cæteris quidem concluſionibus patebit luce clariùs, nullam vel minimam quidẽ potuiſſe eos habere occaſionem damnandi eas de hæreſi, & iam de iſta prima in qua

erant

erant fortiores, viſum eſt qualis ſit, & rectène, an nō rectè per eos fuerit damnata, pręſertim iam explicato eis per me ſenſu, quem per eam intendebam; & verbis concluſionis ſine aliquo vel terminorum vel orationis abuſu, vel extorſione applicato. Et quamuis hoc ſufficiat ad defenſionem concluſionis meæ, tamen ad pleniorem huius materiæ diſcuſſionem, dico, quòd etiam interpretādo concluſionem eo modo, quo ipſi interpretabantur, quòd ſcilicet Chriſtus effectualiter tantùm, non præſentialiter fuerit in inferno, adhuc aliquibus fortè poſſit videri præſumptuosè per eos fuiſſe determinatum, quòd concluſio ſimpliciter eſſet hæretica: cùm ſit, quòd Durandus ordinis pręd icatorū theologus maximus, qui fortè non minus doctrina Magiſtros iſtos excedit, quàm ego excedar ab eis, tenuit illam opinionē eſſe probabilem, & cum veritate articuli bene defenſabilem. Sic enim ſcribitur in tertio ſentētiatum. Ad tertium ſic proceditur, & videtur quòd Chriſtus ſecundùm animam nō deſcenderit ad infernum, quia idem finitum non poteſt ſimul eſſe in diuerſis locis, ſed anima Chriſti cùm eſſet creatura finita, & ſtatim poſt mortem fuit in paradiſo cum anima latronis. Cui dictum eſt Luc. 23. Hodie mecum eris in paradiſo; ergo tunc ſaltem nō potuit eſſe in inferno. Item ea quæ Chriſtus fecit & paſſus eſt in natura aſſumpta, ordinata fuerunt ad ſalutem humanam, ſed ad hanc non potuiſſet, quòd Chriſtus ad Inferos deſcendiſſet, quia per paſſionem, quam in hoc mundo ſuſtinuit, liberauit nos ab omni culpa & pœna: ergo videtur quòd Chriſtus ad inferos non deſcendit.

In contrarium eſt quod dicitur in Symbolo. Deſcendit ad inferos. Et apoſtolus dicit ad Epheſios 4. Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia deſcēdit ad inferiores partes terræ. gloſſa, id eſt, ad inferos. Reſpondeo quòd cùm articulus ſit, Chriſtum ad inferos deſcendiſſe, & non poteſt intelligi ratione Diuinitatis ſecūdum quam eſt vbiq;, nec ratione corporis ſecūdùm quam fuit in ſepulchro, reſtat quòd intelligatur ratione humanæ naturæ animæ ſuppoſito, quo videnda ſunt duo. Primum eſt per quē modum anima Chriſti deſcendit ad infernum: ſecundum eſt ad quem infernum deſcendit. Quantum ad primum, ſciendum eſt, quòd cùm anima ſeparata nō ſit corpus, nec virtus in corpore, non poteſt dici, quòd anima Chriſti deſcendit ad inferos, eo genere motus vel deſcenſus, quo corpora mouentur: Eo genere motus quo angeli mouentur, non clarè patet: angeli enim dicuntur moueri de loco ad locum, in quantum ſucceſſiuè operantur in diuerſis locis: anima ſeparata non dicitur habere aliquam operationem circa locum vel circa corpus exiſtens in loco, quia cùm ex natura ſua ſit determinata ad certum corpus, nō poteſt mouere, nec agere in aliud, niſi mediante corpore proprio, ſed illo caret dum eſt ſeparata: Ergo non poteſt anima moueri de loco ad locum ratione operationis, quam habet circa locum vel circa corpus exiſtens. Nihilominus hoc non obſtante, poteſt dici anima ſeparata deſcendiſſe ad infernum dupliciter: Vno modo ſecundùm deputationem, & ſic dicuntur deſcendere ad infernū animæ damnatorum ſimpliciter: quia ſimpliciter deputatæ ſunt, vt reſumpto corpore, ſint in inferno, propter quod dicūtur ibi eſſe, vbi ſunt ſimpliciter deputatæ. Animæ autem ſanctorum patrum dicuntur in lymbo eſſe, vel ad lymbum deſcēdiſſe, propter deputationem non ſimplicem, ſed conditionatam: quia reſumpto corpore, niſi liberarentur à redemptore: hoc autem modo nō dicitur anima Chriſti deſcendiſſe ad infernum, ſcilicet propter deputationem, quia omnis talis deputatio, eſt propter culpā contractam vel commiſſam, quæ in Chriſto non fuit. Alio modo poteſt dici anima ſeparata deſcendere ad infernum ſecundùm effectum, & hoc modo poteſt dici anima Chriſti deſcendere ad infernum, propter duplicem effectum, quem habuit in illis qui erant in inferno. Vnus effectus fuit exhibitio viſionis diuinæ, qua carebant, ad quam ſe habuit paſſio Chriſti per modum meriti, & quia totum meritum dependet principaliter ab actu animæ: ideo hic effectus attribuitur ſibi, ſicut principali principio merendi. Item per appropriationem ſicut Chriſtus ſecundùm animam fuit beatus, ſic ſecundùm eam attribuitur ei fuiſſe cauſam beatitudinis in alijs. Congruum enim eſt, vt ens in potentia reducatur ad actum, per id quod in actu eſt. Alius effectus fuit ſecundùm quoſdam, ad quem ſe habuit anima Chriſti directè, per modum agentis, ſcilicet illuminare animas patrum, quæ erant in lymbo, & de myſterijs quæ cadunt ſub reuelatione. Secundum enim Dionyſium ſeptimo cœleſtis Hierarchiæ: Chriſtus ſecūdùm animam habet docere angelos, & ratione huius duplicis effectus poteſt dici anima Chriſti deſcendiſſe ad infernum.

Con-

Confirmatur autem hoc triplici ratione. Prima eſt quia moueri vel deſcendere cōpetit animæ ſeparatæ, non per modum motus corporū, ſed per modum, quo moueri competit ſubſtantiæ ſpiritali: ſed reliquis ſubſtantijs ſpiritalibus, puta Deo & angelo, non competit ſibi moueri de loco ad locum, per motum qui ſit ſubiectiuè in ipſis, ſed per effectū quem habent in alijs rebus: ergo ſimili modo competit animæ ſeparatæ, & competebat animæ Chriſti. Secunda ratio talis eſt. Chriſtus dicitur deſcendiſſe ad infernum, vt animas ſanctorū patrum illuminaret ad videndum Deum, in eodem aūt inſtanti, quo Chriſtus mortuus eſt, ſancti patres viderunt Deum. In eodem autem inſtanti non potuit anima Chriſti eſſe in inferno per motum, ergò nec deſcendit illuc ꝑ motum qui eſſet in ipſa, ſed per effectū quem habuerit in alijs. Item ſicut in illo triduo dicitur anima Chriſti fuiſſe in inferno cum animabus ſanctorum patrum, ſic in illo triduo vel parte tridui, dicitur fuiſſe in paradiſo cū anima latronis: cui dictū eſt Lucę 23. Hodie mecum eris in paradiſo. Sed id nō poteſt intelligi quo ad locum acquiſitum ꝑ motum, cùm ſecundùm ponētes ſpiritus, in loco diffinitiuè moueri de loco ad locū, idem ſpiritus non poteſt eſſe in pluribus locis, nec moueri ſimul pluribus motibꝰ, ad plura loca tendentibus: quare oportet vt intelligatur ſecundùm effectū. Quòd ſi quis dicat, quòd Paradiſus dicitur dupliciter vno modo locus corporeus, ſcilicet cœlum empyreum, & ſic non fuit anima Chriſti in paradiſo, niſi poſt aſſumptionē: alio modo dicitur paradiſus viſio diuinæ eſſentiæ, & ſic anima Chriſti fuit in paradiſo ab inſtanti conceptionis, & anima latronis in ipſo die paſſionis, per quem modum nō repugnat animæ Chriſti, quòd ſimul fuerit in paradiſo ſic dicto, id eſt, quòd viderit Deum: & ꝙ fuerit localiter in inferno, ſi ſic, inquam, dicatur, non valet, quia ſicut paradiſus dicitur dupliciter, ſic infernus: Vno enim modo dicitur infernus locus correſpondens infra terrā: alio modo carentia viſionis diuinæ: ſicut ergo anima latronis non dicitur fuiſſe cum anima Chriſti in paradiſo: niſi quia merito paſſionis Chriſti anima latronis vidit Deum, ſic anima Chriſti nō dicitur fuiſſe cum animabus electorū patrum in inferno, niſi quia animæ eorum quæ carebant viſione diuina, Et ſic dicebant eſſe in inferno, ꝙ merito huiꝰ paſſionis purgatæ ſunt ab hac carētia: vtrunq; ergo de pari debet intelligi, quò ad effectū, nō quò ad locū, vel motum localē, qui fuerit ſubiectiuè in ipſa anima.

Quamuis autem iſtud probabiliter ſit dictum, etiam ſatis videatur ſaluare articulū, & dictum ſcripturæ, quia tamen virtus diuina non comprehēditur à ratione humana, ideò non eſt pertinaciter aſſerendum, Quòd anima Chriſti, per alium modum nobis ignotum, non potuerit deſcendere ad infernum. Ad primum argumentum dicendū, Quòd idem finitum non poteſt eſſe ſimul in pluribus locis diffinitiuè vel circumſcriptiuè: nec iſto modo ponitur animam Chriſti fuiſſe ſimul in paradiſo & in inferno, ſed ſecundum effectū nihil prohibet quòd idem finitū dicatur eſſe in plurib. locis, quādo effectus ſunt compoſſibiles, & ſimul ſubſunt virtuti eiuſdē agentis: & ſic anima Chriſti dicitur fuiſſe in paradiſo ſimul & in inferno, quia merito eius, anima latronis vidit Deum, quod eſt eſſe in paradiſo: & animæ patrum quæ carebant viſione diuina, & ob hoc dicebātur eſſe in inferno, liberatæ ſunt ab hac carētia, & ꝑ conſequēs ab inferno: Imò ſecūdum vnum & eundem effectum, ſcilicet ſecundū liberationē patrum, potuit anima Chriſti, dici ſimul eſſe in paradiſo & in inferno, conſiderando terminum à quo & ad quem illius effectus: ratione enim carentiæ viſionis diuinæ, à qua fuerunt ꝑ paſſionē Chriſti liberati, potuit dici anima Chriſti fuiſſe in inferno, ratione verò viſionis diuinæ, ad quam ſunt admiſſi, potuit dici eſſe in paradiſo. Ad ſecundum dicendum, ꝙ eo ipſo quòd per paſſionem Chriſti liberati ſumus à culpa & à pœna, dicitur Chriſtus deſcendiſſe in infernū, quia merito eius paſſionis, aliqui adempti ſunt à pœnis inferni. Deſcenſus enim ille non attenditur ſecundum motum localem exiſtentem in anima, ſed ſecundum effectum quem habuit in ſaluandis: hæc Durandus ad verbum.

Qui cùm talem opinionem nunquā inueniatur retractaſſe, ſi ipſa ſit ſimpliciter hæretica, & conſequenter contra iam determinata ab Eccleſia, ſequitur quòd Durandus mortuus ſit hæreticꝰ: ô inſignis ordo Prędicatorū, & noſtrę religionis maximus ſplēdor, potes hæc pati doctorem tuum primū, fortaſſe poſt Thomā, aut ſine dubiò inter primos, cuius libri quotidiè in tuis ſcholis, in tuis clauſtris, in tuis bibliothecis habētur, leguntur, coluntur, nunc eſſe pronunciatum hęreticum? agas tu cauſam doctoris tui, ego meam egi, imò tu ô Eccleſia tuam agas cauſam, quæ permiſiſti per tot annos,

& nunc, permittis Durandum publicè legi, & tam nephandam iuxta hos magiſtros illius hæreſim, aut per ignorantiam nunquam agnouiſti, aut per negligentiam & rei diuinæ contemptum agnitam non damnâſti. Quòd ſi dicant, nõ opus fuiſſe noua damnatione, cùm hæc opinio ſit de iam damnatis, primò ex hoc ſequitur, quod dixi ſuprá: Durandum, ſcilicet mortuum eſſe hæreticum: ſecundò & Capreolum & Durandellũ, & multos alios doctores, qui opinionem Durandi recitant, & eam tamẽ de hæreſi nõ arguunt, ignaros fuiſſe & rudes in fide, nec ſciẽtes diſcernere hęreticũ à non hęretico. Tertiò dicant mihi iſti patres, vbi ipſi iſtius opinionis legerunt damnationẽ? ego quidem vt de me fatear, me eam vſquam legiſſe non memini. Conciliorum profectò determinationem nullam contra Durandum afferre poſſunt, cùm non ſolùm damnata hæc nunquam fuerit opinio in concilijs, ſed nec in aliquo eorum de ipſa habita mentio eſt. Dicta iridem ſcripturæ ſacræ allegare, contra eum neſcio quo modo poterunt: ſi non mentitur Scotus, qui dicit teſte Franciſco, quòd etiam de ipſo deſcenſu Chriſti, ne dum de modo deſcenſus, non habetur expreſſa mentio in doctrina Euangelica, & per pręmiſſa à nobis in principio, quòd patet de modo, quo vteretur fortè Durandus ad exponendum authoritates ſcripturæ, quæ viderentur eſſe contra eum.

De authoritatibus ſanctorum fortè multas poſſent adducere, dicẽtium, fuiſſe animam Chriſti in triduo in inferno, ſicut corpus fuit in ſepulchro: & ſimilia, & quicquid ſit de phantaſia Durandi, quo ſcilicet modo ipſo ſupradictas authoritates exponeret, fortè dicendo de anima hoc dici, & non de toto compoſito: quia per animam principaliter illa ſit operatus: quicquid, inquam, ipſe dicat, cuius ego opinionẽ nec teneo, nec vnquam tenui, ego hoc dico, & firmiter aſſero, non valere iſtam conſequentiam: hæc opinio eſt cõtra dicta Auguſtini vel Hieronymi vel Gregorij, & ſic de cæteris doctoribus eccleſię. ergo eſt hæretica: & huius dicti veritas, ſicut eſt à bonis omnibus & ſubtilibus theologis credita, ita à me etiam euidẽter probabitur. Quamuis enim ſanctorum doctorũ ſcriptura, extra canonẽ Bibliæ poſita, ſit tradenda & legenda, & cum debita reuerentia ſuſcipienda, non tamen ſunt eorũ dicta ita firmę authoritatis & immobilitatis, vt eis contradicere non liceat, & circa ea dubitare: niſi vel per ſcripturam ſacram aliter probentur euidenter, & expreſsè, vel firmiter per Eccleſiam ipſa authoriſantem determinatum fuerit, illa firmam veritatem & indubiam continere. Ideo per dicta ſanctorum, extra canonem Biblię, præcisè non poteſt conuinci opinio hæretica manifeſtè: nam vbi non eſt infallibilis veritas, ibi nec fides certa & indubia. Cùm fides certa veritati infallibili innitatur, imò circa talia non eſt aſſenſus infallibilis, nec adhęſio firma: ex quo enim ibi certa veritas & indubia fides non eſt, ei ſemper aſſentitur, cum dubio & cum formidine falſi: quia dicit Auguſtinus in epiſtola ad Hieronymum & vndecimo libro contra Fauſtum cap. 7. & 16. contra eundem Fauſtum, ſi ſcriptura non continet ineffabilem veritatem, & in aliqua parte ſui falſa inuenitur, nõ remanet in ea certa fides, qua ei firmiter credatur, & propter falſitatẽ repertam in vna ſui parte, tota ſuſpecta habetur, & ſic fides titubaret. Quia vt dicit Auguſtinus de fide Chriſtiana cap. ſeptimo. Titubat fides, ſi ſacrarum ſcripturarum vacillat authoritas.

Quod autem in dictis ſanctorum, extra canonem Bibliæ, non ſit veritas infallibilis, quantum ad præſens attinet, tres mihi ſuccurrunt probationes. Prima eſt quia ipſimet doctores de dictis ſuis dubitant, an in eis errauerint an non. Vnde Auguſtinus primo de Trinitate c. 1. inquit, Nec pigebit me ſicubi hæſito quærere, nec pudebit me ſicubi erro, me corrigere. & c. 2. Perinde quiſquis hoc legit, pariter vbi hęſitat, quærat, vbi errorem ſuum cognoſcit, redeat ad me, vbi meum, reuocet me. Hinc liber Retractationum Auguſtini, in quo multa ex dictis ab eo antea, damnat & retractat: vnde & ſecundo de Trinitate; Magis optabo à quolibet reprehendi, quàm ſiue ab errante, ſiue ab adulante laudari: laudator enim & errans, confirmat errorem, adulator verò allicit in errorem. Emendabit autem me Iuſtus in miſericordia, & arguet me. oleum autẽ peccatoris non impinguet caput meũ. Et ſicut dicit Guido Carmelita in libro de Hęreſib: licet Auguſtinus in his dictis loquatur humiliter, nihilominꝰ loquitur veraciter. Vnde Ipſe ad Vincentium dicit: Negare non poſſum nec debeo, ſicut in ipſis maioribus, ita In meis tam multis opuſculis, multa eſſe quæ poſſunt iuſto iudicio & nulla temeritate reprehendi: & in libro de vera Religione inquit. Quicquid in libris meis erroris inuenietur, hoc ſolum mihi eſt attribuendũ: quicquid autẽ verum aut benè expoſitũ, illud

vni

Digitized by Google

vni omnium remuneratori & largirori Deo tribuatur. Poſſunt ergo dicta Auguſtini egregij & diuini doctoris, non ſemper in omnibus continere indubiam veritatē, cùm ipſe circa ea dubitet, errauerit nec ne. Et quod dictum eſt de Auguſtino, dictum intelligatur ſimiliter de alijs doctoribus.

Secūda probatio ſumitur à diſcordia, quæ eſt inter ipſos authores. Diſcordia enim in ſcriptoribus teſtimonlum eſt falſitatis, cùm ſit neceſſe, quòd ſaltem vnus diſcordantium falſum dicat, quia neceſſariò altera pars contradictionis eſt falſa. Ideo Auguſtinus 16. de ciuitate Del, probat ſcripturæ ſacræ veritatem, ex mutua concordia ſcriptorum eius, in qua omnes concordant, & nullus ab alio diſcordat, quod atteſtantur ſcripturæ ſacræ indubiè & infallibili veritate. Vero enim, & veritati, vt dicit Philoſophus primo Ethicorum, omnia conſonant, quod nō accidit in alijs ſcripturis. Quanta enim ſit diſcordia in dictis ſanctorum extra canonicas ſcripturas, nemo nō nouit, niſi qui illorum libros non legit. Diſcordat Auguſtinus à cæteris doctoribus circa intelligentiam operum ſex dierum: quia alij ponunt, quòd Deus fecit illa ſex dierum opera, ſecundùm ſucceſſionem temporis dierum, à quibus diſcordat Auguſtinus, qui ponit omnia ſimul facta, iuxta illud: Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul. Vnde motus Auguſtinus numerat illos ſex dies, non ſecundùm ſucceſſionem temporum, ſed ſecundùm diſtinctionem cognitionis angelicæ rerum, in proprio genere, & verbo: & tamen non dicuntur illi vel iſti hæretici: & conſtat quòd vna opinionum eſt falſa, & per conſequens, dicta eorum non innituntur ineffabili veritati. Similiter diſcordant Hieronymus & Auguſtinus, quia Auguſtinus omnium Pſalmorum authorem facit Dauid, quod negat Hieronymus: diſcordant ſimiliter ſuper reprehenſione Petri à Paulo, an fuerit de peccato mortali, aut veniali ipſius Petri? Item etiam diſcordant in ceſſatione legalium, ſic quòd ſibi contradicendo, vnus neceſſariò falſum dicit: & tamen ex hoc neuter eorū hæreticus reputatur. Similiter Beda ſuper primo regū dicit, quòd Samuel fuit verus ſacerdos quod expreſsè negat Auguſtinus in libro de quæſtionibus Noui & Veteris teſtamenti, dicens: Samuelem non fuiſſe ſacerdotem, cùm non fuerit de filijs Aaron. Et Hieronymus primo cōtra Ioninianum dicit, ſimulq́; cognoſcendum eſt, ꝙ Samuel leuita non ſacerdos, nec pontifex fuit: ideoq́; non nominatur inter ſacerdotes, ſed inter eos qui inuocant nomen Domini. Dicta ergo iſtorū, non innitūtur infallibili veritati, cùm ſibi contradicant, quorū vna pars neceſſariò eſt falſa: vt patet ꝑ philoſophū. 4. Metaphyſicę. Quin ipſe Auguſt. in hac ſentētia ſibimet videtur aduerſari: nam in libro de quęſtionibꝰ Noui & veteris Teſtamenti. q. 46. dicit, Vt diximus Samuelem nō fuiſſe ſacerdotem. & tamen. 12. contra Fauſtum. cap. 35. ſic dicit: Commutatum ſacerdotiū in Samuelem reprobato Heli, & commutatum eſt regnum in Dauid, Saule reprobato: vbi clarè Auguſtinus dicit, tranſlatum ſacerdotiū in Samuelem, ſic quòd Samuel verè fuerit ſacerdos, ſicut Dauid verè fuit rex. De eodē etiam Samuele an fuerit reſuſcitatus, videtur à ſeipſo diſſentire Auguſtinus. Nam in quæſtionibus Noui & Veteris Teſtamenti. q. 27. tenet, quòd Samuel non fuit per Pythoniſſam verè reſuſcitatus, ſed dæmon in ſimilitudine Samuelis apparuit Sauli. Et in libro de Cura pro mortuis agenda ponit: Quòd anima Samuelis à dęmone verè excitata, per artē Magicam loquuta fuerit Sauli. Hieronymus etiam in illa quęſtione, an Salem fuerit Hieruſalem, videtur in quadam ſua epiſtola, de cuius titulo non memini, ſibi contrarius: qui etiam de 70. interpretibus, contrariū ſentit Auguſtinus. Item Gregorius & Dionyſius diſcordāt circa ordines Angelorū. Et ſolus Hieronymus, cæteris circa ꝓmotionē bigami aduerſatur, ipſe enim tenet & ſcribit in epiſtola ad Oceanū: Quòd bigamus ante baptiſmum, ſiue poſt baptiſmū, poteſt promoueri: ſi modò poſt baptiſmū plures nō cognouerit vxores: cui contradicūt cæteri, dicentes: Quòd bigamus, ſiue ante baptiſmū, ſiue poſt baptiſmū, nō poteſt promoueri, & in hoc exiſtimatur, iſtos meliùs dixiſſe, vt ſcribit Auguſtin. de bono Coniugali, & Ambroſius de Officijs. Item Hieronymus ad Marcellam, de quinq; quęſtionibus ſcribens dicit, ſanctos q in fine mundi inuenientur, non morituros, ſed viuos aſſumendos. Auguſtinus autē in libro de ciuitate Dei: Omnes tunc morituros affirmat. Item Hieronymus ſuper Matthęum dicit hoc dictum Pſalmi: In omnē terram exiuit ſonus eorū, &c. & illud Chriſti, Prædicabitur Euangelium hoc in vniuerſo mundo, eſſe completū per Apoſtolos. Auguſtinus aūt in epiſtola ad Heſichium, cui cōſentit Origenes ſuper Matthęū, tenet,

hoc nondum eſſe completum. Item Hieronymus ſuper epiſtola ad Titum, tenet, angelos per multa ſæcula ante mundum viſibilem extitiſſe, & Deo ſeruiſſe: quod & Ambroſius tenet in Examerон. Auguſtinus autem per Geneſim tenet, quòd ſimul cum cœlo empyreo ſint creati. Item Hieronymus in prologo libri Sapientiæ tenet, quòd ille liber ſit Philonis, & non ſit computandus inter ſacras ſcripturas: Auguſtinus autem in tertio retractionum, oſtendit ſe quandoq; tenuiſſe, quòd fuerit editus à Ieſu Sirach quod ibi retractat: & licet non exprimat à quo ſit editus, tamen in libro de doctrina Chriſtiana, ipſum enumerat inter libros. Item Hieronymus in libro Hebraicarum quæſtionum dicit: Quòd Deus antequam cœlum & terram faceret, paradiſum ante condiderat: propter illud quod dicitur: Plantauerat Deus paradiſum à principio. Auguſtinus autem ſuper Geneſim ad literam, exponit à Principio, id eſt, tertia die. Item Auguſtinus in libro de concordia Euangeliſtarum aſſerit, totam negationem Petri, factam fuiſſe in atrio Annæ, & quæ dicta ſunt inde poſt miſſum Ieſum ad Caipham, recapitulando dicta eſſe. Hieronymus autem ſuper Matthæum, videtur velle, quòd Petrus in atrio Caiaphæ negauerit, cui Beda in Lucam conſentire videtur. Item Hieronymus ſuper illud Abacuc. Mundi ſunt oculi tui: negat ſingulos angelos præpoſitos ſingulis corporalibus creaturis: & Auguſtinus in 83. quæſtionibus, tenet quòd ſic: cui conſentiunt Origenes & Damaſcenus. Item Hieronymus ſuper illud Ionæ. Tollite me, & mittite in mare, dicit, quòd licet, propria perire manu, vbi caſtitas periclitatur. Auguſtinus verò in libro de ciuitate Dei, contrarium affirmat. Multa deniq; reperiuntur talia, quibus ſancti doctores inter ſe, ſalua fide contraria conſcripſerunt. Sed nec omnia ſuccurrunt, properanti maximè: neq; enim elaborari hoc à me opus potuit exactiore diligentia, quod volui venienti ſtatim iniuſtæ infamiæ morbo occurrere, ſcripturus aliàs ſuper hac re, vt maiore ocio & cura, ita & plura & fortaſſe meliora. addam tamen & illud, quod nunc occurrit Hieronymi in epiſtola ad Auguſtinū ſic dicentis. Nec mireris, ſi in tuis libris & maximè in ſcripturarum expoſitione, quæ vel obſcuriſſimæ ſunt, quædam à recta linea diſcrepare videantur, & hoc dico non quòd in operibus tuis quædam reprehendenda iam cenſeam, neq; enim lectioni horum vnquam operam dedi, nec horum exemplariorum apud nos copia eſt, præter ſoliloquiorum tuorum libros, & quoſdam commentarios in Pſalmis: quos ſi vellem diſcutere, non dicam à me qui nihil ſum, ſed à veterum Græcorum docerem interpretationibus diſcrepare, hæc ille. Sicut ergo ipſi ad ſe inuicem, ita & nos ab eis in multis ſalua fide & veritate ſcripturæ, & ſanctæ eccleſiæ determinatione, diſſentire poſſumus.

Tertia probatio ſumitur ex ſpeciali prærogatiua ſacræ ſcripturæ, & ſanctionum vniuerſalis eccleſiæ, quibus ſolis concedimus infallibilis veritatis excellentiam. Vnde Auguſtinus contra Hieronymum in epiſtola ad eum ſic dicit. Ego enim fateor charitati tuæ ſolis ſcripturæ Libris, quæ iam canones appellantur, didici hūc timorem honoremq; deferre, vt nullum horum authorum ſcribendo erraſſe firmiſſimè credam, aut ſi aliquid in eis offendo literis, quod videatur cōtrarium veritati, nihil aliud quàm mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſecutum eſſe, vel me minimè intellexiſſe, non ambigam. Aliorum autem ſcripturas ita lego, vt quantalibet ſanctitate & doctrina polleant, nō ideò verum putem, quia ipſi ſenſerint, ſed quia vel per alios locos ſacræ ſcripturæ, vel probabili, id eſt euidenti ratione, quod à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt: nec te Frater mi, arbitror ſic libros tuos legi velle, tanquam Prophetarum & Apoſtolorum, de quorum ſcriptis, quòd omni errore careant, dubitare, nephandum eſt: abſit hoc à pia humilitate & veraci de temetipſo cogitatione. Et ipſe Auguſtinus 3. de Trinitate, Sane cùm in omnibus literis meis, non ſolùm pium lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſiderem. Veruntamen velut lectorem meum volo mihi eſſe deditum, ita correctorem nolo, ſibi: Et ſicut illis dico, nullis meis literis quaſi ſcripturis canonicis inſeruire, ſed in illis, & quod nō credebas cùm inueneris, incunctanter crede, in iſtis autem literis, quod certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firmiter tenere: ita illi dico noli meas literas ex tua opinione vel contentione, ſed ex diuina lectione, vel inconcuſſa ratione corrigere. Et Auguſtinus in Epiſtola ſiue libro ad Vincentium: Noli ergò frater contra diuinatàm multa, tam clara, tam indubitata teſtimonia colligere, vel calumniari Epiſcoporum ſcripta

minorum,ſicut Hilarij,Cypriani,vel Agrippini:nam hoc genus literarum,ab authoritate canonum diſtinguendum eſt: non enim ſic leguntur,tanquam ex eis ita teſtimonium proferatur, vt contrà ſentire nō liceat. Et in epiſtola ad Fortunatū idem Auguſtinus. Nec quorumlibet diſputationes,quamvis Catholicorū laudatorum hominū, velut ſcripturas canonicas habere debemus, vt nobis nō liceat ſalua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare ac reſpuere. Et in libro de vnico Baptiſmo: Quis neſcit canonicam ſanctam ſcripturam,Veteris & Noui Teſtamenti, certis ſuis terminis contineri, eamq́; poſterioribus omnibus Epiſcoporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitari non poſſit, vtrum verum aut ratum ſit, quicquid in ea ſcriptum conſtitit eſſe: Epiſcoporum autem literas, quæ poſt confirmatum canonem ſcriptæ ſunt,vel ſcribuntur,& per ſermonem fortè ſapientioris cuiuslibet, & per aliorum Epiſcoporum grauiorem authoritatem doctoremque prudentiam, & per concilia licere repræhendi, ſi quid in eis fortè eſt à veritate deuiatum. Poſſent infinita huiuſmodi adduci, ex quibus pateret, dicta ſanctorum in ſallibili veritati,vt præciſè ſanctorum ſunt non inniri.

Vnde & ſæpe inuenies, modernos doctores diſcedere à dictis ſanctorum: Dicit enim Robertus Olchot, quòd ſanctus vir Anshelmus, in multis deceptus, propter ignorantiam logicæ: & Ocham de actibus Hierarchicis non ſentit cum Dionyſio, & Scotus in 3. ſententiarum quaſi deſtruit totum proceſſum Anshelmi, in libro, cur Deus homo:& ita ſæpè alibi inuenies de alijs doctoribus. Volui autem hęc hîc adducere, non tàm ob Durandi opinionem, quam ego nec teneo, nec vnquam tenui, quapropter id quod mox in principio ſecundæ quæſt. tractabitur. Ex his omnibus concludo, quòd ſi non inuenitur expreſſa determinatio, vel ſcripturæ ſanctæ vel vniuerſalis eccleſiæ contra opinionem Durandi,præſumptuoſum eſt ipſam dicere ſimpliciter hæreticam: ſi autem inueniatur,ſetat oportet Durandus patienter hanc notam.

Sed dicet aliquis, eſto, quòd ſenſus tuus (quem declaraſti,re prætendere,per illam propoſitionem)ſit catholicus,eſto,quòd illum etiam permittat vis verborum,nónne & propoſitio tua poteſt facere illum ſenſum Durandi, quem tu etiam deteſtaris, & proptereatu erraſti, ponens cōcluſionem, quæ ſcandalum poſſet facere in mentibus fidelium? Ad hoc ego dico primò, quòd alia eſt ratio eorum, quæ proponuntur diſputanda, alia eorum, quæ ad doctrinam in ſcriptis traduntur legenda. Cùm enim quid diſputandum proponitur, breuis & conciſa, & inexplicita proponitur propoſitio,in ſe & verborum & ſenſuum multiplices implicans difficultates,in ipſo diſputandi congreſſu diſſoluendas, alioquin ſi omnia ibi explicarentur, diſputationi locus nō relinqueretur: propterea ambiguam, obſcuram vel æquiuocam propoſitionem ponens diſputandam, ideo excuſantur,quia futurum eſt,vt inter diſputandum ipſam diſtinguat,& declaret: qui verò doctrinaliter aliquid literis mandant, id faciūt ſcribendo, quod hîc fit diſputando: quare ibi omnia clara, dilucida & expedita eſſe debent. Secundò conſiderent ſeueriſſimi iſti cenſores, non ſolùm difficile,ſed penè impoſſibile eſſe, librare & examinare verba omnium propoſitionum,quas quis proponit, vt nulla poſſit eſſe in ſenſu ambiguitas, & erronea inde opinio nulla elici poſſit, nec ego profectò, meis propoſitionibus arrogare volo, quòd euangelicæ & Apoſtolicæ multæ propoſitiones non habent: multas enim & inter illas eſt reperire, quæ & multiplices habent intelligentias, & ad erroneum ſenſum transferri poſſunt, imò quæ & prima facie ſonare hæreſim videntur.

Hinc omnes hæreſes pullulârunt, dum ſcilicet aliqui,non tàm profunditatem ſenſus introſpiciebant, quàm quid cortex verborum Euangelicorum ſonet,attendebāt. Hinc Arrius audiens, *Pater maior me eſt*: Patrem credidit eſſe maiorem Filio, & Filium dixit eſſe creaturam: hinc Heluidius audiens, *Quòd Ioſeph non cognouit Mariam, donec peperit primogenitum ſuum*: attendens potius vim grammaticalem illius dictionis, donec,quam veritatem ſenſus Euangelici,de perpetua virginitate Mariæ dubitauit:hinc Marcion illud Pauli legens. *Lex autem ſubintrauit vt abundaret delictum*, credidit legē Moyſis,eſſe malam, & à malo principio. Iuxta Manicheum, & Baſilides illud legens: *Ego aliquando ſine lege viuebam*: credidit animam Pauli, in alio corpore aliquando vixiſſe. Hinc Eunomius audiens Chriſtum reſpōdentem Iudæis accuſantibus eū,quòd ſe diceret Filium Dei,ſcriptū eſſe & illud, *Ego dixi, dij eſtis,& filij excelſi omnes*: rem potius

tiùs dictam, & id quod ſecundum ſe reſponſum eſt attendens, quàm intentionem & propoſitum reſpondentis, credidit eo modo Chriſtum Filium Dei dici, quo & quilibet ſanctus dicitur Dei filius. Similiter & hæc propoſitio: *Illam diem neq; Filius nouit*, multis fuit occaſio credendi, plura intelligere Patrem quàm credat Filius, quam ſi ſecundùm ſenſum quem communiter faciunt verba etiã interpretemur, id videtur præ ſe ferre, cùm tamen alia ſit latentis ſenſus veritas. Poſſem infinitas ſimiles propoſitiones adducere, ex canone ſcripturarum, & ideò benè dixit Hilarius, Intelligẽtia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia nõ ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Et gloſa ſuper iſtum textum, inquit: Non ſemper debemus intelligere, vt verba prima facie ſonare videntur, maximè vbi ambigua ſunt, ſed debemus recurrere ad intentionem loquentis. Et Gregorius (inquit) plerunq; dum proprietas verborum attenditur, ſenſus veritatis amittitur. Et Gregorius 26. libro Moralium. Non debet aliquis verba conſiderare, ſed voluntatem & intentionem, quia non debet intentio verbis deſeruire, ſed verba intentioni. Et Hieronymus ſuper epiſtolam ad Galatas teſtatur, Non in verbis ſcripturarum eſſe Euangelium, ſed in ſenſu, non in ſuperficie, ſed in medulla, non in ſermonum folijs, ſed in radice rationis. Propterea Ocham in dialogo falſificat hanc cõmunem propoſitionem, verba non ex opinionibus ſingulorum, ſed ex communi vſu accipienda ſunt, maximè in ſecunda parte: dicit enim, Quòd in verbis ambiguis & multiplicibus, nõ eſt recurrendum ad communem intelligentiam, ſed potius ad intentionem loquentium: & ita dum eſt ambiguitas in doctrina alicuius dicentis vel ſcribentis, ſimiliter recurrendum eſt ad intentionem dicentis, vt ipſe ſe exponat, & exprimat verum ſenſum, quem permittat vis verborum: nec eſt reprobandus, niſi poſſet conuinci, quod talis ſenſus verus alijs dictis ſuis eſſet contrarius, vel eſſet impertinens propoſito ſuo, & ita etiam in ſimplici loquela ad intentionem loquentis recurrendum eſſe, dicit idem doctor, & ſtandum eſſe interpretationi eius, niſi conſtat aut probabiliter, vel violenter præſumatur, quòd tali modo loquendi ambiguo vſus eſt, ad decipiendum, vel ad alium malum finem.

Ex quibus omnibus cõcludo, quòd non ego erraui, qui cum proteſtatione probabiliter multiplicem propoſuerim propoſitionem, inter diſputandum declarandam, quæ tamẽ etiam nullum poteſt facere ſenſum, quem etiam aliquis doctor nõ reprobatus, aut pro tali nondum per eccleſiam declaratus, tenuerit: ſed errauerunt potiùs, qui propoſitionem habentem ſenſum catholicum, quem permittit vis verborum, & quòd eſt magis in eo ſenſu catholico iam eis à proponente declaratã, ſimpliciter hæreticam eſſe iudicârunt. Quod etiam ſi ante declaratum ſenſum meum feciſſent, licet forſitan excuſabilius erraſſent, tamen quia ſi verè docti ſunt, per ſe etiam poterant cognoſcere, habere propoſitionem duplicem ſenſum, quod attendentes non ſolùm ſimpliciter eam damnare, ſed in bonum etiam potiùs eam ſenſum interpretari debuiſſent. Nam Auguſtinus in libro de concordia Euangeliſtarum illud Matthæi exponens: *Nolite iudicare & non iudicabimini:* inquit, Hoc loco nihil aliud præcipi exiſtimo, niſi vt ea facta, quæ dubium eſt quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur: de factis enim medijs, quæ poſſunt bono & malo animo fieri, temerarium eſt iudicare maximè vt condemnemus. Quod ergò de his quæ fiunt, dicit Auguſtinus, dictum pariter intelligamus de his quæ dicuntur, & ita ſpeculatiuis applicantes ſententiam Auguſtini, concludamus. Quòd in ijs dictis, quæ poſſunt habere bonum & malum ſenſum, temerarium eſt iudicare, maximè vt condemnemus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE POENA peccati mortalis diſputatio.

EST autem ſecunda concluſio, quam iſti damnauerunt hæc: *Peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita ſecundùm tempus, ſed finita tantùm:* & quia dum pono concluſionẽ in libello meo, hæc præmittũtur verba. Niſi eſſent dicta ſanctorũ, quæ in manifeſto ſui ſermonis videntur dicere oppoſitũ, firmiter aſſererem, infrà ſcriptas concluſiones: aſſero tamen ipſas eſſe probabiles, & rationabiliter poſſe defendi: quarum prima eſt hæc: Peccatum mortale eſt in ſe malũ finitum: ſecunda eſt hæc: Peccato mortali finiti temporis, &c. Quidam Magiſter, de hac mecũ cõcluſione habens

 diſputa-

diſputationem, Quid, inquit ipſe, aliud quærimus teſtimonium, quòd tua concluſio ſit hæretica? cùm tu ipſemet manifeſtè dicas, eam eſſe contra dicta ſanctorum: valet enim conſequentia. Eſt contra dicta ſanctorum: ergo eſt hæretica. Oſtendi ego tunc ei, vt etiam inferiùs oſtendam, quomodo mea concluſio, ſententijs ſanctorum nihil repugnabat, & quomodo etant intelligenda verba: ſed quando ita fuiſſet, quod concluſio eſſet contra dicta ſanctorum, quantum valeret ſua conſequentia, & quàm docto vt ſe ipſe iactabat Theologo, eſſet indigna, patêre poteſt vnicuique, ex ſupradictis in prima concluſione, ſcio. Quid dicerem hîc de iſto Magiſtro: eſt enim is, qui toties in patriam literas miſit, de me quaſi trophæum triumphumq; pollicentes, ſed volo, vt præmiſi à principio, rationibus non conuicijs agere cauſam meam.

Venio ad concluſionem, & quia iſti Magiſtri iudicauerunt, & concluſionem ipſam & reſponſiones etiam, quas eis ſuper hac concluſione me interrogantibus dedi, eſſe falſas, erroneas & hæreticas, volo priùs declarare, ipſam concluſionem eſſe catholicam & conſonam dictis ferè omnium doctorum: dico autem meam, quia ſi eam in alio ſenſu capias, quàm in eo quem ego per ipſam intendo, iam non eſt iſta mea concluſio, quam ego propoſui. Propoſitio enim multiplex eſt, multæ propoſitiones: deinde volo declarare ipſas etiam reſponſiones meas eſſe tales, tàm de ipſa concluſione, quàm de ipſis reſponſionibus, declarando ſemper, quòd ſenſus meos, id eſt, quos per illas intendo, permittit vis verborum. Pro declaratione ergo concluſionis, quinque ſunt notanda.

Primò notandum, quòd in peccato duo poſſunt conſiderari, conuerſio ad bonum creatum, & auerſio à bono incommutabili & increato. Primo modo peccatum eſt malum finitum, etiam ſecundùm omnes doctores, ſecundo peccatum eſt malum finitum, ſecundùm communem viam: & quia conuerſio ad bonum creatum, quo peccãdo abutitur peccator, eſt de intrinſeca ratione ipſius peccati, ideò dicitur, quòd peccatum eſt intrinſecè malum finitum: auerſio autem à bono increato, facit ipſum eſſe extrinſecè infinitum, quia ſolùm pro tanto dicitur infinitum malum, quia eſt auerſio ab infinito bono, & ideò ſolum relinquitur, quòd ſit extrinſecè & obiectiuè infinitum malum.

Secundò nota, quòd per tempus poſſumus intelligere ſolum tempus viæ, & hoc modo certum eſt, quòd neq; peccatum, nec quicquam aliud ad hominem pertinens, poſſit eſſe infinitum ſecundùm tempus, cùm tempus viæ cuiuslibet viatoris ſit, non ſolùm duratione & finitum, ſed etiam breue: alio modo poſſumus intelligere per tempus, tempus viæ & termini, & hoc modo accipitur in concluſione, & ſic aliquid poteſt in homine durare per tempus infinitum, vt patet.

Tertiò nota, quòd peccatum mortale poteſt capi dupliciter. Vno modo pro actu prohibito, vel obmiſſione actus præcepti à Deo: alio modo, pro reatu derelicto ex prædicto actu prohibito, vel dicta obmiſſione actus, qui quidem reatus, in multis locis ſacræ ſcripturæ dicitur peccatum. & per tale peccatum, denominatur aliquis peccator, ceſſante vel tranſeunte actu peccati primo modo dicti. Ex quo tertio notando patet, quòd rationabiliter eſt dicendum: quòd licet in iſto qui damnatur pro peccato mortali, aliquando finiatur ipſum peccatum, pro quo damnatur, quantùm ad entitatem intrinſecam ipſius actus, qui primo modo denominatur peccatum, non finitur tamen, quantum ad reatum: imò ſi ſic finiretur, non deberetur ei pœna æterna, & ita peccatum, cui debetur pœna infinita, eſt infinitum ſecũdum tempus quantum ad reatum.

Quartò eſt notandum, quòd deberi capitur dupliciter, vel dupliciter poteſt intelligi, quòd alicui peccato debeatur aliqua pœna. Vno modo, dicitur id alicui deberi, quod ei aliquando reddetur, & ſic dicitur rationabiliter & catholicè, quòd peccato finiti temporis, quantum ad entitatem intrinſecam & reatum non debetur pœna infinita, ſecundùm tempus, & iſto modo intelligitur concluſio præſens, quòd peccato finiti temporis non debetur, &c. Omne enim peccatum, cui debetur iſto modo, id eſt, pro quo aliquando reddetur pœna infinita eſt, dicto modo infinitum: nec vnquam aliquis damnatur, niſi peccatum, pro quo damnatur, ſit illo modo infinitum, ſecundùm tempus. Habet autem concluſio, & alium ſenſum Catholicum, hunc ſcilicet quòd nunquam debetur ita, ſcilicet quòd reddatur alicui pœna infinita, ſecundùm

dùm tempus, niſi ipſe ſit finaliter impœnitens, & ſine fine obmittat pœnitere, de illo peccato quod obmiſit vel commiſit in vita: ita quòd pro tēporali peccato, prædicto modo debetur pœna infinita, ſi non redeat peccator ad iuſtitiam. Sicut enim pœnitentia finit peccatum, quantum ad deacceptationem, ſcilicet, iuxta illud: Quacunq; hora ingemuerit peccator, &c. ita impœnitentia de aliquo peccato, perpetuat ipſum in reatu & deacceptatione ad pœnam infinitam: & ſic nunquam alicui pœna infinita debetur, illo primo modo, niſi habeat peccatum infinitum ſecundùm tempus. Vindicta enim, quam de peccatore petit Deus, eſt quòd redeat peccator ſponte ad debitum obedientiæ, dolendo de contemptu, aliâs torquebitur quouſq; ſic velit.

Alio modo poteſt intelligi, aliquid alicui *deberi*, quo meritoriè vel demeritoriè dignus eſt, & quod ei etiam reddetur, ſi in illo decedat: & ſic pro peccato mortali finiti temporis, debetur pœna infinita: quia qui mortaliter peccat, in tempore vnius horæ, eſt dignus pœna infinita, ipſaq; ei reddetur, ſi in iſto finaliter decedat, etiam poſito, quòd non habet aliud peccatum infinitum ſecundùm tempus. Hæc diſtinctio huius diſtinctionis deberi, eſt in frequenti vſu apud Theologos, vnde iuxta iſtam diſtinctionem dicunt doctores: quòd præſcito pro actu meritorio, quem dum eſt in gratia elicit, non debetur vita æterna, capiendo *deberi* primo modo, quia nunquam ei reddetur, & ſimiliter dicetur quòd prædeſtinato, dum eſt in peccato mortali, non debetur pœna æterna, quia nunquam ei reddetur, eò quòd peccatum illud finietur, & in eo non morietur, ſed in gratia. Ex prædictis patet, quòd ipſa concluſio mea, habet ſenſum Catholicum etiam ſecundùm vſitatum modum loquendi catholicorum doctorum, nec fuit damnanda pro hæretica, falſa & erronea, cùm oppoſitū eius potiùs falſum ſit & erroneum. Ruditatis autem maximæ erat, credere, quòd ex prædicta cōcluſione, ego intendebam negare pœnam æternam damnatorum, quinimò ex concluſione mea habetur perſcrutatio cauſæ, qua damnati in æternū puniuntur, quam cauſam ego dixi eſſe perpetuationem reatus, in anima peccatoris, per finalem eius impœnitentiam, & perpetuam obmiſſionem ingemiſcendi de ſuo peccato, quæ opinio non ſolùm videtur non eſſe hæretica, ſed ita Catholica, vt nemo eam ſi ſit Catholicus, & in ſacris literis exercitatus, rectè & rationabiliter negare poſſit.

Quod autem & propoſitio ex vi terminorum hunc ſenſum prætendat, patet, ſic enim dicit propoſitio: *Peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita ſecundùm tempus.* In qua propoſitione, ego accipio *deberi,* pro eo quod aliquando perſoluetur, quod vſitatiſſimum eſſe apud doctores iam patuit ſuprà, & accipio peccatum pro offenſa & reatu, quæ acceptio non ſolùm impropria eſt vel abuſiua, ſed frequens in ſacris literis. Poſtquam enim Magiſter ſententiarum in ſecundo inquirit: An tranſeunte actu peccati, peccatum ſit in eo qui peccauit, donec ipſe pœniteat: ſic reſpondet: Non eſt ignorandum, peccata duobus modis eſſe in aliquo, & tranſite actu, ſcilicet & reatu. Dicit etiam Durandus ibidem, quòd dupliciter intelligitur finiri peccatum, vno modo per ſolam actus ceſſationem, alio modo, per peccati dimiſſionem: quod autē etiā reatus dicatur aliquando peccatum, expreſsè dicit Thomas ibidem ſic dicendo: Reatus medians inter culpam & pœnam, ſortitur nomen vtriuſque extremi: ſed nónne etiam accipitur peccatum pro reatu ibi? Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. Illi enim defuncti, pro quibus eſt orandum, vt à peccatis ſoluantur, non ſunt in peccato, capiendo peccatum pro culpa mortali, neque à tali peccato ſoluuntur poſt mortem, ſed ſolùm à peccato capto pro pœna vel reatu pœnæ: iſto modo etiam, accipitur peccatum ibi: Peccata tua eleemoſynis redime: & ita in multis alijs paſſibus ſcripturæ. Si ergo & ſenſus propoſitionis catholicus, & acceptio terminorum in propoſitione catholica & probatiſſima, quid erat, cur hanc concluſionem meam, pro hæretica damnarent?

Nunc venio ad reſponſiones meas, & primò dixi, quòd ſi aliquis perſeuerabit tantùm per tempus finitum in peccato mortali, iſte non punietur, niſi per tempus finitum, quod dictum tripliciter verificatur. Primò cùm peccatum mortale pro reatu accipimus, & non pro actu commiſſionis vel obmiſſionis, vt dictum eſt in declaratione concluſionis: ſecundò aduertendum, quòd Li peccato mortali de rigore logicæ accipitur confusè & non determinatè: Tertiò quia verum ſit, quòd ſi iſte qui peccauit, perſeuerauerit tantùm per tempus finitum in determinato peccato, puta

in obmiſſione pœnitendi de ſuo peccato,ita, qnòd aliquãdo pœnituerit de ipſo, iſte non punietur de ipſo, niſi per tempus finitum: & quòd hos catholicos ſenſus,& nullum à fide diſſonum intenderem,patet per id quod ſubiunxi in reſponſione,cùm dixi ſtare cum veritate cõcluſionis, quòd quilibet decedens in peccato mortali,punietur in æternum. Cùm autem vlteriùs quæreretur à me,an aliquis qui peccat, tantùm per tempus finitũ vno peccato mortali,& moriatur impœnitens,puniatur in æternũ? Reſpõdi,quòd ſic: ſed dixi quòd talis nõ punietur,pro illo actu ſolùm,quod verè reſpõſum eſt ad quæſtionem factam,quanquam etiã verum ſit,quod ſi ſolùm peccaſſet iſto actu,puniretur æternaliter: ſed ex quo quæſtio ponit,iſtum mori impœnitentem,ipſe punietur etiã pro ipſa impœnitentia, imò pro infinitis obmiſſionibus pœnitendi, & pro infinitis actibus, alijs malis totalibus vel partialibus, in quibus perſiſtit damnatus. Sicut enim cõtinuè malè vult damnatus, & ita continuè peccat,& demeretur nõ quidem aliam & aliam pœnam,eſſentialem ſaltem, & quæ non eſt ipſa culpa,ſed eandem multiplicius,ita punitur pro illis actibus malis,in quibns continuat.quia verò id videtur eſſe contra communem modum dicendi ſanctorum,licet non contra rem dictam & ſenſum ſuum, Ideò tàm ſcripto, quàm verbo dixi me non aſſerere iſtam opinionem, ſcilicet in tali modo dicendi, propter reuerentiam ſanctorum, ſed dixi eam poſſe probabiliter defendi. Finaliter etiam vltra prædicta addidi,quòd quilibet decedens in peccato mortali, ex reatu iſtius peccati,ideo punitur in æternum, quia ex hoc quòd decedit in iſto reatu, ponitur in tali ſtatu, quòd neceſſitatur ad peccandũ in æternum, peccato ſaltem perpetuæ obmiſſionis pœnitendi,& diſponendi ad gratiam.

Prædictas autem reſponſiones meas dixerunt iſti Magiſtri non eſſe ſatisfactorias argumentis & inquiſitionibus ſuis, imò quòd errorem errori ſuperaddidi, per talem reſponſionem, propter quod, reſponſiones & declarationes dixerunt eſſe falſas,erroneas & hæreticas. quod autem in hac tam reprobanda damnatione ſua, errorem errori ipſi ſuperaddant, & non ego, quis non videat, niſi qui catholicas veritates ſimul cum eis oderit vel non intelligat? Breuiter autem recapitulando, id quod intendo in hac concluſione,eſt hoc: Quòd verum eſt quidem, quòd mortale peccatum finiti temporis eſt dignnm pœna æterna,& ei debetur,& etiam aliquando perſoluetur pœna æterna, ſi non fuerit dimiſſum ante mortem: Tamen ſi peccatum mortale eſt finitum ſecundùm tempus, non ſolùm quantũ ad entitatem intrinſecam, poſitiuam actùs prohibiti à Deo, vel priuatiuam obmiſſionis actus à Deo præcepti: ſed etiam quantum ad imputationem vel deacceptationem, reatum quoq; & maculam,quæ in multis locis Scripturæ, & in communi modo loquendi doctorum ſæpè dicitur peccatum,& quæ ſic eſt de ratione peccati,æternaliter puniendi,quòd ſi non maneat dicta imputatio, vel macula, nunquam peccato debebitur, & aliquando perſoluetur pœna æterna: De tali,inquam,peccato,quantum ad omnia prædicta finito,qnæ quidem finitio fit per pœnitentiam, ſaltem de mortali actuali,dico quòd ei non debetur pœna æterna, intelligẽdo deberi alicui, qnòd ei aliquãdo reddetur vel perſoluetur,imò quibnſcunq; reddetur pœna æterna pro peccato mortali,illi, ſine fine fuerunt in iſto peccato modo ſuperiùs dicto: & hoc eſt quod intendit Gregorius dicere: Peccatorem puniri pœna æterna,quia peccauit in ſuo æterno,id eſt,ſine fine: & ſic nos dicimus omnem hominem qui damnatnr,mori in peccato pro quo damnatur. Conſentit & Thomas in quarto ſententiarum, dicens, Ideo durare pœnam damnatorum in æternũ,quia culpa durat in æternum. Dico propterea quòd in omni iſto,qui damnatur, eſt vnum peccatum infiniti temporis, tàm loquendo de tempore viæ, quàm termini, ſcilicet obmiſſio pœnitendi, quæ in damnato nunquam habet finem, & ita patet, quòd infinitas dnrationis peccati iſtius, qui damnatur infinitas, dico quantum ad imputationis reatum vel maculam, & impœnitentiam vel obmiſſionem pœnitendi, de iſto eſt cauſa,quod ei debebitur, & aliquando perſoluetur pœna æterna. Et hæc ſatis de iſta concluſione.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE ADORAtione Crucis diſputatio.

TErtia concluſio quam damnauerunt,fuit hæc: *Nec crux Chriſti,nec vlla imago adoranda eſt, adoratione latria, etiam eo modo,quo ponit Thomas.* Hanc concluſionem, per iſtos

per iſtos damnatam, ego non ſolùm credo eſſe Catholicam, ſed etiam veriorem ſua oppoſita, quæ eſt hæc: Crux Chriſti & imagines ſunt adorandæ, latria, eo modo quo ponit Thomas: minus enim mihi videtur rationabilis in hoc opinio Thomæ, quàm ſit opinio Durandi, & Henrici de Gandauo, Ioannis de Guarra, Roberti Olchot, Petri de Aquila, & aliorum complurium, quos ego ſequor in concluſione. Quod vt manifeſtum fiat, ponam primò opinionem Thomæ, quam ego non teneo, deinde opinionem doctorum quos ſequor, ex quibus patebit, determinationem iſtorum Magiſtrorum de mea concluſione, præter id quod nec recta ſit nec iuſta, totum etiam oppoſitum, præſupponere eius quod intendo in concluſione.

Dicit ergo Thomas, Quòd quia (ſicut dicit philoſophus in libro de memoria & reminiſcentia) duplex eſt motus animæ in imaginem, vnus in ipſam imaginem, ſecundùm quod eſt res quædam: alio modo, in imaginem, vt eſt imago alterius: Inter hos duos motus eſt differentia, quia primus motus, quo aliquid mouetur, in imaginem, prout eſt res quædã, eſt alius à motu, qui eſt in rem cuius illa eſt imago: ſecundus autem motus, qui eſt in imaginem, in quantum eſt imago, eſt vnus & idem cum illo qui eſt in rem, & ideò concludit, quòd licet imagini Chriſti, vt eſt res quædam in ſe non debeatur adoratio ei, tamen vt eſt imago, debetur eadem reuerentia, quæ debetur ipſi Chriſto: quæ eſt adoratio latriæ. Iſte eſt modus Thomæ, qui alijs doctoribus merito videtur extraneus & periculoſus: nam ipſa imago etiam vt imago, vt ſic eſt diſtincta ab imaginato, vt ſic enim refertur ad imaginatum, tanquàm ad aliquid à ſe diſtinctum: quare etiam ſi vt ſic terminabit adorationem latriæ, videtur ſequi, quòd aliquid aliud à Deo adorabitur latriæ, quod eſt abſurdum: nec poteſt dici, vt dicit Capreolus (volens ſaluare dictum Thomæ) quòd ipſa imago non adoretur ſeorſum, ſed imago & imaginatum ſint vnum totale obiectum adorationis: quia aut huius totalis obiecti, altera pars eſt ipſa imago, quæ eſt ens creatum reſpectiuum, aut non: ſi non, ergo non debet dici, quòd ex illis duobus fiat vnum obiectum totale, quia ex tali dicto ſequitur, quòd vtrumque illorum ſit obiectum partiale, licet alterum illorum principalius: ſi ſic, ſequitur, quòd aliqua res creata, de genere relationis ſaltem partialiter terminabit adorationem latriæ, quod certè dicere, videtur malè catholicum, eò magis quòd non ſolùm hoc non poteſt dici de re creata, ſed etiam ipſæ perſonæ in diuinis, ratione proprietatis, relatiuè non ſunt formalis terminus adorationis. Fundamentum autem Thomæ parum efficax videtur: nam cùm dicit Philoſophus: Quod idem eſt motus animæ in imaginem & imaginatum, non ſic intelligit, quod anima dicat imaginem vt imago eſt, eſſe idem cum exemplari, & ita quicquid vni debetur, etiam alteri deberi, ſed ſolùm intendit hoc Philoſophus, quòd motus recordatiuus, quo anima recordatiuè mouetur in imaginem, vt etiam imago, etiam terminatur ad imaginatum. Habet & alium ſenſum, verum & eſt, quia ſi ego habeo conceptum definitiuum vnius relatiui, intelligo etiam alium, ſed quòd omnis motus animæ & maximè voluntatis, ſit idem in imaginem & imaginatum, hoc nullo modo intendit Philoſophus: patet à ſimili etiam ſecundùm modum loquendi, quo vtitur ipſe Thomas. Sæpè enim ipſe dicit, quòd idem eſt motus voluntatis, quo voluntas fertur in finem, & in ea quæ ſunt ad finem, cùm vult ea propter finem, & tamen certum eſt etiam, ſecundùm eum, quòd ille motus vt attingit finem, eſt fruitio: vt autem attingit ea, quæ ſunt ad finem, eſt vſus & non fruitio.

Videtur ergo de alijs doctoribus, nullo modo dicendum, quòd imaginem Chriſti, etiam vt eſt imago, adoremus adoratione latriæ, quia, vt ſic eſt res creata diuinitati non vnita, & quòd magis eſt, vt ſic eſt entitas reſpectiua: propterea dicit Durandus, quod iſta propoſitio Crux Chriſti adoratur latria, in ſenſu proprio eſt falſa: habet autem ſenſum improprium verum, & eſt iſte. Chriſtus vt rememoratus per crucem, vel vt præſens in cruce, ſicut imaginatũ eſt, præſens in ſua imagine adoratur, eadem adoratione, ac ſi eſſet præſens in ſe: & ſecundùm hunc ſenſum concedo ego, etiam iſtam propoſitionem. Crux adoratur adoratione latriæ: hoc eſt ergo quod dicit Durandus, quòd adoratur rememoratiuè, & eandem ſententiam intendit Robertus Olchot, cùm dicit: Quod magis proprius modus eſt loquendi, dicere: Adoramus ante crucẽ, quàm dicere: Adoramus crucem: eandem deniq; ſententiam intendunt Henricus

& Ioannes de Guarra, cùm dicunt: Quòd adoratur per accidens: & idem dicit Petrus de Aquila. Verùm id, quod plus addunt Henricus & Ioannes de Guarra, qui in hac materia completiùs loquuntur, eſt hoc. Dicunt enim iſti: Quòd imagini per accidens ſiue rememoratiuè debetur ille honor, qui per ſe debetur imaginato & rememorato: certum eſt autem, quòd nihil eſt, cui per ſe debeatur latria, niſi Deus trinus & vnus, & Chriſtus propter vnitatem ſuppoſiti, Dei autem imago eſſe non poteſt: reſtat, vt ſi qua eſt imago, cui per accidens & rememoratiuè debeatur latria, ſit imago Chriſti: verùm quia talis imago principaliter nobis repræſentat humanitatem Chriſti, ſecundariò autem diuinitatem, videtur quòd primariò per accidens ei talis honor debeatur, qualis debetur per ſe humanitati Chriſti. Humanitas autem Chriſti per ſe ſumpta, ſolùm adoratur ὑπερδουλεία, ergo & tali imagini primariò per accidens ſolùm debebitur adoratio ὑπερδουλείας: ſecundario autem per accidens debebitur adoratio etiam latriæ, eo ſcilicet modo, quo dictum eſt, quia & ipſa imago ſecundariò nobis repræſentat & rememoratur diuinitatem etiam ipſam Chriſti: & in hoc habent conuenire, cum Henrico, Franciſcus de Mayronis, & omnes Scotiſtæ, qui dicunt, quòd humanitati Chriſti non debetur latria.

Thomas autem quia videtur tenere oppoſitum de adoratione humanitatis Chriſti, fortè etiam in iſto caſu ab Henrico diſſentiret, & verè opinio Thomæ, vt dicit Franciſcus in tertio, eſt aliqualiter periculoſa, & in iſta materia de adoratione, non videtur mihi eſſe eius via benè tuta, eò enim vſque proceſſit, vt etiam in tertio ſententiarum diceret: Quòd cruci Chriſti in qua pependit, etiam vt rei inanimatæ, deberetur aliqua adoratio: & tamen ſcimus ſecundùm omnem theologiam, quòd id quod non poteſt eſſe ſubiectum ſuſceptiuum ſanctitatis vel virtutis, non poteſt eſſe terminus alicuius adorationis: & ille Ioannes Capreoli defenſor Thomæ, ipſe etiam fatetur in dictum Thomæ, non poſſe defendi, nec habet aliam viam ſaluandi Thomam, niſi quòd dicit, quòd ipſemet Thomas videtur deinde aliter ſenſiſſe, in Summa. Ex his ergo patere poteſt quàm ſit catholica concluſio mea, & rationabilior ſua oppoſita, & communi viæ theologorum magis conſona, cuius ſenſum breuiter recapitulando dico, quòd hæc propoſitio, *Crux Chriſti adoratur*, poteſt habere duos ſenſus: vnus eſt proprius, ſcilicet. Quòd Crux Chriſti, ſiue vt res, ſiue vt imago, ſiue vt partiale, ſiue vt totale obiectum adoratur tanquam terminus adorationis, & iſte eſt ſenſus quem intendit Thomas, & quem ego nego: alius eſt ſenſus improprius dictæ propoſitionis, & eſt: Crux Chriſti adoratur, id eſt, Chriſtus in ea, vt in ſuo rememoratiuo adoratur, ac ſi eſſet præſens in ſe, & iſtum ſenſum ego concedo, & cum Eccleſia oro dicens: O Crux aue ſpes vnica: &, Crucem tuam adoramus Domine.

Ex dictis iam patere multa poſſunt. primò patet, quòd ego intelligerem, cùm dixi aliàs, quòd ſequendo opinionem Henrici & Ioannis de Guarra, imagini crucifixi debeatur hyperdulia quod erat intelligendum ratione eius, quod primariò nobis rememoratur, & eſt humanitas Chriſti: & truncatè hoc dixi, quia ad authores illos me referebam, quos iſtis Magiſtris vtpote veteranis, & lectos iam decies & perlectos exiſtimabam. Secundò patet, quòd falsè ipſi dixerunt, me negare omnem modum adorationis latriæ, cùm expreſsè ego dicam, in concluſione, me negare modum Thomæ, quod etiam ſi non dixiſſem, ſed ſimpliciter ſic ſtaret propoſitio (*Nec crux nec vlla imago adoranda eſt latria*) adhuc de virtute ſermonis iſta propoſitio non negaret omnem modum adorationis latriæ: nam patet ſecundùm bonam logicam, quòd negatio vel diſtributio termini multiplicis, non negat, aut diſtribuit ipſum, pro omni ſuppoſito cuiuslibet ſignificati: aliâs iſta propoſitio: Omnis canis eſt ſtella: eſſet ſimpliciter concedenda, vel ſimpliciter neganda. ſicut ergo non dicit copulatiuè: Quòd omnis canis cœleſtis, & omnis canis marinus, & omnis canis latrabilis ſit ſtella: licet de omnibus prædictis inconiunctim id dicatur, ita in iſta negatiua, crux non adoratur adoratione latriæ: vbi Li adoratur, eſt æquiuocum ad adorationem per modum termini, & ad adorationem, per modum rememoratiui, non negatur copulatiuè omnis modus adorationis, inconiunctim tamen. Tertiò patet, quòd iſta propoſitio, etiam ſic abſolutè & indiſtinctè potuit poni. Crux non eſt adoranda adoratione latriæ: quia in ſenſu

proprio

proprio eſt vera, aut ſaltem probabilior ſua oppoſita, qui ſenſus magis eſt attendendus de rigore ſermonis, quàm ſenſus improprius, in quo eſt falſa: ſicut enim terminus analogicus per ſe poſitus, ſtat pro famoſiori ſignificato: ita oratio habēs ſenſum proprium & improprium, ſi ſine ſpecificatione dicitur, magis eſt accipienda ſecundùm ſenſum proprium, quàm improprium: & ideò eam, vt dixi, etiam indiſtinctè potui poſuiſſe, ſenſum in quo eam intelligo, declaraturus inter diſputandum. Ex quo infero, quòd licet in propoſitione multiplici, fortè melius ſit facere, ſicut ego feci in iſta determinare, id eſt, ſenſum, in quo ponitur, quàm ipſam indiſtinctè ponere, maior tamen eſt defectus in damnando indiſtinctè & ſimpliciter, propoſitionem veram in ſenſu proprio, propter falſitatem ſenſus improprij, quàm ponendo indiſtinctè illam propoſitionem, propter veritatem ſui ſenſus proprij, quod non ſolùm volui hîc annotaſſe, pro iſta concluſione tantùm, in qua ego determinatè nego modum Thomæ, quàm propter alias, quæ licet habeant ſenſum catholicum, quem ſemper promiſi me declaraturum, vt modò etiam declaro; damnatæ tamen fuerunt ſimpliciter & indiſtinctè.

Verùm, quòd qualitercunque ſit, de mea concluſione, damnationem ſuam ab errore excuſare non poſſunt, ſic euidenter declaro, hæc formaliter fuit ſua determinatio, quia ipſe negat omnem modum adorationis latriæ ad crucem, ſecundùm viam catholicorum dictorum, & orationem quam facit vniuerſalis Eccleſia ad crucē: Ideò dicimus præfatam concluſionem eſſe ſcandaloſam, piarum aurium offenſiuam, & contra conſuetudinem vniuerſalis eccleſiæ. Hæc præciſè fuit illorum ſententia: primò, dicant mihi, vbi videtur eis, quòd ego negem omnem modū adorationis latriæ ad crucem, ſecundùm viam catholicorum doctorum: non vtiq; habent hoc ex concluſione, in qua expreſsè & ſpecificatè dico, me negare modum Thomæ, niſi fortè quod credere non poſſum, propterea, quòd nullum alium doctorem viderint, exiſtimarent modum Thomæ eſſe omnem modum. Ex reſponſione itēm mea, hoc habere non poterāt, me negare omnem modum adorationis latriæ, ſecundùm viam catholicorum doctorum, cùm expreſsè dicam in reſponſione, me eum modum concedere, quē concedit Ioannes de Guara, qui fuit præceptor Scoti, & ſolennis doctor Henricus de Gandauo, niſi fortè & Henricum & Ioannem velint dicere non eſſe catholicos, quod neceſſariò ſequitur ex dictis ſuis. Nam cùm ego eis dixerim, me ſequi Henricum & Ioannem, & ipſi deinde dicant, me non ſequi catholicos doctores, quis ex hoc non inferat, non eſſe illos, quos dixi me ſequi doctores catholicos? Quis autem hoc ferat? quis æquo animo patiatur? Henricum & Ioannem, tam præclaros tam excellentes doctores Eccleſiæ lumina, fidei propugnacula, pro non catholicis, & conſequenter hæreticis & infidelibus reprobari, non poſſum non ſtomachari aliquando, ſed tamen me reprimam.

Attendamus autem ad ſecundum errorem, dicunt. Quòd concluſio eſt ſcandaloſa, & piarū aurium offenſiua: & contra conſuetudinem vniuerſalis Eccleſiæ: ô damnatiſſimum iudicium, videant vt laqueos effugere non poſſunt: aut enim cōcluſio mea, non negat niſi modum Thomæ, modo ſupra expoſito, & tunc patet concluſionem meam non eſſe contra conſuetudinem Eccleſiæ (vt diffuſiſsimè fuit declaratum) aut vt ipſi volunt, negat omnem modum adorationis: & negat adorandas eſſe imagines forma eccleſiæ conſueta, & tunc concluſio non eſt ſcandaloſa, vel piarum aurium offenſiua, ſed ſimpliciter hæretica. Cùm enim iuxta Damaſcenum, honor ſecundùm ritum eccleſiæ imagini exhibitus, perueniat prototypon qui modum eccleſiæ in adorandis imaginibus non obſeruat, ipſum imaginatum & repræſentatū quod eſt Deus, latria non adorat: quare qui concluſionem hoc negantem iudicat ſcandaloſam, & non ſimpliciter hæreticam, ipſe eſt ſimpliciter dicendus hæreticus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, A DEO AN ſuppoſitari natura irrationalis poſſit, diſputatio.

QVarta concluſio damnata per iſtos eſt hæc. Non aſſentior communi ſententiæ Theologorum dicentium, *Poſſe Deum quamlibet naturam ſuppoſitare, ſed de rationabili tantùm hoc concedo.* Per hanc concluſionem, ego non intendo negare Deum,

Deum, poſſe quamlibet naturam ſuppoſitare: ſed ſolùm intendo, negare aſſenſum particularem, & explicitum huius aſſertionis. Deus poteſt quamlibet naturam ſuppoſitare, & inter has duas intentiones magna eſt differentia: quia etiam ſi hoc eſſet de poſſibilibus ſecundùm potentiam abſolutam Dei, propoſitio tamen de virtute ſermonis ſolùm negans aſſenſum poſitiuum, explicitum in particulari illius dicti, non derogat omnipotentiæ Dei de virtute ſermonis, nec de virtute ſermonis hæreſim aliquam ſapit: & ratio eſt, Quia non omnis fidelis tenetur aſſentiri explicitè, & in particulari, omnibus poſſibilibus ſecundùm omnipotentiam Dei abſolutam, aut iſta explicitè & in particulari profiteri: ſed quædam talia ſufficit credere in generali & ſimpliciter, & nulla pertinaciter diſcredere. Ideo ego non ſine myſterio, non poſui concluſionem in iſtis terminis: Deus non poteſt quamlibet naturam ſuppoſitare: ſed in iſtis non aſſentior ſententiæ dicenti, quòd Deus poteſt quamlibet naturam ſuppoſitare.

Ex qua concluſione, de virtute ſermonis, non poteſt inferri, quòd Deus hoc non poteſt: nec poteſt dici hæc à me aſſeri in concluſione, non enim in prima parte quæ eſt negatiua, nec in ſecunda, ex qua ſolùm ſequitur, quòd tantum habeatur actus cõceſſiuus, de natura rationabili diſtinctè, ſcilicet & in particulari: nego igitur aſſenſum particularem & explicitum huius aſſertionis in me, Deus poteſt quamlibet naturam ſuppoſitare. Et negare poſſum rationabiliter, tùm quia oppoſitum etiam ſi ſit verum, quia tamen nobis ignotum eſſe poteſt in particulari, & explicitè, videtur quòd non obligor explicitè credere: tum maximè, quia non eſt facilè falſificare aut conuincere aſſertionem illam, Deus nõ poteſt, &c. omnipotentiæ Dei derogantem, quod maximè confirmatur authoritate ſolennis doctoris Henrici de Gandauo: qui poſtquam oppoſitæ fuit opinionis, quòd ſcilicet quælibet natura poſſit aſſumi, ad iſtam deinde declinauit, quòd ſolùm rationabilis poteſt aſſumi: ſic enim ſcribit Henricus: Quia de naturæ aſſumendæ poſſibilitate nõ eſt dubitatio, an Deus poſſit ſibi aſſumere quamcunq; naturam aſſumptibilem, ideò tota difficultas huius quæſtionis vertitur, circa poſſibilitatem naturæ aſſumendæ: & ſunt circa hoc duæ poſitiones ſolennes. Dicit enim poſitio communior & ſolennior, cui quandoq; aliquantulum aſſentire conſueui: Quòd quælibet natura ſubſiſtens in creaturis, poteſt aſſumi: & iſti tenent, quòd aliqua natura ſit eleuabilis, cui correſpondens potentia non ſit eleuabilis, quod mihi non videtur poſſe rationabiliter poni.

Ad cuius intellectũ eſt aduertendum: Quòd Deus dupliciter habet eſſe in creaturis, vno modo naturaliter & modo congruenti naturæ, alio modo voluntariè, & modo ſupergredienti limites naturæ. Primo modo, habet eſſe per illapſum in omni natura: ſecũdo modo habet eſſe, ſolummodo in natura aſſumpta per circumినceſſionẽ: & licet per illapſum Deus ſit intimus omni creaturæ, & intimior quàm ipſa ſibi aut forma materiæ per circuminceſſionem, tamen ſit intimiſſimus omni naturæ aſſumptæ, & intimior quàm inſit alicui naturæ per ſolum illapſum. Per intimationem enim circuminceſſionis naturæ aſſumptæ, aſſumens vniter, ineffabiliter, & incomprehenſibiliter naturæ aſſumptæ, quod neceſſe eſt naturam aſſumptam amittere, proprium eſſe ſubſiſtentiæ, ſi quod ante aſſumptionem in ea fuit: vel ſi nunquam ipſum habuit ſubintrare eſſe ſubſiſtentiæ naturæ, ad quam aſſumitur, vt ſit idem ſuppoſitum ſubſiſtens in duplici natura, vtraq; enim illarum naturarum, in vnione earum, retinet ſuum proprium eſſe eſſentiæ: per illapſum autem Deus intimatur omni creaturæ naturaliter, & modo congruenti naturæ, ad duo, ſcilicet ad actum naturæ primum, quod eſt eſſe ſtabiliendum vt perſiſtat: & ad actum naturæ ſecundum, quod eſt operari producendum, vt exiſtat: ſine illo enim illapſu, non poteſt creatura in eſſe perſiſtere, neque propriam operationem elicere. Quia per illapſum Deus creaturam in eſſe conſeruat, & cooperando omnem ſuam actionem ſiue operationem illi miniſtrat, dicente Gregorio lib. 16. Moralium. Super id Iob 23. Ipſe ſolus eſt, nunquid non ſunt angeli, & homines, cœlum & terra? vtiq;. Sed aliud eſt eſſe, ſcilicet abſolutè, & aliud principaliter eſſe. Sunt enim hæc, ſed principaliter non ſunt, quia in ſemetipſis non ſubſiſtunt, ex quo creata ſunt: cuncta quippè ex nihilo facta ſunt, eorumq; eſſentia rurſum ad nihilum tenderet, niſi eam author regiminis manu teneret: Ecce primum dictorũ, & ſequitur de ſecundo, & ſimul per ſe nec ſubſiſtere valerent nec moueri, in tantum ſubſi-

ſubſiſtunt,inquantum vt eſſe debeant,acceperunt: in tantum mouentu[r] inquantum occulto inſtinctu diſponuntur: areſcit terra, concutitur mare, igneſcit aer, obtenebreſcit cœlum, inardeſcunt homines, mouentur angelicæ virtutes, num hæc ſuis inſtinctionibus, & non magis diuinis impulſionibus agitantur?

Per circumincesſionem verò Deus intimatur ſoli naturæ, quam voluntariè aſſumit, ſed modo ſupernaturali; & hoc ſimiliter ad duo, ſcilicet ad ſublimandum naturam, ad actum primum, qui eſt eſſe ſubſiſtentiæ diuini ſuppoſiti, & potentiam ad actũ, ſcilicet qui eſt operari, actum beneficum intelligendi & volendi. Sine dicta enim circumincesſione non poſſet natura, in eſſe diuinæ ſubſiſtentiæ ſublimari, neq; differentiam operationum percipere, videndo, ſcilicet & amando diuinam eſſentiam, modo congruenti creaturæ. Sed per circumincesſionem Deus naturam aſſumptam, ad diuinum eſſe ſubſiſtẽtiæ ſubleuat, & ad operationem diuinam promouet: dicente Damaſceno lib. 13. cap. 16. Caro Domini deificata dicitur eſſe: & ideo communi diuiduali, non ſecundùm tranſmutationem naturæ, ſed ſecundum diſpenſationem vnionis, ſecundum quam indiuiſibiliter Deo verbo vnita eſt caro, per eam quæ inuicẽ naturarum circumincesſionem: & ita diuina caro, diuinis actionibus ditata eſt: propter ſinceriſſimam ad Verbum vnionem, ſumit ibi carnem pro tota humana natura.

Ex his arguo. Sicut ſe habet Deus in omni creatura, per illapſum naturalẽ, ad duas actiones prædictas ſupergredientes limites naturæ (vt iam patet ex dictis Damaſceni) nec poteſt negari ſimile quo ad aliquid: quia ſicut illapſus, inquantum natus eſt, operari in eo cui Deus illabitur, dicta duo: ſic circumincesſio nata eſt, quantum ex ſe ſemper operari illa duo. Sed nulla creatura naturæ eſt ſuſceptibilis, neq; poteſt eſſe ſuſceptibilis illapſus Dei ad ſuſcipiendum in ſe, modo congruenti naturæ, primam Dei operationem prædictam, quinetiam hi ſuſceptibilis in ſe, operationis ſecundæ: quia nulla creatura poteſt eſſe per ſubſtantiam, cui non poſſit conuenire aliqua operatio, per potentiam: quia ſecundùm Philoſophum in fine 4. Meteororum: Omnia opere determinantur, & ſunt propter ſuas operationes, & tamdiu ſunt, quamdiu poſſunt agere ſuas propriàs operationes, & cùm deſinunt poſſe ſe operari ſuas proprias operationes, tunc ſimul deſinunt eſſe. Vt enim dicit Damaſcenus ibidem cap. 17. Intellectus inſipiens & priuatus cognitione, non vtiq; erit vnquam: ſi enim inoperabilis & immobilis eſt, inexiſtibilis omninò eſt: Per hoc apertè inſinuans, quòd ſi non poſſet eleuari propter intellectũ, non eſſet aſſumptibilis ipſa ſubſtantia intellectus, nec ipſe homo, quia nec eſſet homo ſecundum quod præmittit ibidem: quoniam aut rationale, intellectuale, aliàs homo, qualiter ergò homo actus eſt Deus, ſi carnem inanimatam vel animam ἄνουν, id eſt, ſine intellectu aſſumpſiſſet. Non hoc enim homo, ergo ſimiliter nulla creaturæ natura eſt ſuſceptibilis, aut poſſit eſſe ſuſceptibilis circumincesſionis Dei, ad ſuſcipiendum in ſe, ſupra limites naturæ, primam Dei operationẽ prædictam: quinetiam ſit ſuſceptibilis in ſe operationis ſecundæ: ſecundæ autem non eſt ſuſceptibilis, niſi per potentias intellectus & voluntatis, ergò &c.

Idcircò licet argumentatio Auguſtini tacta in prima ratione, non tenet de forma, tamen non fallit in aliqua materia, quin ſequatur. Si natura iſta (puta hominis) eſt eleuabilis ſecundùm eſſentiam, quin ſit neceſſariò ſimul eleuabilis, ſecundùm potentiã: & ſi non ſecundùm potentiam, nec ſecundùm eſſentiam: quemadmodum ſequitur. Si anima ſortis eſt immortalis, & cuiuſq; hominis anima eſt immortalis. & ſi non cuiuslibet, nec ſortis, quia eadem ratio immortalitatis vel mortalitatis eſt in omnibus, & ideo talis argumentatio, ratione materiæ talis, benè tenet, ac ſi teneret ſecundum formam argumenti, quæ reuera tenet virtute formæ habendo, ſcilicet aſpectum ad communem rationem, quæ conuenit alicui naturæ, puta immortalitas animæ. Illa enim eadem eſt, in omni anima: videamus ergò de poſſibilitate & impoſſibilitate huius aſſumptionis: & ex parte quidem, vt diximus, non eſt dubitatio: ſed quia nobis incognita eſt, ex parte ſuſceptibilis, idcircò nobis eſt difficilis intellectus veritatis, in dicta quæſtione. Propterea hic eſt alia poſitio à prædicta, licet minus ſolennis, quia tamen magis applicabilis eſt animo, licèt non videatur ita vera, propter inconſuetudinem, tamen fortè verior eſt, quòd ſcilicet nulla natura ſuſceptibilis à Deo, ſit dicto modo, per circumincesſionem, niſi natura intellectualis, magis mihi placet: tenendo igitur hanc opinionem ad præſens, dico, ad primum in oppoſitum,

Incorpo-

Incorporea animæ rationalis, vel angelici, & in homine natura corporis, inquantum ordinatur ad animam, vt perfectibile ad perfectionem: & in quo anima ſuam operationem intellectualem efficaciùs operatur, amota ab ipſo omni diſpoſitione accidentali impediente, quæ cùm eſt ſeparata, vt totum compoſitum ex corpore & anima, cum ſua intellectiua ſit ipſum ſuſceptibile, & corpus mediante ſubſtantia animæ, & in ordine ad illam ſubſtantiam animæ, vt ipſa eſt potẽtia intellectiua: ita, quòd nullo modo ſuſceptibile ſit id, in quo non eſt potentia intellectiua, & hoc ſub potentia intellectiua comprehẽdendo, totum id, in quo principaliter conſiſtit ratio imaginis, exiſtens in ſubſtantia animæ, vt nihil ſit ſuſceptibile, niſi ratione imaginis Dei, quæ eſt in illo, vt per circumincesſionem, vel ſecundùm ſubſtantiam & ſecundùm potentiam ſimul: vt in ſolo Chriſto, vel ſecundum potentiam ſolùm, vt in omnibus his ipſa imago Dei quaſi reimprimitur ſuo prototypo, quaſi denarius figuræ, à qua ſibi imago ſua impreſſa eſt. Hinc dicit Damaſcenus in ca. prædicto: Quod ſecundum imaginem eſt in re volente volens, Deus Verbum factum eſt homo, imago Dei eſt ſecundum intellectum: quid autem, quòd ſecundum imaginem, niſi intellectus, quod melius igitur derelinquens, quod deterius eſt, aſſumpſit, quaſi diceret: nequaquam hoc poſſibile fieri eſt, niſi ratione ordinis, quem habet ad intellectum: & loquitur contra illos, qui poſuerunt corpus humanum aſſumptum in Chriſto abſq; anima rationali, & cõprehendit ſub intellectu etiam ſubſtantiam animæ, cuius vim & poteſtatem etiam in aſſumptione oſtendens, ſubdit. Intellectus enim eſt in medio Dei & carnis, huius autem inhabitator Dei imago. Intellectus igitur intellectui miſcetur, & medium intellectus puritati & carnis groſſitudini. Intelligo autem per mixtionem dictam, vnionem per circumincesſionem intellectus diuini cum humano, qui ſecundum tres potentias, quæ ſunt memoria, intelligentia & voluntas, exiſtente ſibi vnita eſſe animæ, vnitur per circumincesſionem quandam Trinitati perſonarum in vnitate diuinæ naturæ: vt ſic per ſe, & proxima cauſa, ſiue ratio, propter quam aliquid ſit aſſumptibile à Deo, ſit ratio imaginis Dei, quæ non eſt niſi in ſubſtãtia intellectuali, vt propter ipſam ſola ſubſtantia intellectualis ſit ſuſceptibilis, & ſecundum hoc in glorioſa aſſumptione, per circumincesſionem qua natura diuina ſubintrat, naturam aſſumptam. Imago quæ eſt natura intellectuali aſſumpta, vnitur intimè ipſi quod eſt in natura diuina, quemadmodum ſi ceræ, in qua eſt impreſſa figura ſigilli, ipſum ſigillum reapplicetur, ſecundum eundem modum, quo ipſum impreſſit ſubintrando omnes angulos eius, quali modo non poſſet applicari illi, in quo non fuiſſet figura ſua prius impreſſa: ſed ſolummodo effigies aliqua, quale eſt veſtigium Dei in omni creatura nõ intellectuali, vt ſecundum hoc, nulla natura non intellectualis niſi mediante intellectuali ſecundùm dictum modum poſſit aſſumi.

Ad ſecundum, quod ad Deum poſſit fieri aſſumptio, quia in ipſo eſt ratio eſſe, & ſubſiſtentiæ, quæ eſt in natura aſſumpta, dico quod verum eſt, quod, id eſt, concauſa. Niſi enim illud eſſet, nihil poſſet ad Deum aſſumi, ſicut nec vna creatura poteſt aſſumi ad alteram: ſed hæc non eſt tota cauſa: licet enim ſit cauſa ex parte aſſumentis quia propter id, ad ipſum poſſit fieri aſſumptio, non tamen ex parte aſſumptibilis, in quo tota cauſa aſſumptibilitatis eſt, quòd eſt imago & per hoc ſolum circumincesſibilis à Deo & eleuabilis ad dictam vnionem, in diuina eſſentia, in vnitate perſonæ ſecũdum dictum modum. Vnde nec aliqua cauſa finalis, propter quam facienda eſſet à Deo alterius naturæ aſſumptio, poſſit eſſe in aſſumendo aliam naturam, quàm intellectualẽ, quia non eſt naturæ aſſumptio, finaliter, niſi ad illius aliquam promotionem & perfectionem in ſua eleuatione, qualem nõ poteſt habere, niſi natura intellectualis. Hæc Henricus quaſi ad verbum. Non rectè ergo determinatum fuit, meam concluſionẽ, de virtute ſermonis, ſapere hæreſim, quæ ſolùm negat poſitiuum aſſenſum contradicenti Henrico: cuius opinionis damnationem nec ego vnquam legi, nec credo ipſi vnquam legerũt, hoc ſcio, quòd nec Scotus nec Gotfredus, nec Ioannes de Guarra, nec Durandus, nec Thomas Anglicus, nec Robertus de Collotorto, nec Bernardus de Gannaco (quos omnes vidi recitantes opinionem Henrici) ipſam vnquam hæreticam vel hæreſim ſapere iudicauerunt. Quod ne ipſi etiam irrationabiliter feciſſe videantur, volo breuiter ponere modum ſecundum, quo videtur Henricus tutari poſitionem ſuam: ſunt autem duæ præcipuæ rationes contra Henricum. Prima ratio in

hoc

hoc ſtat, quòd in Deo eſt omnis ratio ſubſtantiandi, quia plenitudo eſt omnis eſſe, ergò videtur, quòd quamlibet naturam poſſit ſubſtantificari & ſuppoſitare. Secūda ratio eſt, quia Deus in triduo ſuppoſitauit corpus, quod erat in ſepulchro, quod tamen non erat rationabile, & ſicut ſuppoſitauit pro triduo, poterat ſuppoſitare & pro quātocunq; voluiſſet tempore. hæc ſunt duo præcipua fundamenta opinionis oppoſitæ, & iſtamet vt viſum eſt in recitatione, opinionis eius adducit Henricus contra ſe.

Ad primam rationem (vt vidimus) reſpondet: quod verum eſt: Quòd plenitudo totius eſſe eſt in Deo, & omnis ratio ſubſtantiandi & ſuppoſitandi pleniſſimè in eo reperiatur: ſed hæc non eſt totalis cauſa aſſumptibilitatis alicuius naturæ, ſed eſt concauſa. Niſi enim id eſſet aſſumens, non poſſet aſſumere, ſed vltra hoc aliquid requiritur in aſſumendo, per quod ſit aſſumptibile, & hoc eſt ratio imaginis, & finaliter aptitudo ſupernaturalis eleuationis, ad beatificam operationem. quæ cùm in ſola natura intellectuali reperiatur, conueniens videtur, quòd ipſa ſola ſit aſſumptibilis, cùm videatur rationabile, quòd natura quæ non poteſt eleuari ad actum ſecundū, non poſſit etiam eleuari ad primum: Ex qua reſponſione videtur velle Henricus ſaluare, quòd nihil derogetur diuinæ omnipotentiæ, quādoquidem totum id, quod illi in Deo ponunt eſſe, tantùm concludunt ipſum poſſe ſic ſuppoſitare, totum id etiam tribuit Henricus Deo. Nec negat, quin ratione eius quod requiritur ex parte aſſumentis, non poſſit aſſumere quamlibet naturam, pleniſſimè non ſit in Deo, ſed hoc dicit eſſe, quia natura ipſa irrationalis, non eſt aſſumptibilis, non propter defectum diuinæ omnipotentiæ, ſed potius propter diuinæ naturæ excellentiam, & irrationalis naturæ deformem deficientiam.

Ad ſecundam rationem videtur multipliciter poſſe dici. Primò eſt reſponſio Henrici, qui dicit. Quòd naturam iſtius corporis aſſumpſit in quantum ad animam ordinabatur intellectualem, ratione cuius ordinationis, etiam ipſum corpus poteſt dici intellectualem miniſtraliter, ſcilicet & diſpoſitiuè. Et vt completiùs reſpondeatur, eſt dicendum. Quòd cùm dicitur non poſſe à Deo aſſumi, niſi naturā intellectualem, intelligitur, quòd nihil præter illam ſic poſſit aſſumi, quòd ſit primò aſſumptum, & totum ac adæquatum aſſumptibile. Corpus autem in triduo, non ſic fuit aſſumptum vt patet, ſed ſolùm vt pars naturæ rationalis, quæ erat totale & primò aſſumptum. Præterea etiam fortè diceret aliquis, quòd non propriè dicebatur ſuppoſitari in triduo id corpus, quia non eſt natura ſuppoſitabilis, ſuppoſito proprio. Vnde & conſequenter dici poſſet, non improbabiliter, quòd terminare dependentiam naturæ iſtius corporis, non eſt eam ſuppoſitare, aliàs totum terminans dependentiam vel innitentiam partis, ſuppoſitaret eam, quod non dicitur: & ita licet Verbum in triduo terminaret dependētiam iſtam corporis, quam terminaſſet tota humanitas, virtute cuius corpus in triduo cōmunicabat Chriſto id idioma ſuum, iacere in ſepulchro, non tamen propriè ſuppoſitabat corpus, ſicut ſuppoſitaret naturam humanam. Cuius ſignum euidentiſſimum eſt, quòd natura iſtius corporis, non communicauit Chriſto id idioma corpus in triduo, ſicut natura humana communicauerat ſibi, & adhuc communicat concretiuè id idioma homo. Et ſic patet reſponſio, ad prædicta obiecta, contra opinionē Henrici, qui de alijs naturis irrationabilibus videtur quaſi hoc dicere, quòd Verbum non poſſet eas aſſumere per circumincesſionem, aut ſuppoſitare ſuppoſitatione, præſertim habente cauſam finalem. Inquit enim ſic ipſe, nec aliquis finis poſſit eſſe aſſumptionis alterius naturæ, quàm intellectualis, quia aſſumptio non eſt, niſi propter promotionem naturæ aſſumptæ, qualem non poteſt habere niſi natura intellectualis, vnde Auguſtinus ſuper Ioannem. Verbum voluit naſci ex homine, vt tu ſecurus naſcereris ex Deo. Vnde videtur, quòd de alia natura quæ non naſcitur ex Deo per gratiam, de ea fruſtra naſceretur Deus.

Ex his patere poteſt, quòd non irrationabiliter poſſum ego non habere actum explicitum contradicendi, huic opinioni in particulari: & quia iſti Magiſtri in hoc etiam præcipuè inſtabant, quòd tales concluſiones ſaltem non diſputarentur propter ſcandalum, hoc volo dicere de iſta concluſione, quod etiam ſi ſua oppoſita ſit verior, & magis ſecundùm communem viam, tamen ſi publicè diſputetur, ſcandaloſa magis erit apud vulgares & piarum aurium offenſiua. Quis enim rudis & ſimplex non offendatur, ſi audiat aliquem dicentem, poſſibile eſſe, quòd iſtæ propoſitiones ſint veræ:

Deus eſt aſinus: Deus eſt lignum. Quid ſi etiam illas, qnas multi ſequentes prædictam opinionem concedunt, Deus poteſt eſſe damnatus ad infernum, Deus poſſet torqueri à diabolo in inferno, diabolus poteſt eſſe Deus: quæ licet apnd multos doctos loquendo, de potentia abſolnra, nullius ſint ſcandali, tamen vulgares & ſimplices, certè multò magis offenderentur, quàm ſi audiant, quòd aſinns non poteſt vniri naturæ diuinæ, in vnitate ſuppoſiti: vt dicirur modo declarato, in concluſione mea, quàm iſti patres dixerunt, ex vi ſermonis derogare diuinæ omnipotentiæ, & per hoc ſapere hæreſim: neſcio cui logicæ, imò cui theologiæ innitentes. Nam dicant qnæſo, an ille, qui dicit, ſe non aſſentiri alicui propoſitioni, dicat de rigore ſermonis oppoſitum iſtius concluſionis, cui non aſſentitur, dicantque, Vtrum valeat conſequentia: non aſſentior, aut non habeo aſſenſum huius concluſionis: Papa ſedet, ergo credo iſtam: Papa non ſedet, nónne antecedens eſſet verum in dormiente, & qui nullum omnino non haberet actum, in quo conſequens poſſet eſſe falſum. Præterea ſi præſens concluſio derogaret diuinæ omnipotentiæ, ſecundùm veram theologiam, non ſolùm ſaperet hæreſim, ſed hæretica eſſet iudicanda, imò etiam Catholicus, dormiens, aut paruulus non habens rationis vſum, & qui non haberet aſſenſum illius propoſitionis: Deus poteſt quamlibet naturam creatam ſuppoſitare, eſſet hæreticus, aut ſaltem erraret in fide, quod nemo diceret. ex quibus patet non eſſe rectam damnationem ipſorum: fuit enim hæc formaliter determinatio ſua, conſiderata reſponſione ipſius proponentis & opinione, ac motiuis & rationibus Henrici, cuius opinioni innititur ponens concluſionem. Viſum eſt nobis, præfatam concluſionem, ex vi ſermonis derogare diuinæ omnipotentiæ, & per hoc ſapere hæreſim.

Primò enim decepti ſunt, qnòd cùm dicerem ego me ſequi in hoc Henricum, non intellexerunt, quòd per pronomen *hoc* denotabam ipſam concluſionem, de qua quærebant vt exponeretur. In hoc ergo, id eſt, in ipſa concluſione, id eſt, in non aſſentiendo huic: Deus poteſt quamlibet naturam, &c. dixi me ſequi Henricum, & non denotaui per hoc opinionem quæ dicit, Deus non poteſt quamlibet naturam ſuppoſitare. Sed ipſi fortè crediderunt inter vnum dictum & aliud non eſſe differentiam, cùm tamen ſi docti ſunt Theologi, ſciri debeant, quid interſit inter aliquod poſſibile de potentia Dei explicitè non credere, & ipſum explicitè diſcredere. Secundò debent meminiſſe, quod ex eorum dictis ſequitur, quòd Henricus ille, qui per excellentiam doctrinæ ſolennis Doctor vocatur, mortuus ſit hæreticus: qui vt ſuprà viſum eſt, in ſenectute ſua ad iſtam opinionem declinauit, & in ipſa permanſit, qnòd non quælibet natura à Deo ſit ſuppoſitabilis. Tertiò ſicut & in damnatione præcedentis concluſionis, ira & in iſta, qualitercunque ſit de concluſione ipſi omnino errant, quia ſi verum eſt, vt ipſi dicunt, quòd concluſio ſit contra omnipotentiam Dei, tunc concluſio eſt ſimpliciter hæretica, & non hæreſim ſapiens, vt ipſi dicnnt. Quartò & vltimò errârunt, quia ſi etiam opinio Henrici eſſet hæretica, omnino concluſio de virtute ſermonis non eſſet hæretica, quia de virtute ſermonis, non infert illam opinionem, vt diffuſiſſimè eſt declaratum, & tamen ipſi ſpecificatè damnârunt ipſam, de virtute ſermonis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE MAGIA naturali & Cabala, diſputatio.

QVinta concluſio, per iſtos damnata fuit hæc, *Nulla eſt ſcientia, quæ nos magis certificet de diuinitate Chriſti, quàm Magia & Cabala.* Hanc conclnſionem ego declarando dixi, quòd inter ſcientias, quæ ita ſunt ſcientiæ, quòd neque ex modo procedendi, neque ex ſuis principijs, neq; ex ſuis concluſionibus innitunrnr reuelatis, nulla eſt, quæ nos magis certificet eo modo, quo de hoc certificare poſſunt, ſcientiæ humanitùs inuentæ, quàm Magia illa, de qua ibi ponuntur concluſiones, quæ eſt pars ſcientiæ naturalis: & pars illa Cabalæ, quæ eſt ſcientia, & non eſt Theologia reuelata. Dixerunt iſti Magiſtri, quòd declaratio mea non erat ad propoſitum verborum præfatæ concluſionis, & quòd præfata concluſio de virture ſermonis, erat falſa, erronea & hæretica: in qua ſua damnatione, quot ſint damnanda, quæſo ſigillatim videamns.

Primò dicant mihi, quomodo eſſe poteſt magis declaratio mea, ad propoſitũ verborum

borum concluſionis meę: quid enim eſt in illa declaratione aliud, quàm explicitè declarare, vim ſingulorum terminorum, in concluſione poſitorum? Ibi enim primò exponitur, qnid intelligam per ſcientiam, cùm dico, nulla ſcientia: & quid pro certificare, quid per Magiam, quid per Cabalam, nec video ego quid vlteriùs reſter declarandum. Secundò volo oſtendere, quòd de virtute ſermonis non ſolùm eſt falſa & hæretica, ſed imò ſua oppoſita eſt falſa, & ſecundùm ipſos totaliter hæretica. Dicta enim concluſio eſt vna negatiua, quæ exponitur diſiunctiuè, per tres cathegoricas ſic: nulla ſcientia non reuelata. &c. Alia, à Magia & Cabala certificat de diuinitate Chriſti vel Magia & Cabala non certificant. &c. vel, Magia & Cabala magis nos certificant de Deitate Chriſti, quàm alia ſcientia non reuelata. Iſta autem diſiunctiua eſt vera & catholica, quia ſaltem habet vnam partem veram, & ita patet iam, quòd de virtute ſermonis non eſt falſa, ſed quòd ſua oppoſita ſecundum eos ſit hæretica, patet: nam oppoſita huius, Nulla ſcientia non reuelara, &c. magis certificat, &c. eſt iſta, Aliqua ſcientia non reuelata, magis certificat de Deitate Chriſti, quàm Magia & Cabala: ad quam ſequitur de virtute ſermonis, quòd Magia & Cabala certificant de diuinitate Chriſti, quod ab eis reputatur pro hæretico, & ita patet, quòd dum volunt damnare de virtute ſermonis iſtam negatiuã: Nulla ſcientia magis certificat de diuinitate Chriſti quàm Magia & Cabala: coguntur per ſuum iudicium ipſimet habere pro catholica iſtam affirmatiuam: Magia & Cabala certificat nos de diuinitate Chriſti.

Quàm autem in ſe ſit ipſa concluſio vera, profectò euidentiſſimè poteſt declarari, licet enim nulla ſit ſcientia humanitùs inuēta, quæ nos certificare poſſit de diuinitate Chriſti, quia certificationem de diuinitate eius, vt in præcedenti diximus cõcluſione, non habemus niſi ex modo faciendi miracula, quæ fecit: quæ miracula, & eſſe facta ab eo, & eſſe taliter facta, non niſi ex teſtimonio Scripturæ ſcimus. Tamen ſi quid ad hoc nos poſſunt adiuuare ſcientiæ humanæ, ſicut & adiuuant cognitione multarum veritatũ ſupernaturaliũ, nulla eſt, quæ magis nos poſſit adiuuare, quàm Magia & Cabala, quas diximus. Ad hoc enim, vt miracula Chriſti nobis ſuam teſtentur diuinitatẽ, oportet cognoſcere primò, quòd non potuerunt fieri in virtute naturali, ſed ſolùm in virtute Dei. Secundò oportet ſcire, quòd illam virtutem à ſe habuerit Chriſtus & non aliunde. In primo nulla ſcientia humana nos poteſt adiuuare magis, quàm illa qua cognoſcuntur virtutes, & actiuitates agentium naturalium, & earum applicationes proportionesq; adinuicem, & ad ſua paſſa naturalia, & quid poſſunt virtute propria, & quid non. hoc autem inter ſcientias humanas, magis cognoſcit iſta ſcientia, quam ego voco Magiam naturalem, de qua poſitæ ſunt concluſiones, & illa pars Cabalæ, quæ eſt de virtutibus corporum cœleſtium, per quas, quia cognoſcitur, nõ poſſe per virtutes naturales illa opera fieri quæ fecit Chriſtus.

Ideo ergo inter Magicas concluſiones iſtam propoſitionem poſui: Miracnla Chriſti non potuerunt fieri per Magiam, vtpote illam concluſionem, ſcilicet cuius veritas ex iſta ſcientia poſſit haberi: & ita patet, iudicium iſtorum Magiſtrorum non benè fuiſſe magiſtrale, & præſertim, cùm ipſi de virtute ſermonis damnent eam, quæ eſt talis, quòd etiam ſi ſenſus eius quem diximus non eſſet catholicus, adhuc ipſa non eſſet in ſe damnanda: quia de virtute ſermonis, non infert illum ſenſum, cùm ſit propoſitio negatiua exponenda diſiunctiuè, per tres cathegoricas, vt dictum eſt ſuprà. Et ad pleniorem huius concluſionis declarationem, primò eſt ſciendum, quòd ſicut ſuprà dixi, per hanc concluſionem non intendo comparare Magiam & Cabalam ad ſcientias reuelatas, quia non accipio in concluſione ſcientiam generaliter, ſed pro ſcientia, quæ neque ex modo procedendi, neque ex ſuis principijs, neque ex concluſionibus innititur reuelationi: neque etiam in præſenti concluſione, loquor de certitudine ſcientiæ habitæ ex reuelatione modo prædicto, ſed de certitudine ſcientiæ inuentæ, vel acquiſitæ per demonſtrationem, non à priori, ſed à poſteriori per effectus ſcilicet. Quare intendo dicere, quòd ſi aliqua ſcientia humanitùs adinuenta, & nõ reuelata certificet de diuinitate Chriſti per miracula eius, hoc maximè facit ſcientia, qua cognoſcuntur virtutes & actiuitates agentium naturalium, & eorum applicationes adinuicem, & ad ſua paſſa naturalia, & per quas cognoſcitur, quid poſſunt agentia naturalia virtute propria, & quid non. Nam hoc cognito, videntes deinde opera Chriſti excedere gradum & terminum illorum, quæ poſſunt fieri per agentia naturalia,

turalia, concludimus neceſſariò, quòd fuerunt facta virtute diuina, quod ſcire non poſſemus illo non cognito. Nam ignoratis terminis potentiæ, & virtutis rerum naturalium, ſtat nos dubitare, illa eadem opera quæ fecit Chriſtus poſſe fieri per media naturalia.

Cùm ergo talia maximè cognoſcat illa pars Cabalæ, quæ eſt de virtutibus corporum cœleſtium, & illa pars ſcientiæ naturalis, quam ego nunc voco Magiam naturalem (& plures etiam catholici doctores ſic nominauerunt, qualitercunq; alij ipſam nominare velint) ideò non hæreticè, non ſuperſtitioſè, ſed ſcientificè, ſed veriſſimè, ſed catholicè dixi, per talem Magiam & Cabalam, adiuuari nos in cognoſcenda diuinitate Chriſti. De iſta autem Magia naturali facit mentionem etiam ſummus theologus Guilielmus Epiſcop. Pariſienſis coæraneus Roberti Inconienſis: qui dicit, quòd magi prohibiti, dicuntur Magi, quaſi mali, quia mala faciũt: magi autem naturales dicuntur Magi quaſi magni, quia magna faciunt: & quia iſti tollerare non poterant, hoc nomen Magiæ, & tota vrbe exclamabant, me approbare Necromantiam, quam tota Eccleſia damnabat. Dico iterum & iterum dico, quòd hoc nomen Magia, eſt nomen æquiuocum, ad id quod dicitur Necromantia, quæ fit per pacta & fœdera cum dæmonibus: & ad partem practicã ſcientiæ naturalis, quæ nihil aliud docet, quàm facere opera mirabilia, mediantibus virtutibus naturalibus, per applicationem earum adinuicem, & ad ſua paſſa naturalia, & hanc nunquàm damnauit Eccleſia, nec damnare poteſt, ſed plures Eccleſiaſtici doctores & catholici, eam approbauerunt & ſecuti ſunt.

De hac, vt dixi, tractat Gulielmus Pariſienſis in ſuo de vniuerſo corporali & ſpirituali, & dicit: Quòd illa Magia prohibita, maximè abundauit in Aegypto, quia ibi vigebat cultus dæmonum: iſta autem naturalis in Aethiopia & India, quia ibi eſt maxima copia herbarum & aliarum rerum naturalium, habentium efficaciam in iſta naturali Magia: & alibi etiam in ſuo lib. de legibus, eiuſdem ſcientiæ meminit, eam aſſerens eſſe partem ſcientiæ naturalis. Hanc naturalem Magiam non erubeſcit vir catholicus, & ſanctiſſimus Albertus Magnus dicere ſe fuiſſe ſecutum, & experientijs in ea multa comperiſſe. & quid oportet plura dicere? Dicant mihi iſti Magiſtri, vtrum hoc quod ego voco Magiam naturalem, ſit res prohibita: aut aliquid continens, quod ſit contra fidem? hoc dicere nõ poſſunt, etiam volentes. At dicent in hoc te reprehendimus, quòd eam vocas Magiam, & æquiuocatione vocabuli, ſcandalũ facis in mentibus fidelium: Item habemus apud Doctores noſtros, quòd omnis Magia eſt prohibita: ſi ergo omnis prohibita, ſequitur quòd nulla cõceſſa, ſed tu dicis quòd aliqua eſt non prohibita, ergo contradictoriè ſentis ad doctores eccleſiæ.

Mira profectò eſt ruditas ſic dicentium. Primò enim impoſitio nominum, non fit nunc à nobis, ſed vtimur nominibus & ſignificationibus eorum, ex antiquorum conſuetudine: ſi ergo ipſi hanc partem ſcientiæ naturalis Magiam vocare voluerunt, quid me vis nouare nomina? & quòd illi Magiam nominauerunt, à me vocari Geometriam vel arithmeticam? nec ego primus nec nouus iſtam ſcientiam vocaui Magiam, ſed multi ante me, & ſancti & docti viri: illi in ius trahantur, illi damnentur, ſi damnabile eſt iſtam ſcientiam hoc nomine nuncupari. quam tamen nobis impoſitionem rectè fuiſſe inſtitutam, ſi rectè Paulum conſiderauerimus, poſſumus faciliter intelligere. Vocabulum enim hoc Magus, nec Latinum eſt nec Græcum, ſed Perſicum, & idem lingua Perſica ſignificat, quòd apud nos ſapiens. Sapientes autem apud Perſas idem ſunt, qui apud Græcos philoſophi dicuntur, ſic vocati à Pythagora, qui prius dicebantur ſapientes. Ferè enim apud diuerſas gentes, diuerſis nominibus ſapientes eorũm nuncupabantur, vt Druides apud Gallos: prophetæ apud Hebræos, vel Senedrim, vel Phariſæi, vel Cabaliſtæ: apud Indos Gymnoſophiſtæ: apud Aegyptios Sacerdotes: apud Græcos Philoſophi: apud Perſas Magi: & ſic de alijs. Sicut etiam regia dignitas peculiaria, apud diuerſas nationes habet nomina, vt rex Aegyptiorum, qui priùs Pharao, poſtea Ptolemæus: Perſarum, Artaxerſes: Romanorum Cæſar: Indorum Præſtan: & eſt qui nunc corrupto vocabulo à noſtris vulgaribus dicitur Præsbyter Ioan. & ſic de alijs. Si ergo Magia idem eſt quod ſapientia, meritò hanc practicam ſcientiæ naturalis, quæ præſupponit exactam & abſolutam cognitionem omnium rerum naturalium, quaſi apicem & faſtigium

totius

totius philoſophiæ, peculiari & appropriato nomine Magiam, id eſt, ſapientiam, ſicut Romam vrbem, Virgilium, poëtam, Ariſtotelem, philoſophum dicimus, appellare voluerunt. Quod ſi hoc nomen Magi ita abhorremus, vtiq; neque Euangelium patienter audiemus dicens: quòd Magi venerunt ab oriente, adoraturi Chriſtum. Non erant illi Magi Necromantici, & cum dæmonibus confœderati, qui hoſtem dæmonum, imò Dominum, & de eis mox triumphaturum venerunt adorare: ſed erant viri ſapientes, cœleſtium & terrenarum rerũ ſcientia edocti, qui ipſam Patris ſapientiam, in humano corpore factam viſibilem, coluerunt & venerati ſunt.

Hanc autem differentiam, apertiſſimè dat intelligere Hieronymus in epiſtola ad Paulinum, in qua mentionem faciens de Apollonio Tyanëo, ait: Apollonius Tyanëus ſiue Magus, vt vulgus, ſiue philoſophus, vt Pythagorici dicunt: in quibus verbis expreſsè ſignificat Hieronymus, quòd illud quod eſt vera Philoſophia, à vulgaribus quandoque creditur eſſe illud, quod ipſi appellant Magiam. Non ergò ego ſum reprehendendus, qui ex proprio & vſitato modo loquendi, non ſolùm doctorum Eccleſiæ, ſed etiam ipſius Euangelij hanc ſapientiam naturalem, Magiam vocauerim.

Sed neque æquiuocatione vocabuli ſcandalum fecerim fidelibus, quia in concluſionibus meis, non ſum vſus hoc nomine indiſtinctè & æquiuocè, ſed ad tollendam omnem cuiuſcunque ſiniſtræ opinionis occaſionem, diſtinxi Magiam licitam ab illicita, & naturalem à ſuperſtitioſa, declarans quid ſit iſta naturalis, & quid poſſit, & quid non poſſit: taliter, vt etiam ſimplices & rudes impium aliquid vel erroneum in fide de meis concluſionibus ſuſpicari non poſſunt, in quibus Magiam prohibitam omninò refellens & deteſtans, poſui hanc primam concluſionem præciſè in ijs verbis: *Tota Magia, quæ in vſu eſt apud modernos, & quam meritò exterminat Eccleſia, nullam habet firmitatem, nullam veritatem, nullum firmamentum: quia pendet ex manu hoſtium primæ veritatis, poteſtatum harum tenebrarum, quæ tenebras falſitatis malè diſpoſitis intellectibus offendunt.* Et poſt iſtam concluſionem, pono ſecundam, quæ dicit: *Quòd Magia naturalis eſt licita & non prohibita*: & proteſtor de me iſta tantùm locuturum, quo facto, quæ amplius ſuſpicio remanere poteſt, aut quod ſcandalum fieri, per æquiuocationem huius nominis, Magia, quam ſic diſtinxiſſe, & cum reprobatione illius ſuperſtitioſæ & diabolicæ, iſtam naturalem approbaſſe non ſolùm, non ad ſcandalum, ſed ad ædificationem poteſt eſſe ſimplicius. Ex quibus ego multos vidi, qui audientes, quòd Magi venerunt adorare Chriſtum, credentes nihil aliud ſignificare hoc nomen Magos, quàm Necromantes: hinc ſumunt argumentum, quòd Magia non ſit prohibita, nec contra fidem Chriſti, quando ipſum Chriſtum Magiæ cultores primi adorauerunt.

Vtile eſt ergo docuiſſe fideles, ne cùm Magum audiunt, dæmonum cultorem ſemper intelligant, & cùm audiunt, apud Perſas Magos in ſummo honore & reuerentia habitos, propter eorum doctrinam & ſapientiam, ſciant philoſophos illos fuiſſe, non Necromantes, quos vtpote populis exitiales & damnoſos, imò peſtiferos, omnes gentes ſemper eiectos & malè habitos, perſecutæ & deteſtatæ ſunt. Similiter cùm legunt Albertum in experimento Magię multum temporis conſumpſiſſe, de Magia naturali hoc intelligant, non de prohibita, ne exemplo tanti viri, illi ſe dedant, quod illi licuit ſibi quoque licere præſumentes. Scandala ergo tollunt, non generant, de mentibus fidelium noſtræ Magicæ concluſiones: quod ſi quando legunt apud doctores, omnem Magiam eſſe prohibitam, ſtatim vtique ex cauſis prohibitionis intelligent ipſos, de ea ſolùm loqui, quæ habet commercium cum dæmonibus, & de naturali nihil eos intendere. Eſt autem (vt dicit Hilarius) intelligentia dictorum, ex cauſis aſſumenda dicendi: quòd ſi ad vim verborum volunt recurrere, poſſunt ſcire ex dialectica, quòd negatio vel diſtributio termini multiplicis, non negat aut diſtribuit ipſum pro omni ſuppoſito cuiuslibet ſignificati copulatiué. Quare cùm iſte terminus Magia ſit æquiuocus, ad ſuperſtitioſam, & ad naturalem diſtributio addita, ei non diſtribuet ipſum pro quolibet ſuppoſito, cuiuslibet ſignificati copulatiuè, ſed ex dictis quòd omnis Magia prohibetur, habebitur ſolùm, quòd omnes ſpecies Magiæ ſuperſtitioſæ, quæ omnes ſecundùm vnum nomen, & vnam rationem dicuntur. Nam multæ ſunt prohibitæ, & hæc omnia ſunt clara & dilucida etiam mediocriter eruditis.

nullo ergo modo debuerunt iſtis Magiſtris eſſe ſuſpectæ concluſiones meæ Magicæ, cùm ſicut dixi in prima concluſione, refellam omnem Magiam prohibitam ab Eccleſia, illam damnans & deteſtans : proteſtans me ſolùm loqui de Magia naturali, & expreſſiùs per ſpecialem concluſionem declarans : quòd per iſtam Magicam nihil operamur, niſi ſolùm actuando vel vniendo virtutes naturales. Sic enim dicit concluſio vndecima cõcluſionum Magicarũ: *Mirabilia artis Magicæ, non ſunt niſi per vnionẽ & actuationem eorum, quæ ſeminaliter & ſeparatè ſunt in natura :* & idem eſt, quod dixi in 13. concluſione : *Quòd Magiam operari non eſt aliud, quàm maritare mundum.* Prædictam autem ſpecificationem, & reſtrictionem intentionis meæ, in concluſionibus Magicis, ad Magiam naturalem intendo eſſe applicandam, cuilibet concluſioni particulari.

Et ita cùm dico, de actiuitate characterum & figurarum, in opere Magico, loquor de vera actiuitate ſua & naturali : patet enim, quòd talem habent ſecundùm omnes philoſophos tàm in agendo, quàm in modo agendi & patiendi. Et licet ſecundũ peripateticos longè minoris ſint actiuitatis & virtutis, quàm ſint qualitates materiales, tamen dicerent Pythagorici, quorum ego Philoſophiam in concluſione 24. voco ſecretiorem Philoſophiam, quia eſt minus nota, & minus in vſu, quòd ſicut mathematica ſunt formaliora Phyſicis, ita etiam actualiora: & ſicut in ſuo eſſe minus dependet, ita etiam in ſuo opere : & ita quòd dixi de plus poſſe eorum, quamuis diſcordia Pythagoricorum & Peripateticorum ſit indifferens ad fidem, tamen non dixi, vt in ſe & abſolutè verum, ſed vt conſequens ad ſecretam Philoſophiam Pythagoricorum modo prædicto intelligendam, quorum etiam ſententia eſt, inter omnia Mathematica numeros vt formaliores, ita etiam eſſe actualiores, & inter numeros impares, ternarium. Quia ſit primus impar, & primùm in vnoquoq; genere, eſt perfectiſſimum in illo genere, & inter numeros pares, denarium qui eſt omnis numerus, vt patet. ab eo enim vltra numeramus per replicationem, & hoc intendebam, per id, quod dixi de ternario & denario, in Magia naturali.

Numeris autem etiam efficientiam & virtutem, tàm ad bonum quàm ad malũ attribuunt doctores catholici. Vnde Hilarius in commento ſuo, ſuper Pſalmos inquirendo cauſam, cur Pſalmorum ordo, non ſit ſecundùm hiſtoriam, ſed ſæpè Pſalmus, qui prius fuit compoſitus, poſterior in ordine collocatur : ſic inquit: Non eſt autem ignorandum, indiſcretum apud Hebræos eſſe numerum Pſalmorum, & ſine ordinis annotatione eſſe conſcriptos : non enim illic primus, aut ſecundus, aut tertius, aut quinquageſimus, aut centeſimus prænotantur, ſed ſine præſcriptione aliqua ordinis, in vnum permixti ſunt. Eſdras enim, vt antiquæ traditiones ferunt, incompoſitos eos, & pro authorum ac temporum diuerſitate diſperſos, in volumen vnum collegit & retulit: ſed 70. ſeniores ſecundum Moyſis traditionem, ad cuſtodiam legis atque doctrinæ in ſynagoga manentes, poſteaquàm illis à rege Ptolomæo transferendæ ex Hebræo in Græcum ſermonem, totius legis cura mãdata eſt, ſpiritali & cœleſti ſcientia virtutes Pſalmorum intelligentes, in numerum eos atque ordinem redegerunt, ſingulis quibuſque numeris, pro efficientia ſua & abſolutione perfectis perfectorum & efficientium Pſalmorum ordine deputantes : hæc Hilarius ad verbum. Ex quibus apertiſſimè patet, quòd numerus virtutem dat & efficientiam.

Hieronymus quoque contra Iouinianum, infauſtum dicit eſſe numerum 20. in quo ſeruiuit Iacob, & venditus eſt Ioſeph : & quem dilexit Eſau, in eo quædam munera accipiens: & in eodem loco laudat denarium dicens, de eius laudibus ſe ſæpiùs dixiſſe. Et in eodem lib. cap. 7. dicit, quòd ideò in ſecunda die, non fuit dictum, *& vidit Deus quoniam bonum*, quia binarius numerus ſit malus: quinimò ex numero binario, ſumit argumentum contra bigamos, & propter hoc dicit, omnia animalia immunda, in arcam Noë bina ingredi, ſeptena autem quæ ſunt munda. Similia centies inuenies apud Baſilium, Nazanzenum, Ambroſium, Origenem, Auguſtinum & alios. Quin Rabanus inſignis doctor eccleſiæ, de numerorũ virtutibus, ſpecialem librum compoſuit, & obſeruate vbique proprietates ipſorum numerorum, inuenies ſemper eccleſiaſticos doctores etiam quandoq;, quaſi vſque ad curioſitatem ſi dici poteſt: dum nunc ad binarium duo teſtamenta, duo cherubin, duo charitatis præcepta, duas primas dignitates, duos primos populos referunt. Nunc ternarij myſterium in ſuper-

ſuperſubſtantiali Diuinitate, in triduo ſepulchri, in tribus theologicis virtutibus, in tribus temporibus naturæ, legis, & gratiæ, in tribus ſtatibus perfectionis contemplantur.

Nunc nō ſine myſterio, ſed propter occultam etiam ipſius numeri proprietatē eſſe volunt, quòd 40. dies Moyſes. 40. Helias, 40. Chriſtus ieiunauerit. & per 40. dies poſt reſurrectionē aſcenderit, & per 40. horas fuerit apud inferos, & poſt 40. dies, Niniue, quæ eſt typus figuræ huius mundi, ſubuertetur, & per totidem dies noctesq́; pluit ſuper terram Dominus. Magnum item dicunt continere ſacramentū, quòd in quinquagenario numero, in quo fit remiſſio peccatorum: In eodē etiam deſcenderit Spiritus ſanctus: Et in eodem numero poſitus ſit Pſalmus: Miſerere mei Deus: quòd maximè notant Hilarius & Origenes. Et his per omnia multùm concordant myſteria Cabaliſtarum, qui quinquagenariū numerū attribuunt Spiritui ſancto, qui Spiritus ſanctus apud eos, etiam per ignem ſignificatur, in qua forma, & in quo numero dierū deſcendit ſuper Apoſtolos. Eſtq́; & apud eos Spiritus ſanctus tertia perſona, ſiue proprietas in diuinis, procedens à prima & à ſecunda, quæ ſecunda dicitur ſapientia, & procedit à prima, & differt ab vtraq; ſolùm ratione proceſſionis: ſicut ſcilicet id quod procedit, differt ab his à quibus procedit, cùm ſit tamen per ſubſtantiam & eſſentiam idē cum illis. Hæc expreſsè dicunt Cabaliſtæ: quorum dicta iſti Magiſtri à me contra Iudeos allata, vt ſuſpecta de fide abominabantur. Vocant autem & eandem tertiam proprietatem pœnitentiam, quod concordant modò dictis, vt idē ſit numerus attributus Spiritui ſancto, qui & pœnitentiæ ſacramento. Vnde & illud poſſumus colligere, peccatum in Spiritum ſanctum, propriè peccatum eſſe in pœnitentiæ, quòd non remittitur in hoc ſæculo neque in futuro: ſed de his aliâs.

Duodenarij etiam ſecretam aliquam proprietatem, in 12. tribnbus Iſraël, in 12. Apoſtolis, in 12 lapidibus cœleſtis Hieruſalem ſpeculantur, credunt etiam, non ſine cauſa neque caſu, in denarium numerum coincidiſſe: Et præcepta legis, & decem chordas pſalterij, & apud Hebræos vt habetur in מדרש תילים Midraſch tillim, cantores Pſalmorum decem, qui ſunt Adam, Abraham, Melchiſedech, Moyſes, Aſaph, Dauid, Salomon, & tres filij Roræ, quamuis aliter à noſtris enumerentur: & correſpondent decem organa, id eſt, decem inſtrumenta, vel decem modi muſicæ, quibus canebantur, ſic dicti apud Hebræos נשא נאם מזמור שיר תפלה ברכה הלל ידידיה אשרי הללויה id eſt, neſa, neym, miſmor, ſchir, rephilla, beracha, hillel, iedidia, aſchre, halleluia. Quæ ego obſeruaui ſic diſtinguenda, vt per primum canantur odæ, ſecundum idem eſt quod organum, per tertium Pſalmi, per quartum cantica, per quintum orationes, per ſextum benedictiones, per ſeptimum laudationes, per octauum gratiarum actiones, per nonum felicitas alicuius: per vltimum laudes Dei tantùm. Addas tu & משכיל Maskill, quo canuntur contemplationes, & erit halleluia quaſi ei ſoph. non ponens in numerum cum alijs. Addunt & decem dies, quibus poſt aſcenſum Chriſti deſcendit ſpiritus, & decem cortinas in templo, & ſimilia innumera & infinita: illud dicentes ſemper, quòd nihil caſu, ſed omnia Deus per ſuam ſapientiam, vt in pondere & menſura, ita in numero diſpoſuit.

Taceo quot, & quanta obſeruent in nouenario, vt præter hierarchias angelorum, & nouem beatitudinum gradus, iuxta Moyſen etiam longitudinem cubitorum: Og gregis Baſan, qui typus eſt diaboli, non credant eſſe caſualem, & ſine myſterio: illud enim obſeruantes, quòd Dominus hora nona clamauit. Nónne etiam in quatuor euangelijs, quatuor fluminibus paradiſi, quatuor animalibus Ezechielis, quaternarij perfectionem conſiderant? & ſenarij, in ſex diebus creationis mundi, & in ſex ætatibus, ſiue ſeptima ſit futura vita, vt vult Auguſtinns: ſiue octaua vt Hieronymus. Quin & illud non prætermittitur, quòd Dominus ſexta feria paſſus eſt. Quid de ſeptenario? cùm magna dicerent attentione dignū, quòd die ſeptima Dominus quieuit, quòd ſeptem dona Spiritus ſancti: & in Apocalypſi ſeptem ſignacula libri, ſeptem cornua, ſeptem oculi, ſeptem angeli, ſeptem eccleſiæ, ſeptem candelabra, ſeptem ſtellæ, ſeptem ſpiritus nequiores, & ſeptem nequitiæ apud Salomonem: ſepties in die Deo canit Dauid propheta. Quartumdecimnm autem numerum ita vidimus obſeruatum à Matthæo, vt ad hoc, quòd poſſet eum vbique in Generationibus Chriſti retinere, nonnullas etiam generationes prætermiſerit. De Medicis, de Aſtrolo-

gis, de Philoſophis maximè Platonicis & Pythagoricis nihil affero, ſed ſolùm de noſtris Eccleſiaſticis doctoribus. Cùm de hoc agatur, vtrum credere eſſe proprietates in numeris, & virtutes aliquas naturales aliquo modo veritati fidei catholicæ repugnet: quas cùm videamus etiam, vt dixi, fortaſſe vſque ad curioſitatem à Catholicis authoribus obſeruatas, nihil eſt ampliùs cur dubitemus non eſſe talem opinionem pro hæretica reijciendam. Cùm ergo in concluſionibus meis de figuris, de numeris loquor, non loquor quantum ad ſuperſtitioſum vſum ſuum, per pacta & conuentiones cum dæmonibus, quia hæc omnia reprobaui, in prima concluſione mea.

Similiter de nominibus quòd habeant aliquam actiuitatem naturalem, etiam notum eſt omnibus. quam quidem actiuitatem naturalem, non habent, vt ſignificatiua ſunt ad placitum, ſed vt ſunt in ſe quædam res naturales, ideo dixi, nomina illa habere virtutem in Magia naturali, non vt ſignificatiua ſunt, niſi fortè eſſent aliqua, quibus ſignificatio eſſet naturalis, ſicut Stoici dicunt de omnibus nominibus, quibus vt aduerſantur Peripatetici, ita Plato in Cratilo aſſentitur, de his quæ ſunt rectè impoſita. Origenes autem de Hebraicis hoc ſentit, & ideò dicit, quòd quædam nomina Hebraicis in ſacris literis, ſicut Oſanna, Sabaoth, halleluia, & ſimilia fuerunt ſic reſeruata, & non mutata in aliam linguam in qua non retinuiſſent ſuam naturalem ſignificationem, & conſequenter virtutem: & hoc ſolùm intendebam dicere, dum comparabam nomina ſignificatiua non ſignificatiuis, & nomina Hebraica alijs in ſua efficacia in Magia naturali, &c.

Volo autem & aliquid dicere latiùs de iſta Cabala, quanquam & ſuprà, in prima parte Apologiæ noſtræ multa dixerimus: ſed illa forte non magis ab iſtis Magiſtris intelligentur, quàm intelligantur barbara ab eruditis. quare & hîc aliquid ſecum hoc, Pariſienſi ſtylo, dicemus de iſta Cabala: Horrendum enim iſtis patribus videtur hoc nomen, & ex ipſo penè ſono timendum, ita vt fortè ſint ex ipſis, cui Cabaliſtas non homines, ſed hircoceruos potius vel centaurum, vel omninò monſtruoſum aliquid eſſe ſuſpicentur: quinimò audi rem ridiculam, cùm ſemel quidam ex eis interrogaretur, quid eſſet iſta Cabala? Reſpondit ille, fuiſſe perfidum quendam hominem & diabolicum, qui dictus eſt Cabala: & hunc multa contra Chriſtum ſcripſiſſe, Inde ſequaces eius dictos Cabaliſtas. Quis quæſo hîc riſum teneat? Eſt ergo ſciendum opinionem eſſe non ſolùm Rabi Eliazar, Rabi Moyſis de Aegypto, Rabi Simeon Ben Lagis, Rabi Iſmahel, & Rabi Iodam, & Rabi Nachinan, & aliorum quamplurium ex ſapientibus Hebræorum, ſed noſtrorum etiam Doctorum, vt infrà oſtendam, præter legem, quam Deus dedit Moyſi in monte, & quam ille quinque libris contentam, ſcriptam reliquit, reuelatam quoque fuiſſe eidem Moyſi, ab ipſo Deo, veram legis expoſitionem, cum manifeſtatione omnium myſteriorum & ſecretorum, quæ ſub cortice & rudi facie verborum legis continerentur: denique duplicem accepiſſe legem Moyſen, in monte, literalem & ſpiritalem, illam ſcripſiſſe, & ex præcepto Dei populo communicaſſe: de hac verò mandatum ei à Deo, ne ipſam ſcriberet, ſed ſapientibus ſolùm qui erant ſeptuaginta communicaret, quos idem Moyſes ex præcepto Dei elegerat ad cuſtodiendam legem eiſque itidem præciperet, ne eam ſcriberent, ſed ſucceſſoribus ſuis viua voce reuelarent, tum & illi alijs & ſic ordine perpetuo. Ex quo modo tradendi iſtam ſcientiam per ſucceſſiuam, ſcilicet receptionem, vnius ab altero dicta eſt ipſa ſcientia, ſcientia Cabalæ, quod idem eſt, quod ſcientia receptionis, quia idem ſignificat Cabala apud Hebræos, quod apud nos receptio. Fuerunt autem poſtea hæc myſteria literis mandata, tempore & cauſa infrà dicendis, & illi libri dicti ſunt libri Cabalæ, in quibus libris, multa imò penè omnia inueniuntur conſona fidei noſtræ. Fuerunt enim & ab ore Dei traditi, & à Iudæis ante Chriſtum manifeſtatum in carne ſcripti, quo tempore nulla paſſione moueri poterant, ad viciandam vel corrumpendam ipſam veritatem. Ex iſtis libris & authoribus huius ſcientiæ, ego multas poſui concluſiones, ad confirmationem fidei noſtræ contra Iudæos, quas cùm iſti Magiſtri fortè non benè conſideraſſent, ſuſpectas eſſe dixerunt in fide, & Iudaicam perfidiam ſapientes, quod tamen poſteaquàm intellexerunt, quid eſſet Cabala, multos ex eis puduit dixiſſe.

Quod

Quod autem ita ſit, vt ſuprà diximus, quòd Deus Moyſi præter literalem legem, quam ipſe ſcripſit, dederit etiam & reuelauerit myſteria in lege contenta, habeo ex noſtris quinque teſtes, Eſdrâm, Paulum, Origenem, Hilarium, & Euangelium. Primò enim habemus hoc ex textu 4. Eſdræ 14. apud quem loquens Dominus ſic inquit: Reuelans reuelatus ſum ſuper rubrum, & locutus ſum Moyſi, quando populus meus ſeruiebat in Aegypro, & miſi eum, & eduxi eum de Aegypto, & adduxi eum ſuper montem Synai, & detinebam eum apud me diebus multis, & enarraui ei mirablia multa, & oſtendi ei temporum ſecreta & finem, & præcepi ei dicens: Hæc in palàm facies verba, & hæc abſcondes. Secundò habemus authoritatem Origenis (cuius teſtimonium in his in quibus ab Eccleſia recipitur, eſt validiſſimum, quia vbi benè nemo melius) hic ergo, ſuper illud Pauli ad Roman. 3, Quid ergò ampliùs video, aut quæ vtilitas circumciſionis, multùm per omnem modum. Primùm quidem quia credita ſunt illis eloquia Dei; dicit Origenes, Conſiderandum eſt, quia non dixerit literas eſſe creditas, ſed eloquia Dei. Ex quo dicto Origenis habes, quòd præter literalem legem aliud quid traditum fuit Iudæis, quod hîc vocat Paulus eloquia Dei. Literas enim, id eſt, literalem legem eis fuiſſe traditam, nemo negat, ſed non imputatur eis ad prærogatiuam, quia litera per ſe occidit, & niſi adſit ſpiritus viuificans, omninò per ſe eſt res mortua. Sed præter has literas tradita ſunt eis eloquia Dei, de quibus meritò gloriantur, quæ nihil aliud ſunt quàm, quod apud Hebræos dicitur Cabala, id eſt, verus legis ſenſus ab ore Dei acceptus: vnde & apud Hebræos quandoque vocatur, תורה שבעל פה quod idem eſt, quòd lex de ore nata. quæ propter illam ſucceſſiuam receptionem, deinde dicta fuit Cabala.

Et quòd iſtam ſcientiam deinde Moyſes, iam à Deo acceptam 70. ſenioribus tantùm communicaret, apertè teſtatur Hilarius, qui in expoſitione Pſalmi ſecundi: *Quare fremuerunt gentes*, &c. ſic ſcribit. Erat autem iam à Moyſe ante inſtitutum, in omni ſynagoga 70. eſſe doctores: nam idem Moyſes, quamuis veteris teſtamenti verba, in literis condidiſſe, tamen ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria, 70. ſenioribus, qui doctores deinceps manerent, intimauerat: cuius doctrinæ etiam Dominus in Euangelijs meminit dicens: *Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi: Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, facite & ſeruate: ſecũdùm verò facta eorum nolite facere:* doctrina verò eorum, manſit in poſterum: hæc Hilarius ad verbum. Ecce quod Hilarius expreſsè teſtatur, fuiſſe præter legem ſcriptam, doctrinam quandam aliam ſecretiorem, quam Moyſes ipſis 70. ſapientibus intimabat. Quod autem & iſta ſecretior & verior de myſterijs legis expoſitio, omnibus paſſim non publicaretur, ſed ſolùm Moyſi ſpecialiter à Deo, & ab eo alijs tantum 70. ſapientibus fuerit reuelata, teſtatur etiam Origenes in loco præallegato ſic dicens: De Moyſe prophetiſq; & cæteris horum ſimilibus, hæc intelligenda ſunt dici, quibus ſunt credita eloquia Dei: adde, & ſi quis apud eos ſapiens & intelligens auditor, & mirabilis conſiliarius fuit. hæc Origenes.

Per hos autem mirabiles conſiliarios, illi intelliguntur, quos vocant Hebræi Senedrim, id eſt, 70. illos ſeniores quos elegit Moyſes ex præcepto Domini, quorũ locum mihi videntur tenere Cardinales in noſtra eccleſia, & ad imitationem numeri illorum 70. ſeniorum (vt nunc declarabimus) fuerunt redacta myſteria Cabalæ in 70. libros principales tempore Eſdræ. Vſque enim ad tempus Eſdræ, de iſta doctrina nihil erat ſcriptum, ſed ſolum (vt dixi) per ſucceſſiuam receptionem tradebatur, vnde Cabalæ nomen accepit. Poſtquam autem à Babylonica captiuitate reſtituti fuerunt per Cyrum, & ſub Zorobabel inſtauratum fuit templum, tunc Eſdras, qui fuit præfectus ſynagogæ, poſtquàm reparauit legem ſcriptam Moyſi, & correxit teſtamentum vetus: voluit etiam vt iſta ſecreta Dei eloquia, quæ vſque ad illud tempus ſcripta non fuerant, ſcriberentur: & hoc quia propter captiuitatem gentis non poterant ſeruare illum ordinem tradendi ſibi illam doctrinam per manus, & meritò erat dubitandum, ne propter diſperſionem eorum, ſi non inueniebantur, ſcripta tandem perirent. Statuit ergo Eſdras, vt ſcriberentur adhibitis ad hoc ſpecialiter notarijs, & quia erant 70. ſeniores ſiue conſiliarij, inter quos erat hæc doctrina, iuſſit vt redigerentur omnia illa ſecreta in 70. volumina principalia, quæ tamen deinde, etiã nõ niſi ſapientibus communicarẽtur. & hoc eſt quod apud Eſdrã legitur his verbis: Exactis 40. dieb', locutus

eſt al-

eſt altiſſimus dicens; Priora quæ ſcripſiſti in palàm pone,legant digni indigni, nouiſſimos autem 70. libros conſeruabis, vt tradas eos ſapientibus de populo tuo. In his enim eſt vena intellectus & ſapientiæ fons, & ſcientiæ flumen, & ſic feci. Hæc Eſdras ad verbum.

Habetur autem de iſto Concilio, in quo fuerunt ſcripti iſti libri mentio lata & diffuſa,apud Hebræos in libro qui dicitur Sederolam,id eſt,Liber ſæculorum,vbi habetur qui ſederunt in concilio, & deniq; totius Concilij geſta & ordo. ex quibus omnibus ſatis patere poteſt,non eſſe confictum à me quòd præter legem ſcriptam,Moyſes veram quoque legis expoſitionem à Deo acceperit,& quòd illa deinceps per ſucceſſionem à Moyſe 70. ſenioribus,& ab illis alijs ſuis ſucceſſoribus fuerit reuelata. Vnde & nomen accepit, vt diceretur Cabaliſtica, & tempore Eſdræ in plures libros fuerit redacta, qui dicuntur libri Cabalæ. quos ego libros ſumma impenſa mihi conquiſitos (neque enim eos Hebræi Latinis noſtris communicare volunt) cùm diligenter perlegerim,inueniens ibi multa,imò penè omnia conſona fidei noſtræ,viſum eſt mihi habere poſſe Chriſtianos, vnde Iudæos ſuis telis confodiant, cùm ab eis authoritas Cabaliſtarum,quos habent in magno honore & reuerentia,negari non poſſit.

Eſt autem vlteriùs ſciendum, quòd iſta expoſitio Bibliæ proportionatur modo exponendi Bibliam,qui apud nos dicitur Anagogicus:ſicut enim apud nos eſt,quadruplex modus exponendi Bibliam, literalis, myſticus ſiue allegoricus, tropologicus & anagogicus:ita eſt & apud Hebræos. Literalis apud eos dicitur Peſat, quemadmodum tenent apud eos Rabi Salomon, Chemoy & ſimiles: allegoricus Midras,vnde ſæpè apud eos audies Midras Ruth, Midras Thillim, Midras Coeleth, id eſt,expoſitio per Midras,id eſt,myſtica ſuper Ruth,ſuper Pſalmos, ſuper Eccleſiaſten: & ſic de alijs: & iſtum modum ſequuntur maximè doctores Talmutici. Tropologicus dicitur Sechel, quem ſequuntur Abraham Abnazara, vbi literaliter non exponit, & Leui Ben Gerſon & multi alij, & ante omnes, Rabi Moſes Aegyptius. Anagogicus dicitur Cabala, & hoc quia illa expoſitio quæ dicitur ore Dei tradita Moyſi, & accepta per ſucceſſionem, modo prædicto, quaſi ſemper ſenſum ſequitur Anagogicum: qui etiam inter omnes eſt ſublimior & diuinior, ſurſum nos ducens à terrenis ad cœleſtia,à ſenſibilibus ad intelligibilia, à temporalibus ad æterna, ab infimis ad ſuprema, ab humanis ad diuina,à corporalibus ad ſpiritualia: & hinc eſt, quòd validiſſima inde argumenta habentur contra Iudæos, quia diſcordia quæ eſt inter eos & nos, vt maximè patet ex epiſtolis Pauli, hinc tota præcipuè dependet,quòd ipſi ſequuntur literam occidentem, nos autem ſpiritum viuificantem: quod vnico exemplo ſufficiat nunc declaraſſe.

Nam cùm eis in eis propheṫijs promittitur, quòd Meſſias eos liberabit de captiuitate,& adducet in terram promiſſionis, & in Hieruſalem, & in templo gaudebunt & congregabuntur: ipſi hæc literaliter intelligentes,dici de captiuitate mundana,& de terra promiſſionis, quæ eſt Iudæa terreſtris, ſimiliter de materiali ciuitate Hieruſalem & templo,non poſſunt credere illum fuiſſe Meſſiam, per quem eiecti ſunt de illa terra promiſſionis, & ciuitas deſtructa, & dirutum fuit templum. Quòd ſi voluerint ſimul cum Cabaliſtis anagogicè exponendo ſcripturam intelligere, illa de cœleſti Hieruſalem, de captiuitate ſpirituali, de cœleſti terra viuentium cognoſcant, & confiteantur neceſſe eſt,illum verum fuiſſe Meſſiam, per quem totus penè orbis, de manu dæmonis, cui per idolatriam ſeruiebat, fuit liberatus.quem fore effectum præcipuum aduentus Chriſti, ipſorum Cabaliſtarum firma eſt opinio: ita cognoſceretur eſſe de omnibus alijs, ſi concluſionum mearum Cabaliſticarum probationes viderentur,nullum eſſe ſcilicet penè articulum, in quo nobiſcum Iudæi per Cabaliſtarum authoritatem ſentire non cogantur.

At ſtatim inſurgunt iſti patres, & cur omnes Iudæi non fiunt Chriſtiani, & cur Auguſtinus & Hieronymus & alij doctores Eccleſiæ huius doctrinæ, non meminerunt:Miror de ſapientia iſtorum patrum, & quæſo dicant mihi ipſi, vera fuerintne miracula Chriſti,an noſtris falsò conficta? Si vera dicunt, dicant & mihi, cur tunc non omnes Iudæi facti ſunt Chriſtiani?nã etiam ſi Cabaliſtas ipſos præſupponamus eadem penitùs ſcribere,quæ Auguſtinus ſcribit: dubitandum tamen non eſt, maioris fuiſſe efficaciæ miracula viuentis Chriſti, ante eorum oculos quotidie facta,quàm authori-

tatem

tatem cuiuſcunq; authoris, quanquam apud eos maximè authentici. Sciant autem, prohibitum Iudæis legere illos libros, antequam attigerint annum quadrageſimum ſuæ ætatis, & ſi quando legunt & non credunt, ſicut & in Chriſtum ipſum, quem viderunt non crediderunt, dico cùm Origene, quòd facti ſunt, de illis qui legunt & non intelligunt, legunt & non credunt. Obſcuratum eſt enim inſipiens cor eorum: & ſicut de illis eloquijs Dei, quæ ſuprà declarauimus, eſſe iſtam cabaliſticam traditionem, dicit Paulus in hunc modum: Quid enim ſi quidam illorum non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? abſit. Eſt enim Deus verax: omnis autem homo mendax: Ita & nos dicamus, quid ſi multi non credunt, nunquid illorum incredulitas huius ſcientiæ veritatem & nobilitatem euacuat? abſit. Sunt autem maximè digni Chriſtiani hac ſcientia, quia ſicut ipſa eſt lex ſpiritualis, non carnalis, ita nos ſpirituales ſumus Iſraëlitæ, non carnales: pertinet autem lex ſpiritualis ad eum, qui iuxta Paulum in abſcondito videns eſt, non ad eum qui in manifeſto.

Quòd autem dicant, ſe mirari doctores Eccleſiæ de iſta doctrina nunquam feciſſe mentionem, ſatis nos ſuprà oſtendimus, & Hilarium & Origenem, & Eſdram, & iuxta hos Paulum & Euangelium huius ſcientiæ meminiſſe. Eſt autem & aduertendum, quòd nunquam inuenies aut rariſſimè doctorem aliquem, ex noſtris, loquor de antiquis, aliquem ex Hebræis nominatim allegantem, ſed in vniuerſali tantum videbis dicentes: Sic dicunt Hebræi, hæc eſt ſententia Hebræorum. Et ego quidem, non memini me hoc niſi ſemel inueniſſe apud Origenem, qui allegat Huillum patriarcham coætaneum ſuum, quare nihil mirum, ſi & authores Cabalæ ab eis nunquam audias nominatim allegari. Verùm cùm de Hebræorum teſtimonio videamus, quandoque doctores noſtros ita confidere, vt ſicut noſter Hieronymus dicit: Cùm volunt approbare quod dicunt, Euſebius maximè, Origenes & Clemens, & quamplures alij, ad Hebræos ſe ſemper referunt dicentes: Referebat mihi Hebræus, audiui ab Hebræo, Hebræorum iſta ſententia eſt. Et ipſe Hieronymus etiam eos Magiſtros vocet dicens: Hæc eſt ſententia Magiſtrorum: nihil dubitandum eſt de doctoribus Cabalæ, eos intelligere, quod euidenti ratione poteſt demonſtrari.

Eſt enim omnis ſchola Hebræorum in tres ſectas diuiſa: in philoſophos, in Cabaliſtas & in Talmuticos. Talmuticos allegari ab antiquis doctoribus noſtris, non eſt credendum, tum quia Clemens & multi alij, qui Hebræos allegant, fuerint ante compoſitionem ipſius Talmut, quæ fuit poſt Chriſti mortem, pluſquàm per 150. annos, tùm quia doctrina Talmutica eſt totaliter contra nos, conficta ab ipſis Hebræis iam contra Chriſtianos pugnantibus, quare illi doctrinæ talem honorem non detuliſſent noſtri, vt tunc maximè aliquid dictum ab eis firmum putarent, cum Iudæorum teſtimonio corroboratur. Philoſophos pariter certum eſt eos non allegare, quia & iſti qui, ſcilicet ſecundum philoſophiam exponere ceperunt, Bibliam ceperunt, à modico tempore. Primus enim fuit Rabi Moyſes de Aegypto, quo adhuc viuente floruit Auerrois Cordubenſis. nondum autem fluxerunt trecenti anni à morte Auerrois. Relinquitur ergo, vt hæc Hebræorum doctrina, cui doctores Catholici ex Hieronymi teſtimonio tantum deferunt, & quam adeò approbant, ſit illa, quam ipſimet noſtri doctores fatentur, & credunt à Deo Moyſi, & à Moyſe per ſucceſſionem alijs ſapientibus fuiſſe reuelatum, & eſt illa quæ ex hoc modo tradendi, dicitur Cabala, quam ſæpè etiam video à noſtris authoribus, hoc modo deſignari, dicendo: Vt dicit antiqua traditio. Hæc eſt prima & vera Cabala, de qua credo me primùm apud Latinos explicitam feciſſe mentionem, & eſt illa, qua ego vtor in meis concluſionibus, quas cùm expreſsè ponā contra Hebræos, ad confirmationem fidei noſtræ, neſcio quomodo iſti Magiſtri habere potuerunt pro ſuſpectis in fide.

Verùm quia iſte modus tradendi per ſucceſſionem, qui dicitur Cabaliſticus, videtur conuenire vnicuiq; rei ſecretæ & myſticæ, hinc eſt, quod vſurpârunt Hebræi, vt vnamquamq; ſcientiam, quæ apud eos habeatur pro ſecreta & abſcondita, Cabalam vocent, & vnumquodq; ſcibile, quod per viam occultam alicunde habeatur, dicatur haberi per viam Cabalę. In vniuerſali autem duas ſcientias, hoc etiam nomine honorificârunt, vnam quæ dicitur ars combinandi, & eſt modus quidam procedendi in

ſcientijs,

ſcientijs,& eſt ſimile quid, ſicut apud noſtros dicitur ars Raymnndi, licet fortè diuerſo modo procedant. Aliam quæ eſt de virtutibus rerum ſuperiorum, quæ ſunt ſupra Lunam,& eſt pars Magiæ naturalis ſuprema. Vtraq; iſtarũ apud Hebræos etiam dicitur Cabala, propter rationem iam dictam, & de vtraq; iſtarum etiam aliquando fecimus mentionem in concluſionibus noſtris : Illa enim ars combinandi eſt,quam ego in concluſionibus meis voco, Alphabetariam reuolutionem: Eſt iſta quæ de virtutibus rerum ſuperiorum, quæ vno modo poteſt capi,vt pars Magiæ naturalis,alio modo,vt res diſtincta ab ea:eſt illa de qua loquor in præſenti concluſione,dicens: Quòd adiuuat nos in cognitione Diuinitatis Chriſti ad modum iam declaratum:& licet iſtis duabus ſcientijs nomen Cabalæ, ex primaria & propria impoſitione non conueniat, tranſumptiuè tamen potuit eis applicari. Verùm ſicut,cùm olim Magi tantùm dicerentur Sapientes, Necromantes deinde & diabolici viri, Sapientis ſibi falsò nomen vendicantes, Magos ſe vocauerunt: ita & quidam apud Hebræos,res diuinas falſis & vanis ſuperſtitionibus polluentes, imò in rei veritate, quaſi nihil à Necromantibus differentes,dixerunt ſe habere ſecreta Dei nomina,& virtutes quibus dæmones ligarent,& miracula facerent,& Chriſtum non alia via feciſſe miracula:& iſti falsò ſibi Cabaliſtarum nomen vendicauerunt, dicentes, artem ſuam eſſe illam veram Cabalam, quam reuelauit Deus Moyſi.Sicut etiam dicunt Necromantes, quòd illas ſuas incantationes & beſtialitates habuerunt à Salomone & ab Adam & ab Henoch,& à ſimilibus. Hanc autem falsò vocatam Cabalam, non ſolùm ego non approbaui in concluſionibus meis aut ſequutus ſum, ſed expreſsè reprobaui, ponens concluſionem ſpecialem de directo contra iſtam, quæ dicit,quòd miracula Chriſti non potuerunt fieri per viam Cabalæ. Hæc ſufficiant de præſenti concluſione,quæ ſpecialem librum exigerit,ſi quid ſit naturalis Magia, quid Cabala exactè vellemus declarare:hic ſufficit oſtendiſſe,nihil contineri in eis, quòd Catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE EVCHA-riſtiæ ſacramento diſputatio.

SI teneatur communis via, de poſſibilitate ſuppoſitationis, reſpectu cuiuſcunq; creaturæ: dico quòd ſine conuerſione ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, vel panceitatis annihilatione, fieri poteſt, vt in altari ſit corpus Chriſti ſecundum veritatem ſacramenti: quod ſit dictum loquendo de poſſibili, non de ſic eſſe. Per hanc concluſionem,non intendo dicere,quòd panis non conuertatur in corpus Chriſti, & quòd de facto ſit corpus Chriſti in ſacramento,de facto inſtituto à Chriſto, aut illius ſacramenti veritas actualis,ſit præſentialitas corporis Chriſti ad panem de facto aſſumptum, vel ſuppoſitum à Verbo. Iſta enim de ineſſe, reijcio expreſsè in fine concluſionis, ibi quòd ſit dictum, de poſſibili, non de ſic eſſe. Vbi Li poſſibile referre volo, non ſolùm ad dictum præcedens de ſuppoſitatione panis à Chriſto, ſed ad veritatem ſacramenti Euchariſtiæ,& etiã ad ipſum ſacramentum, imò etiam ad præſentiam corporis Chriſti ſimul cum pane aſſumpto: ita quòd forſan non eſſet neceſſarium, quòd virtute iſtius aſſumptionis panis,à Verbo incarnato eſſet corpus Chriſti quod iam aſſumpſit de virgine cum pane: ſed tamẽ poſſibile eſt,quòd in altari eſſet ſimul cum pane, ſi eſſet aſſumptus à Chriſto. Loquor igitur in præſenti concluſione, De ſacramento poſſibili & poſſibili eius veritate, & poſſibili præſentia corporis Chriſti,ſimul cũ iſto pane aſſumptibili. Ideò miror,quòd damnata ſit præſens concluſio pro erronea, ex eo quòd prædicta ſint falſa de ſacramento Euchariſtiæ iam inſtituto, de quo dicunt me loqui, cùm tamen de poſſibili ſacramento, & poſſibili eius veritate expreſsè loqui profitear in concluſione.

Attentiùs igitur conſiderent verba concluſionis, antequam damnent concluſionem tam expreſsè refellentem ſenſum quem damnant,imò conſiderent,quòd determinatio ſua malè poteſt defendi ab errore, quia ſi ſic eſſet, quòd concluſio vellet ſaluare veritatem ſacramenti, ſecundum inſtitutionem Chriſti quam tenet eccleſia, vt ipſi dicunt,tunc non ſolùm eſt erronea,ſed ſimpliciter hæretica. Si autem ſenſus concluſionis eſt ille per me explicatus, non ſolùm non erronea in fide, ſed imò eſt erroneum dicere oppoſitum. Multa enim ſunt,quæ de ſic eſſe,ſunt hæretica,quorum oppoſitum de poſſibili eſſet hæreticum, ſicut dicere Patrem incarnatum de ſic eſſe, eſt hæreticum: Patrem autem poſſe incarnari non ſolùm non eſt hæreticum,ſed hæreti-

cum

cum eſt eius oppoſitum: & hæc ſufficiant pro declaratione concluſionis & defenſione eius. Sed nos ſcholaſticę exercitationis gratia, relinquentes concluſionem meam, videamus, an hoc ſit verum, Quòd poſſit per alium modum ſaluari, Corpus Chriſti poſſe eſſe in altari, quàm per conuerſionem panis in ipſum, ſcilicet per ſubſtantiationem paneitatis, in diuino ſuppoſito, vnà cum humanitate aſſumpta? ita quòd eſſet vnum ſuppoſitum in tribus naturis, ſcilicet Deitate, Humanitate & Paneitate: & ratione ſuppoſiti, eſſet prædicatio cuiuſlibet naturæ in cõcretione, ad ſuppoſitum ſumptæ de alia. & communicatio idiomatum Deus eſt panis & homo. & econuerſo. & Chriſtus homo eſt in altari, ſicut Chriſtus panis eſt in altari: & ſic de conſimilibus. & hoc eſſet ſacramentaliter ſiue virtute ſacramẽti, ſi virtus ad hoc eſſet data diuinitùs verbo ſacramentali, nec intromittamus nos, vtrum ad hoc ſufficeret verbum iſtud, cum prędicta virtute, *hoc eſt corpus meum*, vel aliquid aliud requireretur.

Et primò pro parte affirmatiua arguitur, quòd hoc ſit tenendum, quia videtur Damaſcenus hoc tenere de factò, hoc ſcilicet ſacramentum eſſe per aſſumptionem. Sic enim dicit, nunc interrogatus, qualiter panis corpus Chriſti ſit, & vinum & aqua ſanguis Chriſti, dico tibi & ego, Spiritus ſanctus ſuperueniet, & hoc facit, quod eſt ſuper rationem & intellectum: panis autem & vinum aſſumuntur, & infra ibidem, & quemadmodum in baptiſmate, quia conſuetudo hominibus aqua lauari, & oleo vngi, iugauit Deus aquam & gratiam Spiritus ſancti, & fecit idem lauacrum regenerationis: ita quia conſuetudo hominibus panem & vinum comedere & bibere, iugauit eis Deus deitatem, & facit ea corpus & ſanguinem eius: & infrà eodem capite loquens de hoc altaris ſacramento: Carbonem vidit Eſaias: carbo autem lignum ſimplex non eſt, ſed vnitũ igni: ita & panis cõmunionis, nõ panis ſimplex eſt, ſed vnitus deitati. Dionyſius autem de eccleſiaſtica Hierarchia 3. cap. vocat iſtud ſacramẽtum aſſumptionẽ. Quod ergo iſti doctores dicere videntur, de ſic eſſe, multò magis poteſt teneri de poſſibili.

Secundò arguitur, quia cùm ſecundùm Auguſtinum ad Voluſianum, in rebus mirabilibus, tota ratio facti, ſit potentia facientis, ſic artare hoc mirabile ſacramentum, ad determinatum defenſionis modum, qui ex canone ſcripturæ aut Eccleſiæ determinatione non habeatur expreſſus, eſt diuinam potẽtiam artare, ad intellectus noſtri capacitatem: quod eſt periculoſum, & contra Auguſtinum, ibidem dicentem hoc. Si ratio quæritur, non erit mirabile: ſi exemplum ponitur, non erit ſingulare: demus Deum aliquid poſſe, quòd nos fateamur inueſtigare non poſſe.

Tertiò arguitur, quia illud cuius oppoſitum, etiam de in eſſe non habetur euidenter ex dictis ſanctorum, multò magis poteſt teneri de poſſibili: ſed oppoſitum huius, quòd de facto remaneat paneitas in altari ſubſtantiata à ſuppoſito diuino, non habetur videnter ex dictis ſanctorum, ergò, &c. Probatur, quia illud Gregorij in homelia Paſcali dicentis: Species & ſimilitudo illarum, vocabula ſunt rerum, quæ antè fuerunt ſcilicet Panis & vini: hoc quod antè fuerunt exponunt, tenẽtes opinionem quæ antè fuerunt ſola, nunc autem nõ ſunt ſola, quia ibi latet corpus Chriſti. Item illud Ambroſij, Quòd virtus Dei, quæ creaturas ex nihilo creat, hic creaturas mutat: & aliæ, quæ dicunt panem & vinum non remanere poſt conſecrationem, ſed conuerti, ſic exponentur, quòd panis non remanet qui panis fuit, licet eadẽ ſit paneitas: & hoc propter aliud ſuppoſitũ. Hæc autem dictio panis, dicit ſuppoſitum in natura paneitatis, & hoc non remanet: multum autem intereſt dicere, quòd remaneat paneitas in diuino ſuppoſito hypoſtatizata, & quòd remaneat paneitas in proprio ſuppoſito, quia hoc ſecundo modo non fieret communicatio idiomatum, quæ fit primo modo: has autem authoritates, omnino ego credo eſſe contra ſic ponentes de facto, & de ſic eſſe, & non de poſſibili tantùm.

Quartò ſic arguitur: Iſta opinio approbatur, de ſic eſſe, in confeſſione Berengarij approbata per Papam Nicolaum Romæ, coram 114. epiſcõpis: ergò multò magis poteſt teneri de poſſibili, antecedens ſic deducitur. Quia Berengarius cõfitetur, poſt conſecrationem non ſolùm ſacramẽtum, ſed etiam verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe in altari, & ſenſualiter non ſolùm ſacramentaliter: ſed in veritate, manibus ſacerdotum tractari, frangi & fidelium dentibus atteri: quæ verba, videntur non poſſe planè accipi in ſenſu claro & expedito, qualis debet eſſe verborũ confeſſionis, ſic ſolẽniter approbatæ, niſi per ſubſtantiationẽ paneitatis in ſuppoſito

I Dei,

Dei,cum corpore Chriſti,modo prædicto. Ita quòd ſit idem corpus Chriſti hominis & panis,& ita ſit integrum inquantum corpus hominis, & atteratur in quantũ panis, ſicut Chriſtus in Cruce moriebatur & viuebat: ſed hoc vt homo, & illud inquantum Deus. Et quòd quidam ita acceperint verba prædictæ confeſſionis,patet per Magiſtrũ ſententiarum 4. libro diſt. 7. Cuius verba ſunt hæc: Alij tradunt corpus Chriſti eſſentialiter frangi,& diuidi,& tamen integrum & incorruptibile exiſtere, quod ſe colligere aſſerunt,ex confeſſione Berengarij,qui confeſſus eſt coram Nicolao Papa & pluribus epiſcopis,panem & vinum quæ in altari ponuntur poſt conſecrationem, non ſolùm ſacramentum, ſed etiam verum corpus & ſanguinem Chriſti eſſe, & ſenſualiter, non ſolùm in ſacramento,ſed etiam in veritate, manibus ſacerdotum tractari & frangi,& fidelium dentibus atteri. Ecce quòd confeſſio Berengarij attentata & examinatæ per Eccleſiam,continet corpus Chriſti,non in ſacramẽto tantùm, ſed in veritate dentibus fidelium atteri: Quòd planè acceptum, veritatem haberet per communicationem idiomatum, quia atteritur dentibus, ſecundùm paneitatem,& integrum manet ſecundùm humanitatem. Quod ſi aliquis velit exponere dictam confeſſionem dicẽs, quòd Li in veritate, & non in ſacramento tantùm, refertur ad immediatum verbum tantùm,ſcilicet manibus ſacerdotum tractari,& ſequẽtia verba ad ſpecies, ſiue ad exterius ſacramentum,ſub quo fracto & attrito corpus Chriſti integrum ſumitur, videtur quòd non accipiantur verba confeſſionis planè vt iacent, & vt de plano ſonant, cùm tamen verba confeſſionis ſic examinatæ debeant accipi, abſq; expoſitione violenta & extorſione,ſecundùm ſenſum quem in aperto faciunt.

Sed contrà arguitur ad oppoſitum: quia iſta opinio de remanentia ſubſtantiæ panis,in altari,eſt damnata ab Eccleſia: ergo vitanda vt hæretica. Reſpondetur ſecundũ ſic opinantes ad hoc primò, quòd damnata eſt, de ſic eſſe, non de poſſibili. ſecundò quòd opinio damnata,differt ab iſta, quæ ponit paneitatem remanere hypoſtatizatam à Verbo homine. Illa enim ponit poſt conſecrationem plura ſuppoſita, hominis, Chriſti & panis: hæc vnum ſuppoſitum in tribus naturis, ſicut in diuinis eſt vna natura in tribus ſuppoſitis. Illa ponit ſubſtantiam panis manere poſt conſecrationem: hæc verò non per modum ſubſtantiæ,ſed per modum accidentis, ſicut eſt de humanitate aſſumpta: illa ponit panem & vinum remanere, hæc verò non,ſed alium panẽ, licet ſit eadem paneitas. Ex illa ſequitur corpus Chriſti non poſſe eſſe in altari veraciter ſub ſacramento, cùm panis in nullo mutetur: ex hac verò non, cùm ponit panem mutari,& etiam paneitatem,quo ad eſſe: ex illa non verificatur quòd panis ſit corpus Chriſti, cùm ſint duo ſuppoſita: ex hac verò verificatur, propter vnitatem ſuppoſiti quod eſt,vnum in duabus naturis: ex illa ſequitur quòd quicquid eſt in hoc ſacramẽto,non eſt adorandum latria,cùm ſint duo ſuppoſita Chriſti & panis: hæc verò ponit vnica adoratione adorari, quicquid eſt ſub ſacramento propter vnitatem ſuppoſiti.

Secundò arguitur: Quòd nullo modo poteſt ſaluari,quòd per illum modum,poſſit corpus Chriſti eſſe in altari, quia cùm quæritur: Vtrum corpus Chriſti poſſit eſſe in altari,&c. non intelligitur de corpore, quod Chriſtus eſt, & accipitur pro genere, ſed intelligitur de corpore,quod eſt pars,& non prædicatur de homine in recto. Tale autem corpus,quod eſt pars,non communicat idioma naturæ coaſſumptæ,neq; ſuppoſito,neq; econtrá. Licet enim Deus ſit homo, & econtrà: non tamen Deus eſt caput Chriſti & econtrà: & licet Chriſtus homo ſit vbiq;, ratione ſuppoſiti: non tamen caput Chriſti hominis eſt vbiq;: quia partes naturæ aſſumptæ,non communicãt idiomata ſuppoſito,nec de eſt prædicantur vel econtrá. Quamuis ergo paneitas aſſumatur à Verbo,vnà cum corporeitate,non tamẽ dicetur, quòd corpus Chriſti eſt panis, vel quòd corpus Chriſti ſit in altari, ſi panis eſt in altari, licet dici poſſet & verificari, quòd panis ſit corpus,quod Chriſtus eſt ſecundùm quod accipitur vt genus. Quod autem aliter non accipiatur,in quæſtione & in ſacramento apparet, tum quia corpus, genus quod dicitur, in recto de Chriſto non dicitur corpus Chriſti, ſicut animal, vel homo quod Chriſtus eſt: non dicitur homo vel animal Chriſti: tum quia forma verborum,in qua inſtitutum eſt hoc ſacramentum, eſt hæc: *Hoc eſt corpus meum.* Conſtat autem, quod veritas illius verbi,non ſaluatur de corpore, quod eſt genus. Animal enim quod de me in recto prædicatur, non eſt animal meum, ſed animal quod ego ſum: tum quia ſic in triduo mortis Chriſti fuiſſet conſecratum, fuiſſet in altari non

corpus

corpus genus,ſed corpns pars tantúm. Corpns enim eſt corpus animatum, quod tũc non erat. Igitur corpus Chriſti, vt hîc quæritur, & de quo agitur in ſacramento, eſt corpus pars tantùm, quod non prædicatur de pane, vel Deo, vel homine: nec enim communicat idiomata cæterarum naturarum. Non ergo eſſet verum dicere, quòd corpus Chriſti eſſet in altari, modo prædicto, ratione panis vel ſuppoſiti.

Præterea dato, quòd ratione dictæ ſubſtantificationis, in vno ſuppoſito, panis eſſet corpus: non tamen, vbi panis in altari, ibi corpus Chriſti: ſed panis in altari erit corpus Chriſti in cœlo, ſicut in triduo, anima & corpus erant ſubſtẽtata in ſuppoſito: nec tamen propter hoc anima erat in ſepulchro cum corpore, nec corpus in inferno cum anima. Præterea ſi eſſet ſubſtantificatio iſta, ipſa terminaretur ad illud, ad quod dicimus conuerſionem panis terminari: hoc autem eſt corpus Chriſti, ad quod terminari non poteſt ſubſtantificatio naturæ alienæ, hoc enim ſoli ſuppoſito increato eſt proprium, ſecundùm communem viam: Ergo non poteſt fieri ſubſtantificatio paneitas in ſuppoſito alterius naturæ in hoc ſacramento. Item ſic arguitur, qnia ſecundùm prędictùm modum ſubſtantificationis paneitatis in verbo vnà cum corpore Chriſti dudum aſſumpto, nõ incipiet corpus eſſe in altari, ſed aliquid de nouò incipiet eſſe corpus Chriſti: ſi autem non incipir cùm prius non fuerit, ſequitur, quòd non erit in altari. Item arguitur quòd licet poſſet ſuppoſitum Verbi aſſumere paneitatem, quam aſſumendo crearet, ſicut de humanitate Chriſti tenemus, tamen non poteſt aſſumere paneitatem exiſtentem in proprio ſuppoſito, qnia hoc eſſet paneitatem corrumpere non aſſumere. Præterea videtur quòd non poſſit cõferri virtus Verbo, reſpectu vnionis paneitatis ad Verbum, quia maioris difficultatis eſt, aſſumptio paneitatis in ſuppoſito Verbi, quàm creatio: eò, quòd magis diſtat eſſe diuinum, à natura paneitatis, cui dicitur communicari in aſſumptione, quàm ens à non ente: & tamen non poteſt communicari creaturæ virtus ad creationem, operando vel cooperando: ergo nec ad aſſumptionem. Confirmatur authoritate ſancti Thomæ in 3. qui dicit, Quòd ad vnionem creatura cooperari non poteſt. Præterea illo dato, poſt ſumptionem ſacramenti, ſacerdos non eſſet ieiunus, & non eſſet ibi cibus ſpiritualis tantùm, ſed etiam corporalis, quod eſt contra dignitatem ſacramenti. Item Chriſtus aliquid dimitteret, poſtquam aſſumpſiſſet in vnitate ſuppoſiti, quia aſſumeret paneitatem, quam dimitteret pane conuerſo in membra.

Ad iſta autem ſic fortè diceretur primò, ſaluando hoc dictum, Quòd ſine confeſſione panis in corpus Chriſti poteſt fieri, vt in altari ſit corpus Chriſti modo prædicto, per ſubſtantificationem paneitatis in Verbo, vnà cum humanitate dudum aſſumpta de corpore: vt eſt genus, non vt eſt pars: & ita de corpore, quod eſt Chriſtus, & ſumitur à corporeitate, quæ eſt natura, & eſt prædicabilis in recto. Et cùm arguitur, qnod de corpore vt genus, non diceretur corpus Chriſti, dicetur quòd imò: ſicut etiam dicitur creatura ſalis, id eſt, quæ eſt ſal, & verbum Dei, id eſt, quod eſt Deus: ſicut cùm dicitur, Verbo Domini, id eſt, verbo, quod eſt Deus, cœli firmati ſunt: & dicimus ſubſtantiam materiæ manere, per totam tranſmutationem naturalem, id eſt, ſubſtantiam quæ materia eſt. ſicnt etiam dicitur ab aduerſarijs, Quòd ſubſtantia panis, conuertitur in corpus Chriſti, vtiq; ſubſtantia quæ eſt panis, non quæ eſt pars panis. Sic etiam Damaſcenus lib. 3. 17. cap. accipit carnem Chriſti, id eſt, carnem quæ Chriſtus eſt pro genere dicens: quod caro Domini Deificata eſſe dicitur, & Deo conſubſtantialis. Et cùm arguitur, quòd non eſſet conueniens forma verborum: *Hoc eſt corpus meum*, eſt corpus pars mei, dicetur, quòd fortè non fieret per talem formam verborum, & fortè daretur virtus diuinitùs ſacramentalis, verbo cuicunq;. & fortè etiam omnem virtutem, quam dare poſſet Deus cuicunq; verbo, poſſet Deus dare iſti verbo: *Hoc eſt corpus meum*: vel etiam non ſignificatiuo de abſoluta potentia, quia virtus Dei non eſt adſtricta ſignificationi verborum. Et cùm arguitur, quòd dato, quòd panis ſit corpus & econuersò, non tamẽ ſequitur, quòd vbi panis, ibi corpns in altari dicetur, quòd imò ſequitur, qnia quicquid dicitur de prædicato, dicitur & de ſubiecto. Sicut enim, quia Deus eſt homo, & Deus eſt vbiq;, ſequitur, quòd homo Chriſtus ſit vbiq; Deus, & ꝙ Deus includitur in cunabilis, & eſt filius virginis, & ſugit vbera, ſicut homo Chriſtus, ſic ſequitur, ſi Chriſtus, homo eſt panis, & econuersò: quod ſi panis eſt in altari, ergo & Chriſtus homo, non ſolùm ea ratione, qua eſt vbiq; inquãtum Deus, ſed quia panis

in altari eſt. Cōmunicant enim naturæ aſſumptæ idiomata ex parte ſubiecti præcipuè, quia in ſubiecto tenetur pro ſuppoſito. Dicitur autem ex parte ſubiecti, quia ex parte prædicati, fortè non communicant ſibi idiomata neceſſariò, quia ibi tenetur pro natura. Vnde fortè non oportet, quòd Chriſtus ſit homo vbiq;, cùm ſit Deus vbiq;, licet ex parte ſubiecti, homo Chriſtus ſit vbiq;. Nec valet quod adducitur de anima & corpore in triduo, quia non ſic vniebantur ſuppoſito, quod de ſuppoſito prædicarentur, vel de ſe inuicem, cùm vnirentur vt partes vnius naturæ, & ideò non oportet ea inter ſe communicare idiomata, ſicut illæ naturæ, quæ de ſe inuicem dicuntur: certum eſt autem, quòd ſi non ſequitur neceſſariò, ſequitur ſaltem de poſſibili.

Quod autem dicitur, quòd ſi eſt paneitatis ſubſtentificatio, oportet eam terminari ad id, ad quod dicimus, conuerſionem terminari ad corpus, reſpondetur, Quòd hoc nullam habet neceſſitatem: ſed dicere poſſumus, ſubſtentationem fieri in ſuppoſito ſimpliciter, quamuis ponentes conuerſionem, dicant eam terminari ad corpus partem. Poſſet etiam fortè dici, vt infrà dicetur: Quòd ſubſtentificatio terminari poteſt ad corpus, non vt humanum, ſed vt vnitum: quaſi ſi ſuppoſitum diuinum habet aliam naturam in ſe ſubſtentare, inquantum eam trahit ad ſuum eſſe, cuicunq; communicat ſuum eſſe infinitum, eidem communicare poſſet, in illo eſſe, ſubſtentare aliam naturā ſibi vnitam: & de hoc infrà. Cùm verò opponitur, quòd ſecundùm modum iſtum, non inciperet corpus Chriſti eſſe in altari, ſed aliquid inciperet eſſe corpus Chriſti, vel corpus Chriſtus, diceretur, quòd ſicut ſi Chriſto dudum homini, adueniat paneitas, incipiet Chriſtus homo eſſe panis, ſic incipit per accidens, nouo modo eſſe in altari, quod pani conuenit, ſecundùm ſe incipiet ſcilicet Chriſtus homo eſſe in altari viſibiliter, & vt cibus fidelium ratione paneitatis aſſumptæ, ſicut Chriſtus Deus incipit eſſe in gremio vel vtero matris, nouo modo, ratione humanitatis aſſumptæ, ad id quod dicitur, de aſſumptione paneitatis præexiſtentis in ſuppoſito proprio.

Reſpondetur, quòd Deus poteſt aſſumere omnem naturam aſſumptibilem, præexiſtente in proprio ſuppoſito, & eam in aſſumptione priuare ratione ſuppoſiti, & trahere ad proprium eſſe: conſtat enim, quòd Verbum naturam humanam poſſet dimittere, quæ ſtatim haberet propriam ſubſiſtentiam, & rationem ſuppoſiti & perſonæ, licet hoc non habeat vnita Verbo, & eſſet quo ad eſſentiā eadem humanitas, quæ prius erat vnita. Poſſet ergo modo ſimili, humanitatem prius exiſtentem in proprio ſuppoſito aſſumere, modo iam dicto: & eſſet eadem natura nunc aſſumpta, & prius non aſſumpta. Cùm autem arguitur, quòd ad hoc non poteſt conferri virtus Verbo, fortè poteſt, & fortè non poteſt: & ſi non poteſt dari virtus inhærens, quia talis virtus eſſet creata, fortè poteſt dari virtus aſſiſtens, quia talis eſſet increata & non creata, & hoc modo eſſet ſacramentaliter virtute Verbi aſſumptio paneitatis, quomodo etiam ponunt magni viri, Virtutem conferri ſacramentis nouæ legis. Et fortè ſi poteſt conferri virtus, inhærens verbo ſacramentali ad conuertendum totum in totum, & præcipuè in præexiſtens, ſine eius augmento, poteſt etiam conferri ad effectum prędictum, quia fortè alicui videbitur, quòd hoc ſit tantæ difficultatis ſicut illud.

Ad id quod dicitur de ſolutione ieiunij, reſponderet quis, illud de non ſoluendo ieiunium naturæ ſequi ad modum, qui communiter ponitur, ſcilicet, quòd ſubſtantia panis non remaneat: quòd ſi ponamus ſubſtantiam remanere, aliud diceműs vel fortè dicetur, quod non propter hoc dicitur ſacerdos poſt ſumptionem ieiunus, quia ibi non eſt ſubſtantia panis, quia quantumcunq; non ſit ſubſtantia panis, ſi Iudæus vel Chriſtianus ſumeret ſpecies ſacramentales, per modum cibi corporalis, & intentione cibandi, ſolueret ieiunium: ſed ideò, quia ſacerdos non ſumit per modum cibi corporalis, ſed per modum ſacramenti, ideo non ſoluitur ieiunium, & conſimile eſſet, quia ſi ſubſtantia panis remaneret, adhuc non ſolueret ieiunium naturæ, dummodo non ſumeretur, per modum cibi corporalis. Id autem quod dicitur, quòd Chriſtus nō dimittit quod aſſumpſit ſemel, dicitur, præſupponendo quòd teneatur ſolam naturā humanam aſſumpſiſſe, ſicut de facto ipſam ſolam aſſumpſit, poſſet tamen aliam naturam aſſumere & eam dimittere. Poteſt etiā dici, Quòd ſi paneitas aſſumeretur à Verbo, nunquam dimitteretur à Verbo per ſe, & ex parte ſui, ſed per accidens, ex conditione naturæ aſſumptæ, cum ſuis naturalibus defectibus eam dimitteret, propter naturæ aſſumptæ corruptionem, ſicut dimiſit humanitatem in triduo.

Sed

Sed rurſum diſputando inquiramus, An poſſit ſaluari corpus, quod eſt pars eſſe in altari veraciter abſq; conuerſione panis in ipſum? & videtur, quòd ſic: quia ſicut color ſubſtentatur in ſubſtantia, vt in ſubiecto mediante alio accidente, verbi gratia, ſuperficie non quidem, quòd ſuperficies ſit ſubiectum coloris, quia vnum accidens, alterius non eſt ſubiectum: eò, quòd vt dicitur à Philoſopho, qualitatis non eſt qualitas: ſed ideò, quia color non ineſt ſubiecto, niſi in ordine ad ſuperficiem, ſic paneitas poteſt ſubſtentari in verbo, mediante corpore, non quidem quòd corpus ſit immediatum ſubſtentatiuum, & ſubſtentificatiuum paneitatis aſſumptæ, & verbum primũ, ſed quia non ſubſtentificatur paneitas in ſuppoſito verbi, niſi in ordine ad corpus Chriſti partem. Hunc enim ordinem, poteſt Deus ponere inter naturas aſſumptibiles, licet in natura ſua non habeant illum ordinem, ſicut auferre poteſt ab aliquibus naturalem ordinem, quem habent inter ſe, vt inter calorem & actum calefaciendi, in fornace Chaldæorum, & in alijs multis. Sicut ergo color, quia ſubſtantiæ ineſt, in ordine, ad ſuperficiem, dicitur, de ſuperficie in concreto, per modum qualis accidentalis dicendo ſuperficies eſt colorata, ſic paneitas, quæ eſt ſubſtantia, dicetur de corpore Chriſti in concreto, ſumpta per modum qualis ſubſtantialis, ſiue per modum quid, dicendo: Filius Dei eſt panis & econuerſò: ſicut & humanitas de ſuppoſito dicitur, in quid, dicendo, Filius Dei eſt homo & econuerſò: ſicut ergo, quia Deus homo eſt & econuerſò, inde communicant ſibi idiomata, vbi Deus ibi homo: & ſimiliter de ſuperficie & albo, ſic de pane & corpore: nam ſi panis eſt in altari, corpus Chriſti eſt in altari.

Fortè aliter dicendum, quòd naturæ aſſumptæ habent modum accidentis, vt dicebant antiqui Theologi, inquantũ adueniunt ſuppoſito ſubſiſtenti in actu, & non conſtituunt ſuppoſitum, ſed magis conſtituuntur in eſſe, per ipſum. Sicut ergo in accidentibus inuenitur vnum eſſe ſubiectum alterius, licet non vltimatum, ſicut dicimus, potentiam animæ eſſe ſubiectum virtutum & habituum, inquantum eſt ſubſtentata per animam, & ſimiliter ſuperficies reſpectu coloris, aliquo modo ſubiectum dicitur, ſic licet, vna natura aſſumpta non poſſit per ſe, & primò ſubſtentare aliam naturam, tamẽ in quantum eſt Verbo vnita, & in ipſo ſubſtentata, poteſt aliam ſubſtentare in ſe, & habere modum quaſi ſubiecti reſpectu illius, & illa quaſi modum accidentis reſpectu illius, quo ad hoc ſolum, quòd vna in alia ſuſtentur, vt ipſa eſt Verbo vnita, & ab eo ſubſtentata. Si enim ſuppoſitum non ſubſtentificat naturam aſſumptam, niſi ratione ſui eſſe infiniti, ad quod trahit naturam ſibi vnitam & aſſociatam, cuicunq; naturæ communicat ſuum eſſe infinitum, eidem communicat poſſe aliam naturam ſibi vnitam ſubſtentare: ſic etiam ſubſtantia, inquantum trahit vnum accidens ad ſuum eſſe, eò quòd accidens non eſt ens, niſi quia eſt entis, in tantum dat ei, vt poſſit aliud accidens ſibi adueniens (vt actus aduenit potentiæ) ſubſtentare in ſeipſo, & in ſuo eſſe. Corpus ergo, pro parte acceptum vt vnitum & ſubſtentatum à Verbo in ſuo eſſe, quod eſt eſſe Verbi ſibi communicatum, poteſt naturam panis aſſumptibilem, & modum accidentis habentem, ſubſtentificare in ſeipſo.

Hoc enim ſupponitur, quòd ſicut Deus dat accidentibus modum ſubſtantiæ, ſic paneitati poteſt dare modum accidentis, ſubſtentando ipſam in alio, quod ad eam ſe habebit quaſi ſubiectum, nec differt, quo ad hoc, vtrum ſit perfectum in ſpecie vel non, quia quandoq; ſubiectum accidentis, eſt imperfectum in ſpecie: ſicut caput, vel manus. Sicut etiam Deus producit aliquas creaturas immediatè, & aliquas mediantibus alijs, & ſicut in ſeipſo terminat, vt in fine aliquas creaturas per alias, ſic etiam poteſt Verbum in ſeipſo terminare, vt in ſuppoſito ſubſtentante, aliquam creaturam mediante alia: & ſicut creaturæ, per quas Deus producit, dicuntur producentes, & creaturæ per quas in ſe terminat, vt in fine dicuntur fines ſiue ſubfines, ſic creatura, per quam Verbum in ſe aliam ſubſtentificat, dicetur ſubſtentificare: ratione ergo talis ſubſtentificationis in corpore Chriſti, vt in quaſi ſubiecto & immediato ſubſtentamento, dicetur in concreto, panis eſt corpus, & econuerſò: ſicut filius Dei eſt homo & econuerſò: & communicabunt ſibi idiomata, modo prædicto, ſicut ſuperficies & coloratum: ſupponit enim panis pro ſubſtentante paneitatem, ſicut album pro ſubſtentante albedinem: ſicut enim dicit Philoſophus in primo Topicorum: Quòd album eſt corpus talem colorem ſic habens. Dicit Damaſcenus lib. 3. cap. 11, Deus

eſt, qui habet diuinam naturam, & homo qui habet humanam naturam, & ſic de cæteris: & ſicut non differt ad hoc, quòd aliquid ſit album, quòd ipſum in quo ſubſtentatur albedo, ſit perfectum in ſpecie vel non, ſic non differt ad hoc, quòd aliquid dicatur panis, quòd ipſum quod eſt paneitas quaſi ſubiectum, in quo ſcilicet immediatè ſubſtentificatur paneitas, ſit perfectum in ſpecie vel imperfectum, ſiue natura vel pars naturæ. Contrà, quia natura aſſumpta vel pars naturæ aſſumptæ, non habet rationem ſuppoſiti, nec habet eſſe ſubſiſtentiæ in ſe, quia licet communicetur ei eſſe Verbi, tamen vt eius eſt, non eſt eſſe ſubſiſtentiæ, ſed exiſtentiæ in alio: non ergo natura aſſumpta vt vnita eſt, poteſt ſubſtẽtare aliam naturam in ſe, nec trahere eam ad ſuppoſitum, cùm non habeat ipſa rationem ſuppoſiti.

Sed ſi hoc concludit, nunquid etiam concludet, quòd ſuperficies non poteſt in ſe ſubſtentificare colorem, cum eſſe, quod eſt ſubſiſtentiæ reſpectu, ſubſtantiæ vt communicatum accidenti ſit exiſtentiæ? & ita nõ poterit eſſe ſubiectum coloris, eò quòd ipſa ſuperficies ſit accidens: nunquid dicendum, Quòd eſſe Verbi, vt eſt humanitatis aſſumptæ, in habitudine ad verbum eſt exiſtentiæ: ſed vt eſt eiuſdem humanitatis in habitudine, ad paneitatem eſt ſubſiſtentiæ, vt autem eſt vltimo aſſumptæ naturæ, eſt exiſtentiæ ſimpliciter, ſicut de ſuperficie poſſet dici. Sed adhuc contra prædicta ſic arguitur: Natura immediatè vnitur ſuppoſito, non ergo eſt poſſibile, quòd paneitas ſuppoſito Verbi vniatur mediante alia natura, cùm inter naturam & ſuppoſitum, non poſſit cadere medium. ſed fortè natura proprio ſuppoſito immediatè vnitur, ſed de ſuppoſito extraneo, reſpectu cuius habet modum aliquem accidentis, non oportet, ſed vna poteſt vniri, ſuppoſito mediante, altera modo prædicto. Contrà, ſi tenet ſimilitudo de ſuperficie, ſequeretur quòd ſicut ſuperficies ſeparata à ſubſtantia eſt ſubiectum coloris & eſt colorata, ſic, ſi corpus ſepararetur à ſuppoſito Verbo, ipſum eſſe poſſet quaſi ſubiectum paneitatis, & adhuc diceretur panis, quod eſt abſurdum. hoc non erit, ſi dicamus, quòd ſicut dicit Hilarius, ſuperficiei ſeparatæ à ſubſtantia, poteſt conferri eſſe, & modus eſſendi ſubſtantię, ratione cuius ſubiectum erat accidentibus, ſed non humanitati ſeparatæ, conferri poteſt eſſe ſuppoſiti verbi infinitum, ratione cuius poterat ſubſtentare naturam ſubſtantialem aliam. Et tu nota, quòd in his omnibus inquiſitionibus, ſemper fuit præſuppoſitum, quòd ſuppoſitare alienam naturam, ſit proprium eſſe infiniti.

Sed adhuc contrà arguitur ſic: Verbum aſſumpſit carnem mediante anima, nec tamen propter hoc anima dicitur de carne vel econtrariò: ergo dato, quòd Verbum aſſumpſiſſet paneitatem mediante corpore, nõ propter hoc, vnum diceretur de alio: ſed fortè non eſt ſimile, quia Verbum dicitur aſſumpſiſſe carnẽ mediante anima, tanquam anima exiſtente media, quo ad eſſe naturæ. Item mediante anima, quo ad fieri aſſumptionis, ſed nõ aſſumpſit carnem mediante anima, quaſi anima primò ſubſtentata, & anima deinde ſubſtentet carnem, ſicut dicitur de humanitate & paneitate: ſed ideò, quia non aſſumpſit carnem, niſi in ordine ad naturam humanam, cuius eſt pars per animam ſibi vnitam.

Rurſus pro parte falſa arguitur, quòd cõuenientius ſit ponere, etiam de facto, corpus Chriſti eſſe in altari per hypoſtatizationem paneitatis, in ſuppoſito Chriſti Dei, quàm per conuerſionem: quia ſi illud reputatur, inconueniens eſt, quia eſt contra determinata ab Eccleſia: ſed probatur, quod hoc non eſt: nam ſi in aliquo videretur iſta poſitio eſſe contra determinata ab Eccleſia, hoc maximè videretur in duobus, quòd videlicet panis remaneat, & quòd accidentia non ſint ibi ſine ſubiecto, ſed neutrum dicit iſta poſitio. Concedit enim, quòd panis non remanet, quia ſuppoſitum panis, non remanet, & poteſt etiam dicere, quòd accidentia ſunt ibi ſine ſubiecto: accidens enim dependet à ſubſtantia, quantum ad exiſtentiam tantum, ſaltem ſecundùm communem viam, non ſecundùm eſſentiam: Quare licet remaneat eſſentia panis, cùm tamen deſinat ibi eſſe ſubſiſtentia panis, per quam ſubſiſtebant accidentia, relinquitur, quòd accidentia per ſe ſubſiſtant, niſi ponamus ea migrare de ſubiecto in ſubiectum.

Secundò arguitur, quia hæc poſitio ſit conuenientior, quia plures difficultates tolluntur per hanc poſitionem: ſolùm enim difficultas de vnione eſt hîc, pauciora autẽ ſunt ponenda in articulis fidei, niſi fides cogat, & aſſumptio eſt ſpecialis articulus, ergo non

go non oportet multiplicare miracula & credibilia ſupra rationem noſtram, ſine euidenti & cogente neceſſitate.

Tertiò quia per iſtum modum melius ſaluatur apparentia, quia apparet in hoc ſacramento eſſe panis & vinũ, quod ſaluat aſſumptio & non conuerſio. Videmus enim aliquem nutriri ex hoſtijs, ſicut ex vero pane, & putreſieri hoſtias, & eis deniq; omnia accidere, quæ accidunt ſubſtantiæ panis. Quare ſi iſta omnia poſſunt ſaluari, cùm hoc non veraciter corpus Chriſti ſit in altari, & quod ille panis, qui vt dicit Berengarius, fidelium dentibus atteratur, ſit verum corpus Chriſti, melius eſt iſti modo adhærere, quã modo de cõuerſione, per quẽ iſta non ſaluãtur, ſine multiplicatione miraculorũ.

Quartò, quia dicit Paulus, 1. Corinthior. 10. Panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt?

Quintò, quia ibi eſt Chriſtus ſacramentaliter, vbi eſt virtute ſacramenti directè, ſed directiùs ſit Chriſtus in altari per aſſumptionem, quàm per conuerſionem, quia forma huius ſacramenti, quæ efficit ſignificando directiùs, efficit illud, quod magis propriè ſignificat, & hoc eſt vnio per aſſumptionem, qua communicantur idiomata, ita vt hoc ſit illud, quod ſonant verba formalia: *Hoc eſt corpus meum:* non autem vnio conuerſionis, quia per illam panis non eſt Chriſtus, nec e conuersò. ſed panis ſit Chriſtus, vel conuertitur in Chriſtum.

Sextò, quia ille modus de conuerſione eſt intricatus, & multas habet difficultates, hic autem eſt clarus & expeditus: Aſſumptionem enim credimus iam per alium articulum, quæcunq; autem ſunt idem ſuppoſito limitata, vbicunq; eſt vnum, ibi eſt reliquum, ſicut vbicunq; eſt muſica ſortis, ibi eſt eius albedo: dico autem limitata, quia ſi vnum eſſet limitatum, & aliud illimitatum, vbi eſſet limitatum, ibi eſſet illimitatũ, non tamen e conuersó. Sed pane aſſumpto, corpus Chriſti humanum, & corpus panis eſſet vnum ſuppoſito, & vtrunq; eſſet limitatum: ergo, cùm in altari eſſet panis aſſumptus, ibi eſſet per conſequẽs corpus Chriſti. Item medium eſt propinquius quàm extremum, ſed ſi Chriſtus aſſumeret panem vel paneitatem, hoc faceret mediante ſua corporeitate, quia indignius aſſumptibile eſt mediante digniori, ſecundùm congruitatem aſſumptionis. Igitur cùm ſuppoſitum Chriſti aſſumens, eſſet in altari cum pane aſſumpto, multò magis ibi eſſet corpus Chriſti, quod eſſet medium aſſumptionis.

Vltimò videtur, quòd nihilominus poſſint ſaluari authoritates ſanctorum de conuerſione, tenendo aſſumptionem: cùm enim eſſe differat ab eſſentia, vnum poteſt aſſumi alio non aſſumpto, vnde non ſic eſt verbum incarnatum, ſicut in paneatum, quia in illa aſſumptione præuenta fuit eſſentia aſſumpta, antequam haberet eſſe: vnde nunquam habuit eſſe aliud ab eſſe diuino ſibi communicato, propter quod fuit aſſumptio ſine conuerſione aliqua aſſumpti in aſſumens, & e conuersó. Vnde Eccleſia dicit, non conuerſione diuinitatis in carnem (nec ſupple e conuersò) ſed aſſumptione humanitatis in Deum, panis præexiſtens, habet eſſe & eſſentiam, & aſſumptio ad humanitatem ſuppoſiti, conſumit ipſum ſubſiſtere non per annihilationem, ſed per aſſumptionem eſſentiæ ſubſtantialis, perficitur hoc myſterium: & ſic omnes authoritates de tranſſubſtantiatione loquentes, & conuerſione, poſſunt referri ad eſſe, & non ad eſſentiam: & authoritates dicentes, quòd poſt conſecrationem non manet panis ſed fuit, verum eſt ſecundùm eſſe, quia remanet ſolum ſecundùm eſſentiam. Ex quibus videtur, quòd ita veraciter poteſt eſſe ſacramentaliter in altari corpus Chriſti ſine conuerſione per aſſumptionẽ paneitatis, ſicut modo ponitur communiter per conuerſionem, imò iſtorum trium terminorum aſſumptio, conuerſio, annihilatio, non poteſt intelligi bona diſtinctio, niſi præſupponendo modum opinionis iſtius, dicendo: quòd illud aſſumitur, quod ante aliquod ab ipſo præhabitum eſſe ſuppoſitabile, ad nouum ſuppoſiti eſſe aſſumuntur: illud annihilatur, quod ſimpliciter deſinit eſſe, ita quod ſua reproductio, eſſet creatio, & impertinens eſt omnino ad hoc, ſiue ponatur quod ei aliquid ſuccedat, ſiue nihil ſuccedat, quia hoc à re quæ deſinit eſſe, eſt omnino extrinſecum: illud verò conuertitur, quod remanens ſecundùm eſſentiam, amiſſo proprio eſſe ſuppoſiti, tranſit ad eſſe alterius ſuppoſiti, & verè ſit illud ſuppoſitum. Et hæc eſt vera ratio conuerſionis, in qua duo intelliguntur in conuerſo, quod ſcilicet remaneat per eſſentiã, & per hoc differt ab annihilato, & fiat aliud p rationẽ ſuppoſiti, per quod differt à non conuerſo. & dũ ſit aliud, rationẽ proprij ſuppoſiti dimittat, & p

hoc differt ab aſſumpto. Tenendo autem communem modum conuerſionis, non conuertitur panis,ſed annihilatur,& qui volunt ſaluare,quòd ſit conuerſio, ita quòd non annihilatio, videtur potius verbis quàm re ſatisfacere: vnde & multi de illa via conceſſerunt, quòd ſit annihilatio,&c.

Ad oppoſitum pro parte vera arguitur,quòd opinio ponens ſacramentum Euchariſtiæ de facto confici per aſſumptionem paneitatis, ſit inconueniens & irrationabilis. Primò autem arguit ſic Durandus, quòd ridiculum eſt,quòd omni die aſſumatur vna natura,imò multæ à ſuppoſito diuino,& omni die deponantur, quòd eſſet,ſi ſubſtantia panis,in hoc ſacramẽto de nouo aſſumeretur, quia quot ſunt conſectationes, tot aſſumerentur,& quot fiunt aſſumptiones ſacramenti, tot deponerentur: ſed hæc fortè ridiculoſitas,non demonſtrat falſitatem ſuppoſiti.

Secundò arguitur,quia videtur impoſſibile, quòd talis aſſumptio fiat mediante aliquo creato,ſicut ponit prædicta opinio, quia illud medium, vel ſe habet in ratione efficientis talem aſſumptionem,vel in ratione terminantis,ſed nihil creatum poteſt ſe habere ad aſſumptionẽ aliquo iſtorum modorum,ergo,&c. Minor probatur: Quòd enim nihil creatum poſſit eſſet cauſa efficiens talis aſſumptionis, patet: quia talis aſſumptio fit per hoc,quòd res amittit ſuum proprium & naturalem modum eſſendi & alienum induit: quod non videtur poſſe facere,niſi Author naturæ, qui ſolus naturas rerum inſtituit,ſic ſolus eas mutare poſſe videtur. Hoc argumentum Durandi, fortè oſtendit,quòd illud creatum non poteſt eſſe cauſa efficiens principalis, per idem videtur,quòd nihil creatum poteſt terminare ad talem aſſumptionem,quia non poteſt tribui alicui naturæ,quod eſt ſupra naturam, & totum curſum naturæ. Hoc autem eſt ſubſtentificare aliam naturam, quæ nata eſt in ſe ſubſiſtere, & hæc fortè erronea opinio ſuprà poſita,crederet ſe euitare per quædam ſupradicta. Non enim de facili ſemper falſum, de ſua falſitate, per euidentes rationes conuincitur, ita eſt debile lumen noſtri intellectus,vtpote eius,qui vltimus eſt in natura intellectuali.

Præterea arguit ſic Durandus: Quicquid ſit de poſitione talis aſſumptionis,omninò tamen inconueniens eſt,quòd fiat mediante corpore parte: nunquam enim corpus,vt accipitur,vt pars humanæ naturæ,ponendo vnam formam tantùm in homine, cùm non poteſt nominare ſolam materiam,ſed neceſſariò nominet compoſitum ex materia & forma dante eſſe corporeum, neceſſe eſt,vt corpus humanum dicat realiter totum & non partem, licet ſecundùm rationem poſſit nominare partem, eò, quòd anima dat omnes perfectiones, quas dant formæ inferiores: & ideò ſi conſideretur compoſitum ex materia & forma, quæ eſt anima, prout dat eſſe corporeum tantùm, & comparetur ad idem compoſitum, prout per animam habet non ſolùm eſſe corporeum, ſed ſenſum, & vitam, & rationem: ſic corpus primo modo ſumitur vt pars, & ſecundo modo vt totum. Sed cùm hæc differentia ſit ſolùm rationis, non eſt ad propoſitum eorum, cùm dicant realem aſſumptionem panis fieri mediante corpore parte (differentia enim rationis, nihil facit ad differentiam realis aſſumptionis) quicquid autem ſit de efficacia iſtius rationis contra ponentes vnam formam,patet,quòd contra non tenentes vnam formam, non procedit. Item arguit ſic. Deficit hæc poſitio,in hoc, quòd ponit quòd per talem aſſumptionem corpus Chriſti ſumptum de virgine,ſit in hoc ſacramento per communicationẽ idiomatum, quia vnum prædicatur de altero, quia qua ratione corpus Chriſti eſſet in ſacramento altaris per aſſumptionem ſubſtantiæ panis, eadem ratione ſanguis eſſet in hoc ſacramento, per aſſumptionem ſubſtantiæ vini,ſed hoc non eſt verum,vt probabitur,ergo,&c. Aſſumptum probatur. Quia ſi ſanguis Chriſti eſſet in hoc ſacramento per aſſumptionem ſubſtantiæ vini,ſicut ponitur de corpore Chriſti per aſſumptionem ſubſtantiæ panis, tunc oporteret,quòd ſicut panis aſſumitur mediante corpore, quod pertinet ad vnitatem ſuppoſiti aſſumentis, ſic vinum aſſumeretur mediante ſanguine, pertinente ad vnitatem ſuppoſiti aſſumentis,modo conſtat: quòd ſanguis Chriſti non pertinet ad identitatem ſuppoſiti Chriſti, cùm ſanguis nondum ſit ſub forma humana, ſed ſit humor,in via ad conuerſionem,vt fiat ſub forma humana: ergo ipſum nõ poteſt aſſumi à ſuppoſito Chriſti mediante ſanguine, niſi fortè diceretur, quòd in qualibet confectione huius ſacramenti, eſſet aſſumptio ſanguinis Chriſti immediatè, & mediante ſanguine, aſſumptio vini: & ſic omni die eſſet aſſumptio nouæ naturæ, ſcilicet ſanguinis,

guinis, abſq; omni ordine ad naturam panis aſſumptam, quod alij negant: & mediante iſta eſſet aſſumptio vini. Sed in hoc fortè, multi non ſolùm non acceptarent rationem Durandi, ſed non minus eum reprehenderēt, quàm ſupradictam opinionem, ſcilicet de non aſſumptione, & non hypoſtatica vnione ſanguinis Chriſti effuſi in cruce, & exhibiti in ſacramento, ad ſuppoſitum Filij: quia videtur, quod ſecundùm hoc, ille ſanguis non fuiſſet ſufficiens precium redemptionis humani generis, cùm non eſſet vnitus hypoſtaticè Diuinitati. Vnde ſanctus Thomas 6. quolibet q. 6. ſic dicit: Sanguis Chriſti in paſſione effuſus, humanum genus ſanctificauit, ſecundùm illud Hebræorū vltimo: Ieſus vt ſanctificaret per ſanguinem ſuum populum, extra portam paſſus eſt: humanitas etiam Chriſti, virtutem ſalutiferam habuit, ex virtute Verbi ſibi vniti: vt dicit Damaſcenus 3. lib. vnde manifeſtum eſt, quòd ſanguis in paſſione effuſus, qui maximè fuit ſalus, fuit Diuinitati vnitus, & ideò oportuit, quòd in reſurrectione iungeretur alijs humanitatis partibus, &c. hæc ille.

Sequitur Durandus contra prædictam poſitionem, quia corpus Chriſti eſt in altari, vel ſacramento altaris per veram exiſtentiam ſuæ naturæ, & non propter ſolam cōmunicationem idiomatum, ſicut ponit hæc opinio, quod patet: quia hoc ſemper refert idem numero quod præceſſit. Sed Chriſtus inſtituendo hoc ſacramentum dixit hæc verba Lucæ 22, *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur*, &c. *Et hic calix in meo ſanguine, qui pro vobis effundetur.* Ergo illud idem corpus numero, quod poſtea fuit traditum Apoſtolis in ſacramento ad edendum: ſed corpus quod fuit traditum ad crucifigendum, non fuit de natura panis, ſed fuit corpus pertinēs ad naturam humanitatis: ergo corpus traditum Apoſtolis in ſacramento altaris, fuit verè de natura humanitatis, & pari ratione in ſacramento noſtro, eſt corpus Chriſti pertinens ad eius humanitatem, & non eſt ibi ſolùm per communicationem idiomatum ex aſſumptione paneitatis. Quod ſi quis dicat, quòd relatiuum refert idem ſecundùm ſuppoſitum, non idem ſecundùm naturam; & ſic poteſt verè dici demonſtrato pane aſſumpto, *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur*: quia idem eſt ſuppoſitum, habens paneitatem aſſumptam, & corporeitatem poſtea traditam, & ſic idem ſuppoſitum fuit prius demonſtratum, & deinde traditum, licet ſecundùm aliam & aliam naturam non valet. quia cùm dicitur, *Hoc eſt corpus meum*: corpus non poteſt ibi teneri pro ſuppoſito habente corporeitatem, ſed potiùs pro natura habita, vt notat pronomen poſſeſſiuum, cui additur cùm dicitur, *Corpus meum*: hoc eſt, quod habeo: ſed fortè hoc haberet maiorem efficaciam apud Grammaticos quàm apud Theologos.

Vlteriùs arguit ſic, quòd dicta aſſumptio non ſufficit ad hoc, quòd corpus Chriſti ſit in altari, neq; realiter, neq; ſecundùm communicationē idiomatum: non quidem realiter, quia aſſumptio duarum naturarū ab vno ſuppoſito non ſufficit, ad hoc, quòd vbi eſt vna natura, ſit alia, quia ſi ſuppoſitum Filij à principio aſſumpſiſſet humanitatem, Petri in Roma, & Pauli in Iudæa, non propter hoc vbi eſſet Petrus, ibi eſſet Paulus, & econuersò: niſi quo ad ſuppoſitū, quod de vtroq; prædicatur, & de quo vtrunque prædicatur concretiuè. Similiter dato, quòd ſuppoſitum Filij aſſumpſerit humanitatem & paneitatem, non oportet, quòd vbi eſt natura panis, ibi ſit natura humanitatis: neq; ratione ſuppoſiti poſſet dici, quòd vbi panis eſt, ibi eſt corpus Chriſti propter communicationem idiomatum, quia ſecundùm illam opinionem, nomen ſuppoſiti, non recipit prædicationem panis aſſumpti nec corporis partes. Non enim verum eſt, dicere ſecundùm iſtos: Quòd filius Dei ſit panis vel corpus, quod eſt pars: ergo ratione communis ſuppoſiti, nō poteſt vnum de altero prædicari, vt ſic dicatur, Vnum eſſe alterum, vel vnum eſſe vbi eſt alterum: nec eſt ſimile de dente Aethiopis & eius albedine, quia album dicitur dens, & dens dicitur albus. & vbi eſt vnum, eſt alterum, quia hoc eſt, per hoc, quòd ſunt vnum ſubiecto, & per conſequens indiſtincta ſubiecto & loco. Non ſic autem poteſt dici de corpore humano & paneitate aſſumpta. & quicquid ſit de hoc argumento, hoc eſt verum, quòd ſicut non ſequitur de neceſſitate, ſequitur tamen de poſſibili, &c.

Petrus autem de palude ſic arguit: Aut aſſumeret ſubſtātiam panis cum accidentibus, aut ſine: Si ſine, quia hoc eſt impoſſibile, quia quod nō eſt p ſe factibile, nec ſubſtentabile quacunq; virtute, vt relatio vel aliquid huiuſmodi non eſt per ſe aſſumptibile: Subſtantia aūt corporalis, ſine quātitate fieri non poteſt, quia eſt ſuus terminus,

& pro-

& propria paſſio magis quantitas ſiue figura: hoc autẽ multi negarent. Si autem cum accidentibus, tunc non eſſet in altari ſacramentaliter, ſed localiter, per quantitatem cum ſubſtãtia aſſumpta in altari, nec inde mota, ſicut localiter fuit in vtero, per quantitatem, cum humanitate ibi aſſumpta. Et fortè hoc concludit, quòd non eo modo ſacramentaliter quo dicunt Thomiſtæ per conuerſionem, qui dicunt, qnòd non eſt ibi per ſuam quantitatem, ſed quantitatem panis, quam ſi aſſumat cum pane, iam videbitur, qnòd ſit ibi per quantitatem quæ ſit ſua: modus autem Thomiſtarum à multis nõ tenetur. Secundò arguit Petrus, quòd nõ poteſt intelligi de corpore quod eſt genus, ſed ſolùm de corpore quod eſt pars, quia genus non prædicatur poſſeſſiuè de ſuo inferiori, ſicut pars de toto: cùm enim dico, humanitas mea, & manns mea, non autem animal meum, nec homo meus, de meipſo. Hoc autem appàret de cõſecratione ſanguinis qua dicitur, *Hic eſt calix ſanguinis mei.* Sanguis autem nõ eſt æquiuocum ad genus & ad partem, ſicut corpus, ſed tãtùm ſumitur pro parte. Dato ergo, quòd corpus quod eſt Chriſtus, per aſſumptionem eſſet ex vi ſacramenti in altari, non tamẽ corpus Chriſti quod eſt pars, niſi tantùm ex naturali concomitantia, quia per aſſumptionem non fieret vnio in naturis, ſed in perſona tantùm. Vnde per illam aſſumptionẽ fieret, quòd panis eſſet corpus quod eſt Chriſtus, nõ autem corpus Chriſti, ſicut nec modò diuinitas eſt humanitas, & de hoc ſatis dictum eſt ſuprà ſcilicet de corpore parte, & de corpore quod eſt genus. Tertiò arguit, quia ſicut corpus hominis aſſumptum, non debuit corrumpi nec putreſieri, nec in ſubſtantia nec in quantitate, ſic nec debet corrumpi panis ſi aſſumeretur: forrè autem hæc ſimilitudo non currit de neceſſitate.

Ad argumenta pro parre oppoſita, reſponderur ad authoritatem Damaſceni, dicitur, Quòd ſicut conſtat, quòd aqua baptiſmatis non aſſumitur in vnitate ſuppoſiti diuini, nec gratia ſancti Spiritus vnitur ei ita, vt faciant vnum ſuppoſitum: ſimiliter panis & vinum non aſſumuntur ad diuinum ſuppoſitum, nec eis coniungitur Diuinitas in vnitate ſuppoſiti, ſed ſicut aqua ibi aſſumitur, vt materia ſacramenti permanẽs, ſic panis & vinum vt materia tranſiens, quia materia ſacramẽti conuertitur in corpus Chriſti; & per conſequens dicitur, aliquo modo vniri Diuinitati, non pet aſſumptionem manente natuta panis aut vini, ſed per tranſſubſtantiationem in humanitatem prius aſſumptam: patet hoc, ex ſequentibus, vbi dicitur ſic: Quemadmodum naturaliter per comeſtionem, panis, & vinum, & aqua per totum, in corpus & ſanguinem comedentis & bibentis tranſmutantur, & non fit aliud corpus quàm prius, ita & propoſitionis panis & vinum & aqua per mutationem, & aduentum Spiritus ſancti, ſupernaturaliter tranſit in corpus Domini & ſanguinem, & ideo non ſunt duo, ſed vnum & idem. Ex quibus videtur, quòd non eſt intentio Damaſceni, per ſubſtantiam panis & vinum remaneant & aſſumãtur à diuino ſuppoſito, ſed tranſeunt in corpus & ſanguinem Chriſti, & ſic vniuntur Diuinitati.

Inſtant autem illi, quærentes, Quomodo vnitur quod annihilatur, id eſt, verè in ſe deſinit eſſe: & inſtant de illa ſimilitudine carbonis, in qua dicitur, Quòd ſicut carbo lignum ſimplex non eſt, ſed vnitum igni, ita panis communionis non eſt ſimplex panis, ſed vnitus Diuinitati. Et dicitur quòd carbo & ignis, non ſunt ſuppoſito idem, vnũ tamen, cum ſua corruptione tranſit in aliud, ſic panis communionis, non eſt cum diuinitate vnum ſuppoſito, ſed ſua deſitione tranſit in corpus Chriſti, quod eſt vnitum diuinitati. Sed contrà, qnia tunc panis communionis aſſimilaretur igni, in quem videlicet tranſiuit carbo per ſui corruptionem, & non ipſi carboni, in quo cum ipſius naturæ ligneæ ſaluatione, ſimul inuenitur natura ignis. Quare reſponſionem, & fortè eſt hæc, quòd ſimilitudo nõ currit quo ad omnia, & fortè fuiſſet melius quòd Damaſcenus non poſuiſſet illam ſimilitudinẽ: & cùm dicit idem Damaſcenus (Quòd Deus coniugauit diuinitatem pani) dicendum eſt, quòd non per aſſumptionem, licet ſicut cibus coniungitur cibato, quia conuertitur in ipſum. Accipiatur autem inter hanc conuerſionem, & illam, illa ſimilitudo, quæ ibi poteſt cadere. S. Thomas in 4. lib. 11. diſt. q. 1. dicit, quòd verbum Damaſceni intelligendum eſt quantum ad ſpecies, quibus corpus Chriſti Diuinitati vnitum, modo ineffabili coniungitur: hæc ille. Et poſtqnàm modus iſte eſt ineffabilis, non oportet vlteriùs quærere de ipſo. In tertia autem parte ſummæ, q. 5. dicit: Deus coniugauit diuinitatem ſuam, id eſt, diuinam virtutem pani & vino, non vt remaneant in hoc ſacramento, ſed vt inde faciant corpus & ſanguinem ſuum.

Ad

Ad authoritatem Apoſtoli dicitur, quòd illa loquutio eſt figuratiua, tàm ex parte ſubiecti, quàm ex parte prædicati. Nam panis ex parte ſubiecti, ſupponit pro ſacramento ſenſibili, ſcilicet ſpeciebus panis, corpus autem Chriſti, etiam ſumitur figuratiuè. Vnde ſecundùm gloſſam, per illam locutionem non datur intelligi, quòd ſubſtantia panis aut ſpecies panis, ſit verè & realiter Chriſtus, aut corpus Chriſti, nec quòd corpus Chriſti prædicetur in tecto de ſubſtantia panis, aut de ſpecie panis, ſed eſt ſenſus, *panis quem frangimus* in ſacramento, id eſt, participatio panis fracti in altari, participatio corporis diuini eſt, id eſt, facit nos vnum eſſe cum Chriſto. Meminerunt autem Magiſtri, qui mea damnabant, quòd ſi verba Damaſceni & Pauli in iſta materia acciperentur, vt prima facie & ſuperficialiter ſonare videntur, multis poſſent facere ſenſum in fide erroneum: Cùm autem dicitur, quòd ad hanc poſitionem de aſſumptione, minores ſequuntur difficultates, dicendum, quòd in his quæ ſunt fidei, non ſemper eligendum illud ad quod pauciores ſequuntur difficultates, ſed id quod eſt magis conſonum traditionibus Apoſtolicis & dogmati Eccleſiaſtico, etiam ſi plures difficultates occurrant. Oportet enim intellectum captiuare in obſequium fidei, & traditionibus patrum, obedienti ſe humilitate committere, vt benè & religioſiſſimè dicit etiam Plato in Timæo. Item dicet aliquis, quod licet illa aſſumptio magis ſaluaret apparentiam ad ſenſum, tamen conuerſio magis ſaluat apparentiam ad intellectum, id eſt, verba Euangelij, quæ melius eſt ſaluare, quia non poſſunt mentiri, ſicut ſenſus poſſunt decipi. Sed contrà arguitur adhuc pro parte oppoſita: quia ſi hoc non ſit per aſſumptionem, ita quòd includatur in articulo incarnationis, eadem enim eſſet credulitas, oportuit de iſta conuerſione eſſe ſpecialem articulum, qui tamen non eſt in ſymbolo.

Dicunt quidam, ſicut Petrus de Palude, quòd articulus de Euchariſtia fortè eſt ſpecialis, ſub illo verbo, *ſanctorum communionem*, &c. Sanctus Thom. in ſecunda ſecundæ dicit, quòd in ſacramēto Euchariſtiæ duo poſſunt conſiderari, vnum ſcilicet, quod eſt ſacramentum, & hoc habet eandem rationem, cum alijs effectibus gratiæ ſanctificantis. Aliud eſt quòd miraculosè ibi corpus Chriſti continetur, & ſic concluditur ſub articulo de omnipotentia, ſicut & omnia alia miracula, quæ omnipotentiæ attribuuntur. In 3. autem ſententiarum dicit, Quòd fides de corpore Chriſti, & de omnibus ſacramentis, & clauibus, & omnibus huiuſmodi, includitur in articulo, qui eſt de effectu gratiæ, qui eſt, *Sanctam eccleſiam catholicam*, &c.

Ad confeſſionem Berengarij dicendum eſt, ſicut dicit ibi gloſa, Quòd niſi ſanè intelligas verba Berengarij, in maiorem incides errorem, quàm ipſe habuit, dicit ergo Petrus de Palude: Quòd cùm dicitur corpus Chriſti frangitur, exponēdum eſt: id eſt, manet ſub ſpeciebus quæ franguntur, quamdiu manet in quantacunq; parte. Subdit autem Petrus hæc verba: Sic ergo dico, quòd Deus poſſet aſſumere panem & vinum, ſicut poſſet conuertere, & quòd poſſet verba inſtituere, ad quorum prolationem ſequeretur aſſumptio, ſicut nunc ad horum prolationem ſequitur conuerſio, non tamē dedit hanc virtutem iſtis verbis, nec poſſet ſaluari ſenſus modernorum, ſi fieret aſſumptio & non conuerſio: hæc ille. Quæ verba efficaciſſima ſunt pro veritate concluſionis meæ, quæ tota eſt de poſſibili, non de ſic eſſe, &c. Ad id quod quotieſcunq; ſunt duo, idem ſuppoſito limitata, vbicunq; eſt vnum, ibi eſt reliquum dicitur, quod ratio tenet ſolùm in his, quæ ſunt in loco per accidens, ſecus autem eſt de his, quæ ſunt in loco per ſe. Cùm autem dicitur, quòd iſta, videlicet panis eſt corpus Chriſti: corpus Chriſti eſt panis: non poſſunt verificari, niſi panis maneret, dicendum, quod exponendum eſt, id eſt, vbi erat panis, ibi ſit corpus Chriſti. Et hæc ſufficiat diſputaſſe, de hac quæſtione: ex quibus omnibus illa teneo, quæ ſunt conſona ſuprà explicatæ declarationi concluſionis meæ, quæ autem diſſona, cenſeo abijcienda & reprobanda.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE ſalute Origenis diſputatio.

R*ationabilius eſt credere Origenem eſſe ſaluum, quàm credere ipſum eſſe damnatum.* Dixerunt iſti Magiſtri, quòd hæc concluſio eſt temeraria & reprehendenda, & hæreſim ſapiens, & contra determinationem vniuerſalis Eccleſiæ: ego autem vt de eis modeſtiùs loquar, volo oſtendere ſuum iudicium non eſſe rectum: & quòd hęc concluſio

cluſio non eſt contra determinationem Eccleſiæ, & quòd plus eſt, quòd quando etiā quæcunq; ipſi contra me afferunt, eſſent vera, adhuc non poteſt dici, quòd hæc concluſio ſit hæretica vel hæreſim ſapiat. Erunt autem pro pleniori huius materiæ declaratione, ſeptem articuli conſiderandi. In primo videbitur, an Origenes vnquam hæreticam aliquam de rebus fidei opinionem, ſcripſerit & crediderit? in ſecundo, dato ꝙ ſcripſerit, an dogmaticè, vel adhæſiuè, vel inquiſitiuè tantùm ſcripſerit? in tertio, dato quòd adhæſiuè, an taliter adhæſiuè, quòd illa ſcribendo mortaliter peccauerit, & hæreticus dici poſſit? in quarto, dato quòd ſcripſerit, & taliter ſcripſerit, quòd ſcribendo errauerit, an pro talibus vnquam pœnituerit? in quinto, dato quòd de eius nec pœnitentia, nec impœnitētia conſtet, an ſit rationabilius ipſum credere eſſe damnatum an ſaluum? in ſexto, quid ex dictis decretorū, iudicandum ſit, Eccleſiam determinaſſe de Origene? in ſeptimo, quantum obliget in iſta materia, credulitatem noſtram determinatio Eccleſiæ.

In materia primi articuli, amara fuit inter Ruffinum & Hieronymum cōtentio, quibus (vt dicit Auguſtinus, qui ortam inter eos diſſenſionem deplorat) dederat Deus, vt coniunctiſſimi & familiariſſimi, mella Scripturarū ſanctarum pariter lamberent. Opinatur Ruffinus hæretica dogmata, quæ in libris Origenis inueniuntur, ab hæreticis falſa fuiſſe inſerta, qui illius deprauerunt libros, & ex Origenis mente non eſſe. Hieronymus contrà ſentit. Sed videamus, quid vtraq; opinio habet probabilitatis, & apparebit fortè, quod ſalua fide & plenaria ſatisfactione eorum omnium, quæ de neceſſitate ſalutis tenemur credere, adhuc liberè & probabiliter poteſt credi, quòd principales illæ hæreſes, ex quibus peccatum conuincitur Origenis, & conſequenter damnatio, non fuerint ex Origenis mente, ſed ei falsò à perfidis hæreticis illius libros deprauantibus impoſitæ. Eſt autem pro hac parte, primo authoritas Pamphili martyris, cuiuſlibet fertur in defenſionem Origenis, in quo glorioſiſſimus Martyr, ex verbis ipſius Origenis, ex eius libris ibi recitatis, oſtendit ipſum Catholicè ſenſiſſe, in his in quibus hæreticus accuſatur. Hieronymus autem hunc librum negans eſſe Pamphili, in apologia ſua ad Occeanum & Pammachium reſponſiua, ſic inquit: Si ab inimicis Origenis libros eius dicitis eſſe violatos, vt inſimaretur, quare mihi nō liceat dicere, de amicis eius & ſectatoribus compoſitum eſſe, ſub nomine Pamphili volumē, quod illum teſtimonio Martyris, ab infamia vendicaret. Ex quibus verbis videtur, quaſi ſatis notari poſſe, quòd Hieronymus vtrunq; ponat probabile, innuens ſicut conuinci non poteſt Ruffinus, quòd illi libri non fuerint corrupti, ita nec ipſe poteſt conuinci, quòd ille liber ſit Pamphili: & infrà ſubdit Hieronymus: Et ipſum nomē Apologetici oſtendit excuſationem: non enim defenditur, niſi quod in crimine eſt. Sed diceret fortè quis. ergo & cùm hunc ipſum tractatum, in quo hæc ſcribit Hieronymus Apologiæ titulo notet, in quo defendit ſe, quòd Origenis doctrinā, non dogma ſit ſequutus, pariter ſe oſtendit reum eſſe criminis, poſtquàm non defenditur, niſi quod eſt in crimine: & ſic nemo iuſtè poterit excuſari, ſi excuſatio ſemper iuſtam præſupponit accuſationem.

Sed videamus, tunc quibus coniecturis moueatur Hieronymus, ad credendum librum nō eſſe Pamphili: primum quod mouet Hieronymum eſt, quòd eadem leguntur in primo libro Euſebij illorum ſex, quæ ſcripſit pro Origene: ſecundum eſt, quòd ipſe Euſebius ſcribens vitam Pamphili, dixit ipſum nihil proprij operis ſcripſiſſe: ſic enim dicit Hieronymus in primo libro contra Ruffinum ad Pammachium & Marcellnm: Sex libros Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus, Arrianæ quondam ſignifer factionis, pro Origene ſcripſit, latiſſimum & elaboratum opus, & multis teſtimonijs approbauit Origenem iuxta ſe catholicum, id eſt, iuxta nos Arrianum eſſe: horum tu primum librum vertis ſub nomine martyris: & infrà: Si iſte Pamphili liber eſt, de ſex libris, quis erit primus Euſebij? & infrà: Item Euſebius amator, & præco, & contubernalis Pamphili, tres libros ſcripſit elegantiſſimos, vitam Pamphili cōtinentes, in quorum tertio ſic dicit de Pamphilo: Et ipſe quidem proprij operis nihil omninò ſcripſit, exceptis epiſtolis, quas ad amicos fortè mittebat. In tantum ſe humanitate deiecerat defenſor Origenis: & laudator Pamphili dicit, Pamphilum nihil omnino. nec proprij quicquā condidiſſe ſermonis & hoc dixit iam Pamphilo martyriò coronato, ne habeas ſuffugium, poſt editos ab Euſebio libros, hoc Pamphilum ſcripſiſſe: & infrà: Quid facient

epiſtolæ

epiſtolæ Theophili epiſcopi? quid papę Anaſtaſij in toto orbe hæreticum proſequentes? cùm liber tuus, ſub nomine Pamphili editus, pugnet contra epiſtolas eorum: Et in ſecundo libro ſic ſcribit Hieronymus: Cùm ante annos fermè decem, Dexter amicus meus, qui præfecturam adminiſtrauit prætorij, me rogaſſet, vt authorum noſtræ religionis ei indicem texerem, inter cæteros tractatores poſui, & hunc librum à Pamphilo editum, ita putans eſſe, vt à te & tuis diſcipulis fuerat diuulgatum: ſed cùm ipſe dicat Euſebius, Pamphilum nihil ſcripſiſſe, exceptis epiſtolis, &c. Et primus libet, ſex voluminum Euſebij, eadem & iiſdem verbis contineat, quæ ſub nomine Pamphili à te ficta ſunt, perſpicuum eſt te, idcircò librum hunc diſſeminare voluiſſe, vt ſub perſona martyris, hæreſim produceres, cùm & de ipſo, quem Pamphili ſimulas, multa peruerteris, & aliter in Græco, & aliter in Latino ſit. In Apologia autem ad Oceanum & Pammachium reſponſiua, in qua oſtendit ſe doctrinam Origenis, & non dogma ſectatum, ſic inquit, de eodem libro Pamphili loquens. Videtur vel Didymi, vel cuiuslibet alterius fuiſſe opuſculum, ſi concedamus ex ſuperfluo, vt Pamphili ſit, ſed nec dum martyris, antè enim ſcripſit, quàm martyrium perpetrauit. Et quomodo, inquies, Martyrio dignus fuit, ſcilicet vt martyrio deleret errorem. Hæc Hieronymus ad verbum diuerſis in locis, prout allegatum eſt, de iſto libro Pamphili.

Ruffinus autem comprobans librum Pamphili martyris eſſe, & ad Origenis facere defenſionem, in ſecundo libro inuectiuo contra Hieronymum, poſtquam dixit, ſic de quolibet opere faciliter dici poſſe, quòd eius non ſit authoris, cui aſſcribitur, ſic deinde inquit: Sed ponamus, quòd non ſit martyris libellus iſte, ſed cuiuſcunq; vnius de Eccleſia, nunquid ſuis verbis vſus eſt, quiſquis ille eſt ſcriptor, vt meritis cedendum videatur authoris. De ipſis Origenis voluminibus ponit exempla: & quid de ſingulis ſentiat, non ſuis defenſorijs verbis, ſed eius ipſius, qui accuſatur, oſtendit & ideò ſuperflua eſt de authore quæſtio, vbi defenſio talis eſt, quæ aſſertore non egeat. Hæc Ruffinus.

Ad ea autem quæ dicit Hieronymus, reſponderet fortè aliquis ſic pro Ruffino, primò cùm dicit Euſebium ſex libros ſcripſiſſe, in quibus Origenem probat Arrianum, & horum primum conuerſum à Ruffino ſub nomine Pamphili. Quomodo hoc poteſt ſtare, quòd liber Pamphili ſit primus Euſebij, cùm diuerſa omninò & pugnantia intendantur in illis libris? nam Euſebius per te, ô Hieronyme, ſuis libris conatur probare, Origenem eſſe Arrianum: in libro autem Pamphili, nihil aliud agitur, quàm vt probetur, Origenem Arrianum non fuiſſe, ſed quæcunq; hæreſim Arrij confirmantia in eius libris inueniuntur ab ipſis Arrianis, qualis & Euſebius fuit, & multi alij, fuiſſe inſerta. Diuerſus ergo omninò ſit liber iſte ab illo neceſſe eſt, qui diuerſam penitùs, imò contrariam agit cauſam, nec ſufficit, ſi quis dicat illa, quæ ad Arrianam ſpectabant hæreſim, de libro Euſebij fuiſſe commutata. Nam & quod pertinet ad alias hæreſes, non poteſt dicere Hieronymus, Euſebium oſtendiſſe, in illis corruptos eſſe libros Origenis, quia ipſemet in ſecundo libro contra Ruffinum, dicit, quòd præter id, quod attinet ad Filium & Spiritum ſanctum, in alijs dogmatibus Euſebius & Didymus apertiſſimè in Origenis ſectam concedunt. Quare non benè poteſt intelligi, quomodo eadem quæ in libro Pamphili leguntur, legi poterant in primo Euſebij, niſi fortè aliqua communia de Origene, & ad articulum huius concluſionis, de quo agitur non pertinentia: nec videtur adeò mirandum, vt miratur Hieronymus ſimilia aliqua ſcripſiſſe Pamphilum & Euſebium, qui vt ipſe dicit Hieronymus, fuerant contubernales, quæ potuit Euſebius, vel apud Pamphilum lecta, in ſuis etiam libris retuliſſe, vel vt ſit quotidie, ſimilis mentis motu, per ſe inueniſſe & excogitaſſe. Et hæc de primo Euſebij.

Quod autem dicit Hieronymus ſcribere Euſebium in vita Pamphili, quòd propter humilitatem ipſe proprij operis, nihil ſcripſit, exceptis epiſtolis: & ſubdit, quòd Euſebius defenſor Origenis & laudator Pamphili hoc dicit: fortè reſponderet Ruffinus, hoc nō multùm contra ſe facere, primò, quia & ille tractatulus Pamphili, ad epiſtolæ potius breuitatem, quàm ad iuſti libri magnitudinem declinat. ſecundò, quia illa breuis pro Origene Apologia, non rectè fortaſſe dici poteſt opus proprium, cùm ibi nihil dogmatizet Pamphilus, imò nec quæſtio ibi de re, in vniuerſum tractetur aliqua, ſed de particulari tantùm homine, id eſt, de Origene breuiter agatur, fuerint libri eius

corrupti néc ne, quod ſcribere non eſt proprij operis aliquid condere, nec eſt ex ſua humilitate dogmatiſtæ, vel authoris nomen deuitante, ſe ſubleuare.

Tertiò poſſibile eſt, quòd & ad notitiā Euſebij iſte liber non peruenerit, tū ob libri exiguitatē, tum ob authoris, quam ipſe affert humilitatem, & nihil magnum ſcribentis, & tenuia etiam illa & minurula quæ ſcripſit occultantis, potiùs quàm oſtentantis.

Quartò dicit Ruffinus, poſſibile eſt etiam, quòd Euſebius vt Arrianæ perfidiæ defenſor, librum martyris, qui ſuam ſectam Origenis teſtimonio priuabat, non occultare modò voluerit, ſed hac etiam obliqua ſua teſtatione agere, vt non eſſe Pamphili à poſteris crederetur: quare quòd Hieronymus, quaſi ad corroborandum rationem ſuam dicit, Defenſor Origenis, dicit Pamphilum nihil ſcripſiſſe, &c. potius contrà ipſum eſt quàm pro ipſo, quia ex quo Euſebius Origenem non vt Catholicum, ſed vt Arrianum defendebat, meritò in hoc ſicut dixi, potuit eſſe ſuſpectus. Sed quid oportet in his laborare, aut quomodo omninò poteſt Hieronymus ex Euſebij teſtimonio probare, illam pro Origene Apologiam non eſſe Pamphili, cùm ipſe Euſebius in libro ſexto hiſtoriæ eccleſiaſticæ dicat, à ſancto Pamphilo martyre ſcriptam eſſe Apologiam pro Origene.

Cùm autem ſubdit Hieronymus: Quid facient epiſtolæ Theophili epiſcopi? quid papæ Anaſtaſij, &c. Diceret fortè Ruffinus, non pugnare librum Pamphili contra primariam illorum intentionē, fuiſſe enim illorum propoſitum, hæreſes illas peſſimas, & venenata dogmata cuiuſcunq; eſſent, extirpare de mundo, quia hoc ad fidem ſpectabat, ad religionis confirmationem & ſtabilimentum Eccleſiæ. Origenis autem illa eſſe, vt credebatur à multis, aut non eſſe, parùm curaturos fuiſſe religioſiſſimos pontifices. Quinimò optabile fortè illis & acceptiſſimum fuiſſe futurum, ſi certis & validis probari potuiſſet argumentis, hæreticas illas opiniones nō fuiſſe ab Origene creditas, quia pro fide hoc faceret, non contra fidem, contra hæreticos, & nō pro hæreticis, qui non parum tanti viri, & à Catholicis tantùm laudati teſtimonio innitebantur, & errorem ſuum illius authoritate defendebant. Quapropter pugnaturum Pamphili librum contra illas epiſtolas, ſi in illo hæreſes, quas illi accuſabant, excuſarentur, non autem, ſi id totis in eo agitur viribus, vt illarum aſſertores iam bono patrono priuentur, quem ſi illæ proſequuntur epiſtolæ, certum eſt, quòd non niſi, vt illarum creditum opinionum hæreſiarcham proſequuntur.

Ad ea autē quæ in ſecundo libro affert Hieronymus ſic fortaſſe reſponderetur. Primò, cùm dicit, ſe etiam aliquando credidiſſe, & ita ſcripſiſſe illū eſſe Pamphili librum, priuſquam apud Euſebium legiſſet, Pamphilum nihil ſcripſiſſe, & cætera. Ex hoc ſuo dicto, fortè ſic contra eum argumentaretur Ruffinus: Si lectum, ô Hieronyme, Pamphili librum, Pamphili eſſe aliquando & credidiſti & ſcripſiſti, dic quæſo, quæ in eo legebas mendaciáne, & hæreſes, aut hæreſum fauores eſſe cognoſcebas? an potius vera vel veriſimilia, & catholicam fidem nihil lædentia? ſi falſa & hæretica, quo pacto adduci poteras, vt crederes authorem libri eſſe catholicum Martyrem, de cuius teſtimonio & dictis, nihil ſiniſtrè ſine flagitio ſuſpicari quis poſſet? Si verò & catholica, & denique Chriſtiano martyre digna, cur nunc ipſa damnas & commentitia dicis? & ad introducendas hæreſes diſſeminata? & breuiter, cur indigna martyre nunc iudicas? quæ tunc martyre digna iudicaſti: cùm eadem ſint, quæ nunc legis, & quæ tunc legebas, quaſi dicamus, ipſum authoris titulum ſecludentes, ipſa, quæ ibi in defenſionem Origenis dicuntur, ſecundùm ſe conſideremus: ſi mala ſunt, cur tunc ſancti martyris eſſe iudicaſti? ſi bona, cur etiam nunc cuiuſcunq; ſint, pro bonis non acceptantur? Præterea quomodo potes, ô Hieronyme, dicere, ad introducendas hæreſes, me librum diſſeminaſſe? cùm in eo libro, nihil aliud agatur (vt ſuprà etiam dictum eſt) niſi vt hæretici, Origenis teſtimonio, ſe corroborare non poſſint, quod ad euellendam facit, non ad diſſeminandam hæreſim.

Præterea non ſolùm Latinus inuenitur iſte liber, ſed Græcus. ego Ruffinus Latinum feci ex Græco transferendo, Græcum quis edidit, ſi non Pamphilus? non ego vtique Ruffinus ſecundùm te, qui me de inſcitia arguis Græcarum literarum, librum tam Græcè & tam facundè ſcribere potui, vt Euſebij ſtylum æquaret: ſi alius proferatur, ille reſpondet Hieronymus quòd Didymi eſt, vel alicuius alterius: inſtabat Ruffinus. Quiſquis ſit, ille alius iam, non ego Ruffinus, ſed alter huius criminis reus tenebitur,

bitur,& ſi Didymus eſt mēdax ſecūdùm te, & deceptor eſt Didymus præceptor tuus, ô Hieronyme,quem tu & prophetam videntem,& oculum habentē ſponſæ,de cantico canticorum, & Apoſtolicum virum in tuis libris nominaſti,mendax, inquam,ipſe, qui ipſum Græcum edendo falsò Pamphilo adſcripſit, non ego, qui inuentum Græcum titulo Pamphili,ſub eiuſdem authoris titulo, transferendo communicaui Latinis. Nec mirum tibi eſſe debet,quòd ego Didymo in hac re crediderim,cui tu in Scripturarum explanatione credidiſti.

Quod autem dicit, quòd aliter in Latino ſit, aliter ſit in Græco : Diceret Ruffinus, Cur locos non profers,ô Hieronyme,malè interpretatos, an ideò ne me à culpa aſſerere poſſim,ſicut & tu, cùm Auguſtinus ad te ſcribat quædā, de tua ex Hebræo interpretatione damnari, & locos non ponit, dicis ideò factum, ne te poſſis defendere, & veritatē tuę interpretationis comprobare. Quare quod tibi,diceret Ruffinus,licuit de Auguſtino, liceat & mihi quoq; de te, ô Hieronyme, ſuſpicari, Hæc ſunt dicta de diſſentione Hieronymi & Ruffini, de libro Pamphili,in qua ego ſicut & in alijs omnibus,Hieronymi iudicium, iudicio Ruffini ſemper antepono.

Secundum quod ad poſſibilitatem huius affertur, quòd Origenis libri ſint corrupti, hoc eſt, quòd hoc ſimiliter videmus accidiſſe multis alijs libris Catholicorum doctorum. nam Clemens Apoſtolorum diſcipulus, qui Romanæ eccleſiæ poſt Apoſtolos epiſcopus & martyr fuit,libros edidit,qui appellantur, Recognitio, in quibus cùm ex perſona Petri, doctrina quaſi verè Apoſtolica exponatur,in aliquibus ita Eumonij dogma inſeritur, vt nullus alius quàm ipſe Ennomius diſputare credatur, Filium Dei creatum de nihilo dicens. Item in Clementis Alexandrinæ eccleſiæ presbyteri,viri catholici,inuenitur ſcriptum Dei filium eſſe creatum : & in Dionyſij Alexandrinæ vrbis epiſcopi quatuor libris,vbi contra Sabellum diſputat,eſt Arriani dogmatis comprobatio. Et quid oportet Apoſtolicos proferre viros? cùm ſciamus ipſa Euangelia,& ipſorum Apoſtolorum dicta,ab hæreticis ſæpè fuiſſe deprauata,vt maximè ex libro Tertulliani contra Marcionem cuilibet conſtare poteſt. Quod ergò illorum contigit libris,cur non & Origenis libris potuit contigiſſe ? & omnino in ſimili cauſa, cur per omnia ſimilis non acceptatur excuſatio ? quæ ideò etiam de Origenis libris videtur magis acceptanda, quòd ipſemet viuens adhuc,de hoc in ſuis epiſtolis, vt infrà patebit, conqueritur, corrumpi, ſcilicet & deprauari ab hæreticis libros ſuos. Quod ſi hoc pro impoſſibili habet Hieronymus, illud afferens, quòd ſic quicquid in libris omnium reperitur, ab alijs dici poſſit eſſe corruptum, & quod difficile eſt, omnia exemplaria poſſe vitiari: neſcio quo pacto ipſe reſpondere poterit,Eunomianis comprobantibus, dogma ſuum teſtimonio Clementis Apoſtolorum diſcipuli, in quibus innenitur expreſsè ſcriptum, Filium Dei eſſe creatum. Nam ſi ipſe ad hæc recurrerit, corruptos libros Clementis, ab ipſis hæreticis,ipſius Hieronymi verbis hoc arguent eſſe impoſſibile, illa & ipſi dicentes ſic,ſcilicet quicquid reperitur in libris omnium,ab alijs corruptum dici poſſe : & impoſſibile eſſe omnia exemplaria eſſe corrupta:quare fortè cauendum eſt,ne dum hæreticum omninò facere volumus Origenem, hæreticos Apoſtolos,hæreticosq; Apoſtolorum diſcipulos eſſe faciamus. Nam cùm nihil minus deteſtandæ & execrandæ hæreſes, non minus impia dogmata, in illorum inueniantur libris,quàm in libris Origenis,non video,cur non vel ſimiliter accuſentur, vel excuſentur ſimiliter.

Hieronymus autem de libris Clementis & aliorum corruptione, his verbis reſpōdet : Et quomodo, inquies, in libris eorum vitioſa nonnulla ſunt, ſi me cauſas vitiorum neſcire reſpondero, non ſtatim illos hæreticos iudicabo,fieri enim poteſt,vt vel ſimpliciter errauerint,vel alio ſenſu ſcripſerint, vel à librarijs imperitis,eorum paulatim ſcripta corrupta ſint, vel innocenter quædam,& minus cautè loquuti ſint,& quæ non poſſint peruerſorum hominum calumniam declinare. Huic autem Hieronymi reſponſioni, ſic fortè reſponderet Ruffinus : ſic, vt non propterea, quòd in eorum libris vitioſa nonnulla ſunt, etiam ſi cauſas vitiorum neſcias, non ſtatim vis illos hæreticos iudicare, cur viſis aliqnibus in Origenis libro vitioſis, quibus etiam alibi ipſum legis contradicentem Origenem, ſtatim hæreticum iudicas ? quæ eſt cauſa diſſimilitudinis maximè cùm & in Origene eam ingenij ſublimitatem, eum fidei zelum, tale ac tantum ſcripturarum ſtudium, & tu noueris fuiſſe, & ſcripſeris & prædicaueris, vt

non immeritò in codicibus vndecunq; potius, quàm in mente eius vitium fuiſſe ſuſpicari poſſis? Præterea ſicut fieri potuit, ſecundùm te, vt illi vel ſimpliciter errauerint, vel alio ſenſu ſcripſerint, vel innocenter & minus cautè loquuti ſint: cur non fieri potuit ſimiliter, vt Origenes vel ſimpliciter errauerit, vel alio ſenſu ſcripſerit (vt contendit Didymus) vel innocenter & minus cautè loquutus ſit quædam, quæ non poſſunt peruerſorum hominum calumniam declinare? Et ſicut à librarijs imperitis dicis, potuiſſe illorum ſcripta corrumpi, cur non ſimiliter vel ab imperitis librarijs, vel à perfidis hæreticis ſcripta Origenis potuerunt corrumpi? omninò diſſimilitudinis cauſa non apparet.

Refert etiam Ruffinus, quòd liber Hilarij confeſſoris, poſt Ariminenſem ſynodum, fuit falſatus ab hæreticis, & quòd ob hanc cauſam, cùm in concilio epiſcoporum ei quæſtio moueretur, proferri librum de domo ſua iuſſit, qui neſciente ſe, in ſcrinijs ſuis hæreticus tenebatur. & dicit, quòd cùm prolatus fuiſſet, & ab omnibus hæreticus iudicatus author libri, Hilarius excommunicatus diſceſſerit de concilio: hoc eſſe falſum & fictum in calumniam Hilarij dicit Hieronymus, nihil aliud afferens. ſed verum fuerit néc ne, non benè ſcire poteſt, nec multùm ad Origenis attinet defenſionem, hoc eſt verum, quòd Ruffinus hoc de Hilario reciraturus, hæc verba præfatur: Erne quid apertæ credulitati deſit, res adhuc quæ ſunt memoriæ noſtræ retexam, quo teſtimonij veritas neminem lateat: quare vel verum fuit, vel magna fuit Ruffini impudentia, in re tam recentis memoriæ, apertum mendacium & nouam texere fabellam. ſed ſiue verum ſit, ſiue falſum, non videtur in Hilarij calumniam vel fictum vel recitatum, quia potiùs illos, qui Hilarij librum deprauauerant, quàm ipſum Hilarium calumniatur, quem innocentem hæreſis fuiſſe, & iniuſtè excommunicatum, & ſubdolè deceptum atteſtatur.

Poſt hæc recitat Ruffinus, quòd Tertulliani liber, cuius eſt titulus de Trinitate, ſub nomine Cypriani martyris, Conſtantinopoli à Macedonianæ partis hæreticis legebatur. Hieronymus dicit quòd nec liber eſt Tertulliani, nec dicitur Cypriani, ſed Nouatiani. neuter eorum aliud pro ſe affert: niſi quòd Hieronymus dicit, quòd authoris eloquium, ſtyli proprietatem demonſtrat. Quanquam & in multis ſæpè eſt deprehendere, ſimilem ſtyli faciem & tenorem: ſed hæc nihil ad Origenem. Ipſe autem Ruffinus hoc idem oſtendit accidiſſe Hieronymo, quod & libris Origenis: refert enim, quòd à Damaſco Romanæ vrbis epiſcopo, ei traditæ fuiſſent Eccleſiaſticæ epiſtolæ dictandæ, Appollinariſtæ, Athanaſij librum, vbi dominicus homo ſcriptum erat, ad legendum acceptum, ira corruperunt, vt in libro id quod eraſerant, rurſus ſcriberent, ſcilicet vt non ab illis falſatum, ſed à Hieronymo additum putaretur: & aduerte, quòd Hieronymus in hac parte Ruffino reſpondens, cùm dicat, Mihi mea ingeritur fabella. Veruntamen fuiſſe non negat, ſed in fine ſic dicit. Fieri poreſt, Ruffine, vt etiam ſi à me verum audiſti, alius qui huius rei ignarus eſt, dicat ad te, eſſe compoſitum & fictum. Tertium, quòd veriſimile facit, libros Origenis fuiſſe corruptos, eſt, quòd de hoc ipſe viuens conqueſtus eſt, extat enim in libro quarto Origenis, epiſtola eius ad quoſdam charos ſuos in Alexandria, in qua conqueritur his verbis: Sed nihil mirum mihi videtur, ſi adulteretur doctrina mea ab inimicis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta eſt epiſtola Pauli apoſtoli. Quidam enim ſub nomine Pauli falſam epiſtolam conſcripſerunt, vt conturbarent Theſſalonicenſes, quaſi inſtaret dies Domini. & ſeducerent eos, propter hanc ergo epiſtolam, in ſecunda epiſtola, quam ad Theſſalonicenſes ſcribit, hæc dixit: Rogamus autem vos fratres, per aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in ipſum: vt non citò moueamini à ſenſu veſtro, neque terreamini, neque per ſpiritum, neq; per epiſtolam, tanquam per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini: nemo vos ſeducat vllo modo. Talia ergo quædam, video accidere nobis. Nam quidam author Hæreſeos, cùm ſub præſentia multorum, habita fuiſſet diſputatio noſtra, accipiens ſcripta ab his qui deſcripſerant codicem, quæ voluit addidit, & quæ voluit abſtulit, & quæ ei viſum eſt permutauit, & circumfert tanquàm nomine noſtro, inſultans & oſtendens ea, quæ ipſe conſcripſit, pro quibus indignantes fratres, qui in Palęſtina ſunt, miſerunt ad me Athenas hominem, qui acciperet à me ipſa autentica exemplaria, quod ne relectum quidem, vel recenſitum à me anteà fuerat, ſed ita neglectum iacebat, vt

vix

vix inuenlri potuerit: miſi tamen, & ſub Deo teſte loquor, quoniam cùm conueniſſem illum ipſum, qui adulterauerat librum, Quare hoc feciſſet? velut ſatisfaciens mihi reſpondit, qnoniam magis ornare volui diſputationem atqne purgare ipſam. Videte quali purgatione diſputationem noſtrã purgauit, tali nempe quali purgatione Marcion purgauit Euangelia, vel Apoſtolum, vel qualis ſucceſſor eius poſt eum Appelles: nam ſicut illi ſubuerterunt Scripturarum veritatem, ſic iſte ſublatis quæ verè dicta ſunt, ob noſtri criminationem inſeruit quæ falſa ſunt. Hęc ad verbum in Origenis epiſtola leguntur, quòd ſi vinente ipſo non dubitabant hæretici eius libros corrumpere, quantò magis credendum eſt, hoc ipſos auſos fuiſſe, poſt eius mortem.

Conqueritur autẽ & de alio quodã hæretico in Epheſo, qui conferebat multa falſa tanquã ſua, & extat etiã in alia eius epiſtola, de ſuorum librorũ falſitate querimonia.

Quartum, quòd eiuſdem rei maximè fidem facit, quòd ſcilicet hæretica illa Origenis non ſint, ſed ab hæreticis inſerta eſt, quòd de illis eiſdem inuenitur alibi Origenes piè & catholicè determinare: ex qno, ſi illa hæretica Origenis ſunt, ſibijpſi contradicet. locos autem vbi catholicè agit de illis, plurimos eſt videre in apologia Pamphili; & boc eſt qnod dicit Ruffinus, quòd non eſt curandum de nomine authoris illius libri, qnoniam illa defenſio, cuiuſcunque ſit, per ſe valida eſt, cùm ex verbis & dictis proprijs ipſius Origenis, de eius catholico & orthodoxo dogmate fidem faciat: & per hoc etiam videtur ſatisfieri cuidam dicto Hieronymi contra Ruffinum. Nam cùm Ruffinus hoc idem diceret, piè ſcilicet & catholicè de illis, alibi ab Origene determinatum, ſic inquit contra eum: Vbi eſt illa fiducia, qua inflatis buccis, creberrimè perſonabas, te quæ in alijs libris Origenis legeras emendaſſe, in libris Periarchon, & non aliena, ſed ſua reddidiſſe ſuis? de tanta librorum ſylua, fruticem ac ſurculum proferre non potes. reſponderet enim fortè Ruffinus, non oportere ſe de ea ſylua ſurculos proferre, de qna iam Pamphilus multas protulerat integras arbores: Locos enim illos copioſiſſimè recitat Pamphilus, & illo iam præſuppoſito, hoc agit Ruffinus in libello ſuo, qnem Pamphili libro ſuperaddidit: vt oſtendat vnde hoc prouenerit, quòd in libris Origenis contradictoria inueniantur, aſſignatq; illam cauſam de falſatione per hæreticos.

Quintum, quòd & multum facit ad aſſerendum hoc, quòd hæreſes illæ non ſunt de mente Origenis, eſt qnòd ex teſtimonio multorum, quibus meritò tenemur fidem adhibere, habemus Origenem in principalibus opinionibus, in quibus erraſſe dicitur, catholicè ſenſiſſe. Dno enim ſunt principales hæreſes, quæ Origeni obijciuntur. Prima eſt, de Trinitate, quòd malè ſcilicet de Filio, & peius de Spiritu ſancto ſenſerit. Secunda eſt, de ſalute Diaboli: quod ſcilicet pœna eius, & infernale ſupplicium, non ſit æternum futurum, ſed ab eo ſit aliquando liberandus. Ex qua videntur multæ aliæ dependere eidem aſcriptæ. Illa ſcilicet, quòd pro ſalute iſtorum ſaluandorum dæmonum, iterum in ſublimiori elemento ſit crucifigendus Chriſtus. Et illa, quòd omnia reſtituenda ſunt in vnum. Et illa, quòd diabolus pœnitere poſſit. Et illa, quòd pœna damnatorũ non ſit æterna. De iſtis autẽ duabus hæreſibus, quòd non fuerunt de mente Origenis, videntur eſſe euidentia argumenta. Nam de Trinitate non ſolùm Didymus, quo præceptore tantùm gloriatur Hieronym⁹ dicit catholicè ſenſiſſe Origenem, idque proprijs in Periarchon editis commentarijs, comprobauit, ſed & Athanaſius defenſor Niceni concilij, libris proprijs, contra Arrianos, voce clara teſtem fidei ſuæ hunc virum vocauit, & Methodium legimus pœnituiſſe, quòd Origenem damnaſſet, dicitq; eum tandem inuentum, nihil malè credentem de ſancta Trinitate: quinimò ipſiuſmet Origenis habemus dicta de Trinitate, à catholica fide nihil diſcrepantia. Nam ſuper illud Pauli ad Romanos: Et Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram, expreſſè tenet, Spiritum ſanctum non eſſe creaturam: & ſuper illud: Qui etiam proprio Filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia donauit? hæc Origenes exponens dicit: Nihil enim eſt, neq; viſibilis neq; inuiſibilis creaturæ, qnod Filio poſſit adæquari: nullo enim pacto creatori ſuo poteſt creatura conferri, & ſi creator ipſe donatus eſt nobis, quomodo nõ cum ipſo nobis omnis creatura donabitur? & infrà ſuper illud Pauli: Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus, ſic inqnit Origenes: Chriſtum aliud ſecundũ carnem eſſe, aliud ſecũdùm Spiritum: Iam & in prioribus huius ipſius epiſtolę partib. deſignauit, vbi dicit: Qui fa-

ctus eſt ex ſemine Dauid ſecũdum carnem, qui deſtinatus eſt Filius Dei in virtute, ſecundùm Spiritum ſanctificationis. Et qnomodo ſecundùm Spiritum Filius Dei ſit, & ſecundùm carnem filius Dauid, ibi pleniùs expoſuimus pro viribus. Quem ergo ibi ſecundùm Spiritum Filium Dei dixit, hîc procedente doctrina, ordine proficientibus vtpote auditoribus, Deum qui eſt ſuper omnia, ipſum eſſe pronunciat: & miror quomodo quidam legentes quod idem Apoſtolus in alijs dixit: Vnus Deus Pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per qnem omnia, negent Filium Dei Deum debere profiteri, ne duos deos profiteri & dicere videantur: & quid de hoc loco Apoſtoli facient, in quo apertè Chriſtus, Per quem omnia, ſnper omnia Deus eſſe deſcribitur. Sed non aduertunt qui hoc ita ſentiunt, quia ſicut Dominum Ieſum Chriſtum non ita vnum eſſe Dominum dixit, vt ex hoc Deus Pater Dominus non dicatur, ita & Deum Patrẽ non ita dixit eſſe vnũ Deum, vt Filius nõ credatur. Vera eſt enim Scriptura qnæ dicit: Scitote quòd Dominus ipſe eſt Deus. Vnns autem vterq; eſt Deus, quia non eſt aliud Filio diuinitatis initium quàm Pater: ſed ipſius vnius paterni fontis, ſicut ſapientia dicit, pnriſſima eſt manatio Filius: ergo eſt Chriſtus Deus ſuper omnia, qnæ omnia illa ſine dubio, qnæ & paulò antè diximus ſuper principatus, & poteſtates, & virtutes, & omne nomen, quod nominatur, non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Qui autem ſuper omnia eſt, ſnper ſe neminem habet. Non enim poſt Patrem eſt ipſe, ſed de Patre: hoc idem autem Sapientia Dei, etiam de Spiritu ſancto intelligi debet: vbi dicitur: Spiritus Domini, repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis. Si ergo Filius Dei, ſuper omnia dicitur, & Spiritus ſanctus continere omnia memoratur, Deus autem Pater eſt ex quo omnia: & ſic euidenter oſtenditur, natura Trinitatis, & ſubſtantia vna quæ eſt ſuper omnia: hæc Origenes ad verbum. Et alibi ſuper illud Pauli: Quomodo autem prædicabnnt, niſi mittantur: ſi inquit. Sunt enim nonnulli, qui annunciant quidem, & prædicant de Patre & Filio & Spiritu ſancto: ſed non ſincerè, non integrè, vt ſunt omnes hæretici, qui Patrem quidem & Filium & Spiritum ſanctum annunciant, ſed non benè neque fideliter annunciant. Aut enim malè ſeparant Filium à Patre, vt alterius naturæ Patrem, alterins Filium dicant: aut malè confundunt, vt ex tribus compoſitum Deum vel trinæ tantummodo appellationis faciant: qui antem benè, bona annunciant, proprietates quidem Patri & Filio & Spiritui ſancto, ſuas cuiq; dabunt, nihil autẽ diuerſitatis eſſe confitebuntur, in ſubſtantia vel natura: hæc Origenes. Quibus verbis quid magis catholicum? quid magis expreſſum? neceſſe eſt igitur, ſicubi aliter ſcriptũ inueniatur in libris Origenis, non Origenis eſſe illud, ſed hæreticorum, qui per librorum corruptionem, patronnm habere voluerunt Origenem, erroris ſui.

De ſecunda autem hæreſi, tàm euidens extat teſtimonium, vt meo iudicio, malè negare poſſit: nam in epiſtola propria, ipſe Origenes, etiam ſecnndùm Hieronymi traductionem, qui illius epiſtolæ mentionem facit, expreſsè negat, Diabolum poſſe aliquando ſaluari. dicitq;, Quòd nec mente quis captus hoc poteſt dicere. Præterea quòd etiã extat dialogus inter Origenem & Candidũ Valentiani dogmatis ſectatorẽ, qui Candidus obijciebat eũdem errorem Origeni, & Origenes refutat, negatq; hoc ſe ſentire, & ſupra illud Pauli: Nunquid ſic offenderũt vt caderent? ſic dicit Origenes. Hunc caſum reſpiciens Paulus, de quo dixit Chriſtus: Quia videbam ſathanam ſicut fulgur cecidiſſe de cœlo, negat cecidiſſe Iſraël. Illorum enim vel in fine ſæculi cõuerſio erit, tunc, cũ plenitudo ſubintrauerit, omnis Iſraël ſaluus fiet, iſtius autem, qui de cœlo cecidiſſe dicitur, nec in fine ſæculi erit vlla conuerſio. hæc Origenes.

Quod etiam illa, quæ ei imponitur hæreſis, quòd Spiritus non intelligit Filium, & Filius non intelligit Patrem, falſò ei imponatur: patet ex his, quæ ipſe dicit, ſuper illud Pauli: O` altitudo diuitiarum Sapientiæ & ſcientiæ Dei. ſic enim inquit: Hanc altitudinem Dei inſcrutabilem dicit omni creaturæ, de Filio verò & Spiritu ſancto dicere iſta non poterat, quia Filius in Euangelio dicit ad Patrem: Pater omnia mea tua ſunt, & tua mea: & de Spiritu ſancto ipſe Paulus pronunciat dicens: Nemo ſcit hominum, quæ ſunt hominis, niſi Spiritus hominis, qui in ipſo eſt: ita & quæ in Deo ſunt, nemo cognouit, niſi Spiritus Dei. quin ergo dicit Paulus: Quis nouit ſenſum Domini, de creaturis dicit, naturam verò Trinitatis excepit. hæc Origenes.

Reſtare videtur vna hæreſis Origeni attribnta, ſcilicet in opinionibns de anima, quòd

quòd fuerint ab æterno creatæ, & de cœlo delabantur in corpora: & de anima ſcribit quidem ipſe Origenes in commẽtarijs ſuper epiſtolam Pauli, ad Titum, ſe nihil poſſe determinari ex eccleſiaſtico dogmate accipere: niſi, Quòd omnes animæ ſunt eiuſdem ſpeciei, quòd ſunt liberæ voluntatis, quòd ſunt rationabiles, quòd ſunt immortales, quòd à Deo creatæ, & quòd pœnas habituræ pro malis, & præmia pro bonis: hæc tãtùm dicit ſe affirmare de anima. Quia de his in Scripturis euidentia habeantur teſtimonia, in cæteris autẽ de anima quæſtionibus, dicere ſe, quòd magis ſibi probabile videtur, & inquiſitiuè non determinatiuè procedere, quia determinatũ nihil de illis in eccleſiaſtico habeatur dogmate: Id autẽ, quod magis viſum eſt Origeni fuiſſe, quòd eſſent ante corpora creatæ in cœlis viuentes, conſentiunt concorditer omnes, & Ruffinus in Apologia ad Anaſtaſium Romanæ vrbis epiſcopum, poſtquam tres retulit opiniones de anima, in fine ſic inquit: Ego verò cũ hæc ſingula legerim, Deo teſte, dico, quòd vſq; ad præſens certi vel definiti aliquid de hac quæſtione non teneo, ſed Deo relinquo ſcire, quid ſit in vero, & ſi cui ipſe reuelare dignabitur. ego tamẽ hęc ſingula legiſſe me nõ nego, & adhuc ignorare confiteor, præter hoc, quod manifeſtè tradit eccleſia, Deum eſſe & animarum & corporum conditorem. In libro etiã Pamphili, non negatur, Origenem illi adhæſiſſe opinioni, ſed ſic in eius ſcribitur defenſionem. Nunc verò cùm diuerſitas ſit apud Eccleſiaſticos, & alij alia de anima ſentiunt, & omnes diuerſa quomodo, hic magis quàm cæteri incuſandus eſt: tum poſt hæc verba recitantur opiniones de anima, quæ tunc erant: inter quas & illa, quæ nunc tenetur à catholicis, & cùm oſtẽſum eſt, manifeſtas pro illis probationes ex Scripturis ſacris adhiberi non poſſe, accidereq; & illarũ authoribus magnas difficultates, in fine ſic concluditur. Quòd autem ex his omnibus oſtendi volumus, illud eſt, quòd ſicut eos, qui vnam quamlibet de his, quas ſuprà expoſuimus, opinionem veram putant, non rectâ ratione hæreticos quis vocat, pro eo, quòd neq; ex diuinis Scripturis certi aliquid de his, vel manifeſti dictũ eſſe videatur, neq; in prædicatione eccleſiaſtica putatur contineri: ita neq; hunc virũ culpari iuſtum eſt, differentẽ quod ſibi magis eſt viſum. hęc ibi.

Ego autem ex omnibus ſupradictis duas infero propoſitiones, prima eſt, quòd ſi Origenes & de Trinitate, & de dæmonũ ſalute catholicè ſenſit, vt magis videtur comprobatum teſtimonijs, ob erroneam de anima opinionem eius, conuincere nõ poſſumus damnationem. Quia Origenes, non omnia tenebatur ſuo tempore explicitè de anima credere, quę nos nunc tenemur, quia nec in Scriptura habebantur manifeſta, nec per Eccleſiam vt poſtea fuit determinatum: imò non ſolùm tempore Origenis, ſed etiam tempore Auguſtini, qui per 200. annos poſt Origenem adhuc fuerat, per catholicos, id eſt, per vniuerſalem eccleſiam de anima aliquid determinatũ. Nam ipſe Auguſtinus dubius erat in opinione de anima, vt patet ex eius epiſtola ad Hieronymum, an ſcilicet ſingulę ſingulis creentur, vt nunc tenet orthodoxa traditio. ex qua opinione videbatur Auguſtino ſequi, quòd Deus eſſet iniuſtus: an ex illa vna quæ facta eſt in Adam à Deo, aliæ deinde ſicut corpus ex corpore, ita animæ ex anima fuerint propagatæ. Nec credas ſolùm in iuuentute de hac re dubitaſſe Auguſtinum, quia in primo Retractationum, qui fuit de vltimis, de hac quæſtione dubitat: ſic enim ſcribit in primo: Sine controuerſia ergo, quædam originalis regia beatitudinis animi Deus eſt, qui eum quidem non de ſeipſo genuit, ſed de nulla re alia cõdidit, ſicut condidit corpus de terra. nam quod attinet ad eius originem, qua ſit in corpore, vtrum de illo vno ſit, qui primùm creatus quando factus eſt homo in animam viuentem, an ſimiliter fiant ſinguli ſingulæ, nec tunc ſciebam, nec adhuc ſcio: hæc Auguſtinus ad verbum. Ex quo patet euidenter, propter erroneam opinionem de anima prędictam, hæreticum nullo modo poſſe dici Origenem.

Secunda propoſitio quam dico, eſt hæc: Quod ſi verum eſt, quod Thomas in quolibetis dicit, vt in 7. arti. defenſionis Origenis patebit latiùs, & bona dicit Theologia non obligari nos de neceſſitate ſalutis credere, non ſolùm eccleſiæ doctoribus ſicut Hieronymo, ſicut Auguſtino & ſimilibus, ſed neque ipſi Eccleſiæ, niſi in his quæ ad ſubſtantiam fidei pertinent, adiunxerimusq; iſta ad ſubſtantiam fidei nihil pertinere, vtrum illarum hæreſum author fuerit Origenes, aut aliquis alius, modò hæreſes, illas hæreſes eſſe, id eſt, impia fateamur dogmata. Videtur ſequi quòd non teneatur homo fidelis, & verè Chriſtianus de neceſſitate ſalutis, in hac quæſtione potius

Hieronymo, etiã quod ad ipſum magis declinet eccleſia, quàm Athanaſio, Didymo, Methodio, Ruffino: cuius & fides, etiam perſecutionis hæreticorum tempore, in ſancta Alexandrina eccleſia, carceribus & exilijs dicitur probata: imò ipſiuſmet Origenis dictis credere, eò maximè, quòd in multis alijs, quæ etiam ad fidei ſubſtantiam magis pertinent, Hieronymum non approbamus: ſicut in materia de ceremonialibus. Et ſicut etiam Hieronymo pium eſt non credere, vbi Ambroſij commentaria in Lucam nugas vocat, & ipſum Ambroſium nunc coruum, nunc corniculam appellat: & vbi eiuſdem de Spiritu ſancto librum damnans, dicit ſe de Græcis bonis vidiſſe Latina nõ bona. Et vbi Baſilium Magnum de ſuperbia taxat, & vbi in epiſtolis Auguſtini dicit ſe quædam hæretica legiſſe: ita fortè, & in hoc quòd potius velit, illa quæ Origenem demonſtrat catholicum eſſe, ficta & adulterata, quàm illa quę eum comprobant hæreticum ei penitùs non adhærere. Nec impium eſt, nec fidei apparet pernicioſum, ad quam videtur potius confirmandam facere Origenis patrocinium, & teſtimonium adimere hæreticis, quàm ad infirmandam iuxta illud, quòd in Pamphili libro his verbis ſcribitur. Illud contemplati debuerant, quantam ridendi materiam, quantamq; hæreticis præbeant, cùm eos quos aſſertores Chriſtiani dogmatis & defenſores putant, confutari nunc videant, & refelli à proprijs, & velut ciuili bello, gaudeant impugnatum, quem ipſi hoſtiliter impugnare nõ poterant. Fuerunt autem & ex probatis doctoribus Eccleſiæ, etiam Hieronymo poſterioribus, qui in hac fuerunt ſententia, quòd hæreſes illæ non fuerint de mente Origenis, ſed ei falsò aſſcriptæ ab hæreticis. Vnde Aaymo, vnus ex nobilibus & antiquis doctoribus Eccleſiæ, in libro de Chriſtianarum rerum memoria, ſic dicit: Ergo ſanè, de Origene viro tàm illuſtri, abſtinentiſſimæ vitæ, & caſtiſſimæ, præclaræ doctrinæ, puri & lucidi ſermonis, ſalua fide patrum dixerim, quòd hæc omninò non ſcripſerit, ſed ab hæreticis ob præclarum nomen eius obfuſcandum, malignè conficta ſunt, & conſcripta, & nomini ſuo prætitulata: hæc ille ad verbũ. Hæc dicta ſunt de primo articulo examinãdo, & inquirẽdo, vtrum fuerint hæreticæ illæ duæ opiniones Origenis; nécne? qua in re, ſicut in alijs omnibus, eccleſiæ iudicium, aliorũ omnium iudicio & rationibus, ſemper antepono.

Pro ſecundo articulo videtur rationabilius ideò excuſandus Origenes, quòd ſi quid ſcripſit, quod à catholicis non acceptetur, in illis ſcribendis, neque dogmaticè neque aſſertiuè, ſed dubitatiuè ſemper, & inquiſitiuè procedit. Quare ſicut licet in Auguſtini libris, ſuper Geneſim, multa ſint quæ non acceptantur, tamen propterea excuſantur à nobis, quòd vt ipſemet dicit in libro Retractationum, plura in eo libro ſunt quæſita quàm inuenta: ita & multa eſſe poſſunt, in libris Origenis reprobanda & damnanda, quæ quia ipſe non determinando, ſed inquirendo dixit, non propterea hæreticus eſt dicendus, quando hæreſis aſſertum propriè dicit dogma, contra expreſſam vel Scripturæ veritatem vel eccleſię determinationem. Quòd autem ſic ſemper locutus ſit Origenes, ex multis patet locis. Nam & poſt diſputationem de anima inquit: Hæc iuxta noſtram ſententiam non ſint dogmata, ſed quæſita tantùm atque projecta, ne penitus intractata viderentur: & alibi loquens de reſurrectione inquit: Si hæc non ſunt contraria fidei & cætera: & infrà: Triplex ergo ſuſpicio nobis de fide ſuggeritur, è quibus, quę vera & melior ſit, lector inquirat: tum tres ſubiungit opiniones de reſurrectione: & in præfatione librorum in Geneſim inquit: Si profundum aliquid occurrerit, de hoc dicendum quidem eſt, ſed non tamen affirmatiuè: & infrà: Nos de rebus magnis quæ ſupra nos ſunt, ignorantiam noſtri non ignoramus, & ſuper epiſtola ad Romanos lib. 2. Hæc ea lege dicta ſint à nobis, vt ſi qui meliùs & rationabiliùs dixerint, illa magis quàm hæc noſtra teneantur. Et lib. 4. Hæc prout potuimus, in locis tàm arduis & tàm difficilibus prolata, ſi quis fortè animi noſtri ſtudium conſideret, amplecti poterit: ſi verò infirmitatem ſenſus noſtri notare velit, veniam petimus, & ei qui meliùs de his diſſerere vel explanare potuerit, libenter cedimus: & alibi: Probet autem qui legit, quid horũ magis ſenſui cõueniat Apoſtolico, & illud teneat: & lib. 5. Hæc interim nobis in præſenti loco occurrere potuerunt, ſi quis autem melius aliquid ſenſerit, non pigeat, his omiſſis illa reſpicere. Et quid plura? Legatur liber Periarchon, videbimus illũ hoc ordine procedere, quòd primò poſuit illa quę ſibi expreſsè videbãtur in Scripturis eſſe determinata, & in illis nihil aberrat ab eccleſia: alia dicit ſibi eſſe dubia, & de illis velle inquirere, de omnib. aſſerens, illã ſolũ recipiendam

piendam eſſe veritatẽ, quæ in nullo apoſtolicis & eccleſiaſticis dogmatis aduerſetur.

Pro tertio articulo, qui eſt quaſi confirmatio ſecundi, dico iſtam propoſitionem, quòd ſi ſit aliquis habens erroneam opinionem de rebus fidei, adhuc per eccleſiam non determinatis, modò in voluntate eius nulla ſit macula, ſed firmum propoſitum, de illis credere ſemper conſonæ Scripturæ & Eccleſiæ, ille nec peccat mortaliter, nec hæreticus propriè eſt dicendus. Ex qua propoſitione, ſequitur correlariè, poſſibile eſſe, quòd opinari aliquam opinionem, aliquo tempore ſit peccatum mortale, quod non erit alio tempore: & hoc eſt, quia poteſt quis ſine pertinacia credere aliquid vno tempore, quod alio tempore nõ crederet ſine pertinacia, vtputa, poſt determinationem Eccleſię, aut ſacrę Scripturę dilucidationem. De oppoſito crediti, atteſtatur ſententia omnium doctorum, dicentium: Quòd non præciſè error intellectus, facit hominem hæreticum, ſed oportet quòd ſit malicia & peruerſitas in volũtate. Ideo dicebar Auguſtinus: Errare poſſum, hæreticus eſſe nõ poſſum. Confirmatur hoc ex determinatione vniuerſalis Eccleſiæ, quæ multos canonizauit, qui tamen vſq; ad mortem perſeuerauerunt in erroneis opinionibus de fide, & deinde per eccleſiã pro hęreticis reprobatis, quas opiniones nuſquàm legitur ab illis fuiſſe retractatas. Tales fuerunt Papias Epiſcopus Hieropolitanus, Victorinus Pictauenſis, Irenæus Lugdunẽſis, beatus Cyprianus: & multi alij, quos ſcimus erraſſe in fide, & eorum opiniones pro hæreticis condemnatas, & tamen ipſi habentur in canone ſanctorum. Ex quo ſequitur, vt neceſſariò dicendum ſit, quòd vel illi etiam, quòd deceſſerint in illis opinionibus erroneis in fide, non tamen deceſſerint in peccato mortali: vel quòd eccleſia errauerit in eorum canonizatione, quod ſi dixerint (vt etiam dixit quidam ex his qui me impugnabant) reſpondens: Quòd illi fortè non erant benè canonizati: iam non ego, ſed ipſi ſentiunt contra determinationem vniuerſalis Eccleſiæ.

Ex hac autem propoſitione infero, ad propoſitum Origenis ſic: Quòd dato etiam, quòd Origenes multas & plurimas habuerit opiniones erroneas in fide, hoc præciſè, ſi in voluntate eius nulla fuit macula, aliquo modo non poteſt eſſe argumentum, quòd anima eius ſit damnata. Vt ſic arguatur: Aut quantumcunq; magnus error, de quibuſcunq; rebus fidei, ſit in intellectu alicuius, modò in voluntate nulla ſit macula, non impedit ſalutem eius, aut quantumcunq; paruus, & de quacunq; re, impedit, aut aliquis impedit, & aliquis non impedit. Si quantumcunq; magnus ſit, non impedit, ergo etiam, quòd Origenes & in multis errauerit, & in principalioribus illa tamen, ſi fuit voluntas eius benè diſpoſita, & nullo modo maculata, nihil impediuit eius ſalutem. Et ita qui volunt conuincere damnationem eius, non ſufficit quòd oſtendant errores eius, & perſeuerantiam in eis: ſed oportet, quòd oſtendant perſeuerantiam, cũ pertinacia, aut negligentia, vel alia malicia voluntatis. Si quantumcunq; paruus ſufficit, ergo error de rebaptizandis hæreticis, debuit impedire ſalutẽ Cypriani, & hæreſis illorũ, qui dicuntur Chiliaſtæ, debuit impedire ſalutẽ Papiæ, qui fuit author illius hæreſis, & cùm illa deceſſit, & ſi ſic ergo malè ab eccleſia fuerũt canonizati. Si aliquis impedit, & aliquis nõ, dicant oportet, qui ſunt illi errores qui impediunt, & qui non: & vbi vnquã inuenitur facta iſta diſtinctio ab Eccleſia, vt verbi gratia dicatur, habere errorẽ in his, quæ pertinent ad talẽ vel talem articulum, etiam ſi ſit præciſè debilitas & defectus intellectus, & non ſit aliqua peruerſitas, negligentia, nec pertinacia, nec quæcunq; alia malicia in voluntate, eſt peccatum mortale: habere autem errorem in his, quæ ad talem vel ad talem materiam pertinent, non eſt peccatum mortale, niſi ſit in voluntate defectus, & ſi non inueniatur facta talis diſtinctio, aut ab eccleſia, aut à doctoribus: nec videantur fieri poſſe, rationabiliter apparet non valere dictum quorundam dicentium, aliam eſſe rationem de Cypriano & Papia & ſimilibus, & alia de Origene: quia Origenes errauit in principalibus: nam quantumcunq; magnus ſit error, modò ſit ſolùm error in intellectu, & in voluntate nulla ſit malicia, non videtur, quòd taliter errans peccet mortaliter. Quapropter cùm talem maliciam, in voluntate Origenis non legamus fuiſſe, dato, quòd etiam in principalibus fidei myſterijs, errauerit grauiſſimo errore, & meritò per eccleſiam damnato, nõ poteſt conuinci ipſum eſſe damnatum in ſe, & in anima ſua.

Quòd ſi quis dicat, multos eſſe gradus propoſitionum credendarum, præter iſtum gradum propoſitionum, ſcilicet determinatarum per eccleſiam, & quòd etiam, ſi non

ſit per-

ſit pertinacia,ſignum tamen eſt pertinaciæ, aſſerere aliqua, quorum oppoſita tenetur aſſerens, explicita fide tenere & credere, & quòd non ſolùm culpabilis eſt mortaliter error propter pertinaciam, ſed etiã quandoq; culpatur propter negligentiã inquirendi veritatem, quæ negligentia non eſt pertinacia ſaltem propriè dicta: videtur ad hoc rationabiliter poſſe reſponderi. Primò, quòd Origenes de negligentia inquirendi in hoc veritatem, culpari non poteſt, quia vt benè dicit Hieronymus in perſcrutatione Scripturarum, diebus ſudauit & noctibus: ſecundò, quòd in nullo errauit Origenes, quòd ipſe tunc ſic teneretur explicita fide credere, quòd oppoſitum aſſerens nõ dogmaticè, ſed vt ſibi probabilius viſum eſt, hæreticus dici poſſit: & hoc euidenter probo, ex dicto quodam ipſius Hieronymi ſuprà allegato: vbi enim Hieronymus dicit, quòd etiamſi in Clementis Apoſtolorũ diſcipuli, & aliorũ talium inueniantur aliqua vitioſa, nõ tamen propterea iſtos ſtatim hæreticos iudicaret. Subiũgit quadruplicem cauſam. Primò, quòd poterunt libri eſſe corrupti: ſecũdò quòd alio ſenſu ſcripſerint: tertiò quòd ſimpliciter errauerint: quartò quòd min⁹ cautè locuti ſint. In quibus verbis debemus aduertere, quòd dato, quòd liber Clementis, in quo dicit Filiũ Dei eſſe creaturam, nõ ſit deprauatus: & dato, quòd author aliũ ſenſum non intenderit, adhuc ſtatim Clemens nõ eſt iudicandus hęreticus, quia potuit ſimpliciter erraſſe. Quid eſt ergo ſimpliciter erraſſe, niſi erraſſe ex intellectus defectu, & erroneo rationis iudicio, & non ex malicia vel peruerſitate voluntatis, quòd ſi in illa hæreſi, quòd Filius ſit creatura, quę eſt maxima, etiã quæ obijciatur Origeni, poteſt quis ſimpliciter errare: quia nõ ſtet de ipſa adhuc alia eccleſiæ determinatio, vel per maiorem Scripturarũ dilucidationem certior verificatio, in qua hoc demum fieri non poterit, & ſi tunc illud Clemens nõ tenebatur ſub pœna peccari mortalis, explicita fide credere, quid poſſumus dicere, obligatũ fuiſſe Origenẽ credere explicitè, de his in quibus dicitur erraſſe? Notandum eſt autem, quòd quia hæreſis eſſe poteſt, & in verbis malè & inordinatè prolatis, vt dicit Auguſtinus, & in ſenſu. Ideò dans Hieronymus modum excuſandi, qui in vtroq; errauerit, coniunctim vel diuiſim, ex ſolo intellectus & non voluntatis defectu, dicit, vel minus cautè locutum fuiſſe, & hoc ſi in verbis appareat hæreſis. vel ſimpliciter erraſſe, & hoc ſi ſenſus hæreticus ſit, à ſimplici & recta volũtate, ſed à debili & erranti intellectu prolatus: & benè notanda & penſitanda ſunt iſta verba Hieronymi, quia in eis vtile & ſanum de hæretica pertinacia dogma rectè fundatur.

Pro quarto articulo, quidam dicentes Origenem pœnituiſſe, allegant plãctum Origenis, ſed iſte liber Apocryphus reputatur, vt habetur in Decretis 15. di. Ego autem teſtimonium allego ipſius Hieronymi, quòd pro Apocrypho haberi non poteſt, qui expreſsè Origenem de erroribus ſuis pœnituiſſe teſtatur: quod non ideò affero, quia hoc ſit neceſſarium, rationabiliter ad credendam Origenis ſalutẽ, vt patebit, ſequenti articulo, ſed quia iſti Magiſtri nunquam clamare deſtiterunt, Oſtendo tibi Origenem erraſſe, oſtendas tu mihi eum pœnituiſſe: nunquam hoc oſtendes, nunquam inuenies ſcriptum Origenem pœnituiſſe de his quæ ſcripſit. Audiant ergo reuerendi Patres, Hieronymum ipſum, cuius authoritate Origenem fulminant, in apologia ſua ad Pammachium & Occeanum: in qua ſe oſtendit, doctrinam Origenis non dogma ſectatum, poſtquam Origenis recitauit errores, hæc verba ſubiungentem. Ipſe Origenes in epiſtola quam ſcribit ad Fabianum Romanę vrbis epiſcopum pœnitentiã agit: cur talia ſcripſit, & cauſas temeritatis in Ambroſium refert, quòd ſecreto edita in publicum protulerit: hæc Hieronymus ad verbum. Quid clarius? quid expreſſius? quomodo iam, aut qua fronte dicere poſſunt, nuſquam inueniri quòd Origenes pœnituerit? Dicam autem, & quia incurrit, quid mihi his diebus cum duob. ex his, qui hanc concluſionẽ damnabant, in ſimili propoſito contigerit. Cùm enim ego vt Origenem de pertinacia defenderem, cuidam multùm inſiſtenti, determinatum ab eccleſia, Origenem pro pertinacia in anima damnatũ. dicerem, ex Græcis habere hiſtorijs, Origenis dogmata, poſt mortem eius, poſt multos annos fuiſſe damnata: remiſiſſemq; illum, ſi libros domi non habebat, ad Epiſcopum Traguriensem, virum non minus doctrina & moribus, quàm ſua dignitate præſtantem: apud quem ego Græcum librum videram, in quo de concilijs multa erant aggregata: dixit ille bonus Pater: Quid me ad Græcos remittis, quem ſcis Græcas literas penitùs ignorare? Petamus, inquit, Latinas: nónne habemus Faſciculum temporum, qui de his rebus elegantiſſimè tra-

mè tractat? Afferatur, dixi ego, iſte Faſciculus, quanquam ſubiunxi. Si mihi quaſi hoc Faſciculo ſuppoſito, ignem vt hætetico pares, abigam ego protinus, & tuum Faſciculum in malam crucem: neque enim illi vlla fides. Excanduit ille ac ſi Trinitatem blaſphemaſſem: ne excandeſcas, inquam, afferatur Faſciculus, nec me quaſi ſolutis faſcibus iam velis cedere. Allatus eſt, & in eo de Origene hæc legimus. Origenes doctor egregius, ac ſanctitate vitæ incomparabilis, clariſſimus in Eccleſia Dei: & poſt pauca in fine dicit: Grandis labyrinthus à diuerſis texitur de Samſone, Salomone, Traiano, & iſto Origene: an videlicet ſaluati ſint an non? quæ quia ſine periculo neſciuntur, nec etiam Eccleſia certificata eſt de his, Domino totaliter cõmittenda ſunt: hæc bonus Faſciculus. Quibus lectis, cùm audiſſet ille de damnatione Origenis, non eſſe certificatam Eccleſiam, mirum vt expalluit, & apud quem probatiſſimorũ faſces nihil poterant, potuit tantùm iſte Faſciculus, vt ſententiam illicò commutârit.

Sequenti die compellans me acriùs quidam alius, manu ſatis grandem geſtans librum: Quomodo, inquit, aut qua omninò via audes tu, ab æterno ignis ſupplicio Origenem defendere: ecce ego tibi oſtendam, cui non poteris teſtimonio contradicere: Qui dicit, Origenem non poſſe defendi: producas, dixi ego, venerabilis homo, ſi habes tuos teſtes: tum inquit ille: Hic eſt teſtis quidam magnus, & nomen ſubiunxit, ego verò nómen volo ſubticere: cuius hi ſunt ſermones & prædicationes. Tunc ego: Quos mihi affers ſermones, quas nugas? Nugas ille reſpondit? iam excandeſcens totus, nugas, inquam, in quibus etiam in iſta materia, ſi de ea habet ſermonem (abſit enim vt ego ſimilia vnquam legerim) niſi expreſſiſſimus aliquis inueniatur error, iam volo tecum Origenis caput Ixionis rota perfringere. Impatiens & iam ille, & bili exæſtuans, aperit librum, & legere incipit furens voce altiſſima. Feria quarta, ſermo 11. de Origeniſtis: tum in perſequutione eorum quæ ſcripta erãt, ad ſingula verba exclamabat: Hic ne error? & ecce, dum ſic ad Stentoris inuidiam vociferatur, hæc legit in libro ſcripta: Denique Hieronymus ſex millia librorum Origenis legiſſe ſe fatetur: & dum ſtatim perlecto hoc iterum clamat, hic ne error? hic, inquam, error, & quidẽ magnus, hic apertum mendacium, hic falſitas expreſſa: & vt compeſcerem illicò hominem, iubeo afferri epiſtolas Hieronymi, & ſtatim accurrens ad ſecũdum librum inuectiuum contra Ruffinum, oſtendo ei Hieronymum, Ruffino dicenti, Epiphanium papam iactare ſe, legiſſe ſex millia librorum Origenis, his verbis reſpondentem. De ſex milibus autem libris quos ab eo lectos eſſe confingis, quis credet, aut te verum dicere, aut illum potuiſſe mentiri? ſi enim Origenes ſex millia ſcripſiſſet libros, poterat fieri, vt vir eruditus, & ab infantia ſacris literis inſtitutus, pro curioſitate & ſcientia legiſſet aliena: quod verò ille non ſcripſit, quomodo legere potuit? Numera indicẽ librorum eius, qui in tertio volumine Euſebij, in quo ſcripſit vitam Pamphili, continentur, & non dico ſex millia, ſed tertiam partem non reperies: hæc ad verbum Hieronymus. Erubuit ille, & ſalua fuit res mea.

Sed redeamus iam ad propoſitum, concludendo, vel cum Ruffino & alijs, quos ſuprà in primo articulo recitauimus, debemus cõcedere, Origenem nunquã peccaſſe, vel ſi cum Hieronymo ipſum peccaſſe omnino contendimus, ſciamus, & cũ ipſo nobis concedendũ, Origenẽ peccati ſui, proprio ad Romanũ epiſcopũ libello dato, pœnituiſſe. Ego autẽ poſtquam mecũ diligenter perpendi, & examinaui ea, præcipuè quæ ab Euſebio, & Ruffino, & Hieronymo de Origene dicuntur, coniecto Origenẽ diu in perſcrutatione ſcripturarum elaborantem, de multis arduis & principalibus theologiæ quæſtionibus, ambiguum fuiſſe, cùm nõ certè & indubitatè ſibi ipſe videretur, de illis, ex ſcripturarum teſtimonio, poſſe aliquid aſſerere. & propter hoc, de multis fidei myſterijs, fortè multa dixiſſe, inquirendo & diſputando, in prioribus ſuæ ætatis annis, quæ catholica fides non reciperet: propterea Origenem, qui vt ipſe dicit, ſuam ignorantiam non ignorabat, & veritatem illarum quæſtionum, ſe nondum conſequutum planè cognoſcebat, ante ſuæ ætatis 40. annum, nunquam à notarijs excipi publicè voluiſſe, quæ in Eccleſijs prædicabat, vt refert Euſebius. Aduertamus ergo, quòd Euſebius 26. cap. 6. libri Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, ſcribit Origenem tertio anno Imperij Philippi imperatoris, & ſub Fabiano pontifice, cùm iam ipſe 40. annum ageret, cœpiſſe dicta ſua etiam literis publicè committere: & aduertamus, quòd ſuprà 17. capite dicit, quòd ſub Vrbano pontifice, cui ſucceſſit Pontianus, iam ante tempora Fabiani

Digitized by Google

Origenes conſcribendi commentarios in ſcripturas ſanctas initium ſumit, compellente ſe Ambroſio, & multa vi precum obſecrationumq; cogente: qui, inquit Euſebius, maximè dignus videbatur, cui iſtud impenderetur officij, & cui quicquid arcanum & abſconditum, in ſacris literis tectum eſt, panderetur. Ex quibus duobus locis Euſebij, in quibus apparet, quaſi cōtradictio, colligitur euidenter, quod vrgente Ambroſio dictauerit quædam, in prioribus annis, antequam veri adhuc aliquid compeꝛiſſet, ipſi tantùm Ambroſio priuatim communicanda, & non in publicum edenda, vt quæ benè tuta & veritati apoſtolicę conſona non cognoſcebat: Ambroſius autem illa ſecretò edita, in publicum protulit: comperta deinde per Origenem iam ſexagenarium, catholica veritate, cœpit iam audacter, quia & catholicè, publicè ſcribere, & ea quæ ad priuatum Ambroſij vſum ſcripſerat, iam per illum edita fuiſſe vehementer indoluit, ad quæ, ſui purgationem, vt ex verbis Hieronymi & Euſebij conlecto, rei totius ſeriem, Fabiano Rom. Epiſcopo ſcribens, de ſua catholica fide, teſtimonium petibuit, narrans ſcilicet, quæ antea ab eo inueniuntur ſcripta, ſe non ſcripſiſſe vt ederentur, de quibus & ipſe dubius erat, catholicáne eſſent an non catholica, ſed Ambroſium illa edidiſſe: hoc eſt enim, quod dicit Hieronymus, ipſe Origenes, in epiſtola quam ſcribit ad Fabianum Romanæ vrbis epiſcopum, pœnitentiam agit, cur talia ſcripſerit, & cauſas temeritatis in Ambroſium referr, quòd ſecretò edita, in publicum protulerit. Euſebius autem narrans quæ ſcripſerit, poſt 60. annum, poſtquam librum contra Celſum, & libros 25. Commentariorum in Matthæum, & 20. in prophetas connumerauit, ſubiungit: Scripſit ad Fabianum Romanę vrbis epiſcopum, & ad alios quamplurimos eccleſiarum principes, de catholica fide ſua. hæc ille. Sit ergo verum quòd ante ſexageſimum annum, fuerit de multis fidei myſterijs dubius Origenes, & ſit verum, quòd ſecretò in ſcriptis multa communicauerit Ambroſio, quæ tunc non firmiter adhærendo, ſed dubitatiuè inquirendo opinabatur, nunc à catholicis non recipienda, & ita verum dicat Hieronymus, quòd quæ in multis Origenis libris inueniuntur, etiam nō catholica Origenis ſint, quia verè ab ipſo fuerunt dictata, licet non vt credita, & vt quæſita potius, quàm inuenta: & conſequenter Origeni, cui catholica fuit poſtea veritas comperta, culpabiliter non adſcribenda, in quibus & multa ab hęreticis fuiſſe adinuenta, iuxta Ruffinum, pro vero etiam accipere poſſumus, maximè de hoc ipſo conquerente Origene, dum viuebat. Sit ergo verum iuxta Euſebium in eccleſiaſtica hiſtoria, à Hieronymo tanquam vera approbata, Origenem non habere pro ſuis operibus, id eſt, in quibus diffinitiuè aliquid & adhæſiuè dicat, niſi quæ poſt ſexageſimum annum ſcripſit: ſitque verum, etiam ſecundùm Hieronymum de prius ſcriptis, temerè ab Ambroſio editis, ipſum pœnituiſſe, & conſequenter catholicum mortuum eſſe, vt non ſolùm ſecundùm Ruffinum, Pamphilum, & Euſebium, ſed etiam ſecundùm Hieronymum rationabilius ſit credere, ipſum eſſe ſaluum, quàm credere ipſum eſſe damnatum.

Pro quinto articulo dico, hanc propoſitionem, quantumcunq; aliquis grauiter in vita mortaliter peccet, & conſtet ipſum mortaliter peccaſſe, niſi conſtet de eius finali impœnitentia, temerarium eſt, verè aſſerere ipſum eſſe damnatum. Patet veritas huius propoſitionis, ex communi ſententia omnium doctorum, in dicta propoſitione conſentientium, ex qua propoſitione infero, duas propoſitiones correlarias. Prima eſt hæc: Non propterea quia aliquis in vita mortaliter peccauerit, & nobis non conſtet, quòd non pœnituerit, iudicandum eſt: firmiter à nobis, eſſe illum in inferno patet, quia poſito peccato mortali, tantùm non ponitur totum illud, ad quod ſequitur damnatio æterna: ſed oportet vltra peccatum ponere, & certificari de finali impœnitentia. Nec ego, qui nego firmiter eſſe credendum, illum eſſe in inferno, habeo oſtendere tibi pœnitentiam illius: ſed tu, quia aſſeris illum eſſe damnatum, habes certificare de impœnitentia: & pro hoc multum facit dictum Henrici de Haſſia, qui in expoſitione 3. c. libri Geneſis, dicit hæc verba formalia: Si ergo argumentum quorundam eſſet efficax, quo aliquem damnatum eſſe, ſicut de Salomone perſuadent, per hoc quod ſcriptura eius peccatum commemorat, & nullam de iuſtitia aut pœnitentia eius mentionem facit, tunc ita primum hominem ex peccato ſuo damnatum conuinceretur, ſicut primum angelum: hæc Henricus. Nuſquam enim habetur mentio de pœnitentia Adam, ſed ſolùm de peccato. Similiter Iudicum 8. legitur de peccato

Gedeon,

Gedeon, & non de pœnitentia: & tamen à doctoribus bene creditur, de eius ſalute. dicere & tu potes, quòd per hoc etiam argumentum; quidam decepti erroneè dicebant, quòd Moyſes erat damnatus, quia legebatur peccatum eius in Aquis contradictionis, & de eius pœnitentia nihil habebatur expreſſum, & tamen dixit Deus Ioſuæ: Moyſes ſeruus meus mortuus eſt.

Secunda propoſitio correlaria eſt hæc: Nemo poteſt eſſe certus, quòd aliquis ſit damnatus ad infernum, niſi hoc habeat ex ſpeciali reuelatione Dei, vel ab his quibus creditur Deus reuelaſſe. Patet veritas huius, ex præmiſſis propoſitionibus, quia nemo poteſt eſſe certus de finali pœnitentia, vel de impœnitentia, niſi ille qui nouit ſecreta cordis, & cui ille noluit reuelare, cùm enim nullus de ſtatu alicuius ita ſit certus, ſicut ipſemet de ſe: quia, quæ ſunt hominis, nemo nouit, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt, vt dicitur 1. ad Cor. 2. &, De ſeipſo homo non poreſt eſſe certus, vtrum ſit dignus odio vel amore: vt dicit Eccleſiaſtes 9. quantò magis, non poterit eſſe certus de alio, niſi de hoc habeat ſpecialem reuelationem. Ex hac autem propoſitione principali, cum ſuis correlarijs, infero ad propoſitum meæ cōcluſionis, quòd dato etiā, quòd Origenes in illis erroribus errando peccauerit mortaliter, tamen cùm incerti ſumus de eius finali impœnitentia, vel pœnitentia, aſſerere ipſum eſſe damnatum, temerarium eſt omnino iudiciū, & reijciendum. Cùm ergo nec de ſalute poſſumus eſſe certi, nec de damnatione, pium eſt tamen, & valde rationabile, credere vt dixi ego, quòd Deus eum ſaluauerit hominem, talis ac tantæ ſcientiæ, de quo Hieronymus in præfatione Cantici canticorum, Cùm in cæteris omnes alios ſuperauerit, in hoc ſeipſum ſuperauit: & de ipſo illud verificatur. Introduxit me rex in cubiculum ſuum: & alibi imitari volens ex parte Origenem, quem poſt Apoſtolos eccleſiarum magiſtrum, nemo niſi imperitus negat. & alibi: Origenes tanto Scripturarū labore ſudauit, vt iuſtè Adamantij nomen acceperit: & poſt quædam hæc ſubiungit: Quis vnquam tanta legere poteſt, quanta ipſe conſcripſerit? & pro hoc ſudore, quid accepit præmij? Damnatur à Demetrio epiſcopo, exceptis Palæſtinæ & Arabiæ & Phœnicis, atq; Achaiæ ſacerdotibus, in damnationem eius conſentit vrbs Roma ipſa, cōtra hunc Senatum cogit, non propter dogmatum nouitatem, non propter hæreſim (vt nunc aduerſus eum rabidi canes falsò ſimulant) ſed quia gloriam eloquentiæ eius & ſcientiæ, ferre non poterant. Hoc quare ſcripſerim, & ad pauperis lucernæ igniculum cito, ſed non cauto ſermone dictauerim, poteſtis intelligere, ſi Epicuros & Ariſtippos cogitetis. hæc Hieronymus ad verbum. Quæ verba, ſingula quæſo, ô ingenioſe lector, diligenter attende: & ex eis, ea per te intelligas, quæ ego non exprimo. In præfatione autem Hebraicarum quæſtionum, de eodem loquens Origene: ſic inquit: Hoc vnum dico, quòd vellem cum inuidia nominis eius, habere etiam ſcientiam Scripturarum, floccipendens imagines vmbraſq; laruarum, quarum naturæ eſſe dicitur terrere paruulos, & in angulis garrire tenebroſis.

Præterea quæ de eodem Hieronymus prædicat, quòd auaritiam calcauit, quòd caſtrauit ſe zelo Dei, licet nō ſecundùm ſcientiam, quòd in explanatione Scripturę diebus ſudauit, & noctibus, quam qui dilucidant, vitam æternam habebunt, vt inquit Sapiens: & vt ſcribitur ad Vigilantium: Prophetarū obſcura diſſeruit, & tam noui quàm veteris Teſtamenti reuelauit maxima ſacramenta. Prætereo quòd non ſolùm martyris fuit filius, ſed & ipſe parum à martyrij merito abfuit: nam dicit Euſebius, quòd & adhuc puerulus, in tantum ardorem capeſſendi martyrij exarſerat, vt ſpontè ſe periculis ingereret: & tempore deinde Decianæ perſequutionis, nouas cruces, noua pœnarum genera, ac ſeculis omnibus inaudita tormenta pertulit, Ita vt mille mortibus (inquit Euſebius) vexatus ſit, ne tantum vna ei, quam exoptabat accideret perſecutore ſummo ſtudio hoc agente, vt nec interitus præſtaretur, nec pœna ceſſaret. Videte quàm parum abſit à laude martyrij, quàm plurimi eius diſcipuli, ipſo duce & cohortatore ſunt conſequuti, parum, dico iterum profectò abfuit à laude martyrij, imò meritum quaſi æquale meritus eſt. Nam dicit & Auguſtinus in libro de Bono coniugali: Non eſt impar meritum martyrij in Ioanne, qui paſſus nō eſt, & in Petro qui paſſus eſt. Nota bene hæc verba Auguſtini: vnde ſicut Ioannes licet non tranſiret per gladium, tamen paratus fuit ſuſtinere martyrium, quando fuit miſſus in feruentis olei dolium: ita & Origenes, licet mortem martyrio non ſubierit, tamē paratus fuit, imò

audiuimus illam ſubire, & tot paſſus eſt tormenta, vt dicit Euſebius, vt mille mortes pro vna ſubierit: & hoc eſt quod dicit Bernardus in ſermone ſanctorum Martyrum, quòd eſt triplex martyriũ: martyrium volũtatis tantum, martyriũ operis tantũ, martyrium operis & volũtatis. Martyriũ voluntatis tantũ, paſſus eſt Ioannes Euangeliſta: cui dictum eſt & germano eius, Matthæi 20. calicem meum bibetis? Vnde Cyprianus in ſeruis Dei, apud quos cogitatur martyrium, & mente concipitur, animus ad bonum deditus, iudice Deo coronatur. Aliud eſt enim martyrium deeſſe animo, aliud animũ deeſſe martyrio. Si ergo martyrio Origenis animus nunquam defuit, & mille mortes pro vna ſubijt, quomodo à iudice Deo coronatum, non credamus? ſi non mentitur martyr Cyprianus. & ſi damnatus eſt, quis quæſo ad gehennæ mortem eum damnauit? an Chriſtus Ieſus, pro quo toties ipſe mori voluit? quin potius ſicut dicit de ipſo Cypriano Auguſtinus, quòd ſanguis martyrij, in eo omnem hæreſeos maculam abluit: ita & de Origene effuſum ab eo, non tam ſupra terram extrinſecùs, quàm ſuper zelo Dei & charitate ardentem cœleſtem animam ſuam, intrinſecùs martyrij ſanguinem omnem, hæreſeos maculam abluiſſe piè credamus: dicẽtes cum Dauide, beatus Origenes, qui & ſi aliquando in concilio errantium abijt, in via tamen peccatorũ, per impœnitentiam non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ, per pertinaciam nunquam ſedit: ſed in lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditatus eſt die ac nocte: Beatus Origenes, cui remiſſæ ſunt iniquitates, per baptiſmum, & eius tecta ſunt peccata per pœnitentiam, & cui non imputauit Dominus peccatum propter martyrium.

Deniq; talem ac tantum virum, etiam ſi aliquando ex ingenij defectu, & non ex aliqua voluntatis malitia, in fidei myſterijs errauerit, credamus à Domino, in ſuis nouiſſimis non fuiſſe derelictum, ſed potius viſitatione ſuæ clementiſſimæ miſericordiæ, & de ſecretis fidei, ſi in aliquibus errabat, illuminatum, ab erronea ad ſalutarem viam reuocatum fuiſſe. Et hoc ego intellexi in breui reſponſione mea, cùm aliâs dixi, ex quo non inuenitur fuiſſe pertinax, veriſimile eſt credere, quòd Deus eum ſaluauerit, id eſt, viſitando eum viſitatione, quam dixi in ſtatu ſalutis digno clementiſſimè collocârit, & de ſecretis fidei, in quibus errabat, ipſum illuminans, ad ſalutarem de illis pœnitentiam aduocauerit. Quod vtrum fuerit an non fuerit, ſcire certitudinaliter nemo poteſt, niſi fuerit ei deſuper reuelatum: ſed ita fuiſſe potius, quàm non fuiſſe credere, conſideranti acta & vitam Origenis, magis conſonum videtur, & ſic rationabilius: nam & rationabiliter in dubijs, fauorabiliori parti ſemper eſt adhærendum. Et hæc ſint dicta, vt quæ valere poſſint, quando de ipſa Origenis pœnitentia non conſtaret, de qua tamen conſtare ex beatiſſimi Hieronymi teſtimonio, ſuprà in præcedentibus apertiſſimè oſtendimus.

Pro ſexto articulo dico, quòd non videtur credendum, quòd Eccleſia vnquam determinauerit, animã Origenis ad inferos eſſe damnatã. Veritatem huius propoſitionis probo duabus rationibus: prima ratio eſt hæc: De illo cuius altera vel altera pars, determinari certitudinaliter niſi temerariè non poteſt, non debet credi factã eſſe determinationẽ ab Eccleſia: Sed de hoc quæſito, vtrum Origenes ſaluus ſit, an damnatus? determinari altera pars, niſi temerè non poteſt, ſaltem abſq; reuelatione ſpeciali Dei: Ergo cùm de tali reuelatione non conſtet, non debet credi, de hoc factam eſſe ab Eccleſia determinationem. Maior eſt nota, & oppoſitum eius eſſet iniurioſum Eccleſiæ, credere, ſcilicet quòd aliquid ab ea poſſit inconſultè & temerè iudicari. Minor patet ex ſupradictis articulis, confirmatur, quia certificari non poterat Eccleſia, de damnatione Origenis, niſi per ſpecialem reuelationẽ à Deo factam: ſed de tali reuelatione, quòd fuerit facta, nuſquam habetur mentio, ergo, &c. Secunda ratio eſt hæc, quia ſi quid eſt, quod perſuadeat eccleſiã determinaſſe de damnatione Origenis, ſunt quidam textus Decretorũ, qui hoc videntur ſonare, groſſo eos modo interpretantibus, qui tamen cùm rectè examinãtur, contra eos potiùs, quàm pro ipſis faciunt: ſunt autẽ textus quos afferunt fermè iſti. Primò quòd di. 15. c. Sancta Romana eccleſia, ſicut ſcribit per Gelaſium papam. Item, Origenis nonnulla opuſcula, quæ vir beatus Hieronymus non repudiat, legenda ſuſcipimus: reliqua autem omnia cum authore ſuo dicimus eſſe renuenda. Et 24. q. 3. c. Sanè. Item, ſi ad tempora Theophili ſanctæ memoriæ, vel ſuperius aliquis recurrerit, & Origenem inueniet poſt mortem anathematizatum, quod etiã in eo facit, & veſtra ſanctitas. Et Iulius religioſiſſimus antiquioris

Romæ,

Romæ, & glo.ibi. Cùm iſte damnatus fuerit, nónne & eius ſcripta, vtiq; extra. de hæreticis. ca. fraternitatis. ibi autem ſic ſcribitur: Cùm Celeſtinus atq; Pelagius, in Epheſiua ſynodo ſint damnati, quomodo poterunt illorum capitula recipi, quorum damnantur authores? ex iſtis authoritatibus credunt aliqui, conuinci damnationem animæ Origenis, ad inferos.

Ego autem dico, nihil plus haberi per præmiſſa, niſi qnòd Eccleſia, & opiniones, & dogmata Origeni attributa, vt hæretica damnat, & ipſum ſicut dogmatizantem damnat, & deteſtatur: de damnatione animæ eius, aut ſalute nihil penitus intendens, & qnòd hoc ſit verum, patet multis rationibus. Primò, quia ad Eccesiam non pertinet damnare animas hominum aut ſaluate, quia ad illum attinet ſolummodo, qui index eſt viuorum & mortuorum: quare ridiculum eſt ſi in decretis legitur: Damnamus Origenem: exponere, id eſt, animam eius damnamus, damnatione infernali: & patet etiam enidenter, ex modo loquẽdi ipſius Gelaſij, qui dicit, reliqua opuſcula eius, cum authore ſuo dicimus renuenda. hoc enim verbum renuere, nullo modo importare poteſt, id quod ipſi intendunt, ſed nihil aliud intendit Papa, niſi hoc, quod ſcilicet nõ acceptantur opuſcula eius, vt Autẽtica in Eccleſia. nec ipſe ſimiliter vt probatus Doctor, & cuius dictis ſit credendum, in Eccleſia recipitur. quod ſi etiam Papa nõ ſolùm dixiſſet, Renuimus: ſed etiam damnamus, nihil eſſet pro eis, quia ſic etiam ſolemus dicere: In hoc Scotus damnat Thomam, Herueus Scotum, & ſic de reliquis: in quibus ſemper loquutionibus, de damnatione doctrinæ, & non animæ ex ipſo vſitato & proprio loquendi modo, debemus intelligere.

Secundò arguo contra eos ex gloſa, quam ipſi allegant, quæ dicit: Si ipſe damnatus, nónne & eius ſcripta? quæro ergo ab iſtis, ſi fiet hæc conſequentia: Ipſe Origenes eſt damnatus, ergo & eius ſcripta damnata. quomodo in antecedente capitur ſi damnatus, ſi ſic capitur, id eſt, in ſua doctrina non approbatus, & vt dogmatiſtes non acceptatus, habeo propoſitũ: ſi autem intelligatur, damnatus in anima ſua infernali damnatione, tunc nihil valet conſequentia. Poſſibile enim eſt multos doctores, quorum ſcripta catholica ſunt, & pro catholicis quotidiè leguntur eſſe in inferno, quia ſtat aliquem in fide nihil errare, ſed rectè ſentire de omnibus articulis, & tamen eſſe in alio peccato mortali, & in illo decedere: & omnino impertinens eſt damnatio animæ, ad damnationem doctrinæ. Quia illa attenditur penes malitiam voluntatis, iſta autem, penes defectũ intellectus. quare nec valet: Iſte eſt in paradiſo. ergo dicta eius ſunt catholica. Nam & Papias eſt in paradiſo, & Irenæus, & Victorinus, & Cyprianus, & multi alij, quorum tamen dicta, in multis, quæ nunquam reuocaſſe leguntur, vt hæretica reprobantur. Confirmo hoc, ex dicto illo, ad quem ſe refert gloſa de hæreticis; Extra. c. fraternitatis. vbi dicitur: Si Celeſtinus atq; Pelagius in Epheſina ſynodo ſunt damnati, quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnantur authores? certum eſt autem, quòd in illa ſynodo, Celeſtinus & Pelagius non fuerunt damnati, in ſe, id eſt, in anima ſua, ſed in ſua doctrina, tum quia aliter, vt dictũ eſt ſuprà, damnare homines Eccleſia nec cõſueuit, nec poteſt: tum quia de eo debemus intelligere ſententiatũ, de quo prius eſt qnæſitum & diſputatum: ſed in illa ſynodo, vt ex actis Concilij patet, nõ fuit quæſtio: Vtrum animæ Celeſtini & Pelagij eſſent in paradiſo vel in inferno? ſed an dicta eorum, & dogmata eſſent catholica an non catholica? quare & de hoc, id eſt, de eorum dogmatum veritate, & de authorum ipſorum, vt ſic dogmatizantium, approbatione, vel reprobatione, debemus intelligere ſententiatum.

Tertiò, ſtultum eſt dicere, quòd Eccleſia determinauerit Origenis animam eſſe damnatam: quia non ſicut conſueuit Eccleſia Canonizare aliquos, ita etiam conſueuit damnare, id eſt, ſententialiter decernere, quòd ſint in inferno. Et ratio quare hoc conſueuerit, & non illud, eſt, quia ad decernendum, quòd aliquis ſit ſaluus, oportet nos certificari, quòd ille deceſſerit in gratia, cnius rei indicia, licet tamen non certa habere poſſumus, non ex his quæ egit in vita (quia illa non ſufficiunt, ex quo, dum eſt in via ſemper merendi & demerendi eſt locus, & mutandi ſe de vno propoſito ad aliud) ſed habemus ſigna poſt mortem vt ſunt miracula, vel aliquid ſimile. Tale autem aliquod ſignum, ex quo damnationem alicuius conuincamus, poſt mortem alicuius habere, quòd poſſumus non eſt facilè inuenire, imò ſine dubio haberi aliud ſignum non poteſt, niſi ſpecialis de hoc reuelatio, quæ ſi cõtingeret, vel contigiſſet, profectò

n 2 ſicut

ſicut Eccleſia, cùm aliquem canonizat de miraculis ſuis teſtatur, & de alijs propter quæ mota eſt ad canonizationem, ita etiam, cùm aliquem damnaret, ſpecialis reuelationis de hoc factæ, mentionem faceret, ne temerè aut inconſultè ſic videret decreuiſſe: quòd tamen de Origene nuſquam narrat eccleſia. Debemus ergo intelligere, damnatum Origenem ab Eccleſia eo modo, quo ex his quæ de eo narrat, & teſtatur, videtur veniſſe damnandus: ſed de eo nihil aliud narratur, niſi quòd errauerit in myſterijs fidei, & ad hunc errorem non ſequitur abſoluta damnatio Origenis in ſe, ſed ſolùm in ſcriptis, & in doctrina ſua, vt patet ex præcedentibus: & ſic debemus ipſum iudicare damnatum ab Eccleſia & non aliter: poſtquam & pertinacem nō fuiſſe eum, contra Eccleſiæ determinationem, in illis opinionibus ſcimus, quia concilia in quib. damnatæ fuerunt illæ opiniones, fuerunt multò poſt mortem Origenis, vt patet ex hiſtorijs Græcis & Latinis: & an impœnitens etiam illarum fuerit, ſcire nullo modo poſſumus, imò vel non ſcripſiſſe illa, vel ſi ſcripſit, pœnituiſſe, ex Hieronymo ſuprà probauimus.

Pro ſeptimo articulo dico, iſtam propoſitionem, quòd non tenetur ſecundùm doctrinam ſancti Thomæ, quilibet fidelis de neceſſitate fidei credere, illum eſſe in inferno, quem eccleſia iudicauit & ſentētiauit eſſe in inferno. Veritas propoſitionis ſic deducitur, quia tanta eſt fides adhibenda eccleſiæ in damnatione alicuius, quanta eſt adhibenda in canonizatione ſanctorum: ſed dicit Thomas vltimo articulo quolibeti noni: Quòd ſanctos canonizatos ab eccleſia, non tenemur de neceſſitate fidei credere eſſe in gloria, ſed ſolùm de pietate fidei: ergo, & damnatos ab eccleſia non tenemur neceſſariò credere eſſe in inferno, ſed ſolùm piè ſic eſt credendum. Fundamentum autē Thomæ eſt, quia in his tantùm tenemur de neceſſitate ſalutis eccleſiæ credere, quæ ad ſubſtantiam fidei pertinent: quia in illis, ſpiritus adueniens, docet eam omnem veritatem. Vtrum autem anima huius vel illius ſit in inferno, vel in paradyſo, nihil attinet ad ſubſtantiam fidei: ſed tamen quia honor, quem ſanctis exhibemus, quædam profeſſio fidei eſt, qua ſanctorum gloriam credimus, ideò, licet de neceſſitate ſalutis, ad hoc non teneamur, piè tamen ſic eſt credendum. Ex hac propoſitione infero, ad propoſitum meæ concluſionis, quòd etiam ſi Eccleſia determinaſſet Origenem eſſe damnatū, adhuc de neceſſitate fidei catholicæ non tenemur, aſſentire quòd ita ſit. Ex quo patet, quòd etiam ſi verum eſſet, quod ipſi contra me adducunt, quòd ſcilicet Eccleſia, oppoſitum concluſionis meæ determinaſſet, adhuc malè ab eis iudicatum fuiſſet, quòd cōcluſio mea hæreſim ſaperet. Videant ergo iſti Magiſtri, quòd non rectè adhuc, ſi etiam ſint vera, quæ ipſi contra me adducunt, eſt determinatum ab eis, contra meam concluſionem, & caueant ne noua credenda, fidelibus pro ſua authoritate inſtituant, & ea eſſe de fide determinent: audiantq; illam prohibitionem Domini, Deuteronomij quarto: Non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis. quod dictum non ſolùm damnat iſtos, qui authoritate ſua, noua credenda prioribus ſupperaddant, ſed quia etiam catholicam veritatem, pro hæretica refellunt.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE LIBERtate credendi diſputatio.

Sicut nullus præcisè, ſic opinatur, quia vult ſic opinari: ita nullus credit, ſic eſſe verum præcisè, quia vult ſic credere. Ex hac cōcluſione correlariè infero iſtam. Non eſt in libera poteſtate hominis credere articulum fidei eſſe verum, quando ſibi placet, & credere eum non eſſe verum, quando ſibi placet. Iudicauerunt iſti Magiſtri, quòd propoſitio cum ſuo correlario eſſet erronea & hæreſim ſapiens: ego autem reputo, concluſionem principalem eſſe, non ſolùm catholicam, ſed veriſſimam, & longè veriorem ſua oppoſita: & idē dico de correlario ſanè intellecto, cuius ſenſus, ſi ſecundùm mentem meam accipitur, non eſt aliter accipiendus, quàm vt ſequitur ex principali concluſione, cuius ponitur eſſe correlarium. Quòd autem concluſio non ſolùm ſit catholica, ſed etiam ſit veriſſima patet: nam pro prima eius parte, quę eſt, quòd nullus opinatur aliquid ſic eſſe præcisè, quia vult ſic opinari, eſt Ariſtoteles, ſecundo de Anima textu Commenti 253. vbi Ariſtoteles ponit differentiam, inter imaginationem & opinionem. & hæc Ariſtotelis ſententia, non ſolùm non eſt reprobata, ſed imò ab omnibus noſtris Theologis vnanimiter approbata. Secunda autē pars concluſionis,

quæ

quæ eſt: Quòd nullus credit aliquid eſſe præcisè verum, quia vult credere id eſſe verum, eſt Auguſtini in pluribus locis, qui hoc ſæpiùs dicit: Quòd nõ poteſt aliquis credere ex libero arbitrio, id eſt, ex mero imperio volũtatis, ſine rationis perſuaſione aut motiuo: & totam concluſionem meam, in qua ſummariè tenetur iſta opinio, quòd propoſita aliqua propoſitione dubia, ad hoc, quòd aliquis eam credat vel diſcredat, non ſufficit mera apprehenſio terminorum, & merum imperium voluntatis.

Tenent Petrus de Alliaco, Henricus Haëta, & Henricus de Haſſia, & quando ego fui Pariſijs, tenebat ferè tota vniuerſitas Pariſienſis, cùm pluresq; etiam catholici doctores, ita habent pro vera, vt ſuam oppoſitam habeant pro impoſſibili, imò ego, adhuc non legi doctorem contradicentem huic opinioni. Correlaria autẽ propoſitio, non aliter eſt intelligenda & accipienda, quàm cum reſtrictione vel determinatione poſita: in antecedente ſic videlicet, quòd nõ eſt in libera poteſtate volũtatis, credere articulum fidei eſſe verum, quandocunq; placet, & credere eum eſſe falſum quando placet, ita quòd nõ præcisè ex eo quòd volũtati placet, vt intellectus credat, ipſe credit, nec talis intellectus vnius propoſitionis, per aliam et cõcatenatam eſt inuſitatus: imò in Scriptura ſacra, ſæpè ſumitur intellectus literæ, per præcedentia vel ſequentia: quòd maximè in caſu noſtro debet fieri, quia ergo hoc dictum, non eſt in poteſtate noſtra, &c. Non pono, tanquam dictum per ſe, & concluſionem ſeparatam, ſed pono tanquam correlariam ex præcedenti: quòd ſi non placet eis accipere intellectũ præſentis correlariæ, ex ſua principali, cui ipſa annectitur, & cõcatenatur, attendãt, quòd dupliciter dicitur, aliquid eſſe in libertate, vel in libera poteſtate voluntatis. Vno modo: Quia poſita apprehenſione in intellectu, nullo alio actu intellectus requiſito, in poteſtate imperatiuæ voluntatis ſit, ponere actum illum, & ſic negatur in hac concluſione, quòd actus credendi, in libera eſt poteſtate hominis, nec oportet omnẽ actum præcepti, aut meritorium, vel demeritorium taliter eſſe in poteſtate hominis, ad credendum enim nõ ſufficit, apprehenſio terminorũ articuli, ſed vltrà requiritur perſuaſio, aut aliqua ratio probabilis, vt allegatum eſt ex Auguſtino. Alio modo aliquid dicitur eſſe in libera poteſtate voluntatis, quia omnib. alijs poſitis, quæ requiruntur ad hoc, quòd ille actus ſit, poteſt voluntas illum ponere in eſſe, & non ponere: nec ad iſtum actũ neceſſitatur volũtas, etiã quibuſcunq; alijs poſitis: & hoc modo actus credendi articulũ, eſt in libera poteſtate voluntatis: iſte eſt intellectus correlariæ propoſitionis, & ex dictis poteſt quilibet, qui habet intellectum, cognoſcere, quòd non benè iſti Magiſtri abſolutè dixerunt, illam eſſe erroneam & hæreſim ſapere.

Quod autem probabilis rationabiliſq; ſit opinio illorum doctorum, quos ego ſequor, qui ſcilicet dicunt, ad cauſandum aſſenſum fidei, non ſufficit ſola apprehenſio terminorum, cum imperio voluntatis, poteſt euidenter patere, nõ ſolùm authoritate Auguſtini, multis, vt dixi, hoc in locis affirmantis, ſed etiã efficaciſſimis rationibus. & primò arguitur ſic: Nõ eſt in libera poteſtate hominis, opinari ſic vel ſic eſſe cùm vult: ergo non eſt in libera poteſtate hominis, credere ſic vel ſic eſſe cùm vult. patet conſequẽtia. Quia, ſi de quo magis videtur ineſſe, & nõ ineſt, ergo, &c. ſed minus eſt adhærere alicui, cum formidine ad oppoſitum, quàm ſine formidine: ergo antecedens eſt expreſſum ab Ariſtotele, in 2. de Anima textu commenti. 153. & patet per experientiã. quia quilibet in ſe experitur, quòd oblata ei propoſitione dubia, ſi eſt ei meré dubia ad neutram partem opinandam per aſſenſum inclinatur, donec ei noua ſuperuenerit apparentia, vel per ſyllogiſticam rationem, vel per intuitiuam notitiam, vel per teſtimonium multorum, vel per authoritatem dicentis, vel aliud ſimile.

Secundò, ſic arguitur: Non eſt in poteſtate hominis libera, ſacere apparere aliquid ſuo intellectui eſſe verum, & facere apparere non eſſe verum: ergo, nõ eſt in poteſtate hominis, ſic vel ſic credere eſſe, vel non eſſe verum: tenetur conſequentia: quia eſt contradictio, aliquem credere aliquid, & aſſentiri illi, & illud ei non apparere eſſe verum. Aſſumptum probatur, quia hoc vel hoc apparere, tale vel tale intellectui, eſt hoc vel hoc taliter vel taliter repræſentari intellectui: & hoc non poteſt dependere ex imperio voluntatis, quia hoc præcedit actum voluntatis. Confirmatur, quia hoc apparere tale intellectui eſt, quia obiectum, quod repræſentatur eſt tale. & euidẽtia, vel aliud quicquid ſit illud, quod id facit credibile, vel non credibile, eſt tale & intellectus eſt talis, ſed facere obiectum eſſe tale, vel intellectum eſſe talem, non eſt in arbitrio vo-

n 3 luntatis.

luntatis. Ego,tem talem vel talem apparere intellectui non eſt in imperio voluntatis.

Tertiò,ſic arguitur: Quotieſcunq; eſt aliqua potētia merè neutra & indifferens, ad duos actus ſecundos oppoſitos,non poteſt exire in aliquem illorum,niſi determinetur prius, per aliquid, quòd ſit actus primus, vel ſe habeat loco actus primi, reſpectu alterius illorū actuum ſecundorū: ſed ita eſt, quòd intellectus eſt potentia merè neutra,& indifferens ad ſpecificationē alicuius actus ſui ſecundi: ergo ad nullam talē ſpecificationē, poterit determinari, niſi aduenlēte aliquo alio, quòd ſit vel actus primus vel ſe habens loco actus primi, reſpectu talis determinationis. Tunc ſub iſta ratione aſſumo,iſtam conſequentiam: Merus actus voluntatis, non poteſt ſe habere,vt actus primus,reſpectu ſpecificationis actuum intellectus: ergo,per imperium ſolùm volūtatis, non poterit intellectus determinari ad talem ſpecificationem. Nota eſt conſequentia ex præaſſumpta ratione, & antecedens patet, ex communi ſententia omniū Doctorum in hoc conſentientium. Quòd licet actus intellectus,quo ad exercitium, dependeat à voluntate, non tamen quod ad ſpecificationem.His ſic perceptis,arguo ſic ad propoſitum. Actus,qui eſt aſſentire,& actus qui eſt diſſentire,ſunt actus habentes rationes ſpecificas oppoſitas:ergo,ad aſſenſum vel non aſſenſum,non poterit determinari intellectus, per imperium voluntatis. Ergo,ad hoc,quòd aliquis per intellectum credat articulum fidei eſſe verum, vel nō credat, non eſt per hoc præciſè,quia ſic vult,vel non vult credere, ſed ex aliquo alio,intellectum ex ſe neutrū,ad talis actus ſpecificationem determinante.

Quartò, ſic arguitur: Ad illud credendum, non determinatur homo præciſè, per actum voluntatis: de quo interrogatus, cur illud crediderit,non aſſignabit præciſum actum voluntatis: ſed ita eſt, quòd interrogatus aliquis, cur credat potius Chriſtianæ fidei,quàm fidei Mahumetenſium? non aſſignabit præciſè actum voluntatis: ergo nō per præciſum actum voluntatis,inclinatus eſt ille ad credendum: quòd autē non aſſignetur merus actus voluntatis, patet ex experientia, & ex dictis noſtrorum Theologorum,à quibus communiter illa octo allegantur,cur euangelio debeamus credere: Scilicet pronunciatio prophetica,Scripturatum concordia, authoritas ſcribentium, rationabilitas contentorum, irrationabilitas contentotum, irrationabilitas ſingulorum errorum,Eccleſiæ ſtabilitas,miraculorum claritas.

Quintò,ſic arguitur: Quotieſcunq; aliqui duo determinantur ad credendū oppoſita,& quilibet illorum præciſè per hoc determinatur,quia vult ſic determinari,indifferente ad hoc omnino iudicio vel ſuaſione rationis, nō poteſt dici, quòd rationabilius iſte moueatur ad credendum quàm econtrà: ſed datis duobus,quorum alter vult credere A eſſe verum,& alter nō vult credere, eſt dicere,hunc vel illum velle rationabilius,& aliū irrationabilius:ergo illi,ad ſic vel ſic velle,non determinantur,quia præciſè ſic volunt. Maior huius rationis eſt nota, quia vt inquit Albertus in 3. de Animat cùm voluntas ſic agit præciſè:quia vult ſic agere:aſſimilatur tyranno,in cuius actione non quæritur ratio acti, quia ipſius agere, non eſt ſecundùm rationem agere, ſed agere pro libito. Minor eſt manifeſta: Quia quotidie dicimus Mahumetiſtas vel Iudæos irrationabiliter in hoc agere, quòd nō credunt, & nos rationabiliter, quia credimus: quòd ſi cauſa præciſa, quare ego crederem, ille non crederet eſſe præciſè, quia ego vellem, ille non vellet,vterq; eſſet actus tyrannicus voluntatis, & in neutro appareret maior vel minor rationabilitas, imò & in neutro rationabilitas, ſed mera poteſtas, & imperium tyrannicum voluntatis. Et ex dictis in iſto argumento, patebit iſtis Magiſtris, intellectus breuium verborum, quæ dixi in reſponſione mea, de actu tyrannico voluntatis. Multæ aliæ poſſent & pro iſta opinione rationes adduci: ſed non eſt propoſiti mei, hîc tractare iſtas materias, & propoſitas quæſtiones diſcutere, ſed ſolùm oſtendere determinationem, concluſiones meas non eſſe hæreticas.

Et licet pro defenſione concluſionis meæ iſta ſufficiant, volo tamen & hoc dicere, quòd fuit etiam aliquis Doctor,cuius ego,vt de me fatear damnationē in hoc articulo adhuc nuſquā legi, qui ſimpliciter tenuit,quòd actus credēdi non eſſet liber:hoc enim aſſertiuè tenuit Robertus Holcoth ſubtiliſſimus Doctor,ordinis Prædicatorum, in ſuo primo ſententiarum. Et cùm arguitur,quòd ſequeretur actum credendi vel nō credendi,non eſſe meritorium aut demeritorium,dicit:Hanc obiectionem nullā eſſe & friuolam:quia non ideò aliquis actus eſt meritorius,quia liber, ſed quia conformis

eſt ali-

eſt alicui legi, pollicenti præmiū pro eodē actu, ipſi facienti vel alteri: & cōſequenter dicit: Actum credendi, non ideò eſſe meritorium, quia liber, ſed quia cōformis eſt legi diuinæ, quæ pollicetur tale præmium, ſcilicet vitā æternam cuilibet credenti. Poſſe autem Deum hanc legem mutare, & ſtatuere, quòd quicunq; cras ceciderit ſuper lapidem angularem, ex improuiſo ſit ſaluus: & tunc caſus ille eſſet meritorius vitæ æternæ, quia actus noſtri non ideò ſunt meritorij, quia liberi, ſed quia à Deo acceptantur ad vitam æternam, qui Deus ita poteſt acceptare actus naturales, ſicut actus voluntarios: & ſic videtur acceptaſſe mortem innocentium ad vitam æternam, in quibus nullus fuit vſus liberi arbitrij: nec ſic faciendo Deus irrationabiliter facit, quia ſua voluntas eſt ſufficiens ratio eorum omnium, quæ ſtatuit vel ordinat.

Vnde concludit Holcoth: Quòd ſi capiamus credere, pro eo quod eſt cum aſſenſu firmo adhærere, his de quorū veritate non conſtat nobis, niſi ex teſtimonio aliorū (iuxta quem modum definit Auguſtinus in Omelia ſuper Ioannem dicens: Quid eſt fides, niſi credere quod non vides?) Quòd talis actus credendi, non eſt in libera poteſtate hominis: ſi autem capiatur credere, pro eo quod eſt aſſentiri quibuſcunq; reuelatis à Deo, & teſtificatis per miracula, & velle viuere, & operari ſecundùm ea, tùm quia hoc credere includit, tàm actum intellectus, quàm voluntatis, concedit de eo quod eſt liberum: iuxta quem modum definiens Auguſtinus in Omelia ſuper Ioannem, dicit: Credere in Deum, eſt credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere, & ſuis membris incorporari, & de hac credulitate dictum eſt: Credidit Abraham Deo & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. De prima autē dicitur: Dæmones credunt, & contremiſcunt: prima eſt meritoria, ſecunda nō eſt meritoria. Et cùm dicitur: Quòd fides non eſt niſi in volentibus, dicit Holcoth: Quod eſt intelligendum de fide formata, iuxta hunc ſecundum modum, quæ eſt fides operans per dilectionem: non autem de fide primo modo accepta, quia per miracula viſa, vult ipſe poſſe fidelem neceſſitari ad credendum: quam opinionem ego non credo eſſe veram: & poſt quæſitum ſuum, idem doctor reexaminando nonnullas ſuas opiniones, dicit: Quòd licet ſtante euidentia in ratione, quòd aliquid nō ſit credendum, voluntas neceſſitetur ad credendum, tamē quia ſic neceſſitatus, fuit ſibijpſi cauſa talis neceſſitatis, ideò imputatur ei ad peccatum. Dicit autem fuiſſe ſibi cauſam, quia obmiſit conſiderare & perſcrutari diligenter, & diſcutere illa, quæ ſibi falſam fecerunt euidentiam, quod ſi feciſſet, non ſic apparuiſſet eſſe intellectui, ſed aliter, & ideò concludit: Quòd cùm quis malè credit, aut diſcredit, ſuum primum peccatum eſt negligētiæ. hæc eſt opinio Roberti Holcoth de Libertate credendi, quæ nunquam mihi apparuit bona vel probabilis. Conſiderent autem iſti patres, an & iſtum Doctorem ſimul cum Durando, Henrico, & alijs pro hæretico ab eccleſia anathematizent?

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE ACCIDENTibus in ſacramento, diſputatio.

QVi dixerit, Accidens exiſtere non poſſe, niſi inexiſtat Euchariſtiæ, poterit ſacramentum tenere, etiam tenendo, panis ſubſtantiam non remanere. Hanc quidem concluſionem non dixerunt iſti Magiſtri eſſe hæreticam, vel hæreſim ſapere, ſed ſolùm eſſe erroneam: cuius opinionis ſuæ, ſi rationes aliquas attuliſſent, poſſem ego illis aut credere aut reſpondere, ſed ipſi nec in huius, nec in aliarum concluſionum damnatione, vllas adduxerunt rationes, quas ego viderim. Dico autem pro declaratione concluſionis, quòd per hanc concluſionem, non intendo cathegoricè & abſolutè dicere: Accidens nō poſſe eſſe ſine ſubiecto, aut in ſacramento de facto eſſe in ſubiecto, imò cùm Eccleſia firmiter teneo, quòd accidentia ſacramentalia, de facto ſint ſine ſubiecto, ſed dico: Quòd ille qui diceret, accidentia non poſſe eſſe ſine ſubiecto, & teneret cum Thoma, diſtinctionem realem exiſtentiæ panis ab eſſentia, poſſet dicere, non repugnare diuinæ omnipotentiæ, ſaluare exiſtentiam panis ſine eſſentia eius: Sicut actū tàm ſubſtantialem quàm accidentalem conſeruat Deus, ſine ſua potentia, & conſequenter in iſto eſſe panis, ſubiectare accidentia, nō manente ſubſtantia panis: ad quæ quidem accidētia, habere poſſet corpus Chriſti præſentiam realem, ſicut & nunc habet ad accidentia, quæ in nullo ſubiectata ſunt.

Et quicquid ſit de ſacramento Euchariſtiæ de facto inſtituto à Chriſto, & ab Eccle-

ſia credito, in quo concorditer tenetur, quòd nihil panis remanet,adeò quòd ſua reproductio eſſet creatio, tamẽ tenendo prædictam opinionem Thomæ, de diſtinctione reali eſſentiæ ab exiſtentia, & capiendo ſacramentum Euchariſtiæ ampliatiuè, ad id,quod eſt, vel poteſt eſſe, vt capitur in concluſione mea, quæ eſt modalis, diuiſa,nõ ſolùm præſens cõcluſio eſt probabilis & nõ erronea,imò erroneum eſt dicere, quòd non poſſit eſſe aliquod Euchariſtiæ ſacramentum, in quo accidentia eſſent in ſubiecto. Neſcio,per quam logicam viderunt iſti Magiſtri damnari vnam diuiſam de poſſibili ; propter falſitatem vnius de ineſſe, ex eiſdem terminis conſtitutæ, miror q; quòd neſciant, quòd eſt fallacia conſequentis, arguendo à minus amplo, ad magis amplũ, cum deſtructione magis ampli:ac ſi quis diceret: Nullus homo eſt in domo: ergo, Nullus homo poteſt eſſe in domo. Similiter enim arguunt ipſi in damnatione huius propoſitionis, in nullo ſacramento Euchariſtiæ, quod de facto exiſtit, vel de facto eſt inſtitutum à Chriſto,accidentia ſunt in ſubiecto: igitur in nullo ſacramento,quod eſt, vel poteſt eſſe,aut inſtitui à Chriſto,accidentia poſſunt eſſe,ſine ſubiecto.

Ex dictis patet, quàm malè cõcluſio præſens de poſſibili, damnata ſit pro erronea, ab iſtis patribus,qui debent meminiſſe, quòd fuerint etiam ex catholicis doctoribus, qui tenerent de facto, Accidentia in ſacramento altaris, ſubiectari in exiſtentia ſubſtantiæ remanentis. Eſt enim vna via theologorum,vt refert Petrus de Palude,in 4.di. 12.q.3. qui dicunt, quòd ſicut qualitas hic remanet naturaliter, quia remanet ſuũ immediatum ſubiectum,quòd eſt quantitas,licet tollatur ſuum remotum,quod eſt ſubſtantia: & ſic ipſa qualitas non ſubſiſtit, ſed inhæret. ſic etiam quantitas caret quidem ſuo ſubiecto remoto,quod eſt eſſentia ſubſtãtiæ, ſed habet ſuum ſubiectum, propriũ & propinquum, quod eſt eſſe ſubſtantiæ, quo mediante ineſt ſubſtantiæ: quia id eſſe poſſibile eſt remanere,eſſentia non remanente,imò dicunt ipſi: Neceſſe eſt ipſum remanere,conſiderato modo,quo deſinit hic eſſe: & quidem quòd hoc ſit poſſibile,dicunt patêre,quia licet eſſentia ſit prior eſſe, ex quo videretur,cùm ſit prius,poſſe ſeparari eſſe,à poſteriori:quod magis poteſt ſeparari,& fieri eſſentia ſine eſſe,quàm econtrà tamen conſiderando ex alia parte, quòd eſſentia ſe habet ad eſſe,ſicut potentia ad actum, & ſicut materia ad formã, quia actus minus dependet à potentia,quàm econtrà: ſicut videtur magis factibile eſſe ſine eſſentia,quàm econtrà. Sed Deus in incarnatione Verbi, fecit eſſentiam humanitatis ſine eſſe ſuo, vt dicitur à multis doctoribus: ergo multò magis poteſt hic facere,eſſe ſubſtantiæ panis ſine eſſentia, vt ſicut eſt ibi aſſumpta eſſentia & manet, non autem eſſe & non manet: ita hic conuerſa poteſt eſſe eſſentia,& non manere,& non conuerſum eſſe,& manebit.

Secundò oſtendunt, quòd nõ ſolùm iſtud ſit poſſibile,ſed neceſſe: quia nihil creatum poteſt conuerti in increatum, ſed vnum creatum, poteſt conuerti in aliud,quando communicant in materia, & in genere, aliter non, ſicut accidens non conuertitur in ſubſtantiam, nec in accidens alterius prædicamenti, ſecundùm communem opinionem: eſſentia autem panis, cum eſſentia corporis Chriſti conuerti in materia & genere,vnde vna poteſt conuerti in aliam,etiam per naturam,ſi corpus eſſet mortale: ſed eſſe panis nõ cõmunicat in materia, nec in genere cùm eſſe corporis Chriſti ſubſtantiali,cùm illud ſit increatũ diuinum,quod eſt ſuppoſiti diuini,cùm in Chriſto non ſit,niſi vnum eſſe actualis exiſtentiæ ſubſtantialis. Ergo,eſt impoſſibile eſſe panis conuerti,& neceſſe eſt,ipſum remanere. Ego ſum in opinione,quòd nõ ſit neceſſe ipſum remanere: tùm quia ſi nõ poteſt conuerti,poteſt tamen annihilari,vel poteſt corrumpi, cedendo in potentiam materiæ:ita quòd ſicut humanitas potuit aſſumi,nõ aſſumpto eſſe,ſed manente in potentia materiæ, ſic eſſentia poteſt conuerti,non conuerſo eſſe,ſed redacto in potentia eſſentiæ:licet vt verum fateamur,iſtæ redactiones faciliùs dicantur quàm intelligantur. Item licet eſſe panis,nõ poſſit conuerti in eſſe increatũ: poteſt tamen conuerti in eſſentiam creatã, quia quæ communicant in materia, ſunt inuicem tranſmutabilia: dato quòd non communicent in materia propinqua, ſed ſolùm in remota,ſicut elementum poteſt conuerti in animatum & econtrà. Eſſe autẽ panis,& eſſentia corporis Chriſti conueniunt in materia prima,quæ eſt vtriuſq; potẽtia remota,licet non conueniant in propinqua: quia materia eſt pura potentia,eſſentia autem eſt potentia cum actu: imò ſi illa ratio valeret, concluderet, quòd de omni cibo, quem Chriſtus ante paſſionem ſumpſit, ſola eſſentia in ipſum conuerſa fuerit,

& non

& non eſſe,ſed remanſit,vel aliter quàm per conuerſionem corruptum fuit: quia eſſe ſubſtantiale Chriſti, erat increatum ante reſurrectionem,ſicut poſt.Item dicūt aliqui, quòd ſicut aqua, quæ de potentia ordinata, non poteſt conuerti in ſanguinem Chriſti,prius conuertitur in vinum,& poſtea totum in ſanguinem,ſic eſſe,ſi non poteſt de potentia abſoluta conuerti in aliquid Chriſti,prius natura conuertitur in ſuam eſſentiam,tranſiens in eam, ſicut forma quæ cedit in potentiam materiæ: & poſt illa eſſentia tota,conuertitur in eſſentiam,& ſic nō neceſſe eſt, eſſe remanere. Sicut autem mihi videtur erroneum dicere, quòd neceſſe ſit, eſſe remanere, ita nihil minus erroneum dicere,quòd non poteſt remanere.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE VERBIS *Conſecrationis, diſputatio.*

I*Lla verba, Hoc eſt corpus,&c: quæ in conſecratione dicuntur,materialiter tenentur, & non ſignificatiuè.* Dixerunt iſti Magiſtri,quòd hæc cōcluſio eſt ſcandaloſa,& cōtra communem opinionem ſanctorum Doctorum,& quòd opinio gloſatoris,in hoc non tenetur. Ego autem dico,quòd ſua determinatio eſt ſcandaloſa,& contra communem opinionem multorum doctorum, & quòd gloſatoris potiùs, quàm eorum opinio in hoc eſt tenenda:& quòd ita ſit,patebit euidenter,habito intellectu concluſionis. Eſt ergo primò aduertendum: quòd non intendo iſta verba fuiſſe materialiter accipienda,cùm proferebantur à Chriſto, ſed ſolùm quādo proferuntur à ſacerdote Euangelico conſecrante: & ideò dixi in concluſione: Verba quæ in conſecratione dicuntur, id eſt,quæ nunc à conſecrantibus proferuntur. Certum eſt autem,quòd ſacerdos in conſecrando, recitat prædicta verba Chriſti, ita quòd oratio prolata à tali ſacerdote ſupponit pro oratione prolata à Chriſto ſignificatiuè ſumpta : & talis opinio, non ſolùm non eſt erronea vel ſcandaloſa, ſed potiùs videtur opinio, prædicto ſenſui oppoſita eſſe, contraria formæ conſecrationis, in qua ſacerdos dicit illa verba recitatiuè: Recitat enim ſacerdos conſecrans,Chriſtum dixiſſe Apoſtolis, *Accipite & manducate*,&c. ſacerdos autem conſecrans,nec loquitur Apoſtolis,nec dicit eis, *Accipite*,&c. niſi recitatiuè:ipſe enim ſolus recipit ſacramentum, neque etiam aſſiſtentibus loquendo dicit, *Accipite & manducate*, &c. Similiter cùm dicit, *Hoc eſt corpus meum*, id quod recitatur à ſacerdote,eſt illa oratio (*Hoc eſt corpus meum*) materialiter ſumpta, pro ſimili oratione & ex ſimilibus vocibus compoſita à Chriſto ſignificatiuè prolata: quòd etiam patet per illa verba, quæ dicuntur ante vel poſt conſecrationem ſanguinis, ſcilicet. *Qui pro vobis & pro multis effundetur*,&c. Eſſent enim falſa, ſi ſignificatiuè ſumerentur, eò quòd ſanguis Chriſti amodò non effundetur, ergo illa verba ſolùm recitatiuè ſumuntur: Quid autem recitatur, niſi vox prolata ab alio, pro qua ſupponit vox ipſius recitantis, & propterea vox iſta alterius vocis recitatoria, eſt materialiter ſumenda. Item etiam ſi non recitatiuè, ſed ſignificatiuè caperentur iſta verba, denotaretur ſanguis Chriſti effundi pro alijs, & non pro conſecrante,cùm dicitur, *Qui pro vobis & pro multis effundetur*: deberet enim dici potius, qui pro nobis,&c. quæ non ideò dico, quòd credam oppoſitam etiam opinionem non poſſe defendi, ſed vt pateat, meam concluſionem, non ſolùm eſſe catholicam, ſed etiam ſua oppoſita probabiliorem. Ex quibus patet, quòd præſens concluſio non eſt ſcandaloſa, ſed probabilis, & opinio ſolennis gloſatoris de conſecratione.di.a.c. Timorem,&c. in hoc non eſt reijcienda, ſed approbanda, ſicut nec per Eccleſiam vſque ad hæc tempora,vnquam fuit reiecta.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE MIRAculis Chriſti,diſputatio.

M*Iracula Chriſti non ratione rei facta, ſed ratione modi faciendi, ſua Diuinitatis argumentum ſunt certiſsimum.* Quam concluſionem declarando, ego dixi: Quòd quia eſt firma ſcientia theologorum, quòd ea miracula quæ Chriſtus fecit, poſſent à puro homine in virtute Dei fieri: Dicit enim Chriſtus,Ioannis 14, Amen dico vobis, qui credit in me,opera quæ ego facio,ipſe faciet,& maiora horū faciet.ideò etiam ab ipſiſmet

ipſiſmet Theologis, vnanimiter concluditur, quòd id ex quo poſſumus concludere Chriſtum fuiſſe Deum, non eſt ipſa res facta, ſed modus faciendi: quia taliter agebat, qualiter agunt, qui virtute propria & non aliundè accepta agunt, quod eſt proprium Dei independenter, ſcilicet, & non aliena virtute agere, qui modus agendi, creaturæ communicari non poteſt: quia ergo taliter multa egit Chriſtus, non orando, ſcilicet nec petendo, ſed præcipiendo & imperando tanquàm poteſtatē habens, patet, quòd vt ipſe exiſtens Deus, & non in Dei virtute exiſtens homo operabatur. Hac viſa declaratione mea, dixerunt: Concluſio poteſt trahi ad malum ſenſum, quia continetur inter Magicas, dato, quòd ſua declaratio ſit vera. De quo eorum indicio, ita miror, vt mirari magis non poſſim: primò ipſi mihi dicant, an apud aliquem rectè mea verba, & ex recto vſitatoque modo loquendi interpretantem, alium habere poſſit ſenſum concluſio mea, præter eum quem dixi? quid enim his verbis clarius? quid expreſſius? *Miracula Chriſti non ratione rei facta, ſed ratione modi faciendi, ſuæ Diuinitatis argumentum ſunt certiſſimum.*

Secundò, dicant mihi, an hæc ſit recti iudicis ſententia. Hæc concluſio, licet ſit vera & catholica, damnanda eſt tamen, quia ad malum ſenſum trahi poteſt. Ergo & damnanda iſta: Chriſtus eijciebat dæmonia, propter hoc, quòd Iudæi eam trahebant ad malum ſenſum, dicentes: Quòd in Beelzabub principe dæmoniorum eijciebat dæmonia illa. Et damnanda iſta: Pater maior me eſt: quia Arrius ex ea inæqualitatem Filij ad Patrem cogitauit. Et damnanda iſta: Non cognouit eam, donec peperit primogenitum filium ſuum: quia Heluidius ex ea, contra virginitatem perpetuam Mariæ, hæreſim eſt opinatus: Et damnanda iſta: Illam diem neq; Filius nouit: quia ex ea, aliqui plura ſcire volunt Patrem, quàm ſciat Filius. Quid plura, damnandæ ferè omnes propoſitiones Euangelicæ, quia ab hæreticis ad malum ſenſum trahi potuerunt: quando, & propoſitionem meam, in iiſdem terminis poſitam, in quibus à multis ponitur Catholicis doctoribus, ideò damnare debemus, etiam quòd ſit vera, quia aliqui ad malum eam ſenſum trahere poſſunt. profectò ſi qui eam malè interpretatur, illorum ſenſus qui malus eſt, damnandus eſt, non meus qui ſanctus atq; catholicus.

Tertiò dicant mihi, Quis eſt iſte malus ſenſus, quem poſſet facere, dicant ſi ſciunt, certè etiam non eſt, dicere, ſi quis velit aut cogitare, ex illa propoſitione malum ſenſum, ſi quis enim eſſet, is eſſet fortè, quòd aliquis ſuſpicaretur, me velle dicere, quòd eadem miracula quæ fecit Chriſtus, quantum ad rem factam, per Magiam poſſent fieri, ſed hoc non licet ſuſpicari de concluſione mea, quia immediatè ante ipſam ego pono aliam concluſionem: *Quòd miracula Chriſti non potuerunt fieri per viam Magiæ vel Cabalæ* alius malus ſenſus, qui poſſit inueniri vel excogitari, ego non video, dicant ipſi ſi poſſunt.

Quartò dicant mihi, quæ eſt hæc conſequentia, an teneat de materia, an de forma? Eſt inter Magicas, ergo damnanda, profectò ſimilis eſt forma argumentandi illa, qua vtebantur etiam, cùm à principio damnare conabantur concluſiones Magicas: ſic enim arguebant: Iſtæ concluſiones ſunt intricatæ, & non intellectæ à nobis: ergo, damnandæ: ô miram & inauditam redarguendi formam: iam taceant, qui dicunt de incognitis nō poſſe fieri iudicium, cùm iam ſit decretum, ea maximè eſſe damnanda, quæ maximè ſunt incognita. Sed redeamus ad propoſitum. Eſt, inquiunt, inter Magicas, ergo eſt damnanda. Dicant mihi ipſi: Vtrum magicæ concluſiones bonæ ſint an malæ? ſi malæ, adhuc malè per eos eſt iudicatum: Chriſtus enim innuit in parabola de zizanijs, non ſolùm nō eſſe reſpuendum triticum propter admixtas zizanias, imò ad ſaluandum triticum innuit, non eſſe eradicandas zizanias ante meſſem. Si bonæ, cur bonam concluſionem, inter bonas poſitam (ipſi ſi boni ſunt viri) ipſos damnare debuerunt?

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, AN DEVS intelligat, diſputatio.

MAgis impropriè dicitur de Deo, quòd ſit intelligens, vel intellectus, quàm de angelo, quòd ſit anima rationalis. Quam concluſionem ego declarando, dixi, quòd concluſio innitebatur modo loquendi Dionyſij, qui ſæpè dicit de Deo, quòd non eſt intellectus,

lectus, neq; intelligibile: & ſimiliter dixi, mea verba eo modo eſſe accipienda, quo accipiebantur verba Dionyſij. Dixerunt illi, quòd concluſio erat falſa, & ad hæreticum ſenſum poterat transferri, & quòd non ſatis faciebat eis mea declaratio: de qua ſua determinatione, non parum miror, miror inquam, ſi ſunt ſapientes, quòd dicant concluſionem eſſe falſam, quæ ſit non mea, ſed Dionyſij concluſio. Et vt clariùs mentem meam intelligant, declarabo breuiter ſundamentum & concluſionis & loquutionis ipſius Dionyſij. Eſt ergo aduertendum, quòd ſicut ratio dicit, notitiam diſcurſiuam hominibus propriam, quæ quidem ratio impropriè diceretur eſſe in Deo, ita ſimiliter dicit Dionyſius, intelligere eſſe notitiam appropriatam angelo, cauſatam ab angelo, & intellectu angelico, & ipſum inſormantem, & in taliter immutantem: & tale intelligere, dicit non eſſe in Deo. Nec ſic capiendo intelligere, poteſt trahi concluſio ad malum ſenſum, quia non propterea negat Dionyſius in Deo eſſe cognitionem omnium: ſed iſta magis diſtat ab intellectione, propriè capta modo prædicto, quàm homo ab angelo. Cùm autem dicitur, Deus intelligit, capitur intelligere generaliter pro omni cognitione: & breuiter hoc ſciant, quòd per hanc concluſionem non intendo, negare de Deo cognitionem omnium perfectiſſimam; ſicut nec quamcunq; perfectionem ſimpliciter, imò nec intendo negare Deum intelligere, capiendo intelligere communiter: ſed nego iſtud intelligere, quod dicit iuxta modum loquendi Dionyſij, notitiam angelo appropriatam: ſicut & ratio dicit, notitiam homini appropriatam, iuxta quod etiam impropriè dicetur eſſe ratio in Deo.

At inquiunt, tu dicis, quòd magis impropriè dicitur de Deo, quòd ſit intellectus, quàm de angelo, quòd ſit anima rationalis: hoc autẽ eſt falſum, quòd de angelo nullus vnquam diceret, quòd eſſet anima: de Deo autẽ dicitur ſæpiſſimè, quòd eſt intellectus: quare illa eſt magis impropria loquutio. Miror de doctrina iſtorum patrum, & multiplici lectione ſacrarũ rerum, qui dicunt quòd nunquam de angelo, nec propriè nec impropriè dicatur, quòd ſit rationalis. Sed legãt Auguſtinũ in lib. de Muſica, in libro de Vera religione, & in actis cõtra Fortunatũ, & in libro de Cathechizandis rudibus: nam in iſtis omnibus locis, memini ego angelos ab Auguſtino, animarũ nomine nuncupatos, qui tamen nec omnia vidi, nec omnium poſſum meminiſſe locorum, in quibus fortè legi apud ſacros Doctores, angelos, hoc nomine vocatos: nam etiam res eſt, quæ cùm legitur, non ſit digna multa attentione. Cùm autem ego dixi, magis impropriè dicitur de Deo, quòd ſit intellectus, nihil aliud intendebam, niſi quòd notitia angelica, quæ intellectualis notitiæ nomen ſibi appropriat, magis diſtat ab infinita notitia Dei, quæ omnia per eſſentiam cognoſcit, quàm diſtet à notitia ratiocinatiua, animæ rationali vel homini appropriata. Si verò ex præſenti concluſione inferatur, quòd Deus impropriè dicitur intelligere, ſicut comparatiuus infert poſitiuum, accipiatur conſequens illatum, ſolùm in hoc ſenſu. Deus non ſecundùm propriam, vel appropriatam acceptionem huius dictionis intelligere, dicitur intellectus, &c. ſed ſecundùm communem viam minus propriam, vt patuit, ex modo loquendi Dionyſij.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE ABDITA intelligentia animæ, diſputatio.

A*Nima, nihil actu & diſtinctè intelligit, niſi ſeipſam.* Hanc declarando, dixi quòd intelligebam de intelligere abdito, cuius meminerat Auguſtinus in libro de Trinitate, & Henricus in Quolibetis. Dixerunt iſti Magiſtri quòd concluſio non erat ad intellectum Doctorum, quos ego adducebam in reſponſione, quòd neſcio qualiter dicere poſſint, ſi doctores illos viderunt. Et quia iſta materia de intelligere abdito, eſt ſubtilis & profunda, nolo hic eam latiùs explicare: poſteaquam iſti aliter concluſionem non damnant, ſed tantùm duo volo dicere. Primò, quòd ego non intendo vniuerſaliter negare: de anima, & pro quocunq; ſtatu, quantumq; diſtinctam cognitionem aliorum à ſe: concedo enim, animam Chriſti intelligere actu & diſtinctè alia: & ſimiliter, animas beatorum, per reuelationes aut ſpecies infuſas. Secundò dico, quòd intelligo de illo intelligere abdito, quòd eſt ſine phantaſmate, vel adminiculo ſenſus aut phantaſiæ, & nõ adhuc de quocunq; tali, ſed intelligere abdito, directo, & permanenti;

Digitized by Google

nenti: de quo proximam huic poſui concluſionem dicentem: *Anima ſemper ſeipſam intelligit, & ſe intelligendo, quodammodo omnia entia intelligit.* & ſic in omnibus meis cõcluſionibus, ſemper occulta quædam eſt concatenatio, quam fortè ipſi non aduertunt. Sed redeundo ad propoſitum, dico, Quòd anima per tale intelligere abditum, directũ & permanens, nihil actu & diſtinctè intelligit, niſi ſeipſam: ex quo patet, quòd præſens concluſio ſic intellecta, non fuit indiſtinctè damnanda pro erronea, ſi etiã in aliquo ſenſu non eſſet vera. Sic enim multæ propoſitiones tàm philoſophorũ quàm theologorum, & Scripturæ ſacræ damnarentur, ſicut iſta Abacuk primo: Mundi ſunt oculi tui, ne videas malum, & ne deſpicias iniquitates. Et ſimiliter iſta Matthæi 25. de fatuis virginibus: Neſcio vos: licet enim viſio Dei, aut eius ſcientia ſit vnica & ſimpliciſſima, & talem viſionem aut ſcientiam, vniuerſaliter etiam de Deo negare videantur dictæ propoſitiones, reſpectu mali, propter negationem propoſitam verbo videndi vel ſcientiæ: exponuntur tamen à Doctoribus ſpecialiter de viſione, vel ſcientia Dei approbatiua, & non accipitur, vt negatio in eis negat, omnem modum viſionis aut ſcientiæ Dei: quia verum eſt illud etiam Pſalmiſtæ: Delicta mea à te non ſunt abſcondita. Si igitur multæ tales ab expoſitoribus & doctoribus potiùs diſtinguuntur, & ad verum ſenſum trahuntur, quàm cõdemnentur, neſcio in quo iſta demeruit, vt ita ſimpliciter damnata ſit, etiam poſtquàm damnatoribus modo prædicto, fuerat expoſita & declarata.

Hæc, vt nunc eſt, properanti ſtylo mihi dictata ſint, ſcripturo aliâs maiore ocio & cura, vt plura, ita fortaſſe meliora. Hoc ipſum, qualecunq; eſt opus, viginti eſt noctibus elucubratum, in quo edendo, celeritas optanda mihi magis fuit quàm diligentia: oportuit enim habere amicos, quod inimicis latrantibus, quaſi Cerbero oſſa obijcerent, atq; ita venienti, me ſtatim iniuſtæ infamiæ morbo, occurrere. Quæcunq; autem & ſcripſimus & ſcribemus, in poſterum cum ea ſemper præfatione ſint dicta, vt id ſolum ratum ſanctumq; habeatur, quod & Pontifex ſummus, & hi omnes, quorum iudicium ille approbauerit, ratum ſanctumq; decernerent. Atq; vtinam iam ille aliquid de his, quæ in dubium reuocatæ ſunt opinionibus noſtris, pro ſua & ſapientia & authoritate decreuiſſet, non hoc mihi ſuſceptum operis, quando, & quæ ille damnaſſet temerarium, & quæ probaſſet, ſupernacaneum erat defendere. Dum igitur tanti adhuc iudicis ſententia vti non poſſumus, hæc ſcripſerimus, ne ſit vnde de propoſitis à me diſputandis quæſtionibus, habeant quod ſiniſtri poſſint vel dicere obtrectatores, vel ſuſpicari rudes & ſimplices.

Poteſt enim accidere, vt cùm quis indoctior illas attigerit, legens hanc propoſitionem, Chriſtus non veraciter, & quantum ad realem præſentiam, vt ponit communis via, deſcendit ad inferos: actutùm illa dictione, (Non veraciter) offenſus, credat ſenſum eſſe propoſitionis, articulum fidei, de deſcenſu Chriſti non eſſe verum. Itidem cùm legerit: Peccato mortali finiti temporis, non deberi pœnam infinitam: in illam me dubitet hæreſi præſtare, quòd pœna gehennæ non ſit æterna: & cùm intellexerit me de Origenis ſalute benè opinari, non iàm vitam, mores, doctrinam, & pœnitentiam Origenis, quàm credita Origenis dogmata, à me amari, ſuſpicetur. Simile eſt de alijs propoſitionibus multis, quæ fortè habere poſſint in primiori fronte, quòd ſanctam ruſticitatem, id eſt, vt pias, ita indoctas aures offendant: ea propter, ſicut hæc ſcripſimus, ideò legenda, vt nec de nobis, nec de orthodoxo dogmate ſanctæ religionis, quiſquam malè cogitet, ita propoſitiones ipſas crudas, vt ſic dixerim, & inexplicitas, hæc niſi priùs attigerit, legi nollem à noſtris hominibus, quando ex illis multa vt à fide catholica, ita à noſtra mente aliena, poſſunt conjectare, præſertim hebetiores, & doctrinarum remotiorum rudes & inſolentes.

Oro igitur, obſecro, & obteſtor amicos & inimicos, pios & impios, doctos & indoctos, per viſcera Ieſu Chriſti Domini noſtri, per mirabile deſcenſus eius ad inferos myſterium, per æternum damnatorum ignem, qui non extinguitur, hæreticis præcipuè, & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ hoſtibus debitum: per veri & myſtici corporis ſanguinisq; ſacramentum, per Dei omnipotentiam, per exhibendã merito Filij eius, & cohærendum imaginibus reuerentiam, legant ſine liuore, ſine inuidia, quæ nunc ſcribimus, priora, id eſt, ipſas propoſitiones, non enarratas, non explicitas, non legant quando inter doctos eas propoſuimus diſputandas, non paſſim legendas omnibus

publica-

Digitized by Google

publicauimus.Nam & ibi plurima ſunt, impia dogmata, veterum philoſophorum Auerrois & Alexandri,& aliorum quàm plurium, quæ nos(& ſi ſemper profeſſi ſumus, aſſeruimus,prędicauimus,publicè & priuatim,non minus à vera rectaq; philoſophia, quàm fide eſſe aliena) ſcholaſticam tamen exercitationem meditantes, de more Academiarũ,inter paucos & doctos,ſecreto congreſſu,diſputanda ſuſcepimus.Qui verò ipſum leget libellum propoſitionum diſputandarum, vt ex ipſo poterit titulo admoneri,dum quæ ex noſtra dicuntur ſententia, quæ item ex aliorum, diſcerno, non proponi illas à me,vt meas,vt veras opiniones, ſed vt creditas ab illis: ita & ſuſpicari poterit,& ſi aliorum dicantur dogmata & inuenta, viſa tamen mihi; & hæc, & illa vera & probabilia. Qui ergo me oderunt, ideò illa non legant, quia noſtra ſunt: qui me amant,ideò non legant,quia ex illis,quæ mea ſunt, cogitare plurima poſſunt,quæ non ſunt noſtra.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCLVSIONES X L V. in Apologetico ſuo opere, tanquam Catholicæ defenſa.

CONCLVSIO I.

Anima Chriſti vero & reali deſcenſu, deſcendit ad inferos, & ita Chriſtus ſecundum veram & realem animæ ſuæ præſentiam,in triduo fuit in inferno.

Corollarium. Opinionem Durandi,de deſcenſu Chriſti ad inferos, ego non probo.

2 Licet ita ſit,ratio tamen veri & realis deſcenſus,& veræ ac realis locationis in inferno animæ Chriſti,non fuit eſſentia vel ſubſtantia (vt tenet communis via Scotiſtarum & Nominalium,quæ communiter tenetur Pariſijs, cui videtur adhærere ſanctus Thomas,in tertia parte Summæ)ſed ſolùm effectus vel operatio.

3 Senſus per ſupraſcriptas concluſiones explicatas,eſt ſenſus, quem ego per hanc propoſitionē intendebam. Chriſtus non veraciter, & quantum ad realem præſentiã; vt ponit Thomas & communis via,deſcendit ad inferos: ſed ſolùm quo ad effectum. ꝗ 1

4 Quæſtio.Vtrum prædicta propoſitio,de rigore Logicæ, & ex vi verborum,permittat illum ſenſum.Non eſt quæſtio de fide.

5 Credens illam propoſitionem, de virtute ſermonis permittere illum ſenſum, non errat in fide.

6 Qui credit aliquid eſſe de fide,quod non eſt de fide, de fide non rectè ſentit.

7 Ponens propoſitionem,habentem duplicem ſenſum, ſi illam aſſeruit, & aſſerit in ſenſu catholico,non tenetur reuocare propoſitionem,ſed declarare.

8 Stante prædicto caſu,& ipſa multiplicitate ſenſuum, debemus iudicare de propoſitione, potiùs ſecundùm ſenſum Intentum à proponente, quàm ſecundùm ſenſum,quem magis verba ſonant.

9 Peccatum mortale eſt demeritoriè dignum pœna æterna. ꝗ 2

10 Quilibet decedens in peccato mortali,etiam ſi in vno tantùm decedat, punietur in æternum.

11 Niſi reatus peccati mortalis,æternaliter perſeueraret in anima peccatoris,pœna peccatoris, non perſeueraret in æternum.

12 Sicut hæc dictio, Peccatum mortale, quandoq; capitur pro actu peccandi, omiſſionis vel commiſſionis, ita etiam & ſæpè & propriè apud Catholicos Doctores, pro reatu accipitur.

13 Cùm dicimus pœnam alicubi deberi,vel præmium,dupliciter poſſumus intelligere: vel illum eſſe demeritoriè,vel meritoriè dignum tali pœna vel præmio: vel ei actualiter perſolui talem pœnam,vel tale præmium.

14 Diſtinctio huius dictionis deberi,poſita in concluſione pręcedenti,non eſt erronea in fide.

15 Crux Chriſti & imagines,ſunt adorandæ eo modo, quo eas adorat Eccleſia. ꝗ 3

16 Modus adorationis imaginum,& crucis,quem ponunt Petrus de Aquila,Henricus de Gandauo,Ioannes Guarra, Durandus, Robertus Holcoth, & communiter omnes Scotiſtæ,eſt probabilior modo, quem ponit Thomas.

17 Non propterea,quòd aliquis neget imagines eſſe adorãdas,eo modo quo ponit Thomas,negat & conſequenter,eas eſſe adorandas,eo modo quo ponit Eccleſia.

O 18 Cùm

18 Cùm in Deo ſit plenitudo totius eſſe, poteſt Deus quantum eſt, ex ſe omnem naturam hipoſtatizare.

4 19 De hac quæſtione: Vtrum naturæ irrationali, ex defectu naturæ ſuæ repugnet aſſumptibilitas ad diuinam naturam in vnitate ſuppoſiti, vt credidit Henricus: annón repugnet, vt tenet communis via? poteſt catholicus ita eſſe dubius, vt non habeat actum poſitiuum, contradicendi opinioni Henrici.

20 Poſitio negans aſſenſum alicuius dicti, non infert de virtute ſermonis, poſitiuum aſſenſum dicti oppoſiti.

5 21 Tota Magia, quæ communiter dicitur Necromantia, & omnino quæcunq; ars vel ſcientia, ſi modò talia artes vel ſcientiæ ſunt dicendæ, quæ vel pactum vel communionem quoquo modo habet cum dæmonibus, explicitum, vel implicitum, ex principali vel ex annexo, antecedenter, concomitanter, aut conſequenter, aut omninò quocunque modo id ſit, eſt res prohibita, ſuperſtitioſa, & meritò per Eccleſiam condemnata.

22 Scientia illa, quæ meritò dicitur eſſe practica naturalis philoſophiæ, & quæ à Gulielmo Pariſienſi, & à Bachone, & à Græcis omnibus authoribus, dicitur Magia naturalis, nihil continet in ſe, quod catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet.

23 Nulla eſt ſcientia, extendendo nomen ſcientiæ ad reuelatas & non reuelatas, quæ nos certificet de Diuinitate Chriſti, alia ab Euangelica doctrina, & ſcientia Chriſtianæ theologiæ.

24 Inter ſcientias non reuelatas, ſed quo ad omnes ſui partes humanitùs inuentas & acquiſitas, nulla eſt, quæ nos magis adiuuet, in cognoſcenda diuinitate Chriſti, quã illa, per quam cognoſcimus, quid virtute agentium naturalium, tàm ſublunariũ quàm cœleſtium fieri poſſit, vt compræhendamus deinde ex operibus Chriſti, fuiſſe eum veræ naturæ Dominum & authorem, qui ea fecit virtute propria, quæ omnis naturalis potentiæ, & cœleſtis, & terrenæ terminos excedunt.

25 Non obligatur fidelis ad vtendum ſemper, & in omni ſua loquutione hoc termino, Scientia vt eſt communis, ad ſcientias reuelatas & non reuelatas.

26 Inter multas partes ſcientiæ Cabaliſticæ, vna eſt, quæ eſt de virtutibus corporum cœleſtium.

7 27 Hæreſes Origeni attributæ impiæ ſunt & deteſtandæ, & meritò per Eccleſiam condemnatæ.

28 Cùm ita ſit, quòd vel Origenes illas opiniones nunqnam credidit, ſed ei ab hæreticis falsò fuerunt attributæ, vt volunt Ruffinus, Pamphilus, Methodius, Didymus & Haymon, vel ſi eas crediderit, aliquãdo de eis in fine pœnituit, vt vult Hieronymus, de ſalute animæ eius, rationabiliter eſt bene credendum & oppoſitum credere, non tenemur de neceſſitate ſalutis.

8 29 Actus credendi eſt actus liber.

30 Actus credendi, non ſic eſt in poteſtate hominis, quòd propoſita propoſitione merè dubia, per merum & ſolum imperium voluntatis, poteſt intellectus adhærere vni parti, potius quàm alteri.

31 Qui credit hanc propoſitionem: Non eſt in libera poteſtate voluntatis, credere articulũ fidei eſſe verum, quando ſibi placet, & credere eum eſſe falſum, quãdo ſibi placet, permittere ſenſum explicitum per præcedẽtem concluſionẽ, non errat in fide.

9 32 Accidentia, in Sacramento altaris in nullo ſunt ſubiecto.

33 Poſſibile eſt, de potentia Dei abſoluta: exiſtentiam panis remanere ſine eſſentia, & in illa ſubiectari accidentia panis, & hoc, ſuppoſita diſtinctione reali, inter eſſentiam & exiſtentiam.

34 Qui credit iſtam propoſitionem: Qui dixerit accidens, exiſtere non poſſe, niſi inexiſtat Euchariſtiæ, poterit ſacramentum tenere, etiam tenendo panis ſubſtantiam, non remanere poſſe verificari per id, quod eſt dictum in præcedenti concluſione, non errat in fide.

35 Paneitas non remanet in ſacramẽto Euchariſtiæ, ſuppoſita à Chriſto Deo homine, ſed per conuerſionem tranſit in eſſentiam corporis Chriſti.

36 Si teneatur cum communi via, quòd Deus poſſit ſuppoſitare quamlibet naturam, poſſibile eſt, quòd Chriſtus aſſumit paneitatẽ in vnitate diuini ſuppoſiti: & poſſibile

bile

bile eſt, quòd per talem ſuppoſitationem Chriſtus ſit præſens in altari, vbi eſt panis: & ita quòd ſine conuerſione aut annihilatione paneitatis, Chriſtus ſit in altari, ſecundùm poſſibilem veritatem ſacramenti Euchariſtiæ, non quidem inſtituti à Chriſto, ſed poſſibilis inſtituti.

37 Qui credit iſtam propoſitionem videlicet. Si teneatur communis via de poſſibilitate ſuppoſitationis à Deo, reſpectu cuiuſcunq; creaturæ, dico, quòd ſine cõuerſione ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, vel paneitatis annihilatione, fieri poteſt, vt in altari ſit corpus Chriſti ſecundùm veritatem ſacramenti, quod ſit dictum loquendo de poſſibili, non de ſic eſſe permittere ſenſum explicatum, in præcedente concluſione, non errat in fide.

38 Iſta verba: *Hoc eſt corpus meum*, & cætera. Cùm à Chriſto prolata ſunt ſignificati- 10
uè, tenebantur non materialiter.

39 Iſta eadem verba, cùm ab Euangelico ſacerdote conſecrante proferuntur, materialiter, id eſt, recitatiuè tenentur, non ſignificatiué.

40 Miracula Chriſti, quantum ad rem factam, ſunt argumentum, quòd fuerunt fa- 11
cta in virtute diuina.

41 Miracula Chriſti, quantum ad modum faciendi, ſunt argumentum, quòd ipſe Chriſtus faciens virtutem diuinam à ſe habebat non aliunde.

42 Deus perfectiſſimo modo cognitionis, cognoſcit & ſe, & omnia alia à ſe.

43 Ideo eſt omnis perfectio ſimpliciter. 12

44 Si vtamur hoc nomine intellectualis, ſecundùm modum Dionyſij, vt dicit: Notitiam appropriatam naturæ angelicæ, ſicut rationale dicit notitiam appropriatã naturæ humanæ: tunc impropriè dicimus, ꝙ Deus ſit intellectualis, aut quòd intelligat.

45 Anima per illud intelligere abditum, quod eſt directum, & permanens, ſine ad- 13
miniculo ſenſus aut phantaſiæ, ſe ipſam tantùm actu & diſtinctè intelligit.

46 Anima per multiplices & varios alios actus ſuos, varia & multiplicia alia à ſe intelligit.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, DE ENTE ET VNO, AD ANGElum Politianum,

PROOEMIVM.

Narrabas mihi ſuperioribus diebus, quæ tecum de ente & vno Laurentius Medices egerat, cùm aduerſus Ariſtotelẽ, cuius tu Ethica hoc anno publicè enarras Platonicorum innixus rationibus, diſputaret: Efficaci adeò vir ingenio & multiformi, vt videatur factus ad omnia. In quo illud præcipuè admiror, quòd cùm ſit ſemper in Repub. occupatiſſimus, literarum ſemper aliquid aut loquitur, aut meditatur: & quoniam qui Ariſtot. diſſentire à Platone exiſtimant, à me ipſi diſſentiunt, qui concordem vtriuſq; facio philoſophiam. Rogabas quomodo & defenderetur in ea re Ariſtoteles & Platoni magiſtro conſentiret. Dixi quæ tunc mihi in mentem venerunt, confirmans potius quæ tu Laurentio inter diſputandum reſponderas, quàm nouum aliquid afferens. Sed non tibi hoc ſatis. efflagitas enim vt quanquam de his fuſius in ipſa quam adhuc parturio Platonis Ariſtoteliſq; concordia ſim ſcripturus, breui tamen ad te commentariolo perſtringam ea, quæ tunc tibi coràm de hac quæſtione ſum locutus, cùm fortè & Dominicus Beniuenius adeſſet vtriq; noſtrûm pro ſua & doctrina & integritate chariſſimus. Ego verò negare tibi quid poſſum? in re præſertim literaria, ſocio penè dixerim indiuiduo? Liceat autem mihi per te lingua politioris vindicem verbis vti quibuſdam nõdum fortaſſe Latij iure donatis. Quæ tamen ipſa rerum nouitas & quædam propè neceſſitas expreſſit, nec elegantioris ſtyli lenocinium quæras: vt enim Manilius inquit:

Ornari res ipſa negat contenta doceri:

Fuerunt igitur hæc ſi rectè memini, de quibus ſermonem habebamus.

CAPVT PRIMVM,

In quo Platonicorum rationes narrat, quibus volunt adſtruere vnum eſſe ſuperius.

ARiſtoteles multis in locis reſpondere hæc ſibijnuicem & æquali eſſe ambitu dicit, vnum ſcilicet & ens, verum item & bonum, ſed de his poſtea. Reſiſtit Academia cui placet vnum eſſe prius ente, prius aūt cùm dicunt & ſimplicius intelligi volunt & communius. Quare & Deum (cuius ſumma ſimplicitas) eſſe quidem vnum dicunt, non tamē eſſe ens. Intra terminos item vnius concludi primo omnium materiam, rudem, ſcilicet illam & informem. Quæ tamen extra (vt volunt) entis limites eſt. Tum illud afferunt non idem eſſe quod vni opponatur & quod enti: opponi autem enti quidem nihil, vni autem multitudinem: eadem igitur lege qua & oppoſita cenſeri duo illa, Ens & Vnum, vt non conuerti, nec reſpondere inuicem exiſtimentur.

CAPVT SECVNDVM,

In quo quærit vbi Plato de Ente & Vno ſit locutus, oſtenditq́ illius verba verè potius ſententiæ dicentis Vnum & Ens æqualia, quàm his qui volunt vnum eſſe ente ſuperius.

HIs illi rationibus innituntur, quas prinſquam diſſoluamus, non ab re fuerit, quid de hac quæſtione à Platone expreſſum inueniatur, in medium attuliſſe. De ente & vno, duobus locis inuenio Platonem diſputantem, in Parmenide, ſcilicet & Sophiſta: contendunt Academici vtrobiq; à Platone vnum ſupra ens poni: ego verò, hoc de Parmenide primum dixero, neq; toto illo Dialogo quicquā aſſeuerari, nec ſi maximè aſſeueretur, quiequam tamen ad liquidum inueniri, vnde Platoni dogma iſtiuſmodi aſcribamus: certè liber inter dogmaticos non eſt cenſendus, quippe qui totus nihil aliud eſt, quàm dialectica quædam exercitatio, cui noſtræ ſententiæ tantum abeſt, vt ipſa Dialogi verba refrāgentur, vt nullæ extent magis & arbitrariæ & violentæ enatrationes, quàm quæ ab his allatæ ſunt, qui alio ſenſu interpretari Parmenidem Platonis voluerunt: ſed omittamus omnes interpretes: ipſam inſpiciamus Dialogi ſeriem, quid ordiatur? quò tendat? quid promittat? quid exequatur?

Porrò ita ſe habet, cùm ab ea diſputatione, vnum ne ſint omnia, an ſint multa quæ ſunt? Socrates ad ideas diuertiſſet, multaq; ſuper his, à Parmenide ſciſcitaretur, reſpōdet Parmenides: Placere ſibi impetum illum, propenſionemq; animi ad res altiſſimas definiendas, cæterùm: Collige, inquit, te ipſum, diligentiusq; te, dum iuuenis es, in ea facultate exerce quæ inutilis multis videtur, vnde ab illis nugacitas, ſiue garrulitas nuncupata, alioquin veritas, te fugiet. Confeſſum autem apud omnes, quod & ſequētia manifeſtant, per hęc verba ab illo Dialecticam ſignificari, pòſt quæ cùm ita Parmenidem Socrates interroget, quis exercitationis huius modus eſt Parmenides? reſpōdet ille primò eum eſſe quem à Zenone audierat, tum particulariùs de hac re docens admonet, vt perſpicaci ſolertia circumſpiciat, non ſolùm quid conſequatur, ſi res aliqua ſit, ſed & quid conſequatur ſi non ſit: tum videat, quid conſequatur rem illam quā eſſe aut non eſſe ponimus, vt ſe reſpiciat vt alia, quid item alia vt ſe vt illam reſpiciunt.

Et cùm plura ille in hanc ſententiam, tum Socrates ita: Arduum opus affers nec te omnino intelligo: Sed cur ipſe aliquid non ponis, atq; iſto quem probas modo pertractas, quo mihi dilucidior huius rei fiat intellectus: Reſpondet Parmenides, hoc ſibi ſeni eſſe laborioſum. Denique Zeno faciendum hoc dicit eſſe Parmenidi, quando in paucorum conuentu eſt, alioquin parum decorè ait huiuſmodi quædā in celebritate multorum tractari à ſene, quoniam quotuſquiſq; nouerit tractationem huiuſmodi, & euagationem ad veritatem adipiſcendam eſſe neceſſariam, faciunt vel hæc verba Zenonis plenam fidem eius quod diximus. Quod enim Parmenides tracturus eſt, tale eſt, ſi credimus Zenoni, vt non ſit palam in multorum conſeſſu à ſene tractandum, at ſi vt illi volunt de diuinis ordinibus, de primo rerum omnium principio agit, quæ tractatio ſeni congruentior, aut erubeſcenda minùs. Sed citra omnem eſt controuerſiā, niſi noſipſos velimus fallere, id, circa quod verſaturus erat Parmenides, dialecticū eſſe negocium, neq; aliud ab eo Socrates poſtulauerat. Id autem iuuenilis potius quàm ſenilis officij Zeno iudicauerat. Quibus etiam teſtimonijs ſi nō credimus, ipſum percurramus

currramus dialogum, videbimuſq; nuſquam aliquid affirmari, ſed vbiq; ſolùm quæri hoc ſi ſit, quid conſequetur, quid item non ſit.

Occaſionem autem ſuæ ſententiæ de Ente & Vno hîc Academici occupati ſunt, quòd prima poſitione hoc ſe problemate exercet, vt videat ſi omnia ſint vnum, quidnam conſequatur, reſpondetq; futurum vt illud vnum quod eſſe ponimus, ſit impartibile, ſit infinitum, nuſquam ſit, & cùm id genus multa enumeret, affert & hoc inter alia: Futurum ſcilicet vt illud vnum non ſit ens. Attende autem etiam ſi hæc dialectica non ſit exercitatio, ſed ente vnoq; dogma tradatur, quantum hæc differant, aſſerere, ſcilicet vnum ſuper ens eſſe & hoc aſſerere futurum, vt ſi omnia ſint vnum, illud vnum ens non ſit: & de Parmenide ſatis.

Enimuerò in Sophiſta in hanc ſententiam potius loquitur eſſe vnum & ens æqualia, quàm eſſe vnum ente ſuperius. Hoc enim vbi explicet non inuenio. Illud multifariam ſignificat, vt per hæc verba: Nam ita conſiderans, cõfiteris neceſſarium eſſe eum qui aliquid dicit, vnum aliquid dicere, & mox eum verò qui non aliquid dicit, neceſſe eſt, neq; vnum quid, id eſt, nihil dicere. Hæc ille: Aequalia ergo apud eum, imò eadem ſunt non vnum & nihil, æqualia item vnum & aliquid. Poſt hæc item probat dici non poſſe, non ens eſſe vnum, atq; ita colligit: Ens non enti non accidit, ergo vnum non accidit non enti: loquitur autem de vno quod ſuprà dixerat æquale eſſe ei quod eſt aliquid: videtur igitur pro confeſſo habere vnũ eſſe ens. Sed eſto, demus Platonẽ hoc affirmaſſe quod certè nuſquã affirmauit. Age examinem⁹ in quẽ ſenſum dici verè potuerit, ipſius primùm Ariſtotelicæ ſententiæ in hunc modum fundamenta iacientes.

CAPVT TERTIVM,

In quo declarat, quomodo accipiatur ens ab Ariſtotele, cùm ipſum Vni æquale atque omnia ambiens facit.

Dictio hæc ens, de qua ambigitur vni ne æqualis ſit, duplicem accipi in modum poteſt. Primus eſt, vt cùm ens dicimus, omne id intelligamus quod eſt extra nihil, quomodo vſus eſt Ariſtoteles cùm vni ens æquale fecit. Nec dictionem abſq; ratione ſic vſurpauit: nã vt verè dicitur ſentire quidẽ vt pauci, loqui autem vt plures debemus. Sentimus enim & opinamur nobis, loquimur alijs, id eſt, multitudini, atque ideò loquimur vt intelligamur. Vulgus autẽ & quicunq; è medio, ita ens accipiunt vt omne id dicatur ens cui non deeſt eſſe, & quod dici nihil verè non poteſt. Sed & qui habiti ſapientiſſimi apud hos ipſos qui cõtrà ſentiũt dictione hac ita vſos inuenimus. Parmenides enim Pythagoreus cùm dixit vnum eſſe id quod eſt, Deum intellexit. Si Simplicio credimus alijſq; permultis qui tueri Parmenidem volũt aduerſus eos, qui illum calumniatur: quaſi omnia dixerit eſſe vnum. Vna enim voce reſpondent nunquam creditum à Parmenide non eſſe in rebus diuiſionem, multitudinem, pluralitatem. Quam ipſe alibi in ſuis poëmatis apertè confitetur, ſed cùm dixit vnum eſt quod eſt, iudicatum ab eo illud cui verè entis appellatio congruit, & quod verè eſt eſſe vnum tantùm, quod vnũ Deus eſt. Quare ſi Parmenidi credimus eiuſq; defenſoribus etiam Platonicis, vnũ ſupra eos eſſe non poteſt, niſi ſit ſupra Deum, tantumq; abeſt vt Deum eſſe ens neget Parmenides, vt ſoli Deo veràm entis appellationem concedat. Atque ita primæ rationis Platonicorum ſolutio nobis obiter occurrit.

Sed & Dionyſius Areopagita, quem qui contra nos diſputant, fautorẽ ſuæ ſententiæ faciunt non negabit verè à Deo apud Moſen dici: Ego ſum qui ſum, quod Græcè ita legimus ἐγὼ εἰμὶ ὤν, id eſt, ego ſum ens. Quin ipſemet cùm dicant, nihil ſiue non ens opponi enti, ſicut multitudo opponitur vni: Concedent neceſſariò illud quod non eſt ens, eſſe nihil ſiue non ens. Sicut quod non eſt vnum, eſt multum ſiue multitudo: quare ſi eandem ſeruant legem locutionis, fateantur oportet Deũ aut nihil eſſe, quod aures ipſę formidant, aut eſſe ens. Hoc modo ens cùm accipitur illud primũ axioma, & vniuerſale proloquium ſtatuimus de re qualibet, neceſſariò dici aut eſſe eam aut non eſſe, de nulla autem vtrunq; ſimul aut dici aut cogitari poſſe. Cùm ergo extra omnia nihil ſit præter ipſum nihil, ſi hoc modo acceptum ens ſolùm nihil à ſe excludit, omnia ambiat proculdubio neceſſe eſt. Quare plura eo ambire vnum non poteſt niſi ipſum ambiat nihil, quod Plato negat in Sophiſta. Cùm dicit nõ ens ſiue nihil vnum, dici non poſſe ſi neque ambit pauciora, vt ipſi volunt, æqualia ergo & ens & vnum.

CAPVT QVARTVM,

In quo declarat quo modo ente dici aliquid ſuperius poßit.

EXplicauimus alterum ex his modis quibus accipiens poſſe dicebamus, quo qui vtuntur, quemadmodũ rectè vti poſſunt, veriſſimè affirmant, nihil eſſe ente communius. Reſtat alterum explicemus, iuxta quem erit manifeſtũ poſſe nihilominus, & verè dici eſſe aliquid, qnod ſupra entis eminentiã collocetur. Nominũ alia cõcreta, alia abſtracta. Concreta, calidũ, lucens, candidũ, homo. Abſtracta, calor, lux, cãdor, humanitas. Eſt autẽ hæc vis illorũ & diuerſitas, vt quod abſtractũ dicitur: id notet quod à ſe tale eſt, non ab alio. Concretum ex aduerſo id ſignificet quod nõ à ſe, ſed alterius beneficio tale eſt. Sic lucens, luce lucet, candidum candore candidum, & homo humanitate eſt homo. Qnoniam verò nihil ſeipſum participat, neq; eadem conditio eidem rei & à ſe & alterius participatione ineſſe poteſt: Sequitur vt quod abſtractum dicitur, à concreto denominari non poſſit, quare non congruè dicitur candor candidus eſt, nigredo nigra eſt, imò ridiculus erit, qui talia enunciet: non quia candor niger ſit, aut calor frigidus, ſed quia tantum & ille à nigredine, & hic abeſt à frigiditate, vt quæcunq; candida ſint, illo candida ſint, & quæcunq; calent, huius participatione caleant. Quædam ergo negamus rei cuipiam ineſſe, aut quia illa non habet, vt cùm dicimus nigrum non eſſe album, aut quia excellentiori nota, & perfectiori ratione habet, quam nos habere eam ex tali locutione ſignificamus, vt cùm negamus albedinẽ eſſe albam, non quia nigra ſit, ſed quoniam non ſolùm ideò non eſt nigra, quia eſt alba, quod idem eſt dictũ, quia habet albedinem, ſed quia ipſa albedo eſt.

Veniamus ad noſtra, ens concreti nominis faciem habet: Idem enim dictum ens & id quod eſt: Cuius abſtractum videtur hæc dictio, Eſſe, vt ens dicatur quod ipſum eſſe participat. Sicut lucens dicitur quod lucem participat, & videns cui ineſt ipſum videre. Ad hanc ergo exactam entis ſignificantiam ſi reſpiciamus illud eſſe, negabimus ens, non ſolùm quod non eſt, & quod eſt nihil, ſed illud quod adeò eſt vt ſit ipſum eſſe, quod à ſe & ex ſe eſt, & cuius participatione omnia ſunt, ſicut non id ſolùm negabimus eſſe calidum quod eſt expers caloris, ſed quòd ipſe calor eſt. Tale autem eſt Deus qui eſt totius eſſe plenitudo, qui ſolus à ſe eſt, & à quo ſolo nullo intercedente medio ad eſſe omnia proceſſerunt. Hac igitur ratione verè dicemus Deum non eſſe ens, ſed ſuper ens & ente aliquid eſſe ſuperius, hoc eſt, Deum ipſum, cui quoniam vnius datur appellatio, conſequens inde vt vnum ſupra ens eſſe fateamur. Vocamus autem nunc Deum vnum, non tàm enunciantes quid ſit, quàm quomodo ſit omnia quæ eſt, & quomodo ab ipſo alia ſint. Vnum enim, inquit Dionyſius, dicitur Deus, quia vnicè eſt omnia. Rurſus vnum dicitur, quia ita principiũ omnium eſt quæ ſunt, ſicut omnium numerorum principium vnitas eſt. Quapropter ſi, vt volunt Academici, Plato in prima poſitione Parmenidis affirmat vnum eſſe ente ſuperius, non erit illud vnum aliud quàm Deus, quod & ipſi fatentur communi conſenſu, aſſeuerantes de primo rerum omnium principio ibi à Platone tractari.

At dicet quiſpiam hac ſaltem ex parte diſcors erit Ariſtoteles à Platone, quod Ariſtoteles nunquam ita ens accipit, vt ſit ſub vno, Deumque non comprehendat, quod Plato facit. Hoc qui dicunt, Ariſtot. non legerunt, facit enim & ipſe hoc, & longè clarius quàm Plato. Nam ſexto primæ philoſophiæ libro ait diuidi ens in ens per ſe, & ens per accidens. Cùm ens per ſe in decem genera, dubinm nullum apud bonos interpretes ſub hoc ente, Deum non contineri, qui neque eſt ens per accidens, neque ſub vllo decem generum continetur, in quæ diuiditur ens per ſe. Vulgata item apud Peripateticos eſt illa diuiſio, qua dicitur ens diuidi in ſubſtantiam & accidens. Quod cùm ſit ita, accipimus ens vt Deus ſupra ens ſit, & non ſit ſub ente, quemadmodum docet Thomas primo libro commentariorum in theologicas ſententias. Adijciam & hoc iniuria gloriari quoſdam Platonicos, quaſi myſterium habeant Ariſtoteli ignotum, cùm dicunt, dnas eſſe proprias Dei appellationes, vnum ſcilicet, & bonum, atque ita bonum & vnum ante ens eſſe. Sicut enim oſtendimus non latere Peripateticos quomodo ſupra ens Deus intelligi poſſit, poſſumus & hoc oſtendere duo in primis hæc nomina boni ſcilicet, & vnius Deo Ariſtotelem dediſſe. Nam duodecimo libro primæ philoſophiæ poſtquàm de toto ente ſeparatiſq; mentibus

tibus

tibus diſputauit,quærit poſtremò (quaſi poſt omnia ad Dei ſolius proprietates inueſtigandas conuerſus) an præter bonum,quod quaſi in exercitu in entium vniuerſitate eſt, ſit bonum aliquid ſeparatum, quaſi in duce huius exercitus, idque eſſe determinat quòd bonum Deus eſt, de quo conſequenter eodem capite vnitatem probat in eius teſtimonium, poſt validas rationes illud etiam citans Homeri, εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς. Vbi ergo falſus?vbi diſcors à Platone eſt Ariſtoteles, vbi prophanus? vbi de Deo minus quàm deceat honorificè ſentiens?

CAPVT QVINTVM.

In quo declarat qua ratione multa Deo adſcribant Peripatetici, quæ de eo negant Platonici, docetq́ quónam pacto per quatuor gradus ad caliginem aſcendamus, quam Deus inhabitat.

SOluamus nunc rationes Platonicorum,quibus non eo modo,eui & nos concordamus, ſed abſolutè aduerſus Ariſtotelem vnum contendunt eſſe ente ſuperius, & quanquam ſatis ex ſuperioribus ſoluta ſit prima ratio, qua dicebatur Deus vnum, non tamen ens: fuerit tamen operæpretium digredi latiùs vt oſtendamus cur non ſolùm à diuerſis vtpote Platonicis & Peripateticis, ſed ab eodem ſæpè authore de Deo, & verè affirmentur, & verè negentur. Deus omnia eſt,& eminentiſſimè atque perfectiſſimè eſt omnia. Quod non erit niſi ita in ſe claudat omnium perfectiones vt quicquid ad imperfectionem ſpectat in rebus à ſe reijciat: poſſumus autem quicquid imperfecti rationem habet in his quę ſunt,duplici capite definire. Alterum eſt,cùm quid in re eſt quod in genere illius rei minus perfectum eſt. Alterum cùm perfectum ſuo quidem in genere eſt, ſed ideò non ſimpliciter perfectum, quoniam vnius tantùm generis perfectionem habet, & multa ſunt extra ipſum genera ſuis perfectionibus honeſtata quæ in illo includuntur. Exemplum primi:Cognitio ſenſualis non ideò ſolùm imperfecta eſt,quia cognitio tantùm eſt,& non eſt appetitio,ſed quia & imperfecta cognitio eſt: tum quia organo eget bruto & corporali, tùm quia extrema ſolùm attingit rerum,ad intima,id eſt,ad ſubſtantiam non penetradit. Cognitio item humana, quæ rationalis dicitur,imperfecta cognitio eſt, quia vaga, incerta, mobilis,laborioſa, adde intellectualem cognitionem mentium diuinarum, quas theologi vocant angelos,& ipſa etiam imperfecta cognitio eſt:Vel ob id ſaltem,quod extra ſe quærit,quod intra ſe, ſcilicet plenè non poſſidet,hoc eſt,veritatis lucem qua eget & qua perficitur. Accipe vitam. Vita ea quæ eſt in plantis, imò quæ in omni corpore eſt, non ideò ſolùm imperfecta, quia vita eſt tantùm & non cognitio, ſed quia non pura vita: potiùs autem viuificatio quædam ab anima in corpus deriuata, ſemper fluens, ſemper admixta morti,magis denique mors vocanda quàm vita.Incipimus enim ſi fortè neſcis, tunc mori cùm primum incipimus viuere, & mors vita protenditur, tuncq; primum deſinimus mori, cùm à corpore mortis huius per carnis mortem abſoluimus. Sed nec perfecta vita eſt angelorum, quam niſi perenniter viuificus radius diuinæ lucis foueret, in nihilum tota dilaberetur, eadem ratio in cæteris.

Cùm ergo Deum cognoſcentem, Deum viuentem facis,illud primum attende vt vita & cognitio quæ illi aſſeribitur, his omnibus detrimentis libera intelligatur. Sed non hoc ſatis. Reſtat enim altera imperfectio cuius exemplum hoc: Concipe vitam perfectiſſimam,quæ ſcilicet tota ſit vita, & pura vita, nihil habens mortale,nihil mortis admixtum,quę nullo egeat extra ſe per quod duret ſtabilis & permaneat.Concipe item cognitionem qua & omnia & ſimul perfectiſſimè cognoſcantur. Adijce & hoc cognoſcentem ſcilicet,in ſe omnia hæc cognoſcere,vt non extra ſe quęrat veritatem, quam cognoſcat,ſed ipſe ipſa ſit veritas, adhuc horum vtrunq; quanquã ſuo in genere perfectiſſimũ.& tale vt extra Deum eſſe nõ poſſit: Sic tamen acceptum & ab inuicẽ diſtinctum,Deo indignum eſt.Deus enim omnimoda & infinita perfectio eſt, ſed nõ ideò tãtùm omnimoda & infinita, quia omnes particulares perfectiones atq; infinitas tales in ſe comprehendat. Tunc enim neq; ipſe eſſet ſimpliciſſimus, neq; infinita eſſent,quæ in eo ſunt, ſed eſſet infinitũ vnum ex multis infinitis numero finiris autem perfectione collectum:quod aut dicere aut cogitare de Deo prophanũ eſt. At verò ſi vita quæ perfectiſſima quidem vita eſt, ſed vita eſt tantùm, & nõ eſt cognitio:Itemq; ſi

appetitio ſiue voluntas perfectiſſima quidem voluntas, ſed voluntas tantùm & non vita, neq; cognitio eſt. Similiaq; alia in Deo collocentur manifeſtè futurũ eſt, vt diuina vita finitæ ſit perfectionis, quoniam eam habet perfectionem quæ vitæ eſt, non habet eam quæ cognitionis, quæ appetentiæ: tollamus ergo à vita non id ſolùm quod eam imperfectam vitam facit, ſed quod facit eam vitam tantùm & à cognitione ſimiliter alijs nominibus, quibus Deum appellamus, tuncq; quod ex omnibus remanebit neceſſariò, tale erit, quale Deum intelligi volumus, vnum ſcilicet, perfectiſſimum, infinitum, ſimpliciſſimum. Et quoniam vita ens quoddam eſt ſapientia, item ens quoddam pariterq; & iuſtitia, vtique ſi particularitatis & terminationum conditionem his adimas. Quod ſupérerit non hoc aut illud ens erit, ſed ipſum ens, ſed ſimpliciter ens, ſed vniuerſale ens, non prædicationis vniuerſalitate, ſed perfectionis. Similiter ſapientia bonum quoddam eſt, quia hoc ſcilicet bonum, quod eſt ſapientia & non eſt illud bonum quod eſt iuſtitia. Tolle (vt inquit Auguſtinus) hoc, tolle illud, id eſt, particularem hanc, tolle limitationem per quam ſapientia ita eſt bonum quod eſt ſapientia, quod non eſt bonum quod eſt iuſtitia, pariterque iuſtitia ſic habet iuſtitiæ bonitatem, vt non habeat eam, quæ eſt ſapientia. Tuncq; in ænigmate faciem Dei videbis, id eſt, omne bonum, ipſum bonũ, ſimpliciter bonum, omnis boni bonum. Ita vita ſicut ens quoddam eſt, ita eſt vnum quoddam: eſt enim perfectio vna, pariterq; ſapientia perfectio vna eſt. Abijce particularitatem, remanet non hoc aut illud vnum, ſed ipſum vnum & ſimpliciter vnum.

Cùm ergo Deus ille ſit, qui vt à principio dicebamus ablata omnium imperfectione, omnia eſt: certè cùm à rebus omnibus & quæ ſub ſuo genere imperfectionem, & ſui generis particularitatẽ abdicaueris, id quod remanet, Deus eſt: Deus ergo ipſum ens, ipſum vnum, ipſum bonum ſimiliter, & ipſum verum. Duos iam gradus promouimus ad caliginem aſcendentes quam Deus inhabitat, à diuinis nominibus omnem purgantes maculam, quæ ex rerũ eſt ſignificatarum imperfectione. Adhuc duo superſunt gradus, quorum alter nominũ arguit deficientiam, alter noſtræ intelligentiæ accuſat infirmitatem. Hæc nomina, ens, verum, vnum, bonum, concretum, quid dicunt & quaſi participatum. Quare rurſus dicimus Deum ſuper ens, ſuper verum, ſuper vnum, ſuper bonũ eſſe, quia ſcilicet ipſum eſſe eſt ipſa veritas, ipſa vnitas, ipſa bonitas. Verùm adhuc in luce ſumus, Deus autem poſuit tenebras latibulum ſuum. Ad Deum ergo nondum peruentum eſt, donec enim quod de Deo dicimus, etiam intelligimus & comprehendimus. In luce verſari dicimur, & tanto minora de Deo & loquimur & ſentimus, quanto infinita ſua diuinitate capacitas noſtræ intelligentiæ minor eſt. Ad quartum igitur gradum conſcendentes intremus ignorantiæ lucem, & diuini ſplendoris caligine exoculati clamemus cum Propheta: Defeci in atrijs tuis Domine. Hoc vnum de Deo poſtremo dicentes, eſſe ipſum intelligibiliter & ineffabiliter ſuper id omne quod nos de eo perfectiſſimũ vel loqui poſſumus vel concipere: tunc ſuper ipſam etiam quam conceperamus vnitatem, bonitatem, veritatem, ſuperq; ipſum eſſe, Deum eminentiſſimè collocantes.

Huc reſpiciens Dionyſius Areopagita, poſtea omnia, quæ in ſymbolica theologia in theologicis inſtitutionibus, & quæ de diuinis nominibus, & de myſtica ſcripſerat theologia, poſtremò in calce eiuſdẽ libri quaſi qui iam in caligine eſſet, & vt poterat de Deo ſanctiſſimè loqueretur, ſic poſt quædam alia ad idem attinentia exclamauit: Neq; veritas eſt, neque regnum, neq; ſapientia, neque vnum, neq; vnitas, neq; deitas, aut bonitas, neque ſpiritus eſt, quantum ſcire ipſi poſſumus, neque Filij, neque Patris eſt denominatio, neque aliud aliquid ex his quæ nobis aut alteri cuiquam in mundo ſunt cognita, neque aliquid eorum quæ non ſunt, neque eorum quæ ſunt, eſt: neque ea quę ſunt, illam ſciunt ſicut ipſa eſt, neq; ſcit ipſa quæ ſunt ſicuti ſunt, neque ſermo ipſius eſt, neque nomen, neque ſcientia, neq; tenebrę, neq; lux eſt, neq; error, neq; veritas, neq; eſt ipſius vlla omnino poſitio, neq; ablatio: Hæc vit ille diuinus ad verbum.

Recolligamus quæ diximus, videbimusq; In primo nos gradu diſcere Deum non eſſe corpus, vt Epicurei, neq; formam corporis, vt illi volunt, qui Deum aſſerunt animam eſſe cœli vel vniuerſi, quod & Aegyptij, vt ſcribit Plutarchus, exiſtimârunt, & Varro Theologus Romanus, vnde vtriſque magnum fomentum idololatriæ, vt alibi declarabimus: ſed & quidam ſunt ex Peripateticis adeò ſtolidi vt hanc veram &

Ariſtotelis ſententiam eſſe confirment. Vide quantum à vera hi Dei cognitione deficiunt, in carcere quaſi in calce quieſcentes, & tunc ſe ad Dei faſtigia credentes peruenisse, cùm humi adhuc iacentes pedem verſus eum nondum mouerunt: ſic enim nec perfecta Deus vita, neq; ens perfectũ, neq; perfectus etiam eſſet intellectus, ſed profanam hanc opinionem quinta decade noſtræ concordiæ latè inceſſuimus.

Diſcimus in ſecundo gradn, quòd pauciores rectè aſſequuntur, & in quo falli poſſumus magis ſi à vero intellectu paululum deulauerimus, Deum ſcilicet, nec eſſe vitã, nec intellectum, neq; intelligibile, ſed melius aliquid atq; præſtantius omnibus his. Nomina enim hæc omnia particularem dicunt perfectionem, qualis nulla in Deo eſt. Quod reſpicientes & Dionyſius & deinde Platonici in Deo & vitam, & intellectum, & ſapientiam, atq; his ſimilia eſſe negant, ſed quoniam totam horum perfectionem (quæ in his multa & diuiſa eſt) Deus ipſe ſua vnica perfectione, quæ eſt ſua infinitas, ſua deitas, quæ ipſe eſt, in ſe vnit & colligit, non ſicut vnum ex illis multis, ſed vnum ante illa multa. Ideò quidam alij & præſertim Peripatetici, quos quantum licet ferè in omnibus imitantur Pariſienſes theologi, hæc omnia in Deo eſſe concedunt. Quod dicentes atq; credentes non ſolùm rectè dicimus & credimus, & cum ijs concorditer qui illa negant, ſi illud nobis ſemper Aurelij Auguſtini fuerit ante oculos: ſapientiam Dei non plus eſſe ſapientiam quàm iuſtitiam, & iuſtitiam Dei non plus eſſe iuſtitiam quàm ſapientiam, vitamq; pariter nõ potius in eo eſſe vitam quàm cognitionem, nec cognitionem magis cognitionem quàm vitam. Omnia enim hæc in Deo ſunt, vnum non per confuſionem, aut commiſtionem, aut quaſi diſtinctorum mutuam penetrationem, ſed per ſimplicem ſummam ineffabilem fontalem vnitatem: In qua omnis actus, omnis forma, omnis perfectio, ſicut in primo eminentiſſimo duce, penitiſſimis diuinæ infinitatis theſauris, ita ſuper omnia, & extra omnia excellenter eſt concluſa, vt ſit tamen non ſolùm omnibus intima, ſed magis vnum cum omnibus quàm ipſa ſint ſecum, deficiunt profectò verba & minus omnino etiam quàm concipitur.

Sed vide, mi Angele, quæ nos inſania teneat. Amare Deum dum ſumus in corpore plus poſſumus quàm vel eloqui vel cognoſcere: Amando plus nobis proficimus, minus laboramus, illi magis obſequimur. Malumus tamen ſemper quærendo per cognitionem nunquam inuenite quod quærimus, quàm amando poſſidere. Id quod non amando fruſtrà etiam inueniretur, ſed redeamus ad noſtra. Euidenter tibi iam patet quonam pacto cùm Deus aliàs & mens, & intellectus, & vita, & ſapientia nuncupetur, rurſus aliquando ſuper hæc omnia collocetur: vtrunq; tamen & verè & conſonè comprobetur. Nec propterea Platonem ab Ariſtotele diſſentire, quòd ille in ſexto de Republ. libro, Deum, quem ibi vocat ideam boni, ſuper intellectum & intelligibilia ſtatuat, dantem illis quidem vt intelligant, his autem vt intelligantur. Hic autem ſcilicet Ariſtot. ſæpe Deum & intellectum & intelligentem & intelligibile vocat. Nam & Dionyſ. Areopagita cùm idem dicat quòd Plato, non tamen negabit etiam cum Ariſtotele, Deum ſeipſum & alia non ignorare. Quare ſi ſe intelligit, & intellectus, & intelligibilis eſt, cognoſcit enim, & cognoſcitur neceſſariò, qui ſeipſum cognoſcit, & tamen ſi quaſi particulares, vt dixi, has perfectiones accipiamus, aut cùm intellectum dicimus naturam, ſignificemus quæ ad intelligibile, quaſi ad aliud extra ſe tendat, nihil minus quàm Platonici, Ariſtoteles etiam Deum & intellectum, & intelligibile eſſe conſtantiſſimè ſit negaturus.

In tertio gradu plus aliquid nobis dum tenebris propinquabamus illuxit, vt non ſolùm non imperfectum, & quaſi mancum aliquid ens Deum impia cogitatione fingamns, quale eſſet ſi vel corpus, vel corporis anima, vel conſtitutum ex eis animal diceretur, neque item particulare aliquod genus, quanquam perfectiſſimum, quaſi humana ſapientes eam faciamus, vt ſi vel vitam dicamus vel mentem, vel rationem, ſed etiam eo quod vniuerſalia indicant nomina, quæ omnia ambiunt vno ſcilicet vero, ente & bono melius eſſe cognoſcamus.

In quarto gradu non ſolùm ſupra illa, ſed ſupra omne nomen quod formari ſupra omnem notionem, quæ concipi à nobis poſſit, ipſum eſſe ſciebamus. Tunc primum ipſum aliquo modo ſcientes, cùm eum omnino neſciebamus. Ex quibus colligi illud poteſt, nõ ſolùm eſſe Deum, vt dicit Anſelmus, quo nihil maius cogitari poteſt, ſed id eſſe, quòd infinitè maius eſt omni eo qnod poteſt excogitari: vt verè dixerit iuxta He-

braicam

Digitized by Google

braicam literam Dauid Propheta: Tibi ſilentium laus. Hæc pro ſolutione primæ rationis dixerimus, vnde magna etiam aperitur feneſtra legitimæ intelligẽtiæ librorum Dionyſij qui de myſtica theologia, & de diuinis nominibus inſcribuntur. In quibus illud cauendum, ne aut minora faciamus quàm ſint quæ ille ſcripſit, ſunt autem maxima, aut dum paruum exiſtimamus omne quod intelligimus, ſomnia nobis & inextricabilia commenta confingamus.

CAPVT SEXTVM,

In quo ſecundam ſoluit rationem Platonicorum de prima, ſcilicet materia.

QVod verò obijcinnt de prima materia, friuolum eſt. Illa enim quatenus ens eſt, eatenus vna eſt, quinimò ſi Platonis ſectari verba ad vnguem volunt, concedant oportet vnius illam habere minus rationem quàm entis. Neque enim Plato vult eam eſſe prorſus nihil, alioquin quomodo receptaculum formarum, quomodo nutrix, quomodo natura quædam & reliqua erit, quæ eam eſſe in Thimæo ille confirmat. Nõ eſt igitur nihil, id eſt, non omnino entis expers ſi Platoni credimus, qni tamẽ eandem in Philebo vocat non ſolùm multitudinem, quæ vt ipſi volunt opponitur vni, ſicut nihil opponitur enti, ſed infinitum. Multitudo autem ſi ſit finita, non omnino fugit rationes vnius, quoniam qua finita eſt, vna eſt, at infinita multitudo ita omnino vnius naturam non habet, ſicut nec termini. Materia ergo prima ſecundum Platonem magis ens qnàm vna, quàm qui contra diſputant, vt vnum ente ſuperius comprobarent ens non eſſe, & tamen vnum eſſe dicebant. Iamblicus item Platonicus in eo libro quẽ facit de ſecta Pythagorica, materiam primam vocat dualitatem, eò quòd dualitas prima ſit multitudo, & reliquarum omnium multitudinum radix. Materia ergo prima, ſecundùm enim qui magnus adeò inter Platonicos eſt, vt diuinus vocetur, non ſolùm non vna, ſed multitudo, ſed radix omnis quæ in rebus multitudinis eſt. Hæc diximus ſua illis obiectantes. Cæterùm neq; vnitatis expers omnino eſt illa ſicut neq; eſſe. Exactam autem vnitatem ab eadem à qua & eſſe recipit forma, prætereo quæ de vnitate eius vel affirmatiua vel negatina diſputantur, quæ omnia his notiſſima, qui vel vnam cum Ariſtotele deambulatiunculam fecerint.

CAPVT SEPTIMVM,

In quo tertiam ſoluit rationem Platonicorum de multitudine, oſtenditq́; dicentibus vnum eſſe Ente communius, aliquid eſſe concedendum, quod Plato negat.

FAlluntur autem plnrimùm in tertia ratione. Non enim eo modo opponitur multitudo vni, quo modo opponitur non ens enti. Hæc enim contradictoriam habẽt oppoſitionem, illa aut priuatiuam aut contrariam, de qua re latè diſputant Ariſtotelici decimo lib. primæ philoſophię. Sed videant quas ruinas incidant qui vocantur Platonici, & vnum dicunt ente ſuperius. Certum eſt quotiens duo ita ſe habent genera, vt ſub altero tantùm ſub communiori alterum ſit, fieri poſſe vt aliquid inferioris ambitum effugiat, quod tamen non effugiat ſuperioris. Hoc enim eſt quare illud dicitur eſſe communius. Exemplum in promptu, quia animal cõmunins eſt homine, poteſt fieri vt aliquid non ſit homo, ſiue non homo, quod tamen ſit animal, pari ergo ratione ſi ſit vnum ente communius, fieri poterit vt aliquid ſit non ens ſiue nihil, quod tamen ſit vnum, atque ita de non ente vnum prædicabitur, quod expreſsè in Sophiſta confutat Plato.

CAPVT OCTAVVM,

In quo declarat quomodo quatuor hac Ens ſcilicet, Vnum, Verum & Bonum in omnibus ſint, quæ ſunt poſt Deum.

VEriſſima ergo ſententia eſt quatuor eſſe quæ omnia ambiunt, ens, vnum, verum, & bonum. Si ita accipiantur vt illorum negationes ſint nihil, diuiſum, falſum & malum. Addita ſunt his quatuor duo alia: Aliquid ſcilicet, & res, à poſterioribus Auicennam ſecutis, qni multis in locis philoſophiam Ariſtotelis interpellauit, vnde ſunt illi cum Auerroë magna bella pugnata: ſed quantum ad hoc ſpectat, parua in re diſcordia. Diuidunt enim hi quod ſub vno intelligitur, in vnum & aliquid, qnod à Platone non abhorret, qui in Sophiſta inter has communiſſimas dictiones enumerat aliquid,

quid,& quod ſub ente continetur,partiſitur in ens & res,ſed de his alibi, quatuor hæc vt cœptum proſequamur. Aliter ſunt in Deo,aliter in his quæ ſunt poſt Deum, quandoquidem hæc Deus habet à ſe,alia habẽt ab eo. Videamus primò quomodo inſunt rebus creatis,omnia quæ ſunt poſt Deum, habent cauſam efficientem,exemplarem & finalem,ab ipſo enim,per ipſum, & ad ipſum omnia. Si igitur res conſideramus vt à Deo efficiente conſtituuntur,ſic entia dicuntur, quia illo efficiente eſſe participant, ſi vt exemplari ſuo quam vocamus ideam ſecundùm quam illas condidit Deus quadrant & reſpondent,veræ dicuntur. Vera enim imago Herculis dicitur, quæ vero Herculi conformatur. Si vt ad eum tanquam ad finem vltimum tendunt, bonæ dicuntur. Si verò vnaquæq; res ſecundùm ſe abſolutè accipitur,vna cognominatur.

Eſt autem hic ordo vt primum vnumquodq; ſub entis ratione concipiatur, quoniam prius efficit agens vnumquodq; quàm illud in ſe ſit aliquid, alioqnin nõ ſecundùm totum quod eſt eſſet ab agente. Quo fit vt nihil ſit poſt Deum, quod concipientes hoc de eo non intelligamus quod eſt ens ab alio, ens finitum,ens participiatum, ſuccedit enti vnum: Tertia eſt veritas, quia poſtquam eſt aliquid in ſe, videndum eſt an ſit tale quale eſt exemplar ad quod fuit formatum,cui ſi ſimile inuenitur, reliquum vt in illud vtpote affine atq; cognatum per bonitatẽ ſe conuertat. Aequali autem hæc eſſe ambitu quis non videat, da aliquid eſſe certè & vnum eſt. Nam qui vnum non dicit nihil dicit (vt ait Plato in Sophiſta) Eſt enim illud quicquid eſt à ſe indiuiſum & ab alijs diuiſum, quæ non ſunt ipſum. Hoc autem cùm dicimus,intelligimus vnum, ſiue vt Platonis verbis loquamur, eſt idem ſibi & ab alijs alterum, quod vnicuiq; rei congruere in eodem dialogo ipſe confirmat: Verum eſt etiam neceſſariò: Nam ſi eſt homo,vtiq; verus eſt homo,idemq́; dictu hoc non eſſe verum aurum,& non eſſe aurum: nam cùm dicis verum aurum non eſt,hoc ſignificas, videtur quidem aurum & eſt aliquid ſimile auro,ſed non eſt aurum. Propterea Aurelius Auguſtinus definiens in ſoliloquijs,quid ſit verum: Verum eſt,id quod eſt quod non ita accipi debet vt idem ſit ens & verum. Sunt enim licet re idem, ratione tamen & definitione diuerſa,quare vnum per aliud finiri non debet: ſed hoc exprimere voluit Auguſtinus tunc dici rem veram, cùm eſt id quod vocatur & eſſe dicitur, vt tunc verum eſt aurum, cùm aurum eſt,& non aliud eſt quàm aurum. Hoc eſt ergo quod dixit,verum eſt id quod eſt,quod quidam non aduertentes calumniam faciunt diffinitioni.

Similiter autem & bonum eſt,quia quicquid eſt,quatenus eſt,bonum eſt: & longè errat Olympiodorus,mea quidem ſententia,ſic credens probare aliud eſſe bonum & ens,quoniam bonum ſimpliciter deſideramus. Non eſt autem eſſe ſimpliciter,ſed benè eſſe,ideoq́; fieri poſſe,vt ſi malè ſit nobis,nõ eſſe deſideramus: nam vt illud omittamus,an quibus malè & miſerè eſt,recto & naturali deſiderio appetere poſſunt vt non ſint: non aduertit ille ſicut multiplex eſt eſſe,ita multiplicem eſſe bonitatem. Eſt enim primo eſſe naturale rerum,vt homini eſſe hominem, leoni eſſe leonem, lapidi eſſe lapidem,quod eſſe & naturalis bonitas indiuiduè ſequitur. Sunt alia eſſe, quæ aduentitia dici poſſunt,vt homini eſſe ſapientem,eſſe pulchrum,eſſe ſanum,quemadmodum autem ſapiẽtia & pulchritudo,alia entia ſunt ab humanitate, ita alia bona ſunt. Aliud enim bonum humanitas qua homo eſt homo, aliud bonum ſapientia, qua non iam homo,ſed homo ſapiens euadit, ſicut & hæc aliud, & illa aliud ens, & eſt, & dicitur. Sicut ergo omnia appetunt bonum, ita omnia appetunt eſſe: & primo quidem eam appetunt bonitatem,quæ eſſe naturale conſequitur,quoniam hæc fundamentum ſequentium bonitatum,quæ illi omnes aduenĩũt,vt ſine illa ſtare non poſſint. Quomodo enim erit felix,qui omnino non erit verum,non illa eis ſufficit bonitas,quam tunc adipiſcuntur cùm primùm ſunt, ſed cupiunt accedere & reliquas, quæ illam primam abſoluant & exornent. Sicut autem verè dicimus præter primam ab eis bonitatem alias appeti bonitates, ita verè dicere poſſumus præter primum eſſe deſiderari ab eis alia eſſe, quia aliud eſt eſſe felicem, aliud eſſe hominem. Et ſi quis det fieri poſſe, vt quis nolit eſſe, ſi non ſit felix, non ſequetur (vt putat Olympiodorus) aliud eſſe bonum,aliud ens,ſed aliud eſſe ens hominem, aliud felicitatem, pariterq́; aliam hominis bonitatẽ,aliam felicitatis: quarum alteram,id eſt,primam homo non vult, niſi habeat & ſecũdam: omitto an eadem ratione aliquid bonum ſimpliciter dicatur, & ens ſimpliciter,an quod ens dicitur,ſimpliciter bonum tale, & quod bonum ſimpliciter,

ens

ens tale dicatur (non enim hic omnia diſputandi locus) verè ergo dicebamus vnumquodq; quod eſt,catenns eſſe bonum quatenus eſt. Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat,& erant valde bona. Quid ni,à bono Opifice ſunt,qui ſui ſimilitudinē omnibus imprimit quæ ſunt ab ipſo. In entitate igitur rerum admirari potētiam efficientis poſſumus Dei,in veritate venerari artificis ſapientiam, in bonitate reclamare amantis liberalitate,in vnitate ſuſcipere conditoris vnicam,vt ſic dixerim,ſimplicitatem. Quæ vnumquodq; ſibi tum omnia inter ſe inuicē, tum ad ſeipſum vniuit omnia, ſic vnumquodq; ad ſuimet,ad aliorum,ad Dei poſtremò vocans amorem.

Examinemus & eorum oppoſita an æquali ſimiliter ambitu ſint,falſum & nihil idē eſſe oſtendunt quæ ſuprà diximus. Malum & nihil ſi differre dicamus, reclamabnnt philoſophi pariterq; theologi. Quare & facere malum nihil eſt facere,diciq; ſolet mali non eſſe cauſam efficientem,ſed deficientem,vnde illorum inſania confutatur, qui duo principia poſuerunt,alterum bonorum,alterum malorū, quaſi efficiens aliquod principium mali eſſet: ſed diuidere rem idem eſt quod deſtruere,nec ita poſſumus rei cuipiam ſuam & naturalem vnitatem adimere, vt nihil minus illius eſſe in ſua integritate remaneat.Non enim totum eſt ſuæ partis,ſed illud vnum quod diſſultat ex partibus,vt docet Ariſtot. 8.lib.primæ philoſophiæ.Quare ſi in partes diuidas totum, partes remanent quidem,totum autem quod diuiditur,ipſum non remanet, ſed deſinit eſſe actu, & potentia tantùm eſt: ſicut partes,quæ prius erant potentia, tunc eſſe actu incipiunt,quippe quæ prius cùm erant in toto,vnitatem propriam actu non habebāt, quam tunc primum ſortiuntur,cùm ſeparatè à toto ipſo per ſe ſubſiſtnnt.

CAPITVLVM NONVM,

In quo declarat quomodo illa quatuor in Deo ſint.

EXaminemus rurſus qnaliter hæc ſunt in Deo, cui nō inſunt in reſpectu ad cauſam quam non habet (ipſe enim omnium cauſa à nullo eſt) duplici autem ratione in Deo poſſunt conſiderari,ant quatenus aliorum cauſa eſt, quæ diſtinctio creatis rebus non conuenit,quantum ad præſens negotium attinet, quoniam Deus ſic eſſe poteſt vt non ſit cauſa. Alia non ſic eſſe poſſunt vt non ſint: ab eo igitur Deum primitus ſic concipimus vt ſit vniuerſitas omnis actus,plenitudo ipſius eſſe, quam intelligentiam ita ſubſequitur vt ſit vnus,vt neq; oppoſitum concipi poſſit. Vide quantum aberrent, qui plura prima principia fingnnt, plures deos. Statim & veriſſimum eſt, quid enim habet quod appareat eſſe, & non ſit qui eſt ipſum eſſe, conſequens certè vt ſit & ipſa veritas,ſed & ipſa bonitas erit,boni enim tres conditiones,vt ſcribit Pluto in Philebo, vt ſit perfectnm,ſufficiens,expetendum.Erit autem hoc quod tale concipimns perfectum,quia illi nihil deerit,qui eſt omnia: erit ſufficiens,quia illud poſſidentibus,nihil deerit,in quo inuenient omnia: erit expetendum, quia ab illo & in illo ſunt omnia, quæ expeti aliqua ratione poſſunt: Deus ergo pleniſſima entitas,indiuidua vnitas,ſolidiſſima veritas,beatiſſima bonitas. Hæc ni fallor eſt illa τετρακτὺς, id eſt, quaternitas per qnam Pythagoras iurabat,vocabatq; principium ſemper fluentis naturæ, principium enim,hæc quæ vnus ſnnt Deus,omnium eſſe demonſtrauimus: ſed & iuramus per ea quæ ſancta, quæ firma, quæ diuina ſunt, quid illis aut firmius, aut ſanctius aut diuinius?

Quod ſi Deo, vt rerū cauſa eſt, appellationes has qnatuor aſſignemus,ordo totus inuertitur.Primò enim vnus erit,quia prius in ſe intelligitur, quàm intelligatur vt cauſa: ſecundò erit bonus: tertiò verus: quartò ens. Nam cùm cauſa quæ dicitur finis, prior eſt ea quæ eſt exēplaris,& exemplaris prior efficiente. Primùm enim appetimus habere quo ab iniuria tempeſtatum protegamur,tùm idæam domus mente concipimus: poſtremò in materia, illam extrinſecùs efficiendo formamus. Quare ſi quemadmodum ſuperiori capite definiuimus bonum ad cauſam finalem, verum ad exemplarem,ens ad efficientem ſpectat,Deus vt cauſa eſt: Primò boni,tum veri, poſtremò entis rationem habebit, quæ omnia hîc breniter perſtringimus, fœta alioquin quæſtionum multarum atqne magnarum.

CAPVT DECIMVM,

In quo totam diſputationem ad vitæ inſtitutionem & morum emendationem conuertit.

VErùm ne alijs potins quàm nobis diſputemus, illud curandum, ne altiſſima perſcrutantes, in humili, id eſt, indigna his conditione viuamus, quibus cœlitùs datum vt indagare cœleſtium etiam rationes poſſimus: Sed illud aſſiduè meditandum, hanc noſtram mentem, cui diuina etiam peruia ſunt, ex mortali ſeminio eſſe nõ poſſe, neque felicem alibi quàm in diuinorum poſſeſſione futuram, tantoq; magis dum hic quaſi aduena peregrinatur propinquare felicitati, quanto poſthabita cura terrenorum ad diuina ſe magis erigit & accendit. Admonere autem in primis nos præſens diſputario videtur, vt ſi eſſe beati volumus, beatiſſimũ omnium imitẽtur Deum, vnitatem in nobis, veritatem, bonitatemq; poſſidentes. Vnitatis pacem turbat ambitio, & ſibi hærentem animum extra ſe rapit, & in diuerſa quaſi lacerum trahit atque diſcerpit. Veritatis ſplendorem & lucem in cœno, in caligine voluptatum quis non amittet? bonitatem furaciſſima nobis furatur cupiditas, id eſt, auaritia. Bonitatis enim pecũliare hoc, communicare alijs bona quæ poſſides. Quare cùm quæreret Plato, cur Deus condidit mundum, reſpondens ipſe ſibi bonus, inquit, erat. Hæc ſunt illa tria, ſuperbia ſcilicet vitæ, concupiſcentia carnis, & concupiſcenria oculorum, quæ vt ſcribit Ioannes, ex mundo ſunt, & non ſunt ex Patre, qui ipſa vnitas, ipſa veritas, ipſa bonitas eſt.

Fugiamus hinc ergo, id eſt, à mundo, qui poſitus in maligno, euolemus ad Patrem vbi pax vnifica, vbi lux veriſſima, vbi voluptas optima. Sed quis dabit pennas vt illuc volemus? Amor eornm quæ ſurſum ſunt. Quis adimet? Libido rerum quæ ſupet terram, quam ſi ſectemur, iacturam facimus & vnitatis, & veritatis & bonitatis. Neque enim ſumus vnum, ſi curuum ſenſum, & ſpectantem cœleſtia tationem, virtutis fœdere non deuincimus: ſed duo in nobis principes, quaſi per interualla tegnantes, dum nunc Deum per legem menris, nunc Baal per legem ſequimur carnis, & regnum noſtrum in ſe diuiſum profecto deſolatur. Quod ſi ita erimus vnum, vt mancipata ſenſui ratione ſola imperet lex membrorum, falſa erit hæc vnitas, quia veri non erimus: dicemur enim & apparebimus homines eſſe, id eſt, animalia ratione viuentia, & tamen erimus bruta, quibus pro lege ſenſualis eſt apparentia, præſtigium faciemus his qui nos videbunt, inter quos habitabimus. Non reſpondebit imago ſuo exemplari, inſtar enim Dei ſumus, Deus autem ſpiritus: nos non ſpiritales iam, vt Pauli vtar verbis, ſed animales: cùm autem per veritatem ab exemplari non excedimus, reſtabit vt per bonitatem ad ipſum tendentes illi aliquando copulemur. Quod ſi tria hæc, vnum ſcilicet, verum, & bonum, perpetuo annexu ens conſequuntut: reliquum eſt vt cùm illa non ſumus, eriam prorſus non ſumus, & ſi eſſe videamur, & quamuis credamur viuere, moriamur tamen potiùs iugiter quàm viuamus.

ANTONII FAVENTINI ADVERSVS LIBELLVM de Ente & Vno. Obiectiones prima.

SI libellus quiſpiam de Ente & Vno inſcribi mereatur, neceſſe eſt entis vniuſq; naturam proprietatesq; explicet, hoc autẽ opuſculo quo nuper in manus meas venit, quodq; de Ente & Vno inſcribitur, nõnulla pertractantur, à titulo atq; inſcriptione penè aliena: principale ſiquidem authoris propoſitum eſt diſputare, an iuxta Platonis ens, vnumq; ſeſe inuicem mutuo conſequantur, an vt Academici putant vnum ſit ente communius: Sed hoc non eſt de ente & vno pertractare, ſed de mutua entis vniusq; conuerſione, nec omnino abſolutè, ſed iuxta Platonem duntaxat: nec enim ſi quiſpiam philoſophus eam ſolùm quæſtionem agitaret, quæ eſt an anima immortalis ſit, propterea de anima diſputaret, ſed de ſola animæ immortalitate tractatus haberetut. Ait præterea operis authot Academicos arbitrari Deum iuxta Platonem verè ac propriè ens non eſſe, quòd equidem plurimùm demitot. Si enim omnes Academicos ſiue Platonicos intelligat, quemadmodum locutio ſignificare videtur, alioquin non abſolutè pronunciaret id Academicos ſentire, mẽdacio fortaſſe non caret. Themiſtius enim inter Platonicos author non ignobilis ideam quæ rerum princi-

pium eſt, ex Platonis ſententia teſtatur verè ac propriè ens eſſe, & vnum. Platonici verò aut omnes aut pleriq; non aliud putant ideam, aliud verò rerum opificē Deum, proſequens præterea dicit: Si quoquomodo defendi poteſt iuxta Platonem eſſe vnum ente communius, ita cenſendum eſt, vocabula, inquit, quæ nomine parum Latino concreta appellat, vt eſt candidum, lucens, ens, alienum aliquid ſignificant, quo præſente res vocabuli appellationem ſortiuntur. Aliud quippe eſt candor, aliud candidum, aliud homo, aliud humanitas: ens igitur vocabitur in quo eſſe aliud eſt, aliud verò quod ſubſiſtit. Deus igitur qui ipſum eſſe eſt ens cenſeri non poterit, ſed vnus ex quo omnia continet & claudit.

Sed nónne huiuſmodi defenſio ſibi ipſa parùm cohæret? qua enim ratione, candidum, & homo, & ens, alienum aliquid ſignificant, eadem quoq; vnum, & beatum, & Deus, & ſimilia huiuſmodi multa alienum aliquid ſignificent neceſſe eſt: Deus igitur qui vnitas eſt, & beatitudo ſimul, & deitas, neq; vnus vocari poterit, nec beatus, nec omnino Deus, quomodo igitur ens non eſt, ſed vnus. Præterea ens eò dictum eſt quòd eſt, quemadmodum igitur fieri non poteſt, vt qui ſedet ſedens non ſit, fieri etiam non poterit, vt qui verè ac propriè eſt ens non ſit: Ego enim (inquit Deus) ſum qui ſum. Admirabilius autem videri poteſt quòd non ſolùm iuxta Platonem defendere conatur Deum ens non eſſe, verumetiam Ariſtotelem quoq; ipſum in eandem ſententiam trahere conatur: Quinto enim inquit, Metha. libro: Ens diuidit in ens per ſe & per accidens, ens verò per ſe in decem prædicamenta, in nullo autem, inquit, genere Deus collocari poteſt, quemadmodum beatum Thomam demonſtraſſe exiſtimat. Si igitur Deus non eſt ens per ſe, neq; per accidens, vt conſtat iuxta Ariſtotelem ens non erit, præterea ens in ſubſtantiam & accidens iuxta vulgariſſimam diuiſionem ſegregatur. Non eſt autem Deus accidens, neque ſubſtātia, ea enim, inquit, genus eſt, Deus autem cuiuslibet generis limites excedit, ſed equidem non video qua ratione ductus operis author Ariſtoteli noſtro Platonicam aſſcribat opinionem, ſi tamen opinio Platonis eſt, diuiſio enim entis in ens per ſe & per accidens complexi entis diuiſio eſt, quemadmodum beatus Thomas, cui plurimum authoritatis tribuit, eo loco ſubtiliter ſcribit.

Idem manifeſtum eſt exemplis, ens enim per accidens iuxta Ariſtotelē eſt triplex, aut enim accidens de ſubiecto prædicatur, aut ſubiectum de accidente, aut accidens de accidente, quę omnia ad complexionem pertinent. Pari modo entia per ſe vocantur, in quibus aliquid prædicatur, quod vel ad ſubſtantiam pertinet, vel ad quantitatem, vel aliud genus, dummodo quod prædicatur ſubiecto per ſe cōueniat, vt album Socrati, non etiam homini, animali, equo: Entis autem in ſubſtantiam & accidens diuiſio, Deum quoque complectitur: eſt enim per affirmationem, negationemq; facta diuiſio: ſubſtātia enim eſt, quod nulli innititur, ſed per ſe eſt: Accidens autem quod eſt in alio velut in ſubſtantia, horum autem nihil eſt medium, vt beatus Thomas putat: ſiquidem inter ſubſtantiā habere & non habere nulla medietas cogitari poteſt. Subſtantia igitur quæ accidenti oppoſita eſt, genus non erit, ſi Deus nullo genere continetur. Præterea non eſt indubitata Ariſtotelis opinio, Deum per ſe nullo genere contineri, adſunt enim nonnulli Ariſtotelē imitati, qui exiſtiment Deum in prædicamento per ſe collocari, & ego quidē puto ea ſententia inſignem philoſophum Boëthium fuiſſe, mōſtraremq; ſi opus eſſet ex verbis Boëthij, nec nō Auguſtini apertè id colligi. Rurſum ait vnius negationē eſſe diuiſum, quod probat, eò quòd res deſtruitur, quando diſcerpitur diuiditurq;, ſed quomodo diuiſum poteſt vni tanquā negatio opponi, inter affirmationem enim negationemq; cōtradictio eſt: Chimæra verò neq; vna eſt, neq; diuiſa: nec hoc quod eſt diametrum eſſe commēſurabilem, aut vnum eſt, aut diuiſum. Falſum quoq; veri negationē eſſe exiſtimat, quod & ſi quoquomodo defendi poſſit, attamen contrarium potius eſt, quàm negatio, quemadmodū beatus Thomas monſtrat. Non enim Chimera vera eſt aut falſa, niſi vocabulo prorſus abutamur. Verum enim eſt quod eſt, hoc eſt vt ipſe exponit, quod eſt id quod videtur, & dicit, falſum igitur erit quod nō eſt, id quod videtur: & dicitur vt nummus falſus, nihil igitur falſum eſſe contigit, niſi quod videtur eſſe aliud quod nō eſt: Inter id verò quod videtur eſſe, quod eſt, & id quod non eſt, quod videtur, nulla contradictio eſt, verū igitur falſumq; nulla affirmationis negationisq; oppoſitione aduerſantur. Malum etiam boni negationem

tionem putat, Ariſtoteles verò bonum & malum contrariorum genera eſſe in prædicamentis affirmat, quod autem negatio eſt, genus eſſe nõ poteſt. Præterea bonum ea ratione, qua bonum eſt, expetendum eſt, malum verò fugiendum: Expetere verò, & fugere & inuicem contraria ſunt, quemadmodum congregare, ſegregareq́; : bonum igitur & malum erunt contraria, quod Boëthius quoqne in prædicamentis aſſeuerat, quicquid cæteri circa id dixerint.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO FAVENtino S. Reſponſio obiectionum primarum.

QVæſtiones tuas aduerſus eum libellum, quem nnper ædidi de Ente & Vno, tanta cum voluptate legi, quanta à te & charitate & libertate animi ſunt perſcriptæ: Debeo tibi plurimùm nomine huius officij, quòd ſi vel amicis impenderemus liberiùs, vel ab eis libentiùs exigeremus, eſſemus certè longè quàm ſumns, & doctiores, & meliores. Sed exitialis hæc perſuaſio cepit hominum mentes, vt non placere nos illis putemus, quibus errata noſtra non placent, liberumq́; amicorum iudicium, vel odium, vel moroſitatem: adulationem verò, amorem & naturæ bonitatem interpretemur. Ita fit vt dum landari malumus vel immeriti, quàm vel meteutes caſtigari, irrideamur ſemper, laudem nunquam mereamur. Vide quantum erremus. Nam laudatio omnis ferè ſemper inutilis, ſæpè autem noxia. Quoniam ſi vera, quid afferat vtilitatis? ſi ſit falſa, inſanos profectò nos efficit qui laudamur, ridiculos autem qui laudãt. Reprehenſio certè vtilis ſemper, quæ ſi ſit iuſta ad cognitionem, ſi minus iuſta ad defenſionem nos excitat veritatis. Deniq; quid eſt aliud caſtigari? quàm alieno labore fieri meliorem: Aut quid aliud librum amici lima ſplendeſcere? quàm de illius vigilijs te proficere dormientẽ. Non poſſum igitur, vt dicebam tibi plurimũ non debere, qui de his quæ in meo libro tibi minus placuerunt, quid ſentires, mihi liberè ſignificaſti. Agnoui præter beneuolentiã in tuis ſcriptis, tuam etiam illã mihi iampridem notã ingenij dexteritatem, cœpiq́; ſtatim, nõ quaſi pater, ſed quaſi iudex examinare ſæueriùs quæcunq; notaueras, vtpotè quę iam mihi etiã ipſi de tuo teſtimonio in ſuſpicionem venerant falſitatis. Sed ita cogitanti occurrerunt nonnulla quibus defendi illa & vindicari à culpa poſſe viderentur, quæ quidem liberè volui ad te perſcribere, ne forte quam in te laudo virtutem minus ipſe amplecteret, vt ſi in illis taxandis tuũ iudicium non imitor, ſaltem in defendendis imiter libertatem.

Non rectè, inquis, liber de Ente & Vno inſcribitur, cũ de entis vniuſq; natura, proprietatibusq́; in eo non agas, ſed de vnius tantũ entisq́; conuerſione. Mihi Antoni ita videri ſolet, duo quaſi veſtibula libris præſtitui, Titulũ & Prooemium. Titulus Prooemium curtum eſt, Prooemium titulus fuſus & explicatus. Promittit titulus tractatũ de Ente & Vno: quid autẽ de Ente & Vno tractandũ ſit, prooemium explicat. Quod ſi fiat in titulo, timendum ne libri titulus liber fiat. Poſſet hoc defendi præiudicio mille authorum à quibus præſcriptæ libris eorum titulationes calumniam eandem paterentur. Sed non id quæſtioni pondus, vt vel ego vel tu in ea diutiùs occupemur.

Miraris præterea quòd à Platonicis creditum dixerim Deum non eſſe propriè ens: Noli me mirari, ſed illos quos & ego tecum in huius dogmatis aſſertione non probo, ſed hoc illos ſenſiſſe quod tibi penè incredibile videtur, hocq́; poſteris ſcriptum reliquiſſe, notiſſimũ omnibus qui Platonica legerunt: hoc Sirianus, Proclus, Plotinus, & qui deniq; extant Platonis interpretes vno ore confirmant. At inquis Themiſtius inter Platonicos nõ ignobilis aſſerit ideam ex Platonis ſentẽtia verè ac propriè ens eſſe & vnum: Platonici autem vel omnes vel plæriq; nõ aliud putant ideam, aliud rerũ opificem Deum. Quare ſi idea ens propriè dicitur & Deus etiam ipſe propriè dicetur ens. Hæc tu ſatis ingenioſè, ſed vide an ſatis peritè. Illi enim, Proclus ſcilicet & Plotinus, ideam fatentur eſſe ens & dici, ſed Deum vt ſupra entia, ita ſupra ideas eſſe contendunt. Plotinus enim in ea mente quæ à Deo proxima eſt, quam & primum ens & primum intelligibile, & primã vitam vocat, ideas omnes collocault, vt ſit Deus idearũ non ſinus, ſed fons, non receptaculum, ſed principium. Proclus non vnum modo, ſed multos ordines mentium medios facit, inter Deum & ideas, quarũ plenitudinem æmulatus Platonis verba in Timæo, per ſe animal nuncupauit. Prætereo Sirianũ, Amelium, Iamblicum, aliosq́; complures idem ſentientes. Rudimẽta hæc & quaſi incuna-

bula ſunt illius doctrinę quæ Platonica exiſtimatur. Quod ſi quis tibi det non aliud re eſſe ideam & Deum, aliud tamen ratione eſſe, nec tu negabis. Quæ diuerſitas abundè faciet vt Deus quidē quatenus exemplar eſt hominis, equi, leonis, ens dici verè poſſit, quatenus verò nihil reſpicit extra ſe, nullamq; ad res creatas habet habitudinē, ſed in ſuæ Diuinitatis receſſus ſolitarius manet, appellationem omnem entis excedat, ſitque eius neq; nomen, neq; opinio, vt Dionyſius inquit. Quare manifeſtiſſimum eſt & apud principes Academiæ Deū propriè ens dici nō poſſe, & ſi quis det ideā & Deum re eſſe idē, nō tamē cōtinuò ſequi, vt ſi idea ſit ens, Deus etiā propriè ens dicendus ſit.

Tranſeamus ad alia, inter quæ illud tibi maximè diſplicet, quod dixerim aliquam eſſe loquendi rationem, quam ſi ſequamur, verè dicere poterimus vnum eſſe ente ſuperius. Quandoquidem ſic Deo dare vnius poſſumus appellationem, vt entis tamen non demus, propterea quòd ens concreti nominis (ſic enim Latinè loqui poſſumus) faciem habeat, ſignificatq; id quod ab alio eſſe participat, quod de Deo dici non poteſt, qui eſt ipſum eſſe, eadē (inquis) ratione vnum appellari non poterit, quia & vnum ſcilicet, concretum nomē eſt, quemadmodum & ens. Hanc ergo quæſtionem & vidi cùm ſcriberem & diſſolui: nam ſimul ac probaui ens, quia id ſignificat quod nō eſt ex ſe, ſed alterius participatu eſt, enunciari de Deo non poſſe, adiunxi cui ſcilicet Deo, quoniam vnius datur appellatio, conſequens inde vt vnum ſuprà ens eſſe fateamur, ſtatimq; poſt hęc quæ iſti occurrens obiectioni adieci: vocamus autem tunc Deum vnum nō tàm enunciantes quid ſit, quàm quomodo ſit omnia quæ eſt, & quoquo modo ab illo omnia ſint: vnū enim inquit Dionyſius, dicitur Deus, quia vnicè eſt omnia, rurſus vnus dicitur, quia ita principium omnium eſt, quę ſunt ſicut omnium numerorum principium vnitas eſt. Hæc ego ibi ad verbum: Si igitur cùm Deum vnū dicimus, enunciare volumus quid ſit, fateor tecum eadem ratione dici vnum non poſſe, quia neq; ens dici poteſt, quia vtrunq; ſcilicet, concretū nomen eſt. Quin hòc ipſum ego te prior in eodem libro apertè aſſerui per hæc verba: Hæc nomina ens verum vnum bonum concretum, quid dicunt, & quaſi participatum. Quare rurſus dicimus Deum ſuper ens, ſuper verum, ſuper vnum, ſuper bonū eſſe, quia ipſum eſſe eſt ipſa veritas, ipſa vnitas, ipſa bonitas. Hæc ibi. Non me igitur fugit, cùm ſcribebam, & æquè concreta eſſe ens & vnum, & ratione concretionis aut neutrum aut vtrunq; pariter à Deo remouendum. Verùm quemadmodum ſuprà admonueram, cùm Deum vnum nō tamen ens dicimus, non quid ſit Deus, ſed quomodo ſit id quod eſt ſignificamus, quia ſcilicet, principaliſſimè & ſimpliciſſimè eſt omnia. Qui modus per entis appellationem nullo pacto vel indicari, vel figurari poteſt, per vnitatis autem typum & cognominationem potes. Ita enim ſe habent entia, ſicut numeri, vt ſcribit Ariſtoteles, & numerorum tam principaliſſima quàm ſimpliciſſima vnitas eſt.

Adijcis admirari te quòd non ſolùm iuxta Platonem, ſed iuxta Ariſtotelem etiam velim defendere, Deum non eſſe ens. Ego verò, ſi librum attentiùs percurriſti, hoc toto opere principaliter ago, vt oſtendam Deum & eſſe & dici propriè ens, non ſolùm ex Ariſtotelis dogmate, ſed etiam Platonis, conſequenter vnum non eſſe ente ſuperius. Verùm ne omnino inſanire viderentur qui id dixerunt, Deum ſcilicet, non eſſe ens, ſed ſuper ens, inter quos ſi nec Plato ſit, nec Ariſtoteles, certè Dionyſius eſt Areopagita vtroque maior, probare conatus ſum aliquam eſſe locutionis rationem, quam ſi ſequamur, non abſonum erit à veritate, Deum appellatione entis eſſe maiorem, quàm à Peripateticis etiam interdum vſurpari, licet adeò abhorreas, negare tamen non potes niſi illotum neges authoritatem: quibus tua etiam ſententia primus in illa familia locus debetur. Nam diuiſionem entis in ſubſtantiam & accidens frequentem eſſe apud Ariſtotelicos quis neſcit? Cùm autem ita ens diuiditur Deum non ens, ſed ſupra ens eſſe, tui Thomæ ſententia eſt, de quo illud olim ſolebas dicere, Thomam aufer, mutus fiet Ariſtoteles: verba Thomæ fermè hæc ſunt: Deus nec accidens eſt, nec ſubſtantia propriè dici poteſt, tum quia ſubſtantia ideò ſubſtantia dicitur, quia ſubſtat, tum quia ſubſtantia quidditatem indicat, quæ aliud eſt ab eſſe eius. Quare illa diuiſio entis in ſubſtantiam & accidens, diuiſio entis creati eſt, hæc ille. Præterea cùm dicit Ariſtoteles primum philoſophum de ente agere quatenus eſt ens ex cauſis principijsq; entis, multi ſunt ex Peripateticis qui velint inter entia ibi ab Ariſtotele Deum non collocari, ſed inter cauſas entis. Poſſe autem & rurſus alia

ratione

rationelocutionis propriè dici Deum eſſe ens, non modò non negaui, ſed aſſerui confirmauiq́; etiam multis ratiouibus, tertio capite eiuſdem operis. Neſcio autem cur tu imitator ſemper authorum illuſtrium, nunc tamen à clariſſimis Peripateticis ad illos deficias, qui Deum ſub genere collocant, quibus Boëthium ſe nullo modo annumerari velle non dubito.

Poſtremò nec vnius diuiſum, nec falſum veri, nec boni malum eſſe negationem contendis. Equidem de horum oppoſitiouibus ſcio non facilem eſſe controuerſiam inter magnos authores, ob idque librum in quo de his obiter tractabatur, hac clauſula terminaui: Quæ omuia breuiter hîc perſtringimus, fœta alioquin quæſtionum multarum atque magnarum. Minus autem probabilem aut veram eſſe ſententiam quam ſum ſequutus, vt dubitem, nihil me mouent quæ tu obijcis. Chimæram ais nec vnam eſſe nec diuiſam. Ego verò dico Chimæram quam mente concipimus, ideò non eſſe, quia partes ex quibus illam conſtare intelligimus, apud te rerum naturam diuiſæ, non autem vnitæ ſunt. Et quemadmodum illud non eſt, cuius partes ex quibus conſtitueretur, ſi eſſet, diuiſæ ſunt: ita illud non ſolùm non eſt, ſed nec eſſe poteſt, cuius partes nec ſunt vnitæ, nec vi naturæ vniri poſſint. Quare non aliam ob cauſam chimæram non ſolùm non eſſe dicimus, ſed nec fieri poſſe credimus vt ſit, niſi quia bruta, ex quibus illam effingimus, in vnam coitura aliquando animalis compoſitionem non eſt credibile.

Rurſum inſtas, quia diametrum non eſt eſſe commenſurabilem, neq; vnum, neque diuiſum eſt. Falleris mea quidem ſententia. Nam qua ratione falſum, eadem neceſſariò in ſe diuiſum eſt. Eatenus enim aliquid falſum depræhenditur, quatenus ſecum pugnat, & contradictionem includit. Quid autem eſt aliud contradictionem includere, quàm in ſeipſo eſſe diuiſum? Omne igitur verum vnum, quia ſibi conſtans & conſonum: Omne falſum diuiſum, quia ſecum pugnans & ſibijpſi non cohærens eſt. Falſum negationem eſſe veri multi crediderunt, id quod te etiam non latet, nec obſtant argumenta quæ affers. Falſum enim, vt dixi, illud vocamus quod nõ eſt, id quod videtur, vt falſum aurum quod videtur eſſe aurum, nec tamen eſt aurum. Quanquam autem falſum aurum non ſolùm non ſit aurum, ſed & aliud ſit quàm aurum, ei tamen quatenus falſum eſt, accidit eſſe aliud quippiam præter aurum: ſed ideò falſum eſt, quia non eſt aurum, quod tamen eſſe videtur. Aurum igitur falſum eſt quòd ideæ auri non quadrat, ſed quia ideæ quadrat æris vel argenti, ideò non omnino falſum, ſed falſum duntaxat aurum eſt: ſicut neque omnino eſt non ens, quia licet non ſit hoc quod eſt aurum, aliud tamen quippiam eſt, æs puta, plumbum vel argentum. Quod autem nulli ideæ reſpondet, id omnino & abſolutè falſum eſt, ſicut etiam omnino eſt ens, quale eſt quod chimæram nuncupamus. Vide igitur vt pari curſu procedant, non ens, diuiſum & falſum, vt quæ propriè & chimæra falſa, & omne falſum diuiſum dici meritò poſſit. Malum verò non aduerſari bouo oppoſitione contraria, vt tu cenſes, & Albertus docet exponẽs Ariſtotelis cathegoricas, & Thomas tuus latiſſimè in prima quæſtione de malo, quæ omnia credo iampridem tibi eſſe notiſſima. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLAE ANTONIVS Citadinus, S. Obiectiones ſecunda.

QVantum ego amârim te ac ſemper coluerim, vir præſtantiſſime, tu ipſe teſtis es, qui diligentem præcipuamq́; erga te operam meam facilè recordari potes, ſi velis. Quòd ſi nunc ab Antonio vetere amico & compatre amari, aut dubitas, aut nequaquam credis, parum herclè meæ erga te obſeruantiæ meminiſti. Quî enim fieri poteſt? vt quem vix philoſophiæ initiatum dilexerim, coluerim, nunc doctrina, probitateque inſignem non amem, non admirer? Vtinam æqua te omnes beneuolentia complexi eſſent, quibus cum familiariter verſatus es, quali quantaque Picum ſuum compater tuus ſemper proſecutus eſt, ſed iam ad noſtra veniamus: Ais libellum tuum de Ente & Vuo probè inſcribi potuiſſe, quòd titulus operis curtus, & ſi entis, vniusq́; tractatum promittat, Procœmium tamen quod fuſus eſt titulus, qualem tractatum polliceatur explanat, mutuam, ſcilicet, entis vniusq́; conuerſionem: Sed vide obſecro nunquid iſthæc tua defenſio ſufficiat, pari enim ratione ſi libellus æderetur,

in quo ſola animi immortalitas ab authore eſſet aſſerta, de anima libellus meritò poſſet inſcribi: Author enim operis diſputationem ingrediens mox quæſtionem fortè proponeret, interrogans nunquid anima immortalis ſit necne? hęc vera obiectio in priore epiſtola tota fetè explicata eſt, ſed nihil iudicio meo reſpondiſti. Præterea ſi circa velocitatem motuum quæſtio fiat, nũquid arithmeticam, geometricámve proportionem conſequatur, & in principio operis multa author ſe ex geometria deſumpturum promittat, poſſet libellus de geometria inſcribi, qui tamen circa motus verſaretur. Sed hæc vtpote friuola omittamus.

Alio libello in hanc ſententiam à me ſcriptum eſt. Nemo inquam, dixit Platonicos aliud ſentire niſi aut omnes aut plutimi id ſentiant. Si verò Themiſtius inter Platonicos non ignobilis ex Platonicis ſententia affirmat idem, quæ rerum principiũ eſt verè ac propriè ens eſſe abſolutè, pronunciandum non fuit Platonicos iuxta Platonem arbitrari, Deum verè ac propriè ens non eſſe, idea enim Deus eſt. Tu verò reſpondes aliud eſſe idem, alind Deum, quòd ſi datum ſit ideam Deum eſſe, iam non propterea colligi oportere Deũ propriè ac verè ens eſſe: Deus enim atq; Idea & ſi non re, ratione tamen diſcrepãt: Sed ego nolim hoc loco diſputare, nunquid Platonici exiſtiment aliud eſſe Deum, aliud idem, cùm ſit quæſtio à ꝓpoſito longè aliena, quanquam plurimi authores Græci pariter & Latini ideas Platonis in Deo cõſtituant. Platonẽ imitati ſatis videor propoſito feciſſe, quòd mõſtrarim Platonicum quendã, neq; hercle ignobilem aſſerere iuxta Platonem ideã, ac propterea Deum verè ac propriè ens eſſe: neq; enim rationis diſcrepantia ad quã refugis, hac in re aliquid facit. Idea enim relatiua eſt, Deus antẽ abſoluta res eſt: Si igitur Deus ea parte qua extrorſus refertur, verè ac propriè ens eſt, quantò magis ens cenſeri debet ea ratione, qua Deus eſt & in propria natura cõſiſtit. Cur enim idea ea ratione qua idea eſt, verè ac propriè ens eſt? Nulla inquã ratio aſſignari poteſt, niſi dicatur ideò verè ac ꝓpriè ens eſſe, quòd verè ac propriè eſt. Magis igitur Deus ea ratione qua Deꝰ eſt, verè ac ꝓpriè ens erit, ego inquit, ſum q ſum.

Pręterea hoc modo obiectũ eſt, Platonici ideò iure defendi poſſunt, quia aiũt Deũ verè ac ꝓpriè ens nõ eſſe, ſed vnũ, quia nomen entis concretũ eſt quod alienũ aliquid ſignificat ab eo quod eſt, vnũ antẽ ideo eſſe ꝙ vnicè omnia eſt, pari pacto colligi poteſt Deũ vnũ nõ eſſe, vnũ enim concretũ nomẽ eſt: quinimò nec beatus erit, nec Deꝰ, vtraq; enim vocabula ſunt concreta: Tu verò reſpondes Deũ non appellare vnũ quaſi vnius nomine Dei ſubſtantia monſtretur: ſed quomodo ſit id quod eſt explicari: Sed rogo quorſum hoc? nondũ enim ſoluitur obiectio, Deũ dicis non eſſe ens, ſed vnum, quia entis nomen concretũ eſt. Si igitur vnũ quoq; concretũ eſt, nónne eadẽ ratione colligi oportet, Deum vnum non eſſe, nec Deũ, quod nomen ad ſubſtantiã pertinet, quemadmodũ & ens. Pręterea ſi ideò vnus eſt, quia vnicè eſt id quod eſt, cur ens quoque appellari nõ debuit, vno enim eſſe omnia eſt, quę eſt, ſapientia, ſcilicet, & bonitas, & potentia nõ enim vnus dicitur, quia ſolus ſit vnus, eadem igitur ratione ens vocari poterit, licet ſolus non ſit ens, eſt enim maximè ens. Præterea ratio ea nondum ſoluta eſt qua ita dicebatur: Deus verè ac propriè ens eſt, ego enim, inquit, ſum qui ſum.

Rurſum miratus ſum ꝙ defenderes iuxta Ariſtotelẽ quoq; Deũ aliquando nomine entis minimè cenſeri, quia nõ eſſet per ſe ens, neq; per accidens, neq; ſubſtantia, neq; accidẽs. Ego enim monſtraui Deum neq; ens per ſe, neq; per accidens eſſe, neq; inter ſubſtantiã & accidẽs mediũ aliquid cogitari poſſe. Tu verò primæ obiectioni nihil reſpondes. Contrà verò ſecundã vnũ duntaxat Ariſtot. interpretẽ allegas, hoc eſt, beatũ Thomam, qui ait Deũ propriè ſubſtantiã non eſſe, eò ꝙ nulli ſubſtat accidenti, nec eſſentia Dei aliud eſt à Deo. Sed vide, vir præſtãtiſſime, nũquid Thomas aduerſum te teſtimoniũ ferat? Si enim entis in ſubſtantiã & accidẽs diuiſio, iuxta beatũ Thomã entis creati diuiſio eſt, quẽadmodũ refers, quomodo ignorari poteſt aliquid ens increatũ eſſe, ꝙ Deus eſt, qua igitur ratione tueri potes iuxta B. Thomę interpretationẽ Ariſtotelẽ arbitrari Deũ ꝓpriè ac verè ens nõ eſſe? ſed quanquã B. Thom. quodã in loco negare videatur, Deũ ꝓpriè ſubſtantiã eſſe, Magiſtrũ ſententiarũ imitatus, eò quòd nulli ſubeſt accidenti, nõ tamẽ propterea falſum eſt quod ſcripſimus ſuperiore epiſtola inter ſubſtantiã & accidens mediũ non eſſe, quòd beatus Thom. pleriſq; in locis efficacibus probat argumentis, neq; tu vnũ ex ijs quæ ad te ſcripta ſunt ſoluiſti: Si igitur aliquando Deum negat eſſe ſubſtantiã, verba ipſa quæ affers, hominis mentẽ planè aperiunt:

tiũt: Subſtãtia enim modis multis dici poteſt, quod ipſemet prima parte latiùs explanat. Aliquando enim ꝓpriè ſubſtantia eò dicta eſt ꝙ accidentibns ſubſtat, qua ratione negat Deũ eſſe ſubſtantiã, nec id quidẽ ſimpliciter & abſolutè, ſed ait ꝓpriè ſubſtantia non eſt, quia nulli ſubſtat accidenti: Subſtantia verò nonnũquàm dicirur quod per ſe eſt, & ſubſtantiuo nõ eget, qno modo Thom. ſubſtãtiæ nomẽ aliquando & quidẽ frequenter vſurpat. Sic autẽ inter ſubſtantiã & accidẽs nulla medietas cogitari poteſt: eſt enim vtriuſq; per affirmationẽ negationemq; diuiſio. Quod verò nulla ductus neceſſitate, ſed mea ſpõte affirmaui ex Boëthij Auguſtiniq; ſentẽtia, Deum per ſe in ꝑdicamento collocari, nõ id propterea dixi, quòd B. Thomã non magnifaciã, non venerer, non probẽ, ſed id propterea dixi, quòd ſola B. Thom. autoritas nõ ſufficit ad mõſtrandum, vel Ariſtot. vel Ariſtotelicos arbitrari Deũ in prædicamẽto nequaquã collocari: neq; propterea ab optimis authorib. ad improbos & plebeios deficio, imò optimos ſequor & probo. Nũquid tu B. Thomã vel Boëthio vel Auguſtino vel æqualẽ facis, vel ſuperiorẽ? Ego quidẽ omnes & olim legi & indies lego, nec puto vegeti quempiã eſſe ingenij, qui ea ꝗ à Britannis noſtris (Suiſſet dico & ſimiles) excogitata ſunt, aut ignoret aut negligat. Non equidẽ omnia ꝗ ab illis ſcripta ſunt, probo, & admiror: verùm nonnulla nec hercle pauca ſoleo ſæpenumerò ex Ariſtotelis proborũq; authorũ ſentẽtia infirmare, ſed nõ poſſum nõ mirari maximã hominum ſubtilitatẽ & acutiſſimas in rebus phyſicis rationes, quas ipſe etiam Ariſtot. ſi à mortuis reſurgeret admiraretur, & mirum in modũ extolleret ſubtilitatem ſaltẽ in pluribus probans, & ſi non veritatem.

Defendis præterea vnius negationẽ eſſe diuiſum: Chimæra enim inquis, diuiſa eſt, eò quòd ea ex quibus cõſtaret ſi eſſet, ab inuicem diuiſa ſunt, neq; vniri poſſunt. Diametrũ verò commẽſurabilẽ eſſe, ideò diuiſum putas, quòd à ſeipſo diuiſum eſt & diſſonat: Verba quibus vteris hæc ſunt: Eatenus enim aliud falſum eſſe deprehenditur quatenus ſecũ pugnat & cõtradictionẽ includit: Quid autẽ eſt aliud cõtradictionem includere quàm in ſeipſo eſſe diuiſum. Omne igitur verum vnum, quia ſibi cõſtans & conſonũ: omne falſum diuiſum, quia ſecũ pugnãs & ſibi ipſi nõ cohærens eſt, ſed vide quomodo poſitionẽ tuã poſſis ſuſtinere. Si enim aliquid ideo vnũ eſt quod ſibi conſonũ eſt, & à ſe diuiſum falſum ipſum & impoſſibile vnũ erit & verũ: Non dixerim hoc falſum & illud quod eſt Chimærã eſſe, vel ceruũ volare, ſed ipſam falſi impoſſibilisq; naturã intelligo, quã probabo vnã eſſe verã: Chimæra quippe iuxta tuũ dogma diuiſa eſt, propterea quòd partes ab inuicẽ ſemper diuiſæ ſunt, propterea etiã quòd à ſe diuiſa eſt, neq; enim Chimæra eſt Chimera: eadẽq; ratione diametrũ eſſe commẽſurabilẽ diuiſum eſt, neq; enim aliter intelligi poteſt vtrunq; horũ à ſeipſo diſſonare ſecũque pugnare. At falſum ipſum ſi ſeparatim ſpectes, falſũ eſt, impoſſibile quoq; impoſſibile eſt, neutrũ igitur ſecum pugnat, neutrum à ſe diſſonũ eſt: mortui quoq; eadẽ ratione nequaquam ſecum pugnant. Sunt enim mortui qui iam mortui ſunt, quodlibet igitur horum vnum eſt & verum, ſi eò aliud eſt, vnum quòd à ſe indiuiſum eſt.

Pręterea quomodo verũ eſt omne quod falſum eſt, cõtradictionẽ claudere? Nónne multa ſunt falſa ꝗ vel naturę vel hominis poteſtate vera eſſe poſſunt? Diffinitionẽ etiã veri rurſus à te poſitã defendere conaris, aisq; verum eſſe quod videtur eſſe quod eſt: falſum verò quod videtur quod nõ eſt, nũc propterea colligi putas falſum veri negationem nõ eſſe. Sed argumẽto meo nihil, pace tua dixerim, hactenꝰ reſpondiſti: argumentũ tale eſt: Si verũ eſt quod videtur quod eſt: Falſum verò quod videtur quod nõ eſt, cũ inter videri quod eſt, & videri quod nõ eſt, nulla contradictio ſit, nõ erit falſum veri negatio: Si nanq; nec homo eſſet in rerũ natura, nec Deus, Socrates nõ eſſet, non itaq; videretur, quod eſſet, neq; quod non eſſet, non verus igitur eſſet, nec falſus, eſſet autẽ non ens: non ens igitur & falſum aliquando diſſentiunt. Beatus etiam Thomas, cui non refragaris, verum falſumq; inuicem contraria eſſe pronunciat, ſi ad animum referantur, ex quo tua ſententia veri falſiq; ratio dependet. Exiſtimatio, inquit, vera falſaq; ſunt inuicem contrariè, quemadmodum Ariſtot. dicit.

Poſtremò negas bonum malumq; eſſe inuicem contraria, neq; propterea rationi reſpondes, qua probatum eſt eſſe contraria, nec ſaluas quo modo malum ſit boni negatio. Ego enim ita dixi: Nulla negatio, ea præſertim quæ illa complectitur quæ non ſunt genus, eſſe poteſt. In topicis enim ab Ariſtotele dicitur, nõ entis non eſſe genera nec ſpecies: malum igitur quod omnia complectitur non entia genus eſſe nõ poteſt:

 quo-

quomodo igitur Ariſtot. vir ſummus dixit in prædicamentis bonum & malum contrariorum genera eſſe. Ais etiam Albertum, quem arbitror apud te momentũ habere, negare bonum malumq; eſſe inuicẽ contraria, idemq; B. Thom. ſentire in prima quęſtione de malo, nec propterea reſpondes quomodo Boëthius ant verum dixerit, aut mentitus ſit, qui in prædicamentis ait bonum malumq; eſſe inuicem contraria: non quòd quemadmodum album & nigrum, calidum & frigidum, quæ omnia veræ qualitates ſunt, ſed quemadmodum ſanum & ægrum, forte ac debile, rarũ & denſum, pulchrũ & turpe, & ſimilia huiuſmodi multa: nec B. Thomas id negat, ſed vir eminentiſſimus in prima quæſtione de malo, circa ſolutionem ſecundi argumenti, mõſtrat quomodo bonum & malum, & ſi priuationis & habitus oppoſitione aduerſentur, inter contraria tamen computari ſolent, idq; Simplicij authoritate cõfirmat. Obiectiones igitur noſtræ quæ ob ſolam veritatis indaginem, mutuamq; inter nos charitatem excogitatæ ſunt, nondum mihi videntur ex toto infirmatæ, rogo igitur obſecroq; vt eo amore quo Angelo tuo Politiano viro noſtræ ætatis doctiſſimo Platonici dogmatis veritatem aperire conatus es, nobis quoq; eodem zelo nodos ac ſcirpos noſtræ imbecillitatis exoluas: ego quidem plurimis lectionibus & medicandi officio interim ſum implicitus, tu verò qui totus contemplationi vacas, & per gradus quatuor in profundam Dei caliginem niti potes, nullo vel pauciſſimo labore tenebris lucem vindicabis. Beneuale, noſtri memor, ex Ferrarijs 11. Calendas Iunij 1491.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO CItadino, S. Reſponſio obiectionum ſecundarum.

AVt breuis nimio plus, aut certè obſcurior fuit prior epiſtola in ſoluendis quæſtionibus tuis, ſuper eo libello quem nuper ædidi de Ente & Vno, iteras enim eaſdem quæſtiones, & de eiſdem eadem dubitas. Equidem non negabo in primis literis quædam omiſſa, quibus nihil reſponſum eſt, ne in leuibus rebus verba prodigerem, quædam breuiter à me tractata, vt qui philoſopho homini indicandas res potius crederem quàm explicandas. Nunc poſtquàm à me hoc poſtulas, minutula etiam quæque conſectabimur, & per ſingula capita tuarum quæſtionum iubebo meminiſſe eorum quæ prius ſcripſimus, excitaboq; vbi erit opus ad eorum profundiorem intelligentiam. Porrò quoniam tu neque Platonicas commentationes, neque ob ignorantiam etiam Græcę linguæ Græcos hactenus Peripateticos attigiſti, ducam te per lineas, decretaq; Latinorum præſertim Thom. qui tibi magis familiaris, ad Platonicorum, de quibus agitur in meo libro, ſenſa percipienda.

Eſt autem quod te angit in primis, quánam ratione Platonici Deum ſuper ens collocent. Nam ſi Deus (inquis) verè eſt, certè verè ac propriè ens eſt, & dicitur, quàm dudum ſedens quiſpiam verè dicitur, quia ſedeat. Addis quatenus idea eſt, ens eſt, multò magis quatenus Deus eſt, ens fortè vt ſit & dicatur. Quòd ſi non omnes quidem Platonici ideam & Deum idem eſſe concedant, ſatis tamen ad me oppugnandum eſſe ais, ſi id vnus Themiſtius non dixerit, quòd ego Platonicis in commune adſcripſerim. Illud item intelligere non potes, quomodo Deum dicam vnum appellari, cùm per hoc non quid ſit, ſed quomodo ſit eſſe, quæ eſt ſignificamus: nam ſi vnus eſt, inquis, quia vnicè eſt omnia, cur non ens quoque appellari debet, cùm vno eſſe ſit omnia quæ eſt. Non enim vnus dicitur, quia ſolus ſit vnus. Quare vocari pariter ens poterit, quanquam ſolus ens non ſit. Hæc ſunt primum quibus te extricare non potes, ſed paucis, & quemadmodum ſum pollicitus ex his etiam quæ tibi ſunt nota, omnem à te dubitationis ſcrupulum amouebo.

Noſti aliud eſſe apud Thomam eſſentiam rei, aliud exiſtentiam. Exiſtentia rei illud eſt quo res eſt, hoc eſt, exiſtit. Eſſentia illud eſt quo res certam ſpeciem adipiſcitur, aut equi ſcilicet, aut lapidis, aut virgulti. Quare quod eſſentia dicitur, etiam à iunioribus quidditas appellatur, quia ſcilicet ex eſſentiæ notione, ſcimus quídnam ſit res. Cùm igitur, vt Ariſtoteles docet ſecundo libro Analiticorum poſteriorum, alia quæſtio ſit, cùm percontamur an verbi cauſa, roſa ſit, alia cùm ſcire volumus quídnam ſit roſa: Prima vtiq; quæſtio ad rei exiſtentiam ſpectat: ſecunda ad eſſentiam, ſiue vt verbis vtamur recentiorum, ad quidditatem. Rurſus memineris ex ſententia Thomæ omnia citra Deum quæ actu ſunt ex eſſentia & eſſe (ſic enim vocat exiſtentiam) eſſe compo-

ſita,

ſita,Deum ipſum neq; compoſitum eſſe ex eſſentia & exiſtẽtia, neq; ruſus eſſentiam eſſe, ſed puram ipſamq; exiſtentiam à qua deinceps omnis alia rerum creatarum exiſtentia deriuantur,creatis ſcilicet eſſentijs communicata. Adde his dictione hac, quæ eſt ens, plerunq; eſſentiam indicari, hac autem dictione, eſt, indicari exiſtentiam non eſſentiam. Quod te idem Thomas docet in prima quæſtione de malo, vbi ait, cùm dicimus hoc aut illud eſſe ens, quæſtioni reſponderi qua quæritur quid ſit res (hæc autem, vt ſuprà diximus, quæſtio ad eſſentiam ſpectat) cùm verò dicimus hoc eſt aut nō eſt, ſatisfieri quærenti, an ſit res, quæ vt dicebamus quæſtio attinet ad exiſtentiam.

Iam omnis tibi, vt credo, Platonicorum ſentẽtia & tuæ obiectionis ſolutio aperta eſt. Nam ſi Deus exiſtentia eſt, non autem eſſentia vt verè dicimus Deum eſſe, ita verè negamus Deum eſſe ens. Nec poſſum non mirari te, etiam ſi Platonica non legeris in Thom. tamen lectione frequentem huic adeò inſiſtere argumentationi, Deus eſt, ergo eſt ens, cùm ipſe Thomas ad verbum dicat, non ſe hæc mutuo conſequi eſſe & eſſe ens, ſed ad diuerſas omnino quæſtiones neq; cognatas inuicem pertinere. Quanquã quid opus hîc Thom. authoritate? Quis dubitat niſi inſipiens an ſit Deus? quis rurſus niſi inſipiens præſumit ſcire etiam aliqua ex parte vel minima quid ſit Deus. Cùm igitur diuerſiſſima ſint, ſcire an ſit Deus, & ſcire quid ſit Deus, diuerſiſſima etiam erit oratio, qua dicitur Deus eſt, ab ea qua dicitur Deus eſt ens: cùm illa etiam Deum eſſe quo nihil eſt certius aſſeueret, hæc verò quid ſit Deus aliqua ex parte, quo nihil incertius audeat pronunciare. Quapropter rectiſſimè tibi quærenti inter diſputandũ quid eſſet Deus? reſpondit vir doctiſſimus Politianus noſter ex Simonidis poëtæ ſententia, ſe neſcire quid eſſet.

Longè autẽ abeſt ab hoc propoſito exemplũ quod tu affers de ſedente: quoniam non æquè variant hæc ſedentem eſſe & ſedere, atq; hæc duo eſſe & ens. Eidem enim quæſtioni reſpondeo cùm dico Socrat. ſedere, cui reſpõdeo, dicens illum eſſe ſedentem, quæſtioni ſcilicet, qua quis de Socratis me poſitura percõtatur. Sicut & cùm dicimus, Socrates albus eſt, & Socrates albicat, eidẽ ſatis fit quæſtioni, qua ſcilicet quæritur, qualiſnam ſit Socrates, ſed non eadem ratio inter ens & eſt, quorum alterum, vt ſæpè idem inculcemus, quid ſit res, alterum an ſit interrogantibus manifeſtat. Hic etiam patet, ſi Deus vt idea ens dicitur, non tamen ſequi vt quatenus etiam abſolutus in ſe concipitur, entis habeat appellationem: nam ſicut ideæ, ita etiam eſſentiæ induit rationem, vt verò ipſe ſupra omnem eſſentiam habitudinemq; ad res creatas intelligitur, cuius nomine maior eſt. Quod enim ens non dicitur, non deficientiæ eſt, vt credis, ſed eminentiæ: Quare & à Platonicis potius ſuper ens quàm non ens eſſe pronunciatur.

Quibus equidem neſcio cur Themiſtium obſtinatè adeò contendas annumerare, de quo ſi veteres percontaris, reſpondebunt omnes Peripateticum eſſe & Themiſtiũ, non Platonicum, ipſum ſi interroges, paraphraſtem puto ſi Ariſtotelis dicet & ſectatorem, non Platonis. Sed fortè ideò (patere me iocari) tu illum vel nolentem in Academiam trahis, ne videare omnino Platonica & Græca ignorare, qui Themiſtium ſaltem legeris beneficio Hermolai noſtri Latinum factum. Sed ſit Platonicus Themiſtius, ſit etiam verus omnino, abundè ſatis & hac & priore epiſtola declarauimus nihil noſtræ ſententiæ refragari, quæ ille dicit, quoniam de Deo alia vt Deus eſt, alia vt idea eſt, Platonici enunciabunt.

Veniamus ad illud, quare vnum dicatur Deus, cùm tamen ens non dicitur. Reuoca ad memoriam, quæ primis ad te literis ſcripſimus. Vnum cùm dicunt Deum Platonici, non quid ſit enunciant, ſed quomodo ſit id quod eſt: ſed neq; hoc ſatis intelligant, dicam apertius. Si percontaris Academicum hominem, quid ſit Deus? reſpondebit non ſolùm à ſe tibi non poſſe reſponderi quid ſit, ſed neq; à te hoc iure quæri debere, ſed eſſe indignam hanc de eo quæſtionem. Qui ſuper omnem eſſentiam, ſuperq; omne intelligibile ſit, hoc à ſe tantùm poſſe aſſeuerari eſſe illum vnitati ſimillimũ: quoniam vt hæc numerorum, ita ille rerum omnium, quæ ſunt, principium ſit, vt hæc numeros omnes pares & impares, ipſa neq; par neq; impar ſua indiuidua ſimplicitate complectitur: ita ille res omnes ſua impartibili infinitate claudit, & continet. vidéſne quid ſit dictum per vnius appellationẽ, non quid ſit Deus, indicari, ſed quomodo ſit id quod eſt? Denique ſi dicamus: Deus vnitati ſimilis eſt: quod volumus ſignificare, cùm

re,cùm

re, cùm illi vnius appellationem damus, vtique veri erimus. Si dicamus: Deus enti ſimilis eſt auditoribus, certè riſum faciemus. Sed quid plura in re aperta. Aut enim hæc ſatis, aut neſcio quid verborum ſatis eſſe poſſit. Colligitur autem & hinc cur Deus ſub nullo genere ſit. Genera enim rerum eſſentiæ ſunt, Deus autem nec eſſentia eſt, nec eſſentiam habet. Quapropter cùm ens ita à Peripateticis interdum accipiatur, vt decem tantum genera ambiat, manifeſtum eſt ſub entis nomine, quo Ariſtotelis etiam ſectatores aliquando vtuntur, Deum non contineri. Tu verò inſtas à Thom. alijsq; ex eadem familia, ſæpè ita & ſubſtantiam, & ens vſurpari, vt Deus & ſubſtantia & ens dicatur. Quaſi vel ego hoc ignorem, quod nemo neſcit, vel id mihi ſatis non ſit, ſi interdum aliter faciant, qui non ſemper, ſed quandoque hac eos in illum modum dictione vti ſolitos dixerim.

Tranſeamus ad ea quæ obijcis de oppoſitione vnius & diuiſi equidem, vt puto ludens cauillis me puerilibus tentas. Nam ſi falſum inquis diuiſum, certè falſum, falſum non eſt. Falſum enim à ſe non eſt diuiſum, quia falſum, falſum eſt. Mortui item ais nequaquam ſecum pugnant, ſunt enim mortui qui iam mortui ſunt. Porrò Antoni cùm dixi pugnare ſecum quę falſa ſunt: Si pugna hæc pugno fit, aut telo etiã mortui fateor inter ſe nõ pugnãt, neq; falſi ſunt. Sed & ſicut falſum eſt falſum, ita falſum eſſe falſum, non falſum, ſed verum eſt, propterea non diuiſum, ſed vnum. Addis falſò à me dici quod falſum eſt contradictionem claudere: Quia multa ſunt falſa, quæ vel naturæ vel hominis poteſtate verè eſſe poſſunt. Tu verò illud cogita, omne quod falſum eſt, quamdiu falſum eſt, tamdiu contradictionem claudere. Sed ſicut quædam ita falſa ſunt vt poſſint fieri vera: Quædam autem ita ſunt falſa, vt vera eſſe nunquam poſſint: Ita ſunt quædam adeo ſibi contradicentia, ſecumq; pugnantia vt in amicitiam redire & concordiam nunquam poſſint: quædam ita ſe oderunt, vt redire tamen in gratiam poſſint. Exemplo hoc erit manifeſtum hominem eſſe leonem ſemper falſum eſt, quia ſemper contradictionẽ claudit, & ſicut nunquã ad vnionem, ita nunquam ad veritatem redigi poteſt. At me ſedere, neque verum eſt, neq; falſum. Si verò adijcias me ſedere dum ſto, illicò ad falſitatem, ita etiam inuehis contradictionem: Nam me ſedere dum ſto contradictionem includit, & quàm primum deſinit eſſe falſum, vt cùm ſedere incipio, tàm primum à diuiſione redit ad vnitatem.

Cæterùm quæ de falſi veriq; oppoſitione obijcis, iam in priore epiſtola ſoluta ſunt. Ais enim ſi verum eſt, quod videtur, quod eſt falſum verò, quod videtur quòd non eſt. Cùm inter videri quod eſt, & videri quod non eſt, nulla contradictio ſit, non erit falſum veri negatio. Ego verò non ita accipio rationem falſi, vt in eo ſit, quod videtur aliquid eſſe, quod non eſt. Sed in hoc eſſe rationẽ illius volo quod non eſt illud, quod eſſe dicitur. Aurum enim falſum, ideò falſum, quia non eſt aurum: & quantum ad falſi attinet rationem accidit ei, aut videri, aut eſſe aliquid præter aurum.

Quòd verò dicis non ſolutam à me argumentationem tuam, qua probas bonũ & malum eſſe contraria: Dicam ingenuè, non putaui ibi opus eſſe ſolutione, vbi nodus non erat. Eſt autem illa huiuſmodi: Bonum appetendum eſt, malum verò fugiendum. Appetere & fugere ſunt motus contrarij. Bonum igitur & malum ſunt cõtraria. Mihi verò hæc tua ratiocinatio adeò efficax tantarumq; eſſe virium videtur, vt non bonum tantummodo & malum, de quibus fortaſſe quis ambigat, ſed etiam eſſe & non eſſe, quæ nemo neſcit eſſe contradictoria probet eſſe contraria. Ita enim colligemus, eſſe eſt appetendum, non eſſe eſt fugiendum. Appetere & fugere ſunt motus contrarij, Eſſe igitur & non eſſe ſunt contraria: Aut igitur mihi des eſſe & non eſſe, eſſe contraria: aut ego tibi bonum & malum contraria eſſe non dabo? Aut inquies ſoluenda alia ratio eſt. Non ens enim non eſt genus, quomodo igitur malum nihil eſt, cùm Ariſtoteles dicat in prædicamentis bonum & malum genera eſſe contrariorum. Pleni ſunt omnes Ariſtot. interpretes ſolutionibus huius quæſtionis, ad quos ego te priore epiſtola delegaueram, ne ſuperuacua me teq; ſimul opera implicarem.

Vt igitur illud omittam, quòd Simplicio non diſplicet ex Pythagoricorum more ibi locutum Ariſtotelem, qui duos ſtatuunt ordines rerum: quorum alter ſub bono, alter ſub malo continetur, vtique illum ſæpè in logicis commentationibus exemplis ex aliorũ potius quàm ex ſua ſentẽtia ſtatuiſſe. Reſpõdeo, quod & apud Simpliciũ poteras legere: Ideò bonũ malumq; cõtrariorũ genera dici, quoniã alterũ ſem-

per

per contrariorum rationem mali & deficientiæ habet:vt nigrum,ſi albo:& amarum,ſi dulci comparetur. Ita enim contraria omnia ad bonum malumq; reducuntur,quatenus omnis defectus mali rationem habet, quocirca & primo libro phyſicæ auſcultationis dicitur contraria ſemper ſecūdum melioris priorisq; inulcem rationem comparari. Mitto Porphyrij & recenriorum etiam multiplices alias ſolutiones.

Sed illud ſatis mirari non poſſum quòd in hanc etiam Thom. deſcendere ſententiam dicas,quod bonum & malum cōtraria ſibi oppoſitione repugnent: addisq; hoc ipſum ab eo Simplicij authoritate confirmari. Cùm tamen opinioni iſti tuæ ille tota prima quæſtione de malo pro viribus aduerſetur. Quid enim aliud ea potiſſimùm agit diſputatione, quàm vt probet malum eſſe nihil. Quod ſi malū nihil eſt,bono contrarium eſſe non poteſt: Quoniam vtrumq; contrariorum natura aliquid eſt,atq; hoc ipſum eſt,quod ibi Thomas Simplicij authoritate confirmat. Vide quantum aberras, qui confirmari reſtimonio Simplicij eam credis opinionem,quam ipſe Simplicij teſtimonio infirmat: In quem errorem fortè non incidiſſes, ſi ipſum Simplicij librum aliquando legiſſes, apud quem nulla vnquam fit mentio de boni maliq; oppoſitione contraria.

Quod ſi mihi obiectes ophthalmiam & ægrltudinem, in quibus contrarietatem videtur Thomam agnoſcere, iubebo te illius verba diligentiùs introſpicere. Non enim hæc dicit eſſe contraria, ſed ea cùm ſint priuariones, interdum tamen appellari contraria. Quod cur fieri ipſe velit, ſi attendas videbis,quàm ipſum malum contrarij proprietatem omnino neſciat. Eatenus enim hæc contrarij aliquo modo nomen ſottiri poſſe concedit, quatenus omnem planè mali rationem non habent,ſed bonitatis aliquid retinent, quam nondum amiſerunt. Quare eatenus aliquo modo contraria, quatenus aliquo modo non omnino mala. At ſi tibi ego mortem, ſi cæcitatem opponam, quæramq́ue an hæc ex ſententia Thomæ ſint vera mala, rurſusq́ue an ea,quam tu dicis, contrarieratis ſpecie inuicem aduerſentur. Quid ſis reſponſurus,omnino non video. Nam ſi hæc mala ſunt, & eó ipſo loco, vnde Thomæ pro te teſtimonium affers, ille nullo modo hæc eſſe poſſe contraria,ea ipſa,quam tu in medium affers contrarietatis ſpecie magna aſſeueratione contendat. Qua tu mente affirmas ex ſenrentia Thomæ bonum malo aliqua contrarietatis oppoſitione repugnare,certè hoc conſiderare debueras, quod de imperfectis quibuſdam malis,ex ea quam adhuc retinēt, bonitatis admixtione conceditur, ad ipſam immixtam abſolutamq; mali naturam non eſſe transſerendum. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLAE ANTONIVS CItadinus, S. Obiectiones tertia.

CONcluſiones olim verbo conceſſæ (niſi ſortè oblitus es)ſuêre, [a] Deus eſt,Deus eſt vnus,Deus non eſt Deus: Contradictionem claudit Deum,hoc eſt primum ens,non eſſe, & aurum eſſe, aduerſus quas obiectiones nonnullas formaui,& in ſcriptis dedi. Expectabam igitur his obiectionibus tandem reſponderes poſteaquàm menſes quatuor ſiluiſti, maioribus fortaſſe negocijs implicitus. Tu verò primis duntaxat reſpondes, quas antea aduerſus argumenrorum quorundam ſoluriones formaueràm. Ais autem primum hoc modo: Oſtendam tibi per decrera Latinorum,ac præſertim beati Thomæ, licet Deus vetè ac propriè ſit, non tamen propriè ens eſſe. Deus enim, inquis,iuxta Thomam non eſt eſſentia. Item iuxta eundem vocabulum entis eſſentiam plerunque ſignificat,& quæſtioni quid eſt reſpondetur, verbum verò ipſum,eſt, quæſtioni an eſt,reddi ſolet. Quapropter colligis iuxta Thomam Deū ens non eſſe,ſi neq; eſſe eſt,neq; eſſentiam habet,ſed duntaxat exiſtir.

[b] Sed dicas rogo,vbinam in Thoma didiciſti Deum eſſentiam non eſſe? cùm totus Thomas huic ſententiæ reclamet: nam in prima parte in Summa contra gentiles, in quæſtionibus diſputatis in libello de ente & eſſentia, in commentis in Ariſtot.in omnibus denique locis vbi res exigit Deum eſſentiam eſſe, & tenet & probat, nec in re tàm clara opus eſt verba hominis allegare. Si negaueris plura quàm ſit opus recenſebo. [c] Prætereа in libello tuo de Ente & Vno,niſi excidit prius dixiſti, ideò Deum iuxta Platonicos ens non eſſe, quòd Dei eſſe non eſt aliud ab eius eſſentia. Quomodo igitur nunc eoſdem ſecutus,eoſdem defendens,negas Deum eſſentiam eſſe.

[d] Item

[d] Item dicas quo ex loco diui Thomæ depræhendiſti entis vocabulum eſſentiam plærunq; ſignificare, non etiam eſſe: Siquidem quarto Metaphyſicę & prima quęſtione de veritate, & alibi dicit, ideò ens dictum eſſe quod eſt, rem verò, eò qnòd eſſentia eſt vel eſſentiam habet. Item dicas vbinam in Thom. ſcire potuiſti, qnæſtioni quid eſt rationabilirer reſponderi ſi dicatur eſt ens? [e] Inſulſum enim eſt qnærere qnid eſt, niſi ſciatur rem eſſe, vti Ariſtot. 2. Analiticorum poſteriorũ libro, & Thom. apertè teſtantur. Eſſe aurem intelligo quemadmodũ ſubſtantiæ ſunt & accidentia, in quibus vtraq; eſſentia eſt, non quemadmodum priuationes ſunt & negationes, in quibus Thom. negare videtut reperiri poſſe, quod quæſtioni quid eſt, reſpõderi ſolet, ſiue id [f] verum ſit ſiue falſum quod ad præſens omittitur.

[g] Verba verò Thom. in prima quęſtione de malo, quę tibi, ni fallor, erroris occaſionem præſtiterunt, qnæ tu quoque videris innuere, hæc ſunt: Ens duplicirer dicitur, vno modo ſecundùm quod ſignificar naturam decem generum, & ſic neque malum neque aliqua priuatio eſt ens, neque aliquid: Alio modo ſecundum quod reſpondetur ad quæſtionem an eſt, & ſic malum eſt, ſicut & cæcitas eſt, non tamen malum eſt aliquid, quia eſſe aliquid non ſolùm ſignificat quod reſpondetur ad quæſtionem an eſt, ſed etiam quod reſpondetur ad quæſtionem quid eſt. Sed repete oro diligentiùs tanti verba philoſophi, aduerſus enim re ſenrentiam ferunt, quod ita [h] monſtratur: Thom. palàm dicit ens & aliquid dupliciter dici. Vno modo quòd alicuius generis naturam habet: alia modo quòd quæſtioni an eſt reſpondetur. Deus autem quæſtioni an Deus eſt, reſpondetur eſt, nec mendax eſt reſponſio, Deus igitur ens eſt. Quod ſi vlteriùs procedendum eſt, dicamus hoc modo nihil à Thom. recedentes, quòd quæſtioni an eſt, iure reſpondetur, ens eſt: igitur quod quæſtioni an res verè ac propriè ſit, reſpondetur verè & propriè eſt ens. Sicut enim ſe habet quod ſimpliciter eſt ad id quod ſimpliciter eſt, ita quod verè ac propriè eſt ad id quod verè & propriè eſt. Quærenti autem an verè & propriè Deus ſit, rationabiliter reſpondetur Dens, verè igitur & propriè ens eſt. Præterea Thom. [k] aliquid & ens iuxta primum modnm vocat, quod quæſtioni quid eſt, reſpondetur: quærenti autem quid eſt quod mundum conſeruat, & mouet, quod mortuos ſuſcitat? rationabiliter Deus reſpondetur, primo igitur modo & ſecundo Deus eſt ens & aliquid.

[l] Prærerea audebis ne iuxta Thom. negare Deum eſſe bonum, eſſe vnum? Cùm igitur bonum & ens & vnum muruo conuertantur, quomodo iuxta Thom. dici poteſt vel fingi Deum ens non eſſe? Tu verò ex his verbis argumentari videris (ni fallor) hoc modo ens vno modo dici, quòd naturam decem generum ſignificat. Deus autem in nullo eſt genere, Thoma etiam ipſo reſtante: Deus igirur non eſt ens neque eſſentia. Sed aduertere debueras (parere me= iocari) ſi ratio efficax eſt, Deum primo quidem modo ens non eſſe, licer enim in nullo ſit genere, nihil tamen prohibet verè ac propriè in rerum natura exiſtere, & quæſtioni an eſt, veracirer reſponderi. Qnomodo igitur neſciri potuit alio modo ens eſſe. Præterea ratio nihil virium habet: ſenſus enim verborum Thomæ huiuſmodi eſt. Ens vno modo dicit quod naturam decem generum ſignificat, hoc eſt, quòd ſubſtanriam ſignificat & accidens, & omnia omnino poſitiua, quæ in decem generibus continentur, aut per ſe, vt ſpecies & genera, aut velut principia quædã, ſiue [m] coactara ſiue non, vt materia prima, & forma in genere ſubſtantiæ, & Deus, & ſubſtantiales omnino differentiæ. Quo certè modo negationes priuationesq; ad genus pertinere non poſſunt. Alio modo ens dicitur, quod reſponderi poreſt quæſtioni an eſt ſiue verum & poſitiuum ens ſit ſiue non, vnde exemplum ſubdens ait: & ſic malum eſt, ſicur & cæciras eſt, hoc eſt, & ſic malum eſt ens, ſicut & cæcitas eſt ens. Nulla enim apud Thomam verborum differentia eſt, ſiue dicatur eſt, ſiue eſt ens.

Quod verò ſubiungit, quia eſſe aliquid non ſolùm ſignificat, &c. non eò tendit vt ſentiat quærenti quid eſt Luna, aut tonitruum rationabiliter reſponderi, ſi dicatur eſt ens ſiue aliquid vti ru exiſtimaſſe videris. [o] Ridicula enim eſt huiuſmodi ſolurio. Sed hoc huiuſmodi eſt [p] eſſe aliquid ſignificat, maximè iuxta primum modum id eſſe, quòd quæſtioni quid eſt, rationabilirer reſponderi poteſt, pura ſignificat ſubſtantiam eſſe, vel accidens, vel animal, vel colorem, vel aliquid huiuſmodi, quod quærẽti quid eſt, iure reſponderi poſſit. Cæcitas autem & malum nihil horum eſt. Quòd verò primum

mum diuiſionis membrum ea mente B. Thom. interpretari nolit, ipſemet explicat prima parte. quæſt. 48. art. 3. quo quæritur, an malum in rebus ſit.

Ad ſecundum enim argumentum reſpondens [q] ſic dicit, ſicut in 6. metaphyſicæ habetur: Ens dupliciter dicitur. Vno modo ſecundùm quod ſignificat entitatē rei prout diuiditur per decem prædicamenta: & ſic conuertitur cum re, & hoc modo nulla priuatio eſt ens, vnde nec malum: Alio modo dicitur ens quod ſignificat veritatem propoſitionis, quæ in compoſitione conſiſtit, cuius nota eſt hoc verbum eſt, & hoc eſt ens, quod reſpondetur ad quæſtionem an eſt, & ſic cæcitatem dicimus eſſe in oculo, vel quācunq; aliam priuationem, & hoc modo etiam malum dicitur ens: hæc Thom. Vides igitur quomodo primum diuiſionis membrum cum re conuerti pronunciat. [e] Rem verò non negat Deum eſſe, & quicquid bonum eſt, omne enim bonum & illo argumento & prima quæſtione de malo rem eſſe confitetur. [f] Quod ſi hæc vera ſunt, nondum ratio ſoluta eſt qua aduerſus Platonicos dixi, ens eò dictum eſt, quòd eſt quemadmodum ſedens, eò quòd ſedet. Deus autem nō ſolùm eſt, verumetiam propriè ac verè eſt, verè igitur ac propriè ens eſt, ita enim non eſt Platonicis: [s] ſed ex Thoma argumentum ſoluere voluiſti, [t] ea Thomæ aſſcribens, quæ ab hominis ſententia penitùs aliena eſſe nemo eſt, qui Thomam legerit, qui neſciat.

Vnde nec alia ratio ſoluta eſt qua dixi, ſi Deus ea parte qua eſt idea, eſt ens, multomagis ea parte qua Deus eſt: hoc enim abſolutū quiddam, hoc verò relatiuum. Non enim verum eſt quod modò reſpondiſti, Deum ſcilicet, eſſentiam eſſe à parte qua eſt idea, non autem ea parte qua Deus eſt. [t] Iam enim monſtratum eſt & ens eſſe eſſentiam. Præterea ſi Deus ea parte qua eſt idea, eſt ens & eſſentia, neceſſe eſt in Deo compoſitionem eſſe, quod facilè probatur hoc modo: [u] Priùs enim dixiſti ideò Deum iuxta Platonicos ens non eſſe, quòd eſſe Dei non eſt aliud à Deo: Si igitur idea eſt ens, hoc ideò erit quòd eſſe ideæ eſt aliud ab idea. Eſſe autem ideæ extra Deum locari vel fingi non poteſt, ſi Deus idea eſt, vt datum eſt, in Deo igitur [x] compoſitionem eſſe neceſſe eſt.

Ais præterea Deum à Platonicis vnum vocari, quia vnitati eſt ſimilis, quæ licet omnes numeros poteſtate contineat pares ſcilicet, & impares, ipſa tamen nec par eſt nec impar. [y] Subtilis hercle appellandi ratio, quæ præter id quod Deus rebus ſimilis eſſe [z] non poteſt, vt Cicero dicit & Thom. non enim exemplar mundi mundo eſt ſimile, nec homo picturæ, alia cauſa ſtare non poteſt. Quod enim ex altero ob ſimilitudinem ſiue analogiam nomen mutatur, proprio eiuſdem nomine appellari conſueuit. Statuā enim quæ hominē imitetur, hominem vocamus nō humanam, locum quoq; qui propoſitionum differentia eſt, aut maxima propoſitio ex loci naturalis analogia, locum non etiam localem vocamus: Deus igitur ſi ex vnitate ob ſimilitudinem nomen ſortitus eſt, non vnus, ſed vnitas potius vocandus eſt.

[A] Præterea ſi nomen omne concretum aliud ſignificat & aliud, quomodo Platonici Deum non ſimilitudinem potius quàm ſimilem vocant. [B] Præterea ſi materia iuxta Platonicos vna eſt, vt ſcribis, nec materiæ vnitas aliud ſit, aliud verò materia, quod abs te negari non puto, qua ratione vna poterit defendi? non enim vnitati ſimilis eſt, alioquin Deo quoq; ſimilis foret. Præterea priùs quoque dixiſti Deum eſſe vnum, quia vnicè eſt omnia, nunc verò [C] Platonicorum potius quàm Dionyſij rationem approbare videris, priore fortaſſis abiecta, quam ſi adhuc tenes reliquum eſt argumentis reſpondeas, quæ ſcripta ſunt. Non enim [a] radix cui inniteris ad ſoluendas obiectiones meas, vera eſt, Deum ſcilicet, ens non eſſe neq; eſſentiā, quemadmodum iam plenè declaraui, ſed iam ad diffinitionem veri à re poſitam veniamus.

Dixiſti in priore libello verum ab Aug. ita diffiniri. Verum eſt quod eſt, & ne eadem videretur veri & entis diffinitio, addi (inquis) oportet hoc modo verū eſt, quod eſt id quod dicitur. [b] Ego itaq; contra diffinitionē hoc modo oppoſui eſſe id quod dicitur, nihil aliud ſignificare videtur, niſi eſſe id quod appellatur. Rem autem appellari hoc nomine aut illo, eſt hoc aut illud videri: quare tandem concludi videbatur hoc modo eſſe id quod dicitur, nihil aliud eſt niſi eſſe quod videtur. Cùm igitur nulla contradictio ſit, videri eſſe quod eſt, & videri eſſe quod non eſt, ideò probabam falſum non eſſe veri negationem, ſi diffinitio conſtabat. Quoniam verò nunc clarius diffinitionem tuam explicaſti, non deerunt quæ magis multa videantur formalem mihi diffinitio-

nem improbare: Verum enim inquis, eſt id quod dicitur. [d] Hoc eſt, verũ eſt quod eſt, id quod ipſum eſt, puta aurum eſt verum aurum, quod eſt aurum: Sed contra eſt quòd ſi Deus non eſſet, & aurũ foret. Aurum eſſet id quod ipſum eſt, & eſſet verũ, tamen nõ eſſet, ex quo nulli quadret ideæ. Poſtea enim dicis res veras eſſe quòd ideæ quadrant atq; reſpondent. Si vera diffinitio hominis eſt animal rationale, contradictio eſt putare, ſi Deus non eſſet, & homo eſſet animal rationale: hominem non eſſe hominem, neq; illud reſponderi poteſt, quod aliàs dictum eſt cõtradictionem ſcilicet, claudere, Deum non eſſe & aurum eſſe, nulla enim contradictio eſt, quod theologi quoq; ipſi, & philoſophi, & dialectici apertè cõfitentur. Fingi enim poteſt aurum eſſe, Deum tamen non eſſe, nec primam omnino cauſam nec primum ens, qui enim infinitos eſſe mundos arbitrantur, aut cœlos in infinitũ eſſe multiplices, aut multa huiuſmodi ſimilia, non propterea negant aurum eſſe quod oculis cernitur & manibus tractatur.

Præterea ſiue contradictio ſit, ſiue non ſit, nondum ratio ſoluta eſt. Ego enim ita dico: [e] Si Deus non eſſet, & aurum foret aurum, eſſet aurum, non tamen eſſet verum. Non igitur formalis diffinitio eſt eſſe, id quod ipſum eſt: Sicur nec formalis eſſet hominis diffinitio, ſi dixerim: Si Deus non eſſet & homo eſſet animal rationale, iam non propterea homo eſſet, nihil enim poteſt propria diffinitione deſtitui, nec cuipiam poteſt diffinitio conuenire, cui nomen diffinitum aptari non poſſit. Præterea negare non potes aurum priùs natura aurum eſſe quàm Dei quadret ideæ [f] abſolutum enim priùs reuelatione eſt. Aurum igitur & ſi aurum ſit, veruntamen eſſe non poteſt, niſi præter auri naturam ſimilitudo quædam adueniat, qua exemplari ſuo reſpondeat, ſiue aliud ſit ſimilitudo, aliud aurum, ſiue non, quod propriam ſeorſum habet quæſtionem.

Præterea diffinitionem entis ponere videris, hoc modo, ens eſt quod eſt, alioqui non diceres diffinitionem Auguſtini hoc modo oportet explere. Verum eſt id quod ipſum eſt, ne ſi quod eſt ſolummodo [g] diximus eadem videatur veri & entis diffinitio. Si igitur entis diffinitio eſt quod eſt, ea verò ratione, qua ens eſt quod eſt, eſt quoque ipſummet & ens. Eadem igitur ratione qua aliquid eſt ens, eadem verum ſit neceſſe eſt, quod penitus falſum eſt. Præterea ſi verum eſt id quod ipſum eſt: [h] Cæcitas vera erit, & mors, & falſitas, & omnino non ens. Cæcitas enim eſt cæcitas, & mors eſt mors, & falſitas eſt falſitas, non ens quoque eſt non ens, horum quodlibet verum erit nullo intellectu penitus cogitante. Quod ſi quodlibet horum verum eſt, neceſſe eſt vnum ſit.

At ſcio mox dices: Nónne conceſſi quodlibet horum eſſe ac propterea verum his verbis, quæ ad te ſcripſi, ſicut falſum eſt falſum, ita falſum eſſe falſum non falſum, ſed verum, proptereaq; non diuiſum, ſed vnum. Sed cõtra eſt quòd omne vnum bonum eſt, eodemq; modo verum. Cæcitas autem non ſolùm mala eſt, ſed iuxta ea quæ ſcribis omnino mala eſt, & nihil boni ſapit, ſimiliter & mors. Cæcitatis enim & mortis naturam appellare videris, naturam mali abſolutam bonoq; impermixtam: Nihil igitur horum verum eſt: nec vnum maximè quando anima non cogitat. Præterea verum eſt quod quadrat ideæ: Cæcitas verò & mors nullam habent ideam. Præterea ſi Deus non eſſet, nec aliud quippiam quod intelligentiæ eſt capax, nihilominus non ens eſſet non ens, & nihil eſſet nihil: aut enim aliquid aut nihil, non quidem aliquid vt conſtat, igitur nihil & non ens, eſſet igitur id quod ipſum nunc eſt & tunc foret. Si igitur verum eſt, id quod ipſum eſt non ens, & nihil verum foret, quod fieri non poteſt, nulli enim quadraret ideæ: non igitur formalis veri diffinitio eſt eſſe, id quod ipſum eſt.

Conaris præterea defendere quod à te priùs dictum eſt, falſum quodlibet contradictionem claudere, aisq; falſum omne contradictionem claudere quamdiu falſum. Adijcis & hæc verba: At me ſedere neque verum eſt neque falſum. Si verò adijcias me ſedere dum ſto, illicò vt falſitatem ita etiam inuehis contradictionem: nam me ſedere dum ſto contradictionem claudit, & quàm primum deſinit eſſe falſum, vt cùm ſedere incipio, tam primum à diuiſione redit ad vnitatem. Sed videas ergo an tecum conuenias. [i] Verùm enim & falſum opponi putas non quidem velut contraria, ſed tanquàm affirmationem negationemq;. Quomodo igitur medium reperiri poteſt? niſi inter affirmationem negationemq; ſit medium. Præterea omnis enunciatio aut eſt vera aut falſa, niſi primum principium neges, quod eſt in quolibet cõtradictionis, alteram

teram

teram partem veram, alteram verò falſam. Quomodo igitur te ſedere neq; verum eſt neq; falſum. Equidem non video qua ratione id tueri poſſis, niſi omnē philoſophiam & contrariorum omnē conceptum tollas. Præterea ſi falſum omne contradictionem claudit quamdiu falſum eſt, Deum non eſſe, quod falſum eſt contradictionem claudet quamdiu in rerum natura Deus exiſtit. Si igitur Deus non eſſet, neq; falſum eſſet Deum non eſſe, neq; contradictio, ſi igitur falſum eſt veri negatio, quemadmodum ponis, erit verum Deum non eſſe, ſi Deus non ſit. [k] Sed verum omne bonnm eſt, vt das, igitur ſi Deus non eſſet, bonum foret Deum non eſſe, quod videtur abſurdū: neque enim ſimpliciter bonum foret, neq; alicui bonum, ſed omnino non ens.

Præterea ſuperiore epiſtola dixiſti omne falſum ideò diuiſum à ſeipſo eſſe quod contradictionem claudit: Si igitur non omne falſum ſimpliciter & abſolutè contradictionem claudit, ſed ſolùm quandiu eſt falſum, diuiſum eſt. Cui enim ratio eſſendi & cauſa non conuenit, nec id vtiq; conuenit cuius ratio eſt, & ſi ſimpliciter nō conuenit vnum nec alterum: non igitur falſum omne ſimpliciter diuiſum eſt, quòd dari non poteſt. Omne enim falſum ſimpliciter & abſolutè eſt nō ens. Ambo enim vt potius conuertuntur, eadem igitur ratione ſimpliciter diuiſum eſt. Si diuiſum & non ens commeant. [l] Pręterea omne verum ſimpliciter vnum eſt, igitur omne falſum ſimpliciter diuiſum eſt: alterum enim eſt alterius negatio: præterea ſi monſtrauero omne falſum abſoluto diuiſnm eſſe, quid cauſæ fuit cur non auderes enunciare ſimpliciter quidem & abſolutè omne falſum diuiſum eſſe, ſed tunc ſolùm quando oppoſitio eſt. Diuiſionem verò falſi demonſtramus hoc modo: Socratem ſedere eſt falſum, Socratem autem ſedere, nō eſt Socratem ſedere, igitur à ſeipſo diuiſum eſt. Si enim Socratem ſedere, eſt Socratem ſedere, & Socrates ſedens, eſt Socrates ſedens, ambo enim coniugata ſunt. Si verò Socrates ſedens, eſt Socrates, igitur facta ſimplici conuerſione Socrates eſt Socrates, ſedens igitnr eſt ſedens, igitur ſedet, quod falſum eſt: eadem ratione probabo chimæram non eſſe chimæram, nec chimæram eſſe, eſſe chimæram, chimæram eſſe. Si enim chimæra eſt, chimæra eſt animal. Chimæram enim intelligimus animal ex hirco conſtans & ceruo, aut aliquid huiuſmodi. Si verò eſt animal, viuere poteſt & mo[illegible]uod inter nos non conuenit, qui chimæram ponimus nequaquam à natura poſſe produci, ſicut nec mons aureus generari poteſt. Pręterea ſi chimæra eſt animal aliquod, animal eſt chimæra, ſed nullū animal eſt chimæra. Omne enim animal eſt, & viuit, & eſt ſimpliciter ens & aliquid, quod enim non eſt, non eſt animal, niſi æquiuocé. Chimæra igitur non eſt chimæra eadem ratione, nec chimæram eſſe eſt chimeram eſſe. Si enim generari eſt moueri, generatio eſt motus: igitur ſi generatio non eſt motus, nec generari eſt moueri. Pari ratione ſi chimæram eſſe eſt chimæram eſſe, chimæra eſt chimæra: Ambo enim cōiugata ſunt, ſcilicet, chimæra non eſt chimæra, vt iam probatū eſt, igitur nec chimæram eſſe eſt chimærā eſſe. Præterea nulla chimæra eſt chimæra, igitur nullam chimæram eſſe chimæram verum eſt: igitur falſum eſt aliquam chimæram eſſe chimæram.

Eadem ratione monſtrabitur vacuū non eſſe vacuū ex quo non eſt, nec cæcitatem eſſe cæcitatē, ſi nihil cæcum ſit, ſemper tamen non ens eſt non ens: non eſſe enim non ens eſt & verum, ſicut & chimæram non eſſe eſt, & verum pariter & neceſſarium. Cur igitur vereri oportuit, ne quid coargui poſſes, ſi ſimpliciter & abſolutè enunciaſſes omne falſum in ſeipſo diuiſum eſſe? Quare non fuit opus ad cōtradictionem refugere. Deinde ſolutam non eſſe argumentationē meam, qua probaui bonum malumq; eſſe inuicem contraria ingenuè confiteris, ſed idcirco ſolntam nō eſſe dicis, quod nodus non inerat. Argnta hercle excuſatio, [m] ſed mirum eſt ſi nodus non inerat quomodo nodum ſoluere potuiſti, verba argumentationis meæ quæ in primis literis ad te ſcripta ſunt, hoc modo ſe habent. Bonū ea ratione, qua bonum eſt, expetendum eſt, malum verò fugiendum. Expetere verò & fugere ſunt inuicem contraria, quemadmodum congregare ſegregareq; Bonum igitur & malum erunt inuicem contraria, quod Boëthius quoq; in prædicamentis aſſeuerat: Tn verò ita reſpondes: Eſſe eſt appetendum, non eſſe eſt fugiendum, nō tamen ſequitur eſſe contraria: Sed rogo videtur ne tibi argumentatio tua meæ [n] ſimilis eſſe? dicas hoc modo eſſe, ea ratione qua eſt eſſe eſt appetendū, hoc eſt propria eſſendi ratio eſt aliquid appetendum, non eſſe, ex propria ratione eſt aliquid fugiendnm, ſunt igitur contraria, pulchrè argumentationem

colliges. Hac enim forma calidum & frigidum, album & nigrū contraria eſſe demonſtrauimus. Ratio enim calidi eſt heterogenea ſegregare, frigidi verò congregare, albi quoq; ratio eſt oculos diſgregare, nigri verò congregare. Argumento meo cùm tu coràm reſponderes, dixiſti propriam boni rationē non eſſe, quod ſit aliquid expetendū, quod tamē à philoſophis omnibus conceditur, maximè Latinis, & Ariſtot. Ethic. 1. dicit: Rectè diffinierunt bonum, dicentes id eſſe, quod omnia appetunt, id quoque audientibus mirabile viſum eſt. Cunq; ratio boni abs te poſceretur dixiſti eo aliquid bonum eſſe, quod ordinatur in Deum. Sed mox ſubieci, igitur Deus non eſt bonus. Dictnm eſt Deum nō eſſe bonum, ſed bonitatē adieci, igitur inter bonū malumq; aliquid eſt mediū: Deus enim nō eſt bonus, nō etiam eſt malus. Quomodo igitur defendi poteſt malum eſſe boni negationē, ſi media aliqua conceditur. Præterea ſi malū eſt negatio boni, Malum & non bonū idem ſunt, Vnius enim vnica eſt negatio. Sequitur ergo eſt non bonum, igitur eſt malū, ex negatione igitur colligi poteſt affirmatio. Preterea nec ſequitur, ſi enim malum eſt vel priuatio, vel aliquid priuatum. Si priuatū eſt, ſubiectum aliquid eſt, igitur & bonum: Si priuatio eſt igitur, in ſubiecto igitur eſt. Sed quicquid eſt, ens quoddammodo eſt & bonum: non igitur eſt non bonum.

Prærerea negas verum eſſe quod Ariſt. in prædicamentis dicit: Bonū ſcilicet & malum contrariorum genera eſſe, quod tamen vel Boëthius vel Latini expoſitores negare non audent. [o] Tu verò poſthabitis interpretibus Latinis ad ſolum Simplicium refugis, qui ait hac ratione bonum & malum contrariorum genera eſſe, quod ex contrarijs alterum ſemper bonū eſt, hoc eſt, melius eſt: alterum malum eſt, hoc eſt, peius eſt, quod Thom. quoque ex Simplicio refert. Sed ſi licet Simplicio opponere, contrà eſt, quod Ariſtot. eodem loco dicit, non ſolùm bonum malo contrarium eſſe, verumetiam aliquando malum malo. Si verò ipſum bonum Ariſtot. vocat quod melius eſt, malum verò quod eſt peius, erit ſemper bonum malo contrarium. Preterea ſi bonum & malum, quæ contrariorum genera eſſe Ariſtot. dicit, ſunt melius & peius, bonum & malum, in relatiuorum genere ponentur, in quibus ſunt melius & peius quæ relatiua ſunt. Ariſtot. verò dicit bonum & malum in genere non eſſe, ſed genera.

[p] Miraris poſtremò malum & bonū à me cōtraria vel ex Thom. ſententia affirmari, & quod maius eſt aberrare me dicis, qđ dicis q Simpliciū falſò allegē, falſò quoq; dixerim B. Thom. eius teſtimonio probare malū bonumq; eſſe inuicē contraria: ſed caue ne tu erres, qui parū mentem meam vel verba perpēdiſti. Verba quidem quæ in 2. epiſtola ad te ſcripta ſunt, hac ſerie leguntur: Dico igitur ruſus, & approbo bonū malumq; eſſe inuicem contraria, non quidē quemadmodū album & nigrū, calidū & frigidum, quę omnia verè qualitates ſunt, ſed quemadmodū ſanum & ægrū, forte ac debile, rarum & denſum, pulchrū & turpe, & ſimilia huiuſmodi multa. Nec Thom. id negat, ſed vir quidem eminentiſſimus, in 1. q. de malo circa ſolutionē ſecundi argumenti mōſtrat quomodo bonum & malum, & ſi priuationis & habitus oppoſitione aduerſentur, inter contraria tamen computari ſolent, idq; Simplicij authoritate confirmat. Recordare igitur Ariſt. in prædicamentis quatuor oppoſitionum genera aſſignare: Item memineris Ariſt. huiuſmodi genera à ſe inuicem ſeiungere: Rurſus nota ſanum ab eo & ægrum inter contraria numerari, hac igitur ratione qua Ariſt. contraria à reliquis oppoſitionum generibus ſeiungit. Ego bonum malumq; contraria eſſe affirmaui, rurſumq; fateor, atq; hoc etiam quod diuus Thom. dixit in 1. q. de malo: Bonum & malum eſſe contraria: quemadmodum ſanum ægrumq;, nō autem quemadmodum viſus & cæcitas. Tu verò dicis: Monſtrabo tibi quam contrarij proprietatem malum omnino neſciat. Licet enim malum quiddam bono cuidam contrarium videri poſſit, vt ægrum ſano, eò quòd boni aliquid relinquir, offeram tamen malum quiddam, quod bono nequaquam poteſt hac ratione opponi, puta mors & cæcitas.

Sed equidem neſcio an ſimules, [r] ſi enim verba Tho. accuratiùs legiſti, planè intelligi poteſt, quomodo nec cæcitas nec mors aliud malum poteſt ex toto bonum auferre. Cæcitas quidem viſum aufert & totum, ſed non vitam nec corpus: mors vitam quidem penitùs aufert, ſed nec corpus nec materiā primā. Quod igitur fefellit eſt, qđ cęcitas ꝑfectò eſt viſus priuatio, & vitę mors, ſed nō ꝓpterea credi debuit perfectā eſſe boni priuationē: Nónne Thom. apertè ibi confitetur & dicit malū bono contrariū eſſe, quemadmodū ęgrū ſano, nō quemadmodū cęcitas viſui: cæcitas igitut inquātū

mala

mala eſt, aliquid boni relinquit cui innititur, in quantum verò eſt cæcitas, nihil viſus adeſſe permittit.

Quod verò Thom. ait: bonum malumq́; velut habitum priuationemq́; opponi veriſſimum eſt: Eo enim loco Thom. ea propriè habitus vocat & priuationes, nõ ſolùm quæ perfecti habitus ſunt, perfectæq́; priuationes, quæ ſolũmodo Ariſt. in prædicam. habitum & priuationem vocat, verũ latiùs omnia, quorum alterũ eſt habitus, alterum verò priuatio, ſiue integra, ſiue ſemiplena ſit, tanquam habitũ & priuationẽ opponi pronunciat. Quod verò dixi, idq́; Simplicij authoritate confirmat, id tale eſt, Simplicium ait Thom. in prędicam. dicere ea ꝓpriè vocari contraria, quorũ vtrunq́; eſt aliud. Ariſt. verò ſanum & ægrum inter contraria numerat, non etiam cęcum & videns. Simplicius igitur qui Ariſt. interpretatur neceſſe eſt cauſam redddat, cur nõ omnes priuationes Ariſt. inter cõtraria computârit, cauſam verò explicare non poteſt, niſi quæ dicta eſt. Thomas igitur qui ait Simplicium dicere ea propriè contraria vocari, quorũ vtrumq; eſt aliud, cùm cauſam explicet, ob quam ſanũ & ægrum inter contraria numerentur, non etiã cæcũ & videns, ex Simplicio neceſſe eſt id colligat, qui Ariſt. exponit, quod [r] ſiue verum ſiue falſum ſit, res nullius momenti eſt, in qua peruagandum ſit.

Quoniam verò poſtremis literis malum quod boni negationem putas appellare, videris malum quod omnino malum ſit, eodemq́; modo falſum veri vniusq́; diuiſum percontari te volo. [s] An chimæram putes eſſe omnino non ens: Si negabis, vbi neceſſe eſt contradicas, qui priùs dixiſti chimæram eſſe omnino non ens & falſam: Si verò dederis omnino non ens eſſe, procedam hoc modo: non ens & omnino malum ſunt paria. Chimæra autem eſt omnino nõ ens, igitur & omnino mala: quod fieri non poteſt, chimæram enim eſſe contradictionem non claudit. Poteſt igitur à Deo creari, quod verò poteſt eſſe, eſſe autem bonũ eſt, quod igitur poteſt [t] creari, poteſt bonum eſſe, ſed potentia ad bonum bona eſt, chimæra igitur non ex toto mala eſt. [u] Præterea chimæra & à Deo & à nobis poteſt intelligi, poteſt igitur apud mentem noſtram eſſe & animum, igitur quoquomodo poteſt eſſe, quod autem quoquo modo poteſt eſſe, quoquo modo bonitate participat: chimæra igitur non ex toto mala eſt. Præterea nihil poteſt malum eſſe niſi fugiendum ſit, nihil verò fugi poteſt neq; vitari niſi cognoſcatur aut ab eo quod fugit, aut à Deo qui naturalem fugæ inſtinctum inſeruit. Neceſſe igitur malum omne quodammodo cognoſci poſſe, cognitio autem bonum quiddam eſt, igitur & poſſe cognoſci: potentia enim ad bonum, bonum quiddam eſt.

[v] Præterea Ariſt. 4. Metaph. dicit, negationes priuationesq́; quodammodo entia eſſe, imò & ipſum nõ ens quodammodo ens eſſe dicit, cuius ſignum eſt (inquit) quòd dicimus non ens eſt non ens: quod verò quoquo modo eſt ens, quoquo modo bonum eſt, chimæra igitur in qua verum eſt non entis vocabulum, prædicare quodammodo eſt ens & bona. [x] Præterea malũ eſt priuatio boni, priuatio verò omnis eſt negatio formæ, in ſubiecto apto nato formam & habitum habere: nihil igitur malum eſſe poteſt quod boni capax non ſit & aptum, capacitas verò & aptitudo in bonum bona eſt. Malum igitur omnino malum eſſe non poteſt, vnde [y] Auguſt. inquit malum ſemper in bono eſſe. [z] Præterea ſi malum eſt priuatio boni (vt dicis) quomodo poteſt eſſe boni negatio: alia enim eſt oppoſitio priuationis & habitus, alia verò affirmationis negationisq́;. Præterea tuarum partium eſt monſtrare factam priùs à te rationem validam eſſe, qua probabas ex Ariſt. & Thom. Deum ens non eſſe, ego enim vtramq; infirmaui. Nec ſatis eſt dicere, ſcio aliquando à peripateticis Deum ens vocari, ſed & illud ſcio apud eoſdem appellatione entis Deum aliquando non claudi. [A] Monſtra enim rogo quo in loco vel Ariſt. vel Ariſtotelici Deũ entis appellatione non cenſeât?

[B] Cæterùm ſi vacabit explicato quomodo defendas Deum eſſe & vnum, Deum tamen non eſſe Deum: Si enim vocabulum intelligitur, neceſſe eſt deſcriptionem quandam ab animo formari, qua data mox ſequitur Deum eſſe Deum: nec enim Simonides poëta tempus ad reſpondendum periſſet Tyranno quęrenti, quid eſt Deus, niſi vocabuli interpretationem & notam animo concepiſſet: in omni enim quæſtione prima eſt vocabuli ſignificatio. Præterea ſi Deus eſt vnus, aliud vnum eſt Deus, quod non niſi Deus eſſe poteſt. Item ſi Deus eſt & non eſt Deus, eſt aliud à Deo: à ſeipſo igitur aliud eſſe neceſſe eſt. Præterea ſi ideò Deus non eſt Deus, quòd nomen Dei concretum eſt aliud ſignificans, & aliud concedi non debet Deum eſſe, Deum eſſe

vnum: nihil enim eſt in rerum natura quod deitate participata ſit Deus. Poſtremò monſtrabis quomodo vel probes vel defendas contradictionem claudere, [c] Deum non eſſe, & aurum eſſe, grata erit mihi huiuſmodi diſputatio, nec tibi debet eſſe moleſta. Eſt enim diſputatio cribrũ veritatis, ſuauiſſim⁹ animæ cibus nihil habens ingrati.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE RESPONSIO obiectionum tertiarum.

NOn ſum oblitus Compater ne dubita, prorſus omnium meminiſſe, planè cognoſces, quanquàm haud magna fiat iactura, ſi excidant quæ coràm tractauimus: leuiſſima enim hæc omnia quibus & te occupatum, & me non ocioſum hominem occupas. Sed ne imirari me credas Nicolettum qui ſcribenti tibi aduerſus eum nihil reſpondere dignatus eſt, adnotabo breuiter ſolutiones tuarum dubitationum.

[a] Deus eſt.) Dixi verè dici Deus eſt: Deum item ex ſententia Dionyſ. omni appellatione eſſe maiorem, etiam appellatione hac Dei, quod ille ſcrib. in lib. de Myſtica theol. ne tu ictibus tuis adhuc Dionyſium loco mouiſti, nec mirum, eſt enim, pateré hoc, longè te fortior, quanquàm tu illius authoritatem contemneres, dum ea aduerſus te vterer. Dixi item ab his qui Deum eſſe ens negare cõcedi interdum Deum eſſe vnum, rationemq; ſententiæ eorum & in ipſis de Ente & Vno commentarijs noſtris & duabus ad te epiſtolis declarauimus.

[b] Sed dicas.) Dixi poſtrema epiſtola neminem eſſe qui neſciat, apud Thóm. & apud alios Peripateticos ita ſæpè & ens accipi & eſſentiam vt de Deo vtrunque dicatur: ſed id mihi eſſe ſatis, quòd aliquando ita ens eſſentiamq; vſurpant vt de Deo dici non poſſit, hoc eſt, quod tibi eſt improbandum. Nec ad hanc rem plura vnquam afferes quàm ſit opus. [c] Præterea in libello.) Rudis obiectio, non enim Platonici, cùm id dicunt, intelligunt eſſe in Deo eſſentiam & eſſe, ſed in eo non differre. At eſſe in Deo locum eum habere, quem in rebus alijs habet eſſentia, vt ei pro eſſentia nihil ſit aliud quàm ipſum eſſe.

[d] Item dicas) Lege priores epiſtolas, & videbis. [e] Inſulſum enim.) Inſulſa potius argumentatio, quoniam aliud eſt rem eſſe, hoc eſt, exiſtere. aliud eſſe ens vt ens prædicatum eſſentiale eſt. [f] Verum ſit.) Verum eſſe fatearis oportet, niſi deſeras tuum Thom.

[g] Verba.) Hæc ſunt quæ ſi tu priùs vidiſſes, fortè non erraſſes. [h] Monſtratur Thom.) Miror te ijſdem ſemper inſiſtere, nónne millies iam dictum eſt ita capi poſſe ens, vt de eo dicatur, vt cùm videlicet id ſignificat quod eſt, ſed rurſus ita capi poſſe vt de eo nõ dicatur, vt cùm ſcilicet, eſſentiam ſignificat, quæ aliud eſt ab exiſtentia.

[k] Aliquid & ens.) Vide quantum fallaris, malum ſecundum Thom. tale non eſt, vt quærenti de eo quid ſit poſſimus aliquid reſpondere vel ens, & tamen quærenti quid eſt peccatum? reſpondere poſſumus quod eſt malum.

[l] Prætetea audebis.) Ens quando cùm bono conuertitur apud Thom. nõ eo modo capitur, quo quando apud eundem de Deo negatur. [m] Iocati.) Aduerſarius te iocatis, nam hoc ipſum eſt quòd dico, & centies inculcatum intelligere, aut non vis aut non potes. Primo modo Deum non eſſe ens, licet ſecundo modo, vt ſcilicet, per ens reſpondetur ad quæſtionem an eſt ens dicatur. Dicebam enim nõ omni modo, ſed aliquo modo etiam apud Thom. ens dici Deum non poſſe: licet autem ita argumentari, Comparer: Deus primo modo nõ eſt ens, ergo aliquo modo non eſt ens. [n] Coarctata.) Hæc tua coarctata, & non coarctata tuã ſunt, non Thomæ. [o] Ridicula.) Quod non quæritur, ridiculè non ſoluitur, licet multa quærantur ridiculè, quæ ridiculè ſoluuntur, cùm ſcilicet ſoluuntur, ne idcò non ſoluta videantur, quia ſolui non poſſint. Quærenti igitur an Luna ſit ens, iure reſpondebitur eam eſſe ens. Sed vlteriùs quærenti quale nam ſit ens, ridiculum certè reſpondetur eſſe ens. [p] Eſſe aliquid.) Nihil dicis, quis enim neſcit ideò non eſſe aliquid; quia neque ſubſtantia eſt, neque accidens.

[q] Sic dicit.) Hæc eadem illud ſunt quæ in prima quæſtione de malo & mihi fauent ſicut & illa. [r] Rem verò.) Eo modo res de Deo & dicitur & negatur quomodo & ens. [ſ] Quod ſi.) Oſtendimus autẽ non eſſe vera, ergo ſoluta ratio. [t] Sed ex Thom.) At tu temet verba Thom. ſuprà exponens in ſententiã noſtram incidiſti, cùm dixiſti Deũ ens

dici,

dici, quatenus per ens reſpondetur ad quæſtionem an eſt, nõ autem quatenus rerum
eſſentiam ſignificat. [s] Ea Thom.) Non aſcriberem falſa Thomæ, quia te non imitor
Compater, qui dicis ex Thom. ſententia bonum & malum eſſe propriè & verè con-
traria, idq; etiam Simplicij authoritate confirmari, de qua re cùm oſtenderem nullum
verbum eſſe apud Simplicium, reſpondes te collegiſſe id à Simplicio dici. At liber eſt
in manibus Comparer. Simplicius id non dicit, malè ergo collegiſti.
[t] Iam enim monſtratum.) Demonſtratum eſt etiã te non bene demonſtraſſe. [u] Priùs
enim.) Deus & idea idem ſunt, nec eſſe ideæ aliud eſt ab eſſe Dei, ſed quia rationes di-
nerſæ ſunt, alia de Deo vt Deus eſt, alia vt idea eſt pronſiciantur. [x] Compoſitionem.)
Compoſitio hæc ſecundùm rationem eſt non ſecundùm rem.
[y] Subtilis.) Adeò ſubtilis vt iam centies repetitam adhuc intelligere non poſſis, vt
mox parebit, ex quo nobis negocium exhibes. [z] Non poteſt.) Non licet tecum niſi
præfinito loqui: At ſcias hoc genus locutionis à præclaris authoribus etiam ſacris ſæ-
pè vſurpatum, quale illud ſecundùm ſimilitudinem Melchiſedech.
[A] Præterea ſi.) Vnum quod Platonici de Deo enunciant, non denominatiuum eſt,
ſed ſubſtantiuum, hoc autem, quia Platonica omnino ignoras, & Græcam linguam
intelligere non potes. Vide igitur quàm ſit ſubtilis hæc appellandi ratio. [B] Præterea.)
Patet & hinc quomodo aliter materia vna, aliter Deus dicatur. [C] Platonicorũ.) Quo-
modo tu Platonicorum potius quàm Dionyſij rationem ſequi me dicis, cùm nec
Platonicos nec Dionyſ. vt magna etiam voce gloriaris vnquam legeris, at ſcias, idem
eſſe apud Platonicos Dei typũ eſſe vnitatem & apud Dionyſ. Deum vnicè eſſe omnia.
[a] Radix cui innitens.) Vide quàm illa radix ſit firma, quam tu nec viribus vllis vincere,
nec duro poſſis conuellere ferro.
[b] Ego itaque.) His omnibus ſatisfactum eſt in prioribus epiſtolis. [c] Hoc eſt verum.)
Nimis amas aurum compater, qui tantum illi tribuas vt credas eum eſſe poſſe, etiam
ſi Deus non ſit. [d] Mundos arbitrantur.) Qui hæc dicunt, & aurum dicunt eſſe pugnan-
tia, dicunt & propriam ignorant vocem.
[e] Si Deus non eſſet & aurum foret.) Aurum eſſet aurum, & aurum nõ eſſet aurum.)
Impoſſibile enim impoſſibile parit. [f] Abſolutum enim.) Non eſt hæc relatio acciden-
talis ab auro diſtincta, ſed ſubſtantialis, de qua vide apud Henricum Gandauenſem
niſi dedignaris.
[g] Diximus eadem.) Omne quod eſt, hoc eſt, ipſum quod eſt. Quare & omne ens ve-
rum, & omne verum ens. Sed alia & alia ratio. [h] Cæcitas autem.) Aliud eſt cæcitatem
eſſe veram, aliud cæcitatem eſſe, cæcitatem verum eſſe. Quare fruſtrà multis verbis la-
boras oſtendere cæcitatem non eſſe veram.
[i] Verum enim.) Me ſedere aut verum aut falſum ſemper eſt, quia ſemper ego aut ſe-
deo aut non ſedeo. Et quod dicitur me ſedere, nec verum nec falſum, hoc eſt, propo-
ſitionem hanc ex ſe ſibi, nec veritatem determinare, nec falſitatem, quod faciunt pro-
poſitiones neceſſariæ. Sed cùm fieri poſſit, vt & ſit vera, cùm ſcilicet ſedeo, & ſit falſa,
cùm non ſedeo, ex ſeipſa ad vtrunq; indeterminata eſt, ſed proculdubio, mi Compa-
ter, & charta abundas & ocio, qui ad hæc deſcendas etiam pueris nota.
[k] Sed verum.) Bonũ & malum ſunt in rebus, falſum & verum in anima, ideò propo-
ſitio vera ſignificare poteſt rem malam, quamuis propoſitio ipſa quatenus vera eate-
nus bona, & res ipſa quatenus mala eatenus falſa ſit. Aliud autem dicere eſt. Peccare
Iudam eſt verum, aliud eſt dicere peccatum Iudæ eſt verum.
[l] Præterea omne.) Omne falſum diuiſum, quod in priore diximus libello, ſed non
eſſe falſum ex æquo falſum, quare non eſſe falſum, ex æquo diuiſum, quod in epiſto-
lis ad te diximus: non enim ex æquo falſa quæ neceſſariò falſa ſunt, & ſemper falſa
ſunt, & quæ non ſunt neceſſariò falſa, nec ſemper ſunt falſa. Quapropter nec ex æquo
hæc & illa diuiſi rationem habent. Vide an ex his aliquid ſit, quod vel ego dicere ve-
teri debuerim vel tu coarguere poſſis.
[m] Sed mirum.) Dicere debueras quomodo nunc ſoluiſti, nam non eſt mirum non
ſoluere quod non habet nodũ. In hoc igitur me admireris quid ſoluerim in quo no-
dus non erat. [n] Similis eſſe.) Cur nõ ſimilis, cùm quemadmodũ hæc, ita & illa nihil vi-
rium habeat. Nam ſi bonum qua ratione bonum ſit expetendum, malumque fu-
giendum ſit, tq; fugere, & appetere contraria, quomodo ex hoc ſequi probas, bonum

 malumq;

malumq́; eſſe contraria. Hoc eſt, quod tibi eſt probandũ, ad quod tamen probandum neq; ante vllum vnquam verbum feciſti, neq; nunc facis, iure igitur dixi non eſſe nodum in tua argumentatione, qnia quod tibi probandũ eſt, non ſolùm non validè probas, ſed nullo modo probas, aut probare etiam tentas.

[o] Tu verò.) An tu qui Boëthianus eſſe ſoles & barbarorum irriſor, nunc eos rides, qui poſthabitis Latinis interpretibus Græcos interpretes ſequuntur, ſed & Thom. tuus non ſolùm Latinus, ſed inter Latinos præcipuus Simplicij expoſitionem non ſolùm refert, ſed & probat. Tu autem non ſolùm Simplicio ant Thomæ nõ aſſentiris, ſed & Latinos dicis expoſitores id negare non audere. Mirus homo es.

[p] Miraris.) Quis non miretur, mirabar tunc cùm nondum acnmen tuum perſpexeram, nunc non miror, multa enim conſimilia. [q] Allegem falsò.) Et tu infrà fateris te falsò allegaſſe, ſed dicis hoc nullius eſſe momenti, quomodo ergo mens tua me fugit. Illud fateor me fugiſſe nullius eſſe momenti Simplicio aſſcribere, quæ non dicit. Credebam enim ego illum errare, qui diceret Simplicius hoc dicit, quod tamẽ Simplicius nuſquam diceret.

[r] Si enim.) Quid vt tu explices, totum Thom. te peruertere oportet, & neſci quas ſemiplenas priuationes tibi fingere, negareque Thomam ibi propriè accipere priuationem & habitum, cùm dicit malum priuatiuè opponi bono, nónne tota quæſtione probat malum eſſe nihil, & inde colligit malum eſſe priuationem, non autem contrarium: an priuatio quæ nihil eſt, ſemiplena priuatio eſt, cæcitatem item dicimus perfectam mali habere rationem, non quia omne bonum adimat, (quis enim hoc neſcit,) ſed quia totum illud bonum cuius priuatio dicitur, hoc eſt, viſum adimit, quod non facit ophthalmia, hæc ſunt igitur mala quæ nullo modo vult contraria dici poſſe Thom. quæ cùm veram mali rationem habeant. Profectò qui dicit malum ex ſententia Thom. eſſe contrarium, non minus errat quàm erraret ille compater meus, qui dicebat Simplicium dicere quæ non dicit.

[s] Siue verum.) Cur igitur non ingenuè fateris te erraſſe. Neq; enim mirum eſt, homo es. [t] An Chimærã.) In iſta tua chimæra multas fingis chimæras. [u] Creari.) Si creari chimæra poteſt à Deo, non eſt hæc potẽtia in chimæra, ſed in Deo. [u] Præterea chimæra &.) Notio quam mihi de chimæra formo vt aliquid eſt, ita bona eſt, ipſa verò chimæra, vt nihil eſt, ira neque bona eſt.

[v] Ariſt. 4. Meta.) Bonum & malum ſecundùm te ſunt contraria, & vtrunq; contrariorum eſt aliquid poſitiuum: ergo, & quod eſt bonum, eſt aliquid poſitiuum, & quod eſt malum, eſt aliquid poſitiuum, & ſecundùm te non ens eſt bonum, ergo ſecundùm te non ens eſt aliquid poſitiuũ & aliquid & ens conuertuntur, ergo ſecundùm te non ens, eſt ens poſitiuum, vide quo nos perduxit tua Chimæra.

[x] Præterea malum eſt.) At ſecundùm te eſt contrarium, non priuatio. [y] Auguſtinus inquit.) Non dixit malum eſſe bonum, ſed in bono. [z] Præterea ſi malum.) Eatenus priuatio eſt, quatenus priuatio formaliter negatio eſt. [A] Monſtra enim.) Relegas priores epiſtolas, & videbis hoc tibi in illis monſtratum, etiam fortaſſe plus quàm deſideres.

[B] Cæterùm.) Attende, mox explicabo, cùm per hanc dictionem Deus id concipis tantùm, quod ſignificatur per nomen, non habet hæc dictio prædicari rationem, ſed ſubiecti. Eſt enim illud de quo quæritur quídnam de eo enunciari poſſit aut debeat, non autem illud quod de alio enunciatur, quare neq; id aut Simonidi erat ignotum, aut conſulenti eum tyranno. Cùm item quæris ſi Deus dici Deus non poteſt, an ſit aliud à Deo. Quæro à te quid concipias per hanc dictionem Deus, quam de Deo enuncias. Si nihil concipis nihil erras, quia nihil dicis. Si aliquid concipis, dico Denm aliud eſſe ab eo quod tu concipis, & conceptum per hanc dictionem, Deus, explicas, qnoniam ſupra omne illud eſt quod à nobis concipi poſſit. [C] Deum non eſſe.) Veniamus ergo ad aurum tuum, quod omnino non vis perdere, etiam ſi perdatur Deus. Fieri non poteſt vt aliquid ſit, ſi non ſit ipſum eſſe. Fieri igitur non poteſt, vt aurum ſit, ſi Deus non ſit. Præterea ſi Deus non eſt, igitur infinitum eſt, ſi infinitum eſt, nihil eſt: quoniam ſi infinitum eſt, finitum non eſt, ſed & ſi infinitum eſt, infinitum non eſt, quoniam infinitum ſeipſum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt, ſi nihil eſt, aurum non eſt. Hæc ſatis credo eſſe tibi homini quantumuis ingenioſo. Vale.

IOANNI

IOANNI PICO MIRANDVLAE ANTONIVS Citadinus, S. Obiectiones quarta.

NOn ideò dictum eſt Deum ens non eſſe quòd eſſe in Deo pro A eſſentia eſt, ſed quia eſſe non eſt aliud ab eſſentia, quod longè diuerſum eſt, alioquin ipſum eſſe lapidis, quod ſibi pro eſſentia eſt, nec ens erit, nec bonum: eſſe enim lapidis non eſt eſſentia, ſed ipſum ſibi, & eſſe ſuum, & ſua eſt eſſentia. B Si in negationibus, & priuationibus quid ſint, quæri non poteſt, cùm igitur ſint, non ſatis ad quæſtionem quid eſt formandam, ſcire rem, de qua quæritur eſſe, ſed ampliùs ſcire oportet, & eſſe, & aliquid eſſe: Quærenti igitur quid eſt? Ridiculè ac irrationabiliter reſpondetur, ens aut aliquid, ſiue ens primo modo, ſiue ſecundo capiatur: C quod ſi quæratur quid ſit peccatū, vocabuli potius eſt quęſtio quàm rei. D Si aliquid eſt ens, ideo iuxta poſitionem tuam eſſe ens, quòd eſſe eſt aliud ſecundùm rem ab eſſentia, aliud eſt (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album ſiue albedo, aliud res alba. Igitur ſi idea eſt ens, ideò erit ens, quòd eſſe ideæ eſt aliud ab idea: Idea autem Deus eſt: Eſſe igitur ideæ eſt aliud à Deo. Eſt igitur in Deo ſecundùm rem compoſitio non ſolùm ſecundùm rationem. E Iuxta denominatiuorum diffinitionem vnus ab vnitate denominatiuum eſt, Deus autem iuxta tuam poſitionem ex ſimilitudine vnitatis vnus dicitur: non igitur ad ſubſtantiam Dei ſpectat prædicatio, qua Platonici dicunt, Deus eſt vnus.

Præterea cùm dicimus: Deus eſt vnus, non quid ſit, ſed quomodo ſit, ſignificari putas. Modus autem ex accidentium eſt genere, non igitur vocabulum vnius in Deo ſubſtantiuum eſt, neq; ad rem pertinet, quòd vel Platonicam ſectam non didicerim vel Græcam linguam ignorem: non enim id ſatis eſt ad tutandam Academicorum diſciplinam. F Si Deus non eſſet, & aurum eſſet, aurum inquis eſſet, aurum & non eſſet aurum, igitur eſſet aurum. Si igitur diffinitio veri conſtat, erit verum nulli quadrans ideæ. G Si Socratem ſedere, neque verum eſt neque falſum, eò quòd neceſſarium non eſt, equidem defendam non in quolibet affirmationem veram eſſe vel negationem, non enim in quolibet vel vna vel altera neceſſariam habet veritatem. H Si bonum & malum ſunt in rebus, verum vero, & falſum in anima, vbi eſt tua affirmationis & negationis oppoſitio? negatio enim nihil ponit. Quo modo etiam Chimæra in rebus eſt & anima, ſi eſt omnino non ens & falſa? cùm non ens & malum mutuo conuerti putes: I Si cæcitatem eſſe cæcitatem verum eſt, & quis non videat cæcitatem eſſe veram, idem enim ſunt, ſola enim cęcitate poſita ponitur hoc quod eſt cęcitatem eſſe cæcitatem, & ablata, aufertur, vnde eadem ratione Socrates, & Socratem eſſe Socratem, idem eſt & eadem generatione vtrunque generatur, & per ſe, Deus quoque & Deum eſſe Deum idem: vtrunque enim æternum eſt & prima veritas. K Si falſum omne ſimpliciter diuiſum eſt, vt probatum eſſe non negas, dici nō debuit falſum quiddam cum hac ſolùm conditione diuiſum eſſe, hoc eſt, quamdiu falſum eſt. Si enim omnis homo ſimpliciter & abſolutè eſt riſibilis, contradictionem non oportet adiungere, qua reſtringas dicens, omnis homo eſt riſibilis quamdiu eſt homo: nec propterea reſtrictio debuit adiungi, quod non omnia falſa ſunt æqualiter diuiſa, aut falſa: nec enim omnia entia ſunt æqualiter bona, abſolutè tamen bona ſunt omnia. Quomodo concludatur bonum malumq; eſſe contraria, ſi proſequi & fugere ſunt contraria, facilè conſtabit, ſi L ratio contrariorum motuum ſatis à te fuerit intellecta.

M Quid miraris ſi dico Latinos Ariſtotelem non negare, quem Simplicius negat, non etiam Boëthius, nunquid propterea vel Boëthium non imitor vel Barbaros extollo, mirum méne hominem vocas: Ego verò te mirabilem appellârim, qui cùm Boëthium imiter poſthabito interim Simplicio me Boëthium aſpernari, & Barbaros ſequi exiſtimes. N Si contraria ſunt bonum & malum, chimæram vis probare aliquid eſſe, quod in rerum natura ſit, ſed ſi perceptum ſit qua ratione bonum & malum contraria dixerim, quod nondum aut vis, aut potes intelligere, nihil ex chimæra probaueris.

Priuationes quaſdam à me ſemiplenas vocari plurimum admiraris, & nullas eſſe probas hoc modo: Malum eſt nihil, igitur non eſt ſemiplena priuatio. Ego verò argumentum tuum proſequens, ſic dicam: ægritudo mala eſt, igitur nihil eſt, non eſt igitur ſemiplena priuatio: Eſt autem priuatio quædam ægritudo, non eſt igitur vel ſanitatis

vel

vel boni cuiuſpiā ſemiplena priuatio, ſed plena potius, & perfecta, quod fieri non poteſt. Imperfectæ igitur ptiuationès ſemiplenæ ſunt, vt ægritudo, raritas, turpitudo, cæcitas viſus perfecta, boni imperfecta: bonum enim quod in vidente eſt totū non adimit. [P] Si verum eſt quemadmodum ſcribis, malum omne boni aliquid relinquere: [Q] Chimæra igitur, quæ eſt omnino non ens, & mala, boni aliquid retinet. Si verò boni aliquid ſeruat non omnino mala eſt, neque omnino non ens, licet etiam potentia, qua creari poteſt & eſſe, [R] in Deo ſit, & notio, qua poteſt intelligi, ſit in animo, non tollitur quin chimæra potentia bona ſit, & ens: Eſt enim potentia Dei, & Chimæræ alia & alia ratione: nec enim negamus Antichriſtum potentia bonum eſſe, cuius potentia qua poteſt eſſe, partim eſt in materia, in cœlo, & homine. Præterea quomodo chimæra, ſi omnis interim cogitatio & potentia Dei excludatur, eſt omnino non ens & mala. Vt enim non ens ſit certè mala eſſe non poteſt: Malum enim eſt priuatio, quæ in ſubiecto conſiſtit, quod neceſſe eſt bonitate participet, alioquin ſubiectum eſſe non poſſet: quod enim omnino non eſt, ſubijci non poteſt: [S] Nondum improbaſti, quod à me dictum eſt, idque Simplicij authoritate confirmas, niſi quod ais, Sitnplicius non dicit, ſed non propterea gloriari oportuit: neque enim dixi Ariſtotelem ſentire, omne omnino ens vel per ſe vel per accidens, nec beato Thomæ aliquid propterea falsò aſſcripſi. [T] Licet priuatio omnis negatio quædam ſit, nondum tamen conſtat aliam non eſſe affirmationis negationiſq; oppoſitionem, aliam verò priuationis & habitus, nec propterea ſi malum eſt, priuatio boni, malum & non bonum conuerti neceſſe eſt.

[V] Defenſionem tuam qua tutari vis Deum non eſſe Deum, ego nec veritati, nec beato Dionyſio conſentaneam puto nec beatus vnquàm Dionyſius Deum negauit eſſe Deum: ſed quemadmodum beatus Thomas interpretatur, nullum nomen Dei naturam integrè poteſt explicare, nec alia ratione affirmationes putat deos eſſe incompactas. [X] Tu verò dicis Dei nomen ſi deſcriptionem habet, ſubiecti rationem habere, non etiam prædicari, ſed hoc conceſſo argumentum perſtat. Sit enim A, ratio nominis, dicaturque hoc modo Deus eſt, A, ratio enim cuiuslibet de eo prædicatur cuius eſt ratio, igitur facta ſimplici cōuerſione A eſt Deus, igitur Deus eſt Deus. Item dicis cùm quæritur, an Deus ſit aliud à Deo nécne, ſciri oportere quid Dei nomine concipiatur, quicquid autem detur, aliud, inquis, dicam Deum eſſe: eſt enim ſupra omne id quod concipi poteſt: Sed nónne huiuſmodi ſolutio ſecum pugnat: [Y] Si enim confiteris propoſitionem huiuſmodi, quæ eſt, Deus eſt ſupra id quod concipi poteſt, nónne palàm aliquid de Deo affirmas? Fiat igitur & ſit nominis diffinitio ea oratio quæ eſt ſupra id quod concipi poteſt, & argumentum militabit. [Z] Præterea ſequitur, Deus eſt ſupra omne id quod concipi poteſt, igitur Deus concipi non poteſt, alioquin idem ſupra ſeipſum foret, non igitur amari poteſt nec coli.

[a] Poſtremò tantam putes eſſe auri potentiam vt velimus nolimus, vel re, vel animo ex neceſſitate Deum ſecum trahat hoc modo: Aurum eſt, igitur ipſum eſſe eſt, igitur Deus eſt, item ſi Deus eſt, igitur infinitum eſt: infinitum eſt, igitur nihil eſt. Si ens infinitum eſt (inquis) finitum non eſt, quaſi ſic arguas, finitum non eſt, igitur nihil eſt: deinde ſic, infinitum eſt, igitur infinitum non eſt. [b] Infinitum enim (inquis) ſe ſeipſum perimit. Equidem puto ſi Nicoletto quiſpiam huiuſmodi argumenta ſcripſiſſet, nihil reſpondiſſet, nec ego contra aliquid opponam, ne vbi res mihi luce clarior videtur, aliquid videar dubitare: Quod ſi iiſdem argumentis poſitionem tuam probes, equidem vereor ne aurum perdas. Iis obiectionibus ſi voles aliquid reſpondeto, compater optime, quo diſputationi iam finem faciamus, ſatis enim luſimus: cæterùm nolim putes me aut odio aut maleuolentia in hæc diuertiſſe, ſcio meminiſti priùs quàm aliquid tibi ſcriberem ſignificaſſe an velles. Equidem Deum teſtor comitem meum Mirandulanum & amo & veneror, quod ſi aliquando experiri libuerit, me nihil mentitum cognoſces.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA
Antonio Panentino Philoſopho inſigni, Salutem.

QVanquam Ioannis Pici patrui mei obitu ſtudiorum meorum alacritas omnis & ſpes quæ quaſi tota in eo repoſita fuerat elāguit, quippe cùm futurū ſperarē eo viuente

viuente vt philoſophiæ ſtudia ad caſtitatem priſtinam, ſed magnis ditata opibus reuocarentur, Chriſtianaq; fides eliminaris in vniuerſum erroribus, hęreſibusq; depulſis, validiſſimis in aduerſos hoſtes turribus muniretur: Non tamen ſic animo conſternatus ſum, vt totis viribus non laborauerim, ne vigiliæ omnes inchoatæq; lucubrationes, quæ ab homine illo in literis vndequaq; admirando profluxerant, penitus deperirent: quocircà mihi ipſi noſtriſq; hominibus conſulens quàm maximis potui itineribus Florentiam contendi, dediq; operam quàm potui ratione vt quæcunq; ab eo notata fuerant, licet inexpolita & inexcuſſa in noſtram permitterentur poteſtatem, non inanes omnino fuêre conatus noſtri, nam & ſi adapertæ adhuc tabulæ non eſſent, nec notus hæres, adaperta nihilominus ita ſcrinia fuêrunt, vt commentationes cunctas inſpiceremus verſaremuſq;. Vidimus in carthaceis illis diſperſis codicibus incredibile hominis ſtudium, lectionē omnimodam, conceptus ſupra captus humanæ mentis admirabiles: Verùm in redigendis ſcriptionibus non laudandam incurioſitatem, hinc inde diſiecta diſſipataq; omnia, ſed de his aliâs.

Dum hæc diligēti cura euolueremus opuſculum eius de Vno & Ente quatuor fermè ante occubitum annis emiſſum, vnà cum tribus in ipſum à te perſcriptis epiſtolis, earumq; reſponſis in manus incidit, quibus ob rei nouitatem nō perlectis modò, ſed hauſtis & penè, vt aiunt, deuoratis (rumore enim id factum agnoueram, ſed quid momenti allatum etiam exploratum ſatis non habebam) mecum cogitare diſceptareq; occepi, an illud publicitùs alijs cum operibus quę in vnum redegeram, & publicanda cenſueram, impreſſoribus dare deberem, nulla tuarum obiectionum habita mentione: An conſultiùs fieret ſi & oppugnatum hinc offenſaculis, inde propugnaculis promunitum exiret in publicum.

Poſt longam rei diſcuſſionem poſtrema tandem menti ſententia ſedit. Sanè doctis hominibus obuiam factum, notas infamiæ ferre videretur, ſi accuſatores nō tantùm expaueſceret, ſed & in iudicium citate rectè quaſi parùm fidens conſcientiæ non auderet, pariter quoq; vt reſponſis comitatum iret, opportunum eſſe viſum eſt veluti ad defendendam cauſam innocentiæ teſtibus, quod noſtrum conſilium laudatum iri à probis viris non dubitaui, quando aut me pari oportuiſſet defunctum patrum hominem profectò de me meritiſſimum, aliqua ex parte famigeratæ doctrinæ ſuæ tali non promulgato libello defraudari, aut eo ſolo progrediente nequiſſimis vituperatoribus anſam ſemper criminandi relinquere, non accitis in forum quæ & obiectando & repellendo pluribus vtrinq; epiſtolis concinnata fuerant.

At oblatis nonnullis literis Chriſtophori Saxoli noſtri & ciuis & medici, quibus quartam te ſuper id negocij cudiſſe epiſtolam quæ reſponſione caruerat (vt aiebas) nobis ſignificabatur, res in dubium reuocata eſt: Iterumq; ſententiæ ancipitis factus penſiculandum exactius liberatum iam iudicium duxi, quando poſtremus accuſator vrgeret cauſam, nec eſſet qui patrocinaretur: inde meum ſubijt animum titillatio quædam ſuſcipiendæ defenſionis, quo me tamen pro tutando ſilentio verterem, non erat in promptu. Mouebant hinc mentem hominis modeſtia in omneſque benignitas, ingenij quoque ſolertia & acrimonia, in enodandis diluendiſq; etiam ex tempore difficilibus nodis, inexplicabilibuſq; ſcirpis, vt ſcilicet arbitrarer vltimam epiſtolam tuam non fuiſſe tutò delatam, cogitabam inde factum facilè fuiſſe vt quod reſcripſiſſet: Si tamen fideli nuncio tuæ ſunt redditæ epiſtolæ, vel tabellariorum incuria (fit enim id ſæpenumerò) vel alio quopiam caſu in itinere perijſſet.

Succurrit demum in enodationibus priorum quæſtionum tuarum conquæſtum illum fuiſſe, à te ſępiùs eadem iterari, & de eiſdem ſæpiùs dubitari, ob id ſtatim totius controuerſiæ veſtræ capita percucurri, an ſcilicet in primis reſponſionibus aliqua deprehendi poſſent, quibus monſtrarē fuiſſe quartę epiſtolæ ſatis in parte factum antequàm ſcriberetur. Succeſſit ex voto res tantaq; reperi ad oppoſitū facientia, vt ſi non verbis quantū fieri potuit obiectionib. vltimę epiſtolę reſpōderim, adeò vt ipſarū nodos ex priorū quæſtionū tuarū ſolutionib. apertos magna ex parte poſſis agnoſcere.

Addidimus multa à magnis etiā authoribus pro teſtimonio petita, quæ omnia nō alia de cauſa factitata à me exiſtimare te velim, niſi vt rudium inſolentiumq; philoſophiæ & maleuolorum iudicijs occurrerē, ad quos fortè cū perueniſſet fama, quartā te ad patruum meū ſuper ea controuerſia dediſſe epiſtolā, cui non reſpondiſſet, tuliſſent

actutum

actutum ſententiam(qui blactronibus & innidis mos eſt)alia quapiam de cauſa quę inſta non eſſet,reſcribere Picum nõ curauiſſe:alioquin, mi Antoni, eriam à principio ſuſceptum opus libentiſſimè omiſiſſem, cùm vt controuerſijs à quibus abhorrens ſum, etſi iuſtiſſimam canſam agetem,non viderer initiari : tum vt à vero philoſophiæ tramite non deuiarem,qnem poſt equos & atma (& ſi quoſdam literarum floſculos à pueris olfecerim) poſt magnorum ducum commercia Ioan. Pico patruo Ioanneque Mainardo noſtro ducibus metiri occœpi, quando naturæ notina non ad literarios deſudandos agones,ſed ad naturæ ipſius Conditorem agnoſcendum ordinetur,philoſophicæq; commentationes ſuapte ſemper ſponte inuitare nos debeant ad penitiſſima diuinorum eloquiorum veſtiganda ſenſa, hic ſtudiorum omninm finis, his nobis iter reuelatur ad cœlũ, ſi tamen ea non gloriæ noſtræ captanda gratia excolnerimus, ſed vt Denm noſtrum & faciliùs cognoſcere & feruentiùs amare poſſimus,vt inde promptius quæ mandauit facienda proſequamur, quæque docuit vitanda fugiamus.

En tibi canſam ſuſcepti hnius mihi oneris, tecumq; negocij explicatam, inſtiſſima eſt vt videtnr: idcirco æquo à te animo perſerenda, quin etiam arbitrari fortè potui vt his noſtris vti poſſem veluti internũcijs inauſpicata mihi iam tecum contractaq; Ferrariæ beneuolentia confirmanda:Nam cùm proximis diebus iſtuc appuliſſem qua es humanitate me inuiſere dignatus es,atque interloquendum de literis deq; morte patrui ac eius operibus multis inchoatis nec conſummatis, percepra opinione mea reſpondendi,ſcilicet tibi,ſoluendiq; argumentationes tnas,tantum abſore oſtendiſti vt offendereris, vt etiam quod facturus eram laudaneris. Sed ipſnm iam negocium aggredientes primæ obiectioni diſſoluendæ manus in primis admoliamur, ea eſt huiuſmodi.

A Non ideò dictum eſt Deum ens non eſſe, quòd eſſe in Deo pro eſſentia eſt, ſed quia eſſe non eſt aliud ab aſſentia, quod longè diuerſum eſt,alioquin ipſum eſſe lapidis quod ſibi pro eſſentia eſt, nec ens eſſet, nec bonuni. Eſſe enim lapidis non eſt eſſentia,ſed ipſum ſibi,& eſſe ſuum, & ſua eſt eſſentia, eui vel facillimè reſpondebimus. Sed iubebo in primis eorum te meminiſſe quæ ab ipſo huiuſmodi rei gratia ſunt perſcripta ne pugnantia ille verba protuliſſe videretur. In eo quippe commentario de Ente & Vno (quód etiam in tuatum obiectionum reſponſis commemoranit) Amelium,Iamblicum, Syrianum,compluresq; Platonicos qui Deum ens non eſſe dixêre, non modò non probauit, ſed toto tractatu principaliter hoc egit, vt non ſolùm ex Ariſtotelis, verumetiam ex Platonis dogmate oſtenderet Deum & eſſe & dici propriè ens:Sed & aliquam loquutionis rationem eſſe monſtrauit,quam qui ſequeretur non abſonum erat à veritare Deum appellatione entis eſſe maiorem.Atque ob id hoc à ſe factitatum eſt, vt & Dionyſij authoritatis & Thomæ ratio habererur,ne omnino,vt eius verbis vtar,inſanire viderentur doctiſſimi ſanctiſſimiq; viri,qui id dixerunt Deum, ſcilicet non eſſe ens,ſed ſuper ens, quam ſententiam alter millies repetiuit,alter quãdoq; vſurpauit.Sed redeamus ad nos. Cùm ergo hoc modo Deum ens non eſſe dictum ſit hac ratione, id prolatum aſſerimus quod eſſe in Deo pro eſſentia ſit, cui opponis non hac,ſed illa aſſertum ratione, qnod eſſe duntaxat non ſit aliud ab eſſentia, duo hæc diuerſa eſſe penitùs exiſtimans, ego verò alterum alterius dicti aperitionem dilucidationemq; eſſe contendo. Cùm enim dicitur ens non eſſe Denm, quia in eo eſſe ab eſſentia diſſeparatum non ſit,nihil aliud affertur quàm eſſe in Deo eſſe ſibi pro eſſentia. Nec per hanc orationem,ſcilicet eſſe in Deo ,non eſt aliud ab eius eſſentia, indicatur nobis eſſenriam in Deo eſſe, vt per verba illius contra qnem argumentatus es,liquidò perſpicitur: nam tuam obiectionem patrnus confutauit, quæ hanc ipſam materiam concernebat inquiens. Non enim Platonici eùm id ainnt intelligunt eſſe in Deo eſſentiam & eſſe, ſed in eo non differre. At eſſe in Deo, locum eum habere qnem in rebns alijs habet eſſenria, vt ei pro eſſentia nihil ſit aliud quàm ipſum eſſe. Qnòd autem incongruum omnino credas ipſum lapidis eſſe non poſſe dici ens & bonum,mntabis fortè ſentenriam,ſi cõſideraueris quæ à Thoma Aquinate,qui quaſi controuerſiæ iudex à vobis aſcitns eſt,in prima parte ſummæ, quæſtione 45.articulo 4.dicantur, palamq; cognoſces ipſum eſſe quod in eſſentiæ compoſitionem cadit, nec ens nec creatum appellari debere, quando formas omnes non ſubſiſtentes & acciden-

accidentia, cæteraq́; id genus magis coëxiſtentia & concreata quàm creata & entia nuncupari poſſe pronunciet. Quapropter ab eius ſectatoribus potiſſimùm Capreolo cùm de entis & eſſentiæ diſtinctione fit quæſtio, eſſe ipſum creatarum rerum, nec in verorum entium, nec in creaturarum numero recipitur. Quòd ſi entis appellationem non ſuſcipit proculdubio nec boni, cùm ens & bonum ſe mutuò conſequantur, pariq́; ambitu reciprocent.

B Secundo loco hunc in modum argumentaris, ſi in negationibus & priuationibus quid ſint quæri non poteſt, cùm igitur ſint, non ſatis eſt ad quæſtionem, quid eſt formãdam ſcire rem de qua quæritur eſſe, ſed amplius ſcire oportet, & eſſe, & aliquid eſſe, quærenti igitur quid eſt, ridiculè ac irrationabilitet reſpondetur, ens aut aliquid ſiue ens primo modo ſiue ſecundo modo capiatur: Quod ſi quæratur qnid ſit peccatum, vocabuli potius eſt quæſtio quàm rei.] Cui obiectioni reſpondemus non illum vnquam dixiſſe in priuationibus & negationibus non poſſe quæri quid eſſent, ſed nõ poſſe reſponderi quid, Thomæ gratia protulit, qnem te ſuper hoc dubitante in prioribus epiſtolis verum ne, ſcilicet, eſſet an falſum, citauit his verbis, verum eſſe fatearis oportet, niſi deſeras tuum Thomam, quod & nos etiam ab Aegidio Romano in ſecundo commentariorum lib. in theologicas ſententias aſſertum eſſe reperimus. Satis enim eſt ad quæſtionem quid eſt formandam ſcire eam rem eſſe de qua ſciſcitatur, neq; neceſſarium eſt vt qui quid res ſit veſtigaturus eſt, ſciat rem eſſe, aut aliquid primo modo, ſed ſecundo tantùm, hoc eſt eam eſſe. Quòd ſi contenderes te intellexiſſe quæſtionem eam formari poſſe, cui poteſt affirmatiuè & rectè reſponderi. Primùm ſi putas quæſtionem illam nõ poſſe rectè formari niſi res de qua quæritur, ſit talis, vt per eam quæſtioni illi reddi reſponſum queat, tecum non venio. Ariſtotelis enim ſententia eſt percontari poſſe centaurus ſit nécne, centaurum tamen tale nõ eſſe vt per eum quæſtioni an eſt poſſit reſponderi, cùm mera ſit fabella, merum figmentum. Pariter quoq; aduerſor, ſi credis hoc idem quærentẽ noſſe oportere, nam plus ſcire eum non oportet (vt oſtendimus) qui rectè quid ſit res percunctatur, quàm eam eſſe. Qui ergò nouerit rẽ eſſe aliquid, nõ ridiculè reſpondetur eam eſſe aliquid neſcienti cuipiã, & de hoc percũctanti. Quòd verò interrogantes quid res ſit docere nõ conſueuerimus, ea tantùm vel ens eſſe vel aliquid vt abſolutiùs reſpondeamus euenit, nam exploratum habentes eam eſſe aliquid adhuc, qualénam ens eſſet rimarentur, eorũ igitur non ſolùm expreſſæ petitioni, ſed & veſtigandi deſiderio ſatisfacimus, cùm conceptas & nõ prolatas quæſtiones ipſorum noſtris reſponſionibus præueniendo diſſoluamus.

C Verba verò illa, quod ſi quæratur quid eſt peccatum, vocabuli potius eſt quæſtio quàm rei quæ illius obiectioni cõtra te factæ fuêre. Reſponſum nõ multum momenti attuliſſe videtur, cùm enim tu priùs argumẽtatus eſſes ex Thomæ ſententia, ens videlicet iuxta primum modum vocari, quod quæſtioni quid eſt reſpondetur, quærentiq́; quid eſſet quod mundum conſeruaret & moueret rationabiliter Deum reſponderi, ex quibus colligebas Deum primo modo eſſe ens & aliquid, reſpondit ille, vide quantum fallaris, malum, ſecundùm Thomam, tale nõ ẽſt vt quærenti de eo quid ſit poſſimus aliquid reſpondere, vel ens, & tamen quærenti quid eſt peccatum, reſpondere poſſumus quod eſt malum, ideò nihil tibi tua ſuffragatur reſponſio hæc, ſcilicet, quod ſi quæratur, quid eſt peccatum, vocabuli potins eſt quæſtio quàm rei. Nam non nimis eſt qnæſtio nominis. (quanqnam hîc & ibi diuerſa ratio) Quid eſt quod mundũ gubernat quàm quid eſt peccatũ, cùm ille qui mnndũ gubernat Deus, ſcilicet quidditatem, vt recentiores loquuntur, nõ habeat, quod & omnes præter eos qui in prædicamento eum collocant, apertiſſimè confirmant. Et vt ſanctiſſimus ait Dionyſius, noſtræ poſt Apoſtolos princeps theologiæ, ipſius nec nomen eſt, nec diffinitio, quinetiam nec illis quæ antea dixiſti, tnum hoc reſpõſum conſonat, qnando prius malum ipſum non eſſe nihil, ſed poſitiuum aliquid dixeris, nunc verò ipſius nominis tantum formari quæſtionem confitearis.

D Opponis tertio his verbis: Si aliquid eſt ens, ideò iuxta poſitionem tuam eſt ens quòd eſſe eſt, ſecundùm rem aliud ab eſſentia, alind eſt (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album ſine albedo, aliud res alba. Igitur ſi idea eſt ens, ideò erit ens, quòd eſſe ideæ eſt aliud ab idea. Idea autẽ Deus eſt, eſſe igitur ideæ eſt aliud à Deo: eſt igitur in Deo compoſito ſecundùm rem nõ ſolùm ſecundũ rationem.] Quibus dicimus iã

r reſpon-

reſponſum eſſe. Nam cum eodem ferè medio, quo nunc es vſus, in tertia epiſtola argumentaretis, reſpondit ille compoſitionem illam entis & eſſentiæ in diuinis, ſecundùm rationem eſſe, non ſecundùm rem. Huius igitur Hypothetici ſyllogiſmi quem adducis, primam propoſitionem veram eſſe inficiamur: nam & ſi in creatis rebus eſſentia ab eſſe re differat, non ob id ſequatur, neceſſarium eſt quicquid quomodo dici ens poſſit ex eſſentia & eſſe ſiue exiſtẽtia tanquàm ex partibus componi, ideæ igitur, quæ creatarum rerum exemplar, eſt eſſentia & exiſtentia, re diſtincta non conueniunt. Sed hæc à nobis in ea fit compoſitio, cùm illam vt exemplar cauſam eſſentiæ & entis, ſiue eſſe & exiſtentiæ quæ in creatis rebus inueniuntur, perpendimus, quam compoſitionem pariter & diſtinctionem ſimpliciſſimis etiam rebus applicamus, & ſecundùm rationem, quando eam intellectus noſter fabrefecit vocitamus, hanc Peripatetici frequentiſſimè vſurpant vulgatam, vt inquit ille ab Antipatro repetitam, à Poſſidonio, commemoratam in epiſtolis à Seneca. Ea propter hunc in modum ideam ſecundùm rationem ex eſſentia & exiſtentia dicere poſſumus eſſe cõpoſitam, & ens vocare eam ſcilicet, vt exemplarem creaturarum ex eſſe & eſſentia, re differentia compoſitarum conſiderantes, quam compoſitionem in Deo nõ ponimus, quando eum non vt aliorum exemplar, ſed vt in penitiſſimo ſuæ Diuinitatis receſſu ſe ipſo fruentem contemplamur.

E Quartò inquis, iuxtà denominatiuorum definitionem vnus ab vnitate denominatiuum eſt, Deus autẽ iuxta tuam poſitionem ex ſimilitudine vnitatis vnus dicitur: non ergo ad ſubſtantiam Dei ſpectat prædicatio, qua Platonici dicunt, Deus eſt vnus. Præterea cùm dicimus Deus eſt vnus, non quid ſit, ſed quomodo ſit ſignificari putas: modus autem ex accidentium eſt genere, non igitur vocabulum vnius in Deo ſubſtãtiuum eſt: quòd vel Platonicam ſectam nõ didicerim, vel Græcam linguam ignorem, non enim id ſatis eſt ad turandam Academicorum diſciplinam.] Sed facilis reſpõſio, cùm enim dictum ſit à Platonicis vnum quod de Deo enunciatur eſſe ſubſtantiuum, & non denominatiuum tantùm, probè aſſertum eſt: & iterum cùm aſſeueratum ſit vnum dici, quia vnitati ſimilis ſit, non eſt incongruum, nec propterea dici poteſt non eſſe ſubſtantiuum, nam & ſi nomen aliquod ex rei cuiuſpiam proprietate aut ſimilitudine cuidam adaptetur, non ob id ſequatur neceſſe eſt, nomen illud non eſſe ſubſtantiuum, quando id pro ſubſtantiuo nomine accipiatur, quod non per modum adiacentis, ſed per ſe ſtantis ſignificet. Vnum verò quod de Deo prædicatur per modum non inhærentis, ſed ſtantis intelligi adeò clarum eſt, vt probatione non egeat. Habes itaq; proprietatem à qua nomen accipitur, cui applicatur, non auferre hoc quod eſt eſſe ſubſtantiuum. Nam Thomas tuus imò noſter cùm in locis alijs tum in prima parte illud ad quod ſignificandum nomen imponitur, ab illo à quo imponitur differre refert: Verbi gratia: Hoc nomen lapis ad ſignificandum ſubſtantiam illam quæ ſic nuncupatur, imponi ab ea item proprietate ſibi cognata, qua ſcilicet pedem lædit vocitati edidiſſerit: Vnde & alio loco docet à Grammaticis ſore vſurpatum, vt ſcribant nomen ſubſtantiam cum qualitate denotare, quod & Ioannes Scotus libro commentariorum ſuorum in ſententias affirmat. Vnum igitur, mi Antoni, cùm de Deo enũciamus verè & vt ſubſtantiuum nomẽ eſt enunciamus, quia ſcilicet, per modum ſtantis & cõcipimus & prædicamus. Rurſus cùm ab vnitatis ſimilitudine, eiuſq; proprietatibus impoſitum dicimus, veritati quantùm fas nobis eſt propinquamus, quia ſcilicet conuenienti vocabulo vtimur ad indicandum, quanquam longè ineffabilem illam ſuper omnia creata deitatem, cùm ita omnium quæ ſunt principium ſit, quemadmodum numerorum omnium principium vnitas eſt, & hiſce verbis etiam colliges alterius argumenti tui ſolutionem, de modo quod de genere duntaxat accidentium eſſe profaris poſſe, ſcilicet in hac prædicatione: Deus eſt vnus, quomodo Deus vnus ſit ſignificari, & nihilominus vnius vocabulum in Deo ſubſtantiuum eſſe. Si à quo auſpicetur nomen & ad quod denotandum rei tribuitur conſideraueris, potes etiam breuiuſculè ex verbis patrui ſolutionem tuæ dubitationis agnoſcere, cùm ait: Quomodo tu Platonicorum potius quàm Dionyſij rationem ſequi me dicis, cùm nec Dionyſium nec Platonicos & magna etiam voce glorietis, vnquam legeris, at ſcias idem eſſe apud Platonicos Dei typum eſſe vnitatem, & apud Dionyſium Deum vnicè omnia expeditiorem ſolutionem non poſſet quiſpiam rectè deſiderare:

nam

nam cùm Dei typum eſſe vnitatē dicitur ad ſimilitudinem & modum, cùm vero fertur Deum vnicè eſſe omnia, ad ſubſtantiam referendum eſt, quæ tamē eſſe eadem penitùs aſſeueratum eſt, quinetiam apud Græcam linguam, quam ille probè nouerat, abſtractum & concretum ſignificari quandoq; poteſt eadem voce.

F Ad quintæ dubitationis tuæ ſolutionem afferendam non opus eſt multis. Ait ille, ſi Deus non eſſet & aurum eſſet, eſſet aurum & non eſſet aurum. Tu addis hæc verba, igitur eſſet aurum. Quod ſi diffinitio veri cōſtat, erit verum nulli quadrans ideæ. Adde obſecro & hæc paucula quæ ſcilicet ex eius verbis ſequi dixit & agnoſces, quomodo erit verum nulli quadrans ideæ. Quid inquam? impoſſibile ſcilicet impoſſibile parit, & ideò non mirum eſt ſi ex propoſitione tua impoſſibile ſequi facias quicquid volueris. Nam ſi Deus non eſſet & aurum eſſet, erit verum nulli quadrans ideæ, cùm ex impoſſibili gignatur impoſſibile: his non ſolùm dialectici, ſed etiam theologi adſtipulantur. Si enim Ioannem de Bachone carmelitam interrogas an fieri poſſit, vt aurum ſit, & Deus non ſit, in primo ſententiarum reſpondebit tibi, non aliquam omnino rem qualiſcunq; ea ſit, intelligi poſſe, niſi prius Deus intelligatur. Cùm autem de intellectu cunctarum rerum ſit, colliges tu an extra omnem controuerſiam etiam apud nouitios dialecticos pronunciari poſſit aurum eſſe, & Deum non eſſe, fore impoſſibile. Sed de hoc iterum in calce operis verba faciemus. Si Cardinalem Cameracenſem poſteà conſulueris, audies hominem in omni etiam philoſophia exercitatum in primo commentariorum in ſententias dicentem, ex quolibet impoſſibili contradictionem ſequi.

G Sexto loco dixiſti, ſi neq; verum neq; falſum eſſet ſedere Socratem, quod ille aſſeruerat, eò quòd neceſſarium non eſſet, defendere te poſſe non in quolibet negationem veram eſſe vel affirmationem, cùm in quolibet aut vna aut altera neceſſariā non habeat veritatem.] Quam obiectionem ſoluentes, reſpondemus: orationem hanc, Socratem, ſcilicet ſedere, veritatem aut falſitatem, quantum de ſe eſt ſibi non neceſſariò determinare, nec propterea ſequi de quolibet affirmationem veram non eſſe vel negationem: Veruntamē ſi eo modo quo ipſe docet, intelligis, negare etiam poteris in quolibet ſic affirmationem aut negationē veram eſſe, vt altera pars neceſſariò vera ſit: ait enim, me ſedere aut verum, aut falſum ſemper eſt, quia ſemper ego aut ſedeo aut non ſedeo, & quod dicitur me ſedere nec verum nec falſum, hoc eſt, propoſitionem hanc ex ſe ſibi nec veritatem nec falſitatem determinare, quod faciunt propoſitiones neceſſariæ. Sed cùm fieri poſſit vt & ſit vera, cū ſcilicet ſedeo, & ſit falſa cùm nō ſedeo, ex ſe ipſa ad vtraq; indeterminata eſt. Præterea aduerſus nonnulla eius verba de bono & malo, vero & falſo, quæ in rebus & anima fore ꝓtulerat, inſtas hoc modo.

H Si bonum & malum ſunt in rebus, verum & falſum in anima, vbi eſt tua affirmationis & negationis oppoſitio. Negatio enim nihil ponit: quomodo etiam chimæra in rebus eſt & anima, ſi eſt omnino non ens, & falſa, cum non ens, & malum mutuo conuerti putes? Sed oro attendas animaduertasq; malum & bonum ea ratione in rebus etiam pronunciari, quia attendatur circa res quomodo verum & falſum circa animam: non eſt enim verum & falſum in rebus, vt ſcribit Ariſtot. 6. primæ philoſophiæ libro, ſed in mente, nec propterea ſequatur neceſſe eſt vt res quę omnino mala eſt, res vera ſit, verum etiam illud & falſum, de quibus eo loci mentionem facit Ariſt. complexa ſunt: nec item ſequitur ſi bonum & malum in rebus ſint, ob id ea opponi non poſſe contradictoriæ, quia malum quod in rebus eſſe pronunciatur, non ideò dicitur in rebus fore vt illud aliquam eſſe rem intelligatur, ſed quia attenditur cōſideraturq; circa res ipſas, hoc eſt, in quantum res perfectionibus priuat, & vt non bona ſint efficit. Chimæra verò ipſa in rebus non eſt, quia omnino non ens eſt, & omnino mala, tamen ſi fieri poſſet à natura vt eſſet, res eſſet, & bona: falſa autem eſt quatenus nihil omnino exiſtens, & nulli quadrans ideæ, nec etiam eam in anima eſſe affirmamus, ſed ipſi chimæræ notionem, quæ vt res quædam eſt bona, eſt & vera, falſa verò quatenus chimæram repræſentat, cùm ipſa chimæra & nihil ſit & mala. Probare poſt hæc credidiſti cæcitatem eſſe veram quod ille negauerat, & ſi cæcitatem eſſe cæcitatem verum eſſe, nec eſſet inficiatus nec conceſſiſſet, ſed à longè diuerſa eſſe dixiſſet: Huncq; in modum argumentatus es.

I Si cæcitatem eſſe cæcitatem verum eſt, & quis non videat cæcitatem eſſe veram,

idem enim ſunt: Sola enim cæcitate poſita, ponitur hoc quod eſt cæcitatem eſſe cæcitatem, & ablata, aufertur, vnde eadem ratione Socrates, & Socratem eſſe Socratem idem eſt, & eadem generatione vtrunq; generatur, & per ſe Deus quoq;, & Deum eſſe Deum idem, vtrunq; enim æternum & ptima veritas.] Ego verò, mi Antoni, contrà contendo, quæq; eadem eſſe affirmas inficior: nam vno eorum quæ tu affers poſito, non ponitur reliquum neceſſariò: nam ſola cæcitate poſita, nullo intellectu conſiderante, cæcitas quidem erit, non tamen erit hoc quod eſt cæcitatem eſſe cæcitatẽ, quapropter etiam ſoluitur argumentum de Deo, & de generatione Socratis. Nam Socrates per ſe generatur, non hoc quod eſt Socratem eſſe Socratem, cùm complexa non generentur: Licet quoq; tibi condonatem ea eſſe idem, adhuc non ſequi dicimus quod colligebas, ob diuerſum modum ſignificãdi, complexè ſcilicet, & incomplexè, cùm nullius ſanè valoris eſſet hæc argumentario, cæcitas & cæcitatem eſſe cæcitatem ſunt idem, ſed hoc eſt verum, igitur & illud; quia pari pacto ſequeretur, hoc eſt complexum, igitur & illud, quod abſurdum eſt, cùm cæcitas nomen ſit ſimplex nõ complexum, aut enunciatio aliqua aliud, igitur eſt cæcitatem eſſe veram, aliud cæcitatem eſſe cæcitatem verum eſſe. Et quanquam hæc pro patrui defenſione ſufficerent, attamen ne credas plures tutandi propugnandiq; modos deeſſe, vtq; abſolutior veniat ad te reſponſio, ſcias velim iuxta Gregorij Ariminenſis ſententiam dicere me potuiſſe, & ſi ſola cæcitate poſita poneretur hoc quod eſt cæcitatem eſſe cæcitatem, non propterea corrogari colligiq; neceſſariò ea eſſe idem, negat enim hanc cõſequẽtiam & multas huiuſmodi omni alio à Deo circumſcripto Deus eſt, ergo Deus eſt Deum eſſe. Cardinalis quoq; Cameracenſis negat omnes orationes in quib. aliquid enunciatur de oratione infinitiua ſignificatiuè accepta, eaſq; & falſas afferit, & incongruas, quod in ſuo primo ſententiarum libro videre licet. Conquereris deinde falſum cum hac conditione diuiſum non debuiſſe pronunciari, hoc eſt, quamdiu falſum eſt, idq; hiſce verbis enartas.

K Si falſum omne ſimpliciter diuiſum eſt, quod probatum eſſe nõ negas, dici non debuit falſum quiddam cum hac ſolùm conditione diuiſum eſſe, hoc eſt, quamdiu falſum. Si enim omnis homo ſimpliciter & abſolutè eſt riſibilis, conditionem non oportet adiungere qua reſtringas dicens: Omnis homo eſt riſibilis quamdiu eſt homo: nec propterea reſtrictio debuit adiungi, quòd non omnia falſa ſunt æqualiter diuiſa aut falſa, nec enim omnia entia ſunt æqualiter bona, abſolutè tamen bona ſunt omnia.] Sed diligenter eius verba perpende, quibus poteris omnem ſcrupulum & dubitationem abijcere. Ait ille omne falſum diuiſum, nec omne falſum ex æquo falſum, quia non eſſe falſum ex æquo diuiſum, cùm æquè falſa non ſint quæ non ſunt neceſſariò & ſemper falſa, & ea quæ ſemper & neceſſariò falſa ſunt. Rectè igitur Antoni dictio illa quamdiu adiecta eſt propterea, quæ nõ ſemper & neceſſariò falſa ſunt quæ falſa, & ſi vera fieri vniriq; poſſunt vel naturæ vel artificis opera, quod & tu in ſecundis obiectionibus dixiſti, veruntamen quandiu diuiſa tamdiu falſa, ſemper verò falſa ſunt ea, quæ nunquam in amicitiam redire poſſunt, vt in ſecundarum reſponſione obiectioneq; abundè viſitur, nec ſimilitudo de entibus & de riſibilitate tibi impẽdio ſuffragantur. Nam entia ſunt ſemper & abſolutè bona, licetq; non ſint æqualiter bona, aliaq; alijs magis boni rationem participent, tamen ſemper & neceſſariò ſunt bona, quatenus enim entia, eatenus bona, nec poſſunt fieri non entia & non bona, niſi redigantur in nihilum. Sed poteſt commodè de falſo & diuiſo quod in complexione conſiſtit non diuiſum & verum fieri, ſimilitudo ergo non quadrat. Nam licet non omnia falſa æqualiter diuiſa, attamen quatenus falſa & non vnita & non vera ſunt. Adde quòd parum turbare nos debuit hæc obiectio. Quis enim ambiget pronunciari poſſe hominem (qui abſolutè & ſemper riſibilis eſt) cum hac conditione riſibilem fore quandiu eſt homo, an improbabitur hæc loquutio à viris doctis, homo tamdiu riſibilis eſt, quandiu homo eſt.

L Decimum obiectionũ tuarum caput nihil aliud contra eum affert, niſi facilè conſtare potuiſſe, quod dixiſti, ſi ratio contrariorum motuum ſatis ei fuiſſet intellecta: at ille, niſi excidit, conqueſtus eſt te non probaſſe quod toties ſequi dixiſti, ſcilicet, ex contrarietate proſequendi & fugiendi contrarietatem boni & mali inferri inquiens. Nam ſibi bonum, qua ratione bonum ſit expetendum malumq; fugiendum: Sintq;

fugere

fugere & appetere contraria, qnomodo ex hoc ſequi probas bonum malumque eſſe contraria, hoc eſt, quod tibi probandum eſt, ad quod tamen probandum neq; vllum vnquam verbum feciſti: neq; nunc facis. Hæc ille negans, ſcilicet formam argumentationis tuæ; & hac fortaſſe de cauſa, cùm appetere ipſum & fugere non ſint propriè motus contrarij, ex quibus contrarios eſſe terminos colligi poſſit, & etiam ab ipſo Ariſtotele mutationum aliqua contrarietas aſſignetur, ſexto Phyſicæ auſcultationis libro, quorum contrarij non ſint termini, ſed contradictorij ens, ſcilicet & non ens: quando generatio ab non ente ad ens proficiſcatur, corruptio ab ente in nõ ens procumbat. Tu verò hanc iterum contrarietatem boni & mali pertractaſti, nec aliam adduxiſti probationem: rationem porrò contrariorum motuum diligenter illum proſpexiſſe, etiam ab ipſis, vt aiunt, vnguiculis non ambigas, quinimò ſæpiùs non modo tuas aduerſus eum de hac contrarietate rationes propulſauit, ſed etiam cõtra te egit, quando in ſecunda epiſtola deduxit hanc tuam probationem, non ſolùm inferre malum & bonum eſſe contraria, ſed contradictoria eſſe contraria: ſecundò cùm tela tua in te retorſerit, hoc modo, bonum & malum ſecundùm te ſunt contraria, & vtrunq; contrariorum eſt aliquid poſitiuum, & ſecundùm te non ens eſt bonum, ergo ſecundùm te nõ ens eſt aliquid poſitiuum, & aliquid, & ens conuertuntur, ergo ſecundùm te non ens eſt aliquid poſitiuum.

M Cùm in tertia dixiſſes epiſtola refugere eum ad Simplicium relictis Latinis interpretibus, quantum ad oppoſitionem boni & mali pertineret, reſpondit ille quaſi mirabundus, cur tu qui Boëthianus eſſe ſoleres & Barbarorum irriſor, eos tunc rideres qui poſthabitis Latinis interpretibus, Græcos ſequebantur interpretes, vel commodiſſimè innuens te ſentire perperam, ſi Græcos philoſophos magnifaciendos non eſſe duceres, quos Boëthius quem magno habes in pretio ſummo in honore ſemper habuiſſet, hiſq; & præceptoribus & ducibus vſus eſſet, quibus replicas rem non eſſe admiratione dignam, quamuis dixeris Latinos non negare Ariſtotelem quem Simplicius non negat, &c. Sed mihi non videtur Simplicium negare Ariſtotelem cùm rectè interpretetur, nec apparet Latinos interpretes euariare à Simplicij ſententia, quando eam tota mente complectantur & exequantur operibus. Si demiratus eſt negatum à te Latinos expoſitores Simplicium non ſequi in maiorem fortè ſtuporem incidiſſet, ſi te Latinos non negare Ariſt. quem negaret Simplicius protuliſſe intellexiſſet.

N Porrò Simplicius quiq; illum ſunt ſequuti Ariſtot. mentem planè elucidant, cùm ea ratione bonum & malum contraria eſſe dixerit, quòd alterum contrariorũ ſemper habeat rationem mali & deficientiæ, quocirca, primo Phyſicæ Auſcultationis libro, contraria ſemper ſecundùm melioris peiorisq; inuicem rationem compari tradidit: Pythagoreos etiam imitatus, qui duos rerum ordines ſtatuere, quorum alter ſub bono, alter ſub malo contineretur, vſusq; ſit in ratiocinariuis libris frequenter externis exemplis, hanc expoſitionem, vt inquit ille Thomas tuus, nõ ſolùm Latinus, ſed & inter Latinos præcipuus, non ſolùm refert, ſed & probat, cui etiam nos Aegidium in 2. ſententiarum & alios multos, Burleum, ſcilicet, & Aeſculanum idem ſentientes annumeramus: quinetiam & Ioan. Scotus cathegorias Ariſtotelis exponens adſtipulatur huic noſtræ ſententiæ inquiens: Si bonum accipiatur prout cum ente cõuertitur malum eſſe nihil, & ſic bono nõ eſſe contrarium: cùm enim vtrunq; cõtrariorum extra controuerſiam ſit aliquid poſitiuum, neceſſe eſt vt quod nihil ſit in rerum natura quale eſt malum, contrarium eſſe pronunciari non poſſit, & licet malum tu nihil eſſe negaueris, ad Thomam prouocans, ipſeq; opinioni tuæ non modò non ſuffragetur, ſed & abundè refragetur, quod etiam patruus in tertia epiſtola ſatis oſtendit.

Ab re tamen fore non putamus, vel paucula obiter etiam ea in tranſcurſu pro patrui opinione perſtringere, monſtrareq; non ſolùm Thomam in ea opinione fuiſſe, vt malum eſſet nihil, ſed cateruatim plures philoſophos & theologos illuſtres in hãc ſententiam pedibus manibusque deſcendiſſe. Auguſtinum inuenimus de moribus Manichæorum diſſerentem dixiſſe, nullam naturam eſſe malũ, pauloq;, poſt ne quid pro natura intellexiſſet foret ambiguum ſubiunxit. Et ipſa natura nihil eſt aliud quàm id quod intelligitur in ſuo genere aliquid eſſe. Vidimus Aegidium Romanum in primo commentariorum libro in patrum ſententias ſcriptum reliquiſſe: malum ſecun-

 dùm

dùm quod malum puram eſſe priuationem & non aliquid, eoq́; modo eſſe aliquid pronunciari poſſe, quo & ipſum nihil aliquid eſſe dici poteſt, quando vtriq; poſſint nomine aliquo nominari. In ſecundo quoq; earundem commentationum libro, malum non habere, vt eius verbis vtar, quidditatem, ob idq́; non poſſe reſponderi quæſtioni quid eſt affirmat, nihilq́; aliud de ipſo eſſe quàm nomen: Verbaq́; itidem Ariſtotelis de mali & boni oppoſitione, iuxta patrui mentem interpretatur, dogmatisq́; Simplicij & aliorum proborum Ariſtotelis interpretum conſentit, & ſcilicet propria non eſſe genera pronuncians, ſed aliorum cõtrariorum proprius genera dici debere, cùm alter rationem poſitiui habeat altero nõ habente, nullumq́; contrariorũ ſecundùm ſe eſſe non ens, ſed aliquam naturam & exiſtentiam. Id ipſum Gregorius Ariminenſis teſtatur, in cõmentarijs in ſecundum ſententiarum librum, malũ ſcilicet ipſum nõ eſſe aliquam, vt ipſius vtar ſermone, entitatem, ſed puram priuationem. Hoc idem ſenſit perſpicaciſſimi vir ingenij Robertus Olchot, quæſtione prima commentariorum ſuorum in ſecundum theologicarum ſententiarum librum. Hoc idem pleriq; alij iudicauêre, quos in præſentiarum adducere mihi ſcribenti, tibiq́ue poſtmodum legenti faſtidium fortaſſis afferret: ſatis erit quantum ad præſens negotium attinet hos numeraſſe potiſſimùm cum alijs obiectionibus diſſoluendis, de hoc iterum oportuerit verba facere quando illis in locis de malo mentio ſit habita. Sed vt eò redeamus vnde digreſſi ſumus.

Boëthium tantùm ex Latinis omnibus contra Simpliciũ & reliquos illuſtres interpretes citare in iudicium videris, quem ſi tantum Latinorũ numero dignaris adſcribere, is vnus erit ex Latinis expoſitoribus, non Latini expoſitores qui tuæ opinioni ſuffragari videbitur. Adde quod nec ille ſi eius mens probè ſcrutetur, noſtræ ſententiæ reclamat, cùm quæſtionem hanc nec exactè penſiculet, nec vltimo rimetur iudicio, ſed ſolũ quid Ariſtotelis verba ſtrictè & preſsè apprehenſa expoſtulent, declaret, qui mos ei familiariſſimus in primis æditionibus fuit, opiniones Græcorũ interpretum varias ſecundæ æditioni demandans, ſcrupuloſè & anxiè examinandas. Cæterũ probaſſe non modò illum, ſed demonſtraſſe exiſtimo quotieſcunq; daretur bonum & malum eſſe contraria, illicò Chimæram aliquid eſſe in rerum natura abſq; vlla controuerſia pronunciari poſſe, cuius contra te argumentis hoc tantũ reſpondens, non perceptum ſcilicet ab eo qua ratione bonum & malum cõtraria dixeris, nihilq́; aliud pro te affers, quapropter nihil & ego aduerſus te agam niſi & vidiſſe illũ & percepiſſe cuncta quæ ſcripſeras, & cùm collibuit multaq; de cõtrarijs dixeras recenſuiſſe, meũ enim hoc in negotio conſilium eſt vltimas tuas obiectiones in patruum diſſoluere, eas verò quibus ipſe quoquomodo reſponderat ſilentio præterire.

Verumtamen ſi aliquid non plenè ab eo enucleatum tibi videbitur quod à me & optes & expoſtules aperiri, deſiderio tuo ſatisfacere tentabimus, per quæ tua argumenta & diſſoluendo & reſpondendo pro viribus vagabimur: non enim minutula quæq; verborum tuorum reſponſione carere iudicauit inconſonum. Fatetur ille in primis literis quædam eſſe omiſſa quibus nihil reſpõſum eſt, ne in leuibus rebus verba prodigeret quædam leuiter tractata, vt qui philoſopho homini res potiùs indicãdas quàm explicãdas duxerit. Quæ verba ſic à te velim interpretari, vt nonnulla quorum controuerſiæ notæ ſunt etiam gregarijs philoſophis, operæpretium non fuiſſe abs te philoſopho nobili aduerſus celeberrimum & doctrina & fama hominẽ adduci, qui de rebus altiſſimis haberet ſermonem, quiq́; ad ima hæc diſcutienda non ſine diſpendio conceptorum de rebus difficillimis ſpeculaminum deſcenderet. De hac tamen contrarietate ſequenti reſponſione cùm de ſemiplenis priuationibus verba fient, non nihil dicturi ſumus.

Miraris prætereà demiratum illum fuiſſe ſemiplenas à te fingi priuationes, quam rem nõ tàm eo tẽpore quàm poſtquàm iterum id tentare probaſti, in admirationem conuertiſſe illum exiſtimo (ſi tamẽ ab eo vltimæ obiectiones tuæ viſæ ſunt) dixerat ille aduerſus te, malum eſt nihil, ergo non eſt ſemiplena priuatio. Tu verò eius argumẽtum hoc modo proſequeris: Aegritudo mala eſt, igitur nihil eſt, non eſt igitur ſemiplena priuatio: eſt autẽ priuatio quædam ægritudo, non igitur eſt vel ſanitatis vel boni cuiuſpiam ſemiplena priuatio; ſed plena potius & perfecta, quod fieri non poteſt: Imperfectæ igitur priuationes ſemiplenæ ſunt vt ægritudo, raritas, turpitudo, cæcita

viſus perfecta, boni imperfecta: hæc tu ad verbum. Ego verò, mi Antoni, liberè dixerim hæc tua verba vel nihil contra ipſum faciunt, quod vt clariùs videas ea ſigillatim recenſebo. Ais primò ex ipſius verbis, malum eſt nihil, igitur non eſt ſemiplena priuatio. Rectè ambulas rurſus, ægritudo mala eſt, igitur nihil eſt, non eſt igitur ſemiplena priuatio. Hucuſq; etiam probè progrederis, quia ægritudo quatenus mala, eatenus nihil. Rurſum ais, eſt autem priuatio quædam ægritudo, non igitur ſanitas, &c. vſque in finem: quibus verbis falſum, meo iudicio, aſtruitur, pace tua ſit dictum, quod oſtendere conabimnr. Cæcitas enim non ſolùm perfecta viſus priuatio eſt, vt ais, ſed etiam boni perfecta priuatio dici poteſt, quia totum illud bonum aufert, quod nata eſt auferre ſcilicet viſum, quod non facit ophthalmia, licet etiam illa bonum, quod nata eſt adimere perimat: illius verò quod non eſt apta perimere, nullatenus priuatio nuncupari poſſit, ſiue ſemiplenam, ſiue plenam dicas. Priuatio enim vel abſolutè conſideratur, ſcilicet, vt habitum in communi reſpicit; vel vt ad certum & limitatum entis genus reſtringitur: puta ad ſanitatem totius corporis, ad oculum, ad pulchritudinem, & cætera id genus. Primo modo accepta habitum, aliquem particularem non priuat, quia priuatio omnimoda, vt Dionyſius inquit, libro de Diuinis nominibus, viribus omnino deficitur. Secundo modo ſumpta, quæ ſingularis à Dionyſio appellatur, diſtinguente eam contra vniuerſalē illum quem reſpicit habitum, priuat, & hoc modo huiuſmodi habitus, cui ſcilicet obeſſe nata eſt priuatio plena, & non alterius rei ſemiplena eſt. Quis enim dicere auderet cæcitatem eſſe ſemiplenam priuationem hominis, vel alterius boni quod eſſet in homine.

Priuatio igitur abſoluta, habitum abſolutè, & propria & particularis priuatio proprium & particularem habitum reſpicit, & eius limites non excedit, quapropter ægritudo plena priuatio eſt, non ſemiplena, ſiue toti corpori eam aſcribas, ſiue particulari membro. Febris enim perfecta priuatio eſt illius temperaturæ quam nata eſt corrumpere: Ophthalmia etiam & ſi non totius boni quod in oculo eſt, tamen alicuius boni perfecta & propria priuatio eſt, quia totum illud bonū quod nata eſt, perimere perimit, quādo perfectam oculi ſanitatē, viſum verò nō auferat, & quatenus ophthalmia nihil aliud faciat. Turpitudo etiam, quia totum illud bonum quod poteſt auferre, ſcilicet perfectā partium compoſituram quæ pulchritudo vocatur, adimit, perfecta priuatio eſt, & ſic in reliquis conſidera: hoc etiam ex ſuperabundanti dixerimus, cæcitas qua cæcitas, malum eſt, qua malum, nihil eſt, qua nihil non ſemiplena priuatio, quia ſi ſemiplena aliquid poſitiui relinqueret, quod non facit malum. Præterea nulla priuatio in ſe, omne bonum priuat actu, ergo omnes priuationes eſſent ſemiplenæ priuationes, quod eſt contra te, quia aliquas plenas, aliquas ſemiplenas eſſe cōtendis, connexio optima & neceſſaria, & quod aſſumpſimus, hoc probamus argumento: Cùm nullum bonum vnquam inueniretur, ſi totalis quædam & vniuerſalis priuatio in rerum natura comperiretur, vt paulò antè ex Dionyſij verbis innuimus: Malum enim priuat particulare bonum, cùm malum in bono ſit, & vniuerſale malum vniuerſale bonum perimeret, ſi tamen inueniretur quod fieri poteſt. Et ſic collige non ſemiplenas, ſed plenas ſemper propriorum habituum priuationes reperiri.

¶ Decimæquartæ obiectioni quæ plures quæſtiones continet, ſigillatim reſpōdeo. Primoq; nō omne malum boni aliquid relinquere, niſi in aliquo intelligas ſubiecto, quod malum ipſum non reſpiciat: vel illud ſubiectum, cuius habitus à malo ipſo perimitur accipias, nec illum oppoſitum habitui, quod tamen ei imponis & pro hypotheſi aucuparis; aſſeruiſſe: Nam ille malum aliquod inueniri, quod omne bonum ab eo natum auferri tollat penitùs, abundè teſtatus eſt, cùm in epiſtolæ ſecundæ reſponſione te de hoc commonuerit, hūc in modum ſcribens: Hoc certè conſiderare debueras, quod de imperfectis quibuſdam malis ex ea quam adhuc retinent bonitatis admixtione conceditur ad ipſam immixta, abſolutamq; mali naturam non eſſe transferendum. Et vt planiùs veritatem percipias, non pigebit explicare vim diſtinctionis, malum bifariam conſiderari poteſt, abſolutè primò, & ſub propria ratione mali, hoc eſt, in quantum nihil: ſecundò in quantum cuiuſdam boni priuatio eſt, hoc eſt particulare malum: & hunc in modum malum acceptum boni aliquid ſubiectū duntaxat relinquit, quod non facit aliud malum quod omnino non ens eſt & nihil, quale chimæram dicimus cùm ſubiectum aliquod aut habitum non reſpiciat. Et hac de cauſa

omnino malum ab ipſo & abſoluta immixtaq; mali natura vocitatur, hoc inquã malum, quod vt Dionyſij in libro de diuinis nominibus verbis vtar, quia ſubiecto caret, nullo modo nuſquam & nihil exiſtens eſt.

Q Chimæra verò & ſi potentia dici bona poſſit, ob potentiam prodncendi ipſam quæ in Deo eſt, tamen nec ens, nec bonũ denominari poteſt. Si enim hæc connexio, ſcilicet, aliquld porentia bonum eſt, igitur bonum eſt virium potens eſſet, in authorẽ illius ictus retorquens. Adducere eum putarem vt fateretur omnia quæ à Deo creari deberent, non antem vi naturæ fieri, & etiam quæ corrupta ſunt aliquid eſſe, & non eſſe aliquid. Nam ſi potentia creantis ſecundùm eum & eſſent & bona eſſent, igitur & neceſſariò eſſent aliquid, cùm aliquid & bonum conuertantur pariſq; ſint ambitus omnino. Quod verò aliquid eſſe non poſſet, ſic argumentabor: Ex nihilo aliquid fieri non poteſt, antequam creetur, chimæra ſecundùm te niſi creetur eſſe nõ poreſt, creatur igitur ex nihilo, igitur prius quàm crearetur, ex nihilo non eſſet aliquid, ob potentiam igitur bonitatis quæ in creatore eſt, res abſolutè bona denominari poteſt, alioquin vt noſtro dialecticorum ſermone vtar, fallacia, ſecundùm quid ad id quod ſimpliciter, committeretur. Mitto ea conſultò quæ offerantur contra opiuionem illam de æternis, vt ita loquar quidditatibus & potentia obiectiua, & ſi illis merrationibus ſententia tua infirmari fortè poſſet, ſatisfit enim deſiderio noſtro, ſi chimæram dici non poſſe bonam probauerimus: adde quòd & Auerroëm in hac parte imitati, dicere poſſumus, ens in potentia, non eſſe ens, quando in comentarijs in quartum Metaphyſices librum partitione quintadecima dixerit, id quod non eſt actu, non eſſe ens.

R Ad illud quod iungis, ſcilicet chimæram ob id ens eſſe, quia licet illa potẽtia producendi chimæram in Deo ſit, nihilominus potentiam Dei & chimæræ eſſe aliam & aliam ratione. Reſpondeo, Primò negare me poſſe. Dei potentiam & chimæræ producendæ diuerſas eſſe ratione. Secundò licet gratis tibi concederetur potentias, ſcilicet illas eſſe diuerſas, adhuc tua ratio quid probaret? cùm chimæra ens nuncupari nequaquam poſſit ob potentiam ſe producendi quæ in Deo eſſet, cùm tantùm abſit potentiam illam nec chimæram nec aliquid intrinſecum chimæræ enunciari poſſe, vt etiam diſtent in infinitum. Addis præterea excluſa potentia Dei & cogitatione noſtra chimæram non eſſe malam, cùm malum priuatio ſit, quę in ſubiecto participante bonitatem conſiſtit. cui reſponſum velim, eadem diſtinctione qua paulò antè, cùm chimæra ſubiectum aliquod nõ reſpiciat, ſed abſolutè mala ſit, licet eam à nobis conceptam, ſcilicet, ipſam notionem chimæræ quam mente gerimus, vt aliquid eſſe, Ita bonam eſſe, chimærã verò ipſam nec aliquid eſſe, nec bonã eſſe pronunciare poſſimus.

S Præterea geſtire videris non improbatum quod attuleris ſolumq; Simplicium id non dicere reſponſum eſſe. Item ais non dixiſſe te ſentire Ariſtotelem omne omnino ens vel per ſe vel per accidens eſſe, nec Thomæ aliquid propterea falſum adſcripſiſſe. Verùm & ſi tot ab illo quem defendimus hac de re dicta ſint, vt à me verba fieri opus non videatur, propoſuerimq; ſemel ab eo quoquomodo diſcuſſa non retractare, hæc tamen ex ſuperabundanti pro patruo dixerim: Simplicium, ſcilicet, qui à te ſæpiùs in iudicium citatus eſt, contra te ſæpius teſtimonium tuliſſe, quòd patruus non ſemel in reſponſionibus comminiſcitur. Rurſus ſcire vellem an defendendum ſuſceperis non omne ens, aut per accidens, aut per ſe eſſe, de mente Ariſtotelis. Ille enim, quinto primæ philoſophiæ libro, ſecat illud ens in ens per ſe, & per accidens, demum in ſubſtantiam, & accidens ſecantur, quæ priori partitionis membro continebantur, cùm illud per ſe in decem partiatur genera, quorum vnum eſt ſubſtantia, reliqua accidentia. Vellem ego à te nunc libentiſſimè doceri qualénam eſſet illud ens quod nec per ſe nec per accidens eſſet. Quòd ſi forte diceres diuiſionem illam in ens per ſe & per accidens aſſignationem eſſe complexi entis, vt in primis obiectionibus prodidiſti, reſpondere non dubitarem te id oſtendere verè non poſſe, nec aut Ariſtotelis quapiam ſententia, nec ratione idonea tuam opinionem fulcire, cùm eo loco Ariſtoteles ens per ſe in decem partiatur genera, quorum vnum ſit ſubſtantia, & nouẽ accidentia, quæ complexa entia fore nemo credit, quando aduerſum complexa diſtinguantur, eoq; loci Auerrois dicat ens per ſe diuidi per dictiones ſignificantes, genera prædicamentorum: dictio autem non eſt complexum ens: Sexto quoq; metaphyſicæ idem, Auerrois dicit, primam entis diuiſionẽ eſſe in per ſe & per accidens. Prima autẽ

eſſe

eſſe non poſſet, quando eam diuiſio complexi entis anteiret, nec apud Thomam reperitur quinto metaphyſicæ libro, diuidi eus complexum, vt aſſeruiſti, Credi verò nõ poteſt cùm ens primo ſit partitum in eus per ſe & per accidens, illud per ſe ſit in decem genera ſubpartitum, quæ incomplexa eſſe oſtendimus, aſſignati eo loci diuiſionem eutis complexi, quando illud quod diuiditur de diuidentibus membris prædicari neceſſe ſit, hæcq́; ob id & ſi parum ad negotium pertiueant, dicta ſint, cùm nec illud tuum dogma Ariſtotelicorum interpretum placitis, nec ratioui conſentaneũ primori fronte mihi videatur. Quod ſi fortè contrarium probaueris, gratiſſimum erit à grauiſſimo philoſopho qualem te profectò exiſtimo didiciſſe nonnihil.

T Cæterùm dixit ille eatenus malum priuationem eſſe, quatenus priuatio formaliter erat negatio. Cui aduerſaris, inquiens, non conſtare aliam nou eſſe affirmationis negationisq́; oppoſitionẽ, aliam priuationis & habitus, nec propterea ſi malum eſſet priuatio boni, malum & non bonum cõuerti neceſſe eſſe. Quibus reſponſum velim aliam eſſe priuationis oppoſitionem, aliam negationis, nec illum oppoſitum protuliſſe, ſed propterea etiamnum ſequi, quòd ſi malum bono priuatiuè opponatur, malum & non bonum conuerti neceſſe eſſe. Priuatio enim, vt Magnus ait Albertus libro primo phyſicæ auſcultationis, inquantum priuatio de ſe vel per ſe nõ eſt, eò quòd de ſe habet non eſſe: quinimò & ab Ariſtotele aſſeueratũ eſt in prima philoſophia, priuationes eſſe de genere nou entium, cũ priuatio de ſe ſit alterum extremum contradictionis, & ideò cùm malum ſit priuatio boni, & conſequntio nõ ens in quantum malum eſt, malũ etiam & non bonum conuertuntur: malum enim & nihil, vt probatum eſt, idem ſunt: nihil etiam & nou ens idem: non ens item & non bonum idem, quia ens & bonum idem. Quapropter rectiſſimè dixit patruus, negationem eatenus eſſe priuationem, quatenus priuatio formaliter eſſet negatio: nam etſi differant iu hoc quòd vna earum, ſcilicet, contradictio medium non habet, vt ait philoſophus in libro primo Analyticorum poſteriorum, alia vno modo habeat, cùm fiat ſimul cum oppoſito circa idem ſubiectum, tamen quantum ad propoſitum attinet, eſſent idem, cùm priuatio de ſe negatio ſit, & nou ens, nihilq́; ponat, quemadmodum probat Thomas pluribus in locis, potiſſimùm in tractatu de quatuor oppoſitis. Si verò nou ens mala, ſi mala non bona, ex quibus corrogare potes malum & bonum omnino conuerti: Et ne credas illuſtres homines defuiſſe qui hoc aſſeruerint, audi Ariſtotelem dicentem, bonum dici æqualiter enti: adde igitur per locum à contradictorijs, malum nou enti. Audi celebratiſſimum theologum Anſelmum Cantuariorum archiepiſcopum libro de caſu diaboli proferentem hæc verba: Malum non eſt aliud quàm non bonum; ex quibus colligitur conſtantiſſimè malum & non bonum ſe mutuò conſequi.

V Nullæ decimo ſeptimo iu loco inter te & ipſum controuerſiæ fuiſſent ſi diligentiùs libellũ ipſum de Ente & Vno animaduertiſſes, & quæcunq; in eo perſcripta ſunt cùm de gradibus illis, deq́; ipſa caligine, ad quam contemplantibus perueniri datur, mentio ſit, ad memoriam reuocaſſes. Vidiſſes in illis tribus primis gradibus poſſe de Deo aliquid enunciari, in quarto minimè, ibiq́; feneſtram intelligentiæ librorũ Dionyſij apertam, qua commodiſſimè poteras de hoc commoueri: nam nec negat ille, nec negare poſſet hanc loquutionem eſſe veram, Deus eſt Deus, eo modo quo nos poſſumus Deum & concipere & enunciare, videlicet in illis primis tribus gradibus conſtituti: ſed tantùm negat vllum prædicatum, Dei naturam verè poſſe explicare, in illo duntaxat quarto gradu caliginis, quod omnes etiam, vt mittam theologos, philoſophi rectè ſentientes aſtruerent: cùm verò hoc nomen Deus quod prædicati officium gerit in hac propoſitione, Deus eſt Deus, non modò diuinam eſſentiam & naturam non explicet, & declaret, ſed & ab ipſa in infinitum ſuperetur, illud de Deo affirmari poſſe negauit, quartum illum gradum caliginis attendens. Age ergo verba ipſa examinemus quæ hominis mentem teſtabuntur, poſtea nonnulla adducemus vt planiùs videatur an Deus & quomodo poſſit à nobis enunciari: Deinde oſtendemus tuas argumentationes contra eius verba, etiam vt iacent apprehenſa, nihil concludere.

Dixerat ille, dici diuersè poſſe, Deus eſt: Deum itẽ, ex ſententia Dionyſij, omni appellatione eſſe maiorem, etiam appellatione hac Dei, quemadmodum in lib. de Myſtica theologia habebatur. Dixerat alio in loco cùm per hanc dictionem Deus id tantùm

tùm

tùm concipis, quod ſignificatur per nomen, dictionem hanc nō habere prædicati rationem, ſed ſubiecti, quando id eſſet de quo quæritur, quidnam de eo enunciari poſſet aut deberet, non autem illud quod de alio enunciaretur: quare id neq; Simonidi fuiſſe ignotum, aut conſulenti eum Tyranno. Cùm item quæreres ſi Deus dici Deus non poſſet, an eſſet aliud à Deo, quærere à te quid conciperes per hanc dictionem Deus, quam de Deo enunciares, ſi nihil conciperes, nihil errares, quia nihil diceres, ſi aliquid conciperes, dicere Deum aliud eſſe ab eo quod tu conciperes, & conceptum per hanc dictionem Deus explicares, quoniam ſupra omne illud eſſet quod à nobis concipi poſſet. Hæc ille.

Credebam ego patere tibi ex verbis ijs veriſſimam dubitationum tuarū ſuper hac reſolutionem. Tu verò contendis à Dionyſio non negari Deum eſſe Deum. Lege oro Dionyſium cap. vlt. lib. de Myſtica theologia, & epiſtolam primam ad Caium, & tibi palam fiat omni appellatione Deum eſſe maiorem. Lege item eundem ſecundo capite Cœleſtis Hierarchiæ, & intelliges, diuinum hominem, nos edocere: diuinæ veritatis ſimilitudinem ſubiectam omnem, vitamq́; tranſcendere, nullam hanc exprimere, lucem, omnemq́; ſermonem, omnem mentem, atq; rationem, abſq; vlla comparatione illius ſimilitudine inferiorem. Ex quibus mentem patrui putârim te poſſe perpendere, vt ſcilicet, eo modo dici verè non poſſit, Deus eſt Deus, vt per hoc nomē Deus vicem prædicati gerens. Illud quod per ſubiectum conamur concipere declaretur, non quin aliquo modo poſſet dici Deus eſt Deus, quemadmodū dicitur Deus eſt bonus, Deus eſt ſapiens: Et aliæ conceduntur prædicationes, quibus ſacri codices pleni ſunt, in quibus quoquomodo de Deo aliquid enunciatur, ſed illius natura non explicatur, cùm ab illis conceptibus diſtet in infinitum, quemadmodum ſatis apertè, quinto capite libri de ente & vno, patruus ille meus edocuit, qui ſuper ijs Dionyſij verbis quæ à Thoma adducuntur veluti arbitrabaris loquutus non eſt, ſed ſuper ijs quæ paulò antè ſunt allata.

Porrò Damaſcenus in primo libro ſententiarum ſuæ theologiæ ſcribit, eſſe quædam affirmatiuè de Deo dicta, virtutem ſuperexcellentis negationis habentia: verbi cauſa, ſi tenebras in Deo dicamus, non tenebras intelligimus, ſed lucem non eſſe. Verùm ſuper lucem lucentemq́; eſſe dicimus cùm tenebræ abſint, quam ſententiam doctiſſimus & deuotiſſimus Pariſiorum Cancellarius pertractans inquit ſic: Igitur quicquid de Deo affirmatiuè dicimus includit negationē aliquam. Et paulò pòſt: Propterea dicit Dionyſiū Deum negare eſſe ens, ſed ſuper ens eſſe affirmare. Deū eſſe ſapientem, ait Aegidius primo Sententiarū libro, ſed non eo modo ſapientem quo nos intelligimus. Vnde dicit hanc eſſe cauſam cur Auerrois 1 a. Metaphyſicæ has quæ Deo attribuimus prædicationes, propoſitionibus mathematicis ſimiles eſſe pronunciet, quorum more, ea quæ intelligimus ſunt in rebus, ſed non eo modo quo intelligimus cùm lineam quæ eſt in materia, non ea ratione quæ eſt in materia intelligamus.

Sed quid te multis moror cum vel paucis veritatis huiuſce quam aſſerimus, te certiorem reddere poſſum, vt ſcilicet cognoſcas quicquid de Deo prædicamus longè aliud quàm concipimus & enunciamus ſignificare. Ait ipſemet Ieſus Chriſtus, Dei virtus & Dei ſapientia & veritas, teſte Ioannis Euangelio, Deus ſpiritus eſt. Ait Dionyſius, libro de Myſtica theologia, de Deo verba faciens, ineffabilem deitatem contemplans, multaq́; illi prædicata quæ nos attribuimus remouens, neque ſpiritus eſt, quantum ſcire ipſi poſſumus. Vide igitur, nolle Dionyſium ſpiritum eo modo quo nos ſpiritum ſcire poſſumus de Deo enunciari, per quæ vltima verba legentes edocere verum fore Deum ſpiritum eſſe, vt Chriſti Euangelio conſentiret, & tamen non eo modo ſpiritum eſſe, quo nos ſpiritum intelligimus, ne Dei naturam à nobis per aliquod nomen exprimi verè poſſe crederemus.

Quanta verò ſit Dionyſij authoritas, quantùm ipſius ſacratiſſima dogmata, ab omnibus theologis, qui Pariſiorum gymnaſia coluerunt, ſint elata laudibus, & celebrata, licet putauerim te non latuiſſe, cùm tamen patruus in reſponſionibus obiectationum tuarum innuerit te inter diſputandum Dionyſij dicta non magnoperè libenter admiſiſſe, ſcias velim fidiſſimum illum Pauli Apoſtoli in Chriſti fide diſcipulum extitiſſe, cuius ope Deus eum voluit relictis gentilium erroribus veritatem & agnoſcere & ſequi, & martyrij corona pro Chriſti fide donari. Gregorium de eius

doctrina

doctrina Martinumq; Pontificem in ſynodo Romæ contra hæreticos celebrata, magna dixiſſe. Damaſcenum aliosq; complures ſummis eum laudibus extuliſſe, ab hæreticis eius libros occultatos longo tempore fidelium mentes latuiſſe, verbumq; fuiſſe Conſtantini philoſophi, qui omnes eius libros memoriæ commendauerat, quòd ſi à pluribus patribus qui cum hæreticis & ſacroſanctæ catholicæ eccleſiæ hoſtibus magna bella pugnarũt, Dionyſius habitus fuiſſet, quàm ocyùs eos & facillimè (quod & tardè & magnis exantlatis laboribus poſteà ab eiſdem factum eſt) de hoſtibus fuiſſe triumphum conſequutos.

X Cùm verò probare intendis Deum dici poſſe Deum, ob nominis rationem quæ de nomine prædicatur, dico te fruſtrà (mi Antoni) laborare: nam nõ enuncias aliquid de Deo, ſed de hoc nomine Deus, quod vt clariùs intelligatur, latiùs explicabo. Nam quæram ego à te quid per a quam pro ratione nominis deſignaſti concipias, ſi nihil concipis, nihil erras (vt verbis vtar patrui.) Si aliquid concipis, quæro iterum, ſi concipis tanquàm id de quo aliquid poſſit enunciari, ſi hoc modo ſumis, etiam non erras, quia iterum illud, a. vicem ſubiecti non prædicati obtinebit. Si concipetes illud quod de eo enunciatur, longè aberrares, tum in infinitũ ipſe Deus maius ſit omni eo quod potes concipere, quem etiãmnum Platonicus Apuleius in libro de Platonis dogmate indictum appellat & innominabilem, ipſiusq; Platonis hac de re verba ſunt, ab ipſo Apuleio Latina facta: Deum quidem inueniſſe haud facile eſt, intellexiſſe impoſſibile: omnes itaque de Deo affirmationes improprias eſſe dicamus, quando quodcunque non ſolùm dicere, ſed & concipere vellemus, ille in infinitum excedat. Quin etiam non modò in hoc ignorationis & miſeriæ terreno carcere retenti, ſed nec in ipſa Dei fruitione qua perfectè beamur in cœlis conſtituti, comprehendere Deum, ſed apprehendere tantùm, vt noſtrorum theologorum verbis vtar, facultas nobis condonabitur.

Y Præterea pugnare inuicem has oppoſitiones credis, ſcilicet, Deus eſt ſupra id quod concipi poteſt, & aliquid de Deo affirmari non poteſt, & ais, ſit nominis diffinitio ſupra id quod concipi, & argumentum militabit. Sed ſoluitur, cùm enim dicitur affirmationes de Deo adduci proprias non poſſe, intelligi datur prædicatum non reperiri, quod Dei naturam integrè repræſentet. Hæc verò oratio, ſcilicet ſupra id quod concipi poteſt, nihil aliud ſignificat quàm Deum concipi non poſſe, & quid ſit Deus non poſſe ſciri. Dicunt igitur hæc verba non ſolùm quid ſit Deus, ſed non poſſe ſciri quid ſit. Vim igitur negandi potius quàm affirmandi obtinent. Sed licet ibidem vt affirment, ob id tamen argumentum tuum non militabit, alioquin de aliqua re nobis ignota quam quis ſcire cuperet, ac de eius eſſentia nos punctaret: Reſpondere ſciſcitãti poſſumus, eſt id quod neſcimus, quod nõ nouimus, quod adhuc mente non concepimus, nec concipere quimus. non videretur ſatisfactum pctioni illius? vt poſſet hoc dogmate percepto de re illa affirmatiuè aliquid enunciare, ſed negatiuè, niſi fortè quis inueniretur qui poſſet alijs intimare quid eſſet illa res, quæ vt penitùs hominibus ignota ſupraq; captum cogitationum omnium foret, ita nec à ſeipſo aut cognoſci aut concipi poſſet. Et Simonides igitur, & conſulens eum Tyrannus, nouerant Dei nomen maximum quid repræſentare, & tamen vnus eorum, quid eſſet Deus, ſcire cupiebat, alter ſe ſcire negauit.

Z Præterea vteris tali connexione. Deus eſt ſupra omne id quod concipi poteſt, ergo Deus concipi non poteſt, alioqnin ipſum ſupra ſeipſum foret: non igitur amari poteſt, nec coli. Reſpondeo Deum à ſeipſo tantùm, ſicuti eſt, concipi integrè poſſe & à nullo alio intellectu, nec propterea ſequi, non poſſe aut amari, aut coli: concipimus enim tantam eſſe deitatem omnipotentia præditam, in infinitum creaturas omnifaria virtute ſuperantem, vt eam niſi ex affectibus non poſſimus concipere, & hac admiratione excitati concalefactique in eius amorem exardeſcimus, concipimus effectus, & eum eſſe ſummum bonum, & admiramur & colimus & amamus: nam cognitis his perfectè quæ fecit Deus, vt Themiſtij verbis vtar, in admirationem commendationemq; ſui, omnium animos atq; ora conuertit. Legimus item nos ea quæ reuelata deitùs ſunt, & gratia eius præditi fide concipimus, id quod concipi ad plenũ natura non poſſumus, ſuper omnia duntaxat illum nos amare oportere, vt tandè fracto huius carnis ænigmate poſſimus eum ſicuti eſt, ſummo cũ vtriuſq; hominis gaudio,

quæ

quæ noſtra eſt felicitas contemplari. Rurſus ad hoc vt aliquid diligamus, non opus eſt à nobis illud perfectè, aut videri, aut cognoſci, aut concipi, ſed ſatis eſt ſi eum eſſe vel eſſe tale, licet confusè & ſubobſcurè ſciamus, & hoc vel ex fide, vel ex effectibus, itaq; vel modica cognitione præuia qualiſcunq; ea ſit, nobis eſt ſatis ad talem rem amandam: poſſumus enim quamlibet rē diligere, niſi penitùs eius cognitione careamus, ex his enim quæ nouit animus, diſcit ignota amare, vt ait Gregorius. Thomas quoq; in prima ſecundæ probat aliquid poſſe perfectè amare, & ſi perfectè non cognoſcatur, & exemplum de Deo inter alia proponit.

[a] Poſtremò ais tantam eſſe auri potētiam, putaſſe patruum vt vellemus, nollemus, vel re vel animo, ex neceſſitate Deum ſecum traheret. Sed nō rantam eſſe auri potentiam, mi Antoni, ſed impotentiam, opinatum non modò, ſed cerriorem factum eum crediderim, vr nec ipſum aut eſſe aut intelligi poſſet aurū ſemoto Deo. Et quanquàm te ad Ioannem de Bacchone relegare poſſem, cuius in diſſolutione quintæ obiectionis mentionem habuimus, tam & ſi quando tu patrui argumenta recenſens quibus adſtruerat Deum non eſſe & aurum eſſe, pugnare inuicem, nihil reſpondere velle dixiſti, ne caligare videris in re luce clariori, monſtrare conſilium eſt (etiam fortaſſere iudice) fuiſſe operæprecium, vt ea diſſoluenda ſuſciperes ſi valuiſſes, ſin minimè applicare ſalrem manus operi, vel fateri ingenuè eius aſſertiones veras fuiſſe. Argumenta patrui hæc ſunt quæ mox declarabo: Fieri non poteſt vt aliquid ſit ſi non ſit ipſum eſſe, Deus autem eſt ipſum eſſe: fieri igirur nō poteſt vt aurum ſi ſit, Deus non ſit. Præterea ſi Deus non eſt, igitur infinirum eſt, ſi infinitum eſt, nihil eſt, quoniam ſi infinitū eſt, finitum non eſt, quoniam infinitum ſeipſum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt. Si nihil eſt aurum, non eſt. fieri non poteſt vt aliquid ſit ſi non ſit ipſum eſſe, Deus autem, &c. Cùm ipſum eſſe quod Deus eſt (vt nemo diffitetur) non ſit, cuius participatu nō modò omnia ſunt quæ ſunt, ſed & ab eo dependent & momentis omnibus conſeruantur: non modò vt omnes theologi, præſertim Thomas copioſiſſimè docent, ſed etiam vt à Platone in Timæo aſſeueratum eſt, impoſſibile eſt aurum eſſe, quòd ipſius eſſe gratia ipſiusq; participatione exiſtit. Præterea ſi Deus non eſt, igitur infinitum eſt: Entia omnia præter Deum finita ſunt, certisq; terminis cōtenta, hancq; quam habent limitatam naturam, in Dei opere & gratia habere poſſidereq; haud dubium eſt: quamobrem Platonem aiunt eius ſectatores Deum in Philebo terminum vocaſſe, quia formis quaſi menſuris paſſim diſtributis omnia terminaret. Sed & ait Sapientiæ liber, omnia in pondere, numero & menſura ab eo conſtituta. Si igitur Deus non ſit, cuius cauſa omnia entia ſunt finita, nihil erit finitū, igitur infinitum. Si infinitum eſt, nihil eſt, quoniam ſi infinitum eſt, finitum non eſt, quoniam infinitum ſeipſum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt.

[b] Cùm probatum ſit vnum aliquod eſſe à quo cuncta eſſe accipiunt, & eſſe finitum, eo ſemoto nihil eſt nihilq; finitum. Si enim infinitum eſt, hoc eſt, non terminatum finitumq; ab illo primo, cuius ope & ſunt & finiuntur cuncta terminanturq;, ſequitur infinitum non eſſe, Idcirco infinitum ſeipſum perimit, cùm nihil aliud ſit dictu infinitum eſſe, eo ſcilicet modo quo acceptum eſt, quàm nihil eſſe, nam ſi nec finitum ſit, nec Deus, extra controuerſiam eſt nihil omnino eſſe.

Hæc ſunt, Antoni, quę pro patrui aperienda ſententia protuli, quę fortè & alia continet dogmata, non enim omnium eſt aſſequi quæ ille conceperat. Sed quòd & alios etiam ſub verborum cortice latuiſſe ſenſus exiſtimem, illius me hæc verba mouent quibus reſponſionem terminauit. Hæc ſcilicet ſatis credo eſſe tibi homini quantumuis ingenioſo: Sed inacceſſa deſeramus, & teneamus quæ interpretis officio fungendo ſcripſimus, quæ cùm ſatisfaciant, meam quoq; claudent reſponſionem, adductis priùs quibuſdam quæ patrui ſententiam roborant, & meam in eius verba, quam antè protulimus, interpretationem confirmant pariter atq; elucidant. Nam deficiente primo, neceſſe eſt omnia illa quæ ab eo prodeunt interire, vt ex Ariſtotelis octauo Phyſicæ auſcultationis libro colligitur.

Deus autē, teſte eodem philoſopho eſt primum verum à quo ſunt omnia alia vera, ergo ſublata Deo omnia vera perire neceſſarium eſt. Sed ſi vera tendunt in nihilū, entia pariter ab interitu non vindicantur, cùm æquali ambitu commeent. Item amoto

moto illo qui rebus & eſſe communicat & viuere, quis perituras eaſmet res omnino non videat? Deum autē id rebus ipſis condonare ſententia eſt Ariſtot. 1. lib. de Cœlo, qui addit etiam quibuſdã clarius, quibuſdã obſcurius eſſe illud communicari. Præterea quicquid regitur ab arte primę cauſæ, pereunte illa procumbit. Totam verò hanc machinam à prima gubernari regiq́; cauſa, teſtatur Auerrois in 2. primę Philoſophiæ libro, ſub qua & autum contineri comprehendiq́; nemo poteſt ambigere. Plura alia poſſem in medium afferre ex ſacris codicibus, vt multa de ipſo Euãgelio, multa ex Apoſtoli Pauli ſacratiſſimis dogmatis, plurima ex alijs, vt ex Gregorio, qui cũcta dixit in nihilum decidere, niſi ab omnipotenti Deo conſeruarentur. Ab Auguſtino ſuper Geneſim & ex S. Tho. & à Ioan. Scoto in tractatu de primo principio, quę tamē conſultò prætereo, quando probaſſe id naturalibus rationibus quas expoſcere omnino videbaris philoſophorumq́; gentilium documentis ſat ſit, quod vt probari poſſe ab eo nequaquam credidiſti.

His igitur omnibus quæ præfari ſumus, putauerim bonis ingenijs extra controuerſiam futurũ, omnes patrui opiniones ſatis fuiſſe defenſas, etiã fortaſſe te iudice: Hæc tamen ſcripſimus nõ vt tecum cõfligeremus, ſcripſimus etiã inuitè, quod & Ioannes Mainardus noſter, & Chriſtophorus Saxolus Mirandulanus ciuis noſter & medicus, atq; tuus olim auditor teſtari poſſent. Scripſimus quoq; citra odium, cuius tibi argumentũ maximũ eſſe poteſt, cùm ſi quid honori tuo vel aliqua ex parte detrahēs chartis traditum iudicaueris, tuo illud arbitratu, priuſquã ad aliorum manus reſpõſio perueniat, diſpuncturus dempturusq́; ſim, & quidē perlubenter, cùm te vt hominem diligam, vt philoſophum obſeruem, vt Chriſtianum colam, quod ſi mei erga te animi periculum facere collibuerit, verbis facta præponderaſſe percipies.

ILLVSTRI PRINCIPI AC DOMINO SVO SINGVlari Comiti Ioanni Franciſco Antonius Fauentinus, S.

LEgi miſſas ad me in patrui tui ſcripta defenſiones, vt quibus magnã rerum doctrinam & admirabilē ingenij ſolertiam planè deprehēdi, ſumq́; inuentionibus tuis mirificè oblectatus, non ſolùm propterea quòd video bonas artes tutores optimos ac patronos aliquando habituras, quibus à tenebris, à barbarie vindicentur, verùm etiam eò magis quòd de te ſi philoſophari pergas, neſcio quid magnum ac grande mihi facilè polliceor, videbit poſteritas me nihil mentitũ ſi vixeris, Deus modò vitã longiorem pręſtet. Quod ad me attinet, equidē non improbabo, quæ in patrui defenſionem ſubtiliter quidem & acutè ſcripſiſti: neq; enim ſi patruus vixiſſet, diſputationem iam cœptam magis vltra protraxiſſem, quemadmodũ in poſtrema oppoſitione mea ſum illi planè teſtatus, qui per internuncium reſpondit ſe quoq; nihil amplius ſcripturum, cauſæ igitur iudices ſunto qui legerint. Quod ſi ea quæ probè meditatus es, impreſſoribus danda cenſuiſti, ſaluo ac integro amici honore id fiat, quemadmodũ promiſiſti. Sunt quidem nonnulla in libello verba, quæ aliquid habēt aculei nec omnino parum, à quibus facilè potes temperare ſi velis, ſenſu rerum nihil immutato. Quod ſi feceris, vt ſpero, nõ erit ingratum. Cauſam meam videor mihi ſatis abundeq́; tutatus & in dies facilè tutari potuiſſe. Sed diſputationi modus iam eſto. Cæterùm Comes illuſtris putes velim me tuum eſſe ac ſemper fore, quo vti poſſis arbitratu tuo. Bene vale, ex Ferraria die 16. Decembr. 1495.

IOANNES FRANCISCVS PICVS, MIRANDVLA Antonio Fauentino Philoſopho inſigni, S. P.

SAtisfactum eſt abundè tuis votis. Satisfactũ pollicitationibus erga te meis, quum verba cuncta, quę vel aliquid aculei geſtare videbantur, de dictatis noſtris ademerim. Parcendum eſt impetui animi, ſicubi fortè acriùs actum eſt quàm oportuit. Condonandum eſt aliquid iuſtæ defenſioni, & eò magis condonandum quando commune ferè vitium eorum ſit qui commētationibus ſuis vel accuſant aliquem, vel ſeipſos aut amicos excuſant, illos ad quos ſcribunt. Inſectari maledictis, calumnijs petere, probris laceſcere, atque id genus cætera perpetrare, ab officio boni hominis aliena, à quibus nos (teſtem te cito & iudicem conſtituo) omnino abſtinuimus, decemq́; ſummum aut circiter verba nõnihil aculeata tuo nutu (ſaluis tamē ſententijs) amouimus, neq; aliud conſilium elucubrandæ cõmentatiunculæ credas velim, quàm vt ſine tui

offenſa Picum patruũ defenderemus, quinimò maluiſſem ſæplùs nihil inter vos diſceptatum fuiſſe, vt præcluſus mihi ſcribendi hac de re fuiſſet aditus, omnisq́; occaſio ſublata. Non enim poteſt vel quàm difficilimè poteſt literarum negocium agi in altercatione poſitum, omni interſcribendum præſtito honore illis ad quos verba fiunt alioquin debito. Adde quòd vix ſine quodam animi tumore, qui magnopere vitandus eſt, id muneris obitur. Quod verò de cauſæ tuæ tutela dicis, hoc ipſum de noſtra dicimus. Sed hactenus de controuerſia.

Sunto (vt rectè ſcripſiſti) qui legerint iudices, modò hi docti ſint, & neutræ parti affecti, aut ſi amore cuiuſpiam noſtrũ teneantur ardentiùs, ad minus oculis eorum præſtigium amor nõ faciat. Cæterùm multùm mihi tribuis vel parũ merenti, magnaq́; de me tibi promittis, ſi modò pergã philoſophari. Sed vereor, mi Antoni, ne ab hoc philoſophiæ ſtudio, de quo mentionẽ facis, omnino temperem aut fortè deſiſtã. Dicam tibi de hac te quod ſentio. Afferri, ſcilicet, nobis hoc negocium nimis affectantibus multum nocumenti, parũ emolimenti. Non hoc ideò dico vt damnem, vt vituperem veritates plurimas, aut ſaltem ſimilitudines veri, quarũ notitiã philoſophando comparamus nobis. Sed communem vſum, aut (vt ſignificantius dixerim) abuſum culpo, quem niſi vitare magnopere nixi fuerimus aſſiduecq́; & ſumma cum diligẽtia cogitatus noſtros examinauerimus, Chriſtiani animi venenũ cor irrepit ambitio, quæ poſtmodum mortiferam pariat ſuperbiam: vnde pleruumq; fit vt huius ſapientiæ in qua quotidie verſamur amatores, ſapientiam illam quę genita eſt, ſed ęterna, à quo omnis hæc fluxa & tẽporaria deriuata eſt, omnino poſthabeãt tumidi & elati caduca gloria.

Sed videam⁹ oro vnde animo efferamur, vnde noſipſos æſtimam⁹ nimis. Nã quantula noſtra cognitio? cùm minimã naturalium rerũ ſcientiã teneamus, & illa ipſa, quę ignoramus, quo multa, tũ maxima, vel tacitè clament in vanum, ſcilicet, & falsò noſipſos doctos aut profiteri aut exiſtimare. Poſſet proculdubiò vel rudis homo, & parũ peritus vel omnino neſcius literarũ agricola, percõtari plurima, etiam ſub aſpectum, ſub oculos poſita, de quibus philoſophus alioquin maximus reddere certam rationem nequiret. In percipiendis verò ſubſtantijs ipſis à materia ſenſibili prorſus abiunctis, quouſq; cognitione procedimus, quas lippientibus duntaxat & nocturnis mentis oculis cernimus? Sed quid de diuinis ſumus dicturi ad quæ non tantũ cognoſcenda, ſed etiam veſtiganda anhelantes & anxij cæcutientes & caligantes obtutus denſiſſimis penè nubibus obtectos dirigimus. Porrò hanc noſtrã rerum notitiam, nónne aut à libris, aut à præceptore percepimus? gloriari ergo quid opus eſt didiciſſe nos aliena, meditata hauſiſſe quaſi ab narrante hiſtoriam. Sed hiſtoriam naturæ, verũ per diuerſa ſtudia in amarulentis altercationibus poſitam variasq́; per opiniones agitaram, atq; ob id incertã. Quod ex ipſo nomine opinionis proditur apertiſſimè. Si quid verò à nobiſipſis paululũ notitiæ nanciſcimur, quid quæſo aliud eſt quàm incertum quoddam, ſubuolutum mille inuolucris, mille perplexum fallacijs? hoc negociũ veluti his qui hæc ſtudia vehementius quàm opportunum, eſt magnifaciunt, ſuccenſus inſectarer, niſi hanc materiã ſpeciatim longa quæſtione tractauiſſem, peculiariq́; libello dedicaſſem. His ideò de cauſis me conuertere ſtatui ad eos euoluendos libros, quorum propoſitiones proſata ſunt, & dignitates quorum cõcluſiones & inerrabili ſyllogiſmo colliguntur, & mentem defœcatam (ſi tamen id curauerimus) reddũt. Sed eſto iam finis conflictus literarij & iamiam epiſtolæ.

Sed vide quàm diſpar effectus fuerit & noſtræ & aliorũ controuerſiæ, finita diſceptatione, vel voce, vel ſcriptis agitata, ſæpenumero inter eos animos q diſcordes fuẽre, exercentur odia, ſimultates, machinantur fraudulenta bella, detractiones honoris & famæ hincinde ſcaturiunt. Tu verò & Picus noſter eratis ante diſputationem compatres, hoc eſt, ſpiritali aſtricti nodo: nihilomin⁹ ob hoc priſtina nõ eſt animorũ concordia diſſoluta. Ego autem nec tibi dũ patruus viueret, nec tu mihi niſi nomine notus eras, fecit hæc defenſio vt inter nos ictum ſit quoddã fœdus amicitiæ, quod vt ſtabile ſit dũ victuri ſumus curato, vtq́; rectè pieq́; viuendo poſt hanc mortẽ quam expectamus, perſeueret æternum, da operam qua ratione potes, idipſum quoq; enitar factitare. Interim quo te amore proſequar experiri non pigeat. Cumulatiùs fortè ſum præſtiturus quod poſtulaueris, quàm in calce defenſionis ſpoponderim. Nihil enim tàm arduum quod tui (grauiſſimi profectò philoſophi) propenſius demerendi cauſa facturus non ſim. Ex arce Miran. 4. Ian. 1496.

IOAN-

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE, in Orationem & Epiſtolas Ioannis Pici patrui, &c. Argumentum.

Accipe Lector & has Ioannis Pici Mirandula lucubrationes leuioris cura opera, quas fortè nec ipſe viuens inuulgaſſet, nec nos niſi celebratorum hominum crebris adhortamentis excitati. Leges primùm orationem elegantiſsimam iuuenili quidem alacritate dictatam, ſed à doctioribus pra doctrina & eloquentia faſtigio ſapiùs admiratam. Nec te moueat ſi plurima in eius calce conniſuntur, qua & in apologia ſunt inſerta proœmio, quando illud foras publicauerit, hanc domi ſemper tenuerit, nec niſi amicis communem fecerit. Videbis pleraq; antiquorum dogmata abſtruſa priùs in anigmatis & fabularum inuolucris ingenioſiſsimè reſerata, conatumq; illum & robore & delineamentis oratorijs oſtendere quàm priſcorum ſapientum poëtica theologia noſtra theologia myſterijs ancillaretur, atque vtriuſq; nodis quibuſdam enodatis ad literarias palaſtras homines inuitare. In his enim per id tempus frequentiſsimus fuit, quas poſtea quaſi grauiorum ſtudiorum praludia ludicraſq; pugnas derelinquens, ad ea qua iam emiſimus, quaq; ſumus in poſterum emiſſuri emolienda conuertit animum. Leges & nonnullas epiſtolas (omnes enim collegiſſe laborioſiſsimum) alias familiares, tùm per atatem teneram, tùm prouectiorem ſcriptitatas, alias poſtquàm totùm pectus Deo dicauit ſanctiſsimis refertas monitis exaratas, illas & doctrinam & eloquentiam olere copioſiſſimè deprehendes, has & vtrunq; affatim ſapere & Chriſti amorem prater hac vberrimè ſpirare percipies.

DE HOMINIS DIGNITATE, IOANNIS PICI MIRANDVLÆ CONCORDIAE COMITIS

ORATIO.

LEGI, Patres Colendiſſimi, in Arabum monumentis interrogatum Abdalam Sarracenum, quod in hac quaſi Mundana ſcæna, admirandum maximè ſpectaretur: Nihil ſpectari homine admirabilius reſpondiſſe. Cui ſententiæ illud Mercurij adſtipulatur: Magnum, ô Aſclepi, miraculum eſt homo. Horum dictorum rationem cogitanti mihi non ſatis illa faciebant, quæ multa de humanæ naturæ præſtantia afferuntur à multis: eſſe hominẽ creaturarũ internuntium, ſuperis familiarẽ, regem inferiorũ ſenſuũ perſpicacia rationis indagine, intelligentiæ lumine, naturæ interpretẽ, ſtabilis æui & fluxi temporis interſtitium, &(quod Perſæ dicunt) mundi copulã, imò hymenæũ, ab angelis, teſte Dauide, paulò deminutum. Magna hęc quidẽ, ſed non principalia, id eſt, quæ ſummę admirationis priuilegiũ ſibi iure vendicent. Cur enim non ipſos angelos & beatiſſimos cœli choros magis admiremur? Tandẽ intellexiſſe mihi ſum viſus, cur feliciſſimũ, proindeq; dignũ omni admiratione animal ſit homo, & quæ ſit demũ illa conditio, quã in vniuerſi ſerie ſortitus ſit, nõ brutis modò, ſed aſtris, ſed vltrà mundanis mentibus inuidioſam. Res ſupra fidẽ & mira. Quidni? Nam & propterea magnum miraculum & admirandum profectò animal iure homo & dicitur & exiſtimatur.

Sed quænam ea ſit, audite Patres, & benignis auribus pro veſtra humanitate hanc mihi operam condonate. Iam ſummus Pater architectus Deus, hanc quam videmus mundanam domum diuinitatis, templum auguſtiſſimum, arcanæ legibus ſapientiæ fabrefeeerat: ſupercœleſtem regionem mentibus decorârat, æthereos globos æternis animis vegetârat, excrementarias ac fœculentas inferioris mundi partes omnigena animalium turba complêrat. Sed opere conſummato, deſiderabat artifex eſſe aliquem qui tanti operis rationem perpenderet, pulchritudinem amaret, magnitudinem admiraretur. Idcirco iam rebus omnibus (vt Moſes Timæusq; teſtantur) abſolutis, de producendo homine poſtremò cogitauit. Verùm nec erat in architypis vnde

nouam ſobolem effingeret, nec in theſauris, quod nouo filio hæreditariũ largiretur, nec in ſubſellijs totius orbi, vbi vniuerſi contemplator iſte ſederet. Iam plena omnia, omnia ſummis, medijs, infimisq; ordinibus fuerant diſtributa. Sed non erat paternæ poteſtatis in extrema ſœtura, quaſi effœtam defeciſſe. Non erat ſapientiæ, conſilij inopia in re neceſſaria fluctuaſſe. Non erat benefici amoris, vt qui in alijs eſſet diuinam liberalitatem laudaturus, in ſe illam damnare cogeretur.

Statuit tandem optimus opifex, vt cui dari nihil proprium poterat, commune eſſet quicquid priuatum ſingulis fuerat: Igitur hominem accepit indiſcretę opus imaginis, atque in mundi poſitum meditullio, ſic eſt alloquutus: Nec certam ſedem, nec propriam faciem, nec munus vllum peculiare tibi dedimus, ô Adam, vt quam ſedẽ, quam faciem, quæ munera tute optaueris, ea pro voto, pro tua ſententia, habeas & poſſideas: Definita cæteris natura intra præſcriptas à nobis leges coercetur: Tu nullis anguſtijs coercitus, pro tuo arbitrio, in cuius manu te poſui, tibi illam præfinies. Medium te mundi poſui, vt circumſpiceres inde commodius quicquid eſt in mundo: Nec te cœleſtem, neque terrenum, neque mortalem, neque immortalem fecimus, vt tuijpſius quaſi arbitrarius honorariusq; plaſtes & fictor, in quam malueris, tute formam effingas. Poteris in inferiora quæ ſunt bruta degenerare: Poteris in ſuperiora quæ ſunt diuina, ex tui animi ſententia regenerari. O' ſummam Dei Patris liberalitatem, ſummam & admirandam hominis felicitatem. Cui datum id habere quod optat, id eſſe quod velit. Bruta ſimul atque naſcuntur id ſecũ afferunt (vt ait Lucilius) è bulga matris, quod poſſeſſura ſunt. Supremi ſpiritus aut ab initio, aut paulò mox id fuerunt, quod ſunt futuri in perpetuas æternitates. Naſcenti homini omnifaria ſemina, & omnigenæ vitæ germina indidit Pater. Quæ quiſq; excoluerit, illa adoleſcent, & fructus ſuos ferent in illo. Si vegetalia, planta fiet, ſi ſenſualia, obbruteſcet, ſi rationalia, cœleſte euadet animal, ſi intellectualia, angelus erit & Dei filius. Et ſi nulla creaturarum ſorte contentus, in vnitatis centrum ſuæ ſe receperit, vnus cum Deo ſpiritus factus, in ſolitaria Patris caligine qui eſt ſuper omnia conſtitutus, omnibus anteſtabit. Quis hunc noſtrum chamæleonta non admiretur? aut omnino quis aliud quicquam admiretur magis? Quem non immeritò Aſclepius Athenienſis verſipellis huius & ſeipſam tranſformantis naturæ argumento per Protheum in myſterijs ſignificari dixit. Hinc illæ apud Hebræos & Pithagoricos metamorphoſes celebratæ.

Nam & Hebræorum theologia ſecretior, nunc Enoch ſanctũ, in angelum diuinitatis, quem vocant מלאך השכינה nũc in alia alios nomina reformant. Et Pithagorici ſceleſtos homines in bruta deformant, & ſi Empedocli creditur, etiam in plantas: Quos imitatus Mahumet illud frequẽs habebat in ore: Qui à diuina lege receſſerit, brutum euadere, & meritò quidem. Neq; enim plantã cortex, ſed ſtupida & nihil ſentiens natura, neq; iumenta corium, ſed bruta anima & ſenſualis, nec cœlum orbiculatum corpus, ſed recta ratio, nec ſequeſtratio corporis, ſed ſpiritalis intelligentia angelum facit. Si quem enim videris deditum ventri, humi ſerpentem hominem; frutex eſt, non homo quem vides: ſi quem in phantaſiæ, quaſi calypſus, vanis pręſtigijs cæcutientem, & ſubſcalpenti delinitum illecebra ſenſibus mancipatum, brutũ eſt non homo quem vides. Si recta philoſophum ratione omnia diſcernentem, hunc venereris, cœleſte eſt animal, non terrenum: Si purum contemplatorem corporis neſcium, in penetralia mentis relegatum, hic non terrenum, non cœleſte, animal, hic auguſtius eſt numen humana carne circumueſtitum.

Ecquis hominem non admiretur? Qui non immeritò in ſacris literis Moſaicis & Chriſtianis, nunc omnis carnis, nunc omnis creaturæ appellatione deſignatur, quando ſeipſum ipſe in omnis carnis faciem, in omnis creaturæ ingenium effingit, fabricat, & transformat. Idcircò ſcribit Enantes Perſa, vbi Chaldaicam theologiam enarrat, Non eſſe homini ſuam vllam & natiuã imaginem, extrarias multas & aduentitias, hinc illud Chaldæorum: אנוש הוא שוני הבמה וטבעוה בעלה; Homo variæ ac multiformis & deſultoriæ naturæ animal.

Sed quorſum hæc? Vt intelligamus poſtquam hac nati ſumus conditione, vt id ſimus quod eſſe volumus. Curare hoc potiſſimum debere nos, vt illud quidem in nos non dicatur. Cùm in honore eſſemus, nõ cognouiſſe ſimiles factos brutis & iumẽtis inſipientibus: ſed illud potius Aſaph Prophetæ: Dij eſtis & filij excelſi omnes, ne abu-

tentes

tentes indulgentiſſima Patris liberalitate, quam dedit ille liberam optionē, è ſalutari noxiam faciamus nobis. Inuadat animū ſacra quædam ambitio, vt mediocribus non contenti anhelemus ad ſumma, adq; illa (quando poſſumus ſi volumus) conſequēda totis viribus enitamur. Dedignemur terreſtria, cœleſtia * contemnamus, & quicquid mundi eſt deniq; poſthabentes, vltra mundanã curiam eminentiſſimæ Diuinitati proximã aduolemus: Ibi, vt ſacra tradunt myſteria, Seraphin, Cherubin & Throni primas poſſident, horum nos iam cedere neſcij & ſecundarum impatientes & dignitatem & gloriam æmulemur. Erimus illis, cùm voluerimus, nihilo inferiores.

* cõtemplemur.

Sed qua ratione aut quid tandem agentes? Videamus quid illi agant, quam vitam viuant. Eam ſi & nos vixerimus (poſſumus enim) illorum ſortē iam æquauerimus. Ardet Seraph charitatis igne, fulget Cherubin intelligentiæ ſplendore, ſtat Thronus iudicij firmitate. Igitur ſi actuoſę addicti vitæ inferiorum curam recto examine ſuſceperimus, thronorum ſtata ſoliditate firmabimur: ſi ab actionibus feriati, in opificio opificem, in opifice opificium meditantes, in contemplandi ocio negociabimur, luce Cherubica vndique coruſcabimus. Si charitate ipſum opificem ſolum ardebimus, illius igne qui edax eſt, in Seraphicam effigiem repentè flammabimur: Super throno, id eſt, iuſto iudice ſedet Deus, iudex ſeculorum. Super Cherub. id eſt, contemplatore volat, atque eum quaſi incubando fouet. Spiritus enim Domini fertur ſuper aquas, has inquam, quæ ſuper cœlos ſunt, quæ apud Iob, Dominū laudant antelucanis hymnis. Qui Seraph, id eſt, amator eſt, in Deo eſt, & Deus in eo, imò & Deus & ipſe vnum ſunt. Magna Thronorum poteſtas, quam iudicando, ſumma Seraphinorum ſublimitas, quam amando aſſequimur.

Sed quónam pacto vel iudicare quiſquã vel amare poteſt incognita? Amauit Moſes Deum quem vidit, & adminiſtrauit iudex in populo, quæ vidit priùs contemplator in monte. Ergo medius Cherub ſua luce & Seraphico igni nos præparat, & ad Thronorum iudicium pariter illuminat. Hic eſt nodus primarum mentium, ordo Palladicus, philoſophiæ contemplatiuæ præſes, hic nobis & æmulandus primo, & ambiendus atq; adeò comprehendendus eſt, vnde & ad amoris rapiamur faſtigia, & ad munera actionum benè inſtructi paratiq; deſcendamus. At verò operæprecium ſi ad exemplar vitæ Cherubicę vita noſtra formanda eſt, quę illa & qualis ſit, quæ actiones, quæ illorum opera præ oculis & innumerato habere. Quod cum nobis, per nos qui caro ſumus, & quæ humi ſunt, ſapimus, conſequi non liceat, adeamus antiquos Patres, qui de his rebus vtpote ſibi domeſticis & cognatis, locupletiſſimam nobis & certam fidem facere poſſunt.

Conſulamus Paulum Apoſtolum vas electionis, quid ipſe cùm ad tertium ſublimatus eſt cœlum, agentes Cherubinorum exercitus viderit. Reſpondebit vtiq;, Dionyſio interprete, purgari illos, tùm illuminari, poſtremò perfici. Ergo & nos Cherubicam in terris vitam æmulantes, per moralem ſcientiam affectuū impetus coërcentes, per dialectam rationis caliginem diſcutientes, quaſi ignorãtiæ & vitiorum eluentes ſordes, animam purgemus, ne aut effectus temerè debacchentur, aut ratio imprudens quandoq; deliret: tum benè compoſitam ac expiatam animam naturalis philoſophiæ lumine perfundamus: vt poſtremò diuinarum rerum eam cognitione perficiamus, & ne nobis noſtri ſufficiant, conſulamus Iacob patriarcham, cuius imago in ſede gloriæ ſculpta coruſcat. Admonebit nos Pater ſapientiſſimus in inferno dormiens, mundo in ſuperno vigilans. Sed admonebit per figuram (ita eis omnia contingebant) eſſe ſcalas ab imo ſolo ad cœli ſumma protenſas, multorum graduum ſerie diſtinctas, faſtigio Dominum inſidete, contemplatores angelos per eas vicibus alternantes aſcendere & deſcendere.

Quod ſi hoc idem nobis angelicam affectantibus vitam factitandū eſt, quæſo quis Domini ſcalas vel ſordidato pede, vel malè mundis manibus attinget? Impuro, vt habent myſteria, purum attingere nefas. Sed qui hi pedes? quę manus? Profectò pes animæ, illa eſt portio deſpicatiſſima, qua ipſa materiæ tãquàm terræ ſolo innititur, altrix, inquam, poteſtas, & cibaria, fomes libidinis, & voluptariæ mollitudinis magiſtra. Manus animæ cur iraſcentiam non dixerimus, quæ appetentiæ propugnatrix pro ea decertat, & ſub puluere ac ſole prædatrix rapit. Quæ illa ſub vmbra dormitans, helluetur: has manus, hos pedes, id eſt, totam ſenſualem partem in qua ſedet corporis ille-

cebra, quæ animam obtorto (vt aiunt) detinet collo, ne à ſcalis tãquam prophani polluti´q; reijciamur, morali philoſophia quaſi viuo flumine abluamus. At nec ſatis hoc erit ſi per Iacob ſcalam diſcurſantibus angelis comites eſſe volumus, niſi & à gradu in gradum ritè promoueri, & à ſcalarum tramite deorbitare nuſquã, & reciprocos obire excurſus benè apti priùs inſtructi´q; fuerimus. Quod cùm per artem ſermocinalẽ ſiue rationariam erimus conſequuti, iam Cherubico ſpiritu animati per ſcalarum, id eſt, naturæ gradus philoſophantes à centro ad centrum omnia peruadentes. Nunc vnum quaſi Oſirim in multitudinem vi Titanica diſcerpentes deſcendemus, nunc multitudinem quaſi Oſiridis membra in vnum vi Phœbea colligentes, aſcendemus, donec in ſinu Patris qui ſuper ſcalas eſt, tandem quieſcentes theologica felicitate conſummabimur. Percontemur & iuſtum Iob qui fœdus inijt, cum Deo vitæ priùs quàm ipſe æderetur in vitam, quid ſummus Deus in decem illis centenis millibus qui aſſiſtunt ei, potiſſimùm deſideret, pacem vtique reſpondebit: Iuxta id quod apud eum legitur, qui facit pacem in excelſis, & quoniam ſupremi ordinis monita, medius ordo inferioribus interpretatur. Interpretetur nobis Iob theologi verba Empedocles philoſophus: Hic duplicem naturam noſtris animis ſitam, quarum altera ſurſum tollimur ad cœleſtia, altera deorſum trudimur ad inferna, per litem & amicitiam, ſiue bellum & pacem, vt ſua teſtantur carmina, nobis ſignificat, in quibus ſe lite & diſcordia actum furenti ſimilem, profugum à dijs, in altum iactari conqueritur.

Multiplex profectò Patres in nobis diſcordia, grauia & inteſtina domi habemus & plùs quàm ciuilia bella, quæ ſi noluerimus, ſi illam affectauerimus pacem, quæ in ſublime ita nos tollat, vt inter excelſos Domini ſtatuamur, ſola in nobis compeſcet prorſus & ſedabit philoſophia. Moralis primùm, ſi noſter homo ab hoſtibus inducias tantùm quæſierit, multiplicis bruti effrenes excurſiones, & leonis iurgia, iras animoſque contundet. Tum ſi rectiùs conſulentes nobis perpetuæ pacis ſecuritatem deſiderauerimus. Aderit illa & vota noſtra liberaliter implebit. Quippe q̃ cæſa vtraq; beſtia quaſi icta porca inuiolabile inter carnem & ſpiritum fœdus ſanctiſſimæ pacis ſanciet. Sedabit dialectica rationis turbas inter orationum pugnantias, & ſyllogiſmo captiones anxiè tumultuantis. Sedabit naturalis philoſophia opinionis lites, & diſſidia, quæ inquietam hincinde animam vexãt, diſtrahunt & lacerant: Sed ita ſedabit, vt meminiſſe nos iubeat eſſe naturam iuxta Heraclitum ex bello genitam, ob id ab Homero contentionem vocitatam. Idcircò in ea veram quietem & ſolidam pacem ſe nobis præſtare non poſſe eſſe hoc dominæ ſuæ, id eſt, ſanctiſſimæ Theologiæ munus & priuilegium. Ad illam ipſa & viam monſtrabit & comes ducet, quę procul nos videns properantes, Venite (inclamabit) ad me, qui laboraſtis, venite & ego reficiam vos, venite ad me & dabo vobis pacem, quam mundus & natura vobis dare non poſſunt.

Tàm blandè vocati, tàm benigniter inuitati, alatis pedibus quaſi terreſtres Mercurij, in beatiſſimæ amplexus matris euolantes, optata pace perfruemur, pace ſanctiſſima, indiuidua copula, vnanimi amicitia, qua omnes animi in vna mente quæ eſt ſuper omnem mentem non ſolùm concordent adeò, ſed ineffabili quodammodo vnum penitùs euadant. Hæc eſt illa amicitia quam totius philoſophiæ finem eſſe Pythagorici dicunt. Hæc illa pax quam facit Deus in excelſis ſuis, quam angeli in terram deſcendentes annunciârunt hominibus bonæ voluntatis, vt per eam ipſi homines aſcendentes in cœlum angeli fierent. Hanc pacem amicis, hanc noſtro optemus ſæculo, optemus vnicuique domui quam ingredimur, optemus animæ noſtræ, vt per eam ipſa Dei domus fiat, vt poſtquàm per moralem & dialecticam ſuas ſordes excuſſerit, multiplici philoſophia quaſi aulico apparatu ſe exornârit, portarum faſtigia theologicis ſertis coronârit, deſcendat rex gloriæ: & cum Patre veniens manſionem faciat apud eam. Quo tanto hoſpite ſi ſe dignam præſtiterit quæ eſt illius immenſa clementia, deaurato veſtitu quaſi toga nuptiali multiplici ſcientiarum circumdata varietate ſpecioſum hoſpitem, non vt hoſpitem iam, ſed vt ſponſum excipiet, à quo ne vnquàm diſſoluatur, diſſolui cupiet à populo ſuo & domum Patris ſui, imò ſeipſam oblita, in ſeipſa cupiet mori, vt viuat in ſponſo, in cuius conſpectu precioſa profectò mors ſanctorum eius, mors inquam illa, ſi dici mors debet, plenitudo vitæ, cuius meditationem eſſe ſtudium philoſophiæ dixerunt ſapientes.

Citemus & Moſen ipſum, à ſacroſanctæ & ineffabilis intelligentiæ fontana ple-

nitudine,

nitudine, vnde angeli ſuo nectare inebriantur, paulò deminutum. Audiemus venerandum Iudicem nobis in deſerta huius corporis ſolitudine habitantibus leges ſic edicentem: Qui polluti adhuc motali indigent cum plebe habitent extra tabernaculum ſub dio, quaſi Theſſali ſacerdotes interim ſe expiantes. Qui mores iam compoſuerunt, in ſanctuarium recepti, nondum quidem ſacra attrectent, ſed priùs dialectico famulatu ſeduli Leuitæ, Philoſophiæ ſacris miniſtrent. Tum ad ea & ipſi admiſſi, nunc ſuperioris Dei regiæ multicolorem, id eſt, ſydereum aulicum ornatum, nunc cœleſte candelabrum ſeptem luminibus diſtinctum, nunc pellicea elementa, in philoſophiæ ſacerdotio contemplentur, vt poſtremò per Theologicæ ſublimitatis merita, in templi adita recepti, nullo imaginis intercedente velo, Diuinitatis gloria perfruamur. Hæc nobis profectò Moſes & imperat, & imperando admonet, excitat, inhortatur, vt per philoſophiam ad futuram cœleſtem gloriam, dum poſſumus, iter paremus nobis.

Verumenimuerò nec Moſaica tantùm aut Chriſtiana myſteria, ſed priſcorum quoque Theologia harum, de quibus diſputaturus acceſſi, liberalium artium & emolumenta nobis & dignitatem oſtendunt. Quid enim aliud ſibi volunt in Græcorum arcanis obſeruati initiatorum gradus? Quibus primò per illas, quas diximus, quaſi februales artes moralem & dialecticam purificatis, contingebat myſteriorum ſuſceptio. Quæ quid aliud eſſe poteſt quàm ſecretioris per philoſophiam naturæ interpretatio? Tum demum ita diſpoſitis illa adueniebat ἐποπτεία, id eſt, rerum diuinarum per Theologiæ lumen inſpectio. Quis talibus ſacris initiari non appetat? Quis humana omnia poſthabens, fortunæ contemnens bona, corporis negligens, Deorum conuiua adhuc degens in terris fieri non cupiat, & æternitatis nectare madidus, mortale animal immortalitatis munere donari? quis non Socraticis illis furoribus à Platone in Phædro decantatis, ſic afflari non velit, vt alarum pedumque remigio hinc, id eſt, ex mundo, qui eſt poſitus in maligno properè aufugiens ad cœleſtem Hieruſalem concitatiſſimo curſu feratur? Agemur Patres, agemur Socraticis furoribus, qui extra mentem ita nos ponant, vt mentem noſtram & nos ponant in Deo. Agemur ab illis vtique, ſi quid eſt in nobis, ipſi priùs egerimus: nam ſi & per mortalem affectuum vires ita per debitas competentias ad modulos fuerint intentæ, vt immota inuicem conſonent concinentia, & per dialecticam ratio ad numerum ſe progrediendo mouerit, muſarum perciti furore cœleſtem harmoniam intimis auribus combibemus. Tum Muſarum dux Bacchus in ſuis myſterijs, id eſt, viſibilibus naturæ ſignis, inuiſibilia Dei philoſophantibus nobis oſtendens, inebriabit nos ab vbertate domus Dei, in qua tota, ſicuti Moſes, erimus fideles. Accedens ſacratiſſima Theologia, duplici furore nos animabit: nam in illius eminentiſſimam ſublimati ſpeculam inde & quæ ſunt, quæ erunt, quæque fuerint in ſectili metientes æuo, & primæuam pulchritudinem ſuſpicientes, illorum Phœbei vates huius alati erimus amatores, & ineffabili demum charitate quaſi æſtro perciti, quaſi Seraphini ardentes extra nos poſiti, numine pleni iam non ipſi nos, ſed illæ erimus ipſe qui fecit nos.

Sacra Apollinis nomina ſi quis eorum ſignificantias & latitantia perſcrutetur myſteria, ſatis oſtendunt eſſe Deum illum non minus philoſophum quàm vatem. Quod cùm Ammonius ſatis ſit exequutus, nõ eſt cur ego nunc aliter pertractẽ: ſed ſubeant animum Patres tria delphica præcepta oppidò his neceſſaria, qui non ficti, ſed veri Apollinis, qui illuminat omnem animam venientem in hũc mundum, ſacroſanctum & auguſtiſſimũ templum ingreſſuri ſunt, videbitis nihil aliud illa nos admonere, quàm vt tripartitam hanc, de qua eſt præſens diſputatio, philoſophiam totis viribus amplectamur. Illud enim μηδὲν ἄγαν, id eſt, nequid nimis, virtutum omnium normam & regulam per mediocritatis rationem, de qua moralis agit, rectè præſcribit. Tum illud γνῶθι σεαυτόν, id eſt, cognoſce teipſum, ad totius naturæ nos cognitionem, cuius & interſtitium & quaſi Cynnus natura eſt hominis, excitat & inhortatur, qui enim ſe cognoſcit, in ſe omnia cognoſcit, vt Zoroaſter priùs, deinde Plato in Alcibiade ſcripſerunt. Poſtremò hac cognitione per naturalẽ philoſophiam illuminati, iam Deo proximi, εἶ, id eſt, es, dicentes theologica ſalutatione, verum Apollinem familiariter proinde feliciter appellabimus.

Conſulamus & Pythagoram ſapientiſſimum, ob id præcipuè ſapientem, quod ſapientis ſe nomine dignum nnuquam exiſtimauit. Præcipiet primò ne ſuper modium ſedeamus, id eſt, rationalem partem, qua anima omnia metitur, iudicat, & examinat, ocioſa deſidia ne remittentes amittamus, ſed dialectica exercitatione ac regula & dirigamus aſſiduè & excitemus. Tum cauenda in primis duo nobis ſignificabit, ne aut aduerſus Solem emingamus, aut inter ſacrificandum vngues reſecemus. Sed poſtquam per moralem & ſuperfluentium voluptatum fluxas eminxerimus appetentias, & vnguium præſegmina quaſi acutas iræ prominentias & animorum aculeos reſecuerimus, tùm demum ſactis, id eſt, de quibus mentionem fecimus, Bacchi myſterijs intereſſe, & cuius Pater ac dux meritò Sol dicitur, noſtræ contemplationi vocare incipiamus. Poſtremò vt gallum nutriamus, nos admonebit, id eſt, vt diuinam animæ noſtræ partem diuinarum rerum cognitione quaſi ſolido cibo & cœleſti ambroſia paſcamus. Hic eſt gallus cuius aſpectu leo, id eſt, omnis terrena poteſtas formidat & reueretur: Hic ille gallus cui datam eſſe intelligentiam apud Iob legimus: Hoc gallo canente aberrans homo reſipiſcit. Hic gallus in matutino crepuſculo, cùm matutinis aſtris Deum laudamus, quotidie commodulatur. Hunc gallum moriens Socrates cùm diuinitatem animi ſui diuinitati maioris mundi copulaturum ſe ſperaret, Aeſculaplo, id eſt, animarum medico, Iam extra omne morbi diſcrimen poſitus, debere ſe dixit.

Recenſeamus & Chaldæorum monumēta, videbimus (ſi illis creditur) per eaſdem artes patere viam mortalibus ad fœlicitatem. Scribunt Interpretes Chaldæi verbum fuiſſe Zoroaſtris alatam eſſe animam, cumq; alę excideret ferri illam præceps in corpus, tum illis ſubereſcentibus ad ſuperos reuolare, percūctantibus eū diſcipulis, quo pacto alis benè plumantibus volucres animos ſortirentur: irrigetis dixit alas aquis vitæ. Iterum ſciſcitantibus vnde has aquas peterēt, ſic per parabolam (qui erat hominis mos) illis reſpondit: Quatuor amnibus paradiſus Dei abluitur & irrigatur, indidē vobis ſalutares aquas hauriatis: nomen ei qui ab aquilone Piſchon, quod rectū denotat, ei qui ab occaſu Gichon quod expiationem ſignificat, ei qui ab ortu Chiddekel quod lumen ſonat, ei qui à meridie Perath: quod pietatē interpretari poſſumus. Aduertite animum & diligenter conſiderate patres quid hæc ſibi velint Zoroaſtris dogmata, profectò nihil aliud niſi vt morali ſcientia, quaſi boreali vndis hibericis oculorum ſordes expiemus, dialectica quaſi boreali amuſſi illorum aciem liniemus ad rectum. Tum in naturali contemplatione debile adhuc veritatis lumen quaſi naſcentis ſolis Incunabula pati aſſueſcamus, vt tandem per Theologicam pietatem, & ſacratiſſimum Dei cultum, quaſi cœleſtes aquilæ meridiantis ſolis fulgentiſſimum iubar fortiter proferamus. Hæ illæ forſan & à Dauid decantatæ primùm, & ab Auguſtino explicatæ latiùs, matutinæ, meridianæ, & veſpertinæ cognitiones. Hæc eſt illa lux meridialis quæ Seraphinos ad lineam inflammat, & Cherubinos pariter illuminat. Hæc illa regio quam verſus ſemper antiquus pater Abraham proficiſcebatur. Hic ille locus vbi immundis ſpiritibus locum non eſſe, & Cabaliſtarum & Maurorum dogmata tradiderunt. Et ſi ſecretiorum aliquid myſteriorum fas eſt, vel ſub ænigmate in publicum proferre, poſtquàm & repens è cœlo caſus noſtri hominis caput vertigine damnauit, & iuxta Hieremiam ingreſſa per feneſtras mors, iecur, pectusq; malè affecit: Raphaëlem cœleſtem medicum aduocemus, qui nos morali & dialectica vti pharmacis ſalutaribus liberet. Tum ad valetudinem bonam reſtitutos, iam Dei robur Gabriel inhabitabit, qui nos per naturæ ducens miracula, vbique Dei virtutem poteſtatemq́ue indicans: Tandem ſacerdoti ſummo Michaëli nos tradet, qui ſub ſtipendijs philoſophiæ emeritos, Theologiæ ſacerdotio quaſi corona precioſi lapidis inſignet.

Hæc ſunt, Patres colendiſſimi, quæ me ad philoſophiæ ſtudiū nō animārūt modò, ſed compulerunt: Quæ dicturus certè non eram niſi his reſponderē qui philoſophiæ ſtudium in principibus præſertim viris, aut his omnino qui mediocri fortuna viuunt, damnare ſolent. Eſt enim iam hoc totum philoſophari (quæ eſt noſtræ ætatis infelicitas) in contemptum potius & contumeliam, quàm in honorem & gloriam. Ita inuaſit ferè omnium mentes exitialis hæc & monſtroſa perſuaſio, aut nihil, aut paucis philoſophandum, quaſi rerum cauſas, naturæ vias, vniuerſi rationem, Dei conſilia, cœ-

lia, cœlorum terræq; myſteria, præ oculis, præ manibus exploratiſſima habere, nihil ſit prorſus, niſi vel gratiam inde aucupari aliquam, vel lucrum ſibi quis comparare poſſit. Quin eò deuentū eſt, vt iam (proh dolor) nō exiſtimentur ſapientes niſi qui mercenarium faciunt ſtudium ſapientię, vt ſit videre pudicam Palladem, deorum munere inter homines diuerſantem eijci, explodi, exibilari. Non habere qui amet, qui faueat, niſi ipſa quaſi proſtans, & præfloratæ virginitatis accepta mercedula malè paratum æs in amatoris arculam referat. Quæ omnia ego non ſine ſummo dolore & indignatione in huius temporis non principes, ſed philoſophos dico, qui ideò non eſſe philoſophandum & credūt & prædicant, quòd philoſophis nulla merces, nulla ſint præmia conſtituta, quaſi non oſtendant ipſi hoc vno nomine ſe non eſſe philoſophos. Quòd cùm tota eorum vita ſit vel in quæſtu, vel in ambitione poſita, ipſam per ſe veritatis cognitionem non amplectuntur. Dabo hoc mihi & meipſum hac ex parte laudare, nihil erubeſcam, me nunquàm alia de cauſa philoſophatum, niſi vt philoſopharet, nec ex ſtudijs meis ex meis lucubrationibus mercedem vllam, aut fructum vel ſperaſſe alium vel quæſijſſe, quàm animi cultum. & à me ſemper plurimùm deſideratæ veritatis cognitionem. Cuius ita cupidus ſemper & amantiſſimus fui, vt relicta omni priuatarum & publicarum rerum cura, contemplandi ocio totum me tradiderim, à quo nullæ inuidorum obtrectationes, nulla hoſtium ſapientiæ maledicta, vel potuerunt ante hac, vel in poſterum me deterrere poterunt. Docuit me ipſa philoſophia à propria potius conſcientia quàm ab externis pendere iudicijs, cogitareq; ſemper non tàm ne malè audiam, quàm ne quid malè vel dicam ipſe vel agam.

Equidem non eram neſcius Patres colendiſſimi futuram hanc ipſam meam diſputationem, tàm vobis omnibus qui bonis artibus fauetis, & anguſtiſſima veſtra præſentia illam honeſtare voluiſtis, gratam atque iocundam, quàm multis alijs grauem atque moleſtam: & ſcio non deeſſe qui inceptum meum & damnârint ante hac & in præſentia multis nominibus damnent. Ita conſueuerunt non pauciores ne dicam plures habere oblatratores, quæ benè ſanctéq; aguntur ad virtutem, quàm quæ iniquè & perperam ad vitium. Sunt autem qui totum hoc diſputandi genus & hanc de literis publicè diſceptandi inſtitutionem non approbent, ad pompam potius ingenij & doctrinæ oſtentationem quàm ad comparandam eruditionem eſſe illam aſſeuerantes. Sunt qui hoc quidem exercitationis genus non improbent, ſed in me nullo modo probent, quod ego hac ætate, quartum ſcilicet, & vigeſimum modo natus annum de ſublimibus Chriſtianæ theologiæ myſterijs, de altiſſimis philoſophiæ locis, de incognitis diſciplinis, in celebratiſſima vrbe, in ampliſſimo doctiſſimorum hominum conſeſſu, in Apoſtolico ſenatu, diſputationem proponere ſim auſus. Alij hoc mihi dantes quod diſputem, id dare nolunt quod de nongentis diſputem quæſtionibus, tàm ſuperfluè & ambitiosè quàm ſupra vires id factum calumniantes. Horum ego obiectamentis & manus illicò dediſſem, ſi ita quam profiteor philoſophiam, me edocuiſſet, & nunc illa ita me docente non reſponderem, ſi rixandi iurgandique propoſito conſtitutam hanc inter nos diſceptationem crederem. Quare obtrectandi omne laceſſendiq; propoſitum, & quem ſcribit Plato, à diuino ſemper abeſſe choro, à noſtris quoq; mentibus faceſſat liuor, & an diſputandum à me, an de tot etiam quæſtionibus amicè incognoſcamus.

Primùm quidem ad eos qui hunc publicè diſputandi morem calumniantur, multa non ſum dicturus, quando hæc culpa, ſi culpa cenſetur, non ſolùm vobis omnibus doctores excellentiſſimi qui ſæpiùs hoc munere non ſine ſumma & laude & gloria functi eſtis, ſed Platoni, ſed Ariſtoteli, ſed probatiſſimis omnium ætatum philoſophis mecum eſt communis. Quibus erat certiſſimum nihil ad conſequendam, quam quærebant veritatis cognitionem, ſibi eſſe potius quàm vt eſſent in diſputandi exercitatione frequentiſſimi. Sicut enim per gymnaſticam corporis vires firmiores fiunt, ita dubio procul in hac quaſi literaria palæſtra animi vires & fortiores longè & vegetiores euadunt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum ברזל ferrum ſapientum ſymbolum eſſe dicunt, ſignificaſſe nobis, quàm honeſtiſſima hoc genus certamina adipiſcendæ ſapientiæ oppidò quàm neceſſaria. Quo fortè fit vt & Chaldæi in eius Geneſi qui philoſophus ſit futurus, illud deſiderent, vt Mars Mercuriū triquetro aſpectu conſpiciat, quaſi ſi hos con-

greſſus;

greſſus,hęc bella ſubſtuleris,ſomniculoſa & dormitans futura ſit omnis philoſophia.
At verò cum his qui me huic prouinciæ imparem dicunt, difficilior eſt mihi ratio defenſionis: Nam ſi parem me dixero, forſitan immodeſti & de ſe nimia ſentientis, ſi imparem fatebor,temerarij & inconſulti notam videor ſubiturus. Videte quas incidi anguſtias, quo loco ſim conſtitutus, dum non poſſum ſine culpa de me promittere,quod non poſſum mox ſine culpa non præſtare. Fortè & illud Iob afferre poſſem, ſpiritum eſſe in omnibus: & cum Timotheo, Audite, nemo contemnat adoleſcentiam tuam. Sed ex mea verius hoc conſcientia dixero,nihil eſſe in nobis magnum vel ſingulare. Studioſum me fortè & cupidum bonarum artium non inficiatus, doctitamen nomen mihi nec ſumo nec arrogo. Quare & quod tàm grande humeris onus impoſuerim, non fuit propterea quòd mihi conſcius noſtræ infirmitatis non eſſem: Sed quod ſciebam hoc genus pugnis, id eſt, literarijs eſſe peculiare, quod in eis lucrum eſt vinci. Quo fit vt imbecilliſſimus quiſq;, non detractare modò,ſed appetere vltrò eas iure poſſit & debeat. Quandoquidem qui ſuccumbit, beneficium à victore accipit non iniuriam, quippe qui per eum & locupletior domum, id eſt,doctior & ad futuras pugnas redit inſtructior. Hac ſpe animatus ego infirmus miles cum fortiſſimis omnium ſtrenuiſſimiſq; tam grauem pugnā decernere nihil ſum veritus. Quod tamen temerè ſit factum, nec ne,rectiùs vtiq; de euentu pugnæ quàm de noſtra ætate poteſt quis iudicare.
Reſtat vt tertio loco his reſpondeam qui numeroſa propoſitarum rerum multitudine offenduntur,quaſi hoc eorum humeris ſederet onus,& non potiùs hic mihi ſoli quantuſcunq; eſt labor eſſet exanrlandus. Indecens profectò hoc & moroſum nimis,velle alienæ induſtriæ modum ponere. Et,vt inquit Cicero, in ea re,quæ eò melior,quò maior, mediocritatem deſiderare. Omnino tam grandibus auſis erat neceſſe, me vel ſuccumbere vel ſatisfacere. Si ſatisfacerem non video cur quod in decem præſtare quæſtionibus eſt laudabile, in nongentis etiam præſtitiſſe culpabile exiſtimetur. Si ſuccumberem habebunt ipſi,ſi me oderunt vnde accuſarent. Si amant vnde excuſent. Quoniam in re tàm graui,tàm magna, tenui ingenio,exiguaq; doctrina,adoleſcentem hominem defeciſſe,venia potius dignum erit quàm accuſatione. Quin & iuxta Poëram:

-ſi deficiunt vires,audacia certè
Laus erit,in magnis & voluiſſe ſat eſt.

Quod ſi noſtra ætate multi Gorgiam Leontinum imitati, non modò de nongentis, ſed de omnibus etiam omnium artium quæſtionibus ſoliti ſunt non ſine laude proponere diſputationem, cur mihi non liceat, vel ſine culpa, de multis quidem, ſed tamen certis & determinatis diſputare.
At ſuperfluum inquiunt hoc & ambitioſum. Ego verò non ſuperfluo modo ,ſed neceſſariò factum hoc à me contendo, quod & ſi ipſi mecum philoſophandi rationem conſiderarent, inuiti etiam fateantur planè neceſſe eſt. Qui enim ſe cuipiam ex philoſophorum familijs addixerunt, Thomæ videlicet,aut Scoto,qui nūc plurimùm in manibus, fauentes, poſſunt illi quidem vel in paucarum quæſtionum diſcuſſione ſuæ doctrinæ periculum facere. At ego ita me inſtitui,vt in nullius verba iuratus,me per omnes philoſophiæ magiſtros funderem, omnes ſchædas excuterem,omnes familias agnoſcerem. Quare cùm mihi de illis omnibus eſſet dicendum, ne ſi priuati dogmatis defenſor reliqua poſthabuiſſem illi viderer obſtrictus. Non potuerunt etiam ſi pauca de ſingulis proponerentur, non eſſe plurima quæ ſimul de omnibus afferebantur. Nec id in me quiſpiam damnet,quod me quocunq; ferat tempeſtas,deferar hoſpes. Fuit enim cùm ab antiquis omnibus hoc obſeruatum,vt omne ſcriptorum genus euoluentes, nullas quas poſſent commentationes illectas præterirent: Tum maximè ab Ariſtotele qui eam ob cauſam ἀναγνώστης,id eſt,lector à Platone nuncupabatur: Et profectò anguſtæ eſt mentis intra vnam ſe porticū aut Academiā continuiſſe, nec poreſt ex omnibus ſibi rectè propriam ſelegiſſe, qui omnes priùs familiariter non agnouerit. Adde quod in vnaquaq; familia eſt aliquid inſigne, quod non ſit ei commune cum cæteris.
Atque vt à noſtris ad quos poſtremò philoſophia peruenit, nunc exordiar. Eſt in Ioanne Scoto vegetum quiddam atque diſcuſſum: In Thoma ſolidum & æquabile: In

In Aegidio terſum & exactum: In Franciſco acre & acutum. In Alberto priſcum, amplum & grande: In Henrico, vt mihi viſum eſt, ſuper ſublime & venerandum. Eſt apud Arabes in Auerroë firmum & inconcuſſum. In Auempace, in Alphatabio graue & meditatum. In Auicenna diuinum atque Platonicum. Eſt apud Græcos in vniuerſum quidem nitida, in primis & caſta philoſophia. Apud Simplicium locuples & copioſa, apud Themiſtium elegans & compendiaria, apud Alexandrum conſtans & docta, apud Theophraſtum grauiter elaborata, apud Ammonium enodis & gratioſa. Et ſi ad Platonicos te conuerteris, vt paucos percenſeam: In Porphyrio rerum copia & multiiuga religione delectaberis, in Iamblico ſecretiorem philoſophiam & barbarorum myſteria veneraberis, in Plotino primum quicquam non eſt quod admireris, qui ſe vndique præbet admirandum, quem de diuinis diuinè, de humanis longè ſupra hominem docta ſermonis obliquitate loquentem, ſudantes Platonici vix intelligunt. Prætereo magis nouitios, Proculum Aſiatica fertilitate luxuriantem, & qui ab eo fluxerunt, Damaſcium, Olympiodorum & complures alios, in quibus omnibus illud τὸ θεῖον, id eſt, diuinum peculiare Platonicorum ſymbolum elucet ſemper.

Accedit quod ſi qua eſt ſecta quæ veriora inceſſat dogmata & bonas cauſas Ingenij calumnia ludificetur, ea veritatem firmat non infirmat, & velut motu quaſſatam flammam excitat non extinguit. Hac ego ratione motus non vnius modò (vt quibuſdam placebar) ſed omnigenæ doctrinæ placita in medium afferre volui, vt hac complurium ſectarum collatione, ac multifariæ diſcuſſione philoſophiæ, ille veritatis fulgor, cuius Plato meminit in epiſtolis, animis noſtris quaſi Sol oriens ex alto clariùs illuſceſceret. Quid erat ſi Latinorum tantùm, Alberti ſcilicet, Thomæ, Scoti, Aegidij, Franciſci, Henricique, philoſophia, obmiſſis Græcorum Arabumque philoſophis, tractabitur? Quando omnis ſapientia à Barbaris ad Græcos, à Græcis ad nos manauit: Ita noſtrates ſemper in philoſophandi ratione, peregrinis inuentis ſtare, & aliena excoluiſſe ſibi duxerunt ſatis. Quid erat cum Peripateticis egiſſe, de naturalibus, niſi & Platonicorum accerſebatur Academia, quorum doctrina, & de diuinis ſemper inter omnes philoſophias (teſte Auguſtino) habita eſt ſanctiſſima, & à me nunc primùm, quod ſciam (verbo abſit inuidia) poſt multa ſæcula ſub diſputandi examen eſt in publicum allata. Quid erat & aliorum quotquot erant tractaſſe opiniones, ſi quaſi ad ſapientum ſympoſium aſymboli accedentes, nihil nos quod eſſet noſtrum, noſtro partum & elaboratum ingenio, afferebamus. Profectò ingeneroſum eſt, (vt ait Seneca) ſapere ſolùm ex commentario, & quaſi maiorum inuenta noſtræ induſtriæ, viam præcluſerint, quaſi in nobis effœta ſit vis naturæ, nihil ex ſe parere, quod veritatem ſi non demonſtret ſaltem innuat vel de longinquo. Quod ſi in agro colonus, in vxore maritus odit ſterilitatem, certè tantò magis infœcundam animam oderit illi complicita & aſſociata diuina mens, quãtò inde nobilior longè proles deſideratur. Propterea non contentus ego præter communes doctrinas, multa de Mercurij Triſmegiſti priſca theologia, multa de Chaldæorum, de Pithagoræ diſciplinis, multa de ſecretioribus Hebræorum addidiſſe myſterijs, plurima quoque per nos inuenta & meditata, de naturalibus & diuinis rebus diſputanda propoſuimus.

Propoſuimus primo Platonis Ariſtotelisque concordiam à multis ante hac creditam, à nemine ſatis probatam. Boëthius apud Latinos id ſe facturum pollicitus, non inuenitur feciſſe vnquàm, quod ſemper facere voluit. Simplicius apud Græcos idem profeſſus, vtinam id tàm præſtaret quàm pollicetur. Scribit & Auguſtinus in Academicis non defuiſſe plures qui ſubtiliſſimis ſuis diſputationibus idem probare conati ſint, Platonis ſcilicet, & Ariſtotelis eandem eſſe philoſophiam. Ioannes item Grammaticus cùm dicat apud eos tantùm diſſidere Platonem ab Ariſtotele, qui Platonis dicta non intelligunt, probandum tamen poſteris hoc reliquit. Addidimus autem & plures locos, in quibus Scoti & Thomæ plures, in quibus Auerrois & Auicennæ ſententias, quæ diſcordes exiſtimantur, concordes eſſe nos aſſeueramus.

Secundo loco quę in philoſophia cum Ariſtotelica tum Platonica excogitauimus nos, tum duo & ſeptuaginta noua dogmata phyſica & metaphyſica collocauimus, quæ ſi quis teneat, poterit (niſi fallor) quod mihi erit mox manifeſtum, quamcunque de rebus naturalibus diuinisque propoſitam quæſtionem longè alia diſſoluere ratione, quàm per eam edoceamur quæ & legitur in ſcholis, & ab huius æui doctoribus colitur, phi-

tur, phi-

Digitized by Google

tur, philoſophiam. Nec tam admirari quis debet Patres me in primis annis, in tenera ætate, per quam vix licuit (vt iactanr quidam) aliorum legerem commentationes, nouam afferre velle philoſophiam, quàm vel laudare illam ſi defenditur, vel damnare ſi reprobatur, & denique cùm noſtra inuenta hæc, noſtrasq; ſint literas iudicaturi, non authoris annos, ſed illorum merita potiùs vel demerita numerare.

Eſt autem & præter illã, alia quam nos attulimus nona per numeros philoſophandi inſtitutio, antiqua, illa quidem & à Priſcis theologis, à Pithagora præſertim, ab Aglaopheno, Aphilao, à Platone, prioribusq; Platonicis obſeruata: Sed quæ hac tempeſtate vt præclara alia poſteriorum incuria ſic exoleuit, vt vix veſtigia ipſius vlla reperiantur. Scribit Plato in Epimenide inter omnes liberales artes & ſcientias contemplatrices, præcipuam maximeq; diuinam eſſe ſcienriam nnmerandi. Quærens item cur homo animal ſapienriſſimum? Reſpondet, quia numerare nouit. Cuius ſententiæ & Ariſtoteles meminit in problematis. Scribit Abumaſar verbum fuiſſe Auenzoar Babylonij, cum omnia noſſe qui nouerat numerare. Quæ vera eſſe nullo modo poſſunt ſi per numerandi artem, eam artem intellexerunt, cuius nunc mercatores in primis ſunt peritiſſimi, quod & Plato teſtatur exerta nos admonens voce, ne diuinam hanc Arithmeticam, mercatoriam eſſe Arithmeticam intelligamus: Illam ergo Arithmeticam quæ ita extollitur, cùm mihi videar poſt mulras lucubrationes exploratam habere huiuſce rei periculum facturus, ad quatuor & ſeptuaginta quæſtiones quæ inter phyſicas & diuinas principales exiſtimantur, reſponſurum per numeros publicè me ſum pollicitus.

Propoſuimus & Magica theoremata, in quibus duplicem eſſe magiam ſignificauimus, quarum altera dæmonum tota opere & authoritate conſtat, res medius fidins execranda, & portentoſa: Altera nihil eſt aliud cùm benè exploratur quàm naturalis philoſophiæ abſoluta conſummatio. Vtriuſq; cùm meminerint Græci illam magiæ nullo modo nomine dignantes γοητείαν nuncupant. hanc propria peculiariq; appellatione μαγείαν, quaſi perfectam, ſummamq; ſapientiam vocant. Idem enim, vt ait Porphyrius, Perſarum lingua magus ſonat, quod apud nos diuinorum interpres & cùltor. Magna autem, imò maxima Patres inrer has artes diſparilitas & diſſimilitudo. Illam non modò Chriſtiana religio, ſed omnes leges, omnis benè inſtiruta Reſpnb. damnat & execrat: Hanc omnes ſapientes, omnes cœleſtium & diuinarum rerum ſtudioſæ nationes approbant & amplectuntur: Illa artium fraudulentiſſima, hæc altior ſanctiorq; philoſophia: Illa irrita & vana, hæc firma, fidelis & ſolida: Illam quiſqnis coluit, ſemper diſſimulauit, quòd in authoris eſſet ignominiam & contumeliam, ex hac ſumma literarum claritas gloriaq; antiquitùs, & penè ſemper petita: Illius nemo vnquam ſtudioſus fuit vir philoſophus & cupidus diſcendi bonas artes, ad hanc Pithagoras, Empedocles, Democritus, Plato, diſcendam nauigauêre, hanc prædicârunt reuerſi, & in arcanis præcipuam habuerunt: Illa vt nullis rationibus, ita nec certis probatur authoribus, hæc clatiſſimis quaſi parentibus honeſtata, duos præcipuè habet authores Zamolxidem, quem imitatus eſt Abbaris Hyperboreus, & Zoroaſtrem non quem fortè creditis, ſed illum Oromaſi filiuin. Vtriuſq; magia quid ſit, Platonem ſi percontemur, reſpondebit in Alcibiade. Zoroaſtris magia non eſſe aliud qnàm diuinorum ſcientiam, qua filios Perſarum reges erudiebant, vt ad exemplar mundanæ Reip. ſuam ipſi regere Rempub. edocerentur. Reſpondebit in Carmide magiam Zamolxidis eſſe animi medicinam, per quam ſcilicet animo temperantia, vt per illam corpori ſanitas comparatur. Horum veſtigijs poſtea perſtiterunt Corandas, Damigeron, Apollonius, Hoſtanes, & Dardanus. Perſtitit Homerus, quem vt omnes alias ſapientias, ita hanc quoqne ſub ſui Vlyſſis erroribus diſſimulaſſe, in poëtica noſtra Theologia aliquando probabimus. Perſtiterunt Eudoxus & Hermippus, perſtiterunt ferè omnes qui Pithagorica Platonicaq; myſteria ſunt perſcrutari.

Ex iunioribus autem qui eam olfecerint, tres reperio, Alchindum Arabem, Rogerium Baconem, & Guilielmum Pariſienſem. Meminit & Plotinus, vbi naturæ miniſtrum eſſe & non artificem Magum demonſtrat: Hanc magiam probat aſſeueratq; vir ſapientiſſimus, alteram ita abhorrens, vt cùm ad malorum dæmonum ſacra vocarenr, rectiùs eſſe dixerit ad ſe illos, quàm ſe ad illos accedere, & meritò quidē. Vt enim illa obnoxium mancipatumq; improbis poreſtatibus hominem reddit, ita hæc illa-

rum

rum principem & dominum : Illa deniquenec artis nec ſcientiæ ſibi poteſt nomen vendicare: hæc altiſſimis plena myſterijs, profundiſſimam rerum ſecretiſſimarũ contemplationem, & demum totius naturæ cognitionem complectitur: hæc inter ſparſas Dei beneficio, & inter ſeminatas mundo virtutes, quaſi de latebris euocans in lucem, non tàm facit mirãda quàm facienti naturæ ſedula famulatur: hæc vniuerſi conſenſum, quem ſignificantiùs Græci συμπάθειαν dicunt, introrſum perſcrutatiùs rimata, & mutuam naturarum cognitionẽ habens perſpectam, natiuas adhibens vnicuiq; rei & ſuas illecebras, quæ magorum ἴυγγες nominantur, in mundi receſſibus, in naturæ gremio, in promptuarijs arcanisq; Dei latitãtia miracula, quaſi ipſa ſit artifex, promit in publicum, & ſicut agricola vlmos vitibus, ita Magus terram cœlo, id eſt, inferiora ſuperiorum dotibus virtutibusq; maritat. Quò fit vt quàm illa prodigioſa & noxia, tàm hæc diuina & ſalutaris appareat. Ob hoc præcipuè quòd illa hominem Dei hoſtibus mancipans, auocat à Deo: hæc in eam operum Dei admirationẽ excitat, quam propenſa charitas, fides, ac ſpes certiſſimè conſequũtur. Neque enim ad religionem, ad Dei cultum quicquam promouet magis, quàm aſſidua contemplatio mirabilium Dei, quæ vt per hanc, de qua agimus, naturalem magiam benè explorauerimus, in opificis multum amoremq; ardentius animati, illud canere compellemur: Pleni ſunt cœli, plena eſt omnis terra maieſtate gloriæ tuæ. Et hæc ſatis de magia, de qua hæc diximus, quod ſcio eſſe plures qui ſicut canes ignotos ſemper adlatrant, ita & ipſi ſæpè damnant oderuntq; quæ non intelligunt.

Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum myſterijs eruta, ad ſacroſanctam & catholicam fidem confirmandam attuli, quæ ne fortè ab his quibus ſint ignota commentitiæ nugæ, aut fabulæ circumlatorum exiſtimentur, volo intelligant omnes, quę & qualia ſint, vnde petita, quibus & quàm claris authoribus confirmata, & quàm repoſita, quàm diuina, quàm noſtris hominibus ad propugnandam religionem contra Hebræorum importunas calumnias ſint neceſſaria. Scribunt non modò celebres Hebræorum doctores, ſed ex noſtris quoque Heſdras, Hilarius & Origenes, Moſen non legem modò, quam quinque exaratam libris poſteris reliquit, ſed ſecretiorem quoque & veram legis enarrationem in monte diuinitùs accepiſſe, præceptum autem ei à Deo, vt legem quidem populo publicaret, legis interpretationem nec traderet literis, nec inuulgaret. Sed ipſe Ieſu Naue tãtùm, tum ille alijs deinceps ſuccedentibus ſacerdotum primoribus, magna ſilentij religione reuelaret. Satis erat per ſimplicem hiſtoriam nunc Dei potentiam, nunc in improbos iram, in bonos clementiam, in omnes iuſtitiam agnoſcere, & per diuina ſalutariaque præcepta ad bene beateque viuendum, & cultum veræ religionis inſtitui. At myſteria ſecretiora, & ſub cortice legis, rudisq; verborum prætextu latitantia, altiſſimæ diuinitatis arcana, plebi palàm facere, quid erat aliud quàm dare ſanctum canibus, & inter porcos ſpargere margaritas?

Ergo hęc clàm vulgo habere, perfectis communicanda, inter quos tantùm ſapientiam loqui ſe ait Paulus, non humani conſilij, ſed diuini præcepti fuit. Quem morem antiqui Philoſophi ſanctiſſimè obſeruârunt, Pythagoras nihil ſcripſit niſi paucula quædam, quæ Damæ filiæ moriens commendauit. Aegyptiorum templis inſculptæ Sphinges, hoc admonebant vt myſtica dogmata per ænigmatum nodos à prophana multitudine inuiolata cuſtodirentur. Plato, Dionyſ. quædam de ſupremis ſcribens ſubſtantijs, per ænigmata, inquit, dicendum eſt, ne ſi epiſtola fortè ad aliorum peruenerit manus, quæ tibi ſcribimus, ab alijs intelligantur. Ariſtot. lib. Metaphyſicæ, in quibus agit de diuinis, æditos eſſe & non æditos dicebat. Quid plura, Ieſum Chriſtum vitæ magiſtrum aſſerit Origenes, multa reuelaſſe diſcipulis, quæ illi ne vulgo fierent communia, ſcribere noluerunt. Quod maximè confirmat Dionyſius Areopagita, qui ſecretiora myſteria à noſtræ religionis authoribus, ἐκ νοῦς εἰς νοῦν διὰ μέσου λόγου ex animo in animum (ſine literis) medio intercedente verbo, ait, fuiſſe trãsfuſa: Hoc eodem penitus modo cùm ex Dei præcepto vera illa legis interpretatio Moſi deitùs tradita reuelaretur, dicta eſt Cabala, quod idem eſt apud Hebræos quod apud nos receptio. Ob id ſcilicet, quod illam doctrinam non per literarum monumenta, ſed ordinarijs reuelationum ſucceſſionibus alter ab altero quaſi hæreditario iure reciperet.

Verùm poſtquàm Hebræi à Babylonica captiuitate reſtituti per Cyrum, & ſub Zo-

robabel inſtaurato templo, ad reparandam legem animum appulerunt: **Eſdras tunc** eccleſiæ præfectus, poſt emendatum Moſeos librum, cùm planè cognoſceret per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Iſraëliricæ, inſtitutum à maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ ſeruari non poſſe, futurumq; vt ſibi diuinitùs indulta cœleſtis doctrinæ arcana perirent, quorum commentarijs non intercedentibus durare diu memoria non poterat, conſtituit vt conuocatis qui tunc ſupererant ſapientibus afferret vnuſquiſq; in medium, quæ de myſterijs legis memoriter tenebat, adhibitisq; notarijs in ſeptuaginta volumina (tot enim ferè in Sinedrio ſapientes) redigerentur. Qua de re ne mihi ſoli credatis Patres: Audite Eſdram ipſum ſic loquentem: Exactis quadraginta diebus loquutus eſt Altiſſimus dicens: Priora quæ ſcripſiſti in palàm pone, legant digni & indigni, nouiſſimos autem ſeptuaginta libros conſeruabis vt tradas eos ſapientibus de populo tuo: In his enim eſt vena intellectus & ſapientiæ fons, & ſcientiæ flumen: atque ita feci. Hæc Eſdras ad verbum. Hi ſunt libri ſcientiæ Cabalæ, in his libris meritò Eſdras venam intellectus, id eſt, ineffabilem, de ſuperſtantiali Deitate Theologiam, ſapientiæ fontem, id eſt, de intelligibilibus angelicisq; formis exactam metaphyſicam, & ſcientiæ flumen, id eſt, de rebus naturalibus firmiſſimam Philoſophiam eſſe, clara in primis voce pronunciauit.

Hi libri Sixtus quartus Pontifex Maximus qui hunc ſub quo viuimus, feliciter Innocentium octauum, proximè anteceſſit: maxima cura ſtudioque curauit vt in publicam fidei noſtræ vtilitatem Latinis literis mandarentur: Iamque cùm ille deceſſit tres ex illis peruenerant ad Latinos. Hi libri apud Hebræos hac tempeſtate tanta religione coluntur, vt neminem liceat niſi annos quadraginta natum illos attingere. Hos ego libros non mediocri impenſa mihi cùm comparaſſem, ſumma diligentia, indefeſſis laboribus cùm perlegiſſem, vidi in illis (teſtis eſt Deus) religionem non tàm Moſaicam quàm Chriſtianam: Ibi Trinitatis myſterium, ibi verbi incarnatio, ibi Meſſiæ diuinitates, ibi de peccato originali, de illius per Chriſtum expiatione, de cœleſti Hieruſalem, de caſu dæmonum, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis. Eadem legi quæ apud Paulum & Dionyſium, apud Hieronymum & Auguſtinum, quotidie legimus. In his verò quæ ſpectanr ad philoſophiam, Pythagoram prorſus audias & Platonem, quorum decreta ita ſunt fidei Chriſtianæ affinia, vt Auguſtinus noſter immenſas Deo gratias agat, quod ad eius manus peruenerint libri Platonicorum. In plenum nulla eſt fermè de re nobis cum Hebræis controuerſia, de qua ex libris Cabaliſtarum ita redargui conuincique non poſſint, vt ne angulus quidem reliquus ſit in quem ſe condant. Cuius rei teſtem grauiſſimum habeo Antonium Cronicum virum eruditiſſimum, qui ſuis auribus cùm apud eum eſſem in conuiuio audiuit Dactylum Hebræum peritum huius ſcientiæ in Chriſtianorum prorſus de Trinitate ſententiam pedibus manibusq; deſcendere.

Sed vt ad meæ redeam diſputationis capita percenſenda. Attulimus & noſtram de interpretandis Orphei, Zoroaſtrisq; carminibus ſententiam. Orpheus apud Græcos fermè integer: Zoroaſter apud eos mancus, apud Chaldæos abſolutior legitur, ambo priſcæ ſapientiæ crediti patres & authores. Nam vt taceam de Zoroaſtre cuius frequens apud Platonicos non ſine ſumma ſemper veneratione eſt mentio. Scribit Iamblicus Chaldæus habuiſſe Pythagoram Orphicam Theologiam tanquam exemplar, ad quam ipſe ſuam fingeret formaretq; philoſophiam. Quin idcirco tantum dicta Pithagoræ ſacra nuncupari dicunt quòd ab Orphei fluxerint inſtitutis: inde ſecreta de numeris doctrina, & quicquid magnum ſublimeq; habuit Græca philoſophia, vt à primo fonte manauit. Sed qui erat veterũ mos Theologorum, ita Orpheus ſuorum dogmatum myſteria fabularum intexit inuolucris, & poëtico velamento diſſimulauit, vt ſi quis legat illius hymnos, nihil ſubeſſe credat præter fabellas nugasque meraciſſimas. Quod volui dixiſſe vt cognoſcatur quis mihi labor, quæ fuerit difficultas ex affectatis ænigmatum ſcyrpis, ex fabularum latebris latitantes eruere ſecretæ philoſophiæ ſenſus, nulla præſertim in re tam graui, tàm abſcondita inexplorataque adiuto aliorum interpretum opera & diligentia: & tamen oblatrârunt canes mei minutula quædam & leuia ad numeri oſtentationem me accumulaſſe, quaſi non omnes quæ ambiguæ maximè, controuerſæq; ſunt quæſtiones, in quibus principales

cipales digladiantur Academiæ, quaſi non multa attulerim his ipſis qui & mea carpunt, & ſe credunt philoſophorum principes, & incognita prorſus & intentata. Quin ego tantum abſum ab ea culpa vt cnrauerim in quàm pauciſſima potui capita cogere diſputationem. Quam ſi (vt conſueuerunt alij) partiri ipſe in ſua membra & lancinare voluiſſem, in innumerum profectò numetum excreuiſſet. Et vt taceam de cæteris, Quis eſt qui neſciat vnum dogma ex nongentis, quod ſcilicet de concilianda eſt Platonis Ariſtotelisq; philoſophia potuiſſe me citra omnem affectatæ numeroſitatis ſuſpicionem in ſexcenta, ne dicam plura capita deduxiſſe, locos ſcilicet omnes in quibus diſſidere alij, conuenire ego illos exiſtimo, particulatim enumerare? Sed certè (dicam enim quanquam neque modeſtè, neque ex ingenio meo) dicam tamen, quia dicere me inuidi cogunt, cogunt obtrectatores, volui hoc meo congreſſu fidem facere, non tàm quod multa ſcirem, quàm quod ſcirem quæ multi neſciunt. Quod vt vobis re ipſa Patres colendiſſimi iam palàm fiat, vt deſiderium veſtrum doctores excellentiſſimi quos paratos accinctosq; expectare pugnam non ſine magna voluptate conſpicio, mea longiùs oratio non remoretur, quod felix fauſtumq; ſit quaſi citante claſſico iam conſeramus manus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE ORAtionis, de hominis dignitate,

Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE

REGVLÆ XII. PARTIM EXCITANTES, PARTIM DIRIGENTES HOMINEM IN PVGNA SPIRITVALI.

1. Si homini videtur dura via virtutis, quia continuè oportet nos pugnare aduerſus carnem, & diabolum, & mundum, recordetur, quòd quamcunq; elegerit vitam, etiam ſecundum mundum, multa illi aduerſa, triſtia, incommoda, laborioſa patienda ſunt.

2. Recordetur, quòd in rebus mundi, diutius pugnatur, & laborioſius, & infructuoſius, in quibus labor eſt finis laboris, & tandem pœna æterna.

3. Recordetur, ſtultum eſſe ctedere, ad cœlum poſſe perueniri, niſi per huiuſmodi pugnam, ſicut & caput noſtrum Chriſtus non aſcendit in cœlum, niſi per crucem, nec debet ſerui conditio melior eſſe, conditione Domini.

4. Recordetur, non ſolùm eſſe ægreferendam hanc pugnam, ſed optandam, etiamſi nullum inde nobis præmium perueniret, ſolùm vt conformemur Chriſto Deo & Domino noſtro, & quoties reſiſtendo alicui tentationi, alicui ex ſenſibus tuis vim facis, cogita cuinam parti crucis Chriſti conformis reddaris. Vt quando gulæ reſiſtens guſtum affligis, recordare, illum felle potatum & aceto: quando manus retrahis à rapina alicuius rei quæ tibi placet, cogita manus illius pro te ligno ctucis affixas: & ſi reſiſtis ſuperbiæ, recordare illum, qui cùm in forma Dei eſſet, pro te formam ſerui accepiſſe, & humiliatum vſque ad mortem crucis: & cùm de ira tentaris, recordare, illum qui Deus erat, & omnium hominum iuſtiſſimus, cùm ſe tamen videret quaſi latronem & illudi, & conſpui, & flagellari, & opprobrijs omnibus affici, & cùm latronibus deputari, nullum tamen vnquam aut iræ, aut indignationis ſignum oſtendit, ſed patientiſſimè omnia ferens, omnibus manſuetiſſimè reſpondebat: & ſic diſcurrendo per ſingula, inuenies nullam eſſe paſſionem, quæ te Chriſto aliqua ex parte conformem non efficiat.

5. Quòd in illis duodecim armis, nec in quocunque alio humano temedio, con-

fidas,ſed in ſola virtute Ieſu Chriſti,qui dixit: Confidite,ego vici mundũ:& alibi: Princeps mundi huius eijcitur foras: quare & nos ſola eius virtute confidamus, & mundum poſſe vincere, & diabolum ſuperare: & ideò debemus ſemper petere eius auxilium, per orationem & ſanctorum ſuorum.

6. Recordare,cùm vnam viciſti tentationem, ſemper aliam eſſe expectãdam,quia diabolus ſemper circuit quem deuoret: quare oportet ſemper ſeruire in timore, & dicere cum propheta:Super cuſtodiam meam ſtabo.

7. Vt non ſolùm nõ vincaris à diabolo, quum te tentat,ſed vt vincas ipſum, & hoc eſt,quando non ſolùm nõ peccas, ſed ex ea re,vnde te tentauerat, occaſionem ſumis alicuius boni: vt ſi opus ſuum bonum aliquod tibi offert, vt inde in vanam gloriam incidas,tu illud ſtatim non vt opus tuum,ſed vt beneficium Dei cogitans,humilias te, & iudicas parum gratum te eſſe Deo,de beneficijs eius.

8. Vt quum pugnas,pugnes quaſi vincendo, deinde perpetuã pacem habiturus, quia fortè hoc tibi dabit Deus ex gratia ſua, & diabolus amplius non redibit, confuſus de tua victoria: ſed quum viciſti,geras te, quaſi mox pugnaturus, vt in pugna ſemper victoriæ, & in victoria ſemper ſis memor pugnæ.

9. Vt quamuis te ſentias, vndiq; benemunitum & paratum, ſemper tamen fugias occaſiones peccandi,quia vt dicit Sapiens: Qui amat periculum,peribit in illo.

10. Vt in tentationibus ſemper in principio occurras, & alliđas paruulos Babylonis ad petram.Petra autem eſt Chriſtus:quia ſerò medicina paratur, &c.

11. Recordare, quòd licet in ipſo conflictu, tentationis arma, videatur pugna: tamen longè dulcius eſt vincere tentationem, quàm ire ad peccatum,ad quod te inclina: & in hoc multi decipiuntur: quia nõ comparârant dulcedinem victoriæ,dulcedini peccati; ſed comparant pugnam voluptati: & tamen homo, qui millies expertus eſt, quid ſit cedere tentationi, deberet ſemel ſaltem experiri, quid ſit vincere tentationem.

12. Propterea, quòd tentaris, ne credas te à Deo derelictum, aut Deo parum gratum eſſe,aut parum iuſtum & perfectum, memor ſis,quòd poſtquam Paulus vidit diuinam eſſentiam,patiebatur tentationem carnis, qua permittebat Deus eum tentari, ne de ſuperbia tentaretur: in quo etiam homo debet aduertere,quòd Paulus qui erat vas electionis, & raptus vſque ad tertium cœlum, tamen erat in periculo, ne de ſuis virtutibus ſuperbiret, ſicut ipſe dicit de ſe: ne magnitudo reuelationum extolleret me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, qui me colaphizet. Quare ſuper omnes tentationes, homo debet maximè ſe munire,contra tentationem ſuperbiæ, quia radix omnium malorum ſuperbia eſt, contra quod vnicum remedium eſt, cogitare ſemper quòd Deus ſe humiliauit pro nobis vſque ad crucem: & mors nos vel inuitos, euſq; nos humiliabit, vt ſimus eſca vermium.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, SPIRITVALIS pugna,arma XII.qua homo cùm peccandi eum libido tenet,in promptu habere debet.

1. Voluptas breuis & exigua
2. Comites faſtidium & anxietas.
3. Iactura maioris boni.
4. Vita ſomnus & vmbra.
5. Mors inſtans & improuiſa.
6. Suſpicio impœnitentiæ.
7. Aeternum premium: æterna pœna
8. Hominis dignitas & natura.
9. Pax bonæ mentis.
10. Dei beneficia.
11. Crux Chriſti.
12. Teſtimonia martyrũ & exẽpla ſanctorum.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE DVOdecim conditionibus amantis.

1. Amare vnum tantum, & contemnere omnia pro eo.
2. Infelicem putare eum, qui non eſt cum amato.
3. Omnia pati,vt cum illo ſit, etiam mortem.
4. Ornare ſe,vt illi placeat.
5. Eſſe cum illo quomodo poteſt,& ſi non re,ſaltem cogitatione.
6. Amare omnia quæ ad eum attinent,amicos omnes, domus, veſtes, imagines.

7. Cupere

7. Cupere laudes,nec poſſe pati aliquam eius ignominiam.
8. De eo credere omnia ſumma,idemq; cupere,vt omnes credant.
9. Optare etiam pro eo pati aliquod incommodum, & dulce eſſe illud incommodum.
10. Flere cum eo ſæpè, vel ſi abſens ex dolore,vel ſi præſens ex lætitia.
11. Semper languere,ſemper ardere eius deſiderio.
12. Seruire illi, nihil cogitando de præmio aut mercede.

Solemus autem ad hoc induci, præcipuè ex tribus cauſis. Prima eſt,quando ſeruitium ipſum per ſe eſt appetibile : Secunda, quando ille cui ſeruimus, eſt in ſe valde bonus & amabilis,ſicut ſolemus dicere:Seruimus illi propter ſuas virtutes:Tertia eſt, quando ille priuſquam incipere, multa tibi beneficia contulit : & hæc tria ſunt in Deo : Quia pro ſeruitio eius, nihil nouiter accipitur, quod non ſit nobis bonum, & quoad animam,& quoad corpus:quia ſeruire ei non eſt aliud,quàm tendere ad eum, hoc eſt,ad ſummum bonum. Similiter ipſe eſt optimus, & pulcherrimus,& ſapientiſſimus,& habet omnes conditiones, quæ ſolent nos mouere ad amandum aliquem: & ſeruiendum ei gratis, & in nos cõtulit ſumma beneficia,cùm nos & ex nihilo creauerit,& per ſanguinem Filij ſui, ab inferno redemerit.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE,

IN PSALMVM XV.

COMMENTARIVS.

Verſus 1. *Conſerua me Domine.*

SI QVIS perfectus vult recognoſcere ſtatum ſuum, vnum habet periculum,ne de ſua virtute ſuperbiat:ideò Dauid loquens in perſona iuſti,de ſtatu incipit,ab hoc verbo:*Conſerua me*:quod rectè conſideratũ, omnem amouet occaſionem ſuperbiæ: nam qui poteſt aliquid ex ſe acquirere, poteſt & illud ex ſe ſibi conſeruare. Qui ergo petit à Deo conſeruari in ſtatu virtutis, ſignificat per hoc, quòd nec à principio ipſam virtutem ex ſe acquiſiuit. Qui autem recordatur virtutem ſe conſecutum, non virtute propria,ſed virtute Dei,non poteſt de ea ſuperbire,ſed magis humiliari coram Deo,iuxta illud Apoſtoli: Quid habes quod non accepiſti? & ſi accepiſti quid gloriaris, quaſi nõ acceperis? Duo ſunt ergo verba,quæ ſemper habere debemus in ore,alterum,ſcilicet, Miſerere mei Deus.cùm ſcilicet recordamur peccatorum:alterum eſt: Conſerua me Deus. ſcilicet cùm recordamur virtutum.

Quoniam ſperaui in te.

Hæc vna res eſt, quæ facit nos à Deo impetrare quod petimus, quum ſcilicet nos impetraturos ſperamus,& ſi duas has conditiones obſeruabimus,vt nunquam petamus à Deo, niſi ea,quæ nobis ſunt ſalutaria, & vt id quod petimus,ardenter petamus, cum firma ſpe,quòd Deus nos exaudiat,nunquã erunt irritæ orationes noſtræ. Quũ igitur non impetramus, eſt aut quòd illud nobis eſt noxium : Neſcimus enim quid petamus,vt inquit Chriſtus: & Ieſus dixit: Quicquid petieritis in nomine meo, dabitur vobis:hoc enim nomen Ieſus ſaluatorẽ ſignificat:& ideò nihil petitur in nomine Ieſu, niſi quod eſt ad ſalutem ipſi petenti:aut non exaudit,quia ſi bona petimus, nõn enim benè petimus, hoc eſt,cum parua ſpe : qui autem timidè ſperat, frigidè petit,ideò dicebat Iacobus: Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.

Verſus 2. *Dixi domino Deus meus es tu.*

Poſtquàm muniuit ſe contra ſuperbiam, incipit deſcribere ſtatum ſuum.totus autem ſtatus iuſti,conſiſtit in hoc verbo:*Dixi domino Deus meus es tu*.Quod verbum licet videatur ferè omnibus commune,pauci tamẽ ſunt,qui illud poſſint verè dicere: illud

enim quis habet pro Deo, quod habet ꝓ ſummo bono,& illud habemus pro ſummo bono,quo ſolo habito, ſi cætera deſint, putamus nos eſſe felices: & quod vnum ſi deſit,etiam ſi habeamus omnia alia bona,putamus nos eſſe miſeros. Dicit igitur auarus, pecuniæ : Deus meus es tu: quia etiam ſi ei deſint honor & ſanitas,& virtus,& amici, modò pecuniam habeat,contentus eſt : & ſi habeat omnia illa bona quæ diximus,& pecunia deſit, putat ſe eſſe infelicem. Guloſus item, crapulæ,& incontinens,libidini, & ambitioſus, imperio ſiue gloriæ dicit : Deus meus es tu. Vide igitur,quàm pauci poſſint dicere : *Dixi domino Deus meus es tu* : quia ille ſolus hoc poteſt, cui ſolus Deus ſufficit: Ita vt ſi ei proponantur omnia regna mundi,& cœleſtia omnia,& terrena bona,non tamen,vt illa conſequeretur, vel ſemel Deum offenderet: in hoc igitur dicto conſiſtit totus ſtatus hominis iuſti.

Quoniam bonorum meorum non eges.

Reddit rationem propoſiti ſui, quare ſcilicet ſoli Domino dicat : *Deus meus es tu*: ratio autem,quoniam ſolus Deus bonis noſtris nõ eget: nulla enim creatura eſt,quæ non indigeat alijs creaturis, quamuis imperfectiorib⁹,vt probant philoſophi & theologi,quia ſi illæ non eſſent,iſta non eſſent,quia deſtructa vna parte vniuerſi, deſtruitur totum vniuerſum. Deſtructo autem, deſtruuntur omnes partes: omnes autem creaturæ ſunt partes vnius vniuerſi,cuius vniuerſi, ipſe Deus non pars eſt,ſed principium, nihil ab eo dependens : nihil enim acquiſiuit Deus ex hoc quòd creauit mundum, & nihil perderet,ſi totus mũdus annihilaretur. Solus ergo Deus bonorum noſtrorum non eget. Debemus autem erubeſcere,illum habere pro Deo,qui bonis indiget noſtris, qualis eſt omnis creatura. Præterea non debemus habere pro Deo,hoc eſt,pro ſummo bono,niſi illud,in quo eſt ſummũ bonum : in nulla autem creatura eſt omne bonum: ſoli igitur Domino debemus dicere: *Deus meus es tu*.

Verſ. 3. *Sanctis qui ſunt in terra eius.*

Poſt Deum maximè debemus amare illos, qui ſunt Deo maximè coniuncti, quales ſunt angeli,& beati in patria : ideò poſtquàm dixit Domino: *Deus meus es tu:* ſubdit quòd Deus

Mirificauit voluntates ſuas.

Hoc eſt,mirabiles fecit amores eius, & deſideria eius erga ſanctos,qui ſunt in terra eius: hoc eſt,in cœleſti patria, quæ dicitur terra Dei, & terra viuentium:& verè ſi conſideremus,quanta ſit illius patriæ felicitas, quantaq; huius mundi miſeria,quanta ciuium illorum bonitas, & claritas, deſiderabimus ſemper hinc diſcedere,vt illic habitemus.Hæc autem & ſimilia,cùm meditamur,illud ſemper curare debemus,ne infructuoſæ ſint meditationes noſtræ:ſed ex qualibet meditatione,aliquam ſemper acquirere virtutem debemus ; vt ex hoc videlicet,de bonitate illius patriæ ſuperioris,debemus acquirere virtutem hanc, vt mortem non ſolùm fortiter feramus,& patienter cùm venerit hora noſtra, aut ſi pro fide Chriſti nobis obeunda ſit,ſed vltrò etiam appetamus, cupientes ſcilicet, ex hac valle miſeriarum diſcedere, vt in illa felici patria cum Deo & ſanctis eius regnemus. Cùm ergo iuſtus deſcripſit ſtatum ſuum, qui totus eſt in affectu erga Deum & diuina, deſpicit quoque ex alto ſtatum hominum malorum, & dicit:

Verſ. 4. *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum.*

Per *infirmitates* autem intelligit idola, & ita habet textus Hebræus: ſicut enim bonus vnum habet Deum quem colit,ita mali multos habent deos & idola : quia multas ſcilicet voluptates,multa deſideria vana, paſſiones diuerſas quibus ſeruiunt: Ideò autem multas quærunt voluptates, quia nullam inueniunt, quæ eos quietet, & ideò in circuitu impij ambulant. Et ſubdit: *Poſt accelerauerũt*. quia ſcilicet, poſt ſua deſideria præcipites ruunt,& inconſideratè : vnde edocemur, vt non minus ipſi celeriter curramus ad virtutes,quàm ipſi currunt ad vitium : nec Domino noſtro minus diligenter ipſi ſeruiamus,quàm ipſi ſeruiunt domino ſuo diabolo. Iuſtus autem conſiderans ſtatum malorum, proponit firmiter, ſicut & nos ſemper debemus facere, nullo modo velle eos ſequi, & dicit:

Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus : nec memor ero nominum eorum per labia mea.

Dicit autem de ſanguinibus, tùm quia idolatræ ſolebant collecto ſanguine victimarum,

marum, circa eum ſuas agere ceremonias, tùm quia tota vita malorum relicta ratione, ſenſualitatem ſequitur, quæ in ſanguine ſita eſt. Dixit autem, quòd non ſolùm vult ſacrificare idolis, ſed nec nominare ea, quod tantùm dici & fieri poteſt, oſtendens per hoc, quòd non ſolùm homo perfectus debet abſtinere ab illicitis voluptatibus, ſed etiam à licitis, vt magis totus feratur in cœlum, & contemplationi diuinorum potiùs vacet: & quia aliquis poſſet credere, quòd eſſet ſtultitia priuare ſe omni voluptate, ſubdit:

Verſus 5. *Dominus pars hæreditatis mea.*

Quaſi dicat, non mireris, ſi omnia alia relinquo, vt Deum poſſideam, in quo etiam alia deniq; bona poſſidentur. Debet hæc eſſe vox cuiuslibet boni Chriſtiani: *Dominus pars hæreditatis mea:* quia nos Chriſtiani, quibus Deus ipſe pro hæreditate promittitur, debemus erubeſcere, aliquid præter ipſum deſiderare: & quia poſſet videri alicui præſumptio, audere hæc ſibi præmittere, idem ſubdit:

Tu es qui reſtitues hæreditatem meam mihi.

Quaſi dicat, Domine Deus meus, benè ſcio, quòd cùm nihil ſim reſpectu tui, viribus meis non poſſum aſcendere ad te poſſidendum: ſed tu es, qui trahes me ad te, per gratiam tuam, & tu es, qui teipſum dabis mihi poſſidendum: cõſideret deinde iuſtus, quanta ſit hæc felicitas, vt ei Deus pro hæreditate contigerit: ſubdit:

Verſus 6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.*

Partes enim, & ſortes, antiquitus per funes diuidebantur, & quoniam multi ſunt, qui licet ad hanc felicitatem ſint vocati, ſicut ſunt omnes Chriſtiani, ipſam tamen nihil faciunt: vtpotè pro leui ſæpè voluptate commutant, ideò ſubdit:

Hæreditas mea præclara eſt mihi.

Quaſi dicat, ſicut ipſa eſt præclara, ita ego eam præclaram reputo, & omnia alia, reſpectu eius, vt dicebat Paulus, ſicut ſtercora reputo: quoniam autem habere hoc lumen intellectus, vt homo cognoſcat felicitatem, ſibi à Deo datam donum Dei, & ideò ſubdit:

Verſus 7. *Benedicam Dominum, qui tribuit intellectum,*

Quoniam autem, ſæpè homo iudicat ſecundùm rationem ſeruire Deo, ſenſualitas autem & caro repugnant, tunc autem homo perfectus eſt, vt non ſolùm anima eius, ſed & caro in Deum feruntur: iuxta illud: Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ideò ſubdit:

Et vſq; ad noctem increpuerunt me renes mei.

Id eſt, renes ipſi, in quibus maxima ſolet eſſe inclinatio ad concupiſcentiam, non ſolùm inclinant me ad malam, ſed potius increpant: hoc eſt, retrahunt etiam vſque ad noctem, id eſt, eouſque vt etiam ipſi vltrò proprium corpus affligant. Afflictio enim, ſæpè per noctem ſolet deſignari: oſtendit deinde, quæ ſit radix tantæ priuationis: & dicit:

Verſ. 8. *Prouidebam Deum ſemper in conſpectu meo.*

Nam ſi quis Deum ſemper haberet ante oculos, pro regula omnium operationum ſuarum, & in omnibus operationibus ſuis, nec propriam vtilitatem, nec gloriam, nec voluptatem quæreret, ſed ſolùm vt Deo placeret, breui perfectus euaderet: & quia, qui ita agit, ſemper in omnibus proſperatur, ideò dicit:

Ipſe à dextris eſt mihi ne commouear.

Oſtendit deinde, quanta ſit felicitas iuſti viri, quia ſcilicet erit in æternum felix, & in anima & in corpore, ideò ſubdit propter hæc:

Verſ. 9. *Lætatum eſt cor meum.*

Id eſt, anima mea læta eſt, ſciens poſt mortem ſibi cœlum eſſe paratum.

Et caro mea requieſcet in ſpe.

Id eſt, quamuis ipſa non lætetur, quaſi acceptura ſtatim poſt mortem ſtatum ſuum, requieſcit tamen in ſepultura, cum hac ſpe, quòd reſurget in die iudicij, cum anima ſua, immortalis, & ſplendidiſſima, & hoc totum declarat in ſequenti verſiculo: nam quia dixerat, quòd anima lætabatur: ſubdit rationem:

Verſ. 10. *Quia non derelinquet animam meam in inferno.*

Et quia dixerat, quòd caro requieſcebat in ſpe, ſubdit rationem dicens:

Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.

Quia ſiue, & quod fuit corruptibile, reſurget incorruptibile, & quia Chriſtus fuit primus, qui Intrauit Paradiſum, & nobis viam aperuit, & fuit primus qui reſurrexit, & reſurrectio eius eſt cauſa noſtræ reſurrectionis, ideò iſta quæ diximus, de reſurrectione, principaliter de Chriſti intelliguntur: ſicut declatauit Petrus Apoſtoius: & ſecundario intelligi poſſunt de nobis, inquantum ſumus membra Chriſti; qui ſolus non vidit corruptionem: quia corpus eius in ſepulchro putrefactum non fuit: quoniam igitur via beneuiuendi ducit nos ad perpetuam vitam animæ & corporis, ideò ſubdit:

Verſ. 11. *Notas mihi feciſti vias vitæ.*

Et quia tota felicitas huius vitæ, conſiſtit in aperta viſione & fruitione Dei, ideò ſubdit:

Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.

Et quia felicitas in æternum durabit, ideò ſubdit:

Delectationes in dextera tua vſq; in finem.

Dicit tamen *in dextera tua*, quia felicitas noſtra compietur in viſione & fruitione humanitatis Chriſti, qui ſedet in dextera maieſtatis in excelſis: iuxta illud Ioannis: Hæc eſt tota merces, vt videamus Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE depreearotia ad Deum.

Alme Deus ſumma qui maieſtate verendus,
Verè vnum in triplici Numine numen habes,
Cui ſuper excelſi flammantia mœnia mundi,
Angelici ſeruit turba beata chori.
Cuius & immenſum hoc, oculis ſpectabile noſtris,
Omnipotens quondam dextra creauit opus.
Aethera qui torques, qui nutu dirigis orbem,
Cuius ab imperio fulmina miſſa cadunt.
Parce precor miſeris, noſtras precor ablue ſordes,
Ne nos iuſtæ iſti pœna furoris agat.
Quod ſi noſtra pari penſentur debita lance:
Et ſit iudicij norma ſeuera tui,
Quis queat horrendum Vincentis ferre flagellum
Vindicis, & plagas ſuſtinuiſſe graues?
Non ipſa irata ręſtabit Machina dextra,
Machina ſupremo non peritura die.
Quæ mens non prima damnata ab origine culpa?
Aut quæ non proprio crimine facta nocens?
Aut certè ille ipſe es proprium cui parcere ſemper
Iuſtitiamq; pari qui pietate tenes,
Præmia qui vt meritis longè maiora rependis,
Supplicia admiſſis, ſic leuiora malis.
Namq; tua eſt noſtris maior clementia culpis,
Et dare non dignis res mage digna Deo eſt.
Quanquam ſat digni, ſi quos dignatur amare,
Qui quos non dignos inuenit ipſe facit.
Ergo tuos placido miſerans precor aſpice vultu,
Seu ſeruos mauis, ſeu magis eſſe reos.
Nempe reos, noſtra ſi ſpectes crimina vitæ
Ingrata nimium crimina mentis opus.
Aut tua ſi potius in nobis munera cernas,
Munera præcipuis nobilitate bonis.
Nos ſumus ipſa olim tibi quos natura miniſtros,
Mox fecit natos gratia ſancta tuos.
Sed premit (heu) miſeros tanta indulgentia ſortis,
Quos fecit natos gratia, culpa reos.

Culpa reos fecit, ſed vincat gratia culpam,
Vt tuus in noſtro crimine creſcat honor.
Nam tua ſiue aliter ſapientia, ſiue poteſtas,
Nota ſuas mundo prodere poßit opes,
Maior in erratis bonitatis gloria noſtris,
Illeq́ pra cunctis fulget amandus amor.
Qui potuit cælo Dominum deducere ab alto,
Inq́ crucem ſummi tollere membra Dei,
Vt malè contractas patrio de ſemine ſordes,
Ablueret lateris ſanguis & vnda tui:
Sic amor & pietas tua, Rex mitißime, tantis
Dat mala materiam ſuppeditare bonis.
O` amor, ô pietas noſtris benè prouida rebus,
O` bonitas, ſerui facta miniſtra tui,
O` amor, ô pietas, noſtris malè cognita ſaclis,
O` bonitas noſtris nunc propè victa malis,
Da precor huic tanto, qui ſemper feruet, amori
Ardorem in noſtris cordibus eſſe parem,
Da ſatana imperium, cui tot ſeruiſſe per annos
Pænitet, excuſſo depoſuiſſe iugo.
Da precor, extingui veſana incendia mentis,
Et tuus in noſtro pectore viuat amor,
Vt cùm mortalis perfunctus munere vita
Ductus erit Dominum ſpiritus ante ſuum,
Promißi regni felici ſorte potitus
Non Dominum, ſed te ſentiat eſſe Patrem.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DOCTISSIMA, IN ORATIONEM DOMINICAM EXPOSITIO.

ORARE non eſt aliud quàm per eleuationem mentis & affectus excitationem ſua deſideria Deo notificare. Si ergo debemus ſcire, quomodo ſit orandum, oportet priùs ſcire quid ſit deſiderandum, quia illa quæ priùs deſideramus, deinde orantes petimus vt impetremus. Scimus autem illud eſſe ſummè deſiderandum quod eſt ſummum bonum. Et poſt illud ſummum bonum, illa ſunt magis deſideranda quæ ſunt magis bona. Illa autem ſunt magis bona, quæ nos illi ſummo bono magis coniungunt. Summum autem bonum (non ſolùm ſecundùm Theologos, ſed etiam ſecundùm Philoſophos) eſt Deus. Debemus igitur ſummè & ante omnia ipſum Deum amare & deſiderare, & poſt Deum illa quæ magis nos Deo coniungunt. Si quę igitur ſunt, quibus etiam adeptis, nihilominus à Deo diſiuncti & alieni eſſe poſſumus, illa nō poſſunt eſſe vera bona. Si autē ſunt talia, vt non ſolùm nos Deo non coniungant, ſed etiā poſſint dare & ſæpè dent occaſionē nobis ſeiungendi nos à Deo, fugienda ſunt à nobis non quærenda. Videamus igitur quænam talia ſint. Et patet primo de bonis fortunæ & ſimiliter de bonis corporis, quod ſæpè dant nobis occaſionem diſcedendi à Deo. Quia & diuitiæ, & pulchritudo, & robur corporis, & ſimilia omnia, magnas præſtant occaſiones & magna incitamenta ad peccandum. Talia igitur non ſunt deſideranda nec petēda à Deo: Sed ſi Deus eā nobis cōceſſerit, recordemur illud Pauli: Qui habent vxores, tanquā non habentes ſint, & qui emunt, tanquam non ementes, & qui poſſident, tanquā non poſſidētes, & qui vtuntur hoc mūdo, tanquam

non

non vtantur,quia præterit figura huius mundi. Sequemur autẽ conſilium Pauli quando habebimus illa quoad vſum, non quo ad affectum,iuxta illud: Diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere. *Pſal. 16.* Nec in illis finẽ noſtrum ponemus,ſed vtemur eis non tanquam bonis,ſed neceſſarijs & vt inſtrumento ad acquirendũ nobis cœlũ. Cogitantes quod diuitiarum ſumus diſpenſatores,non poſſeſſores. Et quod robur & ſanitas corporis data ſunt nobis vt anima melius ſeruiat Deo,quo deinde tàm anima quàm corpus in æternum fruantur. Veniamus ad bona animi,& patet quod neq; illa ſunt deſideranda. Si intelligamus de bonis animi intellectualibus,vt ſcientia & de ſimilibus. Quia omnia iſta poſſumus poſſidere,exiſtentes in peccato mortali,& ſæpè etiam dant occaſionem peccandi, quia ſcientia inflat. Non ſolùm autem bona hæc animi non ſunt à nobis magnopere deſideranda,niſi quatenus Deo placet,ea nobis dare vt eis vtamur ad eius ſeruitiũ, ſed nec ipſas etiã gratias Dei quas vocant Theologi gratis datas, debemus aut deſiderare aut à Deo petere: Quales ſunt prophetia,operatio miraculorũ, raptus,contemplatio, & ſimilia. Quia etiam hæc omnia ſæpè conferuntur à Deo ipſis peccatoribus, & his quos ipſe Deus odio habet. Balaam enim idolatra & ſceleſtus, habuit magnum donum prophetiæ: Et pſeudoprophetæ multa fecerunt miracula. Propter quod,dicit Chriſtus in Euangelio,quod multi in die iudicij dicent: Domine in nomine tuo prophetauimus & dæmonia eiecimus. Et ipſe dicet eis: Amen neſcio vos. Et quando Petrus dixit ei: In nomine tuo Domine dæmonia ſubijciuntur nobis. *Quare debet Chriſtianus gaudere.* Dixit Chriſtus: Video ſathanam ſicut fulgur de cœlo cadentem, Nolite gaudere quia ſpiritus ſubijciantur vobis,ſed gaudete,quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Non ſolùm autem iſta non coniungunt nos Deo, ſed etiam ponũt nos in maximo periculo diſcedendi ab eo. Quia nihil eſt quod magis ſeparet nos à Deo,quã ſuperbia,quæ nos ſuper omnia vitia maximè diabolo coniunctos & ſimiles facit. *Quid agit ſuperbia.* Quod vno hoc exemplo poſſumus cognoſcere. Quia multi ſanctiſſimi viri qui in heremo & monaſterio vixerũt p quadraginta & quinquaginta annos, cum extrema auſteritate & cumulo ferè omnium aliarum virtutum: Tamen quia fuit in eis aliqua radix ſuperbiæ & aliquis amor propriæ excellentiæ, diabolus habuit ſuper eos poteſtatẽ. *Superbia amor propriæ excellentiæ.* Et Deus ſecundùm altitudinem ſuæ iuſtitiæ permiſit eos decipi,& tandem malè vitam finierunt. Si igitur ante oculos habuerimus,quod Paulus dicit de ſe: Datum ſibi ſtimulum carnis, ne magnitudo reuelationum extolleret eum. Videbimus quanti periculi eſt ne nos ex ſimilibus excellentijs prouocemur ad ſuperbiam, à quibus ipſe Paulus, qui diuinam viderat eſſentiam, poterat prouocari. Et hoc conſiderantes non ſolùm inordinatè iſta non petemus, nec deſiderabimus. Sed potius petemus à Deo ne det nobis talia: ſed det nobis amorem ſuum purum cum perfecta humilitate. *Amor purus cum perfecta humilitate.* Eſt enim magnum donum & tale priuilegium, ſi Deus concedat alicui quod viuat ſine peccato mortali, quale fuerit priuilegium quod conceſſit Mariæ virgini vt eſſet mater Dei. *Maius donum quid.* Et hoc eſt quod dixit ille in Euangelio. *Lucæ 11.* Quia dicente: Beatus venter qui te portauit. Reſpondit: Quinimo, Beati qui audiunt Verbum Dei & cuſtodiunt illud. Quaſi dicat: Non ideò beatus eſt aliquis qui Chriſtum portat in ventre, ſed qui per charitatem portat in mente. *Chriſtus in mente portandus eſt per charitatem.* Si ergo conſiderauerimus quod magna dignitas eſt & felicitas viuere ſine peccato, haud minus quàm eſſe matrem Dei: Erit hoc nobis magnum incitamentum, ne aut propter momentaneam voluptatem, aut rem aliquam huius mundi, in quo nihil poteſt eſſe, quod non ſit paruum & breue,& nobis commune cum brutis, tantam dignitatem & felicitatem amittamus. *Sine peccato viuere quæ dignitas.* Et monebimur ad petendum hoc efficaciſſimè ſuper omnia à Deo, vt præſeruet nos à peccato. Nihil aut de rebus huius, mundi aut de gratijs gratis datis vel deſiderantes, vel à Deo petentes. Diximus igitur nihil ex his bonis eſſe petendum, quia licet multa ex his poſſint nobis quandoque magno adiumento eſſe ad virtutem & ad amorem Dei conſequendum ſicut ſcientia & dulcedo contemplationum, & etiam ſanitas corporis, & diuitiæ: tamen quia iſta omnia ſic poſſunt prodeſſe, ita etiam quandoque poſſunt occaſionaliter nobis obeſſe. Non debemus ex eis aliquid petere, niſi cum conditione, ſi poſſeſſio illarum rerum debet cedere in gloriam Dei, & in ſalutem animæ noſtræ. Et quia nos neſcimus quando ſint profutura nobis & quando non: Ideò debemus hoc derelinquere iudicio Dei: Scit enim Pater noſter cœleſtis quid opus ſit nobis antequã petamus eum. Sicut infirmus non debet dicere medico:

Dami-

Da mihi talem medicinam vel talem, ſed debet ab eo petere ſanitatem, & deinde dimittere iudicio medici vt det ei illa, per quæ ipſe medicus cognoſcit ipſum, meliùs & faciliùs conſequi poſſe ſanitatem. Videamus nunc igitur quid ſit abſolutè petẽdum. Scimus autem quod debemus amare Deum ſuper omnia, deinde noſipſos & proximum. Debemus igitur primò deſiderare bonum Dei, deinde bonum noſtrum. Bonum autem noſtrum non eſt aliud quàm coniungi Deo, in hac quidem vita per gratiam & charitatem, in vita autem futura per gloriam conſumatam. Quum igitur in hac oratione ſint ſex petitiones, (vt videbimus) Tres primæ ſunt de bono Dei, & tres vltimæ ſunt de bono noſtro. Quales autem ſint iſtæ petitiones videbimus in expoſitione partium. Oratio igitur ipſa ſic incipit:

PATER NOSTER QVI ES IN COELIS.] Et hæc inuocatio eſt quaſi procemium totius orationis, docens nos totum modum & regulam orandi. Vt diximus in expoſitione Pſalmi: Conſerua me Domine. Duo ſunt obſeruanda in Oratione, vt impetremus. Primum, vt non petamus niſi ſalutaria. Secundum, vt fiducialiter & cum magna ſpe petamus. Vtrunq; autem edocet nos Chriſtus in iſta oratione: Nam quū cogitamus nos habere Patrem cœleſtẽ, Scimus quod vbi habemus Patrẽ, ibi habemus & patriam & hæreditatem, hîc autem nos eſſe velut peregrinos. Quia (vt inquit Apoſtolus) quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino. Hæc autem meditatio facit vt in his terrenis, ſola cœleſtia & deſideremus & petamus. Nihil aliud ſitientes quàm vt citò finiatur hoc exilium noſtrum, in quo poſiti procul à dulciſſima patria degimus in hac lachrymarum valle. Et reuertentes ad patriam in amplexibus Patris quieſcẽtes, aſpectu eius ſemper perfruamur. Docet igitur nos nihil petere niſi ſalutaria. Quia nihil debemus petere, quod ſperari nõ poſſit à Patre noſtro, nec quod ſit indignum ipſo cui ſupplicamus. A' cœleſti igitur Patre cœleſtia ſolùm, & à Deo diuina petantur. Docet etiam nos cum magna ſpe obtinendi petere. Quia licet iſta ſint magna, nec nos illa mereamur, tamen poſtquàm ipſe per gratiã ſuam nos fecit filios ſuos adoptiuos, & fratres Chriſti, qui eſt filius eius naturalis, omnia debemus confidenter petere. Et ideò Chriſtus noluit vt in hac oratione vocaremus eum Dominum noſtrum, nec creatorem noſtrum, ſed Patrem noſtrum. Quia nihil eſt quod à Patre filius impetrare non poſſit. Adeamus igitur (vt inquit Apoſtolus) cum fiducia ad thronum eius vt miſericordiam conſequamur & gratiam, in auxilio opportuna. Pſal. 15 2. Cor. 5. Hebr. 4.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.] Iſtæ tres petitiones primæ (vt diximus) ſunt de bono Dei, quod debemus deſiderare longè magis quàm omne bonum noſtrum, ſicut & ipſum amare debemus ſuper omnia. Bonum autem Dei & gloriam eius, poſſumus dupliciter conſiderare. Primò in ſe. Secundò vt manifeſtatur in creaturis. In creaturis autem dupliciter poteſt manifeſtari, vel per miſericordiam, & hoc eſt, quando vocat homines ad ſe per gratiam, & bene operantibus reddit præmia æterna: vel per iuſtitiam, & hoc eſt quãdo eos ex ſua malitia ipſi rebellantes, per ſuam iuſtitiam punit. Patet autem quod vtrunq; cedit in gloriam eius, ſicut in gloriam cedit principi, & quòd populus amet eum, & obediat ei, & quòd rebellantes ei puniantur. Non enim minor gloria Chriſti eſt videre Iudæos (propterea quia nolunt ei credere) in hac tàm longa captiuitate plenos omni confuſione, ignominia & miſeria, quàm videre Chriſtianos qui eum colunt & crucifixum adorant. Debemus igitur primò deſiderare gloriam Dei in ſe, amantes eam non ſolùm in quantum eſt nobis benefica, ſed in quantum in ſe eſt bona. Et hoc petimus dicentes: *Sanctificetur nomen tuum.* Quod quum dicimus ore, debemus hoc Deo corde dicere. Domine ſi nos amamus creaturas, quia ſunt bonæ aliqua bonitate, multò magis debemus amare te, qui ex nihilo eas creaſti, ſolùm propter bonitatem tuam, & bonitate tua infinita, feciſti eas bonas. Nihil igitur creaturas reſpicientes, ſicut & ipſæ ex ſe nihil ſunt, & in nihilum caderent niſi bonitate tua continuè eas conſeruares: Solùm tuam bonitatem per ſe amamus, ſicut & amabilis eſt ſuper omnia, & illam ſolam glorificari petimus. Et quicquid tu Domine de creaturis tuis diſpoſueris, etiamſi eas annihilare intendas modò in tuam id gloriam cedat, nos idem tuæ voluntati ſemper conformes, & cupimus, & deſideramus. Et quantum ad me attinet, id ſolùm peto abs te, vt totam vitam meam ad id dirigas, quod eſt magis ad gloriam tuam: Etiamſi damnatio mea & reproba-

probatio,tibi placita ſit,nihil conquerot,ecce me paratum,Licet vnum illud nõ moleſtum mihi eſſe non poſſit, quia non eſt in inferno qui confiteatur tibi, & odio habent bonitatem tuam , quam ego amare vellem in æternum. Poſtquam diximus de gloria Dei in ſe appetenda,reliquum eſt , vt cogitemus de ea, vt in creaturis eluceſcit. Et primo quidem per miſericordiam. Et hoc petimus,dicentes:

ADVENIAT REGNVM TVVM.] Glorificatur autem Deus in nobis per miſericordiam, quantò plures eum ſequuntur, & ei obediunt. Et ideò in hac petitione debemus orare pro Iudæis , pro Mahumetenſibus,pro Hæreticis,& pro omnibus Chriſtianis,& pro nobiſipſis,vt in omnibus per gratiã perfectè regnet Dens,& ſathanas eijciatur forás. Et hoc debemus in hac oratione deſiderare , non ſolùm propter ſalutem noſtram, ſed principaliter propter gloriam Dei. Poſtquàm hoc petierimus, debemus petere , quod ſi non meremur hoc propter peccata noſtra,vt ſe glorificet in nobis per miſericordiam , glorificetur in nobis per iuſtitiam. Quilibet enim bonus Chriſtianus debet magis optare , vt homines videntes eum puniri de peccatis ſuis,cognoſcant iuſtitiam Dei,& glorificent eum,quàm videntes eum relinqui impunitum,de prouidẽtia & iuſtitia Dei obloquantur,ſicut ſępè faciuntq; homines,quando vident malos & ſceleſtos in proſperitate viuere.Poſtquàm igitur diximus : *Adueniat regnum tuum.* Subiungimus : *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra.* Ac ſi dicamus : Optatem quidem vt omnes homines ad te per tuam miſericordiam conuerterentur. Si tamen tu propter eorum peccata aliter diſponis.

FIAT VOLVNTAS TVA SICVT IN COELO ET IN TERRA.] Hoc eſt , Sicut olim in cœlo, in angelis peccantibus te per iuſtitiam glorificaſti , quia omnes videntes tàm nobilem crearuram , quia vno tibi peccato diſplicuit , tàm acriter punitam,potentiam tuam magnificant & exalranr , fac ſimiliter vt in terra,hoc eſt, in hominibus , peccantibus per iuſtitiam glorificeris. Et in hac petitione debemus à Deo ex corde petere , vt puniat nos de peccatis noſtris , etiam in hac vita,ſi hoc cedit ad gloriam ſuam. Et offerre nos paratos ferre patientiſſimè omnem calamitatem quam in nos immiſerit , cognoſcentes nulla eſſe ſupplicia tàm grauia, quibus adhuc grauiora peccatis noſtris non debeantur. Et ideò debet vnuſquiſq; dicere : Vellem quidem Domine,vt mecum & cum omnibus vtereris miſericordia tua: Si tamen aliter tibi placet,fiar volunras tua ſicut in cœlo & in terra:Benedicam ego te Domine in omni tempore,ſemper laus tua in ore meo : Videtur autẽ & ſimili modo orandi vſus Chriſtus , qui ſemper nos docere voluit,non ſolùm verbo, ſed etiam exemplo,quando ſcilicet in horto orans dixit : Si poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte , Attamen non ſicut ego volo,ſed ſicut tu.Credibile eſt enim non tàm doluiſſe Chriſtũ de morte ſua, quam voluntariè ſubibar pro redemptione noſtra , & à qua citò ſciebat ſe per reſurrectionem liberandum, quàm quod hæc mors ei à Iudæis inferebatur,quos videbat propter illud peccatum à Deo eſſe reprobandos, quos tamen ipſe venerat principaliter ſaluare. Iuxta illud : Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt de domo Iſraël. Hic ergo erat ille calix , qui erat ei valde amarus , quia ipſe nihil aliud zelabat quàm gloriam Patris , & ſalutem animarum. Pro quo calice amouendo orabat Patrem,ſi poſſibile erat , non reprobarentur Iudæi , ſed eorum corda per Patris miſericordiam emollirentur ad bonum.Quia cùm dicebat : Tranſeat à me calix iſte. Erat(ſecundùm ſenſum iſtum)ac ſi diceret, adueniat Pater ſuper Iudæos regnum tuum,nèc permittas eos captiuari ſub regno ſathanæ in æternam eorum perditionem.Quum verò ſubdebat:Non ſicut ego volo,ſed ſicut tu,erat ac ſi diceret: Si tamen aliter placitum eſt ante te : & indigni tua miſericordia reputantur. *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra:* Hoc eſt , in quibus te per miſericordiam glorificare non vis , glorifica per iuſtitiam. Quod & videmus impletum. Nec debemus dubitare multa millia Iudæorum meritò huius orationis,& illius quã habuit in cruce,dicens : Pater ignoſce his, quia neſciunt quid faciunt,ad lumen fidei & gratiam eſſe conuerſa.

PANEM NOSTRVM.] Hîc incipiunt tres aliæ petitiones, quæ ordinantur ad bonum noſtrum. Noſtrum autem verum bonum in hoc ſolo cõſiſtit, vt ipſi Deo(qui eſt ſummum bonum) quantum poſſibile eſt, coniungamur. Coniungimur autem ei in hac vita per gratiam, quæ eſt radix fidei,ſpei & charitatis, & in alia vita,per apertam eius viſionem & plenam fruitionem ſuæ bonitatis. Hæc autem omnia conferuntur

nobis

nobis per Ieſum Chriſtum: Nam per eum data eſt gratia, & tota gloria noſtra conſiſtet in fruitionem diuinitatis & humanitatis Chriſti. Si igitur vno verbo volumus petere à Patre cœleſti totum bonum noſtrum, & in hac vita, & in futura, petamus ab eo Ieſum Chriſtum: Quia qui habet ſecum Ieſum Chriſtum, habet omne bonum. Nec aliud debemus deſiderare ſiue in hoc ſeculo ſiue in futuro, quàm vt Chriſto ſimus ſemper coniuncti, quia in hoc ſolo conſiſtit tota felicitas noſtra. Hoc ergo eſt, quod petimus dicentes: *PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.*] Hic enim panis quem dicimus, ipſe Chriſtus eſt. Quod ipſemet declarat, qui de ſe dixit: Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi. Et videtur longè rationabilius intelligere in hac petitione per panem, Chriſtum, quàm intelligere panẽ ipſum materialem quo veſcimur, & alia bona corporalia quæ ſunt nobis neceſſaria ad vitam. Quia Chriſtus potius nos docuit contrarium, vt ſcilicet iſta nõ peteremus; quum dixit: Primum quærite regnum Dei. Nec dixit, ſecundò quærite alia bona, ſed vt illud ſolùm quæreremus iniunxit, promittens quod quærentibus illud, cætera quamquam nobis non quæſita adijcerentur. Declarat hoc etiam alius Euangeliſta, qui loco huius quod hic dicitur panem quotidianum, dixit panem ſuperſubſtantialem: Docens per hoc, non de pane aliquo materiali, ſed de diuino potius aliquo, & ſupercœleſti pane, hic haberi ſermonem. Quum igitur deuenimus ad hanc petitionem, vt efficaciter hunc panem petamus, debemus conſiderare quantæ bonitatis & virtutis ſit iſte panis. Proponamus igitur animo tenebras & errores quibus inuolutus erat totus mundus, antequam iſte panis de cœlo deſcenderet, videbimus totum mundum quaſi famelicum & ſitientem ex inopia huius panis ad mortem ire æternam. Nam ſicut corpus (quia res temporalis eſt & non æterna) quum cibum non habet vnde nutriatur, morte perit temporali, quia ſicut diximus, ſicut ipſum non eſt æternum, ita nec vita eius, nec mors poteſt eſſe æterna: Similiter anima quum cibum non habet vnde nutriatur, cibus autẽ eius eſt iſte panis, quia ſolus Chriſtus eſt vita animę, neceſſe eſt vt paulatim fame deficiens atque tabeſcens, morte tandem pereat æterna. Quia ſicut ipſa eſt æterna, ita & ei vita æterna debetur & mors æterna. Videbimus igitur totum mundum quamdiu hoc pane caruit vnde cibaretur, fame pereuntẽ, quum tunc nulla in mundo eſſet veritatis cognitio. Quod facilè patet cuilibet conſideranti errores & inſanias idolatrarum. Pauciſſimi erant qui Deum cognoſcerent, & ſi tamen aliqui pauci populi eum cognoſcebant, illi etiam non ſicut Deum Ipſum glorificabant, vt oſtendit Paulus in epiſtolà ad Romanos. Videbimus ex alia parte totum mundum quamprimum hunc panem guſtauit, ita ſaginatum gratia Dei & omni virtute, vt quaſi illud Prophetæ dicere poſſet: Sicut adipe & pinguedine repleta eſt anima mea. Tanta enim ſe Dei gratia in homines effudit per crucem Chriſti, vt qui prius ſicut bruta viuebant, viuerent, ſicut angeli Dei. Quod facilè patebit cuilibet conſideranti, Apoſtolos, martyres, & alios ſanctos eccleſiæ noſtræ mirabilium operum effectores, mortis contemptores, charitate feruentes, diuinarum rerum perfectiſſimos contemplatores, & quaſi in carne deos viſibiles. Quæ ſi conſiderauerimus, videbimus illud Virginis impletum: Eſurientes impleuit bonis. Quæ omnia quum meditati fuerimus, nos quoq; ſicut ſolent parui filioli à patre quum eſuriunt, panem petere, à Patre noſtro cœleſti panem hunc famelici humiliter petemus, rogantes vt ſi digni nõ ſumus qui delitioſo illo pane veſcamur quo Apoſtolos & martyres & ſanctiſſimos alios ſuos pauit cõmenſales, nos ſaltẽ quaſi catellos, de micis aut cruſtulis iſtius precioſiſſimi panis paſcat. Hoc autem eſt petere, vt ſi digni non ſumus qui ad magnũ perfectionis gradũ aſcendamus, ſaltẽ nobis tantum det gratiæ ſuę per Ieſum Chriſtum vt fame non pereamus, hoc eſt, vt mortaliter non peccemus. Si autem hunc panẽ volumus comedere, & ex eo refici, ſcire oportet quod aliter anima ex hoc pane nutritur, & aliter corpus ex pane materiali. Corpus enim nutritur trãsformando panẽ in ſe, Anima autem nutritur ſi panis eam in ſeipſum transformauerit: Oportet igitur ſi anima viuere vult ex hoc pane, qui non eſt alius quã Chriſtus crucifixus, vt totã ſe in Chriſtũ crucifixum transformet. Ipſa autẽ transformatio fit tripliciter, Meditatione, Compaſſione, Imitatione. Maſticamus igitur hunc panẽ per meditationẽ, totam ſcilicet Chriſti vitã à principio vſq; ad finem meditantes, quia tota eius vita crux fuit, vt patet cuilibet Euangelicã hiſtoriam legẽti, quæ debet eſſe perpetua lectio cuiuſlibet hominis

Chriſtiani. Digeramus deinde maſticatum panem, per compaſſionem: Sicut enim digeſtionem facit calor naturalis, ita digeſtionẽ huius panis, facit calor amoris, qui facit compati nos doloribus & paſſionibus amati & dilecti noſtri Ieſu Chriſti. Poſt digeſtionem autem illud reliquũ eſt, vt digeſtus cibus membris aſſimiletur, vt aſſimilatus reſtauret & nutriat. Reliquum igitur & illud erit nobis, vt poſt maſticationẽ meditationis & digeſtionẽ compaſſionis, aſſimilemus nos illi per imitationem. Et ſicut ipſe cibus corporalis ſi maſticetur & digeratur, nec tamen membris aſſimilatus per ea diſpenſetur, nihil nos nutrit: Ita ſi totam Chriſti vitam & crucẽ diligentiſſimè meditando maſticemus, & etiam cum multo cordis affectu, & multis etiam lachrymis illi cõpatiendo digeramus, niſi tamẽ per imitationẽ nos illi ſimiles fecerimus, nullũ ex hoc pane anima nutrimentum ſuſcipiet. & Chriſtus nobis nihil proderit. Sunt enim multi qui per curioſitatẽ quandam Chriſti acta omnia & mortẽ diligenriſſimè perſcrutãtur & meditãtur, & dum etiã meditantur, ſiue quia à natura ſunt proni ad cõpatiendum, ſiue quia res ipſa tãta eſt, vt duriſſimũ quenq; mouere poſſit: Sæpè etiã ad compatiendum vſq; ad lachrymas mouentur. Sed quum ad imitationẽ perueniunt Chriſtum in cruce relinquẽtes, ipſi in plumis venantur: Quod magnopere nobis cauendum eſt, ſi hunc panem nobis ad vitã eſſe volumus, nõ ad interitum. Si quis autẽ vno verbo ſcire cupit vnde tota mutatio pẽdeat vitæ Chriſti, ſciat hinc totã pendere vt bene agat & mala patiatur. Nam ſi Chriſtũ à principio ſuæ natiuitatis vſq; ad vltimũ ſpiritum cõſideres, videbis eum ſemper & in vita & in morte alijs benefeciſſe, & ab eis pro ſummis beneficijs ſumma mala eſſe perpeſſum, & in hoc verè induit formam ſerui. Quia proprium ſeruorũ eſt, vt per eos omnia dominis cõmoda parẽtur, & ipſi omnia ſuſtineãt incõmoda. Accipiamus igitur cum eo ſerui formã in hac vita, ſi formam regis cum eo volumus in futura. Petimus autem hunc panẽ nobis hodie dari, quia hic panis, id eſt Chriſtus, petitur à nobis & hic per gratiam & in futuro per gloriam: Iſta enim petitio ad vtrunq; ſe extendir. Quantum ergo ad hanc vitam, dicitur, *hodie*, id eſt, ſine aliqua dilatione, quia continue indigemus hoc pane. Quantum autem ad vitam futuram, illud *hodie* poteſt dupliciter accipi. Vel in hunc ſenſum, quòd orans deſideret eadem die diſſolui ex hac vita, vt hoc pane ſatietur in cœlo, vel per *hodie* intelligitur æterni-
Pſalm. 2. tas, ſicut ibi: Ego hodie genui te. In qua æternitate illo pane beati veſcuntur, Quoniam autem refici ex hoc pane anima non poteſt niſi munda fuerit ab omnibus peccatis. Ideò in ſequenti petitione, quum dicit:

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA.] Petimus liberari à peccatis pręteritis. In alia autem petitione quum dicimus: *Et ne nos inducas in tentationem*, petimus præſeruari à futuris, more eius qui ſit infirmus qui vbi ſanatus fuit, petit à medico dari ſibi medicinam aliquã vel modũ viuendi vt præſeruet ſanitatẽ. Quum igitur dicimus: *Dimitte nobis debita noſtra.* Debemus recogitare omnia ſcelera noſtra, & ea deflere cum perfecta contritione, quæ perfecta nõ eſt, niſi de quocunq; minimo peccato mortali maiorẽ habeamus dolorẽ, quàm de quacunq; aduerſitate temporali, quæ aut nobis acciderit aut accidere poſſit. Et firmũ habeamus propoſitũ velle potius mori quàm Deũ offendere per peccatũ mortale. Conſidera autẽ magnam Dei clementiam, qui vt nobis dimittat noſtra debita, nihil aliud exigit niſi *VT DIMITTAMVS ET NOS DEBITORIBVS NOSTRIS.*] Et verè qui iniurias nõ remittit, & non ſolùm nihil iniuſtè aduerſus proximum agit, ſed etiã iuſtitiæ metas nõ tranſgrediens, in omnibus tamẽ iuſtitiæ rigorẽ exigit, nihil proximo cõdonans de eo, quod etiã iure ſuum eſt, neſcio quomodo ſperare poſſit regnũ Dei: Quia certũ eſt quod nos nõ ſaluamur propter merita noſtra, ſed per ſolã Dei miſericordiã, Ipſe autẽ non miſericordiã, niſi in eos qui miſericordia vtuntur erga proximũ ſuum, præſtat. Beati igitur nos ſi miſericordes fuerimus, quia à Deo miſericordiam conſequemur. Quare videtur mihi expediens, vt quum ad locũ iſtum deuenimus, ſcilicet, *ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*: non ſolùm omnem iniuriam inimicis noſtris hodie dimittamus, ſed tunc etiam pro eis & pro omnibus perſequentibus nos, efficaciſſimè Deum oremus. Reſtat deinde vt rogemus Deum vt præſeruet nos, ne ingrati de prius remiſſis debitis, in alia iterum debita incidamus. Et ideo dicit:

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.] Ita ſcilicet vt vincamur ab ea.

SED LIBERA NOS A MALO.] Id eſt, à dæmone, qui eſt author omniũ tentationum. Et ex textu Græco apertè cognoſcitur, quod in hoc loco per *malũ*, non poſſumus aliud intelligere quã dæmonem. Vt autem efficaciter hoc petamus, debemus conſiderare quanta ſit potẽtia huius noſtri inimici, de qua dicit Iob: Non eſt potentia ſuper terra quæ cõparetur ei. Rurſus: Quanta ſit ſapientia, quia eſt ſummus inter omnes intellectus creatos. Et vltimò: Quanta ſit eius malitia, & quantum ſit eius odium contra nos, ita vt nihil aliud querat, neq; ſitiat, quã noſtram æternam damnationẽ. Quum igitur imaginati fuerimus terribilẽ hanc & ſæuiſſimã beſtiam nobis imminentẽ, vt nos ſecũ rapiat in ignem æternũ, & cognouerimus debilitatẽ virium noſtrarũ, quæ nullo modo ei poſſunt reſiſtere, profectò ſicut parui pueri timẽtes aliquã eis minantẽ, q̃a nihil de viribus ſuis cõfidunt, ſubitò accurrũt ad ſinũ Patris clemẽtis, vt eos defendat. Ita & nos per orationem hanc in amplexus cœleſtis Patris curremus clamantes: Libera nos à malo, Libera nos ab inimicis noſtris, vt liberati de manu inimicorũ noſtrorũ ſeruiamus tibi in ſanctitate & iuſtitia corã te omnibꝰ diebus noſtris.

AMEN.] Nec Græcum, nec Latinum, ſed Hebraicum eſt. Et quandoq; accipitur verbaliter, pro fiat, vt in fine orationis dicemus, Amen, id eſt, fiat nobis Deus quod à te humiliter petimus. Quãdoq; accipitur aduerbialiter, vt Chriſtus ait: Amen amẽ dico vobis, id eſt, firmiter & fideliter. Vnde Auguſtinus ait, Amẽ, id eſt, verè vel fideliter.

TOta autem conſideratio huius orationis reducitur ad conſiderationem crucis Chriſti & mortis noſtrę: Mors enim noſtra oſtendit nos verè hîc eſſe peregrinos. Et mors Chriſti nos Dei fecit filios, vt de terreno patre non cogitãtes, neq; de terrena patria, iure dicamus: Pater noſter qui es in cœlis: Facit & mors noſtra, vt nõ quęramus gloriam noſtram, qui mox erimus puluis & cinis: Et mors Chriſti facit vt gloriam Dei deſideremus, qui pro nobis crucis ignominiam nõ recuſauit. Dicemus igitur: Sanctificetur nomen tuum, quaſi dicamus: Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam: Cogitantes item per mortem omnes homines citò perire optabimus in eis regnare Chriſtum.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE IN ORAtionem dominicam expoſitionis, Finis.

AVREAE ET FAMILIARES EPISTOLAE VIRI OMNIVM MORTALIVM DOCTISSIMI, NOBILISSIMI, ELOQVENTISSIMIQVE DOMINI IOANnis Pici Mirandulæ & Concordiæ Comitis, libro comprehenſæ vno.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI FRANciſco ex fratre nepoti, S. in eo qui eſt vera ſalus.

EPISTOL. I. Conſolatoria & ſuaſoria ſiue exhortatoria.

D*ISCEDENTI* tibi à me plurimas ſtatim ad malum oblatas occaſiones quæ te perturbent, & arrepto benè viuendi propoſito aduerſentur, non eſt fili quòd admireris, ſed neq; quòd doleas, aut expaueſcas. Quantum illud potius eſſet miraculum, ſi tibi vni inter mortales, ſine ſudore via pateret ad cœlum, quaſi nunc pſimum & fallax mundus, & malus dæmon eſſe deſineret, aut quaſi tu in carne adhuc non eſſes, quæ concupiſcit aduerſus ſpiritum, & (niſi ſaluti noſtræ vigiles perſpexerimus) Circeis ebrios poculis in prodigioſas brutorum ſpecies illecebroſa deformat. Sed & gaudendum tibi eſſe affirmat Iacobus ſcribens: Gaudete fratres cùm in tentationes varias incideritis: nec immeritò. Quæ enim ſpes gloriæ, ſi nulla ſit ſpes victoriæ? aut

victoriæ locus quis eſſe pòteſt vbi pugna nō eſt? vocatur ad corònam qui prouocatur
ad pugnam, atq; ad eam præſertim in qua nemo vinci poteſt inuitus: neq; alijs nobis
vt vincamus viribus opus eſt, quàm vt vincere ipſi velimus. Magna Chriſtiani felici-
tas, quando & in eius arbitrio poſita eſt victoria, & omni vincentis voto, omniq; ex-
pectatione maiora futura ſunt præmia. Dic quæſo, fili chariſſime, eſt ne aliquid in hac
vita ex his quorū libido terrenas agitat mentes, pro quo adipiſcendo non multi priùs
ſubeundi labores, multa indigna & miſera toleranda ſint: Benè actum ſecum putat
mercator, ſi poſt decennem nauigationē, poſt mille incommoda, mille vitæ diſcrimi-
na, rem ſibi comparauerit paulò vberiorem. De militia ſæculi nihil eſt quod ad te ſcri-
bam, cuius miſerias ipſa ſatis te docuit & docet experientia. In principum gratia pro-
merenda, in æqualiū amicitijs conciliandis, in honoribus ambiendis, quæ moles mo-
leſtiarum, quantum anxietatis, quantū ſit ſollicitudinis, ex te ego diſcere potius poſ-
ſum quàm te docere, qui meis libris meo ociolo contentus, à pueris vſq; intrà fortu-
nam viuere didici, &(quantum poſſum) apud me habitans, nihil extra meipſum ſuſpi-
to vel ambio: Ergo terrena hæc caduca, incerta, vilia, & cum brutis quoq; nobis com-
munia, ſudantes etiam & anhelantes vix conſequemur, ad cœleſtia atq; diuina quæ
nec oculus vidit, neq; auris audiuit, neq; cor cogitauit, ſomniculoſi & dormientes &
propemodum inuiti à dijs trahemur, quaſi ſine nobis aut Deus regnare aut cœleſtes
illi ciues beati eſſe non poſſint.

Profectò ſi terrena felicitas ocioſis nobis compareretur, poſſet aliquis laborē de-
trectans malle mundo ſeruire quàm Deo: ſed ſi nihil minus quàm in via Dei imò lon-
gè magis in peccatorum via fatigamur (vnde illa vox damnatorum: Laſſati ſumus in
via iniquitatis) non poteſt non extremæ eſſe dementiæ, ibi nolle potius laborare vbi
à labore itur ad mercedem, quàm vbi à labore itur ad ſupplicium. Mitto quanta ſit illa
pax, quantaq; felicitas animi, *Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa*, quæ proculdubio
voluptatibus omnibus quæ poſſideri vel optari poſſint in vita longè præponderat:
Quid enim optabile in voluptatibus mundi, quæ dum quæruntur fatigant, cùm ac-
quiruntur infatuant, cùm amittuntur excruciant: Dubitas fili impiorum mentes per-
petuis curis non agitari: Verbum eſt Dei qui nec falli poteſt nec fallere. Cor impij
quaſi mare feruens quod quieſcere non poteſt: nihil enim illis eſt tutum, nihil paca-
tum, omnia metum, omnia curas intentant, omnia mortem. His ne igitur inuidebi-
mus? hos æmulabimur? & obliti propriæ dignitatis, obliti patriæ, Patriſq; cœleſtis,
horum nos ipſi, cùm liberi ſimus nati, vltrò mancipia faciemus, & vnà cum illis miſe-
rè viuentes, morientes miſerius, miſerrimè tandem æternis ignibus affligamur. *O cæ-
cas hominum mentes, ò pectora cæca*, quis non videat vel luce clarius hæc omnia eſſe ipſa
veritate veriora, nec tamen facimus quæ facienda eſſe cognoſcimus, ſed hæremus
adhuc, nec quicquam cœno cupientes auellere plantam.

Occurrēt tibi fili (ne dubita) in his præſertim locis in quibus habitas, innumera ſin-
gulis horis impedimenta, quæ te propoſito ſanctè beneq; viuendi deterreant, & (niſi
caueas) agant in præceps. Sed inter omnia exitialis illa eſt peſtis, verſari inter eos dies
& noctes, quorū vita non ſolùm omni ex parte illecebra eſt peccati, ſed tota in expu-
gnanda virtute poſita, ſub imperatore diabolo, ſub vexillis mortis, ſub ſtipendijs ge-
hennæ militat aduerſus cœlum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Tu
autem clama cum propheta: *Dirumpamus vincula eorum, & proyciamus à nobis iugum
ipſorum.* Hi *ſunt enim quos tradidit Deus in paſſiones ignominia & in reprobū ſenſum, vt fa-
ciant ea quæ non conueniunt, plenos omni iniquitate, plenos inuidia, homicidijs, contentione,
dolo, malignitate, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorū,
inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, ſine fœdere, ſine miſericordia: Qui cùm iuſtitiam Dei
quotidie videant, non intelligunt tamen: quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte, non ſo-
lùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.* Tu igitur fili, noli illis placere
quibus ipſa diſplicet virtus. Sed illud Apoſtoli tibi ſemper ſit ante oculos: *Oportet Deo
magis placere quàm hominibus:* & illud: *Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.* In-
uadat te ſancta quædam ambitio, & dedigneris eos tibi vitæ eſſe magiſtros, qui te po-
tius præceptore indigeant: longè enim decentius vt ipſi tecum benè viuendo homi-
nes eſſe incipiant, quàm vt tu velis per omiſſionem boni propoſiti cum illis turpiter
obbruteſcere. Tenet me (Deum teſtor) aliquādo extaſis quaſi & ſtupor quidam, cùm

mecum

mecum incipio ſtudia hominum, aut (vt dixerim ſignificantiùs) meras inſanias, neſcio an cogitare potiùs quàm dolere? mirari an deplorare?

Magna enim profectò inſania, Euangelio non credere, cuius veritatē ſanguis martyrum clamat, apoſtolicæ reſonant voces, prodigia probant, ratio cōfirmat, mundus teſtatur, elementa loquuntur, dæmones confitentur: Sed longè maior inſania, ſi de Euangelij veritate non dubitas, viuere tamen quaſi de eius falſitate non dubitares? Nam ſi illa ſunt vera, difficillimū eſſe diuitem ingredi regnum cœlorum, quid cumulandis quotidie diuitijs inhiamus? & ſi illud eſt verū, quærendam gloriam non quæ ex hominibus, ſed quæ ex Deo eſt, cur de iudicijs hominum ſemper pendemus? Deo placere nemo eſt qui curet, & ſi firma in nobis eſt fides, futurum aliquādo, vt Dominus dicat: *Ite maledicti in ignem æternum.* & rurſus: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi.* Cur nihil minus aut timemus quàm gehennam, aut ſperamus quàm regnum Dei? Quid poſſumus aliud dicere quàm multos eſſe nomine Chriſtianos, ſed re pauciſſimos. Tu verò fili contende intrare per anguſtam portam, nec quid multi agant attende, ſed quid agendum, ipſa tibi naturæ lex, ipſa ratio, ipſe Deus oſtendet. Neq; enim aut minor tua erit gloria, ſi felix eris cum paucis, aut leuior pœna, ſi miſer eris cum multis.

Erunt autem duo præcipuè præſentiſſima tibi remedia aduerſus mundum & ſatanam, quibus quaſi duabus alis de lachrymarum valle tolleris in altum: Eleemoſyna ſcilicet, atq; oratio. Quid enim poſſumus ſine auxilio Dei? aut quomodo ille auxiliabitur non inuocatus? Sed & inuocantem te certè non audiet, qui inuocantem priùs pauperem non exaudiſti. Neq; enim decet vt te Deus hominem non contemnat: qui prius homo hominem contempſiſti. Scriptum eſt, *in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis*, & alibi: *Beati miſericordes, quoniam miſericordiam conſequentur.* Cùm autem te ad orationem inuito, non ad eam inuito quæ in multiloquio eſt, ſed quæ in ſecreto mentis receſſu, in penetralibus animi, ipſo affectu, loquitur Deo: & in lucidiſſima contemplationis tenebra mentem Patri non præſentat modò, ſed vnit ineffabilibus quibuſdam modis, quos ſoli norunt experti: nec curo quàm longa ſit oratio tua, ſed quàm efficax, quàm ſit ardens, interrupta potius ſuſpirijs, quàm perpetua quadam ſerie dictionum, numeroq; diffuſa: Si tua tibi ſalus eſt cordi, ſi tutus à diaboli laqueis, à mundi procellis, ab inimicorum inſidijs, ſi Deo gratus, ſi felix tandem eſſe deſideras, fac nulla prætereat dies, qua vel ſemel Deum tuum per orationem non adeas, & proſtratus ante eum humili piæ mentis affectu illud nō de ſummis labris, ſed de imis viſceribus clames cum propheta: *Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris, ſed ſecundum miſericordiam tuam memento mei propter bonitatem tuam Domine.* Suggeret tibi cùm ſpiritus qui interpellat pro nobis, tùm ipſa neceſſitas ſingulis horis, quid petas à Deo tuo, ſuggeret & ſacra lectio, quam vt omiſſis iam fabulis nugiſq; poëtarum ſemper habes in manibus etiam atq; etiam rogo. Nihil Deo gratius, nihil tibi vtilius facere potes, quàm ſi nō ceſſaueris literas ſacras *Nocturna verſare manu, verſare diurna.* Latet enim in illis cœleſtis vis quædā, viua & efficax, quæ legentis animum (ſi modò illas purè humiliterq; tractauerit) in diuinum amorem mirabili quadam poteſtate transformat.

Sed epiſtolæ iam fines exceſſi, trahente me ipſa materia & mira quadam charitate, qua tecū ſemper tùm ex ea præſertim hora ſum proſequutus, qua ſanctiſſimi tui propoſiti factus ſum certior. Illud poſtremò te admonitū velim (de quo hîc etiā cum mecum eras, tecū ſæpè locutus ſum) vt duo hæc nunquam obliuiſcaris, & Filium Dei pro te eſſe mortuū, & te quoq; etiamſi diu vixeris, breui eſſe moriturū. His quaſi geminis ſtimulis, altero quidē timoris, amoris altero, vrge equum tuum per breue ſtadiū momentaneæ vitæ ad præmia felicitatis æternæ, quando nullum alium finem præfinire nobis aut debemus aut poſſumus, quàm vt perpetua vtriuſq; hominis pace, infinito bono ſine fine fruamur. Vale, & Deum time. Ferrariæ, 15. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI Franciſco Pico nepoti, S.

FElix es fili quando non ſolùm id tibi tribuit Deus vt benè viuas, ſed vt benè viuens, à malis tamen ob id maximè, quia benè viuis, interim malè audias: æqua

enim laus à laudatis laudari, & improbari ab improbis. Sed non propterea te felicem appello, quia hęc tibi calumnia glorioſa eſt, ſed quia Dominus Ieſus qui verax, imò ipſa veritas eſt, futuram affirmat mercedem noſtram copioſam in cœlis cùm maledixerint nobis homines, & dixerint omne malum aduerſus nos, mentientes propter eum. Apoſtolica, ſi neſcis, hæc dignitas eſt, dignum haberi qui pro Euangelico nomine ab impijs infameris. Quando Apoſtolos legimus apud Lucam gaudentes à conſpectu abijſſe conſilij, quia digni habiti eſſent, quibus pro nomine Ieſu contumelia irrogaretur: Gaudeamus igitur & nos ſi tanta apud Deum gloria digni ſumus, vt eius gloria in ignominia noſtra manifeſtetur. Et ſi quid à mundo durum patimur ac moleſtum, dulciſſima illa Domini vox nos conſoletur: *Si vos mundus odio habet, ſcitote, quia priorem me vobis odio habuit.* Si mundus illum odio habuit per quem factus eſt mundus, nos viliſſimi homunciones, & ſi flagitia noſtra penſitemus, digniſſimi omnibus vſque adeò probris, ſi quis detrahat, ſi quis maledicat, ægrè feremus, vt ne ille maledicat, malè agere ipſi incipiamus: Excipiamus hæc potius alacres maledicta, & ſi non ea felicitas noſtra eſt, vt pro virtute, pro veritate, quemadmodum olim heroës noſtri, verbera, vincula, carceres, gladios, ſuſtineamus: ſatis nobiſcum benè actum putemus, ſi vel conuitia hominum improborum, detractiones, odia, patiamur: ne omni nobis merendi occaſione ſublata, præmij etiam ſpes reliqua nulla ſit. Si benè viuentem te homines laudent, porrò virtus hæc tua quatenus quidem virtus eſt, ſimilem te Chriſto facit, ſed quatenus laudata eſt, facit diſſimilem: qui præmium ſuæ virtutis ab hominibus mortem crucis accepit, *propter quod & Deus*, vt inquit Apoſtolus, *exaltauit eum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen.* Optabilius igitur crucifigi à mundo vt exalteris à Deo, quàm exaltari à mundo, vt iudiceris à Deo. Ille enim crucifigit ad vitam, hic exaltat ad gloriam: ille exaltat ad caſum, hic iudicat ad gehennam.

Denique ſi tibi mundus applaudit, fieri vix poteſt, vt virtus quæ tota ſurſum erecta ſolum Deum debet habere cui placeat, plaudenti ſe pauliſpet hominum gratiæ non inclinet, & ſi de ſua etiam integritate non perdit, perdit tamen non de præmio, quod cùm in terris incipit perſolui, vbi omnia ſunt exigua, minus erit in cœlo vbi omnia ſunt immenſa. Felices contumeliæ quæ nos tutos reddunt, ne aut Iuſtitiæ flos peſtifero inanis gloriæ flatu marceſcat, aut popularis ramuſculi vano authoramento æternitatis ſtipendia nobis imminuantur. Amplectamur fili has contumelias, & de ſola ignominia crucis Domini fideles ſerui ſanctiſſima ambitione ſuperbiamus. *Prædicamus*, inquit Paulus, *Chriſtum crucifixum, Hebræis quidem ſcandalum, Gentibus ſtultitiam, nobis autem Dei virtutem & ſapientiam. Sapientia iſta mundi ſtultitia eſt apud Deum, & ſtultitia Chriſti illa eſt quæ ſapientiam vincit mundi, per quam placuit Deo ſaluos facere credentes:* ſi inſanos eos eſſe non dubitas, qui virtuti detrahunt tuæ, & Chriſtianam vitam, hoc eſt, ſapientiam inſaniam vocant, cogita quanta tua eſſet inſania, de inſanorum iudicio à rectæ vitæ inſtituto dimoueri, cùm error omnis emendatione tollendus, non imitatione augendus ſit: Hinniant illi, baubentur, allatrent, tu cœptum perge iter intrepidus, & de illorum nequitia atque miſeria (quantùm ipſe debeas Deo perpende) qui ſedentem in vmbra mortis illuminauit, & de illorum cœtu translatum, qui in denſiſſimis tenebris deuij huc illuc ſine duce bacchantur, filijs lucis aſſociauit. Sonet vox illa Domini ſuauiſſima in auribus tuis ſemper, *ſine mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu me ſequere.* Mortui enim ſunt, qui Deo non viuunt, & in hoc temporariæ mortis ſpacio, laborioſiſſimè ſibi æternam mortem acquirunt. A quibus ſi peras quò tendant, quò ſua ſtudia, opera, curas, referant, quem denique finem ſibi præſtituerint, in cuius adeptione felices futuri ſint: aut nihil omnino habebunt quod reſpondeant, aut pugnantia ſecum controuerſaque ſibijpſis verba, velut phanaticorum deliramenta loquentur. Neque enim ſciunt ipſimet quid agant, ſed more eorum qui fluminibus innatant, malè importatæ conſuetudinis vi, quaſi torrentis impetu feruntur, & hinc cæcante eos nequitia, vnde ad malum Satana extimulante ruunt præcipites in omne facinus cæci duces cæcorum, donec improuiſa eos occupet mors, & dicatur eis: *Amice, hac nocte repetent animam tuam à te: hæc autem quæ paraſti cuius erunt?* Tunc his inuident quos deſpexerunt, laudant quos deriſerunt, & imitari eos vellent cùm non poſſunt, quos dum poterant ſequi, perſequi maluerunt.

Obde igitur,fili chariſſime,auribus ceras, & quicquid dixerint, quicquid ſenſerint homines de te pro nihilo habens, ſolum iudicium Dei ſpecta, qui reddet vnicuiq; ſecundùm opera ſua, in reuelatione ſua de cœlo cum angelis virtutis ſuæ, in flammâ ignis faciens vindictam in eos qui non nouerunt Deum, nec paruerunt Euangelio eius. *Qui pœnas*(vt ait Apoſtolus)*dabunt in interitu æternas à facie Domini,& à gloria virtutis eius, cùm venerit glorificari in ſanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.* Scriptum eſt: *Nolite timere qui corpus poſſunt occidere,ſed qui animam poteſt mittere in gehennam.* Quantò minus hi tibi timendi ſunt, qui nec corpori tuo poſſunt nocere, nec animæ, qui ſi nunc tibi detrahunt ex ratione viuenti, nihil detrahent minus ſi relicta virtute vitijs obruatis, non quia illis vitium diſplicet, ſed quia detrahendi vitium illis ſemper placet. Fuge ſi tua ſalus tibi eſt cordi, fuge quantum potes eorum conſuetudinem, & ad teipſum rediens, ſæpe in abſcondito ora clementiſſimum Patrem clamans cum Propheta: *Ad te Domine leuaui animam meam: Deus meus in te confido,non erubeſcam, etiam ſi irrideant me inimici mei: Etenim vniuerſi qui ſperant in te non confundentur: confundantur iniqua agentes ſuperuacuè. Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas doce me: dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus ſaluator meus,& in te ſperabo tota die.* Fac item cogites ſemper inſtantem mortem,& punctum ſcilicet eſſe quod viuimus, & adhuc puncto minus: tùm quàm ſit maius antiquus hoſtis, qui nobis regna mundi promittit, vt nobis regna cœlorum eripiat: quàm falſæ voluptates, quæ ideò nos amplectuntur vt ſtrangulent: quàm doloſi honores, qui nos ſublimant, vt deinde præcipitent: quàm læthales diuitiæ, quæ quantò nos magis paſcunt, tantò magis veneuant: quàm breue, incertum, vmbratile, falſum, imaginarium eſt omne illud, quod hæc omnia ſimul etiam ſi ex voto affluant nobis, præſtare poſſunt: quàm magna his, & promiſſa, & parata ſunt, qui contemptis præſentibus illam ſuſpirant patriam,cuius rex Diuinitas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas: His atq; ſimilibus cogitationibus animum occupa,quæ ſuſcitent dormientem,tepeſcentem accendant, vacillantem confirment, & tendenti ad cœlum diuini amoris alas exhibeant, vt cùm ad nos veneris, quod magno omnes deſiderio expectamus, non ſolùm quem volumus,ſed & qualem volumus te videamus. Vale,& Deum ama, quem timere olim cœpiſti. Bigus te ſalutat. Ferrariæ. 2. Iulij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA IOANNI Franciſco nepoti, S. P.

GRatiſſimæ mihi fuerunt literæ tuæ, non ob id modò quòd iampridem de te nihil audieram, ſed & quòd ea mihi ſignificabant, quibus ſum mirificè delectatus, quando eadem & tibi ſunt grata, & Deo gratiſſima eſſe non dubito. Tu quoque nihil dubites,ſi modò qua cœpiſti via perrexeris, mercedem tuam copioſam in cœlis eſſe futuram. Ego nondum ſatis habeo exploratum eundum Romam mihi ſit nec ne. Et quantum equidem aſſequi poſſum coniectura, futurum potius credo, vt illuc mihi eundum ſit,cauſam noſti.Hoc vbi certum habuero,ſtatim te certiorem reddam, ne ſi huc fortè veneris (quod alioquin ego ſummopere vellem) aut me hîc non inuenias,aut ſtatim deſcendente me in patriam tibi ſit redeundum. Interim domi eſſe poteris, niſi tu quidem aliter ſentias.

Sed & illud memineris habere te vxorem cui non aliter corpus tuum quàm Deo ipſam animam debes. Eſt illius deſiderio aliqua ex parte ſatisfaciendum, cogitandumq; tibi eſt, quid illa ex habitu corporis, ex ætate, aut appetat, aut appetere poſſit, quid ex pudore, ex virtute, non petat? Cur enim pudeat hæc ſcribere, quæ & Paulus ſcribit Apoſtolus? Nulla eſt ferè res in qua te magis ſuſpicer errare poſſe. Et quidem, falluntur noſtri homines plurimum,qui obligatas quidem addictasq; ſibi vxores putant ſuas,ſe vxoribus nihil,ſed poſſe de ſe,quicquid illi cenſuerint,pro arbitrio ſtatuere. Deniq; tuus totus eſſe nõ potes,qui ſemel nuptiarum legibus te ſubijciens vxoris eſſe voluiſti, potes nihilominus totus eſſe Dei, quem & tibi promereris, dum vt legi eius obtemperes,tibijpſi etiã in his quæ ſunt Dei minus obtemperas. Sed de his aliàs tecum coràm etiam ſum locutus.Ego vt primùm aër vernauerit,hoc eſt,inter primos quadrageſimæ dies,cùm me ſcilicet, ex his Græcorum librorũ faſcibus extricauero,

ſtatim Ferrariam veniam. Interim ſacris literis inſta, præcipuæq; euangelicæ lectioni, quæ animum identidem ad Deum adducat, quem inde abducere & mundus & dæmon, ille illecebris, hic fallacijs, dies noctesq; non ceſſant. Vale animæ dimidiũ meæ, & Deum ora pro me. Cùm primum de mea Romam verſus profectione aliquid ſtatuero, te certiorem reddam. Floren. 27. Nouembris. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Philippo Beroaldo, S.

ACcepi abs te, doctiſſime Beroalde, & epiſtolã cùm amabilem, tùm eruditam, & verſus plurimos ipſam etiam dubio procul antiquitatem prouocantes, gratiſſimũ id mihi munus fuit. Quare per te bono in negotio, bonas horas ſum ociatus, & voluptati nulla in re vel iocundius poteram vel honeſtius. Agam verò hominem oppido quàm ingratum ſi tua quæ ſunt optima, remunerari meis vellem quæ ſunt peſſima, & Catullianis ſalibus Suffeni venena permutare. Sum enim in poëmatis illo nihilo melior, niſi hoc præſtem, quòd me Suffenum eſſe agnoſco, & quid manticæ in tergo ſit video. Tu tamen hoc flagitas, vt ſcilicet de noſtris ad te aliquid ſcriptionibus dedam, atq; ita flagitas, vt quaſi poſtules, videarisq; repulſam æquo animo non laturus. Quare tibi vel cum diſpendio ſit qua eſt apud te de me exiſtimatio ſatisfaciendum: habeas igitur duas epiſtolas, alteram ad Laurentium Medicem, alteram ad Hermolaum de genere dicendi philoſophorum. Quibus & verſiculos quoſdam addidi, qui per hos dies etiam agenti alia mihi exciderunt. Tu hæc ita leges, vt memineris in humanioribus his ſtudijs me tumultuaria cura, & ſubciſiuis eſſe temporibus, vt qui philoſophis operã primariam, & vt dicitur, ſerioſas addiderim lucernas. Apud quos vt id profecerim quod tu apud rhetores & poëtas, quos inter (loquor ex animo) non video cur tibi primas, iure non vendices. Politianus tuus eſt, totus amat te, vt qui maximé. De me pollicere tibi nihil non potes quod ego poſſim. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA LAVrentio Medici, S. P. D.

LEgi Laurenti Medices Rhythmos tuos, quos tibi vernaculæ Muſæ per ætatem teneram ſuggeſſerunt, agnoui Muſarum & Gratiarum legitimam fœturam, ætatis teneræ opus non agnoui. Quis enim in tuis Rhythmis & numeroſa verſuum iunctura ſaltantes ad numerũ gratias nõ perſenſerit? Quis in canoro dicendi genere & modulato canentes Muſas non audiat? Quis in lepôre nõ affectato, hilari argutia mellitis ſalibus, aptis illecebris, miro candore, in prudenti diſpoſitione, in grauiſſimis ſenſibus ex penetralibus philoſophiæ erutis, adoleſcentem hominẽ quis agnoſcat? Scio profectò me nõ eſſe in hoc albo, nec eũ qui hunc aſcendam, id eſt, ad iudicium rerum. Sed vellem dici poſſe extra ſuſpicionem adulationis, quod de illis ſentio: dicerẽ profectò non eſſe veterum ſcriptorum, quem in hoc genere dicendi longo interuallo nõ anteceſſeris. Quod ne putes dictum ad gratiam afferam tibi huiuſce ſenſus rationes meas: Sunt apud vos duo præcipuè celebrati poëtæ Florentinæ linguę, Franciſcus Petrarcha, & Dantes Aligerius, de quibus illud in vniuerſum ſim præfatus, eſſe ex eruditis, qui res in Franciſco, verba in Dante deſiderent. In te qui mentem habeat & aures neutrum deſideraturum, in quo non ſit videre, an res oratione, an verba ſententijs magis illuſtrentur. Sed expendamus velut in librili particulatim vniuſcuiuſq; merita.

Franciſcus quidem ſi reuiuiſcat quod attinet ad ſenſus, quis dubitat vltrò herbam tibi daturũ, adeò tu & acutus ſemper grauis & ſubtilis, ille verò de medio plurimùm arripiens ſententias colorat verbis; & quæ ſunt gregaria, egregia facit genere dicendi, in quo videamus quid tibi ille, quid tu illi præſtes, in quibuſdam dulcior apparuit: Sed mihi illius dulcedo, vt ita dixerim, dulciter acida & ſuauiter auſtera. Ille fuſus & æquabiliter deliniens, tu maieſtate & quadam viuaci luce orationis animos perſtringens: In illo ambitioſa & nimia, in te neglecta potius quàm affectata diligentia: Ille tener & mollis, tu maſculus & toroſus: Ille volubilis & canorus, tu preſſus, plenus, firmus & modulatus: Ille fortè lepidior, tu certè amplior & erectior: Ille fucacior, ſed tu neruoſior: In illo eſt quod amputes, in te nihil redundans & nihil curtũ. Sed fortè audacu-

audaculus qui tollendum aliquid de illo dixerim: Ita eſt certè, ita multis videtur quorum iudicio confido. Nam meo nihil cùm ſæpè ſit videre peccantem illum, quod Aſiatici peccabant, id eſt, infercientem verba quaſi rimas expleat, adhibentemq; voces plenas & concinnas, non vt exornent, ſed vt ſubſtineant quaſi tibicines carmen ne claudicet. In te omnia verba non minus in re neceſſaria quàm in ornatu grata, ita vt qui ex te demat, mutilet, qui ex illo tondat & repurget. Quod & ſi demus (quod nunquàm dabo) lepidiora eſſe quæ ille ſcripſit & comptiora tuis, facilè id fuit præſtare hominem cui non eſſet cum ipſis ſenſibus labor & pugna. At tuæ illæ acres, ſubtiles, & (vt vno dixerim verbo) Laurētianæ ſententiæ vix dici poteſt, vt calamiſtros reſpnāt, & iſtos fucos non libenter admitrant, quas ille tranctandas ſi habuiſſet, quem mollem legimus, nitidum, & iucundum, legeremus quidem ſpinoſum, ſquallidum & ingratum, cùm ſit videre illum, quoties aliquid tale aggreditur acutum, implicitum, vel nodoſum, tàm ſtylo cadere quàm ſenſu ſurgit. Cùm verò illam ſuam verborū oſtentat ſupellectilem, ſua vngnenta, cincinnos, & flores, admoneret ſæpè ſi adeſſet Caſtritius, quod admonuit in Gracchо, ne falleremur rotundato ſono, & verſuum curſu: Sed inſpiceremus quidnam ſubeſſet, quæ ſedes, quod firmamentum, quis fundus verbis. Quod ſi facias, illic videas Epicurei quandoq; vacuum, ita aut nullum ſubeſſe ſenſum, aut frigidum & leuem. Qua parte quamuis eſt maxima, etiam illi ſi non præſtes, non video omnino cur præſtet ille tibi dicendi gratia. Cùm & verba apud te eſſe non poſſint illuſtriora, & collocatio illorum ita ſit apta, vt nec cohærere meliùs, ne fluere rotundiùs, nec cadere numeroſiùs vllo modo poſſint.

Sed iam Dantem tecum penſiculemus, de quo fortaſſe plures controuerſiam ſint facturi: ſunt enim multi, qui in ſcriptorum collatione non tàm expendant merita, quàm annos numerent, iubensq; alios vt priſcos legant cum reuerentia, coætaneos ipſi legere non poſſunt ſine inuidia. Primas certè, quod ad ſtylum ſpectat denegaturum tibi neminem puto, ita eſt Dantes nonnunquam horridus, aſper, & ſtrigoſus, vt multùm rudis & impolitus, hoc eius etiam auratij fatentur: Sed in ætatem & ſęculum illud (id quod ſit ita) culpam reijciunt, omnino tu oratione cultior, & non ille grādior. Vt ſenſibus, inquient, grandior & ſublimior. Quæſo quid mirum in philoſophica re illum philoſophari ipſa natura, ad hoc cogente, atq; vltrò ſuppeditante ſententia. Si de Deo, de anima, beatis agitur, affert quæ Thomas, quæ Auguſtinus de his ſcripſerūt, & fuit ille in his tractandis meditandisq; tàm frequens quàm aſſiduus, tū in obeundis maximis negotijs publicis & priuatis. Non fuit tàm præclarè in Dante hoc feciſſe, quàm non feciſſe turpe fuerat. At fuit dubio procul ſummi ingenij opus, quod ipſe præſtas philoſophica facete quæ ſunt amatoria, & quæ ſunt ſua ſeueritate auſterula, ſuperinducta Venere facetè amabilia. Ita in tuis verſibus amantium luſibus philoſophorum ſeria ſunt admixta, vt & illa hinc dignitatē, & hæc illinc hilaritatem gratiamq; luctifecerint, vt ambo hac copula, & retinuerint, quod erat proprium, & mutuò ſe ſibi ita participauerint, vt habeant vtraq; ſingulatim quæ priùs erant ſimul amborum. Sed non eſt hoc tàm admirandum, quàm illud quod me maximè mouit, ita hæc à te inuecta vt non inuecta, ſed de materiæ ipſius, de qua agis, eruta gremio, & ex illa ipſa, vt ita dixerim, te irrigante ſolum efflorеſcere videantur vt appareant natiua, non aduentitia: neceſſaria, non comparata: genuina omnino, non inſititia, hoc eſt, quod admirari ſatis non poſſum, quo mihi videris Dantem exuperaſſe. Nam & ſi ille ſublimis volat, materiæ alis attollitur, vt repugnante illa, & deorſum trahente tolleris in altum alis ingenij, atq; ita tolleris vt à materia non diſcedas, ſed illam tecum ſimul attollas, tantum de ipſa tu quantum de Dante ipſa fuit benè merita.

Iam videre licet quid te inter Franciſcumq; & Dantem interſit, de quibus hoc addiderim: Franciſcum quandoq; non reſpondere pollicitis, habentem quod allectet in prima ſpecie, ſed vlteriùs non ſatisfaciat. Dantem habere quod in occurſu quandoq; offendit, ſed iuuet magis intima peruadentem. Tua nō minus habent in receſſu quod detineat, quàm habeat in prima fronte quod capiat. Adde quòd illi ſuas poëſes in ſeceſſibus, in vmbra, in ſumma ſtudiorum tranquillitate: tu tuas inter tumultus, curiæ ſtrepitus, fori clamores, maximas curas, turbulentiſſimas tempeſtates, occupatiſſimus ceciniſti. Illis erant Muſæ, ordinarium negotium & principale, tibi ludus & à curis quædā relaxatio: Illis ſumma defatigatio, tibi defatigato ocium. Deniq; eò animum

mum remittens pertigiſti, quo illi omnes animi neruos contendentes fortaſſe non pertigerunt.

Sed quid dicam de mea paraphraſi? meam enim cur non appellem? vel huius quæ mea eſt appellationis iure. Demum cur non meam, quam & ſi veneror vt tuam, amo tamen vt meam. Admiror profectò illam, & te in illa, ex qua conijcio quantum ego aberam à vera laude tuorum verſuum, in quibus quæ erant maxima, quæq; maximè illuſtria, quibus ſum noctuinis oculis non introſpexeram, vidi deinde per te reuelata, qui id ſolus & poteras & debebas, debebas tibi & nobis, ne multa & te gloria, & nos voluptate fraudares. Lego (Deum teſtor) maximè Laurenti eam, non tàm ad delectationem, quàm ad doctrinam. Quot enim ibi ex Ariſtotele, auditu ſcilicet phyſico, ex libris de anima, de moribus, de cœlo, ex problematis, quot ex Platonis Prothagora, ex Repub. ex legibus, ex ſympoſio: quæ omnia, quanquam aliàs apud illos legi, lego tamen apud te vt noua, vt meliora & in neſcio quam à te faciem transformata, vt tua videantur eſſe & nō illorum, & legens diſcere mihi aliquid videar. Quod maximo eſt indicio hæc te ſapere non tàm ex commentario quàm ex teipſo. Solent enim plurimi maiore in literis σοφίᾳ quàm opera, cùm quid ſcripturi ſunt, philoſophos habere velut pragmaticos, eis dogmata quædam ſuggerentes quæ ingerāt ſuis libellis, vt videantur philoſophi. Sed facilè hos deprehendas. Nam videas illa, nec rectè diſpoſita, nec cohærentia, & ab ipſis non explicata, ſed implicata. Atq; homines alioquin eloquentes in illis dicendis apparent infantiſſimi. At te quis non videat ea non tenere precatio, ſed vt in quæ ius habeas & poteſtatem pro arbitrio verſare, agere & tractare: hæc tu (proh felix ingenium) in æſtu Reip. in actuoſa vita es aſſecutus, quæ nos philoſophorum non diſcipuli, ſed inquilini in vmbratili vita & ſellularia ſequimur potius quàm conſequamur.

Sed quid dicam de paraphraſeos tuæ ſuauiſſimo ſtylo, is mihi videtur penitùs qui Cæſaris in Romana lingua: Eſt enim oratio non manu facta, non bracteata, non tota, ſed ſuo ingenio erecta, candida, & quadrata: nec temerè excurrens, ſed pedem ſeruans: nec luxurians, nec ieiuna, nec laſciuiens, nec ingrata, dulciter grauis, grauiter amabilis, verba electa & non captata, illuſtria non fucata, neceſſaria non quæſita, non explicātia rem, ſed ipſis oculis ſubijcientia. Prætereo quàm tuæ perſonæ ſemper memineris, quàm ſint vbiq; tuæ illius prudentiæ inſperſa paſſim ſemina, atque veſtigia: hæc ego & cum multis, & alius quiſquā longè potiora. Sed duo præcipua præter hæc vidi, quæ videant fortè non multi quanquàm oculatiores. Primum eſt illud, vt illa ſuas diuitias diſſimulet, vt inuidiam fugiat, flores in ſinu habeat, non oſtentet, non exurgat in plantas, ſed ſubſidat in genua vt minor appareat: Alterum quid ſit non video, neq; enim tàm ſolers, ſed video eſſe neſcio quid, vt dicam ſignatiſſimè, Laurentianum. Quòd ſi quis videat Laurentij dotes, ingenium, præſtantiam, Laurentium totum videat graphicè effigiatum. Sed hæc nimis fortaſſe multa quæ dixi, etiam inuitus ipſa me tranſuerſum, vt dicunt, trahente in verba animi ſententia. Illud non prætèribo inhortari te quantum poſſum opere maximo vt aliquod quandoque à moderanda Republica ociolum ſuffuratus abſoluendæ paraphraſi impartiaris: tibi quidem & linguæ patriæ ad honorem, ciuibus tuis & nobis omnibus futuræ ad vſum & voluptatem. Florentiæ idibus Iulijs. 1484.

IOANNES PICVS MIRANDVLANVS Hermolao Barbaro ſuo, S.

EGo quidem, mi Hermolae, nec poſſum aut tacere quæ de te ſentio, aut non ſentire ea quæ de illo debeatur, in quo omnia veluti ſingula ſumma reperiantur. Sed vtinam eſſet is meæ mentis captus, vt pro meritis tuis de te ſentirem, vtinam ea dicendi vis, vt exprimere aliquando poſſem quod ſemper ſentio: Scio quæ de te concepi infinitum ſubſidere infra faſtigia doctrinæ tuæ. Scias & tu quæcunque loquimur longè eſſe minora ijs quæ cōcipimus, tam deeſſe ſcias animo verba, quàm rebus animus deeſt: & tamen ita me audere credis, vt ſperem poſſe imitari, tua, quorū nec magnitudinem æſtimare poſſum. Admirari te poſſunt omnes, imitari tàm pauci poſſunt, quàm nemo reprehēdere. Et vtinā ea mihi felicitas vt quæ ſcribam, Hermolaum meū

aliqua

aliqua ex parte imaginetur. Ipſe enim vt taceam cætera, ſtylus tuus cui tu adeò parùm faues, mirum quantum me afficit, quantum me delectat, ita eſt doctus, grauis, cōpoſitus, eruditus, excuſſus, ingenioſus. In quo nihil expoſitum, nihil ſit triuiale, ſeu verba ſeu ſententias ſpectes. Legimus ſæpè ego & noſter Politianus quaſcunq; habemus tuas, aut ad alios, aut ad nos epiſtolas, ita ſemper prioribus certant ſequentia, & nouæ fertiliter inter legendum effloreſcunt Gratiæ, vt perpetua quadam acclamatione interſpirandi locum non habeamus. Sed mirum dictum quàm perſuadeas, & legentis animum quocunq; velis impellas. Expertus ſum ego cùm ſemper aliâs tùm hac proxima tua ad me epiſtola, in qua dum Barbaros hos philoſophos inſectaris, quos dicis haberi vulgò ſordidos, rudes, incultos, quos nec vixiſſe viuentes, ne dum extincti viuant: Et ſi nunc viuant, viuere in pœnam & contumeliam. Ita porrò ſum commotus, ita me puduit, piguitq́; ſtudiorum meorum, iam enim ſexennium apud illos verſor, vt non minus me feciſſe velim, quàm in tàm nihil facienda re tàm laborioſè contendiſſe, perdiderim, ego inquam, apud Thomam, Ioannem Scotum, apud Albertum, apud Auerroëm meliores annos, tantas vigilias, quibus potuerim in bonis literis fortaſſe nonnihil eſſe. Cogitabam mecum vt me conſolater, ſi qui ex illis nunc reuiuiſcant, habituri ne quicquam ſint, quo ſuam cauſam argumentoſi alioquin homines, ratione aliqua tueantur: demum ſuccurrit ex ipſis quempiam paulò facundiorem ſuam barbariem quàm poterit minimè barbarè, hunc in modum fortaſſe defenſurum.

Viximus celebres, ô Hermolae, & poſthac viuemus non in ſcholis grammaticorū & pædagogijs, ſed in philoſophorum coronis, in conuentibus ſapientum, vbi non de matre Andromaches, non de Niobes filijs, atq; id genus leuibus nugis, ſed de humanarum diuinarumq́; rerum rationibus agitur & diſputatur. In quibus meditandis, inquirendis & enodandis ita ſubtiles, acuti, acresq́; fuimus, vt anxij quandoq; nimium & moroſi fuiſſe fortè videamur, ſi modò eſſe moroſus quiſquam aut curioſus nimio plus in indaganda veritate poteſt, atq; in his quidem ſi quis nos arguat hebetudinis & tarditatis, age amabo quicunq; is eſt pedem conferat, experiretur habuiſſe barbaros non lingua, ſed in pectore Mercurium, non defuiſſe illis ſapientiam, ſi defuit eloquentia, quam cum ſapientia non coniunxiſſe, tantùm fortaſſe abeſt à culpa, vt coniunxiſſe ſit nephas. Quis enim cincinnos, quis fucum in proba virgine non damnet & deteſtetur? Tanta eſt inter oratoris munus & philoſophi pugnantia vt pugnare magis inuicem non poſſint. Nam quid aliud rhetoris officium quàm mentiri, decipere, circumuenire, præſtigiari? Eſt enim veſtrûm, vt dicitis, poſſe pro arbitrio in candida nigrum vertere, in nigra candidum, poſſe quæcunque vultis tollere, abijcere, amplificare, extenuare, dicendo denum res ipſas magicis quaſi (quòd vos iactatis) viribus eloquentiæ in quam libuerit faciem habitumq́; transformare, vt non qualia ſunt ſuopte ingenio, ſed qualia volueritis, non fiant quidem, ſed cùm non ſint, eſſe tamen audientibus appareant: hoc totum eſt nequicquam aliud quàm merum mendacium, mera impóſtura, merum præſtigium? Cùm à natura rei ſemper vel agendo excedat, vel minuendo deficiat, & fallacem verborum concentum, veluti laruas & ſimulachra prætendens auditorum mentes blandiendo ludificet. Erit ne huic cum philoſopho affinitas, cuius ſtudium omne in cognoſcenda & demonſtranda cæteris veritate verſatur. Adde quòd nobis nulla erit fides, lautitias vocum & veneres affectantibus, quaſi rebus parùm fidentes, nec verò nixi trahere in ſententiam his lenocinijs homines quæramus.

Eſt ob hanc cauſam legere res ſacras ruſticè potiùs quàm eleganter ſcriptas, quòd nihil ſit magis dedecens & noxiū in omni materia in qua de vero cognoſcēdo agitur, quàm vniuerſum iſtud dicendi genus elaboratum. Hoc forenſium eſt quæſtionum, non naturalium atq; cœleſtium. Non eſt eorū qui in Academia, ſed qui in Republica illa verſantur, in qua quæ fiunt, quæq́; dicuntur populari trutina examinantur, apud quam flores fructibus longè præponderant. Nónne ſcis illud: Non omnia omnibus pari filo conueniunt? Eſt elegans res (fatemur hoc) facundia plena illecebræ & voluptatis, ſed in philoſopho nec decora nec grata. Quis mollem inceſſum, argutas manus, ludibundos oculos in hiſtrione & ſaltatore non probet? in ciue, in philoſopho, quis non improbet, arguat, abominetur? Si puellam viderimus moribus lepidā, atq; dicaculā, laudabimus, exoſculabimur: hæc in matrona damnabimus & perſe-

quemur

quemur: Nō ergo nos,ſed illi inepti qui ad pedes Veſtæ agant bacchanalia,qui grauitatem philoſophicarum rerū & caſtitatem ludicris veluti & calamiſtris dehoneſtent,
profectò quod Syneſius de adoleſcēte, de oratione dici commodè poteſt,comatam
orationem ſemper cinœdam. Quare nos noſtram malumus capillis hirtam, globoſam,inexpeditam,quàm cum impuritatis vel nota, vel ſuſpicione bellè comatam.

Et vt nihil ſint reliqua, hoc eſt veriſſimum, nihil eſſe diuerſum magis ab inſtituto
philoſophi quacunq; in re,quàm quòd luxum,aut faſtum aliqua ex parte ſapit. Sicionios calceos habiles aptosq; ad pedem dicebat Socrates, ſed Socrati non conuenire
omnino: non eadem ratio ciuilis habitus & philoſophici, ſicuti neq; menſæ neq; ſermonis. Vtitur his philoſophus duntaxat ad neceſſitatē, vtitur ciuilis homo etiam ad
gratiam. Quam & hic ſi neglexerit non ciuilis, & ille ſi affectauerit, non erit philoſophus. Si poſſet Pythagoras viuere ſine cibo, holeribus etiam parceret: Si ſua ſenſa aſpectu, aut demum minore quàm ſermonis opera explicare,omnino nō loqueretur:
tantum abeſt, vt linguam poliat & exornet: Quod vel ob id cauendum nobis ne illectus cute medicata lector demoretur ad eam,ad medullam & ſanguinem non peruadat, quem ſubeſſe ſæpè ceruſato ori infectum vidimus. Vidimus,inquam,in hiſce omnibus, quibus propterea in vſu venit, cùm nihil ſit intus non inane & vanum, detinere lectorem in prima facie modulatu vario,atq; concentu. Quod ſi fecerit philoſophus,clamabit Muſonius,non philoſophū loqui,ſed tibicinem canere. Non ergo nobis vitio detur id non feciſſe, quod feciſſe vitium erat. Quærimus nos quidnam ſcribamus, non quærimus quomodo, imò quomodo quærimus, vt ſcilicet, ſine pompa
& flore vllo orationis, quam noluimus vt delectabilis, venuſta & faceta ſit, ſed vt vtilis,grauis,& reuerenda, vt maieſtatē potius ex horrore,quàm gratiam ex mollitudine
conſequatur: non expectamus theatri plauſum, quòd aures demulſerit æquabilis
clauſula vel numeroſa, quòd hoc ſit falſum, illud ſit lepidum: ſed expectamus paucorum potius præ admiratione ſilentium, introſpicientium penitiùs aliquid, aut de naturæ adytis erutum, aut de cœli aula ad homines adductum: tum vel aliquid ita argutum vt defendendi, ità defenſum vt arguendi non ſit locus.

Admirentur præterea nos ſagaces in inquirendo, circumſpectos in explorando,
ſubtiles in contemplando,in iudicando graues, implicitos in vinciendo, faciles in enodando. Admirentur in nobis breuitatem ſtyli,fœtam rerum multarum atque magnarum, ſub expoſitis verbis remotiſſimas ſententias plenas quæſtionum, plenas ſolutionum. Quàm apti ſumus,quàm benè inſtructi, ambiguitates tollere, ſcrupos diluere,inuoluta euoluere,flexanimis ſyllogiſmis & infirmare falſa, & vera confirmare.
His titulis, ô Hermolae,vindicauimus huc vſq; & vindicaturos poſt hac ab obliuione
memoriam noſtram non dubitamus,quòd ſi vulgo, vt dicis,habemur ſordidi, rudes,
inculti, hoc nobis ad gloriam eſt, non ad contumeliam, vulgo non ſcripſimus, ſed tibi, & tui ſimilibus. Nec aliter quàm priſci ſuis ænigmatis & fabularum inuolucris arcebant idiotas homines à myſterijs, & nos conſueuimus abſterrere illos à noſtris dapibus,quas non polluere non poſſent, amariori paulum cortice verborum. Solent &
qui theſauros occultare volunt,ſi non datur ſeponere,quiſquilijs integere vel ruderibus, vt prætereuntes non deprehendant niſi quos ipſi dignos eo munere iudicauerint. Simile philoſophorum ſtudium celare res ſuas populum, à quo cùm non probari modò,ſed nec intelligi illos deceat, nō poteſt non dedecere habere aliquid quæ
ipſi ſcribunt, theatrale, plauſibile, populare, quod demum multitudinis iudicio accommodare ſe videatur.

Sed vis effingam ideam ſermonis noſtri. Ea eſt ipſiſſima quæ Silenorum noſtri Alcibiadis,erant enim horum ſimulachra hiſpido ore,tetro,& aſpernabili,ſed intus plena gemmarum, ſupellectilis raræ & precioſæ. Ita extrinſecus ſi aſpexeris, feram videas,ſi introſpexeris,numen cognoſcas. At,inquies,non ferunt aures,nunc aſperam,
nunc hiulcam, ſemper inconſonā texturam. Non ferunt barbara nomina ipſo etiam
penè timenda ſono: ô delicate cùm accedis choraulas & citharœdos pone te in auribus, cùm verò philoſophos auoca à ſenſibus, redeas ad teipſum in animi penetralia
mentisq; ſeceſſus, aſſume illas Thianei aures, quibus cum omnino non erat in corpore non terreſtrem Marſiam, ſed Apollinem cœleſtem diuina cithara vniuerſi melos ineffabilibus temperātem modis, exaudiebat: his auribus philoſophorum verba

ſi deli-

ſi delibaueris, mellea tibi ad Neſtoris inuidiam eſſe videbuntur. Sed hæc ſinamus nimio plus aſſurgentia. Profectò faſtidiore in philoſopho ſubriliſſimè diſputante minus concinnam eloqnutionem, non tàm delicati ſtomachi eſt quàm inſolentis. Neq; eſt aliter, ac ſi quem in Socrare de moribus docēre offendat, aur laxus calceus, aut toga diſſidens, & ſectum pranè ſtomachetur ob vnguem. Non deſiderat Tullius eloqnentiam in philoſopho, ſed vt rebus & doctrina ſatisfacit. Sciebat tàm prudèns quàm eruditus homo noſtrûm eſſe componere mentem potiùs quàm dictionem, curare ne quid aberret ratio, non oratio. Attinere ad nos ἐν διαθέτῳ λόγῳ non attinere τῷ ἐν προφορᾷ: laudabile in nobis habere Muſas in animo & non in labris: nequid in illo vel per iram ſonet aſperius, vel per libidinem eneruatius, deniq; ne qua ſit diſcors à genuina ipſa, qua tēperatus eſt modulabiliter, harmonia. Quam Plato cùm intelligeret theatrali iſta & poëtarum ſæpè corrumpi à Republica ſua, poëtas omnes eliminauit, gubernandam autem philoſophis reliquit, mox certè ſi per laſciuiam differendi poëtas fuerint imirari, exilio condemnandis.

At inſtabit Lucretius, & ſi non egeant per ſe philoſophiæ commentationes ámœnitate dicendi, per eius tamen adhibitionem diſſimulandam eſſe ipſarum rerum auſteritatem. Sicut abſynthia per ſe pellnnt morbos, melle tamen illiniuntur, vt puerorum ætas improuida ludificetur: hoc fortè tibi faciendum erat, ô Lucreti. Si pueris ſcribebas tua, ſi vulgo, faciendum vtique tibi, qui non abſynthia modò, ſed meraciſſima toxica propinares: Sed longè alia nobis habenda ratiò, qui vulgus, vt antè diximus, non allectare quærimus, ſed abſterrere, nec tetra abſynthia, ſed nectar propinamus. Sed contendet Lactanrius ſatis conſtare in auditorum animos vel ſeniorum influere porentiùs veritatem & vi ſua inſtructam, & luce orationis ornatam. Si fuiſſes, ô Firmiane, tàm frequens in ſacris literis, quàm in fictis litibus fuiſti, & hoc non dixiſſes, & noſtra non minus bene fortaſſe confirmaſſes, quàm deſtruxeras aliena: Dic quæſo quid monet fortius & perſuadet qnàm ſacrarum lectio literarum, non mouent, non perſuadent, ſed cogunr, agitant, vim inferunt: legis rudia verba & agreſtia, ſed viua, ſed animata, flammea, aculeata, ad imum ſpiritum penetrantia, hominem totum poreſtate mirabili transformantia. Periclis orationibus elaboratis & luculentis nihil ſe commoueri, inquit Alcibiades, ſed Socratis verbis nudis & ſimplicibus. Addit etiam ſi ſint inepta, rapi in furorem, extra ſe poni & velit nolit, faciendum ei, quod ille præceperat: Sed quid perdo verba in re conceſſa. Si non deſipit auditor à fucato ſermone, quid ſperat aliud quàm inſidias? Tribus maximè perſnadetur, vita dicentis, veritate rei, ſobrietate orationis: hæc ſunt, Lactanti, quæ philoſopho fidem conciliabunt, ſi bonus fuerit, ſi veridicus, ſi id genus dicendi appetens, quod nō ex amœnis Muſarum ſyluis, ſed ex horrendo fluxerit antro, in quo dixit Heraclitus latitare veritatem.

At dicet quiſpiam: Age, amice, examinemus hæc de poſita contentione. Reuerendum quiddam atque diuinum per ſe eſt ſapientia, nec exotico quoquam eget ornatu: Sed quæ inuidia & hunc accedere? quis negat quæ per ſe dicenr, ſi adornentur fieri decentiora: Ego, amice, hoc in pleriſq; nego, adeò multa ſunt quorum ſplendorem ſi quid adiunxeris, elimines & non illuſtres: ita ſunt ſcilicet, in ſua natura optimo ſtatu, vt demutari ab illo niſi in peius non poſſint: Marmorea domus picturam non recipit, ſi opus albarium ſuperinduxeris, demas de dignitate, de pulchritudine. Non aliter & ſapientia, & quæ tractantur à philoſophis, tectorio non clareſcunt, ſed offuſcantur. Quid plura? Nónne vulgatum, bonas formas ceruſſa deueuuſtari? In vniuerſum quicquid pulchri ſuperimponas, celat, quod inuenit, quod affert ſecum, illud oſtentat. Quare ſi quod prius fuerar, adnentitio præſtat, iacturam fecerit illud quicquid eſt, non lucrum, ob eam cauſam nudam ſe præbet philoſophia, vndiq; conſpicuam, tota ſub oculos, ſub iudicium venire geſtit, ſcit ſe habere vnde tota vndiq; placeat. Quantum de ea velles, tantum de forma velles, tantum de laude minuas, ſinceram & impermixtam ſe haberi vult: quicquid admiſceas, infeceris, adulteraueris, aliam feceris, ſtat puncto inſectili & indiuiduo: Quapropter nec ludendum tropis, nec verbis, aut nimis luxuriandum, aut translatis laſciuiendum, aut factitijs audendum in re tàm ſeria, tanti diſcriminis, in qua demere, addere, demutare aliquid ſit flagitium.

At, inquies, age damus hoc vobis vt non ſit veſtrûm ornatè loqui, ſed veſtrûm eſt certè, quod nec præſtatis, vt Latinè ſaltem, vt ſi non floridis, ſuis tamen verbis res ex-

plicetis,non exigo à vobis orationem comptam, ſed noló ſordidam,nolo vnguentatam,ſed nechircoſam, non ſit lecta, ſed neglecta,non quærimus vt delectet,ſed querimur quòd offendat. Bene habet,Iam ſcilicet ad nos deficis,ſed amabò incognoſcamus quid iſthæc ſit Latinitas, quā ſolam dicitis debere philoſophos & non perſoluere. Si dicendo incurrat exempli cauſa à ſole hominem produci,cauſari hominem noſtrates dicent. Clamabis actutùm hoc non eſt Latinum, huc vſque verè,non eſt Romanè dictum: hoc verò veriùs, igitur non rectè: peccat argumentum: Dicet Arabs eandem rem, dicet Aegyptius,non dicent Latinè,ſed tamen rectè. Aut enim nomina rerum arbitrio conſtant,aut natura. Si fortuito poſitu, vt ſcilicet communione hominum in eandem ſententiam conueniente, quo ſanxerint vnumquodque nomine appellari,ita apud eos rectè appelletur. Quid prohibet hoſce philoſophos quos nuncuparis barbaros,conſpiraſſe in vnam dicendi normam, apud eos nō ſecus ſanctam, ac habeantur apud vos Romana, illam cur rectam non appelleris,appelletis veſtram, nulla eſt ratio. Si hæc impoſitio nominum tota eſt arbitraria, quod ſi dignari illam Romani nominis appellatione non vultis, Gallicam vocetis, Britānicam,Hiſpanam, vel quod vulgares dicere ſolent Pariſienſem. Cùm ad vos loquentur, continget eos pleraque rideri, pleraque non intelligi: idem accidet vobis apud eos loquentibus Ἀνάχαρσις παρὰ Ἀθηναίοις σολοικίζει, Ἀθηναῖοι δὲ παρὰ Σκύθαις. id eſt, Anacharſis apud Athenienſes apud Scythas. Quòd ſi nominum rectitudo pendet ex natura rerum,debemus ne rhetores an philoſophos qui rerum omnium naturam ſoli perſpectam habent & exploratam de hac rectitudine conſulere? fortè quæ aures reſpuunt,vtpote aſperula,acceptat ratio, vtpote rebus cognatiora.

Sed quid oportuit nouare eos linguam & ſi nati erant inter Latinos non Latinè loqui: Non poterant illi, ô Hermolae, dum legebant in cœlo fatorum leges, & ordinem vniuerſi,legebant in elementis naſcendi vices & obeundi,ſimplicium vires,mixtorum temperaturas? non poterant,inquam,eodem tempore in Cicerone,in Plinio, in Apuleio,Romanæ linguæ proprietates, leges, obſeruantias annotare, quærebant quid abhorrens,quid receptum in natura,quid à Romanis interea, non curabant.

Verùm enimuerò iam te loco meliore ſtatuo, do tibi eloquentiam & ſapientiam mutuo nexu inuicem conſpiraſſe. Abiunxerunt philoſophi ſapientiam ab eloquentia,abiunxerunt hiſtorici,rhetores,poëtæ (quod defler Philoſtratus),eloquentiam à ſapientia, hos tu victores celebri fama minimè dubitas, illos non niſi in pœnam & contumeliam, vide quid agas. Indiſertam manult Cicero prudentiam quàm ſtultam loquacitatē. Non quærimus in pecunia, quæ moneta percuſſa ſit,ſed qua materia conſtet. Nec eſt qui purum aurū non malit habere ſub nota Teutonum, quàm ſub Romano ſymbolo factitium. Peccant qui diſſidium cordis & linguæ faciunt, ſed qui excordes toti ſunt lingua,nónne ſunt mera, vt Cato ait,mortuaria glorioſa? Viuere ſine lingua poſſumus, fortè non commodè,ſed ſine corde nullo modo poſſumus. Non eſt humanus,qui ſit inſolens politioris literaturæ: Non eſt homo qui ſit expers philoſophiæ. Prodeſſe poteſt infantiſſima ſapientia,inſipiens eloquentia (vti gladius in furentis manu) non obeſſe maximè non poteſt.

Ergo,inquies,& ſtatuæ nō à figura, ſed à materia commendantur,& ſi Cherilus eadem quæ Homerus, & de eiſdem Mæuius ac Virgilius ceciniſſent, futurum erat, vt æquè illi atque iſti inter poëtas reciperentur. Nónne vides diſparilitatem ſimilitudinis. Illud & nos aſſeueramus à ſpecie rem æſtimari, non ex ſubiecto. Eſt enim à ſpecie res id quod eſt: Sed alia ſpecie quiſpiam inter philoſophos,alia inter poëtas recipiendus. Scribat Lucretius de natura, de Deo,de prouidentia,ſcribat de eiſdem ex noſtris quiſpiam, ſcribat Ioannes Scotus & quidem carmine vt ſit ineptior: dicet Lucretius rerum principia atomos & vacuum, Deum corporeum, rerum noſtrarum inſcium, temerè omnium fortuito occurſu corpuſculorum ferri, ſed hæc Latinè dicet & eleganter: Dicet Ioannes, quæ natura conſtant ſua materia ſpecieque conſtitui, eſſe Deum ſeparatam mentem, cognoſcentem omnia, omnibus conſulentem: Nec propterea quod vniuerſa etiam infima videat ac moderetur, è ſua pace minimum dimoueri: Sed quod dici ſolet κατ ἄνω μὴ καθῆσθαι. At dicet inſulsè, ruditer, non Latinis verbis: Quæſo quis in dubium reuocet vter poëta melior, vter philoſophus. Extra omnem eſt controuerſiam tàm rectiùs Scotum philoſophari, quàm ille loquitur ornatiús. Sed vide

quid

quid differant,huic os inſipidum,illi mens decipiens, hic grammaticorum(ne poëtarum dicam) decreta neſcit, ille Dei atque naturæ: hic infantiſſimus dicendo, ſentit ea, quæ laudari dicendo ſatis non poſſunt, ille fando eloquentiſſimus eloquitur nefanda.

Hæc illi fortaſſe afferent, Hermolae chariſſime,in defenſionem ſuæ barbariæ, aut quæ ſunt ſubtilitate multò fortaſſe meliora: Quorum ſenrentiæ nec ego planè accedo nec ingenuo cuiquam & liberali accedendum puro. Sed exercui me libenter in hac mareria tanquàm infami, vt qui quartanam laudant, cùm vr ingenium periclirarer, tum hoc conſilio, vt veluti Glauco ille apud Plaronem iniuſtitiam laudat non ex iudicio, ſed vt ad laudes iuſtitiæ Socratem extimulet:ita ego & eloquentiæ cauſam à te agi audiam in eam licentiùs repugnante pauliſper ſenſu arque natura inuectus ſum, quam ſi vel negligendam vel poſthabendam barbaris exiſtimarem,non ab illis ad eam quod nuper feci, ad Græcas literas, ad tuum nunquàm ſatis laudatum Themiſtium penè totus defeciſſem. Quamuis dicam liberè quod ſentio, mouent mihi ſtomachum Grammatiſtæ quidam, qui cùm duas tenuerint vocabulorum origines, ita ſe oſtentant, ita venditant, ita circumferunt iactabundi, vt præ ſeipſis pto nihilo habendos philoſophos arbitrentur. Nolumus, inquiunt, haſce veſtras philoſophias:& quid mirum? nec Phalernum canes. Sed nos hac fini epiſtolam claudamus. Si decus aliquod nomenque ſibi promeruerunt Barbari illi ſola rerum cognitione, non eſſe facile dictu:quem locum, quid laudum tu ibi vendices,qui ſis inter philoſophos eloquentiſſimus, inter eloquentes, vt dicam Græcè φιλοσοφώτατος. Florent. 3. nonas Iunias. 1485.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, FRATRI BAPTIſtæ Mantuano,ordinis Carmelitarum, Poëta, Philoſopho & Theologo inſigni,&c, Filius Ioannes Mirand. S.

SAlue, Pater dilectiſſime: de Appollonio Thianeo nihil ſentio magis quàm quod tu ſentis, ſuper qua re ſcribam ad te plura, cùm erit ocium, & quæ tibi erunt fortaſſe non ingrara. De diuerſitate translationis noſtræ à litera Hebraica in 3. capite libri Geneſeos vbi de Eua agitur & ſerpēte,ſic equidem cenſeo, eſt in Hebræo: Quemadmodum ſcribis ipſum conreret caput tuum, referturque ad ſemen Euæ de quo dixerat, *inimicitias ponam inter ſemen tuum & ſemen illius*: ſeptuaginta verò & Hieronymus tranſtulerunt, ipſa conteret, capur tuum, vtrobique autem idem ſenſus. Nam quod dicitur *ipſe conteret*, non tàm ipſam Euæ perſonam, quàm Euæ poſteritatem reſpicit, cùm id dicatur factura, quod in ſemine ſuo factura eſt. Sed cur maluerint ipſa vertere quàm ipſum. Hoc fuiſſe arbitror in cauſa, vt ſignificarent, cùm ex Eua non fœminæ ſolùm,ſed mares eſſent propagandi, quod de ſemine dicebatur, ad fœmineum ſolum ſemen referendum. Hæc ſunt quæ ſuper hac re in præſentia in mentem veniunt. Concordiam Platonis & Ariſtotelis aſſiduè molior. Do illi quotidie iuſtum matutinum, poſt meridianas horas, amicis, valetudini, interdum poëtis & oraroribus, & ſi qua ſunt ſtudia operæ leuioris, noctem ſibi cum ſomno ſacræ literæ partiuntur. Tu fac quæſo ne tua diutiùs deſiderem. Saluta Beroaldum, Politianus tuus eſt totus. Vale,& Deum ora pro me. Florent. die 20. Martij. 1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Alto Manutio, S.

MItto Homerum quem deſiderabas, ſeriùs tamen quàm & tu voluiſti & ego debebam. Ita, mi Alre, diſtringor occupatione vt neq; interſpirandi ſit locus. Addixi me (quod & tu noſti) iam dudum literis in famulatum. Illæ pro ſuo imperio, ita ſeuerè legendi, dictandi exigunt penſum, vt vix valetudinem redimam. Tu quod te ſcribis facturum, accinge ad philoſophiam, ſed hac lege vt memineris nullam eſſe philoſophiam, quæ à myſteriorum veritate nos auocet: philoſophia veritatem quærit, Theologia inuenit, religio poſſidet. Vale, Florent. die 11. Februar. 1490. anno gratiæ.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HERMOLAO *Barbaro Patriarchæ Aquil. S.*

AVdio te Patriarcham Aquilienſem electum. Gratulor illis hominibus paſtorem optimum, toti eccleſiæ militem ſtrenuiſſimum, tibi tuæ virtutis illuſtrandæ amplificandæq́; occaſionem datam. Tria ferè viuendi genera: Ciuile, contemplatiuum, religioſum. In illo prudentiam, in ſecundo doctrinam, in tertio quaſi faſtigio totius vitæ, præter duo illa, etiam ſanctitatem exigimus. Te antehac & tua ciuitas in Repub. gerenda, magniſque eorum tractandis rebus diligentiſſimum, prudentiſſimumque, ſunt experti, & ſtudioſi omnes quaſi patronum ac vindicem bonarum artium amant, & admirantur. Quod erat reliquum hoc te facturum & proculdubio ſcimus, ita ſeriò gaudemus, vt ſcilicet, non minus tibi in poſterum eccleſia debeat quàm & tua ciuitas, & literæ hactenus debuerunt.

IOANNES PICVS MIRANDVLA *Hermolao ſuo, S.*

QVid eſſe hoc dicam, mi Hermolae, quod me quotidie nouis oneras officijs, quaſi tu mihi aliquid debeas, cui ego iamptidem omnia debeo. Venit ſuperioribus diebus huc Antonius frater in patriam ſe recipiens, rogo quid Hermolaus agit; Hoc, inquit, ille agit, te amat, laudat, in cœlum fert, apud me, apud alios, apud ipſum Pontificem, atque hoc ita aſſiduè, ita validè agit, quaſi nihil habeat prætereà quod agat. Scribunt item ad me aliquando quos iſtic habeo amici, vnus præcipuè Coſmus Pactius, vir (vt ſemel laudes eius complectar) dignus, quem tu vnicè ames: is verò quoties ſcribit, toties de tuis in me officijs ſcribit, de amore, de mira quadam animi propenſione, vt ſentias, vt loquaris de me ſemper honorificentiſſimè: ô inauditam hanc tuam humanitatem, qui nunquàm ſatis tibi eſſe in homines dictionis putas, & ſi talis erga me es, quo me facias magis tuum magisq́, obliges, actum, vt dicunt, agis, aut plus debere, aut amare magis non poſſum: Sed ita homo es, alios omnes prudentia, moribus, doctrina, humanitate etiam teipſum vincis. Vale, & me iam quæſo lauda modicè, dum tamen ames immodicè. Salutat te Politianus, in te amando & laudando ſemper verus, ſemper immodicus. Florent. die vltimo Iulij. 1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA *Hieronymo, S.*

NIſi Angelus noſter ad te ſcriberet, ego plura ad te ſcripſiſſem, ſed nolo picas meas illius muſis obſtrepere, & voluptatem tuam importunus ego inturbare. Quod ſi beneficium intulit, qui abſtinuit iniuria quam inferre potuit, hanc literarum breuitatem non potes mihi pro beneficio non imputare, quod eris pulcherrimè remuneratus, ſi pro breuiſſimis longiſſimas mihi ipſe reddideris. Nihil enim nobis tuis literis gratius, quibus quæſo ne me defraudes, alioquin ſi ſilueris, par pari reponam. Namque ego tunc maximè non ſilebo, ſic enim te perbellè retaliauerim. Vale, & Hermolaum noſtrum delicias Romanæ linguæ meo nomine plurimùm ſalutato.

IOANNES PICVS MIRANDVLA IOANNI *Franciſco Pico nepoti, S.*

QVod hactenus tuis literis non reſponderim hoc fuit in cauſa: inciderunt in manus meas libri quidam Hebraici, in quibus iam perpetuam hebdomadam aſſiduus fui dies & noctes, ita vt penè me exoculauerint. Eſt enim hinc ad 20. dies diſceſſurus, qui huc libros attulit, Siculus quidam Hebræus, quare dum me ab illis extricauerim, ne literam quidem à me expectes: neque enim poſſum momentum ab illis diſcedere, ne fortè illi diſcedant priuſquàm ego eos omnes excuſſerim. Cùm ab hac cura liber fuero, obruam te literis, quanquàm ſcis animum me habere occupatiſſimum. Si quid autem tu vnquàm mea cauſa es facturus, da operam qua ratione potes ne meum iſtuc aduentum Barri princeps deſideret: ſtudia enim omnia interturbarem mea, quibus noſti tu quàm ſim deditus, quanquàm nihil præter ea curem.

curem. Haud ſatis autem mihi conſtat vtrum mihi moleſtius illi, an mihi diſplicere. Vale, & Deum time, & te quotidie cogita eſſe moriturum. Ferrariæ 30. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA MARSIlio Ficino, S.

QVi ab amicis quod cupiunt, pluribus contendunt, iniuriam faciunt amicitiæ, quaſi ipſa non poſſit quod poteſt illecebra orationis. Quare agam tecum ſimpliciter, vt ea exigit quæ mihi tecum iampridem intercedit beneuolentia, eſt hoc tempore ad mea ſtudia plurimum neceſſarius Iamblicus Platonicus, hunc ſi ad me miſeris, perpetuò me tibi officio deuinxeris: erit hic ad dies viginti, aut ſummum ad menſem, pòſt illicò per tabellarium remittetur. Tu interim & bibliotheca mea & rebus omnibus vtere atque tuis. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANGElo Politiano, S.

NEc vrbaniùs vnquam, nec hilatiùs acceptos ſe amores mei prædicant, quàm his proximis diebus apud te, & quòd amicè quidem confoſſi ſunt cùm ſibi gratulantur maximè, tùm tibi plurimùm debent. Quis enim nolit ab iſto enſe moti, dolent tamen indulgentiùs id factum eſſe quàm oportebat, atq; in eo ſunt, vt dubitent amore ipſo in amores te cæcutientem factum meos. Ac ita demum dubitant, vt iudicio tuo alioqnin grauiſſimo, in ſua cauſa haud ſatis confidant. Confidunt tamen & iam ſeſe vinculis aſſerunt, domi eſſe neſciunt, libertatem & publicum ſecurè poſtulant. Sed quid de Epicteti tui feſtiuitate dicam: ô rem iocoſam & riſu dignam Catoniano, vix erat in limine cùm pandens ſinus, en inquit obelos, en ſagittas, ſi neſcitis Græcè, en me ſi ex veſtris quiſquam audax fuerit paratum referire. Quis cachinnis temperaſſet, cùm Stoicus homo tam lepidè iocaretur, abſtinuimus profectò telis, & quòd interminatus erat repoſiturum ſeſe iniuriam, & quòd ita cutis occaluerat, vt tam leues ictus non admitteret. Qua igitur veneratione debuimus, ſenem excepimus.

Qui (vt demum apud nos conſedit) philoſophari cœpit de moribus, & id quidem Latinè, non tam ob id quòd apud Latinos erat, (nam erant in eo conſeſſu, qui Græca nouerant) quàm quòd Latinè ipſe beneficio tuo luculentiùs ſaperet. Sed nec operam perdidit, quandoquidem non priùs loqui deſijt, quàm nos ex Peripateticis Stoicos fecerit. Et ἀπάθειαν illam omnes approbauerimus, iam videre ſit paulò antè delicatos homines iam factos omnium tolerantiſſimos, qui laceſſiri quidem poſſumus ab alijs, lædi à nobis tantùm, qui fato reluctemur nunquàm, & quæ noſtra non ſunt ſic fieri demum velimus, vt Deus vult, & eos nec culpemus vnquàm, nec accuſemus, nihil doleamus, nihil expoſtulemus, ſeruire, vinci, neſciamus. Re non oratione philoſophemur, & qui nouitij ſumus, nos ipſos vt aduerſarios obſeruemus: Aliorum de nobis opinionem atque id generis alia quæ externa ſunt, negligamus potius quàm reijciamus: Ad diem curemus vt hoſpitium viatores, habeamus ea denique, non habeamus. Silentium amemus, ne quicquam euomatur non concoctum: Et nobis alij rarò & nos alijs nunquam riſum pariamus: Et vt vno complectar verbo Epictetum totum, & ſuſtinere aduerſa & abſtinere voluptatibus abundè didicerimus, vide quàm ſingulatim ad Epictetum tuum effinxerimus vitam noſtram, vide quàm & citò ne hac quoque parte Stoici non eſſemus, qui nos admonitos volunt tamdiu deficere hominem, quamdiu non proficit. Id quod quanquam in cæteris admiratus ſum, in me tamen vno vel maximè: Qui cùm ſemper in Lycęo vel Academia nunquam in porticu ſim verſatus, ita victus ſum oratione ſenis, vt in eius ſententiam non pedibus modò, ſed manibus quoque & toto corpore diſceſſerim. Indicem Græcorum librorum, qui mecum hîc diuerſantur cum Manuelis epiſtola, quod tuæ literæ poſtulant, ad te mitto. Indicem tuorum itidem deſidero. Laurentio iuniori meo nomine ſalutem dicito, ad quem ſcripturus eram, ſed pudor deterruit, ne videar hominem literis compellare. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Thomæ Medio, S.

QVod fabellam tuam & eam feſtiuam quidem atque concinnam meo nomini nuncupaueris, indicio mihi fuit,& doctrinæ tuæ & ſingularis in me ben euolentiæ, grauis vtraque cauſa quæ me ad te amandum vrgeat & impellat; vt ta neſcio magis: vt enim in amore (quod in prouerbio eſt) mutuum non reddidiſſe flagitium eſt, ita laudatiſſimum hominem, & ſi non prouoceris, non amaſſe, aut ruſtici eſt ingenij, aut ſanè improbi. Vide igitur quàm me geminis (vt aiunt) funibus ad amicitiam non vocas modò, ſed trahis, quando nec in ea eſt fabella quicquam, quod doctrinam, quod ingenium non oleat. Nec de me benè mereri magis præclarè poteras, quàm egregiæ fabellæ dicatura meo nomini, tam amicè, tàm liberaliter conſulere, cuius argumentum tantum abeſt, vt vel negligam, vel accuſem, vt etiam ſummopere probem. Mea enim ſemper fuit ſententia, cui neque ex doctis quenquam reclamaturum puto, acrioris eſſe ingenij ioculatia hæc & fabellas ſcribere, modò id (quod præſtitiſti ipſe quàm cumulatiſſimè) eruditè & eleganter fiat, quàm de grauiſſimis rebus vel ornatè diſſeruiſſe. Quippe cùm operoſiùs longè ex limo quàm ex ære, auro vel decoram effinxiſſe ſtatuam arbitremur, cur non itidem erit de humili quàm de ſublimi materia inſigne aliquid dictitaſſe, & pluris certe negocij, & idcircò etiam laudabilius: illorum operi argumenti dignitas lenocinatur. Hi quicquid dignum afferunt, id totum de ſcriptoris penu depromitur, nihil ipſa materia, velut aſymbola conferente. Illis natura ſedulò opitulatur, hi aduerſus naturam certè contendunt.

Quod & ſi ita ſit, non ibo tamen inficias inter has quas dixi humiliores materias, alijs alias mirum in modum præſtare, & eſſe etiam id generis nonnullas ita iacentes, ita inſipidas, vt nulla vi aut maieſtate verborum attolli ſatis & ſcitè condiri poſſint: Quod vitij his nunquam ineſſe poteſt, quæ venuſta iocorum vrbanitate reſarciuntur. At verò ſummis ſubſellis conſtituendas eas duco, quæ cum ſalium lepôre admixtum habent ætatum, perſonarumque graphicam exſcriptionem, quòd & habent ea omnia, quæ comicorum ſunt, & tu in ea, quam ad me dediſti, fabella pulcherrimè imitatus es. Quantum ibi argutiarum? quæ ſalium opportuna, & ingenioſa permixtio? Vt delectat, vt lepida, vt abſoluta eſt vndique, & ſi qua materiæ humilitate ſordidiuſcula & debilior apparuerit, orationis luce & dignitate ſeipſam erigens, & niro rem ac neruos aſſumens: ea eſt profectò (vt paucis dicam) quæ ſe à literatiſſimo homine profectam liquido demonſtret. Verùm inter cætera omnia illa mihi præcipuè cordi eſt, morum, ætatum, perſonarumq́; exquiſita & commoda notatio, in qua vnam prudentiam tuam, eamque non mediocrem, velut è ſpecula longè proſpicio. Videres vellem quem mihi cachinnum moueat octogenarius antiſtes, qui vt eumq; cætera ſuccedant, hoc tamen continuè ſaxum voluit, vt alicunde pecuniam corrodat, quod vitium ſenibus cognatum & familiare ſemper fuit. Quid dicam de paraſito noſtro qui à parciſſimo ſene cœnam Saliarem diſſimulans extorquet, qui ipſum, vt ita dicam, ſingulatiſſimè pumicem emungit. Nulla eſt, mi Thoma, in ea fabella verbum, quod non ſibi quoddam peculiare palmarium vendicet: ſed neque meum eſt, referre quæcunq; olfeci, neque his ſum naribus quæ olfecerint omnia. Hoc tibi conſtet, rem aut gratam magis, aut iucundam mihi contigiſſe nunquam: & ipſam igitur intra hos lares, & teipſum intra animum recepi. Habes, mi Thoma, quod (& ſi tu peris) petendum erat à me, mutua eſt inter nos amicitia, quam ipſe (vt te virum decebat præſtantiſſimum) à Muſis auſpicatus es. Reliquum eſt, vt quoties vel re mea quantulacunq; eſt, vel opera indigueris, de mea in te voluntate periculum facias. Neque enim (ſi qua dabitur occaſio) vllum erga te officij genus prætermittam, quod ipſe aduerſum me in amicitiæ veſtibulo feciſti prior. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, CONCORDIAE
comes, ſuo Nicolao Leoniceno, S.

IAm ſæpiùs & pluribus tecum per literas collocutus fuiſſem, Nicolae ſuauiſſime, ſi vbi nam eſſes mihi aut nuncio, aut literis, aut rumore notum fuiſſet. Ego verò id anxiè à multis percuntatus fui, dubium ab omnibus reſponſum accepi. Tandem ſuperioribus diebus in manus meas inciderunt Antonij Fauentini grauiſſimi philoſophi

ſophi ad Thomam Frignanum literæ, ex illis te eſſe Florentiæ, quod mihi tunc gratiſſimum fuit, accepi. Hoc ſimul ac intellexi, literas per tabellarium ad te Florentiam dedi. Vanum fuit iter, neque enim illic te reperit, dolui ſummopere. Hodie Thomas ſignificauit te Florentia diſceſſiſſe, & Bononiæ eſſe, illicò has ad te deferri iuſſi, in quibus quidem neque meam in te beneuolentiam, neque ſingularem amorem pluribus aperire nitar: neque enim de noſtra in te voluntate tibi vel pauxillulùm quidem ſubdubitandum, niſi me & egregiæ virtutis tuæ & tuorum in me officiorum (quod meum nõ eſt) oblitum exiſtimares. Non potui autem non mirari ſummopere, quòd tum ex vrbis tumultibus te eripuiſti quæſiturus ſedem, in qua viuere & tranquillè poſſes & iucundé. Hoc oppidulum noſtrum aut certè oblitus ſis, aut certè contempſeris. Viſus es, Nicolae, diffidere aut voluntati meæ, aut facultati, vt verò hæc tuis meritis minor. Ita illa tua maior opinione, gratum mihi erit ſi me tui conſilij admonueris, gratiſſimum omnium ſi meos lares tibi communes non dedignaberis mecum ociaturus, dum cæteri cum Marte negociabuntur. Reliquum Ioannis Grammatici ad te mitto, quod per multos dies non inuentum, nunc repertum eſt. Tuus ſum & te expecto. Vale, Mirandulæ die 20. Iulij. 1482. Cura omni diligentia ſi me amas habere indicem omnium librorum qui in bibliotheca ſancti Dominici reperiuntur, mitte vel tecum affer. Vale iterum. Villam exædificaui ſuburbanam amœnam ſatis pro loci & regionis conditione. Carmen longum de ipſa compoſui, & tibi domus ſuauis, & carmen erit non iniucundum. Iterum Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Angelo Politiano, S.

QVòd proximis literis tuis me tantopere laudaris, debeo tibi tantum quantum ab eo abſum vt meritò laudet: Id enim debetur cuique quod gratis dat, non quod perſoluit. Quare & ipſe id totum tibi debeo, quod de me ſcribis cùm in me tale ſit nihil. Cùm id mihi ipſe nullo pacto deberes, id totum tuæ fuit humanitatis, & ſingularis in me beneuolentiæ: De cætero ſi me examinaris, nihil inuenies, niſi tenue, humile & anguſtum. Nouitij ſumus atque tyrunculi qui ex inſcitiæ tenebris pedem modò mouimus, promouimus ferè nihil. Benignè nobiſcum agitur ſi inter ſtudioſorum ordines referamur. Habet docti nomen quiddam aliud, quod ſit tibi & tui ſimilibus peculiare, mihi tàm grandia non conueniunt, cùm eorum quæ in literarum ſtudijs ſint præcipua, nihil non ſolùm exploratum habeam, ſed nec adhuc etiam niſi per tranſennam viderim. Conabor quidem (id quod nunc ago) talis eſſe aliquando, qualem nunc me prædicas, & eſſe, aut iudicas, aut certè velles. Interea imitabor te Angele, qui te Græcis excuſas quòd ſis Latinus, Latinis quòd Græciſes. Simili & ego vtar perfugio vt poëtis, rhetoribusq; me approbem, propterea quod philoſophari dicar: philoſophis quòd rhetoriciſſem, & muſas colam, quanquàm mihi longè aliter accidit atque tibi. Quippe ego dum geminis (vt aiunt) ſellis ſedere volo, vtraque excludor, fitque demum (vt dicam paucis) vt nec poëta, nec rhetor ſim, neque philoſophus. Tu ita vtrunque imples, vt vtrum magis haud ſatis conſtet, qui & Græcam & noſtram Mineruam ita pulchrè amplectaris, quaſi cygnus, vtriuſque linguæ, vt quæ inſititia ſit, quæ genuina, non facilè diſcerni poſſit. Nam vt de Latinis taceam (de his enim cui è primo loco ceſſeris) quis credat (vt de Adriano ille) Romanum hominem tàm Græcè loqui. Iurabat Emanuel noſter dum tuas legeret non eſſe tàm Atticas Athenas ipſas. Is es, mi Angele (faceſſat adulatio) cui ex noſtris vnus aut alter, ne dicam nemo, conferendus ſit. Quòd ſi plures eſſent tales, non haberent hæc ſæcula cur inuiderent antiquitati: Incumbe quæſo & literas quantum potes à ſitu recipe, ne nitor ille Romanæ linguæ iniuria temporum penitùs obſoleſcat, excude ſemper aliquid nouum, quod rem Latinam adiuuet & illuſtret. Et quæ domi habes fac tandem exeant in communem ſtudioſorum vtilitatem. Ego quidem vt te ipſum, ita tua omnia amo atque deſidero, tum eò magis quod te mihi exemplar propoſui ad quod effingar, & ſi is es, quem vt ſequi omnes debent, ita conſequi pauci poſſunt.

Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA PAVLO Corteſio ſuo, S.

BEne cogitas, Paule, mittamus crebrò epiſtolas, vt qui locorum interuallis diuidimur, epiſtolarum certè viciſſitudine coniungamur: Leuare ſolet abſentum deſiderium, ſi quam domi illius aut ſtatuam fortaſſe habeas, aut imaginem. Mihi verò inter imaginem & epiſtolam hoc intereſſe videtur: hæc mentem, corpus illa effigiat: illa extrema tantùm deliniat, hæc intima etiam planè exprimit & effingit: illa amici quaſi tunicam & amictum, hæc verum nobis amicum repræſentat: illa caruis colores figuramq́ue quod poteſt, æmulatur, hæc cogitationes, conſilia, dolores, gaudia, curas, omnes denique affectus: Er quæ ipſe ſibi vix quiſq; præſens loquitur, ſecreta animi ad amicum abſentem fideliſſimè tranſmittit. Hæc deniq; viuum & efficax, illa emortuum & mutum ſimulachrum eſt. Mittemus has igitur inuicem animorum imagines, tu quidem quas potes aureas & argenteas, ego vel æreas vel teſtaceas: ſic enim extra omnem erimus iniuriam locorum & temporum, ſicut nec ipſa animi vis, aut loci intercapedines, aut temporum moras nouit.

At verò illud quantum eſt quod ego tibi debeo, Paule officioſiſſime, qui me ad hoc officium prior vocaſti, tali præſertim epiſtola quæ me adeò tenuit & oblectauit, vt multos iam dies nulla me magis lectione meminerim oblectari. Eſt enim plena facundiæ, plena gratiarum, plena amoris & beneuolentiæ, expectabas fortaſſe vt dicerem plena mearum laudum. Equidem eram & hoc dicturus, non enim adeò ferreus, aut ſi hoc maius dici, adeò ſum philoſophus, vt amicorum laudationibus non oblecter. Quæ ſi ſunt veræ, meipſum mihi, ſi falſæ, illorum mihi amorem voluntatemq́ue commendant. Facilè igitur impetrabo à mea philoſophia vt tuas epiſtolas & crebrò legam & cum voluptate, etiam qua parte me laudant: Sed non illud tàm facilè, vt in rependendo officio hoc literarum ſatis ciuilis appareã aut non ingratus: ita enim imperioſa domina me diſtringit, ita penſum exigit quotidie, ita denique totum me occupat, vt vix quicquã de me mihi etiam ipſi reliquũ ſit: Sed (qua tu es humanitate) & epiſtolas etiam malis cùm ſcribemus, & ſilentium æqui boni conſules cùm tacebimus. Politianus communes delitiæ te ſalutat. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA TROILo Maluetio, S.

LIbellus tuus de fortibus tantã me affecit voluptate, quanta ſolet is affici cui optima ſors contigerit. Ago tibi ingentes gratias quòd me tuarum lucubrationum feceris participem, talium præſertim, in quibus & diſputandi ſubtilitas, & multiplex variarum rerum cognitio facilè apparet: quorum alterum ingenij, alterum diligentiæ laudem habet. Nugas noſtras quas deſideras, propediem ad te dabo. Incertum enim vtrum indignius illarum te lectione occupatiſſimum iuriſconſultum detineri, an deſiderio amiciſſimum hominem diu ſuſpendi? Vale & me ama. Fer. 19. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA THAdeo Vgolino, S.

GRatiſſimas habui literas tuas plenas amoris, fidei & charitatis, non ob id tantùm quòd tu mei memineris, ſed quòd in illis me amicè admones, vt ego ipſe mei, id eſt, bonorum ſtudiorum, & quam dedi expectationis ſubſtinendæ, meminerim. Equidem infirmitatis meæ conſcius, nihil vel mediocre de me polliceri auſim, ſed ille à quo omne bonum, Pater luminum clementiſſimus, vt ante hac dedit, vnde de nobis aliquid ſperarent homines, ita dabit in poſterum, vt tàm benè conceptam opinionem fruſtrà nõ habeamus. Romam propero, vbi de noſtris ſtudijs periculum, vel cum periculo faciemus. Si quid profecerimus, Dei eſt munus, illi laudes & gratiæ, ſiquid defecerimus, noſtra eſt imbecillitas, nobis imputato. Cæterùm ego ſum tuus, vt qui ob tuam, & vitæ & morum integritatem, vix Hieronymo noſtro in re amando primas conceſſerim.

Vale, ex Fratta.

IOAN-

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Thomæ Medio, S.

SOlidiùs nunquàm me oblectatum memini quàm nuper dum tuam Epyrotam legerem, fabellam proculdubio facetiſſimam, cùm argumenti feſtinitate, tum ſtyli eruditione priſcas etiam comœdias prouocantem. Quid enim has nouitias dicam, ineptas planè & infacetas, quæ authorum infantiam facilè declarant, digna profectò fuit, quæ Hermolao Barbaro, neſcio an tuo quàm meo magis, nominatim dicaretur: cui vni omnes literatos tantùm debere exiſtimo, quantum vix debent antiquitati. Quod me ea minimè fraudaris, feciſti pro tua in me antehac perſpectiſſima beneuolentia. Nec eſt quicquam apud me tanti, quod ſi tibi quaſi mutuum miſſitem, relatam abundè gratiam putem. Comœdiæ nouæ, quam mihi polliceris, iam expectans inhio. Neque eſt quicquam quod ea magis optem, præter vnum ad nos aduentum tuum. Quem (niſi ad decem dies hinc mihi abſcedendum foret, vt ex Sita noſtro te cognouiſſe arbitror) efflagitando certè abs te impetraſſem: eſt enim ex his conijcere quæ ſcripſiſti. Quid ſit futurum amœnitatis in conſuetudine, quid in ipſo conuictu, quid in viuis vocibus, quæ profectò latitantem habent energiam, quæ altiùs animum voluptet afficiatque miris modis, qui omnibus ſcriptionibus longè præponderant. Sed quando hoc non licet, interim à me comœdiæ materiam non expectes. Malo vtrunq; è tuo penu promas, vt Thomam Medium, non medium, ſed totum, fabella ſapiat. Vereor enim ne obſequendo tibi hebetudo ingenij mihi iacturam faceret, & ex eo quod de noſtro admitteret, ab opifice opus degeneraret. Apud me nihil eſt, non expoſitum, inſulſum, fatuum, plebeium. At deſiderant hæc comœdiæ neſcio quid ſecretiorum rerum, falſum, mordax, elegans, acutum, tibi tuique ingenij amœnitatibus peculiare. Quare rem matura mihi futuram quàm gratiſſimam, vt quando te coràm frui nō licet, fruar hac ratione vel abſente. Quod ſi, vt dixi antea, tàm citus hinc mihi diſceſſus non fuiſſet, profectò aliquot dies & genium ſimul & ingenium excoluiſſemus. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Marſilio Ficino, S.

NOn poteras opportuniùs Maumethem tuū Latinum repetere, quàm hoc tempore, quo me propediem Maumethem ipſum, patria lingua loquentem, auditurum ſpero: poſtquam enim Hebraicæ linguæ, perpetuum menſem, dies, noctesque inuigilaui, ad Arabicæ ſtudium & Chaldaicæ totus me contuli, nihil in eis veritus me profecturum minus, quàm in Hebraica profecerim, in qua poſſum nondum quidem cum laude, ſed citra culpam epiſtolam dictare. Vide quid poſſit impetus animi, vide quid labor & diligentia, etiam vbi ſint vires infirmiuſculæ: Animarunt autem me, atque adeò agentem alia, vt compulerunt ad Arabum literas Chaldæorumq; perdiſcendas, libri quidam vtriuſque linguæ, qui profectò non temerè, aut fortuitò, ſed Dei conſilio, & meis ſtudijs bene fauentis Numinis, ad meas manus peruenerunt. Audi inſcriptiones, vadimonium deſeres: Chaldaici hi libri ſunt, ſi libri ſunt, & non theſauri. In patris Ezre, Zoroaſtris, & Melchiar Magorum oracula, in quibus & illa quoque, quæ apud Græcos mendoſa & mutila circumferuntur, leguntur integra, & abſoluta: tùm eſt in illa Chaldæorum ſapientum, breuis quidem & ſalebroſa, ſed plena myſterijs interpretatio. Eſt itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ theologiæ, tum Perſarum, Græcorum, & Chaldæorum in illa diuina & locupletiſſima enarratione. Vide, Marſili, quæ inſperata mihi bona irrepſerunt in ſinum, cur non ego, & cornucopiæ iam mihi nactus videar? ſed quid de Arabicis? in quibus & Maumeth Toletini epiſtolæ, & Abulgalen, qui Auerroën audiuit (& quod te magis tanget) Adelandi cuiuſdam, qui ſub Ammonio Plotini magiſtro in Aegypto philoſophatus eſt, multæ ſunt quæſtiones.

Deus bone quàm Pythagoricæ, quàm plenæ priſcorum dogmatum, & ſecretioris diſciplinæ inuaſit ſtatim animum efficax votum, poſſe hæc, per me, abſque interprete euoluere & perſcrutari: atque hoc nunc ago, hoc indefeſſus aſſiduusque ſaxum voluo. Hic eſt, Marſili, meus cupido, hi mei ignes, (qui non fluxam & vanam, ſed firmam mihi non pollicentur iam, ſed præſtant voluptatem, veram imaginem

ginem futuræ gloriæ, quæ reuelabitur in nobis. Sed redeo ad tuas literas: tuus Maumetes Peruſiæ eſt, quo cùm rediero (abſum enim ob peſtis ſuſpicionem) ibit ad te continuò: de Plotino, quod ſcribis haud ſatis intelligo, hoc ſcio, non excidiſſe mihi Plotinum, quem non in manibus habendum modò, ſed diſcendũ adeò mihi, & ſemper cenſui, & nunc quoq; cenſeo. Si tu quicquam de me, vel apud Mithridatem, vel apud Petrum Leonem conqueſtus es, non poteſt non iniuria id à te factum in me, qui tibi & tuis rebus, iniurius nunquàm vlla ex parte fui: quid tamẽ illud ſit, adhuc neſcio, volens neſcio: Pythagoricus ſum, apud quos nihil ſanctius quàm amicitia, & ſi quid eſt, quod inter nos vel labefactare poſſit vel minuere, vt dicunt, abeat in Zephyros. Vale, & me ama, qui tuus ſum, æquè atque olim fui. Ex Fratta.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERO-nymo Donato, S

IAm diu quæ mea eſt negligentia, ad te nihil ſcripſi, ea vna fuit in cauſa ſilentij huiuſce noſtri. Patiar me hoc crimine à te cenſeri, negligẽtia ſcilicet, alioquin nec obliuioſum virum, nec amicitiarum deſertorem, quas mihi aduerſus id ingenij amicos, quo eſt Donatus, non temporarias, ſed perpetuas omninò ſtatuo.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HERmolao ſuo, S.

DEdi ad te literas ſuperioribus diebus per Sitam noſtrum, neſcio an delatæ fuerint, Commentaria quæ petebas in Ariſtotelem, cur non acceperis ex eodem, te intellexiſſe non dubito: venient, cùm primùm ego ad Bibliothecam meam rediero, qui alienas huc in præſentia exploraturus veni. Nec eſt cur viæ me pœniteat, adeò multa hîc reperi, cùm Græca tum Latina ad humaniores literas eruditamq; philoſophiam facientia, quin & hac ipſa die, qua hæc dabam, incidit in manus Apuleij fragmentum de Interpretatione. Opus eſt eruditum, & quod Apuleij planè eſſe cognoſcas, ſed mutilum mancumq;. Scirem abs te libenter, iſthic ne, aut vſquàm quod ſcias, integer habeatur, quanquam cùm tua ædideris quæ habes ſub incude, non erit amplius cur Apuleium deſideremus. De ſtudijs meis ego quid ad te ſcribam, nihil habeo, niſi aſſiduum me in Hermolao eſſe, mearumq; noctium maximam partem, in tuo Themiſtio vigilare. Diuerti nuper ab Ariſtotele in Academiam, ſed nõ transfuga, vt inquit ille, verùm explorator. Videor tamẽ (dicam tibi Hermolae quod ſentio) duo in Platone agnoſcere, & Homericam illam eloquendi facultatem, ſupra proſam orationem ſeſe attollẽtem: & ſenſuum, ſi quis eos altiùs introſpiciat, cum Ariſtot. omnino communionem, ita vt ſi verba ſpectes, nihil pugnantius, ſi res nihil concordius, quòd ſi quãdo dabitur, id quod votorum meorum ſumma eſt, tecum ad dies aliquot philoſophari, agemus de ijs coràm latius, & ſenſus huius mei periculum aliquod faciemus. Vale, æui noſtri decus. Florentiæ. 1484. die 6. Decembr.

IOANNES PICVS MIRANDVLA FRATRI Baptiſta Mantuano Carmelita, S.

SAlue, Pater optime, olim ad te non ſcripſi, ſed interim legi, quæ tu ſcripſiſti, diuina, ſcilicet, atque ſanctiſſima illa tua poëmata, in quibus ea rerum maieſtas, is ſplendor eſt eloquentiæ, vt certatim in illis palmam ſibi vendicare verba atque ſententiæ videantur. Felix qui velis optima, eadem poſſis, felices nos quibus non ſolùm legere, quæ ſcripſiſti, ſed etiam te amare, te videre, te alloqui, datum eſt. Diues hîc mihi materia, & quæ non epiſtolam, ſed iuſtum volumen impleat, ſi euagari me in laudandis tuis poëmatis, vel imbecillitas noſtra ſineret, vel pudor tuus. Hoc vnum dixero, delectari me adeò lectione tuorum carminum, vt ferè quotidie, cùm me vel tædium vel fatigatio ceperit, in illam quaſi in hortum ſolitus ſim ſecedere. Vnde animo tanta ſemper oboritur voluptas, vt nihil cupiat magis quàm iterum fatigari, vt iterum recreetur. Philoſtratum de Appollonij vita, ſi ſatis illo es vſus, deſidero, & Zachariæ philoſophi, quem te nactum Romæ dixiſti, exemplar cura vt aliquando habeam, prætereaq; indicem Bibliothecæ veſtræ Bononienſis, ſi tuo id commodo fieri poteſt. Vale.

IOAN-

IOANNES PICVS MIRANDVLA C.P.S.

QVæſitum diu apud me fuit, tecum ne ſilentio an literis agendum foret. Quæ res vtpote anſam vtrinque habens, cùm nunc in hanc nunc in illam partem à me iudicaretur, in cauſa fuit cùr in hoc vſque tempus tecum ſiluerim. Videbatur enim præ auribus præſertim occupatiſſimi, leuioribus his nugis obſtrepuiſſe non minus impudens quàm importunum, & erat quod ad te ſcriberem te dignum penitùs nihil. Rurſus ſi hominem qua tu es dignitate inſignem, de me optimè meritum, quando coràm non poſſem, per literas non venerarer, ab officio proculdubio deficiebam. His cùm diu fluctuaſſet animus, vicit tandem pudorem pietas, perſuaſitque audaculi & temerarij ſubeundàm potius notam, quàm obliuioſi hominis vel negligentis. Accipe igitur C. P. qua me excipiebas ſemper cùm iſthic eram hilari & porrecta fronte, literas meas ineptas illas quidem & incompoſitas, ſed fidei erga te meæ, ſed deditiſſimæ tibi profectò voluntatis grauiſſimum teſtimonium. Quibus hoc vnum tibi in primis ſignificari volo, nihil eſſe quod magis cupiam, quàm dari mihi occaſionem aliquam, qua teſter dilucidè apud te reliquam meam in te fidem, pietatem, & obſeruantiam. His enim ſi de nobis periculum aliquando feceris, ita me inter eos qui tibi dediti ſunt, ſuperiorem eſſe cognoſces, vt tu cęteros tui ordinis Antiſtites, virtute, doctrina & ſanctimonia, mirum in modum antecellis.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
Balthaſſari Millianacca, S.

MIraberis & quidẽ non iniuria reſponſum à me literis tuis vel longè ſeriùs quàm tu fortaſſe deſiderabas, & ipſæ literæ tuæ meritò poſtulabant, id cur ita euenerit paucis accipe. Iturus erat ad vos, eiſdẽ fermè diebus quib⁹ tuas accepi, vir ſanè ꝓbus, ſed mihi anteà ignotus, negociari ſeſe aiebat Mediolani, opportunã mihi profectionem duxi qua fieret vt per fidum nuncium, & quod in primis optabam ſine mora literæ meæ tibi redderentur: ſed Auſtrum perculi: nam cùm ille in menſem diſceſſum ſuum perendinando diſtuliſſet, diſceſſit tandem, ſed me penitùs ignaro. Mihi verò cùm iam ſpe certi nuncij factus eſſem negligentior, literarum obliuio penè ſurrepſerat. Nunc demum cum tua ad me epiſtola in manus incidiſſet, velut obdormientem illicò excitauit, admonuitque temporis ſine officio prætermiſſi. Dolui (Deum teſtor) non mediocriter, & nunc quoque doleo, nec ideò hæc dicta velim, vt me excuſem, ſed vt accuſem potius, facilè pariar negligentiæ damnari me, & in quam malueris pœnam abs te vocari. Nunc ad literas tuas.

Accepi & ex literis ipſis, & ex libris Græcis quorum tu mihi copiam tàm liberaliter, tàm amicè feciſti, voluptatem non mediocrem, non tàm quòd eorum vſus ad mea ſtudia plurimùm faceret, quàm quòd perpetuæ inter nos futuræ neceſſitudinis fundamenta iecerimus. Quam vnam pluris facio, quàm aut Sunandij aut Ptolemæi vniuerſam bibliothecam. Tantum enim abeſt vt literatorum hominum amicitias negligam, vt nihil mihi aut curæ, aut cordi ſit magis. Scio autem quem tu inter literatos homines tibi locum vendices. Quandoquidem doctrinæ, eruditionis, humanitatis tuæ euidentiſſimum mihi argumentum fuit epiſtola tua. Quare ni te amem, plurimùm dedidicerim profectò me, & faciam longè aliter quàm conſueuerim. Amo igitur vnicè quamuis te nunquàm viderim. Amo ita ex animo, vt ex animo magis, paucos amem, vt demum accedere ad familiaritatem quidem poſſit noſtram, ad amorem non poſſit. Et ſi quid id eſt, quod poſſit, accedet illud omne aduentũ huc tuo. Quem & literis tuis tu te vltrò pollicitus es, & nos ita ardenter petimus vt impatienter deſideramus. Ioannem Grammaticum in Phyſica & Ariſtotelis Metaphyſica ſi mihi comparâris, perpetuo me tibi officio deuinxeris. Nam & apud me non ſunt, & ſum eorum magna in expectatione. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IACO-
bo Feltrino, S.

LIteræ tuæ ſi quando aliâs nũc me maximè oblectârunt, quibus eam de me exiſtimationem apud te eſſe cognoui, qua ne fingi quidem noto melior poſſit. Vnum illud me perturbauit quòd cùm in ijs, quæ ad te ſcripſi, nihil notaueris, ſuſpicionem

feciſti

feciſti ne cuncta nota digna exiſtimaueris. Tunc enim vel placuiſſe plurima crediſſem,cùm diſplicuiſſe aliqua ſignificaſſes. Quo fit vt ne teſtimonio tuo alioquin probatiſſimo in mea cauſa ſatis confidam: amas enim noſtra omnia perinde atque nos, & eùm ex innata ingenij tui facilitate eunctos tollas, id tibi præcipuè in rebus noſtris accidit, qui id omne quod in nobis eſt,ex tuo fonte manauit. Equidem æmulari te, tuis perſtare veſtigijs, nec deſiſto, nec deſinam,vtinam te aliquando conſequar. Sed hoc doleo quòd locorum intercapedine fiat quo minus te altiſſimos philoſophiæ locos,vt ſoles,grauiter pertractantem coràm audiam. Quod etſi eadem quæ dicis per epiſtolas mitti poſſunt,id quod impetratum abs te maximè velim,habet tamẽ neſcio quid viua vox quod magis afficiat afformetq́; diſcipulum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERO-nymo Donato, S.

ACcepi literas tuas & ſuaues profectò & eruditas, quibus non aliter oblectatus ſum atque olim tua conſuetudine cùm Patauij eſſem, quoties ea mihi fruendi occaſio offerebatur,cuius quidem & cupidus & appetentiſſimus præter tuam etiam opinionem ſemper fui. Neque enim latebat me quàm dulce, quàm amœnum eſſet Donati ingenium, quàm bonis omnibus diſciplinis,omni demum virtute exuberans vndique atque refertum. Sed ita eſt profectò, mi Hieronyme, ita mihi perſæpè contingit facultas & libera & expedita eius (quam maximè rem cupimus) adipiſcendæ, inertes nos facit & negligentes: dum enim id quod hodie prætermittimus & cras fieri per quàm commodè ſperamus, fit demum vt ex hac ſupina dilatione noſtra conniuentibus nobis effluat annus. Sed quando res ita recidit, feciſti tu quidem perpulchrè,qui me nunc etiam ad hoc officij genus obdormientem tuis literis excitaſti,quo vtar aduerſum te ſæpiùs in poſterum, & te vt itidem facias rogatum maximè velim. Quod attinet ad tua carmina, fuerunt illa quidem dum eſſem Patauij apud me complures dies, meminiq́; me libelli amœnitate & lepidiſſima verſuum compoſitione delectatum plurimùm, ſed, niſi fallor, antequam illinc abſceſſerim, Ramuſio reddita ſunt. De cæteris quæ aut in me, aut mea ſunt, ita conſtitutum habeas, vt vel eis pro tuis vſurus ſis, vel certè & mihi & amicitiæ noſtræ facturus iniuriam. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Angelo, S.

CVm tenues Muſas meas,quibus dum per ætatem licuit,de amoribus meis iocatus ſum, in libellos quinque digeſſerim, mitto te ad illorum primum, miſſurus reliquos,in hoc vno amicum experiar te non aſſentatorem. Ea enim lege ad te veniunt vt caſtigentur,& vapulent,vt erratorum pœnas & vngue & obœliſcis luant. Adhibe igitur te illis æquum iudicem non iniquum,hoc eſt,ſeuerum,non indulgentem. Nam quæ maior iniquitas quàm amicum fallere te ſibi omnia promittentem:non eo vſque ingenio delicato ſum vt alienas lituras faſtidiam, non adeò mihi libellus videor vt cenſorem vel negligam, vel accuſem, quin fortè nec tu, nec quiſpiam crederet,quàm hæc mea mihi nõ ſatisfaciant,quam in ijs etiam quæ magis placent, ne ſim, vt inquit ille Suffenus,timeam. Nimirum omnes fallimur,nec videmus mãticam quæ in tergo eſt. Quare operam tuam in re honeſta & liberali amiciſſimo homini ne deneges,tàm multo præſertim ſtudio, tàm ex animo eam efflagitanti. Quod ſi is eſſem à quo in eiuſmodi te tibi gratia referri poſſet, non tacerem Græcum illud: Liſippum Apellis,& Apellem Liſippi alterna opera viciſſim vti ſolitum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANgelo Politiano, S.

CVm ſuperioribus annis Florentiæ eſſem,amatorias elegias quatuor apud te reliqui,quas,vt fit,exercendi ingenij gratia per id tempus penè puer effinxeram. Erant illæ quidem inſulſæ, ineruditæ & leues, quæ authoris ætatem & inſcitiam facilè præſefer-

præſeferrent: Tu tamen illas non pro rei merito, ſed pro tua benignitate, vel indulgẽter approbaſti, & ob id ipſum vt fidem faceres quòd approbaſſes, exemplaria petiſti, profectò non ignarus ea eſſe animis adoleſcentum ad virtutem acerrima incitabula, vt laudis cupiditate illecti, quam libauerint gloriolam, mox deguſtare altiùs enitantur. Vt enim deſperatione vires, & iacent protinus & frigent, ita ſpe attolli, atq; inflāmari nemo eſt qui dubitet. Sed iam ætatis patrocinium tollitur, & quibus antea ſubſignabatur erroribus, nūc vitio mihi vertetur, quòd nō eos iam maturior annis, aut repurgauerim meliùs aut deleuerim. Quæ igitur apud te carmina ex noſtris ſunt, ſi me amas, aut remittas ad me, aut laceres, aut igni tradas. Ea omnia elaborata magis & cōplura alia, quæ poſtquàm iſthinc abſceſſi, mihi per ociū exciderunt, breui tuæ limæ demandabuntur. Interim quæ ſine amici intertrimento viuere non poſſunt, capitali damnentur calculo. Præterea Epictetum tuum, & quæ de Homero in hanc vſq; diem à te tranſlata ſunt, item quæ de Iuliano Medice ſermone patrio, & quæcunq; alia Latino ſermone compoſuiſti ad me miſſa, omnimo velim. Hoc ita à te peto, vt qui impēſiſſimè, ita enim deſidero vt qui impatientiſſimè, neq; eſt quod recuſes quòd ea fortè ad vmbilicum nondum deducta ſint, quandoquidem omnia ſi tua hæc fuerit ſententia, clàm apud me futura tibi iam prænuncio atq; polliceor. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Marſilio Ficino, S.

MEi ſemper fuit iudicij, Marſili doctiſſime, nulla eſſe in re magis elaborandum, quàm, vt ab animi nobilitate, qua Trimegiſto teſte poſt Iouē proximi exiſtimamur, per deſidiam atq; ſecordiam nullo pacto degeneremus, idq; mihi potiſſimùm ſemper fuit, vt vndecunq; poſſem mihi animi cultum & bonarum artium diſciplinas compararem. Quod quidem meum conſilium, etſi à pueritia vſq; conſtantiſſimū mihi fuit, excitârunt tamen ſummopere atq; inflammârunt eum apud te eſſem ſuperioribus annis adhortationes tuæ, nec vnquàm ardenter magis, quàm ex illa in hãc vſq; diem me totū literis addixi. Iam tres annos, Marſili, apud Peripateticos verſatus ſum, nec omiſi quicquam quantum in me fuit, vt Ariſtotelicis ædibus quaſi vnus ex eorum familia non indignus admitterer. Quod quidem etſi haud abundè conſequutus ſum, quippe quòd vix ſim in veſtibulo, eò vſq; tamen proceſſi, vt ſi non docti & eruditi, quod nec per ætatem licet, ſtudioſi tamen nomen mihi vendicare non dubitem. Sed quoniam & tua ſemper & doctiſſimorum hominum ſententia fuit, qui academica Peripateticis miſceret, eum vtranq; ſectam & rectius habiturum & locupletius, aggrediendam mihi hanc prouinciā exiſtimaui, vt iam pro mei viribus ingenij, pro mea quanta maxima poteſt aſſiduitate & diligentia, Platonem cum Ariſtotele, & viciſſim alternis ſtudijs Ariſtotelem cum Platone conferrem.

Verùm vt te præmonitore prius, ita nunc adiutore opus eſt, tuæq; erit humanitatis, & in me beneuolentiæ nō deeſſe propoſito meo, atq; eo quidē tàm honeſto & liberali, id quod cumulatiſſimè abs te factū cenſeo ſi librū tuum de Immortalitate animorū ad me miſeris, quo veluti præmōſtratore quodā in Platonica diſciplina profecturum me, vt opto, ita confido. Quis enim Ficino, in quo, ſi vera eſſet Pythagoreorū ſententia, reuixiſſe Platonē crediderim, non quæq; maxima in eo doctrinæ genere de ſeipſo ſibi polliceatur? Tu modò mihi nō deſis, quod impetratum abs te pluribus cōtenderem, niſi ipſa quam tu plurimi facis honeſti tatio hoc idem à te contenderet. Si enim pro amicorum vtilitate declinandū aliquatenus de via, & Cicero noſter, & Chilo ſapiens, & Theopompus grauiſſimus philoſophus exiſtimârunt: Nónne erit in tam honeſta petitione amiciſſimo homini defuiſſe flagitium? Fac igitur vt quod iā diu adhortatione ſequor, tua ope etiā aliquando conſequar. Qui enim hac in re mihi auxiliari poſſit, præter te habeo neminē, quandoquidem vt ſpecioſa alia cōplura, atq; præclara, ita Platonicarū rerum cura apud noſtræ ætatis homines penitùs exoleuit. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Hermolao ſuo, S.

NOn quòd quicquam habeam te dignum, quod ſcribam ad te, ſcribo, ſed idcirco tantùm vt reſcribas, alioquin mihi nec cauſa eſt ſcribēdi vlla, nec argumentū.

Quippe quòd damnârim ſemper eorum ſententiam, qui ad amicos ſcribendum ſentiunt, vt hoc quaſi debitum pendatur amicitiæ. Eſt enim hoc totum ſcribere, & literas miſſitare amicitiæ quidem, ſed infirmæ & frigidiuſculæ, quæ ſua vi ſubnixa nō ſtet ſatis, quæratq; aliundè vnde conſiſtat. At quæ in ipſis animi receſſibus iam penitùs radicem egit, quid amabo adminiculis literarum eget. Dabo igitur, Hermolae Barbare, ob id ad te meas, vt quas maximè deſidero, tuas alliciam. Tu contrà ne à me fruſtrà deſiderentur, tuas reddes quàm cumulatiſſimé. Vt enim infirmi eſt animi adhibere literas amicitiæ quaſi tibicines ne vacillet, ita facilem præſtare ſe amicis, atq; beneficum, liberalitatis eſt, & beneuolentiæ ſingularis. Vale & muſicam Ptolemæi, ſi id incommodo non ſit tuo, ad me dedas futuram hîc ad dies pauculos. Quid enim à te non audacter petam: cui ego iampridem mea omnia voui dicauiq;.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Hermolao, S.

Mihi nunquam aut placui magis, aut debui copioſiùs, quàm hoc tempore quo vna epiſtola ad te mea tàm ſuaues, tàm eruditas, tàm tui perſimiles literas ad me vocârim. Quod ſi, & abſuiſſe te Patauio dum illic fui, & deſideraſſe me biennium conſuetudinem tuam, in cauſa ſui cur hæc ad me ſcriberes, nō poteſt mihi illud quicquid ſit, nunc non eſſe iocundum, tam abundè vnæ literæ tuæ votum omne meū non adimplerunt ſolùm, ſed etiam ſuperârunt: nam vt epiſtolæ elegantiam, amœnitatem, eruditionem, ſuauitatem taceam, cuius lectio, vel beneficij vicem cumulatè exigit. Quanti apud me eſſe credis, quòd tàm amanter, tàm benignè, atq; adeò ex animo in amicum te mihi dedas, & quo nec optare mihi quicquam maius auſim in me ornando vndiq; tuam operam tàm liberaliter pollicearis. Quod quidem genus officij non recipiendum adeò, ſed mihi ambiendum etiam fateri ingenuè, nec coràm erubeſcerem, quippe nec ipſi Stoici, vt noſti, ἀπαθείαν probant, nec inter has, quas Græci πάθη dicunt, affectiones, vlla eſſe poteſt aut laudabilior, aut honeſtior ea, ſi modò inter illas eſt, quæ dicitur cupiditas nominis & gloriæ, præſtari verò mihi hoc nec ab vllo vberiùs poteſt, quàm à te ipſo, in quo virtutes omnes, velut ſingulæ ſibi palmam certatim vendicant, & ego cui debeam libentiùs, habeo certè neminem. Eſt igitur hæc mihi pollicitatio tua tàm grata, tàm appetenda, quàm honorifica, qua vel id maximè plurimùm gaudeo, quòd egregij cuiuſdam amoris in me tui, & amantiſſimæ voluntatis fidem facit. Habeo tandem quod vt diu antehac deſideraui, ita nunc ſeriò triumpho. Habeo, inquam, Hermolaum Barbarum Latinæ linguæ delicias, & bonarum artium omnium inſigne promptuarium, mihi non beneuolum ſolùm, ſed amiciſſimum. Habes & tu itidem Ioannem Picum Mirandulam ita tibi deditum, ita tui ſtudioſum, vt qui deditus, qui ſtudioſus eſſe magis non poſſit, mutuis aduerſum te officijs, quando præſtare nihil vel grande poteſt, vel Hermolao dignum, futurum imparem quidem, ſi verò animum ſpectes certè vel æqualem, vel ſuperiorem. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, &c.

Nihil mihi dulcius fuit dum hîc apud nos eſſes, tua conſuetudine, nihil item vtilius, ea in te morum ſuauitas, ea eſt doctrina. Vide autem quàm mihi dulcis, quàm gratus fueris dum te fruebar, cùm nunc dum abes, nihil mihi ſit dulcius tui memoria. Sed profectò ſi amicitiç ſedes animus eſt, & nos id maximè ſumus, animus ſcilicet, vt ſcribunt Plato & Ariſtoteles, non eſt cur poſſint diſſidium inter nos facere vlla vel locorum remota, vel diuturna temporum interualla. Cogitabam autem nunc an qua etiam alia ratione conſequi poſſem vt tecum eſſem, neq; aliud in mentem venit quàm vt noſtra de ſeptiformi in ſex dies Geneſeos enarratione lucubratio ad te veniret. Si enim libros quaſi liberos parimus, & patris maxima pars in filio eſt, veniam ego quoq; ad te in illo quem genui. Excipe igitur venientem ad te filiolum meum, vt me ſolebas hilaris & lubens, placebit ſcio, quia amas: Scio & diſplicebit itidem, quia amas. Nam eiuſmodi pietatis eſt & eorum errata, quos amamus, ſignanter introſpicere, vt emendemus, & introſpectis leuiter indulgere, ne vexemus.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, F. B. C. TH.

SAlue, pater dilectiſſime: En tibi Apollonium quem ſi tuæ virtuti tuis in me officijs non deberem, deberem certè vel his literis, quibus eum efflagitas, tantus in illis amor, tanta humanitas. Eſt enim & ſummi amoris quo illuc vocare quo tu iam perueniſti, ad animi, ſcilicet purgationem, hoc eſt, ad veram felicitatem, & ſummæ humanitatis hortari me, quaſi æqualem, cui legem dicere quaſi filio potes. Sed vtinam vſu eueniat aliquando vt in ſeceſſu aliquo vnà aliquando piè philoſophari poſſimus, videbis apud me nihil eſſe prius quàm vt pietatem cum ſapientia coniungam. Videbis hoc mihi eſſe perſuaſiſſimum nullam eſſe ſapientiam quæ æternæ in nobis ſapientiæ imaginem obliteret, & ſimiles faciat brutis inſipientibus. Teſtem habeo contubernalem Angelum, tantum me quotidie de meis ſtudijs lucro apponere, quantum inde ad certamen purgandi animi inſtructior fortiorq; cuado. Omnifaria hæc diſciplinarum tractatio, & quicquid literæ promittere nobis poſſunt, cutem colorat, & quaſi pigmentata facie, non reddit formoſiores. At ſanam, firmam, robuſtam mentem ſperare non aliundè poſſumus, quàm à vitæ integritate, à moribus, à diuina deniq; religione: volentem igitur cogis (vt ita dixerim) magis velle. Sed & tuis me ſacris precationibus iuua, vt poſſim etiam quod & ego volebam, & tu me velle tantopere vis. Vale, pater amantiſſime, quem vnicè amo, quem in oculis fero. Florentiæ 13. Ianuarij. 1490. expecto tua omnia. Politianus meus deliciæ totius literaturæ tibi aſcribi ſalutem iubet.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Hermolao Barbaro, S.

MEmini me cùm deliberarem quàmnam potiſſimū ex Italiæ gymnaſijs mihi ſedem ad philoſophiæ ſtudia deligerem, cùm me multa Patauium vocarent, libentiùs illuc periſſe vt amor in te meus quem iamdiu animo nutriueram, mutua conſuetudine tibi palam eſſet: Parauij fui & bieunium, Hermolaum tamē quis credat nec vidi, nec niſi vt multò antè fama cognoui. Ita ſæpè euenit vt dum oblatam occaſionē deſidioſa quadam procraſtinatione contemnimus, ea vt lubrica eſt manibus elabatur. Huius rei me vehementer pœnituit, & pœnitet, & eò magis quòd quàm anteà terum omnium doctrinam tuam rumore tantùm cognoueram, eam nunc his oculis, his auribus agnoui, dum Romanum Themiſtium tuo illo ore, de ingenio animæ, de primis rerum exordijs, de ratiocinandi ſcientia, diſſertantē audiui. Deus bone quantum doctrinæ? quæ dictionum diuitiæ? quis candor? quæ mundicies orationis? O' virum præclariſſimum, ô expreſſam antiquitatis imaginem. Erat mihi frequens votum, vt Varronis diuinarum humanarumq; rerum ſcripta aliquando reuiuiſcerent, vt eſſet, apud quem Latinè phyſicas rationes ediſceremus: Tu verò & illū & probatiſſimos quoſq; referens, eum te nobis exhibuiſti, vt nihil aliud ſuperſit quod deſideremus, quàm vt Græca alia interpretando, & tibi vberiorem laudem parias, & cumulatiùs de naturali hiſtoria & de ſtudioſis omnibus benè mereare. Hæc omnia, doctiſſime Hermolae, ad nihil aliud ſpectant, niſi vt me tibi amiciſſimum eſſe intelligas, me ita virtutes tuę ad te & amandum, & obſeruandum accendunt, vt nemini etiam ex cognatione tua amore concedam. Sancier hæc inter nos epiſtola amicitiæ fœdus, vt honeſtiſſimum certamen mutuæ charitatis ſubinde cerremus.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Andreæ Corneo Vrbinati, S.

QVas proximè ad me dediſti literas tuas idibus Octobris, accepi: Quas ſcribis dediſſe priùs, nō peruenerunt, reſcripſiſſem illicò ſi accepiſſem, ita ſum ad ſcribendum impiger, & in hoc munere ſiue ſtudio, ſiue natura minimè ceſſator. Non tamen erat quod vereris, ſilentiō etiam diuturno amicitiam noſtram poſſe labefactari, perpetuus amicus ſum ego, non temporarius. Et firma ſatis non eſt amicitia, ſi quą velut tibicines has literarum ſibi viciſſitudines poſtulet, quæ (vt Plauti dixerim verbo) quaſi nutantem infirmiuſculamq; fulcilent. Sed vt ad ea veniam quæ ſcribis. Adhortaris me tu ad actuoſam vitam & ciuilem, fruſtrà me & in ignominiam quaſi, ac con-

tum eliam tàm diu philoſophatum dicēs, niſi tandem in agendarum tractandarumq́; rerum palæſtra deſudem. Et equidem, mi Andrea, oleum operamq́; meorum ſtudiorum perdidiſſem, ſi ita eſſem nūc animatus, vt hac tibi parte accedere & aſſentiri poſſem. Exitialis hæc illa eſt & monſtroſa perſuaſio, quæ hominū mentes inuaſit, aut non eſſe philoſophiæ ſtudia viris principibus attingenda, aut ſummis labijs ad pompam potius ingenij, quàm animi cultū vel ocioſè etiā delibanda. Omnino illud Neoptolemi habēr pro decreto, aut nil philoſophandum, aur pancis. Pro nugamētis & meris fabulis iam illa accipiuntur, ſapientum dicta, firmam & ſolidam felicitarem in bonis animi eſſe, extraria hæc corporis, vel fortunæ aut parum, aut nihil, ad nos attinere.

Sed, inquies, ita volo Martham amplectatis, vt Mariam interim non deſeras. Tibi partim non repugno, nec qui id faciunt, damno vel accuſo. Sed mulrum abeſt, vt à cōtemplandi vita ad ciuilem tranſiſſe, error non ſir, non tranſiſſe pro flagitio aut omnino ſub culpæ nota vel criminis cenſeatur: ergo vitio alicui vertetur, & virtutem ipſam virtutis gratia nil extra eam quærens, perpernò affecter & proſequatur, quòd diuina myſteria, naturæ conſilia perſcrutans, hoc perfruarur ocio, cæterarum rerum deſpector & negligens, quando illa poſſunt ſectarorum ſuorum vota ſatis implere: Ergo illiberalem, aut non omnino principis erir non mercenarium facere ſtudium ſapiētiæ. Quis æquo animo hæc aut ferat aut audiat? Certè nunquam philoſophatus eſt, qui ideò philoſophatus eſt, vt aliquando aut poſſit, aut nolit philoſophari, mercaturam exercuit ille, non philoſophiam.

Scribis appetere tempus, vt me alicui ex ſummis Italiæ principibus dedam. Adhuc illam philoſophantium de ſe opinionem non noſti, qui iuxta Horatium ſe regum reges putant, mores pati, & ſeruire neſciunt, ſecum habitant, & ſua contenti animi tranquillitate, ſibijpſis ipſi ſuperſunt, nihil extra ſe quærunt, quæ in honore ſunt apud vulgus, inhonora ſunt apud illos: & omnino quæcunque vel humana ſitir libido, vel ſuſpirat ambitio, negligunt & contemnunt. Quod cùm omnibus, rum illis dubio procul faciendum eſt, quibus ſe ita indulſit fortuna, vt non modò lautè & commodè, ſed etiam ſplendidè viuere poſſint. Magnæ iſtæ fortunæ ſublimant quidem & oſtentant, ſed ſæpè vti ferox equus & ſternax ſeſſorem excutiunr, certè ſemper malè habent & vexant potius quàm vehanr. Aurea illa optanda mediocritas, qua nos vti manns vehat æquabilius, & imperij patiens nobis verè ſeruiat non dominetur. In hac ego opinione perſtans cellulam meam, mea ſtudia, meorum librorum oblectamenra, meam animi pacem, regijs aulis, publicis negotijs, veſtris aucupijs, curiæ fauoribus, antepono. Nec mei huius literarij otij illos fructus expecto, vt in rerum publicarum æſtu atque tumultu iacter & fluctuem, ſed vt quos parturio tandem pariam liberos, & quod felix fauſtumq́; ſit, dedam aliquid in publicum, ſi non doctrinam, ingenium ſalrem & diligentiam quod oleat. Et ne credas noſtrę induſtriæ & laboris quicquam remiſſum, ſcito me poſt multam aſſiduis indefeſſisq́; lucubrationibus nauatā operam, Hebraicam linguam Chaldaicamq́; didiciſſe, & ad Arabicæ euincendas difficultates nunc quoq; manus applicuiſſe, hæc ego principis viri & exiſtimaui ſemper, & nunc exiſtimo. Sed hæc vr verè, ita ſeuerè dixerim: Equidem principes iſtos excellentiſſimos in primisq́; magnanimum Barri ducem Ludouicū ira colo & veneror, vr ex Italiæ principibus neminem magis, illi me multum multis de cauſis debere intelligo, & nihil eſt tam graue, nihil ram arduum, quod (mihi ſi detur facultas) demerendi hominis cauſa facturus non ſim. Sed quæ illorum eſt amplitudo, & mea tenuitas, vr ego ipſis non egere non poſſim, ira egere ipſi aut mea opera, aur meo iſthuc aduentu nullo modo poſſunt. Romam propediem proficiſcar inibi hyematurus, niſi vel repens caſus, vel noua intercidens forruna, aliò me traxerit. Inde fortaſſe audies quid tuus Picus in vita vmbratili & ſellularia contemplando profecerit, aut quid randem (dicam enim quanquam arrogantiùs) quid inquam, quando tu illi iſthuc accedenti doctorum copiam pollicceris, aliorum operæ indiget in re literaria: Romæ, & vbi vbi rerrarum fuero, habebunr principes iſti cui imperent, quem velut truſatilem, vt inquit Plautus, molam pro arbitrio verſent.

Quod ſcribis de re vxoria, nec temerè, nec de nihilo dictum exiſtimo, ſed Dauus ſum, Oedipus nō ſum, nec ſi ſim eſſe volo. Id quicquid eſt, ſi videtur, latiùs explica, ſin minus eſto *Harpocrates*. Ego vt ſeſe res dant, in arma conſilium capio. Rhythmos

meos

meos Hetruſcos non eſt quòd deſideres, iam dudum amatorijs luſibus nuncium re-
miſimus, alia meditantes. Sed hoc te quoque monitum volo, Lauram tuam, ſi eam
eſſes æditurus, ſupprimas adhuc aliquot dies: nam forſan paulò mox legent noſtri
homines de amore, (vide quid dicam) quæ nondum legerunt: & tu annotare plurima
poteris quæ ad rem tuam plurimùm facient. De Alibrana quanquam dignus non eſt,
de quo verba faciam, hæc tamen dixerim, bene meritum illum domino, malè gratiam
retuliſſe. Nec eſt quòd fugam ſuam in quenquam alium quàm in ſeipſum reijciat,
aut deriuet, quando meis domeſticis, quod negare ille non poteſt, non minus ferè
quàm mihi debet, ſed non primùm nunc, vt tu noſti, aut fidem ſefellit, aut dominum
ludificatus eſt, ſcio quid poſtquàm etiam aufugit in me ille & de me: ſed nõ curat cu-
licem elephas. Et condonatum tibi volo quicquid ante hac leuis homo peccàrit, ſed
ne abutatur in poſterum patientia mea, ne qualem ſe mihi ille immeritò præſtitit, ta-
lem me ego illi tandem præſtare cogar.

Quod amicum illum tuum, cui in amore res malè ceſſit apud Floreanũ noſtrum,
excuſaueris, ex officio feciſti, habet ille quidem & ex hiſtorijs, & ex poëtis, ex ipſa etiã
philoſophia vnde ſe à nota criminis vindicet, habet vnde magnorum ſe hominum
præiudicijs, Dauidis præſertim Salomonisq; tuetur, vt Ariſtotelem taceam, qui dum
nonnullas etiam meretrices ſæpè deperibat, ſuorum de moribus præceptorum nil
meminit, quando amatæ fœminæ vti Cereri Eleuſinæ ſacra fecit. Sed ille hæc tuta-
menta, & quaſi propugnacula ſui facinoris non amplexatur modò, vel amat, ſed o-
dit, & reijcit, & recuſat, iacturam queritur ſuam, non culpam deprecatur, dolet quòd
peccauit; non defendit. Et mihi quidem vel hoc nomine videtur cæteris excuſan-
dus, quòd ipſe ſe nil excuſat: nihil homine imbecillius, nihil amore potentius. Hiero-
nymi illa inuicta & inconcuſſa mens, dum cœlo tota inhæret, puellarum choris inter-
erat. Quæ illum peſtis potuit vel infeſtare, quem non edomabit? Si hoc amor in ere-
mo, in humo colliſis membris, in hebdomadarum potuit inedia, quid in pluma, in
vmbra, in omni deliciarum affluentia non poterit? Accedit quòd ille nunc primò ce-
cidit, ruinæ huius alioquin inſolens & ignarus. De Neptuno conqueri poteſt, qui ſe-
mel tantùm naufragium fecit: Si ad eundem iterum offenderit lapidem, nemo ma-
num porrigat, nemo miſereatur. Nunc non excuſari iure non poteſt, quem ita facti
pœnitet, vt fauore excuſationis ſe dignum ipſe non exiſtimet. Sed hæc etiam nimis,
quando amicus tuus huiuſmodi facti memoriam, nõ ſolùm aliquo modo literis tra-
di, ſed quod ſequens vita eius faciat obliterari penitùs cupit. Vale. Chriſtophorus
non aderat cùm tuas accepi. Domino tuo & vniuerſæ Bonromeæ familiæ, quam &
amaui ſemper, & nũc plurimùm amo, me non vulgariter commendabis. Peruſiæ 15.
Octobris. 1486. anno gratiæ.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Iacobo Antiquario ſuo, S.

INter voluptates, quas, cùm eram Florentiæ, de Politiani conſuetudine maximè ca-
piebam, viri mea ſententia noſtro æuo omnium literatiſſimi, non erat illa medio-
cris, quòd tuas ad ipſum epiſtolas graues illas, ſemper & elegantes, vt quamq; acce-
piſſet, ſtatim mihi dabat legẽdas. Delectabat in illis me vehemẽter, & prudentia quæ-
dam ſingularis, qua magnis etiam in rebus negocijsq; tractandis à prudentiſſimis cõ-
mendaris, & orationis cultus atq; ſobrietas, tùm quòd in nonnullis honorificam no-
ſtri mentionem faciebas, non ſolùm mihi tuæ literæ placebant, ſed in illis quoq; ipſe
mihi placebam, ſcilicet teſtimonio tanti viri cedente conſcitia quæ nonnihil diſſimu-
lans quod ſentiret, qua ſi ipſa ſe proderet non magnopere pugnans, & propemodum
volens fallebatur. Ita duplici nomine tibi eram deuinctus, inde tuæ virtutis hinc col-
lati ſæpiùs in nos non officij modò, ſed beneficij, cogitaui non ſemel agere tibi gra-
tias per epiſtolam, ne fortè parum gratus aut ne tecum ruſticus exiſtimarer. Verùm
cùm tu Politianusq; noſter pulcherrimũ quoddam inter vos literarum commerciũ
exerceretis, nolui Muſis importuna Pica obſtrepere, quaſiq; malè vocalis Anſer, al-
ternæ ſibi cõcinnentes olores interturbare, alioqnin tibi animũ noſtrũ per Politianũ
noſtrum patere ſciebã, tùm conſcius infantiæ meæ interprete vtebar eloquẽtiſſimo.
Nunc ab ipſo miſſæ ad nos tuæ literæ ſunt, quas ad Ricium nuper dediſti, iuuenem

ingenioſum, in quibus tantum tribuis mihi, quantum nec optare auſim, ne dum mereri me credam. Rupit officij magnitudo noſtrorum hactenus neſcio an inciuile, certè non ſuperbum ſilentium, nec potui tibi non agere gratias immortales, non quòd premas me laudibus immodicis, quas non agnoſco, ſed quòd ita me ames, vt tuum illud alioquin conſtans robuſtumq́; iudicium tantoperè tamen in nobis ſub amoris pondere vacillauerit. Debeo igitur tibi ſuper quàm vel ego poſſim perſoluere, vel tu facilè credere, nec eſt quicquam tàm arduum, tàm difficile, quod nõ æquè pro tua dignitate ſim facturus, ac pro mea ſalute. Tu quod in Politiano me poſſidebas hactenus, nunc verò nihil mutata re tuis tantùm rationibus Pici nomen quod ſuberat, explicabis. Vale. Ex agro Ferrarienſi, die 28. Iunij. 1494.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Andreæ Corneo, S. D.

SAtisfactum eſt planè votis meis abundè ſatis, Andrea chariſſime: quandoquidem ex tuis ad Chriſtophorum vtiq; noſtrum chariſſimum literis accepi, iſthic te cum tuo & commodo & dignitate viuere. Eſt enim, fuitq́; ſemper hoc à me optatum maximè, tibi eſſe benè atq; beatè, & quo nihil demũ habeo mains dicere pro meritis tuis, quod quidem euenturum nunquàm dubitaui. Atq; hoc vnum mihi ſemper conſtitit, dum vel lingua tibi ſuperſtes eſſet, vbi gentium fores, futurũ te in ſublimi. Noui (quod citra adulationẽ dictum ſit) animi tui generoſitatem, quæ nihil humile aut plebeium patietur. Noui virtutes tuas, doctrinam, mores, atq; prudentiam, quæ omnia te quocunq; collineabis facilè perducent. Valetudinem tantum tibi timeo tot morbis ab ineunte ætate vt mihi narrare ſolitus es, in hanc vſq; diem oppreſſam, debilitatam tamen magis quàm fractam, adeò & illa tuum mouit ingenium, vt vinci neſciat, ſed perpetua quadam ſoliditate ſua aduerſus fortunæ ictus ſtrenuè pugnet. Habe quæſo nõ minus valetudinis rationem, quàm fortunarum, quandoquidem hæ vbi vira deficit, nullæ ſunt. Quod verò de me apud omnes honorificè verba facias, facis tu quidem pro tua & humanitate, & vetere in me beneuolentia, debeoq́; ob id tibi tantũ, quantum qui debet maximé. Sed vereor ne tuam ipſemet telã retexas, dum meas ineptias, & quæ mihi in ætate teneriore nugæ profluxerunt in publicum euocas: ſunt enim ea omnia inepta, ſatis inerudita, vel ſi etiam cum eis benigniſſimè decidatur, non ea certè ſunt, quæ eam quam de me iſti homines oratione tua opinionem iam fortè conceperunt, ſuſtinere poſſint. Qualiacunq; ſint, mittenda duxi, vt tibi vel totius famæ diſpendio ſatisfacerem. Te tamen rogatum velim vt hæc leuiora omnia habeas: nam ſi res tandem deſiderabis meas, & grauiora habemus in manibus, quæ ad vmbilicum nondum ducta ſunt. Et hæc quoq; ipſa quæ miſimus, abſolutiorem poſcebant limam, Verùm & tempora, & philoſophiæ ſtudia, quibus maximè inuigilo, ab opere me diuerterunt. Redibimus tamen aliquando ad Muſas, & ſi quid excuderimus, tuis auribus dignum, curabimus ad te protinus delatum iri. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
R. C. C. S.

MAtthæus noſter vir officioſiſſimus & ſalutem mihi plurimam tuis verbis dixit, & quo me amore, qua beneuolentia proſequare, apertiſſimè declarauit, pollicitus inſuper & tuo nomine ſtudium, operamq́; tuam, ſi quando his mihi vti contigerit. Cui officio vtinam par eſſem pater humaniſſime. Suſcipi enim me in tuam fidem, & inter tuos connumerari & optaui ſemper, & ſperaui. At obuium habere te vltrò, me tam benigniter, tàm amicis, tàm liberalibus pollicitis adeuntem, & quaſi ad amicitiam, ſi licet, ſed per te licet vocantem, tuam & ſpem meam, & votum omne ſuperauit. Quid enim aut quantum eſt ab eo inuitari, à quo fuerat ſatis non excludi. Quanquàm feciſti tem, & ſi non me, te tamen dignam, poteram enim pro meis meritis non admitti, non poteram pro tua humanitate etiam non vocari. Quamobrem quantum, aut mihi gaudeam, aut tibi debeam, quo pacto explicem, qui nec concipio. Certè ob hæc tantò magis tibi debeo, quantò minus hæc (quæ nulla ex parte) mihi tu debeas. Neq; enim nimis ſunt illa grandia, & nimis multa, quæ & Matthæus & amici reliqui retulerunt, ex voluntate potius, quàm ex iudicio me extimulantes. Sed qualis tamen,

aut

Digitized by Google

aut quantus ſum, patiare me quoq; inter omnes eſſe, qui tuas virtutes, vt taceam cætera, colunt, & admirãtur, per quas in te eſt videre, & quod vincat antiquitatẽ & quod vinci à poſteritate non poſſit, vt dixerim hoc merito, cùm in te nihil quòd vel in honeſto, vel prudentia, vel doctrina ſit poſitum, deſideretur. Deſiderari hoc vnum debere ab omnibus, vt per te aliquando, iuxta Platonis votum, ſumma potentia, cum ſumma ſapientia coniungatur: Sed hæc à Deo: À te interim hoc peto, & rogo, vt mihi nõ referendæ gratiæ, neq; enim locus, aut per tuam amplitudinem, aut per meam tenuitatem, ſed teſtandi animi erga te mei, teſtandæ fidei & obſeruantiæ occaſionem præſtes. Experieris Ioannem Picum hominem ſupra omnem opinionem tibi deditum & deuotum, de quo polliceri magis tibi nõ potes, ſed potes ea omnia qualiacunq; ſint, quæ ſunt in eo, quibus tu ipſe cùm vteris, ſplendoris tui aliquid inuehes, fientq; magna, cùm tua eſſe cœperint, quæ dum ſunt mea, magna eſſe non poſſunt. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
ſuo Alexandro Corteſio, S.

GRatiſſimæ mihi fuerunt literæ tuæ, quas non, vt putàs, àd ignotum ignotus, ſed ad amicum, & quidem veterem, amicus ne dum ad notum notus nuper dediſti, noſti enim & tu me antea vt ſcribis, & dignum exiſtimaſti quem amares: ego itidem de tua doctrina atq; virtute cũ à pleriſq;, tum à Politiano noſtro ſæpiùs audiui, cuius iudicio quis non confidat? fecit ille apud me tuæ probitatis fidem, facere poteſt & apud te cœptæ meæ iampridem fidem beneuolentiæ. Cui quidem & ſi erat maxima, per epiſtolam tamen tuam eos ſcito cumulos acceſſiſſe, quos concipere animo vel pauci poſſint. Quid enim illa ſuauius? quid eruditius? vt eſt docta, vt eſt amabilis, & Puccio noſtro de me amicè magis quàm verè loquenti largiſſimè ſubſcribens. Profectò nec mihi quicquam illa gratius à te poterat contingere, nec tua de me opinione quicquam honorificentius, pro quibus vniuerſis & tibi gratias ago quàm maximas, & quæcunq; aut mea, aut in me ſunt, debere Alexandro meo confiteor. Epiſtolam quam petis noſtram ad Laurentium Medicem, ad te mitto. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Dominico Beniuenio, S.

SAlue mi Dominice in Domini ſortem electe. Gratæ mihi fuerunt literæ tuæ, gratiùs quòd & coràm ex fratre dum hìc agebat, & per literas ex Petro Antonio noſtro cognoui, firmiori te eſſe habitu corporis & meliori ſtomacho. Cura ſi nos omnes, ſi literæ tibi ſunt curæ, valetudinem tuam, de qua profectò non ob id tantùm fui, ſemper ſum ſollicitus, quòd te amo (amo enim vehementer) quàm propterea quòd literas amo, quas tecum ſimul periclitari & credo, & certè ſcio. Si qua de noſtra in beneuolentia tibi retulit frater, fidem habeas pleniſſimam, ſi quid de noſtris laudibus, tàm parùm ei credas, quàm ille me multum amat. Commentariolum noſtrum non eſt quòd admireris, ocioſi cùm eſſe voluimus, & omnino nihil agere, id egimus, animum remittentes potius quàm intendentes. Omnino præludium eſt commentariorum, quæ in Platonis ſympoſium meditamur. Erit in illis quod tu ſaltem ames & laudes, qui omnia noſtra amas & laudas. De concilio, de quæſtionibus, vt puto, retulit frater, iam noſti cur ſcripſerim me tibi laborare, quod à me petis maximè lubens faciam, cùm te intellexero, ex ea qua laboraſti hucuſq; corporis imbecillitate, in primã optatamq; valetudinem reſtitutum, quam tibi eo animo precor & opto, quo mihi tu ſalutem animi precaris & optas. Vale ex Fratta. 10. Nouemb. 1486.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Andreæ Corneo, S.

ETſi ad te literas dedi, aut rarò, aut nunquam, cogitaui tamen de te, & tuis rebus, aut ſæpè, aut ſemper. Sed nolo tibi ſpẽ vendere, nec priùs ad te ſcribã quid faciã in tuam vtilitatẽ, quàm cùm ſcribere potero quid perfecerim. Quod ſi nunquàm tuo vel meo infortunio cõtinget, malo credas me nihil potiùs quàm fruſtra in tuis rebus laboraſſe. Sed fortè lætior tibi erit fortuna quàm aut ipſe ſperes, aut illa ſoleat. Carmina noſtra nõ eſt quòd tua Laura moretur, quoniã reuocata ad incudẽ ſunt, vt preſſiùs

 affirmen-

afformentur, nec prodire, quo nunc ſunt multa, audent in pnblicum. Differt autem emendationem inſtans ratio, & vrgens noui operis quod habeo in manibus hortatu Laurentij Medicis, in quo Dauidicos hymnos nō ſolùm illumino longiori interpretamento, ſed quoniam quos eccleſia decantat, hi à ſeptuaginta verſi ſunt interpretibus, eamq; translationem plus quàm ſexcentis locis, vti parum fidelem Hebræi coarguunt, ego proprietati innixus Hebraicæ & Chaldaicæ literaturæ, cùm & ſenſuum integritati illos ab omni Iudæorum calumnia aſſero & defendo. Reliquum nō eſt quòd ſcribam, niſi vt me Hermolao quoties hominem vides, toties non vulgariter commendes. Fac item vir doctus & grauis Iacobus Volateranus amari ſe à me vehementer intelligat, à quo ſi epiſtolas Symmachi ad paucos dies dum ſcilicet exſcribantur, vnquam impetrauero, perpetuo me ſibi beneficio deuinciet. Vale. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA BAPTIſtæ Guarino præceptori ſuo, S.

QVid contrahis frontem? an quòd contrà quam præceperis, atque ideò iniuria tibi inſcripſerim præceptori: Si præceptor non es, iure tuis non ſto præceptis. Si præceptor es, iure te appello præceptorem. Tu verò quid diſcipulum renuis, quem tantopere laudas? Pugnant hæc inter ſe, niſi alterum fortè amoris eſt, alterum iudicij, & cuius laudes prædicas ex beneuolentia, eiuſdem errata vereris ex conſcientia, ne ſcilicet tibi pudorem faciant, quæ poſſis fortè laudator, non poſſis præceptor non agnoſcere. At recipe quæſo me vel hac lege in participatum diſciplinę, vt te ego in noſtræ, ſi qua erit gloriolæ, participatū admittam, plagas ſuſtinerem ſolus. Sed quid frigidis locis moror ardorem meæ lætitię, quam ex tuis literis, ex tua tàm graui, tam honorifica laudatione concepi, nunc demum mihi arridet, nunc mihi eſt grata Heptaplus mea poſtquàm ſub tuo præconio, quaſi clypeo Palladis iam ſe oſtentat æmulis inuulnerabilem. Hortaris me tu ad alias hoc genus ſcriptiones, quod fruſtrà faceres, niſi dum mihi plena adeò cera ſubſcribis, igniculos bonæ immittens ſpei, feciſſes me ad ſcribēdum quàm fuerim antea longè fortiorem. Adeò enim tàm iudicio tuo mihi confido, vt quod totius inſtrumenti veteris enarrandi onus ſuſcepi, cui omnino ſum impar, iam tamen ſolito longè fortiùs feram. Quod attinet ad libros, fortaſſe tibi meliùs ſatisfacerem ſi indicem haberem eorum librorum qui ſunt apud te, quoniā poſſent multi ad rem tuam facere, quibus tamen non egeres. Laurentio Medici tua prædicta virtus te fecit commendatiſſimum. Neq; vnquam inter nos mentio de viris doctis huius ætatis, quin plurimus in ore ſit Guarinus, præſertim cùm noſter interuenit Politianus (interuenit autem ſemper) qui tibi tantum tribuit quantum nemini. Vale noſtrorum optime atq; doctiſſime, & Pictorium noſtrum communes delicias, quantum potes, meo nomine ſaluere iube.

IOANNES PICVS MIRANDVLA Antonio Picemanno, S. D.

NIhil tota vita mihi fuit iucundius his literis quas nuper à te accepi, plenas amoris, officij, humanitatis. Ita ſim felix, vt te non fallo, niſi mihi ille fortè dies iucundior, quo me ipſe & Grimannus neſcio tuus an meus magis, & conueniſtis amicè, & honorificè ſalutaſtis: quanquā enim velut perſonam mutuati, nō qui eratis, ſed quaſi neſcio quos lepido commento nominum mihi vos exhibuiſtis, ſuauiſſimum tamen veſtrum ingenium, ſingularis doctrina, amabilis grauitas, liberalis modeſtia, ingeniū, os, lepidiſſimus ſermo, Grimannum mihi & Picimannum apertos verosq; repræſentabant. Quare etſi ipſa falli nomenclatura, fraudari tamen voluptate non poterā, quæ mihi ex vobis debebatur, diſſimulare nomina potuiſtis, virtutem non potuiſtis, quæ ſuo ſe prodit fulgore & latere neſcit. Illa de rebus phyſicis tàm grauis tractatio, illæ acres contortæ argumentationes, illa iudicia caſtigatiſſima, quos poterant alios quàm vos ipſos mihi denunciare? Gratulabar ego mecum met tacitus, cùm vos audiebam, ætati noſtræ quæ non vnum vt putabam Grimannum, non vnum Picimannum, ſed duos Grimannos, duos Picimannos fœcūdior protuliſſet. Vt autē mihi noſter Politianus quinam fuiſſetis, indicauit, iā nō tàm ætati meæ quàm meo cœpi iudicio gratulari, ita mihi agnouiſſe in vobis omnia ſum viſus quæ in illis, id eſt, vobis cō-ſtantiſ-

ſtantiſſimo eſſe omnium teſtimonio deprehenderam. Sed vide vt me agant tranſuerſum,& à tua epiſtola ad ſe veſtræ laudes abducant,quanquàm & illa eodem quoq; vocat vel nolentem,ſed reprimam me ne videar quaſi mutua opera velle laudibus ſatisfacere,quibus tu plurimis me cumulaſti, quæ ſiue ex animi ſunt propenſione, ſiue ex iudicio,neſcio honori an voluptati mihi maiori fuerint.Debeo plurimum,mi Picimanne,animo iſti erga me tuo.Sed fac quæſo tu quoq;,ſi quando accidit,de me periculum,de mea ſcilicet in te voluntate,cognoſces hominem ita amantem tuæ virtutis & ſtudioſum, vt nec ipſi Grimanno tuo primas in te amando ſim conceſſurus. Vale. Die 9. Iulij. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Ignoto amico, S. D.

QViſquis es, noſter eris, poſtquàm Roberto Saluiato noſtro, vt per eius accepi ſyngrapham es coniunctiſſimus. Legi literas tuas ad Mithridatem, quàs illi abſenti reddere non potui. Amare te in illis cœpi,non tàm iam eo nomine quòd te Robertus amat,quàm quòd te amare literas(& quod eſt principalius)ſacrarum rerum & legis ſtudioſum eſſe cognoui. Et quoniam de his,quæ petebas,viſus ſum mihi poſſe aliqua ex parte tibi ſatisfacere, vt hinc benè noſtram auſpicarer amicitiam,volui quid ego ſentirem,tibi ſignificare, quod certè facerem longè locupletiùs, ſi hic illos meos omnium hominum amicos,id eſt,meos libros haberem quos conſulerem:ſed me illi iam Romam quaſi anteambulones dominum præceſſerunt, & ego ipſe hæc, petaſatus iam & caligatus in procinctu cùm eſſem, ad te dedi tàm familiariter quàm feſtinanter. Quod petis de Ioſepho, ſcias iuſtum Ioſephum apud Hebræos non reperiri. Sed Ioſephi epitoma,id eſt, breuiarium quoddam, in quo & multa ſunt commẽtitia, & quæ de decem tribubus ibi leguntur, quæ poſt Babylonicam captiuitatem poſtliminio non redierunt, ea eſſe notha & adulterina ex Hebræis mihi plures cõfeſſi ſunt: quapropter illorum Ioſepho nulla omnino fides adhibenda. In Ioſepho Græco ſcio eſſe quædam quæ de Chriſto,& fidem & honorificam faciant mentionem,ſed eadem eſſe penitùs cum his, quæ in Latinis codicibus leguntur,non aſſererem,niſi exemplar Græcum,cuius hîc mihi nulla eſt copia, recens legerem.

Et vt ad ea veniam quæ de Chaldæorum Hebræorumq; literis deſideras, percunctatus ſum ego ſæpe in Mithridatem & multos Hebræos de his quæ apud Hieronymum in Galeato prologo leguntur, vbi ille ſcribit eoſdem olim fuiſſe Samaritanorũ & Hebræorum characteres: Eſdram autem poſt inſtaurationem templi ſub Zorobabel alias adinueniſſe literas,quæ nunc ſunt in vſu, neſcios ſe huius mutationis omnes prædicant, & (quod eſt maius) pro comperto habent iiſdem quibus nunc vtimur in Hebraica literatura apicibus vſos & Moſem & Patriarchas antiquos omnes: cui ſententiæ vt nunc mihi ſubuenit,fidem maximam facit ſcientia Cabalæ,cuius ſcriptores, qui cum ipſo Eſdra in ſynodo fuerũt, ſub ipſis literarum characteribus & figuris, quibus nunc legem deſcriptam habemus,diſſimulaſſe Moſem diuina myſteria,& volunt & probant:quod eſſe nullo modo poſſet,ſi alijs Moſes ab his,quibus nũc vtimur,characteribus vſus fuiſſet. Quo tamen tutari dictum Hieronymum poſſim,hoc vnum habeo quod nuper legi in commentarijs libri, quem pater antiquus Abraham de Creatione edidit:dum enim duas illas & triginta portas,quarum meminit,authores interpretantur, dicunt numerum illum ex decem numerationibus & duabus ac viginti literis conſtari. Reliquas autem literas quæ ſunt,mem,tzade,pe,caph,& nunquam duplices dicuntur, quarum characteres ſunt ך ף ץ ם ab epiſcopis ſiue perfectis additas fuiſſe: hoc fortè Hieronymus intellexit, cuius teſtimonium & haberi apud omnes omnibus in rebus debet,& habetur profecto apud me ſanctiſſimum.

Alphabetum Chaldaicum quod petis, nec à Mithridate impetraſſes, nihil per illũ, licet vt à me impetrare poſſis, à quo poſſes omnia. Nam ille docere me Chaldaicam linguam nulla voluit ratione niſi adiuratum prius, & quidem conceptis verbis, ne illam cuiquam traderem, facere fidẽ huius rei tibi poteſt noſter Hieronymus Beniuenius, qui cũ adeſſet fortè dum me ille docebat, furens Mithridates hominem eliminauit.Sed ne fruſtrà omnino ſcripſeris,vicarium habeas prò Chaldaico Arabicum alphabetum, quod mea manu tibi annotatum mittitur. Reliquum quod ſcribam nihil eſt niſi

eſt,niſi me tui quiſquis ſis, eſſe non poſſe non amantiſſimum, ſi ego te amantiſſimum eſſe bonarum artium intellexero. Vale, ex Fratta.10.Nouembris.1486.

EPISTOLARVM AVREARVM
Ioan.Pici Finis.

AD IOANNEM PICVM MIRANDVLAM EPISTOLÆ ET TESTIMONIA CELEBRAtiſſimorum virorum,vitæ doctrinæ,& commentationum, Ioannis Pici Mirandulæ varijs ex locis collecta.

EPISTOLAE DVAE FRATRIS BAPTISTAE MANT. Carmelitæ Theologi doctiſſimi & eloquentiſſimi ad Ioannem Franciſcum Picum Mirandulam Concordiæ comitem, de morte Ioannis Pici eius patrui.

ILLVSTRIS domine,nuper audita morte Ioannis Pici auunculi tui viri clariſſimi atq; doctiſſimi, ſic animo conſternatus ſum, vt neq; pes, neq; mens ſatis ſuo fungeretur officio: Parum abfuit quin & de Deo, & de natura ſim conqueſtus, quòd tantum lumen è mundo tàm citò ſuſtulerint, tantum Italiæ ornamentum, tantam ætatis noſtræ gloriam,quaſi terrenæ Reipublicæ bonis inuideant, nulla habita noſtri ratione, ſucciderint: ſucciderint inquam dum creſceret, dum floreret, dum copioſiſſima ingenij ſui fertilitate paſceret vniuerſos. Sed recordatus ſententiæ Pauli, qua, inquit, *iudicia Dei abyſſus multa*, continui me, ne malè de Deo, & de operibus eius, impia temeritate ſentirē. In occaſu viri huius paſſa ſunt magnam eclipſim ſtudia literarum, ſcientia rerum,integritas morum. Erat enim (vt ſcis) in patruo tuo ſic vitæ ſanctimoniæ coniuncta linguarum eruditio,& humanarum diuinarumq; rerum cognitio, vt in vno eodemq; homine viderer videre Hieronymum & Auguſtinum reuixiſſe. Atq; vtinam opus illud de concordia Platonis & Ariſtotelis antequàm decederet, abſoluiſſet. Pollicebatur enim titulus eius omnem antiquorum philoſophiam, & reconditiſſimarū ac ſcitu digniſſimarum rerum apertionem. Omnia eius opuſcula,quæ abſoluit, quæ etiam imperfecta reliquit, ſunt omni ſtudio & diligentia cōquirenda. Nam cùm à tanta ingenij felicitate proflexerint, non poſſunt,non eſſe digniſſima,quæ ab omni poſteritate legantur,amentur,& adorentur, ad quod officium te prouocatem, niſi te ſic perſuaſum & animatum ſatis crederem. Deerat hoc familiæ tuæ decus immortale, vt apud nobilitatem antiquiſſimā, diuitiarum & opum affluentiam, rei militaris gloriam, collocaretur etiam excellentia tanta ſapientiæ, vt omnia quæ apud mortales, ſumma laude digna ſunt, in vnam domum tuam cōfluerent. Te verò, Ioannes Franciſce, ſumma ope niti decet,vt patrui tui virtutem hæreditate poſſideas, & vt ſpiritus eius in te duplicetur,ſicut Heliæ ſpiritus in Heliſeo. Hoc à te expectamus, hoc requirimus,cùm eius opuſcula collegeris, precor, vt me quoq; participem reddas, & erit mihi operæprecium iſthuc tantæ voluptatis gratia me conferre cùm ſciero. Diſtichum in laudem eius ex tempore factum, quanquam non placeat, tamen ſubijciam. Vale princeps optime, & me ama. Mantuæ,die 27.Nouembris.1494.

Picus Ioannes,cælos,elementa,Deumq;,
Doctus,adhuc iuuenis,ſanctificatus obit.

Epiſt. 2. Nunciatoria, lamentatoria & cōſolatoria.

ILLuſtris comes Ioannes Franciſce dilatio honeſtiſſima tuæ reſponſionis credi fecerat literas meas in via perijſſe, & dum propterea nouas ad te dare ſtatuerem, iamq; incepiſſem eas exarare, ſuperuenerunt tuæ deſideratiſſimæ, ornatiſſimæ, iucundiſſimæ. Nocte inſequuta credo ex eo quòd die cogitaueram dormienti mihi ſub auroram tempore quo cerni ſomnia vera ſolent, viſa imago patrui tui iam vita functi ſuperuenire, & mecum multa de angelorū natura, de ſpirituum aëriorum ac terreſtriū, aquaticorum etiam ſpeciebus, nominibus, officijs, cum ſumma vtriuſq; noſtrûm voluptate

luptate diſſerere. Et cùm eum interrogaſſem cur balbus eſſet (balbus enim videbatur) id ſignum eſſe reſpondit imperfecti & inabſoluti ſermonis, quem de rerum natura, & de philoſophia iam dudum inchoârat. Videbar accenſus deſiderio percunctandi de rebus occultis plurima, quæ nobis mortalibus mirabilia ſunt & ignota: & neſcio quo pacto id primum occurrit quid ſcilicet amuleta prodeſſent infantibus, & corallia, & id genus alia, quæ infantulorum collo alligantur: reſpondit in his aliquando aliquid virtutis ineſſe, & hoc ad magiam naturalem pertinere, ſed vt plurimùm damnatas cõſuetudines, & ſuperſtitiones eſſe: his dictis euanuit, & ego expergefactus diu multũq; cogitaui, quæ colloquuti fueramus in ſomnis, quia non inania eſſe, ſed penſi aliquid habere videbantur.

Scribo autem hoc non quòd in ſomnijs vllam fidẽ adhibeam (id enim eſt & à profeſſione mea, & à natura alienum) ſed quia non ſatis mirari poſſum, quónã pacto fiat vt dormiẽtes diſputent, doceant, diſcant, & ea plerunq; faciãt, quæ à vigilantibus fieri ſit impoſſibile, vel certè difficile. Habẽt certè neſcio quid diuinitatis animæ noſtræ & ſi ſanctè ac piè viueremus, nec tot negociorum ambagibus circumagerentur animi noſtri, haberent nobiſcum ſpiritus ſeparati magna commercia. Sed de his hactenus.

Quod velis, vt ſcribis, patrui tui vitam conſcribere, & laudo, & vt maturiùs id agas hortor, & obſecro: id enim officij tibi maximè congruit, & tibi pluribus de cauſis eſt aſſumendũ: nam ſtylo & eloquentia plurimùm vales, quod eſt naturæ, & induſtriæ, & Dei donum ſingulare. Item quòd gentilis eius ſis, & tàm mirabili viro arctiſſima cognatione propinquus, quò fit vt eius gloriæ non eſſe particeps non poſſis. Nec vllo modo pati debes vt clariſſima familia tua, quicquam tanti ornamenti ac ſplendoris amittat. Accedit ad hæc, quòd nulli magis quàm tibi nota eſſe debet eius vita, quàm tibi, iampridem imitandam propoſueras, & quidem ſapientiſſimè: erat enim egregiũ quoddam ſanctimoniæ & religionis exemplar, in quo totius ſapientiæ lumen apparebat. Dicam ergo tibi quod Chriſtus dixit Apoſtolis: Colligite fragmenta ne pereant: & id tantò ſtudioſius agendũ quantò nobis, qui ſuperſtites ſumus, & futuræ poſteritati magis eſt profuturum. Proculdubio & ſi video magis ei gratulandũ qui poſtquàm tàm breui nauigatione tantum ſpiritualium opum congeſſit, tàm feliciter in portum peruenit, non poſſum tamen de tanti viri iactura tecum non dolere. Mors Georgij Merulæ primùm condiſcipuli, poſteà præceptoris mei (nam ſub Gregorio Tiphernate commilitauimus) triſtitia me affecit, ſed erat ille iam grandæuus & ſenio ingraueſcente, iam inutilis & functus officio. Hermolai & Politiani duorum illuſtriũ virorum lamentabilis occaſus, attulit & mihi & omnibus literatis graue cordolium: ſed altius hoc vulnus inſedit, & longè maiorem in Pico noſtro iacturam paſſa eſt res literaria: Eloquentiæ campi lugent, Mathematicarum artium ſtudia cõciderunt, Philoſophia omnis, ac metaphyſices, & theologiæ altiſſimæ ſpeculationes, quas ille amplificare ac illuſtrare iam cœperat, deinceps obmuteſcent. Sed parco iam, ne dolori iuſto plus indulgeam. Curandum magis eſt vt ei & ſcientiarum ſtudijs ac exercitijs & morum integritate ac religione ſimiles euadamus, & pari cum eo negociatione ditati, perueniamus olim quo, ille iam perueniſſe ſe gaudet. Quàm primùm potero veniam, vt diuini eius ingenij reliquias immortales, quæ apud te ſunt, videã & adoream. Interea ſcribendæ eius vitæ da operam, & me ama. Bene valeat D. tua, cui me commendo. Mantuæ die 3. Ian. 1495. Frater Bapt. Mant. Car.

EPISTOLÆ QVINQVE HERMOLAI BARBARI VIRI CELEBERRIMI Patriarchæ Aquileienſis.

HERMOLAVS BARBARVS IOAN. Pico Mirandulano, S. D.

TV verò, Pice, adeò nihil mihi debes, aut ſilentij, aut officij alicuius erga te mei nomine, vt mihi literæ tuæ magno etiam rubori fuerint, qui negligentiam meam pro tua deprecaris apud me, cùm vtrunque à nobis apud te prius quacunq; mercede redimi debuerit: hæc ingenij tui bonitas, candor, æquitas: Agnoſcis alienam culpam, cùm aut vitare aut partiri certè poſſis, in mutuo *Epiſtol. 1. excuſatoria & encomiaſtica.*

tuo crimine ſollicitus es, qui & ante categoria, & cauſa etiam meliore ſecurus eſſe poteras, aut reus eſt vterq;, aut nõ tu. Alioquin iam quod ad te attinet purgaſti, reliquum eſt vt & ipſe ſatisfaciam. Sed quid à me, ad te potiſſimùm ſcribi poteſt, inhortabor vt literas amare pergas, in quibus es eminentiſſimus, monebo vt virtuti & bonis moribus dedare, in quibus tantum profeciſti vt difficile cognitu ſit, vtri philoſophiæ parti maiorem operam impenderis, ei quæ ſpectatiuas & inſtrumenta continet, an ei quæ dogmaticen parænetícenq; complectitur, omnino ſummum & humano captu maius eſt, quod tu aut genio, aut certè opifici tuo debes, tàm tenera ætate conſequutus; quod extrema ſenectute impudentiſſimum ſit optare. Non ſunt hæc, Pice, tua, naturæ ſunt, Dei ſunt, quanquàm ſi aliquid tuum eſt, hæc maximè tua ſunt: Vide quantũ minus tua dici poſſunt, nobilitas fortunæ, valetudo, forma, quibus bonis tàm nulli cedis quàm nec illis, quæ magis tua ſunt. Huc te hortor conuerte, hoc diu & nocte volue, quantum nomen ei ſis, qui te vſq; adeò ditauit, vt nec ſoluendo, nec exputãdo ſis vnquam futurus, quæ poſſides. Cogita quantum poſſit, qui te iſta poſſe voluit, quantum amet, qui de tàm multis millibus ſibi legit, qui ſenes puer ferè vinceres, quiq; nondum ephœbos eruditorum hominum coronas in admirationem doctrinæ tuæ verteres, niſi hoc vides, niſi æſtimas, iam nunc affirmo tibi, & libera voce prædico, te non tantum eſſe quantum es. Immenſum & infinitum eſt quod mihi de te pridem ſpopondi, & ſpondeo, ſed opinionem præſumptam, nec oratio, nec prædicatio conſequitur: facio ego vt ſolent, qui quantò plus aliquem mirantur, & explicare volunt quod ſentiũt, eò minus id aſſequuntur, quod volunt, vt quanquam magnum aliquid animo concipiunt, verba tamen deſint, & moliri potiùs quàm dicere potuiſſe videantur. Proinde tu ne hæc auſculta, quæ nec de te ſcribo foraſq; promo, ſed illa potius intellige, quæ intus de te ſolus & tacitus loquor, tantò hercule maiora, quantò cogitatio ſermone hoc eſt. Marſilium ſaluta & Saluiatum tuum. De Politiano nihil opus eſt labores, quia breui (vt audio) mecum erit, quod nihil mihi poterat in hac legatione tota iucundius accidere. Bibliothecam iſthic in dies maiorem & ornatiorem inſtrui, tàm gaudeo vt nihil ſuprà, debent Florentinis literæ, & inter Florentinos Medicibus, & inter Medices Laurentio, qui gentilicium hoc familiæ ſuæ decus, non minori cura fouet quàm rempublicam, cuius adminiſtrandæ conſtituendæq; ius habet. Vale Mediolani Calendis Ianuarij. 1487.

HERMOLAVS BARBARVS Roberto Saluiato, S. D.

FAlleris, Saluiate, ſi quid aliud præter occupationes meas ſuſpicaris fuiſſe, quamobrem tibi nondum reſponderim, vulgaris hæc & iactata ſilentij redemptio. Sed me herculè tàm vera vt niſi tu eam probes, de meo in te amore, fide, ſtudio malè meritus eſſe videaris. Gratiſſimæ mihi ſemper literæ tuæ omnes, ſed illæ ſupra modum, in quibus Mirandulani mei nomen atq; mentio: nihil eſt vno eo mirabilius in literis, nemo quem laudari, ornari, in cœlum tolli malim, nemo à cuius prædicatione digredi minus poſſim, in quo ſum fortaſſe, nulli tamen eſſe videor intemperans, tàm multa in eo laus, tàm nulla finienda laude, vt iam & ambitioni, & aſſentationi locus deſit. Apologiam eius legi, & in ea me, quid ille mihi tantũ tribuit, tàm parum merenti? cur ordinario teſti, ne dicam gregario, tàm honorifica præfatione denunciat? Illio præſertim opere quo nihil ſubtilius, vehementius, acutius, de quo tamen ſatius eſt iudicium meum differam tantiſper, dum planè totum perlego.

Quàm autem reſcire cupis quid agam, ecquid aliud poſſum dicere quàm ſtudeo: publica quidem curatio, nõ nihil inſtantiæ ille meæ detrahit, imò ſtudijs nõ inſtantię. Inſto enim acrius, & penſum exigo acerbius, quòd mihi his maior abſtulit aſſiduitate ſartio, quãtò mihi negociorũ plus acceſſit, tantò auiditatis & alacritatis plus incuſſit. Itaq; ferias illas omnes, quas valetudini priuatus homo dabam, in publica diſtribuo, itaq; mihi ex vna cauſa deperit, ac decedit, alia ratione corrogo. Credo aliâs ad te ſcripſiſſe aut dixiſſe tibi, qui ex me audierint inſtrumentũ Ariſtotelis (ita enim logicen Peripatetici ferè appellant) itemq; libros octo de auſcultatione phyſica, & tres eius rhetoricos in Latinũ à me pridẽ conuerſos. Dioſcorides iã perfectus eſt, manus ei nunc à me ſumma imponitur, parata, filiæ dos eſt, propediem locabitur. Tum leuatus onere,

Ariſto-

Ariſtotelem aggrediar totus totum, qui niſi alio me Deus aduocet, ab Dioſcoridis editione biennio ferè prodibit abſolutus, vtique in logicis, & cum eo commentarij, quos in poſteriores analiticos iam perfecimus, poſt emiſſa hæc inibo naturalia & diuina. Item Rhetorica & Poëtica partim commentationibus, partim annotationibus, omnia eius philoſophi volumina pro virili mea inſtruens. Sunt enim & in problematis & in animalium hiſtorijs nonnulla, quæ claritatem lucemq; deſiderant, ea curſim & breuis annotamenti lumine præterfluam paratus. Nihil præterea nouum aggredi tota vita, etenim comprimenda mihi eſt auiditas, imò improbitas hæc ingenij, ne dum re[illegible]ibile ac fertile haberi ſe vult, id eſt, operoſum & ambitioſum eſſe videatur, quotidie veriùs experior quàm dici ſolerparia eſſe, amplecti omnia & nihil. Vale Mediolani. 12. Calen. Nouembr. 1488.

HERMOLAVS BARBARVS
Ioanni Pico, S. D.

HExameron tuum nudiuſtertius ad nos Saluiati opera delatum, ita auidè legi, vt prima ſtatim die nec tota ſine interſpiratione totum hauſerim. Tria me in eo mirificè delectant: Primum quod oratio tua docet & mouet, id quod & in ſacris literis veteres theologos, & in philoſophia etiam naturali Pythagoricos & Platonicos obſeruaſſe conſtat, recentioribus in docendo tantùm ſudantibus: Alterum quod in tanta rerum copia & impunitate diripiendi, tàm caſtas & innocentes manus habes, vt in hoc ſcribendi genere, teipſum non alium ſequutus eſſe videare, atque hoc iam nec cum veteribus, nec cum neotericis commune, ſed tibi peculiare atque tuum eſt, in quo quidem (ſenſum tibi meum aperiam) ita ſum affectus, vt quoniam hæc priores illi non dixerunt quæ tu dixiſti, nihil ferè dixiſſe mihi videantur: Tertium quòd video te non tàm Ariſtotelis quàm Platonis & ſectarũ eius ſacris initiatum, plenos inde hauſtus in hanc lucubrationem cõtuliſſe. Omitto quàm multa ex Plotino egregia, quàm curſim & eleganter attigeris, vt quicquid ferè quatuor eius & quinquaginta volumina in ſex nouenarios à Porphyrio digeſta continent non plus legiſſe quàm edidiciſſe videaris. Nec illud præterire poſſum, quòd inter nouos & veteres theologos ita medium te geris, vt nec illorum ſimplicem maieſtatem oderis, nec horum ambitioſa ſubtilitate rapiaris. Ita fit vt dum alteros imitari vis, alteros potes, vtriuſq; generis optima decerpſeris, id quod in ipſa quoq; Dauidici poëmatis enarratione facturum te ſperamus. Vale. Ven. prid. No. Se. 1489.

HERMOLAVS BARBARVS IOAN.
Pico Mirandulæ, S. D.

SAlue humaniſſime Mirandula. Ego verò de te tàm libenter vbiq; prædico, vt nihil maiore voluptate faciam, non ſolùm quia nihil (vt inquit Plato) iucundius auditur quàm veritas: ſed etiam quia, vt Palemo inquit, multò eſt dicere quàm audire vera iucundius: Accidit quòd labore nullo, vt eſt apud Aeſchylum, Menandrum, & Euripidem, ſæpè etiam non quæſita veritas prodit, inuitiſſimo etiam plerunq; homini exprimitur, nullis quæſtionibus, ſed ſua tantùm vi. Hæc eſt tyrannis illa, quam tu candorem tuum ſequutus, humanitatem & bonitatem interpretaris, & Hercule tu iam tantus es, vt qui te non laudat, iudicio & exiſtimationi ſuæ detrahat. Rem ſuam agunt, rationibus ſuis conſulunt, ſuam famam redimunt, qui fauent & cupiunt tuæ. Multa ſunt in diario ſuo nomina, quæ tu neſcis, tibi creditores tui debent. Multi conſilium Prodici ſequuntur: Dant vt accipiant, manus manum ſcabit, vt Epicharmus recinit, quantò ſanè creditoribus, id eſt, laudatoribus tuis minus debes, tantò plus tibi, qui eos velint nolint creditores facis tuos. O inauditum genus, æris alieni creditores eſſe, non eſſe debitorem. Sed occupatior ſum quàm vt tecum diutiùs luſitare poſſim. At tu quam ſolutus es, dij boni, vt quenquam patiare feriantem. Hactenus obſecro me tuleris, longiorem iocum aliquem vt admittas non poſtulo, oſcitatiunculam breuem poſtulo. Vale cum Politiano meo. Romæ idibus Auguſti. 1490.

HERMOLAVS BARBARVS ORATOR VENETVS Patriarcha Aquileienſis Ioan. Pico, S. D.

BEnè eſt, benè conuenit, qui multum amas, multum vt mihi pontificatum Aquileienſem congratuleris, multò etiam maiora mihi tribuas & omineris, quàm aut poſſim optare, ſi ſim cupidiſſimus, aut promereri ſi modeſtiſſimus. Scio pietatem tuam erga me, video quanti me facias. Agnoſco vim amoris tui, nihil habeo comparatius, vtinam aliquando ſit vt mihi tecum viuere, de natura, de Deo, de ſanctis moribus philoſophari liceat, quantum hoc cupiam, quantum ſecundis meis rebus acceſſionis factum iri iudicem, ſi hoc eueniat, nec poſſum exprimere, nec ſi poſſim, hoc vtique loco velim. Obſecro ſi me vnquam beneuolentia tua dignum exiſtimaſti eodem numero & loco etiam meliore ſi fieri poteſt apud te cenſeat Her. & ſacerdos, vt quem paganum ſeculi dilexeris militem Chriſti factum arctiùs colas & chariorem habeas. Ego te & clariſſimas virtutes tuas, tàm poſſum non prædicare, non admirari, non tollere, quàm tu non augere, ſi aſſentior aut mentior tibi, hoc eſt, doctis omnibus ſim contemptui, tenuit me pridem ſuper te rebusq; tuis, * nunc ſtupor & ecſtaſis ſcientiæ. Patienter hæc leges, nec exaltatum erit cor tuum, nec elatos habebis oculos, cur enim tibi placeas, qui noueris hæc bona, quæ poſſides non tua, nec de peculio tuo eſſe, ſed profectitia & dominica: Ignoſce, rapuit & euexit me tranſuerſum veritatis Aquilo & charitatis Fauonius. Vale. Rom. prid. Calen. Apriles.

EPISTOLA FRATRIS BAP. CAR. Ioanni Franciſco Pico.

ILluſtris comes ac domine, Patrui tui viri doctiſſimi ac eloquentiſſimi apologiam vel magis apologiæ prologum legi, tanta animi voluptate, quanta veritate ſubnixa eſt, quanta luculentia ſplendet, quanto amore ac reuerentia eius authorem ſemper proſequutus ſum. Sed eam legendo dum cupio ſedare ſitim, ſitis altera creuit, deſiderium ſcilicet videndi reliquum, quod cùm tuę dignationis munere conſequutus ero, magnam felicitatis partem adeptum me putabo. Supergreſſus eſt patruus tuus Ioannes Picus iudicio meo omnis ætatis noſtræ philoſophos, his potiſſimùm rationibus, quòd alijs in Ariſtotelis & Peripateticorum tantum dogmatibus æuum conſumentibus, ipſe Herculea audacia omnium philoſophorum ſectas ac familias veteres ac nouas miro ingenij vigore ſcrutatus eſt, & quod neotericis nullum orationis florem ſequentibus, ipſe ita philoſophiam cum eloquentia coniunxerit, vt antiquam & veram Academiam inſtauraſſe dici poſſit, quæ tanto maiore admiratione digna ſunt, quanto celeriore ſtudio & paucioribus annis ad tantam virtutis & gloriæ ſublimitatem aſcendit: nec videtur ſcientiam vt cæteri labore ac ſtudio multisq; lucubrationibus quæſiniſſe, ſed totam ſimul caſu reperiſſe, vt his accidere ſolet, quibus longè aliud agentibus ex inſperato theſaurus occurrit. Felix ergo tanto alumno tua familia, felix noſtra ætas tanto viri huius illuſtrata ſplendore. Vale princeps digniſſime & memento quantum te niti oporteat vt patrui habearis dignus imitator. Odio habeo iſta locorum interualla, cupio enim tecum eſſe, vt poſſémus ſtudiorum tu meorum & ego tuorum particeps eſſe. Iterum benè vale & Deum time. Mantuæ die 39. Octobr. 1494. Frater Bap. Mant. Car.

MATTHAEVS VERONENSIS CANONICVS Regula. Rob. Saluiato, S. D.

INterpretatio Sex dierum, quibus Deus condidit omnia, Ioan. noſtri Miran. quam dono mihi miſiſti, ab illo Heptaplus inſcripta atque notata, & ſi planè huiuſmodi ſit vt ab legente & percurri ſimul & intelligi haud facilè queat, ita me tamen initium operis incendit, & traxit, vt cupidus finis anhelum nuſquam ſpiritum retinens, illud non tàm deguſtauerim, quàm certè vorauerim, ruminandum per moram acriori deniq; ſtudio & longiore lucerna. Viſus eſt mihi Ioan. hic noſter non modo philoſophiã omnem & quicquid naturæ legibus continetur, callere ac bene ſapere, ſed ſuper humana etiam ſeſe attollere, peruolare ſublimia, & arcana myſteria ſacramentaq; cœleſtia ad myſticos ſenſus allegoriasq; flexiſſe, quæ noſtri temporis, qui ſapientes habentur & eruditi, vix aut notant aut prorſus intentata prætereunt, difficillima atq; cœleſtia hic

ſtia hic

ſtia hic enucleat, & quantum res patitur, Sole ſplendidius aperit, patefit, illuſtrat, & quod mirabile eſt, iuuenis adhuc & in ſeculo agens apud Dionyſios, Hilarios, Damaſcenos, Aurelios, Ambroſios, Hieronymos, & priſcos huiuſmodi reliquos ſanctiſſimos & rariſſimos viros ſe proximè iũgit; quem omnis ſit admiratura poſteritas, cùm liuor quieuerit, & authoritatem dies lenta præſcripſerit. Quid, ſupreme Deus, daturum illum arbitremur, ſi par animo ei vita contigerit? qui prima barba quod in Origene atque Hieronymo obſtupeſcit antiquitas, Latinis literis, Græcis æquè eruditiſſimus iam ſit, Hebræaq; nec ignoret, etiam in ſacris præterea tantum equidem poſſit, quantum vix credibile eſt quenquam alium poſſe: verùm quicquid delitiarum expectamus in proximum de Pſalmis carmininibusq; Dauid, quæ tractat iampridem, interpretatur, & explicat, rimatus infinito labore, quid Latini omnes Græci, Hebræiq; ſuper ijs ſcriptum reliquêre, ad quod negocium perficiendum lætor meo hoc tempore, noſtro in Feſulano cœnobio ocium ſibi delegerit, quem planè & videre, & audire felicitas eſt: habeoq; itaque tibi, mi Rob. gratias quantas ſanè poſſum, qui in primis opus tàm diligenter & emendatè curaueris imprimi, quod ad communem vtilitatem & generoſi tui animi laudem ſpectat, ſubinde quòd me protinus illo donaris, in quo vt gratus tibi ſi quo modo poſſum videar, en noſtrum aliquid accipe quod viciſſim legas & fortè deguſtes, cæterum Vale, & felix in Chriſto age, ex abbatia Feſulana.

EX EPISTOLA HERMOLAI BARbari ad Ioannem Picum.

O Præclare & planè diuinum ingenium tuum Pice, qui cùm optima ſint ea quæ tu ſcribis, ita tamen exprimas & effingas aliena quæ ſunt peſſima, vt videantur eſſe tua, quæ ſunt optima: nam demittere ſe ac deſcendere pluris eſſe deputo, quàm in ardua conari: Vt enim ſit hoc honeſtius, illud certè laborioſius & operæ maioris, proinde ſiue vt talia credis eſſe noſtra, quibus imitandis operam impendas, ſine hoc agis demerendi mei cauſa, vtroq; modo tibi plurimùm debeo, relaturus aliquando gratiam nolo dicere cùm potero (nunquam enim potero) ſed cùm tu ipſe vel tui poſſe me putabis. Tanta enim eſt familiæ totius veſtræ bonitas & humanitas, vt beneficium, quod non eſt, imputare pro beneficio ſoleatis. Quamobrem ex vſu meo fecero ſi vobis & modum & tempus repoſcendæ gratiæ reliquero, vt in expunctione rationum paralogiſmus omnis & impoſtura non à me, ſed à vobis tota proficiſcatur. Quæ verò de ratione ſtudiorum tuorum ſcitè ſcripſiſti & communicanda mecum eſſe voluiſti, maxima voluptate nos affecerunt, gratulatus ſum huic ſeculo virum tanta doctrina, vt nihil ferè neſciat, tanta cura vt nihil omnino ſcire videatur. Video te Poëtam egregium, Oratorem eminentiſſimum, animaduerto te Philoſophum, prius Ariſtotelicum, nunc Platonicum eſſe factum: Video literas Græcas, quæ in te ſolæ deſiderari poterant, & ſine quibus nihil eras futurus non didiciſſe modo, ſed hauſiſſe, idque facilitate tanta celeritateque vt literas Græcas ignoraſſe aliquando te, neque tu memineris neque perſuadere poſſis alios, id quod de Hieronymo Donato meo, non plus libenter quàm verè prædico. Hortarer te ad has literas vti eas tam planè familiariter quàm Latinas teneres, ſed non indiges calcaribus: & reliqua.

EX ALIA EIVSDEM AD EVNDEM.

IAm cùm ipſe in quodam literarum ad re mearum angulo quaſi aliud agens & in tranſcurſu philoſophos æui noſtri barbaros inſectatus eſſem, quibus te quoque infenſum eſſe factum & nuncium remiſiſſe ſcribis, occaſione hinc arrepta litem & controuerſiam veterem inter nos & illo de genere dicendi phiſophorum multis millibus verſuum comprehenſam & explicatam, opus elegans, eruditum, elaboratum, ad nos miſiſti, perfectum celeritate tanta, vt niſi qui opes ingenij tui perfectiſſimas habebam, crediturus fuerim, paratam fuiſſe tibi pridem hoc argumentum, vt ad primam quanque occaſionem proferre poſſes. Sed vt ea mihi res & feſtiuior & iucundior eueniret, homo lepidiſſimus, humaniſſimus, latiniſſimus, barbaros contra Barbarum defendis, vt hoſtis pro hoſte, ſocius contra ſocium, ipſe contra teipſum ſtare patrocinariq; ſimulares: & reliqua.

EX EADEM PAVLO POST INFERIVS.

MOdò ſi quis eſt illo grege, qui poſſit ea capere, quæ dixiſti tanto cultu prædita, tot luminibus, tot emblematis oculos adeuntium ſtringētia. Adde tot ſententias prurientes, tàm multas hiſtorias & exempla remotioris doctrinæ quaſi floſculos & omnino * ad quæ ſi qui ſunt ex illis paulò minus aſini volebam dicere ἀμύσοι auriculas tantùm mouent, cæteri diffugiunt, reſpuunt, deteſtantur: & reliqua.

EIVSDEM EX ALIA.

SAlue, accepi librum Pici de Septem dierum enarratione, cuius item exemplar non pridem ad me miſerat Iacobus Volateranus ſummi Pontif. nuncius. Percurri opus quoad licuit, inter æſtum & puluerem. Digna diuino & admirabili ingenio fœtura, ſane ſeges & materia operis tumultuariam, & ad præſens comparatam ſententiam non expoſcit. Sed ſimul dici poteſt, Picum doctiſſimum, eloquētiſſimum, & Chriſtianiſſimum omnia in ea ætate aſſequutum eſſe, ferè prodigiū eſt. Debeo tibi plurimum, &c.

EX SEBASTIANI PRIOLI EPISTOLA.

NOn me latet, neq; vnquam dum Patauij vitā degeres, latuit Ioannes Pice Mirandula, quanta eſſet ingenij tui præſtantia, quantaq; facunditas, quòd tu cum pluribus rebus ſemper, tū vel maximè hac tua eruditiſſima in Moſen enarratione planiùs indicâſti. Ea enim vt de me ipſe loquar omnem meam opinionem, quā de te pridem conceperam optimam, non confirmâſti modò, verumetiam mirum in modum fouiſti, auxiſti, & ad apicem quoq; euexiſti. Profectò adeò ſum hoc tuo in opere legendo delectatus, vt nihil aut præſtantius aut dignius haberi poſſe exiſtimē, quod ab omnibus ſit aut legendum aut audiendum. Nam cùm hoc tuo luculentiſſimo opere complura laude digna eſſe noſcantur, quæ ſiue coniuncta modò, ſeu per ſe etiam ſingula plurimum valerent, illud in primis videtur, quòd vt diuinus, non vt humanus, ore (vt inquir ille) diuino es loquutus. Præterea eam tu ſis adeptus, in enarrando Moſeos ænigmata facilitatem, quam Ieſus Chriſtus tibi vni benè alioquin de eo merenti conceſſiſſe videtur, præterea nemini. Non ignoro enim hoc potius ſupracœleſtis cuiuſpiam naturæ eſſe munus, quàm inferiori vlla incomparatum. ſi quidem non fieri poſſe humano ingenio quempiam per hos tuos, qui pauci ſunt annos, tres linguas percurrere, ne dicam quidem ſatis callere, vt tu calles. Deinde eas etiam pernoſcentem, tàm abſtruſos, tamq; reconditos ſenſus Moſeos, ſoluere pariter, & interpretari, demùm non incultè neque barbarè, ſed Romano & Latino ſermone loqui & ſcribere, quæ aggreſſus es: ita enim vt tu ſcripſiſti, paucis quos æquus amauit Iupiter ſcribere contingit: Quare te vt alterum Hieronymum trium linguarum peritiſſimum poſteritas commendauit. Proinde tibi gratulor, quòd nomen tuum æternum, ſempiternumq; reddidiſti: Etenim hac tua vtiliſſima lucubratione tantum ſint tibi debituri omnes literarum ſtudioſi quòd eam omnibus legendam dediſti, quantum Platoni, Ariſtotelique vniuerſæque Peripateticorum ſcholæ ſeſe debere fatentur. Quotum in numero me aſcribi volo, quandoquidem tui amantiſſimus, tuiq; ſtudioſiſſimus ſim, ſemperq; etiam fuerim. Vale, & me tuæ præſtantiæ commendo plurimum. 12. Calen. Octobr. 1489. Venetijs. Tuus quantus quantus eſt Sebaſtianus Priolus chariſſimi Petri, S. Marci procuratoris filius.

HIERONYMVS DONATVS
Roberto Saluiato, S.

PRouocatus ſum abs te in amore grandibus blandimentis, paulò antè ſuauiſſimo Heptapli munere, dein proximis humaniſſimis & elegātiſſimis literis tuis; vtrunque per ſe ſatis eſſe potuit ad omnes amicitiæ numeros complectendos. Acceſſit eodem Seraticus noſter in literis & moribus tàm probus, quàm elegans, cuius etiā cauſa te non ſummopere amare non debeo, ex quo quantum humanitati tuæ debeam, malo mihi conſcius eſſe, quàm ad te ſcribere. Pici ergà me beneuolentia iam antè perſpecta, vel in fide teſtimonij tui gratiorem apud me iudicaturam meretur. Scio quanti facere debeam, amari & laudari ab eo homine, in quo doctrinarum & morum precia cum ſumma æui noſtri gloria conſenſerunt. Illius Heptaplum admirari magis quàm iudicare conuenit. Id ſcribendi genus me mirè delectat, quòd non aliunde

vberio

vberiorem ſegetem video & doctrinæ & eruditionis quàm ex ſacris literis, ſed ea audacia felix eſt. In pauciſſimis inter quos Picus meus, illum quantum potes, meo nomine ſaluere iube, vel hoc ipſo mihi maximè charus ſum, quòd eum vehementer àmo. Tu Salniate mi tantum tibi de me polliceberis, quantũ præſtari conuenit ab homine amiciſſimo, & beneuolentiſſimo. Vale, Mediolani, die 15. Octobr. 1489.

BAPTISTA GVARINVS DOCTISSIMO Principi Ioanni Pico Mirandulæ, S.

PIctorius noſter ſuo ſibi celetiuſculo gradu proximis diebus tuũ ad me munuſculum attulit, huic quid dixi munuſculũ ob numerum chartarũ? munus potius maximum, ob latam multiplicemq́; ſcientiam, & facundiam libelli rui, de quo quid attinet à me multa ſcribi, cum omnium ſententijs, qui ſunt in iudicũ albo, iam ſit aſſequutus, vt nec laudatione creſcat, nec vituperatione minuatur: finiam vno verbo, ex tuo (qnando ita vis) præceptore factus ſum tibi diſcipulus, itaq; caue alio poſt hac nomine me appellaſſis. Per noſtri auditorij halcedonia perlegi omnia, relegiq́;, addidici multa, didici pleraq;: ego antea tàm te amabam quàm qui maximè, nunc de hoc munere te plus etiam, hoc eſt, ſupra vires amo, & ingenium ſuſpicio tuum. Ita fac, mi Pice, perge his monumentis, cùm de reliquis literatis, tum de ſacræ philoſophiæ ſtudioſis, quæ vera eſt germanaq́; philoſophia exiſtimanda, bene mereri, teq́; eripere morſibus edacis æui, ſcito autem expectari à te maxima, vt ab eo in quo excultam humanitatis elegantiam cum reconditiore quàm ferant hæc tempora philoſophia coniunctam intelligant omnes. Si quid iſthic eſt boni libelli quod meorum ſtudiorum intereſſe arbitreris, meum quoq; animum eo cibo participa. Noſti huius vrbis librariam inopiam, noſti & meum ſtomachum iuuant noua, magna tamen παλαιὰ auiditatem exaturant: tenès quæ ſint, intelligenti pauca. Magno Laurentio Medici, ſi vlla dabitur occaſiuncula, quòd abſq; moleſtia tua fiat, me commendes rogo: hominis enim in tanta fortuna & doctrina admiror, & virtutem tacitus veneror. Vale decus Muſarum. Ferrar. Calen. Nouembr. 1489.

CHRISTOPHORVS LANDINVS ROBERto Saluiato, S.

QVàm gratum, quamq́; iucundum, præclariſſimum mihi tuum munus fuerit, ne altera quidem Iliade ſatis pro rei magnitudine exprimere poſſe cõfidam. Quid enim aut à te tùm liberaliſſimo homine, tùm doctiſſimo viro conuenientius proficiſci, aut ad me literarum cupidiſſimum expectatius afferri potuit, quàm Pici noſtri viri in omnibus literis ac doctrinis noſtra ætate facilè principis exacta illa in Moſeos Geneſim Heptaplus, mirificè cõſcripta. Nam cùm apud infinitos penè Hebræos, plurimos Arabas, Græcosq́; ac Latinos non paucos doctè, diſtinctè, eloquenterq́; eam rem ita tractatam videamus, vt ne verbum quidem addi poſſe crederem, ipſe tamen nouo penè argumento, vniuerſam rem exordiens, atque inſolita eôdem via perueniens, quæ tritiſſima iam & apud omnes vulgata viderentur, ita deſcripſit, vt etiam qui doctiſſimi ſunt, veluti noua atque inaudita admirentur. Quamobrem me qui nunquam Hetrutiæ fines hactenus egreſſus ſum, per omnes terrarum regiones atque tractatus nullo equo delatum, nullis iumentis prouectum, ſi perpetuo rationis ſuæ vehiculo allectum, nullo negocio prouexerit, ac deinceps continente relicto, nõ Arioneis delphinis, ne dicam humanis nauigijs, per omnia maria ſua enarratione veluti Neptunio curru vectatum perduxerit: hæc profectò magna omnibus atque incredibilia videri poſſunt. Verùm alia ſunt maiora atque maiori admiratione digna. Nam ab aquis elatus, neſcio an Olorinis pennis, an Dædaleis Pegaſeisq́; alis, per omnem aërem, per omnem æthera, ad ſummum vſque corruptibilium rerum culmen, non ducente modo illo, ſed ſubuehente perueni: Stupore extremo res profectò digna eſt, mundum hunc inferiorem atque elementalem peragraſſe: ſed longè maiore ad cœleſtem perueniſſe, lunæque orbem primum, Mercurijq́; deinceps, ac Veneris penetraſſe, Solis radios vidiſſe, Martis ardores ſenſiſſe, ac poſtremò & Iouis ſalutares, & Saturni graues radios cognouiſſe: tum poſtremò octauam illam ſphæram ardentibus ſtellis refulgentem, hosque omnes cœlos non ſimplici vniformique, ſed tri-

plici triformique, motu rotari animaduertiſſe: quæ tamen omnia in ſenſus noſtros quis cadere ignorat?

Tertium autem mundum idem ita prouolandum mihi dedit, vt conſopitis omnibus ſenſibus (hi enim huiuſcemodi inſpectioni obſunt potius quàm proſint) ſola mente (ſola enim ea hæc tanta ſpacia peragrantur) & conſpexiſſem profectò, & perſpexiſſem. Sed illius acies veluti noctua ad Solis radios cæcutiens tantùm ſplendorem ſuſtinere non potuit, quaptopter quicquid in huiuſmodi peregrinatione, ſeu vt veriùs loquar, in patriam reditu vel me latuit, vel oculos noſtros effugit, non index ipſe, ſed is cui indicabatur in culpa facilè deprehenditur. Nam Ioannis Pici Mirandulæ diuinum ingenium omnia demonſtraturum ſe & recipit & præſtat. Quid igitur, mi Roberte, eſt, quòd ego tibi debere non fatear, tanto munere à te ditatus, quo quidem ego quàm primùm guſtare cœpi, tanta ſemel auiditas excitata eſt in me, tantusque ex pabuli ſuauitate epulandi amor, vt omnis moræ impatiens, nihil malis mandendum mandauerim, ſed velut auidiſſimus iuuencus cuncta ſolida deuorauerim. Verùm cùm continuata lectione rem vniuerſam peregiſſem, eiuſdem pecudis more congeſtans in ſtomachum, ad os reuocans diligentiùs ruminaſſem, tunc verò mira apparuit ſuauitas, tunc qualis nunquàm ſtupor inceſſit.

At dices, nónne antea hominis doctrinam admirabaris? admirabar quidem ita illum in omnibus diſciplinis verſari, vt in ſingulis tamen excellere videretur. Nullus eum in phyſicis, nullus in mathematicis diſputantem locus fugiebat, in metaphyſicis verò & in omni theologiæ genere, ſiue eam quæras, quæ à Mercurio excitata, & à Plat. conſummata eſt, ſiue noſtram atque Chriſtianam omnium excellentiſſimam, atque veriſſimam, nihil noſtra hæc ſecula, & aliquot etiam ſuperiora illo eruditiùs viderunt. Sed ne fortè putes (quo vitio plerique noſtrûm laborârunt) ipſum à ſapientia eloquentiam ſeiunxiſſe. Nónne & grauiſſimè, & copioſiſſimè, prætereaq; ornatiſſimè, omnia deſcribit, vt priſcis illis oratoribus iure ſuo optimo admiſceri iam poteſt. Hæc igitur ita de illo hactenus admirabar, vt nihil huiuſmodi adinuentioni addi iam poſſe putarem. Verum ſua Heptaplo perlecta, admirari iam cœpi, quòd illa ſuperiora admirarer. Quapropter neque temerè neq; ſorte quadam, ſed Deo ita iubente eueniſſe crediderim, vt diuinus hic vir tribus his nominibus inſignis euaſerit.

Ioannes enim ſiue Domini gratia, ſiue in quo eſt gratia, ſiue cui donatio à Deo facta eſt, interpretatur. Quis non videat non potuiſſe eum quam aſſequutus eſt doctrinam ſine præcipua maximaque Dei gratia aſſequi? In Pico autem eam roſtri duriciem ſcimus eſſe, id capitis robur, vt nullum neque tam oſſeum (vt ita dixerim) neque tam lapideum lignum inuenias, quod hæc auis non perforet, atque in eo latebram, quo ſeſe recipiat, nidumque congerat artificioſè excauet. Eodem ergo modo nihil ex omnibus diſciplinis humano ingenio tàm difficile cognitu eſt, quin ipſe eius quæque duriſſima tundens penetrauerit, nidificauerit, pullos excuderit, atque produxerit. Cùm verò omnia in eo viro miranda ſint, quis non Mirandulam eum appellandum duxerit? Quamobrem vt tibi qui illius familiaritate aſſiduò vtaris gratulor, ſic mihi doleo, mihi inquam, qui in hoc me infelicem putem, cui propter multas neceſſariasque occupationes meas, illi, quod ardentiſſimè cupio, noctes dieſque adhærere non liceat. Si enim liceret, à latere non dico ſenis, ſed iuuenis vnquàm diſcederem, eius dico iuuenis, in quo omnis ſapientia, omnis doctrina ſenilis, canaque eſt.

Tu autem, cui longè maius otium fortuna obtulit, natura autem ingenium excellens tribuit, quod tamen deinceps diuturna tua in omnibus bonis artibus exercitatio vſuſq; frequens auxit atq; expoliuit, fruere hoc tibi cœlitùs delapſo bonò, hauri ex hoc vberrimo fonte, vel potius immenſo oceano, atque tantum hauri, quantum non ſolùm ad præſentem, verùm & futuram omnem ſitim ſedandam ſatis eſſe poteſt. Reputa ergo te, computa, diſputa tecum, quàm pauciſſimis mortalibus tantum boni vnquàm euenerit. Gloriatur Alexander ille Magnus in Ariſtotelis tanti philoſophi tempòre incidiſſe. At tibi Ariſtoteli Platoniq; ſimul familiariter conuixiſſe feliciſſima tua ſorte datum eſt, atque ita Ariſtoteli atque Platoni, vt in illis præter veterem Academicorum peripateticorumq; doctrinam, Paulos, noſtros Ioannes, Dionyſios, Auguſtinos, Hieronymos, Thomas, reliquaq; huiuſcemodi lumina relucere videamus.

Quamob-

Quamobrem ex his rebus collige quantum vel te ipſum, vel ex hoc amare debeas, optime Roberte, cui & ipſa fortuna obtulerit, & tu tua prudentia profeceris, vt huic viro te familiarem apprimè reddideris. Vale, 10. Calendas Decembr.

ALEXANDER CORTESIVS PICO SVO, S.

EGo in tota vita nullam maiorem cœpi voluptatem quàm nuper ex literis tuis, & quanquàm ſumma omnia de te credideram, viciſti tamen (fateor) opinionem meam, atque ita viciſti, vt iam gloriæ tuæ, & ſi longè lateq; diffuſa eſt, anguſtos tamen terminos putem. Loquamur apertiùs & procul ab aſſentatione à qua illuſtres animi ſemper abhorruêre: Quid in te eſt non egregium? Quid non admiratione dignum? Singula poſſent quenq; honeſtare, quæ in te omnia pariter ſunt collata, omnibus (vt ita dicam) vnus omnes Veneres ſurripuiſti. Et quanquam maiores tui eo acceſſerunt, quo non niſi à ſe geniti facilè peruenirent, tu tamen tantus euaſiſti, vt maiorem illis reddere, quàm accepiſti gratiam videare. Et authoritatem quidem reliquis ſenectus affert, tuam vero dignitatem iuuenta extollit, & quam alij tempore, tui inuicta virtute ſuperaſti. Meo quidem iudicio extra omnem ingenij aleam poſitus es, ac te vt Græcas perquiram laudationes, cui meritò conferam non inuenio, & ad ſummam, parem tibi aliquem quandoq; fuiſſe opinari licet, videre autem hoc tempore non licet. Dent veniam ingenioſi omnes, multùm ab vno Pico omnes ſuperantur, quem ita naturæ benignitas fouit, vt ipſi quoque virum videri debeat, tantam in vnum laudum cunctarum copiam eſſe conſertam. Quid erubeſcis? an me falſum putas? equidem cedam ſi amori tribueris qui cæcus pingitur. Sed teſtes habeo Politiano meo, qui in me ſolo decipitur, locupletiores, & ſi ille indies, vt audio, non minores auget auri diuitias quàm orationis, eoque illi gratulor æquè ac gratias ago, vtinam poſſideat copiæ cornu, poſtquàm neque immemor eſt hoſpitis, neque veteris amicitiæ noſtræ. De Puccio autem hominum amantiſſimo aliâs, quis illi non ſe debere cupiat, ſed diutiùs remoror altioribus ſtudijs incumbentem. Et Marſilium Ficinum philoſophorum ætatis noſtræ principem ridere video has nugas. Quidni rideat? qui mortalia omnia non minus penſat quàm deſpicit. O qui me in veſtram Academiam ſiſtat, & ingenti ramorum contegat vmbra. Præſertim.

Quòd cælum hoc Mars ſolus habet, non vllus aratro,
Dignus honos, ſqualent abductis arua colonis,
Et curuæ rigidum falces vertuntur in enſem.

Sed contenti ſumus hoc Catone. Tu interim collige ex his quiſquilijs amoris mei fructum, nec paruifeceris amari à me, ſed vicem redde. Deſiderium enim tui lenire poteſt ſpes hæc cum credula mutui in qua totus conquieſcem. Sis felix Latinæ Principes iuuentutis, & memor mei. Viue. 7. Calen. Ianua. Ex Gradulis velociùs quàm aſparagi coquantur. De panagyrica epiſtola ad Laurentium Medicem quid ſentiam, ſcribam cùm licuerit, cùm Romæ fuero. Dedidici penè literas tanto in ſeceſſu vt vides, & niſi tecum contrahendæ confirmandæq; beneuolentiæ ſtudium cogeret, non vſqueadeò humanitate ac lenitate tua abuterer. Nunc boni cõſule. Item [illegible] meum mel. Vale iterum.

HIERONYMVS DONATVS IOANNI Pico ſuo, S.

QVæ meę partes eſſe debuerãt, eas omnes tibi ſumpſiſti, Pice doctiſſime, teipſum apud me negligentiæ inſimulans, & in eo crimine, cuius ego apud te maximè reus ſum, excuſationem quærens, parum tibi videtur alios ingenio & eruditione præcellere, niſi modeſtia quoque & humanitate vincas, non ſolùm alios, ſed teipſum. At verò obſecro harum virtutum munera ita amplectaris, vt nobis quoque aliquam obeundi quoque officij noſtri occaſionem relinquas, ne dum harum omnes tibi partes vendicas, nos inhumani atque inciuiles habeamur. Qua ego in re quæ mea eſt impudentia, iam non excuſo negligentiam meam, ſed accuſo humanitatem tuam, quòd ſcribis, te non temporariam mecum, ſed perpetuã amicitiam ſtatuiſſe, nõ ſolùm ea cauſa tibi me plurimùm debere intelligo, verumetiam rectè mihi amicitiam definiſſe videris, quæ temporaria cùm ſit, iam amicitia eſſe non poteſt. Illud ſcito me eam

in meorum ornamentorum delectu ſepoſſuiſſe. Quid enim mihi accidere poteſt prę-clarius, quàm à tanto viro non laudari ſolùm, ſed etiam amari? Hermolaum noſtrum incredibilem doctrinarum tranquillitatem, & ſtudiorum φιλοπονίᾳ cura maxima vtilitate eruditum, video eſſe ſummum ac rarum quiddam, quod ſperare poſſunt literæ eo incolume. Eius ego conſuetudinem, quam mihi tantopere inuides, eadem penu ſeruo, qua & amicitiam tuam, nihil prætereà adeò πώμασιν cenſeo quod aſſequi ingenio & eruditione nõ poſſis, præſertim quòd audio te * iſthuc demigraſſe, quod ego conſilium ita laudo vt magis laudare nõ poſſim: Nam ὡς ἐγὼ γλυκύτερον ἢ τῆς ἰδίας: Ego Politianum tibi inuideo hominem fertiliſſimi & facundiſſimi ingenij, cuius Ruſticum nuper legi, viſus eſt mihi ſplendor ætatis & noſtræ, & * cui ea de me polliceri à te meis verbis poſtulo, quæ ab homine amiciſſimo expectari poſſunt. Vtor autem te internuncio in auſpicanda mihi cum eo beneuolentia, fretus humanitate tua, tamen quòd τῶν μουσῶν ζωπύρῳ στόματι per te qui eruditiſſimus es me conciliari conuenit. Vale, & puta nihil mihi tuis literis eſſe iucundius: plura laxiore ocio ſcribam ad te. Venet. 17. Calendas Ianuarij. 1484.

PHILIPPVS BEROALDVS IOANNI PICO Mirandulano, S.

COenaturus apud Minum Roſcium qui in ſtudijs literarum eſt politiſſimus, & ſenatus noſtratis maximum ornamentum, lectitabam Plautinas fabulas vrbaniſſimis ſalibus ſcaturientes, cùm mihi literæ tuæ allatæ fuerunt oppidò quàm literatæ, quàm terſæ, quàm emunctæ, ſtatimq; ſepoſito comico lepôre, lepidiſſima tua ſcripta feſtinanter legere incœprauimus. Dij boni quantum in illis venuſtatis, quantum eruditionis, quantum maieſtatis ineſſe cognouimus. Magna Ioan. Picum fama præceſſerat, maior inuentus eſt, nihil protritum, nihil triuiale reſonant tuę ſcriptiones. Res verbis, verba rebus adamuſſim quadrãt, Latinè loqueris & purè, elocutione veteris ſplendida atque magnifica, dialecton habes plenam iucunditatis atque candoris, ſupellectilem verborum optimorum copioſiſſimam, ſententias crebras atque rotundas, tàm luculentè tàm eleganter animi ſenſa depromis, vt vni tibi dij immortales dediſſe videantur, quod quàm pauciſſimis dederunt, videlicet optima ſentire & optima dicere, idq; non minus verſu quàm proſa oratione complecteris. Scribunt Liuius & Homerus propè diuinitùs, non omnia vni Deos tribuiſſe: hinc eſt quòd ſæpè legimus alios eloquentia præſtantes, alios eruditione præditos floruiſſe, pauciſſimos verò & eloquentes & eruditos ſimul extitiſſe. Hinc duo Romanæ linguæ culmina, Terentius Varro, & M. Cicero referuntur, à quorum altero rerum, altero verborum doctrina petebatur: alter doctiſſimus vndecunq; à Terentiano, alter eloquentiſſimus ab omnibus nuncupatur: Virgilium, vt inquit optimè Seneca, illa felicitas ingenij ſoluta oratione deſtituit, Cicero carmina ſcriptitauit nulla Venere, nulloq; lepôre, Muſis ſcilicet inuitis atque repugnantibus.

Tu verò & doctiſſimus es & eloquentiſſimus. Tu proſa polles & verſu, ſcribis legenda, calles ſcribenda. Tu Muſarum alumnus meritò pores nuncupari, qui non vt multi vnam alterámve crateram muſicam ebibiſti, ſed tanquam alter Apuleius epotaſti crateras omnis & in primis illam philoſophię lympidam atque nectaream, quam pauciſſimi primoribus vix labris attingunt, vixq; à limine ſalutant. O' magna fœcunditas animi. O' immortalis ingenij beatiſſima vbertas, quæ in Pico Mirandulano adhuc puero, adhuc ephœbo tãtas virtutes excudit, tàm multijugas diſciplinas infudit, tantas animi dotes inſeruit, qui ætate tyrunculus eſt, eruditione veteranus. Perge, vir doctiſſime, quo cœpiſti, effice vt creſcentibus annis ſcientia augeatur, ingenium adoleſcat, memoria fiat vegetior, atque adminiculatior. qui in iuuenta es noſtri ſeculi decus & virtutis exemplum, qualis es futurus in ſenecta.

Papinianus à Spartiano iuris aſylum & doctrinæ legalis theſaurus nominatur. Tu à nobis aſylum ingenuarum diſciplinarum nuncupaberis, tu nobis quoties abditum quippiam in literis interioribus occurrer, theſaurus eris, imò vt veriùs loquar, iam nunc theſaurus es. Omnia etiam penitiſſima in literis tibi ſunt ad manum, omnia prę-ſtò occurrunt, orbis ille doctrinæ qui laudatur à doctis tibi in famulatu eſſe videtur. Tibi Græcæ Latinæq; literæ ancillantur. Tibi licet ingenium nunc hac nunc illa meditatione

ditatione vegetare: altera enim alterius eſt condimentum. Et vt terras varia ac mutata ſemina recreant atq; reficiunt, ita mutatio ſtudiorum animos refouet ac amœnat. Tibi licet ingenium dulcioribus poëtices ſtudijs exhilarare, ſi quando auſterioribus philoſophiæ dogmatibus laceſſit. Tu denique in arce ſtas atq; faſtigio bonarum diſciplinarum, cùm nos in primo vix cliuo ſudemus. Tu gradatoris gradu arctam virtutis viam conſcendiſti, nos teſtudineo ac formicino inceſſu conſcendere conamur, & in confragoſis callibus laboramus, ſubinde labantes, ſubinde nutabundi, ac titubantes. Scribo quòd ſentio, ſentio quod ſcribo, calamus cum mente concordat. Incredibili deſiderio afficior te vnà cum Politiano viſendi, cui deſiderio intra pauciſſimos dies faciam ſatis: nam Minus Roſcius qui literatorum omnium eſt amantiſſimus, qui nos ambos potiſſimùm mito amore proſequitur, ferijs hiſce paſchalibus iſthuc venturus eſt ad vota ſoluenda. Ego hominem comitabor, tunc dextram copulare viciſſim licebit, & mutuo colloquio frui. Tunc ego literator & grammatiſta vos literatiſſimos adibo, alloquar, ſalutabo, tunc ego qui hìc ſapere videor, iſthic fortaſſe muſſabo, vel tanquàm anſer inter olores clangore obſtrepere perſonabo. Interea Vale literarum aſylum, meque mutuò ama & Politianum deſideratiſſimum meo nomine ſaluta. Bononiæ. 6. Idus. Mart. 1491.

BARTHOLOMAEVS FONTIVS Roberto Saluiato.

SAlue. Siquidem vnquam ſumma cum voluptate Roberte legi Picum tuum, proxima nocte legi duabus de cauſis, & quod à te viro amiciſſimo mittebatur, & quòd authorem operis per ſe amarem, quem ad hunc nō legiſſe mihi turpe putabam fore. Ex quo verò tua benignitate, quod maximè optabam ſum conſequutus, & tibi pro tali munere ago gratias, & illi vehementer gratulor, quòd tantum opus ab omni Chriſtianitate concelebrandum ædiderit, in quo equidem ambigo magis ne mirer plurimarum maximarumq; rerum inuentionem, an in tanta varietate tàm incredibilem ordinem, an in tam laborioſis deſcriptionibus elegantiam tantam orationis. Nam quid in Heptaplo commemorem, quæ maximè operum authores commendant, nullam eſſe loquacitatem, nullum timorem, & ſine vlla liuoris ſuſpicione, modeſtiam in omnibus ſingularem. Vtinam verò huic tuo ſuauiſſimo & optatiſſimo muneri conſimile munus reddere potuiſſem, quo cerneres animum in te meum ſignificantius. At quod potui Budę nuper orationem à me habitam ad Matthiam Coruinum regem iam primùm omnium ad te miſi. Quam tu ipſe cùm legeris Pico quoque tuo legēdam dabis. Quem omniũ ætatis noſtræ, quorũ ſcripta adhuc viderim, in omni doctrinarum genere præſtātiſſimum iudico. Vale, & me, vt facis, mutuo dilige.

BAPTISTA GVARINVS DOCTISSIMO PRINcipi Ioan. Pico Mirandulæ, S.

NOndum concedo ſecũdùm te litem dari oportere: nam facilè poſſum tuas iſtas captiones in te ἀντιστρέφοντα. Si tibi præceptor ſum, cur mihi nō obſequeris? ſi non ſum, cur me præceptorem appellas? Neque ideò nomen hoc recuſo, quòd te diſcipulum ſpernam, quem mihi præceptorem aſſero, ſed quòd tuam doctrinam & veneror & prædico. In qua te, neque ingenium, meorum vota, neque tranſuerſi calami ſigno, neque minuta cerula, neque obeliſco, denique aut aſteriſco tantum promouiſſe mihi conſcius ſum: Sed in nouum quoddam iudiciarium genus vt videor incidimus, dum tu mihi eam poſſeſſionem aſſerere contendis, qua ego conor. Quæ vnquam rhetorum cauſa huius generis actorem aut reum habuit? ego mi Pice nunquàm in hac pugna tibi herbam porrigam, niſi priùs bona cum gratia compoſuerimus, vt quando aliter non ſuccumbis vterq; noſtri alteri præceptor pariter & diſcipulus iudicetur. Sed obmiſſis iocis, ſeria agamus.

Et Heptaplus tua & tu ipſe tibi meritò placere potes, cũ omnia doctorũ hominum puncta ita ſis aſſequutus, vt ne in tabella quidem latebra liuor vllus appareat. Idem in reliquis ſcriptis faciliùs tibi datum iri ſperādum eſt, cùm vſus etiam acceſſerit, qui ſolet in ſcribendo magiſter haberi optim⁹. Quod ad me attinet, gaudeo vehemēter laudato viro, & ab omnibus ac vbiq; laudando Laurentio me in ore eſſe, addito præſer-

tim Po-

Digitized by Google

tim Poliriani calculo: Cuius ego copioſam & arcanam multiplicis diſciplinæ lectionem ita amplector, vt admitor, ita admitor vt commendare non deſinam. Quò fit vt extra doctrinæ aleam me ab illo poni triumphi inſtar exiſtimem. Quod librorum meorum indicem petis, Id mihi laborioſum eſt & inutile, ſatis erit ſi pro tempore poſtulatis meis inſeruies. Nunc Martianum Capellam & Senecæ quæſtiones naturales opto, ſi modò emaculati ſint codices: nam qui apud nos ſunt, opera Sibyllę indigent, eos ſi impreſſos emere poſſim, gratius mihi erit, ſin minus non longo poſtliminio tui ad te redibunt. Vale ſpes mea, & bonarum diſciplinarum, meq́; amare perge. Ferrariæ nonis Decembr. 1489.

EX EPISTOLA HERMOLAI AD IOANnem Picum.

QVanquam has epiſtolas ipſe tuas amo quòd fluant, quòd affectatæ non ſunt, quòd curam non dico non norunt, ſed reſpuunt, hoc eſt, de compoſito non recipiunt, & accedentem inſertiq́; cupientem excludunt, ita vt diligentiæ quidem ſint penitùs in ijs veſtigia, ſed repreſſæ, quodammodo & repudiatæ. Non ſum tàm ſolers vt introſpicere poſſim ingenium tuum, æſtimareq́; magnitudinem eius, atq́; fœcunditatem. Illud videre videor, nec fortaſſe fallor, quò dirigas collimesq́; item quo euaſurus ſis. Et quidem paulo mox: Indole iſta tua nihil eſt liberalius, nihil riſibilius, & ſemel dicatur vel duriuſculè, nihil expromineῆtius, ſi modò indoles appellanda eſt: quæ fructus ædiderit, ne maturis quidem ætatibus & doctrinæ quamuis exercitatæ deſpiciendos. Age quantus, vt audio in poëticam, ſpiritus, quæ felicitas, qui nerui, quanta demum in omni vel præcipuè literarum actu nobilitas, atq́; ſplendor. Quid cùm agis philoſophum, quæ memoria, quanta ſubtilitas, quæ celeritas animi, cum totius corporis vigore conſentiens. Sed rapior tamen in laudes tuas nō ingratis, imò verò perlubens: id enim quiſq́; vult maximè, quod inuitum & reluctantem quoq́; vi conuertit ad ſe. Dabitur, ſi modò is tibi ambitus, laudari à parum doctis: Dabitur profectò tempus accommodatum magis ad hoc officij. Nunc venio ad id: & reliqua.

EX EPISTOLA IACOBI ANTIQVARII, AD Angelum Politianum.

NOli igitur longi incubatus fœtura, nos in expectatione macerare, ſed accepto in tui nominis ſecuritatem, ſponſore Pico, cuius tota vita, gloriarum plena eſt: à quo in amicorum gregem, pro te receptum iri omnibus votis expeto, cuius veſtigia ſemper adoro, quicquid ex altilium cohorte domi naſcitur ſpectandum, legendum, ediſcendum emittas, detenturus eos omnis in fidibus tuis, qui aliquo virtutum ſimulacro aut harmonia ducuntur. Vale.

ANGELVS POLITIANVS, IOANNI PICO Mirandulæ ſuo, Salutem.

ARſi penè ſemper (nimis improbè forſitan) ſed arſi tamen, ſemper ſtudio famæ perpetuæ, ſic vt pro nihilo ſuperſtite gloria conferretur. Sed quoniam quæ ſcribebam, vix etiam vetuſtatem nominis pollicebantur, extitiſti tu Pice, qui quod ego non poteram, præſtiteris, dedicato ſcilicet Commẽtatio, de Vno & Ente (ſic enim titulum facis) in quo riuos per Lyceum decurrentes, & Academiam reuocas ad vnum caput, & cum philoſophia magis vna, quàm gemina, noſtram quoque theologiam copulas. Quod igitur Iam Glauci gramen requiram, victurus æternùm per te? ſed & tecum: narrabit autem quandoq́; poſteritas, fuiſſe olim Politianum quendam, quem tanti fecerit ipſe quoque Picus, omnium doctrinarum lux, vt ne librum quidem nuncupare illi pulcherrimum de rebus altiſſimis dubitauerit. Ago itaque tibi gratias pro immortalitate, ſed immortales. Vale.

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS, Germano de Ganai, Pariſiȷ́ præſidenti, S. D.

CErtior eſſe vis de obitu Pici Mirandulæ, tibi vt videtur adhuc incerto, grauiùs certè dolere vis Germane: nam cùm grauiter hactenus, hoc ambiguo damno doleas,

doleas,certior profectò factus,grauiſſimè mox,vt puto,dolebis:præſtabat forſan,dubia quadam iactura mœrere, quàm cruciari certa. Heu, quid rogas deſideratiſſime mi Germane, ambiguus equidem adhuc eſſe malim, nec ſine lachrymis in præſentia poſſum te reddere certiorem. Superiore Nouembre, quo die Carolus rex Francorum magnus vrbem noſtram Florentiam eſt ingreſſus, noſter Mirandula nos deſeruit,tanto fermè dolore literatos afficiens, quanto Rex interim gaudio ciuitatem,ita prouidus loci genius & populi gaudio, literatorum gemitum compenſauit, & pro extincto philoſophico lumine, regium interea lumen accendit, nè forſan obſcurior eo die Florentia videretur, Mirandulanum lumen extinctum, inquam terris, cœlo redditum. Ea enim Picus hilaris ſecuritate, ex hac vmbra vitæ migrauit, vt ab exilio quodam,in cœleſtem patriam videretur proculdubiò rediturus.

Deſideras præterea ſcire quæ Picus olim compoſuerit, vel quæ modò componeret: Hexameron, Apologiamque ac de Vno & Ente conſcripſit, epiſtolasque nonnullas. Quicquid de amore olim feruente adhuc adoleſcentia compoſuerat; iudicio deinde maturiore damnauit, voluitque penitùs adoleri, nec ſine illius iniuria edi poteſt : noui equidem vltimam pij hominis voluntatem. Nam & ætate mihi filius Picus erat, & familiaritate frater, & amore prorſus alter ego : Moliebatur quotidie tria, concordiam Ariſtotelis cum Platone,enarrationes in eloquia ſacra,confutationes aſtrologorum : omnia quidem tàm facundè quàm ſubtiliter diſputata,ſed quàm ſtylo luculenta, tàm nouis obſcurisque characteribus adumbrata, vt vix ab eo legi poſſent. Itaque nec dum abſoluta ab eodem vel recognita ſunt,nec ab alijs,niſi fortè vaticinentur,exſcribi poſſunt : nam ſi fortè poſſent, nec adeò deſideraremus Picum noſtrum,velut abſentem, nec vſquam ſuſpicaremur extinctum. Sed pius nepos eius Ioannes Franciſcus, literis & ingenio pollens,è tenebris in lucem eruere quotidie ſtudet, vitamque patrui & geſta deſcribit. Accipe denique hoc in eum Epigramma noſtrum.

Antiſtites ſecretiora myſteria, raró admodum concedunt oculis, ſtatimq; recondunt:ita Deus mortalibus, diuinum philoſophum Ioannem Picum Mirandulam, trigeſimo ætatis anno maturum. Vt autem tibi nota ſit reliqua literarum iactura, hoc autumno Florentiæ facta: Angelus Politianus noſter, Latina Græcaq; lingua doctiſſimus,Septembre proximo, ante Pici obitum migrauit è vita quadrageſimo ætatis anno:ediderat iam diu Miſcellanea,& Syluas & Declamationes quaſdam, epiſtolasq; nonnullas acutè quidem omnia eleganterq; compoſita. Multa quoque quotidie,ad elegantiam neceſſaria, incertis ſicut Picus characteribus annotabat, vt in vtroq; grauior literarum iactura contigerit. Die 23.Martij.1494.

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS, IOANNI Franciſco Mirandulæ Concordiæ comiti, S.

EPiſtolam de obitu laudibusq; Pici breuem, miſi in Galliam poſt diſceſſum tuum: longas autem, ſingularesq; Pici laudes, è multis iamdiu ſcriptis meis paſſim colligere licet,ex libris epiſtolarum præſertim poſterioribus: ſunt enim duodecim iam impreſſi, ex proœmio in Plotinum,ex libro de Sole:ex commentarijs in Timæum atque Parmenidem, Epitaphium in eum accipe.

Antiſtites ſecretiora myſteria raró admodum concedunt oculis, ſtatimq; recondunt, ita Deus mortalibus diuinum philoſophum Ioannem Picum Mirandulam, trigeſimo ætatis anno maturum. Hucuſq; ſit Epitaphium. Deus omnia Ioanni Pico,animi corporisq; fortunæ bona cumulatiſſima dediſſe videtur, ſi modò longius vitæ ſpacium conceſſiſſet: ſed neq; in hoc fas eſt prouidētiam incuſare : nam ſi Deus illum breuiſſimo tempore, ſupra naturæ vires.perduxerat iam ad ſummum,ad melius progredi fortè nō poterat, in eodem verò conſiſtere mobilitas naturę non patitur:ad deterius verò relabi,virtus conſummata non tollerat. Sed hæc,cæteraq; id genus,ipſe in vita Pici melius latiusq; ſcripſiſti,non tàm vt illuſtrares ipſum (quis enim addiderit ſoli lumen?) quàm vt occulta quidem illius opera, ſed luce digniſſima diſcuſſis nubibus ſerenares. Tuam igitur in patruum tantam pietatem, & mortales mirificè commendabunt: & Deus non mediocribus dignam præmijs iudicabit. Die 1.Nouembr.1495.

CoM-

Matthæus Boſſius Canonicus Regularis, vir doctus & eloquens, in proœmio ſuarum recuperationum Feſulanarum de quodam ſuo dialogo priùs ædito verba faciens, ad Ioan. Medicem Cardinalem ſanctæ Romanæ eccleſiæ, ita inquit:

Cum eodem ipſo Politiano nec inuitus legit ſemel & pluries ad calcem vſque inſignis & clariſſimus Ioannes Mirandula, cuius ingenium ſuper humana omnifariamque doctrinam omnes obſtupeſcunt, & è cuius integritate animiq; nitore omnis abeſt hallucinatio palpanſque conſenſio.

Ex epiſtola Angeli Politiani ad Picum, qua defendit locos ab Hermolao damnatos in ſuis commendationibus.

Quocirca tu mihi nunc adeundus, mi Pice, doctiorum omnium doctiſſimus, non quidem vt iudex, ſed arbiter honorarius, qui videlicet inter amicos diſceptantes, litem dirimas.

BACCIVS VGOLINVS ROBERTO Saluiato, S.

MEritò te, Roberte, docti diligunt, quos miro quodam ardore coluiſti ſemper, & ſtudioſi omnes amant, quos non modo opera, ſed & impenſa iuuas, vt commodiùs proficiant: ego verò & ſi nec doctis, nec ſtudioſis quidem annumerandus, plurimùm tamen tibi debere me fateor, quòd per te nobis vel remotioribus copia facta ſit, diuini admodum operis æditi nuperà Pico Mirandula viro ſanè præ omnibus qui ſint, quique fuerint admirando, quem rectè non iam Picum, ſed ſuam vocat Phœnicem, in ſacra Medicum Lauro nidificantem, Politianus meus, aliud ætatis noſtræ miraculum. Illiùs tu librum de Septiformi ſex dierum Geneſeos enarratione veræ philoſophiæ & Chriſtianæ religionis argumentum magno Laurentio Medici patrono meo dicatum, cùm diligentiſſimè imprimendum tùm ad loca diuerſa, ac diſtantia tranſmittendum, & plurimis eius lectionis percupidis, vel gratis habendum curaſti. Quos inter & mihi contigit, per Victorium Caianum tuum hominem, multi ioci, multaq; ſuauitate aſperſum, & ſalibus optato hoc munere potiri. Hoc tuum in viros claros ſtudium, hanc in omnes virtutis amatores officioſam liberalitatem, qui non laudet & gratiore affectu proſequatur, is ab omni humanitate diſcors, & ea literarum conſuetudine alienus proculdubio eſt habendus: non enim publicæ vtilitati conſuli amantius, rectius, celeriúſve potuit. Quare hoc apprimè tibi eſſe exploratum velim, haud tenui mercede ſumpſiſſe te huiuſmodi prouinciam, cùm inde & bonorum gratiam, & non mediocrem gloriam ſis conſequutus. Vale. Neapoli. 12. Calendas Aprilis. 1490.

IVNIANVS MAIVS ROBERTO Saluiato, S. D.

QVòd Ioannis Pici Mirandulæ diuinum opus, non minori cura imprimendum curaſti, quàm ille confecit, & tuæ plurimum gratiarum diligentiæ, & illius diuinæ doctrinæ habendum puto. Tibi, quòd tam ſublime opus inter tenebrarum obliuia deliteſcere paſſus non ſis, qui vna opera & amici perpetuitati, & communi omnium vtilitati conſuluiſti. Illi autem, quòd neque priſcorum virorum authoritate vel ſanctitate, qui hæc eadem enarrârunt deterritus, neque aliorum inſectatus veſtigia, ſuo quodam lumine, illa eadem colluſtrauit. Nam cùm primum tàm reconditum, & à multorum cognitione remotum opus ad meas peruenit manus, diligentiùs id legere cœpi, quod non modò cum admiratione attulit voluptatem, verumetiam & cò ſublimitatis contemplantem euexit animum, vt neque admirabilius neque enucleatius quid vnquam viderim, aut audierim. Quippe cuius ingenium ſupra cæterorum acumina præſtat, ſcientiarum indaginem incredibilem callet, & rerum omnium cognitionem, ſuprà quàm credibile ſit, iam habet, iſthac præſertim ætate, qua paululùm pubertatem egreſſus, tantam rerum notitiam adeptus eſt, quantam etiam doctiſſimis & ætate prouectis attingere non licuit.

Quapro-

Quapropter omnium bonarũ artium, atq; ſcientiarum ſacrum domiciliũ, & noſtri ſæculi miraculũ nominare verebor nunquam, prǽſertim cũ operis reconditos ſenſus à paucis hominibus excogitatos, rerũ progreſſus naturæ & Dei patefacta latibula, & tandem ſummi Opificis arcanas opes iam in propatulũ æditas accuratiùs lego: quo quid admirabilius vnquã audiuerim ignoro, aut quid altius legerim, neſcio. Cũ philoſophos inter & Moſen, qui diuerſo inter ſe itinere rerũ opificium cõtexebant, iam pacẽ initam & naturæ & Dei quædã coniuncta fœdera ſine cõtrouerſia cõprehendãtur, ſed hoc altiùs repetendum, atq; verboſiùs explicandum in aliud tempus reſeruo.

Venio ad te, mi Roberte, vir quidem egregiè, quẽ ex tuis ſcriptis vnicè diligo, quæ quamuis paucula ſint, tamen tale tuæ virtutis ſpecimen oſtendunt, vt non minorem prouenturãm ingenij frugem, quàm gratiorem nunc floſculorum ſpem offerũt, polliceantur. Sic itaq; tuum ſcito Iunianum & ſi qua deinceps de tuis ad me ſcriptis dederis, non minus tuarũ rerum præconem, quàm ob idipſum tui amatorem ſcias. Victorius itaq; tuam prædicat ingenij præſtantiam, tuamq́; harum literarum eruditam humanitatem, vt eadem cupere prouocet & prædicare. Vnum tamen rogo, vt quem Victorius blandis hortationibus ad amandum inuitauit, tu tua humanitate quã profiteris & amplecteris proſequi non deſiſtas. Quocirca meam excitabis deſidiam, vt ſæpiùs ad te ſcribam, modò noſtra nõ aſperneris. Et ſi ex verbis noſtri Victorij meam non poſthabeas amicitiam, neceſſitudinis vinculo ad te omni officio proſequendum prouocabis. Nihil eſt enim quod malim quàm cum ingenuis & doctis viris mutuo amore & literarum mutatione concertare. Tuum Mirandulam, quem humanitatis columen prǽdicas, & ipſe naturæ delitias appellare audeo, mihi à ſe amari cupienti amicum reddas, & ſaluum ex me dicas. Vale. Neapoli pridie nonas Iunij. 1490.

TESTIMONIA ALIA DE DOCTRINA ET VIRTVTIBVS IOAN. PICI.

Ex Miſcellaneorum Angeli Politiani proœmio.

De iſto enim præ cunctis admirando, non Pico iam, ſed (vt ipſe appellare ſoleo) Phœnice potiùs, qui nunc in tua Lauru nidificat, tanta mea quidem expectatio eſt, vt auſim Propertio ſuccinere:

Cedite Romani ſcriptores, cedite Grai.

Item ex capite eiuſdem operis 14.

Vt idem & comparat & oſtẽdit Ioannes Picus Mirandula, meus vnus omniũ prorſus ab omni parte beatiſſimus, in opere ſingulari atq; admirando, quo Pſalmos à Septuaginta verſos iſto notatum præcipuè argumento docet, Hebraicæ veritati reſpõdere, ne iam inſultare Iudæus aut obijcere poſſit, ea nos in templo ſingulis canere horis, quæ ne ipſi quidem ſatis verſa fideliter exiſtimemus.

Item ex capite eiuſdem operis 90.

Qualis eſt item Ioannes Picus hic meus è Mirandulanis principibus, abſolutiſſimum naturæ opus, à quo philoſophia Latinè iam meditans loqui, ſummum puto faſtigium accipiet.

Item ex capite eiuſdem operis 94.

Percurrimus aliquando ego & Picus hic Mirandula, nunquã ſatis homo laudatus, ſubciſiuis horis antiquos enarratores inſtrumẽti ſacri veteris, Græcos maximè Diodorum, Philonem, Gennadium, Aquilam, Origenem, Baſilium, Didymum, Iſidorum, Apollinarem, Seuerianum, alios id genus complures, quorum ille ſicutiq́; Latinorũ ſententias omnes quàm diligentiſſimè cum Iudæorum & Chaldæorum interpretum conferens opinionibus, nihil non euentilat & penſiculat, vnde modò, aut veritas elici, aut obſcuritas tolli, aut roborari fides, aut refelli poſſit impietas.

Ex libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis Ioannis Abbatis Spanheimenſis.

Ioannes Picus natione Italus, Comes Mirandulæ, & Concordiæ Dominus, vir omnis bonæ literaturæ ſtudioſiſſimus, & ſicut præclaro ſanguine, ita Diuino admodũ ingenio nobiliſſimus, magna familiæ omnigenum artium ſtipatus caterua, dignus & optimè meritus cuius profectionem Muſæ ſequantur, doctiſſimus noſtra ætate philoſophus eſt, atq; diſputator acerrimus. Scripſit ſtylo elegantiſſimo nonnulla, quæ

ætas noſtra tùm comprobare tùm vel maximè admirari habebit, quibus nominis & gloriæ ſuæ memoriam non indignè ſempiternam reddit.

Ex compendio reuelationum doctiſſimi, & ſanctiſſimi viri fratris Hieronymi, Sauonarolæ Ferrarienſis ordinis Prædicatorum.

Comes Ioannes Mirandulanus vir temporibus noſtris ingenio & multiplici doctrina ſingularis.

Ex ſecundo commentario in Propertium, doctiſſimi ac eloquentiſſimi viri Philippi Beroaldi Bononienſis, ſuper illo verſu, ad Cynthiam: Non tot Achamenijs armantur Suſa ſagittis, &c.

Suſa pro Hetruſca ſcriptum legi in codice Ioannis Pici Mirandulani, qui vir eſt ſeculorum memoria dignus, qui multiiugis diſciplinis præditus exornat ætatis noſtræ gloriam, cui accommodari poteſt illud, quod de Varrone ſcripſit Terentianus: Vir doctiſſimus vndecunq; Picus, qui te, Mine mi, vtpote eruditum erudiſſimus, nobilẽ nobiliſſimus non ſolùm diligit, ſed vehementer amat, qui de te honorificè loquitur, & optimè ſentit, hic poſt ſeueriora ſtudia in Propertij lectione tanquàm amœniſſimo diuerſorio requieſcere conſueuit, & mihi hunc locum ita legenti adſtipulatus, oſtenditq; in ſuo codice, Suſa ſcriptum eſſe non Hetruſca, &c.

Robertus Saluiatus Laurentio Medici S.

CVm eo natus ingenio, Laurenti clariſſime, atq; ita natura ſim inſtitutus, vt nihil mihi ſit prius quàm illos amare, colere & venerari, qui vel ingenio excellentes vel doctrina ſint ſingulares, non potui Picum tuum Mirandulam non amare præ omnibus & admirari virum profectò omni admiratione digniſſimum. His cùm nuper tibi librum de Septiformi ſex dierum Geneſeos enarratione primitias ſtudiorũ ſuorum dicauerit, opus non meo modò, ſed omnium iudicio excellentiſſimum, dare operam volui vt mea impenſa emendata impreſſione publicaretur, nihil dubitans ſimul me & meo in illum amori, & publicæ ſtudioſorum vtilitati ſatisfacturum. Acceſſit quòd non ingratam me tibi rem facturum ſperaui, ſi quæ tibi ille phyſica & diuina myſteria communicauit, per me deniq; omnibus fierent communia. Vale.

EPISTOLARVM FINIS.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCORDIÆ COMITIS, DISPVtationum in Aſtrologiam,

LIBRI XII.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANdula veritatis amatoribus.

AMATORES veritatis gaudete, necnon qui illuſtrandæ illius, atque amplificandæ deſiderio inſudatis, exhilarate animos: en prodeunt in publicum diſputationes Ioan. Pici Mirandulæ, aduerſus Aſtrologos, & Pici illius, cuius mentis ſublimitatem, cuius doctrinam omnigenam, iam penè totus terrarum orbis obſtupuit, diſputationes (inquam) quæ veritatis oſores atq; oppugnatores dolere, & qui emungendæ pecuniæ gratia, Aſtrologicæ vanitati impendunt operam, aut eiulare atq; dirumpi cogẽt, aut errorem deſerere. Nam ſolidam minuat lætitiam, quòd ille morte nobis immatura, ſibi tarda, vocatus ad Deum, libros hoſce nec extrema lima terſerit atq; expoliuerit, nec vltimum qui totius operis futurus erat epilogus, ad eandem ab incude perduxerit, id fortè deeſt ad operis exuberantius ornamentum, non ad lectorum perfectum emolumentum: Et quanquam ſanè aliâs vanitatum hæc, & ſuperſtitionum omnium arbor, à Prophetarum oraculis ſit exploſa & deteſtata, à noſtris Theologis Philoſophisq;, tum Græcis tum Latinis, tum Barbaris expilata frondibus, exibilata, atq; etiam ſecuribus, vel aliqua ex parte percuſſa

percuſſa: ſit item ab Imperatorijs legibus, Pontificijsq; ſanctionibus, radicitùs eruta & loco mota. humana tamen curioſitate, ſæpiùs reportata eſt, in priſtinamq; foueam replantata, adminiculata & roborata, ita, vt nunquam in totum eliminata, & ad internecionem vſq; validiſsimis rationis inſtrumentis perducta fuerit: modò Picus noſter, infauſtam arborem, à radice ad truncum, à trunco ad ramos, à ramis ad folia, torrentiſsimo igni veræ Philoſophiæ veræq; Theologiæ, proprijsq; incomparabilis illius ingenij inuentis, & meditatis, exuſsit penitùs, atq; redegit in cinerem, quem adeò rapidiſsimo flatu eloquentiæ diſperſit, vt cuicunq; illius fautori prouectoriq; (niſi idem mentis emotæ fuerit) ſuper illius exitio, præ dolore conclamandum ſit, vel abiecta ſpretaq; vanitate, præ gaudio exultandum. Eia igitur literati homines, nationum omnium, his rationibus animum armate, his fulcite teſtimonijs, cùm humanis tùm diuinis, quibus veluti bipennibus ponderoſiſsimis, ac facibus ignitis exciſæ, atq; extinctæ arboris germina (ſi qua fortè intra terræ viſcera deliteſcentia, malè culti agri vitio repullularent) elidite, conterite, conuellite, exterminate.

PROOEMIVM.

HOMERVS atq; Cecilius antiquiſsimi vates, peſsimos eſſe prædicant inimicos, qui ſub amicorum ſpecie nos circumueniunt: Quæ ſententia nulla verior dici, nulla ſalubrior præcipi poteſt. Quanquam quid egemus teſtimonio poëtarum? cùm diuina nos veritas, vita, morumq; magiſtra, ſub ouium pelle lupos euitari, & ne de facie iudicaremus admonuit. Siquidem hoc vnum inimicorum genus quod nec auerti, nec euerti poſsit, quodq; ſuperare ipſi non volumus, ſed occurrimus, vltrò oſculamur, excipimus, & ab illo contra noſipſos, non contra illud, vt oportuit, ſtamus. quòd ſanè præſtigium, quia magno cõſtat, & altiùs introſpiciendum, & diutiùs examinandum, nec temerè admitti, nec ſtatim profligari debet. Vbi verò detecta fallacia eſt, tantò acriùs explodendum, quantò tectius ad perniciem ſub prætextu beneficentiæ illabebatur. Nec minus mala putanda ſunt, quæ ideò non videntur eſſe peſsima, quia bonis interdum ſint admixta, cùm tantò noceant exitialiùs, quantò per ſpeciem admixtionemq; boni cùm faciliùs admittuntur, tum admiſſa quòd ſemel inuaſêre, tenaciùs occupant, retinentq; potentiùs. Quo pacto ſi cùm mero venenum propinetur, quanquam ſua natura ſaluberrimum merum eſt, attamen veneni malitiam illam tum ſuo ſapore diſsimulat, tum vigore ad venas & intimiùs adigit & celeriùs. Eſt autem hoc obſeruandum cùm in omni vita, tum in artibus maximè & diſciplinis, quarum illæ pernicioſiſsimæ, quæ præſtigia cùm ſint, aut alio genere vanitates, ita tamen mendacio lenocinium aliquod prætenderunt, vt ſcientiæ vel artis nomen ſibi vendicauerint. Siue illud captatum ab antiquitate fictis authoribus lenocinium, ſiue à magnis promiſsis illecebra curioſitatis & cupiditatis humanæ, ſiue ab aliquo fuco ſpecieq; probabilitatis, cùm interdũ ſint falſa probabiliora veris, Ariſtot. teſte, præſertim non introſpecta nec explorata populo præſertim & multitudini, cui proprium errare decipiq; ſemper fuit, & nihil ſapere.

Quid autem exitialius? quid inexpugnabilius? quàm cum titulo ſapientiæ ipſe ſe nobis error inſinuat, vt quòd ille dixit, operam demus, vt cum ratione inſaniamus. Non aliud hoc quã conſilium & mentem, cuius ſola vis abigendæ falſitati nobis innata eſt, miſſam facere, vt mendacium ipſius & teſtimonio honeſtius, & poteſtate robuſtius, & præſidio munitius euadat. Porrò nulla ſpes vltrà ad ſanitatem, cùm natura ipſa adiuuat morbum. Hoc autem vt dudum dicebam, euenit per inſaniam, quæ ſub ſpecie vel artis vel ſcientiæ populo ſe circumfert & venditat, non ideò minus inſania, quòd ſapientiam ſummã cuſe mentitur, ſed quò fallacior, eò perditior. Quemadmodum apud medicos, nulli delirant, vt ſic dicam, deliratius quàm qui delirio præferunt vultum ſerium. Eſt autem hæc propria labes omnium ſuperſtitionum, quarum non alia profeſsio quàm præcepta tradere inſaniendi. Sed in primis hunc ſibi titulum vendicauit aſtrologia, ſicut & inter ipſas ſuperſtitiones, quarum mater alumnaq; meritò exiſtimatur; obtinet principatum.

Aſtrologiam verò cùm dico, non eam intelligo quæ ſiderum moles & motus mathematica ratione metitur, artẽ certam & nobilem & ſuis meritis honeſtiſsimam, authoritateq; hominũ doctiſsimorum maximè comprobatam, ſed quæ de ſideribus euentura pronunciat, fraudẽ mercenariæ mendacitatis legibus interdictam, & ciuilibus, & pontificijs, humana curioſitate retentam, irriſam à philoſophis, cultam à circulatoribus, optimo cuiq; prudentiſsimoq; ſuſpectam; cuius olim profeſſores Gentilicio vocabulo Chaldæi, vel ab ipſa profeſsione Genethliaci dicebantur, mox vt nominis cõmunione honeſtarentur, mathematicos ſe dixerunt & aſtrologos, quaſi hæc quoq; de liberalibus diſciplinis vna foret, quæ de ſideribus cum ratione loqueretur: hoc ſo

Digitized by Google

tantùm diſcrimine ſeparans ab illa vera mathematica, vt illi aſtronomia, ipſi aſtrologiæ nomẽ daretur, nimis improbo zelo alieni tituli inuadendi, ſiquidem aſtrologia alterius artis nomen, vt declarabimus, ipſam verò diuinatricem ſemper hoc ambitu laborantem, vt nominari vellet ab aſtris, non altero modò, ſed vtroq; cognomento dignabimur, & ad illius de motu ſiderum tractãtis æmulationem pro aſtrologia aſtrologiam, pro aſtronomia aſtronomiam ſatis cõgruè, ſatis pro merito nuncupabimus. De qua vteunq; de nomine decidatur, ego quidem cùm rationibus nixus, tum præiudicijs hominum ſapientiſſimorum nihil dubitauerim affirmare, nõ eſſe inter artes præſtigioſas, quæ aut plus fallat credulos & imperitos, aut quæ perſuaſit fallẽdo plus noceat, tantò reliquis ſuperſtitionibus exitialior, quantò propius accedere viſa ad veritatem.

Nam illæ quidem in prima facie notas ſuæ dementiæ leuitatiſq; præferentes, vix cuiquam imponunt præterq; penitùs exoculato, hæc in ſinu habens, & in præcordijs alens inſaniam, præfert ſpeciem habitumq; ſapientiæ, vt ſi eminus inſpectes, vel per tranſennam forma capiaris, ſi cominus admoueris oculum, exploratorẽ ipſam videas vmbram, aut quaſi laruam, & ſub aperta luce fallaciam tenebrarũ abomineris. Ita eſt certè, ita per rationes maniſeſtiſſimas, luce clarius fiet, nullam eſſe maiorem fallaciam, nullam perniciosiorem, oſtentat procul cælum & planetas, vnde facilè credas in tam ſublimi, tam lucido ſpectaculo, nihil non poſſe veriſſimè præuideri. Mox vbi attentius conſideraueris, vides & ſublime adeò eſſe ſpeculum, vt imagines illuc terrenarum rerum non aſcendant, & ita lucidum vt ad eius fulgorem noſtra caliget infirmitas, tùm propius cùm acceſſeris, videbis intextas illius peplo, pro cæleſtibus portentoſas effigies, & ſtellas in animalia transformatas, & plenum fabulis cælum, imò pro vero cælo commentitium cælum non factum à Deo, ſed ab aſtrologis fictum: ſic inſtructa videtur omni firmamento dogmatis comprobati, quæ ſimul & libros circumferat magnis nominibus præſtitulatos, & rationes tàm multas decretorum ſuorum & præter rationem experimenta, tam diuturnis obſeruationibus, tàm diligentibus annotamentis corroborata, tum ab vſu tot ſeculorũ, & tàm multarum ætatum approbatione recepta. Mirum quàm per caligines iſtas & nebulas oculis imperitia offenſis, & ſpecioſam, & venerabilem, & feriæ plenam authoritatis imaginem ſui repræſentat. Quas vbi tenebras & præſtigia radio rationis, & diligenti tractatione diſcuſſeris, videbis in illis libris nihil eſſe libratum, in authoribus nullam authoritatem, in rationibus nihil rationale, in experimentis nihil conſonum, nihil conſtans, nihil verum, nihil credibile, nihil ſolidum, ſed pugnantia inuicem, falſa, vana, ridicula, vt vix credas qui ſcripſerunt fidem adhibuiſſe his quæ ſcribebant.

Quòd verò ſpectat ad vtilitatem, non inuenias temerè quæ plus ſpei proponat ſuis ærarijs, quæ maiora deſiderabiliora promittat. Prudentia ſe facit conſeruatricem, cuius de futuris cõiecturam certa præcognitione ſtabiliat, ſed & philoſophia, cuius maxima pars quæ de cælis (vt iſti volunt) per cæli influentiam ad liquidum abſoluatur. De medicina non attinet dicere, de nautica, de agricultura, dum non ſolùm futura prænunciat his, ſed & vires cælorum ad terrena deducit, vnde omnium artium opera efficaciſſimè, vnde omnium artium magiſtri quod volunt, facilè conſequantur, & hæc quidem veteribus, ſed etiam neotericis perſuaſit, religioni, ſi Dijs placet, cùm vniuerſæ, tum Chriſtianæ plurimum conferre authoritatis & emolumenti, & vt ſemel dicatur imitata ſuum magiſtrum, & regna mundi, adorantibus ſe promittit, & ſuum lignum guſtantibus, æmulationem diuinitatis, boni maliq; cognitionem. Quæ non modò vllis vt pollicetur vitæ vſibus commoda ſit, ſed fraus eſt omnium peſtilentiſſima: ſiquidem illa ipſa eſt, vt demonſtrabimus, quæ philoſophiam omnem corrumpit, medicinam adulterat, religionem infirmat, ſuperſtitiones parit, aut roborat, idolatriam fouet, prudentiam aufert, polluit mores, cælum infamat, homines miſeros, anxios, inquietos, & de liberis ſeruos, & in rebus penè agendis omnibus planè facit infortunatos.

Quòd cùm ego exploratum habere, mihi viderer atq; compertum, putaui piaculum me facturum, nulla victima expiandum, ſi tacerem, ſi diſſimularem, nec vel penitùs pro virili venenum hoc de credulorum manibus extorquere tentarem, hac præſertim ætate, quâ ſi quando aliàs ad hanc fraudem omnis ætas & ordo ſexuſq; caligat. Eſt autem tantò magis pro veritate pugnandum, quantò plures habere cognoſcitur oppugnatores, ſi quidem vt prodeſſe omnibus, ita placere tantummodo bonis deſideramus nec iudicium multitudinis fidem habet, vbi contrà ſtat ratio conſenſuſq; doctorum, nec nos auram ſpectamus popularem, ſed lucem veritatis & publicam vtilitatem.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCORDIÆ COMITIS, DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM

LIBER PRIMVS.

PRIMVM omnium ſcire Lectorem volo, non hoc noſtrum inuentum audaciamq́; fuiſſe reijciendi cōſutandiq; Aſtrologiam, ſed à prima antiquitate bonis ita iudicijs ſemper viſum non eſſe profeſſionem, quæ tot homini incommoda, tot inſanias vndiq; ſub prætextu ſcientiæ & vtilitatis inueheret: Hinc Cæſarum legibus & prudentum, vti noxia vitæ ciuitatibus eliminatur, hinc oraculis Prophetarum, Pontificum ſanctionibus, hominum ſanctiſſimorum vocibus & doctrinis, vt moribus & pietati peſtifera cōdemnatur, hinc à philoſophis & mathematicis quicunq; ſapere ex libris, non loqui didicerint, quaſi falſa, non vtilis, non poſſibilis, non amica philoſophiæ, vel contemnitur ferè vel cōfutatur: Id quod alijs vel neſciētibus, vel denegantibus priùs quàm rationibus res agatur, hoc libro ſumus declaraturi, vt poſt tales accuſatores nō ad inuidiam nobis hæc accuſatio, ſed potius ad pudorem bonæ frontis hominibus, ſi qui ſuſcipiant, poſſit eſſe defenſio. Exordium verò faciemus à philoſophis, quorum maior authoritas, quæ prudētum, & cōmunior interdū eſſe ſolet, quàm Prophetarū.

Pythagoram aſtrologiæ fidem nō præſtaſſe, tum author eſt Theodoretus, tū Laërtius, quoq; Diogenes, & Plutarchus, indicauerunt. Democriti illud fertur, quod ante pedes nemo ſpectat, cœli ſcrutantur plagas. Academicus Phauorinus & Panætius Stoicus ipſam inceſſuerunt, ridetur eadem à Seneca, confutatur à Cicerone, ſed & diſputantem aduerſus illam, Carneadem, diuinis inſenſum, Bionem philoſophum quis ignorat? Quod ſi ſuperat omnē inſaniam, cui nec inſanus accedat Oreſtes, quantum inſaniæ continet aſtrologia, cui nec multa delirans aſſentiri potuit Epicurus. Plato & Ariſtoteles philoſophiæ principes indignam putauerunt, de qua verbū aliquando facerent tota ſua philoſophia, plus eam ſilendo quàm quiſquàm voce ſcriptiſve condemnantes. Nam qui aliter ſentiunt, illud quæſo reſpondeant cur toto de curſu ſuarum commentationum, vbi vel proprietates explicandæ cœleſtium vel cauſæ inferiorum inde erant petendæ, aſtrologicum illi nihil vnquam attulerint? An ad philoſophum hæc ſpectare non putârunt partes vniuerſi primas & nobiliſſimas, corpora mota, rurſusq́; mouentia, cauſas efficaciſſimas, ſine quibus fieri quicquam in natura aut cognoſci non poſſit, ſi quid tales eſſe credantur, quales eas aſtrologi faciunt, de quibus vniuerſalia quædā cognoſcere, qualia ſcribunt philoſophorum duces, ſi qua propria magis poſſent intelligi, non philoſophi, ſed imperfecti philoſophi eſt. Cur Ariſtoteles libros ſuos de cœlo tam ieiunos reliquit? vbi tàm multa tàm ſplendida dicere potuit, & ſi potuit, debuit de ſtellis, de planetis, eorum efficiētiam, proprietates, cognitionem, indicans nobis? Cur in meteorologicis, imbrium, cometarum, ventorum, cauſas perſcrutatus, aſtrologicarum rerum ſemper obliuiſcitur? Cur in libris de animalium generatione, nec gemellos, nec partus portentoſos atq; monſtrificos, nec ſexus numerúmve puerperij, nec formam, nec qualitates ad ſidera aut refert, aut referri poſſe meminit in tranſcurſu? Cur idem in Timæo facit & Plato? Cur ante Platonē Timæus ipſe Pythagoreus in libro de natura, ſummus, vt ait Plato, philoſophus pariter & aſtronomus? Cur & Ocelus, idem Leucanus in libro de mundo, teſtimonio etiam ipſe Platonis in philoſophia eminentiſſimus.

An hæc quaſi parua cōtempſerunt, quæ ſi ſunt vera, maiora eſſe non poſſunt, an nō contempſerunt quidem, ſed ignorauerunt, & in Aegypto Babyloniaq́; verſati nō potuerunt hæc intelligere decantata apud hos populos, & cuiq; de medio etiam nota? profeſſionis certè ſuæ non eſſe (vt diximus) non putauerunt, niſi ſuam ignorârunt profeſſionem, vt philoſophi munus crederēt apum & formicarum munitiſſimè quærere proprietates, Iouis & Saturni etiam non putarent, præſertim ſi veritatem ſuper his nō ſolùm obſeruatio docet, ſed ratio monſtrat, quod ſcriptores Aſtrologi maximè contendunt. Quidnam igitur aliud dici poteſt, quàm in ea fuiſſe Platonem Ariſtotelemq́; ſententia, nō eſſe cauſas cœleſtia quorum dicunt Aſtrologi, nec Aſtrolo-

giam vel artem eſſe vel ſcientiam, cuius erat cum alijs, alioquin mentio facienda, ſed ex ludicris vnam, ſiue fraudibus potiùs circulatorum, quo genere geomantiæ, hydromantiæ, præſtigia, incantationes, quarum veteres nulli philoſophi inter ſcientias arteſq; meminerunt. Nam ſi foret ars Aſtrologia penderet à naturali ſcientia, ſicuti medicina, vt quemadmodum medicus à philoſopho, fruticum, herbarum, animaliũ naturam mutuatur, quibus vtatur ad ſanitatem corporibus conciliandam, ita diſcat Aſtrologus à philoſopho ſiderum vires & proprietates quibus vtatur, & vti doceat ipſe ad prædicendum: nam qui diuinatricem Aſtrologiam partem aut finem mathematicæ putat Aſtronomiæ, plus quàm cùm ea, ſi qua eſſe putetur, quàm cum naturali philoſophia habere commertij, is quàm longè fallatur, poſtea declarabimus. Nunc tantùm admouemus rem poſitam doctis, tamen extra controuerſiam, ad philoſophum pertinere ſcire de ſideribus quicquid eorum ſubſtantiam ordinemq; conſequitur, ad motus & moles eorum dimetiendas Aſtronomo delegato, ad præuidenda futura de habitu poſituraq; eorũ Aſtrologo, ſi quis artifex ſcilicet, eſſe cõcedatur Aſtrologus. Quare nimis omnino dormitans & inexcuſabile Platonis Ariſtotelisq; ſilentium foret, ea nec indicantium quidẽ, quæ fuerant illis etiam exactiſſimè pertractãda. Quòd vbiq; apud Platonem Miſcellaneam agentem, omnigenamq; doctrinam tum apud Ariſtotelem in Problematis maximè licet admirari. Quo libro de mathematicis, deq; omnibus artibus, & diſciplinis quæſtiones proponẽs, & earum ex omni genere dogmatum etiam antiquatorum afferens ſolutiones, hiſcere tamen aſtrologicum verbũ nuſquàm inuenitur, licet item in Ethicis ad Eudemum vbi de bona fortuna diſſeruit. Quo ſi fatis indicio nõ mouemur, audiamus diſcipulos vtriuſq; philoſophi, eam nobis ſententiam teſtificantes, quam magiſtri ſilendo nobis eloquuntur.

Plotinus in Platonica familia primæ ferè authoritatis habetur, cum ſcribit Porphyrius, cũ diligentem Aſtrologiæ operã dediſſet, comperiſſetq; tãdem artis vanitatẽ falſitatemq;, prædictionũ omnem Aſtrologis fidem abrogaſſe, quare libro quoq; dicato, cui titulus de Stellarũ efficientia, dogmata Aſtrologorũ aſſeueratè riſit & cõfutauit. Quod ægreferens Maternus multa ſuper eius morte mentitur, quaſi de eo pœnas ſumpſerit fatũ: Nam illa eſſe falſiſſima ex Porphyrio ipſo Plotini diſcipulo facilè intelligitur, qui & genus morbi quo deceſſit, & cauſam, & cur Roma diſceſſerit, planè fideliterq; deſcribit. Origenes Adamantius in philoſophica ſecta ſicut in omnibus diſciplinis eminentiſſimus, ſæpè multiſq; rationibus Aſtrologicã vanitatẽ ſuggillauit, niſi forſitan eius teſtimoniũ minus faciũt homines ſuperſtitioſi, quoniam fuit etiã Chriſtianus, ſed nõ fuit Chriſtianus Eudoxus, qui etiã Platonẽ audiuit, & in Aegypto verſatus eſt, & habitus princeps Aſtronomorũ ſua tempeſtate, qui tamen nihil credendũ Aſtrologis ex hominum genituris eorum fata prędicentibus ſcriptũ reliquit. Alexander ex Aphrodiſiade ſummus author in Ariſtotelica philoſophia de Fato librũ ad Cæſares Seuerum primum & Antoninum filium ſcribens, & fati reiecit neceſſitatem, & de aſtrologicis ſiluit, ad quæ fati tamen commemoratio trahit vel tranſuerſos. Nec forſitan aliud ei conſilium elucubrandæ commentationis, quàm vt propenſum Seueri Cæſaris animum ad iſtiuſmodi ſuperſtitionẽ philoſophica ratione caſtigaret. Auerrois celeber in eadẽ familia philoſophus, & rerũ naturaliũ grauis æſtimator, vbiq; Aſtrologiã lacerat, damnat, inſectatur: nam in prima quidẽ philoſophia Aſtrologorũ opinionem de cœleſtibus imaginibus, quibus ſubeſſe terrena figuræ ſimilis animalia putant, fabuloſam dicit, qua tamen ſublata, ruit maxima pars aſtrologicæ ſuperſtitionis: idem Cantica exponens Auicennæ: Alibi quidem (ait) contraria eſſe philoſophiæ, alibi ferè omnia falſa dogmata Aſtrologorũ, tum artem ipſam in vniuerſum vanam & infirmam. In libris item aduerſus Algazelem, artificioſas imagines in quas cœli virtutes deriuare ſe poſſe putant Aſtrologi, prorſus inefficaces aſſeuerauit. Auicenna vir magnus in omnibus diſciplinis, vltimo ſuæ primæ Philoſophiæ libro, multis rationibus comprobauit ab Aſtrologis præuideri futura non poſſe, quare nec eorum prædictionibus vllam fidem adhibendam. Mitto Henricum ex Aſia compluresq; neotericos illuſtres in academia Pariſienſi dicatis operibus hanc vanitatem perſequentes: quanquam maxima pars philoſophorum contempſerunt eam potius quam confutanerunt, ſicut artes alias circulatrices, & aniles fabellas, & deliria præſtigiatorum.

Sed illud animaduerſione dignũ quòd Aſtronomi quoq; ipſi profeſſionẽ iſtam reiecerunt,

iecerunt,quod fieri omnino nõ potuit,prærerquã conſcientia compertæ falſitatis,cũ alioquin illis in cœleſtiũ motibus exercitatiſſimis tantùm accederet & ſciẽtiæ,& gloriæ,& quæſtus,quantùm aſtrologiæ fidei & authoritatis. At ille quẽ citauimus nuper Eudoxus Gnidius ſummus fuit in mathematicis, cuius in aſtronomicis rebus iudicio nititur Ariſt. ſed prudentiſſimus legislator, ſcripſit enim leges ciuibus ſuis,& ſub Philiſtio medicus inſignis,& philoſophus ſub Platone,qui tamẽ ne crederemus Aſtrologis nos admonuit literisq; mandauit, ita ſcilicet, ei mathematica ratio demonſtrauerat,& magiſter etiam Plato perſuaſerat. Caſſandrũ & Archelaum cùm in aſtronomia præcellerent,hoc prædictionis genere nunquam vſos author eſt Panetius. Hoychilax Halicarnaſeus, quanquam doctiſſimus in omni mathematica, totum hoc tamẽ diuinandi per aſtra genus repudiauit. Veniamus ad neotericos.

Nicolaus Oreſmius & philoſophus acutiſſimus, & peritiſſimus mathematicus, Aſtrologicã ſuperſtitionẽ peculiari cõmentario indignabũdus etiã inſectatur, nihil ratus ille fallacius, nihil deteſtabilius,nihil omnibus quidẽ ordinib⁹,ſed principib⁹ maximè viris eſſe peſtilẽtius. Ioãnes Marlianus noſtra ætate ſummus in mathematicis & erat & habebatur,is nõ modò prædictionibus iſtis ſemper abſtinuit, ſed etiã de ipſarũ falſitate poſtremis annis ſcribere inſtituerat,quanquã erat enim lõgæuus,interceptus morte id nõ effecerit. Aiebat homo minimè glorioſus habere ſe aduerſus Aſtrologos certiſſimas demonſtrationes. Quòd cũ alij,tùm familiaris illi Luchinus noſter & ipſe præcellẽs mathematicus mihi nõ ſemel retulerũt. Paulus Florẽtinus in medicina quidẽ, ſed præcipuè in mathematicis Græcè Latineq; doctiſſimus,quoties de iſta profeſſione rogabatur,toties eã incertam fallacemq; aſſeuerabat:afferẽs inter cætera de ſeipſo euidens experimentũ, qui cũ quinq; & octuaginta iã impleſſet annos,in ſua tamẽ genitura quã examinârat diligentiſſimè,vitalẽ nullam conſtellationẽ reperiſſet. Afferrẽ multos ex his etiã qui viuũt & philoſophos & Aſtronomos idẽ ſentiẽtes,ſed neſcio an inuidiã aduerſus ſe cõcitari velint hominum,cœli,fatiq;,potentium. Porrò noſter Marſilius ſcripſit aduerſus eos apertè Plotini veſtigia ſecutus,in quo interpretando & enarrando magnopere rẽ Platonicã iuuit,auxit,& illuſtrauit. quòd ſi valetudini cõſulens hominũ aliquando corrogat ſibi de cœlo quædã etiã auxilia, optat ille potius ita fieri poſſe quàm credat,teſtari hominis mentẽ fideliſſimè poſſum, quo familiariter vtor, nec habui ad detegendã iſtam fallaciã, qui me ſæpiùs & efficaciùs adhortaretur: nec quoties vnà facetiamur vberior nobis occaſio ſegesq; ridendi,quàm de vanitate Aſtrologorũ præſertim ſi tertius interueniat Politianus: interuenit verò ſemper omniũ ſuperſtitionũ mirus exibilator. Fortè verò nec Nicolai Leonicœni noſtri iudiciũ ſuper hac re diſſimulandũ: Is cũ mathematica, vt omnes liberales ſciẽtias fideliter teneat, ita tamẽ hanc vanã iudicat prophetantẽ Aſtrologiã, vt nec illos qui ſcripſerunt, præſertim doctiores fidẽ putet adhibuiſſe his quę ſcribebant,quòd ſi cauſam interroges, cur igitur ſcripſerint, reſpõdet partim auaritia, partim imperitia principũ effectũ.

Nam cùm,inquit ille, in demetiendis aſtrorũ motibus & corporibus quòd mathematica facit Aſtronomia,pręcellentes illi viri die noctuq; laborarent,nullũ erat eis inde apud principes emolumentũ, quibus ſcilicet nihil curæ quàm magno ſydera corpore,aut quàm veloci motu per cœli ſpacia reuoluerẽtur: hoc illi cũ vidiſſent ne cœleſtia perſcrutãtes interim eſſent inopes terrenorũ, lepidam excogitaſſe fallaciã; qua ſibi principũ animos obligarent,& ſuæ profeſſionis facerent amatores. Quare commentos ab his aſtris omnium fortunas, ſed præcipuè principum dependere, liberos ſcilicet,vitam,imperia, victorias, valetudinem, ſibi verò qui illorum diu motus & naturas obſeruaſſent, penitus cognitum & exploratũ,quid cuiq; vel boni pollicerentur vel aduerſi denunciarent:tùm habere præterea ad manum ſe remedia quibus præuiſa mala repellerẽtur,bona cõfirmarentur. Nam ſi felix hora notaretur,imagines ex materia quadã cœleſtibus illis naturis cognatiores poſſe conflari, ad quas miris machinamẽtis deducta virtus ab aſtris feliciſſimos faceret homines, rerumq; potẽtes,illatũ vel tactu,vel geſtatione quicquid appeterẽt, facilè cõſequentes, quibus omnibus rebus quò plus fidei facerent,illud addidiſſe reuelata ſibi diuinitùs huius artis ſecretiora myſteria, quemadmodũ à potentiſſimo Mercurij numine & Petoſirim & Aeſculapiũ accepiſſe quàm plurima. Legitur apud Maternũ, tum verò principes illiteratos & curioſos,& rerum quas promittebant appetentiſſimos,adductos facilè vt crederent,

A 4 vt pro-

vt profeſſores fouerent, & præmijs ſtudia hæc qnotidie magis & magis excitarent.
Hæc ſeriò noſter Leonicenus, nec procul à vero, ſuper Aſtrologos loquitur & ſentit.
Cauendnm autẽ in primis ne qua nobis ad fidem irrepant Aſtrologi mentira magnis
authoribus volumina perſcribentes, quod eſt illis cum omni ſuperſtitione cõmune.
Nam qnonlam quæ produntur ab his, ratione confirmari nõ poſſnnt, ſiue ipſi illa ve-
ra credunt, ſiue credi volunt ab alijs, libros huiuſcemodi fabularum viris clariſſimis
& antiquiſſimis inſcribunt, & fidem errori ſuo de fictis authoribus aucnpantur.

Ex hoc genere liber de proprietatibus elementorũ, in quo de magnis agitur con-
iunctionibus, & de ſecretis ad Alexandrũ, quos tribuũt Ariſtot. nulla culpa boni phi-
loſophi, nullo demerito: ſicut libros Platonis de vacca Magi circumferũt, & quos vo-
cant inſtitutionum, execrabilibus ſomnijs figmentisq́; refertos, & à Plàtone non mi-
nus alienos quã iſta ſint mendicabula à Platonis procul & probitate & ſapientia. Sic
olim hæretici Gnoſtici nuncupati Zoroaſtri libros oſtentabãt, quibus hæreſim ſuam
de Zoroaſtri antiquitare venerabilem facerent, quos nouos & commẽtitios eſſe nõ
Zoroaſtri Porphyrius mulris argumentationibus demonſtrauit: Falli autem facilè
poſſunt & circumueniri per hæc mendacia ſi qui ſint humaniorum literarũ rudiores,
quanquam alioquin docti, cùm per illas maximè & phraſim & indolẽ ſtatim authorũ
cognoſcentes adulterina à legitimis diſcernamus, quanquam aſtrologorum noſtro-
rum & quæ nunc in manibus artium ſuperſtitioſarũ figmenta ſic abhorrent ab omni
ſimilitudine veri, vt cuiuis è medio etiam pateant. Quis enim addneatur vt Ouidium
de vetula Ouidium credat, in quo de magnis etiã coniunctionibus & Chriſtiana lege
mirabilia, pronunciãtur, adeò vt Rogerius Bacon magnus Aſtrologiæ patronus, nul-
lius libentiùs ſcriptoris teſtimonijs vtatur, niſi fortè præferat Artephium qui omnino
ſecreta alia prodit innumera. quale illud: Inſpecto non aſtro, ſed lotio poſſe hominis
& vitã, & ingenium, & conditiones, deniq; omnes ad vnam præcognoſci. Sic magnã
quoq; ille fidem Ethico philoſopho, cuius liber de coſmographia translatus dicitur
ab Hieronymo. Eſt autem lectio adeò deridicula vt nulla magis, ſed frequenter citata
à Rogerio noſtro in epiſtola ad Clementem, ita vt ferè adducat compoſitum ab eo li-
bellum quendam cui titulus de erroribus ſtudentium theologiæ. Quo imprimis vo-
lumine erroris accuſatur, quòd theologi noſtri myſteria religionis magis ex Ariſtot.
cæterisq́; philoſophis confirment, quàm ex authoribus quos modò nominauimus,
Ethico, Artephio, Ouidio de vetula poëtisq́; ſimilibus. Præſcribitnt verò liber Alber-
to, ſed mendaciſſimè, cùm nunquam in theologicis ſuis ſcriptis hæc ille ſomnia me-
morauit, ſed meritò ad Baconem videtur referendus, cuius alia ſcripta in ea eum fu-
iſſe ſententia facilè declarant, illorum ſemper authorum teſtimonijs oraculisq́; per-
ſcatentia: Quibus ſi potuit credere, nihil mirum ſi credere potuit etiam aſtrologiæ.

Ita verò ſuperſtitioſum hoc genus hominum frontem perfricuerunt, vt etiam ſnb
Aquinatis Thomæ titulo libros circumferant de necromanticis imaginibus: Vt iam
minùs mirandum quòd neſcio quos Ptolemæi de annlis, ſed & ad Ariſtonẽ aſtrolo-
gicos fingant libros, quos Ptol. nunquàm ſcripſit: qua temeritate vel ignorantia Ebo-
racenſis etiam cuiuſdam opuſculum multi referunt ad Albertnm: commemorant &
Hippocratis libros de prognoſticis ægritudinum ex ſiderum curſu, quos pnto igno-
rabat Hippocrates cùm prognoſticorum libros ſcripſit à Galeno expoſitos & tota
Græcia celebratos: aut ſi nouerat, quaſi tamẽ ſecretiora ſepoſuit puris & ritè initian-
dis communicãda. Prætereo quæ ſuper pluuijs, ſuper quæſtionibus Alchindus, & alij
Pythagorea & Ariſtotelea commemorãt, & qui liber inſcribitur Ariſtot. de regimini-
bus, ita loqunntur ipſi, cœleſtibus. Qui vtinam ad ſanctos etiam viros profana nõ re-
tuliſſent, & libri cuiuſdam de excantationibus interpretem diuum Hieronymum nõ
feciſſent: Quanquam ſi angelos infamârunt, facilè poſſunt homines, dum & hæc qui-
dem deliria ab Adæ angelo, illa à Salomonis, alia à Thobiæ cuſtode tradita dicunt.
Sed ad aſtrologos reuertamur omiſſis Magis ad quos quaſi confines erroris com-
mnnio nos deduxit Ariſtot. quid de hoc hominum genere ſentiret vno verbo mon-
ſtrauit, qui in problematis cum minimo & præſtigiatore Aſtrologum deputauit.

At dices ſi nihil tale iſti philoſophi ſcripſerunt, qui tamẽ ea ſcripſerunt, fuêre philo-
ſophi. Qualis Albumaſar, Ptolemæus, Haly Abenragel, Iulius Firmicus, innnmeri a-
lij, tum Latini, tum Græci, barbariq́; authores Aſtrologiæ, viri & doctrina, & ingenio
præſtan-

præſtãtiſſimi. Tu vir me opportunè admonuiſti, ne id ſolùm dicerẽ aduerſus te, neglectam à philoſophis aſtrologiã, ſed & quicunq; eam etiã ſcripſiſſent, aut nihil aut malè philoſophatos. Quare relinquite nobis, ſi Dijs placet, & Pythagoram, & Platonem, & Ariſtotelem, & veſtros vobis habeatis Aomaras, Alchabitios, Auenazras, Abenrageles. Qui omnes quantum abfuerunt à philoſophico ingenio, palàm demonſtrabitur, cùm accedere illos fabuloſiſſimis rebus, & aſſeuerare quę nullam habeant rationem, & pugnantia dicere, & ſeipſos euertere palàm oſtendemus. Quæ diuerſiſſima à philoſopho ſunt, cuius maximè proprium nihil credere, nihil affirmare, quod vel euidentia, vel ratione demonſtrari non poſſit.

Sed age dicamus hîc & aliquid vnde conſtet authores aſtrologiæ, aut parùm, aut malè philoſophatos. Porrò Ptol. principẽ aliorum facilè concedent, eſt enim doctiſſimus aſtrologorũ, & quod attinet ad mathematica, vir ingenioſiſſimus, quod autẽ ad genethliacos, quemadmodũ dici ſolet, óptimus malorũ. Is igitur quo iudicio philoſophicas res tractauerit, & in prooemijs magnæ cõpoſitionis quã vocant Almageſtũ, & in libris Apoteleſmatôn ſatis indicauit. Exordiens enim libros mathematicos partitur philoſophiã contemplatricẽ ex Ariſt. ſententia in tria genera, theologicũ, naturale, & mathematicũ, tum rationẽ partitionis exponẽs, omnia, inquit, quæ ſunt, ex tribus cõſtant, materia, forma, & motu, quæ ſeparari abinuicẽ cogitatione quidem poſſunt, re autẽ non poſſunt: Ab his igitur tribus, tria illa genera philoſophiæ dicuntur, à motu theologicũ, cùm primi motus cauſa non aliud ſit quàm Deus, à materia phyſicũ, à forma mathematicum. Hæc eſt Ptol. ſententia, in qua tot eſſe apud bonos philoſophos errata quot verba, nemo paulò doctior dubitauerit: neq; enim omnia ex illis tribus. Quod ſi omnia dũ dicit naturales res intelligit, quomodo circa has verſabitur ipſa philoſophia, in tria illa deinde genera diuiſa, phyſicũ, diuinũ, & mathematicum. Sed neq; ex naturalibus quicquã conſtat ex motu, quanquã non fiat, nec permaneat ſine motu, ſed demus ei hanc veniã loquendi. Ariſtot. ipſe quẽ probat, quomodo ei dabit à motu oriri genus theologicum? Cùm & ipſe Deus quatenus primi motus author & cauſa, nõ à theologo, ſed à philoſopho inueſtigetur. Reliqua etiã aut falſa, aut quæ facilè videas ab homine prolata parum perito gnaroq; philoſophiæ. Iam verò ex libris Apoteleſ. quos vocãt Quadripartitos, inſigniores errores & magis euidentes, cũ & Lunam humiliorẽ credit, quia humidus vapor à terra ad eã reliquis aſtris terræ proximiorẽ aſcendat, & eadem ratione aridum Saturnũ, quia ab his vaporibus magis elongetur, eundem verò & frigidũ eſſe, quia ſit procul à calore ſolis, Iouem temperatum quòd inter gelidum Saturnum, & feruidum Martem medius collocatur: atq; alia hoc genus multa de ſiderũ proprietatibus quæ exibilabunt philoſophi potiùs quàm confutabunt. Et quanquam magiſtri errorem erubeſcens Arabs enarrator conetur in ſenſum alium Ptol. verba transferre, ipſe tamen defendi vel excuſari ſe Ptolem. non patitur, qui adeò hæc aſſerit, affirmat, & ſæpiùs iterat, vt de ſenſu eius dubitatio nulla relinquatur. Tu verò ex vno hoc diſce omnes, & ex optimo iudica deteriores.

Primus ferè à Ptol. habetur Albumaſaris nec philoſophus fuit, nec dialecticus & in mathematicis imperitus: erat enim grãmatices artis profeſſor, & à ſcribendis hiſtorijs (vt narrat Auenrodan) ad aſtrologiam ſe conuertit, in qua etiã ſua profeſſione quàm eſſet verus vel hinc cognoſcas, quod Ptol. aſtrologum ex Aegypti regibus putat fuiſſe, qui Alexandro ſucceſſerunt, quaſi inter hos & illũ non plus quingẽtis etiam annis interceſſerit, cũ reges Ptol. ante Chriſtum per quadringentos annos floruerint: Ptol. aſtrologus ſub Adriano ſcripſerit & Antonino. Vide mirũ rerum altiſſimarũ indagatorẽ & obſeruatorẽ fidelem, qui in re tàm aperta tanta ſit ingenij vel ſomnolentia, vel tarditate? Idem in aſtrologicis rebus quantum errauerit, quàm apertis confeſſisq; mendacijs inſtiterit quaſi veris, poſtea declarabimus. Quid memorem Maternum & in rudimentis arithmeticæ ſic hallucinantem, vt ſcribat: quid decernat Mercurius, cũ in nocturna genitura cœli mediũ occupauerit, quaſi à Sole Mercurius plus quadraginta aut circiter partibus abeſſe vnquam poſſit, aut à cœli medio Sol per noctẽ plus ſeptuaginta ſemper nõ abſit. Mitto alia multa in quibus, cũ ſemper multæ loquentiæ, exiguę ſemper ſapiẽtiæ hominẽ deprehendes. Iam Malliũ niſi eſſet poëta, bone Deus, quo riſu proſequeremur, qui cœleſtes illas quas fingit imagines paucis ſtellis inchoatas potiùs dicit quàm abſolutas, ne pluribus ibi ignibus accenſis incendio mundus flagraret.

flagraret. Ad iuniores non deſcendo homines plebeos & idiotas, ad quos quaſi ad iuſtos poſſeſſores tota ferè profeſſio deuoluta eſt: Eſt Bonatus inter eos primæ authoritatis, is non ignarus modò eſt philoſophiæ, ſed furit planè atq; delirat. Lege eius primum librum de iudicijs in quo ſuper opere ipſe procœmiatur: mentior niſi helleboro dignum hominem iudicaueris: ſtruit vbi deſipit minùs rationes quaſdam quibus aſtrologiam probet eſſe veram, illas quid dicam falſas, imò ſuprà quam dici poſſit puerilles atq; ridiculas. Quam verò putat efficaciſſimam, illa eſt quadriuium deſtrui ſi aſtrologia tollatur: eſſe enim vnam ex quatuor artibus mathematicis, vide vt neſcit etiam quid ſit hoc ipſum quod profitetur? Aſtrologia enim hæc diuinatrix quam cõfutamus tantum diſtat ab ea quæ mathematicis annumeratur, quantũ à tenebris lux, quantum veritas diſtat à mendacio. Et hæc quidem quæ futurorum prædictionem vſurpat, ſi prior illa veriorq; tollatur ſtare non poteſt, at non remeat ratio vt diuinatricè ſublata, mathematica quoq; illa auferatur, quod adeò eſt perſpicuum, vel his qui prima harum artium attigerint elementa, vt pluribus hoc declarare ſuperfluum ſit. Ptolemæus ipſe in procœmijs Apoteleſmatôn poſtquàm de duplici dicit aſtronomia, tamen ad priorem & mathematicam referens ſermonem ita inquit: Duo ſunt, Syre, quibus peruenitur ad aſtronomicas prædictiones, præcipua quidem & maxima, Vnum quod primum & loco eſt, & poteſtate, quo Solis, Lunæ & ſtellarum motuum configurationes cùm erga ſe, tùm terram deprehendimus. Alterum quo de illarum configurationũ, &c. quæ ſequuntur. Quòd ſi forte quibuſdam interdum bonis iudicijs nõ diſplicuit iſta profeſſio, non ſtatim tamen eſt bonum, quòd bonus etiam aliquis non improbauerit: quoniam & boni non ſemper vſquequaq; boni, & docti prerogatiuam omnibus numeris pauci conſequuntur. Et ſi dicendum eſt aliquid, non omnes docti philoſophi, philoſophi ſemper ſunt.

Sed illud etiam opus meminiſſe eſſe veritates quaſdam quibus nobis libido reluctatur, eſſe quibus nulla. In primo genere, omnia quæ ſunt de moribus & theologica multa continentur: in altero maxima pars quæ de phyſicis rebus & mathematicis eſt. Porrò hanc veritatem quam nos tractamus de vanitate aſtrologiæ ad primum genus ſpectare manifeſtum eſt: quoniam innatum homini curioſitatis vitium illi repugnat. Quod cùm ſit inter omnia potentiſſimum, cùm ſit homini propriũ quatenus homo eſt, efficit interdũ vt plures huic veritati vel inueſtigandæ non vacent, vel inuentæ etiã non libenter accedant. Et quemadmodũ multi poſt tractatas à philoſopho aduerſus auaritiam euidentiſſimas rationes, opibus tamẽ inhiant cumulandis, ſic pleriq; poſtquàm eis conſtiterit vera omnino eſſe non poſſe quæ aſtrologi dicunt, ab aſtrologis tamen innata curioſitas ægrè ſe diuellit, & ſi rerum auidi nouarum, etiã fabulas audimus libenter, ita curioſi futurorũ, & mentiẽtes in illis aſtrologos cum voluptate ſentimus. Accedit qui nos ſemper infatuat nimius amor noſtri, qui quęcunq; attinent ad nos proſpera vel aduerſa, facilè ſperat, facilè timet, & ad ea quærenda etiã vbi inueniri ſcimus non poſſe, cæca tamen identidẽ cupiditate ſollicitat. Quid quòd vulgato hoc diuturno conſenſu præiudicatum quaſi multi exiſtimant etiam omnino eſſe aliquid aſtrologiam, nec illud eis vnquàm venit in mentem vt introſpicerẽt, quiſnam fundus huic rei, aut quàm ſolidum firmamentũ ſubeſſent. Quare quoſcunq; ferè iſta vanitas tenuit, inuenies aut parùm fuiſſe philoſophos, aut certè parùm aſtrologos, quorũ altero ne videãtur, altero ne iudicentur errores eorũ, effici poteſt. Deniq; guſtata forte potuit placuiſſe quibuſdã, potata verò philoſophi palato nunquã ſatisfecit. Habet enim in fronte aliquid quod alliciat, quod magnũ, quod veriſimile, quod vtile videatur, ſed vbi altiùs introſpexeris, falſa, incerta, fabuloſa, omnia vides, aut nullis aut debiliſſimis quibuſdã coniecturis nata, de quibus poſteà libris ſequẽtibus abundanter lateq; diſſeremus. Verũ illud fortè & aliquẽ fefellerit, quòd cùm ſint aliquorũ & philoſophorum & aſtrologorum affinia nomina, poterit exiſtimari eoſdem fuiſſe, qui & philoſophica & aſtrologica cõſcripſerint. Eſt enim Albumaſar apud philoſophos, eſt item apud aſtrologos, ſed quanquàm hæc nomina Latinus ſermo cõfuderit, apud Arabes tamen diuerſa dignoſcũtur. nam qui philoſophus eſt Albumaſar, qui autem aſtrologus Aboaſar appellatur. Scripſit etiã Abubater de natalibus prædictionibus, & eodẽ nomine alius philoſophica, præcipueq; librum quo quiſq; pacto per ſe philoſophus euadat, quẽ anno ſuperiore ex Hebræo vertimus in Latinum. Sed ille Alta-

ſibi,

ſibi,hic verò Tripodis filius. Eadem in pleriſq; affinitas nominum, quanquam & temporum & profeſſionum magna diſſenſio. Et de philoſophis quidem ſatis.

Tranſeamus ad Prophetas, hoc eſt, ad veteris & nouæ legis oracula, ab Eſaia exordium facientes. Is igitur cum Babylonijs, apud quos hæc ſecta maximè viguit, vnde aſtrologi etiam Chaldæi dicebantur, futurũ excidium minatetur, & Cyrum regẽ Perſarum per ducentũ etiam annos antequã naſceretur vnctum appellatum aduerſus illos dimicantem, tubis excitaret, ita Chaldæorum ciuitatẽ deſolandam alloquitur: *Stent nunc & ſaluent te augures cœli, qui contemplabantur ſidera & ſupputabant menſes, vt annunciarent euentura tibi. Ecce facti ſunt quaſi ſtipula, ignis combuſſit eos: nec liberabunt animam ſuam de manu flammæ*: & ante hæc paucis interiectis de hac cœleſtium obſeruatione eos ita taxauerat: *Sapientia hæc, & ſcientia tua decipiet te, veniet ſuper te malum, & neſcies ortum eius, & irruet ſuper te calamitas quàm non poteris expiare.* In quibus verbis Propheta diuinus duplicem aſtrologorum temeritatem accuſat, quarum altera eſt putare ſe ex cœlo poſſe futura præuidere, altera cùm ſint præuiſa vel depellere mala vel bona confirmare. *Veniet igitur* (inquit) *malum, cuius neſcies ortum*, hoc eſt quòd tibi nec Mars, nec Saturni frigida ſtella præſignificauerit. Tunc nec irruentem calamitatẽ poteris expiare, hoc eſt horarum electionibus, & aſtrologicis imaginibus, aut ſuperſtitioſis alijs machinamentis à te propellere.

Dignum autem animaduerſione, confutari per hæc reſponſiones eorũ qui Chaldæi pariter eſſe volunt & Chriſtiani. Soliti enim dicere non ſimpliciter damnati à ſanctis & prophetis aſtronomiam, ſed quatenus ſolùm aut vitia, virtutes referunt ad cœlum, aut rerum humanarum euenta fatali neceſſitate deuinciunt. Quare cùm hos errores boni etiam aſtrologi confutent, nõ aſtrologiæ ſcientiam, ſed aſtrologorũ quorundam errata illos abominari. Dicãt igitur mihi & Petrus Alliacenſis & quicũq; hac ſe defenſione defendunt, an ad mores ſpectaret quòd Aſſyrijs bellùm rex Perſarum inferret? Et iam ſi ad mores non attinet, cur præuideri tamen à ſummis aſtrologis id non poſſe Propheta exiſtimauerit? Quod ſi in eo etiã errore fuiſſent, vt quæ eſſent futura neceſſariò ventura putarent, non eis obijceretur venturam calamitatem per eos non expiandam, quam nec expiari poſſe, ipſi tamen ſperarent, qui neceſſariò euenturam illam vt omina exiſtimarent.

Sed nec vllo recto iudicio bonæ artes damnantur, quia mali quidã eis abutuntur. Alioquin damnanda erat imprimis ſacrarum lectio literarum, vnde tot hæreſes, tot ſuas inſanias, indocti quidam ſuperbiq; confirmârunt. Damnanda item philoſophia, quoniam hic philoſophus animam mortalem, ille vnicã dicat in omnibus. Alij negẽt prouidere Deum hominibus, alij vllam omnino eſſe religionem. At euertentur hac ratione omnia bona, cùm nihil ſit adeò bonum quo abuti natura hominũ non poſſit. Quare qui ita ſe defendunt, iudicium eccleſiæ, quod cõtemnere erubeſcunt, oblique interim grauiter calumniãtur. Sed cogi omnino poſſunt, vt vel repudiare iſtam vanitatem, vel à maioribus ſuis, hoc eſt, eccleſiæ ducibus deuiare in ſiniſtra non poſſint. Nam quacunq; illi ratione aſtrologiã damnauerint, dicant quæſo iuſta ne damnauerint? an iniuſta? iniuſta dicere nolunt, ſi iuſta, cur non cum illis vos quoq; eam pariter damnatis? Sed damnamus inquient & nos illos errores, propter quos illis aſtrologia diſplicuit. At ego illud quæro cur non propter eoſdem illa diſplicet vobis? Nam interdicere illos aſtrologiam nõ quadantenus, ſed omnino omnem proſequi, abominari palàm eſt, & mox oſtendemus. Vos factum contenditis propter quoſdã errores, eſto; ſed illud reſpõdete, an recto iudicio propter illos errores tota abijciatur: ſi recto, cur non idem facitis vos? imò quam damnauerunt, vos approbatis, quam inſectati ſunt, defenditis, quam interdixêre, diſſeminatis, quam ſciri nolunt, publicè docetis. An quod inquit Alliacenſis, creſcẽti fidei potuit obeſſe, ideoq; primi cã doctores naſcentis eccleſiæ ſunt proſecuti, nunc adulta non nocet, imò prodeſt etiam & vehementer. Atque hoc poſteà cõfutabitur: nam peſtiferam illam vt olim, ita nunc etiã eſſe palàm demõſtrabimus, quod ipſa etiamnũ experientia demõſtrat. Sed nec erat illa damnanda, ſed eius abuſus. Cur igitur philoſophiam quidem non damnabant, ſed impietatem quorundam philoſophorum, non autẽ pariter aſtrologos, ſed ipſam aſtrologiã? Vtiq; quoniam in philoſophia ſi quid erratur, profeſſoris eſt vitium, in aſtrologia ipſa profeſſio vitium. Quorum authoritatem vna cum ratione etiã nos ſecuti, aduer-

ſus

Digitized by Google

ſus impios diſputantes, non philoſophiam, ſed philoſophorum errata confutauimus. Hic autem non aſtrologos, ſed aſtrologiam, quoniam ipſa aſtrologia error eſt.

Sed redeamus ad teſtimonia Prophetarum: Deus per Moſen ita loquitur nobis: *Gentes augures, & diuinos audiunt, tu autem à Domino Deo aliter es inſtitutus:* pro eo autem quod nos legimus augures, in Hebræo eſt מעוננים per quos Achinnas maximus doctor Hebræorum eos ait intelligi, qui tempora ſupputant, & felices horas ac inſelices obſeruãt, deriuatur enim dictio illa ab ענן quod Hieronymus augures trãſtulit, ſed & apud Eſaiam aſtrologos augures vidimus nuncupari. Neq; enim nomen aſtrologorum vſquàm in ſacris literis. Nam & ipſa habet varias locutiones, & varias varijs temporibus ſuperſtitio iſta appellationes ſortita eſt. Olim enim Chaldæi & Genethliaci, Auguſtini temporibus mathematici & planetarij, nunc aſtrologi paſſim vocitantur. Quod autem Hieronymus & eo loco, & alibi plerunq; tranſtulit, diuinos, in Hebræo eſt קוסמים quod Auenazra ipſe, quanquàm aſtrologus, ait, hoc eſt quidem commune omnibus diuinantibus, ſed proprium magis nomen aſtrologorum. Hieremiæ illud quis ignorat? *À ſignis cæli nolite timere, quæ gẽtes timent.* Quid igitur homo Chriſtianus aſtrologorum iudicijs vel gaudet, vel triſtatur, à quibus nihil ſperandum Eſaias, Hieremias nihil timendum, imò per vtrunq; diuina nobis veritas affirmat, cũ totum hoc quod profitentur, ſicut inquit Ambroſius, quæ tere abſurdum, cùm quæ pollicẽtur, ſint impoſſibilia. Vnde cœli Dominator apud Iob: *Nunquid noſti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra?* & infrà: *Quis enarrabit cælorum rationem?* Duplex enim error aſtrologorum, alter quòd multa cœlo ſubijciunt quæ inde non dependẽt, alter quod quæ etiam efficit cœlum, inde tamen ab eis, vt putant, præuideri non poſſunt, quod allata in medium apud Iob verba nobis oſtendunt.

Et cùm doctores eccleſiæ vtrunq; pariter refellant, quomodo dici poteſt, id eos tantùm nõ probare quod libertatẽ tollat arbitrij, aut fati neceſſitatẽ inducat. Auguſtini ratio illa de geminis nónne eò tendit vt omnem tollat ab eis præſcientiam futurorum? Idem in Enchiridion, nónne ipſam ſolã temporum obſeruationẽ, vt hæc fauſta, illa inſauſta putemus, ad magnum dixit pertinere peccatum? Cùm tamen in hac horarum dierũq; electione libertatẽ potius noſtram exerceamus quàm auferamus. Sed ita eſt certè, diſplicebat eis vndiq; aſtrologia, licet ea maximè parte, qua religionem & mores cœlo ſubijciebat, hac eam execrabantur, vbiq; confutabãt, hac impiã arbitrabantur, vbiq; vanam, hîc blaſphemam, vbique ſuperſtitioſam, hîc abominabilẽ, vbiq; ridiculam. Quare Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana ad pernicioſam dixit ſuperſtitionem pertinere eos qui Genethliaci dicuntur, nõ ſolùm quia actiones noſtras, ſed quia & actionũ euentus à ſtellis putent procedere. Et in libro confeſſionũ de Planetarijs loquẽs, hoc eſt, aſtrologis, quos Chriſtiana, inquit, & vera pietas expellit & damnat, & illud Moſeos exponens: *Poſita ſidera in ſigna & tempora*, non ſigna inquit, dicit quæ obſeruare vanitatis eſt, ſed vitæ vſibus neceſſaria, qualia nautæ, agricolæ, & id genus artifices obſeruant. Eodem loco Baſilius eam occupatiſſimam eſſe dixit vanitatem. Ambroſius inutilem & impoſſibilem: Theodoretus à philoſophis etiam confutatam: Chryſoſtomus vanam, falſam, ridiculam. Legamus Bardeſanẽ, Enſelaum, Didymum, Apollinarem, Tertullianum, & innumeros alios plures, etiam Apoſtolicos viros, & quid plura, videmus Hebræos, hæreticos, gentes, eadem genus hominum hoc, cenſoria virgula proſequuros. Quo factum vt miraretur Auguſtinus cùm redarguentia, hæc aſtrologos teſtimonia tali celebritate in eccleſijs legerentur, plena tamẽ eſſe cõuenticula noſtris hominibus, qui tẽpora rerum agendarũ acciperent à mathematicis. Idem cũ ſuper Pſalmo tertio & ſexageſimo ad populũ concionaretur Mathematicum produxit pœnitẽtem, qui profeſſioni ſcilicet renunciauerat, nõ aliter quàm ſi aut Iudæus, aut Ethnicus aliquis regenerationis lauacrũ accepiſſet. Quàm pulchrè Idẽ interpretans Ioannem, inſaniæ noſtræ nos admonet, qui ad aſtrologos liberi intramus, vt exeamus ſerui, & mendacijs emptis libertatem illis noſtram erogamus. In libro verò de Natura dæmonũ ait expreſſè, nemini licere poſt Chriſtũ geniturã alicuius de cœlo interpretari. Hieronymus ex opprobrijs Aegypti, hoc eſt, reliquijs idolatriæ eſſe ait, requirere ſtellarũ curſus & futurorum ex eis euenta rimari. Seuerianus in libro quem de Septem artibus, quem falsò, quaſi Caſſiodori citat Rogerius, poſtquàm de vera dixit aſtronomia: tum ea inquit quæ attinent ad præuidẽda

ſutura

futura ita debere neſciri, vt nec ſcripta eſſe videantur: ſunt enim fidei noſtræ ſine dubitatione contraria. Hæc ille ad verbum.

Quod ſi quos tantorum hominum & tam præcellentium ſententia nihil mouet, deterreat ſaltem Pontificalis authoritas quæ iſtam profeſſionem ita noſtris hominibus interdicit, vt Alexander tertius Pontifex Maximus, ſacerdotem neſcio quem integro anno à miniſterio altaris voluerit abſtinere, quòd per aſtrolabium cuiuſdam eccleſiæ furto inueſtigando aliquid eſſet perſcrutatus: quanquam vt idem Pontifex teſtatur, nullam ibi aut magicam, aut aliam ſuperſtitionem admiſiſſet. In Martini Pontificis ſynodo ſcriptum, non verè Chriſtianos aut Lunæ curſus, aut ſtellarum, aut inanem ſignorum fallaciam pro domo facienda, vel ſociandis coniugijs obſeruare, ſed & ſub nomine etiam aruſpicum Aſtrologus decreto Gregorij iunioris anathema pronunciatur. Et in concilio Toletano: Si ipſe presbyter aut diaconus fuerit in monaſterijs relegatur, ſceleris ibi pœnas perpetua illa detentione daturus. Solent enim, vt docet Auguſtinus in libro de Natura dæmonum, ſub aruſpicum nomine apud noſtros deſignari, qui dies & horas in agendis negocijs operibusq́, cuſtodiunt, vbi notari illa maximè videtur pars Aſtrologiæ, quæ eſt de electionibus. Quis iam igitur audeat homo Chriſtianus (cunctis enim nunc mihi ſermo) Aſtrologiam tueri, ſequi, extollere, à lege prohibitam, à prophetis damnatam, à ſanctis irriſam, à Pontificibus & ſacroſanctis ſynodis interdictam?

Quòd ſi mihi opponas Albertum theologum præſtantiſſimum, fautorem tamen Aſtrologorum: admonebo te primum multa referri in Albertum, quæ Alberti non ſunt, quod & ſuprà tetigimus. Tum ſi mihi fortè obijcias librum de Licitis & illicitis, in quo reijcit quidem magos, aſtronomicos autem probat authores: reſpondebo exiſtimari quidem à multis eſſe illud opus Alberti, ſed nec ipſum Albertum, nec libri inſcriptionem vſquequaq; hoc ſignificare, cùm author ipſe quicunq; demum fuerit, nomen ſuum conſulto & ex profeſſo diſſimulet: quid? quòd in eo multa leguntur indigna homine docto, & bono Chriſtiano: qualia illa ſunt, imagines fieri poſſe, quibus etiam non vnus homo, ſed vna etiam ciuitas tota vel infelix fiat vel infortunata: tùm non eſſe magicos libros abijciendos qui eccleſiæ vtiles futuri aliquãdo ſint. Eſt enim hoc planè aduerſum iudicio ipſius eccleſiæ, quæ illos vbi locorum fuerint inuenti, vri iubet, & prorſus exterminari. Nam qua ratione vtile erit ſeruare integros libros, quos vtiliſſimum erat nunquam eſſe conſcriptos? Quæ vtique aut non ſcripſit Albertus, aut ſi ſcripſit, dicendum eſt cum Apoſtolo, in alijs laudo, in hoc non laudo: ſed ſicut inuidiæ eſt quærere in magnis viris potiùs quod damnes quàm quod extollas: ita inſaniæ, ſicubi defecerunt non potius damnare velle quàm imitari. Laudabo ego in Petro Aliacen. ſtudium literarum, experientiam rerum, multiplicem lectionem, & quod ſcitè atque ſubtiliter theologica quædam ſcripſerit & tractauerit. Quòd vero altero opuſculo Aſtrologiam hiſtoriæ, altero theologiæ conciliare voluerit, vt ibi veram, hic piam ratione probaret, planè non laudo, ſed damno, execror, atque deteſtor, cùm tueri poſitionem nullam poſſimus, aut magis falſam, aut religioni magis aduerſam de qua re quoniam in ſequentibus libris latè diſſeremus, nihil vltrà hoc loco dicendum. Ibi enim etiam ſuis fautoribus teſtatum abundè relinquemus eſſe illos libellos & inimicos religioni, & tot erratis hiſtoricis & Aſtrologicis plenos, vt dici noſtrum illud poſſit, ſi vis errorem tollere, tolle librum.

Diximus de Philoſophis & de Prophetis, reſtant leges ciuiles, hoc eſt, Cæſarum, ac prudentium iuſſa atque iudicia, quorum finis potiſſimùm conſulere vtilitatibus, quibus hominum vita benè beateq́; tranſigatur, quæ cùm inter omnia bonis maximè artibus adiuuetur, noxijs perturbetur, ſummo ſtudio curauerunt, vt illæ quidem abundarent, hæ nullæ (quantum fieri poterat) eſſent in ciuitatibus. Quod vt conſequerentur illarum profeſſoribus præmia, honores decreuerunt. Harum autẽ publicas ignominias & ſupplicia tantò grauiora, quantò noxias magis artes illas exiſtimârunt. Illi igitur de Aſtrologis quid putauerint, nemo neſcit qui legales Iuſtiniani Cæſaris codices legerit, in quibus ars Mathematicorum (ſic enim ſe vocabãt Aſtrologi) vt abominabilis interdicitur, mandante Imperatore, ne quis Mathematicum conſulat, ſed omnibus ſileat perpetuò curioſitas iudicandi. Si quis autem Mathematicum cõſuluerit, capitis ei (quod eſt ſummum ſupplicium) pœna denunciatur. Quod profecto non

B ſtatuiſſet

ſtatuiſſet ſapientiſſimus Imperator tot & ſapientum vſus & legibus & iudicio, niſi non ſolùm vitæ inutilem, ſed pernicioſam hominibus iſtam profeſſiouem experientia demonſtraſſet. Ipſe feliciſſimus Iuſtinianus ita hoc hominum genus horrebat, ſi quis in eius comitatu deprehenderetur Mathematicus, ſummis ad eculeum vſque tormentis, temeritatis ſuæ lueret pœnas. Tum poſtremò de hac loquens ſuperſtitione pronunciat Imperator eiuſdē eſſe culpæ affines, & qui docēt iſta, & qui addiſcunt. Ante Iuſtinianum etiam nónne legimus ſępè expulſos vrbe Roma omnes Mathematicos? quod in calce iſtarum diſputationum apertè demonſtrabimus. Quod ſi omnis ratio recta, vel prudentia regitur, vel philoſophia perficitur, vel diuini ſplendoris radijs illuminatur, erit profectò Aſtrologia omni recto iudicio profligata, quam & prudentiſſimi Legum latores extermінârunt, & doctiſſimi philoſophorum confutauerunt, & viri diuini atque ſanctiſſimi abominati ſunt.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ aduerſus Aſtrologos, libri I.

Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM, IN ASTROLOGIAM, LIB. II.

CAP. I.

INCERTAM ESSE ARTEM ISTAM IVdicio etiam principum illius.

SED ne ſola authoritate pugnemus, demonſtrabimus toto hoc opere certis rationibus reiectā iure a ſanctis iſtā ſuperſtitionē, quia religioni maximè aduerſaretur, vtiliter legibus interdictā, quia vitæ inutilis ſit, imò noceat & peruehemēter, rationabiliter à philoſophis confutatā, vt quam falſam incertamq; cognoſcerent. Et quanquā inde videbatur exordiendū vt falſa demonſtraretur, quoniam ſtatim inutilis etiā reddebatur. Aliter tamē faciendū putaui, vt ſcilicet priuſquàm de eius falſitate diſputarē, oſtenderem a matotibus Aſtrologorū, etiam ſi eſſet talis iſta profeſſio, qualē ipſi eam faciunt & affirmant, nullum exteriori homini ab ea commodum prouenire, interiori autem non ſolùm maxima detrimenta, ſed etiam exitialia. Quod priuſquam aggrediamur, præfari quædam oportet, ex quibus intelligamus quantum ſuæ profeſſioni ſummi ipſi Aſtrologorum principes tribuant. Ptolemæus igitur in primo Apoteleſmatôn, poſtquàm iudicia Aſtrologorum ſæpè eſſe mendacia dixit vitio prædicentis, tamen hæc ita ſubijcit ad verbum quæ nos voluimus transferre: quare malè habentur in translatione communi, & peius in translatione Auenrodan, & ab eo malè exponuntur, ſed cùm fideliter erunt translata, expoſitione non indigebunt.

Verùm illud tum liquet etiam ſi quis diſciplinas iſtas veſtigijs ritè quantum fieri poſſit indagauerit, neceſſe eſſe tamen, vt is etiam quàm ſæpiſſimè offendat, non valet ob illa quæ ſuprà diximus, ſed vel ob ipſam potius rei naturam, vel quoniam maior eſt noſtra imbecillitas, quàm vt tantæ profeſſionis magnitudini pares ſimus: Etenim cùm omnis contemplatio quæcunq; in materiæ affectionibus verſatur, magis veriſimilia captet, quàm quicquam pro vero decernat. Tum verò hoc illius maximè proprium, quæ quaſi confuſa ex multis inter ſe diſſimilibus eſt, atque ex antiquis errantium ſiderum figuris aſpectibusq; dependet, quoniam quæ circa rerum euentus obſeruata ſunt à priſcis, ea nos ætati noſtræ quoties quidem ad eundem modum ſe res habet, accommodamus. Cæterùm quis non videt euenire illud poſſe, vt figuræ ipſæ

atque

atque aſpectus magis minúsve inter ſe ſimiles ſint longis temporum anfractibus : vt autem concordia protſus eadem cunctorum quæ in cœlo ſunt, præſertim ſi terram quoque adiunxeris, reuertatur, ne ſperandum quidem videtur, niſi quis forſitan inaniter glorioſeq́; ſe iacter in comprehendendis cognoſcendisq́; rebus, quæ vel comprehendi ſuapte natura penitùs nequeunt, vel eo certè ſpacio temporis, quod ſit hominis modò ſenſibus indultum. Quò fit vt diſſimilibus propoſitis exemplis etiam quandocunq; in præſciris aberretur, atque in his aſpiciendis quæ circa ambientem nos rerum naturam proueniunt. Nihil prætrerea eſt arduum, in ipſis autem geniturіs, atque in priuatis omnino ſingulorum collationibus, nec paruæ nec leues incidunt cauſæ, quibus ſui cuiq; mores conciliantur. Nam & ſeminum differentiæ plurimum valent ad generis proprietatem, quando etiam ſi idem corpus ambiens, idemq́; finitor ſit, plurimum tamen momēti habet vnumquodq; ſeminum ad vniuerſalem figuræ peculiaris informationem, puta in homine, equo & alijs. Afferunt & loca generationis non minimum diſcriminis. Nam ſi genus idem ſeminis, vt videlicet humanum, ſtatusq́; idem fuerit ambienris corporis, plurimùm tamē ex regionum diuerſitate corporibus animisq́; diſtant, qui gignuntur, plurimum quoque intereſt ad vitæ actus variandos etiam ſi cætera paria ſint, quibus quiſque cibis, aut quibus vtatur motibus, quod niſi vnumquodq; horum intra ambientis corporis cauſam contineatur (quod vim ſcilicet hanc habet potiſſimam) vt illis ipſis quamobrem talia ſint, pars aliqua ſit cauſæ, quod contra eum ſit, plurimum habere omnino poſſunt. In quo hæſitent hi qui ſe omnia poſſe opinantur, quamuis non eadem planè ſint, ex ſola tamen ſublimium corporum motione dignoſcere.

Hæc ibi Ptolemæus, qui primo etiam enunciato alterius libri qui inſcribitur fructus, vulgò Centiloquium dicitur, de ſcientia loquens Aſtrologiæ, ira, inquit : Fieri nequit, vt qui ſciens eſt, particulares rerum formas pronunciet, ſicuti nec ſenſus particularem, ſed generalem quandam ſuſcipit ſenſibilis rei formam, oportetq́; tractantem hæc, rerum coniectura vti, ſoli autem Numine afflati prædicunt particularia: Hæc ille ad verbum, quanquam aliter & mendoſa & deprauata in vulgaris codicibus habeantur. Sed & Arabum & Hebræorum qui Aſtrologica ſcribunt, indubitata ſententia eſt, quodcunq; ſtella ſua promiſerit, poſſe tamen non euenire, & quia materia non idonea ſit influxui ſuſcipiendo, & quia humana ab arbitrio noſtro plurimùm dependeant, & quare fatum particulare vniuerſalioris fati aduerſantis poteſtate ſuperetur, & quare fato omnipotentior, & cœlo maior diuina prouidentia, fieri interdum aliter ordinet, quàm ordinaria cœli reuolutio erat effectura. Quæ cùm paſſim ſparſa apud Aſtrologos, tamen ſimul omnia leges apud Auenazram cap. 1. libri de natiuitatibus.

CAP. II.

AVSPICATIONES, QVAS ELECTIONES *dicunt, inutiles eſſe, teſtimonio vnius Aſtrologi, ratione & experientia.*

IAm hæc ſi ſint vera, proferat Aſtrologus quódnam emolumentum ex eius prædictionibus vira conſequatur. Reſpondebit fortaſſe duplex, alterum verum dicit, & horam doceri qua auſpicari actiones noſtras debeamus, vt feliciter fiat quod facturi ſumus. Alterum cùm prædicit quod eſt futurum, vnde illa eſt vtilitas, vt quibus in rebus infelices nos fore cognouerimus, illis abſtineamus, contrà ea aggrediamur, in quibus felicitatem natalitia in nobis hora polliceatur. Sed age excutiamus vtrunq;, ab eo exordientes quod primo loco proponebatur, & quoniam nobis cum Aſtrologis diſputatio, vtamur his maximè aſſumptionibus, quæ apud eos veriſſimæ exiſtimantur. Aut igitur in re quam auſpicatò facturus es, fauorabile tibi cœlum natalis conſtellatio fecit, aut aduerſum : ſi aduerſum, non prodeſt auſpicatio ex ſententia Ptolemæi, quare rem illam infeliciter ſemper aggredieris, & ab ea ſemper feliciter abſtinebis : ſi fauorabile, nulla opus horarum electione, ſed tua tibi electio ſufficit, quoniam tunc feliciſſimè rem illam aggredieris, cùm te ad illam animus inuitabit. Neque enim aliud eſt eſſe fortunatum (ſi fortunatus eſt aliquis à cœlo) quàm vim noſtram imaginariam famulam rationis

tionis ita cœlitùs moueri, vt his & modis & temporibus vnumquodq; faciendum ſuſcipiamus, quilibet quàm feliciſſimè votum perfici poſſit.

Quocirca dixit Ariſtoteles non prodeſſe fortunato conſilium, in ea ſcilicet re in qua eum natura formauit, ne fortè aliò te conſilium diſtrahat & abducat quàm inſtitutus ille animi impetus te vocabat. Mitto quòd Haly interpres Ptolemæi friuolam eſſe ait & inefficacem hanc partem Aſtrologiæ quæ eſt de electionibus. Mitto fidem ipſam experientiæ qua nulla certior, nulla conſtantior: Ea enim quotidie facit manifeſtum eos potiſſimùm in ſuis rebus agendis parum eſſe felices, qui vanam hanc temporum diſcretionem obſeruant. Contra, longè feliciores qui iſta ſuperſtitione reiecta, ſola electione & prudentia ducibus vtuntur. Quis enim noſtra ætate fortunatior Franciſco Sfortia? qui militari felicitate amplum ſibi & florentiſſimum Inſubrium parauit imperium, & poſteris auctum confirmatumq; reliquit. Cui tamẽ ſemper omnes Aſtrologi vel odio fuêre vel contemptui, ne dum eos in ſuis rebus aut bellicis aut domeſticis conſiliarios adhiberet. Quis Zoroaſtre inter antiquos in Aſtrologia, in magicis & in omni ſuperſtitione potentior? & tamen eum in bello & vicit & occidit Ninus, nec Aſtrologus vtique nec Magus. Pompeius diuinatorum reſponſis plurimam fidem, Cæſar nullam, adhibebat: illi aduerſa, huic felix lætaq; fortuna. Cæſarem Iuſtinianum exterminatorem, vt vidimus, Aſtrologorum, domi & militiæ feliciſſimũ quis ignorat? Contrà, Iulianus Imperator & Chriſtiani nominis inimicus, & omnium ſuperſtitionum curioſiſſimus obſeruator, quàm breui quàm infeliciter & vitam amiſit pariter & imperium. Poſſem ego tamen vnum aut alterum etiam Aſtrologos doctos, & mihi familiares afferre nominatim, quibus fides iſtius vanitatis, ad quam ſcilicet vitæ rationem inſtituerant, vel exitio fuit, vel detrimento non mediocri, ſed nolo homines alioquin bonos infamare, & in re veritati non admodum neceſſaria ſanctæ amicitiæ iura violare. Sed vtinam huic quidem patrimonium non abſtuliſſet, illi patriam & vitam, multos ſpe vana ſtolidos & inſanos, multos timore miſeros non effeciſſet. Ita mea delicta Deus non videat, vt nullos vidi earum rerum magis egenos, quas ſuis hominibus Aſtrologia promittit, quàm qui Aſtrologiæ penitùs ſe deuonerunt, & per eam cœli fauorem in horas ſingulas aucupantur. Mutauit vir quidam magnus mihi notus vitæ rationem, facta ex hoc conſilio prioris fortunæ iactura non mediocri, Aſtrologica maximè ſpe cõmonitus, quòd in noua profeſſione magnas felicitates cœleſti fauore eſſet conſecuturus. At verò in ea cùm aduerſam quotidie magis fortunam experiretur, ſolitus erat dicere, à Marte ſe deceptum, nolens illud dicere quod erat verius, ab aſtrologica vanitate ſe deceptum. Idem paulo pòſt obijt morte etiam valde miſerabili, quam nec à cœlo ipſe præuiderat. Parabat enim multa, & magna moliebatur, vt qui ſibi adhuc longos viuendi fines conſtituiſſet. Poſſem multa hoc genus connumerare, ſed refugit animus narrationem earum quæ vix ſine lachrymis poſſum meminiſſe, & quoniam inciderunt in homines amiciſſimos, commiſerationem exigunt potius à me quàm reprehenſionem.

Sed vtinam hæc diſſimulatis nominibus veterum amicorum inuita te dargutio, amicis viuentibus proſit, quos per omnia quæ mihi cum illis amicitiæ iura intercedunt, per fortunas eorum, per vota felicitatis admonitos, & rogatos etiam atque etiam vellm, ne vnquàm in ſuis rebus vanitatis iſtius conſilio ſe committant, habeant eam (ſi ita libet) quaſi poëticam fabulam ſuper qua rideant, ludant, iocentur, pro duce, pro magiſtra vitæ non habeant. Sed vbi ſaluti corpori erit conſulendum, medicos conſulant, vbi externis perſpiciendum prudentiæ & rationis oculis vtantur, quorum vtrunq, diuina nos ſapientia docet, quæ & creatum medicum dicit ab Altiſſimo ad noſtram neceſſitatem, & prudentiam ait homini eſſe ſeruandam vt eruatur à via mala. De Aſtrologia nihil tale ſcriptum inuenimus, cuius profeſſionem ita probauimus eſſe inutilem, vt illi etiam tantùm tribueremus, quantùm Aſtrologi putant tribuendum. Nam cùm erit deinde probatum, nihil eam habere veritatis, erit extra omnem controuerſiam ſufficienter, quod hic probare ſumus conati, periculoſiſſimè credi res noſtras conſilio Aſtrologorum. Quod ſi quando ex illorum prædictionibus rectè vſu accidat, non in rationem, quæ nulla ſit apud eos, ſed in temeritatem caſumque eſſe referendum.

CAP.

CAP. III.

NON ESSE VTILEM ASTROLOGIAM IN DEcernendo quid ſit agendum, quid fugiendum.

ALterum, vt ſuprà dicebamus, Aſtrologiæ emolumẽtum fingi poteſt, vt ſcilicet eam rem proſequamur, quam nos ſequi iuſſerit Aſtrologus : Contrà ea fugiamus quæ ille vetat. Quod vtiq; vel ſuperfluum eſſe vel noxium ita demonſtrauimus : Nam quòd ille prædicit, aut ad ea attinet quæ ſunt corporis, aut quæ externa atq; fortuita. In his igitur quæ ſunt corporis, ſi ſpectant ad valetudinem quæro, Aſtrologi ne iudicio, iudicium quoque medici pariter conſentiat, an ab eo potiùs ſit diuerſum : ſi idem ſentit vterq;, nihil tibi confert Aſtrologus quod medicus ſolus præſtare nõ poſſit: ſi diſſentiunt, vtri potius quæſo putas accedendum. Sanè ſi medicum repudiãdo, Aſtrologo te committas, inſaniæ pœnas dabis. In agendis rebus ſimiliter interrogo, ne quod Aſtrologia conſulit, prudentia etiam conſulat faciendum, an hæc ſibi iudicia penitùs aduerſentur : ſi cõſonum, quid quod intra nos eſt tàm procul, quæramus in cœlo? ſi diſſentiũt, quis rectè? quis rationabiliter factum defendat? quòd in rebus agendis prudentia relinquatur: quæ nihil aliud eſt quàm recta ratio rerum agendarum? ſed erunt hæc exemplis dilucidiora.

Prædixerit igitur Aſtrologus Martem tibi hoc anno tritæum comminari, excitaturum enim bilem ex poteſtate quam in annua habet conuerſione, quare vtendum frigidis potius & vitæ rationem aduerſus ardorem Martis inſtituendã. Hoc ipſum quod de cœlo ipſe prænunciat, aut ipſa quoque ſigna demerabunt, quæ à corporis tui diſpoſitionibus petuntur, quibusq; medicorum nititur coniectura, aut non demerabunt. Si demerabunt, hoc tibi erit ſatis iudicij ad præcauendam futuram malam valetudinem ſi non demonſtrent, rogo rectène factum putes, vt cùm nulla erunt indicia bilis exæſtuantis, ſed lotium albicans & craſſum, venarum ſegnes pulſus, facies pallore deformis, membrorum pigrities, reliquaq; id genus quibus medici pro notis vtuntur, non bilis, ſed pituitæ dominium indicabunt, tu tamen bilem euacues, quare Martem tibi de cœlo Aſtrologus finxerit minitantem: quid quòd nec prudens tibi Aſtrologus conſulet, qui etiam ſi de Marte illa verè pronunciet, poteſt naturalis tua temperatura, poteſt vniuerſalis ipſius anni diſpoſitio, poteſt vitæ ratio qua diu vſus fueris, ad contrarium te vertiſſe. Denique cauſam vnam videt Aſtrologus qua hoc poſſit efficere, & illam remoram ac vniuerſalem : Medicus non modò ex proprijs & propinquis iudicat cauſis, ſed rem ipſam percipit ſenſu, & quod ex omnium ſimul cauſarum complexione diſſultat, ipſa hoc monſtrante naturæ præſentis euidentia, tenet. Mitto quod qui etiam Aſtrologorum iudicijs fauent, non ita tamen inſaniunt, vt minus illa falli medicorum iudicijs putent.

Proponamus ſimile exemplum in tractatione rerũ externarum : vt principi ſcilicet conſulat Mathematicus, ne bellum ineat cum inimicis, quoniam Mars ei parum propitius ſit. Quæro vtrum quo tempore hoc illi dederit conſilium, nulla iuſta cauſa bellandi principi ſit, aut ſi cauſa bellandi, nulla tamen occaſio opportunitasq; vincendi. An potius & bellandi iuſta cauſa non deſit, & ad victoriam omnia ſuppetant inſtrumenta. Si dederis primum, iure non bellabit, ſed ſola duce prudentia, ſi ſileat etiam omnino Mathematicus. Si ſecundum, nec ipſe vtique Aſtrologus ſi non ſua interſit, abſtinendum bello iudicabit, & ſi abſtineat, quid erit aliud quàm ſenſum & euidentiam ob rationem coniecturamq; relinquere.

CAP. IIII.

NON ESSE ASTROLOGIAM RELIGIONI VTILEM, quod Rogerius Bacon, & Petrus Alliacenſis exiſtimârunt.

AT ſi vitę inutilis eſt, an religioni vtilis fortaſſe? quod putaſſe videtur & Rogerius Bacon, & Petrus Alliacenſis, atque hic quidem duplici maximè ratione: altera quòd ex magnarum quas vocant coniunctionum aſtrologica ſupputatione haberi veritas poſſit, de numero annorum ab Adam ad Chriſtum, de quibus inter eccleſiaſticos codices tanta ſit cõcertatio: Al-

tera quòd confirmari Prophetarum poſſint oracula, ſi illorum prædictionibus aſtrologicæ quoque prædictionis teſtimonium adijciatur. Nam cùm omne verum omni vero ſit conſonum, neceſſariò verum Aſtronomicæ ſcientiæ, theologicæ veritati eſſe concordem: quinimò præ omnibus alijs ſcientijs illi veluti ancillam dominæ ſubſeruire, cùm inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt viſibilia, conſpiciantur, nihil ſit autem inter illa cœlo nobilius: vnde illud Dauidicum: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Quam ipſe opinionem quaſi opere comprobaturus opuſculum ſcribit per viginti theoremata, quæ vocat verba, diſtinctum: In quo planè tot errata quot verba, titulus eſt de Concordia Aſtrologiæ & Theologiæ, quaſi non legerit Paulum exclamantem: *Quæ ſocietas luci cum tenebris? aut quæ participatio Chriſti cum Belial?* Nititur autem in eo opere duo illa efficere quæ dicebamus, vt ſcilicet quæ prophetæ afflati diuinitùs prædixêre, cœleſti etiam conſtellatione oſtendat præſignata, tum vt annorum ab Adam ad Chriſtum computatio ex Aſtrologorum dogmatis inueſtigetur. Adijcit alterum huic opuſculum de Concordia Aſtronomiæ & Hiſtoriæ, in quo ſeptem à mundi exordio coniunctiones maximas notans, ad illas nititur referre quæ medijs temporibus magna & mirabilia ex hiſtorijs colliguntur, Aſtrologorum hinc dogma confirmaturus, qui ex magnis illis coniunctionibus magnas ſemper in rebus humanis & legum & regnorũ fieri volunt mutationes.

Et quidem optarem ſcripſiſſe illum potiùs quæ mihi laudanda eſſent quàm confutanda, quoniam vt ingenium habens ad literas amo, & perſonam veneror, quam in eccleſia geſſit. Sed fortè illi etiam rem facturus ſum gratam, ſi quid parum cautè & verè ſe profuturum ſcripſit eccleſiæ, cùm & falſum & noxium proculdubio inueniatur, iſta hac redargutione, quantum erit in nobis, obliteretur. Duxit autem hominem alioquin doctum in hunc errorem ignorantia potiſſimùm Aſtronomiæ, quam cùm poſt ſtudia theologiæ, in quibus in celeberrima Pariſienſi Academia ſe exercuerat, cœpiſſet iam ſenex paululùm deguſtare: allectus eſt magnifica illa ſpecie iſtius artis de maximis differentis, & quæ in primis humana curioſitas ſcire deſiderat, & priuſquàm eò perueniſſet, vt infirmitatem dogmatis profunda examinatione deprehenderet, ſcripſit properanter nimis duo illa opuſcula de quibus factus paulò peritior retractauit: deinde multa in eo libello quem vocat Elucidarium (cùm tamen in eo multæ ſint tenebræ) quos omnes libellos ſi quis legat rudis Aſtronomiæ, tantò magis mirabitur, quantò minus intelliget. Sed qui vel mediocriter in ea arte profecerit, eum potius ſcriptorem, quàm Aſtrologum fuiſſe iudicabit, & quæcunque dicit, potiùs lecta ab eo, quàm medullitùs intellecta. Ferè autem quæcunque ſcribit ex Rogerio Bacone, Abraham Iudæo, Henrico Macliuienſi, Albumanaſareq;, & ſumma neſcio qua Ioannis cuiuſdam Britanni ad verbum accipiuntur.

Quod ipſe autem eſſet auditor tãtùm, & parum peritus rerũ Aſtronomicarum, vel hinc poteſt cognoſci, quod in ipſo Elucidario, quod eſt eius opus emendatiſſimũ, ca. 11. Ait fuiſſe nos cùm illa ſcribebat, anno ſcilicet quarto ſupra milleſimũ & quadrageſimũ in aërea triplicitate, futurosq; per annos adhuc vnũ & ſexaginta, donec ſcilicet ſuper mille & quadringentos quintus & ſexageſimus annus ageretur. Tunc igitur futuram magnam Saturni & Iouis coniunctionem, cùm ab aërea ad aqueam triplicitatem mutatione. Ea verò mutatio per annos ferè quadraginta præceſſerat, anno ſcilicet Chriſti quinto & ſexageſimo ſupra mille atque trecentos, quo tempore die nona atque vigeſima menſis Octobris in ſeptima parte Scorpionis Saturnus & Iupiter ſimul fuerunt, & deinceps in aqueis ſemper ſignis ad hæc vſque tempora ſe coniunxerunt. Noſter verò Alliacenſis quòd per centum ferè annos antè contigerat, futurum adhuc præſtolabatur.

Alteram autem vtilitatem quam ex Aſtrologia idem putauit prouenire de vero ſcilicet annorum numero colligendo abundanter refellimus, eo libro quem de vera temporum ſupputatione conſcripſimus. Quanquam ſi iuuaret rempublicam Chriſtianam hac parte Aſtrologia non ad eam ſpectaret, quam hic confutamus in futurorum prædictione verſantem: ſed ad veram Aſtronomiam quæ vna eſt ex liberalibus diſciplinis, cuius eſt tempora ſupputare & ſiderum motus mathematica ratione metiri. Sed non hic locus confutandi eius errores, quod ſequentibus libris ſumus facturi. Ibi enim quod attinet ad cõcordiam philoſophiæ & theologiæ oſtendemus, quæ à

Prophe-

Prophetis enũciata ſunt à cœlo nec fieri, nec ſignificari, atq; ita ſi vera etiam ſit Aſtrologia, prædictionem tamen earum rerum ad eam non pertinere. Qui vero quatenus quidem ſupra naturam ſunt, eximunt à cœlo, quatenus autem naturale aliquid eſt in eis & fieri à cœlo & præuideri per cœlum contendunt; hos oſtendemus nihil dicere, cùm dicere aliquid tamen videantur, tantum autem abeſſe vt Prophetica oracula per Aſtrologorum decreta vtiliter confirmentur, vt nihil fieri poſſit ad infirmandam religionem, potentius & efficacius. Tum qui hoc facere ſunt conati & mendaces ſemper eſſe deprehenſos & imperitos Aſtronomiæ, tamen hiſtorica profeſſione plurimùm aberrate. In vniuerſum autem non ſolùm quod ad leges & diuina miracula pertinet, ſed ad alias & humanarum rerum mutationes, quas ex magnis, vt dicunt, coniunctionibus prænunciare multi voluerunt, ibi eorum vanitatem & falſitatem dogmatis aperiemus, vbi nobis cum Albumaſare authore illius erroris, cum Hieronelus interprete, cum Abraham Iſraëlita, cum Ioanne Exonienſi erit pro veritate certatio. Alliacenſis librum in quo idem facere voluit, de concordia ſcilicet Aſtrologiæ & hiſtoriæ narrationis, ita à capite rorum retexemus, vt à prima illa quam notat coniunctione ad poſtremam vſque decurrentes vbique & de cœleſtibus pariter & de terrenis nihil ab eo ſanum aut veritati proximum, dictum oſtendamus. Neque vnam ex illis ſeptem, quas notat, cõiunctionibus quo putat tempore contigiſſe, ſed ab ipſa temporum, hoc eſt, rerum geſtarum enarratione ac vera ſupputatione magnopere eſſe diuerſam.

Sed videamus & illa quæ poſteà afferebat, an aliquid faciant, vera ſcilicet omnia inuicem conſonare, & cœlos Dei gloriam enarrare. Sanè illud primum veriſſimum eſt, ſed ita erat deinde aſſumendum cùm falſa ſit Aſtrologia, theologicæ veritati non poſſe concordare. Dauidicum teſtimonium Paulus Apoſtolus ad cœleſtes Apoſtolorum mentes docet referendum, qui gloriam illam Dei annunciauerunt, de qua poſtea ſcribitur: *Lex Domini immaculata conuertens animas.* Sed & ſi referatur ad viſibile cœlum, quæ iſta eſt conſequentia, ſi cœli enarrant gloriam Dei, fauere ea gloriæ Dei quæ de cœlo Aſtrologi fabulantur? Sed inuiſibilia, inquit, eius, & virtus atque Diuinitas viſibilibus intelliguntur, ſed à philoſopho cuius proprium eſt è cœli ordine, motu, natura, ad inuiſibilem cœli diuinum opificem conſcendere. Aſtrologus ſi eſt aliquid cœlum inuitè videt, & de cœlo ad terram oculos deflectit, ſolus philoſophus ex viſibilibus inuiſibilia ſpeculatur.

CAP. V.

QVÀM NOXIA SIT ASTROLOGIA, QVAMQVE peſtifera Chriſtianæ religioni.

SAnè luſtranti mihi vndiq; omnia & eccleſiæ hoſtes exploranti, non video vnde omnibus pariter plus copiarum, plus armorum aduerſus veritatem ſuppeditetur, quàm ex iſta profeſſione: hinc enim ad impietatem, hinc ad malam religionem, hinc ad hæreſes, hinc ad vanam ſuperſtitiouem, hinc ad perditos mores irreuocabilemq; malitiam, præceps & facillimus lapſus: Vnde enim ſe potius aduerſus tela religionis armabit impietas, quàm vt diuina miracula, quibus omnis potiſſimùm religio confirmatur, ad cœlum pertendat eſſe referenda? Si Martyres mortẽ contemnentes, ſi Apoſtolos paucos, inopes, indoctos, euangelicæ mundum legi ſubijcientes obijcias, ſi ipſos etiam ab inferis homines reuocatos, vt maiora quidem quàm vt humana, meliora quàm vt à dæmone efficiantur, diriment in eis virtutem, niſi quæ ſolus agnoſcet ſideris curſus, & cœleſtis afflatus facere potuerit, quòd ſi quis dicat nónne hoc erit ſecuri religionis radicibus admouere? ſi perſuadet, nónne illam examinare & penitùs extirpare. Quòd ſi dicas nõ eſſe hoc artis vitiũ, ſed profeſſorum, in ipſa ſua profeſſione errantium, fatebor ita eſſe: Neq; enim hunc ego Aſtrologiæ errorem dicebam, ſed facilẽ eſſe ab ea lapſum in hunc errorem. Nec ſi vera eſſet Aſtrologia propterea ab hoc munere deſiſterẽ, vt ab eo periculo homines diuerterem, quoniam nulla veritas mendacijs eſt confirmanda, ſed cùm ſit falſa, vtiliter eius falſitas detegetur, quæ ſi vera puretur, poſſit in mentibus imperitorum tàm grauem peſtilentiam generare? Quanquam ſi videas omnes alicuius artis profeſſores

eaſdem habere vanitates, parum abſit vt culpa in artem ipſam verè non referatur. Ego verò ex ſcriptoribus Aſtrologiæ præcipuis, neminem legi qui religionē & leges omnes, vt reliquas res humanas conſtellationibus ſyderum non ſubijciat.

Ptolemæus in ſecundo libro Apoteleſmatôn, quòd apud hanc gentem illud numen, apud aliam aliud coleretur, non aliunde natum intelligit, quàm ex varia ſiderum imaginumq; natura, populis illis & gentibus imperitante: nec procul ab eo loco Græcus quidam interpres Ptolem. miraculum Moſeos, qui ſicco pede cum populo mare rubrum tranſiuit, factum ait, quòd ille acceſſum & receſſum maris obſeruauerit: Quaſi non ſimul in ijſdem aquis & illæſus populus Hebræorum tranſiret, & cum Aſtrologis ſuis Pharao ſubmergeretur. Quaſi non Ioſue Iordanem ſicco pede tranſierit, in quo nulli æſtus, nulla vndarum reciprocatio fingitur ab eis: ſed hæc alibi omnia atque his ſimilia nugamenta ſatis confutauimus. Albumaſar Arabs & legem Saracenorum, & ſuam, & noſtram, & omnes pariter leges, ſic à cœlo deriuat, vt quænám quamque conſtellatio fecerit, & ad quot vnaquæq; annos ſit permanſura, ex eadem conſtellatione pronunciet, in quibus rebus quàm parum tum Aſtrologiæ, tum veritatis inueniatur, pòſt declarabimus. Interpres eius Henricus Macliuienſis ita delirauit, vt nauem etiam inuenerit in cœlo, ad quam Noë arcam illam ſuam ſit fabricaturus, quod Alliacenſis quaſi diuinum inuentum maximè eſt admiratus. Denique redigi ab eis legem in ordinem earum rerum quæ curſu naturali & cœli mutatione contingunt, hinc cognoſci poteſt. Quotquot annorum reuolutiones ab aſcendente legis ad eius vſque caſum ſunt futuræ, è cœlo volunt cognoſci. Et Haly Abenragel vt reliquos taceam felicitatem & ſterilitatem anni inde pronunciat, vt ſi aſcendens legis loco Iouis aut Veneris applicuerit, fertilis annus ſit futurus, contrà ſi locis ſiderum infelicium. Abraham Iudæus non qui dicitur Auenazra, vt falſò credidit Alliacenſis, ſed quem vocant Naſi, hoc eſt, Patriarcham, nónne & legem Moſaicam, egreſſionem Iudæorum ex Aegypto? & quæcunq; ſub lege populo contigêre ad varias coniunctiones ineptè quidem atque ridiculè referre conatus eſt?

Sed vtinam ſoli quos commemorauimus inter tenebras malæ religionis lucem huius veritatis non peruidiſſent, vtinam noſtri homines in Euangelij ſplendore non ita cæcutirent, non peius quàm illi de noſtra & illorum religione ſentirent. Inſanus ille Bonatus vſum ait Dominum Ieſum horarum electione cum Apoſtolis conſulentibus ne in Iudæam rediret. reſpondit 12. eſſe horas diei. Horam enim, inquit, ſibi elegit qua illi eum lædere non poſſent. Quaſi illos cùm voluit, non proſtrauerit, & inter eos in luce diei meliùs tranſiens, eos non latuerit. Mitto quàm temerariè, quàm blaſphemè de Diuina Franciſci familia loquatur, & Diuini amoris miraculum Martis opus fuiſſe fabuletur. Sed quid quærimus remotiora? in his quæ quotidie de annorum euentibus publico vaticinio foras inuulgantur, nónne & legem Chriſtianam Chriſti, Mercurijque doctrina eſſe perfectam, & Iouis religionem & à virgine ſuſpicere puritatem. Ita hæc oculis & non indignantibus Chriſtiani homines legunt, & in procemijs neſcio cuius theoricæ aduerſus Geardum multa diſputantis, nónne etiam ſcriptum eſt cùm de nono deligendo Pontifice tractaretur, denotè ſupplicandum? vt ſidus Mercuriale ſuo ſancto radio temperet (aiunt enim) Mercurio noſtram ſubeſſe legem, atque ideò homines Chriſti Mercurij homines vocauit, quod neſcio qui poſſit homo Chriſtianus æquis auribus audire.

Rogerius Bacon eo vſque euectus vt ſcribere non dubitauerit errare Chriſtianos, qui die ſabbati non feriantur, & operibus vacent ritu Iudæorum, cùm ſit ea dies Saturni quæ ſtella rebus agendis parum commoda & felix exiſtimatur. In quibus verbis non ſolùm noſtros accuſat, ſed Moſen, imò apertè ex Propheta Aſtrologum facit, docens quæ de ſabbati ferijs ille conſtituit, non diuini alicuius myſterij, ſed Aſtrologici dogmatis habere rationem. Quæ omnia ſi quis recto iudicij examine penſet, videbit nullo magis errore pietatem veræ religionis offendi, cùm æquè ſit impium totaliter nullam putare eſſe religionem, & ex cœlo fatali quadam eam neceſſitate deducere. Quod ſi qua Aſtrologo capeſſenda religio ſit, ad quam erit propenſior quàm ad idolatriam, vt eos potiſſimùm deos & colat & reuereatur, à quibus omnia hominibus & bona & mala putet prouenire. Iam hæreſes Manichæorum arbitrij libertatem tollentes, vnde potius putamus emanaſſe, quàm ex iſta de fato A-

ſtrologo-

Digitized by Google

ſtrologorum falſa opinione. De ſuperſtitionibus nulla eſt controuerſia prodire ab Aſtrologia omnes, & eas quaſi alumnas ab illa contineri confirmat Varro. Geomantiam omnes illius ſcriptores Aſtologiæ filiam vocant. Magi ita huius artis vſum ſibi neceſſarium putant, vt magiæ clauem Aſtrologiam appellent. Chiromantici in vola manus ſeptem pro numero planetarum mõtes effingunt, vnde ex lineis quæ ibi conſpiciuntur, futura præuideantur. Sed has fatuitates particulatim proſequemur, cùm poſt euerſam dominam ac reginam, reliquā omnem ſuperſtitionum turbam in curſu proteremus. Sed parere eam omnes, & ſine ea ſtare non poſſe hinc ſatis manifeſtum, quòd nulla eſt ſuperſtitio quæ dierum & horarum electionibus non vtatur, de qua eas ſola inſtruit Aſtrologia, vt de ipſa illud eccleſiaſtici dici poſſit; Vanitas vanitatum Aſtrologia, & omnis ſuperſtitio vanitas. De moribus plura dicere non oportet, cùm ſatis pateat patrocinium vitio maius dari non poſſe, quàm ſi cœlum authorem habere exiſtimentur, nihilq́; eſſe quod nos minus metuere gehennam, aut ſperare felicitatem faciat. Quæ ſi proculdubio vera ſunt, etiam ſi vera eſſet profeſſio iſta, quænam vtiliùs veritas ignoraretur? & cùm ſit falſa, quæ vtiliùs falſitas impugnatur? quam vtriq; prouinciam vtinam tantis viribus exequar quàm eam iuuandæ religionis & veritatis tuendæ deſiderio ſum complexus.

CAP. VI.

FALLACEM ESSE HANC ARTEM, SI QVA SIT, tum propter plura, tum propter diſcrepantes Aſtrologorum ſententias.

HActenus confutari vtiliter Aſtrologiam oſtendimus, indignumq́; eſſe illius patrocinium, & philoſopho homini & Chriſtiano. Nunc priuſquàm cum Aſtrologis pedem conferentes, confutationem aggrediamur, videamus quantùm illam res ipſa euentaq́; refellant. Quota enim quæq; res euenit prædicta ab eis? aut ſi euenit quippiam cur iſtud euenerit? quo magis ſoleo mirari nõnullos qui diſputantibus aduerſus iſtam artem, illud ſemper obijciunt, cur ſi vera eorum ars non eſt, prædictiones tamen eorum veræ? Præclarè enim ſecum agi putat Aſtrologus, ſi nobis prædictionum falſitatem obijcientibus poſſunt aliqua ſatisfacere, tantùm abeſt vt ex hoc loco argumentum aduerſus nos poſſe ſumere ſe putet. Attulimus ſupra verba Ptolemæi conantis diſſoluere iſtam quæſtionem, in quibus vidimus eum mendacia Aſtrologorum non ſolùm in ipſos Aſtrologos parum vel peritos vel diligentes, ſed in ipſam etiam artem reieciſſe quæ ſit incerta & falli pluriniùm poſſit. Porphyrius ipſe oraculorum reſponſa, inquit, falſa deprehendebantur, quare numina illa ex cœleſtibus cauſis quas habent exploratas illa prænunciabant: Fallax autem prænunciatio quæ ex illis. Quod ſi dæmones ipſi quos nihil latet rerum cœleſtium futura inde perſpicientes decipiuntur, de hominibus quæſo quid iudicabimus? quorum qui ſunt qui & fuêre excellentiſſimi iſtius artis (ſi vlla eſt) ne milleſimam quidem partem vnquam attigerunt. Denique inter omnes artes quarum omnium proprium eſt excidere à veritate, nullius eſſe iudicium magis incertum, nec ipſi credo Aſtrologi denegabunt.

Nam & arbitrium, inquiunt, hominis multa aliter facit euenire, & materiæ fluxus, atque mobilitas, cœleſtium ſæpè actionum opera fruſtratur, & aliud alio fatum vertitur vel impeditur. Quod ſi res humanas diligenter examines, nullam ferè inuenies in qua non aliquid ex his quæ diximus, præuiſum etiam verè de cœlo exitum non immutet. Nam & hominis proprium arbitrio & ratione res ſuas diſponere, & id quod materiæ vndique annexum eſt & colligatum, illius mutationi vehementer eſt obnoxium. Tum cùm nihil ſit malè, ita omnes ferè inuicem homines dependent, vt non ſit quem alterius vel lædere vel iuuare fortuna non poſſit. Sic & filius felix patris infelicitatem, infelicem exitum etiam, & felix felicem ex bono parentis fato ſortietur. Et ſeruus ſua genitura parum fortunatus fortunato domino aget feliciter. Sic militis fatum ex fato imperatoris, & fortuna ægroti ex medico, & contrà medici ex ægroto, aliter atque aliter fieri continget. Ex quibus omnibus illud declaratur quàm ſæpè non euenire ſit neceſſarium quod cuique prædixerit mathematicus, et-

iamſi

iam ſi ſit vera iſta profeſſio, ne dum vt veritas profeſſionis, ex veris profeſſorum prædictionibus poſſit comprobari.

Quid quòd tanta inter authores iſtius artis dogmatis eſt diſſenſio? vt vel omnes vel maximam eorum partem de futuris mendacia dicere ſit neceſſarium. Admirantur ipſi maximè & venerantur aliquos Aegyptios, Perſas, & Indos, & Babylonios quaſi antiſtites cœleſtium myſteriorum, & eorum nomina quaſi numina inflantibus buccis imperitorum quotidie auribus inſonant. At ſi veri illius vera, ô Aſtrologi dicere vos non poteſtis, qui iuniorum libros ſolos habetis quos imitemini, à vetere illa diſciplina vndiq; diſcrepantes. Ptolemæus enim parens veſter, Aſtrologiam quæ ſcilicet erat Aegyptiorum, vbique taxat atque conuellit, nunc eam parum dicens conſonam rationi, nunc alijs probris laceſcens, quod libros Apoteleſmatôn legenti facile conſtat. Neque verò ſolummodo ab illis Ptolemæus, ſed illi inter ſe pariter diſſentiebant Indi ſcilicet, à Chaldæis Aegyptij, cùm & à ſe inuicem & ab his & alijs Indi, & ab his omnibus Perſæ. Nec ipſa minus inter ſe Græca quàm Barbara concors Aſtrologia, cùm quæ reijcit Ptolemæus, Dorotheus amplectitur, & alia quoque Paulus, alia Ephestion, alia alij ſentiunt, & opinantur, nec ex eis quenquam inuenies qui authoritate experimenti, euentorum fidem non colligat. Arabes nónne & inter ſe, & à Græcis digladiantur? Porrò ſicut Ptolemæus illam antiquam, ita Ptolemæi Aſtrologiam abijcit Albumaſar, adeo vt in eis libris legi nihil dicat quod vel rationi vel experientiæ conſonum inueniatur. Contra Auenrodan nullum fuiſſe loquutum in Aſtrologia cum ratione ait præter Ptolemæum. Et quòd ſi inſpexeris dicta aliorum, inuenies ea multum à veritate remota, dicta vero Ptolemæi nullo modo poſſe falſa reperiri.

Hebræi quoq; Hebræorumq; primus Abraham Auenazra diſſentit à Ptolemæo, & Albumaſarem ſæpè lacerauit, imò totum eius librum qui Latinè cenſetur de magnis coniunctionibus, abijciunt atque repudiant. Si veri igitur erunt ſequaces Ptolemæi, nónne & veteres Arabes eorum ſectatores neceſſariò mentiuntur. & ſi libri illi quod iſti iactant, in omnium erant admiratione, quare vera prodebant: nónne neceſſariò & riſu fuit Ptolemæus & Albumaſar ſuo quiſq; ſeculo? & alij ſimiliter ab illorum decretis omnino deuiantes. Et tamen ita fuiſſe ſemper comperies, vt apud omnem ætatem, viri fuerint ſemper qui vera prędici dixerunt ab Aſtrologis, quod non veritate dogmatum, ſed caſu contigit, nec vnquàm defuiſſe qui fallaciam iſtam non ludibrio, atque contemptui, aut etiam odio habuerint.

Sed quicquid de priore ſeculo fuerit, ſanè hac noſtra tempeſtate profeſſorum veritate dogma confirmari non poteſt, cùm & malos plurimùm authores ſequantur, & bonos non intelligant, tùm ita negligenter obeant iſtud munus, vt neſciant multa quæ ſcire eos oporteat, plura etiam omittant quæ ſint conſideranda, & labori parcentes, & ad pecuniæ quæſtus properantes. Quod ſi docere hic potius Aſtrologiam quàm confutare inſtituiſſem, funderem manum ad errata iuniorum profitentium hanc artem, ſed non hoc meum conſilium. Annotare tamen fortaſſe aliqua fuerit operæprecium, quo magis fiat manifeſtum non poſſe eos vera prædicere, etiam ſi veriſſima eſſent dogmata Aſtrologorum.

CAP. VII.

DE IGNORANTIA ASTROLOGORVM NOſtra ætatis.

PRænunciata hominum iſta vel ſunt vniuerſalia, vt cùm ex ſchemate anni, ex defectu Solis & Lunæ, ex congreſſionibus ſiderum ſuperiorum, futura in vniuerſum bona aut mala prænunciant: vel ſunt particularia, qualia ex propria vniuſcuiuſq; genitura de priuato illius fato aliquid diuinant. In primo genere nihil efficacius defectu luminariũ, à quibus vtpote vniuerſaliſſimis cauſis vniuerſales maximè inferiorũ mutationes eueniũt. In altero nihil habet maius momentũ ęquatione, quę de ſpacio vitę, & annorum numero fieri ſolet: in vtroq; mirũ quantũ aberrent neoterici barbariq; ſcriptores, quorũ authoritas vſusq; potiſſimus apud noſtros Aſtrologos. Scribit Ptolemęus 2. lib. Apoteleſmatôn, in defectu Solis duo in primis obſeruanda, locũ ſcilicet, in quo deficit Sol, & angulum qui

eum lo-

eum locum proximè ſequitur. Vt ſi gratia exempli in nona cœli regione defectus obtigerit, decimi loci angulus obſeruetur, ſi in vndecima vel duodecima angulus orientis, quoniam autem ibi Græcè ſcribitur ἑπομένου κέντρου, hoc eſt, ſequentis anguli, in vulgata translatione habetur anguli præcedentis, vnde contrarius omnino ſenſus elicitur, data eſt barbaris erroris occaſio, ita vt Ioannes Aſtendenſis in eo opere quem vulgo vocant Summam Angelicam (cui fides præcipua apud noſtros) poſtquàm ſe longa & argumentoſa torſit quæſtione, tandem ex ſententia Ptolemæi definit eum debere angulum obſeruari non qui ſequatur, ſed qui præcedat locum, in quo defectus luminaris acciderit. Quod eſſe omnino ſententiæ Ptolemæi contrarium, ex eo patet quod diximus, quare ſcilicet Græcè ἑπομένου eſt ſcriptum, hoc eſt, ſequentis non ἡγουμένου, hoc eſt, præcedentis. Sed quia etiam paulò pòſt Ptolemæus explicans ipſe, quinam ſint iſti anguli, meridianum Solis & Orientem angulum nominauit. Vbi admonet nos Græcus interpres omitti angulum occidentis, qui ſequi defectus locum non poteſt, niſi ſub terra Sol obſcuraretur, quod cùm accidit vim futurorum effectricem habere non putant. Quod ſi præcedens angulus eſſet obſeruandus, & Oriens omitti debuit à Ptolemæo, qui præcedere Solem deficientem, niſi ſub terra non poteſt, & Occidens annumerari, qui ſiue octauo ſiue nono cœli loco defecerit, præcurrere ſemper eam & antecedere inuenietur. Ex hoc autem errore tota præcedendi ratio commutatur, cùm nihil in prædicendo magis reſpiciant, quàm naturam & ſtatum ſiderum cum loco luminarium, tum illi angulo prædominantium, qui cùm alius erit atque alius, erit etiam alius aliusq; dominator. Et pro diuerſa dominantis ſideris natura varia, imò contraria fiet ſemper de futuris euentis pronunciatio.

Super ſpacio vitæ præuidendo, quam nihil videãt iſti diuinaculi, paucis oſtendam. Haly Abentagel oraculum Aſtrologorum huius ætatis quarta parte operis ſui, ex ſententia ait Ptolemæi quinque eſſe Hilech, ita enim ipſi loquuntur, Solem, Lunam, Horoſcopum, partem Fortunæ, & locum Plenilunij vel Nouilunij, proximè antecedentis. Præter autem hæc quinque Planetas conſiderandos in illis quinque locis, & ius, & authoritatem obtinentes. In proximo capite de eo loquens quem vocant Alchochoden, eſt autem annorum dator, Ptolemæus inquit, Alchochoden faciunt Planetam qui plus authoritatis habuerit in Hilech ſiue cùm reſpexerit, ſiue non reſpexerit, & ita deinceps multa iterar ſæpè de hoc Alchochoden ex ſententia Ptolemæi, noſtri Aſtrologi, qui hunc & alios barbaros ſequũtur in eodem errore verſantes. Quiſnam ſit Hilech, quis ſit Alchochoden, ex ſententia Ptolemæi in omni genitura perſcrutantur. At verò apud ipſum Ptolemæum tàm eſt nihil omnino illud Alchochoden, quàm eſt nihil hircoceruus atque chimera. Lege omnes eius libros, lege omnes interpretes, lege etiam barbaras translationes, nec dictionem, aut dictionem ei reſpondentem, apud eum inuenies. Nam iſta quidem opinio, aliud faciens in genituris Hilech, aliud vitæ annorumq; largitorem, quem appellant Alchochoden, poſteriorum eſt. Ptolemæus nec eo antiquiores tale aliquid vnquam opinati ſunt, ipſe loca primùm enumerat, quæ vocat Aphætica, Arabes Hilech, alia Latinè dicere poſſumus dimiſſoria, ſic dicta ab eo, quòd inde vitæ curſus, quaſi ex carceribus dimiſſionis initia ſortiatur, & ſunt nota illa ſupra terram vel Occidenti, vel Horoſcopo aliqua affinitate connexa. Tum Aphætas, hoc eſt, dimiſſores ipſos conſtituit, qui ex illis locis quaſi carentibus ſuo (vt ita dixerim) afflatu vitæ impetum largiantur, quos eſſe vult Solem, Lunam, Horoſcopum, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas ſtellas. Præter hos quibus Hilechij omnes numerantur, nullum alium facit annorum diſtributorem, quanquam quod hi, quos diximus, Aphætæ largiuntur & accumulari & exhauriri poſſe putet, commercio felicium ſiderum vel infelicium; barbari & noſtrates præter iſtos Aphætas, quos ipſi Hilech vocant, alium eſſe credunt ex ſententia etiam Ptolemæi, qui viuendi ſpacia decernat, quem vocant Alchochoden: de qua re (vt dicebam) nihil vſquam ipſe Ptolemæus, ex cuius tamen opinione de eo ipſi multa quærunt, diſputant, & definiunt.

Nec ſolùm errant in hoc vnde tota rei ſumma dependet, ſed in ipſorum etiam Hilechiorum numeratione, cùm inter ea Haly locum nouilunij, aut plenilunij præcedentes poni dicat à Ptolemæo. Quod tamẽ ſiue nocturna fuerit genitura, ſiue diurna, faciendum nũquam cenſet Ptolemæus. Quid quòd iſte Haly accuſat Ptolemæum

quaſi

quaſi ſecum pugnantem, gloriaturq; magnopere ſuperè hac Ptolemæi taxatione, in qua neminem ſibi vnquam ait aduerſatum, & Deo ſecretorum reuelatori gratias ait ingentes: Pugnare autem ira eum dicit quòd octauum locum inter Hylechia non enumerat, quia Horoſcopum non reſpiciat, in Alchochoden tamen deligendo nihil putet referre reſpiciat Hylech an non reſpiciat. Quid deſipis Barbare? aut quid ſomnias? vbi apud Ptolemæum Alchochoden legiſtis, ſed ſcio quid eum cæterosq; decenerit. Ptolemæus inter Hilechia Planetas ponit in reliquis locis Hilechialibus dominantes, iſti rem eſſe eos diuerſam putant ab Hilechijs, vt reliqua quatuor, Sol, Luna, Horoſcopus, & pars Fortunæ, cui & falsò nouilunium pleniluniumq; addiderunt, ſola Hilechij haberent rationem, Planetæ eorum locorum dominatores annos decernerent. Et quoniam Ptolemæus de dominantibus Planetis nuſquàm dixit eſſe neceſſarium vt Hilechia reſpicerent, mirati ſunt, cur illa duo quæ ſcilicet ipſi duo eſſe putant, Hilech, ſcilicet & Alchochoden aſpectus ſocietate copulanda non exiſtimauerit, cùm nulla ſit tamen culpa Ptolemæi, ſi inter ea quæ vnum ſunt, ſocietatem aſpectus non quæſiuit. Non enim apud eum vnquam cùm Sol aut Luna erunt Hilechialia, alius erit Planeta præterea vitæ diſpoſitor, ſed tunc vtitur dominatore Planeta cùm in annorum dominatione reliqua Hilechia authoritatem non habent, quòd cùm eſt nullum, poteſt relinqui vitali Planetæ commercium cum aliquo Hilechiorum, quòd præter eum ſcilicet nullus inueniatur. Quod, neſcio, quomodo iſti ex verbis Ptolemæi non intellexerint, aut non ex eis aliquis hoc deprehenderit, ſed ita in hunc errorem gregatim omnes abierint, vt non ſit qui Alchochoden & Hilech ex ſententia Ptolemæi non requirat. Vide quomodo ſunt vera dogmata Aſtrologorum, & quomodo prædicere iſti vera de vitæ ſpacio poſſint: præſertim cum his, q̃ diximus, erroribus maximus accumuletur, quod numerũ annorum etiã ex opinione Ptolemæi pręſcribunt planetæ, qui ſit vitæ largitor iuxta illud apud eos vulgatum, annos tot eſſe Solis maiores, tot minores, tot medios, tot Lunæ, tot Martis, atq; ita de ſideribus alijs. Cùm tamen Ptolemæus & Aegyptiacam iſtam reijciat opinionem, nullam eam dicens habere rationem. Et vbi de vitæ ſpacio loquitur, non ex natura Planetarum, ſed ex numero partium circuli æquatoris annos dinumeret, iuxta locum vitæ, hoc eſt, diuiſorem & letalem alium ſiue interimentem interceptarum, ad quem ſcilicet primum laſſeſſentis, iam vitæ curſus grauiter offendatur, vt cùm Apheres inter finitorem & faſtigia cœli fuerit collocatus, inambulatio illa ſeruetur quam Græci vocant ἀκτινοβολίαν, hoc eſt, radioſam proiectionem, cùm autem à faſtigio declinauerit ad occaſum vtroque verſum ducta, vtamur percenſione quam vocant ὡριμαίαν, nos dicere horariam poſſumus, quæ omnia ita neſciunt noſtri Aſtrologi, vt hæc etiam ſi legant, monſtra audire ſe putaturos.

Equidem nihil dubitem, & nos tamen illorum prædictionibus nimis miſerè creduli, Neſtoream nobis ſenectam promittentibus, Dominicæ vocis obliuiſcimur, ludentis eſſe paratos, qui nec diem obitus noſtri, nec horam ſciamus. Si breuem vitam fuerint comminati, torquemur an t a. dies & noctes, & vnius tabulæ vox omnem nobis eripit vitæ iucunditatem. Inquit Haly ſi Planeta fortunator fuerit in horoſcopo, addet ex ſententia Ptolemæi annis vitæ, annos ſuos minores, & tamen vt mox dicebam, apud Ptolemæum nulli ſunt Planetarum anni, vel maiores, vel medij, vel minores, & de annorum additione loquens Ptolemæus, aliam omnino viam ſequitur, vſus horarum partitione, quam ille puto nõ intellexit. Sed non oportet ſingula proſequi, alioquin in immenſum liber excreſceret. Iam in ipſis quæſtionibus, quas vocant interrogationes, nónne etiam ita inſigniter errant, vt ex vno errore tota reſpondendi ratio peruertatur. Vulgatum enim quaſi proloquium eſt apud eos ſeptimum thematis locum, hoc eſt, occidentem dari rei quęſitę, & tamen Ptolemæus hunc locum non conſulenti, aut rei de qua conſulitur, ſed ipſi qui conſulitur Mathematico præcipit dati, & quod & mathematici Indorum obſeruabant, adeò quòd cùm occidens & dominus occidentis malè ſe haberent, quæſtioni non reſpondebant, errorem ſcilicet, metuentes. Sexcenta hoc genus haberem eorum errata quæ referrem, niſi illud potiùs ſpectarem vt tota profeſſio errare declararetur. Nam nuper Ptolemæi libros cum Barbaris & Latinis authoribus conferenti, fuerunt
ferè omnia verubus confodienda.

CAP. VIIII.

DE INDILIGENTIA ASTROLOGORVM NOſtræ ætatis, quæ tanta eſt, vt etiam ſi vera eſſet Aſtrologia, veri ipſi eſſe non poſſent.

IAm verò indiligentia quãta? paucos enim inuenies etiam ex his, qui ſupputandi habent rationem (qua tamẽ eorum maxima pars caret) qui vt veram poſitionem ſiderum aſſequantur ad ephemeridas non confugiant? Quod & quodam loco teſtatur Bonatus his verbis: Sapiẽtes, inquit, iſtius artis vtuntur Almanach, ſic enim Arabes vocãt ephemeridas, hoc autem qui faciunt, & perperam dicere, & omittere multa eſt neceſſarium, vnde omnis prędictionum veritas infirmetur. Ferè enim ibi nunquàm de latitudine Planetarum vlla ſignificatio: qua ignorata vbi non errabit? vbi non mentietur aſtronomus? Si vera iſtius artis decreta exiſtimamus. Maximam enim habere vim putant ſidera in initijs duodecim cœli locorum conſtituta, præſertim in cardinalibus. At in illis cùm erunt non eſſe, & cùm non erũt, eſſe putabit, qui ſolam eam quę in rectum progreſſionem obſeruãs declinationem ad latus ſiderum non proſpexit. Cùm enim ſtella vel ad aquilonẽ verget, vel ad meridiẽ, & ſeriùs oritur, & velociùs ſemper ea parte ſigni, in qua eſt, collocatur, atq; ita interdum putabis ſupra terram eſſe planetã qui erit ſub terra, & iam occidiſſe qui ſupra finitorem conſpicuus etiam apparebit.

Quod cùm in omni prædictione errorem pariat, magis tamen eos tum faciet excidere à veritate cum natalitiam horam ex conceptionis hora inueſtigabũt: Quia ſi Lunam proximam eſſe contingat occidenti, poterit putari iam occidiſſe, quãdo erit adhuc ſupra terram: & contrà nondum eſſe demerſam cùm latebit ſub oriente, quod ab hora conceptionis per multos etiam dies faciet aberrare: Planetarum radiationes latitudine ignorata quis rectè determinauerit? Quis inambulationẽ ſideris alicuius, ſic enim Græcè dicitur, vulgo directio nuncupatur, rectè dimetietur? Cùm omnis ſemper vtroque verſum à via Solis ſideris declinatio vel locorum aliquot annis rei euentum, velociorem faciat, vel tardiorem. Hinc in ſtellis non erraticis diſponendis quantus etiam lapſus, cum vulgo eo loco collocentur ad quem recta in lineam progreſſione feruntur. Cum qua autem cœli parte in varijs regionibus, vel occidant, vel oriantur, vel initijs etiam reliquarum domorum affulgeant, omnino non conſiderẽt, quid quòd & locum Planetarum parùm ſæpè ex fide oſtendunt ephemerides, non ſolùm vitio librariorum, ſed ſæpè authoris qui aut parùm diligens fuerit, aut parùm peritus. Mitto quòd alij alijs vtũtur Aſtronomi tabulis, interdum parum exactis, aut cùm quidem etiam ille ſuum ſibi fecit diarium à veritate parum aberrantibus, hac autem tempeſtate magnopere.

Sed tabulas Ptolemæi iam omnes reijciunt, Alphonſi pars magna doctiorum ſequuntur, in cuius radicibus euidentem iam conſtat eſſe falſitatẽ. Sed nec minus ſomniculoſi horoſcopo in deligẽdo, & duodecim reliquis locorum cœleſtium initijs capeſſendis. Vidi ego multos & peritia non mediocres, & boni etiã nominis in iſta profeſſione, neſcio quã ſua vti tabella pro diſtribuendis 12. domibus (ſic eas vocãt) quocunque cœlo natus ille fuiſſet, cuius genituram erant inſpecturi. Quod ſi aliquando volunt eſſe diligentes nota climatis differentia, quam ſolam eis Alphonſus oſtendit, vix vltrà exactiùs aliquid perſcrutabuntur. Iam declinationes ab æquatore, & circumferentias Planetarum, & ſublimationes varias in circulo breuiore, vel in excẽtro motuum latitudinalium viciſſitudines, in genituris dijudicandis, quis nunc obſeruat? de æquandis diebus quàm multa neſciunt, quàm multa perperam dicunt iuniores. Quæ omnia ideò diximus vt fiat manifeſtum non poſſe ex fide prædictionum iſtam prædicendi artem confirmari, cùm eſſet ſi veriſſima conſtet ratione, artificium tamen vitio, hoc eſt, vel ignorantia vel negligentia, veritas de futuris ſciri non poſſit, vt ſi id non perſuadetur, Aſtrologiæ fidem non adhibendam, perſuadeamus ſaltem iſtis, vt dicitur in epigrammate * Aſtrologis ne fides adhibeatur.

CAP. IX.

RARÒ EVENIRE QVAE DICVNT ASTROlogi, quod tùm externis, tùm domeſticis exemplis oſtendit.

ETſi ſani, ſi veri eſſent, etiam non omnino, ſed magnoperè, non ſolùm non eiecti ciuitatibus, & apud prudentiſſimum quenq; ludibrio ſemper habiti, ſed ſummo in honore apud omnem ætatem, apud omnes gentes fuiſſent. Tanta ſcilicet eſt hominum curioſitas præſciendi futura, præſertim quæ ad ſe attinēt, & de his qui hoc præſtant tāta (iure etiam) opinio & exiſtimatio, & tamen erectas ſtatuas, decretos publicos honores, & philoſophis legimus, & medicis, & poëtis, & imperatoribus, Aſtrologis nunquam legimus, ſed legimus eiectos, irriſos, in fabulam etiam populi verſos, ita vt fabularum allegoriæ, quæ de ſenſu vitaque communi plerunque dicuntur, taxationem iſtius vanitatis apud veteres continerent. Qui enim Homerum allegoricè exponunt, per illam Icari fabulam qui facticijs pennis cœlo tenuiore ſe committens in mare præcipitatus eſt, Aſtrologos aiunt deſignari, qui pennis temerariæ profeſſionis in cœlum ſe ſubtollentes, cùm de cœleſtibus ſuis dogmatis quibus ſublimati videntur quid ſint prædicturi, in pelagus ruunt mendaciorum.

Et quid alijs egemus vel teſtimonijs, vel coniecturis, cùm ipſa hoc nobis quotidie experientia teſtificetur: in re præſertim, in qua (ſicubi poteſt) maximè poſſe debet Aſtrologia, præſtare veritatem: aëris ſcilicet mutationibus prædicendis, pluuia, ſiccitate, æſtu, frigore, ventis, grandine, terræmotu, in quibus adeò falſi quotidie deprehenduntur, vt nullius ferè nunquàm diei ſtatus eorum prædictionibus reſpondeat. Obſeruaui hyeme iſta in ſuburbana mea villa, in qua hæc ſcripſimus inſignem omnē ſingulis diebus aëris mutationem, ipſi interim ante oculos poſitis decretis Aſtrologorum: Ita ſalubre mihi vbique faueat cœlum, vt in dierum ſupra centum atque triginta iugi obſeruatione non plus ſex aut ſeptem tales vidi dies, quales in eorum libris futuros antè præuideram. Meminit puto adhuc Pandulfus Collennutius meus, iuris quidem conſultus, ſed in omnibus literis ingenioſiſſimè eruditus, quātum nobis, Bononiæ riſum, ſuper iſta re dederit quidam mathematicus, qui nos ea die copioſiſſimos imbres iubebat expectare, quàm totam lucidiſſimus Sol & clariſſimam & ſereniſſimā reddidit. Ambroſius in Hexameron, cùm ante, inquit, dies aliquos eſſet ſermo de pluuia, quæ fortè vtilis diceretur, ait quidam: ecce neomenia dabit eam: attamen nullus imber effuſus eſt, donec precibus eccleſiæ ſcilicet, imber datus manifeſtaret, non de initijs Lunæ eum ſperandum eſſe, ſed de prouidentia miſericordiaque Creatoris. Hęc ille. Ex cuius verbis & vanitas Aſtrologiæ, & efficacia religionis re ipſa comprobatur. Poſſunt igitur qui ſunt rationum minus capaces, & ſuam fidem iſtis hominibus mancipauerunt, hac ſe via aſſerere in libertatem, vt de aëris ſtatu identidem eos interrogent: De quo cùm falſa eos dicere ferè ſemper inuenient, facilè animaduertent ſi de nubibus, etiam nebulones iſti, tanta mentiuntur, multò magis in hominum & populorum fatis dijudicandis falſa prædicturos: cùm hîc ſcilicet prædicantur & quæ cœlo ſubiacent minus, & quæ difficiliùs longè laborioſiusq; præuidentur.

Quod ſi quæ ſuper hominum genituris quotidie mercenario vaticinio fabulantur, quis examinauerit? videbit etiam multo plura mentiri quàm cùm ſuper aëris qualitate reſpondent. Et niſi dum minutatiùs aliorum proſequor ineptias, inepti ego vitium mihi metuerem afferre, multas & viuentium, & iam vita functorum genituras, felicium infelices, & infelicium oppido quàm feliciſſimas: In qua re ſanè tàm nihil mentior, quàm ſcio diuinam veritatem, cui præſens expeditio militat mendacijs noſtris nec agere nec delectari. Sed contentus ero domeſticis quibuſdam exemplis, quibus præſertim admonitos velim, qui diuturnam à mathematicis vitæ promiſſionem habentes, Euangelicæ vocis obliuiſcuntur, monentis nos vigilare ne dies Domini occupet imparatos. Pino Ordelapho principe Foroliuienſi, cui Lucretia ſoror nupſerat, quo anno obijt omnimodam vitæ incolumitatem fuerat pollicitus Hieronymus Manfredus Aſtrologus noſtra ætate ſingularis, à quo tamen

nihil

nihil mirandum, minus præuiſam aliorum mortem, qui nec ſuam ipſe præuiderit. Nã cùm proxima æſtate vita ſit functus, in iſtius tamen anni publico vaticinio, qui ſcilicet ei fuit fatalis, multa & mira ſequenti anno dicturum ſe non ſemel pollicebatur. Qui neſcio oppignoratam fidem quomodo reluet, niſi fortè de cœlo veriùs nũc terrena deſpiciat, quàm de terra olim cœleſtia ſuſpiciebat. Petrus Attendalus iuuenis ingenioſus, qui Heleonoram habuit vxorem Galeoti fratris filiam, obijt anno ſuperiore, ſubiti & inopinati morbi moleſtia necatus, cùm nihil ei tamen tale Aſtrologus prædixiſſet, cui maximè ille credebat, ſed ſecuritatem vitæ promiſiſſet. Conſtantia Antonij fratris vxor amantiſſima; quæ Romæ abhinc biennium publico ferè luctu totius vrbis vita exceſſit, nónne vanitatem iſtius artis nobis teſtificata eſt? Quæ quo anno deſiderium nobis ſui reliquit, non ſolùm proſperæ valetudinis, ſed feliciſſimæ etiam vitæ ab Aſtrologo promiſſionem acceperat. Quod illa nihil oblita, cùm iam animam agens collachrymantis viri à quo vnicè diligebatur, manum teneret. En, inquit, quàm vera vaticinia Aſtrologorum? Contrà ipſi Antonio fratri Deus bone quæ mala, quas moles moleſtiarum, quantum periculorum, hoc anno Aſtrologia minitabatur? Et tamen nullam ille cœlorum expertus iniuriam, vixit ſoſpite familia, re ſalua, valetudine integra, nulla vel infortunij, vel periculorum quaſſatione iactatus. Et ne forte mentiri ſolùm noſtros putes Aſtrologos, ſcias idem etiam veteribus accidiſſe. Seneca quodam loco lacerans Claudium Cæſarem ſceleſtiſſimum, introducit Mercurium apud deos illius Mortem procurantem, & vt obiter iſtam conuellat vanitatem, inter alias cauſas quibus Mercurius mortem perſuadet Imperatoris, commiſeratione, inquit, hoc etiam Chaldæorum faciatis, qui iam tot annis illum efferunt: prædicebant ſcilicet mathematici ſingulis ànnis Claudium moriturum, nec tamen ille moriebatur. Quod cùm legerem, venerunt in mentem noſtri diuinaculi qui Romanum Pontificem ipſi quoque ſingulis annis efferunt. Scribit Cicero, & Pompeio, & Craſſo, & Cæſari à Chaldæis prædictum, neminem eorum niſi ſenectute, niſi domi, niſi cum claritate, eſſe moriturum. Quare & mirum videri ſibi inquit orator prudentiſſimus, quenquam extare, qui credat his, quorum prædicta quotidie videat re & euentis refelli.

CAP. X.

CVR ASTROLOGI ALIQVANDO VERA prædicant.

SEd eueniunt tamen interdum quæ prædixerunt, at cùm multò ſint plura quæ non eueniunt, cur incidiſſe eos caſu in veritatem non arbitremur? Quid quòd nulla eſt ars tàm anilis, tàm vanæ ſuperſtitionis, quæ non eodem argumẽto vera comprobetur, quia aliquando ſcilicet accidat quod ex ea prædictum ſit. Neque enim vlla eſt quæ hoc non aſſequatur, etiam quam tu te ipſe tibi temerariam fortuitamq; confinxeris. Quare dicant mihi qui ratione iſta mouentur, putent'ne omnem artem diuinatricem veram, an multas potius vanas & falſas? Si multas falſas, probabo ego illas veras eodem argumento, quare interdum ſcilicet eueniat quod prænunciauerint. Si omnes veras, pugnantia eos credere demonſtrabo, quia de eiſdem rebus diuerſæ artes diuinatrices idem non reſpondent. Expertus enim ego ſum ſæpè, atq; centies, cùm ſuper eadem quæſtione figuram mihi & geomanticam interpunxiſſem, & aſtrologicam deliniaſſem, alium mihi in notis, alium in ſideribus euentum apparuiſſe. Quod ſi quis fortè non credit, experiatur ipſe, & ſuper eiuſdem hominis fato conſulet, Chiromantem, Aſtrologum, & Geomãtem, & videbit ferè ſemper nõ idem in manus lineis deſignari, quod vel ex notis geomanticis, vel ex Planetis aſtrologicis, pronunciabitur. Et ſi euentum rei reſpiciat, veritatẽ ibi magis inueniet, vbi minus ſperabit, ſiue quòd ibi plus poſſit caſus, vbi minus eſt rationis, ſiue quòd in illis ſpiritalis improbitas libentiùs nos ludificet.

Aſtrologorum prædicta multiplex, tamen adiuuat fallacia, cur ſæpiùs Apotelesmatôn fide non tam probentur, quàm probari multis videantur. Nam ſi de præteritis eis eſt dicendum vt oſtendatur, talia eueniſſe, qualia cœlum ſignificabat, nihil eis deeſt ad irretiendos animos imperitorum: Quoniam nulla ſiderum eſt pòſitio, nulla genitura, in qua & proſperæ & aduerſæ ſignificationis multiplex conſtellatio non inue-

niatur. Cùm præſertim non pauciora ipſi ſibi finxerint in cœlo, quàm ibi ab initio ſidera Deus formauerit: quare ſemper habebunt in præteritis rebus, vnde poſitionem tueantur. Raro enim inuenient in Planetis quod volent, tamen multis eos modis & felices faciunt & infelices, plus in cœleſtibus ſcilicet iuris habentes quàm in terrenis: Ita eis ſemper cœli locus vel ſigni bonitas, vel malitia, vel alterius ſtellę radiatio, vel cũ Sole amor, cum horoſcopo odium, vel amicitia ſuffragabitur: aut ſi tandem illi non ſatisfaciant, auxilium implorabunt à ſtellis, non erraticis, in quibus ipſi nunquam nõ errant: aut ſi nec ipſæ ſatisfacient, ſatis prę ſtò erunt eis vel Indorum imagines, vel partes Aegyptiorum, vel antiſcia Firmici, vel dodecathemoria Chaldæorum, vel fictum omnino aliquid ab eis, in quo tantò magis quaſi ſuper occulto dogmate glorientur, quantò magis & falſum erit & commentitium.

In futuris prædicendis minus habent occaſionis ad fallendum, quanquam nec in his deſint: nam & multa conijciunt, terram potius, vt dicitur, quàm cœlum obſeruantes, Euripidis illud: Recordari benè, qui conijciet is vates optimus eſto. Et generaliter quædam enunciant, quæ non poſſunt ferè non euenire, aut non putari ſaltem non eueniſſe, & ambiguè proferunt, more oraculorum multa, ſemper aliquid excipientes, quo poſſit illud quod eſt prædictum, vel minui, vel augeri, vel impediri, vt ſi euenerit non dicas non prædictum, ſi non euenerit, nihilominus veri exiſtimentur. Explicitum particulare, certum ab eis rarò audies quicquam, & cùm tale aliquid audet, vel quod eſt rariſſimum, caſu probant, vel quod eſt frequentiſſimũ, experientia refelluntur. Sed accidit quod de templo ille dixit Apollonis, vt bene dicta memoriter celebrentur, errata nemo recordetur, quoniam & hæc ſciri nolent qui eis fauent, & qui contemnunt tàm hæc quàm illa omnino neſciunt. Non eſt autem prætereundum quod dicit Aug. & ratio perſuadet occulta dæmonum afflatione, quam neſcientes patiuntur aſſequi eos interdum veritatem quam alioquin non aſſequerentur. Quod fieri putandum ſi mirabili prædictione, particulariter alicui factũ dictúmve pronunciauerint, quod nec ipſam artem Aſtrologiæ præſtare poſſe teſtatus eſt Ptolemæus. Sed mirabitur aliquis quomodo hoc neſcientes patiantur, & tamen quicquid prædicunt, afflatione tamen dæmonica prædicere illa eos putemus. At verò hoc fieri multis modis poteſt, de quibus Aſtrologos in re ſimili admonebo. Eſt enim confeſſum apud eos alium eſſe alio magis fortunatum Aſtronomum, in aſſequenda veritate, pari in vtroque ingenio, doctrina, & diligentia. Hoc igitur eſſe fortunatum dicant mihi ipſi quid ſit, ſi non alia via veſtigant veritatem, quam ex dogmatis artis, quę qui ęquè aut meliùs etiam tenuerit, non erit tamen in veritate prædicenda æquè fortunatus.

Porrò hoc aliud non eſt quàm quoniam ferè ſemper ſuper eadem re variæ conſtellationes, & ſuper eadem conſtellatione pugnantes, vel diuerſæ authorum opiniones occurrunt, flecti cœlitùs animum prædicentis, in veram ſententiam multa tentando incidere imprudenter in veritatem. Hoc igitur idem etiam poterit occulta & latens dæmonis inſpiratio, à qua quis actus agi tamen ſe non percipiat, quod cùm fit, qualiter fiat, non eſt nunc latiùs explicandum. Sed neq; hoc ſolum dæmones poſſe, diuina poteſtas & ſapientia ſinit, ſed illud etiam vt quod falsò prius fuerat prædictum opere implentes ipſi, verum efficiant, nullam decentiùs ſumma iuſtitia pœnam exigente, quàm vt quæ diuinę veritati ſuperba ingenia non ſubduntur, nebulonis deinde vnius & ſycophantæ mendacijs, & fidem, & libertatem obliget ſuam. Sed puto ſatis multa iam diximus, cur aliquando iſti nugatores vera aliqua effutire & ſpargere videantur, quanquam vt à principio dicebamus, non eſt in hac re magnopere laborandum, quando quæ temerè vel aſtutè vera prædicunt, præ his quæ mentiuntur, teſte Phauorino, pars ea milleſima nunquàm inueniatur.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLAE aduerſus Aſtrologos libri II, Finis.

IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM,

LIBER III.

CAP. I.

QVID LIBRO PRAECEDENTI ACTVM SIT, & quid deinceps agendum, quoue ordine.

SOLVIMVS populi quæſtionem ſciſcitantis, identidem ſuper Aſtrologis, vnde reſponſis illorum fides, ſi profeſſioni nulla ſoliditas: dixi quæſtionem, qua ſcilicet accurati doctioreſque non vtantur, quibus notum nec ſæpiùs euenire quæ dicant, ſed rarò quaſique dixeris ex accidenti: Nec ſi eueniant colligi tamen neceſſariò veram artem, ſicut nec ideò neceſſariò falſam, quòd in prædictis ſæpiſſimè mentiuntur: ſi quidem poſſunt ex præceptis veris pronunciari falſa, non tàm ob artis omnimodam falſitatem, quàm opinabilem coniecturalemq; incertitudinē, vt artificis omiſerim vel ignorantiam vel indiligentiam. Sicut contrà vera de falſis nō veritate dogmatis, ſed aſtutia pronunciantis, ſiue felicitate, ſiue caſu, ſiue occulta promotione prænoſcentium numinum quæ prædicunt, ſiue alijs de cauſis, quas ſuperiore libro ſatis explicauimus. Quod ſi cui perſuaderi non poteſt, reuocet ad memoriam quāta paulò antè ſuper incurſa, ſuper erratis Aſtrologorum ætatis noſtræ, vtinam citra odium inuidiamque, diſſeruimus, nec poterit (niſi falli cupit) adduci, vt quoties veritatem aſſequuntur, putet eam ab illis inuentam, potiùs quàm repertam, omninò litem hanc dirimet ſequens tractatus, in quo demonſtratum cùm fuerit quæ de cœlo prædicunt, ea cauſas ibi vel ſigna non habere, quibus efficiantur, vel indicentur: Aut ſi fiunt inde, fieri tamen aliter quàm Aſtrologi ſentiant, aut ſi eo quoque modo, non tamen ab his cauſis in cœlo, neq; ab his rerum in terra primordijs: tùm ſi dentur hæc omnia certè non hæc primordia, non illas cauſas ab hominibus poſſe deprehendi: vel ſi deprehēdi forſitan poſſunt, nondum tamen eſſe deprehenſas. Hoc totum inquam, cùm fuerit demonſtratum, puto fuerit bonis ingenijs extra controuerſiam, ſi quando ad veritatem Aſtrologus offendat, in nullam hoc cauſam non veriùs poſſe redigi quàm in veritatem profeſſionis.

Quæ tàm multis videlicet iam nominibus falſa, nec vllis veris rationibus nixa, ſed commentitia, præſtigioſa, proptereaque ſua natura mendax liquidò apparuerit, igitur confutationem iam ipſam aggrediamur, id primū excutientes quod totius negocij ſummā habet, an efficiat cœlum quę de cœlo pronunciāt iſti diuinatores. Id quod ita tractabitur à nobis, vt hoc quidem libro defendamus agere cœlum in nos tantùm motu & lumine, præter hæc fruſtrà occultiores afflatus alios cogitari, tùm à lumine illo ſiderum & motu non aliud communicari materiæ patienti quàm motum, lucem & calorem. Calorem inquam, & corpora conſummantem in fluxu generali, & ad vitam vitæq; functiones capacia vitæ corpora diſponentē, hoc ab omnibus fluere ſtellis, quanquam non ſit confeſſum omnium ad nos etiam Planetarum defluuia prouenire: quicquam verò præter ea largiri ſidera rebus inferioribus, nec ratione probari, nec experimentis conuinci, nec authoritate perſuaderi procerum philoſophiæ: quin hæc omnia obſtare, ne præter hos communes influxus pertinere cœleſtium vim ad ſublunaria corpora aliquo pacto intelligamus. Quare peculiares rerum proprietates, etiam corporeas, ſiue quæ ſpeciem, ſiue quæ rem particularem conſequantur, à ſtellis originem non habere, prætérquam ratione principij vniuerſalis: ſed à propria natura ipſarum rerum cauſiſq; earum proximis & cognatis.

Atque ipſam hanc noſtram opinionem non alijs magis quàm quibus vtuntur A-

ſtrologi contra nos argumentis aſſeueratam probabilemq; reddemus. Quod cùm fuerit ſatis explicatum, tamen ad eum tractatum quarto libro deueniamus, vt ſi demus Aſtrologis vires occultas ineſſe radijs præter lucis effectum atque caloris, vnde homines reliquaque natura varias ſortiri dotes & poteſtates peculiariter poſſint: eas tamen non ineſſe illis quas exiſtimant vires, nec ab eis quæ de cœlo diuinant, apertiſſimis rationibus, & conſenſu philoſophorum theologorumq; omnium quicunq; illuſtriores indubium faciamus. Id quod vbi confectum ſatis videbitur ſingulis retractatis quæ de ſideribus vaticinãtur, adijciamus & illud, relinquemusq; teſtatiſſimum, quæ non fiunt à cœlo, à cœlo non ſignificari, hoc eſt, quorum cœleſtia cauſę non ſunt eorum nec eſſe ſigna. Quare nullam eſſe rationem, quamobrem præuideri de cœlo poſſint. Nunc præſtaturi quod primum propoſuimus, videamus quibus nos petant, qui omnia ſtellis quaſi euincta duci gubernarique contendunt, vt mox eadem non repellamus ſolùm, ſed in aduerſarios ipſos vi maiore quàm venerint, ope diuina freti propellamus.

CAP. II.

QVINQVE RATIONES QVIBVS ASTROLOgia roborari poſſe videtur.

RAtiones quibus Aſtrologi perſuadere conantur mutationes quaſcunque ſublunaris mũdi, ſed & rerum omnium diuerſitates, tùm fortuitos caſus, & hominum mores, ingeniaq; pẽdere de ſtellis, hæ potiſſimæ ſunt. Theologorum & philoſophorum vna vox eſt mundum inferiorem à Deo per cœlum gubernari. Hoc Ariſtot. vulgatiſſima illa ſententia docet: Neceſſariò mundum hunc inferiorem ſuperioribus motibus eſſe contiguum; vt omnis eius virtus inde gubernetur. Sic Aurelius quoq; dixit Auguſt. Per corpora ſubtiliora groſſiora hęc regi atq; moueri. Quis igitur, inquiunr, dubitauerit mutationes quaſcunque rerum terrenarum à motibus fieri corporum ſuperiorum? Quod vel ipſa quoque demonſtrat experientia, variatis anni temporib. ex acceſſu Solis ad nos atq; receſſu, vnde viuentium quoq; omnium habitus & conditio variatur, dum temperat atua cœlũ, dum variat fruges, redditq; rapitq;. Sed & in diurna reuolutione, Sol aëris qualitates mutat, plus, minus, tum meridie, mane, veſpere, calefaciens, exiccans, humori frigorique derelinquens Luna, quantas habeat vires in omnia corpora præſertim fluxiora quis ignorat? Aeſtus hæc Oceani faciens aſcendens atq; deſcendens, Pontum mouet & terris immittit & affert, ſed & ſummerſa fretis cõcharum & carcere clauſa ad Lunæ motum variant animalia corpus: Critici dies, à medicis obſeruati Lunæ Solisq; motus ſequũtur. Luna plena naſcente, diuidua perſæpè cieri tempeſtates, & in corporib. agitari videmus humores: hinc paſtoribus, nauticis, agricultoribus, obſeruationes multæ de Lunæ motibus acceptæ, multiplicique experientia, multis retrò ſæculis comprobatæ.

Cur igitur ſi luminarium manifeſtiores impreſſiones, & in permutandis inferiorib. authoritatem perſentimus, ceſſare reliquas ſtellas, & inefficaces eſſe credamus? nec eorum vires ad nos quanquàm occultiores peruenire, quibus ſubdita illis corpora varijs modis afficiantur. Quarum gnari atque prudentes, ſecretiora quædam de futuris euentis poſſint præcognoſcere, quàm quæ medici, paſtores, agricolæ, nautici prædiuinant.

Præterea nemo pernegauerit aëris habitum tempeſtatesq; de ſiderum ſtatu poſituraque variari, cùm & calor, & frigus, & ſiccitas, & humiditas, & quæcunque in ſublimi fiunt impreſſiones à cœleſtibus motibus & influxibus generentur. Quod ſi terræ viſceribus incluſi ſicciores halitus terram mouent. Si cauſationes in aëre, ex quattuor illarum qualitatum, vel exuberantia, vel defectu, ſi caritatem annonæ, vel humiditas nimia facit, vel ſiccitas. Cùm aut fructus leguntur, aut ſeruntur, inuicem fertilitatem ſtatus aëris modicus & opportunus, quis negabit à ſtellis non modò tempeſtatum mutationes, & terræ motus, ſed peſtilentias quoque, & morborum varia genera, in hominibus, in pecoribus, ſalubritatem regionum, & fertilitatem ſterilitatemque prouenire?

Tum ſi conſtamus nos quoq; ex ijſdem qualitatibus & corporis temperatura, mores, in-

res,ingeniaq; variantur,integra tamen libertate,cur non fieri poteſt, vt propenſiores in nobis ad iram, manſuetudinem, ad effectus alios bonos & malos, à ſiderib. fiant, bilem,ſanguinem,pituitam,atrabilem, vel ſuſcitantibus vel frenantibus, quos humores affectus illi plerunque comitantur? Cur non pariter ſiccæ calidæq; cœlorum impreſſiones bilem exacuentes in nobis,ad Iram,iurgia,contumelias, inimicitias excitare poſſunt? Vnde bella,cædes,vaſtationes,vnde imperia regnaque mutantur. Poſt hæc ita colligit Ptolemæus, ſi faciunt ſtellæ diuerſitatem corporis & animi, deriuatur hæc deinceps ad ea quæ ſunt quidem extrinſeca: ſed habent cum illis affinitatem qualem cum corpore vxor facultates,cum animo dignitas & honores, hæc eſt præcipua ratio Ptolemæi: Nec omnium effectricem ſiderum vim probat, aliter vllo loco quàm ex efficientia primarum qualitatum, quas producendo cætera quoq; producant cõſequenter, quare nec alias affert cauſas quòd hæc quidem Saturnus, hæc Iupiter, illa verò Mars operetur, quàm quòd Iupiter ſit planeta calidus & humidus, Saturnus ſiccus & frigidus, Mars ſiccus magis & feruidus, hoc de ſtellis erraticis: hoc de non erraticis pariter ſentit, ex natura primarum qualitatum erraticas, ex erraticarum natura iudicans non erraticas.

Verùm enimuerò poſſent alij relictis primis qualitatibus, ad occultas vires eminẽtioresque confugere, quas ineſſe cœleſtibus plurimas & efficaciſſimas ambigi non conueniat. Si quid in terrenis quaſcunque ſingulares & excellentes dotes intuemur, eas cœli ſolemus munera exiſtimare, qui non elementares, de quib. illa corpora coaleſcunt, qualitates, ſed infuſam illis potiùs virtutem cœlitùs conſequantur. Quantò igitur magis non carebunt huiuſmodi viribus & proprietatibus nobiliſſima illa corpora luce tàm elata, mole tàm vaſta, agitatione tàm rapida, aut quonam pacto ſi cum motu lumine tranſmittuntur ad terram, non erunt mirabilium apud nos effectrices.

Poſtremò curſus humanarum rerum de quib. Aſtrologorum potiſſimè diuinatio cœli fatiq; poteſtatem vel nolentibus vndique perſuadere videtur, in quo varietas familiaris & frequentiſſima, tùm multa ſupra vires noſtræ mortalitatis fieri videmus, multa præter rationem & meritum, plurima præter ordinem & inſtitutum conditionis humanæ, quæ cauſas alibi quàm in cœlo nullas habere poſſe videntur. Hic habilis ad philoſophiam, ille naſcitur ad poëticam, alias literas aſpernatus, vel ciuile negocium, vel arma libentiùs feliciusq; pertractat: Vnde iſta varietas ingeniorum? Eſt qui diuitias nihil faciat, eſt qui animam lucro vendat, hic ſobrius, ille nequam, hic audax, ille meticuloſus, vnde tanta in moribus diſſimilitudo? Alexander Orientem tam citò vicit quàm vidit, vnde impetus tantæ felicitatis? Quæ vis Ariſtoteli præceptori illius? quæ Platoni? prius Pythagoræ, Socrati, cæteris naturæ ſecreta reſerauit? Hæc ratio maior quàm vt de terra pullulaſſe credantur. Illa rurſus aſtrorum fortuitis curſibus quis non aſcribat? hominem innocentem condemnari, nocentem præmijs affici: induſtriam plurimorum, ſolertiam, ingenium, doctrinam, mendicare: aliorum ignauiam, nequitiamq; locupletari. Piratam cædibus cruentatum inter mille pericula maris & terræ, tandem domi inter ſuos, & ſenectute vita fungi: hominem mitiſſimum & paratiſſimum vel à nolentibus imprudenter gladijs obtruncari? tùm portẽta ingeniorum quędam & monſtra vel fœtidis gaudentium, vel vt ſemel dicatur à legibus exorbitantium humanitatis, nónne illam ſibi vim quãdam, neceſſitatemq; fatalis potentię teſtari videntur? Hæc ſunt illa quibus cùm plena ſit vita mortalium, perſuadent multis iſtas bonorum malorumque viciſſitudines meritas vel immeritas, tantamque rerum varietatem à ſtellarum motibus fieri, quarum impulſibus fragilis & caduca mortalitas ægrè aut nunquàm reluctari poſſit.

CAP. III.

RETORQVETVR PRIMA RATIO ATQVE OSTENDITVR cœlum cauſam eſſe vniuerſalem neque ad ipſam indiuiduorum varietatem referendam.

NOs iſtas rationes Aſtrologorum nedum labefactare, ſed exaugere ſtuduimus, ne quid ſe defraudatos expoſtularent. Primum autem illud Lectorē ſcire volumus, etiam ſi rationibus his concederetur, nō propterea ſequi, vt aliqua poſſit eſſe Aſtrologia, quod ſequentibus libris innoteſcet. Sed adeò illis non concedimus, vt ex ijſdem locis valida contra eos argumenta ſumamus. Nam quod ad primam attinet rationem, ſimul atq; dixerunt Aſtrologi, motum omnem inferiorem à cœli motu dependere, ſtatim dogmati ſuo contradixerūt, cùm inde illud ſequatur tritum apud philoſophos, eſſe cœlum vniuerſalē cauſam effectuum inferiorum: cauſa aūt vniuerſalis effectus nō diſtinguit, neq; cur hoc fiat, aut illud quæritur ab ea, ſed à proximis cauſis, quę varię & differentes ſunt, pro effectuum differentia & varietate, & cùm ex his alia aliud faciat, vniuerſalis cauſa cum omnibus omnia facit. Quod cùm manifeſtè appareat in rebus, natura, ſpecieq; diuerſis, mirum quomodo non intelligāt multò magis idem credendum de varietate indiuiduorum, quę quantò magis & particularis eſt, & à materia plurimùm trahens originem, minus referri poteſt in cauſam maximè & formalem & vniuerſalem. At quis non videt cœlū cum equo equum generare, cum leone leonem? nec eſſe vllam ſiderum poſitionem ſub qua de leone leo, de equo equus non naſcatur? Cur non eadē ratione cum diuerſis parentibus diuerſos cœlum pariet filios, licet eadem ſimiliue conſtellatione, quod ipſa experientia comprobatur, cùm interdum eadem hora natos, & ſub eadem inclinatione cœli, fortuna tamē, ingenio, corpore diuerſiſſimos videamus. Quo loco plagam Aſtrologus vitare non poteſt: Solent enim cùm partus geminorum illis obijcitur, ad Nigidianam rotam confugere, in qua non eſt bis eundem locum atramento deſignare.

Sed & hîc malè ſe explicant, cùm non poſſint ipſi tanquam rapidi momenti aſſequi differentiam, ex qua tamen ſit tanta vt volunt differentia fati. Quare dum efficiētiam cœli conantur defendere, alios incidunt laqueos, vt de illa ſcilicet efficientia ſcientiam ſe habere non poſſe, inuiti confiteantur: tùm nos & illis geminos nō obijcimus, quorum cùm alter exeat poſt alterum, quæ intercedit morula, anſulam eis præbet aliquid reſpondendi. Sed natos ſimul eodem momento, ex diuerſis parentibus, intra eandem tamen eiuſdem regionis & latitudinem & longitudinem, de quorum genitura idem thema cœli deſcribere, eadem pronunciare debet Aſtrologus, tam de his quę poſt natalem horam euenient, quam quæ intra matris etiam aluum illis contigerunt, vt ſicut eadem hora nati, ita eadem concepti ab illo exiſtimētur. De his inquam quid reſpondebit Aſtrologus? cùm eadem ſcilicet omnino conſtellatio, non idem tamen vtriuſque fatum apparebit? An poterit aliud dicere niſi inſaniat, quàm afflatus illos ſidereos virtute & poteſtate vniuerſales à proximis & ſecundis cauſis determinari & diſtingui? Quod ſi eſt quomodo illi de omni indiuiduorum varietate expoſita ſiderum hora genituræ reddituros ſe cauſam pollicentur, quòd hic niueus, ille niger, hic breui, ille procero corpore, hic tardo ingenio, ille ſolerti, hic omnib. gratus, ille moleſtus, hic ad philoſophiam, ille factus ad mercaturam, hic diues, ille egenus, hic breuis vitæ, ille longæuus: quæ tota ſub eadem ſpecie varietas indiuiduorum longè minus à cœlo eſt, quàm quæ ſub genere eodem diuerſitas ſpecierum, vt nunc leo, nunc homo, nunc aſinus, nunc elephas pariatur: Quę ſicut omnia ſpecificam proximarum cauſarum differentiam conſequuntur: ita illa indiuidua vel ſeminum differentiā conſequuntur, ſi corporeas qualitates vel ingenij educationis arbitrij, ſi animales vel facultates parenrum propriæ electionis, prudentiæ, occaſionum, ſi fortuitas externáſque conſideremus.

CAP.

C A P. IIII.

COELVM QVALITER MOTV AGAT, ET LVMINE, ET elementorum meteorologicorum mineralium, viuentiumq́, vniuerſalis cauſa ſit.

QVantò igitur cauſa vniuerſalis particularibus cauſis diuinior & eminentior, tantò nos ſicuti verius, ita honorificentius de cœlo ſentimus quàm Aſtrologi. Quę ratio vniuerſalis efficientiæ, quo magis elucescat, tùm quid efficiat cœlum, quid non efficiat, clariùs explicetur, altiùs exordiendum de natura cœli dicere, deq́ne eius áctionibus erga corpora inferiora. Cœlum corpus naturale eſt, omninm corporum naturalium perfectiſſimum. Corpus naturale, tàm motus quàm ſenſibilis qualitas conſequnntur. Perfectiſſimo igitur corporum naturaliũ perfectiſſimus quoqne motus & ſenſibilium perfectiſſima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas perceptibilis ſenſu luce perfectior. Erunt igitur hæc cœleſtis corporis propria. Qnare immarceſſibili quoque ſubſtantia cœlũ, quando motus eius & qualitas contrarium nihil habent, ſed & quoniam perfectiſſimum corpus primum quoque loco ſcilicet ſupremum eſſe debet, cui primus etiam motus debeatur. Eſt autem quod primnm in vno quoque genere cauſa reliquorum ſub ea ſerie contentorum, licet non omnia eandem cauſæ habeant rationem. Quare quod primo motu mouetnr, reliqua mota mouet, nec illo ceſſante cætera mouebuntur, ſicut in minore quoque mundo, ſi ceſſet motus cordis, omnes animalis motus perire neceſſe eſt: Quocircà rectè dixit Ariſtotel. lib. octauo Phyſicæ auſcultationis: Motum primi cœli vitam eſſe omnibus, quandoquidem euidentiſſima eſt & communis operatio vitæ intimus motus: Ergo vna hæc cœli dignitas & efficacia erga mundum inferiorem, vt pro illius agitatu infatigabili, cæteri motus omnes & ordinentur & excitātur. Quæ quidem efficientia quàm ſit vniuerſalis, nec inferiores motus hac ratione diſtinguat, ſatis euidens eſt: quoniam ſicut deſcendenti glebæ, ita flammæ ſurſum ſe mouenti, & alio genere motibus omnib. vnus & idem cœleſtis motus pariter cooperatur, altera illi de luce prærogatiuà.

Nam quàndo lux ſumma qualitas corporum, corporeæ verò naturæ primus vitæ gradus, & ſumma ſemper ordinis infimi, extrema ferè ſuperioris ordinis aſſequũtur, fit neceſſariò, vt lux & conſummatricem quandam habeat corporum virtutem, & vitale nonnihil interim poſſideat: non quòd ipſa aut viuat, aut vitam afferat, ſed corpus vitę capax ad vitam maximè pręparat, & diſponit: quoniam ſequitur lucem quaſi proprietas eius, calor qnidam non igneus, non aëreus, ſed cœleſtis, ſicuti lux cœli propria qualitas, calor inquam efficaciſſimus maximeq́ue ſalutaris, omnia penetrans, omnia fouens, omnia moderans: hoc eſt cœli munus præcipuum qno corpora perficiuntur, & viuentia diſponuntur ad vitam, præter agitationem circularis motus, non modò neceſſariam vt lumen iſtud atque calorem deuehat ad nos, & per vices opportunitate mira plus minus terris impartiatur, ſed vt motos nos quoque calori reddat hilariores, qui de perpetuo moto corpore iugiter emanat. Huius beneficentiſſimi vim caloris in toto corruptibili mundo peruidemus, tàm inchoatis quàm abſolutis, tàm inanimis quàm animatis: nàm elementa quidem continet & conſeruat, ſicuti locus eorum, & forma quaſiq́ue artifex omnia quidem ambiens, ſed per omnia quoque intimè ſe diffundens: Et quemadmodum illud primi motus priuilegium vt torqueant ſine eo reliqui motus, ita primæ ſenſibilis qualitatis, vti ſine illa cæteræ qualitates agere nihil poſſint. Quare ſi cœleſti calòre deſtituantur, nec frigiditatem agere frigus poterit, nec calor caliditatem: non enim calor ille ſidereus frigori contrarius, ſicuti calor igneus vel aëreus, ſed omnes continet elementares qualitates eminentia ſimplici, ſicuti cœli natura continet omne corpus, ſicuti motus circularis omnes motus, ſicuti lux omnes calores, & quod Pythagorici dicerent, ſicuti vnitas continet omnes numeros, vt fallantur qui negant conſeruari cœlitùs elementa frigida poſſe, niſi præter calorem influant & ſidera frigiditatem. Dicerent enim aliquid ſi calida conſeruaret cœlum, calore eiuſdem naturæ & rationis, ſed omnia pariter calida, frigida, humida, ſicca, conſeruat ſua iſta qualitate: quæ ſicuti nulla eſt ex illis quatuor qualitatibus, ita claudit in ſe omnes, non quales

ſunt

Digitized by Google

ſunt in elementis, ſed quale quod multiplex in vnitate concluditur, virtute ſcilicet principali, per quam illas ita regit, vt & quamlibet ipſimet vniat conſeruando, & in ipſis totum conſeruet omnes moderando, & ex ipſis alia pariat omnes commiſcendo.

Verùm fallit nomẽ caloris, quod cùm audimus, rem intelligimus ſtatim aduerſam frigiditati. At cœleſti illi calori proximior quidem natura calor elementalis, quàm elementalis frigiditas, ſicuti etiam eſt perfectior: ſed nihil hoc prohibet illum ab vtriuſque elementi proprietatibus exaltatum, vtraq; virtute complecti, ſicuti candorem, cùm dicimus rem aduerſam, videmus, dicere fuſco nigroq; colori. Nec tamen negauerit quiſpiam non ſecus nigrum colorem quàm album candore lucis & conſeruari & efficacem fieri: licet alius luci naturę proximior, nomen etiam ferè habeat commune, vt & candidus appelletur interdum: deniq; ſi ſubſtantia cœli vtpote primi corporis omne corpus perfectiſſimè continet, & virtute, debet neceſſariò eius propria qualitas omnem corpoream qualitatem virtute perfectioneque continere. Hæc eſt quam calorem cœleſtem vocamus ſobolem lucis, vocamusque calorem, & quod vitaliter caleſacit, & quod inter omnes elemẽtorum proprietates calor illi proximat magis, ita cùm à ſua ille cœleſti conditione degenerat, huius maximè operationem exerceat, vt poſtea declarabimus. Igitur ſi calor iſte perfectione virtuteque continet corporum inferiorum omnes qualitates, omnes etiam cum cauſis illarum proximis, & generabit, & vegetabit, ſicuti calor ipſe ſeminalis, licet calor eſt, & dicitur, materiam tamen omnem fœtus ſiue illa calida ſiue frigida regit, digerit, ſeruat, format, moderatur.

Propterea ſi quis quærat à me frigiditatem ne cœlum faciat per ſe, an ex accidenti: Reſpondebo, ſiquidem quæras quid ſe ipſo faciat cœlum, nulla media cauſa, fieri ab illo per ſe tantum calorem, cæteras qualitates ex accidenti, ſicuti calor ipſe per accidens frigeſacit, vt ſequenti capite declarabimus: Si verò quid tanquã vniuerſalis cauſa cum ſecundarijs cauſis agat, agere illum per ſe tàm frigiditatem quàm caliditatem, tàm ſiccitatem quàm humiditatem: quomodo nõ minus cùm aqua generat aquam, quàm cũ igne generet ignem, nec magis poſſet ſine illo aqua aquã, quàm ignis ignem generare. Cùm autẽ generat elementorum ſubſtantias, generat conſequentes quoq; illas proprietates: quare cum aqua frigiditatem, cum igne calorem facit. Et ſiquidem hoc modo negaremus per ſe fieri aliud à cœlo quàm calorem, ſequerentur abſurda illa quæ dicit Thom. frigiditatem, ſiccitatem, & humiditatẽ non per ſe eſſe in vniuerſos, ſed per accidens, ne formas omnes ſubſtantiales inferiorum corporum in virtute cœleſtium corporum contineri, quæ nullo modo ſequuntur, cùm negamus cœlũ per ſe & ex ſe, vel aërem vel inferiora alia corpora frigeſacere. Quocirca probant rationes illæ Thomæ non quod negamus ipſi, ſed quod aſſerimus.

Vidimus in elementa quid agat cœlum, & vniuerſalem hic primum efficientiam comprobauimus, deſcendamus ad alia quæ ſiunt ex elementis. Idem igitur ille calor filius lucis ſuſcitans è terrenis corporibus vaporoſos halitus, extenuãs craſſa, fœculentaque diſſoluens, parit ea quæ fiunt in ſublimi, diuerſa pro diuerſitate materię quę ſurſum tollitur. Nam ſi vapor à fluxo tollitur corpore, facit humidas impreſſiones in media aut infima regione aëris. Si à ſicco atque terreſtri tollitur euaporatio ignea ad ſuperiora quæ contigua ætheris, neceſſariò ex motus & ignis vicinitate concaleſcit. Hæc igitur omnia quoque calor ille cœleſtis operatur, ſiue frigida illa, ſiue calida; quoniam de vaporibus omnia, quos ſolus elicit calor omnia: igitur calor & vniuerſaliter omnia, cùm eorum diſtinctio atq; varietas à varietate conſtellationis, vt Aſtrologi fabulantur, ſed penes materiam & locum in quo generantur, vt ex meteorologicis Ariſtotelis libris, & Timæo Platonis innoteſcit. Propterea tractaturus Ariſtoteles hanc naturæ partem, vulgatum id protulit, continua ſuperioribus eſſe inferiora, quo virtus eorum omnis inde gubernetur. Id quod quamuis vniuerſalius accipi verè poſſit, ab ea quę diximus de cœleſti motu, atque calore, quibus omnia mouentur fouenturque, dictum tamen ab Ariſtot. propter meteorologicas impreſſiones, de quibus maximè tunc agebat: quare probaturus vel explicaturus quod dixerat, adiunxit, horum quidem omnium inferiora eſſe materiam, cœlum autem efficientem cauſam.

Miror autem interpretes quoſdam fatigari, vt à calumnia defendāt, quòd omnem virtutem inferiorem cœlitùs dixerit gubernari, quaſi in his verbis noſtra quoque libertas periclitetur; nec videant ex verborum contextu ad elementa duntaxat pertinere quod dicitur: mundum enim ibi cùm dicit elementaria corpora, ſpacium hoc replentia ſublunare, mundum vocat non cum elementis, ipſa quoque quæ mundum iſtum inhabitant: hoc de ſerie patet orationis euidentiſſimé. Nam poſtquàm dixit à ſe determinatum in libris ſuperioribus, quatuor eſſe corpora infra cœlum, ignem, aërem, aquam, terram, tùm ita ſubiungit. Quoniam itaque circa terram totam mundus ex his conſtat corporibus, cuius affectiones dicturi ſumus. Eſt ex neceſſitate continuus iſte ſuperioribus lationibus, vt omnis ipſius virtus gubernetur inde. Mundus igitur cuius omnem virtutem à corpore ſuperiori gubernari dixit, hæc ipſa eſt moles quatuor elementorum, quando nec alius mundus cōtinuus eſt ſuperioribus lationibus, nec alterius mundi dicturus erat affectiones in eo libro, in quo certè de plantis, de animalibus, nulla mentio eſt, ſed de ijs tantùm quæ fiunt in elementis, vt cometis alijsque impreſſionibus, & quæcunque aëris & aquæ communes paſſiones ſunt, vt in procemijs paulò antè ipſe præfatur. Proinde deſinant noſtri diuinatores in annuis vaticinijs hoc philoſophi teſtimonium quaſi ſuæ fraudis honeſtamentum roburque prætendere, cùm vel eo maximè libro deroget Aſtrologiæ prudentiſſimus Ariſtoteles dum nec pluuiarum, nec terrę motuum, nec huiuſmodi aliorum effectuū cauſas quærit in ſideribus, ſed in materia, pro cuius varietate, non pro diuerſitate conſtellationis, aliter atque aliter illos Solis calor afficiat. Sic igitur ſe res habet in Meteorologicis impreſſionibus. Corpora perfectiora expertia vitæ, qualia gemmæ atque metalla, ſicuti ex inferiori materia coaleſcunt, ita radioſi illius caloris vi digeruntur atque formantur. Nec obſtat quòd à luce prodire calorem hunc diximus, nec lux tamen ad ſubterranea quædam loca pertingit, in quibus id genus precioſiſſima mixta generantur. Nam ſi non illa vera opinio Platonicorum quorundam penetrare omnia corpora ceu diaphano lucē, licet corporibus vel denſiſſimis inculcata vel per rariſſima diſperſa non videatur: certè illud negari non debet diffuſum à luce calorem eo poſſe pertingere quo lux ipſa non peruenit, ſicut poteſt trans parietem calor ignis ſentiri, nec poteſt tamen ipſa flamma videri: ſic nihil eſt quod prohibeat infuſam mōtibus & cauernis lucem intus ipſam quidem non intrare repulſam opacitate corporis & denſitudine, quæ non ſunt luci ſuſcipiendæ idoneæ diſpoſitiones, ſed tamen intus mittere ſuum calorem, quia licet non poſſint talia corpora illuminari; calefieri, tamen poſſunt etiam magis quàm quæ rara ſunt atque perſpicua. Quomodo verò huiuſmodi rerum mixtio fiat à cœlo, quomodo rurſus à ſecundis cauſis, in ſolutione dicemus quartæ rationis.

Reliqua ſunt ea quæ de caloris iſtius afflatu viuunt, quippe vt paulò antè collegimus, cùm ſummum teneat in corporibus iſta qualitas gradum, ſicut habet vt corpora ipſa perficiat, qualia diximus, ita vt proximè ſubſternatur vitæ, quaſiq; extrema compilet inuicem, corpori vitam, & vitæ corpus. Quapropter in omnibus etiam viuentibus, inter hoc quod videtur craſſius habitaculum, & animam vitæ fontem, medius eſt quem ſpiritum appellamus, tenuiſſimum corpus & inuiſibile luci, calorique illi ſidereo maximè cognatum, cui vita præcipuè adeſt, perque eum ſuas in hoc viſibile atque retrorſum vires explicat, atque diffundit. Sic in materia ſeminali latet hoc genere ſpiritus, cuius in primis vtitur myſterio, vis illa diuinior artifex vitalium operum vice animæ fungens à qua defluxit, & ſpeciem generantis propagans in materiam quam occupauit. Non ſunt autem vel gignendis corporibus, vel ſeruandis, vel muneribus ſenſuum obeundis vtiles iſti ſpiritus, ſi cœleſtis ſpiritus (hoc eſt, caloris quem diximus) ope deſtituantur, qui mobilior, purior, efficacior, proptereaque proximior vitæ, roborat infirmitatem ſpiritus inferioris, & ſuo commercio reddit animæ cognatiorem. Vt iam non ſit argumentum viuere cœlum, quia vegetet ſuis radijs ea quæ viuunt: nam viuunt hæc quidem omnia per ſuas animas, perque animæ vim ſeminibus inſitam propagantur, ſuffragante illis calore cœli, non quaſi viuifico, ſed ad vitam, ob id quod diximus, commodiſſimè proximeque diſponente. Nemo autem dixerit in luce, ſiue per lucem eſſe, quæ ab anima eſt vim videndi, quanquàm ſine luce non videamus, poſſit alijs nec ne vita cœli rationibus comprobari,

bari, diſputatum à nobis in concordia Platonis & Ariſtot. Ita patet in corporeo mundo nihil quidem fieri ſine cœlo: veruntamen quòd hoc aut illud fiat, id à cœlo non eſſe, ſed ſecundis cauſis, cum quibus omnibus cœlum talia facit, qualia ipſæ facere natæ ſunt, ſiue illis ad ſpeciem, ſiue ad indiuiduum cauſæ pertineant.

CAP. V.

PRAETER COMMVNEM MOTVS ET LVMInis influentiam nullam vim cœleſtibus peculiarem ineſſe.

EST autem caloris iſtius effuſio communis omnibus ſtellis, ſiquidem naturam cœleſtem conſequitur vniuerſam, ſicuti lux: ſed an ſphæris conueniat, dubium: nam ſi non illę lucidę, nec caloris iſtius propagatrices. Si lucidę, quęſtio eſt, an ne raritate lux ſicuti fit inuiſibilis, fiat erga nos eſſe parum efficax, vt Auicenna ſcribit in lib. de Cœlo. De ſtellis ipſis quæcunq; veniunt ſub obtutum, dubitari non poteſt, niſi cœleſtem illis naturam & lucis dotes pariter adimamus. Ergo pręter motum & lucem quiq; prodit à luce viuificus calor, alios à siderib. ad nos influxus deuenire, aut illis ineſſe corporeas, alias effectiuas qualitates, nulla (vt vidimus apertiusq; videbimus in ſequentibus) experientia monſtrat, cùm per motum & calorificam lucem ſuum ſatis officium cœlum vndequaq; implere poſſe videatur. Sic Ariſtoteles non aliter vſquàm dixit affici nos à cœlo quàm motu atq; calore, id quod Auerrois & Plotinus magni in ſua quiſque familia viri, aſſeuerantiſſimè voluerunt. Et ſanè quod attinet ad frigorificas influentias, videtur ratio id valdè pernegare. Solent enim qui contrà ſentiunt, cùm lucem omnem caliditatis effectricem eſſe conuincuntur, ita decernere eſſe omnes quidem ſtellas quæcunque lucent generali quadam communiq; omnibus proprietate productiuas caloris, ſed per proprias deinde illis vires competere, vt hæc ſiccitatem, illa frigus, humiditatem alia largiatur. Sic noctes in plenilunio eſſe calidiores, quia lumen vberiùs plus calefaciat. Verum id non obſtare quin Luna propria influentia vel frigefaciat aërem vel humefaciat.

Ego igitur eos interrogo, calorémne iſtum quem communem omnibus ſtellis, ſicuti lucem eſſe fatentur, ipſum ne inquam talem credant, qualem nos diximus continentem eminentiſſimè omnes quatuor qualitates, ideoque omnium cum ſecundis cauſis productiuum, ſeipſo verò diffuſiuum tantummodò ſuijpſius: an potius cōtineri non credunt in eo cæteras affectiones, ſed calorem duntaxat, frigus verò vt diuerſam rem à calore, à particulari alia ſideris alicuius virtute manare: vtramuis eligāt, incidunt, niſi fallor, in incommoda non mediocria: ſi primum reſpondent ita inſtabo. Non alicui ex propria ratione, & ſi volunt in ſideribus ita dici ſpecifica conuenire, aliquid imperfectiùs, eò quòd illi conuenit ex communiori natura, cùm ſemper vniuerſali differentiæ contractior differentia perfectionis gradum adiungat. At qualitas ea quæ continet omnem qualitatem perfectior ea eſt quæ tantum frigoris eſt effectiua. Non igitur ſi debetur illa ſtellis communi omnibus, generalique conditione, debebitur alicui ſtellæ ex propria natura frigefaciens influentia: Ergo reſtat diuiſionis alterum membrum, in quo non minus hæreant eſt neceſſe, ſi quidem nulli competit ex natura propria repugnans aliquibus proprietatibus illi de communi natura conuenientibus: Vt ſi competit homini quatenus animal eſt habere ſenſum, non poteſt eidem quatenus eſt homo, ſtupiditas conuenire, aut ſi quatenus viuit, competit illi intimi motus habere principium, fieri poterit, vt quatenus hoc illud viuens eſt, ratio aliqua congruat inanimatæ immobilitatis, quin potius particularis gradus, id quod in communi ratione eſt diſtinguit: vt ſi viuentis abſolutè ſit extrinſecus tantum, ſed intrinſecus moueri, neceſſariò ſit animalis naturæ quæ viuentium ſpecies eſt principium eſſe intimæ alicuius operationis, & rationalis rurſus quæ ſpecies alia eſt intimæ operationis alterius. Pari igitur exemplo ſi naturam cœleſtem quatenus eſt cœleſtis, conſequitur calor ille viuificus, non conſequitur peculiarem naturam ſideris alicuius effectiua vis frigiditatis & ſiccitatis, quæ ſunt vitæ contrariæ qualitates, ſic nos aduerſus illos argumentamur.

Ratio.

Rationes autem opinionis aduerſæ partim ſolutæ ſunt, partim ſuis quoq; locis poſteà diſſoluentur: nam quod ſequi putabant & frigida elemēta non poſſe cœlitùs cōſeruari, & cæteras qualitates à calore futuras in vniuerſo per accidens, tùm nec fore verum quod creditur omnes ſubſtantiales corporum formas in virtute cœleſtis naturæ contineri, omnia hæc in præcedentibus, iam diſſoluimus: ſicut & illud quod in his locis plurima generentur actione cœleſti, ad quæ lumen tamen cœli non pertingit. Duo reliqua ſunt, alterum poſſe tàm ſubito à calore ad frigus, & quidē intenſum permutari aërem, vt experientia deprehenditur, niſi ſuperueniens frigus, nouæ conſtellationis opus credatur: alterum quomodo Luna ſub terras atq; adeò ſub terrarū ima perlata moueat æſtus Oceani, ad quem Lunares indubiè radij tunc non pertingunt, niſi per influentiam agat hoc, & à lumine, & à calore lumen conſequente diſiuncta. Hæc verò poſteà diſſoluentur, primum capite 13. quo de mutationibus inferiorum à ſole tractabitur: alterum vbi de cauſa reciprocationis Oceani latè diſputabitur à nobis, tantùm hic ſatisfaciemus quærentibus, quomodo Luna per interlunium nos afficiat, cùm tamen per id tempus minimè nos illuminet. Galenus, ſicuti non illuminat, ita nec afficere quopiā pacto eam in coitu nos affirmat, propterea q; menſem facit dierum 6. atq; 20. horarumq; 12. quot dies ſunt quibus ad nos Lunæ lumen cū efficacia peruenit triduum ferè illa ſub Solis radijs deliteſcente. Agit autem in nos Luna Soli congrediens, eo modo quo quis agit nihil agendo: nam deſtituens corpora ſuo lumine nocet illis, ſed eadem adoleſcens pleniùs alit, & ſucculentiùs implet. Quod ſi credimus adeſſe proprium Lunæ lumen licet obſcuriſſimum & tenuiſſimū, vnde in coitu nō omnino fugit obtutum, poterit credi retinere illam efficaciam, nonnihil etiam ab illo lumine.

CAP. VI.

LVNAE LVMEN SICVTI ET SOLIS VITALE eſſe: neutrumq; frigus aut humiditatem præterquàm per accidens facere.

EST igitur (vt ad vnum quæcunq; conferantur) calor iſte cœleſtis opifex vniuerſalis rerum corporearum, nec eſt, cur credamus à ſtellis alios flatus terrenis corporibus inſpirari, ne aut plùs ſuperioribus illis corporibus aut minùs demus inferioribus quàm oporteat. Tantum Lector hoc ad memoriam reuocet: quicquid à natura meliore deteriori participatur, & ob hoc ipſum quod inde exit & quod pro captu conditionem ſuſcipientis admittitur neceſſariò fieri, & quoquomodo aliud & quàm ſit ex origine ſua prima deterius, aliud quia peregrinæ naturæ alienæq; commiſcetur, deterius, quia deteriori, qui cùm aliunde multiiugis etiam afficiatur impreſſionibus colluuione multarum affectionum inficit neceſſariò atq; confundit quod loco meliore ſuſceperat: Proinde hoc ipſum euenire quoq; dubium non eſt in calore iſto cœleſti, quoties in ſublunari mole recipitur, vt à naturali ſcilicet ſua, & actione, & perfectione deficiat.

Fit autem in duobus modis: nam & cùm ſua natura ſalutaris ſit ſemper imbecillitate ſuſcipientis, euadit tamē interdum noxius: & cùm nullam faciat elementariū qualitatum imbecillitatem, vtpote ab illis ſua proprietate diuerſus, degenerat tamen in elementari natura ad actiones elementorū, præcipuè verò caloris, cui ſicuti nomine, ita natura proximat magis: Quare facit ſæpè non tàm quòd cœleſtis, quàm quidem quod igneus calor & elementarius facere ſolet, quæ non fieri ab illo natura ſua, ſed materiæ vitio. Patet hac euidentia (vt omittamus rationem) quod cùm inter ſublunaria corpora materiam reperit ſibi cognatam, & beneficus ſemper viuificè tantùm calorificus inuenitur. Etenim nulla potius talis quā ſpiritus & præſertim humanus qui ſanguineus vapor tenuis, clarus, mobilis, cœlo (quemadmodum ſcribunt Ariſtot. & Auicenna) proportione reſpōdet. Hunc cœli calor ita ſemper fouet, & roborat, vt ferè ſit illi quod ad craſſius corpus ipſe ſpiritus eſt, cui ſi nocet interdum, non alia ratione nocet quàm ex infirmitate ſuſcipientis, cuius ſignum radio eodem imbecillū lædi & roborari robuſtiorem: vt hîc etiam illud ſit verum: Habenti dari, nō habenti auferri & id quod habet: Non igitur à Sole quod illi nocet, quoniā alteri non profuiſſet, ſed à

materiæ debilitate quæ ſub pondere tantæ bonitatis ægritudine ſua fatiſcit. Alioquin quæ ſunt paria Solis radijs quò plus inſolantur, plus vitæ vigorisq́; nanciſcũtur, propterea nemo putauerit, aut calorem edacem, aut contrariam vitę ſiccitatẽ à Sole profluere: ſicut nec à Luna ſuffocantẽ aut fluxam nimio plùs humiditatẽ frigiditatemq́; torpificam, quando hoc ſi eſſet Lunæ lumen adoleſcẽs vim inſitam rebus genitalem non adiuuaret, quò corpora vegetarentur, & cùm ipſa pariter adoleſcerent: nec plena Luna, quod Hippocrates ſcribit in lib. de octimeſtri partu, conceptibus vtilis foret, fœcunditatem in fœmina mareq́; fœcundãs, nec verum diceretur ab Ariſtotele, Lunam eſſe principium quaſi alterum minorem Solem, conducereq́; ad omnes generationes & perfectiones. Nam quo pacto hæc vera, ſi non eius lumen ſua natura ſit almum vitale, fœcundum, ſicut & Solis & ſiderum aliorum, quibus omnibus hoc eſſe, ſicut cœleſtis quoq; proprietas omnibus eſt communis.

Verùm (vt dicebamus) cœleſtis hic calor ſicuti pro patientis debilitate nimius fit interdum, ita pro elementari natura in quam dilabitur, ferè euadit calor elementalis, vt non temerè cùm cœleſtem agnoſcas, præterquam in corpuſculis ſpiritalibus, quæ declarauimus inter omnia corpora cœlo eſſe ſimilima: his enim infuſus & perficit omnem mixtionem, & operibus animæ perficiendis vbiq; famulatur: cæterùm duris, aſperis, craſſis, aquoſis, fœculentis, corporibus incidens à cœleſti degenerans proprietate, facit ferè quæ ſolet calor ipſe elementalis, hic ſi quid cũ potentior fuerit, vrit, exiccat, in cinerem redigit. Contrà ſi tenuis & exiguus, fluxum facit, humoremq́; diſſoluit, ſic cœleſti calori pro materiæ conditionibus euenit. Vnde opinio nata Solem ſiccitatem facere, Lunam augere humiditatem, quia ſcilicet Solis calor ardẽtior, Lunæ verò tepidior. Sed in idoneis affinibusq́; ſubiectis, nec exiccabit radius Solis humorem ſalutarem, nec generabit Luna inutilem, noxiámve humiditatem, ſed operabitur idem ſua natura ſidus vtrunq;, licet Luna remiſſius quod intentius Sol efficiet, ex accidenti verò per infectionem peregrinæ materiæ diſſimiliter illis eueniunt Soli, vt exiccet, Lunæ humeſaciat: Nam radij Solis cùm propinquiores nobis, vt in Borealibus ſignis, vel rectioribus angulis nos attingunt, vt in meridie, vel cùm in concauis aſperis & contumacibus, coëunt coartati repulſiq́; diſſiliunt, ignea proprietate quam tali vel violentia, vel infectione ſortiuntur, corpora quibus incidunt ſiccant, & torrefaciunt, inuicem Luna ſuo illo exiguo tenuiq́; calore, ſi quod humidum corpus fluidumq́; tetigerit ſoluit, quòd in illo reperit humiditatis facitq́; fluidius, non afferens ipſa frigidam & aquoſam illam humiditatem, ſed quam inuenit in aquoſo & frigido corpore ſuo ipſa calore diſſoluit, euocatq́; diffundens.

Eſt enim hæc natura caloris, vt ſi validior eſt, humiditates quas de corporibus euocat, euocatas conſumat, ſi debilior euocat illas, quia eſt calor idem ſcilicet medicans, ſed quia debilis deficit in conatu, nec euocatas abſumit vlterius: Sic ex accidẽti Luna quidem humectat immodicè, Sol deſiccat, ſed & vterq; frigiditatem facit ex accidenti: Nam quemadmodum ſcribit Ariſtoteles principia ſunt ambo frigoris & caloris, & terminum tum principij, tum finis qualitatum earum motus horum ſiderũ obtinet. Quod quomodo ſit intelligendum, idem author alibi declarat. Nam facit, inquit, Sol per totum annum hyemem atq; æſtatem, idemq́; Luna facit per menſem, ſed eſt iſta diuerſitas quòd hæc quidem à Sole per acceſſum atq; diſceſſum, à Luna nõ hoc modo, ſed alterum fit in creſcente luce, alterũ decreſcente. Sic igitur Sol à nobis procul digrediens frigori nos derelinquit, atq; ita frigus facere dicitur, ſic & Luna cum lumine ad coitum idennidem ſpoliatum frigefacere dicitur: non quòd afferat frigus, ſed quòd à nocturna frigiditate minus quàm aliàs nos tueatur. Cæterùm examinatione dignũ quòd Ariſtot. in eiſdem libris de animalium ſcilicet generatione, tempora decreſcentis menſis humidiora dicit eſſe & frigidiora, cùm tamen vulgò confeſſum ſit, ſeneſcente Luna ſiccari humiditates. Hoc ego ita ſoluerim, Luna decreſcẽte viget humiditas nõ à Luna ptoueniens, ſed ab elemẽtis inferioribus quibus Luna minus reſiſtit, & debilitata calore, & ſub finitorẽ maximam partẽ noctis deliteſcens. Quare humiditas illa quoq; aquea inſalutaris excremẽtitia, vnde nouilunio propinquante vapores multi tollũtur, ſeges pluuiarũ, fluuntq́; plęrunq; menſtrua pleniùs, vt Ariſtot. in hiſtorijs & de animaliũ generatione ſcribit: adoleſcente verò Luna creſcit humiditas, vel qualis in corporibus præerat facta fluidior, vel viuifica magis beneficio lunaris

caloris

caloris accedens. Sic enim putat Ariſtot. ex lunaribus incremẽtis echinos, & id genus viuentia fieri pleniora, non aliam ob cauſam quàm quòd illa frigida cùm ſint, vt quæ ſanguine carẽt fœta lunæ lumine vberiore ſicuti vitaliùs incaleſcunt, ita meliùs concoquant, vnde neceſſariò ſucculentiora & habitiora fiunt. Fluunt igitur & creſcente Luna humiditates & decreſcente, ſed aliæ atq; aliæ: creſcente bonæ, decreſcẽte malæ.

Quo clariſſimè patet nõ humefacere Lunam quia frigida & humida: nam talis humiditas creſcit Luna decreſcente, ſed quia ſalubriter & viuificè calida, quãdo ſub copia luminis eius illa fiunt humidiora corpora & robuſtiora, nec aliter humidiora quàm vi caloris & altricem vim adiuuantis, & quod illi eſt propriũ euocantis humores ab intimis ad extrema. Quo circa tunc quoq; ſanguinis miſſio commodiſſimè fit, vt magnopere errauerit Haly Hamec Aſtrologus, qui deficiẽte Luna dixit incidendas venas. Igitur aſſeuerate concludamus, humorem qui cum Luna pariter augetur, propterea; illius augetur influxu, ſaluberrimum eſſe humorem non elaxantem corpora fluxu, aut frigiditate mortificantẽ, ſed firmiora viuaciora q; reddentem: atteſtante, vel illa experientia, fide medicorũ omnium cõprobata, qui per initia menſis decubuerit, eos iniuriam morbi fortiùs ferre, & qui conclamati iam animam agunt vix aſcendẽte Luna deſeri vita poſſe. Poteſt autem & Sol & Luna, non ſolùm deſerẽdo nos lumine, ſed afficiendo (quanquam id quoq; per accidens) frigefacere. Sol quidem dum aut nimia exiccatione mortificat, aut vitalem calorẽ pronocat foras, aut pluuias generat ex marinis vaporoſis halatibus, quos plures omnino ſuſcitat, quàm diſſoluat, aut ventos commouens, aut alijs etiam de cauſis: Luna verò per apertos tenui ſuo calore, rarefactosq; patentiùs meatus corporis nocturnũ frigus ſuis quoq; radijs tentauerunt, in nos vbetiùs intromittens. Hinc enim ille, vnde multi falluntur, Lunam frigidam exiſtimantes, ille inquã dormientibus ſublunaribus radijs torpor atq; frigiditas, cui de terra ſcilicet atq; aqua per noctem aërem occupanti, viam facit in corpus, radius ſideris imbecillior: Ad hunc ergo modum & frigefaciunt, & nunc duris corporibus, nunc aquea craſſitudine diſtillantibus incidentes exiccant, humefaciuntq; ſiderum radij, ſua tantùm natura ſalubriter calefacientes, noxij quoq; interdum non ſuo vitio, ſed infirmitate ſuſcipientis.

CAP. VII.

NON POSSE DEFENDI DOGMATA ASTROLOgorum, vt putauit Auenazra, ſi omnes ſtellæ ponuntur calidæ.

VErùm dicet aliquis fore ſatis aſtrologis, ſi vel hoc pacto ſiccitatem hęc ſtella faciat, illa humorem, alia qualitates alias. Nam & Abraham Anenazra magnus in Aſtrologica profeſſione ſtellas tantùm caloris effectrices eſſe contendit, nec aliter poſſe de corporibus lucidis & perpetuò motis. Verùm ſtellas aliquas dici frigidas, quia non tantùm nobis caloris impartiantur quantum ſit ſatis tempetamẽto noſtro: Sic Saturnum frigoris accuſari, quia procul à terra poſitus, & lone minor tepidius quàm oportebat inferiorem naturã foueat, proptereaq; cùm fuerit genituræ dominus non ob frigus impreſſum, ſed caloris inopiam mortẽ ſignificare. Ego verò Auenazram laudo de calore ſtellarum rectè ſentientem, ſed nimis amauit profeſſionẽ, cuius dogmata nõ peruiderit veritati illi neceſſariò repugnare: Nã procedat in Saturno quo dixit vt frigidus habeatur, quia calidus parùm ideoq; mortificet, in reliquis iſta ratio non procedit, quæ nec procedit vndiq; in Saturno: quandoquidem qui parum calet Planeta, humefacit per accidens, vt declarauimus, non exiccat, ipſi verò Saturnũ ſiccum eſſe contendunt. Præterea nõnne ſtatim ſequeretur euidenter ſtellas omnes hærentes præſertim citrà primum magnitudinis gradum Saturno eſſe frigidiores, ſiquidem & minores illo & remotiores à terra ſunt, non aliter autem frigidę ſtellę quàm quia calidæ parùm. Erit igitur cor Leonis frigida ſtella, quæ tamen Aſtrologis decernitur eſſe flagrantiſſima, tũ in ipſis planetis, ſi penes hoc principium quod recipitur ab Auenazra voluerimus examinare, quæ plus ſtella, quæ minùs nos calefaciat, nullo pacto conſona colligemus dictis Aſtrologorum.

Tria enim ferè faciunt intentionẽ caloris, magnitudo lucis, denſitas & propinquitas. Non eſt autẽ ad liquidũ exploratũ quantũ magnitudo denſitati, quantũ denſitas magnitudini, quantũ alteri vel vtriq; præponderet ipſa propinquitas, quare rationari volentibus in incerto res erit, nec arbitrari poterit ſenſus, cùm præter Solis & Lunæ cæterorũ radios non perſentiat: & hoc primũ obſtat Aſtrologis, quorũ ars nulla, ſi re-

manent in ambiguo vires cœleſtiū radiorū. Coniecturā verò ſequi volentibus apparebit omnino aliud quàm quod ipſi determinârūt: Nam molē quidē conſiderātibus Martis radii, Saturnijs, Iouijsq́; minus calidi putabūtur: quòd ſi calidiores eſſe reſpōdeāt, quia de proximo magis & de cōpactiore luce prodeant, dicam nullo modo eſſe credibile tantū hęc poſſe. Pręterea diſci paruitate vt Saturnus ferè quinquageſies maior frigore torpeat, æſtuante Marte, alioquin ſi tā parū detrahit efficaciæ luminis corporis exiguitas, addit verò tàm multū cū ꝓpinquitate copia lucis, fouebimur magis à Venere quàm ab vlla ſtellarū: præter Solē & Lunā, quādo alma ſupernè nectareū ridēs latè ſplēdet Cytherea: vnde ſola inter omnes facit vmbrā, nec eſt ſtella terræ proximior, quàm iuxta vulgatā terræ opinionē Veneris orbis amplitudine nō excedat, & tamen eam damnant frigiditatis plæriq; Aſtrologorū, ſicut omnes à Ioue & Marte ſuperari plurimū calore nō dubitant: in quo rurſus ad imaginationē corporis ſi ſe reſerūt, erit id factū deinde parum ex ratione, vt cū Iupiter nō multò plus quàm Saturnus diſcū Veneris ſuperet, habita ſcilicet ratione tantæ vaſtitatis, nec multò itē illo terræ ꝓximior, ita tamē definiāt: vt lōgè magis Venere calefaciat Iupiter, lōgè minus Saturnus, imò foueant quidē corpora Venus & Iupiter, Saturnus ea frigiditate mortificet.

CAP. VIII.

OBIECTIO ADVERSVS EA QVAE DICTA SVNT.

SEd eſto, inquiet aliquis, nec cognitę ſint Aſtrologis differētiæ radiorum, nec cognoſci poſſint, pertinet hoc ad aliā quæſtionē. Nunc illud videndū an iſta poſſit in radijs eſſe diuerſitas, vt quæq; omnes ſua natura calidi ſint, & viuicè calidi, pro copia tamē luminis & inopia, ſiue tenuitate vel efficacia, alter alteri collatus frigidus & cōtrarius vitæ dici poſſit, & hic ſiccus, aliâs humidus, ſiue hoc ſua natura, ſiue cōtagio elementaris materiæ faciat. Nā ſi hoc quid ꝓhibeat, quanquā cœlū cauſa ſit vniuerſalis, cū tamē pro continuo motu aliter atq; aliter ſe habeat, pro vario ſiderū habitu, aliter cauſis ipſis inferioribus cooperari, vt non omnis tàm varietas effectuum ab ipſis inferioribus, ſed ipſa quoq; varia vniuerſalis cauſæ diſpoſitione cōtingat: præſertim ſi nō tantū luminis qualitatē, vel quantitate, ſed alijs ſuis dotibus peculiaribusq́; proprietatibus ſtellæ inuicē differūt, quod aduerſus nos quarta ratio prætendebat. Tūc enim videtur fieri poſſe vt per motū atq; calorē ſideribus omnibus quatenus cœleſtia ſunt, cōmunē, cōmunis quoq; illa cœlo debeatur efficientia, ſed ꝑ influxꝰ q particulares aſtrorū naturas cōſequūtur, particularius aliqd fiat ab eo, perq; varias itē eiuſdē ſtellæ, & ad alias ſtellas, & ad cœli loca corporaq́; terrena figurā, poſitū & habitudinē variet nō mediocriter opera cauſarū inferiorū: atq; ita ſtet prima adhuc argumentatio Aſtrologorū effectuū ipſam etiā diuerſitatem referēs ad cœleſtia.

CAP. IX.

SOLVITVR OBIECTIO, ATQVE OSTENDITVR NEQVE ſpecificas, neq; in diuiduales rerum differentias à cœli motu pendere.

OPportuna obiectio, multa reuocās in memoriā, quæ nos illis obijciamꝰ, & ferè ita eſt mala cauſa, quò ſe plus defendit plus prodit. Cōtrà, veritas ſicut ignis, quò plus excutitur, plus clareſcit: ita igitur ſatisfaciemus. Declarabimus primū quæ ſit in influxu cœleſti diuerſitas, vel pro diuerſa natura multipliciū ſiderū, vel pro varia ſideris eiuſdē volubiliq́; mutatione. Dicemusq́; de his qd euidētia, vel ratio naturalis neceſſaria demōſtratione præſcribat. Nā quid errent circa ea aduerſarij, plus exigit operę quàm vt peragatur in trāſcurſu, quare ſequentib. libris tractabitur: hic cū ſatis fuerit explicatū quid poſſit à cōſtellatione differre cōſtellatio, videbimus quantum habeat illa diuerſitas in variandis effectis inferioribus authoritatis. Vnde & quod ipſi volumus confirmabitur, primariam ſubſtantialem fereq; totā eorum diſtinctionem à ſecundarijs eſſe cauſis, & Aſtrologorum fallacia magis detegetur, profitentium de cœleſtibus cauſis prædictionem huiuſmodi diſtinctionis.

Diximus cœlū agere in nos motu & luce: Motu creditur tria facere, mouerę, calefacere, & lumen afferre. Tertiū hoc poſtea tractandū eſt, cū de luce tractabitur. Sed & quod aiunt ipſum motu calefacere, difficilis quæſtio eſt, & ſeorſum in libris philoſophiæ diſcutienda: nā ad rē Aſtrologicā parū attinet. Sanè quomodo moueat, ſuperiùs explicauimus, dū ſcilicet motus omnes à primo motu depēdent, ſicut à motu cordis animalis motus. Videamus igitur quantū ſpectat ad motum, an aliæ aliter ſtellæ moueant, & an eædē alias aliter, tum de luce videbimus. Differunt motus ſiderū triplici

ratione: Primũ quòd alia velociùs mouẽtur, alia tardiùs. Secũdò quòd hæc pluribus, illa motibus paucioribus. Tertiò pro ſitu regionis in qua mouẽtur, quòd hęc illis ſublimiores obtinent ſedes, & ampliora ſpacia peragunt. Ariſtot. multitudinẽ motuum & paucitatẽ pertinere nõ putat ad effectarũ ſiue motarũ rerũ diuerſitatẽ, ſed ꝓ dignitate mouentiũ fieri, vt quod nobilior paucis, ignobilior non niſi multis motibus aſſequatur. De velocitate tarditateq́; eorũ nihil ſatis exploratũ. Nã Aurelius Macrob. imitatus antiqores, affirmat pari paſſu ꝓcedere omnes Planetas, cui ſentẽtiæ ſuffragabitur Auenazra, collocãs in eadẽ ſphæra Solẽ, Venerẽ & Mercuriũ epicyclorũ ſedib⁹ ſeparatos, q verò faciũt illos inæquales, inter ſe digladiãtur. Nã Alpetragi⁹ q videntur velociores, eos aſtruit eſſe tardiores: Cõtrà alij reſtitutionis tẽpus obſeruãt. Quod omnino fallat neceſſe eſt, niſi qs proportionẽ morarũ ſpaciorũq́; penſiculatiùs examinauerit. Verùm vtcunq; ſe res habeat, ſiquidẽ motu calefacit, velociore motu magis calefaciẽt. Quod autẽ ad iſtã quã dicebamus principalitatẽ motuũ attinet, nullã poteſt hoc facere varietatẽ, quãdo motus inferiores à cœli motu depẽdent. Quaten⁹ ille primus & circularis motus ita vt nihil referat ſegnior aut cõcitatior. Nõ moueretur lapis deorſum, aut ſurſum ignis quieſcẽte cœlo, ſed nõ ocyùs an deſcendit ille aut hic aſcendit, qa cœlũ rapidiùs reuoluatur: tantũ habet inde vt moueatur, ſicut à natura vniuerſali vegetãre quemlibet motũ. Speciẽ motus à ſua ſubſtãtia, temiſſionẽ, & intẽtionẽ à mouẽte, ab impetu, à figura, à ſimilibus alijs cõditionibus habet. Proinde nõ aliter nos mouebit Saturnus, qa tardiùs ipſe mouetur ꝗ̃ Mars q rapidior exiſtimatur. Nã quod dicũt Aſtrologi ſeriùs dare ſegniores planetas quæ largiuntur, poſtea cõfutabitur. Nũc dari nihil aliud ab eis ꝑ motũ ſuum defendimus, quàm vt ipſi quoq; moueamur, quod certè non aliter fit ab eis, ſiue tardiùs ipſi, ſiue velociùs circumagantur. Porro de eodẽ Planeta non eſt quòd ambigamus, diuerſis nos ab illo moueri modis, qa aliter aliâs ipſe moueatur, quãdo firmũ philoſophorũ dogma eſt, eſſe motus cœleſtes ſibi ſimiles ſemper, ſibiq́; pares, nec ſupprimere curſum ſidera, aut vertere, licet hoc ita videatur nobis, id quod ad eccẽtricos, vel ad diuerſos motus cõtra ſe nitẽtes, vel ad alia id genus refertur à mathematicis. Tantũ iſta poſſet eſſe diuerſitas, vt ꝑ epicyclorũ ima delati feliciùs nos efficerent, vtpote propinquiores: quod Aſtrologorũ tamen decretis potius diſſonat quàm cõſentiat, vt in ſequentibus latiùs explicabitur.

De dignitate graduq́; motorũ, ſiue corporũ quæ mouentur, quæſtio eſt idem omnes faciant pariter in his rebus quæ fiunt, an alius motor aliud. Sunt enim qui putent totũ quod fit, à proxima fieri cauſa, nec aliud agere ſuperiora, quàm vt ipſam proximã cauſam moueant ad agendum, tot interpoſitis à natura medijs cauſis, nõ vt aliud alia faciat, ſed vt ordine ſuo res efficiatur, cũ nec fieri effectus niſi à cognata cauſa poſſit, & illa inefficacior pro materiæ vinculis, quibus inferiora ſtrictiùs obligantur, quàm vt nõ mota moueat: quæ cũ rurſus ſtatim à nobiliſſimis & ſupremis cauſis moueri nõ poſſit, intercedere tot oportuit medias, quot in ordine cauſarũ dignitatũ gradus intercedebãt. Quare credũt hi à totidẽ fieri cauſis, nõ quòd operis partẽ aliam ſibi alia vendicet cũ eſſentiali inuicem nexu colligantur, ſed quoniã vt idem agant, alia neceſſariò de triplici ſerie mouetur ab alia. Sunt contrà qui velint non idẽ facere, in his quę fiũt, ſuperiorẽ cauſam & inferiorẽ; ſed pro gradibus perfectionũ quas ſubſtantia cõtinet operis, illàm à cauſis quoq; dependere gradatim inter ſe ordinis profectione diſtantibus: propterea rationem in opere communiorem ad cauſam pertinere magis communem, hoc eſt, in efficiendo, ſicut præſtantiorem, ita magis vniuerſalem: atq; ita quæ fiunt habere quòd ſunt à Deo, quòd ſint ſubſtantiæ, à cauſa quę deinceps: rurſus quòd ſunt corpora ab ea quæ conſequitur, donec ad propriam deueniatur rei ſpeciẽ & naturam, quæ ad ipſam quoq; propriam & proximam cauſam referatur: vtrumuis autem ſentiamus, patet, nedum indiuiduas, ſed nec ſpecificas rerum differẽtias à cœleſtibus eſſe, quatenus iſtam motus efficientiam conſideramus.

CAP. X.

STELLAS ALIAS À SOLE ET LVNA AVT nihil, aut certè parum in nos agere.

DIximus de motu, reliquũ eſt de lumine. Sed aduertere priùs oportet differẽtias quaſdam inter actionem ſtellarũ in nos per motum ab ea quæ fit per lumen: illius virtus à mouẽte magis anima quàm à moto corpore, huius ab ipſo corpore Planetæ: Ille ſphærarũ potiùs quàm aſtrorum, hæc aſtrorũ

creditur potius quàm ſphærarũ: in illa dependent à ſuperioribus inferiora, cùm nulli ſit dubiũ, motu primi orbis ſubditos Planetas, & cum reliquis Solem circumagi: De lumine contrà putatur, conſentientibus ferè philoſophis, non modò Lunam, ſed reliquas quoq; ſtellas à Sole illuminari. Plus item mouent nos quæ ſunt altiora, quando in illorum virtute cætera mouentur: Sed luminis in nos, ſi alia paria ſint, de loco propinquiore potentior eſt influentia. Sed nec liquet, vt declarabimus, agãt'ne in nos lumina corporum ſuperiorum, an Lunæ tantùm & Solis, cætera hucuſq; cum efficacia non pertingant, ob lucentium corporum vel paruitatem, vel diſtantiam. De motu dubium non eſt, in quo (vt diximus) ſuperiora potiora ſunt.

Ex quibus omnibus colligi poteſt quod à philoſophis dicitur, ordine quodã eſſentiali, ſeriem quaſiq; cathenam cauſarum inuicem necti pendereq; deorſum, ad hanc maximè motus efficientiã pertinere, quando hoc agmen ordoq; cauſarum & in mouentibus magis animis intelligitur quàm in corporibus, & proprium eius eſt vt à primis ſecunda dependeant, & ſuperior cauſa plus habeat viriũ & poteſtatis quàm quælibet inferiorum, nè dum ceſſet ſuperior & inferior agat. Non tamen negamus habere calorem Solis ad ſeminalis calores rationem cauſæ in eſſentiali ordine ſuperioris, ſed non vltrà protenditur iſte ordo. Quare non eſt hîc illa ducta à primo ad infimum per intermedios gradus cõſpicatio cauſarum, de qua loquuntur, ſed in mouentium, quatenus ſunt mouentia, ſerie, completiùs inuenitur.

Eſt tamen vtrobiq; quaternarium ferè obſeruare progreſſum, in motu primũ obtinet locum ſphæra illa vel vniuerſum quod diurna agitatione reuoluitur, vnde cæteris quoq; motus iſte communicatur: Sequitur chorus Planetarum ſuper polos ſigniferi currẽs in aduerſum, nec in eo ſunt plures gradus diſtinguendi, quoniam inuicem nec mouentur, nec mouent. Quare quaſi mobile vnum ſicut à primo mobili rapitur, ita mouet ſuo quoq; motu (qui diuerſitatis dicitur à Platone) Mouet æthera inquam aëremq; ſupremum. Vnde quarto quoq; gradu motus ad nos, & inferiora corpora prouenit dum vegetantur inde rerum naturalium particulares omnes motus. In lumine quod cùm dico calorem à lumine profluentem, ſemper intelligo, fons totius influxus oculus mundi Sol eſt, hic illuminat Lunam, Luna afficit aërem, aër omnia corpora quæ ſub aëre, & in aëre viuunt. Sed iſta diuerſitas, quòd à mobili primo mouemur per Planetas, à Sole aliter quàm per Lunam illuminamur. Quæ nos omnia ob id potiſſimùm recenſemus, vt priuſquàm ſermo de differentia ſideralium fluxuum habeatur, ſciamus non conſtare, pertingant ne qualeſcunq; ſint illi ſuperiores influxus ad noſtram regionem, ſed quod de minutioribus quibuſdam ſtellis creditur ab Aſtrologis, credi poſſit de omnibus, etiam Planetis, præter Solem & Lunam.

Cui quoniam opinioni obſtare poterat id in primis, quòd cœleſtia corpora cauſæ ſint eſſentiales inferiorum rerum, in quo ordine nulla ceſſare poſſit, volui declarare hunc ordinem non ad corpora illuminantia, ſed ad mouentes virtutes potius pertinere: Nam fruſtrà condita à Deo ſidera, quorum non perſentiantur afflatus, Aſtrologi dicere non poſſunt, ne illa ſint fruſtrà, de quibus hoc ipſum vltrò confitentur, alioquin forſitan nec candelabrum, hoc ſublime tot luminibus radians factum, ob id primò putant, vt nocturnis noſtris oculis lucem afferens, *Luſtret lucifugis habitata cubilia talpis*. Sed cur inquies tot ſidera, ſi nobis Sol vnus Lunaq; ſufficiunt? Hoc cœleſti naturæ conueniebat, hoc rerum ordo, hoc vniuerſi totius perfectio poſtulabat, nec ſi non omnia nos illuminant, ſequitur vt non alius inde nobis & vſus & commoditas eſſe poſſit. Auerodam ſic argumentatur: Agunt in nos Sol & Luna, igitur cætera, cùm ſint omnia eiuſdem naturæ. Placet ſpecies argumentationis, & Ariſtotelem ſapit, qui ſic quoq; argumentatur: Luna non mouetur proprio motu, ſed cum ſphæra quod eius maculæ declarant, idem ergo de cæteris iudicãdum, cùm ſit vna natura omnium cœleſtium.

Quare nos iiſdem veſtigijs inſiſtẽtes ita colligemus: Sol calefacit, igitur Luna, quia ſunt omnes eadem natura. Et rectè nos quidem colligemus, quoniam hoc tantùm ratio probat, eſſe eaſdem omnium conditiones, quatenus abſolutè ad ſe conſiderantur, ſed cùm ad alias comparas, quoniam non eodem modo comparantur, ratio vacillat, quoniam ſi eadem quidem ſua natura facturus eſt Sol, quæ Saturnus, non ſequitur, vt vterq; erga nos idem faciat, quia alter vt propinquus, alter vt remotus nobis comparatur. Sic qui dicerent agere in nos tantùm Solem & Lunam, habent quas

afferant

afferant rationes ſuæ ſuſpicionis, licet in omnibus ſit cœleſtibus eadem natura. Nam luminis efficacem in nos actionem tres præcipuè faciunt lucentis corporis cōditiones, magnitudo, denſitas & propinquitas: hæc in Sole concurrunt omnia præcellenter. Nam & proximus nobis, præſertim ſi ſupra Lunam collocatur quod veteres & poſt Ptolemæum, Ieber, Theonq́; contendunt & corpore ita vaſto, vt maximam ſtellarum plus ſeſquialtera propoſitione ſuperet, tum denſiſſima luce cōſpicitur, omniū fulgentiſſimus. Luna adeò noſtris regionibus eſt finitima, vt non poſſit, non afficere quæ etiam contingit, inde lux eius efficax neceſſariò, quæ non alia ferè quàm ſolaris. Has non ita conditiones in alijs reperias, vt quod de Luna Soleq́; cōceſſeris, nequeas de reliquis non concedere.

Sed obſtabit forſitan in octauæ ſphæræ luminibus etiā maximis, ipſa diſtantia, obſtabit eadem in Saturno Iouéq́; ſideribus, quæ ſunt terræ propinquiora, ita etiam illis minora ſunt. Traduntur enim maximæ hærentes ſtellæ terræ molem centies ſeptiesq́; cōtinere, at Iupiter nonageſies quinquies, Saturnus nonageſies tantū & ſemel. Quæ non ſunt dicta tamen ſcrupuloſiſſimè, & ſi ſequimur experientiam, videmus hærentiū illarum, quanquam adeò vaſtæ magnitudinis, radios nocte non perſentiri, etiam ſi cū illis ſupra finitorem Saturnus & Iupiter nos irradient. Mars longè magis corpore decreſcit quàm ſitu propinquat. nam proportionem habet ad terram ſeſquialtera paulo maiorem, vt vnus Sol centum ferè Martes includat. Eſt enim Sol terra maior centies ſexageſies ſexies. Proinde cur abſurdiſſima dixerit, qui ſenſu teſtāte, vires Solis in corpora faſſus credat fieri poſſe, vt vires ad hæc Martij ſideris non pertingant, tanto illo minoris & remotioris item à terra. Credat idem de ſtella Veneris remotiore forſitan etiam à nobis quàm ſit Sol, certè longè minore quàm ſit ipſa etiā terra, cuius nec pars vigeſima eſſe putatur. Nam Mercurius Luna minor, ſicut à nobis quoq; diſtantior. Quare quid mirum; quòd hîc quoq; tam parùm ſentiatur, quàm rarò quoq; cōſpicitur, cui tamen Aſtrologi tribuere plurimum ſolent.

Sed & ita putantibus aſtipulari videtur Ariſtoteles, qui quidem cùm de motu agit, omnium meminit, vt in lib. de cœlo, & ſupremi maximè motus, vt in poſtremo phyſicæ auſcultationis, quoniam ſcilicet mouentur ab his motibus omnia corpora. Cùm verò de calore illo viuifico fouente rerum generationes perficienteq́; loquitur, aut tantùm Solis, vt cùm à Sole & homine generari hominem dixit, aut Solis & Lunæ, vt in libris de animalium generatione, facit mentionem. Vt ſi quis hanc Ariſtotelis opinionem fuiſſe contendat, nullis poſſit eius philoſophiæ dictis refutari. Nos non tàm illud, quàm hoc aſſeueramus, quicquid deorſum peruenit à ſideribus alijs, id pertenue, perexiguum eſſe, vt ſi fortè ſiderum luminibus nocturnis aër nonnihil miteſcat, quò fiat generationi accommodatior: Quanquam ſi quis generationem omnem vni Soli referat acceptam, poſſit ita decernere, vt quod lumine ſuo per diem Sol operatur, operetur & nocte par id lumen ad Lunam, quaſi ſpeculum repercuſſum, vnde reflectatur ad terram, natura vices has ſapientiſſimè diſponente, quoniam ferre iugiter Solis radios imbecillitas terrena non poſſit: Quare nocte per Lunam illos excipiat fractiores imbecilliores, proptereaq́; ſuæ infirmitati magis accommodato, vt nec planè deferantur luce vegetali, nec ſub illius iterum plenitudinem quaſi fatiſcāt. Quo pacto etiam ſalutarius ad nos primo vere Sol redit, poſtquàm rota hyeme procul fuit, quàm ſi prope nos ſemper aſſiduus habitaſſet, quin adeò premitur bono cœli, ſi nimium ſit, noſtra fragilitas, vt nec Luna ipſa ſe tota, ſolares ſemper radios nobis refundat: ſed nunc parciùs, nunc vberiùs pro ſuis ad Solem ſchematiſmis, quos ad eā vtilitatem diuina cura ſic ordinauit, quando nec propria luce ob eam cauſam proximum nobis ſidus impleuit.

Si igitur totā naturam circumſpicias, nullū videbis ab ea indicium dari, foueri à ſe res inferiores alio calore quàm Solis. quòd ſicut pertinaciter non defendimus, & in conſortiū huius officij ſtellas, multis hoc philoſophis opinantibus, admittere nō recuſamus: ita coarguimus Aſtrologos putantes in aliqua genitura (ſi pertinent ad ſtellas hominum genituræ) principatum interdum deberi Planetis alijs, poſthabito Sole vel Luna, ſiue diurna, ſiue nocturna fuerit genitura: ſicut ipſum quoq; Solem opprimi radijs aliorum, & malè affici poſſe putant, vt quaſi vnus è numero in ordinem planè redigatur. Verùm de his poſtea. Nunc tantùm admonemus magis ab euidentia ſenſuum redargui qui plurimū poſſe ſtellas alias à Sole credunt in permutandis infe-

rioribus, quàm qui ferè nihil, poſſe contendunt totam hanc ſicut illuſtrationem eas ita vegetationem inferioris mundi Phœbeæ lampadi tribuentes, vnde nobis per noctem lucerna quoq; lunaris accenditur.

CAP. XI.

QVO PACTO STELLAE EADEM ALIAS ALIter in nos agere poßint.

VErùm demus Aſtrologis, & nobis quoq; nõ id magnopere pernegantibus, defluere à ſtellis omnibus aliquid in nos, reſtat examinandum, quod illorũ obiectio poſtulabat: an idem eadem ſemper, an idem quoq; diuerſæ largiãtur, vt ſi non idem, videamus an ex illa diuerſitate varientur quoq; inferiores effectus. Proprias eſſe vires vnicuiq; ſtellæ, præter motum & lumẽ in quarta ratione, probãt ex cœli nobilitate viribusq; corporum quorundã, quæ à cœlo eſſe putantur, has itaq; ibi diſſoluemus. Hi tantũ pro ratione ipſam ſtellarũ afferunt diuerſitatẽ, vt cùm ſtella differat à ſtella, ſintq; omnibus lux motusq; communes, habeant neceſſario præter hæc propria quædã quibus inuicem differant. Sed Paulus dixit ſtella differt à ſtella claritate, quid igitur ſi quemadmodũ, cùm ſit omnibus circularis motus cõmunis, ita differunt motu, vt hæc velociùs, illa tardiùs moueantur. Quanquam nec hoc ipſum cõcedatur ab omnibus pariter ſit de luce, vt ſcilicet luci conueniant, lucis cõditionibus differant, dũ compactior, copioſior, contrà, rarior vel tenuior lux vnius ſideris ſit quàm alterius: Erit enim qui credat plus à ſphæra etiam ſua, ſtellam, quàm à ſtella ſtellam eſſe diuerſam, nec aliter tamen illa differunt, quàm raritate denſitateq;. Quòd ſi recipiatur, conſequenter putabitur, non aliter eorum actionẽ in nos variari, quàm vt quæ denſiora, maiora, propinquiora, plus ea lucis, plus caloris effundãt: minus quæ rariora, minora, remotiora: Deniq; idem eſſe ſpiramen ab omnibus calidæ lucis lucidiq; caloris, vnde ſalus, vita, fomentumq; corporibus, tantumq; differre, quòd ab alijs tenuius, ab alijs exuberantius, ab his cominus, & ab illis eminus inſpiratur. Cæterùm de eadem ſtella quid decernemus pro ſui motus perpetua volubilitate.

Porrò ſententia peripatheticorũ eſt, ſtellas nõ mutare qualitatem, ſed locũ, præter Lunam, quæ lumine fulgens mutuatitio pro ſuis ad ſolem cõuerſionibus plus minus identidẽ illuminatur. Quare pro verſura quã fecerit à Sole, lumen nobis vberiùs partiusq; refundet, & cũ lumine ſuo calorẽ: ſic deſtituit ferè nos in nouilunio parte qua nos reſpicit deſtituta lucibus, fouet amplius & calefacit in plenilunio, ſicut adoleſcẽs magis, minus decreſcens. Quæ varietas in ſideribus eſſe non poteſt luce ſtabili propriaq; fulgentibus: propterea mutationũ ferè omnium, quæ frequentiùs accidũt corporibus, ſi qua cœlitùs cauſa, ſolet eſſe de Luna, quia mutabilis ipſa, non modò ſitu, ſed qualitate proximè nos cõtingit. Alijs Planetis ſola per motum locorum mutatio fit, vnde varietas influendi non alia, quàm vt intentiùs remiſſiusq; nos afficiant, quatenus huc illuc migrantes fiunt nobis propinquiores, & remotiores.

Duplex autẽ illis motus, vniuerſalis & proprius: Vehit ad nos illas quotidie motus vniuerſalis ſupra terram extolliẽs, eripitq; quotidie, ducẽs ſub occaſum. Vnde primũ diuerſitas agendi, quòd de faſtigio fortiſſimos radios eiaculantur, quia rectiores cadunt ad perpendiculũ. Quare quãtò magis culmini proximant, tantò potentiùs nos afficiũt, quantò magis inde deſcendũt, imbecilliùs. ſub terrã merſi, poſſint in nos aliquid nec ne, diſcutiendũ. Nam cùm propè finitorẽ nondum planè nobis eripiantur, poſſunt aliquid certè, licet perexiguum, radijs adhuc ad nos ex obliquo peruenientibus. Cæterùm cũ terræ latebris penitùs latent, & à nobis longiùs auferuntur, ſi nihil poſſe credidero, ſenſus ſuffragabitur, ratione nõ repugnant: ſiquidẽ credi qui poteſt aliter? Si verum, quod hactenus defendebamus, nihil ad nos à cœlo niſi luce vehente peruenire, quod Auicẽna quoq; dixit in libris metheorologicis, lumen vocans vehiculũ virtutum omniũ cœleſtium, & Albertus in libro de ſomno vigiliaq; cõfirmauit, Quocirca ſicut lumen ad nos tunc nõ pertingit, ita nec vlla virtus vtriq; pertinget. Solum ſolẽ adeſſe nobis & nocte dicemus, eam ob cauſam, quòd ſororem vicariam faciens, per impreſſum illi ſplendorem, nobis affulget. Niſi forſitan illud quoq; dici poſſit, cùm ſit aër iſte ſuperior inferiori continuus, de Solis ibi præſentia non nihil iſtum quoq; aërem ſic foueri, vt futurus frigidior ſit, ſi nullus omnino Sol, nullã aëris partẽ illuminet. Sed hoc ipſum, ſi quicquã eſt, quàm ſit ferè nihil, oculi tactusq; renũciabũt. Aſtrologi, ſi quas ſibi ſomniauêre virtutes, quibus tota terræ moles nihil obſtat, ſaltem nec

tem nec

tem nec in ſomno ſic delirent, vt non concedant, has virtutes imprimi nobis puriùs & efficaciùs, cùm per aërem tantùm ambientem in nos effunduntur, quàm cũ brutæ terræ denſiſſima craſſitudo tota illis eſt perforãda. Quod quãdo non cõcedunt, quis eos defenderet ab inſania? Putant enim ſiderũ vires duodecimo loco q ſupra finitorẽ proximus orienti ſeſe tollẽs, vna tantũ manſione diſtat à ſummo, torpidas, & ceſſatrices, & imbecillas, eaſdẽ in imo terræ vigoris & efficaciæ plurimũ habere. Sed eorũ errores oſtendemus poſtea, nunc tantùm quid decerni debeat, ex ratione tractamus.

Diximus de motu vniuerſali. Motu proprio Planetæ nũc ad auſtrũ feruntur, nũc ad aquilonẽ: quod & facere ſtellæ creduntur hærentes, Iuniorũ ſententia, facit idem Sol, nõ quòd ab occupata ſemel orbita deflectat, ſed quòd illa obliqua nũc proximum eũ nobis, nũc remotiorem reddit, proximum in aquilone, remotũ in meridie. Vnde alia naſcitur varietas influendi, ſiquidem maior efficacia radijs inclinantibus ad nos, minor ſecedentibus verſus auſtrũ. Præter hæc aut ſimilia his, quæcũq; cogitatur in actione ſtellarum diuerſitas, vana prorſus & irrationabilis, qualis apud Aſtrologos, quòd eandẽ ſtellam pro locis duodecim, pro ſignis quæ prætercurrit, pro ſtellis vel hærentibus vel errantibus, quib. certa ratione copulatur internallis, quos aſpectus vocant, affici aliter atq; aliter putãt, & diuerſiſſimas ad influendum vires adipiſci: Contra quẽ errorem totus ſe liber ſextus accinget, hîc tantum per initia capitis huius authoritatẽ illis peripatheticorum obijciemus, negantium in ſtellis mutationẽ aliam quàm ſitus, præterquàm in Luna: nam ſi mutationem duntaxat corruptricem & nocẽtem excludunt, non oportuit Lunam excludi, quando nec ipſa ſic mutatur à Sole, quanquã nec à noxijs, vt videbimus, Aſtrologi mutationibus ſidera liberant, labefactantibus & ſi non ſubſtantiam, vires tamen eorum & facultates: ſed hæc poſtea.

Illud ambigat quis de Luna recipiat ne Planetarũ aliorũ radios, ſicut Solis: apparet enim probabile, ꝓpterea quòd ſua natura ſuſcepraculũ potiùs incidentis lucis, quàm lucida, ſed & omniũ infima videatur ad hoc munus potiſſimũ eſſe parata. Verùm nec maiorũ authoritas, nec ipſe ſenſus accedit, ſiquidẽ, coëunte Luna cũ Sole, ſi tũc Iouis aut Martis radijs opponatur, vnde reddere nobis illorũ lumen pleniùs debet, nihil tamẽ habere radiorũ & lucis agnoſcitur. Tetigimus hãc quæſtionẽ, quoniã ſi de cæteris quoq; lumen hauriret, fierẽt erga nos Planetæ efficaciores, hac etiã ratione quòd Lunæ copularẽtur, trãſmiſſa per eã ad nos virtute, quæ per ſe minus forſitan huc attingeret. Verũ ſi fieret hoc, fieret aliter omnino quàm Aſtrologi putãt: putãt enim eius maximè ſideris ad nos radios Lunã traijcere, cum quo ſimul inuenitur. Ego verò quantò longiùs à ſidere Luna digreditur, tãtò plus luminis ſideris eius cõmunicari nobis per eã nõ dubito: tãtò minus quantò minus diſtãt, minimũ aut certè nihil, cũ nihil diſtãt: Moueor euidẽti experiẽtia, quòd iũcta Soli, nec Solis radios ad nos tranſmittit, mole corporis eius maximè negociũ faceſcente, quãto minus igitur radios aliorũ, & ſolaribus lõgè tenuiores, & remotiores à Luna. Vide quantũ fallãtur q fortunatã diẽ, & geniturã credũt qua Luna cũ beneficis ſtellis cõgrediatur, infortunatã qua cũ malis, cũ nõ aliud ſit illis congredi Lunã, quàm illorũ influxus per denſitudinẽ Lunæ nobis intercipi. Forſitan autẽ & illud habet rationẽ, vt in permutãdis inferioribus habeat non nihil prærogatiuæ Planeta matutinis, ꝓpterea ꝙ exoriẽs ante Solẽ, ſibi vẽdicet aërẽ priꝰ quàm à Sole totus occupetur. Sed hoc ſi qd eſt, haud magnũ habere momẽtũ poteſt.

Reſtat examinandum, an ex mixtura radiorum noua vis coaleſcat affectrix operis noui, quod ſinguli ſeorſum radij non efficerent. Plotinus negat hanc radijs accidere poſſe tẽperaturam, vt eorũ coalitu noua virtus ſiue forma noua diſſultet: puto quoniam radij nõ corpora ſicut liquores, nec affixæ corporibus qualitates, quarum more nec in corporibus ſuſcipiũtur, vt ſcilicet vel inficiãtur inde, vel ex habitu ſuo quoquomodo permutẽtur. Quocirca veriſimile fit iſti philoſopho, nõ vſu venire radijs quod plurimis qualitatibus, vt ex aliqua cõcretione ſine mixtura in aliã formam, ex omnibus coaleſcentẽ aliquando cõmutentur: præſertim cũ hoc non ſine interitu cõfluentiũ, ad idem ſimpliciũ particulariumq; qualitatum, ſoleat euenire, quem in radijs nõ facilè quis cogitabit. Quòd ſi demus Aſtrologis radios commiſceri vel calores à radijs profluentes, illud aſſeueramus radios omnes miſceri ſemper, non autẽ quaſi eſſe aſymbolos, qui alijs per eos, quos nunc vocant aſpectus, minimè fœderentur. Quare mixtura præſentis horæ, momenti, anni, menſis, diei non variat ab alterius tẽporis radioſa mixtione, præterquàm his de cauſis, quibus variari ſiderũ actiones expoſuimus,

vt ſit aliud ſcilicet noctis, aliud diei temperamentũ: aliud recedentibus aſtris ad meridiem, aliud inclinãtibus ad aquilonẽ, vnde ſola caloris exoritur intẽtio atq; remiſſio.

CAP. XII.

QVAE EFFECTVVM VARIETAS IN COELVM redigi poſſit & quæ non.

Cogitemus omnium radiorũ mixtionem in aëre, in ea eſt aliquid quaſi dixeris ſubſtantiale, aliquid quaſi accidentale: ſubſtantiale eſt eſſe vnum lumen ſiue vnum calorem ex omnibus cœli luminibus vel congregatũ, vel reſultantem, & hoc quidem perpetuum & immutabile eſt. Sed quòd hîc quidem radius in eo nunc ſit intentior, alius ſit remiſſior accidentale eſt, mutaturq; ſubinde, pro cœleſtium corporum iugi mutatione. Ratio diſtinctionis iſtius noſtræ facilè patet: Etenim in cœlo, quod ſcimus huius caloris eſſe principium, aliquod ſubſtantiale dici poteſt, ſicut ſubſtantialia dicimus eſſe quæ ſubſtantiam rei conſequuntur inſeparabiliter: talia ſunt immarceſſibile corpus, & primum omnium corporum circularis figura, motus in orbem, & cum ſuo calore lumen omnia vegetans: & ſiquidem proprias habent ſidera poteſtates, ſunt illæ etiam vires ſiderum ſubſtantiales. Et aliquid rurſus in cœlo & ſtellis ſicut variabile, ita accidentale, vt in omnibus aſtris ſola mutatio ſitu, atq; in Luna viciſſitudo lucis. Quòd igitur in mixtura eſt radiorũ ſubſtantialia cœli conſequens, dicimus ſubſtantiale, quod accidentalia, accidentale, vt complecti quidem Saturniam poteſtatem & iouiam & Solarem cæteraſq; ſimiliter, ſubſtantialiter ſit in ea: ſed has habere intentiores, vel remiſſiores illas, pro radiorum varietate, accidentaliter dicitur.

Adiutus igitur Sol iſta virtute ſuperiori, quę non eſt virtus vtiq; mutabilis, alioquin ſemper non adeſſet agentibus omnia cauſis, vt adeſſe conſpicitur, adiutus inquam ab ea, generat hominem, quatenus homo eſt, & hunc hominem, quatenus hoc ſemine & ex hac materia generat. Quare ad hanc effectus ſubſtantialem conditionem ſiue naturam, ſiue caracterem indiuiduum ſpectes, indifferens quælibet conſtellatio eſt: quod verò ex conſtellationis diuerſitate, hoc eſt, vario ſiderum ſtatu habitudineq; ad terram plus minúſve caloris in aërem effunditur, & pro alia radiorũ mixtura noua calidæ lucis proportio menſuraq; diſſultat, hoc eſt, quod accidentale in cœleſtibus accidentalem quoq; in effectis rebus facit diuerſitatem. Vt ſi quis dicat in plenilunio fieri meliorem conceptum, & creſcente Luna plus augeſcere fœtum, & ſub temperato cœli ſtatu meliùs affici ſemiplena, proptereaq; meliorẽ quoq; ſobolem procreari hoc genus. Illa diuerſitas quæ de cœleſtium varia poſitione in ſubſtantijs generandis eſſe poteſt, quam accidentalem dicimus & aduentitiam, quoniam vt declarauimus, ipſa propria ſubſtantialiſq; nota concepti fœtus, de ſuo principio proximo ſubſtantialiq; materia ſua dependet, tum ad accidentales quoq; proprietates plus accidentia ſeminis & materiæ faciunt, vtpote cognatiora, proximiora intimioraq;, quàm extrinſeca diſpoſitio aëris ambientis, id quod experientia quotidie manifeſtat: ita vt ſi quis pro parentum ſeminibus filius non effingatur, & inde ducat ſuam ſimilitudinẽ, monſtris enumerandum dicat Ariſtot.

Proinde nihil nobis obſtiterit, vniuerſales tantùm cauſas ſidera facientibus, & effectus diſtinctionem quærentibus, à cauſa ſecundaria, quod varia ſiderum diſpoſitio pro mutationibus aëris, corporum vel genitorum, iam vel generandorum variare diſpoſitionem aliquo modo poſſit, quando, vt diximus, hæc accedens extrinſecùs, & generalis valde mutatio eſt. Ea verò quæ pertinent ad ſubſtantiam, quòd qualitates intimas magis & propius à proprijs indubiè trahit originem, proptereaque de cœlo prouideri nullo modo poteſt. Et hoc quidem verum in corporis rebus quæ perfecta ſubſtantia ſunt, quibus omnibus adſunt efficientes proximę cauſæ, vel quod illis proportione reſpondet, vt in his quæ generãtur ex putrefactione & mixtis inanimatis, de quibus in quartæ rationis ſolutione dicemus. Sed enim aëris mutationes ad calorem & frigus, humoremq; & ſiccitatem nulla media cauſa facere cœlũ poteſt, quas ideò tamen vniuerſaliter facit, quoniam ex ſe tantùm ſalubriter calefaciens facit: cætera ex accidenti pro conditione materiæ, ſicut vno eodemq; calore dureſcit limus & cæra liqueſcit, & ſub eodem Sole lintea dum lauantur albeſcunt, & lauantis interim facies denigratur.

Cæterùm quoniam hæc accidentalis mutatio eſt, plurimũ in ea poteſt id quod in

cœleſti

cœleſti conſtellatione accidentale vocauimus, hoc eſt ſiderum poſitus & habitudo, vnde vis radiorum intenditur atq; remittitur, propterea plus minus in aërem calor inualeſcit, ſcilicet ob hoc ipſum pro vario Solis flexu variant quatuor anni tempora & oriens atque occidens, aſcendens atque deſcendens eaſdem ferè facit in die quatuor mutationes. Sunt autem inter has primas corporum qualitates, & inanimata mixta, medium quaſi locum ſortitæ meteorologicæ impreſſiones, quarum etiam efficiens cauſa cœlum, inferiora materia ſunt: vnde plus earum diuerſitas quàm corporũ perfectorum cœleſti diſpoſitione dependet. Sicut vere & autumno ferè fiunt tonitrua, æſtate grandines, hyeme niues & pluuiæ, minùs autem quàm abſolutè ipſæ quatuor qualitates, quandoquidem has facit radius in materiam lapſus ſua virtute, illæ mouẽtur quidem radio, ſed de materia inferiore concreſcunt. Quapropter pro illius plurimum conditione variantur, vt in tractatu tertiæ rationis latiùs explicabimus. At perfectæ ſubſtantiæ, quæ non ſolùm materiam, ſed & propriam habent efficientem cauſam, quicquid (vt ſæpè idem repetatur) ſubſtantiale propriumq; ſortiuntur, à proprijs habent cauſis, cœlo, per immobilem ſuum influxum, vt vniuerſali cauſa cooperante, permutabilem verò nonnihil extrinſecam aliquam generalemq; valde mutationem faciente, de qua tamen Aſtrologi dicere nihil etiam poſſunt: quippe quæ nec à cauſis cœleſtibus quas finxerunt, nec ab hora natali, ſed ab alijs principijs pendeat, vt poſtea declarabimus: nam nunc quidem id tantùm inueſtigamus, quid efficiat cœlum, quid non efficiat.

Hæc igitur intelligens quæ diſſeruimus Aurelius Auguſt. non vſquequaq;, dixit, abſurdè putari poſſe, ad ſolas corporum differentias afflatus quoſdam valere ſidereos. Non aſſeruit ita eſſe, non accuſauit aliter ſentientes, ſed eleuauit culpam ſic opinantium, eam non tam abſurdam opinionem, quàm non vſquequaq; abſurdam eſſe pronuncians id, quod tamen de quibus etiam corporum differentijs eſſet intelligendum explicaturus adiunxit: ſicut in ſolaribus acceſſibus & deceſſibus videmus ipſius anni tempora variari, & lunaribus incrementis atq; decrementis augeri & minui quædam genera rerum, ſicut echinos & conchas, & mirabiles æſtus Oceani. Hæc illius verba, in quibus nihil vides annumeratum, quod ad perfectæ alicuius ſubſtantiæ faciat generationem, quarum diuerſitates quanquam maximè corporales ad ſtellas referri non debere, ſed proximas cauſas, ſtatim admoniturus adiecit: Quid tamen ad corpus quàm corporis ſexus? & tamen ſub eadem poſitione ſiderum, diuerſi ſexus gemini concipi potuerunt. Hæc ibi paulò antè ſuprà confirmans eandem ſententiam, probauerat Hippocratem ex proprijs & ſecundarijs cauſis rationem reddentem, quòd duo fratres ſimul ægrotarent, ſimulq; conualeſcerent. Poſſidonium verò non probauerat, ad conſtellationis parilitatem id referentem: acceptabilior, inquit, multò coniectura medicinalis, quoniam parentes, vt erant corpore affecti dum concumberent, ita primordia conceptorum affici potuerunt, vt conſecutis ex materno corpore prioribus incrementis, paris valetudinis naſcerentur: deinde in vna domo, eiſdem alimẽtis nutriri, vbi aërem, & loci poſitionem, & vini, aquarum, plurimùm valere ad corpus vel bene, vel malè accipiendum, medicina teſtatur, eiſdem etiam exercitationibus aſſuefacti, tàm ſimilia corpora gererent, vt etiam ad ægrotandum vno tempore eiſdem cauſis ſimiliter mouerentur: ad cõſtitutionem verò id cœli ſiderúmve referre, quando concepti ſiue nati ſunt, neſcio cuius ſit inſolentiæ. Hæc noſter Auguſt. cuius ipſa verba prætexímus, quòd multi id tantum ex eo intelligentes vſurpatum ſæpiùs à noſtris, non abſurdè corporum differentias ad afflatus ſidereos pertinere, putant opinatum Auguſtinum, omnem effectuum corporalium diuerſitatem eſſe à cœlo, proindeq; de illis, Auguſtino conſentiente, Aſtrologos poſſe vaticinari, parùm memores nihil tam dici meritò poſſe corporale, quàm corporis ipſius temperamentum, cuius tamen cauſas in Cœlo quærentes, inſolentiæ titulo taxantur ab Auguſtino.

CAP. XIII.

SOLEM MVLTA OPERARI QVAE AB ALIIS ſtellis fieri Aſtrologi putant.

PRimam Aſtrologorum argumentationem retorquẽtes in eos, declarauimus lõga digreſſione, ſed neceſſaria, quid in nos ageret cœlum, & cœleſtium actio quomodo variaretur, ſiue ſtellas ipſas ſiue materiã ſuſcipientem conſideremus. Vnde palàm factum eſt, eſſe cœlum cauſam vniuerſalem, nec effectuum diſtinctionem præſertim principalem ſubſtantialemq; inde eſſe petendam. Nunc ordine conuenienti, quaſi gradu facto per ea quæ diſputauimus, ſecundæ rationi ſoluendæ manus admoliemur, quoniam ſcilicet deprehenditur variari diſpoſitiones inferiorum corporum ad Solis & Lunæ varias ad nos habitudines, idem alijs de rebus & planetis contendebant eſſe credendum. Nam vices, inquiunt, quatuor temporum per ſolares anfractus & omnium corporum ſtatus, cùm ex illa viciſſitudine, tum pro lunaribus incrementis decrementisq;, variatur. Quid igitur? duo ſcilicet ſunt quæ colligi putant ex his. Primum, vt ſicut echinos, conchas, oceanũ, corporum humiditates, ad curricula Lunæ videmus immutari, generaliterq; terrenam molem pro Solis annua reuolutione pariter & diurna, ita de cæteris quoq; rebus aſſentiamur eas ſtellis cunctas ab illis gubernari. Alterum, vt manifeſta Solis & Lunæ poteſtas in permutanda ſublunari materia, cogat idem nos credere de radijs aliorum ſiderum, hoc eſt, illis quoq; quanquam occultiorem, vim tamen ineſſe magnã in permutandis rebus & multipliciter afficiendis. Nos neutrũ colligi, palam faciemus, quãdo hæc ipſa quæ pro ſe afferunt, fauere potius aliter ſuſpicantibus, quòd priuſquàm fiet obſeruationum illarũ omnium ex principijs iam conſtitutis rationẽ reddemus, vt pareat ſicut argumentis, ita nec experimentis nos adduci de ſiderum efficientia cœleſtiumq; virtutum mutatione ſentire aliud quàm quòd hactenus ipſa naturali ratione duce præſcripſimus. Nec interim ceſſabo multas Aſtrologorum fallacias, multa obiter eorum errata ſuggillare. Exordiamur igitur ab operibus Solis.

Variat anni tempora Solis acceſſus atq; receſſus: hoc nos etiã iureiurando ſi oporteat aſſeuerabimus. At hoc ipſum zodiaci facit obliquitas, non natura ſignorum, hoc eſt, non ideò flagrat in leone Sol, quia ſignum leonis, aut Solis domus, aut calidum ſignum, vt fabulantur Aſtrologi: ſed quòd in eo Sol cõſtitutus & proximius ad aërem noſtrum, & per ſexquimenſem proximior antè caleſecerat (alioquin & in cancro feruentiſſimus eſt) cùm non ſit tamen, etiam apud eos, Solis domus aut exaltatio cancer, nec ſit igneum ſignum, ſed aquaticum. Sic in ariete ferè mundum inſtaurat, floribus euocatis, auctisq; ſeminibus, quia tunc primum rediens ad nos fœcundum commodumq; teporem corporibus inſpirat. Aſtrologorum verò fabulamentum eſt, Solis exaltationem arietem eſſe, quaſi nõ ad alios populos idem in libra faciat arieti aduerſa, quod apud nos facit in ariete. Dum ſcilicet hinc recedens accedit ad illos. Totius igitur varietatis quæ cum tempore euenit, ſola cauſa eſt, Solis ad terras quas habitamus maior minórve diſtantia, vnde plus minùs ab eo caloris participamus. Hinc quoq; vere tonitrua fiunt, quia cùm peruenerit Sol ad arietem, diſſoluitur aëris calore hyemalis humiditas, vnde multa ad aërem ſurſum tollitur euaporatio ſeges ſcilicet nubium, vnde tonitrua fulminaq; proueniunt. Quòd ſi Aſtrologi quoq; intelligunt, quæ iſta demum vel ſomnolentia, vel fallendi cupiditas? vt quaſi natura illius ſigni, hoc eſt, arietis, operaretur, arietem eſſe definiant ſignum ſuſcitans pluuias atq; tonitrua: quare Lunam quoq; in Ariete tonitrua facere, non dicerent vllo pacto, ſi poſſent aut vellent animaduertere, id non pro ſigni eius virtute, ſed Solis ad ſignum id peruenientis actione contingere. Pari fallacia ſcriptum à Ptol. in libris apoteleſmatôn, Lunam in ariete ſi facit morbum, præcipuè facere vitiliginem, quam ἀλφὸς Græci dicunt, vulgò morphæam, in cancro mentagram, quam lichenas Græci, vulgo impetigines, in libra lepram, in capricorno lentigines.

Tractum enim hoc ab aëris ſtatu, quando per illa ſigna Sol defertur, hoc eſt, à veris qualitate, quo tẽpore Sol eſt in ariete. Aeſtaris cũ eſt in Cancro, autumni cũ libram, hyemis cùm percurrit ſignum capricorni, ſiquidem conditionibus horum temporũ illa morborum genera quadrant. Veri vitiligo quæ facilè, tunc inuadat occupetque

ſupremam

ſupremam cutem ob humores ea potiſſimùm anni parte redundantes. Aeſtati mentagram, quæ de ſicciore materia acutioreq́; prouenit. Autumno lepra, ſi quidem atræ bilis infectio exiſtimatur. Lentigines hyemi, quæ de frigidioribus ſuperantijs humidioribusq́; generantur. Extrema igitur tarditas, quod à Sole fit, aërem magis vel minus calefaciente, pro varietate ſui ſitus, adſcribere ſignis, ſub quibus per ea tempora Sol defertur. Aut ſi hoc intelligunt, quaſi tamen non intelligerent, putare alios quoque Planetas in ijſdem ſignis eadem operari. Concludamus ſtatam in temporibus anni diuerſitatem, non aliunde quàm à Solis occaſu receſſuq́; fieri pro obliquitate ſigniferi. Quòd ſi nec æſtates ęquè feruent omnes, nec hyemes rigent, pro materię poteſt diſpoſitione contingere, quæ momentum habet in aëre maximum, teſtimonio ſenſus & Ptolemæi: nec eam ad cœlum referre neceſſe eſt, præterquàm velut ad vniuerſalem cauſam omnis rei corporeæ, vt ex meteorologicis Ariſtotelis libris intelligere licet. Sic quòd in eadem æſtate ſit alijs diebus calor intentior, alijs hebetior, nec hoc ipſa tamen exigat poſitura Solis: mutatio facit inferior, vel excitatus, ſcilicet, ventus alicubi, vel inundatio pluuiæ, vel hoc genere quodpiam aliud quod à nobis procul ita fieri poteſt, vt cauſam ipſi non videamus, cuius vim cum effectu ad noſtram vſque cœlum redundantem nihilominus experiamur. Quod ſi Planetæ ſunt alijs alij calidiores, & quicunq; minus calent, poſſunt ex accidenti, diſſolutis humoribus nec conſumptis, pluuias generare nebulisq́; prætexere cœlum, vnde deficit calor, intenditur frigus. Contrà qui feruentiores, ad ſiccitatem caloremq́; conducere, non abeſt à principijs noſtris, vt ad aëris mutationē varij ſideris dominatus aliquid faciat, modò non alium hîc dominatum intelligamus, quàm vt nobis proximior, aut radijs rectioribus nos illuminat.

Verùm quoniam ſi quid peruenit ad nos à ſtellis ſuperioribus, id omnino pertenue eſſe ſuſpicamur, præſertim quod ad ſenſibiles iſtas pertinet qualitates. Tum cauſæ tempeſtatum, ſi quærantur in cœlo, plerunq; non inueniuntur, ſiue de ſtellis ex Aſtrologorum ſententia ſiue philoſophorum, vt definiuimus, ſentiamus. Videtur hoc totum quod actionibus luminarium detrahit & adiungit, ad materiam potius eſſe referendum, ipſa verò luminaria alterum ſolo ſitu, alterum etiam permutata luce, permutat, neutrum pro ſignorum natura quæ percurrunt, pro locis quibus inſident, pro Planetis quibus configurantur, vt per conſequentia manifeſtabitur. Quare quod mare Perſicum Sole virginē ingrediente fluctibus agitetur & æſtuet, præcipuè verò cùm peruenit ad ſagittarium: rurſus placidum ſit & nauigabile, Sole ad piſces delato, & præſertim ad geminos: contrà Indicum ſub virgine & ſagittario tranquillum, ſub piſcibus & geminis nauigabile ſit, non de qualitate ſignorum, ſed de ſitu Solis conditioneq́, materiæ prouenit, quod Aſtrologi quoque confitentur. Proinde vtilis fuerit nec ſuperſtitioſa nauticis obſeruatio horum temporum habita maris ratione quod nauigant, à quibus etiam obſeruati dies, quibus abſtinendum nauigatione prędicant, Si quam habent à cœlo cauſam, aliunde habere quàm à Sole non poſſunt, quoniam ſtata de illis & perpetua obſeruatio eſt.

Quare ad Solem tantùm referri poteſt, cuius ijſdem temporibùs eadem ferè omnino ſemper eſt habitudo, ad alias conſtellationes nullo modo, q̄ nunquàm eadem ijſdem temporibus inueniuntur: verbi gratia, ſuſpecti dies nauticis ſemper Martij primus 7. 15. 17. 19. & 25. Aprilis ſex. quintus 6. 12. 20. Februarij, ſextus. 12. 15, 17. 19. 20. hac illi inuariabili obſeruatione ſemper vtuntur, aiuntq́; per hos dies magnas maris plerunq; fieri mutationes vel ad tranquillitatem vel ad tempeſtatem, quare dubij cùm ſint euentus, ſecuriùs agent qui abſtinent, ne fortè in malum mutatio eueniat. Hoc igitur ad ſiderum poſituras, quas Aſtrologi notant, obſeruariq́; præcipiunt, redigi non poteſt, cùm per eaſdem anni partes illæ ſimiles non redeant, ſed diſſimilimæ. Quia illos ipſos dies gubernatoribus ſemper ſuſpectos, interdum innocuos nauigationi feliciſſimosq́; pronunciabit Aſtrologus, & quos illi non multum cauent periculoſiſſimos, vt eam horam vario ſtatu Solis, atque Planetarum mixta ſe illi agmina repræſentabunt. Quapropter nauta huiuſmodi regulas, vti ſuis principijs inimiciſſimas, non probabit, quæ cum diutina experientia & ſublimis artis vſu quotidie comprobentur, Aſtrologorum vanitatis fidem locupletiſſimam faciūt. Poſſunt autem duplicem habere cauſam, alteram à Sole, alteram ab aqua, vt ſicuti noſtri corporis hu-

mores ſuas habẽt periodos, quibus mouentur, ita habeat ſuos Oceanus, à Sole, quoniam ſecundùm ſui ad nos acceſſus receſsúſve momenta, & maris & corporum omnium immutare diſpoſitionem euidenti fide cognoſcitur.

Illud autem admonendum eſſe lectorem oportet, hanc temporum varietatem ab his qui rem ruſticam & nauticam ſcribunt, per occaſum & ortum ſtellarum fixarum denotari, vt Arcturi, Vergiliarum, Hyadum, cæterarumq́; ſimiliter: non quòd ipſæ ſint quarum influxus caueantur vel expetantur, alioquin nec Aſtrologi hoc dicerent, qui per ſe illas, præſertim niſi cardines teneant, eſſe volunt inefficaces, ſed vt magiſtris illarum artium illuſtratis indoctiſq́; viſibile ſignum ſit, quo tempus illud dignoſcatur, quod neque perpetuum ſimul & conſpicuum inuenire melius quàm in emerſu occaſúque ſtellarum videretur. Poſtea neque quod apud rude vulgus plus authoritatis & obſeruantiæ conciliaret, quod ſcribitur à medicis, ægritudines hyemales æſtate ſolui, æſtiuales hyeme interdum, & quæ hyeme inuadunt vere, quæúe vere, decedere ſub autumnum, & quæ denique quocunque anni tempore fiunt, diuerſo terminari, quoniam ſcilicet horum temporum qualitas diuerſa pro Solis ad terras vicinitate atque diſtantia. Quod autem de Luna dicunt, ſub criticis diebus, id vanum & irrationale, ſed hoc poſtea cùm de Luna dicemus.

Ab eiſdem Solis progreſſionibus eſt affectio varia rerum, cùm expertium vitę, tum viuentium omnium, ſub inclinationibus cœli diuerſis, quod non omnes eadem terræ ferant, & populorum mores habitudoq́; corporum varia ſit in regionibus varijs. Nec præter Solem alias opinari conſtellationes, alia ſigna, alióſve Planetas quibus illa loca ſubiaceant nos oportet. Fertur Sol ſemper inter cancrum & capricornum: quare quicunq; inter circulum æquidialem & æſtiuale ſolſtitium habitant, calidiſſimam neceſſariò habitant regionem: qui verò ſub aquilone poſiti ſunt, cùm à Sole plurimùm abſint, frigidiſſimam, medij inter hos temperatam. Et quoniam dextra cœli pars, oriens, eſt efficacior ibi virtus Solis quàm in occidentali. Hinc reddi ratio omnium poteſt, quantum pertinet ad cœleſtem cauſam, quæ de rerum proprietate feruntur.

Nam gemmæ, aromata, quæq; talia hoc genus, plus cœleſtis caloris deſiderant, ad orientem auſtrumq́; producuntur, pariterq́; leones & tigrides, elephantes iiſdem terris feruntur, & quæ alia calorem exigunt animalia potentem vt generentur, vt viuant, & in ſuo vigore permaneãt. Solus homo vbiq; terrarum naſcitur & ſeruatur, ob amplam naturæ ſuæ ſub multiformi habitu latitudinem, ſub qua homo vt differret ab homine vi ſpecificæ differentiæ, vanam dederit tamen aliquibus etiam philoſophis, ſuſpicionem. Qui igitur meridianam incolunt partem quantò calidiorem aërem ſpirant, tantò ſunt intus frigidiores, quare timidi ſunt, effœminati, & quod antiqua hodiernaq́; experientia probatur, nati ad ſeruiendum. Fiunt autem hæc, quia calor immodicus ita corpora elaxat, vt caloris inteſtini maximam partem euocet atque abſumat, vnde ad ſumma corporis eductus, penetraliaq́; deſerens in cute nigredinem, in corde relinquit timiditatem. Contrà, qui ſub frigido cœlo degunt, Boream verſus, animoſi, fortes & candidi ſunt, ratione contraria. Vtraq; verò gens ſiue quę plurimùm eſt ſub Sole, ſiue quæ longiùs dimouetur ab eo, parum humani habet, & parum ſociabilis eſt, ob caloris & frigoris exuberantiam, per quam à mediocri recedit temperamento, in quo noſtra natura potiſſimùm ſita eſt. Sed & vtraq; gens immanis & agreſtis, cùm ob eam quam diximus communem cauſam, tum altera quidem quia ferox, altera quia meticuloſa.

Non igitur, quod Aſtrologi Græci fabulantur, quia extremis climatibus noxij Planetæ Saturnus Marsq́; dominantur, ideò populi illi immaniores, nec quia meridianis Saturnus, ideo timidi & vitæ breuis: quia verò Mars aquilonaribus, ideò bellicoſiores. Figmentum hoc, in quo nec cæteri concordant Aſtrologi, qui non præficiunt Martem aquilonaribus, ſed Lunam. Nos nec Marte vtentes neque Luna, propriam ex Sole reddidimus rationem conditionum vtriuſq; gentis, quam præter aliam ſomniare ſibi nugalis potius eſt quàm philoſophi. Dominatur, vt dicunt, etiam Saturnus in India, & tamen ibi longæui ſunt, cur igitur breuiæui meridionales ob Saturni frigiditatem exuberantem? cur timidi? nam & ibi gignuntur ferociſſima bruta: licet omnia tamen in ſeptentrione ſcribit Ariſtoteles eſſe viriliora. Sed humana mediocritas

extrema

extrema ægerrimè patitur: & qua ratione ventres hyeme calidiores quàm æſtate, ita illi ſub nimio ardore intus frigeſcunt, vixque exacto vitæ anno trigeſimo, ſenectute conficiuntur, vt narrat Auicenna. Aquilonares ſub gelida ſede penitiſſimè feruent in principibus membris, concluſo calore multoque ſanguine & groſſiore, tantò auſtralibus robuſtiores, quantò illi ſpirituum ſanguiniſq; ſubtilitate, ingenioſiores euadunt. Mediæ nationes nec inopia ſanguinis, nec craſſitudine hebetes, ſicut prudentiores & ſapientiores, ita facti ad principandum, & vt ſic dixerim, magis homines, ſunt. Hæc de cœleſti circulatione generalis varietas incolarum terræ. cui peculiares admodum multæ ex ſublunari diſpoſitione terrarum, aëris & aquæ, dum alia ſcilicet vel paludibus inuia, vel ſtagnantibus aquis regio ſemimarcida, nebularum identidem caliginoſis noctibus obſidetur, alia ventis peruia aſperitatibus, vel editior montibus. Tenui iam te his plus quàm oporteat.

Tranſeunt hæc à terris ad aërem, & habet ipſe aër ex ſe ſuas proprietates alias, ſcilicet alijs locis, vt Panetius ait, non de cœlo peritas, ſed de ſuis principijs habuit & ſuas, quæ quidem diſcrimina in afficiendis corporibus plus minus aëre poſſint, in ambiguo eſt. Permutare hæc habitatores ipſis ſtatim ſuis afflatibus, patet per ea quibus veſcuntur, quæ pro ſola aquarum aëriſque conditione vel noxia vel ſalutaria fieri nemo eſt qui neſciat. Hinc prima, ob cœleſtem à Sole impreſſionem, corporum eſt diuerſitas, quam alia ſtatim de victus ratione conſequitur. At ingeniorum morumque varietas & à corporis habitu pendet, & ab educatione aſſuetudinis fundamento, quæ naturæ viribus proximat: Accedunt leges, quibus in ea re plurimum eſt momenti, adeò vt feras nationes manſuetiſſimas reddere, ſi ritè ferantur, & contrà fortiſſimas eneruare & ex optimis reddere malas, ſi ſunt malæ, facillimè poſſunt: vnde arbitrij libertas contra omnem naturæ neceſſitatem euidentiſſimè declaratur. Infames olim Galli fuêre amoribus puerorum, ſi Ptolemæo etiam credimus & Ariſtot. quod ita nunc ſcelus beneficio Chriſtianæ legis, & ſanctiſſimi principis Ludouici regis exhorrent, vt ſub cœlo nulla natio magis. Nec tamen oportet vnius populi niti exemplis, cùm orbis ferè totius, euangelica prædicatio, mores, & inſtituta mutauerit, quæ à primis fuerant edita. Poteſt autem ad artes magiſteriaq; capeſcenda regionis qualitas multùm, quàm quis ſcilicet primùm ſortiatur, vt vel mercaturæ nauigationique ſe dedat opportuna mari ciuitate, vel literis Academiæ proxima, vel militiæ, ſi infeſtis finitimis aut ciuilibus intus factionibus agitetur. Sunt quos fertilitas copiaque deſides homines & voluptarios facit, exiguitas, atque ſterilitas laborioſos, induſtrios, diligentes.

Verumenimuerò, dicet aliquis fortè Aſtrologorum, nos hæc non negamus, ſed aſſerimus tecum ac prædicamus, verum eſſe præterea locis alias proprietates, ex videlicet priuatis influxibus peculiarique conſtellatione contendimus, pro trigono, pro planeta, pro ſigno cui regio ſubeſt, pro cœli diſpoſitione, ſub qua ciuitatis iacta fundamenta, ſub qua eius imperium, aut rex, aut tyrannus inuaſit. Vera igitur vt ſint quæ tu dicis, non ſequitur, vt vera quoque noſtra eſſe non poſſint. Sed nec ego ex his quæ commemoraui, egregijſſimi diuinatores, illud confici puto, vt non poſſint eſſe quæ fingitis, ſed vt intelligamus ita planè per ea quæ diximus, cauſam reddi poſſe omnifariæ diuerſitatis & locorum & gentium, vt quærere alias cauſas minimè neceſſarium ſit. Nam quas vos ſuprà Aſtrologi introduxiſtis & falſas & fabuloſas eſſe, ſequentia demonſtrabunt. Verùm diſputantibus nobis aduerſus ea ad quæ populorum regionumque ipſi diuerſitatem refertis, futurum erat, vt quæreret aliquis, quænam igitur eſſet cauſa tantæ varietatis: proinde priùs quàm falſas euerteremus, veras demonſtraſſe cauſas oportuit, vt hinc illa veſtra nō neceſſaria intelligantur, quæ poſtea vt ficta & impoſſibilia redarguentur. Sic nec cœli illum viuificum calorem, de quo ſuprà tàm multa diſſeruimus, nec Solis efficaciam ideò introduximus, vt veſtra conuelleremus, nec illud item ex ſiderum ad nos diſtantia propinquitateq; radios intendi atque remitti: Sed priuſquàm commentitias veſtras nugas refelleremus, oſtenderemuſque, abſurdiſſimè mutationem pro locis, ſignis, aſpectibus, ſidereæ poteſtatis, à vobis fingi, notum facere volui, quicquid cœli vis efficit in nobis, authoritate philoſophorum, teſtimonio ſenſus, iudicioque rationis, id totum per communem influxum luminis ſaluberrimè calidi de perpetuo moto corpore iugiter emanantis

nantis fieri ſufficientiſſimè poſſe. Quare alias fingere virtutes ſeu ſtellares influxus ad corpora, eſſe ſuperfluum, poſt quæ deinde faciliùs declarabitur quas vos finxiſtis credere, non iam ſuperfluum eſſe, ſed inſanum.

CAP. XIIII.

LVNAE VIS QVOMODO VARIETVR, ET DIES quoſdam Lunæ vana ſuperſtitione obſeruari.

OStendimus ex operibus Solis, Aſtrologorum dogmata non neceſſariò probari: Idem de operibus Lunæ faciendum. Ptolemæus in apoteleſmatis, Lunam dicit ab interlunio quouſq; diuidua ſit, humiditatis amplius effectiuam eſſe, inde ad plenitudinem vſque caloris, à plenitudine ſiccitatis, donec item ſit diuidua, tum ad coitum vſque frigiditatis. Ita illam in prima orbis ſui quadra, veris & aëris, in ſecunda æſtatis & ignis, in tertia autumni terræq;, in quarta hyemis, atque aquæ naturam habere, & horum qualitates temporum in corporibus tunc maximè excitare. Perbella magis iſta diuiſio, quàm naturalis & vera, quandoquidem caloris iſta conditio, vt cùm eſt debilis, humiditatem nec moueat, vt qui ſcilicet vix ſentiatur, cùm efficaciæ nonnihil habet, ſoluere adoriatur, ſoluatq; diffuſus quò potentior eſt, niſi earenus inualeſcat, vt quam fluere facit humiditatem, abſumat: nam exſiccat tùm ille, non humectat. At Lunæ calor, vtpote valde tenuis, haud ita vnquam intenditur vt exſiccet, ſed intra fines eos excreſcit, quibus humefacit corpora calore, non arefacit: Quo fit vt quò plus luminis habet Luna, plus efficiat humiditatis veluti & plus caloris, inuicem ſicut lumine deſtituitur: ita pariter & humefacit minùs, & calefacit potiùs: Ergo veris naturam qualitatemque ſequetur à primo quadrangulo ad plenilunium, quàm ab interlunio ad quadrangulum ipſum primum: Siquidem veris natura humida definitur, nec poteſt à ſecundo quadrangulo ad coitum hyemem repræſentare, autumnum à plenilunio ad ipſum quadrangulum: ſiquidem autumnus ſiccus, hyems humida eſt. Luna verò poſtquam fuerit plena, donec ſemiplena eſt, humefacit, & inde ad coitum vſque deſiccat, vt ſcilicet eius humectatione ceſſante: quare tum etiam duratura ligna cæduntur.

Multò igitur rectiùs ipſe Ptolemæus in libro centum enunciatorum dixit, à primo Lunæ quadrangulo (ex quo ſcilicet à congreſſu Solis abſceſſit) fluere corporum humiditates ad ſecundum vſque quadrangulum, in reliquis vero temporibus decreſcere. Quod quidem præter rationem quam diximus, ipſa quoq; experimenta teſtantur: Nam creſcente Luna, humidi fit acceſſio, decreſcente fit imminutio: quia non lucis tantùm hoc qualitas, ſed motus eius quoq; ad augmentum vel decrementum operatur. Quocirca, cum Sole digreſſa incipit exoriri donec media illuminetur, plus humefacit calefacitq;, quàm tantundem poſſidens luminis ſecunda dichotoma tendit ad congreſſum, quia ſcilicet illic lumen augeſcit, hîc deficit. Hæc eſt tota Lunaris Aſtrologia, à medicis, ab agricolis, à nautis vtiliter & naturaliter obſeruata.

Nam in vniuerſum quidem plantationi commodum exiſtimauerunt tempus adoleſcentis Lunæ, quòd largiore ſemina humore cibata, ipſa quoque velociùs adoleſcant: decreſcentis verò, cædendæ materiæ, quoniam tum omnis materia ſiccior atq; attenuatior eſt, quare non tàm facilè marcet carieq; conficitur. Contrà ſi qua cæditur Luna lumine aucta, quia tũc humor exuberat, facilè putreſcit atq; corrumpitur. Quapropter iure laudat Heſiodus nonam Lunæ diem arboribus conſerendis, ſicut & decimamtertiam: quoniam, vt ait Plutarchus, inſita vis radicibus plenior iam lumine ſpargitur, eandem incommodam ſeminibus iaciendis facit, quod iactum ſemen pluuias magis deſideret, vt computreſcat & germinet. Porrò decimamſextam negat idoneam plantationi, quia deficiens lumen germina ſatis non euocet. Quare quod Virgilius dixit, *Septima poſt decimam felix & ponere vites*, & quæ ſequuntur, haud ita poſſit intelligi, vt decimamſeptimam diem ſignificet: nam hæc vitibus ponendis minimè felix, lumine deminuto, ſed aut primamſeptimam, quæ ſit poſt decimam, meliorem, id eſt, decimamquartam iudicauit, qua & plena Luna non infeliciter vites ponunt, aut quod rationi cõſonat magis, duos dies laudauit, ſeptimam & decimam, ſed decimam magis, quare poſt decimam, inquit, ſeptima felix eſt.

Sic

Sic enim ſe res habet. Siquidem die ſeptima Luna diuidua ſatis caloris humorumque radicibus plantarum ſuppeditat, ſed idem facit vberiusq; dies decima. Omnino decimaſeptima præterquàm imperitè & falsò, denotari non potuit, cùm ſit illa non ponendis arboribus, ſed cædendis magis idonea: quod Heſiodus quoque tradit, ob eam ſcilicet quam diximus cauſam humidi decreſcentis. Quare tunc ædificandis nauibus ligna parantur, quas oportet perennare diutiùs. Quod autem tunc quoq; comportari fruges in aream iubet Græcus poëta, hanc rationem ponit, vt ſcribit Proclus, quòd ſoleant poſt plenilunium venti ſuſcitari, quibus à grano palea ipſa, glumaq; diſcriminetur. Sicut autem in his diebus operum cauſa & ratio facilè cognoſcitur: ita poſſunt alij Lunæ dies certis operibus eſſe commodiores, ratione non ita manifeſta: licet de naturalibus illis quoque, quæ diximus, principijs orta. Siquidem tanti luminis portio cum re aliqua conſonare poteſt congrua portione, quæ diſſonabit ab alia: quo forſitan genere illa ſunt, quòd caſtrari Heſiodus ſexta Luna præcipit agnos, octaua boues & ſues, duodecima mulos, ſextam & decimamſextam maribus gignendis opportuniorem quàm fœminis, decimam verò fœminis: Verùm magis caſtrati vitulos autumno, Luna decreſcente iubet, ratione nota, quia emaſculandis metuunt fluxus humiditatum, propterea & ſiccum tempus, & ſiccam Lunam deſiderat: qua de cauſa caſtratum prohibent etiam multa potione. Sic euidens ratio cur ſextam & decimamſextam maribus gignendis opportuniorem quàm fœminis dicat Heſiodus, fœminis verò decimamquartam, quoniam (vt eſt ſæpiùs repetitum à nobis) creſcit humor cum lumine.

Quare plena Luna ſtillabunt excrementa generationis humidiora, vnde proles fœminea magis quàm maſcula. Ad hunc modum alia rediges ad naturales cauſas ab Heſiodo tradita. qui tamen nonnulla licet admodum pauca, miſcet ex vetere ſuperſtitione, ſed nihil vſquam quod Aſtrologis faueat. Gubernatores itē ex his vicibus aduentitij luminis in Luna, dies multos citra ſuperſtitionem obſeruare vtiliter poſſunt, quando plurimùm poteſt illa variatio lucis in aëris habitu permutando. Quare prudenter in nouilunio & plenilunio nauigationibus abſtinent, quando per hæc ſolent tempora tempeſtates plerunq; ſuſcitari. Ipſi quoque medici rectè conſulunt ægris, dies obſeruantes in auctu crementoq; Lunæ, ne fluentes plus minus eos lateant humiditates, in affecto præſertim corpore, quod propria vi deſtitutum, magis ſit opportunum iniuriæ peregrinæ. Nam gratia exempli, adoleſcente Luna venam incidere, contrà ventoſare deficiente potius, quàm adoleſcente, rationem fortè habebit, cùm inciſio venæ expellat, ventoſa attrahat. Quare ebullientibus expanſiſq; ad extrema corporis per initia menſis humoribus, plus fortè quàm oporteat attractæ materiæ educerentur. Niſi quis dicat artis opera ſemper eſſe feliciora, quæ cum naturæ progreſſione concordent. Sed hæc medicorum iudicio relinquantur. Quæcunq; verò præter hæc obſeruauerint, ea vanitatem habent manifeſtam, vt ſequentibus patefiet.

CAP. XV.

AESTVS MARIS IN ALIAM CAVSAM QVAM IN Lunam referri poſſe, in quam & ſi referantur, nihil inde iuuari Aſtrologiam.

DE fluxu maris atque refluxu multiplex quæſtio eſt, cùm omnibus videatur hoc à Luna procedere. Adelandus ex opinione Saracenorum cauſam acceſſus maris atque receſſus hanc & narrat & probat. Nam cùm ipſa, inquit, maris ſibi brachia, puta quæ interiecta terræ dirimit moles, obuiare atque confluere impetu concito properent, fit tum montibus interpoſitis, tum ipſius terræ ſitu, vt ab eodem curſu, dum deficiunt referantur, vtque inde quo & paternus ac naturalis impellit motus, loci ipſius poſitu reuocentur. Luna vero in cauſa non eſt, alioquin eueniret hoc idem in maribus torridæ zonæ vicinioribus, cùm nec magis abſint à Luna: vt quamobrem illius vim non perſentiant, nec humidæ minus vndæ natura putantur, & tamen nulla ibi reciprocatio, quia ſcilicet deeſt cauſa quam diximus concurrentium partium, mole terreni ſitus hiantium.

Hæc illius ſententia non magnopere abhorrens à ſimilitudine veri, quando natu-

rali propenſione feruntur elementi cuiuſque partes ad ſuam integritatem. Quid igitur mirum? ſi diſcluſæ loco terris interiacentibus præſentes Oceani, dum concurrere geſtiunt, litora feriant accedentes, & obiectu repulſæ pariter retrocedant: qua cauſa ſublata (quod in auſtrali pelago euenit) videmus hos æſtus non apparere. Ita quiſpiam dixerit, hunc accedendi recedendiq; motum naturalem eſſe aquæ, nõ quatenus aqua eſt, ſed quatenus partes habet elementi principalis, obiectu molis terrenæ diremptas & ſeparatas.

Quæ ratio ſi cui non ſatisfacit, audiat aliam: Confitentur Aſtrologi non euenire tales recurſus in omnibus aquis, etiam marinis, ſed in his tantùm quarum terra profunda, motibus crebris aſpera, & inæqualis, aqua verò multa, quæ nec adiectu fluminum creſcit, nec digreſſu diminuitur, ſed diuturnam ibi traxerit ſedem denſitudine ſpiſſa. Quocirca conceptaculum fiat, alumnaque vaporum multorum, nec tenuium, nec facilè difflabilium, qui de ſuis parentibus, hoc eſt, aquoſa terra, aqua terroſa, deque cœli calore, ducunt amariciem illam notam, atque ſalſuginem. Has quoniam conditiones, & fontes, & flumina, ſed & maria quædam non habent, ideò in illis dicunt hos æſtus non apparere. Poterit autem cuipiam hinc apparere ſatis aperta & ſufficiens cauſa, marinæ reciprocationis, ſiquidem de tali terra & aqua, vapores identidem quales diximus, ventique ſuſcitantur, vnde in aqua fit ventus, tumultus, præſertim quòd ex motu pulſuque iſto, & vaporum admixtione, caleſcit, quare locum quærit ampliorem quo ſe diffundat.

Accedit quaſi tertia cauſa motus, reflexio ventorum vellicantium aquæ ſumma, ad infernas illius partes, qui ſpirantibus inde ventis implicati, proruunt aquas in ſuperna conati: tùm aquæ neceſſariò dum eructant, abundant, tumeſcuntq; & reiectæ pariter, & pulſæ, reuolutæ propriam faciunt acceſſionem. Rurſus vbi vis illa diſſolutis vaporibus conflammeſcit, ſubſidunt atq; ſternuntur, & in anguſtijs ſe contrahentes, ab occupatis locis abſcedunt. Quæ vaporum ventorumq; generatio, pro natura maris, ſicut perpetua fermè eſſe, perpetuaq; diſſolutio, videtur iugis reciprocationis cauſa ſufficiens: Vnde redit frigida, quæ priùs tepens aduenerat. Quod ſignificat nobis Adelandus. Et poſſunt quidem tuentes iſtam opinionem, rationem reddere, cur maiora quædam maria non reciprocent, licet adſint & venti & halitus: fit enim etiam illis idem ſanè effectus, ſed pelagi vaſtitas litorumque ſummotio ſpeciem tollit acceſſus atque receſſus, vt id potius videatur benè dictum, aquas videri hoc, quàm alternantes, hoc eſt, fluctuantem potius æſtum quàm reciprocantem. Quæ ſi rationi conſonant naturali, ſi conſonant experimentis, cur parùm probabilia iudicari debent? aut cur neceſſarium præter has cauſas addere Lunæ motum, ſecum aquas deorſum etiam in ſublime trahentem, præſertim cùm non illa reſpondeant, quæ reſpondere ſit neceſſe: vt cùm aucta lumine Luna, cùm velocior curſu, cum propinquior terræ, cùm declinans ad aquilonem à via Solis, cum inſignis aquilonaribus poſita, tunc vberiores fiant acceſſus. Contra tenuiores cùm ſe aliter habet quàm dicebamus.

Porrò non videtur quid ita ſentientibus obijci poſſit, præter ipſam aquarum tam in aſcenſu quàm in deſcenſu cum Luna concordiam. Quæ (ſi verum quod fatetur Aboaſar) neſcio quo pacto vel ipſa ſatis obijci poſſit. Scribit enim, non eadem vbique eſſe acceſſionis initia atque receſſus, etiam vbi nulla de finitore varietas, ſed interdum vſu euenire, vt quo tempore quodam loco recedunt aquæ, alibi tunc acceſſum aggrediantur. Nec ipſe diſſimulat, hoc plurimis cauſam præbuiſſe ſuſpicandi, motus illos à Lunæ motibus non dependere. Cuius diuerſitatis quanquam reddere rationem conatur, vt Lunam nihil minus eſſe cauſam defendat, ſequitur tamen inde pro Luna capi argumentum non poſſe. Vnde potius contradicendi præſtatur occaſio, plurimumque hæc intra ſe diſtant, à temporibus æſtus euidenter Lunarem cauſam confirmari, & ab illis non euidenter confutari. Alpetragius attulit huius motus cœleſtem cauſam, nec à luna, verùm à diurno motu quo mouentur omnia: Sed inferiora minus. Ignis enim ſphæra rotatur in orbem. Inordinatus motus in aëre fit, qui in aqua deſinit in acceſſum atque receſſum. Quæ quidẽ omnia potius diſputo, quaſi philoſophus cauſam inueſtigans veram iſtius effectus, quàm vt Aſtrologis contradicam, quando hîc nihil Aſtrologicis rebus accedit receditve, ſi acceſſus iſtos atque receſſus curſibus Aſtrorum aliorum, aut Lunæ referamus. Quoniam hoc ipſum eſt

(vt veriſ-

(vt veriſſimè dixit Phauorinus) magis Aſtrologorum fallacia, qui cùm viderint terrena quædam inter homines ſita, cœleſtium rerum ſenſu atque ductu moueri, quale eſt quòd Oceanus, quaſi Lunæ comes, cum ea ſimul ſeneſcit adoleſcitque, hinc videlicet ſibi argumentum ad perſuadendum parauêre, vt crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima tanquam ſtellis atque ſideribus euincta duci atque regi. Nam ſint à Luna, quod libenter & facilè etiam ipſi credimus, quid aut pro Aſtrologis, aut contra nos? Neque enim, vt quidam putant, hinc intelligitur agere ſidera, non modo motu & luce, ſed occultis influxibus, quando Luna ſub imo poſita terræ moueat aquas, ad quas tamen tunc eius lumen prouenire non poſſit.

Rogerius Baccon in epiſtola ad Clementem Quintum Pontificem Maximum cauſam reddere voluit ex lumine in hunc modum. Nam cùm, inquit, exoritur Luna ſuper mare alicuius regionis, cadunt radij Lunares ad angulos obliquos, quare debiliores ſunt, ideoque vapores exſuſcitant à profundis maris, quos conſumere non poſſunt, vapores inquam, ampulloſis tumoribus aquas ingurgitantes, vt extendantur à ſuis canalibus, ſicut ollæ pulmentariæ ſuppoſitus ignis aquam euaporat, vnde vaſis labra deſpumant. Quocirca dum iſta durat attractio vaporum ebullientium, fluit ſedibus aqua. Cùm verò Luna faſtigio proximat, fiunt radij identidem, quoniam rectiores, idcirco fortiores, quanto ſcilicet illa magis aſcendit, qui & demum eatenus inualeſcunt, vt diſſoluendis vaporibus pares fiant: vt propterea, inquit Rogerius, ſegnior fiat acceſſus ad meridiem proximante Luna, qua declinante ſtatim quoque aquæ declinant, ſicut in illa ipſa olla, cùm magis calor inualuit, vaporibus abſumptis, ſubſidet liquor, & in vaſis ima ſe recipit.

Mouet autem poſt hanc quæſtionem propoſitam, quónam ſcilicet pacto tendens ab occaſu ad imum terræ vim mouendi retinet Luna. Nam tunc aſcendunt aquæ pariter atque Luna ab ortu ad ſummum contendente. Nec tamen (vt confitetur) radiorum vis vlla mediam terram penetrare poteſt. Hoc igitur ipſe ita diſſoluit. Cœlum, inquit, ſupremum, ſiue octauum, ſiue nonum neceſſariò denſum eſt, quandoquidem terminat viſum, qui denſo tantummodo terminatur. Proinde Lunares radios illuc protenſos ad partem aduerſam reflecti neceſſarium eſt. Idcirco ſi ab occidente Luna ad imum terræ mouetur, virtus eius in quadram aliam cœli vigebit oppoſitam, facitque reflexo radio, quod faciebat ab oriente pergens ad ſummum. Hoc eſt Bacconis inuentum, in quo adeò ſibi placet, vt primum ſe acceſſus atque receſſus in oppoſitas quadras rationem reddidiſſe glorietur, cùm ſint tamen in eius dictis tot pudenda errata quot verba.

Primùm contradicit, non dixerim experimento, ſed Aboaſari certè, cuius ſe facit interpretem, qui vigore acceſſus eſſe tradit, cùm ad ſummum cœli Luna prouenerit, nec priùs remitti quàm cœperit illa deſcendere: Contrà Baccon, quò magis proximat ſummo Luna, remitti putat acceſſum, diſſolutis vaporibus lumine calidiore. Nec vidit Lunæ lumen ita nunquam intendi vt marinas exaltationes, ne dum poſſit conſumere, ſed nec ſuſcitare tantas quantis opus eſt in commouendis acceſſibus. Quod ſi perneget contumaciùs, illud fateatur oportet vel inuitus, aliquot dies circa nouilunium nullos futuros æſtus Oceani, ſiquidem eo tempore aut nullum, aut adeò tenue Lunæ lumen, vt nulla poſſit quauis impudentia, dici, par procreandis in mari tot vaporibus iiſdemque etiam diſſoluendis. Poſtremò cur non fortiores radij deſcendentis quàm aſcendentis? Cur deſcendens reuocat aquas, effundit aſcendens? curque non imbecilliores à ſummo parùm declinantes, quàm tunc primùm exorientes (cur ibi receſſum, hîc acceſſum facit? Siquidem, quemadmodum ipſe ſentit, radiorum vigor intenſiore calore reprimit acceſſum, quoniam eorundem debilitas auget. Denique quis credat reflexis radijs Lunæ, ſub terram decurrentis, ineſſe vim tantam, vt poſſint etiam ſuſcitatos vapores abſumere, aut ſi id non poſſunt, quæ cauſa receſſus, Luna delata ſub finitorem fundamento Bacconis, quamobrem Luna decedente decedant, quæ accedant exoriente? Habeat ergo Baccon hęc ſua ſibi commenta, nos ſi pertinet ad Lunam talis effectus, ad eius id motum referamus, quem tacito naturæ conſenſu, Oceani motus imitatur, quare aſcendit cum aſcendente, deſcendit cum deſcendente.

Quod quidem Diuo Thomæ placuiſſe videtur in libro de occultis operibus naturæ. Nec

ræ. Nec putemus hos æſtus auctionem aquarum eſſe vel imminutionem, ſed quod ipſæ exprimunt voces acceſſum atque receſſum, non aucti vel imminuti, ſed extendentis ſe maris aſcenſu,deſcenſuq; contrahentis. Dicimus autem hæc de noctis æſtu atque diei. Nam ſi qua maria ſunt (vt eſt ſcriptum à quibuſdam) poſita ſemper in acceſſu dum augetur Lunæ lumen, à coitu ſcilicet plenilunium: rurſus in receſſu cùm diminuitur a plenilunio vſque ad coitum, non ſequuntur illa Lunæ motum in ſphæra, ſed motum, vt ſic dixerim, luminis in Luna, decreſcentis in ea pariter & creſcentis: cuius variatio poteſt cum quoque qui fit quotidie nonnihil variare. Sed non conſentiunt traditæ ſuper hoc obſeruationes. Nam & Aegyptij & qui nauigant ad occidentem, à meridie primi diei menſis lunaris, ad vndecimum vſque diem vigorari dicebant acceſſum, ab vndecima ad decimamoctauam, partemque diei ſequentis, debilitari. Inde ad vigeſimamſextam rurſus intendi, remitti ſubinde vſque ad menſis initium. Quoties autem acceſſus maior, minor receſſus, & contrà commutata ratione.

Sunt alij qui dicant, verum hoc deprehendi in fluminum aquis de fontibus decurrentium, quæ memoratis diebus alijs extenduntur, alijs contrahuntur ad capita. De mari verò proditum aliter ab orientalibus,qui nec inter ſe conſentiunt: nam ſunt qui trahunt primo vltimoq; decano menſis,acceſſus imminui,medio creſcere. Quod eam habere videtur rationem, vt pleniore lumine creſcant, defectiore decreſcant. Alij non eſſe pluribus diebus perpetuum, vt vel augeſcant acceſſus, vel deficiant,ſed aut vna aut altera die fieri,ſiue cùm intenduntur ſiue cùm remittuntur. Aboaſar quatuor facit vices in hunc modum, primam poſt coitum, cùm recedere incipit Luna, quouſq; fit ſemiplena,tum ait acceſſum imminui,ea proportione qua diſcedit à Sole Luna, vt cùm venit iam ad quadrangulum debiliſſimi ſint: ſecundam inde vſque ad plenilunium,quo tempore gradatim intendũtur, vt ad ſummum perueniat Luna plena:tertiam à plenilunio, donec iterum fit diuidua, decreſcente ſimul acceſſu cum lumine:quartam inde ad coitum. Tum verò vehementiores ſubinde fieri acceſſus, ita vt coëunte Luna ſint vehementiſſimi.Sed hoc nullam habere poteſt rationem, ſiquidem luminis hæc differentia (quod ad propoſitum attinet) multum, paucum,lumen, creſcens & decreſcens. Si vel multa vel creſcente luce ſit acceſſus,quarta fallitur obſeruatio:Si pauca vel decreſcente,ſecunda:Si multa,ſed decreſcente,fallitur tertia. Si pauca creſcente fallitur prima. Verùm quæcunq; potius recipiatur harum traditionum, patet nihil nos cogi nouam comminiſci poteſtatem in Luna, præter motum & lucem:Quare mare commoueat,quando proditæ omnes in acceſſibus maris receſſibusq; diuerſitates, vel à motus diuerſitate ſcandentis ſideris vel declinantis,vel à lucis damnis & incrementis,euidentiſſimè cauſam habere poſſunt.

CAP. XVI.

GALENI SENTENTIA DE CRITICIS DIEBVS eos ad Lunam referentis confutatur.

CRiſimos, quos Latinè iudicatorios dixeris, ad Lunam referri tam falsò quàm ſuperſtitiosè equidem non dubito, quod latiùs eſt declarandum. Galenus author inter medicos iſtius opinionis, tertio libro de diebus criticis,duplicis meminit Lunaris influentiæ, quarum altera ſit à Sole, cuius accipit Luna lumen, altera à ſignis obliqui orbis, quæ motu proprio ſingulis menſibus permeat Luna. Tum ponit ex ſententia Aſtrologorum, quaſiq; experientia comprobatum,in oppoſitis locis, atq; quadrangulis magnas à Luna commotiones excitari, quod tàm in habitudine eius ad Solem, quàm etiam ad ſigna, nulla Solis habita ratione,verum eſſe contendit. Ad Solem, quoniam cùm ſit Luna diuidua (ſit autem in quadrangulis ferè locis à coitu) rurſusq; cùm impletur, quod in oppoſitis locis eſt, aëris ſtatum & tempeſtates immutet. Ad ſigna,per hunc modum, vt quicquid cœperit poſita Luna, verbi gratia, in tauro ſemper accidat in ea re mutatio,cùm peruenerit Luna deinceps ad Leonem, ad ſcorpium, ad aquarium, quæ ſunt loca tauro tetragona vel aduerſa. Confirmat hoc authoritate Aegyptiorum aſſeuerantium, ſi in alicuius genitura, Ariete (quod pro exemplo ſit) ſtellæ felices inſederint, natum bene ſe

ne ſe habiturum, quoties Luna aut taurum, aut quadrata ſigna vel oppoſita permeauerit,contrà malè,ſi infelices. Hinc putat Galenus criticorum dierũ cauſam fieri euidentiſſimam.Sunt enim præcipuè critici,ſeptimus & quartus decimus. Peruenit autem Luna ſeptima die ad ſignum ab illo quartum, quod tenuit inchoante morbo,decima verò quarta ad ſignum oppoſitum, cùm ſeptem & viginti diebus & tertia ferè diei parte,reſtitutionem ſuam abſoluat. Cùm igitur Luna in his locis, quadrangulis ſcilicet & aduerſis citet commotiones, efficit per hos dies,ſeptimum ſcilicet & quattuordecimum,quibus ad ea loca peruenitur, vt morbi quoq; tumultus excitetur : ad ſalutem quidem ægritudine proſpera, ad mortem pernicioſa.

Quoniam verò putauit Galenus diem vigeſimum criticum eſſe, non vigeſimũ primum,quod credidit Archigenes, elaborauit reddere rationem,quomodo ipſe quod vigeſimus dies ſeptimus eſſet. Et primum hoc nec abſurda nec difficili probatione monſtrauit : nam curſus quidem Lunæ diebus 7.& 28. horis adiectis conſummatur, quòd ſi in quatuor hebdomodas partiaris, erit hebdomada quælibet ex diebus ſex, horis 20. Quare hebdomadæ tres,dies habebunt 20 horasq; 12.quocirca vigeſimus primus dies, hoc eſt,hebdomaticus tertius,in lunari curſu, partim ad vigeſimũ diem naturalem.partim ad 21.pertinebit. Nam eius horæ 12. vigeſimum terminabunt,reliquæ primum & vigeſimum inchoabunt. Atque ita fiet critica commotio die vigeſimo, proueniente Luna ad ſecundum quadrangulum, in hebdomada ſcilicet tertia. Rurſusq; eandem non effugiet rationem, ſi ad vigeſimam primam naturalem diem differatur, quod in acutis ſolet ægritudinibus euenire, ſicut illud in diuturnioribus hatum ambitu quidem per pares, illarum per impares numeros diſcurrente.

Hoc poſtquàm dixerat ipſe Galen. quod deinde quaſi proprium inuentum retulit Apponenſis, nouum commentum excogitauit, per quod non paria faceret cum Archigene,critico influxu ad diem vtramq; pertinente, ſed colligeretur vigeſimã totam eſſe criticam, vigeſimam primam non eſſe.Sic igitur commentus eſt tempus, quo ad Solis coitum Luna redit,dies 29.horæ 12.qui ferè vulgo menſis exiſtimatur. Demamus dies quibus Luna non apparet, obruta Solis radijs, quoniam tum vim permutandi inferiora non habet,reliqui erunt dies 26.horæq; 12.Ferè enim tres dies occulitur,atque hos dies,quod eſt ſpacium lucentis Lunæ, diebus adijciamus quibus peragat ſigna, quos 24. & horas 20. computat, erit ſumma dies 53. & horæ 20.quorum medietas dies 26.& horæ 22. Hoc ſpacium cogitauit Gal. menſura non irrationabili poſitioni dierum criticorum,quod cùm videret dimidium ſolùm dierum quibus Luna cùm permeat zodiacum, tum à Sole illuminatur, quaſi tum bis in ſe lunaris influxus poteſtates complecteretur, & quæ ſcilicet eſt à ſignis,& quæ à Sole, quarũ vtraq; fieri commotionem in morbis etiam veriſimile. Dictus hic poſtea numerus à poſterioribus, ex Galeni authoritate, menſis medicinalis, ſicut eum qui ex diebus 29.coniunctionis. Qui ex diebus 26. horiſq; 12. manifeſtæ viſionis, qui ex 27. & tertia diei parte peragrationis menſem vocant.

Ex hoc autẽ inuento,quod volebat Galenus,aſſequebatur aduerſus Archigenem. Nam ſi totus menſis dies 26. horæq; 22. erunt hebdomadæ huius menſis ſingulæ ex diebus ſex, horiſq; decemſeptem & dimidia parte horæ,quare medietas menſis dies 13.& horæ 11. Septimæ igitur diei naturalis primæ horæ vſq; ad decimamſeptimam ad ſeptimam quoque medicinalis menſis diem ſpectabunt : proptereaq; erunt criticæ, reliquum diei ad octauum medicinalem diem pertinebit, decimaquarta dies naturalis vndecim tantùm habebit primas horas ex poſtremis decimæ quartæ medicinalis, cuius antecedentes horæ 13. cum decimatertia die naturali computabuntur. Tertiam verò hebdomadam medicinalem, cùm ſit hebdomada quælibet dierum ſex, horarum 10.& ſeptem cum dimidia, patet terminari in vigeſima die naturali tantùm quatuor horis & dimidia parte horæ ſuperexcreſcẽtibus, quæ in vigeſimum primum referuntur. Atq; ita conficitur quod Galen.imprimis optabat. Et cuius gratia hoc totum commẽtum fabricatus eſt? vt dies vigeſima longè magis quàm vigeſimaprima,h bdomada cõſequentiq; ratione critica putaretur. Hunc ſibi gratis laborem ſumpſit Galen.neq; enim oportuit:nam ſatis ex mora peragrationis zodiaci, dies 20. critica defendebatur, præſertim cùm non neget ipſe vigeſimam quoq; primam eſſe criticam, quin & plerunq; in acutis morbis.

Neque

Neque verò nos iſta retulimus, vt inter Archigenem Galenumq́; arbitraremur, præſcriptum egredientes, ſed ne, cùm referri dies criticos ad Lunam non poſſe demonſtrauerimus, ſiue receptam à Sole, ſiue à ſignis virtutem in ea conſideremus, putaret quiſpiam non plenè ſatisfactum, quod mixtum quaſi quendam influxum Galen. introduxiſſet, qui præcipuè dies criticos excitaret. Non enim hoc aut Galen. fortaſſitan fecit, aut ſi fecit, facere tamen rationabiliter potuit. Nam ſi cum illo dicamus, Lunam in quadratis loco alicui primordiali ſignis & oppoſitis commotiones ſuſcitare, rurſusq́, cum quadrangulis & oppoſitis Solis radijs illuminatur, non poſſumus hos à Luna euentus expectare, præterquàm his temporibus quibus altero illorum modorum ſe habet, ſi de illis ſcilicet cauſis euentus expectatur. Nam ſi vtroque tempore parit tales effectus, pro cuiuſque temporis habitu & conſtellatione, credamus miſceri vtriuſque conſtellationis virtutem in eo tempore, quo nulla illarum conſtellationum inuenitur, non alio argumento, quàm quòd tempus illud medietas ſit ſummæ vtriuſque, temporis ſimul connumerati, non ſcimus nos eſſe, non ſumus etiam inter & Oreſtes. Quare ſi Galen. in hebdomadis iſtius ſui menſis medicinalis & eius medietate, vim iſtam excitatricem eſſe putat, non autem in hebdomadis aut medietate menſis, quo vel à Sole Luna illuminatur, vel zodiaci ſigna percenſet, inuehit nobis, cùm vis illa excogitati menſis ad aſtrologicos nullos influxus redigi poſſit, hoc eſt, nec ad quadrata, vel oppoſita ſigna, nec ad quadrangulares oppoſitàsve Lunæ cum Sole figurationes. Nam ſeruari conflarique horum virtutem in eo tempore quo iſta non ſunt, nimis, vt dixi, abſurdum & commentitium. Nec qui defendere Galenum voluerunt, ſimulque criticos dies Lunæ curſibus coaptare, promiſſis ſtare potuerunt, ſed nunc quidem hoc, nunc illud tuentur, nunquam vtrunque ſimul.

Quæratur enim, cur quartadecima dies critica ſit, ad Lunæ curſus, peragrationisq́; mentem ſe recipient, quoniam per eam diem ad oppoſita ſigna Luna deueniat. Hæc ratio parti menſis medicinalis quadrat: Siquidem hebdomada eius ſecunda in diem 13. naturalem recedit, ſuperſuntque ex ea horæ 11. tantùm ad quartamdecimam pertinentes. Eſt enim, vt diximus, hebdomada quælibet menſis Galeni dierum ſex, horarum 10. & ſeptē cum dimidia, quare dies decimatertia plus critica erit dicenda quàm quartadecima, cùm illa horas 13. criticas, hæc tantùm vndecim habeat. Hîc ergo relicta virtute mixtionis & factitij menſis, ad peragrata zodiaci ſpacia confugient. Contrà, vt 21. diem criticum faciant, menſe Galeni, non peragrationis, vtuntur. Sed ſi quis ægrotet pridie quàm Luna coëat, habeatq́; diem ſeptimam criticam, quomodo id erit ex influentia poteſtatis, tàm à Sole receptæ, quàm à ſignis? cùm maximam partem eorum dierum, ſicuti non viderit, ita ſolari virtute Luna nos affecerit, authore ipſo Galeno. Neceſſe igitur hîc quoque eos ad ſigna ſe conuertere, quorum ſolus influxus ex quadrati virtute criticam illi ſeptimam diem fecerit. Mitto quòd omnino factitius ille Galeni menſis, nec naturæ moneta percuſſus, ita enim excuditur, quaſi tres dies Luna ſemper à Sole obtegatur. Sed & manè quandoque conſpicitur, priuſquàm Sol exoriatur, & veſperè eius diei, nouaculari facie. Quod & experientia indicat & teſtatur Alphraganus. Tum de ſpacio quoque Lunaris motus ita determinat, quaſi ſemper eodem paſſu moueretur, non autem velociore interdum, interdum tardiore, quod in aſtronomicis ſupputationibus demonſtratur. Habeat igitur ſuum ſibi Galenus menſem, quem ne nobis importuniùs ingerat, concedamus illis, quos mauult dies eſſe criticos Archigenes non repudiantes. Eos ego nullis Lunæ curſibus regi firmiter aſſero, ſiue acceptam à Sole, ſiue à ſignis virtutem æſtimemus: nam ea quidem quæ à Sole ſolida & naturalis (vt declarauimus) ſed ad eam critici dies pertinere non poſſunt, niſi nos morbi ſemper in nouilunio aggrederentur, alioquin nec diei ſeptimæ Luna dimidia, nec quartadecimæ plena, reſpondebit, in quibus quadrangularis & aduerſa Solis configuratio ciet humores.

Reſtat ea quæ à ſignis, hæc verò cùm nulla eſt, vt ſequentia declarabunt, tum ſi qua foret, ad criticos dies nullo modo ſpectabit id quod ipſi dicunt. Nam ſi argumentantur ab experientia, die ſeptima fit cōmotio, rurſusq́; quartadecima, & per hos dies in quadratis eſt ſignis Luna, vel in oppoſitis, ex hac igitur ſignorum permutatione, illæ ſequuntur cōmotiones. Nos contrà ſic, die ſeptima fit commotio, rurſusq́; quartadecima,

cima, nec per hos dies plerunq; vel in quadratis eſt Luna locis vel oppoſitis, non igitur de hac ſignorum permutatione commotio illa ſuſcitatur. Vtra pars verioribus nitatur aſſumptionibus, nemini dubium, cui Lunares motus penitùs non ignoti. Nam cùm inferiora permeans epicycli velociùs Luna fertur, ſexta die ad quadrata ſigna pertingit, & decimatertia interdum ad oppoſita. Cùm verò ſuperiora, tardiùs circumfertur, non priuſquam die octaua vel nona quadrangulari fit loco. Quod ſi reſpondeant, ob hanc cauſam interdum illas quoque dies criticas fieri, aliquid dicerent, ſi cùm Lunæ curſus eſt tardus, tunc octaua vel nona die commouerētur humores. cùm verò velox, ſexta, cum medio quodam modo ſe haberet, ſeptima. Verùm non hoc obſeruatio docet, ſed vſu frequenter euenit, vt Luna quidem pigriore, ſeptima det indicium interdum & ſexta, concitatiore verò differantur commotiones ad octauam & nonam. Quod aduertentes plurimi medicorum pernegârunt, hunc ordinem in morbis à natura ſeruatum, à lunaribus curſibus dependere. Nec qui aliter prodiderunt, quicquã induxit, quàm vel amor Aſtrologicarum rerum, vel authoritas Galeni. Quæ tamen in hac re quantum habeant ponderis, mox dicemus.

Falſo autem quidam ex neotericis hoc quoque Auicennam & Hippocratem opinatos tradunt. Nam Hippocrates quidem nuſquàm ſuper hoc verbum. Sed hunc potius ordinem retuliſſe nixus ad numeros, quos libenter obſeruare natura ſoleat, id quod Celſus Aſclepiadesq; notârunt. Auicenna cùm meminiſſet opinionis referentis hæc ad Lunam, multa, inquit, in his dictis ambiguitas. Tum quæſtionem reiecit, vt cuius perſcrutatio ad medicum non ſpectaret, quin illi potius eſſet impedimento. Valeat igitur Galeni authoritas apud nos, vbi decernitur qui dies critici ſint, quoque pacto tractandus æger, cùm vel apparent vel præuidentur. Nam hoc medici officium, in qua profeſſione præcellentem Galenum vereq; diuinum cum doctorum conſenſu probamus, & admiramur. At cùm cauſa inueſtigatur eorum dierum, quòd altioris hoc opus philoſophiæ, non modò præiudicij, ſed nec maioris teſtimonij loco ſententia fuerit Galeni. Quando quod Moſes Aegyptius & Auicenna, magni viri, magnique in medicina Galeni fautores tradunt, plus ramis ſcientiarum reliquarum quàm radicibus inhæſit. Sanè ridetur à dialecticis figura eius quarta ſyllogiſmorum, & in philoſophia tàm ſæpè perterretur, & validiſſimas non perſentit rationes, vt philoſophicum in eo iudicium deſideretur à multis. Non poteſt intelligere, quónam pacto ſuperſtite anima & immortali, ceſſet ab opere, crebro tamen non diſſoluto, fatigatumque à ſe ait hac quæſtione Platonicum quendam. Quaſi naue ſoluta ſuperſtes nauta non ceſſet à nauigatione. Nec intelligit, quod à philoſophis demonſtratur, vniuerſales rerum notiones ab intellectu tantum noſtro comprehendi, nec à brutorum etiam ingenio. In temporis cognitione quid hæſitet non eſt temporis huius narrare. Neque enim hic de Gal. philoſophia, tantum hæc delibamus, quo Moſeos & Auicennæ iudicium ſuper eo confirmaremus, ſimulque caueretur ne cui illius authoritas imponeret in accipienda ſuperſtitione: Nam in hac ipſa, de qua agitur, Aſtrologia parum illum peritum, lunaris motus ſupputatio docet. Nec eum defendit aliter Apponenſis, quàm quòd eius ætate nondum cœleſtium motuum ratio ad liquidum fuerat explorata.

Sit igitur illi fides in medicina quanta maximè eſſe poteſt, quod ad doctrinas alias attinet, cautiùs agendum cum homine meminerimus, examinandumq; diligentiùs quæ tradiderit, an experientiæ, an rationi, an ſententijs conſonent aliorum. Et quidem quæ de criticis prodidit diebus, ea parum rebus ipſis conſentire probauimus; eadem nec rationis habere colorem palàm fiet inſpicientibus. Nam quæ ratio dicit, Lunam cùm ad ſignum ab eo loco quartum peruenerit vel ſeptimum, in quo fuerit inuadente morbo, ſuſcitare in humoribus agitationem? Galenus negat rationem ſe dicturum, ſed Aegyptiorum prætendit authoritatem. Nos illi ſextum ſuum de ſimplicibus medicinis librum ad memoriam reuocabimus, in quo delirij notat Aegyptios, quorum quoque cur apud nos vacillet authoritas, poſtremis duobus libris innoteſcet. Nunc illud dixerimus, obſeruari per hos Lunæ curſus corporum mutationes fideliter ab Aegyptijs non potuiſſe, quibus non erant Lunæ curſus fideliter comperti.

Primus enim Hipparch⁹ in Rhodo inſula certiùs illos obſeruauit, licet nõ attigerit tamen

tamen veritatem: cui propiùs acceſſit deinde Ptolemæus, quanquam Hiſpanorum rurſus Aſtronomorum deſiderium nō impleuerit. Neoterici rationem excogitârunt non modò non conſentientem veritati, ſed nec poſitioni quam tuentur, nec Galeni dictis quæ ſequuntur. Eſt autem huiuſmodi. Signa quadrata vel oppoſita contrarias habent qualitates, quadrata vel vtraſq; vel agentes ſaltem, vt Aries quidem à Cancro diſſidet vtraq; qualitate, quando Aries ſignum calidum & ſiccum, Cancer humidum & frigidum. Taurus à Leone non vtraq;, nam ſicco conueniunt, ſed agente qualitate diſcordat frigido Tauro, calido Leone. Diſcordant item ſigna oppoſita ſemper altera qualitate ſaltem. Tum decantatum dicunt ab Aſtrologis, quadrangulas & diametras radiationes contrarias eſſe atque pugnantes. His poſitis ita colligunt, cùm peruenerit Luna ad loca illis quæ tenuit inuadente morbo inimica, conſequi vt inter morbum atque naturam pugna exoriatur. At nos ſuppoſitis quæ dicunt, ita eos alloquemur, cur criticos dies Luna faciat, hanc eſſe putatis cauſam, quoniam ſi in Tauro, verbi gratia, fuit, cùm naturam morbus occupauit, debet cùm ad locum contrarium venerit, contrarium effectum facere: faciet igitur vt natura contra morbum aſſurgat, vnde pugna & iudicium ad alterutram partem victoriæ declinantis: erit autem in loco contrario cùm peruenerit ad Leonem vel ad Scorpium, ſed ad Leonem die ſeptimo veniet, ad Scorpium quartodecimo. Per hos igitur dies bellicum canet morbo atque naturæ. Sed cur non idem faciet die tertia, veniens ad Geminos plus à Tauro Leone diſcrepantes? Cur non duodecima aut decimatertia veniens ad Libram, cùm qua rurſus Taurus minus conſentit quàm cum Scorpione? Cur non decimaquinta ſubiens Sagittarium diſſidentem à Tauro ſicut Scorpius diſſidet atque Leo?

Scio quid reſpondebunt, non eſſe inter hęc ſigna aſpectus colligationem: Sed non aliò adduci ego eos volebam, non vt iſtam aſpectuum rationem nullam eſſe obijcerem, quod libro ſexto ſumus facturi, ſed vt oſtenderemus etiam ſi ſit aliqua, non tamen deſeruire propoſitæ quæſtioni. Nam illa quidem inter duos planetas obſeruatur, quorum radios non putant ad complendum eum poſſe conuenire, ſiue concordent ſiue diſcordent, niſi talibus inuicem ſibi interuallis configurentur, hexagono, trigono, quadrangulari atque diametro. At vero hic Lunam planetis alijs non configuramus, ſed id ſolùm aduertimus, vt ad locum contrarium deferatur illi quem priùs occupabat. Quanquam autem poſitam ſtellam in Geminis, ſtellę poſitæ in Tauro negabunt Aſtrologi per aſpectum colligari, non tamen hunc locum eſſe illi contrarium denegabunt. Quod ſi facit effectum primo contrarium Luna, quia ad locum contrariæ deuenit qualitatis, cur ſi in ſigno frigido & ſicco morbum excitault, in calidis humidisq; collocata naturam aduerſus morbum non excitauit, ſiue illud ſignum ſextum ſiue ſecundum, ſiue alio numero quem malueris computetur. Ridiculum hoc omnino, nec quod ab homine dici poſſit veritatem potiùs ſpectante, quàm defendente poſitionem.

Quòd ſi contendant in his aſpectibus vim conſiſtere, debent ex conſequenti illud quoque concedere, Lunam cùm ad tetragona ſigna peruenerit, morbum confirmaturam, quoniam ſicut quadrata ſigna diſcordant, ita trigona concordant. Cur igitur ſi tetragona ſigna ſuſcitant naturam ex contraria qualitate ad ſignum ægritudinis, eadem ratione trigona ex concordia morbum non excitabunt? Ad quæ cùm Luna vndecima die ferè deferatur, erit vndecima noxia ſtatuenda, quæ tamen à medicis inter ſalutares criticas numeratur. Denique erit manifeſtiſſimum conſideranti traditas criticorum dierum obſeruationes à medicis, ex Lunæ motu rationem habere non poſſe: nam malas quidem commotiones his fieri diebus dicunt, ſexta, octaua, duodecima, decima, decimaſexta, decimaoctaua. Reddant horum rationem ex Luna, ſi poſſunt: nam ſexta quidem & octaua, ſæpiùs fieri bonas conueniret, vt dicebamus, proueniente per hos dies ad tetragona Luna. Sed cur omnino mala decima vel duodecima, quibus non fit Luna in locis aſpectu aliquo cum ægritudinis ſigno colligatis? Cur ſalutaribus annumerantur decimaſeptima atque trigeſima? Sed & quæ ratio penes Lunam quaternos quoſq; dies vim habere citra vigeſimum, vltra vigeſimum ſeptenos non quaternos, vt vigeſimumſeptimum, trigeſimumquartum, & quadrageſimumprimum, quem cùm exceſſeris, vigeſimi critici inueniantur, vt ſexageſimus & octuageſimus, tum centeſimus ac vigeſimus? Cur inde circuitum menſium & annorum?

rum? quæ omnia ſicuti non habent à Luna cauſam, ita nec habere poſſunt à Sole, nec ab alia quaquam cõſtellatione, cùm non illæ ſtatis diebus, ſtatæ quoq; vel ſimiles vel concordes inueniantur, ſed variant mirum in modum, nec ordinem vllum ſeruãt, qui poſſit huic ordini reſpondere in morborum commotionibus, à natura maxima ex parte cuſtodito: Vt demirari liceat, Apponenſem qui malitiam ſextæ diei, quàm Galenus comparat tyranno, ſicut ſeptimam regi, redigi ait poſſe ad hoc, quod Luna curſu velociori veniat ad tetragonum, ſui nimis immemor, qui fieri ſalutares in ſeptima die ægrotationes dixerat ob quadrati naturam, quæ ſcilicet morbi ſigno aduerſaretur. Quomodo igitur nunc ex quadrato quoq; malitiæ ſextæ reddit rationem? Patet igitur, hæc omnia cauſas habere alias.

Sed fefellit eos quod in ſeptima die & quartadecima videbatur conuenire, quanquam nec ibi, vt diximus, conuenit. Sed hunc per ſeptennarios progreſſum, videmus alibi quoq; in naturæ operibus obſeruatum, vbi nulla ſuſpicio de Lunæ motu vel Solis, vt in ipſis quoq; morborum periodis, cùm ſicuti ſeptimo die acutæ, ita diuturnæ, vt ſcribit Auicenna, ſæpè ſeptimo menſe, ſeptimo anno, quartodecimo, vigeſimo primo ſolent terminari. Nec probo tamen qui ſuperſtitioſè numeros hìc obſeruant, ſed ita naturæ dico curſus impleri plerunq; in rebus, non ob conſtellationes ad hæc tempora comparentes, (neq; enim reperiuntur) ſed ob occultam proprietatem cõditionemq; rerum illarum quibus ita plerunq; vſu venit. Sic enim natura comparatum videmus, vt quod ſcribit ipſe Galenus, per dies impares acuti morbi moueantur. Qui verò lentiores diuturnioresq; per pares. Redige hęc ad Lunam, redige ad Solem, ſtellasque ſi potes. Cur igitur commotionem ſeptimæ diei in acutis morbis ad tetragona ſigna, per quæ Luna feratur, referamus? cùm nec illud pręſertim ſit perpetuum. Sed & quidam ex iunioribus contra Galeni aliorumq; opinionem ad Lunam confugientium, hoc loquuntur. Si quis Luna poſita in Ariete, decumbat, criticam habere diem octauam debet, quia tunc ad Cancrum quadratum Luna deueniat. Reſpondentque ita quidem fieri debere habita ratione motus lunaris, ſed in ſeptima fieri commotionem propter naturam morbi, qui acutus cùm eſt, per impares mouetur, vſq; ad diem quartumdecimum.

Poſtremò quæ de criticis dieb. verè ſunt obſeruata à medicina, non ſolùm res Aſtrologica firmat, ſed infirmat, vt ſit maximo argumẽto, corporum, affectiones à cauſis non dependere, quas Aſtrologi introducunt. Nam ſi ſtatus in his dieb. ordo nõ eſſet, ſed nunc hæc quidem, nunc illa critica, rurſusq; inter criticas alia alio tempore noxia, ſalutaris inueniretur, nulla nos ad inueſtigandum cauſam admiratio ſuſcitaret, ſola materię diuerſitate mutabili nobis ſatisfaciente: ſed cùm certi dies, non ſemper, ſed plerunq; tamen critici, & quidam plerunq; ad vitam, quidam ad mortem, videtur hic ordo cauſam deſiderare certam raroque mutabilem. Galeno videtur hinc conſequi in cœleſtibus eſſe cauſam, quæ ſunt corpora raro ſtabiliq; ordine ſe mouentia, quia poſſunt effectum ratum ſtabilemque producere. Mihi contrà videtur, hinc patere de cœleſtib. cauſam huiuſmodi eſſe non poſſe, quoniam ſi inde eſſet, aliâs alij critici forent, nec qui apparet in eis ordo ſeruaretur. Nam ſi Luna Marti Solíve iungeretur, citaret influxus commotionem, ſi Saturno, tardaret. Sed & coitus luminarium diem morbi proximè antecedens foret inſpiciendus, tumque ſi Dominus eius loci in quo coiſſet, orientem teneret, citò fieret commotio, ſerò ſi occidentem: ſed & ſidera recto motu procedentia, vel in mobilibus ſignis poſita, velociùs, contrà vel retrocedentia vel in fixis locata, tardiùs morbo naturæque bellicum canerent. Quæ nec cuique ægrotanti, quanquam iiſdem conſtellationibus, ſimiliter conuenirent, ſed aliter alijs pro genituræ ipſorum conditione. Mitto figuram * cuius angulos obſeruandos præcipit Ptolemæus, felicibus, an infelicibus radijs deriuẽtur, vt inde de morbo pronunciemus, quod quidam ignoratiſſimi credunt ad criticos dies pertinere. Quæ ſi omnia medici ab Aſtrologis haberent, non plerunq; quos voluit ars medica, ſed alias alij forent critici dies. Nec illud eſſet ſtatum, vt ſexta dies tyrannica crudelitate perimeret, ſeptima regia benignitate liberaret. Sed & conſtellationibus noxijs ſeptima, & ſalutaribus etiam ſexta numeraretur. Quod ſi eueniat interdum non à cœlo eſſe dici debet, vbi cauſam quærunt eius, quod cum ordine, & ferè ſemper cõtingit, ſed in materiam potius redigi debet, particularemq; aliquam laborantis hominis proprietatẽ.

CAP. XVII.

PERIODOS HVMORVM AD SIDERVM MOtus non eſſe referendos.

SEd nec periodos humotum in ſebribus credat quiſpiam ad ſiderum motus referendos, vn(gratia exempli) bilis atra diebus duobus ceſſet, quarto ſuſcitetur, quoniam ſub Saturno ſit, cuius motus alijs tardior. Nam qua ratione ſanguis ad Ioue relatus ab Aſtrologis, iugiter putreſcit nulla cauſa, cùm non Iupiter tamen omnium velociſſimus? quin potius ſi tempus teſtitutionis exiſtimetur omnium tardiſſimus poſt Saturnum. Cur item motus rubræ bilis aſcriptus Matti, paulò ſegniot attæ motú, ceſſat enim ſex horis minus, cùm ille horis octo & quadtaginta, ipſe ſex & triginta ſopiatur: multò autem Saturno velocior ſtella Martis.

Prætetea decretum eſt Aſtrologorum, opera ſtellatum tardi motus, quò tardiora ſunt, cò magis eſſe diuturna: Cùm igitur ſi pituitæ motus citiùs redit quàm rubræ bilis, nam ille poſt ſex horas, hic poſt ſex atque triginta, quoniam Lunæ motus excitans pituitam velocior motu Martis choleram excitãte, cur, inquam, ſi hoc verum, nõ diuturnius afficit agitatio choleræ quàm pituitæ? ſed illa horis tãtùm duodecim, hæc autem decem & octo. Debent enim (ſi ſtamus in præceptis Aſtrologorum) diuturniora eſſe opera Martis quàm Lunæ, ſiquidem huius velociora quam illius. Quod ſi rurſus hás omnes periodos ad Lunam ſolam volumus teſerre, vtpote prædominantem in omnes humores, hæſitabit nihil minus Aſtrologica ratio cui nituntur. Nam pituita, inquiunt, quoniam Lunæ aquæque cognatione aquarum ferè motum imitatur, illæ fluunt & refluunt mora media intercidente, ſed exigua, qualis interrectos motus neceſſario cadit. Sic pituita ſex tantùm horas integras relinquit. Verùm potuit ſanguini magis hæc conuenire, cuius ſicut aquæ continuus æſtus inuenitur, in qua morula acceſſum dirimẽs à receſſu non bene ſex horatum teſpondet interuallo, quo totus ipſe vel fluxus agitur vel refluxus. At in ſanguine maior poterit eſſe ſimilitudo, cuius motum intercipi in ſenſibilibus morulis, ipſi non pernegant aſſertores huius opinionis: ſed reliqua proſequamur.

Atra, inquiunt, bilis quoniam à natura plurimum aquæ diſcordat, ita contrario pituitæ modo mouetur, plurimùm ſcilicet ceſſans ad dierum vſq; duorum integritatẽ. Sed mihi quidem videtur plus aquam habere cum terra communionis quàm cum igne, ſiue locum aduertas, ſiue qualitatem, ſiue motum, quibus nulla alia poteſt conditio præponderare. Erit igitur idem iudicium de humoribus ad elementa relatis, vt magis à pituitæ motu diuerſus eſſe debeat motus rubræ quàm atræ bilis. Verùm nec illuſtrium veterumque medicorum quiſquam ad has cauſas circuitum febrium retulit. Primus hoc tentauit Petrus Apponenſis homo congerere plura natus quàm redigere, quem quidem indoctiores, vbi nugatur magis, ibi ſoliti impenſiùs admirari.

CAP. XVIII.

INFELICITATEM OCTIMESTRIS PARTVS Saturno non eſſe adſcribendum.

DVm tractamus hæc, venit in mentem ſolere Aſtrologos infelicitatem octimeſtris partus aſcribere Saturno, de qua dicendum hoc loco, ſed breuiter eſt, ne non tedarguta videatur nos cogere, vt vel inuiti concedamus hoſtiliſſimo tum ſiderum radijs nos apprehendi. Qùod vt volens concedo, ita non illud volens, ideò apprẹhendi nos ab illis vt teneamur, quippe illabi de cœlo ita ſentiam, vt non putem ab eo noxiùm quicquam prouenire. Summa igitur hæc eſt: Falluntur Aſtrologi ſi credunt ideo natos octauo menſe non viuere, quia ſingulis vteri gerendi menſibus, ſinguli planetæ præſint, & propterea qui primo, idem octauo menſe Saturnus dominetur, planeta frigidus & ſiccus. hoc eſt, qualitatibus vitæ contrarius. Primùm enim & illæ per manus traditæ planetarum dominandi vices rationem non habent, vt alibi ſuo loco dicetur, & quòd octimeſtris partus non viuat

omnino

omnino rationem aliam habet. Snnt qui opinentur, fœtum ſeptimo menſe conari vt egrediatur, & in conatu lædi, qui ſi octauo exit, vtpote nondum reſtitutum ſuæ incolumitati, vinacem eſſe non ſolere. Sed Hippocrati potius accedo, qui tractatu quem ſcribit de octimeſtri partu, cauſam cur plærunq; nõ viuat, hanc eſſe ait, quòd eo menſe difficilis ſit vteri geſtatio. Tunc enim grauius ſe habere prægnantes, & in matrice neſcio quæ pati grauia & incommoda, & ſi pariant duplici labore oppreſſas & partus & ægritudinis, infirmiſſimas fieri, vnde neceſſariò ipſe quoque fœtus imbecillior factus, raro diu viuat. Atteſtatur huic ſententiæ, quòd ſi quæ inueniuntur vegetiores validioresq́; fœminæ, ſolent octauo etiam menſe parere victuros, quales in Hiſpania inueniri ſcribit, Auicenna & Ariſtot. in Aegypto. Verba ipſa Hippocratis ſuper hac re ſubieci, ne, quoniam liber hic vulgo non habetur, fictum crederetur à nobis. De octimeſtri verò generatione hęc duo continua ſerie dico eos pati, quę pueri ferre nequeant, propterea octimeſtres non ſupereſſe, &c. quæ ſequuntur.

CAP. XIX.

CVR NAVTAE, MEDICI, AGRICOLAE, VERA SAEPIVS prædicunt quàm Aſtrologi.

TRia ferè erant in illa ſecunda Aſtrologorum ratiocinatione obiectamenta, primum à mutationibus inferiorum ex Solis Lunæque curſibus, vnde colligebant, & actionem in nos ſiderum aliorum, & mutationem rerum aliarum ab illis eſſe coniectandam. Secundum teſtimonio bonarũ artiũ, medicinæ, agriculturæ, nauigatoriæ, quæ ſuis operibus Aſtrologicas adhibent obſeruationes. Et horum ita vtrunq; reiecimus, vt iiſdem telis eos repungeremus, oſtendentes, vt paulò antè dicebamus, ex operibus Solis & Lunæ, & ex illarũ artium obſeruationibus, potiùs colligi quod negant, quàm quòd affirmant. Reſtat tertium, quòd ab earundem artificum vulgi ipſius prædictionibus ſumebatur, quaſi nimis eſſemus iniqui, qui nullam futurorum pręcognitionem concederemus Aſtrologis totius cœli peritis, quàm rudia magiſteria, & de populo quiuis interdum etiam aſſequatur: ita multa de pluuijs, de ægritudinibus, de pecoribus, de annona quotidie prędici vulgo, cùm euentus fide, videmus. Cur non igitur, inquiunt, qui cœleſtes cauſas exploratiùs norũt, & illa rectiùs, & alia poterũt ſecretiora prædicere. Hoc eſt quod in præſentia nobis diluendum eſt, imò vt conſueuimus reijciendum in eos, quod apertè nullo negocio breuiter expediemus.

Nam ſi vera prędicuntur ab illis, nulla habita tamen ratione præceptorum Aſtrologiæ, quis non dixerit aut leuem eſſe coniecturam, eſſe illa quæ omittunt, quæ ignorãt non neceſſaria, ſed ſuperflua, non ſecretiora, ſed falſiora, non dogmata, ſed figmenta. At falluntur aliquãdo, inquit Ptol. qui Aſtrologica neſciunt? quid quòd Aſtrologi ſępiús. Conficitur igitur vt Aſtrologi minus Aſtrologica teneant, quàm qui Aſtrologi non ſunt. Neq; enim poteſt hoc denegari, magis ad fidem reſpondere quę dicunt medici de ægris, agricolæ de annona, nautici de tempeſtatibus, paſtores de pecoribus, quàm quæ de iiſdem rebus ab Aſtrologis prædicuntur. Ratio ſtatim in promptu eſt, quandoquidem Aſtrologus ſigna reſpicit, quæ non ſunt ſigna, cauſas ſpeculatur quæ non ſunt cauſæ, propterea fallitur. Reſpicit enim cœleſtem diſpoſitionem, quæ cauſa tantũ vniuerſalis non efficit varietatem inferiorum, niſi pro materiæ conditione cauſarumq́; efficientium inferiorum. Tamẽ nec cœleſtis illa diſpoſitio quam reſpicit, ſed ficta ab eo in cœlo diſpoſitio per vaniſſimas regulas & commentitias, non natura, ſed arbitrio conſtans Aſtrologorũ: ſiquidem, vt demonſtrabimus, non hominum ille Pater & deorum Deus, in cœlo fecit imagines, ſigna, partes, dodecatemoria, domus, & huiuſmodi alia quibus vtuntur: Sed in cœlo mentitus hæc eſt hominum deceptor, & deorum infamator Aſtrologus: proptereaq́; nihil mirum, ſi nullam rem futuram certa ratione prænoſcere iſta ars poteſt.

Artifices autem quos memorauimus, veris & naturalibus proprijsque ac proximis cauſis indicijsq́; nituntur, & ideò raro excidunt à veritate, ſed veris prçſentionibus futurorum, & fidem ſuis methodis faciunt, & cum prouẽtu bonaq́; felicitate ſuas artes exercẽt. Lege libros prognoſticorum Hippocratis, nunquam illum inuenies ægri ſtatum futurũ inter ſidera quærere, vt qui ſciret hæc magis ex lotio quæri quàm ex aſtro,

 & de

& de pulſu venarum, quàm de motu ſphærarum certius præcognoſci. Periti gubernatores non ex Ioue, Saturno, Venere, Marte, Mercurio præuident tempeſtates, ſed de nube, de ventis, de omni aëris conditione: atque eorum hæc ſolers diſciplina experimentis vbique confirmata, de ſpiraculo tenuiſſimi flatus, de nubecula vix conſpicua tempeſtatem intelligit imminentem, cuius nullum præſagium, nullum ſignum adhuc parebat oculis aliorum. Nec ſolùm venturam intelligunt, ſed qua parte futurum vt excitetur, quomodo declinari, quomodo ſuperari poſſit. Ad quæ ſapientia omnis Aſtrologorum prorſus caligabit. Sic paſtores, agricolæ, & ipſum ſæpè vulgus ineruditum, ſtatum aëris præcognoſcunt, non à ſtellis, ſed ab aëris ipſius diſpoſitione, atque his quæ in ſublimi impreſſionibus fiunt. Quare rarò fallunt, aërem ſcilicet ex aëre, ſicut medici ægrum ex ægro, præiudicantes, hoc eſt, ex proprijs principijs, nō, quod faciunt Aſtrologi, ex remotis & communibus vniuerſalibus, imo, quod peius eſt, fictis, imaginarijs, fabuloſis.

Quare nemo putet futuram agricolationem meliorem, medicinam efficaciorem, nauigationem tutiorem, ſi tractentur hæc ab hominibus Aſtrologica percallentibus & obſeruantibus: Quin hæc potiùs tabes & abolitio foret illarum artium, dum à certis regulis ad incertas, à veris ad commentitias euocarentur, & permixtione falſorum dogmatum, omnis iam comperti experimenti ſoliditas, veritasque labefactaretur. Id quod nōdum rationibus intellectis, quibus Aſtrologię vanitas innoteſcit, ex eo perſuaderi ſatis poteſt, quod inter initia operis diximus, ſummos earum artiū magiſtros, & in illis tractandis apprimè felices, nonmodò nō adhibuiſſe ſuis operibus Aſtrologicas obſeruationes, ſed eas vel contempſiſſe, vel etiam confutaſſe. Columella, quem alibi quoque citauimus, ille rei ruſticæ ſcriptor exactiſſimus, quo loco traditurus eſt præcepta temporum obſeruandorum, meminit ſuæ lucubrationis aduerſus Aſtrologos, & vera (inquit) hæc quæ nos pingui Minerua tractauimus, falſa verò quæ impudentiſſimè Chaldæi pollicentur, alibi quoque à nobis confutata. Quare colligenti ſic Ptolemæo, multa præuident de ſtatu aëris agricolatores, igitur nos plura certioraque, quanto illis cœleſtium rerum cognitione præſtamus, negabit Columella eſſe in conſecutione veritatem, quoniam ſcilicet hoc Aſtrologicum ſapere quo agricolis præſtant, non eſt ſapere, ſed deſipere, hoc eſt, non plura quàm illi ſciunt, ſed plura fingunt magnitudine rerum, circa quæ mentiuntur, profeſſionis ludibrium prætegêtes, quam indubiè cum alijs honeſtiſſimo loco vita recepiſſet, ſi tam bonas artes, tam neceſſarias, agricolationem, medicinam, nauigatoriam redderet meliores, ſed deprehēſa ſæpiùs vanitas & fallacia à prudētiſſimis legumlatoribus, eos coëgit, vt ſeueriſſimis interdictionibus illam ciuitatibus eliminarent, vt primo libro declaratum à nobis, ne ſimul & bonas & mentes & artes, occultiſſimis ſuis venenis inficeret. Quæ quantum à gregarijs his, quas dictabamus artibus in futurorum præſentione vincatur, vel hinc innoteſcat, quòd inter nauticos & agricolas, & paſtores, de eorum prognoſticis mirè conuenit, inter Aſtrologos nihil: adeo vt nihil dubitet Aboaſar iter capere non peracſatus, quo die Ptol. aquarum eluuiem denunciauerit.

CAP. XX.

NON OMNIA QVAE AB ASTROLOGIS PRAEDICVNTUR de primis qualitatibus dependere.

EXcutere iam volumus quæ de primis poſſint qualitatib. dependere, quoniam id tertia Aſtrologorum ratio expoſcere videbatur, & Ptol. non alia via quæcunque fiunt, fieri probat à ſideribus, quod apoteleſmatici eius libri declarant, & Aſtrologi omnes huc ſe ſemper recipiunt, quoties aut nihil ſuperſtitioſè dici à ſe defendūt, quodq; per naturæ veſtigia nō procedat, aut nihil rurſus cuius reddi manifeſta ratio non poſſit. Ferè enim ad has confugiunt qualitates, quoties, cur hæc Iupiter, illa Saturnus, alia alius facit Planetarum, interrogantur. In quo illos & ſibi & veritati parùm conſona loqui, parte operis ea mōſtrabitur, qua rationes Aſtrologici dogmatis refelluntur. Fruſtra verò profugium hoc illos ſibi parare, præter ea quæ diximus, multa quoq; declarant.

Inter quæ illud primum occurrit, futurum vt in fati ſortitione plus anni tempus faciat quo quis naſcatur, quàm quæuis alia diuerſitas conſtellationis: ſiquidem plus

quoque

quoque facit ad intentionem remiſſionemq́; primarum qualitatum, quàm quæuis alia vel poſitio ſiderum, vel mixtura radiorum. Adeò ſemper æſtiui dies hybernis calidiores, etiam ſi quantumuis æſtate rigeat torpeatq́; Saturnus. Contrà ſemper æſtiuis hyberni frigidiores, etiam cùm ardet Mars, medioq́; furit flammatus Olympo. Quod ſi fati differentia oritur frigore & calore, ſiccirare & humiditate, plus minusq́; vigentibus, ſequirur omnino damnatos etiam ſemper frigido fato quicunq, nati hyeme fuerint præ his qui nati fuerint per æſtarem, præſertim ſi (quod illis eſt neceſſariò defendendum) plus hanc aëris ſic affecti cœlitùs qualitatem quàm ſeminis & materiæ proximæ condinonem ſequuntur.

Præterea ſi tuetur hoc Ptolemæus, quod eſt illi pro fundamento naturalis Aſtrologiæ, vt per primas qualirates reliqua faciāt radij planetarum, non debet in hominum genituris aut mores aut fortunam aliunde vaticinari, quàm ex ea conſtellatione, quæ corporis habitum facit atq; demonſtrat, quando hinc omnia conſequātur. Et pariter in vniuerſalibus vaticinijs vna erit res inſpicienda, quis futurus aëris ſtatus, hoc inſpecto reliqua pateſiēt: Siquidem pro caloris & frigoris, pro ſiccitatis humiditatisq́; modo cætera diſponuntur. At non ita vel alij vel ipſe Ptolemæus, cùm ſæpe quæ de moribus in priuata geneſi, quæ de fortuitis caſibus dicunt, minimè corporis temperamento reſpondent ea ratione qua ſolent ad hos cætera referri. Nec quæ de rempeſtatibus anni totius hîc congruent, quæ de moribus, dè peſtilentia, de annona, de bellis pronunciabunt, quare ſcilicet à diuerſiſſimis iſta conſtellationibus inueſtigant. Quod legenti tum Aſtrologicos libros, tum Aſtrologorum vaticinia, haud difficilè conſtabit.

Non igitur ſuæ ſuperſtitioni faciem hanc prætendant honeſtamentumq́; Methodi naturalis, vt eatenus ſe ſubijcere res humanas ſideribus dicanr, quatenus aëris corporisq́, diſpoſitio in qualitatibus primis à cœlo dependet. Nam hoc quidem ingrediens artem aſſerensq́; eam quaſi poſſibilem dixit Ptolemæus, ſed in proceſſu explicatuque dogmatum nec obſeruauit, nec potuit ſaluis profeſſionis iurib. obſeruare. Alioquin, quod dicebam, paucis cōſtaret Aſtrologia, cui tanrùm de aëris diſpoſitione & habitu corporum foret dicendum. Reliqua ex his pauciſſimis datis regulis quiuis è medio ſibi coniectaret. Sed & innumera ſunt in Ptolemæi libris & aliorum, quæ de mareriæ qualitatibus primis originem ducere nullo modo poſſunt.

CAP. XXI.

NEC NOXAS ELEMENTORVM, NEC DAMNA NOſtrorum corporum eſſe à cælo.

EX his quæ modò diximus, illud facilè reijci poteſt quod rertio loco ad Aſtrologiæ aſſertionem ſuprà in medium afferebatur: Nam cùm dicitur, ſi mutationes aëris ſideribus: igitur & peſtilentiæ, cataclyſmi, & exuſtioues, & caritas annonæ. Negamus, neq; enim ſequitur, imo hæc qui dicit, quid ſit cœlum ignorat. Nam quid aliud ipſum in natura tota corporea, quàm in particulari quolibet corpore ipſa vis continens totúmne diffluat, ne diſſoluatur? Quod cor in animali fons virtutis illius, qua ſeruarut integritas ordoq́ue mixturæ, & membrorū inuadentium iniuria propulſatur. Sciat igitur, qui exceſſus elementorum, vnde incendia, & cataclyſmus contingit, vnde caritas, morbi ac peſtilentiæ, cœlo refert accepta, non aliter errare, quàm qui noſtri corporis morbos, vitia, cauſationes, in ipſam regentem corpus naturæ refert poteſtarem, cuius eſt illa curare, non facere, ſopire, non excitare. Quæ ſi ſunt vera, pater aliud irēm eſſe qualitates primas, aliud qualitatum primarum receſſus & detrimenta cœlitùs fieri: niſi negemus aliud eſſe iura & magiſtratus omnes cinitatis, aliud quod in illis delinquitur opere boni principis originem trahere. Vrigitur philoſophus dederit, quicquid eſt in elementis ordinarium & naturale, anthorem habere cœlum, neſcio tamen qua ratione ſit conceſſurus, etiàm inde eſſe quòd deficiunt, quòd naturæ præſcripto & legib. variant: cùm ſit potiùs illud philoſophorum dogma, quòd elementa maneant intrà fines & ſuo iure conrēta, negocium mundo non faceſſant, à cœleſti eſſe natura regente & moderante fluxibilem & erraticum numerum rerum corruptibilium.

Sed, inquies, quando mihi conceſſeris, alias ſtellas facere frigiditatem, alias calditatem,

tatem, nónne ſequitur illud, vt frigidis ſtellis prædominantibus, elementa frigida in-ualeſcant, calidis calida. Quod ſi dicitur, non eueniat etiam, vt concurſu magno frigidarum conſtellationum frigiditas ita aquarum exuberet, vt eluuionibus terra mergatur. Contrà calidis valde potentibus, fiant exuſtiones. Facilis reſponſio, nec vna tãtùm, primum de dominatu planetarum atq; ſignorum, quæ finxêre Aſtrologi, vt falſa ſint, poſtea demõſtrabitur. Quid, inquam, ita planeta quiſquam imperabit cœlo, vt in hoc mundo prodigioſa producat, præſertim mala? Cùm cœli opus ex omnium luminum conſpiratione diſſultet, ita rota illa ſuperior ſemper temperatur harmonia, vt ſicut in ipſa omnia conſonant, ita per eam nihil diſſonet vnquàm in inferiori mũdo, in quo quoties inconcinnum, aſperum, diſcors auditur, ad tactum cœli ne referatur: ſed ad quatuor iſtas chordas citharæ ſublunaris quæ de inordinata materia impuratq; ne contactæ cœleſti plectro ad numerum illas ſemper concordiamq; mouente, contumaces interdum inueniuntur.

Poſt hæc ſubtiliùs conſiderandum eſt, ſi præfecta varijs elementis varia ſidera ſunt, ideò eſſe præfecta vt perficiantur elementa ipſa. Quare erit quodlibet elementum tantò perfectius, quantò præſens ſtella fuerit potentior. Quod ſi perfectio partium perfectioni totius non repugnat, imo cum toto partes labefactantur, non pertinebit ad elementi perfectionem, vt natura tranſgrediens ordinem occupet cætera: ſed tunc erit perfectum cùm ab ordine curſuq; naturæ nihil deflexerit, à quo certè deflectere tàm poteſt excedendo quã deficiendo. Quocirca ſi præſit igni Mars, quandoquidem in ſubiectam qualitatem fieri nihil conuenit à ſtella, quod ordini bono naturæq; legibus non conſentiat, non minus compeſcere tumultuantem, quàm ſuſcitare torpentẽ cœleſtis præfecturæ officium fuerit. Poteſt igitur id concedi vt ſint quatuor primæ qualitates à cœlo, nec tamen horum delicta, tranſgreſſiones, tumultus, à cœlo ſint, ſed à materiæ motibus inordinatis, cœleſtis diſciplinę legibus vſquequaque non obſequentis. Vt propterea credam, nec Platonem, nec Ariſtotelem in Timæo, vel in Meteoris, iſtas elementorum tyrannides temporarias, ad conſtellationum vim vllam vnquàm retuliſſe. Conſtat autem ex dictis, non modò noxas elementorum, ſed & eadẽ ratione damnã corporum noſtrorum, cæterorumq; animantium in cœlo cauſas non habere. Quod quidem & potiſſimùm inter omnia corpora, & ordinis & beneficentiæ titulis inſigne, nec ea debet efficere quæ ſunt opera potius tumultuantis materiæ vel deficientis.

Quare quod de elementis diximus, licet de humorib. itidem dicere in noſtro corpore illis reſpondentibus, ſi præeſt atræ bili Saturnus, Mars rubræ, alius ſanguini, pituitæ alius, non aliud magis horum planetarum opus, quàm frenare has qualitates & continere ſub concinnam vitæ diſpoſitionem. Nec cùm præpotens erit Saturnus, ſuſcitabitur atra bilis, vt reliquos perdat, totumque labefactet, ſed ordinatius, compoſitius, melius ſe habebit. Idem de rubra dicendum cùm regnauerit Mars, quandoquidẽ illorum radij & natura ſua benefici ſint, ac ſalutares, nec agunt inſtar ignis, ſed quẽadmodum calor inſitus nobis vegetalis, animæ manu rectè operatur ad finem certũ pro ſalute viuentis: ita lumina illa vitalia intimæ mentis ſuę animi organa, non ad perniciem vnquam, ſed ad commodum corporum ſubditorum & beneficentiam agunt. Saturnus in atram bilem (ſiquidem illi pręeſt) nihil vnquam non ordinarum, non viuificum influet, quare non excitabit illam ad exitium animalis, ſed moderabitur ad conſeruationem. Nec habebunt à ſtellis ſuis humores, cùm illæ præualuerint, quò magis & violentiùs agant, ſed quò moderatiùs atq; viuaciùs. Nunquam mors à cœlo, ſed à materia cum vitio proprio, quæq; qualitas ita degenerauit, vt pręfecti ſideris diſciplinam non ſuſtineat, ſed vel euagetur immodica, vel remiſſa deficiat.

At noſtri diuinatorẽs, qui ſe cœli ſicut interpretes, ita patronos & defenſores faciunt, non tantùm morbos irritatu nimio primarum qualitatum, ſed & vitia ipſa, cæcitatem, ſurditatem, referunt ad ſtellas, & quod eſt deteſtabilius, etiam ipſa mõſtra, quo nihil dici, nihil cogitari poteſt abſurdius. Nam quid aliud monſtra quàm peccata naturæ? Hæc autem nemo vnquam philoſophus retulit ad efficiẽtem cauſam, præſertim indeficientem, omnes ad materiam. Nec ita quiſquam delirauit, vt diceret monſtrificos partus culpa fieri virtutis informantis, quę ſcilicet Dei acta manu nihil delinquat, ſed accuſant materiam ſitu vel quantitate, vel qualitate, malè formabilem, & Opifici ſuo

ſuo cõtumacem atq; rebellem. At longè maior inſania cœli virtutem damnare quàm ſeminis. Quæ tantò minus errare poteſt atq; deficere, quantò ipſa natura potentior, & domina & artifici iunctior, à quo nõ aliter quàm per ipſum iſta ſeminaria virtus inferior regitur atq; formatur. Nimis igitur quàm abſurdum, putare cœleſtium motus & configurationes (ſi modò variant iſtæ configurationes efficientiam planetarum) aliter vnquam ire atque componi, quàm naturalis tenor & curſus exigit ordinatus rerum inferiorum. Alioquin naturæ iſte ordo, cuius tranſgreſſio monſtrum, vbinam ſedet? vbinam habet originem? ſi non hæc in cœlo? aut quomodo ſuam ſatis vocem audiunt? quo rem malam, inordinatam, non naturalem, cuius origo vitium & infirmitas, primis aſcribunt naturæ cauſis, omnium optimis, ordinatiſſimis & potentiſſimis. Verè ergò dixit Auerrois, qui crediderit Martem aut ſidus aliud quoquomodo diſpoſitum nocere corporibus, aliena credere ab omni philoſophia. Sed ita eſt certè, nulla profeſſio cœlo magis iniurioſa Aſtrologica ſuperſtitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationem, culpa voluntatis, quicquid in materia euenit præter ordinem, vitio temeritatis, labiliſque materiæ, id totum ſideribus ambit imputare, nec putat illorum ſaluam dignitatem, ſi non illis indigniſſima quæq; accepta referantur.

CAP. XXII.

INGENIORVM ET MORVM VARIETATEM NON omnino pendere à primis qualitatibus.

VErum enimuerò ſi non faciũt ſidera malas corporum affectiones, ipſas ſaltem corporum faciunt diuerſitates, non morboſas, non vitioſas, non cauſarias, ſed intra fines integritatisq; naturæ media inter ſe temperamenti ratione diſtantes. Sequens enim hoc vniuerſaliter omnino, vt ſi primarum quatuor qualitatum ſidera ſunt authores, vt ſcilicet à Saturno naſcantur, ſiue concipiantur corpora ſicciora & frigidiora, calidiora ſub Marte, humidiora ſub Venere, atque ita de reliquis quam temperamenti diuerſitatem ſolet diuerſitas ingeniorum & affectionum animi conſequi, non quibus cogamur, ſed quibus irritemur. Sed hic poſtea locus latiùs pertractabitur. Illud autem videamus, an ingeniorum & morum hinc naſci diſſimilitudo poſſit. Nam vt aliquo modo verum, falſum tamen aliqua ex parte. Conſequitur enim qualitatum in corpore præpotentium modus quoq; nonnihil affectionum, vt proniores ad iram bilis efferueſcens, ſegnes pituita, ſanguis hilariores, triſtes atra bilis, efficiat.

Sed hoc oppidò quàm generale nec euidentiæ ſemper reſpõdet, nec ſatisfacit occultioribus quibuſdam, & maximè proprijs ingeniorũ conditionibus. Dixi non ſemper euidentiæ reſpondere, quoniam eſt interdum inuenire homines temperamento corporis quàm ſimilimos, ſtudijs tamen, non quæ fecit electio, ſed naturæ propenſio diſſimilimos. Vidi ego ſub virginea facie ferinam immanitatem, ſub truci vultu & aſpernabili, mitem & amabilem manſuetudinem. Alios frontis gratia, oriſq; venuſtate, lætitiam perpetuam præſeferentes, intus æſtuare mœroribus, & ſibi eſſe faſtidio. Alios quos tu iudices planè Saturni eſſe mancipia, hilaritatib. atq; facetijs omnia ſerenare. Quæ poſſunt alias à primis qualitatibus vires germina conſequi conſenſu ferè philoſophorum, hoc eſt, quæ nec primæ illæ quatuor, aut filiæ aut appendices ſunt. Ad quas etiam multa referri planè non poſſe quæ de morum diuerſitate vaticinantur Aſtrologi, paulò pòſt declarabimus.

CAP. XXIII.

NEQVE BELLA NEQVE EXTERNA À PRIMIS qualitatibus pendere.

ILlud verò nimis ridiculum ſi poſſunt ſidera facere frigus, æſtum, aliaſque qualitates, poſſe etiam bella, ſeditiones, poſſe vrbes euertere, imperiaq; permutare: Nec minus poſitioni ridicula ratio: Nam excitata, inquiunt, bili in corporibus regum & principum, æſtu animi flagrantiore fiunt auidiores iniuriæ, vel reponẽdæ, vel inferẽdæ. O beatã Italiã & perpetua pace florẽtem, ſi pituitoſos habere tibi principes liceat, magnũ hoc bonũ atq; diuinũ, paruo conſtare poteſt, vnciola vna lecti pharmaci bilem educentis, ſi ritè principibus di-

uidatur, his qui magis bellicoſi, totum nobis pacabit orbem: Hæc quis confutet potius quàm irrideat? quaſi hæc ſummum bellorum cauſa, quaſi ne magis auaritia, quàm ira, non cupido, non occaſio ſpéſve potiundi, non ſimultates & odia quæ ſunt apud Aſtrologos à Saturno potius quàm à Marte. Non interdum amor ipſe iuſtitiæ bella ſuſcitent atq; tumultus, quaſi non ſæpiùs ſit animus regum pro bile Deus: Nunc bonos exercens ad virtutem, nunc puniens malos miniſterio ſæpè malorum, quos ille carnifices in mundana repub. & quaſi viſibiles dæmones habet.

Verùm hîc quamuis deridicula dicunt Aſtrologi, videntur tamen aliquid dicere. At externa quæ pro noſtris humoribus nihilo variantur, quomodo referent ad iſtas quatuor qualitates? exilia, dignitates, diuitias, egeſtatem, liberos, vxorem, amicos, inimicos? habent (inquit Ptolemæus) affinitatem cum animo & corpore, vt cum animo quidem, honor & dignitas, cum corpore, vxor atq; diuitiæ. Quæ iſta affinitas, ô Ptolemæe? vt fortuita hæc animi corporiſve conditionem ſequatur? An quod ſoletis dicere, ſi quem Martis influxus efficit bilioſum, eidem & vulnera & violentam mortem infligit, quoniam bilis ardor ad rixas incitet atq; ad arma, inter quæ mors ipſa familiariter habitat. Verùm ſolet à nobis id maximè ſiderum opus exiſtimari, cùm homo mitis, in ocio degens, nulli contumelioſus, in pericula tamen, in gladios, in inimicitias, fatali vi quadam trahitur quaſi nolens? pariter bellicoſus homo, crabronumque, vt dicitur, irritator plenus dierum, illæſus domi obeat inter ſuos. Cur igitur ille Martio calore deſtitutus gladio tamen oppetit, quod eſt opus Martis, hic in pace moritur, quanquam Marte ferè ipſe calidior? Præterea poſſint huiuſmodi quædam nonnihil præ ſe ferre commerij cum his quæ intra nos ſunt, quare ad habitum corporis referantur, illa qua ratione differentiam corporis animiq; conſequentur, vxor, diuitiæ, dignitates & quæ hoc genere alia ſunt, profectò ne ſomniare quidem hoc licet.

Quapropter & ipſe Ptolemæus primo capite libri Apoteleſmatôn, vbi ſuam ſtruit rationem de ſiderum efficientia, non aliud colligit quàm quòd aliquo modo conſequens erit corporis ſcilicet atq; animi, quatenus hæret corpori, diuerſitatem ab aſtris prouenire, de fortuitis rebus nihil adijcit eo loco. Ita enim ſcribit (profecit igitur dicere) quis quocunq; tempore ſtatus ambiētis nos aſtris ſit futurus: Sed & proprium cuiuſlibet hominis habitum & temperamentum intelliget ductō de ſtatu aëris argumēto cùm formabatur. Quare dicere poterit quale corpus, & qualem animū ſortiretur: tum quomodo ſucceſſu temporum ſe habebit, præuidens ſcilicet futuram aëris diſpoſitionem tali temperatura corpori conuenientem, facere ad eius incolumitatem, ſed diſſonantem occaſionem dare morbi & ægritudinis. Hæc ibi Ptolem. in quibus quemadmodum apparet, nullà mentio ſuper externis. Mox verò proximo capite vbi iterat dicta ne ctitq; ſequentibus exteriora etiam adijcit, quaſi de illis quoq; probaſſet, fortè falli putans poſſe Lectorem, cui iam ratio excidiſſet, ex qua illud deduci comprobariq; dicebatur. Quare ſi dederimus Ptolemæo mutari materiæ primas affectiones, humiditatis & ſiccitatis, frigoris & caloris, pro conditione ſtatuq; ſiderum, minimè tamen conceſſuri ſumus eſſe *Sidera diuerſos hominum varia ſtia caſus.*

CAP. XXIIII.

OCCVLTAS VIRES COELESTIBVS NON INESSE, PER quas occultas inferiorum rerum proprietates producant, ſed calorem tantum lumenq; viuificum.

Reſtat diſcutiendum an præter effectricem vim qualitatum iſtarum occultiores in ſideribus vires eminentioreſq; ſint, per quas facere multa poſſint, quæ per primas illas qualitates facere non poſſunt, ſicut ſua quadam proprietate magnes ferrum trahit, pœonia caducis opitulatur, & alijs rebus inſunt aliæ poteſtates, ipſis materiæ primis affectionib. & nobiliores & efficaciores. Hoc ratio quarta contendebat, aſſerens nullo modo poſſe virtutibus huiuſmodi non abundare ſtellas, ſi (quod ab omnibus ferè philoſophis dicitur) beneficio ſtellarum tales dotes terrena ſortiuntur, tum cùm nobiliſſima corpora ſint, nobiliſſimiſq; dotibus prædita eſſe neceſſarió. Sed neque nobilitas horum corporum, nec quòd ab illis occultæ mirabileſq́; terrenorum corporum vires eſſe dicantur, argumentum eſt

quo

quo cogamur virtutes tales, hoc eſt, eſſe aliquam præter eam quam diximus cum calore viuifico poteſtatem, in natura cœleſti ſitas opinari.

Nam vt poſtremum hîc primitùs exequamur: non accipiũt rectè quod dicitur, ſortiri cœlitùs vires inferiora corpora, quibus ea faciunt quæ per quatuor primas qualitates effici non poſſunt. Fluunt illæ dotes & poteſtates à principijs intimis ipſorũ corporum, hoc eſt, ab eorum formis, ſiue dicere mauis eſſentijs: porrò cœlum ſicut formam dedi, quam motus ille conſequitur, ſic dare illis tales virtutes dicitur. Quarum tamẽ diuerſitas à diuerſitate fit, non conſtellationis, ſed mixtionis, ex cuius varia proportione alia atq; alia forma diſſultat. Atq; hoc ipſum ad cœlorum pertinet dignitatẽ, ſiquidem quæ diuiduntur in multitudinem apud ordinem inferiorem, ea ſimplici actu & eminentiore collecta, poſſidet ordo ſuperior. Proinde ſi iſta ſublunaris, tam multiformis, tam numeroſa turba corporum caducorum, infirma, tumultuaria, particularis, anguſta, ad cœleſte corpus, æternum, indefectibile, ſimplex, amplum, vniuerſale refertur: Ita rationi maximè conſentaneum, quicquid virium, quicquid perfectionis in partes ſectum, & diſtributum inferioribus eſt, à corpore illo primo prouenire. Omnes autem pariter, licet tàm varias, tàm multiplices, vnica ſua dote luminis & caloris cœleſtia largiuntur. Quæ plus minus ex ſerie ſiderib, communicata, facit illorum inter ſe ordinem potiùs quàm diuerſitatem.

Nec remotiùs inquirendum quæ dos iſta, quæ ſit iſta proprietas: diximus ſæpiùs illam nec indigere demonſtrante, quæ ſe ipſam, & alia cùm ſe omnia ipſa demonſtrat: lux ſcilicet omnibus euidens, quæ de moto corpore profluens, afflansq; calorem indicat ferè nobis occultum myſterium Diuinitatis, & poteſtatem in motu, in luce ſapientiam, in calore figurat amorem: quib. mouet, illuſtrat, creat, perficit, ſeruat omnia, primus ille Deus, primus omnium, inquam: ſicuti primum eſt inter omnia corpora cœlum, prẹter hanc triplicis ab vno corpore ordine quodam pendentis efficacię prẹrogatiuam, quid in cœlo deſideramus, aut quid illi deeſſe nobis videtur ad ſummam perfectionem naturæ corporalis & principatum inferioris mundi. Multiplicibus inſigniri diſtinguiq; proprietatibus arrogat dignitatem imperfectæ naturæ, perfectæ verò derogat, cui propriũ, vt dixi, ſimul collectum in vno poſſidere, quod partiario poſſident inferiora diuiſim, quod vtiq; priuilegium ſi perpetuo motui corporis & calorifico lumini nõ conueniret, vtiq; præter ipſum inquirendum eſſet aliud in cœlo, quod actu ſimplici ambiret complecteretur q; virtutem corporum quorumcũq; corruptibilium. Sed in eo ſi plenè hoc reperitur, alia comminiſcẽdi non eſt neceſſarius labor. Reperitur autem indubiè, ſiquidem ſine illo res vlla corporea nec generare, nec genita exercere ſuas operationes, poteſt. Tolle enim ipſum cum ſuo calore, nec pœonia caducis opitulabitur, nec hyacinthus ſanguinem ſiſtet, nec rheum barbarum bilem educet. Et ſicut rerum quæcunq; agunt in nos ceſſaret efficacia, ſi caloris intimi noſtri fomento non excitaretur, ita ceſſaret & virtus corporum illorum, & calor ipſe viuentium, niſi cœleſti calore & fouerentur ſeorſum, & inuicem copularentur.

Actus igitur & perfectio virium, quęcunq; rebus terrenis inditæ ſunt, hoc ipſum lumen calorificum eſt, quatenus quidem calet, ſicut omnium calor rurſus perfectio eſt, quatenus lucet. Et quemadmodum nec videri colores, nec oculi videre, præterquàm lucis iſtius beneficio poſſunt: Ita nec dotes corporum quorumcunq; aut conſiſtere ipſæ, aut ſe afficere inuicem poſſunt, ſi motus illius atq; caloris ope deſtituantur. Quare ſicut ad dignitatem decoremq; pertinet cœli, qui pro tãta colorum diuerſitate vnõ ipſius natiuæ lucis ſplendore coruſcent, ita fuerit ſuę perfectionis, pro multiplici materialium virtutum numero vnam poſſediſſe virtutem, & illis omnibus nobiliorem. Sicut omnes colores lux antecedit, & perfectam illarum conſtitutionem, ſicut lux omnium colorum perfecta conſtitutio eſt, nec plus detrahi putemus dignitati cœli, ſi particulares iſtas dotes ſtellis abnegamus, quàm quod ipſum quoq; cœlum, nec flauum credimus, nec cæruleum, neq; praſſinum, nec purpureum, quæ ſicut in terrenis ſpecioſa & neceſſaria varietas, ita nec poſſibilis in ſideribus, nec decora.

CAP.

CAP. XXV.

SI SVA CVIQVE SIDERI ET PROPRIA VIS CONcedatur, eſſe tamen illam vniuerſalem.

IAm ſi contendat aliquis, vt præter hanc omnibus communem proprietatem motus luminis atq; caloris, ſua habeat quæque ſtella propriam influentiam, non magnopere, quanquam poſſim, illi reſiſtam. Sed admonebo diuerſas iſtas virtutes, quibus inter ſe differunt: hoc tamen cōuenire, quod omnes virtutes cœleſtes ſunt. Quicquid aūt in cœlo eſt, & ſi cōparatum, vniuerſitati cœleſtium particulare aliquid eſt, idem tamen ad ſublunaria ſi referatur (vt maximè ſit anguſtū) vniuerſale eſt, vniuerſale cū dico, ita intelligi volo, vt totam corruptibilis mundi perfectionē claudat in ſeipſo, alioquin cœleſte non erit, vt parte iam declaratū, mox quoq; latiùs explicabitur. Quod ſi cōcedatur, nihil iuuabūt rē aſtrologicā ſiderū iſtę dotes peculiares, ſed erit quidē Iouis alia quàm Saturni proprietas, verū nō propterea efficiet apud nos aliud Iupiter quā Saturnus, quare pariter omnia per hanc ſuam proprietatem vterq; facere poterit. Iouia virtus differt à Saturnia, non negabo. Sed nulla virtus corporum inferiorum, quam & Iouia æquè atq; Saturnia, & Saturnia æquè atq; Iouia non contineat, generet, ſeruet, efficacē reddat, atq; perfectum. Dicam primùm cur ita ſit, dehinc quomodo ſtet, cum iſta cōmunione diuerſitas in vtroq; & proprietatis, & actionis.

Cœli natura nō videtur apertiùs ſimul & breuiùs explicari poſſe, quā ſi dixeris cœlum vnitatem eſſe omnium corporum. Sanè nulla eſt multitudo quæ non à ſua vnitate depēdeat, nihil in vniuerſo quod nō ab vno quaſi fontali capite deriuetur. Et quēadmodum in exercitu legio quælibet ad præfectū ſuum, totus exercitus ad vnum refertur Imperatorem: ita quæuis ſeries rerum generis communione ſibi conſentiens, habet ſuum principium à quo deducitur, à quo fouetur, regitur & continetur. Quæ cùm ſint multa principia, quaſi multiplex vnitas ad ſimpliciſſimam vnitatem primi principij poſtremo redigitur. Eſt autem quemadmodum omnis numerus quodammodo in vnitate, tota ciuitas in rege, totus exercitus in Imperatore, ita ſuo in principio ſui quaſi gregis, virtus omnis atque perfectio. Verùm quod in illa gregaria (vt ita dixerim) conditione, diuiſum, mancum, infectum, interminatum eſt: viget in capite interminatæ cuiuſdam vnitatis ſingulari complexu, purum, efficax atque perfectum. Quò fit vt nihil conſequentis corporis eſſe in capite, & rurſus in capite totum corpus eſſe dicatur. Ita quod eſt primum inter ea quæ ſunt ineffabilis Deus, & nihil eorum eſt quæ ſunt, & rurſus omnia eſt eminentia quadam principalis naturæ, & omnimodæ poteſtatis. Corporeum ergo genus à quo principio dependebit, potiùs quàm à primo corpore, loco & dignitate? hoc autem eſt Cœlum. Verè igitur quod dicebamus, Cœlum vnitas erit omnium corporū, de quo negari poſſint omnia quæ ſint corporum aliorum, & omnia etiam poſſint affirmari. Negari quidem, quoniam quod in illis formatum varios habet fines, quod diſcretū, multiplex, imperfectum, in cœlo nec characteres eos formę, nec eam pariter habet diuerſitatem. Affirmari quod omnia illa ſimul non poteſtate materiæ, ſed virtutis amplitudine, & originalis naturæ ſublimitate concludit. Quæ ſi cœli natura eſt, certè nulli non cœleſtium venit, nec ita exiſtimandum, vt totum quidem cœlum totam contineat perfectionem corporū inferiorum, pars verò partem. Nullū id foret cœli priuilegium, ſed pars quælibet cœli, totus eſt mundus inferior, exceptis quæ in mundo ſunt, ſed non ex mundo.

Hoc Pythagorici ſignificaſſe videntur Allegorica quadam ſua ſententia qua ſoliti affirmare, totam hanc regionem ſublunarem vnam eſſe ſtellam, & in qualibet cœli ſtella omnia eſſe, quæ hac noſtra regione viſuntur: ſic in Luna, tum quatuor elementorum, tum vallium eſſe montiumque diſcrimina, ſed & ſtirpes & animantia quæcunque apud nos ſunt: ita in Venere, Mercurio, reliquiſque ſideribus. Quo typo certè non aliud nobis declarant, quàm quod aſtruere volebamus, nullam eſſe in cœlo ſtellam, quæ non ambiat totum, quod eſt ſub Luna, alioquin illæ cœleſti natura non erunt, ſi non falsè ſuppoſitum atque probatum, nihil verius dici naturam cœleſtem, quàm vnitatem naturæ corporeæ. Tum quòd hoc fuerit cœlo dignum priuilegium, quòd tanta vaſtitate & numero luminum innumerabili, ſublunaris demum anguſtiæ

bona

bona complectatur. Eſt igitur in virtute cuiuſlibet ſtellæ, virtus omnis corporum caducorum, nec hoc differunt diuerſarum ſtellarum virtutes quòd alijs aliæ rebus præſint, cùm præſint omnib. omnes. Nec quæ fuerit altior, præſtat inferiori latiore cõplexu, hoc eſt, plurium rerum, ſed nobiliore, eadem continens & quæ continet inferior, ſed vnitiùs longè quàm illa & eminentiùs.

Videri poteſt hoc idem in mentibus ſeparatis & animantium cognitione. Nam ſicut omne corpus à cœlo, ita vis omnis cognitionis particeps pendet ab intellectu. Intellectum voco non noſtrum, qui ratio dicitur, ſed angelorum, quos philoſophi mẽtes & intellectus vocant. Hic ſibi ſupereſt ad intelligendum, nec aliquid infra ſe, nec in aliquo infrà ſe inſpicit, quod intelligit, non fallitur, non laborat. Et quod in omni genere cognitionis poteſtatibus varijs diſtributum excellit, id vnita poteſtate excellentius longè quàm ſit in illis poſſidet, in ſeipſo varietatem conſpicit, tangitque præſentem certitudine ſenſus. Habet apud ſe illam dilabentibus rebus imaginaria facultate, peruidet cauſas & ſpecies rerum tàm corporeas quàm incorporeas perſpicacia rationali: non rationalis ille, vel ſenſualis, vel imaginatius, ſed per intellectualem proprietatem nobiliore cõditione, quod in illis perfectum eſt colligens, reijcit quod imperfectum. Eſt enim in nobis cognitio phyſica aliud à mathematica, mathematica aliud à diuina. Nam phyſicam ratio cum ſenſu conſequitur, mathematicam cum phantaſia, diuinam cum mente & intellectu. Porrò mentium nulla eſt etiam deſpicaciſſima, quæ non omnem veritatem in ſuo lumine videat, qua nos illis ſcientijs artibusq; vel attingimus certè vel anhelamus.

Eia igitur comparemus iſta corporeis: Sunt in nobis hæ artes atq; ſcientiæ, ſunt in tota cognoſcente natura varia genera cognitionum: id quod in corporum turba diuerſarum virtutum varia priuilegia. Eſt omnis cognitio, participatio quædam luminis intellectualis, eſt corporea omnis virtus participatio quædam facultatis cœleſtis. Quanquam ſicut illa euidentiùs in ratione, ita perfectiùs hæc elucet in ſpiritu cordis. His ita poſitis, agite videamus an rectè dixerit quiſpiam, ſi de mentibus illis defluant intellectuales radij, alios fore qui phyſicos faciant non mathematicos, alios mathematicos non diuinos, alios diuinos potiùs quàm phyſicos, vel mathematicos: atq; ita hæc lux erit, vt iſta ſtudia penes naturę diuerſitatẽ mentium ſpirantium, non à radiorũ ab eadẽ mente ſuo ita conſilio voluntateq; proficiſcentiũ: puto rectiùs ſentiet qui nihil eſſe credat huiuſmodi, quod & largiter dare quæuis illarum non poſſit, & quæ nõ ſua quidem, more ſiderum, libertate donet, ſed natura, & ſi cõtingit vt hoc potius inde quàm illud munus excipiatur, non ad dantem in omnia æquè liberalem, ſed ad captum accipiẽtis conditionemq; dicat eſſe referendum. Quod ſi, quemadmodum diximus, ita ſe habet ſtella ad corruptibile corpus, quod ad noſtrum attinet hoc propoſitum, ſicut mens ad defectibilem cognitionem, pariter erit dicendum poſſe ſtellam quãlibet ex ſe dare, quicquid corpus ſubditum, quodcunq; ſit illud, accipere natũ eſt, vt iam afflatus occulti diuerſitatem non afflãtis ſtellæ, quod Aſtrologus putat, ſed afflatæ materiæ diuerſitas faciat. Dixi afflatum occultum, quoniam ſideris actio per lumẽ atq; calorem, pro intentione remiſſioneq; radij poteſt eſſe diuerſa, quod ſuperiùs explicauimus, ſed in occultis iſtis proprietatib. per quas ipſa ſe quaſi ſtella propagat, effunditq; ſuas (vt ita dixerim) ſpecies & imagines, ſicut illa non apparet intentio atq; remiſſio, ita nec vllam agendi diuerſitatem ponere perſuademur.

At, inquies, virtus Iouis & ſpecies iſta diffuſa, diuerſa eſt certè à virtute Saturni. Fateor, ſed non propterea diuerſam rem effecturã, cùm nulla ſit res in ſublunari mũdo, quam non vtrauis facere poſſit. Quænam igitur actionis diuerſitas? facit vtraq; idem, ſed alia idem facit alio modo, nobiliore nobilior, & eminentiore. Quanquam neſcio ſi de iſtis virtutibus ita ſtatuamus, an efficacior forſitan in nos virtus inferior, non quia loco proximior, ſed quia naturæ cognatior: ſed alterius operis hæc inquiſitio. Hîc tantùm aſſerimus, ſi præter lumen atque calorem ſua cuique ſideri proprietas concedatur, ita defendi poſſe omnes vniuerſales, vt nullam faciant ex ſe diuerſitatem inferiorum. Poſſemus tamen concedere vim aliquam particularem illis, contrahentes, ſcilicet, ſideream poteſtatem, atq; ita concedere, vt nihil hoc tamen adiuuaret Aſtrologos: vt ſi omnes quidem ſtellas in omnib. ſemper idem operari, ſed nõ omnia in omnibus concedamus, verùm aliud aliam, ad hoc exemplum: Conſtant

corpora

corpora quælibet ex materia & forma: putet igitur aliquis ita ſe rem habere, vt quæ attinent ad materiam, tria minora ſidera faciant, Luna, Venus atq; Mercurius: diuiſis officijs, vt materiam ipſam Luna regat, ad formam verò diſponatur à Venere & Mercurio: à Venere per quantitatem dum fit ordo, figura, compoſitio, decor debitus in partibus: à Mercurio per qualitatem, dum formabili mobilitate ſuſcipiendæ formæ congruas induit affectiones: atq; ſunt formæ manentis à ſuperiorib. tribus ſtellis in hunc modum, vt quòd forma ſit habeat à Saturno, quòd det eſſe & vitam his quæ viuunt à Ioue, quòd moueat intus excitetq; ad operandum à Marte. Quod autem ſe res quælibet ipſa diffundat, & per diffuſionem notificet atq; propaget, ad Solem potiſſimùm referetur, cuius eſſe videatur operatam materiam vincere, de qua ſibi ſimile parit, qua & generatio ipſa & manifeſtatio. Quid ſi igitur differrent opera Planetarum, quod & vltrò concedimus, non ratione, non fide experimentorum, non authoritate Platonis, Ariſtotelisve coacti, eſſet tamen quoq; omnis diuerſitas rerum inferiorum, non à cœlo, ſed à cauſis inferioribus, agente illo quod eſt ſuum ſemper in omnibus, eodem modo, ſed opere variato, tum à proximis cauſis, tum à diſpoſitione materiæ, particulares magis quàm virtutes in ſideribus ponere, quando nec iſtas vniuerſales nulla ratio perſuadet, poſſet de quibuſdam aliter ſuſpicari ſine piaculo, & cum doctorum etiã authoritate non nego: ſed quod ſequens liber oſtendet, ſiq; huiuſmodi nec ſunt illæ quas Aſtrologi dicunt, nec illis afficimur eo modo quo credunt.

CAP. XXVI.

EPILOGVS HVIVS LIBRI CVM REIECTIONE quarundam rationum Aſtrologorum in ipſos argumentantes.

EXaminauimus naturales omnes mutationes rerum inferiorum, quæcunque cœli opera eſſe videtur: nam de fortuitis hominum caſibus in quintæ rationis ſolutione dicemus, nec repertum in illis quod faueret Aſtrologis, ſed occaſio data potiùs multa obijciendi, vt ſit quod eos αἰάγοερ iſtam commouiſſe pœniteat. Etenim quid colligimus inde aliud quã radijs luminariũ affici corpora ſublunaria? Sed nec alia affectatione quàm caloris, nec alterius caloris quàm vitalis, nec cuius actio aliter immutaretur, quã pro ſitu ſideris, vel ex propinquo, vel è directo nos magis irradiantis. Ex his principijs omnium effectuũ reddimus rationem, quoſcunq; fide experientiæ in teſtimoniũ ſui dogmatis afferebant, in qua reddenda non confirmari Aſtrologiã ex illis obſeruationibus, ſed infirmari patebat, & quid illi vel fallerent, vel fallerentur, vbiq; detegebatur. Sic falsò apparuit credi ab illis vim Solis exiccatricem, aut Lunæ parum ſalubriter humectatricẽ & frigidam, falsò fingi in Luna vim occultam præter motum & lumen, quæ mare reuocet & effundat: falsò noxa partus octimeſtris reũ fieri Saturnum, falso ſignis aſcribi quaſi virtutis poteſtatisq; diuerſæ, quod propoſitus tãtummodo varietate Solis radius operatur: falsò criſimos dies & periodos febrium, ad Lunæ motus, vel aliorum ſiderum referri. Denique tantum abfuit, vt ex iſtis à Sole Lunaq; mutationibus argumentum ſumeretur ad fidem decretorum Aſtrologiæ, vt inde in ſuſpicionem falſitatis non mediocriter adducatur: Ita enim argumentabatur, ſub Luna ſi quis cubet, membra occupat torpor, & cum ea echini ſimiliter implentur, frigefacit igitur & humefacit: Solem torridum ſenſus atteſtatur, igitur ſiccum. Nos è diuerſo ſic inſtamus: Luna implet echinos, igitur calida eſt, demonſtrauimus hæc ex Ariſtot. ſtupent frigore dormientes ſub ea, igitur calida eſt. Declarauimus hoc aperta ratione, quo pacto ſcilicet id eueniat. In plenilunio fauet conceptibus, alit corpora, creſcẽs roborat, vegetat, igitur calida eſt. Probauimus ex Hippocrate, ex euidentia ipſa. De Sole pariter appellamus ad experientiam, qua patet illius radijs ſpiritum vitæ omnem viuificari, id verò non eſt ſiccæ poteſtatis, ſed ſalubriter calidæ. Nec difficile fuit declarare, quo pacto vel accidenti vel ſiccet, vel exurat, imò frigefaciat etiam Sol, Luna frigoris & humoris cauſa eſſe dicatur, licet ſidus vtrunquẽ viuifici tantum luminis & caloris ſua natura ſit author.

Sic item colligebãt, videmus à Sole & Luna manifeſtò noſtra corpora permutari:

nec

nec igitur de aliorum ſiderum influxibus dubitandum eſt. At hoc ipſum de alijs nos in dubium trahit, quod de Sole Lunaque videmus, quòd ſcilicet ab eis ita corporum diſpoſitiones variari deprehendimus, vt reliquas ſtellas aſymbolas potius iudicemus, quàm in partes operis aduocatas: ſiquidem Lunæ lumine decreſcente ſemper humiditas in corporibus attenuatur, augeſcit ſemper illa creſcente. Cur igitur, ſi quod putant Aſtrologi, de aliorum ſiderum efficientia verum eſt, cur inquam, non interdum humili Planetæ, cùm dominantur, iacturam luminis lunaris facientes, humiditates non augent, vt liceat nobis aliquando ſiderum beneficio etiam in nouilunio ſucculētas oſtreas cœnitare, cur inuicem illa plena nunquàm Saturni ſiccitas atq; Martis ius cœli pro legibus Aſtrologicis, vſurpantium corpora deſiccat, & cæſa ligna defendit à carie, potius ergo fauent obſeruationes iſtæ tollentibus poteſtatem Planetarum, quàm aſtruētibus, ſicut & his potiùs qui ſignis efficaciam nullam tribuunt, quàm qui plurimam: alioquin cùm à Luna mouetur mare, ſicut volunt, nec ipſi negamus, cur in aquaticis ſignis poſita, non plus mouet quàm in igneis, nec minus in ſiccis. deniq; quàm in humidis? aut cur Luna non facit vberiores acceſſus humidis iuncta Planetis, quàm exiccantibus? Et quomodo ſi vera quæ prædicunt de duodecim locis, quos appellant domos, quomodo illud conſonat, quod ab ortu ſcandens Luna, quò plus ſummo propinquat, fortiùs agit in Oceanum, atq; ita fortiùs ex 1 a. loco quàm ex horoſcopo: quo tamen loco languere fieriq; imbecillimā omnium ſiderum poteſtatem affirmant.

Potiùs igitur ſtant nobis contra illos iſta experimenta, quàm vt contra fidem Aſtrologorum opinionibus arrogent: niſi quemadmodum dicebat Phauorinus, vt ſuprà etiam tetigimus, quia Oceanus quaſi Lunæ comes, cum ea ſimul ſeneſcit adoleſcitq;, putant argumentū eſſe ad perſuadendum omnium rerū humanarum & parua & maxima tanquam ſtellis atq; ſideribus euincta duci atq; regi. Sed longè diſpar, atq; vt idem Aſtrologos ludens iactabat, nimiſq; ineptum & abſurdum eſt, vt quantum æſtus Oceani cum Lunæ curriculo congruit, negocium quoq; alicuius quod ei fortè de aquæ ductu, cum riualibus apud iudicem eſt: exiſtimemus ipſum quoq; quaſi habena quadam de cœlo vinctum gubernari.

CAP. XXVII.

Reliquum vt poſtremam argumētationem diſſoluamus, petitam ab euentis humanis, in quibus alia ita vires noſtras excedant, aut præter meritum & rationem eueniant, vt decreti fatalis & cœleſtis potentiæ vim adſtruere videantur: hoc nos ita ſoluemus ad præſens, vt oſtendamus habere ſuas cauſas hæc omnia ſatis apud nos, nec apparere quicquam in omnibus, quòd authorem cœlum deſideret, hoc eſt, nihil in curſu rerum eſſe humanarum, vnde ſuſpicio naſci debeat facta hominum fatis regi & gubernari. Nam per initia quidem libri ſequentis non ſoluentes iam, ſed arguentes, hæc inprimis cœlitùs nullo modo fieri poſſe docebimus, in quibus iſtam vim fati agnoſcere ſibi iſti videntur. Ea verò deniq; duo ſunt magna, videlicet atque mala. Dicamus primùm de magnis, vel ad animum pertinent iſta, vel ad externa. Sic enim & nobis Alexandri felicitatem, & præceptoris ingenium ac doctrinam obiectabant. Incipiamus igitur ab his quæ ad animum pertinent.

Admiraris in Ariſtotele conſummatam ſcientiam rerum naturalium, ego tecum pariter admiror. Cauſa cœlum eſt, inquis, & conſtellatio ſub qua natus eſt, non accedo, non tàm vulgata ratione, quòd nati eodem aſtro multi non fuerunt Ariſtot. quàm quòd præter cœlum ſub quo tanquam cauſa vniuerſali, & Boëtiæ ſues, & philoſophi attici pariter germinant, cauſæ proximæ ſunt Ariſtoteli propriæ & peculiares, ad quas ſingularem eius profectum referamus. Primùm vtique (vt ille inquit) ſortitus eſt animam bonam, & hanc vtique non à cœlo, ſiquidem immortalis, & incorporeus animus, quòd ipſe demōſtrauit nec Aſtrologi negant: tùm ſortitus eſt corpus idoneum, vt tali animæ famularetur, nec hoc etiam à cœlo niſi tanquàm à communi cauſa, ſed à parentibus, elegit philoſophari. Hoc & principiorum opus quæ diximus, hoc eſt, animi & corporis, & ſui arbitrij fuit, profecit in philoſophia, hic arrepti propoſiti &

ſuæ induſtriæ fructus:at pluſquàm philoſophantes multi,pari ſtudio atq; labore. Fuit in cauſa doctrina præceptoris, & felicitas ſæculi in quo æditus, veterum pleni monumentis,ſed non exactis,ne & labor non adeſſet inchoandi, & perficiendi bonas artes materia non deeſſet. At profecit plus longè quàm coætanei & quàm diſcipuli. Sortitus erat non aſtrum melius,ſed ingenium melius : Nec ingenium ab aſtro, ſiquidem incorporale,ſed à Deo ſicut corpus à patre,non à cœlo.De quo nos tantò loquimur, quàm Aſtrologi honorificentiùs, quantò cauſa vniuerſalis particularibus cauſis diuinior & eminentior. Quòd ſi capitus exceſſit ingenij humani vel Ariſtot. vel philoſophus alius, erit cauſæ hoc nō omnino deterioris, quale corpus omne propterea&ſ; cœleſte eſt,ſed melioris,hoc eſt,diuinæ: ſicut Socrates maior mea ſententia omnium philoſophorum, ſapientiam ſuam non ſideribus natalitijs,ſed aſſiſtenti Numini retulit acceptam.Quare plus cœlo damus quàm oporteat,ſi diuinitatem animorum corporeis illis radijs demittimus, minùs ſi corporeas differentias quæ de priuatis rebus accipiuntur, illi quaſi particulari cauſæ tribuimus.

Minùs autem omnino quàm deceat,cùm deformitates ipſas noſtras,& labes mentium aſcribimus ſtellis, quod eſt vnum ex illis quibus maximè mouebantur ad aſtra confugere,quòd apparent in hominibus multis abſonæ quædam appetitiones, præter leges humanitatis, quæ non intrinſecam, hoc eſt, humanam, ſed extrinſecam habere cauſam videantur,& quia potentem, ideò ſideream. Ego verò ab illis quæſierim cur prægnans mulier terram comedat libentiùs, & carbones quàm exquiſitum omne genus eduliorum? Et ſi monſtrifici deſiderij, non aſtrum,ſed fœtum cauſam inuenerint. Admonebo cauſam pariter eorum quæ demirantur,in corporis temperatura potius quàm in cœlo eſſe quærendam. Dicerem apud improbos quoque dæmones, ſed à corporeis eos abducerem. Certè præter corporis habitum quantum faciat, ad huiuſmodi portentoſas affectiones conſuetudo, veriſſimo poſſum exemplo declarare. Viuit adhuc homo mihi notus prodigioſæ libidinis & inauditæ. Nam ad Venerem nunquàm accenditur,niſi vapulet,& tamen ſcelus id ita cogitat,ſæuientes ita plagas deſiderat, vt increpet verberantem, ſi cum eo lentiùs egerit, haud compos plenè voti, niſi eruperit ſanguis, & innocentius artus hominis nocentiſſimi violentior ſcutica deſeruerit: Efflagitat ille miſer hanc operam ſummis precibus ab ea ſemper fœmina quam adiuit, præbetq; flagellum, pridie ſibi ad id officij aceti infuſione duratum, & ſupplex à meretrice verberari poſtulat, à qua quantò cæditur durius, eò feruentiùs incaleſcit, & pari paſſu ad voluptatem doloremque contendit, vnus inuentus homo,qui corporeas delitias inter cruciatum inueniat. Is cùm non alioquin peſſimus ſit, morbum ſuum agnoſcit & odit,quoniamque mihi familiaris multis iam retrò annis, quid pateretur, liberè patefecit. A quo diligenter tam inſolitæ peſtis cauſam,cùm ſciſcitarer,à puero inquit ſic aſſueui. Et me rurſus conſuetudinis cauſam interrogante, educatum ſe cum pueris ſceleſtiſſimis, inter quos conueniſſet hac cædendi licentia quaſi pretio quodam,mutuum ſibi vendere flagitioſa alternatione pudorem. Hoc ego factum licet graue auribus liberalibus, ideò non ſuppreſſi, vt cognoſceremus euidentia ipſa quantum illis affectibus valeat cōſuetudo, ne quaſi cauſam habere terrenam nullam poſſint, cœlum ſtatim accuſemus. Nam id quidem Aſtrologus ſi audiat, damnatam dicet fuiſſe Venerem in hominis genitura, & aduerſis fortaſſe,aut alio modo minantibus radijs Martis flagellatam.

Veniamus ad res externas, in quibus Alexāder præponebatur, cuius tanta tàm repentina felicitas, vndenam ortum haberet quærebatur, niſi haberet à cœlo? Facilis reſponſio: à virtutibus Alexandri quales habuit multas neceſſarias imperatori, fortitudinem, liberalitatem, laborum tolerantiam, peritiam rei militaris, egregiam literaturam, & quas alias enumerare non eſt neceſſe: ab exercitu quem nactus eſt, & ſub patre Philippo exercitatiſſimum, & beneficio regionis bellicoſiſſimum, & ob liberalitatem exemplumq; virtutum amantiſſimum ſui: ab ignauia populorum quos ſuperauit, vnde dictus à Patruo pugnaſſe cum fœminis: à fortuna quæ in rebus bellicis plurimùm dominatur. Fortunam verò cùm dico, cœlum non dico, ſed eam cauſam cuius meminit Ariſt. ſecundo libro phyſicæ auſcultationis: & quam vulgò fortunam dicimus, atque his verbis ſolemus exprimere, ita ſors tulit, ita euenit, ita res cecidit, per quam fit vt ludentes aſſeris, aut iaciant quod volunt, aut quod non volunt: hæc

eſt illa

eſt illa cæca nuncupata, quæ præter illas quas diximus, & ſimiles cauſas, Cæſares, Syllas, Auguſtos, Alexandros fecit, quam per ſe nec dependere de cœlo, nec idem eſſe quod fatum, nec prouidentiæ derogare diuinæ, & quid demùm aut eſſe, aut non eſſe poſſit (quoniam proximo libro latè diſſerendum eſt) hîc dicere non oportet, vbi Aſtrologos non alijs magis quàm Aquinatis Thomæ, quem hi ſummè ſibi fauere putant, armis opprimemus. Quòd verò ad id attinet quod principaliter hîc tractatur, nego quicquam in terris adeo magnum fieri vel videri, vt authorem cœlum mereatur. Nam miracula quidem animi (vt diximus) cœlo maiora ſunt, fortunæ verò & corporis, vt quàm maxima ſint, cœlo collata minima deprehenduntur, vt quod rectè dixit Phauorinus: Nihil magnum in terra præter hominem, nihil magnum in homine præter mentem & animum, huc ſi aſcendis, cœlum tranſcendis, ſi ad corpus inclinas, & cœlum ſuſpicis, muſcam te vides, & muſca aliquid minus.

At quemadmodum quidem in illo nigro agmine formicarum ſunt quæ alijs præſtent robore, magnitudine, ſunt victoriæ, bella, paces, officia, labores, egeſtas, diuitiæ, quæ contemplantibus nobis, omnia exigua, & nullo diſcrimine nihil ſunt: ita noſtra iſta corpuſcula, noſtræ fortunæ, noſtri reges, noſtræ prouinciæ, bella, fœdera, nuptiæ, cœlo ſi comparentur, nihil ſunt penitùs, cui tota terra collata, cuius vnam portiunculam inter ſe homines igne, ferroque partiuntur, indiuiduum punctum eſt. Non ergo ea eſt magnitudo rerum terrenarum, vt alterius eſſe quàm cœli opus non poſſit. Quo ſi digna non ſunt, quæ inter nos digna ſunt, quantò magis erunt indigna, quę indignè etiam fiunt à nobis? vt flagitioſos euehi ad dignitatem, Socratem perire iudicio ſtellicatoris, & enormia id genus, quæ quotidie multa & videmus, & patimur: In quibus inprimis elucęſcere fatum, & cœleſtis decreti neceſſitatem, ait Maternus. Quem ego cum Aſtrologis alijs libenter interrogauerim, cur errata noſtra tantopere ambiant ſtellis imputare, & cùm ipſi peccamus libentiùs inde cœlum, quàm nos accuſare? quaſi aut mirabile eſſet nos errare, pronos & malos ab adoleſcentia, aut errare illa poſſint aliquando iuſſis optimi Dei incommutabili ſemper ordine famulātia. Damnantur (inquiunt) innocentes, facinoroſi præmijs afficiuntur, à quibus quæſo principibus, iuſtis an iniuſtis? ſi à iuſtis nec cœlum ſatis erit tanto miraculo, ſi ab iniuſtis, quid cœlo opus eſt, vbi deſpectrix cœli malitia ſatis eſt. Quærit Ariſtot. in Problematis: Cur ferè idem ſemper boni & pauperes, cumque multas afferat cauſas & veras & facetas, nullam tamen affert à cœlo, vt qui ſcilicet ſciret ſentes & tribulos, non cœlum germinare, ſed terram. At cautus homo & prudens, quod maximè fugiebat, diſcrimen incurrit, euadit alius periculum, cui ſe temerè ſæpiùs expoſuerat? Quid eſt quod admiremur? cur non minus hæc nunquàm euenire, quàm ſi eueniant, ſæpè pro miraculo ſit habendum: horum cùm plærunque fiunt, cauſa quærenda eſt, prius quidem proxima: Hæc ſi deeſt, remotior & occulta, cùm de raro & fortuito, non eſt alia cauſa inueſtiganda, ſi eorum ſatis meminimus quæ ſapientiſſimus Ariſtot. & ſecundo lib. phyſicæ auſcultationis, & ſexto primæ philoſophiæ ſcriptum nobis reliquit.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ aduerſus Aſtrologos libri III. Finis.

inferior à ſuis cauſis proximis habeat, ſed aliquam etiam à cœleſtibus: hoc totum & nos precariò concedentes Aſtrologis, oſtendemus nullam tamen idcirco futuram hanc artem, quin de his maximè vaticinetur ex aſtris, quæ fieri ab illis vel indicari non poſſunt, etiam ſi fiant illa cuncta quæ diximus: atq; ita concuſſam vel ad interitum priore libro Aſtrologiam nulla iam pacis, vel indulgentiæ ſpe relicta, diſputatio præſens funditùs euertet.

CAP. II.

FORTVITA À COELO NON ESSE.

Fortuitæ res pro quarum bono vel malo euentu fortunatos vocamus homines & infortunatos, hæ præcipuè ſunt, quæ ſicuti fatales inprimis putātur, & à cœleſti decreto pendentes, ita prędictionum Aſtrologicarum pars maxima & potiſſima materia ſunt. Nam quæ per ſe cauſas proximas habēt, vt conditiones animi & corporis, non exigere adeò ſuperiorē cauſam occultioremq; videntur, quàm quæ temerè fieri caſuq; dicimus, quum fieri ſine proxima cauſa videantur: talia ſunt feliciter vel infeliciter nauigare, peregrinari, mercaturam facere, fodientem terram theſaurum inuenire, latronibus, beſtijs, occurrere, regi placere, periculum euadere, bona ſeruitia, maláve ſortiri, domum ingredi mox ruituram, & quæ alia hoc genere præter conſilium, præter opinionē, miſeris & verè ægris mortalibus accidunt, de quibus vt quæ prorſus extra noſtram manum ſint, & extrinſecùs veniant in nos, optamus maximè Aſtrologorum audire ſententiā. Alioquin quo quis corporis habitu ſit vel à ſpeculo, vel à medico ſciat, ſicuti & qualem mentem ſciat à ſeipſo, ſi modò mentē habet, at quæ fortuita nuncupamus, ea ſunt quæ potiſſimùm per artes diuinatrices humana curioſitas expetit: Hęc igitur ante alia nullo modo de cœlo pręuideri poſſe probabimus, nec alia ratione quàm qua vtitur Thomas Aquinas, eo maximè loco quæ fauere ſententiæ Aſtrologorum videtur, hoc eſt, tertio libro contra Gentes, vbi fortunatos à cœlo & fieri homines & infortunatos dicere videtur, ea ratio talis eſt. Virtus cœleſtis corporis nō agit intellectu vel electione, ſed quemadmodum natura agit. Naturæ propriū eſt ad vnum tendere: Effectus igitur qui nō eſt vnus à naturali cauſa per ſe eſſe non poteſt, at quæ ex accidenti cōcurrunt inuicemq; conueniunt, ea verè vnū non ſunt, ſed duntaxat vnū per accidens. Concurſus igitur huiuſmodi, quem ſolemus fortuitū nuncupare, nulla eſſe poteſt per ſe cauſa naturalis, ſed cœleſtis cauſa, naturalis cauſa vt dicebamus: Et igitur rerum huiuſmodi fortuitarum cauſa per ſe eſſe non poteſt, adijcit ijs exemplum, quo ſimul declaratur quomodo nō eſt cauſa per ſe cœlum huiuſmodi euentorum, ſed tātummodò ex accidenti: Inſtigatur, inquit, aliquis à cœlo ad ſepulchrum fodiendū, accidit ei vt in ſepulchro theſaurus ſit, quare fodiens ſepulchrum theſaurum inuenit, non fuit hoc à cœlo vt inueniret theſaurum præterquàm ex accidenti, quin ex accidenti eſt eundem eſſe & ſepulchrum & theſauri locum: nam inſtigare hominē ad ſepulchri foſſionem, in quo latet theſaurus vt theſaurum inueniat, cauſæ rationalis eſt & intelligentis, cuius proprium eſt rem vnam ad aliam referre & ordinare: naturalis cauſæ non eſt, qua duntaxat ad vnum fertur, vt diximus, qualem eſſe cœleſtem radium nemo diffitebitur.

CAP. III.

QVOMODO RERVM FORTVITARVM CAVSA SIT Deus, quomodo angeli, quomodo cœlum, quomodo nos, quomodo fortuna.

Cvm de fortuitis rebus mentio fiat, operæpretium fuerit altiùs explicare quæ ſint illarum cauſæ apud philoſophos atq; theologos: nam ex his quidem quę hactenus diximus, exiſtimari poſſet in caſum nos illam duntaxat temeritatemq; referre, nūc improbandos eſſe Aſtrologos, qui ſeruare in his quoq; extraordinarijs ordinē & certas cauſas conarentur, vt nihil temerè in natura, nihil ſine cauſa legitima fieret. Quæ ſi qua cogitanda eſt, illā videtur potiſſimùm eligenda, quam Aſtrologi accipiunt, cœlum ſcilicet, cùm nec infra cœlum, talis vlla iudicetur potens, ſcilicet, rerum omnium, quæ ſub cœlo fiunt, nec ſupra cœlum dicunt.

videlicet cũ multa indiguè præter meritũ & rationem fieri videantur,quæ potius corporalis cauſæ quandam neceſſitatem quàm prouidentiam arguant eligẽtis. Quare vt hos ſcrupulos extrudamus,diſſerere quædã latiùs ſuper his rebus vtile fuerit, vt poſtquàm à cœlo gubernari hæc non poſſe monſtrauimus,nũc vnde & quomodo gubernẽtur apperiamus. Fortuita fieri dicimus quæ præter intentionem operantis eueniunt, quare tantum in rebus humanis fortuna dicitur, vt quæ ſolæ conſilio ratione'q; fiunt: Exemplum tale quo ſuperiùs etiam vſi.propoſuit agricultor terram fodere,culturam ſoli cogitans, non theſaurum, accidit vt theſaurũ inueniat, fortuitò factum dicimus, nec reperti theſauri cauſam aliam damus quàm fortunam. Fortunam verò non intelligimus aut numen,aut naturam,aut rem omnino aliquam cauſam talis euentus,ſed potius excludimus,tantum fortuna factum dicentes:ac ſi dicamus ita euenit fortè nõ ex aliqua cauſa:nam foſſio quidem terrę cauſa dici non poteſt,non ſit terra,quatenus terra eſt locus, ſed accidit eundem locum terrã ſimul eſſe latebram'q; theſauri. Quapropter ſi quæras qua cauſa factum, vt eruerit ille theſaurum, nullam eſt afferre, cùm non vna cauſa,ſed fortuitus concurſus plurium hoc cauſarum effecerit.

Propterea errabãt qui fortunam in rebus eſſe negabant, quam opinionẽ ſecundo phyſicæ auſcultationis, & ſexto primæ philoſophiæ libro,conuellit Ariſtoteles. Errabant autem nõ quia putarent quo nobis improuiſa fortuita'q; ſunt,ea nota prouiſa'q; eſſe poſſe ſuperioribus mentibus, quare nihil abſolutè ſimpliciter'q; eſſe fortunam, ſed quòd arbitrarentur huiuſmodi euenta neceſſariò habere proximã per ſe cauſam, non intelligentes quo pacto quod eſt vnum per accidens, cauſam minimè exigat per ſe vnam, vt hominem eundem muſicum eſſe & bellatorẽ cauſam nullam habet: alioquin ſi ſimul eſſent propter aliquam cauſam,ordinem inuicem haberent ex illa cauſa: quæ autem ſibi temerè accidunt, vt bellatori eſſe muſicum, muſico eſſe bellatorem, patet ea inuicem ordinem nullum habere,quare nullum habet per ſe agentem cauſam,ſed ex accidẽti tantùm: Sic rectè Peripatetici caſum & fortunam defendunt in rebus neceſſitatem exterminantes. Sed errant ex eis quidam deteſtabilius quàm qui auferunt caſum, pernegãtes ſcilicet aliter iſta fieri quàm fortuitò, hoc eſt,nullo conſilio ſuperioris cauſæ,nulla prouidentia: pullulat enim peſtilentiſſimus hic error ex impietatis radice,qua creditur aut non cognoſci,aut ſi non cognoſcuntur,non curari à ſuperis res humanas, qui alibi rationibus reuincetur, vbi contra philoſophos impios erit diſputatio:nunc veluti pro iudicato falſus abijciatur, authoritate omnium theologorum, totius'q; philoſophorum familiæ: & Ariſtot. Peripateticorum principis in Moralibus libris,tàm vbi de felicitate,quàm vbi de bona fortuna diſſeruit: nam illic,cura eſſe homines Dijs, præcipue'q; ſapientes,& hic nota eſſe Deo ſenſibilia omnia præterita atq; futura, & in his dirigi nos ab eo clariſſimè aſſeuerauit, quod in libro quoq; de Mundo,libro vtiq; Ariſtotelis ſapientia digno confirmauit, quem Platonica illa,de diuina Iuſtitia,ſententia quaſi oraculi cuiuſdam coronide terminauit. Si igitur curant humana dij(ſic enim loquimur) vt cuſtodes angelos,& intelligentium cauſarum ſerium ordinem complectamur Dei veri conſilio prouidentiæ'q; famulantem. Si inquam hoc verum eſt, nemo dubitauerit inſtigatos ab illis homines ea ſæpè facere, quæ ſunt homini non præuiſa, non præcognita, illis verò ſapientiſſima præcognitione diſpoſita. Vulgatiſſimum eſt exemplum de ſeruis eòdem miſſis à Domino,vt cõuenirent ignaris tamen Domini voluntatis, quorum conuentus atq; concurſus ipſis ſeruis inopinatus atq; fortuitus,Domino præuiſus & præordinatus eſt. Sic procurans vtilitatem pauperis agricolæ cuſtos angelus poteſt ad eum locum effodiendum inuitare motibus occultis,vbi nouit angelus eſſe theſaurum, vt quod pauperi fuit fortuna,conſiliũ tamen angelo fuerit. Hoc reſpiciens Aurelius Auguſtinus quinto de Ciuitate Dei libro,non inquit cauſas quæ dicuntur fortuitæ, vnde & fortuna nomen accepit,nullas eſſe dicimus, ſed latentes eas'q; tribuimus vel veri Dei vel quorumlibet ſpirituum voluntati: Dixit quorumlibet ſpirituum, quoniã tam à bonis hoc fieri poteſt quàm angelis malis, licet non omnia poſſint mali quæ boni, nec idem vtriſq; finis: ſed bonis quidem commune hominum bonum, malis verò malum, fruſtrante illorum tamen malitiam bonitate diuina,dum in bonum ordinat redigit'q; quicquid ab illis mala fuerit voluntate patratum. Sed hæc alibi latiùs.

Proclus Platonicus in commentarijs in Timæum eadem ratione pro qua & Augu-

ſtinus

ſtinus fortunam definiuit eſſe dæmonicam poteſtatem congregantem inuicem cauſas inter ſe diuulſas, nec differt à Peripatetica determinatione, qua dicitur fortunam eſſe in electione humana, cauſam aliquid efficientem ex accidenti: ſed altera, cauſam remotiorem occultioremque, altera proximam notamq; reſpexit. Dixit enim Proclus dæmonicam poteſtatem quòd ita vocent Platonici quaſcunq, mentes inter homines poſitas, & intellectus ſuperiores, à particulari & proxima rerum noſtrarum cognitione ſemotas. Declaremus exemplis hæc quomodo fiant, vbi & cœlum in his quid agat intelligamus. Domi erat Lucius, & foris quidem quid agere non habebat, verùm ſedit animo, tamen exeundi ſententia: ſimulatq; egreſſus domo eſt, ruit domus, fortunatum dices qui periculum imminẽs ſic euitauerit: cuius rei cauſam à malè pio philoſopho ſi quæſieris, ſed & malè philoſopho reſpondebit, caſu ita factũ, nec aliam cauſam requirendam: ſi quæras ab Aſtrologo in benignam, hoc aliquam radiationem refert fortunantis Planetæ, cuius ope defenſus ille ſit à ruina. Fallitur autem ratione ſuperiùs enarrata, quoniam incitare Lucium ad egreſſum ne ſub ruina pereat cauſæ eſt intelligentis agentisq; conſilio & ratione: qualis nec Iouis, nec alterius ſtellæ radius tantum eſſe hoc de cœlo potuit, vt ad egreſſum Lucij animus eſſet propenſior quàm ad quietem: ſicut hoc quoq; ab ipſo corporis habitu eſſe potuit, ex quo alij ſedentarij magis, alij ambulatores homines ſunt: vt ſi qua fuerit huius boni conſtellatio cauſa, fuerit ex his potiùs quæ vegetes nos reddunt & meliùs apparentes, quales Martias dicunt, non benefica quæpiam & defenſatrix à malis quando vt ſæpiùs idem inuehamus. Sic enim expedit ordinare illa inuicem, radius non poteſt egreſſum ſcilicet tuitionemq; à ruina: ſed quemadmodum eligenti egreſſionem Lucio ſpaciandi gratia fortuitum eſt, vt egrediens mortis diſcrimen euadat, ita conſtellationi ſi quam modo talem eſſe cenſemus, iuuanti illum ad motum, fortuitum eſt prorſus accidentale, vt liberet à ruina, quò fit vt nec cognoſcens Aſtrologus quid tũc influat, cœlum Lucio aliud ſit quod cognoſcat, quàm auidum illum futurũ motus ambulationisq;, ſed futurum vt ſimul domum & periculum fugiat, præcognoſci ab eo poſſe, nec thema nec ratio vlla conſentit.

Vna igitur ſupereſt cauſa cui prouiſum hoc nec fortuitum eſſe potuit, diuina ſcilicet vellicans intus animum Lucij inſtigansq; ad egreſſum, ne ſub domo mox caſura diſpereat, quam ſcilicet & caſuram idem numen intelligit, & ad eum finem ordinare Lucij exitum poteſt. De radio corporali neutrum dici poteſt, quare nec philoſophus vllus fortunam definiuit cœleſtis decreti conſtitutionem, aut genituræ factum, aut tale quippiam ductum dogmate Aſtrologorum, ſed aut ad ipſum caſum inopinatumq; concurſum cauſarum ſe retulerunt, aut ad intellectuales cauſas inuicem conciliantes ſuo conſilio, quæ noſtræ prouidentiæ fines effugerunt. Sic magnus ille philoſophorum dux Ariſtot. quid ſit bona fortuna, quid mala, quid fortunatum eſſe, quid infortunatum, latiſſimè diſſerens, ne dum decernendo cœleſtium meminit cõſtellationum, ſed nec inquirendo diſputandoq;, quia iſtam Genethliacorum opinionem nec dignam putabat, de qua philoſophus homo dubitaret, ſed velut alia circulatorum deliramenta potiùs inter fabulas & præſtigia quàm inter controuerſias philoſophiæ deberet annumerari. Ipſe igitur Ariſtot. in eo tractatu poſt diligentem totius quæſtionis examinationem ita definit. Cùm nobis benè ita fortuitò euenit, dupliciter fieri ſolere, aut incidentibus nobis prorſus imprudenter, in id quod bonũ facit euentum, aut quamuis non conſilio deliberationeque, impetu tamen ad id animi ductis, cuius ita rationem ignoramus, vt quò ille ſe fert, obſtinatiſſimè tantum remo veloq; deſcendamus: illud primum ad caſum putat referendum, hoc ad diuinam motionem, qua penitus ipſa voluntas occultis impulſionibus inclinetur: Quod paſſi ſolent illa dicere, præſagit animus neſcio quid, non poſſum aliter velle, huc rapior, alia ita cogitanti mens nõ accedit, & ita cùm ſui conſilij rationem nullã reddere poſſint, tamẽ libitũ ſibi, ita præiudicatũ animo pertinaciter aſſeuerãt. Quo loco philoſophus Ariſt. & Deo nota eſſe omnia, vt ſuperiùs dixim⁹, & nihil eſſe ſublimi⁹ Deo, vnde poſſit voluntas noſtra moueri, quod magnum eſſe immortalitatis argumentum affirmat.

Ex quibus omnibus ita colligi poteſt, rerum humanarum quaſdam fieri caſu, quaſdam natura, quaſdam electione, quaſdam diuino conſilio: nam licet nihil fiat præter Dei conſilium, ita tamẽ partimur, vt fieri diuinitùs ea dicamus, quæ relictæ ſibi homi-

num mentes non efficerent, ſed peculiari numinis impulſu commotæ faciunt, præter illam generalem ſummæ poteſtatis omnibus aſſiſtentiam, ſine qua nihil eſſe, nihil fieri, licet minimum poteſt. Sic quamuis proprium hominis ſit agere electione, regitur tamen interdum natura cum motibus affectionum corporalium mancipatus, indicium rationis non expectat. Declarantur hæc vno exemplo. Indicit rex bellum finitimis, forſitan in cauſa natura regis eſt bellicoſa, cupida, irrequieta: forſitan non tàm paſſione ducitur quàm ratione, vel iure vindicandi quod ſuum eſt, vel iniuriæ reponendæ, vel alijs de cauſis. Poteſt præter hæc omnia ſpeciale Dei conſilium interuenire, ſemper iuſtum, ſemper rationale, licet non eius ſemper vel iuſtitia, vel ratio omnibus pateat, Dei, inquam, conſilium, & animantis ad bellum capeſcendum, & cùm ita libet armantis ad victoriam: quo pacto loquitur apud Ieremiam prophetam: *Ecce ego mittam & aſſumam vniuerſas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonoſor regem Babylonis ſeruum meum: & adducam eos ſuper terram iſtam, & ſuper habitatores eius, & ſuper omnes nationes quæ in circuitu illius ſunt*, &c. Et apud Eſaiam: *Væ Aſſur virga furoris mei & baculus ipſe eſt, in manu eius indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, vt auferat ſpolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quaſi lutum platearum: Ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non extimabit*, &c.

CAP. IIII.

AD COELVM NON ESSE REFERENDVM, SI QVID À nobis fit quòd noſtras vires excedere videatur, ſed potiùs vel ad angelos vel ad Deum. Atq; inibi de fato multa vtq; diuina prouidentia noſtram libertatem non tollat.

CVm quid verò ab homine fit, quod eius vires excedere videatur, inſolitis ſolet euentis admirabilibusq; mortalitas noſtra cõcuti, victaq; rerum magnitudine, ſuſpicari vim cauſæ potentioris, id agentis in homine, atq; per hominem, quo humanæ vires facultatis excedat. Et hac quidem ſuſpicione, qui carneos tantum oculos habent, rapiuntur ad cœlum, quo nihil ipſi maius vident, aut potentius ſentiunt, malè ita compotes mentis, vt ad cauſam amentem expertemq; cognitionis id referant, cui nec omne mentis humanæ conſilium ſatis eſſe credunt. Quod ſi reſpondeant illa quidem à Deo diſponi & ordinari, ſed à Deo per cœlum ſideraq; compleri, quorum virtus & efficacia tãta ſit, nimis quàm abſurdè dicere reuincentur, ſiquidem intercedentes iſtæ cauſæ inter Deum & nos, ſicuti humiliores Deo, ita ſublimiores hominibus eſſe debent, nec quæ ratione conſilioq; peraguntur, qualia noſtra ſunt, per irrationalia corpora decet ab authore primo diſponi, ſed quemadmodum ille elementariam molem, vtpote deteriorẽ, per cœleſtem, quæ melior eſt, regit & moderatur: ita res humanas non corporum, ſed angelorum myſterio, qui natura dignitateq; mediant inter nos & Deum, conuenit gubernari. Quare cũ à Deo deſcendis ad terram, deſcende per cœlum: cùm à Deo deſcendis ad homines, deſcende per angelos. Sic angelum, Perſarum, Græcorum, Hebræorum, legis apud prophetas ſuis populis prouidentes, & apud Platonem omneſq; Platonicos locales deos, vrbibus, regnis, hominibusq; præpoſitos: quorum mentionem quoq; factam ab Ariſtotele, & antiquior Iſidorus, & poſt Iſidorum, Clemens Alexandrinus in Stromatis meminerunt.

Neq; nos turbet quòd indignè quædam interdum iniuſteq; fieri nobis videntur, vt propterea ad cauſam naturali neceſſitate non conſilio agentẽ, libentiùs recurramus. Nam ridicula ſanè fuerint, vrbis viliora mancipla, ſi de conſilijs principis iudicare præſumpſerint, multò noſtra vel ridicula, vel ſacrilega potius temeritas, arbitriũ ſibi vendicans primi ordinis ſapientiæq; diuinæ, quæ non in vnius hominis, vnius familiæ, vnius vrbis, ſed orbis totius vtilitatem, non ad ſæculum inſtans, ſed ad omnia pariter ſæcula, oculum prouidentiæ radiumq; ſuæ bonitatis extendit. Nos hæc homunculi, imò noctuæ, talpæ, verè aſini, verè boues, & quidem ſupini dijudicãtes, & Deum reuocabimus ad examen? Qui ſæpiùs nec in illo, quantulumque eſt quod habemus iudicium, ſed animi potiùs morbo iudicantes, iniuſtè factum querimur, quicquid

fieri

fieri ipſi nollemus: Et quis nõ aſſeueranter exclamaſſet dormitare Deum, cùm iuſtus Ioſeph venundabatur à fratribus? Quis non etiam nullum eſſe, cùm idem carcerem præmium caſtiratis accipiebat? Vide mox eum in Aegypto regem, vel à rege ſecundum: Vide patrem cum tota familia à ſame redimentem: Vide prophetia nobilẽ, nec negabis à Deo facta illa priora, per quæ ad iſta deinceps ordine ſuo peruentum eſt. Sed & altiùs ſi ſuſpexeris, vt ab illa tàm impia mercatura rem eò perductã intelligas, vt deſcẽdens totus populus in Aegyptum diuq; ibi attritus ab Aegyptijs regibus, tàm glorioſè in libertatem aſſeratur à Moſe, tot prodigijs confirmata poteſtate Dei, tot oraculis manifeſtata, in Pharaone, in Aegypto, in Hebræorum popnlo, per legem, per tot miracula diuinæ maieſtatis: nunc per beneficentiam, nunc per iuſtitiam, quæ ſignrarenr futura ſub Ieſu diuinæ corporationis ineffabilia illa myſteria. Profectò, vel inſanus adduci eò non poteris, vt ſine ratione fieri quicquam ſnſpiceris in rebus humanis, proptereaq; nõ à Deo optimo ſapiente, ſed vel à dæmone malo cum Manichæis, vel à corpore ſideralis reuolutiones neceſſitate cum Aſtrologis, vel à caſu ſortuito temeritateq; gubernari, cum non multis malè philoſophantibus credas.

Sed & quoties ſuſcitari bella & cædes, & vrbium vaſtationes, & euerſiones regnorum intelliges, non mixturam duorum radiorum, aut interpoſitum natnrali curſu ſuo lumen inter Solem & Lunam, cum præſtigiatoribus iſtis cauſam cogitabis, ſed conſilium Dei, vel punientis malos, vel exercentis bonos. Vnde ille dictus Dei flagellum, & alter ſatis proximns ſæculo noſtro, non hominnm eſſe ſe dixit, ſed Iram Dei orbiſq; vaſtitatem. Sapiens ille Perſarum apud Herodotum qui diſcumbente apud ſe in conuiuio Thebano, cui futuram ſuæ gentis cladem, neſcio qua præſentione ſibi præcognitam reſerauit, rectè locutus eſt. Nam cùm ſuaderet Thebanis, vt idem imperatori exercitus denunciaret, dehortareturq; ab incepto, cuius eſſet futurus exitus tàm infelix, reſpondit: id homini eſſe ineuitabile, qnòd fieri Deus ordinauerit. Quare nec ſuis verbis, ſi ſcilicet imperatorem admoneret, fidem futuram, quãdo ita Deo decretum eſſet, proindeq; ſe etiam Martdonium (ita erat principi nomen) ſequi alligatos neceſſitate, placetq; quòd neceſſitatem non aſtrotum, ſed diuini conſilij dixit, quàm & ſatum ſi quis vocet, rectiùs, inquit Auguſtinus, ſentiet quàm loquatur.

Eſt autem hoc ſati nomẽ quantum ex veterum colligi monumentis poteſt in quadruplicem ſignificationem acceptum, vt ſatum vel ipſa natura ſit, vel cauſarum ſeries ordoq; nexu neceſſario cuncta producẽs: vel ſiderum conſtitutio, cùm quid ant naſcitur, aut cõcipitnr, aut inchoatur: vel diulni cõſilij executio certa ineuitabiliſq; ſucceſſus. In primam ſignificationem accipitur ab Alexandro, ex Aphrodiſiade in libro de Fato ad principes Seuerum & Anronium: ita enim ſata eſſe concedit, vt ſatum ipſa natura ſit, quæ principium, aliud eſt ab electione: quare ſato ignis calefacit, aqua humida eſt, Sol illuminat, ſed & cùm quis diſſoluto corporis temperamẽto moritur, fato moritur. Si verò vel ex equo præcipitatur, vel gladijs occiditur, ſato non moritur: in quem modum de Didone Virgilius mortem ſibi per vim præparante dicat: *Sed quia nec fato debita nec morte peribat.* Aſtrologi verò id maximè genus mortis in fatum reieciſſent: Sic Demoſthenes. Et ita quidem ſatum nemo eſſe negauerit, ſicuti nec naturam. Quo pacto & Ariſtoteles quinto libro phyſicæ auſcultationis ſatales dixit generationes, hoc eſt, quæ ſecundùm naturam fiunt. Nec dubium, cùm ſic fatum intelligamus, multa fieri præter fatum, ſicuti & multa fiunt præter naturam, vel caſu, vel electione noſtra, vel (vt inquit eodem loco Alexander ipſe Aphrodiſeus) conſilio Deorum.

Qui verò ſecundam inuexerunt opInionem, cogitàrunt in ipſa natura nihil nõ fieri neceſſariò, ſi quis omnes ſimul cauſas complecteretur. Nam qui multa fieri dicunt extra neceſſitatem, hoc ita defendunt In naturalibus rebus & arbitrarijs. In naturalibus, quia non omne quod fit naturaliter, neceſſariò fit, cùm naturæ opus Impediri poſſit in arbitrarijs, quia electio noſtra, & arbitrium liberum eſt: Illi contrà ſic inſtant: In naturalibus qnidẽ ſiquid impeditur, neceſſariò impediri, quia & illud impedimentum à naturali cauſa eſt, quæ tandem ad ſupremam naturam, hoc eſt, cœlum redigatur: Ea verò neceſſariò agit, ſed falluntur: nam vt impedimento quidem fuerit cauſa naturalis, fuit ea tamen quæ & ipſa potuit, & non eſſe & impediri cùm agebat, quare contingens illud impedimentum non neceſſariò fuit. Et ſi de illo ruſus impedimen-

to nos vrgeas,futurum ſcilicet cauſam naturalem,quæ & ipſa ſicuti naturaliter,ita neceſſariò aut impedietur. Reſpondeo, te ſi mundum credis æternum,aut in infinitum progreſſurum à cauſa contingente in cõtingentem cauſam, inter quas ordo ſit ſemper accidentalis, nec vnquàm ad vnam cauſam primam neceſſariam peruenturũ, vnde ſequentibus neceſſitas innehatur, cùm nulla ſit talis intra naturales, quando nec cœleſtis cuius operibus, & materia concurrentes inferiores cauſæ facilè obſtant. Si verò de mundi creatione,cum theologica veritate conſentis, deuenies per importunum illum regreſſum, ad primam rerum contingentem inſtitutionem: vnde tolletur neceſſitas, non confirmabitur electionibus noſtris, multò irrationabiliùs inferſit neceſſitatem, quoniam voluntas nihil eligat, non præiudicatum à ratione, nec in noſtra ſit manu,ita velle iudicare, ſed falſis nituntur aſſumptionibus, vt ab alijs alias, & à nobis alibi declarabitur.

Nam peculiares hæc ſeorſum tractatus exigunt,nec magnopere pertinent ad confutandos Aſtrologos, quorum illa tertia eſt acceptio fati toto opere confutanda, differens à prima opinione, quòd naturam ipſam cœleſtem non ſolùm naturalium, ſed & fortuitarum,vt vidimus,rerum originem facit,maleq; de cauſis inferioribus,in hac parte maximè ſentit,peſſimè de cœleſtibus,quando licet natura cœlum ſit,conſtellationes tamen illæ quas fingunt ex ſiderum poſitura, per loca, ſigna, domos, aliaq; id genus,cauſæ naturales non ſunt,ſed fictitiæ: nec ex vno illo momento initiali dependet operatio cœleſtium,nec ad ea quę propria ſunt inferiorum cauſarum referuntur, vt iam declarauimus,& ſequentia magis declarabunt.

Reſtat quarta fati ſignificatio theologica, ſicut illa prima phyſica magis, ſed vtraq; vera,vt pendentem à Diuino conſilio ſeriem ordinemq; cauſarum notet,ſub quo nihil noſtra libertas periclitetur, cùm ſimus, & nos inter has cauſas, nec in hac chorea fati patiamur tantùm, ſed agamus, ſiue igitur Dei præuidentiam, ſiue prouidentiam, hoc eſt,ſiue mentem illius omnia præcognoſcentem, ſiue voluntatem ex ſuo placito omnia diſponentem attendas, nullum ſit præiudicium liberis actionibus noſtris. Nam ſi præuidentiam, cur non liberè facio quod præuidit Deus me facturum? nam ſi erit quod ille præuidit, vtiq; liberè faciam, quod liberè me facturum ille præuidit. Sed & quia erit quod noluit, voluit autem me eſſe liberum, liberè agam quicquid agam, niſi ipſe mihi meam libertatem ademerit, & certè nõ ſolùm præcognouit Deus voluntates noſtras, ſed & præordinauit,nec eũ id Gregorius Niſenus, Damaſcenusq; negaret,videntur aliter negare quàm vt admoneant. Cætera quidem per voluntatem Diuinam,electiones noſtras,per illam cum noſtra etiam voluntate diſponi:ita tamen vt non modò cogitationum noſtratum euentus, ſed & ipſæ cogitationes, ipſa conſilia,ipſa propoſita,nec regum tantùm, vt ſcriptum eſt,ſed omnium corda in manu Dei ſunt, qui ſolus omnia moderatur, nunc in his quæ nec ad vitium attinent, nec ad virtutem, inclinans voluntatem quò libitum illi. Si ſic decreti alicuius ſui exigat abſolutio, nunc virtutes in nobis, ſed & nobiſcum inchoans & perficiens inchoatas, nunc à virtutibus ad vitium motos,permutans ad iuſtitiam,vel admouens virgam pædagogi pro miſericordia, vel comminuens quaſi hallucinatus pro iuſtitia, omnia ſemper, aut bona,aut occaſiones certè faciens bonorum. Tanta de fato,de prouidentia,& humanarum rerum gubernatione diximus, cùm per ſe cognitu vtilia, tum ad conuellendam Aſtrologicam vanitatem neceſſaria, vt cùm quid fieri contingereque videmus, quod aut maius videatur aut ordinatius, quàm vt in caſum hominémve referatur, nõ vim ibi corporalium radiorum,ſed Diuini conſilij angeliciq; miniſterij,cum humana libertate curam poteſtatemq; intelligamus.

Liquet antẽ ex his quæ diximus, & quo pacto tum præuideri futura, tum præcaueri, cùm ſint mala, poſſint à nobis. Nam ſi fortuitò tantùm fierent res humanæ, nulla præſenſio futurorum eſſe poſſet. Cùm autem humano Diuinoq; cõſilio fiant, poteſt humana ratio de illis nonnihil coniectare, ſoli verò numine afflati præuidere certiſſimè, quod Prophetarum prædictiones oraculaque confirmant, proximi licet longiſſimo interuallo prophetis prudentes ſint. Vnde illud Euripidis: Qui bene coniectauerit,is vates optimus eſto. Sic in procurando felici rerum ſucceſſu,infortunijs quæ vitandis illud potiſſimum eſt, Deum ſibi conciliare propitium, animi puritate, pijs operibus, votiſque ſanctiſſimis, poſt hoc ipſe ſibi homo conſulat ſua prudentia:

nam

nam licet in pleriſq; rebus multùm fortuna poſſit, plurimum imò totum in omnibus diſpoſitio certè diuinæ voluntatis; ipſam tamen rectam viuendi rationem magnum in his habere momentum neceſſe eſt, niſi fruſtrà collatum hoc nobis munus à Deo dicamus. Quare rectè dixit ille, nullum abeſſe numen ſi ſit prudentia, ſed nos facere fortunam Deam cœloq; locare. Propterea Plato in epiſtola ad Syracuſanos, cùm Homerici illius dicti meminiſſet: Dij mentem abſtulerunt, quia homines potiùs adiecti ipſi mentem abſtulerunt, quod Euripidis ille ſententia confirmat, qui ſortem animæ filiam eſſe dixit. Prudenter igitur vitam inſtituentes ratione naturali, tum quia religione diuinam nobis beneuolentiam parantes, vitemus omnem ſuperſtitioſam vanitatem, alioquin qui vel futura præuidere, vel cùm ſint mala præcauere per Aſtrologicas ſperauerit obſeruationes, audiet Eſaiam ſibi dicentem: *Veniet ſuper te malum & neſcies ortum eius, & irruet ſuper te calamitas, quam non poteris expiare.*

CAP. V.

NEC PRAETERITA NEC QVAE AD ALIOS attinent, poſſe ex aliqua conſtellatione præuideri.

QVod ſi habeant fortè de fortuitis rebus aliquid quod reſpondeant. Quanquam habere nihil poſſunt, aut verum, aut veriſimile: De his quæ genituræ horam antecedunt, quæſo quid reſpondebunt? hoc eſt, quónam pacto putabunt efficientem cauſam ſuis effectibus eſſe poſteriorem? Quid de his item quæ non ſolùm priora, ſed etiam aliena, ideoq; ſuas cauſas non huius genituræ conſtellatione, ſed alibi poſſidentia, vt cùm ex hora qua filius naſcitur de parentum, auorumq;, & fratrum natu maiorum naturis fortuniſq; pronunciant. Hæc enim & priora illa ſunt conſtellatione, & ab ea itidem aliena, vt quæ à præteritis iam diu proprijs conſtellationibus, ſui habeant fati ordinem, & dependentiam (ſi quod ſcilicet eſſe fatum à cœlo exiſtimemus) in eo item qui naſcitur quomodo illud efficit natalitia conſtellatio, quòd multis ille diebus ante diem natalem accepit. Prædicunt enim ex themate genituræ, mas'ne an fœmina ſit qui naſcitur, mancus an integer, pulcher an deformis, deque alijs huiuſmodi corporis conditionibus, de quibus omnibus iacta alea erat priuſquàm è matris (vt ait Lucilius) vulua infans committeretur. Horum omnium prædictionem qua ſibi ratione Aſtrologi vendicant? ſed nec effectu cauſa poſterior, nec præuidentur ex cœlo aliter quæ inde præuidentur, quàm quo pacto effectus ex cauſa præcognoſcitur. Haly Auenrodam apoteleſmaticos Ptolemæi libros enarrans, quaſi noſtram hanc ſoluens quæſtionem, oſtendere voluit quónam pacto, ex fratris fratrum, ex filiorum genituris parentum fata præuiderentur. Non quoties, inquit, mulier congreditur viro, toties concipit, ſed tunc ſolùm cum ea incidit hora, cuius conſtellatio cum parentum conſtellatione concordet: & quoniã quæ cum alio pariter conueniunt, inter ſe quoq; conuenire neceſſe eſt: ſi conueniunt cum parentum conſtellationibus filiorum omnium genituræ, erunt ipſæ quoque inter ſe concordes: quare & mutuò etiam ſua inuicem fata ſignificabunt, ſic ex fratris fratrũ, ex filij genitura parentum naturæ fortunæq; demonſtrantur.

Ego verò in hac Aſtrologica ſubtilitate neſcio quid primũ coarguam vel irrideam. Non concipit, inquit, mulier, niſi qua hora ſiderum poſitio cum parentum ſideribus conuenit. Non igitur ex ea hora qua naſcitur, ſed qua concipitur puer parentum, debent facta præuideri. Sed & cum alio item cœlo pater, alio genitrix nata ſit eius qui concipitur, quomodo vna poterit conſtellatio tàm diuerſis conſtellationibus reſpondere? aut ſi hoc fieri poſſe putent aliqua ſiderum diuerſitate, quomodo tot filiorum themata thematis patris, matriſque ſimul reſpondebunt? Cùm ab ijſdem ſideribus, ab ijſdem cœli regionibus peri in omnibus debeat parentum ſignificatio. A quarto & decimo cœli loco ſors patris & matris ab illis inueſtigatur, à Sole, item Saturno, Venere, & Luna. Horum diſpoſitio in thematis geniturarum varia ferè ſemper & multiplex pro varietate filiorum, tu iſtam omnem varietatem putas poſſe non variare à conſtellationibus genitorũ, quaſi poſſit ab alio nõ diſſentire, quod à ſeipſo prius diſſentit: aut non ſit futurũ, vt idem pater neceſſariò & fortunatus ſit & infortunatus,

natus, quoniam eius ſcilicet alter filius quartum habeat locũ felicibus radijs illuſtratum, alter verò infelicibus obſeſſum. Quòd vt vitaret vulgus Aſtrologorum ſoliti dicere, non ab omnium filiorum genituris, ſed ab eius qui eſſet maximus natu parentũ fata præuideri. Sed adimitur ſtatim eis illud perfugium, de fratrum genituris, quas oſtendebant idcircò inter ſe conuenire, quòd cum genitorum conſtellationibus omnes pariter conſonarent.

Sed quid oportet rem operoſiùs confutare euidentiſſimè friuolam? Qua enim ratione defenditur? non concipere mulierem niſi qui tunc concipitur, ea ſit deinde hora naſciturus, cuius conſtellatio eiuſmodi ſit futura quæ parentum eius qui naſcitur, ſortem atq; naturã Aſtrologo poſſit ſignificare, ſcilicet illis cœlum & tota natura deſeruit: nec poteſt aliquid fieri in vniuerſo, niſi eo fiat modo per quem poſſit de eo Aſtrologus diuinare. Præterea illud quomodo ſoluunt in quo erat tota vis noſtræ argumentationis, non poſſe effici ab hora qua infans naſcitur, quòd infrà tribus, in parentibus dudum antè præceſſit. Nam eorum opinionem qui non effici hac re, ſed ſignificari tantùm ab aſtris dixerunt, poſtea coarguemus. Nunc aduerſus eos diſputamus, qui eorum quæ cœlitùs prædicuntur, cauſam eſſe cœlum opinantur, quòd & Ptolem. & principes omnes iſtius artis opinati ſunt.

CAP. VI.

FVTVRA MVLTO POST TEMPORE A PRAEſenti conſtellatione effici non poſſe.

QVid quòd non ſolùm præterita, ſed ſi rectè conſideremus, nec quæ multò pòſt tempore ſunt futura, effici poſſunt à præſenti cõſtellatione, quod eſt tamẽ familiare frequentiſſimumq; in Aſtrologorum prædictionibus. Vbi enim nõ illud legitur apud eos, Planetam orientalem in prima vitæ parte præſtare quod pollicetur, occidentalem in poſtrema, qui horoſcopum occupauerit, vel horoſcopi fuerit dominator, citò dare quæ ſua ſunt: paulò pòſt cùm qui decimi loci iura poſſideat, qui occidenti vel affuerit, vel præfuerit ſerò, ſeriùs qui imo cœlo fuerit collocatus, atq; alia hoc genus innumera. Hoc deniq; atteſtantia, non fieri à cõſtellationibus quòd ſunt facturæ, cùm ipſæ ſunt conſtellationes, ſed multis potiùs annis poſtquàm fuerunt: huius verò mirandi exemplum in nulla virtute, vel actione naturali, qualem eſſe cœleſtem confitentur, apparet, vt ſcilicet tunc efficax magis exiſtimetur cùm non eſt, quàm cùm eſt: non remanet autem cœleſtis influxus in corpore inſtar medicinæ. Sed reſpondebunt fortaſſe, etiam ſi præterit ille ſiderum poſitus, durare tamen virtutem inde nobis infuſam, quæ ſuo tempore pro natura agentis materiæq; habilitate, ſuos tandem effectus in lucem ſit æditura. Ego verò quod attinet ad naturam agentis, obijcio illis quod priùs obijciebam: Variari quidem pro agentium conditione, variaq; virtute effectus quoq; naturam, & conditionem: ſed hoc eſſe omnibus cauſis pariter commune, vt quòd ſint effecturæ, tunc magis efficiant quando ſunt, quàm cùm multo iam tempore deſierunt.

Quòd ſpectat ad materiã, ſi fortè dicant, non ſtatim fieri regem & philoſophũ eum qui naſcitur, licet cœlo id promittente, quia ætas repugnat, poterit videri non abſurdum eſſe quod dicitur, ſed cũ ætas eorum munerũ capax eſt, quæ natalitiæ ſtellæ pollicebantur, cur tamen non fit, cuius & cauſa ſufficiens iam præceſſit, & materia habilis idoneaq; præſtò eſt. Sed aut ceſſare aiunt effectum tot annis, quot ſignorum partibus à tali loco Planeta diſtabat; aut quia talem in themate cœli locum obtinuit, niſi ſerò præſtare ſua beneficia ſuis nõ poſſe, hoc rationalis potiùs naturæ, pro electione arbitrioq; ſua munera, quo voluerit tẽpore diſpenſantis, naturalis cauſæ nec eſt, nec eſſe poteſt. Præterea ſi ex ſe quidem daret ſtatim cœlum quod promittit, ſed materiæ diſpoſitio eſt in mora, non erit Aſtrologi euentus tempora præcognoſcere qui cœlũ conſiderat, ſed eius potiùs qui materiæ ſtatum conditionemque cognoſcit, vt quid futurum ſit, ab Aſtrologo audiat, quãdo futurum Aſtrologo ipſe demonſtret. Quod item reſpondebant ſeruari vim à cœlo deriuatam prætereunte conſtellatione, ſcire ab eis velim, vbinam conſeruetur? vtique aut in materia, aut in cauſis inferioribus & ſecundarijs, quorum ſiue vtrunq; ſiue alterum eis placet, ſciãt nec in æſtu fluentis re-

fluentisq;

fluentisq; materiæ, nec in tàm varia atque mutabili particularium cauſarum multitudine, virtutem cœleſtem poſſe eandem & ſtabilem tàm diuturno tempore permanere.

CAP. VII.

DE AVSPICATIONIBVS QVAS ELECTIOnes dicunt, quàm vana & impoſſibilis ſit Aſtrologorum ſententia.

Libet item ab eis ſciſcitari de ea parte qua maximè vtilis vitæ putatur Aſtrologia, quæ eſt de auſpicationibus, vulgò electiones vocant, hoc eſt, quónam pacto à cœlo fieri intelligant, vt quod hac quidem hora aggredimur, faciendum feliciter, quòd verò alia infeliciter fiat à nobis. Nam vt facilè omnia hæc dicuntur, & habet in prima fronte ſpeciem probabilitatis, ita cùm diligentiùs examinantur vana impoſſibiliaq; deprehenduntur. Si quis (inquiunt) iter ſub tali cœli conſtellatione capeſſat, commodam habebit peregrinationem, à rege benignè excipietur, rem ſuam familiarem adaugebit. Contrà, ſi alia hora equum aſcendat, aut deſcendat in nauim, difficilia itinera, periculoſam nauigationem experietur, nec efficiet tandem cuius rei gratia iter nauigationémve ſuſcepit. Hæc omnia fateor me non perſpicere, quónam pacto fiant à cœlo, doceant ipſi me ſi poſſunt. Eſto, Iupiter de nona cœli regione radios ſuos in terram iaculetur, felicem dicent conſtellationem pro itinere capeſſendo. Quæro ego ex eis defluxus iſte afflatusq; fortunatus, homines ne ipſos afflet atque afficiat iter arrepturos, an ipſam potius iter agentium hominum operationem, hoc eſt, vel equi aſcenſum, vel è domo egreſſionem, vel huius aliquid eorum quę ſunt neceſſariò itineris inchoamenta. Si primùm reſpondeant, afflabuntur illi, etiam ſi tunc primum iter non accipiant ſideris beneficio, quoties arripiendi itineris illis fuerit propoſitum, præſertim cùm ex eorum ſententia non pręſtet conſtellatio quod pollicetur, tunc maximè quando eſt, ſed longo etiam poſt ſæpè temporis interuallo. Si ſecundùm multa certè delirare cogentur vt poſitionem tueantur, dum nobis exponent quo pacto Iouia illa equi aſcenſio, & mollem pedibus viam ſubſternat, & latrones abigat ex itinere, & nubibus pulſis placatum efficiat diffuſo lumine cœlum. Nec parùm item illis negocij in retinẽdo iſto defluxu, dum multorum fortè dierum iter planè conficiatur, cùm non parua iure ſuſpicio habenda ſit, neque in illo equum aſcendente virtus cœlo deſcendit, reciproca ratione cũ de equo ille deſcenderit, illa in cœlum rurſus aſcendat, & nouo iſte viator Ioue ſemper indigeat, cùm erit ei equus inſiliendus. Nam ſomniare vim aliquam primordialem nuſquam conſiſtentem, nuſlibi radicatam, quę totum tibi iter molliter beateq; conficiat, hominum eſt in ſomnis etiam delirantium, qui quod loquuntur, nihil perpendentes, futilem dant & ſine mente ſonum.

Videamus rurſus eoſdem ne ſcrupulos incidant in his rebus quę ſunt opera potiùs noſtra quàm operationes. Sententia eſt Prolemæi, ſi in vrbis conſtitutione Mars cœli medium obtinuerit, principes eius ciuitatis gladio plerunq; perituros. Exponat nobis Ptolemæus, vbi nam ſanguinolenta iſta Martis radiatio recipiatur, quæ tot deinceps principes, ſit ſucceſſu temporum gladio necatura? Si ſuſcipi eam velit in principe qui tunc vrbem ædificat, rogabo quo pacto iacti illi defoſſiq; in terram iuſſu principis lapides, vrbis ſcilicet fundamenta, cœleſtes radios aliorſum vergentes in principem iſtum flectant atque deriuent: Quo pacto in eius poſteros regniq; ſucceſſores hæreditario quaſi iure deueniat, noxia iſta virtus, cuius & ſuſceptaculum perijt, & origo prę̨terijt. Sanè quid poſſit ſine rubore interrogantibus ita nobis reſpondere, equidem non perſpicio. Dicet igitur fortè non in principe ipſo vrbis inſtitutore, ſed in ipſa potius vrbe, in ipſis primis lapidibus ſuper quos erigenda eſt, peſtilentiam illam recipi, Martis peſtifero quaſi quodam afflatu, omnes eius vrbis principes afflaturam. Bellum vtique inuentum Moſaico etiam teſtimonio confirmandum, qui leproſæ nobis domus expiationem prophetica olim inſpiratione monſtrauit. Sed vereor ne congeſta deſuper humus, proximiſq; lapidibus inculcata, nephritim illam Martiam non prohibeat, aut ſi omnino exhalet, non egenos potiùs & pauperes peſtilentiæ magis

opportunos lnuadat,quàm principem ipſum ciuitatis. Qui in ſubutbana aliqua villa fortè habitauerit, credo gladio non peribit, præſertim ſi pluribus paſſuum millibus ea diſtat ab vrbe, quàm vt Martius ille vapor, calce, tuderibus, intertrimentis, interim vndiq; ſuffocatus, integer illuc poſſit, efficaxq; peruenire. Sed hæc philoſophis periclitabitur gloria Platonis, Academiæ & Ariſtotelis, qui in ſuis de Republica libris, vbi de condenda regendaq; feliciter vrbe, ac ciuitate tàm multa præceperunt, de tam vtili, tam obſeruandaq; cautione nihil nobis ſcriptum teliquerunt. Quæ omnia ſi non per iocum, ſeriò penſitemus, videbimus iure Haly Interpretem Ptolemæi, quanquam ſummum Aſtrologum partem tamen hanc Aſtrologiæ, quæ eſt de electionibus, friuolam inefficacemq; exiſtimaſſe.

CAP. VIII.

ASTROLOGOS MENTEM NOSTRAM COELO ſubijcere, quanquam vt ſunt aſtuti, id diſſimulare conentur.

HActenus demonſtratum eſt nullam ex corpotalibus rebus & temporatijs, quarum maximè ius habere cœlum putatur, dependere à cœlo, quo ſcilicet modo Aſtrologi opinantur. Nam neque ea quæ ſunt fortuita, nec quæ ad alios attinent, nec quæ aut præterita ſunt, aut futura, longo pòſt tempore, tum eorum maximam partem, quæ vt fiant ſelicitet, à certis horarum obſeruationibus auſpicantur. Quæ ſi non ita efficit cœlum, vt è cœlo præuideantur, quantò illa minus quę ſunt incorporea, de quibus tamē pronunciare Aſtrologica ſuperſtitio nihil erubeſcit. Continentut enim hoc genere morū, ingeniorumq; diuetſitates, & quęcunq; animi noſtri opera & proprietates: continentur quæ ad dæmones, ad mentes ſuperiores, ad Deum, ad efficaciam ſupplicationum, ad arcana conſcientiæ, ad ſtatum fututæ vitæ, atque hoc genus alia pertinent: de quibus omnibus mille dogmata prædicendi nugiuendum hoc hominum genus arrogantiſſima temeritate diuulgat. Et quidem à moribus exordiret, quos alios atque alios eſſe in hominibus putant, pro varietate natalis conſtellationis. Sed ſolent, cùm hic vrgentur, diſſimulare quod ſentiunt, & de arbitrij liberrate multa funditantes, cauendum præcipere, ne cogi putemus à ſtellis noſtram libertatem, à quibus ſolùm propenſionem inuitamentumque aliquod habeamus, quod vel ſequi vel declinare noſtræ ſit electionis. Detegam igitur primùm fraudem huius defenſionis, plurima afferens dogmata ipſorum ex quibus pateat mentem ipſam eos cœlo ſubijcere, etiam vbi à corpore non dependet. Poſtea nec morum ingeniorumq; diuetſitatem eo etiam quo dicunt modo, in cœleſtes cauſas refetri poſſe declarabimus. Ergo ſi non alitet putant humani animi differentias eſſe de ſiderum habitu & poſitione, quàm vt affecto alitet atque alitet corpore, animi etiam operatio nonnihil immutetur, quomodo ex Marte in nona cœli regione feliciter conſtituto, tantùm præſtari nobis poſſe contendunt, vt ab obſeſſis corporibus ſola præſentia dæmones expellamus? Quod non animi ſolùm eſt ad corpus inclinantis, ſed ſic viuentis in corpore, vt Deo plenus, & mentis habitans penetralia, in corpore viuere ſe non ſentiat. Quomodo item ex parte Solis, de arcanis conſcientiæ eius qui naſcitur erga deos & homines, iudicaturos ſe præſumunt? quibus in manu animi & noſtra magis libertate, nihil poſitum eſt, nec ita, vt angelicæ pateant cognitioni, nec poteſtati ſubijciantur. Denique ſi ſocietas corporis cœlo animam ſociat, quomodo de ſtatu eius cùm extra corpus eſt poſita, de cœleſti conſtellatione pronunciant? Vulgatum enim apud illos duos eſſe planetas authores felicitatis, Venerem, & Iouem, ſed diuerſis officijs, vt Venus præſentis vitæ felicitatem largiatur, Iupitet futuræ. Maternus poſtquàm multa ex his commemorauit quæ à Saturno præſtantur in Leone conſtituto, tum ita ſubiungit: Sed cùm hæc omnia fuerint aſſecuti, longæui morientur, & anima eorum ad cœlum Dijs applicata tranſibit. Saturnus enim in Leone poſitus animas eorum qui ſic ſe habuerint in terra, innumetis anguſtijs liberatas ad cœlum, & ad originis ſuæ primordia reuocat. Hæc ille.

Vnde non id ſolum intelligi volo, quàm ad impietatis vſque ſuſpicionem Aſtrologica

gica iſta ſuperſtitio ſe diffundat, ſed quanta ſcriptoribus huius artis fides adhiberi poteſt, quaſi niſi experta vſuq; comprobata literis mandauerint, quos proculdubio ſcimus cùm ſcribebant experimentum non habuiſſe vitæ futuræ. Nam ſi à ſuis conſectaneis vita functis hæc fortè intellexerunt, potiùs quæ ad inferos quàm quæ ad ſuperos mitteret conſtellatio, poterant intelligere. Quanquam enim putant ſe certa hora ſupplicantes à Deo impetrare poſſe quod volunt, non tamen facilè credam, niſi dogma mutauerint, æternam ſe ab eo felicitatem impetraturos, & certè putant illi quod diximus. Scribit enim fabuloſiſſimus ille Albumaſar, qui Luna Ioui coniuncta cum capite draconis Deo ſupplicauerit, impetraturum à Deo quicquid petierit. Et erunt adhuc philoſophi, erunt theologi quibus hæc placent, putentq; ſe, & quos ſequuntur Aſtrologos, ſatis adhuc intelligere quid ſit Deus, quid ſit oratio: Quæ mihi inſania hoc loci non tam eſt confutanda quàm execranda, cùm ex his quæ de oratione aduerſus impios alibi diſputauimus, ſatis ſit confutata. At Petrus Apponenſis cuius ego ſcripta quoties lego, toties illud Heracliti venit in mentem, πλυμάθεια νόον οὐ φύει, ipſe, inquam, ſcribit, illa ſe hora de qua dicebamus, à Deo ſcientiam petijſſe, & poſt eam diem in ea magnoperè promouiſſe. Mihi quantum nouus hic Salomon in ea promouerit metiri non vacat, credo certè quicquid promouit, non plus eo eſſe quod humanis paſſibus confici poſſit. Sed vtcunq; ſeſe res habeat, conſulerem Petro iſti, vt totum quod profecit, ſuæ potius induſtriæ ingenioq; acceptũ referret, quàm Iouiæ illi ſuæ ſupplicationi, ſed ne pertinaciter illud defendat, cogantur bona iudicia negare eum potiùs quicquam in bonis literis profeciſſe, vt quàm vt tàm vanæ ſuperſtitioni aliquando aſſentiant. Conſulerem item in commune Aſtrologis omnibus, vt poſtquàm illis Iupiter ita fauens eſt, tantùm ſibi vna felicis horæ ſupplicatione, diuitiarum opumq; cõpararent, vt noſtris poſthac pecunijs nihil indigentes, deſinerent aliquando mentes imperitorũ tot quotidie mendacijs, emũgendæ pecuniꝗ gratia ludificare.

CAP. IX.

MORES HOMINVM À COELO non fieri.

VIdeamus de moribus, an recta ratione poſſit defendi, eſſe horum quoque aliquo modo cauſam in cœlo. Fortè enim ſi nec vim pati cœli partem animi rationalem, nec cogi noſtram libertatem exiſtimemus. Nihil erit præterea cur aut philoſophia aut pietas neget, varia hominum ſtudia, multiplices ingeniorum proprietates, à diuerſis ſtellarum afflatibus prouenire, cùm id etiam faciat habitus corporis, ſalua animi dignitate & libertate electionis. Verùm fallitur longè qui ita puta: nam ipſam & ſolam partem ſenſualem ita affici à Sole, vt ad flagitium aliquod habeat propenſionem, & rationi contrarium, & pietate magnopere eſt aduerſum. Quæcunq; enim à cauſis naturalibus fiunt, his prꝗſertim quæ ſibi à conditore naturæ præſcriptas leges ſeruant immutabiliter, tàm in authorem naturæ ſic inſtituentis, quàm in naturam ipſam ſunt referenda, quacunq; autem vel virtute vel proprietate ſidera prædita ſunt, & philoſophorum & theologorum conſenſu, indidit illis naturæ principium Deus. Deum optimum & ſapientiſſimum vix negant inſipientes, quæ vero hęc aut bonitas aut ſapientia potentiſſima cœli manu hominem, quanquam liberum, infirmum tamen, flectere ad eam partem, ad quam minimè eum velis declinare. Tum optimos ſeruos malorum facere authores & miniſtros, vt cùm ipſi regis iuſſa nunquàm tranſgrediantur, ipſi tamen maximè ſint, qui alios ad tranſgreſſionem inuitent & impellant. Poſtremò qui hic ordo naturæ, qui conſenſus, quæ ſapiens inſtitutio? vt quæ ratio naturæ fieri nollet, ab his tamẽ vt fiant, ſedulò procuretur, quæ ſunt partes naturæ magnæ, potentes, optimę, principales. Præterea non facit qui peccat aliquid, imò deficit, quare qui inuitat ad peccãdum, ad deficiendum inuitat, quod non conuenit cauſis ſuperioribus efficientibus ſemper, deficientibus verò nũquam. Abſurdiſſimum igitur dogma Aſtrologorum putantium habere nos ab hac quidem ſiderum poſitione, inclinationem ad furta, ab alia ad inceſtus, ad fraudes, ad homicidia, cùm tota natura præſertim ſuperior diuinæ menti proximè iuncta, naturalis & diuinę legis obſeruationi poſſit fortè fauere, obeſſe & aduerſari nullo modo poſſit Cõ-

peſcant igitur os profanum,nec Venerem dicant Marti copulatã ad adulteria nos vocare, aut eoſdẽ in ſignis maribus collocatos ad maſculorum nepharios concubitus excitare. Martem cœli nona partẽ occupantem facere irreligioſos, atq; alias omnino cõſtellationes ad alia nos irritare flagitia. Imputẽt ſibi nõ cœlo ſua delicta,nec fœculentæ materię,& iniqui animi ſordes à puriſſimis putent naturæ fontibus emanare.

Verùm ſolui fortè iſta obiectio poterit, ſi (quod quidam putant) dixerimus, eſſe omnium ſiderum vires bonas & ſalutares, ſed cùm in nobis ſuſcipiuntur materiæ vitio degenerare,& qui benefici erant afflatus,euadere interdum noxios,atque maleficos. Sic à Marte quidem præſtari animi fortitudinem & Herculeam efficaciam, ſed aut vitio corporis in quo nimiùm rubra bilis exæſtuet,aut culpa animi abutentis munere cœleſti,flecti quandoque impetus illos ad crudelitatem & iniuſtitiam. Sic à Saturno altitudinem mentis, profunditatem conſilij, inueſtigationem rerum obſtruſarum, amorem contemplationis infundi: eadem tamen omnia quia torpidum inuenerunt ſuſceptaculum, vel arbitrij culpa eius in quo recipitur doloſum facere animum, ſordidum, incultum, ſuperſtitioſum,& aduſque lymphationis periculum imaginoſum Sic à Venere fieri nos propenſos ad hilaritatem,ad beneuolentiam,elegantiamq; ciuilem,abuti nos iſto inſtinctu ad nequitiam, ad luxum,ad improbitatem. Incitari à Sole nos ad magnanimitatem, abuti impetu iſto nos ad ambitionem, atque ita de reliquis.

Verumenimuerò dicet hæc aliquis potius Aſtrologiæ defenſor,quàm Aſtrologus. Eſt enim inter proloquia Aſtrologorum illud omnium primum, maximeq; confeſſum, eſſe alios Planetas bonos, alios malos. Quod ſi eſſent vera quæ dicebantur, & omnes pariter boni ſua natura, & omnes mali eadem ratione dicerentur. Cùm nullus ſit afflatus adeò ſalutaris,quem & materia & conditio ſuſcipientis,inficere,immutare, interturbare, non poſſit. Quod ſi & ipſi nullum eſſe volunt Planetam adeò malum, à quo non magna etiam bona, nullum adeo bonum, à quo non magna etiam mala poſſint prouenire. Hanc tamen efficiendi diuerſitatem non ad materiam & radij referunt ſuſceptaculum, ſed ad varium ſideris eiuſdem in cœlo habitum & poſitionem. Quare dicunt Saturnum ſi propriam domum, propriam altitudinem, proprios fines, tenuerit, ſi bonis radiationibus commiſcebitur,ſi diurna fuerit genitura, contemplatores facere, pios, ſapientes. At verò ſi minus commodo receptaculo ſuſcipiatur, in malam hanc degenerare conditione dicunt eundem ipſum planetam, ſi malè collocatus, ſi coniunctus Marti, ſi malis ad Solem ſchematiſmis, dæmoniacos facere,ſordidos, inuidos, & mendaces: neque vnquam cùm ita in cœlo habens ſe,ſit Saturnus boni quicquam ab eo expectari poſſe contendunt. Quare qui ita Aſtrologiam defendit, ignorat planè quod defendit. Quòd enim diximus de Saturno, dictum de omnibus intelligatur. Nam & Martem non feliciter diſpoſitum dicere ſolent,ad ambitionem,ad impotentiam, tyrannidisq; libidinem extimulare, non quoniam vitalis eius qui naſcitur ſpiritus, plus nimio caleat vel frigeſcat, propterea q; bonum cœli ignem vel torpidum faciat vel edacem: ſed quia & Saturnus & Mars & Sol cùm ita in cœlo ſe habuerint, huiuſmodi mala ex ſua natura & proprietate, naſcentibus influant, hoc eſt,quod Aſtrologi ſcribunt & opinantur. Nec ſi quis hoc neget Aſtrologiam ſecius defendit, quàm qui ſpongia librum emendat, ſecum & dogma, vt declarauimus, & veritatem aufert omnis prædictionis, ſi & de cœleſtis influxus obſeruatione non illa dependet, & cœleſtem influxum materiæ diſpoſitio non ſolùm minuit vel adauget, verùm alium facit penitùs & immutat.

CAP. X.

MALAS LEGES SICVTI NEC BONAS cœlo non ſubijci.

HInc eorum opinio confutatur,qui bonas quidẽ leges negant ſubijci cœlo, vtq; à diuina virtute depẽdeant: de malis verò id cõcedunt,cũ nihil habeãt quod naturæ vires & facultatẽ excedat. At quantũ obſtat in bonis erroris ſublimitas,ne corporeis cauſis ſubijciantur: tantũ obſtat in malis earũ improbitas,ne ad optimas cauſas Deoq; optimo obedientiſſimas referant. In vniuerſum

verò

verò tàm bonas quàm malas religiones à cœlo non dependere, ipſa ſatis experientia demonſtratur. Alij enim religionum ortus & varietatem ad ſidera referunt, vrbibus & prouincijs ſuo quodam, vt ipſi credunt, inre dominantia. Alij ad magnas quas vocant coniunctiones Planetarum ſuperiorum, Saturni præſertim atque Iouis, & hanc quidem ſententiam ſequuntur Arabes & Latini, veſtigijs Arabum inſiſteutes. Illis acceſſiſſe videtur Ptolemæus, qui (vt poſtea declarabimus) de magnis illis coniunctionibus nullam vnquam habuit mentionem: Sed libro ſecundo Apotelesmatôn eos ait ex Aſiaticis qui ad orientem vergunt & meridiem colere Venerem & Saturnum, quoniam trigono ſubſint aridæ qualitatis, hoc eſt, Virgini, Tauro, & Capricorno, quibus ipſe putat Saturnum, Veneremq; dominari. Rurſus qui inter meridiem habitant & occaſum, & Venerem atque Martem habere pro numinibus, quoniam humidæ triplicitati ſubijcianrur, cui cum Marte, Mercurium & Venerem præficit.

Vtraq; verò ſententia, ipſa, vt dicebamus, euidentia rei euentisq; refellitur. Nam ſi virtute magnæ alicuius coniunctionis religio aliqua naſcitur, abolita ea virtute, aboleri quoque illa religio debet. Nulla autem ſiderum eſt coniunctio, cuius virtus durare per tot annos fingatur, etiam ab Aſtrologis, quot annis & cultus idolorum, & Moſaica religio, & Chriſtiana etiam perdurârunt. Circiter quinq; annorum millia idolorum cultura mundus caligauit. Quænam quæſo coniunctio? qui maximi anni ſideris alicuius tot ſibi annorum ſpacia vendicant? Moſaicæ legis ritus & obſeruantiæ apud Hebræos etiã hodie vigent, & iam ter mille annis aut eò plus viguerunt. Quæ iſta tàm fortis, tàm diuturna eſt conſtellatio? quæ extincto Imperio, religionem extingui tamen non permittit? Dabit cauſas horum theologus & veras, & ſuo dogmati conſonas, de cœlo dare Aſtrologus nullas poteſt, vnde ſi iſta deriuaretur varietas religionum, variari illas quotidie, atque immutari ſæpiùs videremus. Quod & Aſtrologi ipſi putantes ex principijs ſuæ ſcientiæ id colligeates, præfinierunt terminos vnicuique religioni quos illi tranſgreſſæ ipſa rei euidentia aliunde ſe dependere quàm à ſideribus demonſtrârunt.

Iam illam Ptolemæi opinionem, quæ perinde, atque varijs locis gentibus varia ſidera dominantur, ita varios etiam ritus religionum in locis exiſtimat, longè magis ab ipſa experientia confutatur. Cùm & illis prouincijs quæ inter orientem iacent, & meridiem, præſint eadem ſidera quæ olim illis præſidebant, nec tamen vt olim ibi Venus Saturnusque coluntur: cur enim hæc illis numina dominabantur, vtique vt ipſe ſcribit Ptolem. quoniam terrenâ triplicitas quæ conſtat ex Tauro, Virgine, & Capricorno, regionibus illis præeſt, illi verò triplicitati Venus & Saturnus: ita enim ipſe exiſtimauit. At partitio hæc mundi & regionum, ſub alijs atque alijs triplicitatibus diſtributarum perpetua eſt, non temporaria: quare eadem erit ſemper quæ aliquando fuit. Cur non igitur, ô Ptolemæe, eadem etiam in eiſdem locis hodieque religio durat? Denique totam iſtam diſputationem ita concludamus, Ptolemæum ipſum interrogantes: Si à varia ſiderũm præſidentia apud alias gentes olim alia ſidera colebantur, cuiusnam ſideris vi ac poteſtate efficitur, vt nulla ſidera hodie aliqua ferè totius mundi regione colantur?

CAP. XI.

CORPOREAS DISPOSITIONES NON *effici à cœlo.*

QVæ omnia ſi ſint ſatis confutata, reſtabit ſola corporis diſpoſitio, de qua pronunciare poſſit Aſtrologus, ſi de his talis tantùm poteſt, quæ efficiuntur à cœlo. Sed nec iſtam efficere poteſt natalitia conſtellatio, cùm & corporis habitum & figuram quam ſecum gerit ex aluo, priùs habeat puer, quàm aluum egrediatur. Quare erit hæc quoque illis annumeranda de quibus quinto capite dicebamus, non poſſe prædici per natiuitatem qua vtuntur, quia iſta præcedunt natiuitatem: quare potiùs per conceptionem vel ſeminis diſpoſitionem. At ſemen tunc non fit. Ergo erit conſtellatio qua ſemen factum eſt potius ſpectanda, ſed hoc poſtea. Si igitur præuideri corporis diſpoſitio, præuunciariq; poterit, ex hora conceptionis poterit vtiq; magis, quàm ex hora natiuitatis, ex qua nullo

modo poteſt: ſed an ex illa etiam poſſit, ſequentibus libris examinabitur. Nunc illud demonſtratur, errare Aſtrologos, qui breuiore corpore, an procero, obœſo, an macilento, firmo, an imbecillo, manco, an integro, legitimo, an monſtroſo, naſcatur is qui naſcitur, ex genituræ hora pronunciant. Has enim ille omnes conditiones longè priùs adipiſcitur, quàm formatus iam & abſolutus ex matris vtero in publicum emittatur. Quare ſicuti non fiunt ab ea conſtellatione, quam dudum ſcilicet præceſſerunt: ita nec prædici ex eius obſeruatione à mathematico poſſunt. De conceptus tempore poſtea diſputabimus, nunc illud ſcire lectorem volumus, putaſſe ſummos Aſtrologos, quæ ad corporis attinent temperaturam à proximis cauſis & cœlo inferioribus à Deo dependere, vt quemadmodum ſcribit Haly, veniam dari ſibi poſtulauerint, ſi in prædicenda corporis diſpoſitione exciderent à veritate.

Nos igitur totam de cœli efficientia diſputationem ita colligamus. Si cœlum cauſa eſt vniuerſalis, non eſſe ab eo rerum particularium varietatem & diſtinctionem: & ſi in eo quoque particularium proprietatum effectrices virtutes eſſe concedamus, non tamē huiuſmodi quales de cœlo Aſtrologi vaticinantur: cùm neq; fortuita in cauſas naturales, nec quæ ſunt mala in optimos authores, nec quæ à ratione cōſilioq; proficiſcuntur, in principia naturali neceſſitate efficientia, nec in corpora incorporeos radios, nec quæ iam præterita, aut longo poſt tempore ſunt futura in præſentem conſtellationem, nec quæ ad alios attinent, in noſtram genituram referri nulla ratione poſſe videantur. Tum eſſe perabſurdum & ab omni philoſophia maximè alienum, quorum proprias cauſas videas, & manifeſtas & ſufficientes apud nos in viribus corporum inferiorum, in animorum diuerſitate, in affectu, conſilio, occaſione, conſuetudine, in concurſu tàm vario confluentium vndiq; rerum, atque cauſarum, eorum tamen originem quærere in ſideribus, quæ neque ſit ibi, neq; vt eſſe poſſit, aut rerum quæ fiunt, aut cœli efficientis natura conditione patiatur. Hinc factum, vt omnes philoſophi (quorum ſtudium in perſcrutandis rerum cauſis laborq; verſatur) cùm à medicina, aut mathematicis, ab omni arte atque ſcientia, rerum veras cauſas mutuetur, aſtrologicis tamen cauſis nuſquàm vtantur. Quòd, vt Phauorinum, Carneadem, Poſſidonium, Timæum, Pythagoram prætermittam, ab ipſo Ariſtot. à Platone, à Plotino, ab Auenroë, ab Auicen. à bonis vtriuſque familiæ ſectatoribus factum, inter initia operis declarauimus.

CAP. XII.

NON POSSE COELVM EIVS REI SIgnum eſſe, cuius cauſa non ſit.

VErùm dicet aliquis fortè, etiam ſi concedatur non fieri à ſideribus iſtas varietates euentaq; rerum humanarum, non tamen ſtatim id colligi, vt præuideri iſta de cœlo prædiciq; non poſſint. Quandoquidem quæ ſidera minimè faciunt, poſſunt tamen ſignificare atque portendere. Sunt enim qui ita ſint opinati, non fieri ſcilicet, poteſtate cœleſtium res inferiores, præterquàm in re communis efficientiæ, ſed cùm à proximis cauſis proprijsq; dependeant, indicari tamen à cœlo priuſquàm fiant. Atque per Planetarum tranſitum, ſtationem, receſſum, futura cognoſci, vt aues, ſeu præteruolando, ſeu ſtando, futura pennis, vel voce, ſignificant nec ſcientes. Atverò nec ipſa hoc vnquam inſignes Aſtrologi crediderunt, nec vt credamus ratio vlla conſentit. Quod enim natura, non hominum inſtituto ſignum eſt alicuius rei, & corpus eſt, aut cauſa eſt rei quam ſignificat, aut effectus, aut tàm ſignum quàm id quod ſignatur, ab eadem cauſa proueniunt. Quod ſi quis putat addendum, quaſi diuerſum ab his quæ diximus, vt ſit cauſæ neceſſariò inſeparabiliterq; connexum, is plurimùm longeq; fallitur, quoniam iſta connexio, & concomitantia fieri alia ratione non poteſt, quàm quòd vel cauſa id pariat priùs ex ſe, quàm efficiat aliud: aut quòd eam cauſam excitat ad agendum hoc quoque ſuſcitat ſimul, quod ſic ut vtrunq; ad communem cauſam referri concedimus.

Age igitur videamus quódnam magis ex his cœlo conueniat, ſi cœlo futura ſignificantur. Cœlorum vtiq; motus & diſpoſitiones, effectus, non rerum inferiorum cauſas eſſe negant: reſtat vt cœli habitus & diſpoſitio, & quod per eam creditur indicari, ab ea-

ab eadem cauſa dicantur prouenire: quemadmodum iris portendit interdum ſerenitatem, non quia faciat ſerenitatem, ſed quoniam itidis cauſa, cauſa etiam eſt ſerenitatis. At corporea cauſa nulla reputabitur quæ ſit cœlo ſuperior, propptereaq; cœli inferiorumq; ſimulq; diſpoſitiones efficiat. An reliqua erit cauſa incorporalis: fortè enim dici poſſe videbitur, fieri euenta rerum humanarum ab ipſis diuinis mentibus, cœleſtia corpora reuoluentibus, & dum fiunt ipſo cœli quod mouent habitu, & poſitione mouent, quaſi nutibus certis nobis indicari. Verùm qui hæc dixerit, ſanè proxima fabulis poëtarum, incommodum illud quomodo vitabit? fieri ea à diuinis mentibus quæ homines ipſi ſine flagitii culpa non faciunt, vt hũc ad homicidia, illum ad adulteria, alium ad furta vrgeant, & impellant. Mitto quàm omnis philoſophia abominetur fieri res corporales ab incorporeis cauſis, corpora cauſa media non intercedente. Præterea nam alia, atque alia hora naſcentes, diuerſo fato naſcuntur? ſi non cœli poſitio quæ variat in horas, ſed cœli author immobilis ſui par ſemper, ſuiq; ſimilis, fati author & cauſa exiſtimatur?

Poſtremò vt Thomas argumentatur: Cùm eiuſdem cauſæ effectus, ſeſe inuicem indicant ab eodem principio, eodem etiam modo proueniunt: cœli verò motus & inferiorum corporum, rerumq; diſpoſitio, non eodem modo eſt à cauſis ſuperioribus, ſed illæ immutabili ordine, & neceſſariò, hæc ordine variabili, & quæ vtranq; in partem cadat contingenter, pro natura ſcilicet rerum quæ mouentur, quę gubernantur, quam diuina principia non mutant, ſed conſeruant, alioquin naturam non cogerent, ſed deſtruerent. Non poteſt igitur cœlũ ſignificare inferiora, niſi quatenus cauſa effectum indicat ſuum: quare qui cauſam quidem non eſſe victi ratione fatentur, ſignum tamen eſſe contendunt, hi vocem ſuam ignorant. Quod & Thomas Aquinas grauiſſimo vir iudicio, quiq; nihil ſoleat temerè aſſeuerare, in theologica ſumma aſſeuerate pronunciat. Poſſet hoc dici de cometis, de traiectionibus, deq; alijs hoc genus, quæ fiunt in ſublimi, vt excitata à ſtellis alicuius rei effectricibus, quod illorum cauſa factura eſt, non faciant, ſed ſignificent. De ſtellis ipſis dici nullo modo poteſt, cum illis, vt dicebamus, nulla corporea cauſa ſuperior inueniatur. Sed & qui ita opinantur fati neceſſitatem vel nolentes inducunt, quoniam ſi ſint cauſæ ſidera inferiorum, poteſt non effici quod illorum influxu fieri procuratur, vel obſtante materia, vel cauſa particulari communem influxum alio deducente. Si verò ſint ſigna, cùm ex natura ad ſignificandum fuerint inſtituta, quàm eorum vera natura, tàm erit eorũ ſignificatio vera. Alioquin cur inſtituta à Deo ad ſignificandum? cuius opera perfecta, ſi fallunt, ſi mentiuntur? Quod ſi non mentiuntur, erit neceſſariò quod futurum ab illis ſignificatur. Denique ſi inter cauſas numerantur, non repugnat eorum conditioni in eo ordine eſſe cauſarum quæ impediri, mutari, ſuperari, poſſint. Quæ ſi ſigna exiſtimentur, inter mendacia haberi non poſſunt, ne aut fallax fuerit, aut ignorans, qui in cœleſti volumine, futurorum notas, vt dicunt, literasq; deſcripſit.

Poſtremò ſi non indicat cœlum faciendo, ſed quod non facit, indicat tamen, reſtat vt quod aliæ faciunt cauſæ, indicetur ab eo. Aut igitur quod omnes faciunt, aut quod vel aliquæ tantùm: ſi quod aliquæ tantùm, cur quæſo harum opera indicat, illarum non indicat? ſiquidem pariter omnes, nullæ erunt reliquæ cauſæ per quas, quod demonſtrabatur, quò minus eueniat, poſſit impediri: neceſſariò igitur fiet quod portendebatur. Hoc autem ſi dixerimus, nõ modò veritati, vt alibi demonſtrauimus, ſed ipſis etiam Aſtrologis aduerſabimur, cùm & Aegyptij, & Ptolemæus, & celeberrimus quiſq; Aſtrologorum, fati neceſſitatem ſemper pernegauerit, quod in tractatu præcipuè de quæſtionibus ſentire ſe declarant. Cùm non omnem quæſtionem dicant eſſe legitimam, ſed quæ ab impetu animi cœlitùs moto proficiſcatur, quales cùm multas minimè eſſe concedant, quæ à ratione ſcilicet noſtra conſilioq; naſcantur, apertè fati neceſſitatem non admittere ſe declarant, ſed & ea introducta omnis Aſtrologiæ vtilitas perit in eo præcipuè collocata, vt præuiſa mala cauere, bona confirmare, augereq; poſſimus. Poſtremò ſi ſint ſidera ſigna non cauſæ inferiorum, pars ea Aſtrologiæ, quæ vulgò dicitur de electionibus, extra controuerſiam tollitur, cùm in illa fauor cœleſtis ad efficiendum, non ſignorum indicia ad curioſitatem inue- ſtigentur.

CAP. XIII.

SIVE SIGNA SINT SIDERA, SIVE CAVSÆ, partem cauſa Aſtrologiæ quæ eſt de interrogationibus nullam eſſe.

VTramuis verò opinionem Aſtrologi magis probauerint, hoc eſt, ſine ſidera cauſas inferiorum, ſiue ſigna tantùm, non cauſas eſſe voluerint, neceſſariò pars ea quæ de quæſtionibus, quaq; maximè vtuntur, funditùs auferetur. Eſt enim iſtius partis hoc fundamentum moueri animos noſtros à cœleſti conſtellatione, ſaltem ex parte imaginaria: cumq; animus illinc ad deſiderium ſciendæ rei alicuius inſtigatur, tum ſi Aſtrologum conſultat, ex ea quæ hora conſultationis, cœli configuratio, portendi de re illa, quod ſciſcitator ſcire deſiderabat: quare poſſe Aſtrologum de rebus omnibus de quibus quæſtio fiat, interrogantibus vera reſpondere. Quæramus igitur nos ab eis qui omnem quæſtionem poſſunt diſſoluere, ſignáne tantùm inferiorum ſidera ſint, an ſint etiam cauſæ, ſignificentq; faciendo: Si ſint ſigna ſolummodo, nō eſt igitur à ſideribus impetus noſtri deſiderij, ſed quemadmodum alia, qui ex ea ſunt opinione, proprijs aiunt fieri cauſis, licet indicentur ab aſtris, ſic motus quoque deſiderij non cœleſtem conſtellationem, ſed vim ipſam imaginariam, noſtram electionem, vim animi appetentem, & quæ de foris ſenſum animumq; laceſſunt, pro origine cauſaq; ſortientur. Si cauſas eſſe reſpondent ſignificarique ex illis inferiora, ſicuti ex cauſa effectus demonſtrantur, quónam pacto defendent cœli conſtellationem quæ hora conſultationis apparet, cauſam earum eſſe rerum de quibus Aſtrologus reſpondet interroganti. Quare cùm pridem ſint facta, aut quoniam nunquam fient, cauſam habere nullam oportet. Sanè Mars erit in occidente, qui reſponderi ab illis vera non permittet. Quod ſi impetrare poſſint ab eo, vt vel audite eis liceat vera. Reſpondebo ego etiam non quærentibus, de iſtis quæſtionibus oppido perquàm vera.

Viſum fuit Aſtrologis parùm gloriæ ſibi, & qui magis vrgebat quæſtus comparari, ſi de tempore tantùm genituræ, vel anni conuerſione, ſua cuique fata pronunciarent: nam pro his quidem intelligendis, aut ſemel tota vita, aut ſingulis tantùm annis adire eos fuit neceſſe. Cùm tamen multa quotidie curioſitas noſtra ſcire deſideraret, de quibus illi nihil poterant reſpondere: vnde & arti apud idiotas multùm authoritatis, & profeſſoribus multùm pecuniæ detrahebatur: hinc ſibi, aut alijs ſaltem perſuaſerunt, poſſe ſe quicquid quæreretur ex hora quæſtionis apertè præuidere, modò qui interrogaret naturali impetum motus, non propria electione eſſet ad interrogandum: ſic ſcilicet ſe ab omni falſitatis infamia pulchrè vendicantes. Nam ſi quod reſpondebant re ipſa refellebatur, non parùm verus Aſtrologus, ſed parùm efficax quæſtio fuiſſe dicebatur: ſi euentis reſponſa reſpondebant, quid iam obſtaret, cur non oracula in terris haberentur? His artibus & fallacijs nugiuendum hoc hominum genus ludificant imperitos, cùm nihil poſſit à ratione diſſonum magis vel dici vel cogitari, quàm quod de iſta interrogandi fallacia excogitârunt. Nam vt illis concedam eſſe à cœlo deſiderium illud meum ſciendi de abſente, gratia exempli. Quónam pacto ſe habeat, quæ tandem iſta conſecutio, vt ſtatim illud etiam ſit verum futurum, qua hora deſiderium hoc meum Aſtrologo explicauero, huiuſmodi eſſe cœli conſtitutionem, quæ mihi ſtatum abſentis oſtendat. Vnde hæc competentia, aut fœderatio, & noſtri deſiderij, & rei quam ſcire deſideramus? Quod ſi fortè reſpondeant vim eandem cœleſtem quæ rem illam procul efficiat à nobis, vellicare ſimul animū noſtrum, quaſiq; admonere rei quæ fiat.

Primò illud ſequeretur, tunc ſolùm iſta inceſſere nos deſideria cùm res ipſa fuerit, & tamen de his quæ aut pridem facta, aut longo fient pòſt tempore, aut quæ etiam nunquàm fient, efficaces fieri putant poſſe interrogationes. Præterea id ſi dicamus non erit ſpectanda cœli conſtitutio qua hora Aſtrologum interrogamus, ſed quo primum momento interrogandi cupiditas nos inuadit. Siquidem eadem ſimiliſve conſtellatio eſt, quæ & parit euentum, & deſiderium agnoſcendi illius ſuſcitat in nobis. Quod vtique ſi rationabiliter inſaniendum, longè rationabilius diceretur, quàm quod dicunt Aſtrologi: obſeruandum ſcilicet tempus ſciſcitationis, non quo

nos primùm ſciſcitandi cura ſollicitauit. Tum quoniam vt dicebamus ſi qua inter hęc eſſe poteſt cognatio, ſiquis conſenſus, non aliter eſſe poteſt, quàm & rei quę facta eſt, & deſiderij noſtri quæ quoquomodo ad eandem, aut ſimilem conſtellationem referri poſſe videantur. Tum quòd hora qua Aſtrologum ipſi conſulimus, variari poteſt, mille de cauſis quibus fiat vt ſeriùs aut citiùs Aſtrologum conueniamus, vt ſi eius domus remotior ſit à nobis, ſi euntem in via quis remoretur, atque alia hoc genus temerè intercurrentia, quæ horam quæſtionis proptereaq; cœli configurationem, de qua eſt reſponſurus, aliam atq; aliam faciunt. Sed hæc nihil curant Aſtrologi, quibus iamdiu familiare eſt, ea ſemper & dicere & ſentire, quæ nullam habeant prorſus rationem & firmitatem.

CAP. XIIII.

DIVINA MIRACVLA À COELO NEC FIERI NEC ſignificari, ſed miracula miraculis, ſicut naturalia naturalibus indicari.

VErùm vtinam hactenus inſanirent, & non diuina etiam miracula, quæq; totius naturæ facultatem excedunt, naturalibus tamē corporum ſuperiorum radijs, fieri exiſtimarent. In hoc enim eos errore verſari, ſuprà monſtrauimus, declarātes diuinam ab eis religionem referri ad ſiderum poteſtatem, & quam olim Deus per Moſem populo Hebræorum, & quam poſtea Chriſtus per Apoſtolos mundo promulgauit. Sic & illam ſub Noë totius orbis eluuionem, & quæ alia hoc genus diuina miracula ſacra prodit hiſtoria, ſuis omnia conſtellationibus aſcripſerunt, in qua re procul dubio inſanire magis videntur, quàm qui hæc potius fuiſſe aliquando non concedunt, qui & fuiſſe credit qualia narrantur, & à naturalibus tamen c[illegible]s effecta, cùm nulla cogitari maior poſſit inſania, quàm vt factum aliquid ſupra naturam, naturæ viribus putes. Eſſe autem diuinam legem ex his quæ naturæ vires excedant, aduerſus impios diſputando probauimus. De cataclïſmo vniuerſali facilè poteſt idem demonſtrari, cùm naturæ nihil magis repugnet, quàm vt ſuum ipſa excidium moliatur. Quare eam ſibi iniuriam nunquàm inferret, de qua ipſa ſe ſua aſſerere poteſtate non poſſet. . Quod ſi non potuit fieri curſu naturali, vt cùm aquæ montium omnium cacumina, quindecim cubitis ſuperarent, Noë cum ſua familia, cumq; omni genere animalium, intra vnam arcam duodecim menſes incluſus naufragium illud euaderet. Non fuit etiam naturæ propoſitum ad perniciem omnium viuentium terram totam aquarum inundatione ſubmergere. Quod ſi à cœlo iſta non fiunt, de cœlo præuideri etiam non poſſunt. Cùm quę cœlum non facit, ea etiam non ſignificet, vt paulo antè probauimus. Quanquam iſtam propriam habent rationem quare ab aſtris non portendantur, etiam ſi cætera, quæ facultatem naturæ non excedunt, vel fieri, vel indicari à cœlo concedamus. Eſt enim, vt alibi declarauimus, ordo rerum à Deo pro naturali curſu inſtitutarum, ita ſuis finibus incluſus ſeiunctuſq; ab his rebus, quæ diuina virtute & voluntate fiunt præter naturam, vt hæc omnia ſi tollantur, nihil ſit in rerum natura quod deſit, nihil quod ſuperſit. Eſt autem cœlum & quæcunq; in cœlo communi curſu eueniunt, ex his rebus quæ ſunt ſecundùm naturam. Quare ſi quid ſiderum motus vel diſpoſitio, quæ ex naturali eorum conditione illis debetur, futurum ſignificant, debet hæc ſignificantia & indicatio inter res naturales haberi & numerari. Quòd ſi aliqua ex his ſignis portendere ea dicamus, quæ fient ſupra naturam, ſequetur illud abſurdum, vt ſi relinquat Deus naturam ſuis conditionibus, nec faciat aliquid ſuper eam, natura iam ipſa falſa & mendax inueniatur, in qua etiam Deus aliquid fruſtrà ſuperfluoq; inſtituerit: quoniam erunt adhuc in ſideribus ſigna rerum futurarum, quæ tamen non erunt, cùm res quę ſignificantur, res ſint præter naturam quas auferri ſupponebamus. Signa ipſa res ſecūdùm naturā ſint, quæ ablatis ſupernaturalib9, nec auferri, nec aliqua ſibi debita pfectione priuari dicendū eſt.

Non igitur, ſi ab æuo miraculum aliquod facere Deus diſpoſuit, miraculi eius indicia naturalibus rebus inſeruit, ita vt ad naturæ ipſarum rationē ſignificatio hæc pertineret: ſed naturalia quidem ſignis naturalibus, miraculis, antecedentibus miracula voluit ſignificare. Cataclïſmū diuinæ iuſtitiæ miraculo euenturū, diuinitùs inſpiratus diuinitusq; ſeruandus Noë mundo ſignificauit: educendos Hebræos ex Aegypto, & dandam

dandam illis legem facta per diuinam virgam à Moſe miracula, magis Aſtrologiſq; Aegyptiorum, teſtificata ſunt, ſubijciendam populo Dei terram promiſſionis, & quæ in ea ſupra leges naturæ mira Deus erat operaturus, non naturalis aliqua cœli configuratio, ſed coërcitus manu Creatoris rapidiſſimus Solis motus indicauit, vt traiectum ſicco pede Iordanem, & ſonitu buccinarum, dirutâ vrbis mœnia prætermittam. Ezechiæ vitam diuina virtute prorogatam, non benigna Iouis irradiatio recto ſua ſpacia ordine percurrentis, ſed retrocedentis Solis miraculum demonſtrauit. Prodigium Verbi corporati, & virginis puerpuerij, quum mentium ſupra mentis naturam diuinitùs afflatarum oracula annũciârunt, tum in ipſis corporibus cœleſtibus & terrenis prodigia mille teſtificata ſunt, dum immenſum illud Domino nouũ ſidus exoritur: nunc cùm eodem in cruce deficiente, Sol, Luna plena, contra naturæ ordinem deficit: his ſignis diuina miracula & demonſtrantur & confirmantur, quæ à naturali rerum ſtatu nec fieri poſſunt, nec conuenit indicari.

CAP. XV.

PER STELLAM MAGORVM NON POSSE CONSTELlationem aliquam intelligi, & declaratio quarundam Scripturarum, quæ imperitis poſſent videri Aſtrologiæ adſtipulari.

NVnc quoniam in mentionem ſtellæ deuenimus quæ Magis natum Ieſum demonſtrauit, nõ ab re fuerit admonuiſſe lectorem, ne hanc fortè ſtellam Aſtrologorum opinioni fauere ſuſpicetur: Quaſi nõ ea aliud fuerit quàm index nati prophetæ cœleſtis conſtellatio, Magis illis ab oriente cognita & explorata, qui eſſent cœleſtis ſcientiæ, vt putatur, oppidò quàm periti. Abducit autem ab hoc errore euidẽtiſſimè nos, ipſa litera Euangelij, quæ de hac ſtella loquens, ait: *Et ecce ſtella quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vſq, dum veniens ſtaret ſuprà, vbi erat puer.* Quod nemo, niſi inſaniens exiſtimabit de cœli ſideribus configurationibuſq; eſſe intelligendum. Erat igitur illa factitia & temporaria, non perpetua ſtella & naturalis condita ad id officij à Creatore, per quam ſignificari natum regem Iudæorum. Eò fortè modo Magi intellexerunt, quo & poſteà in ſomnis declinandum Herodem, & alia quam venerant via, in patriam eſſe reuertendum.

Sed & cauendum pariter eſt ne quibuſdam Scripturarum locutionibus perturbemur, vt cùm in temporis plenitudine miſſum Dei Filium legimus apud Paulum, & in Euangelio Dominum dicentem: *Nunc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum*: & alibi, *nondum venit hora mea*, putabit enim ſuperſtitioſus horarum & temporum conſtellationes ſignificari. At tu illum interroga: An cùm ſameſcit, tempus putet comedendi? quæcunq; tamen per id tempus fuerit cœli conſtitutio? & cùm ſatis laborauit, corpus curandum? & cùm ſatis obdormiuit, tempus euigilandi? Quæ ſi omnia habere ſuum dixerit tempus, non pro eius temporis conſtellatione, ſed pro natura ipſius rei quæ fit, proq; occaſione opportunitateq; faciendi: ſic pariter alia quæ & Deus facit ſupra naturam, & homines faciunt propria libertate (quanquàm nullas deſiderent vt fiant conſtellationes) neceſſariò tamen aliquo tempore fieri, & congruentiùs hoc quàm illo tempore fieri atq; commodiùs. Decuit mitti Filium Dei eo tempore quo eſt miſſus, antè non decuit, cauſa in cœlo non eſt, ſed in propoſito Dei, & exigentia rerum, de qua multa ſcribunt theologi, quãtum licuit eis per indicia Scripturarum ad diuini conſilij ſecretum penetrare. Decuit item poſtquam eſt natus non ſtatim occidi, ſed quo tempore expediens fuit, permiſit ipſe ſe manibus impiorum, atq; ea hora fuit poteſtas, q; tenebrarum. Idem in reliquis intelligendum, quod ex vno nobis libri Geneſeos loco apertè declaratur. Ibi enim cùm terram promiſſionis, ſic ex re appellatam, Abrahæ Deus promittit. *Tum* inquit, *ſcito peregrinum futurum ſemen tuum in terra non ſua, vbi quadringentis annis affligentur, generatione autẽ quarta huc reuertentur.* Hactenus ſcriptum ſi fuiſſet, inſultaret Aſtrologus, nõ potuiſſe diuinã promiſſionẽ impleri, donec tot annorũ ſpacijs euolutis ad certã perueniretur cœli diſpoſitionẽ, quæ eſſet omnium illũ paritura. Tu verò vide quid ex Dei perſona Propheta ſubijciat: *Nec dũ enim,* inquit, *cõpleta ſunt iniquitates Ammorreorũ vſq, ad præſens tẽpus.* Vide igitur q̃d expectaretur? nõ copulatio, ſcilicet Iouis & Saturni, aut ſideralis alia conſtellatio, ſed plenitudo ini-

do iniquitatis in Ammorreis,per quam diuina iuſtitia cuius legibus res humanæ,non fatali neceſſitate reguntur, & meritò illos expelleret, & fidelis Abrahæ ſemen illuc introduceret.

CAP. XVI.

QVAE NATVRAE VIRES SVPERGREDIVNTVR, quantum ad id etiam quod in ſe naturale continent,à cælo ſignificari non poſſe.

Satis iam,niſi fallor,eſt demonſtratum,diuina miracula à cœlo nec fieri nec ſignificari, quanquam quod attinet ad efficientiam hoc ipſæ indicant voces, nec vlla indiget probatione. Quærebat autem nuperrimè Hieron. Beniuenius acuto vir ingenio & perſpicaci, cùm in his rebus quæ fiunt ſupra naturam, interdum aliquid fit etiam naturale; num ex ea parte à ſtellis poſſent ſignificari? vt ſi non potuerit aliqua conſtellatio Dei corporationem indicare, potuerit tamen legifer homo, & bonas leges promulgaturus, oſtendi: Reſpondi; neque hoc modo poſſe illa à ſtellis ſignificari, nec quod putauit Alliacenſis, hoc modo ab illis fieri. Is enim non alia putauit ratione defendi poſſe ab impietate, qui rerum huiuſmodi mirabilium & diuinarum cauſas quærerent in ſideribus, quàm ſi [illegible]nt dependere hæc à cœlo, non quatenus ſunt ſupra naturam, ſed quatenus in eis eſt aliquid naturale. Hoc verò qui dicit, nihil dicit:ſicut & nihil dicit qui fieri ab aliqua conſtellatione hominem dicit,non tamen fieri ab ea naturam rationalem: nam ſi non facit ea in homine quod eſt rationale, non eſt cur dicatur magis facere hominem quàm Leonem. Si igitur demas ex diuinis miraculis quod eis eſt proprium,& ea tantùm relinquas quæ ſunt illis communia, cum rebus innumeralibus non eſt cur effectus ſingularem cauſam tam ſtudioſè quæras in cœlo.

Sed profectò qui Ieſu Geneſim inueſtigant, non illud ſcire contendunt,cur in vtero nouem menſibus fuerit quemadmodum reliqui homines, cur bono corporis ſtatu,cur prolixo capillo, cur pauper,cur Iudæus, quoniam his conditionibus abundat omnis vita mortalium. Sed quæ in eo præcipua fuer[illegible] ſingularia, eorum maximè cauſam quærunt in ſideribus, quam & præcipuam eſſe putant & ſingularem, ea verò iam ſupra naturam Dei opera non cœlorum, quòd natus ex virgine, quòd homo & Deus, quòd In patria Dominus & peregrinus in carne, quòd mirabilium operum effector,quòd iure Dominus orbis, quòd index viuorum & mortuorum,quòd diuinæ gratiæ author & diſpenſator, quòd expulſor idolatriæ, dæmonum triumphator, author virtutum, vitiorum expulſor, pax mundi,veritatis manifeſtator. Hæc ſi non quæris,nihil quæris,ſi quæris impiè quæris. Perfugium igitur nullum quod Aſtrologis parat Alliacenſis,vt diuina miracula dicant fieri à cœlo, ſed non quatenus ſunt miracula,quæ nec ſignificari (vt ex nobis quærebat noſter Hieronymus) ea ratione à ſideribus poſſunt, quoniam ſi ordo rerum quæ à Deo proueniunt,ſupra naturam è medio auferatur,reſtabunt tamen,vt ſuperiùs diximus,indicia hæc cœli,effectus illos aliqua ex parte (vt dicebamus) portendentia,ſed effectus Iam nullus erit: indicia illa igitur vana atque fallacia,quale nihil eſſe in natura cœleſti ſuperiùs eſt demonſtratum.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdula aduerſus Aſtrologos libri IIII, Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER V.

CAP. I.

DECRETA ASTROLOGORVM CIRCA MAGNAS coniunctiones vtiliter confutari, & quàm mendaces ſint deprehenſi qui de magnis inferiorum rerum mutationibus per eas voluerunt iudicare.

SED multos abducit ab iſta veritate fallacia Aſtrologorum perſuadentium imperiis, nullam vnquam fuiſſe legum mutationem, nullum prophetatum aduentum, nullum in rebus humanis euentum admirabilem, quem magna aliqua ſiderum ſuperiorum Saturni præſertim atque Iouis coniunctio, non præceſſerit. De qua re illi cùm coràm vel conſectaneis vel rudioribus quaſi de re certa atque confeſſa in tabulis diſſerunt, & per tot millenaria annorum diſcurrentes hæc, inquiunt: illa eſt conſtellatio quæ diluuium fecit, hæc Moſem peperit, illa Ieſu aduentum, hæc Machometi legem anteceſſit, nemo eſt ferè qui non moueatur, & vel deſcendere in eorum ſententiam, vel addubitare aliquid ſaltem non cogatur. Quare quoniam hac parte maximè lædit religionem iſta profeſſio, volo occurrere iſti peſtilentiæ, priuſquàm ipſa totius artis fundamenta conuellamus: quoniam tantùm hoc loco errant Aſtrologi, vt ſi etiam in cæteris benè ſentirent, defendi hîc tamen non poſſent, non ſolùm quia de rebus prædicunt quæ indubium eſt cœlo non ſubeſſe, ſed quia ipſæ quibus in prædicendo regulis vtuntur, errores continent & in hiſtoria & in Aſtrologia manifeſtiſſimos, quod priuſquam rationibus oſtendamus, ipſa ſatis poteſt experientia certum his facere, qui vim rationum minus peruidebunt, quoniam omnes qui ex huius conſtellationibus de ſectarum legumq; mutatione ſiue ſucceſſu diuinare aliquid voluerunt, falſi atque mendaces ſunt deprehenſi.

Olim Mathematici, cùm cœpit Chriſti fides pullulare, non plus eam annis * duraturam dixerunt, à cuius tamen initio iam milleſimus quadringenteſimus nonageſimus quartus annus euoluitur. Albumaſar vel author vel inuentor huius erroris, eandem legem, hoc eſt, noſtram permanſuram dixit ad annos 1460. quia ſcilicet tot ſunt anni quos vocant annos Solis maximos: Prætierunt anni illi, nec ipſa præterijt: quia ſcilicet *cælum & terra præteribunt, Verba autem Domini non præteribunt.* Nec tamen de ſua, hoc eſt, Mahumetis lege veriora prædixit. Abraham Iudæus anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo ſexageſimoquarto Meſſiam eorum venturum dixit ex aſtrologica obſeruatione, quòd tunc ſcilicet ea primum erat reditura ſiderum poſitio, ſub qua olim Moſes ex Aegypto populum reduxerat, & eductis dederat legem. Ego proximo ante eum anno natus, cùm iam trigeſimum agam experimento, didici prædictionis iſtius falſitatem. Arnaldus Hiſpanus nobilis quidem medicus, ſed ad ſuperſtitiones paulò nimis propenſus ex aſtrologica vanitate, pleriſq; alijs adiectis Antichriſtum nobis anno gratiæ 1345. comminabatur. Fluxêre ab eo tempore anni iam ſupra centum quadraginta octo, & nullus adhuc Antichriſtus niſi quales etiam multi tempore Apoſtolorum. Iuniores quoties nobis ex aliqua ſuperiorum planetarum coniunctione fallacis prophetæ aduentum annunciârunt? præſertim ex ea quæ in Scorpione Iouis & Saturni abhinc decem annis coniunctio fuit, nullus tamen adhuc fallax propheta mundo præter eos apparuit. Ipſe Alliacenſis ſcribit, quo anno Conſtantiæ generale concilium celebratum eſt, prædixiſſe Aſtrologos, nullam futuram in eccleſia pacem, ſed religionis exitium, diſſenſioneſq; in ea deſignari, ex Ioue in prima domo in anni figura retrocedente, & tamen ſchiſma illud magnum quo nullum vnquàm maius fuit in eccleſia nec diuturnius, per quadraginta annos iam confirmatum, eo primùm anno extinctum eſt ſolita pace & tranquillitate eccleſiæ reddita, quo

ſatis

ſatis certè potuit mouere ipſum Alliacēſem, ne quam vltra iſti vanitati fidem adhiberet, qui & ipſe ab illis fortè perſuaſus verebatur ne illud nobis ſchiſma paulò pòſt Antichriſtum apportaret. Erant aliæ quas narremus iſtorũ de legibus ſectisq; prædictiones, ipſo deinde euentu inficiatæ: ſed puto iſtas ſatisfacere cùm non ſint alij in iſta arte tantæ authoritatis, quantæ apud omnes Aſtrologos habentur, quorum prædicta ipſis experimentis confutata declarauimus, nunc ad rationes deſcendamus.

CAP. II.

QVIBVS VIIS ASTROLOGI DE GRANDIORIBVS rebus iudicium ferant, magnorumq; orbium reprobatio.

ASTrologi quatuor maximè vijs magnas rerum inferiorum mutationes ſoliti veſtigare per ſuperiores planetas Iouem præſertim & Saturnum cũ ſimul ſunt, quam magnam vocant coniunctionem, per orbes magnos, per Saturnias reuolutiones, per octaui orbis acceſſus atq; receſſus. Has omnes vias & irrationales & falſas & inuias oſtendemus, vnde non ſolũ id conſequemur, quod primo hîc quærebamus, vt quæ de religione & legibus impia temeritate diuulgant, falſa conuincantur, ſed omne etiam de magnis mũdi mutationibus iudicium infirmabitur. Exordiar autem à confutatione magnorum orbium, reuolutionumq; quas Saturnias vocant, vt his reiectis quibus opere minus tota deinde præſentis libri diſputatio aduerſus magnas coniunctiones liberè euagetur. Fingunt quemlibet ex planetis, & item vnumquodq; ſignorum mundi imperium obtinere annis trecentis & ſexaginta, quibus exactis tum nouum aiunt incipere orbem magnum, cui & planeta priori proximus, & ſignum quod deinceps hæret ſigno priori, pariter præſunt: atq; ita qualis dominantis ſigna atq; ſideris eſt natura, talia euenire in eo annorum ſpacio, & cùm orbis inchoatur nouus, nouari quoq; multa in rebus inferioribus, & pro natura rectoris mutari ſemper rerum noſtrarum conditionem. Tum ſi quis quærat ab eis, vbi nos, aut in quo nunc orbe, hoc eſt, ſub quo rectore viuamus, reſpondent ſub Leone & Luna, quod ita probãt. Scribit enim Aoniar in libro de natiuitatibus cœpiſſe nouum orbem magnum, quo tempore ea fuit Iouis Saturniq; coniunctio, qua cataclismum volunt fuiſſe præſignatum. Ea verò præceſſit cataclismum annis, vt dicũt, ducentis ſeptuagintanouẽ, iſti verò orbi præfuiſſe ait Aoniar ex planetis Saturnum, ex ſignis Cancrum, quod dixit etiam Albumaſar in libro primo de magnis coniunctionibus, differentia prima. Hæc ergo ſupponentes quaſi cardinẽ totius ſupputationis, colligunt ex eo quod attulit ipſe numero annorum natum eſſe Dominum Ieſum, cùm vnus & quadrageſimus ſupra centeſimum annus volueretur eius orbis, qui ab eo quem diximus, ſub quo fuit diluuiũ, quintus & decimus cui præſit ex ſignis Leo, ex planetis Luna terminandus Anno gratię, milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimonono. Hæc eſt omnis Aſtrologorum ſententia, nec videbis qui in publicis annorum vaticinijs, ſi magni orbis faciat mẽtionem, Leonem & Lunam rectores mundi gubernatoresq; non conſtituat.

Poſſem ego hîc obijcere quàm leuis eos moueret cõiectura, vt tot annorum, quot cœli partes finxerunt, ſpacium, magnum orbem vocarent, quàm nulla ratione dicatur durare vim mundi gubernatricem vnius planetæ per tot annos præſertim planetę inferioris. Tamen nec à Ptolemæo nec etiam ab vllo antiquorum tale aliquid vnquã excogitatum, ſed Arabum eſſe iuniorum figmentum. Sed his omiſſis, neceſſarijs eos primum rationibus vrgeamus, & quas vitare non poſſunt ſi ſtare ſuis principijs volũt, nec dogmati renunciare. Dicant igitur mihi ſi magni iſti orbes ſint ſtatuẽdi, an in ipſa prima mundi conſtitutione, cui omnes conſentiunt, noui orbis exordium faciant an non faciant. Si dicant ſe non facere, quid dicere poſſunt abſurdius? Si facere, iam mathematica deductione reſcindam quicquid de magnis orbibus ſuprà determinauerunt, oſtendens fieri non poſſe, vt ſi illa ſunt vera quæ dicebant, cum orbis conſtitutione noui orbis exordia cœperint. Albumaſar enim, quo præcipuè authore nituntur, à mundi initio ad diluuium numerat annos integros duo millia ducentos vigintiocto: Licet Euſebij ſupputatio hũc numerum annis ſexdecim excedat. Sed nihil in-

tereſt vtrum dixcrimus & cum Aſtrologis diſputantes eorum maximè opinionibus vtamur. Statuarur igitur numerus annorum ab Adam ad diluuium ex ſentẽtia Albumaſaris, aduerſus quem diſputamus: patet à coniunctione ea quæ diluuium, vt dicũt, præſignificauit, & cum qua ſimul nouus orbis cœpit, relinqui ad mundi creationem annos mille nongentos quadraginta ſeptem, cùm ipſa diluuium præceſſerit, vt dicebamus annis ducentis ſeptuaginta noucm: Diuidamus igitur eum numerum numero magni orbis, hoc eſt, per trecentas & ſexaginta partes, erit planum conflari inde integros quinq; orbes magnos, tum annos ſuperare indiuiſos ſupra centum ſeptem & quadraginta: quare neceſſariò initium magni orbis ſtatuetur anno mundi centeſimo quadringenteſimo octauo. Qui numerus annorum ſi pars alterius antecedentis orbis eſt, neceſſariò erit dicendum præterijſſe orbis annos ducentos & tredecim antequàm eſſent anni, hoc eſt, ante ipſius mundi primordia, quo ſatis patet nihil dici poſſe delirius.

Sed ita eſt, certè nihil eſt iſto hominum genere inconſideratius, nihil ad mentiendũ fallendumq; natura vel profeſſione propenſius, fingunt ipſi ſibi aliquid quo dogma colerent, & præſtigias faciant imperitis, quod eſt malitiæ eorum & vanitatis: ſed fit ſemper vi varietatis vt cõſequatur inde aliquid vel falſum vel omnino impoſſibile vel ſibijpſi, hoc eſt, eorum dictis ſaltem dogmatisq; repugnans. Quod hi minimè aduertentes efficiunt, tamen & ſpargunt obliuioſi pariterq; mendaces, quod eſt ignorantiæ virium videlicet & tarditatis. Exemplum eſt præ manibus in eã re de qua diſputamus. Nam vt perſuaderẽt quacunq; poſſent ratione magnam illam per cataclismum mundi inundationem à cœlo perfectam par puerilis figmenti magnæ coniunctionis addiderunt nouum orbem cœpiſſe cum ea, ſub quo ſcilicet orbis eſſet innouandus, & vt nihil deeſſet ad fallaciam Saturnum illi orbi Cancrumq; præfecerunt, quorum alter ex planetis, alter ex ſignis humiditatis frigiditatisq; authores habentur. Et hoc quidem, vt dixi, malitiæ eorum & vanitatis, ſed & ſtultitia eorum apparet atque tarditas & ignorantia, tùm quia delira huic ſequi non viderunt, vt quando orbis nouitas noui orbis exordia non haberet, tum quia ſi Saturnus & Cancer orbi illi præfuerunt, colligemus neceſſariò primo integro orbi præfuiſſe Martem & Aquarium, à quibus cur imperium mundi ſit auſpicatum, nulla vnquam potuerunt ratione defendere. Nã ſi de Luna hoc dicerent, afferre aliquid poſſent, vt quia terræ ſit proximior, ſi à Saturno orbis eminentiam, ſi à Sole virtutis poteſtatem, ſi à Ioue Veneréve, naturæ beneficentiam, in Marte nihil inueniunt cur prima mundi gubernacula mereatur. Nihil item in Aquario cùm initialem nullam habeat prærogatiuam, qualem & Cancer & Libra & Capricornus habere exiſtimantur.

Sed quid pluribus euagamur? videre hinc licet planè atq; dilucidè quàm ſint mendaces pariter atq; obliuioſi. Nam dicunt, vt oſtendimus Cancrum & Saturnum orbi illi ante diluuij euentum præfuiſſe, quia hoc ſuum dogma confirmat vt magna humido frigidoque planetæ aquarum inundatio profecta exiſtimetur: Rurſus quoniam conſonum videtur vt gubernationem mundi à Sole inter planetas, ab Ariete inter ſigna exordiamur, planetam inquiunt mundi fuiſſe Solem, Arietem verò ſignum. Hæc enim ſcribit Haly Abenragel & ipſe etiam Albumaſat libro primo de magnis coniunctionibus: & tamen iſta ita inuicem pugnant, vt ſimul vera eſſe non poſſint. Nam cùm ſint ante orbem diluuij ad mũdi vſq; initia orbes quinq; integri magni, ſex autem imperfecti, ſiue quinque numeremus ſiue potius ſex, fieri non poteſt, vt ſi primo orbi Aries dominetur, ſexto aut quinto Cancer dominetur. Aut ſi primum rexit orbem ſolare ſidus, orbi diluuij Saturnus præficiatur. Nã ſi præfuit primo Aries & Sol, præfuit igitur ſecundo Taurus & Venus, tertio cum Geminis Mercurius, quarto Luna cum Cancro. At nec quinto nec ſexto Cancer & Saturnus, ſed illi quidẽ Saturnus cũ Leone, huic aũt Iupiter cum Virgine. Quomodo igitur non erubeſcunt hæc poſteris ſcripta relinquere tantæ vel ignorantiæ vel hebetudinis manifeſtiſſima teſtimonia? Sed hoc ingenio ferè ſunt authores Aſtrologiæ.

Sic & neſcio quis Ocliaton alios ſibi fingens orbes magnos volebat efficere, vt & mundi conſtitutio & Ieſu natiuitas, noui orbis haberet initia, idemq; vtriq; ſignũ, hoc eſt, Aries ſignorum caput præficeretur, quod cùm ei aliter nõ ſuccederet, dixit numerari debere ab Adam ad Chriſtum annos quatuor mille trecentos & viginti. Tot

quidem

quidem ſi numeremus, erit planè quod ille omnino volebat. At eum numerum nulla hiſtoria recipit, ſed à Græcis quidem Latiniſq; ſcriptoribus per annos ferè nongentos, ab Hebræis & per quingentos, ab aſtronomis aliis etiam per mille centumq; diſſentit. Sed voluit ille potius non eſſe quod erat, quàm ita bello ſuo commento renũciare. Quemadmodum illi veteres quos tradit Ariſtoteles, qui cùm ſemel ſtatuiſſent omnia eſſe denario numero diſtributa, nec tamen in vniuerſo plus nouem ſphæris inuenirent, dixerunt neceſſariò aliam eſſe terram, vt denarius eorũ numerus impleretur æmulatione quadã diuinæ ſapientię, quæ non ſeipſam ad res, ſed rerum veritatem format ad ſeipſam. Poſtremò prætereundum non eſt, ſi eſſent aliquid iſti magni orbes neceſſariò, quod quidem per eos dicunt Aſtrologi, falſum eſſe oportere, cùm in illis euoluendis plurimùm aberrent: putant enim hunc qui nunc reuoluitur, cuius agi volunt annum centeſimum nonageſimumquintum orbem eſſe à primo quidem decimumnonum, ab eo autem ſub quo fuit diluuium decimumquartum, atq; hac ratione illi pręficiunt Leonem & Lunam. Sed hoc eſſe non poteſt niſi à mundo ad nos annos numeremus ſex mille octingentos triginta octo: quod veram quidem annorum ſupputationem excedit per annos pluſquàm mille & quadringẽtos, vt in tractatu noſtro de vera temporum ſupputatione probauimus. Sed & ſi alias ſequamur hiſtorias, cæteros ſcilicet Latinos qui plures computant annos, pauciores tamẽ inueniemus his quos iſti ad ſuos orbes corrogant perficiendos, cùm nulla hiſtoria in eo numero ſex mille & ſeptingentos aut circiter excedat, quibus tamen ipſi centum ferè & quadraginta adiicere deprehenduntur, vt ſuam orbium poſitionem defendant, quam ſatis puto etiam in expertis eſſe confutatam.

CAP. III.

SATVRNIAS REVOLVTIONES ALBVMASARIS inuentum & hiſtoriis & rationi aduerſari.

Reſtat de Saturniis reuolutionibus. Et has quidem ſolus ſibi finxiſſe videtur Albumaſar, & poſt eum alii non magnopere his vtuntur. Sed videamus quid ſint & quid mouerit Albumaſarem, & quãtum in his, vt in cæteris ſolet, aberrauerit. Cùm Saturnus decẽ periodos abſoluerit, quæ trecẽtis ferè annis exiguntur, putat magna tùm euenire in rebus humanis. Motus eſt hac coniectura quod in aliis ſuis hiſtoriis aliquando comperit poſt hunc numerum annorum inſigne aliquid eueniſſe, inde ipſe dogma fundauit reuolutiones Saturni decem mutationem afferre rerum inferiorum. At in ipſa hac primum hiſtorica coniectura vide quàm aberrauerit. Poſt Alexandrũ enim, inquit, exactis annis trecẽtis apparuit Aielaſor filius Bel qui Perſas contriuit, & poſt alios totidem annos apparuit Ieſus dux ſcilicet noſter. Hac igitur ratione erunt à Ieſu ad Alexandrum anni ſexcenti, quòd extra omnem controuerſiam conſtat eſſe falſiſſimum, cùm nulla hiſtoria quadringentos numeret annos à Chriſto ad Alexandrum, & ipſe Alphonſus in aſtronomicis tabulis non plures numeret vndecim atq; trecentis.

Videamus modo, hi præcipui authores Aſtrologiæ, ex quibus fundamentis mirabilia eorum dogmata fulciunt. Idem Albumaſar poſt Ieſum, inquit, exactis decem Saturniis reuolutionibus orta eſt lex, quæ eſt media inter Nazarenos & Paganos (ſic enim vocant gentes) At ſanè ſcimus nullam poſt Chriſtum legem ante Mahometem exortam, ſed puto intellexerunt Arabes iſti ſectam Manichęorum, qui & Minin vocãtur apud Talmutiſtas, quę quidem hæreſis non ſolùm iam decem exactis, ſed prius etiam quàm nona Saturni reuolutio perficeretur, inualuit. Quæ omnia ſi ex hiſtoria ille fideli attuliſſet, non propterea erat dogma faciendum hoc Saturni decem periodos parere, alioquin mille mihi ego huiuſmodi dogmata confingam. Nam & Hebræi primum templum à Salomone ædificatum ad quadringentos aut paulò plures annos aiunt permanſiſſe: Tùm quod ſecundò ſub Dario ędificatum eſt, non plus decem annis ſuperfuiſſe, hoc eſt, quadringentis & decem, à cuius deſolatione ferè per annos totidem ſuas leges in Babylonia ſibi confinxerunt: faciamus hinc dogma, quartamdecimam ſemper Saturni reuolutionem, Saturniæ Iudæorum genti mutationem magnam afferre, & probabiliora dicemus quàm Albumaſar qui denarium ſibi numerum elegit. A' quo illud & libenter ſciſcitabor, vnde natura ſcilicet, iſtas reuolutiones

lutiones exordiatur, & ſub qua cœli parte Initium faciet iſtius periodi: rationem afferat quæſo cur illam potius cæteris antepoſuerit. Sed non eſt diutiùs laborandum in confutandis his nugis, pręſertim quę alijs Aſtrologis præter Albumaſarem, parùm ſatisfeciſſe videntur, imò ita, vt ipſe etiam Alliacenſis, qui in tractatu de Concordia hiſtoriæ & Aſtrologiæ his magnopere vſus fuerat, in elucidatio confeſſus ſe nullum eas habere fundamentum, euerſo ſtylo magnam ſui libelli partem inuenta taxatione corrodens.

CAP. IIII.

ORDO EORVM QVAE DICENDA SVNT, ET DISSIdentes Aſtrologorum opiniones circa magnas coniunctiones.

REſtat de acceſſu & receſſu octaui orbis & ſphæra nona, reſtat de magnis coniunctionibus, ſed illud quidem ſeqnenti libro examinetur, nunc ad coniunctiones magnas conuertamur. Sed fuerit operæprecium afferri prius quid de his ipſi ſentiant, vt faciliùs intelligautur, quæ in confutationē afferentur à nobis, quę nec ipſa narratio erit ſine vtilitate cõfutationis, cùm diſſidere ſuper his ita eos videbimus, vt nec dum conſtet apud Aſtrologos, quæ maxima ſit coniunctio, quæ maior, quæ media: In qua re non eſt ſolùm de nomine controuerſia, ſed inde prædictionum oritur magna diuerſitas: cùm alij à maximis, alij à medijs, alij à minoribus coniunctionibus euentus iubeant expectari. Communis igitur ſententia quam Alchabitius ac Leopoldus tradunt, & ante eos Albumaſar huiuſmodi eſt: Magnam eſſe coniunctionem cùm ſimul iungantur Iupiter & Saturnus, quod poſt viginti ſemper annos euenit: maiorem autem cum facta ab vna triplicitate in aliam migratione in liminibus nouæ triplicitatis congrediuntur, atq; id euenire ferè poſt annos ducentos & quadraginta. nam intra fines trigoni vnius duodecies copulari tum tranſitum fieri ad ſignum proximi trigoni, quòd ſit ab eo in quo ſe iunxerunt, non primum, ſed ſecundum, vt ſi ex Capricorno vtriq; diſceſſerint, non in Libra, ſed in Aquario ſe primùm excipiunt in ea triplicitate. Mediam inter has coniunctionem eſſe eam, quæ trigeſimo quoque anno perficiatur Saturni & Martis in Cancro: Maximam omnium Iouis & Saturni in Ariete quæ poſt nongentos & ſexaginta annos eueniat. Meſſahala ab his diſſentiens libro ſuo de coniunctionibus, eam maximam ait eſſe coniunctionem, quæ ſit trium ſuperiorum, hoc eſt, Saturni, Iouis & Martis: à qua ipſe & ſectarum mutationem & tranſlationem regnorum & prophetarum aduentus expectat, non ab ea quæ ſit Iouis & Saturni in Ariete, quod Aſtrologorum vulgus opinatur: proximam huic coniunctionem facit Iouis & Saturni: Tertiam Saturni & Martis: Quartam Iouis & Martis. Videamus nunc quantum vtraque erret poſitio.

CAP. V.

PLANETAS MAGNIS CONIVNCTIONIBVS IVNCTOS non plus poſſe quàm diuiſos, magnasq́; iſtas coniunctiones nonum eſſe inuentum de malo Ptolemæi intellectu natum.

PRincipiò ſcire ab eis velim, quare putent maiora facere Iouem & Saturnum, cùm ſunt ſimul quàm cùm ſeparati, proprias vnuſquiſque vires exequuntur & exercent. Variæ enim naturæ radiorum commixtio nouam quidem rem facit, quã diſcretus influxus propriusq́; non faceret, ſed maiorē cur faciat habere rationē non poſſumus, ſed eò potius inclinamur, vt credamus minus aliquid fieri inde, quàm ſi ſeorſum ageret vnuſquiſque planetarũ, quod poteſt: Nã ſi, qui ſimul coëunt planetæ, eadē eſſent proprietate, & vires haberēt earundem rerũ effectrices, profectò acceſſione facta duplicis radij effectus quoq; duplicaretur: at cùm contrariæ ſint repugnantisq́; naturæ, qualis Iupiter & Saturnus, neceſſariò alter alterum impedit, & dum inuicem ſuas frenant ligantq́; poteſtates, diuerſitate mixturę fit, vt expectare ab eis nil poſſimus niſi mediocre: quemadmodũ omnia

ſunt

ſunt quæ ex extremorum mixtione diſſultãt, ſicuti & ipſi dicere ſolent cùm ſunt ſimul Saturnus & Mars, quanquam vterque noxius,vterq; ſit maleficus:quia tamen diuerſam habent nocendi poteſtatem, non fieri ex illorum coniunctione maius aliquod malum & admirabile,ſed frangi potius debilitarique alterius vires ab altero,ita vt nocere neuter poſſit, dum nocere vterq; pro ſuæ naturæ conditione contendit. Quare non eſt plenè indubitatum ſi cœlo ſubſint euenta inferiorum,maiora euenire & magis durabilia cùm iunguntur ſidera ſuperiore quàm cum eorum aliquis cæteris debilitatis plus aliquid fortaſſe ſolito virium poteſtatiſq; nanciſcitur.

Quod ſi iunctos planetas plus facere quàm ſeparatos ad magnas iſtius mundi mutationes illis dederimus, non tamen dabimus hoc ad Iouis Saturniq; aut Martis coniunctionem referendam, ſed obtinere vim primam in iſtis rebus alia ſidera,& ratione & ſummorum Aſtrologorum authoritate probabimus.Neque enim vnquam aliquis veterum per has,quas iſti vocant magnas coniunctiones, de vniuerſalibus mũdi mutationibus iudicarunt, nihil de his Maternus quanquam curioſiſſimus vtique Aſtrologiæ inueſtigator,nihil Paulus, nihil Epheſtion,nihil Theophilus,nihil Aſtaxarchus, nihil ipſe Ptolemæus, cuius hic nobis teſtimonium erit ſatis, ne parum eis notis teſtibus aduerſus eos vtamur. Is igitur ſecundo libro Apoteleſmatôn docens qua via generales & mundi mutationes præuideantur, eas omnes refert ſolummodo in Solis Lunæq; defectus,nec poteſt dici aliquid rationabilius: Nam debent effectus vniuerſales & magni in eas referri cauſas quæ maximæ, vniuerſales,& efficaces ſint. Eſt autem confeſſum apud omnes inter planetas duos eſſe tantũmodo efficientiæ vniuerſalis,Solem ſcilicet & Lunã,cuius lumen non aliud quàm Solis lumen per eam quaſi per ſpeculum,vt ſic dixerim, ad terram delatum. Quare ſi quia debet cœleſtis virtus origo & cauſa exiſtimari effectuum vniuerſalium atq; magnorum,nulla debet potius quàm ſiderum iſtorum talis exiſtimari. Quod enim ait Meſſahala fieri magna à Ioue & Saturno, quia tardioris ſunt motus, probat potius quæ negat, quàm quod affirmar, cùm omnium concors ſit ſententia deberi nobiliori corpori & potentiori motum velociorem. Quo circa qui ſuperiorum ſiderum partes dignitatemque tuentur, ne imbecilliora putentur, quia ſuo ſeriùs loco reſtituantur: Solent ex orbium proportione,quos ambiunt, probare eos multis velociores,quibus ex periodorum mora apparent tardiores. Sed ſcio quid dicent de Ptolemæo omiſſum hoc ab eo in libro Apoteleſmatôn, ne myſterium proderet. Ita enim ſcribit Haly eius interpres. Sed in centiloquio (ſic enim vocant) multa huius rei dediſſe documenta, cùm verbo quinquageſimo eius libri iubeat ne planetarum coniunctiones obliuiſcamur, in quibus magna ſit efficacia,& verbo item tum quinquageſimo octauo,tum quarto & ſexageſimo earundem rerum nos admonet, magna tradens de his præcepta, coniunctionẽ maximam, mediam, minimamque diſtinguens. Ego verò ab eis reſponderi nihil potius vellem, vt vel hinc palàm omnibus fiat,quæcunq; eorum dogmata maiora admirabilioraque videntur,ea vel ex vanis opinionibus,vel ex falſa veterum authorum intelligentia pullulaſſe. nam quod dicunt tacuiſſe hoc Ptolemæum in libro Apoteleſmatôn, ne myſterium proderet, tantùm abeſt vt negem, vt nec in Centiloquio credam proditum ab eo,in quo certè tam nihil magis locutus eſt de iſtis coniunctionibus quàm nec de Priami morte,aut bello Troianorum. Quo pacto autem plura eius authoris enunciata peruerterunt, & quanti ex vno errores deinceps propagati,deinceps aperiemus.

Eſt quinquageſimum Ptolemæi verbum, ita apud eos, hoc eſt,in vulgata editione. Non obliuiſcaris eſſe centum viginti coniunctiones quæ ſunt in ſtellis erraticis, in illis enim eſt maior ſcientia rerum quæ fiunt in hoc mundo, ſuſcipientium incrementum & decrementum:Græcè eſt ita,ne prætermittamus centum & decem nouem cõiunctiones.In his enim poſita eſt coniunctio eorum quæ fiunt in mũdo generationis & corruptionis.Primùm plus tribuit iſtis coniunctionib.barbara interpretatio quàm tribuat Ptolemæus,apud quem illud non eſt:non eſſe maiorem ſcientiam rerum quæ fiunt in mundo quàm quæ eſt ex illis. Præterea vt illud omittamus,ſententia enũciati alia non eſt, quàm ne ſolam ſpectemus ſideris vniuſcuiuſq; proprietatem. Sed ex eorum coniunctione varias ſciamus variarum rerum effectrices virtutes exoriri, quod nemo denegat ab omnib. Aſtrologis concedendũ: ſed in quas potiſſimùm maximas

quaſq; rerum inferiorum mutationes referamus ſuperiorum eſſe ſiderum coniunctiones, Ptolem. certè non dixit: ſed potiùs ſi eius dicta rectè & legantur & intelligantur, contrariam nobis ſententiam indicabunt. Non enim centum & viginti (vt vulgò legitur) has eſſe dixit coniunctiones, ſed ſolùm centum decem & nouem, quia his ſcilicet Solis & Lunæ coniunctionem non numerat, vt quæ priuilegia habeant peculiaria prærogatiuamque ſingularem in magnis vniuerſalibusq; mutationibus, reliquas omnes aceruatim in numerum ordinemque redigit, vt inter quas alia aliæ ſingulari nulla conditione præſtaret. Quòd non aduertentes barbari expoſitores quaſi omiſſum foret vitio librariorum Solis & Lunæ coniunctionem addiderunt, legendumq; centum & viginti, non autem centum decem & nouem, quod Græci omnes codices habent, putauerunt, vt non contenti ſenſus deprauatione, literæ quoque fidem adulterarent. Tranſeamus ad alia.

Scribit Ptolem. verbo 58. in hunc modum: Coniunctionis locum, quo in loco ab anni aſcendente eſt, inſpice, ſiquidem cùm profectio illuc peruenerit, tunc tempus erit. & verbo 64. eſt huiuſmodi in minima coniunctione differentia mediæ cõiunctionis, & in media maximæ coniunctione differentia. Putant Arabes & Latini vtrobique per coniunctionem à Ptolem. Satur. & Iouis coniunctionem intelligi. Sed ita nemo falleretur qui Græcos authores Aſtrologiæ, præſertimq; Ptolem. inconniuentibus oculis aliquando perlegiſſent. Quod enim dicimus coniunctionem, Græcè σύνοδος eſt, quæ dictio cùm abſolutè profertur, pro Solis ſemper & Lunæ copulatione accipitur, niſi additum ſit cuius ea coniunctio fuerit, vti Veneris & Mercurij, Iouis & Saturni, & aliorum planetarum. Quare cum vtroque enunciato σύνοδον abſolutè dixerit Ptolem. nihil vltrà adijciens, manifeſtiſſimum apud omnes qui nõ ſunt Græcæ lectionis penitùs inſolentes, de luminum coniunctione intelligere Ptolemæum, non autem ſiderum aliorum. Atque ita prioris, hoc eſt, octaui & quinquageſimi verbi ſententia eſt, vt ſigno & loco vbi in anni reuolutione Solis Lunæque coniunctio facta eſt diligenter obſeruata, cùm anni profectio per anni ſcilicet menſes diſtributa, per quam alterum alteri ſignum iuxta ſeriem conſtitutionis in dominandi poteſtate ſuccedit, ad eum locum peruenerit, effectum expectemus: quoniam ipſa antegreſſa anni conuerſionem Solis Lunæque coniunctio nobis ſignificauerit. Vtitur enim his maximè Ptolemæum luminarium congreſſibus ad totius anni euentum inueſtigandum, quod nemo neſcit qui Apoteleſmaticos eius libros euoluerit. Sunt autem in huius verbi tranſlatione multa addita, omiſſa, interpollata. Nam & pro coniunctione coniunctionem minorem legunt, cùm nulla in Græcis exemplaribus maioris vel minoris differentia adijciatur, & terminus profectionis ad plures annos extenditur, cùm nihil de hoc apud Ptolem. qui de vnius tantùm anni euentis, vti dicebamus, facit mentionem: ſed fauere magis illis videtur.

Poſtremum illud enunciatum vbi cõiunctiones maximæ mediæ, minimæq; diſtinguuntur, qualẽ differentiam in luminariũ coniunctione multi non intelligunt, ſed facile hoc & apertum his qui ad Ptolemæi lucernam non oſcitabundi aliquãdo vigilãrunt: Cùm enim ille, vt diximus, omnia tribuat Solis Lunæ cõiunctionibus, eũ has triplici genere ordineq; diſtinguit. Nam quæ defectum efficiunt alterius luminaris, eas ſtatuunt primo loco, per quas nõ vnius anni, ſed multorum interdum euenta poſſent præuideri. Has maximas ideò nũcupabimus, quia & maximè tunc ſidera illa coniunguntur, cùm nec longitudine diſcrepẽt loci, nec latitudine, & maximè remota futurorum euenta portendunt: Contrà, minimæ apud illum quæ ſingulis fiunt menſibus, & vnius tantùm menſis nobis indicant diſpoſitionem: Medias inter has quæ ingreſſum Solis in ſigna quatuor tropica proxima antecedunt, Arietem, Cancrum, Libram, Capricornum, à quibus totum anni tempus quod ſequitur, nobis indicatur, aut vernum, aut æſtiuale, vel autumnale, vel hybernum. Quoniam igitur quod vniuerſalis diſpoſitio indicat, particularis ſequẽs diſtinguit & determinat, ideo mediã dixit coniunctionem maximę eſſe differentiam, medię vero minimam: vt ſi (gratia exempli) Lunæ Solisq; coniunctio æquinoctium vernũ proximè antecedẽs qualitatem nobis futuram veris oſtenderit, ſciamus tum id totum & minui & augeri pro natura coniunctionum, quæ ſequentibus ſingulis menſibus tota reuolutione contingent. Et quam habent habitudinem menſtruæ iſtæ ad illas quatuor temporum coniunctiones, eandem

eandem habent illæ trimeſtres ad maiores & paucas deficientium ſiderum coitus atque congreſſus. Hæc eſt Ptol. opinio de maximis, medijs, minimisq́; cõiunctionibus, quòd barbari iſti non intelligentes belliſſima ſibi ſomnia fabricati ſunt de Saturni Iouisq́; coniunctionibus, quarum maximæ poſt nongẽtos & ſexaginta, mediæ poſt ducentos & quadraginta, minimæ poſt viginti annos redeunt. Quòd præter ea quæ diximus, congruere enunciato etiam non poteſt, quoniam maxima apud eos coniunctiõ medias minimasq; complectitur, quare non poterit effectus maximæ coniunctionis per minores illas determinari per quas illa per multas ſæculorum reuolutiones exigitur. Quid igitur dixit Ptolemæus mediam eſſe maximæ differentiam, mediæ verò minimam? hoc eſt, illud figmentum ex falſa vnius authoris intelligentia natum, quo ſe iſti adeò iactant, quo ſe reputant, gloriabundi quod religio omnis ſtellis ſit ligata, quo ſanctiſſimas leges, prophetarum aduentus, diuina miracula poteſtatibus ſiderũ fatorumq́; ſubijciunt. Certè nuſquam ſe magis pueriles oſtendunt aut magis rudes, ridiculique inueniuntur.

CAP. VI.

PRAECIPVOS ASTROLOGOS MEDIIS VSOS ESSE coniunctionibus non veris, tùm alia errata illorum circa eaſdem.

SEd dicet fortaſſis aliquis Aſtrologorum, eſto Ptol. nõ intelleximus: quid ſi velut tempeſtas nauem aliquando agit in portum, ita nos error iſte duxit ad veritatem? Quicquid ſenſerint Ptol. & alij, experientia cõfirmatum eſt, nullam vnquam vel legum vel regnorum magnam accidiſſe mutationem, quam non aliqua ſiderum ſuperiorum coniunctio anteceſſerit, nec vnquã aliqua huiuſmodi anteceſſit, quàm non id genus mutationes in rebus inferioribus ſint ſubſecutæ. Bene habet ſi tempeſtatem agnoſcunt, ſint portu in iſto videbimus. Neq; enim ſi in magnis delirârunt, quantum couſtent iſta infima, experientiã facere ſunt conati. Quod nos in vniuerſum primò declarabimus, tũ ſingillatim quaſcũque aliquis Aſtrologorum ſignauit coniunctiones magnas, retulitq́; ad euenta rerũ admirabilium, & falſas & falſò ſupputatas, & ad effectus falſò relatas, luce clariùs oſtẽdemus. Principiò authores omnes huius dogmatis veris coniunctionibus non vtuntur, ſed medijs, hoc eſt, fictis & imaginarijs: quod vt planè omnes intelligãt, dicã quid ſit verus motus, quid medius.

Erraticæ ſtellæ per Zodiacum æquo curſu non deferuntur, hoc eſt, non æquali temporis interuallo æqualem ſemper illius partem prætergrediuntur: qui igitur metiri illorum motus, & dirigere in numeros voluerunt, finxerunt vnicuiq; planetæ motum vniformem, vt ex hoc ficto & vniformi, inæqualem illum & verum faciliùs aſſequerẽtur. Fictum illum Ptolem. vocat periodicum, iuniores medium, quia hoc quaſi medio vtuntur ad verum inueſtigandum, cùm ex motus ſupputatione planetæ locum inquirimus, interdum medio vtimur motu, interdum vero non: quia medius ille locum indicet nobis quo planeta conſiſtat, ſed vt ex eo veram ſedem illius methodo & ratione faciliore quæramus. Planeta enim nunquam eſt ibi, vbi per medium motum eſſe deprehenditur: quia nec ſic vnquam ille mouetur, ſed excogitarum, vt dixi, hoc ab Aſtrologis eſt, vt veritatem inde ordine quodam certiùs adipiſcantur. Dicebam igitur qui per magnas coniunctiones iudicant de futuris, eos medijs vti coniunctionibus, non autem veris. Nam quod dicunt poſt 20. annos iungi Iouem & Satur. poſt 200. autem in initijs congredi triplicitatum, tum poſt 860. in Arietis limitibus conuenire, falſiſſimum eſt ſi veros motus reſpicimus: eſt autem verum, quanquam nec exactè, ſi medios, hoc eſt, fictos illos & falſos re ſcilicet nullos, ad doctrinæ facilitatem à mathematicis excogitatos, ita autem quod medius dicit motus, diuerſum eſt ab eo quod per verum attingimus, vt etiam & ſignum fiat aliud coniunctionis, atque ea, gratia exempli, in Piſcibus aſſignetur, quæ tamen fuerit in Aquario, & tempus adeò variet, vt ſi de his quæ poſt per 240. annos eueniunt, agimus coniunctionibus, vera interdum mediã per annos etiam centũ antecedat. Apparet ex tabulis rectè ſupputanti Iouem & Saturnũ anno gratię 1226. à terrena triplicitate migrantes ad aëreã

I 4 in Aqua-

in Aquario ſe excepiſſe. Etant igitur in eadem ex medij motus ratione per annos ducentos & quadraginta permanſuri, & tamen poſt annos circiter centum & quadraginta, hoc eſt, anno gratiæ 1345. ab aërea ad aqueam triplicitatem, ſacta mutatione in Scorpione congreſſi ſunt, & in aqueis ſemper ſignis ſimul inuenti ad aërea poſtcà non redierunt.

Quæ quidem igitur hæc inſania aduerſus apertam pugnare veritatem, & rebus vti adeò impudenter ſalſis & fictitijs, vt in conſtellationem eorum cōſenſu omnino nullam, cæca tamen temeritate euenta rerum reſerant humanarum, quodq; non eſt nec fuit, nec erit vnquam, cauſam tamen putare eorum quæ ſunt, certè nihil eſt iſta vanitate delirius, in quam tamen ſunt lapſi præcipui omnes authores Aſtrologiæ. Albumaſar enim princeps iſtius dogmatis in eo libro qui inſcribitur de magnis coniunctionibus, qui multùm celebratur apud Aſtrologos, medijs ſemper vſus eſt coniunctionibus, veris nunquam. Abraham præterea in eo opere cui titulus eſt Redemptio, cùm vnam aut alteram ex vero motu coniunctionem inquirat, ad medias deinde confugit ſemper, de veris nullam omnino ſaciens mentionem. Alliacenſis in tractatu de concordia Hiſtoriæ & Aſtrologiæ cùm ſeptem afferat maximas coniunctiones, omnes illas medias affert, veras nullas. Idem alij multi, eodem ſemper morbo modo laborantes, de quibus omnibus ſingulatim poſtea diſſeremus. Et quidem ſufficere hæc nobis poſſent, vt nihil monſtraremus eſſe quod dicunt, ſi nihil eſt cōſtellatio ipſa ex qua prędicunt. Nam quoniam iſtæ etiam mediæ, hoc eſt, nullæ ad verum non eis reſpondent, hoc eſt, non incidunt in ea tempora in quæ maximè vellent, perfugium ſibi aliud machinantur per nouam ſtultitiam priorem inſaniam defendentes.

Finxerunt enim non ſequi ſtatim poſt iſtas coniunctiones quod protendunt, imò non citò, ſed poſt multos quidem annos & centum & ducētos atq; his plures: In qua re vides quantum ſallantur: nam potentis cauſæ & efficacis non eſt ſerò incipere quod eſt factura, ſed ſerò quidem deſinere, incipere autem aut ſtatim aut citò. Quare iſtarū coniunctionum virtus vel efficax vel imbecilla: Si efficax, non poteſt diu ceſſare vt nō faciat: ſi imbecilla, non poteſt diu durare, vt ſerò quidem, ſed tamen aliquando faciat, domat vis magna ſuperatq; quod prohibet & quod reluctatur: Euaneſcit infirma, & ſua ſeipſam tractu temporis longiore tenuitate diſſoluit: quid quòd in hac temporum intercapedine ſuperueniunt nouæ ſemper coniunctiones, quatum natura eſt vt & ipſi dicunt obliterare priores cùm ſuperueniens conſtellatio elidat præcedentem, vnde ſi incerto anni tempore defectus accidat luminarium, ſoliti dicere ſatum illud ceſſare, quod ex primordijs annuæ cōuerſionis erat acceptum. Cur non igitur etiam ſequenti coniunctione præſertim & proprietate & natura diuerſa ceſſat? Cur illam primam non expungat? Ad quam tamen ipſi pertinere volunt effectus qui poſt eam per trecentos etiam annos tot varijs intercurrentibus medijs conſtellationibus ſubſequuntur. Nemo hoc dixerit vel philoſophus vel non extremæ etiam homo tarditatis.

Quem errorem adauget mirum in modum alius error & inexpiabilis: nam in ipſa temporum ſupputatione adeò errant inſigniter, vt quam putant interdum coniunctionem per ducentos gratia verbi annos euentum aliquem anteceſſiſſe, ea verò per mille & quadringentos rei illius geſtæ tempus anteceſſerit, quod ſequentibus libri iſtius capitibus demonſtrabitur, & in his quidem mendaces, indocti, rudes deprehenduntur. Sed vide etiam quàm ſint aſtuti belliſſimi iſti diuinatores: nam vt ſallendi nunquam eis deeſſet occaſio, ita ſua ſibi placita continuârunt, vt quocunque aliquid tempore eueniret, paulò admirabiliùs in antecedentem aliquam coniunctionem illud referre poſſent. Dixerunt enim, vt hoc aſſequerentur, vnius vim cōiunctionis ad horam vſque alterius perdurare: atque ita quicquid interuenit medium coniunctioni cuipiam acceptum ſemper poterit referri. Nec viderunt in hac ſallacia ſuas ruinas, quoniam ſi viciſſim remeant apud eos, vt non ſit magnus effectus ſine magna coniunctione, nec magna coniunctio appareat ſine effectu, dum illud tuentur ne euentis huiuſmodi tales cauſæ non adſint, ſaciunt neceſſariò vt tales cauſæ ſine euentis huiuſmodi ſæpè fatigentur: quoniam non ex eis ſemper accidunt magna & mirabilia, imò nec frequenter quæ fieri aiunt à magnis coniunctionibus, & tamen vt ipſi volūt, effectrix eorum vis non interrupta à ſucceſſione permanet ſemper. Et hæc quidem in

dem in

dem in vniuerſum aduerſus eos qui magnis iſtis coniunctionibus de futuris euentis impia temeritate loquuntur, nunc ſigillatim omnia excutiamus.

CAP. VII.

QVIS ORDO SERVANDVS, ET ALLIAcenſem aliud aliàs ſenſiſſe.

EXordiamur à maximis coniunctionibus quas Alliacenſis in ſuo tractatu de Concordia hiſtoriæ & Aſtrologiæ colligit, hinc illud confirmaturus Aſtrologorum non euenire vnquàm tales coniunctiones ſine magna mutatione rerum inferiorum, & quidem ipſemet à tota iſta ſua concordia in elucidario ſuo diſcordat, & cùm in illa tum Saturnijs reuolutionibus, tum maximis coniunctionibus vtatur, illas nullum habere fundamentum has nõ à ſe fuiſſe ſupputatas, tantum ſemel apertè confitetur. Quò magis mirandum habere eum in ea re laudatorem, in qua ipſe ſeipſum non probauit. Sed quia interdum monit aduerſus ſe rationes parum veras, cùm ſint quædam non neceſſariæ, nonnullę expreſſæ parùm, colligamus nos pauca quędam, ſed efficacia, quibus totus ille tractatus planè reſcindatur: tum accedamus ad confutandas alias coniunctiones, quas Abraham & Albumaſar & plures alij ipſeque eos ſecutus Alliacenſis in elucidario protulerunt. Verùm quoniam de temporum ſupputatione ſæpè loquendum, præfari quædam neceſſarium exiſtimaui, ex quibus primò illud oſtendatur cùm ambigitur de temporibus non eſſe vt putat Alliacenſis, arbitrium huius rei penes Aſtrologos, ſed penes hiſtoriam: tùm cùm inter ſcriptores hiſtoriarum varietas eſt, quibúsnam potiſſimùm iure ſit accedendum. De quibus vtiq; pauca hîc & curſim, quoniam latè hæc peculiari opere diſputauimus, quod de vera temporum ſupputatione conſcripſimus.

CAP. VIII.

TEMPVS RERVM NON AB ASTROLOGIA, VT putauit Alliacenſis, ſed ab hiſtoria eſſe petendum.

ALliacenſis in libro de concordia Aſtrologiæ & Theologiæ exiſtimat numerum annorum à mundi initio ad hæc vſq; tempora Aſtrologica ratione poſſe deprehendi redigiq; ad veritatem, quę quidem ſuper ea re ſacrę vel peregrinæ hiſtoriæ variæ protulerunt. Nam ſi genituræ, inquit, ipſius mundi thema habeas exploratum, poteris ex illo primam à mundi initio Saturni & Iouis cõiunctionem ſupputatione colligere. Quod ſi aliam rurſus tuis annis coniunctionem proximam indagaueris, quod medium fuerit inter illam primã & poſtremam temporis interuallum, ex intercidentium coniunctionum ſupputatione elicietur. Hæc quidem in eo tempore ille ſentiebat, ſed in elucidario planè confeſſus eſt non eſſe Aſtrologicam viam, qua de annorum nobis dubio numero certum aliquid inueniamus. Quare nec Aſtrologos vnquam etiam ſummos hoc tentaſſe, aut de ſua arte fuiſſe pollicitos: Sed cùm hæc dicat neſcio cur denuò in illa perſtet ſententia, ſummã de temporũ ratione quęſtionẽ ad Aſtrologos eſſe referendam, & quod quidẽ in hiſtorijs de anno mundi diuerſum ab illis inueniatur, ad illorum opinionem emẽdari caſtigariq; debere. Quod breuiter oſtendemus nulla ratione poſſe defendi.

Nam poteſt quidem Aſtronomus ſi veteram aliquam ſiderum poſitionem quæ olim fuerit, rurſusq; aliam proximã habuerit notam, certiſſima ratione determinare, quantum temporis neceſſariò medium exactum ſit inter illas: Sed quid hoc eum iuuabit? an incertum eſt tempus rei alicuius geſtæ. Nam eſto aliquis dicat fluxiſſe à Chriſto ad nos annorum tria millia, dicat alius 1400. in componenda hac lite quod officium erit Aſtronomi, dices oſtenſurum illum inter ſiderum poſitionem ſub qua natus eſt Chriſtus, eamq; rurſus quæ habeatur nunc non poſſe annorum tria millia deuenire, ſed mille & quadringentos. At quę iſta eſt tarditas? quę hebetudo, vt non videas quaſi certum te ponere quod in quæſtione verſatur? nam qua ſiderum poſitione natus ſit Chriſtus, Aſtrologus neſcit, niſi prius acceperit ab hiſtoria quo ille tempore natus ſit. Exeamus ad tempora remotiora.

Alphonſus numerat à diluuio ad Chriſtum annos tria millia centum & duos. Idem

ſentit

ſentit Albumaſar, quem ille ſcilicet eſt ſecutus: huic numero refragatur omnis hiſtoria: Putat Alliacenſis errare omnes hiſtorias potiùs quàm Aſtrologos. Qua quæſo ratione? an quia inter eam coniunctionem quæ præceſſit diluuium ad Chriſtum per tota annorum curricula deueniatur? hoc illis denegat nemo, ſed vnde didicerunt fuiſſe eam coniunctionem per tot quot ipſi annos putant ante diluuium? Num ſcire hoc ipſi aliunde potuerint quàm ex hiſtoria? profectò eſt hoc adeo manifeſtũ, vt niſi lapſum hic vidiſſem Alliacenſis, putarem me in re ſuperflua verba prodigere. Nam illorũ ſententia quantum quæſo erat ridicula, qui ex prima à mundi initio coniunctione de annis mundi certiores fieri poſſe nos dicebant, eam vero primam coniunctionem ex mundi genitura colligebant quaſi dubitare de annis mundi poſſimus, qui non ſolùm quo anno, ſed & qua hora cœperit, exploratum habeamus. Perendum igitur tempus rerum à magiſtra rerum hiſtoria nemo ambigat, cuius in ea re diſcipula Aſtronomia arbitra eſſe non poteſt. Nam dabo ego Alphonſo per tot annorum millia ante Chriſtum talem fuiſſe qualis ex eius tabulis apparebit ſiderum poſitionem, ſed per hæc tempora eueniſſe cataclyſmum aut rem aliam geſtam non dabo, niſi fidelis hoc mihi hiſtoria demonſtrauerit.

Errârunt autem omnes Aſtronomi in hac temporum ſupputatione vehementer, quod magis ſuo fiet loco manifeſtum, quod non aliam eis ob cauſam potuit cõtigiſſe, niſi quia falſis hiſtorijs adhæſerunt: Latini enim Aſtronomi Arabes ſunt ſecuti, illi verò fabuloſiſſimi ſunt, & ſi quas à Græcis Latinisve ſcriptoribus hiſtorias acceperũt, peregrina tranſlatio pleraq; violauit: quòd cùm fiat facilè in omni re apud Barbaros literas abhorrentes, tum verò fit facillimè in iſta numerorum annotatione, in qua & librariorum accuratiſſima diligentia non nihil ſemper ferè hallucinatur. Vtendum igitur veris hiſtorijs atq; fidelibus inter quas ſacram alijs anteponendam Chriſtianus nemo dubitabit, nec vel Hebræus vel Saracenus. Porro in his quæ ante cataclyſmum euenerunt, aut illam, hoc eſt, Moſaicam, aut nullam habebunt etiam gentes hiſtoriam quam ſequantur, cùm de illis temporibus apud cæteros nihil proditum literis inueniatur: ſicubi vero in ſacris voluminibus æditio Græca in hac annorum permenſione ab Hebraica veritate diſcordat, non poteſt quiſquam recto iudicio authori ipſi præponere fidem tranſlatoris, præſertim cùm numero Hebræorum non ſolùm accedat Hieronymus, ſed accedendum etiam putet Auguſtinus, qui etſi veterem tranſlationem libenter ſequitur & probat, vbi tamen de hac varia annorum dinumeratione facit mentionem, fidem ait rerum geſtarum ab ea lingua eſſe petendam, ex qua tranſlatum eſt quod habemus, atque ita vt ille quod diuerſum eſt apud 70. myſterium putet potiùs quàm errorem: hiſtoriæ tamen, hoc eſt, literæ veritatem apud Hebræos eſſe non dubitat.

CAP. IX.

SVMMA SENTENTIAE ALLIAC. IN LIB. QVEM DE Concordia Aſtrolog. & Hiſtoriæ prætitulauit.

POſtquam hæc de vera temporum ſupputatione breuiter iecimus fundamenta, veniamus ad iſtas maximas Aſtrologorum cõiunctiones, hoc eſt, ad maximas eorũ inſanias, ab his exordiẽtes quas in tractatu de Concordia Hiſtoriæ & Aſtrologiæ colligit Aliac. Is in eo opere hoc ordine vſus eſt. Principia duo ſupponit, alterum de annorum numero ab Adam ad Chriſtum, alterum de themate genituræ ipſius mundi. Fluxêre igitur inquit, ab Adam ad Ieſum anni quinquies mille trecenti quadraginta quatuor. ab Adam ſcilicet ad diluuium bis mille ducenti quadraginta duo, à diluuio ad Ieſum ter mille centũ & duo. In prima verò mundi conſtitutione ita erant in cœlo ſidera collocata: Nam horoſcopum fecit prima pars Cancri, ſumma vero cœli faſtigia Arietis pars prima poſſidebat, Mercurius in Geminorum parte quintadecima duodecimam cœli regionem, Venus in Tauro vndecimam occupabat, vtrunque luminare nocturnum quidem in Tauro, diurnum in Arietis parte decimanona medio & ſummo cœlo perfulgebant: Saturnus in Aquario domum mortis: Iupiter nonum cœli locum tenebat in Piſcibus: Mars in Scorpione & in quinta ab horoſcopo ſede morabatur, quo etiam loco, ſed in Sagittario

gittario erat Draconis cauda, quã totã diſpoſitionem tibi ipſi figura depicta ante oculos ponere potes.

His ita poſitis nullo negocio colligit fuiſſe primã à mundi initio maximã Saturni & Iouis coniunctionem in principio ſcilicet Arietis poſt annos 320. poſtquã ſex alias enumerat interiectis, ſcilicet ſemper annis nongẽtis & ſexaginta errore medij motus: atq; ita ſequitur ſeptimã à mundi initio maximam coniunctionem eueniſſe anno gratię, 735. poſtquã octaua ſequeretur anno, 1693. His ita diſtributis colligit ex hiſtorijs capita rerum magis memorabilium, quæ medio illo tẽporis ſpacio euenêre, quod inter vnã ſcilicet aliamq; coniunctionem maximam exigitur, hoc eſt, per annos illos nongentos & ſexaginta, in quo temporis internallo quicquid inſigne accidit, & memorabile ad præcedentem putant coniunctionem referendum, poſtquàm illud ſcilicet euenit, & quoniam ſemper in hoc annorum ſpacio geſtum aliquod inuenit magnũ & memorabile, putat confirmatum, non ſcilicet maximas illas coniunctiones ſine maxima rerum inferiorum mutatione contingere, & quod alioqui erat pollicitus, præſtitiſſe ſibi videtur, vt hiſtoriæ veritatem Aſtrologicæ veritati oſtenderet conſonare. Hæc totius libri ſumma, hic ordo, hoc fundamentum.

CAP. X.

ERRASSE MVLTIFARIAM ALLIACENSEM, ET VT *quacunq; ſupponit concedantur, non tamen efficere eum quod vult.*

PRincipiò autem vt ita ſit de coniunctionibus, de tempore euentorum rerumq; geſtarum, de mundi genitura, vtq; illi deniq; demus totum quod poſtulat, quæ iſta tandem eſt per hiſtorias confirmatio Aſtrologiæ? ſi nũquam elapſos oſtendamus annos nongentos & ſexaginta, quin magnam aliquam genituram, rerum mutationem viciſſitudinem humanæ conditionis viderit mundus. Spacium hoc annorum deſcribe quæſo alijs ab initijs, vt non, verbi gratia, ab anno mundi trecenteſimo & vigeſimo, quod erat tempus primæ coniunctionis: ſed à quingenteſimo mundi anno, nongentosque iſtos dinumeres, qui ab vna coniunctione reuoluuntur ad aliã: Variaq; non minus & bella inuenies, & leges, & prophetas, & peſtilentias, & euenta genus multiplex & varium, tractu illo temporis tàm diuturni contigiſſe, cur non per ducentos ſemper annos à tempore illius tuæ cõiunctionis ſeriem iſtorum actorum reducebas: Pinguis hic nimis Minerua ſi Aſtrologiam hiſtoriæ ita concordamus. Sed nec coniunctiones illæ veræ, ſed mediæ, hoc eſt, falſæ & nullę, nec vt eas pro medijs accipiamus, ad illa etiam tempora ſunt inferendę. Nec is quem putauit ab Adam ad Chriſtum numerus annorum, ſed verã ſupputationem plus annis mille & quadringentis excedens, nec res illæ geſtæ aut euenta temporibus quibus putauit, euenerunt, & quam deſcribit mundi genituram non ſolùm dubia aut falſa, ſed impoſſibilis Aſtrologica ratione planè demonſtratur.

Quare vna litura totus ille libellus emendari poteſt, eas cõiunctiones medias eſſe, non aũt veras, nemo neſcit nec ipſe diffitetur. Quod ſi mundi genitura, ex qua omnes ducun-

ducuntur, impoſſibilis neceſſariò, & illa ad medium etiam motum falſa ſupputabitur, illa an ſit impoſſibilis, volumus vobis Mercurius interpretetur: qui in ea quidem figura procul à Sole ſex & quinquaginta partibus collocatur, à quo tamen vltra nouem atque viginti, non latum quidem vnguem receſſiſſe ſe vnquàm per deos omnes deasq; deierabit, quod peccatum euidẽs nimis & inexpiabile. Eam etiam putat primordialem mundi figuram quam in Elucidario affert Alliacenſis, mirabilib. illuſionibus onuſtatam. Refertur enim ad Chaldæos & Iſmaëlitas, quos ſcilicet huius myſterij cõſcios fecerit diuinitas. In ea autem Mercurius in prima parte Geminorum, Sol in prima Arietis collocatur, quo fit vt diſiũctus à Sole ſit Mercurius partib. ſexaginta, quod planè eſſe impoſſibile Aſtronomus nullus denegabit.

Sed redeamus ad illas coniunctiones quæ (vt dicebam) ſub lata prima cœli figura ex qua omnes colligebantur falſæ & impoſſibiles, deprehenduntur. Accedit & illud quod nec poſt nongentos annos eſt coniunctio in Ariete, vt docet Abraham Hiſpanus in ſexto libro, cui titulus Redemptio Iſraël. At neq; etiam quæ ad illas refert euenta, quibus putat temporibus contigerunt: non enim à mundo ad diluuium anni, vt refert, bis mille ducenti quadraginta duo, ſed mille ſexcenti quinquaginta ſex, vt poſteà declarabitur. Quare tertia illa maxima coniunctio quam præceſſiſſe ait diluuium annis duobus, vt quæ à mundi conſtitutione per annos euenerit bis mille ducẽtos quadraginta, poſt diluuium ipſum fuit annis ſexcentis octuagintaquatuor. Itidem anno à diluuio nongenteſimo quadrageſimoſecundò quartam notat maximam coniunctionem, & ante eam per annos ſexdecim natum ait Abraham patriarcham, qui tamẽ ante huius temporis coniunctionem per annos ſexcentos & triginta diem Domini videns exultauerit. Natus eſt enim anno poſt diluuium ducenteſimo nonageſimoſecundo.

Sed nec à diluuio ad Ieſum tot vlla hiſtoria annòs computat quot Alliacenſis ſecutus Albumaſarem & Alphonſum; hi enim annos numerant ter mille centum & duos: veram hic numerus ſupputationem octingentis ferè annis excedit. Nam à diluuio ad Abraham anni ducenti nonaginta duo, ab Abraham ad Dauidis regnum, nongenti ferè & quadraginta teſtimonio vtriuſq; editionis & Rabani, à Dauidis regno ad initium eius captiuitatis quæ ex vaticinio Hieremiæ durauit annis 50. quadringenti fermè & octuaginta, idem Beda Rabano Hebræisq; ſentientibus: ab ea verò captiuitate, id eſt, ab eo quo cœpit tempore ad Ieſum anni quingenti & nonaginta. Quos omnes ſimul ſi colligas, inuenies à diluuio ad Chriſtum annos paulò plus duobus millibus & trecentis, cùm illi tamen vltra annos tria millia & centum & duos annumerent, à quo numero Latini hiſtorici qui plus annorum computauerunt, plus tamen centum & quadraginta annis à numero minore defecerũt. Quanquàm nos etiam pauciores qua ſuprà collegimus exactiſſima notatione computandos in tractatu noſtro de vera temporum ſupputatione probabimus. Quam igitur notat ſextam magnam coniunctionem ante Chriſtum per annos ducẽtos & vigintiquinq;, ea poſt Euangelium fuit annis ferè ſexcentis. Sed & illud hominem in hiſtorijs oſtendit valde indiligentem, qui ſeptingenteſimo Chriſti anno ad quod ſcilicet tempus ſeptimam retulit licet falſam coniunctionem, hæreticorum ait peſtem exortam in eccleſia præcipuè quæ Arianorum, quorum hæreſis anno gratiæ trecenteſimo ferè exorta, ante annum ſexcenteſimum nulla erat. Et de his quidem vt puto ſatis & ni fallor euidentibus vſi teſtimonijs diſputauimus.

CAP. XI.

IN DILVVII CONIVNCTIONE TVM INTER SE TVM à veritate Aſtrologos diſcrepaſſe, atque vt detur illis quicquid petunt, non tamen id eos probare quod contendunt.

TRanſeamus ad alias magnas coniunctiones ab alijs paulò diligentiùs annotatas, ſed non ita vt notam ipſi tamen delirij nedum erroris euitent: atque ab ea primum exordiamur antiquiſſima ad quam referunt catacliſmi vniuerſalis euentum. De qua primò videbimus quam pugnantia inter ſe & contraria ipſi Aſtrologi ſentiant, vtq; alter alterum taxet & reprehẽdat:

tùm

tùm aberrare planè omnes: poſtremò vt ſit vera eorum ſententia, non effici tamen quod volunt, vt planè ſcilicet illud hinc confirmetur, non euenire tales coniunctiones ſine mutatione magna rerum inferiorum. Eſt igitur communis ſentẽtia Aſtrologorum ante vniuerſale diluuium per annos ducentos ſeptuaginta nouem iunctos fuiſſe Iouem & Saturnum in decimaquarta parte Cancri, cùm principium Arietis eſſet in horoſcopo, vtroq; ſcilicet ſidere in quarta cœli regione pariter collocatis. Hoc ſcripſit Aoniar in lib. de natiuitatibus, & poſteriorum vulgus in eius ſententiam maxima ex parte diſceſſerunt. Albumaſar octo ante annis hanc cõiunctionem annotauit, hoc eſt, ante diluuium annis ducentis octuaginta ſeptem, quod ſecutus eſt etiam Henricus eius interpres. Verùm cùm eam coniunctionem idem Albumaſar præceſſiſſe dicat coniunctionem quæ ſectam Arabum ſignificauit annis tribus millibus nongentis quinquaginta octo, contradicit Henricus ex fide tabularum Machliuientium, quarũ numeris ait à ſe deprehenſum fuiſſe eo anno quo eos iunctos dixit Albumaſar, inter Saturnum & Iouem ſignorum quatuor interuallum, ſed ſupputantem ſe diligentiùs ait inueniſſe illam coniunctionem, anno ante Arabum cõſtellationem ter milleſimo nongenteſimo quinquageſimoprimo. Cùm item Henricus iſte ſimul eos dicat iunctos in quarta parte Cancri, alij vſi tabulis Alphonſi quartadecima parte eius ſigni iunctos illos fuiſſe contendunt.

Sed mittamus has eorum diſcordias atq; iam illud oſtendamus, vt omnes pariter à veritate diſcordent. Nam ſiue regis Alphonſi ſiue tabulis illis vtamur Machliuienſibus, cùm à Chriſto retrorſum verſi ſumendo primordia cœleſtium motus explicamus, incidimus in eam coniunctionem anno quidem (vt ait Henricus) ante Chriſtum tertio milleſimo trecenteſimo quinquageſimo ſecundo, à quo numero alij paucis menſibus variant. Nos autem ſuperiore capite à diluuio ad Chriſtum annos paulò plures duobus millibus & trecentis vera ſupputatione colligi demonſtrauimus: quare præceſſit ea coniunctio ipſum cataclismum, annis non vt ipſi dicunt ducentis & octuaginta, ſed mille adiectis duobus & octuaginta: quid igitur illi & cataclismo? neq; enim puto ad tot annos vim illius coniunctionis extendent. Sed demus illis nõ pluribus quàm volunt eam annis anteceſſiſſe diluuium, atq; his quibus putant tẽporibus diluuium eueniſſe, an credis tamẽ effecturos quod volunt? At quamuis hæc item illis demus nihilominus tamen falſi, vani, ridiculi. Nam eſto iuncti fuerint Saturnus & Iupiter in Cancro, propterea ne perijt mundus aquarũ inundatione ſubmerſus? At plus quàm decies poſt ea tempora in eodem ſigno ſimul fuêre, nec tamen perijt mundus, imò nec vna propterea regio aquis immerſa eſt, nedum orbis vniuerſus. Euentum rarum, maximum, admirabile, ipſa tamen coniunctio quid quæſo habet huiuſmodi? Nã & ſæpiùs poſtea redijt (vt dicebam) & ſiue Meſſahalæ ſiue aliorum ſententiæ accedamus, non ſolùm maximis, ſed nec maioribus cõiunctionibus connumerabitur. Cùm & duo in ea tantùm ſidera copulentur nec in ſignorum initio, hoc eſt, in Ariete, nec in principio alicuius triplicitatis, quid igitur habet ſingulare? cur tàm mirabilis & nunquam poſtea viſi, præterq; fidem excellentis effectus, cauſa exiſtimetur, quid cur tàm diu, hoc eſt, per ducẽtos & ſeptuaginta nouem annos perdurаſſe virtus eius putetur? Nam ſi quæ in principijs accidunt triplicitatis, ad principium vſq; alterius dixeris habere efficientiam, dices quidem rem falſam & à nobis ſuperiùs improbatam, ſed tuis fortè dogmatibus conſonam. At dicere hoc de ea cõiunctione quæ in medio fit, nec noſtræ veritati, nec tuæ etiam vanitati concordat, cùm non plus quàm ad viginti annos eorum virtutem ſignificantiamq; deducas. Cùm autem illa in medio ferè Cancri euenerit, reſtabant adhuc anni 120. vt dicunt ex medij motus ratione, vt ab aquea triplicitate ad igneam Saturnus & Iupiter conuerterentur. Quare ſi illa in Cancro copulatio tot præceſſit annis diluuium, hoc eſt, ducẽtis & ſeptuaginta nouem, ſequitur vt facta ſit orbis inundatio in medio igneæ triplicitatis, ad quam migrauêre ſidera ſuperiora annis ante cataclismum centum & quinquaginta nouem, permanſereq; in ea poſt mundi ſummerſionem per annos 120.

Quòd ſi etiam Alphonſi tabulis vtentes, reſoluimus annos à nobis ad mundi primordia, cõputemusq; à Chriſto ad diluuium ex eorum ſententia annos ter mille cẽtum & decem, inueniemus mediam coniunctionem Iouis & Saturni in decimanona parte Sagittarij per annos duos ante diluuium, & dies vnũ atq; viginti, atq; ante eam

veram eorum coniunctionem in quartadecima parte eiuſdem ſigni, anno ante diluuium vigeſimoprimo adiectis diebus trecentis triginta ſeptem. Item eorundem coniunctionem mediam incidemus in decima parte Arietis, veramq; reſpondentem, ante eam mediani diebus ferè quinquaginta tribus in ſexta parte illius ſigni, ante diluuium ſcilicet annis duobus & viginti adiectis diebus vigintiquinq;: cur non igitur iſtæ & veræ, & temporibus ſuis proximæ, & in vigore propriæ triplicitatis coniunctionis, cùm in igneis ſignis acciderint, non ἐκπύρωσιν potius fecerunt, hoc eſt, cõſumptionem ſæculi per ignem, quàm vna illa in Cancro catacliſmum, & falſa, hoc eſt, ad mediũ motum ſupputata, & per tot annos id tempus antegreſſa, & tot cũ mutatione triplicitatis ſuæ ſequentibus cõiunctionibus diuerſæ penitùs, repugnãntisq; naturæ. Non dubito fore quenquam aſtronomum qui (modò ſe fallere nolit) non fateatur, nugamenta hæc eſſe hominum delirantium, ac nugas pro arbitrio libidineq; confingentium, modò ſemel decretos errores infantiasq; ſuas quacunq; poſſunt ratione confirment. Planum eſt igitur & tempore vniuerſalis diluuij nullam fuiſſe, quam iſti putant, coniunctionem, & ſi de annorum quod volunt, numero illis concedamus, eas potius per ea tempora fuiſſe conſtellationes à quibus ignis exuſtiones, quàm à quibus aquarum inundatio expectaretur.

CAP. XII.

IN MOSIS CONIVNCTIONE ET MESSIAE vaticinio, quàm delirus Abraham Iudæus fuerit.

ABraham princeps (ita apud Hebræos cognominatur) cuius auditor fuit Abraham Auenazre, librum compoſuit quem prætitulauit, de Redemptione Iſraël: quoniam illud operis propoſitum, vt Aſtrologica via tẽpus venturi Meſſiæ inueſtigaret. Exorſus igitur à Moſis natiuitate neſcio quam ſuam, de qua dicebamus ſibi fingit ſiderum poſitionem, cum Saturni & Iouis copulatione, ad quam & Moſem, & regnum Iſraël, & legem refert Iudæorum populo datam: Quanquàm (vt ſolent verbis religioſiſſimis, quo ſuos libros ab igne tueantur) ipſe quoq; ſic ſemper neget dicere quod dicit: hac autem conſtellatione formata ſub qua regnum, cum lege Hebræorum exortum ſit, quoniam ſimilem inuenit, poſt annos Moſi (vt ipſe quidem ſupputauit) bis mille octingentos quinquaginta noue, hoc eſt, anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo ſexageſimoquarto, iubet tunc expectari Meſſiã. Fuerũt eo anno Saturnus & Iupiter ſimul in Piſcibus, & per vigeſimo ante alios, hoc eſt, anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoquarto ſimul fuerũt in Cancro. Poſt quarũ omnino alteram coniunctionẽ & Meſſiæ aduentum, & mirabilia illa omnia, quæ per Meſſiam expectant, Aſtrologica aſſertione futura pronunciat.

Quod cùm re ipſa iam ſatis confutatum ſit elapſis à prima quidem coniunctione annis iam quinquaginta, à ſecunda verò triginta, poſſet hinc & quod de Moſe fabulatur, ſatis infirmari, vt non dediſſe eis regnum ea credatur conſtellatio, qua redeunte ad eos, ſuum regnum minimè redijt, nec perperiſſe videtur Moſen, qua effectis nihil viribus ad nos reuerſa nullum tamen prophetam ad nos attulerit. Quid quòd non ſolùm poſt illas coniunctiones feliciùs agere cœpit gens Hebræorum, ſed non minoribus ferè poſt ea tempora calamitatibus obruta eſt, quàm aut ſub Tito, aut ſub Adriano: pulſis nuper Iudæis omnibus ex tota Hiſpania à Chriſtianiſſimo illo rege nũquàm certè ſatis laudato, vbi & numero, & diuitijs, & authoritate plurimùm poterant. Qua eiectione nihil vnquàm ferè vel triſtius, vel acerbius paſſos ipſi ſe non diffitentur, ita multi naufragio, peſtilentia quàm plurimi, fame maxima pars eorum abſumpti, vt nobis etiam Chriſtianis in tanta calamitate, in qua diuinæ iuſtitiæ gloria delectabat homines, tamen extrema adeò patientes commiſerationem faceret & dolorem. Hic eſt Meſſias, hæc eſt illa redemptio quam ex Moſaica conſtellatione Abraham illis promittebat: Qui ne de præteritis etiam rebus diuinaſſe meliùs credatur quàm de futuris, videamus in illa, ad quam Moſis aduentum retulit, coniunctione quàm falſus planè & ridiculus ſit: nam & ea coniunctio, per quam natum credidit Moſem, pluribus poſt Moſeos mortem annis euenit, & ſi de tempore illi cõcedamus, nihil tamen tale, vt putat, illi ſignificauit: Videamus de tempore.

Sed

Sed prius illud ſcite oportet, Hebræos hoc anno qui eſt à Chriſto 1493. annumerare à mundi cõſtitutione à qua ſuos annos dinumerant, annotum quinq; millia ducentos quinquaginta tres: quare à mundo ad Chriſtum computabunt ipſi annos ter mille ſeptingentos & ſexaginta. Cùm igitur ille Abraham coniunctionem illam poſtquàm tribus exactis annis natum ait Moſen, anno dicat mundi 2365. eueniſſe, ſequitur vt ante Chriſti tempora euenerit annis 1395. At verò à Moſe ad Chriſtum anni vera ſupputatione colliguntur, mille quingenti & nouem, quare fuit illa coniunctio poſt natum Moſem annis centum atque triginta. Numerus ipſe annorum ita demonſtrat: nam à Moſe ad primam templi ædificationem ex tertio libro Regnorum, qui eſt apud eos primus Samuelis, colliguntur anni 479. à prima autem illa ædificatione ad inſtaurationem templi ſub Dario computantur anni quingenti & duodecim: à Dario ad Chriſtum numerantur anni quingenti & decem & octo: quorum omnium ſumma eſt quam dicebamus, anni ſcilicet 1509. Ea verò coniunctio Chriſtum anteceſſit annis mille trecentis nonaginta quinque: ita primo natum Moſem annis centum atque triginta. Sed non illa mirifica adeò propheticaque conſtellatio, vt de eius tempore magnopere ſit pugnandum. Iuncti enim, inquit, fuerunt Iupiter & Saturnus anno mundi 2365. die vigeſimo quinto menſis Idar, hoc eſt, Februarij, in prima parte Piſcium medio motu, vero autem motu eodem anno in vigeſimaquarta parte Aquarij ſimul fuerunt.

Explicet igitur primùm, vtram ſibi magis eligat coniunctionem ad quam potiſſimùm referat regnum Iudæorum legemq; Moſaicam, illam ſcilicet in Piſcibus mediã, an hanc veram potius in Aquario? Veram ſi dicat, ſibi ipſi repugnabit & Aſtrologis alijs: nam ex minoribus illa coniunctionibus fuit, cùm non acciderit in principio triplicitatum. Tales autem coniunctiones, vt ipſemet ſcribit eodem loco non ſignificant legum mutationes, aduentuſque prophetarum, ſed vel annonæ fertilitatem, aut inopiam, vel translationem quidem imperij, ſed inter cognatos & quę ſunt intra gentis vnius fortunas, imò intra eiuſdem etiam familiæ fines ſe continent. Præterea in themate coniunctionis, quod ille deſcribit Aquarius, in quo erat Iupiter & Saturnus ſeptimum cœli locum implebat, non autem nonum vel decimum quibus regna, & leges, & nonæ ſapientiæ exordia ſignificantur. Et ſi quis omnino contendat iſtum Aquarium à ſua vrna nobis Moſen pluiſſe de cœlo, dicat quæſo cur anno Domini 1226. quo Iupiter & Saturnus in Aquario, cum mutatione etiam triplicitatis ſe coniunxerunt, quæ erat maioribus coniunctionibus annumeranda, nullus tamen de cœlo Moſes deſcendit, nullus eductus populus ex Aegypto, nulla lex data, & eorum quę ſub Moſe in hæremo contigerunt, miraculum nullum eo tempore vidit mundus. Sed nec illum Abraham notaſſe præcipuè videtur coniunctio, quæ ſcilicet fuit in Aquario, ſed Iudaici regni Moſaicæque legis coniunctionem eam vocauit, quæ fuit in Piſcibus, quare & ſimilem illi facit eam quæ anno ab illa 2859. in Piſcibus etiam uenit, ex qua expectari iubebat Meſſiam quaſi alterum Moſem.

Iſtam verò quid pluribus confutamus? Cùm ex illis quas vocant medias, hoc eſt, quæ re nullæ ſint, ſed fictæ à nobis & imaginariæ, quam iam ſæpiùs irriſam à nobis taxatamque Aſtrologorum inſaniam nunquàm poſſum ſatis admirari, qui ad ea ex profeſſo quæ nihil ſunt, nec iam fuerunt aut erunt vnquàm quaſi veras ad cauſas euenta referant rerum inferiorum. Nec ſcio cur Auenazre qui nullam ait fidem Albumaſari adhibendam qui medijs vtatur coniunctionibus, idem de præceptore iſto ſuo non dixerit, qui toto illo ſuo libello de medijs ſemper agit coniunctionibus, quæ poſt annos 238. facta ab vna ad aliam triplicitatem migratione contingunt, & in illa ſua initiali prophetica coniunctione, incredibile quàm ſit ridiculus. Deſcribit enim thema cœli ad eam horam in qua Leo tenet horoſcopum in 7. verò loco apud Aquarium Saturnus & Iupiter hoſpitantur, Sol in medio cœli culmine diſcurrit in Ariete: Piſces nonam occupant regionem, ex qua quoniam omnis petitur ſignificatio legum & prophetarum, parùm ei ſuccedebat, quòd in ea nullus planeta inueniretur. Sed Aſtrologus homo admirabili ſubtilitate & Solem & Iouem & Saturnum, illum quidem ex decimo, hos ex ſeptimo loco ad nonum tranſportauit. Medio enim, inquit, motu Iupiter & Saturnus erant in Piſcibus, Piſces in nono loco: igitur Iupiter & Saturnus & Sol quanquam in decima eſt ex partitione domorum, ſi tamen nume-

rum & conſequentiam aduertamus ſignorum erit in nona: nam & Aries quintus eſt à Leone, & nona domus quinta eſt ab horoſcopo. An putamus & atiſtarchas iſtis cõmentis ſubtiliores? Reſpondeam neſcio, an Indigner tantam ſtoliditatem, tantam veſaniam, an potius doleam damna meutinm rudiorum, qui hæc vtpote non intellecta tradant Scripturæ, & nonnunquam magnificent, cùm ſoleant tales ab errore ire in ſuperſtitionem, à ſuperſtitione paulatim ruant in infidelitatem: Dic quæſo admirabilis Abraham qua hora erant Saturnus & Iupiter in Aquario, an etiam erant in Piſcibus? medio, inquis, motu. at quid hoc alind dictu eſt quàm ibi eos non fuiſſe, & ſi ex decima Sol imperinm promittebat, idem quomodo ex nona legis fulgorem indicabat, cùm nec nona in decimam, nec decima in nonam verti, nec vtrobiq; eſſe ſimul idem planeta poſſit? Sed nimis ego multa de his, cùm aduerſus ſtolidas opiniones Ariſtot. neget eſſe diſputandum.

CAP. XIII.

VARIIS CONIVNCTIONIBVS MEDIIS À VARIIS Chriſtianam legem aſcribi & abſq; ratione etiam Aſtrologica.

CHriſtianam legem hactenus, non vidi qui ad veram aliquam referret coniunctionem, ſed ad medias tantùm, alij ad eam quæ fuerit in Arietis parte ſexta, per annos ſex priùs quàm Ieſus naſceretur: alij ad eam quæ in poſtrema Cancri parte contigerit antegreſſa priorem illam annis 20. Eſſent autem hìc multa vnde eis negocium faceſcerem, vt ſi oſtenderem, nec ſub ignea, nec aquea, ſed ſub terrea natum Ieſum, quod & ratione, & Abrahæ authoritate aliorumq; etiam poſſet comprobari: tum illam in Cancro coniunctionem prophetas non ſignificare, cùm non ex maximis, nec ex maioribus etiam fuerit, quod videns quidam author quid ſi, inquit, ad Leonem dicatur pertinere? Finis enim Cancri principiumq; Leonis confinia ſunt: atq; ita erit principium illud igneæ triplicitatis. Bellum vtiq; inuentum: neq; enim iſta loca tranſuerſis plus quinq; digitis diſtant, quare nulla ferè impenſa poteſt iſta referri migratio, ſed riſimus puto iam ſatis, ſatiſq; confutauimus medias iſtas coniunctiones: quas cùm iam omnes planè è medio ſuſtulerimus, non eſt cur aduerſus eas plus operæ inſtruamus, cùm ſit ſatis declaratum, id quod dicitur eas medias, non eſſe aliud quàm ſi nullas eas dicamus, quod autem non eſt, vtiq; nec facere poteſt, nec indicare ea quæ ſunt. Quòd ſi poſt natum Chriſtum aliquam veram afferant coniunctionem, porrò nihil admirabor niſi poſtquàm ille in lucem eſt editus, ſtetiſſe cœlum credamus. Alioquin & Iouem & Saturnum & alios item planetas & congredi & digredi, ab inuicem ſæpiùs fuit neceſſe, ſed nullus vnquàm dixit Aſtrologorum habere iſtas coniunctiones, vim ſuper ea quæ præterierũt, ſed præcedere quidem eas multis annis ſuos effectus, ſequi verò nunquàm, quod eſt dictum rationabiliter: nam ſi efficiuntur, effectu cauſa poſterior eſſe non poteſt, ſi ſignificantur fruſtrà cœleſtibus ſignis euenturum ſignificare, id quod iam euenit.

CAP. XIIII.

EAM QVAE VVLGÒ FERTVR, VERAM NON ESSE Ieſu genituram, nec ex ea indicari illum aut violenta morte moriturum, aut magnum eſſe prophetam.

MOuere autem ſolent nonnullos quæ de genitura ipſius Ieſu nugantur iſti diuinaculi: natus enim eſt, inquiunt, prima facie Virginis (ſic decanos vocant) aſcendente, de qua ſcribit Albumaſar, eſſe in ea Virginem formoſam duas manu ſpicas gerentem, puerumq; nutrientem, quem gens quædam vocat Ieſum, ſic confirmari putant miraculum Verbi corporati per ſcientiam Aſtrologiæ, quæ inter cœli imagines Virginem Ieſumq; reperit. Hìc eis equidem non magnopere iraſcor, quoniam ſolent ipſi ſua dogmata talibus teſtimonijs confirmare: Quare putant libenter nos etiam hæc recepturos quibus dogmata noſtra corroboremus. Sed non eget his fabulis ſomnijſq; veritas Chriſtiana, apud quam etiam ſeria philoſo-

philoſophorum penè fabulæ ſunt. Quis has vidit imagines cui ſenſu tacente ratio illas occultior indicauit? Vbi de illis vel Ptolemæus, vel antiquus aliquis vnquam fecit mentionem? Meraciſſimæ nugæ ſunt, Arabumq; figmenta, quam illa referant ad Indos, aduerſus quas libro ſequenti latiùs diſputabimus. At neq; iſta Virgine (vt dicunt) aſcendente natus eſt Dominus Ieſus, alioquin per duas fermè horas ante mediã noctem in lucem appareuiſſet, quem ex eccleſiæ traditione media nocte natum accepimus, quare nec tertia (vt quidam dicit) Libræ pars, ſed decima potius, cùm oriebatur natorum deſideratiſſimus horoſcopum occupabat. Vnde illud etiam falſum oſtenditur, quod blaſphema voce diſſeminant, fuiſſe in ea genitura Martem in domo mortis, vnde illi per crucis ſupplicium fuerit moriendum: neq; enim potuit eo loco eſſe Mars, niſi Virginem faciamus horoſcopum, quod ab hora illius genituræ magnopere eſſe diuerſum declarauimus. Sed inſtabit aliquis, ſi de ea cœli parte Martem auferimus, collocaturos nos eũ in occidente, vbi etiã violentæ mortis pericula minitetur.

Ego verò ab eorum decretis nihil recedens oſtendam ex ea genitura violẽtæ mortis exitium non præſignari: nam quanquam Mars ſeptimo loco in diſcrimen vitæ natum adducat, ſcribit tamen Maternus minui id infortunium, ſi nocturna fuerit genitura: item ſi Mars in domo aut finibus, aut ſua fuerit altitudine, tum etiã ſi octauo loco fuerit inuentus, vnde expreſſior nulla mortis ſignificatio, obſiſtere tamen Martis malignitati Iouis benignitatẽ, ſi fuerit in horoſcopo, & horoſcopus ipſe ſit in domo Iouis, aut Veneris quæ ſtella proſpera ſe Ioui radiatione coniungat. Ex his autem non vnum aut alterum, ſed planè omnia in Ieſu genitura inueniuntur. Nam & noctu nec die natus eſt, & Mars in Ariete, hoc eſt, in ſuis laribus fuit, & horoſcopus erat Libra domus Veneris, quam tamen ferè partiliter Iupiter illuſtraret: tum Venerem in Aquario conſtitutam trigoni radij amica ſibi ſocietate iungebat, quibus illud & adijcias Lunam, quæ imperat nocti in nocturna natiuitate fœliciter, ſe habentem mortis domum renuiſſe, videbis neceſſariò bonam mortem ex iſta ſiderum poſitione pronunciandam: erat enim in Tauro, hoc eſt, in ſua quidem ſublimitate, & luminibus aucta, & quo loco gaudet, hoc eſt, octauo feliciſſimo Solis conſpectu deſinens ad Venerem, apud quam hoſpitabatur nullis vel Martis, vel Saturni radijs infeſtata, ſed nec diſcedens ab eis, nec ad eos vadens, hoc eſt, nullo illis ſocietatis vinculo colligata. Adde Venerem & domus mortis, & horoſcopi pariter dominam nulla vel Martis, vel Saturni inimica radiatione percuſſam, totam radijs Iouis bonum ſibi exitum promittentem. Oblatus eſt igitur, quia voluit, non quia eum cœli furor ad ſupplicia crucis impegerit.

Sed non poteſt hominibus temerarijs nullius que pudoris occaſio vnquàm deeſſe aliquid garriendi. Nam finge quouis loco Martem fuiſſe, anſam habebunt nihil minus aliquo modo delirandi. Si enim ſtatuatur in horoſcopo faciem hinc referri depalmatam colaphis cæſam & ſanguine deturpatam, etiam Martium illum hominem, & in ſe gladios dicent attuliſſe interitus. Si ſecundo loco ab horoſcopo, afferri paupertatem & rerum omnium inopiam: ſi tertio, nullos fratres: ſi quarto, nullum patrimonium, vt qui Dauidis filius, Dauidis tamen temporarium ſaltem regnum non obtinuerit: ſi quinto, nullos filios: ſi ſexto, datos in necem omnes ſuos ſeruos: ſi ſeptimo & octauo loco habes, quid dicant: ſi nono, ô beatos Aſtrologos, cùm dicat Maternus, qui in nona cœli regione Martem habuerit in ſua domo, futurum hominem bonis dæmonibus terrori, cuiuſq; aduenrum praui dæmonis ſpiritus fugiant, & ex eis homines laborantes non verbo, ſed ſola ſui liberet oſtenſione, quantis igitur credis iſta clamationibus, & plauſibus ſectaturos diuulgaturos Aſtrologos, ſi ibi fortè naſcente Domino Martis ſtella conſtitiſſet. Quod ſi cœli culmina tenuiſſet, orbis ſtatim ſubiecti legibus eius imperium pronunciarent, cum præſertim primum cardinẽ Iupiter occuparet, ſi vndecimo eum loco apprehendiſſent, Carolos, Cõſtantinos attuliſſent in medium, & quotcunq; pro Chriſti Eccleſia Cæſares pugnauerunt: ſi duodecima, de inimicis inſidijs quererentur, inter quos etiam ſeipſos inuenirent: ita inſanis, vt dicitur, occaſio ſemper inſurendi.

Sed audi de Saturno etiam quid dicant. Erant enim in nona cœli regione in ſigno Geminorum, at inquiunt, facit prophetas & ſacerdotes, quid quòd retrocedit? Debet hoc omnino minuere illas promiſſiones, faceret ergo prophetã plus quàm pro-

 pheram

phetam facere non poterit, qualis Ioannes Bap. an igitur poterit diuinũ afflatorem q́; omnium facere prophetarũ: Erat Saturnus eodem loco & in eodem ſigno conſtitutus, cùm nata eſt Eleonota Galeoti fratris filia, virgo quidem illa pudica & moribus integerrimis, ſed nec vel Anna, vel Delbora, vel Caſandra. Sed perſiſtite quæ Aſtrologi admirabiles in propoſito dogmate, & videamus quid ibi Saturnus in ſua natiuitate ſignificaret. Scribit Abraham veſter in lib. de natiuitatibus, qui ſic Saturnum habuerit collocatum, hoc eſt, nona cœli regione, eum malum fore Chriſtianum. Videtis quàm bellè dogma veſtrum confirmauerit. Quis enim audeat Chriſtum malum dicere Chriſtianum, qui nec fuerit Chriſtianus? ò homines ridiculos & nunquàm certè ſatis irriſos. Eſculanus ille ſuperſtitioſus qui fertur Magus, natus eſt, ait, Ieſus in ſtabulo, quia imum cœli tenuit Capricornus, & alius rex, inquit, fuit Iudæorum, quia horoſcopus erat Libra: Hebræi enim Saturnij ſunt, Saturni regnum Libra, quaſi non ſingulis etiam menſibus multi naſcantur his conditionibus qui nec naſcuntur in ſtabulis, nec Iudæorum reges etiam inſcribuntur. Sed iam nimis multa de iſtis nebulonibus.

CAP. XV.

QVAE DE MAHVMETE DIXIT ALBVMAſar experimento falſa eſſe deprehenſa.

Albumaſar Arabs aduentum ſui Mahumetis legemq́; illam Saracenorum refert ad coniunctionem Iouis & Saturni, quæ fuit in Scorpione per annos duos & quinquaginta ante illius legis æditionem: Qui non eſt pluribus confutandus, cùm quæ ex eadem conſtellatione, de ea lege vaticinatus eſt, ipſa iam experientia cõfutauerit. Deniq; quod ſuprà etiam diximus, quocunq; tempore aut boni, aut mali veniant prophetæ, deeſſe coniunctio non poteſt in quam eorum aduentus referatur, cùm poſt annos vigeſimos, vt ſuprà diximus, Saturnus ſemper & Iupiter congrediantur, ſed non eſſe tales congreſſus, aut ſignum, aut cauſam quapropter prophetæ huiuſmodi veniant, illud ſatis eſſe indicio poteſt, quòd ſæpè alias, ſimiles aut etiam ad idem opus efficaciores redeunt conſtellationes, poſt quas tamen nullus propheta, nulla lex noua, nulla immutatio religionis. Mahumetes, inquiunt, venit poſtquàm iuncti ſunt Iupiter & Saturnus in Scorpione, cur non alius Mahumetes, poſt annum gratiæ 1065. quo tempore ſimili conditione Iupiter & Saturnus ſimul fuerunt, mutata etiam triplicitate, & quod in illa Mahumetis coniunctione non venit: Mars eodem anno in eodem ſigno per corpus illis applicuit, & tamen hiſtorias ſi voluamus nullam per ea tempora nouæ religionis legemus inſtitutionem, quæ tertiam ferè orbis partem in ſuas traxerit leges.

CAP. XVI.

IN ANTICHRISTI VATICINIO ALIOS IAM mendaces apparuiſſe, alios mendaces futuros.

Si falſos, vanos, ridiculos eos in his deprehendimus quæ de præteritis religionibus ſunt locuti, non plus debemus putare fidei adhibendum illorum nugamentis, cùm de antichriſto, de ſæculi conſummatione, deq́; hoc genus alijs futuris rebus nebulones iſti prophetica quadam authoritate ſermocinantur: Nam & quoſdam iam euentus reprobauit, vt Arnaldum, alioſq́; nonnullos qui aiunt anno Domini 1345. ob illam trium ſiderum ſuperiorum in Aquario coniunctionem, aut anno 1464. ob Iouem & Saturnum in Piſcibus iunctos Meſſiam Abraham, alij Antichriſtum nobis minitabantur, alios qui in longum hæc magis diſtulerunt, non dubito eodem argumento à poſteris redarguendos, quia & illorum ſcilicet vaticinium res ipſa refutabit, donec eueniat dies angelis ignorata: quam cùm noſſe Dominus Ieſus noſtrûm eſſe negauit, audaciam omnium, vt ait Auguſtinus, digitos vna voce reſoluit.

CAP.

CAP. XVII.

QVÀM LEVITER PROBENT ASTROLOGI, SEX tantùm religiones eſſe poſſe: tum Hebræorum legem Iouiam potius, vel Solarem quàm Saturniam dici deberi.

SEd audi quàm pulchro figmento & præteritas omnes religiones, & quæ futura eſt ſub Antichriſto, ſub vno (vt ita dixerim) faſce colligant. Iupiter, inquiunt, religionem ſignificat, aliam autem atq; aliam ex complexu eius cũ alio & alio ſidere. Sunt autem ſex præter Iouem, quare ſex etiam ſpecies religionum, quibus nec plures erũt, aut fuerunt, nec item pauciores. Iupiter enim cum Saturno Iudæorum facit religionem, cum Marte Chaldæorum ignem adorantium, cum Sole Aegyptiorum, qui cœli militiam, hoc eſt, ſidera colunt, cum Venere Saracenam, cum Mercurio Chriſtianam, cum Luna eam quæ ſub Antichriſto poſtrema omnium eſt futura: Hoc eſt illud ſubtile & profundum inuentum, quo cum alij, pleriq; tamen Rog. Bac. in epiſtola maximè vtitur ad Clementem, quo vſus etiam Alliacenſis in tractatu de Concordia Aſtrologiæ & Theologiæ.

In quo illud primum demiror, oblitos eos adeò ſui dogmatis, vt qui ſemper ſoliti dicere ex coitu ſolùm ſiderum ſuperiorum Saturni maximè, & Iouis fieri religiones vel ſignificari, nunc ad Lunam vſq; deſcendant, quæ ſit nobis Antichriſtum aliquem paritura: Quòd ſi etiam ad numerum planetarum numerare volunt ſpecies religionum, aut ſubtrahant aliquem neceſſe eſt planetam è cœlo, aut plures alicubi ſibi mẽdicent, alioquin numerus non reſpondebit. Nam aut idolatriam quaſi vnam religionem accipiunt, aut ſeparatim accipere in eo numero volunt ſpeciem vnamquamq; idolatriæ, pro vario ritu cultuq; eorum qui idolis ſeruierunt. Si primum malunt, tollant oportet è medio vnum planetam, quoniam nõ erit alia Aegyptiorum, alia Chaldæorum religio, ſed vna atq; eadem, hoc eſt, idolatria, quare tantùm erunt quinq; religiones idolorum, Moſaica, Chriſtiana, Mahumetenſis atq;, vt ita dixerim, Antichriſtiana, ſi ſpecies ſeparatim accipi iubent idolatriæ, vix tot ſtellæ etiã in cœlo quot religiones in terra: quòd ſi ad ea quaſi capita redigi putent alias, quorum alterum ignis, alterum cœli cultus habeatur, magnum illis meritò à dæmonibus malum prætermiſſos in iſta partitione ſe indignantium, qui tamen in idolatria præcipuè, & ferè ſoli colerentur: Omnes enim dij gentium dæmonia.

Quare tres ſaltem neceſſariò faciant ſpecies idolatriæ, cœli, dæmonum, elementorum, cogenturq; alicunde ab amicis vnum ſibi quærere errorem, volui dicere erronẽ, hoc eſt, planetam, vt octo inueniantur ad numerũ religionum. Sed & ſemper rerum omnium de quibus loquuntur, malè periti eſt confuſio: cultus enim cœleſtium proprius erat Chaldæorum, vt ſcribit Iamblicus, in dæmonum cultu Aegyptijs magis occupatis: quare dent pro Marte Solem Chaldæis, & diabolicum aliquem planetam interim procurẽt Aegyptijs. Paterer autem facilè pugnare eos vbiq; cum veritate, quoniam illi fuerunt ſemper parum amici. Sed cur ſecum adeò ſæpè non libenter cõcordant: neq; enim ſua ſatis dogmata ſi conſuluerint, rationem inuenient cur Hebræorũ lex Saturnia ſit potius quàm Chriſtiana, ſed illa potiùs ad Solem, vel ad Iouem, noſtra erit ad Saturnum referenda. Saturnus enim, vt quidam dicunt, corporea bona nõ largitur, ſed aufert: dat autem ſpiritualia & quæ non videntur. Lex Moſaica corporea bona & promittebat, & largiebatur, noſtra hæc aufert potiùs quàm exhibeat, ſpiritualia quæq; non videntur, promittit & præſtat. Saturnus reges populi, imperatores exercituum, diuites homines, multa ſobole nobiles, natura mulieroſos non efficit, quales principes omnes religionis Hebraicæ, Abraham, Iacob, Moyſes, Ioſue, Salomon, Dauid, ignobiles facit pauperes, heremitas, voluptatum oſores, æterna meditãtes, corporea contemnentes, qualis, ſi alijs adnumerandus, dux noſter & Imperator Chriſtus Ieſus, quales apoſtoli, martyres, monachi, Chriſtiani, quorum vita, doctrina, ſanguine religio noſtra aucta, nata, confirmata eſt: Quare ſi illorum decretis conſona erant dicenda nos Saturnij, Hebræi ſolares vel Iouij erunt dicendi.

Sed traxit eos in illam opinionem ſabbati cultus, quæ dies, quoniam apud eos Saturni exiſtimatur, apertiſſimè eis viſum eſt cadere, quòd Saturniam gentem eſſe dicerent,

ecrent, quæ Saturniam diem præ cæteris veneraretur, qua etiam ducti coniectura ſolent noſtram etiam dicere ſolarem eſſe religionem, quia diem Solis quem Dominicum dicimus, obſeruamus. Sed cur non potius feriamur die Mercurij, cùm Mercurio etiam nos ſubijciant? Solem enim Aegyptijs, Mercurium nobis dabant. Et Albumaſar ait Iouem cum Mercurio legem ſignificare Chriſtianam: quanquam idem etiam de Sole dixerit. Neq; enim vel errare, vel mutare ſententiam vitium apud eos qui in erroribus motibusque planetarum adeò ſunt aſſidui, quòd in vertigine illa cœli tàm rapida attoniti, In ſpectanda vix vnquàm benè pedibus conſiſtant, ſed vtcunq; ſit, miras habent rationes, quibus inuenta iſta ſua confirment: non enim temerè ad Mercurium nos retulerunt, ſed quia, inquit Rog. Bac. multiplices ille habet motus cognitu q; difficiles, religionem ſibi vendicat Chriſtianam, cuius dogmata penè incredibilia inuenta agnitu q; difficillima. Alij iuniores neſcio quid excogitârunt, quoniam ſcilicet Mercurius Librarius eſt deorum: eſt autem apud Chriſtianos Librorum magna copia, ideò inquiunt, iure Mercurialis cenſeri debet iſta religio. Hæc eſt admirabilis ſapientia Aſtrologorum, obliti ſcilicet ſunt gentium Bibliothecas, Arabum & Hebræorum libros ferè nullos adhuc viderunt.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ aduerſus Aſtrologos, libri V, Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER VI.

CAP. I.

QVO ORDINE SIT PROCEDENDVM IN CONVELlendis Aſtrologorum fundamentis: Item fieri non poſſe vt aliquando ad eadem loca ſidera omnia reſtituantur, in quibus ſemel fuerunt.

EXCESSIMVS ordinem inſtitutumq; noſtræ commentationis, in qua erant radices priùs Aſtrologorum conuellendæ quàm iſta faſtigia magnarum coniunctionum, magnorum orbium, & id genus alia excideremus, quando illis ſublatis corruere iſta erat neceſſe. Quis enim illis fidem adhibeat per magnas coniunctiones de regnorum religionumq; mutatione pronunciantibus? Cui conſtiterit iam ſigna illa, Arietes, Leones, Cancros, Sagittarios, in quibus congredientes Iouem & Saturnum facere hæc putant, ea nulla eſſe, aut ſi qua huiuſmodi ſint, in cœlo eo non eſſe in quibus ſupputantur? tum Saturnum, Iouem reliquosq; planetas, euenta non efficere, & viciſſitudines rerum inferiorum. Quæ ſi efficiant, de eorum tamen efficientia natura, proprietate, vel ratione, vel experientia nihil eſſe compertum, & cùm ex alia aliud coniunctione proueniat (ſi quidem prouenit ab illis) non poſſe dijudicari hæc apud illos, apud quos ipſa rudimenta iſtius artis adhuc ſunt in ambiguo. Videbimus enim in his quæ poſtea diſputabuntur nondum eſſe confeſſum, quæ ſit hora putanda cōiunctionis, anni an initiū, quo vertente illa contigerit, an quo potiùs vertente ſidera ipſa congrediuntur, tùm neutrū ex his temporibus aſſequi eos poſſe: quare in dubio relinqui cōiunctionis horoſcopum, videbimus. Item ſi conſtiterit de horoſcopo, de ratione tamē thematis diſponendi, nihil adhuc cōſtare, ſed eſſe in incerto vbi duodecim locorum initia rectè conſtituantur: atq; illis etiam conſtitutis de virtute tamen ipſius loci, quod principium, quod medium, quod extremum illis non liquere. Quibus ignoratis ſicut qua cœli regione coniungantur, ita quid ſit factura coniunctio, ſciri

ſciri nō poteſt, cùm ſignificati ferè omnis varietas ad locorum, quos vocant domos, naturam proprietatemq; redigitur. Et quia in iſtis maximè coniunctionibus illud ſolent obſeruare, vter planeta ſuper alterum exaltetur, videbimus neſcire eos adhuc quid iſta ſit exaltatio quam ipſi vulgò vocant eleuationem. Et cùm item referat plurimùm quis loco ipſi, vel copulationis ſiderum ſuperiorum, vel defectus luminarium, planeta in primis dominetur. Videbimus ita controuerſa eſſe omnia iſta iura, imperia, authoritatesque planetarum, vt nullius ferè ſigni pars aliqua inueniatur, de cuius principe & domino certum aliquid habeatur apud Aſtrologos. Sed non oportet hîc enumerare iſtius artis fundamenta quæ poſteà conuellentur: Cum quibus (vt priùs dicebam) ruere etiam omnia oportet, quæ per magnas coniunctiones, & id genus alia de diuinis miraculis audent pronunciare. Verùm cum hæc maximè parte proprietatem religionis offenderent, in tollenda hac peſte, omnis celeritas mora videbatur, præſertim quòd efficaciſſimè confutari videbatur integrare Aſtrologica, & nihil in cæteris labefactata, ſi pars hæc de magnis coniunctionibus falſa conuinceretur, atq; vbi maiores fortioresq; videntur in illis potiùs expugnarentur.

Nunc reuertentes vnde ſumus digreſſi, pergemus prima iſtius artis fundamenta ordine conſequenti radicitùs extirpare. Neq; verò ſilentio prætereundus error apud Aſtrologos inuulgatus, in quem lapſus Albumaſar & plærique alij putantes fore aliquando, vt ad eadem loca ita omnia ſidera reſtituantur, vt ſimilis omnino cœli diſpoſitio, & cœleſtium omnium inter ſe poſitus habitudoq; inueniatur, atq; olim etiam fuerit: vnde putant illud euenturum, vt ſint etiam res eædem apud nos quæ olim fuerunt, iidem homines, iidem euentus, eadem bruta, & omnino conditio eadem omnium inferiorum, quod quidam deinde Aſtrologomyſtæ profundiùs examinantes, conſectaneis ſolent dicere in aurem, hæc eſt iſta Chriſtianorum reſurrectio, quam & Hebræi ſperāt & Mahumetenſes. Fuerunt certè illi prophetæ, maximi Aſtronomi, ſed celauerunt myſteria hæc populum & idiotas. Putauerunt enim eſſe numerum annorum communem mundi & dierum, cum quibus loca planetarum & ſtellarum certificari poſſent, & quando ille completus erit, quòd omnes ſtellæ erunt ad ipſummet punctum reuerſæ, & propter hoc omnes res redibunt quales fuerunt. Nos verò iſtam inſaniam coarguere pluribus non eſt neceſſe, quoniam Haly ipſe in expoſitione primi libri apoteleſmatum, ex ſententia ipſius Ptolemæi idem dicentis, illam indignanter etiam obiurgat, nec eſſe aliquem, ait peritum arithmeticæ, cui non iſte error euidens fiat. Tum poſt eum Nicolaus Orem philoſophus acutiſſimus & diligens mathematicus in tractatu de proportionibus proportionum, mathematicis rationibus opinionem illam falſam, & impoſſibilem demonſtrauit, putantem ſcilicet poſſe eandem vnquam cœli & ſiderum redire poſitionem, quæ aliâs fuerit, qui cùm ſufficienter hoc munus impleuerit, delegandum ad eum lectorem exiſtimaui, ne, quod hactenus nuſquàm fecimus facta faceremus.

CAP. II.

PER QVAS RES ASTROLOGI VARIARI INFLVXVS ſiderum dicant, & quàm omnino illa in vniuerſum abſurda ſint.

MAgna, ni fallor, vel (vt veriùs dixerim) omnia Aſtrologiæ fundamēta ſublata ſunt, ſi ſatis eſt comprobatum nihil fieri à cœlo, nec indicari quorum ex cœleſti obſeruatione prædictionem Aſtrologi profitentur. Erat autem inter rationes quibus aduerſus illos vtebamur, vna potiſſima de momentanea, quam fingunt virtutum cœleſtium mutatione, quam in ſuperiori quidē diſputatione tetigimus, explicandam autē ad hunc vſq; locum iure diſtulimus: nam & peculiari indiget proprioq; tractatu, & magnū habet momentum in cōuellenda Aſtrologia, cùm ex ea non ſolùm, id confirmetur, quod hactenus probatum eſt ſcilicet, à ſideribus non effici particulares rerum inferiorum mutationes, ſed illud quoq; ſi prouenia̅t iſta de cœlo, aliter tamē prouenire, quàm vt cœleſtiū aliqua obſeruatione deprehendi & ſignificari poſſint: Eſt igitur quod Aſtrologi dicūt huiuſmodi virtutem ac poteſtatem ſiderum & ſtellarum aliam atq; aliā eſſe ſingulis horis ac momentis, dum

aut ſunt

aut ſunt alijs cœli locis, quas neoterici vocant domos, aut in alijs ſignis quæ duodecim fingunt inueniri, aut ipſi inter ſe planetæ tantum ſpacijs interuallo diſtantes varijs inuicem radiationibus copulantur, quos vocant vulgò planetatum aſpectus.

Hi ſunt præcipuè modi (vt iuniores quoſdam omittam) quibus mutari defluxum virtutemq; cœleſtium putant, domus ſcilicet ſigni, aſpectusq; diuerſitas: Quæ quidem niſi ab illis defendantur, tueri dogma non poſſunt de ſiderum efficientia, vt omnis rerum inferiorum mutatio diuerſitasq; à ſideribus proficiſcatur: quandoquidem ſi illa eadem ſemper immutabilique virtute ſunt, vt nos de omnibus, excepta Luna, putamus, neceſſariò aut ijdem, aut ſimiles ab illis ſemper effectus prouenirent: nam effectuum diuerſitatem in cauſas inferiores, quemadmodum noſipſi, referre nō poſſunt, niſi & nobiſcum fateantur de iſta diuerſitate nihil poſſe de cœlo ſe diuinare, cùm ſcilicet cœlum author & cauſa noſtra habeatur. Quare neceſſarium illos, quanta eſt in effectibus rerum inferiorum varietas, tantam in cœlo reperire cauſarum quoque diuerſitatem, in qua quidem re nihil eis ſtellarum multitudo ſuffragatur, quoniam quotquot ſtellæ ſint atque planetæ, naſcendi cuilibet omnes adſunt. Quapropter nulla ratio afferri poſſet, cur alijs aliter, & non eadem omnibus largiretur, niſi aliquid fingerent vnde ſtellarum virtus, & efficientia alia ſit, & alia ſingulis temporibus, de quo deinde facilè colligi poſſit, quæ diuerſo tempore fiunt vel oriuntur, pro eo qui tum eſſet ſiderum ſtatus, diuerſam à cœlo ſortiri conditionem, de qua ipſi poſſint prænunciare, qui ſiderum ſtatum quocunque temporum cognitum habeant & exploratum.

Hoc eſt autem quod nos præſenti libro coarguemus, cùm nihil poſſit magis abſurdum, magis remotum ab omni ratione putari, quàm tantam eſſe in natura corporum ſuperiorum inconſtantiam & mutabilitatem, quantam vtiq; nec in rebus inferioribus eſt videre, quanquàm in ſua natura maximè fluxis & vertibilibus. Quæ enim hæc tam verſipellis mutatio, & inſtar Chamæleontis inconſtantia? vt & breui temporis internallo diuiniſſima illa corpora ſui ſimilia, atq; ijſdem dotibus prædita nunquam inueniantur? Dicant quæſo defluxuum ſideralium proprietates illas quid putent, an de natura ipſa atq; ſubſtantia ſiderum eas proficiſci? an de vi aliqua potius extrinſecùs immiſſa? ſiue à 12. cœli locis, ſiue à ſignis, ſiue à mutuis inuicem radiationibus hauſta. Si primum reſpondeant, non poſſunt proprietates illas mutare, niſi & ipſa aſtrorum ſubſtantia commutetur, quod nec ipſi (vt puto) ſunt conceſſuri. Si ſecundum malint, erunt cœleſtia corpora omnium corporum ignobiliſſima, quæ nihil ferè à propria natura, ſed penes extrinſecùs ingruentē vim & affectum omnia faciāt: quandoquidem ſubſtantia corporalis tantò perfectior, quantò ab illa affluens operatio magis de intima ſubſtantia operantis egreditur. Et hæc quidem in vniuerſum generaliterq; dixerimus. Nam inſania opinionis tunc maximè eluceſcet, cùm particulatim modos examinabimus quibus mutari virtutes ſiderum putant, In quibus excutiendis ſeriem ſeruabimus errorum fabularumq; ſuarum. Quod iam facere aggrediamur à 12. cœli domibus exordientes, pro quarum diuerſitate, non ſolùm intendi atq; remitti, ſed alium omnino penitusque diuerſum & ſignorum, & ſiderum defluxum fabuloſiſſimè comminiſcuntur.

CAP. III.

DOMVS ASTROLOGORVM QVÀM NVLLO NIXAE fundamento, & quàm in earum viribus explicandis Aſtrologi inter ſe pugnent.

DVodecim domos apud Aſtrologos celebratas nemo ignorat, non omnino rudis iſtius artis, ad has mihi videtur omnis ferè ſignificatio defluxuūq; proprietas ab illis tandem referri. Nam ſi de natura alicuius quæras planetæ quidnam efficiat, cuius rei largitor & author habeatur? nihil definitū & certum reſpōdebunt, niſi quòd natura domus in qua planeta reperiatur, ita vt quæ in commune de proprietatibus dicere ſolent planetarum, ferè omnia ad ea videātur accedere quæ ſub communi voce multiplicem habeant rationem. Quid enim magis eſt generale in ratione planetæ quā vt ſit bonus aut malus, hoc eſt, felicitatis author, aut in-

aut infelicitatis. Et tamen hoc quoque in ſideribus firmum atque idem ſemper non eſt, ſed in malo loco bonus planeta nocet, in bono malus prodeſſe ab illis exiſtimatur. Denique Iupiter vt pro omnibus vnum dicam, in oriente collocatus tam differt à ſeipſo cùm paulùm ſupra orientem in eum quem vocant duodecimum cœli locum commigrauerit, quàm ignis differt ab aëre, aut ab aqua, quàm lepus ab aſino, aſinus ab elephante. Nam in oriente maxima ſemper bona, in duodecima domo quæ attigua eſt orienti, magna ſæpè mala decernit: illud Ioui maximè proprium, opes vt largiatur, atque diuitias, tamen tertio octauoque collocatus frequenter patrimonium diſſipat, cum ſua natura nobiles faciat & ſapientes. Octauum locum ſi tenuerit, faciet ignobiles, & quorum furor ad inſaniam, vt Maternus ait, euadat. Poſtremò quid magis eſt Iouis proprium quàm vt beneficum ſidus exiſtimetur? cùm & fortunator planetarum, & magna cœli felicitas nominetur. At tertio loco conſtitutus, neq; bonus, inquit Maternus, eſt neq; malus. Sexto etiam loco collocatus maxima etiã mala decernit, cuius rei reddens rationem Maternus adijcit: Locus enim ſextus habet malitiæ propriam prærogatiuam, & quæcunq; ſtella in ipſo loco fuerit, id eſt, ſexto, ad decernenda mala maximas vires ex loci vitio mutuabitur, hæc ille.

Quæramus igitur ab Aſtrologis, vnde tãta tàm ſubita, tàm perpetua in diuinis corporibus ſit diluuio, quæ pro firmitate immutabili tateq; ſuæ ſubſtantiæ, naturæ propriæ tenaciſſima, ſuiq; ſemper ſimilia iure crederentur. Sanè duo tantùm fingi modi poſſunt quibus id fiat: Alter, vt locis illis inditas vires ac poteſtates varias intelligamus, quas ſubiectis ſideribus influant, quod allata Materni verba videntur ſignificare: Alter, vt nec quidem accipere aliundè neque affici aliter atque aliter ipſum planetam exiſtimemus, ſed quemadmodum pro diuerſa ad terram ex poſitu ſideris habitudine, proiectus radiorum variatur. Variari quoque inde credamus radiorum vim & efficientiam. Vtrum maluerint dicere inſaniæ coarguentur. Nam ſi fluere à loco vires huiuſmodi ad planetas reſpondeant, interrogabimus de loco quidnam ſentiãt? an, quod veteres aliqui, locum eſſe ſpacium nudum à corporibus ſeparatum? An, quod Ariſtoteles, vltimam ſuperficiem corporis ambientis? Si ſpacium ac interuallum, fateantur, cum eiſdem etiam philoſophis nullas huiuſmodi interuallum habere virtutes ac proprietates, quandoquidem formas naturales non meros dimenſus, & nudam intercapedinem conſequuntur. Si corporis ambientis vltimam ſuperficiem, poteſt quidem huic loco aliqua vis ineſſe, qualis ſcilicet corpori, cuius etiam ſuperficies à qua deinceps ambitum corpus afficiatur. Sed quænam iſta corpora? quorum extremum ſiderum locus exiſtimabitur? Certè quæcunq; illa dicantur, ſiue extimus omnium globus, ſiue ſideri vnicuiq; iunctus & proximus, nulla erit pars huiuſmodi corporum quæ & orientem, & occidentem, & ſummum cœli ac imum, & cætera loca vnius diei reuolutione non ambiat: Quare ſi virtus ab illis partibus erit, non erit eadem virtus ſemper orientis, neq; eadem occidentis, ſed pro natura præſentis illius corporis inibi collocati, virtus quoq; ipſa mutabitur.

Poſtremò hoc ab illis dici non poteſt, quoniam ſigna 12. quæ alia præter domos in ipſis domibus eſſe dicuntur, ſicut planetæ in domibus & in ſignis, ea inquam ſigna, ſumma omnium ſphæra ab illis deſcribuntur, quæ & ipſa quemadmodum & planetæ à domo in qua ſunt, vires naturamq; mutuari dicuntur: Nam dicunt Arietem, non eadem facere in oriente quæ facit in occidente, atque idem de alijs ſignis, quæ in octaua ſi nulla ſuperior, aut in ea quæ ſumma exiſtimatur ſphæra accipiuntur. Hæc igitur cùm nullo corpore ambiantur, non eſt vbi virtutem iſtam domorũ cogitemus, præterquàm immobili ſpacio & interuallo, quod corporibus occupatur. Id verò aut nihil eſt, ſi credimus Ariſtoteli, aut ſi eſt aliquid, nullus tamen vel efficaciæ, vel proprietatis charactere eſt inſignitum. Quare diuerſas in iſtis locis, hoc eſt, in ſitu diuerſo ſignorum & planetarum virtutes cogitare, quibus inibi poſita ſidera afficiantur, ab omni ratione penitùs eſt alienum.

Neq; enim abſona minus & deridicula dicent, ſi altera parte defenſionis vtentur, quia ſcilicet pro ſitus diuerſitate alia facie nos planetæ reſpiciunt atq; illorum in terras aliter radij demittuntur, hinc faciant effectus naſci diuerſitatem. Quàm enim hoc ſit abſurdum, qui optices philoſophiæque rudimenta vel delibauerit, facilè intelliget, cùm nemo ſit qui neſciat effectus qualitatem pro radij qualitate, proque natura

corporis

corporis irradiantis, non pro diuerſa radij circulatione diſtingui. Hæc vt idem magis aut minus fiat, in cauſa eſſe poteſt, Solis radius quocunque modo, quocunque ſitu in nos deijciatur, ſemper calefacit, ſemper illuminat: verùm cùm vel proximus, vel ad lineam, magis illuminat, magis calefacit. Cùm verò vel obliquatus, vel fractus, aut è loco remotiore deſcendit, eadem quidem quæ rectus, quæ propinquus, ſed minus eadem facit. Nec alia quidem in effectu fieri poteſt diuerſitas, quàm quæ ipſam intentionem remiſſionemq; caloris luminisq; conſequitur. Inſanum igitur dogma Aſtrologorum putantium & ſigna cœli duodecim & planetas, hic quidem poſitos fratres noſtros perbeare, vel miſeros facere, paulùm inde cùm proceſſerint, in fratres nullam habere vim, nullam ſignificationem, ſed diuitias aut dare, aut eripere, alibi quidem conciliare amicos, alibi ſuſcitare nobis aduerſarios. Nihil quidem aut ſigni aut planetæ natura mutata, ſed ſola facta ſitus varietate. Hæc autem quemadmodum etiam diximus, ſiue radios faciat nobis proximiores, ſiue potentiùs in terram rapiat, ſiue oriēti ſociet vel disiungat, ſiue terræ vaporibus magis minúsve immiſceat, poteſt fortè radij vim vel acuere vel hebetare, naturam mutare certè nō poteſt. Quare nec res quam radius operatur, ſed effectus ſpecie non mutata, eius aliquam fortè diſpoſitionem, vel firmiùs & efficaciùs quidem, vel imbecilliùs forſan operabitur, quandoquidem virtutes & proprietates, vel quales elementorum, vel quæ magis occultæ, naturam rei ſpeciemq; ſequuntur: quare illa in aliam non mutata ipſe quoque mutari, vt aliæ atq; aliæ ſint, nullo modo poſſunt.

Quod ſi tamen expertos ita ſe reſpondeant, aliqua fides forſitan haberetur: vel ſi ſuper his poſſet experimentum comparari, quod infrà reuincetur: vel in eandem ſententiam inter ſe conuenirent, ſed eum locis eiſdem diuerſas diuerſi aſcribant proprietates, ſuis ipſimet inuicem obſeruationibus adimunt teſtimonij fidelis authoritatem. Arabes etiam Latini veſtigijs Arabum inſiſtentes, ſeruorum qualitatem indicari à ſexto loco contendunt. Aegyptij & Ptolemæus ab eo qui à ſexto maximè omnium diſtat, hoc eſt, à duodecimo valetudinem aduerſam ſiue vitium illa ſiue morbus, non tam à ſexto quærit loco Ptolemæus quàm à ſeptimo & primo, quoniam illo nunquā vtitur in apoteleſmatis: his verò vtitur ſemper contra vulgus Aſtrologorum, iſtis omiſſis à ſexto ſignificationem omnem huiuſmodi quærunt, qui cuique futuri ſunt filij, Arabes & Latini de quinto loco pronunciant. Ptolemæus à decimo & vndecimo, & cum cuique vita nihil protenditur, quinto pariter vtitur & quarto. Quod item Paulus Alexandrinus obſeruat. Mallius ab oriente natorum fortunam & parentum vota ſuſpendit. Porphyrius ex decimo ſignificari præcipuè filios ait, quoniam ex ea parte in corpora animæ demittuntur, atque ita bellè fabulam fabula confirmat: Parentum fortunam de nullo loco accipit Ptolemæus. Arabes à quarto, à ſexto, etiam Heliodorus. Alij, vt refert Abenragel, etiam à nona. Secundus locus Alexandrino præcipuè quidem περὶ πράξεως λόγον, & ſubitas ſpes ſignificant, apud iuniores horum ferè nihil, ſed diuitias, quarum tamen à Ptolemæo in Apoteleſmatis, nec à ſecundo, nec ab alio quoquam duodecim locorum vllum iudicium, tum de illis Heliodorus etiam à tertio accipiat ſignificationem. De coniugio prædicunt ferè omnes ab occidente, Heliodorus à medio etiam cœlo, Ptolemæus negligit vtrunque. Peregrinationes à nona tertia regione dijudicant. Heliodorus etiam à ſeptima: exploraturus hæc Ptolemæus, & hanc & illas pariter contemnit. De parente à quarto loco Heliodorus, Maternus à decimo, à neutro iudicat Ptolemæus. Amicos præuident vndecimo, Heliodorus etiam à tertio, Ptolemæus nec ab vndecimo nec à decimo: Religionem à nono, reliqui, item Mallius à ſeptimo, quem & portum Plutonis vocat, Secundæ domus apud Aegyptios cognomentum. Idem Saturnum quarto præficit loco contra ſententiam aliorum. 12. præficientium. Quod ſi Mallium euoluamus, qui ſe veterum ait dogma aliquando imitatum, quoque nullus antiquior extitit apud Latinos rerum cœleſtium (vel vt veriùs dixerim) fabularum enarrator, inuenimus de locis 12. rem ab omni quæ nunc referatur, opinione ita diuerſam, vt omnis prædicendi ratio penitùs immutetur. Quod in occaſu collocârit Martem, cui primam ſub occaſu ſedem alij decreuerunt. Quid alia illa tradita à Mallio cœli loca 12. nónne ab omni quæ nunc in manibus, Aſtrologia diuerſa? nónne rationem omnem variant prædicendi?

Fortuna

LOCVS I. *Fortuna (inquit) ſors prima data eſt, hoc illa per artem*
Cenſetur titulo, quia proxima continet in ſe
Fundamenta domus, domuiq́ hærentia cuncta.
Qui modus in ſeruis, quis ſit conſenſus in aruis,
Quamq́ datum magnas operum componere moles
Vt vaga fulgentis concordant ſidera cæli.
II. *Poſt hanc militiæ locus eſt, qua quicquid in armis*
Quæq́ peregrinas interuerſantibus vrbis
Accipere aſſueuit, titulo comprehenditur vno.
III. *Tertia ad vrbanos ſtatio eſt numeranda labores.*
Hoc quoq́ militiæ genus eſt ciuilibus actis.
Compoſitum fideiq́ tenet parentia vincla
Format amicitias, & ſæpè cadentia fruſtrà
Officia & cultus contingant præmia quanta
Edocèt appoſitis, cùm mundus conſonet aſtris.
IIII. *Iudiciorum opus in quarto natura locauit,*
Fortunamq́ fori, fundentem verba patronum
Pendentemq́ reum lingua, rectorumq́ loquentis
Impoſitum & populo nudantem condita iura,
Atq́ expenſa ſua ſoluentem iurgia fronte.
Cùm iudex vero nihil amplius aduocat ipſo
Quicquid propoſitas inter facundia leges
Efficit. hoc totum partem conceſſit in vnam.
Atq́ vtcunq́ gerunt dominantia ſidera manat.
V. *Quintus coniugio gradus eſt per ſigna dicatus,*
Et ſocios tenet & comites, atq́ hoſpitiis vna
Iungitur & ſimiles coniungens fœdus amicos.
VI. *In ſexta diues numeratur copia ſede,*
Atq́ adiuncta ſalus rerum, quarum altera quanti
Contingat vſus monet, altera quàm diuturni,
Sidera vt inclinant vires & templa gubernant.
VII. *Septima cenſetur ſauis horrenda periclis,*
Si malè ſubſcribunt ſtellæ per ſigna locatæ.
VIII. *Nobilitas tenet octauam qua conſtat honoris*
Conditio, & fama modus, & genus, & ſpecioſo
IX. *Gratia prætextu. Nonus locus occupat omnem*
Fatorum ſortem dubiam, patrioſq́ timores
Omniaq́ intrantum mixta nutritia verba.
X. *Huic vicinus erit vita qui continet actum,*
In quo ſeruorum mores & qualibus omnis
Formetur domus exemplis quoq́ ordine certo
Ad ſua compoſiti diſcedant munera ſerui.
XI. *Præcipua vndecima pars eſt in ſorte locata*
Quæ ſummam noſtri ſemper viresq́ gubernat.
Quaq́ valetudo conſtat nunc libera morbis
Nunc oppreſſa monent & mundum ſidera cunq́
Non alias ſedes tempúsve genúsve medendi
Quæ ſibi depoſcat, vel cuius tempore præſtet
Auxilium, & vitæ ſuccos miſcere ſalubris.
XII. *Vltimus & totum concludens ordine ſummam*
Rebus apiſcendis labor eſt, qui continet omnis
Votorum effectus, & quæ ſibi quiſq́ ſuiſq́
Proponit ſtudia atq́ artis hæc irrita ne ſint.
Seu ferat officium, nutus blanditur in omnis
Aſpera ſiue foro per litem iurgia tenet,
Fortunámve petat pelago ventoſq́ ſequatur,

Seu Cererem plenam vincentemq́; horrea meſſem,
Aut repetat Bacchum per pinguia muſta fluentem.
Hac in parte dies atq; hac momenta dabuntur,
Si benè conuenient ſtellæ per ſigna ſequentes.

Hactenus Mallius : cuius ſententiam liquet quidem ab omni, quæ nunc in vſu, Aſtrologia diſcrepare. Sed tamen à nemine puto adhuc intellectam ex his qui ſe Mallij faciunt interpretes & ſectatores. In hac igitur tanta opinionum varietate, quæ fides experimenti, cùm & alia maior accedat, quandoquidem, initia finesq́; domorum, quónam modo partiri oporteat, nondum conſtitutum. Sed alij aliter ſentiant, vt alio libro declarabimus, quod eſſe tamen exploratum oportuit priùs, quàm factura experimentum obſeruatio de illorum proprietatibus inſtitueretur. Tantùm abeſt, vt certa facta, vt demum aliqua prærendi obſeruatio poſſit, quæ veris nos cogat & trahentibus in aſſenſum rationibus declinare. Nos, quicquid Ptolemæus cæteriq́; crediderint, euidentia rationum ad hæc cogente ridiculum falſumq́; concludimus, aut locis iſtis ineſſe aliquas proprietates, aut per eorum diuerſitatem mutari defluxum efficientiamq́; planetarum.

CAP. IIII.

DE DVODECIM SIGNIS, QVOD FICTA À MAthematicis ſint ad ſupputandi facilitatem: Item circa eadem multipliciter Aſtrologos aberraſſe.

ITa verò ſignorum iſtam diuiſionem & confinia ſeruant, quaſi naturæ legibus præſcripta, vt plus putent habere commertij duos planetas, & ſi viginti partibus diſtent modo ſigno, in eodem collocentur, quàm ſi alter poſtremas partes teneat Arietis, alter in Tauri initijs inueniatur. Quanquam illi vaſtiſſimo ſpacio dirimuntur, inter hos autem nec trãſuerſi quidem digiti cadit interuallum.. Quod ſi quis numerum iſtum ſignorum à natura eſſe contendat, nec fictum à mathematicis ad ſupputandi facilitatem, ſed philoſophica ratione ſtabilitum, qualē affert Albumaſar, vt duodecim ſigna propterea ſint, quòd elementa ſunt quatuor, quorum quodlibet in tres partes diuidatur, medias, primas, & poſtremas, poſſem equidem reſpondere nihil minus ridiculam iſtam rationem & friuolam eſſe, quàm illa ſit mathematica. Sed huiuſmodi omnino coniectura motos non fuiſſe authores iſtius diuiſionis, ſicut Haly & Auenezra ſuperiùs teſtimonio declarauimus, ita facilè demonſtrari rationibus poteſt. Nam & procedat in ſignis iſta coniectura, quid de ſignorum in partes triginta diſtributione? quid de partium in ſexaginta minutias partione dicetur? quam ſuper his afferēt philoſophicam rationem? aut quomodo purgabunt factum à mathematicis nullas ibi naturæ proprietates exiſtimantibus, ſed quærentibus numeros ad ſupputandum magis opportunos. Vnde lapſus Aſtrologis vel occaſio certa fallendi ſuper his decernentibus quaſi vires haberent omnino ſeparatas, nec arbitrium illa, ſed natura potius inuicem diuiſiſſet.

Notum enim, vt varias proprietates varijs eiuſdē ſigni cum partibus tum minutijs aſcribant. Vnde alias partes lucidas, alias tenebroſas, alias Soli, alias Marti, alias alijs planetis cognatas ꝑdicant, ita quoq; de ipſis minutijs fabulantes, vt ſcripſerit myriogeneſim Aeſculapius, quā celauit Maternus vti myſterium, in qua prodiderit quā defluxus haberet minutia quæque proprietatem: quam ſecundam partitionem, vt ſola voluntas fecit ſupputantium : ita ipſa totius zodiaci in 12. ſigna principalis diuiſio, originem aliunde non accepit, quibus vtcunque diuiſio eorum intelligatur, efficaciam etiam nullam eſſe declarauimus, vt inſania Aſtrologorum hinc illa confutetur, putantium pro ſigni conditione, quod quiſq; planeta peragrauerit, illum immutari. Nam domus & altitudines planetarum penes iſtas ſigna conſtituunt, non penes imagines quæ nos libro proximo poſſe tantum cogitari, & nihil habere ſoliditatis oſtendimus, vt propterea fortè Chaldæi qui ſignis non vtebantur, nullas etiam fecerint domos planetarum : neque enim apud eos Leo Solis domicilium, aut Lunæ Cancer, aut Libra Veneris, & Taurus, aut Iouis Piſces & Sagittarius, atque ita de reliquis: Sed altitudines ſolùm ſiderum obſeruant, non ad ſigna relatas, ſed ad imagines, vt nihil apud

Digitized by Google

apud eos Saturnus in Capricorno, nihil poſſideat in Aquario, ſed in Libra tantummodo & Scorpio ius obtinet. Nam hæc ſigna quanquam duo, vna tamen imago apud Chaldæos iudicatur: alioquin Ptolemæus & alij ſi domos planetarum, quod non faciunt, referant ad imagines, ratio non quadrabit: nam cum ſtellis imaginem Tauri conſtituentibus plurimum habet Mars affinitatis, ita vt plus etiam nullus planetarum, qui tamen in Tauro deijci dicitur.

Domos igitur, altitudines, fines, triangularitates, monomirias, decanos, hydropoſopias, & reliquas planetarum huiuſmodi cum zodiaci partibus affinitates à ſignis iſtis accipiunt, vnde vim aliquam ad planetas deuenire non poſſe, ſi res penitùs ſint imaginariæ, non naturales, non efficaces, ſatis, vt puto, dare comprobatum eſt, vt demirari liceat illos qui de planetarum ſimilitudine communire Aſtrologicam opinionem voluerunt, ita planetas zodiaci qualitates redolere dicentes, in quo rerũ ſemina ſunt diſperſa, vt terræ ſaporẽ referunt plantæ. Multum enim diſſimilis iſta ſimilitudo, quandoquidem à terra plantæ nutriantur, propterea q; ſaporem eum referunt terræ. Planetæ de zodiaco non aluntur, quanquàm lucet ibi animalium omne genus, nec ſolùm zodiaco non affixi, vt terræ ſtirpes & virgulta, ſed immenſo diſiunƈti chaſmate & interuallo. Vnde potiſſimùm eos Panetius Plotinusq; deridebant, qui ex tanta ſpacij intercapedine à zodiaco ad ſidera contagionem putent poſſe prouenire. Nos non tàm à ſpacio quod immenſum interiacet commouemur, quàm à natura rerum ipſarum, cùm vera corpora & naturalia affici ab imaginarijs, & lucentia ſidera à non lucentibus (vt non dixerim nullis) immutari nullo modo poſſint.

Sed facilè eſt videre quid hîc etiam eos deceperit: nam quoniam in Leone poſitus Sol violentiùs terras calefacit, & veniens idem ad Arietem quaſi mundum inſtaurat, viſum illis cum Leone cumque Ariete cognationem habere: quoniam peragrans illa ſigna fortior redditur & vim eius maiorem quotannis experiamur. Hinc Leonem Solis domicilium, Arietem regnum ſtatuerunt, qua duƈti in Sole coniectura, ſimile putauerunt in ſignis alijs decernendum, vt in alio quidem ſigno plus poſſent, in alio minus, & belliſſima quidem ratione diſtribuerunt cuique planetæ duas domos præter Solem & Lunam, quorum cuilibet vna ſatis regia foret. Nam de Sole eùm decreuiſſent ob cauſam allatam, vt Leonem pro domo ſortiretur, in quo æſtu flagranti ſuas maximè vires exerceret, viſum eſt rationabile vt proxima Lunæ domus putaretur ad nos magis accedens. Sed circulus eius nobis etiam maximè proximat, quare Cancrum Lunæ domicilium aſſignârunt, tamen pro ſitu ſphærarum in quibus planetæ deferuntur, duas cuique diſtribuerunt, vtrinque ſcilicet alteram, vt Mercurio qui conterminus Lunæ creditur, hinc Gemínos, inde Virginem, Veneri hinc Taurum, inde Libram: hinc Arietem, inde Scorpium Marti cōdonarent, Ioui Piſces & Sagittarium, Saturno Aquarium & Capricornum. His perſuaſionibus nec rhetoricæ quidem probabilitatis ſua dogmata fundauerunt tradità à poſteris tanta authoritate, vt maiora vix etiam oracula ſuſciperentur. In quibus id primùm vnde reliqui qui pendent, vide quàm ſit criminoſum, quamq; plenum & ignorantiæ & tarditatis.

Nam quòd Sol in Leone magis nos calefaciat, non ex natura ſigni qđ peragrat, ſed ex ſitu poſituq; cõtingit, quòd ex eo loco reƈtiùs terrã ferit noſtris regionibus ꝓximã magis: Alioquin ſi recepta de ſigno qualitas hoc efficeret, faceret idem apud omnes gentes, cùm eadem ſigna ſint etiam apud omnes. Verùm ille quo tempore vrit terras ſitas ad Aquilonem poſitus in Leone friget apud eos qui meridiem incolunt, apud quos feruet veniens ad Aquarium, ſub quo nobis glaciem & aquarum imbrem effundit, ſcilicet, quoniam quantò magis ad nos accedit, tantò magis ab illis elongatur, & contrà ad eos iter infleƈtit quotieſcunq; à nobis ille digreditur. Quòd ſi non tam iſto quàm alijs adduƈtos experimentis ſe contendant, quibus alibi alium magis minúſve poſſe planetã obſeruatum ſit. Fortè ſit aliqua fides, ſi ſuper his conſona tradidiſſent veri artis inſtitutores, vnde etiam nouis profeſſoribus experimenta Chaldæorum dico magiſtros, qui patentibus in campis tot prædicant millibus annorum obſeruare cœleſtia, nullam domibus iſtis, vt ſuprà dicebamus, fidem adhibuerunt. Cur nam igitur illi tàm ſedulis, tàm diuturnis obſeruationibus nunquàm Martem in Scorpio fortem deprehenderũt, imbecillum in Tauro, Saturnũ potentem in

Capricorno, debilem in Cancro? quid de reliquis dictum pariter intelligatur, & cùm idem ſignum tot finibus diuidatur, tot præterea decanis, tot apud Aegyptios monomerijs, apud Chaldæos dodecatemorijs, nec de finibus nulla ſit inter eos concordia, decanos negligat Ptolemæus, quos aliter Indi, Aegyptij aliter partiuntur, monomerias neſciant Arabes, irrideant Græci, Aegyptij in omni prædictione vtantur: Mitto vſum dodecathemoriorum qui plurimus apud Chaldæos: tamen, vt ſcribit Maternus, præſtat planeta in ſuis finibus quæ in domicilio præſtat, in decano quæ in finibus & domo largitur, aut his certè quàm proxima atq; ſimillima, cùm hæc, inquam, ita ſe habeant, quæ fidelis & concors eſſe poteſt experientia, quánam parte zodiaci quis planeta itinereretur vel exulet, ſine potens aut debilis inueniatur? Adde varias de ſignis opiniones cùm vel ad nonum orbem referuntur, aut octauo potius deſcribuntur, & eadem parte Saturnum alius velit, alius Iouem, alius alium ex planetis dominari, & hi quidem his ſignis, quæ moneri putant, vtuntur, alij his quæ non mouentur. Super quibus opinionibus ita nihil decretum, nihil præiudicatum eſt, vt Abraham in lib. de natiuitatibus duplex fieri thema præcipiebat, alterum quidem ad mobilia ſigna, alterum ad immobilia, qua thematis varietate tota prædictionum ratio variatur. Sic omnis experimenti authoritas infirmatur, quòd nec vllum haberi poſſe ſuper his rebus, aut ſi poſſet haberi nondum habitum eſſe, poſtea demonſtrabitur.

CAP. V.

QVAE SIT ASTROLOGORVM DE ASPECTIBVS ſententia, & quàm parum rationalis.

Conſutauimus iam de ſignis deq; 12. cœli locis Aſtrologorũ opinionem, reſtat terrius modus quo permutari virtutes defluxusq; fabulantur, qui de aſpectibns vulgò nominatur. Putant enim Saturnum, ſi, verbi gratia, à Ioue 60. partibus diſtet, hoc eſt, duobus integris ſignis, aliter inferiora efficere atq; mouere quàm ſi per 90. ab eodem ſidere diſtaret, quod eſt trium ſignorum interuallum: & in priore quidem diſtantia aiunt Saturnum Iouem hexagona radiatione conſpicere, quam ſextilem dicunt aſpectum, quia ſpacium interiectum ſexta pars zodiaci eſt, in altera ex quadrato ſe contueri, qnoniam quarta zodiaci ab inuicem dirimuntur. Similiter alias eſſe vtriuſq; ſideris proprietates ſi alter ab altero 120. partibus abſit, vnde trigona radiatio, hoc eſt, trinus aſpectus emergit. Alias ſi ſimul ex diametro opponuntur, vel in eodem ſitu vel loco conueniunt, & quod de Ione diximus & Saturno idem de omnibus dictum intelligatur, vt pro varia ſemper eorum inter ſe diſtantia virtus eorum & efficientia permutetur. Atque adeò quidem permutetur, vt cum certis quibuſdam diſtant interuallis, hoc eſt, trigono vel hexagono, ſit eorum defluxus omnis bonus & ſalutaris. Rurſus alia quadam diſtantia conſtituti, hoc eſt, vel quadrangula vel oppoſita vires habeant radiorum maximè noxias, aut certè ſemper parum beneficas mutariq;, item ex iſtâ interuallorum diuerſitate non ſolùm defluxus bonitatem & malitiam, ſed efficiendi quoque ſpeciem & rationem. Hæc ſunt de aſpectibus planetarum Aſtrologorum deliramenta, quæ ſtatim audita homo philoſophus nullo etiam coarguente, damnabit, cùm nulla poſſit ratione defendi, ex ſola diſtantiæ interualliq; diuerſitate duarum ad idem conſpirantium cauſarum naturam & proprietatem adeò commntari.

Illud autem quæro primum ab eis, hæc quæ de aſpectibns dicunt ad ipſos ne planetas an ad planetarum tantùm effectus velint referenda? hoc eſt, cũ radijs quadrangularibus laceſſiri Iouem à Marte, foueri Venerem trigona Iouis radiatione loquuntur, ipſa corpora intelligant planetarum huiuſmodi aut bonis aut malis affectionibus promoueri, an illa quidem nihil inuicem pati, nihil ſentire huiuſmodi mutationum: Sed quid erga nos faciant, & quónam pacto ſubiecta corporea moueant tali loquendi genere ſignificari. Siue enim hoc potius ſiue illud reſpondeant, mille vndique laqueos, mille anguſtias incidunt. Nam ſi putant planetas inuicem moueri & quaſi amicitias & odia exercentes nunc ſe amico fouere complexu, nunc mucronibus radiorum hoſtilem in modum perſequi atque inuadere, reclamabit non ſolùm diuinus

diuinus Iob apud quem legimus, Deum facere pacem in excelſis ſuis, ſed cum ſuo Ariſtotele Peripateticorum vniuerſa familia, apud quam certum eſt corpora ſuperiora locorum ſola varietate mutari, qualitates illas ſub Luna exceptas nec accedere illuc vllas neque decedere. Quòd ſi prorſus concedere illas volunt, certè quod ad noxias attinet qualitates, ſi concedant, explodendi ab omni philoſophorum cœtu videntur, cùm ignorare omnino naturam cœleſtis patriæ videantur, qui in ea eſſe putant quod iniuriam facere poſſit vel ſuſtinere. Quare ſi qua in ſideribus paſſio eſt admittenda, non alia ſaltem quàm quæ perfectio potiùs eſt dicenda quàm paſſio, aut cùm à Sole Luna illuminatur, quæ non alia ratione ab eo tunc patitur, quàm ab eo patitur aliquis, à quo beneficium accipit. Lædi igitur ſtellam à ſtella, vel obſideri, vel infici, vel debiliorem deterioremve fieri, & ex benefica noxiam, ex potente infimam reddi, tàm eſt remotum ab omni veritate, quàm ab omni malo remota eſt omnis natura cœleſtium. Quod ſi pati iniuriam ſidera poſſunt, certè quæ ſunt nobiliora perfectioraque ab ignobilioribus pati eam non debent: Vt illud ſaltem colligatur, non omnia ab omnibus affici mutuò poſſe atque moueri, ſed quædam à quibuſdam vt alia quidem agant tantùm, aliqua patiantur: Alioquin illud quomodo non erubeſcunt, Solem dominatorem regemque planetarum, & ſicuti luminis, ita poteſtatis ſummum cœleſtium fontem, ſic tamen in numerum ordinemque redigere, vt ipſe quoque aliorum radijs, aut victus langueat, aut parùm ſalutaris euadat, & cùm omnis ab eo planetarum virtus deriuetur, de proprio (vt dici ſolet) telo patiatur.

Sed mittamus hæc omnia quæ illis fortè abſurda non videntur, & planetis (vt volunt) ſtatuamus illos affici atque moueri. Illud reſpondeant, quánam habeat rationem, vt quæ proxima ſidera ſint, nihil ſe moueant, eadem facta remotiora ſentire ſe inuicem & pati mutuo incipiant: ita enim de aſpectibus cùm loquuntur, ſolent definiri. Nam ſi Cancrum teneat Iupiter, Mars Leonem, inter quæ ſigna nihil interiacet, aſyndeta eſſe dicunt ſidera Iouis & Martis, hoc eſt, nulla radiorum ſiue aſpectuum copulatione coniuncta: tùm verò cùm Mars procul magis factus à Ioue ad Virginem commeauerit, & Martis Iouem, & Iouis Martem participare putabunt. Quo quid abſurdius dici poteſt aut magis remotum ab omni philoſophia? cùm illud ſit vulgatiſſimum omne quod agit in aliud quantò proximius eſt patienti, tantò agere illud efficacius. Hoc igitur quod iuniores aſpectum vocant, cùm non ſit aliud quàm radiatio (ſic etiam à veteribus nuncupata) hoc eſt, luminis ſui atque virtutis in alium propagatio, & (vt ſic dixerim) elucidatio quædam, quomodo nulla incorporea quæ ſunt proxima, efficax verò erit in remotiſſima? vt quidnam illis perſuadet perinde atque à remotiore propinquioréve diſtantia radius extrà fundatur, ita illum euadere alterius alteriusque naturæ: Cùm non poſſit (ſi veram ſequimur rationem) alia inde diuerſitas prouenire quàm vt debiliùs fortiúſve patienti planetæ radius infigatur. Cur autem proprietas etiam eius commutetur, cauſa nec fingi nec excogitari poteſt. Nam & ſi pro interualli diuerſitate aut numerus partium interiacentium varietur, aut ipſi inter ſe planetæ diuerſam poſitionis figuram ſortiantur, illa tamen inefficientia rerum naturalium pro numerorum, & figurarum diuerſitate non variatur: quoniam à numeris & figuris naturales virtutes non proueniunt, ſed à naturalibus formis pro quarum diuerſitate figuræ quoq; ipſæ ſtabiles & natiuæ, non quales ex motu conſurgunt aduentitiæ, mouentur & variantur.

Neque verò minores incidunt difficultates ſi diuerſitatem radiationis non in corporibus planetarum, ſed in eorum effectu putent conſiderandam: vt ſcilicet nihil pati ab inuicem ſidera dicant, ſed variam inter ea diſtantiæ rationem illud efficere, vt radij profluentes aliter miſceantur, proindeque varij pro diuerſitatibus mixturæ effectus inde proueniant. Nam hæc ſi reſpondeant, primùm obijcere illud poſſemus authoritate Plotini, non poſſe radios cœlitùs diffluentes ita inuicem commiſceri, vt noua virtus aut forma proueniat: cùm non ſint illi aut corpora, aut liquores, aut affixæ corporibus qualitates, quarum more nec in corporibus ſuſcipiunt, vt ſcilicet vel inde inficiantur, vel pro ſubſtantiæ conditione ex habitu ſuo aliquo modo permutentur. Quare philoſopho illi ſat veriſimile, non accidere radijs quod plurimis qualitatibus, vt ex aliqua concretione ſine mixtura in aliam formam ex omnibus coaleſcentem aliquando commutentur, quòd etiam non ſine interitu confluen-

tium ad idem ſimplicium particulariumq́; qualitatum ſolet euenire, quoniam in radijs non facilè quis cogitabit.

Verùm demus nos illis radios commiſceri, modò nobis demonſtrent quomodo ex eo radij aliter miſceantur qui à ſideribus confluunt, aliter atque aliter inter ſe diſtantibus. Sola enim (quod ſuprà dicebamus) diuerſitas inde hæc poteſt prouenire, vt qui à proximis magis, iunctioribusq́; corporibus emanabunt, hi meliùs intimiusq́; miſceantur, contrà difficiliùs cohæreant qui à ſeiunctis, magisq́; remotis proficiſcantur: Quod tamen illis non placet, qui inter radios planetarum in attiguis ſignis collocatorum commercium nullum faciunt: faciunt autem inter eos maximum, qui de ſideribus vaſta immenſaque cœli regione ſeiunctis emanauerunt. Præterea ſi ratio vel diameter oppoſitionis, vel quadrangularis, triangularisve figuræ diuerſitatem facit in proprierare radiorum, non poterit hoc defendi niſi corpora planetarum mutare conditionem ex illa figurarum varietate dicamus: quoniam radij virtus atque proprieras non aliunde eſt quàm à natuta corporis irradiantis. Nec iſta varietas figurarum alibi eſt quàm intra corpora ipſa, de quibus radij ad nos deſcenderunt, qui quantò inde magis recedunt, tanrò illam minus habitndinem figurarum inter ſe conſeruant, donec rerram contingenres coëant in conum, vt qui ab oppoſitis fontibus profluxerunt in vnitatem coaliris apnd nos confluant: Quare cùm miſceutur nec triangulis iam nec quadrangulis inter ſe ſchematis complicantur, vt poſſit non ratio commixtionis de ſchematum iſta varietate murari: ſed erit Aſtrologis eo diuertendum, vt in radijs dicant talem eſſe proprietatem qua ſidera, à quibus emanârunt, tali inter ſeipſa figurarum habitudine componebantur: atque ita poſtremò vel ſidera pro varietate dicent configurationum naruram variare, quod eſt confutatum: vel ſi ipſa non variantur, profluentium quoq; ab ipſis radiorum virtutem eandem immutatamq́; eſſe inuiti confitebuntur.

CAP. VI.

VARIAE ASPECTVVM RATIONES RE-citantur & confutantur.

VEteres quos Maternus imitatur, rationem aſpectuum artulerunt ex numeris, vt numero illo partium inter ſe, ſidera ſeparara iuncta dicerentur, qui in aliquem numerum ductus vniuerſas cœli partes numeraret. Centum igitur & octuaginta partium interuallo diametram fieri radiarionem, quoniam iſte numerus duplicatus integrum numetum trecentarum, & ſexagiuta partium efficit. Pariter trigonum ex 120. partibus conſtare, quoniam has partes ſi triplicaueris, rurſus parres abſolueris cœli omnes. Quadrata radiatio partes exigit nonagiuta, quas ſi duplicaueris ſummam, colligas trecentarum & ſexaginta, hexagonus 60. partibus compurarur, quæ ſunt ſexta pars omnium partium. Sed dormitans nimis hæc ratio nimisque ſupina: nam eadem rarione inter duos & ſeptuaginta gradus aſpectum faciunr, quoniam quinquies multiplicati trecentos & ſexaginta gradus abſoluunt: faciant idem in quinque & quadraginta, cùm ſit numerus hic omnium graduum cœli pars octaua. Sed habent (inquit Aboaſar) numeri illi aliam prærogatiuam, quoniam non modò cœli partes, ſed numerum quoque ſignorum numerant multiplicati. Nam in hexagono duo ſigna, in trigono quatuor, in tetragono tria, in diametro ſex compuranrur. nam & bis ſex, & ter quatuor, & quater tria, & ſexies duo ſignorum duodecim numerum conficiunt. Sed friuola quoque iſta confirmatio: nam ſimili ratione quæ diſtauerint partibus triginta, erunt inuicem ſidera configurara, quia partium numerum ſi reſpexeris duodecimam partium cœli partem habebis, ſi ſignorum eorum, quoq; duodecimam portionem.

Poſtremò cauſæ de geometricis à Ptolemæo figuris allaræ propoſirum non concludunt, quandoquidem & figurarum iſtæ concinnirates diuerſas in rebus naturalibus proprietates non efficiunt, ſed qui eis vtuntur, errorem illum incurrunt ab Ariſtotele condemnatum, vt mathematicè phyſicas res pertractent. Quod fortaſſe videns Auenrodan, ait Ptolemæus, poſt mathematicam ſuper aſpectibus rationem

allatam,attuliſſe aliam ex natura. Eſt autem ratio, quã affert, huiuſmodi, hexagonam trigonamq; radiationem eſſe beneficam, quoniam à ſignis ſint generis eiuſdem, aut maſculis, ſcilicet aut fœmineis, hoc eſt, planetæ illis inter ſe ſchematis colligati ita diſponnntur, vt ſi alter in ſigno fœmineo, alter quoque eſt in fœmineo, ſi alter in maſculo, & in maſculo pariter alter contra quadratam oppoſitamque radiationem eſſe maleficas, quia è diuerſorum generum ſignis emergunt. Hæc eſt ratio Ptolemæi non ſolùm infirma, ſed ſeipſammet tollēs, tum quia ſigna iſta re vera nulla ſunt, quod ſequentibus libris aperiemus, tum ſi aliqua ſunt, illis tamen qualitatum aut ſexuum notis inſignita nō ſunt, vt hæc maſcula, illa fœminea, alia ignea, alia aërea dici poſſint, quod ſuperiùs etiam ſatis eſt comprobatum.

Poſtremò quacunque ſint illa conditione, demutari ab illis planetæ non poſſunt, quod infrà demonſtrabimus. Nunc ſuper his litem nullam faciamus, ſed vt iſta, ſicuti omnia, ſecum pugnent, euidentiſſimè demonſtremus: quoniam ſi verum eſt quod aſſumitur, erit oppoſita radiatio quæ malefica maximè exiſtimatur, bonis annumeranda, cùm ipſa quoque non alibi quàm in ſignis eiuſdem generis eueniat. Sunt enim Aries & Libra generis eiuſdem, Cancer item & Capricornus, & reliqua omnia quæ ex diametro ſe contuentur. Quod non vidiſſe Ptolemæum oppidò perquam mirum eſt, vt in re tàm aperta tamque expreſſa homo alioquin ingenioſus hallucinaretur. Qui ſi ſuorum etiam alibi dictorum fuiſſet recordatus, vidiſſet nihil procedere illam rationem, ſed eius præceptis eſſe contrariam. Nam tertio ipſe libro eiuſdem operis putat inter ſigna non ſolùm eiuſdem ſexus, ſed etiam qualitatis, non hexagonam, hoc eſt, bonam, ſed quadratam, hoc eſt, malam interdum eſſe configurationem, vt cùm obliqua, hoc eſt, breuium temporum ſunt pariterq; ea quæ ſunt generis diuerſi, non quadratam habere, ſed hexagonam potius affinitatem, ita vt Geminos & Aquarium quadrata ſit illa radiatione compoſiturus, hexagona verò Taurum & Aquarium. Quod ſi eſt verum, quomodo configurationum aut bonitas aut malitia de ſignorum affinitate diſcordiáve conſurgit? quæ difficultas omnibus eſt ſubeunda, qui ſpacia radiationum non pro ſigniferi, ſed pro æquatoris partibus metiuntur, quod maxima pars Aſtrologorum obſeruat, qui tamen omnes (vt ſunt mirum in modum inconſiderati) cùm de malitia bonitatéve aſpectuum illis ratio eſt reddenda, non aliundè magis quàm ſemper de iſta ſignorum vel cognatione vel diuerſitate ratiocinantur.

Aboaſar aliam affert rationem, vt putat naturalem ſuper aſpectus, oppoſitionem inquiens confirmari, de luminis plenitudine quam aſſequitur Luna cùm opponitur Soli. Quadratam vim apparere in motu planetarum ab apſide à qua 90. diſtantes gradibus curſum mutant. Trigonum videri in planetis ſuperioribus qui à Sole 120. partibus remoti retrocedunt, ſi priùs erant directi, vel diriguntur ſi priùs erant retrogradi: Hexagoni quantitas conuenit, inquit, medietati diametri circuli, tum quantitati diſtantiæ domorum Veneris à domibus luminarium. Sic centonem ex mille pannis vnum malè compaginauit, oppoſitionem quæſit à Luna, quadratum ab apſide: Trigonum à ſuperioribus, hexagonum à Venere & malè omnia ab omnibus. Nam quæ ratio, vt quoniam per diametrum Luna lumine Solis impletur, omnes planetæ non ſolùm ad Solem, ſed inter ſe etiam hac diſtantia copulentur? Et ſi ſuperiores Solis trigono curſum mutant, cur habebit hoc interuallum vim commutandi vires planetarum non ſolùm ſuperiorum, ſed etiam inferiorum, nec ad Solem tantùm, ſed inter ipſos planetas acceptum.

Quid quòd nec illud perpetuum in ſuperioribus: Mars enim, vt ſcribit Paulus & Porphyrius, interdum cùm à Sole quatuor & octuaginta partibus diſtat in antecedentibus collocatus, ſiſtit ſe, vt retrocedat non ſolùm trigono expectato, ſed expleto tetragono. Quod ſi de illa etiam ſuperiorum in Solis trigono mutatione vim trigoni collegerunt, erat potiùs inter malas quàm inter bonas radiationes numerandus, quandoquidem planeta omnis ſuperior in Solis trigono eſt infelix, ſi credimus Paulo & Heliodoro. Omnes enim, inquiunt ἀστέρες στηρίζοντες κακοί, hoc eſt, planetas omnes ſtationarios malos & infelices eſſe, ſiue in prima ſtatione ſint, ſiue in ſecunda. Sed euidentiotis hæc omnia leuitatis, quàm vt pluribus redarguantur.

Excogitata poſtremò neotericis quibuſdam de muſicis conſonantijs alia ratio, ex qua

ex qua radios planetarum tum concinnere inuicem, tum diſſonare harmoniarum quadam ſimilitudine tradũt. Eſt enim, inquiunt, apud muſicos comprobatum ratione & experientia, tertiam vocem & quintam primæ conſonare, quartam verò & ſeptimam nequaquam. Quid ſi igitur etiam paribus ſpacijs inter ſe planè diſtantes nunc benè, nunc malè conſoni inueniantur? Hexagona radiatio tertiæ voci reſpondet, trigona quintæ, quadrata quartæ, cùm ibi tot ſignorum quot hîc vocum medient interualla. Sed hæc vtiq; bella ſunt, habentq; ſpeciem probabilitatis apud eos qui philoſophiam de limine ſalutauerunt. Nos verò vt omittamus iſtas in tàm diuerſis rerum generibus ſimilitudines, efficaciam, rationem declarabimus non habere atque computationem & ſimilitudinem non procedere. Nam apud muſicos quidem vox voci cuilibet ſi non conſonat diſſonat, apud Aſtrologos multa ſpacia (vt ſic dixerim) ſibi ſunt muta, hoc eſt, neq; conſonant inuicem neq; diſſonant, vt gratia exempli, vox ſecunda non minus inter diſſonãtes annumeratur à muſicis quàm quarta, ſeptima vel vndecima. At verò apud Aſtrologos ſecundum ſignum, cùm primo non diſcordem, ſed nullam vocem emittit. Quintum verò & ſeptimum aliquam quidem vocem, ſed nõ concordem. Præterea maior illa etiam diuerſitas, quòd ſexta vox apud muſicos æquè atque tertia conſonat, & apud Aſtrologos ſextum ſignum à primo penitùs eſt diſtinctum. Tum in muſicis vox octaua quaſi eadem conſonat, ſignum octauum primùm non agnoſcit, nec poteſt coniunctionis ſpeciem vox octaua referre quam potius eiuſdem toni voces repræſentat: quare in hac tàm bella ſimilitudine plus omnino diſſimilitudinis, quàm ſimilitudinis inuenitur.

CAP. VII.

QVID EOS DECEPERIT, NEC DE ASPECTIbus experientiam habitam.

Verum enim verò nec huiuſmodi quidẽ rationibus ſunt adducti qui dogma primitùs illud commenti ſunt, ſed expoſita quædam ex Luna illos magis coniectura decepit. Cùm enim à Sole lumen mutuantem, pro diuerſa ad Solem poſitione, ſiue illa proxima eſſet magis, ſiue recederet, variare figuram conſpicarentur, tranſtulerunt idem ad reliquos planetas, vt omnes pro diuerſa non ſolùm à Sole, ſed ab inuicem quoque diſtantia, conditionem ſtatumque commutarent: in quam opinionem non aliundè eos deductos hinc facilè animaduertas, quod nec plures aut pauciores, nec alias planetarum inter ſe configurationes ſtatuerunt, quàm quot qualeſque Luna ſubire ad Solem in ſigni magis diuerſitate deprehenditur. Sunt autem Lunæ ad Solem ſchematiſmi quinque celebrati, cùm aut Soli coniuncta, aut cornicularis, aut diuidua, aut prætumida, aut plena conſpicitur, quibus totidem in planetis reſpondent excogitatæ ab illis configurationes. Cùm autem ſunt ſimul, aut hexagona, aut quadrangula, aut triangula, aut oppoſita ſe radiatione conſpiciunt. Reſpondet enim coniunctio coniunctioni, tum hexagona radiatio figuræ corniculari, quæ tunc primùm in Luna conſpicitur, cùm 60. à Sole partibus diſtat, vocaturque à Græcis μηνοειδὴς, quarum partium numero hexagona quoque inter planetas ab illis radiatio conſtituitur. Luna item tunc eſt diuidua, Græcè διχότομος appellatur, cùm inter eam & Solem 90. partes interiacent, quo ſpacio cum ipſa quoque inter ſe ſidera dirimuntur, quadrata componi figuratione ab illis dicuntur. Trigonicam radiationem de Lunæ prætumida ſimilitudine duxerunt, quæ illa tunc primum figura conſpicitur, cum 120. partibus à Sole remouetur, vocanturq; à Græcis ἀμφίκυρτος, nos prætumidam & gibberoſam poſſumus appellare: Oppoſitionem ipſam plenilunio reſpondere nemo non intelligit, & quoniam Luna pro diuerſitate figuræ diuerſimodè quoq; ſolet corpora immutare, ſtatuerunt idem de omnibus planetis, vt ſcilicet pro iſta interuallorum inter ſe varietate varijs quoque modis res inferiores afficerent. Cuius vtique conſequentiæ coniectura ſi (quemadmodum puto) ſunt adducti, facilè poteſt quantùm decipiuntur intelligi, ſi quidem Luna pro diuerſa ad Solem diſtantia vti figuram ita influendi proprietates immutat, quoniam à Sole lumen accipiens plus minúſve ab eo qua parte nos reſpicit propoſitus, habitudiniſq; ad eam conditione illuminatur.

Atque inde fit naturali ratione, vt pro lucis vel incrementis vel decrementis non ſolùm alia ſe nobis effigie repræſentet, ſed aliter quoque noſtrorum & aliorum item corporum corporales qualitates immutet. Quis enim diſſolui neſcit corporum humiditates à calore? Quis rurſus lucem cauſam eſſe caloris? Vnde apertè colligitur quò plus Luna lucis habuerit, magis inferiorum quibus proxima eſt, corpora calefieri, & conſequenti ratione, quæ in eis ſunt humiditates, magis liqueſcere & reſolui. Quo pacto illud erit verum Ptolemæi enunciatum, à primo Lunæ quadrangulo vſque ad ſecundum humiditates corporum effluere, quia ſcilicet per id tempus Lunæ partes ad terram vergentes affluentiori lumine potiuntur. Hinc illa ſtudijs agricolarum comprobata experimenta. Cæſam materiam cùm impletur lumine Luna, citò computreſcere, quæ contra creditur Luna deficiente à carie immunem, & putredinis vitio conſeruari, quia ſcilicet putrefactioni maximè opportuna humiditas eſt: quæ quemadmodum dixi, pro auctu decrementoq; luminis Lunæ & creſcit ſimul in corporibus, & decreſcit. At verò de iſtis Lunæ mutationibus, quæ ſola viciſſitudini huiuſmodi lucis eſt obnoxia ad planetas & proprio & immobili ſemper lumine præfulgentes eadem transferre oppidò perquàm inſanum: cùm potius ex contrarijs liceat argumentari, ſi Luna quoniam ex ſitus diuerſitate plus magisve illuminatur, pro luminis modo diuerſimodè nos immutat, conſequi vt planetarum ſicuti lumē, ita proprietas influendi non mutetur, quæ peruaria, vel ad Solem, vel ad ſeipſos diſtantiæ ratione, nec pauperentur lumine nec diteſcant, ſed eodem modo nos terrenaq; alia ſemper intueantur.

Siue igitur iſta, vt nos quidem ſuſpicamur, ſiue quas primùm inceſſuimus moti coniecturis, in iſtam opinionem ſint adducti, patet leuiſſimis eos niti ridiculisq; rationibus: quibus ſi forſitan minus confidentes experientiæ fidem allegent, quod vnicum eſt profugium deſtitutis à ratione: poſſumus nos æquè ad experientiam prouocare, qua quotidie eorum apoteleſmata reuincuntur. Sed illud vnum reſpondeant, quæ ſuper his habita vera fideliaq; experimenta, de quibus tāta apud eos eſt controuerſia, vt quo loco quadratum alius ſtatuerit, alius trigonum eſſe contendat. Et quod hîc quidem facit hexagonū, ſit qui tetragonum eſſe velit, imò trigonum ſit alicui, quod tamē alijs erit diametrum: De qua re quoniam infrà latè diſſeretur, ad eum locum lectorem delegamus. Nunc illud admonentes, non modò in præſcribendis finibus radiationum, ſed de ipſarum quoq; natura pleraq; eos differre, adeò vt ſcribant Paulus & Heliodorus hexagonum, quod inter ſigna non eſt ęquè, vel ab æquinoctijs, vel tropicis diſtantia, naturam oppoſitionis habere. Tum nec etiam oppoſitionem eſſe maleficā, ſed inter bonos aſpectus malosq; mediare: pariter Ptolemæus nec eſſe quadratum malum nec trigonum bonum putat, vt liqueat ſatis nullam authoritatem experientiæ patrocinari, cuius in tam diuerſis opinionibus æquali fide, æquali authoritate magiſtri, patrocinium quiſq; ſuffragari ſibi contendit.

CAP. VIII.

QVAE DE OBSESSIONE DICVNTVR PVGNARE, his quæ de aſpectibus.

SVnt autem præter figuras iſtas, quas diximus, & aſpectus, aliæ ſiderum cùm inter ſe tum ad Solem poſitiones, quibus affici vires & mutari proprietates rerum putent, inter quas etiam ſint quæ prioribus illis videātur repugnare. Nam planetam obſeſſum dicunt, quoties vtrinq; radij malorum ſiderum eum circumſtēt, quam habitudinem Græci vocant ἐμπερίσχεσιν, vt ſi Iupiter Libram teneat, Mars Virginem, Scorpiumq; Saturnus: aut inibi etiam Ioue collocato, Mars ex Tauro in Virginem, Scorpiumq; radios iaculatur, tunc ſcilicet Iouem obſeſſum appellabūt. Ego igitur illos interrogo, moueántne planetæ afficiantq; ſe inuicem inhærentibus ſignis proximisq; locati? ſi negant, tollitur ἐμπερίσχεσις, quoniam radius Virginem attingens in Libra poſitio ſideri non nocebit: ſicut nec miſſus ad Scorpium, quoniam Scorpius, Virgo, Libræ proxima ſigna ſunt. Si concedunt, aſpectuum ratio nulla eſt tota inde dependens, vt putemus ex certis interuallis afficere ſe planetas, ex alijs nihil inuicem pati. Quod ſi reſpondent in obſeſſione, aliter euenire, quoniam

quoniam vtrinq; radij ſunt, id potiſſimùm dicunt vnde eorum inſania manifeſtetur: quaſi, vt ſolet hominibus euenire, fugienti non noceat à tergo inſequens hoſtis, modò pateat ex aduerſo liber campus ad euadendum, qui tamen ab inſequente comprehendatur, ſi contrà ſtet alius, fugæ obſtruens viam ſcilicet hoc exemplo: ſi Virginem occupet Mars Iouem non attingit in Libra collocatum, quem tamen inde attinget ſi contra Iouem in Scorpio ſteterit Saturnus. Quod igitur hoc genus conſentientis ſecum diſciplinæ, vt ſigna proxima voces aſyndeta: apoſtrophæ, quæ in illis poſita ſidera nullam inuicem habeant communionem, nec in alterum aliquid profluat ab altero, & tamen obſeſſum dicas planetam, quòd ex proximis ſignis maleficis radijs infeſtetur: neque enim ſi Saturnus auferatur, lædi Iouem concedes à Marte, adiecto Saturno, id quidem concedas, præſertim cùm adueniat eo modo Saturnus quo neclædere ipſe Iouem poteſt: ſed ita eſt certè, vt dicebamus ſimilitudo eos induxit hominis circumſeſſi, cui circunſtantibus inimicis, exitus nullus eſt ad ſalutem.

CAP. IX.

PLANETAS SVB SOLIS RADIIS CONSTITVtos non malè affici, aut, vt dicunt Aſtrologi, comburi.

NOn'ne etiam delirant in Planetis ad Solem comparatis, quos ſub radijs conſtitutos inefficaces & malè affectos eſſe volunt, quaſi ſidera quoque lucem Solis non ferant, & veluti capita infirmiora, ſi nimis ſolentur, ægreſcant: Atqui lumen omne cœleſte præcipueq; ſolare beneficum eſt, nec ſi rebus terrenis inimicum eſt aliquando, aliter quàm materiæ vitio id contingit: materiæ vitium hoc in ſideribus nullum eſt, quare lumine Solis quo magis perfruuntur vegetiores & magis efficaces euadunt, præſertim cùm ad ſidera Sol comparatus, cauſæ vniuerſalis habeat rationem, cuius eſt propriam naturam particularium non labefactare, ſed confirmare. Quod ſi luna ſilente deſtitui beneficio eius inferiora videntur, alia ratio, quoniam parte qua nos reſpicit, Soli copulata lumine ſpoliatur, reliquis planetis luce propria nitentibus idem non accidit, vt propterea cum radijs Solis circumfunduntur, in permutādis inferioribus minus poſſint. Quod ſi pertinaciter hoc defendant, opprimi exhauririque ſiderum poteſtatem, debet hoc magis euenire quò potentiores ſunt, quoque proximi magis Soli fuerint planetæ; quorum vtrunq; ſolent negare. Nam ſiquidem partiliter & eiſdem penitùs in minutijs planeta Soli congreditur, efficaciſſimum fieri volunt. Tum in Ariete atque Leone radijs occupato ſidere Solem nō nocere, quibus tamen in locis potentiſſimum Solem eſſe decernunt: nam excipit, inquiunt, ſtellam apud ſe, quādo Aries altitudo, Leo domus eſt Solis, hoſpiti autem iniuriam nemo intulit bonus, quaſi (quod vbiq; peccat) humano more tractentur iſta cœleſtia quaſiq; Sol non naturali neceſſitate, ſed arbitrio quodam & lucem extra ſe fundat & calorem.

CAP. X.

SI RATIONEM ATQVE ETIAM QVORVNDAM Aſtrologorum authoritatem ſequi volumus, planetas retrogradientes fortiores videri quàm directos.

DEniq; Aſtrologorum decreta qui perſcrutabitur, videbit omnia vel ab humana quadam, vt diximus, ſimilitudine contra rerum cœleſtium & naturam & dignitatem non philoſophica ratione, ſed poëtica ferè licentia eſſe deducta: vel à fabulis meris arbitrarijſque commentis, vt quæ produnt ſuper imaginibus, de quib' infrà diſſeremus: vel poſitionū quarundā mathematicarum occaſione, qbus cùm rectè vtantur mathematici, ad iſtā diuinandi profeſſionem peruersè genethliaci tranſtulerunt. Quod in zodiaci diuiſione maximè peccauerunt. Sed de hac quidem diuiſione ſuo poſtea loco diſputabitur. Nunc illud ex eo genere eſt quòd planetarum efficientiam putant vel imminui, vel roborari, ſed & ſpeciem ipſam variare rerum efficiendarum pro illis motuum diuerſitatibus, quas excogitant

mathema-

mathematici, vt nunc quidem directo curſu procedant, nunc retrogradiantur, nunc ſtatiua tarditate ſubſiſtant. Debiliter enim facere quod facit, planetam cùm retrograditur, efficaciter cùm procedit. Sed & proſperum eſſe interdum cùm ditigirur, qui ſit noxius idem ſi retroceſſerit, in qua re vides quod aduerſus Aſtrologos dici poterat.

Heliodorus mouit quæſtionem contra ſeipſum in libro commentariorum in Paulum Alexandrinum, quam non alijs magis quàm ipſius verbis explicabo, ſolutionem aſcribens qua ſe putauit quæſtionem diſſoluere cùm adaugeat eam potiùs. Verba eius Græcè ſunt hæc.

* Nos ita vertimus in Latinum verbum penè verbo reddentes. Illud autem ſcire neceſſarium, quanqnàm planetæ moueri dicantur inæqaliter, re vera tamen in cœleſtibus nihil eſt inæquale, nihil inordinatum, quin potiùs omnem ordinem, omnem æqualitatem in illis inueniri. Sed hoc ad noſtram fit æſtimationem, vt appareant inæqualiter moueri interdumq; etiam ſtare: ipſa enim re vera neque ſtant neque motum vnquam retardant aut retroagunt. Sed accidit vt appareat ita fieri ab illis ob eccentricorum & epicyclorum poſitionem, ſuper quibus mouentur, vt Ptolemæus in ſua compoſitione nos docuit. Et ſi quis objiciat, quomodo igitur apoteleſmata ſunt diuerſa, propterea quòd eorum motu aliquid vel accedat vel decedat, aut quoniam perſtare dicantur, ſiquidem verè neque ſtant, nec inæqualiter mouentur? Reſpondemus apoteleſmata, hoc eſt, Aſtrologorum reſponſa non fieri propriè ob illam motunm vel inæqualitatem vel ſtationem, ſed quoniam accidit tunc planetas delatos in epicyclis, aut terræ fieri proximiores, aut à terra remoueri. Hæc Heliodorus, à quo illud non modò conceſſum, ſed atteſtatum & confirmatum accipimus, ſtationes planetarum nihil efficere quatenus quidem ſunt ſtationes, hoc eſt, planetarum efficientiam nihil immutare. Pariter neque retroceſſiones neque directiones quatenus ſunt huiuſmodi.

Verùm ex his diuerſa pronunciari quod accidat in his motuum differentijs, aut terræ proximare planetas, aut magis elongari, quaſi illud dixerit, naturalem habere hoc rationem, vt aliter nos immutent cùm ſint proximi, aliter cùm remiſſi. Quod vtique & nos concedimus, verùm ſi propterea rectos, ſtantes, repedantesq; planetas obſeruant, contrarium erit dogma ſtatuendum, vt ſcilicet repedantes planetæ eſſent efficaciores, quàm cum directo curſu feruntur, imbecilliores autem cùm ſunt recti: ſiquidem ſola in his maior minórve à terris elongatio obſeruatur. Nam, vt ſcribit Haly exponens Ptolemæum, vtique ratio omnis atteſtatur, vt quantò terræ proximior eſt planeta, fortiùs nos immutet afficiatq; potentiùs: omnis autem planeta cùm retrocedit, terræ proximat, è contrà rectus à terra diſtantior fit. Debuit igitur fortior retrocedens planeta exiſtimari, nō quemadmodū ipſi decreuerunt, debilis & infirmus.

CAP. XI.

CAPVT ET CAVDAM INTERSECTIONES ESSE IMAGINARIORUM CIRCULORUM NULLA NATURALI VI PRÆDITORUM, QUIBUS IN PRÆDICENDO ANTIQUIORES VSI NON SUNT, NEC IN EORUM VIRIBUS CONCORDANT RECENTIORES.

Caput quoq; draconis & caudam quibus tribuit tantum turba Aſtrologorum, quis non videat res inanes & commentitias eſſe? Sed quod anteà diximus hinc Aſtrologi ſæpè lubricant in errorem, quòd quæcunq; reperiunt à mathematicis annotata neceſſaria motuum metiendorum methodis: his omnibus abutuntur in prædicendo, quaſi pariter eſſent naturalia & influendi prædita poteſtate: cùm tamen aliter longè ſe res habeat, quando illi pleraque & comminiſcuntur & finguntin cœlo mathematicis numeris & menſuris deſeruientia, nulla tamen naturæ alioquin ſtabilitate fundata. Oſtendimus hoc in ſignis quæ non mobilia cogitat Ptolemæus, intercepta ſolſtitijs & æquinoctijs: oſtendemus in ſignorum partium minutiarum diffinitione, nunc in capite & cauda idem apparebit. Neque enim aliud ſunt quàm interſectiones duorum circulorum, quàm mera puncta, quàm nexus linearum duarum mente conceptarum, à mathematicis introducta, vt eclyptica loca diſcernant, ibi tamen nulla virtus, nulla qualitas efficaciáve naturalis, vt ſcilicet transferri aliquò poſſit ad genethliacam. Certè aliter nequeunt

queunt quàm vt inibi poſitus aliquis planetarum, pro loci commodo vel incommodo meliùs aliquid peiúsve decernat, ipſa verò per ſe ſeorſumq́; notata, vim habere regendi permutandiq́; corpora, nullam poſſunt.

Vidit hoc & inſignis Aſtrologus Abraham Auenezra, qui libro primo Rationum Aſtrologicarum ita ſcribit: Dixerunt item exaltari caput draconis in Geminis, cauda in Sagittario. Sed hoc vanum eſt, quoniam caput & cauda nec bonum ſignificant, nec malum. Sunt enim connexiones duorum circulorum; obſeruatur tamen Luna cùm eſt in eis, quoniam in capite poſita ob eam cauſam magis vigoratur, quia nobis eſt propinquior: contrà debilior eſt in cauda, quoniam in ea vergens ad meridiem à nobis elongatur. Item accidit reliquis planeris cùm in capite & canda reperiuntur, excepto Sole, cui nulla in alterutram partem declinatio eſt. Cùm autem ſeorſum caput & caudam notatam in tabulis legis, ſcias neque nocere illa neq; prodeſſe, quamuis plures alirer opinenrur: hæc ille.

Sed neque Prolemæus illis vtitur vnquam in prædicendo, neque veteres vſos intelliges ex Materno, apud quem nulla mentio caudæ capitisque draconis. Quod ſi de illis aliquando veteres loquuntur, non alirer quàm de loco quodam & poſitu. Vnde & diuerſa fuit apud eos opinio, quoniam antiquioribus malus vterq; locus viſus eſt ob eclypticam, id eſt, viam, propterea q; inter infelicia loca vtrunq; pariter ſtatuerunt. Heliodorus in tractatu περὶ τέκνων, id eſt, de filijs, ſi loca, inquit, filios ſignificantia ab infortunantibus planetis & eclypticis nodis, hoc eſt, capite & canda libera fuerint, felix eſt. Recentiores, ſi caput in loco fuerit filiorum, filios ſicut nouellas oliuarum in circuitu menſæ pronunciabant, ducti alia coniectura quam ſuprà retulimus ex Auenezra, quòd in capite propinquiores nobis planetæ ſint efficaciores. Verùm procedir iſta ratio cùm in capite aliquis eſt planera, quanquàm citra caput ad nos declinans debet eadem rarione fortior exiſtimari. Sed cùm nullum in eo ſidus inuenitur, quid poteſt vel dare vel auferre? Sola ſiquidem à nobis mente deſignatus. Nam quod quidam inibi à Luna derelinqui virtutem quandam ſuſpicantur, Aſtrologorum nemo dixir, tùm non phyſicum eſt, ſi naturam cœleſtium lumenq́; conſideres, nec Aſtrologicum, quoniam caudam Luna æquè perambulat.

Tantùm igitur ſitus meraq́; poſitio, de qua tamen & Arabes & Latini quaſi de ſidere quodam tandem decreuerunt, ita vt annos quoque addere vitæ caput iſtud exiſtiment, & partem ætatis quandam gubernare, & in Geminis exaltari, & naturam habere Veneris atque Iouis, contrà caudam, Martis & Saturni. In qua re vidimus quantum ab ipſa veritate diſſentiant. Sed mirum quãrum etiam à ſeipſis, quando quod nexum copulamq́; totius quaſi cœleſtis felicitatis dixerunt. Alibi tamen cum bonis bonum eſſe dicunt, cum malis malum, augere eum quicquid inueniat. Alibi ſuper eo quaſi de malo prorſus loquuntur. Nam Alchabitius apud quem & leges quæ mox retulimus, inter infortunia planetarum hoc quoque commemorat, ſi fuerint cum ſuis capitibus (habet enim quilibet planeta ſuum caput & ſuam caudam apud Arabes Genzanar appellata) aut cùm capite fuerint caudaq; draconis, quæ capitis caudæq; Lunæ propria cognominatio, in quibus præſertim ipſa tàm malè ſe habuerint quanrùm in capite. Idem in libro de Natiuitatibus, applicantem capiti Luna climactericam facit locis ſcilicet vitæ principalibus, caput pariter iſtud & caudam connumerat. Abraham, vt retulimus, vigorari in capite locatam Lunam affirmat. Vidimus Heliodorum ſuprà cum infortunalibus ea ſtellis numerare. Idem in tractatu de climactere Soli Lunæ horoſcopo partiq; fortunæ ea connumerat: vt quæ de iſto capite protulerunt, nullo capite aut certè corde protuliſſe videantur, vbique tamen malitioſi caput draconis vocitantes, quo maiori cum reuerentia quaſiq; numinis authoritate credulis auribus inſonaret.

CAP.

CAP. XII.

ORIGO ANTISCIORVM, NEQVE EIS IN PRAEſagiendo vſum Ptolemæum, & quantum in his Maternus & Haly aberrauerint.

MAthematici cuiuſdam dicti occaſione ſuper antiſcijs pariter errauerunt: nam quoniam gradus in quibus Sole conſtituto dies diebus, & nox noctibus ſunt æquales, Hipparchus & veteres ab reſpondẽte vtrinq; ſibi dierum & noctium æqualitate antiſcios dixerunt, quaſi dixeris ex aduerſo æquales. Diuinaculi noſtri gradus iſtos æquales eſſe dixerunt, virtute & poteſtate, quàm ſupina ignorantia nemo non cognoſcit, vt ab æqualitate quæ Sole illos peragrante dierum noctiumq; contingit, ad virtutis æqualitatem ſe tranſtulerint. Sed accuſare præ omnibus Maternum libet iſtius erroris propagatorem, quanquam vt ignorantiſſimo totius mathematicæ venia condonanda eſt. Is Ptolemæum ait ſummã decretorum antiſcijs tribuere. Nec miror: nam cùm totum Maternum euoluerim diligenter, nuſquàm lecti à ſe Ptolemæi mihi fecit indicium. Quod igitur attinet ad antiſcia illis in decernendo, in pronunciando nunquam vtitur Ptolemæus, ſiue Centum enunciata, ſiue Apoteleſmata eius requiris, tãtùm primo lib. Apoteleſmatum ibi ſententias aliorum περὶ τῆς συμπαθείας τῶν ζῳδίων, hoc eſt, de affinitate conſenſuq; ſignorum inter ipſas inſtitutiones enarrat, his vſus eſt verbis: Rurſus æqualis eſſe poteſtatis aiũt quæcunq; altero tropicorum æqualiter diſtant, quia in illis poſitus Sol æquales dies diebus & noctes noctibus facit.

Hoc vbi dixiſſet, quaſi deinde oblitus, vt qui ſcilicet nõ probabat, nunquàm reuocat in medium, nunquàm meminit, non ſolùm nominis antiſciorum, quod alioquin nuſquam apud eum, ſed nec rei ipſius, hoc eſt, iſtius æquè à tropicis remotarum partium affinitatis atq; conſenſus. Nam quod in centum enunciatis quodam loco dicit, Planetam ſæpè ibi vires ſuas extendere vbi non eſt, velle transferre ad antiſcias & dodecathemoria, nimis coactum & licentioſum, præſertim cùm in omni ſua diſciplina Ptolemæus alterum rideat, hoc eſt, dodecathemoria, & quæ hoc genus alia ſunt, alterum negligat, hoc eſt, de quibus loquimur antiſcia. Eo verò præcepto nec aliud voluit nobis indicare quàm σχηματισμὸς ῥάφιον, hoc eſt, configurationis radiationiſque poteſtatem, & per quam & multa & efficaciter faciunt ex ſententia Aſtrologorum, præſertimq; Ptolemæi: planetæ quibus locis minimè ſunt ibi ſuas extendere vires: ferè enim aliud ipſe in conſtellationib. quàm phraſes, & ſchemata non obſeruat, aut certè nihil aliud magis. Sed nec quid antiſcia ſibi vellent, Maternus noſter intellexit, quotum latentem rationem alibi ſe explicaturum promiſit, quaſi aut non expoſitam rem cuilibet mathematico, aut quæ tribus verbis explicari non poſſit. Sed ignorãtiam eius inde deprehendas, quòd nimis imperitè loquẽdi morem ipſum vſurpat: Martem quinto gradu in Geminis conſtitutum antiſcium mittere in Cancrum, quo pacto non loqueretur, ſi quid eſſet antiſcium iſtud intelligeret. Neq; enim radius aut lumen eſt antiſcius qui mittatur, neq; aliud dicto eſt antiſciũ mitti ab aliquo planetarũ, quàm mitti gradus in quo eſt æqualitatem. Quare periti ſic potiùs loquerentur, epocham Martis, hoc eſt, partem quam occupat, antiſciam eſſe tali parti Geminorum, aut quod idẽ valebit eſſe Martem in antiſcio Geminorum. Qui aũt in Geminos Martem antiſcium dixerit iaculari, exibilabitur à mathematicis & irridebitur.

Sed Abenragel etiam multipliciter lapſus, qui primo lib. ſuarum commẽtationum aphoriſmos explicans quoſdam, tàm gradus æqualiter ab æquinoctijs elongatos, quàm qui pariter diſtant à tropicis Cancro ſcilicet & Capricorno ęqualis eſſe potentiæ ſcribit. Neq; enim hoc de diſtantia ab æquinoctijs dictũ à veteribus, ſed à tropicis tantùm, quibus antiſciorum nomen impoſitum eſt. Nec Abenragel debuit hoc non vidiſſe, quandoquidem deſcripti vtrinq, ab æquinoctijs circuli ſunt quidem æquales. Neceſſe enim ab illis æquè diſtantes parallelos æquales inuicem eſſe. verùm non hemicyclia inuicem æqualia, quod in æquè remotis à tropicis accidit, vnde antiſciorum ille conſenſus. Errat item illu[illegible]um multis quòd habitudinem gradus ad antiſcium gradum numerat inter eos quos aſpectus vocãt: vnde colligunt ſidus in altero eorũ poſitum, vim habere etiã in altero, ſi in hexagonis locis; & tetragonis & trigonis

& oppoſitis habet. Natus autem hinc error quòd quæ Græci σχήματα vocant, hoc eſt, figuras, barbari, & noſtrates aſpectus vocant. Apud Græcos autem aſpicere ſe ſigna dicuntur, non quæ inuicem configurantur, hoc eſt, vt noſtri dicunt, aſpiciunt, ſed quæ Grçcè ἐκ τῶν φθινομένων, hoc eſt, ab his punctis emergunt & occidunt, id quod in ſignis cùm accidat æquè à tropicis ſeparatis (ſunt enim in eodem parallelo) propterea ea ſigna quæ antiſcia quidam maxima pars Aſtrologorum βλέποντα, hoc eſt, videntia nuncupant, Arabes deinde & Latini in eam ſignificationem acceperunt, in qua nomine aſpectus ipſi abutuntur. Atque ita quod euenit, ſæpè error in dictionibus errorem parit in rebus. Sic ſatis declaratum variam in fatis explicãdis (ſi qua fata concederemus) apud Aſtrologos antiſciorum obſeruationem, tùm quanta ſuper his etiam & Arabes & Latini, contra ſententiam veterum ſomniauerunt.

CAP. XIII.

IN PRAECIPIENTIBVS ET OBEDIENTIBVS SIGNIS pariter deceptos Aſtrologos.

EX hoc genere illa etiam eſt obſeruatio germanæ videlicet hebetudinis vel fallaciæ, de præcipientibus ſignis & obedientibus. Nam cùm mathematici ſigna in quibus Sol poſitus dies efficit noctibus longiores, collata ſignis in quib. æqua proportione lux tenebris vincitur προστάττοντα, hoc eſt, præcipiẽtia vocaſſent, & quæ ex aduerſo portendunt tenebras ſupra diem ὑπακούοντα hoc eſt, obediẽtia: Genethliaci nominis argumento moti decreuerunt eum in cuius genitura ſignum præcipiens horoſcoparet, fore illi, vt imperaret, qui ſignum obediens genituræ haberet horoſcopum, quaſi illa præcipientis obediẽtisq; cognominatio mathematicis inſtituta, iſtuc pertineret, neq; in ea tantummodo dierum & noctium ſub illis ſignis accidens inæqualitas foret indicata.

CAP. XIIII.

CONFVTATIO RATIONVM QVAS DE PLANEtarum exaltationibus quidam Aſtrologi aſſignauêre.

SEd & iſta de Planetarum altitudinibus vel exaltationibus opinio vnde emanauerit, vtq; pariter mathematica quadam occaſione huc præcipites ierint, admonuit me naturalis hiſtoriæ ſcriptor ille diligentiſſimus, cui omnis debet antiquitas, omnis poſteritas, qui alteram à barbarie, à morte alteram vindicauit. Is igitur libro ſecundo pertractans illam quæſtionem, cur eadem ſidera alias altiora, alias inferiora videantur, poſt alia quædam ita ſubijcit: Altera ſublimitatum cauſa, quoniam à ſuo centro abſides altiſſimas habent in illis ſignis Saturnus Libræ parte vigeſima, Iupiter Cancri decimaquinta, Mars Capricorni vigeſima octaua, Sol Arietis decima nona, Venus Piſcium vigeſima ſexta, Mercurius Virginis decimaquinta, Luna Tauri quarta. hæc ille. Vnde facile quiſq; colligat non tardiſſimus aut ita olim fuiſſe, aut putatum ſiderali ſcientiæ tunc vacantibus, poſita ſidera in partibus memoratis altiſſimè à centro ſuarum abſidum ſummo veri: quare & gradus illi ſiue partes altitudines Planetarum dicebantur. Vnde data occaſio Genethliacis, vt ſeruato altitudinis nômine, quaſi tamen non loci foret altitudo, ſed naturæ & poteſtatis abuterentur. Neq; enim alias dicunt Aſtrologi exaltari Planetas, quã in his partibus, vbi ex vetere Aſtronomia putatos altiſſimè à ſuis cẽtris diſtare, eos oſtendimus: Quanquàm illud lectorẽ ſcire oporteret, in vulgatis codicibus Plinij mendam inueniri, & verba quæ deinceps ponuntur permutatis numeris inoleuiſſe, quando nota denarij debita Veneri ad Solem eſt tranſlata, vt in Sole vigeſimanona pars pro decimanona, in Venere decimaſexta pro vigeſima ſexta perperã legatur. Nam & vitium in Materno, vbi Venerem legimus in vigeſimaſeptima parte Piſcium exaltari: Scribendum enim eſt ſexta atq; vigeſima ex Porphyrio. Illud quoque nonnihil variat quòd Lunç quartam partem Tauri Aſtrologia vetus aſſignat, ſecuta ætas tertiam, ſiue opinionis eſt diuerſitas, ſiue culpa librariorum, in iſta numerorũ notatione ſępiſſimè halluci-

hallucinantium: ſimiliter in Saturno non prima atq; vigeſima, ſed vigeſima legi oportet authore eodem Porphyrio.

Neq; verò iam dubito bonis mentibus palàm factum, quomodo in Aſtrologiam diuinatricem Planetarum exaltationes irrepſerint, ſed cùm ad poſteros dogma perueniſſet, & theoricæ ſiderum diſciplinæ mutatione ratio illa dogmatis eſſet antiquata. Poſteritas alias ſibi rationes cogitauit, quibus putaret opinionem prioribus illis eſſe perſuaſam, & alij quidem alias, vt in mendacio plurimùm contigit, verùm leues & deridiculas. Ptolemæus in Ariete, inquit, Sol exaltatur, quoniam ad eum cùm peruenit, incipit eius vis magis apparere. Verùm (quod de domibus ſuprà loquentes diximus) id non efficit ſigni qualitas & natura, ſed ſitus, nõ quia peragrat Arietem, ideò fortior eſſe incipit, ſed quoniam propinquare incipit nobis, quare nõ ſi tuis teporem hortis infundit, veniens ad id ſignum ſperandum, vt ad regnum etiam euehat, quoniã in ſua ſit poſitus altitudine, in qua alijs vtique regionibus deijceretur à quibus diſtare magis in Ariete & proximare magis ſub Libra illum contingit.

Sed videamus de reliquis etiam Planetis; Lunæ ſublimitas Taurus, quoniam ſi cũ Sole iungatur in Ariete apparebit vis eius primùm in Tauro. O' efficaciſſimam rationem quaſi ſi Soli in Tauro congrediatur, non idem cum Geminis ſit euenturum, & ſi in Geminis coëat apud Cancrum, & ſi in Cancro; idem ſub Leone, atque ita de reliquis omnibus, vt demirari liceat Ptolemæum quem non puduerit iſta conſcribere. Verùm aliæ ſunt etiam rationes, quoniam Luna proxima Soli eſt, & trigonum Lunæ laterinum. Sed non proximam Soli Lunam putat Ptolemæus, nec debemus ex trigono cõiectare ſublimitatem, nec ex domo, vel trigonum, vel altitudinem, vel ex aliquo eorum terminos vel decanum, quoniam impermixta ſunt hæc, ita vt cuilibet ſua in re propria authoritas debeatur. Præterea ſi trigoni mouet argumentum, cur non potius in Geminis Mercurius exaltabitur quàm in Virgine? vbi & illud quadrabit, vt ſit proximus exaltationi Solis à quo parum abeſſe ſolet. Id quod in iſtarum quoq; exaltationum ratione ſeruare conatur Aboaſar. Sed conuenit (inquit Ptolemæus) Virgo Mercurio, quoniam ſiccus eſt, & ſub Virgine ſiccitas autumnalis apparet. Verùm diximus iam de ſignorum natura non proficiſci iſtam quatuor temporum mutationem; quare poſitus Sol in Virgine faciet alijs regionibus quod apud nos facit poſitus in Tauro. Præterea ſi hoc obſeruabatur cur non in Cancro regnare Mars ſtatuebatur? ſub quo ſcilicet æſtuat mundus, ſicut ſub Virgine iam areſcit. Eſt autem Mars Planeta feruentiſſimus quem tamen in Capricorno volunt exaltari, ſub quo frigore, gelu, glacieque diſtringimur. Verùm ad meridiem (inquiunt) vergit Capricornus, eſt autem pars meridiana calidior.

Hoc eſt quod vobis obiectamus Aſtrologi, iſtam ſcilicet leuitatem & inconſtantiã rationum veſtrarum (ſi tamen rationes iſtæ dicendæ ſunt) nam de ſigno eodem pro commodo, proque arbitrio veſtro, nunc quaſi de calido, nunc quaſi de frigido diſſeritis, & mox idem nec calidum iam nec frigidum, ſed humidum potius vel ſiccum appellabitis, in partitione ſignorum Capricornum terrenum facitis; quare ſiccum, ad Martem cùm transfertur, inter feruentia computatur, & cùm Saturni domicilium dicitur, ſideris ſcilicet gelidiſſimi, niues & pluuiæ ſub eo fieri memorantur. Quod ſi Capricornus quaſi calidum ſignum Marti condonatur, debet ſimili ratione Cancer frigidiſſimus numerari: quare Iouem profectò regem nõ habebit, viuifico, vt dicunt, calore præpotentem. Verùm præſto eſt latebra in quam ſe condant: Nam ſuſcitat (inquit Ptolem.) Iupiter vẽtos aquilonares: quare ſignum ad aquilonem poſitum illi cõuenit. At confugere primum Aſtrologi alij huc non poſſunt, qui negant huiuſmodi ventos à Ioue ſuſcitari. Præterea nec Ptolem. excuſatur, qui ſimili ratione in occidentem debuit mittere Martem, non in meridiem, cùm occiduos ventos, non auſtrales à Marte putet excitari. Mitto Geminos & Leonem ad Boream inclinare, cur non igitur potius Leo exaltatio Iouis? Non conuenit (inquit Auentodam) calor Leonis Ioui, imò verò magis quàm frigiditas Cancri. Adde quod Leo trigonũ Iouis ſignum diurnum & maſculum, Iupiter item Maſculus & diurnus, Cancer inter fœminea nocturna aquatica deſignatur, quæ à Iouis natura cuncta amouentur: conuenit igitur omnino magis illi Leo quàm Cancer.

De Venere & Saturno nihil minus delirant vt ſit Libra Saturni ſublimitas, quo-

niam Soli contrarius eſt Saturnus, Venus in Piſcibus exaltetur, quoniam humida eſt, & ſub Piſcibus veris humiditas incipit. At enim ſæpè iam diximus non ſignorum naturam conſequi temporum iſtas qualitates, ſed accedentis Solis & recedentis poſitionem. De Saturno, vt ſolent, pro commodo loquuntur. Nam hìc quidem oppoſitũ Soli faciunt, alibi συμμοιρήτην, hoc eſt, eiuſdem conditionis eſſe prædicant, quare ab vtroq; ſignificari partem, vtrunq; eſſe orientalem: Sed vterq; maſculus, vterq; diurnus. Sed nimis profectò multa dicturi, ſi alia huiuſmodi particulatim cũcta proſequimur, quibus alij parùm confiſi nouam excogitauerunt rationem vtique breuiorem, ſed omnino efficacem: eſſe enim triquetra vel hexagona domiciliorum exaltationes Planetis præterquàm in Mercurio. Quod ſi quęras cur in Luna, Venere, Marteq; hexagona, triquetra in alijs maluerint. Reſpondent trigonum diurnis potentioribusq; Planetis magis conuenire, nocturnis autem qui ex hæreſi Lunæ ſunt, quod Arabes aiz vocant, διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀκτῖνος, hoc eſt, de radij imbecillitate hexagonum.

Verùm falluntur in Marte, quando non, quoniam imbecillus, ideò nocturnis annumeratur, ſed potiùs vt vigor & efficacia radij Martialis nocturno frigore retardetur, nec ex hæreſi Lunæ dici poteſt, qui ſit maſculus Planeta, quiq; vtraque qualitate à Luna diſcordent, & contraria omnino atq; Luna ratione nocturnus exiſtimetur: nam illa quidem ob naturæ ſimilitudinem, Mars ob diſſimilitudinem, Lunari & Cancro aduerſus in Capricorno, ſicut oppoſitus Tauro in Scorpione. Sed procedat iſta coniectura, illud reſpondeãt, cur dextra potius triquetra quàm ſiniſtra? cur ſiniſtra potius quàm dextra? imò cur in Ioue quidem ſiniſtrum? in Saturno & Sole dextrum? & cùm habeãt domos duas Planetæ, cur ab altera potiùs quàm altera trigonum eſt acceptũ? vt cùm in Sagittario & Piſcib. Iupiter hoſpitetur, cur potiùs in Cancro quàm in Leone debeat exaltari? præſertim cùm plùs habeat cum Sagittario affinitatem, vt Aſtrologi dicunt, plus item (quòd anteà dicebamus) & plus longè quàm Cancer illi Leo conueniat.

Poſtremò vt huiuſmodi omnes coniecturas fictas à poſteris intelligas, nec omnino fuiſſe quib. primi inſtitutores huius dogmatis iecerint fundamẽtum, hinc cognoſcas quòd rationem non reddunt cur nõ tali in ſigno, ſed in tali ipſius ſigni parte Planeta dicatur exaltari, cuius cauſam ſuprà ex vetere Aſtrologia demonſtrauimus: Quapropter Aboaſar difficilè hoc inuenire fuiſſe dicit vniuerſitati Aſtrologorum, & ipſe ne omnino nihil loqueretur multa anxius ſuper hac re nimis peruerſa, & fabuloſa ſubtilitate diſtorſit. Quare liquet indubiè occaſione quã diximus veteris diſciplinæ, putantis in his gradibus à ſuis centris diſtare maximè Planetas, receptum hoc dogma à genethliacis de altitudinibus Planetarum, quarum quàm vana ſit obſeruatio, nemo iam non intelligit, non ſolùm quòd naturam poteſtatemque tranſtulerunt quæ fuerit loci ſitusque cognominatio. Sed quoniam in ea re vetus Aſtronomia fortè fallebatur, nimis inter primordia fallax & parùm explorata, & vt vera illi tũc decreuiſſent, ratio poſteritati illa non congruit, permutatis abſidibus & quæ apogea dicuntur ſiderum errantium.

CAP. XV.

RATIONES ASTROLOGORVM, DE TRIGONIS ET trigonocratoribus, atque obiter de ſignorum ſexu, confutantur.

NEque verò putemus Aſtrologos occaſione tantummodo accepta delirare, oculatiores quàm vt deuiare ſine duce non poſſint: Præuaricantur ſæpiſſimè vbi nullus eſt obuaricator. Nam de iſtis quidem exaltationibus mathematicis ferè debent quod inſaniunt, quanquam ſibijpſis magis, ne qua eos iniuria defraudemus. At quæ trigona vocant vulgò triplicitates, ipſi pepererũt, neq; eos hoc loco, quanquã matheſis iuuit, quæ quoniam res indè dependet, quòd ſigna quædã ignea faciunt, quædam terrea, quædã aërea, quædã aquea, reddere priùs ſuper his rationem eos cogemus, & quomodo hoc quidem huius Planetæ trigonũ, illud illius benè diffiniant, examinabimus. Dicite igitur viri ſapientiſſimi interpretesq; cœleſtium, qua ratione elementorum iſtas qualitates in cœlo ſignis diſtri-

diſtribuiſtis? Auenrodan magnus in veſtra diſciplina ſignorum naturam vel ad Solem refert, vel ad ſtellas: Ad Solem vi talis ſigni naturæ dicatur, quale opus eſt Solis id ſignum permeantis, quo pacto mobilia ſigna, æquinoctia vel ſolſtitia, reliqua fixa vel communia dicuntur. Ad ſtellas ſi hoſpirantium inibi ſtellarum virtutes ſigno attribuuntur, neutrã rationem video quadrare veſtræ partitioni: nam ſi Solis opera ſequamur, igneus erit Cancer, non aquarius, ſicut aqueus Sagittarius magis quàm igneus, non igneus Aries, ſed aëreus, Taurus humore atque calore potius abundabit quàm frigore & ſiccitate, atq; conditio ſignorum ferè omnium commutabitur, quæ nec erunt perpetua (quod vos vultis) ſi refertur ad ſtellas, identidem ſuis ſedib. migrantes: an Alchindi ratio potior exiſtimantis, cùm in Zodiaco quatuor ſint ſigna principalia, duo æquinoctialia, duo ſolſtitialia, his quatuor primas elementorum quatuor qualitates aſſignari, igneam Arieti, aqueam Cancro, aëream Libræ, terream Capricorno. Tum quia trigona radiatio locis congruentib. incidit, ideò ſigna cuilibet ſigno vtrinque triangula, naturam ſimilem iure ſtatuuntur ſortita.

Sed neque iſta ratiocinatio quadrat, quoniam in referendis ad ſigna quatuor proprietatibus elementorum, duplex potuit eius ordinis eſſe ratio, altera pro cognatione ſigni & elementi, altera pro ſitu ipſorum elementorum, vt primum primo tribueretur, ſecundum ſecundo, atq; ita deinceps: Si primum obſeruârunt, vt calida calidis, frigida frigidis reſponderint, ignem, vt dixi, Cancro dare debuerunt, aërem Arieti. Si alter aërem Cancro, qui ſecundus eſt ab igne, ſed oppoſita (inquit Alchindus) calori frigiditas, danda igitur ſigno temporis ſecundi, hoc eſt, Cancro imo, ideo Libræ quæ opponitur Arieti: quòd ſi præponendam aquam aëri dicant, quoniam ſit efficacior, iam ſeipſa natura facient ſapientiores. Præterea ſi agens qualitas qualis frigiditas, non qualis humiditas patiens Cancro cõuenit, quomodo ab eis inter fœminea ſigna nocturnaq; deputatur? non potius inter diurna & maſcula? quod obſeruant & in Planetis, non aliunde magis rationabiliter ſexum in cœleſtibus agnoſcentes, quàm penes agentes patientesq; qualitates, proptereaque Iouem, Solem & Martem, in quib. calor, Saturnum, in quo frigus excellat, mares appellauerũt, Lunam & Venerem fœminas, quoniam humidæ ſint. Sic igitur aqua & ignis mares etiam ab Aegyptijs dicebantur ob cauſam memoratam, aër atq; terra fœminæ, ita quæ aquea ſigna ſtatuerũt, debuerunt Aſtrologi maſculis annumerare, non fœmininis, quod in omnib. tamen pariter fecerunt: Cancro ſcilicet Piſcibus, Scorpione aërea, contra maſcula decreuerũt, cùm ſit tamẽ humiditas aëris qualitas propria: pugnat igitur in his ſecum Aſtrologia, & ſeipſam euertit, vt vbiq; tamen delirans.

Namque vt à propoſita re, non tamen abs re digrediamur, quæ leuiſſima iſta nugamenta? diſcernere ſexum in cœleſtibus, tali præſertim coniectura, qua moti ſex ſigna maſculina, ſex fœminina ſtatuerunt, vt primum marem, ſequens fœminam, atque ita per vires ſemper alterum virum, alteram fœminam. Nam ſi erit hoc faciẽdum, debuerat pro natura ſignorum fieri, non quòd fatali & vana iſtiuſmodi conſequentia primi ſcilicet & ſecundi, atq, ita deinceps, quod quam habeat rationem audi ex Ptolemæo: Nox, inquit, diem ſequitur, & fœminæ hærent viris, debet igitur ſigno maſculi fœmineum proximum ſtatui. Contra quam rationem non eſt vtiq; diſputandum, ſed ridẽdum, niſi illud fortè ſerium eſt, vt videamus prior, ne die nox, an nocte dies, vt fortaſſe nocturna ſigna debuerint anteponi, quia potiùs dies noctẽ ſequatur, qua nox diem. Scriptum eſt enim: *Factum eſt veſpere & mane dies vnus*, quapropter Hebræi temporũ initia à nocte ſtatuerunt: Verùm occupatiores quàm vt nugari liceat multis verbis: Quanquam apud ipſum etiam Ptolemæum multum habeat momenti ſexuum iſta diuerſitas, apud quem refert non parum in maſculis, an in fœmineis ſignis Planetæ inueniantur.

Quod ſi compertum experimentis dogma contendant, quæro quibus, ſuis, an veterum? Si ſuis, canos non habent, vt tanta ſit authoritas: ſi antiquorum, at ex antiquis magna pars aliter ſentiebat. Multi ordinem ab horoſcopo faciebant, vt eſſet exoriens ſignum ſemper maſculinum atque diurnum, reliqua conſequenti ordine per vices diuiderentur. Alij quatuor quidem ſigna diurna fecerunt Arietem, Cancrum, Leonem, & Sagittarium. Quatuor nocturna, Geminos, Libram, Capricornum & Aquarium. Quatuor promiſcua, Taurum, Virginem, Piſces & Scorpionem. Quin recep-

tam opinionem explodebat antiquitas. Vnde illud ex vetere Aſtrologia:

Sunt quibus eſſe diurna placet qua maſcula ſurgunt,
Fœminea in noctem latis gaudere tenebris,
Qui non multa ſibi nullo monſtrante loquuntur.

Quo in loco mirum quantum delirat trinialis quidam iſtius poëtæ interpres, longè item illi rationabiliùs (ſiquidem cum ratione aliquando eſt inſaniendum) qui omnia pariter ignea, atq; aquea, diurna appellauerũt, reliqua ſex nocturna, terrea ſcilicet aërea. Item ſi quod placet Ptolemæo maſculum & diurnum ſe conſequuntur, erunt maſcula illa, iſta fœminea. Sic ille cecinit:

Nanque Sagittarÿ ſignum rapidiq; Leonis
Et ſua reſpiciens aurato vellere terga,
Tum Piſces, Cancer & Cancri, Scorpion ictu
Aut vicina loco diuerſa aut partibus aquis
Omnia dicuntur, ſimili ſub ſorte diurna,
Catera nec numero conſortia, nec vice ſedis
Interiecta locis, totidem nocturna feruntur.

Fuerunt & qui aliter ſentirent, quare ſubdit:

Quinetiam ſex continuas dixère diurnas
Caſtoru eſſe vices, qua ſunt à principe ſigno
Lanigeri, ſex à Libris nocturna videri.

Deſinant igitur fidem allegare veterum obſeruationum à quibus tàm diſſident ſæpè, quàm tota Aſtrologia diſſidet à veritate. Obijci autem illud etiã poterit, ſi maſculum ſignum principe loco ſtatuendum, iudicârunt futurum in incerto quódnam primum & maſculum ſignum, quemadmodum & incertum, quódnam ſignum initiale, vt ſuprà declarauimus. Alijs enim Cãcer, alijs Capricornus prima videbantur, quorũ tamen vtrumq; fœmineũ apud iſtos. Sed fortè nec tam multis eludi fabulas oportuit, quanquã operæpretium obiter iſtam fabulam confutaſſe, diſcernendi cœleſtia ſigna per ſexus, quo nos ideo diuertimus, vt in Cancro pugnare illos ſecum oſtenderemus, quem aqueum facerent & fœmineum, cùm ſit tamen frigiditas inter agentes qualitates non paſſiuas. Quod ſi prima partitio illis detur in ſignis tropicis & æquinoctijs, nõ procedet in alijs ſignis ratio diſtributionis. Circulo enim demonſtrãt, quod eſt flagitiũ in dialectica, quandoquidem cùm hoc loco probant trigona ſigna eiuſdem naturæ, aſſumunt argumentum, quoniam trigona radiatio cõſentientium inuicem eſt locorum, & rurſus probaturi trigonam radiationem conſentire, aſſumunt quòd eiuſdẽ naturæ incidat locis. Sileat igitur iam Alchindus.

Reliqua eſt ſententia Abraham Auenezræ ducentis rationem iſtarum qualitatum à figuris imaginum & effigiatorum inibi animalium proprietatibus, vt Piſces, Cancrũ, & Scorpionem, frigida vocentur, quòd aquatilium nomina effigiemq; repræſentent. Leonis ſignum calidum ob naturam Leonis, atque ita de reliquis. Sed iſta quoque ratio aut nulla, ſi nullæ imagines, vt demonſtrauimus, aut falſa ſi aliquæ ſunt imagines, in qua cum ſignis imagines confunduntur, quod ſuprà etiam reprobauimus. Denique cùm figuræ loco varientur, erit iſta diſtinctio ſignorum temporaria, non quod Aſtrologi omnes volunt, & ipſe etiam Auenezra, immobilis & perpetua, neque Aries igneum ſignum erit noſtra tempeſtate, quando totum imago ferè Piſcium occupauit in quintam & vigeſimam eius partem Arietis imagine iam delata. Quod ſi nulla ſunt trigona, nulli ſunt & trigonocratores, hoc eſt, domini, vt dicunt triplicitatum. Quanquàm etiam ſi illi concedantur, de his tamen, vt ſolẽt, extra rationem etiam definiunt. Neq; enim denegabunt, ſi quo in ſigno Planetæ alicui benè ſit, malè eſſe in eo quod per diametrum illa aduerſatur, patet in domibus hoc Planetarum, patet in exaltationibus. Quod ſi eſt apud eos maximè conſeſſum, quomodo obliti dogmatis Aſtrologici in oppoſitis trigonis tres planetas eoſdem regnare voluerunt? in terreno ſcilicet & in aqueo Martem, Venerẽ & Lunam: Taurus opponitur Scorpioni, Virgo, Piſcibus aduerſatur, è Cancri regione reſidet Capricornus, & tamen in Tauro, Virgine, & Capricorno qui dominantur, iidem in Cancro, Piſcibus, Scorpione trigonica omnes regnant poteſtate. Nec ſi tamen Aſtrologos roges cur deijciatur Mars in Cancro, aliter reſpondebunt, quàm quoniam idem exaltatur in Capricorno, & cur

infeſte-

infeſtetur ille in Tauro,quoniam domicilium dicent, habet in Scorpione.

Pugnant igitur hæc inuicem omnia & mutuò falſitatis ipſa ſe redarguunt. Adde quòd in prima triangularitate Albumaſar, Alchabitius, omneſque Latini dominari Saturnum cum Ioue,Soleq́; decernuut:in qua tamen Saturnus exular,in Leone deijcitur,in Ariete,in Sagittario nihil ſuum agnoſcit.Verùm, inquiunt, diurnus quemadmodum Iupiter & Sol:verumetiam frigidus,cùm vterq; illorum calidus habeatur: & ſi cùm agebatur de exaltationibus,Saturno Libram aſſignabant,tantùm ob eam cauſam quòd naturę Solis opponeretur.Cur regnum in Ariete?cur in domino triplicitatis contra naturam ipſorum ſignorum Soli aſſociatur, quaſi naturæ Solis congruentiſſimus. Plura ſunt hoc genus, ſed proſequi ſingula fortè ſuperuacuum, certè moleſtum mihi & nauſeabundum: quod ſi ad fidem hìc etiam experimenti rurſus prouocent,ego ad diſcordiam huinſmodi experimentorum eos prouoco: quandoquidem Aegyptij duos tãtùm faciunt trigonocratores, vt ex monomerijs licet intelligere, reliqui tres conſtituunt, qui deinde inter ſe diſſident. Nam in primo quidem triangulò dominari Saturnum,Albumaſar,Alchabitius,Latini volunt,Ptolemæus,Martẽ:Contrà in ſecundo Ptolemæus Saturnum, Arabes & Latini ferè omnes Martem: in quarto,dominum facit Ptolemæus ſcilicet Martem, ſuppares duos quaſique ſecundarios dominos,noctè Lunam,Venerem interdiu.Alij Martem cum Venere ęquant in principatu,nec Martem imperare niſi noctu volunt,Venerem interdiu, tum Lunæ ſecunda noctu dieq́; authoritas apud eos Recentiores, Arabum opinionem & Latinorum experimentis aiunt confirmari:Auenrodan ipſe (ne commemorem Græcòs) omnes effectus adſtipulari ſententiæ affirmat Ptolemæi. Mitto plurima in quib. ſuper iiſdem triangulis digladiantur, quoniam ſuprà actum eſt de illis: patet autem hinc magnas etiam coniunctiones diſſolui, quatenus pendent à migratione trigonica, ne commemorem alia dogmata Aſtrologorum ab his maximè trigonis fidem origin emq́ue ducentia.

CAP. XVI.

DE FACIEBVS, TERMINIS, DODECATEMORIIS BABYLOniorũm,nouenis,monomerijs & finibus Planetarum quàm parum conſtent teſtimonio etiam ipſius Ptolemæi.

Reliquum facies fineſque confutare,vt de omni ſit dictum,cùm ſignis affinitate Planetarum:Nam iam domos euertimus, exaltationes deiecimus; trigona obliterauimus, nullum tùm negocium in his confutandis: nam facies nullæ,etiam apud Ptolem. Sic etiam Græcis quoque qui & decani. Sed & decani quidem ſignorum,facies autem Planetarum. Has igitur facies Ptolem.aſpernatur,indignas ratus de quibus haberet mentionem,& quibus vnquàm in apoteleſmatis vteretur: quas cum nullis aſtruere illi poſſint rationibus, poſſent fortè prætendere experientiam,niſi illos concordia hoc quoque loco deſereret. Alias enim Indi,alias Babylonij quos Arabes imitantur, alias Maternus, Planetarum facies eſſe volunt.Primus Tauri decanus apud Babylonios faciem gerit Mercurij, Veneris apud Indos, Iouis apud Maternum. Secundus his quidem Lunæ, alijs Mercurij; alijs Martis.Primus Geminorũ Chaldæis Iouis,Indis Mercurij,Materno Martis: quos ne proſequar omnes particulatim Babylonij methodum iſtam ſunt ſecuti, vt primum quidem decanum principia ſcilicet Arietis Marti darent,quoniam ea domus eſt Martis, tamen pro ordine ſphærarum ſequentes, ſequentibus planetis primam decuriam cuiuſlibet ſigni patrifamiliâs, hoc eſt, domino domus reliquas duas dominis ſignorum eius trianguli. Materni commentum penitùs arbitrarium, veterem tantùm traditionem prætendit,quæ cùm aliquis penſitat, illud etiam cognoſcat,non veris obſeruationibus aut fide experimentorum hęc illos dogmata decreuiſſe,ſed infirmis huiuſmodi leuibus coniecturis fidem experientiæ,de quibus deq́; ipſis etiam experimentis latiſſimè inferiùs poſteà diſputabimus.

Sicuti autem Aegyptij decanos excogitârunt, in tres partes ſignum diuidentes, ita Babylonij dodecatemoria ſignum in partes duodecim diſſecantes, hoc vtentes illi dodecatemorio, non eo quod Maternus illis aſcribit, authores Mallius & Por-

phyrius,meminit etiam Ptolem.ſed irridens,atq; iſta dodecatemoria vocari τόπους,hoc eſt,loca.Albumaſar itē,& Auenezra,& Hiſpalenſis,huius tantùm dodecatemorij meminerunt, non eius quem Maternus, & Alchabitius, & Heliodorus tradunt, de quo nos poſteà ſuo loco dicemus.Saxonienſis in commetitarijs in Alchabitium nominis affinitate deceptus,vtrunq; confundit. Indi ſua quoq; ipſi figmenta comminiſcentes in nouem partes ſignum quodliber diuiſerunt,ſtatuentes primam partem eſſe domini ſigni, quod ex eo trigono mobile fuerit, vt prima quidem nona pars Arietis Martis ſit(nam Aries mobile ſignum)prima verò Leonis rurſus Martis, quia ſignum ex ignea triangularitate mobile Aries eſt. Sequentes autem partes ponunt de ſerie ſequentiū ſignorum, vt ſi primus ſit Martis,cuius Aries domus eſt,ſecunda ſit Veneris, tertia ſit Mercurij,quòd illa Taurum,hic Geminos domum habeat. Aegyptij rurſus in ſingulas partes ſingula numeraucrunt, quas vocauerunt monomerias, aſſignaueruntque illas Planetis per ordinem trigonorum, ita ſcilicet vt cuiuſlibet ſigni pars prima eſſet monomeria Planetę,qui dominus ſit trigoni illius,nocturnus quidem ſi geneſi ſit nocturna,diurnus ſi diurna,ſecunda pars domini ſecundi eiuſdem trigoni,tertia domini trigoni ſigni ſequentis,atque ita deinceps: ita tamen vt idem planeta vno decurſu bis monomeriam non ſortiretur.Quas omnes anatomias & diſſectiones nō alijs quàm ſius Ptolemæi verbis confutabo, qui omnia iſta ου φυσικὸν, ἀλλὰ κενόδοξον λόγον habere dixit,hoc eſt,non habere phyſicam vllam rationem,ſed vanam oſtētationem,nec poterat rectiùs ſuper his definire:nam quantò iſta prius habent temeritatis & maiore licentia confinguntur, tantò rudibus & imperitis mirabiliora maioraq; videntur. Nec aliud fuit in cauſa cur Aboaſar magnus in Aſtrologia habitus ſit vir, alioquin neſcius mathematicæ,quàm quod illi nihil parùm rationabile viſum, ſed coaceruauit omniū ſimul fabulamēta,nihil reijciens nec aſpernatus:quare plura quàm alij videtur ſecreta prodidiſſe, quia fabulas ſcilicet plures commemorauit.

Reliquum eſt de finib.quos non aliter quidē breuiter confutabo, quàm ex diſcordia ipſorum adhuc de finibus inter ſe litigantium. Alios enim Ptolemæus præſcribit, alios Aegyptij,alios Babylonij,alios Indi,alios neſcio quis Aſtrologus,cuius meminit Albumaſar, ex cuius ſententia in magno introductorio promit mira,iuniores Aegyptijs adhærent, Græci Ptolemæum ſequuntur, & cum eis Auenrodan,alij ſuos quoque habent ſectatores. Quare nō ſolùm ſigna ipſa nulla,ſed iſtæ quoq; ſi ſigna aliquid eſſent Planetarum,cum ſignis affinitates,vt hîc quidem domus, alibi regnum, alibi fines habeant:friuolæ,fabuloſæ,pugnantes,commentitiæ ſunt, neq; ſolùm Latini diſſentiunt ſuper his, ſed in ipſarum inuicem collatione. Nam vulgo primas partes dant domui,ſecundas exaltationi,tertias finibus,quartas triplicitati, quintas faciei. Ptolemæus primo loco domum,ſecundo triplicitatem,vt placet Haly,tertio exaltationem, quarto terminum locat,faciem prætermittit. Chaldæi domos non habent, Aegyptij monomerias omnibus addunt, nouenas Indi, Babylonij dodecatemoria, triplicitatem cum domibus nō ponunt.Maternus plus tribuit altitudini quàm finibus, plus finibus item quàm domibus. Gaudent enim,inquit,ſtellę principe in loco in altitudine ſua poſitæ:Secūdo loco in finibus ſuis:Tertio in domibus ſuis. Vaniſſima igitur dogmata Aſtrologorum quæ nec rationibus firmant nec experimentis, quando in illis nugantur,in iſtis concordant.

CAP. XVII.

DE GRADIBVS FOEMINEIS, LVCIDIS, TENEBROSIS ET alijs id genus quòd eos contempſerit Ptolemæus, neq; in eis conueniant alij Aſtrologi.

COnfutauimus eas diuiſiones ſignorum quas referunt ad Planetas, vt hîc quidem exaltetur Mars, alibi Sol. Hæc ſit huius facies, altera alterius, hæc huius monomeria, illa illius: Similiter trigona,fines, nouenas,dodecatemoria. Nunc ea forent tractanda quæ de gradibus ipſis abſolutè tradiderunt,vt hi quidem lucentes, alij tenebroſi,alij fortunantes, alij vt dicunt Puteales,alij valetudinarij,quos vocant alzemena, alij maſculi, alij fœminei. Sed ſuprà ſatis factum eſt magna ex parte, nunc illud addiderimus, omnia hæc quoque contempſiſſe Ptolemæum,

lemæum,cuius interpres Auenrodam, tantùm illis videtur concedere, vt hæc obſeruent,ſi veritatem experimentis in his eſſe deprehenderint. Sed quæ fides erit experimenti?cùm de gradibus maſculis & fœmineis ſex ferãtur opiniones. Aliter enim eos leges apud Firmicum deſcriptos, aliter apud Albumaſarem ,aliter apud Auenrodan, aliter in Alchabitio,variat Abraham in pleriſq;,tum ab omnib.his penitùs diſcordant qui duodecimam cuiuſque ſigni partem nunc maſculam faciunt, nunc fœminam vicibus alternis, primas partes ex ſigni genere ſtatuentes: Mitto qui gradus duodecim ex triginta in ſexu ſigni ponunt, ſequentes totidem in oppoſito, tùm reliquos ſex æqua portione pariter partiuntur.

De lucidis & tenebroſis, & obſcuris alia opinio primum apud veteres ex poſitione ſtellarum,quoniam eam partem lucidam vocabant,in qua erat ſtella,perpetuumque id crediderunt,quoniam putabant ſtellas non moueri: quare errabãt. Si Hipparcho,Ptolemæo,& reliquis aſſentimur,poſteri dogmatis origine non perſpecta,quanquàm ſtellas moueri contendunt, eoſdem tamen gradus lucentes,eoſdem tenebroſos,quos priſci determinant:In qua re quanta nata apud eos confuſio, quantaq; peruerſitas rerum & dictionum, ſuperiùs explicatum eſt,vt nihil poſſet eſſe minus quàm vera ſuper his apud eos experientia. Errarum idem ab eis in gradibus, quos augentes fortunam dicunt,ibi quoq; declarauimus, quos & aliter magna ex parte apud Alchabitium,aliter apud Albumaſarem, aliter apud Auenezram inuenies annotatos. Eadem diuerſitas in putealibus, quos nullus veterum poſuit, nec poteſt non mentiri Aboaſar Aegyptiorum ſe ſequi ſententiam dicens,quando illos enarrat, quandoquidem ex illis plurimos quos Aboaſar puteos facit, Epheſtion Thebanus totius Aegyptiæ Aſtrologiæ peritus inter lucentes gradus enumerat,vt Arietis ſextum gradum,& Tauri quintum, & trigeſimum Geminorum, & vigeſimum ſecundum Cancri,& in alijs ſignis alios multos. Quid quòd Dorienſis quidam Aſtrologus,qui ſe vocauit perſcrutatorem de iſtis graduum proprietatibus, aliter omnino ſentit quàm omnes veteres,nec pro ſuo dogmate aliud quàm experientiæ fidem allegat,quòd ſcilicet veterum dictis euenta non reſpondeant, reſpondeant ſuis: Vana igitur, infidelis, inconſtans,iſta quoque obſeruatio graduum diuerſorum, non ſolùm à nobis, ſed à Ptolemæo quoq; damnata.

CAP. XVIII.

PARTES VNDE ORTAE ET QVANTVM IN EIS *dimetiendis ſecum pugnent Aſtrologi.*

IAm partes quibus vtuntur in omni prædictione nónne merum figmentum,res vana, dogma voluntarium: numera inquiunt, gradus inter hunc planetã & illum interceptos, & cum totidem ab horoſcopo gradus percenſueris vbi numerus deſinet,pars erit ibi rei cuiuſpiam ſignificatrix, nõ aliter obſeruãda quàm Planetæ,quàm ſtellæ:quo præcepto quid fingi poteſt delirius?non ſolùm quòd virtus in cœlo naturalis vbi nulla ſtella, vbi nec lumen, nec alia qualitas naturalis, ſicuti nulla vtique in eo gradu ad quem numerus ille terminatur. Verùm quoniam iſta dinumeratio ad libidinẽ quoq; fingitur, nec vllam habere poteſt phyſicam rationem,Aboaſar nugaciſſimus reddere cauſam voluit huiuſmodi partium,quod antiquorum fecerat nullus. Sed ita tamẽ aliquid dixit, vt in ſumma loquacitate nihil loquatur. Nam verborum eius ſumma tandem hęc eſt: Cùm fuerint Planetæ duo ſignificantes eandem rem, diſtantia quæ eſt inter eos habere vim quoq; ſignificandi,ſed illam ab horoſcopo dimeriẽdam, quoniam quę ventura ſunt, bona maláve ſciantur, cognito loco ad quem rerum ſuarum ſignificator prouenit ab horoſcopo:quare gratia exempli,cùm Sol atq; Saturnus ſidera ſint parentum, interuallum quo inuicem dirimuntur ab aſcendente numerandum, & in gradu qui fuerit numerus eius futuram ſignificationem ſuper parentes, vt in quo Solis Saturniq; poteſtas in quendam modum quaſi copuletur.

Hæc eſt ſubtilitas Aboaſaris in qua ſupponitur quod negatur, quodque in primis à nobis irridetur, eſſe ſcilicet illi diſtantiæ talem vim, vt ſimilis interualli finis ducti ab aſcendente vim aliquã habeat efficiẽdi, hoc quam habeat rationẽ reddere debuit,qđ

cùm

cùm minimè faciat,non eſt illa opinionis ratio,ſed narratio, quæ non ſolùm, vt vidimus,eſt efficax,quoniam de quo quæritur,nihil probat,ſed eſt falſa repugnans principijs Aſtrologorum, quando partium anthores (vt mox diximus) primas partes fecerunt ipſorum Planetarum, non rerum & euentorum, ſed fuit à poſteris poſteà id excogitatum. In partibus autem Planetarum Aboaſaris ratio quem habeat locum, dicentis partes accipi ab interuallo duorum planetarum, eandem rem ſignificantium, præſertim quòd nullius Planetæ præter quàm Solis & Lunæ per ſe diſtantia accipitur apud Hermetem, qui anthor prius harum partium fuit in eo libro,cui nomen fecit παναρέτῳ: ſed à Planeta cuius pars quæritur,& parte alterius luminarium: Capit enim Veneream partem à parte Solis & Veneris,vbi deceptos Aboaſarem & Alchabitium primo libro notauimus:Mercurij à parte Lunæ quæ fortunæ dicitur, ipſoque Mercurio vbi illi quoque aberrauerunt:Martis à Marte parteq; fortunę,Iouis à partę Solis & Ioue,Solis & Lunę ab inuicem,vt eſt omnib.manifeſtum.Nec alias res ſignificari vult per partes,quàm quæ quiſq; Planeta,cuius eſſe dicitur pars, ſignificat.

Adde quod rerum partes non accipiuntur à Planetis, eas res apud Aſtrologos ſignificantibus: quoniam quidem Mars fratres ſignificat apud omnes, & tamen pars fratrum à Ioue atque Saturno, nunquàm autem accipitur à Marte.Et veteres omnes partem coniugij corrogant à Saturno, cui Planetæ eum nuptijs nullum coniugium eſſe voluerunt. Commentum igitur illius Aboaſaris non modò leue & nugatorium supponēt id ſcilicet de quo diſputatur,ſed ab opinione authorum iſtius dogmatis de quo diſputatur, alienum, quos aliud mouit quàm quod iſte nugator poſt tot ſecula ſomniauit.Fuit enim erroris huius occaſio prima talis: Viſum antiquioribus oriētem gradum,hoc eſt,horoſcopum Soli reſpondere, quare cùm Luna propemodum Soli ſuprà exiſtimetur,alterum eſſe horoſcopū voluerunt Lunę proportione reſpondens, nēc alio loco potius ſtatuendum iudicârunt quàm qui tantum diſtaret ab oriente, quantum Sol in qualibet genitura diſtaret à Luna,eum locum κλῆρον τύχης, id eſt, Sortem fortunæ vocauerunt,ob eam quam paulò poſt cauſam commemorabimus. Docet hoc ipſe Ptolemæus Apoteleſmatum libro tertio, commonefaciens quoq; illud omnem antiquitatem cōueniſſe,vt ab horoſcopo tantùm pars fortunæ diſtaret, quātum à Sole Luna,nec variare ſententiam eorū,qui in nocturnis genituris Luna potiùs computant in Solem,quoniam ijdem ab aſcendente ad antecedētia ſigna ſe conuertunt: quare deſinunt eo loco quo & illi qui à Sole ad Lunam ſupputantes,pro ſignorum conſequentia numerant: cauſam nominis ſuſpicor talem. Nam cùm duos quaſi horoſcopos feciſſent,alterum Solis,alterum Lunæ: illi quidem,hoc eſt,vero atq; Solari, corporis atq; animi ſortem tribuerunt, iſti verò Lunari & aduentitio,ſortem fortunarum,hoc eſt,rerum earum quæ extra nos ſunt,vt à primo nos ipſi,à ſecundo quæ noſtra ſunt,fatum ſortirentur:quare lunaris horoſcopus ſors fortunæ nūcupatus, neque ex alia re magis quàm ex ipſa de fortunis iudicat Ptolem. nam vulgò ſortes iſtæ partes dicuntur,loca verò apud Maternum.

Hoc cùm receptum iam foret, Hermes quidam Aegyptius parum ſpectata prioris inſtituti ratione,putauit à pari exemplo omnium Planetarum ſortes faciendas, atque ita Saturni & reliquorum ſortes conſtituit in libro cui titulus παναρέτῳ: vocauitque partem Solis,ἀγαθὸν δαίμονα,hoc eſt,bonum Deum, ſiue dæmonem, Iouis, νίκην,id eſt, victoriam,Mercurij,ἀνάγκην,id eſt,neceſſitatem,Veneris,ἔρωτα,id eſt,amorem,Martis, τόλμαν,id eſt,audaciam,Saturni,νέμεσιν,id eſt,indignationem ſiue correptionē. In quibus ordinandis hanc methodum obſeruauit, vt vnamquamq; partem acciperet à diſtantia ipſius Planetæ,cuius eſt pars ad partem,aut Solis aut Lunæ. Solis quidē in Venere & Ioue,Lunæ in cæteris, & vbi Solis parte foret vtendum ab eo computus fieret in diurna genitura,in nocturna verò à Planeta ad partem:contrà fieret,vbi fortunæ vtitur parte: Sed & omnium duci numerum ab horoſcopo iuſſit, quia id factum vidit ab antiquis in fortunæ parte, cuius exemplo reliquas cogitauit, parùm animaduertens eam(qualiſcunq; ſit)coniecturam,qua moti veteres Lunæ ſortem ſtatuerunt, nō conuenire in reliquis Planetis, quibus cum Sole non ea vel paritas vel cognatio, vt illi aliquid vice horoſcopi reſpondere ſit neceſſe, quemadmodum Soli oriens correſpondet.

Verùm vtinam iſtis finibus hæc ſe fingendi licentia continuiſſet:nam Paulus Alexādrinus

drinus Hermete, quem diximus, aliquot ſeculis, iunior, addidit partibus Planetarũ partes quatuor, non iam ſiderum, ſed rerum parentũ ſcilicet filiorum, fratrum, & coniugij: Quod inuentum, occaſio fuit præterea ita delirandi, vt innumerum numerum effingentes, ferè quiſquiliarum partem in cœlo deſignarent. Nam & cicerum, & fabarum, & lentis, & hordei, & ceparum, & mille rerum huiuſmodi partes apud Arabes omnes, & Latinos legis authores, Chaldæos nullis vſos partibus, non tàm moueor vt credam, quoniam inuentum fuit Aegyptiorum, quàm quoniam Porphyrius Inſtitutiones ſcribens Apoteleſmaticas ex Chaldęorum ſententia, partium nuſquam meminit: Ptolemæus præter fortunæ partẽ reliquas omnes abominatur, quanquàm rectiùs etiam illam cõtempſiſſet, cùm horoſcopum Lunæ & quicquid in eo cõminiſcuntur, vanum & arbitrarium ſit. Sed videtur erratum illi veniabiliter, cùm ad ea reſpicimr in quæ de vnius partis exemplo, Aſtrologorũ licentia futili temeritate, prolapſa eſt. Qui cur diſtantias ſeruent Planetarum duorum, curque illam numerentur ab horoſcopo, cauſa iam patet, quoniam ſcilicet ita factum in fortunæ parte repererunt, In quo factũ id à veteribus, quia quaſi horoſcopus quærebatur, quare in ea diſtantia fuit collocanda ad orientem, in qua Sol à Luna mouebatur, poſtea originem dogmatis neſciẽtes, ſuas ibidem quales narrat Aboaſar fabulas confinxerunt.

Qui ſi potiùs experimentis quàm ratione motos ſe dicant, reſpondebo. Quod hactenus ſemper feci, non eſſe experimentis authoritatem, ſuper quib. æquali homines authoritate non concordant. Euenit autem & hoc in partibus, vt in omni dogmate Aſtrologorum. Et primum ipſam fortunæ partem alius ferè ſemper alio loco ſtatuit, quoniam Ptolemæus ſeu diurna fuerit genitura, ſeu nocturna computandam à Sole ad Lunam præcipit, alij nocturna genitura computandum à Luna ad Solem affirmãt partem Veneris. Heliodorus & Maternus à parte dæmonis ad Venerem interdiu, nocte contrà Alchabitius ſequens Aboaſarem à parte fortunæ ad partem dæmonis in nocte, interdiu à dæmone ad fortunam. Abenragel à Venere in fortunã, & die & nocte pariter accipit. Parentum partem Arabes in diurna à Sole in Saturnum, in nocturna natiuitate à Saturno in Solem accipiunt. Heliodorus, ſi Saturnus radijs occultetur, ſi nox fuerit aut dies, à Marte pergit ad Iouem. Partem fratrum Maternus nocte à Ioue in Saturnum, Græci nocte, ſed interdiu à Saturno in Iouem. De coniugio diſſonant mirum in modum: nam ſi mariti ſortem inquiras, Alchabitius ſemper à Sole numerat in Venerem, Heliodorus in Venerem quidem, ſed à Saturno. Maternus ex antiquorũ ſententia iubet, vt interdiu quidem à Saturno eamus ad Venerem, nocte verò à Venere inchoëmus, ſe verò quod alij quoque præcipiunt multis in genituris probaſſe teſtatur, vt in diurna nocturnaque genitura à Sole ad Lunam ſemper computetur. Quod ſi fœminæ genituram perſcrutemur, iubet Maternus Interdiu à Marte in Venerem computari, nocte à Venere ad Martem, alij ſemper à Venere in Saturnum, quam Abenragel Vellij, Alchabitius Hermetis ait eſſe ſentẽtiam. Abenragel probat, vt à Luna in Martem ſemper accipiatur, alij ſemper à Sole In Martem, ſic in reliquis diſſident: ſed tædium omnia proſequi. Partem peregrinationis Arabes à domino nonæ, in minutias primas ipſius, Græci à Sole in Martem. Partem hæreditatum illi quidem à Saturno in Lunam, hi verò à Saturno In Venerem. Seruorum illi à Mercurio in Lunam, hi à Marte in Lunam. Partem matris, antiqui omnes à Saturno in Lunam computant, numerum deinde ab horoſcopo percenſentes, vt in omnibus facere veteres conſueuerunt. Arabes eam à Luna quærunt in minutiam primam octauæ domus, ſupperadduntque tot gradus quot Saturnus ex ſigno in quo eſt perambulauerit, & quantamcunque computus fecerit ſummam tantam ab initio ſigni in quo eſt Saturnus per ſequentia deinde ſigna. Sed non tàm ocioſi, vt omnes eorum fabulas memoremus, illud certè conſtare cuilibet poteſt, non niti fidelib. experimentis, quæ ſibi quiſq; pro arbitrio dogmata confinxit.

CAP. XIX.

DODECATEMORIORVM SENTENTIA, EXPLODITVR, ET authores eorum Aegyptij cum ſuis quoq; climactericis annis reijciuntur.

PAr inſania Dodecatemoriorum,pariq; ratione qua partes exibilanda: nõ autem Dodecatemorion illud intelligo, cuius ſuprà meminimus, quod eſt ſigni cuiuſlibet pars 12.ſed quod traditur à Materno Græcisq; ſcriptoribus in hunc modum:Cuiuſcunque,inquiunt, ſtellæ volueris Dodecatemorion quærere,partem eius duodecies computa, ſiue illa ſigni,in quo eſt Planeta pars decima ſiue quinta,ſeu quouis alio numero fuerit,tùm quantas ſumma computationis confecerit,diuides eas ſingulis ſignis triginta diſpartiens, ſed à ſigni primordio ſumes initium in quo ſtella eſt, cuius Dodecatemorion quæris, & in quocunq; ſigno poſtremus venerit numerus, ipſe tibi partem Dodecatemorij oſtendit.Exemplum huius pone:Solem in Arietis parte quinta & minutijs 5.ſi quinq; duodecies multiplicaueris,erunt partes ſexaginta, minutiæ vnam facient partem,atq; ita erũt partes ſexaginta vnæ.Dabis Arieti in quo Solem eſſe diximus,triginta, Tauro triginta,Dodecatemorion in prima Geminorum inuenietur.

Hoc inuento quid vanum magis, aut futile poteſt excogitari? cùm per numeros iſtos,nulla tamen vis Planetæ,nulla qualitas eam in partem tranſmittatur. Quod ſi obſeruatum dicitur euentis iam reſpondere, obijciam Paulum Alexandrinum authorẽ grauiſſimum apud Aegyptios,quorum illud potiſſimum fuit inuẽtum, qui talem obſeruationem deprehendi falſam atteſtatur:quia nouam ipſe methodũ introduxit cõtra veterum omnium opinionem, vt non duodecies partes illæ multiplicarentur,ſed terdecies ſcilicet illi computatio antiqua non ſuccedebat, vtpote falſa & commentitia.Et quoniam aliquãdo terdecies multiplicando eueniebat ei quod quærebat,more Aſtrologorum ex vno ſucceſſu dogma inſtituit. Hæc ſunt illa myſteria Aegyptiorũ, quorum ſententias velut oracula ſuperſtitioſum vulgus adorat, quorum doctrina nedum habet aliquid diuinitatis, ſed ridicula etiam ſemidoctis. Nam ſi qua foret Aſtrologia,nihil minus Aegyptij quàm Aſtrologorum nomen mererentur,qui & rerũ quæ ſunt in cœlo verarum & naturalium,hoc eſt,ſiderum & ſtellarum motus ignorabant, vt infrà dicemus,& in prædicendo plus iſtis fallacioſis ſomnijs vtebãtur, quàm ſtellis & Planetis.Scribit Heliodorus Mercurium Triſmegiſtum, qui partes Planetarum primus inuenit viam aperuiſſe,vnde per ſolas illas partes nulla alia reſpectata pronũciari poſſit de omnibus pariter monomerijs & dodecatemorijs, mirum quantum in omni prædictione tribuebant, vnde eos obliquè notat Ptolemæus prudentiſſimus Aſtrologorum,ait ſua ſe dogmata traditurũ μὴ διὰ κλήρων ϗ ἀριθμῶν ἀναιτιολογήτων quæ ſint omnia περιττῶς ὑπὸ τῶν πολλῶν φλυαρόμενα ϗ μὴ πίθανον ἔχοντα λόγον, hoc eſt, non per partes & numeros inefficaces,& cauſæ rationem nõ habentes, quæ ſuperfluè multi nulla ad perſuadendum ratione fabulantur:cùm autem numeros dicit,& quæ reprehendimus dodecatemoria notat,& qui climactericos annos faciunt ex numerorum ſola obſeruatione,vt enneadicos & hebdomaticos. Vnde multis moleſta ſenibus ſuperſtitio ſuper anno ſexageſimotertio,quoniam peius angui tigrideque formidant:ſed peccat in his vulgus errore veniabili,qui philoſophi eſſe volunt quis excuſauerit.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ aduerſus Aſtrologos libri VI, Finis.

IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER VII.

CAP. I.

QVID HACTENVS DISPVTATVM, ET QVID in hoc libro diſputandum.

HACTENVS nullam eſſe Aſtrologiam demonſtrabatur, ablata ſiderum efficientia, quod ex philoſophia, ex ſiderum dignitate, conditione rerum inſeriorum, & fide experiennæ rationabiliter dici à nobis oſtendebamus. Tum ſi illa efficiant quod opinantur Aſtrologi, quare hæc tamen aliter faciant, quàm ſit ab illis excogitarum, probauimus nullam de iſta efficiennia, & conſequenter de ſnturis rebus cognitionem illis eſſe poſſibilem. Nunc illud nobis agendum, vt ſi fieri cœlitùs hæc concedamus, & quomodo ab illis eſt cōfectum, hoc eſt, ab hora primordiali ſortiri res omnes fata ſua de cœlo, quod tamen cniuſq; rei ſit ſatum, ſciri ab eis non poſſe, declaremus. Eſt antem hoc illis primum neceſſarium, ſi aſſequi debent, vt quæ ſit cuiq; hora fatalis, certiſſimè habeant exploratum, quod nec ſciri poſſe, aut ſcitum certè ab eis non eſſe præſentis libri diſputatione docebimus. Et quoniam retum variarum principia varia ſtatunntur, de principio hominis primùm diſputabimus, & illud eſſe in ambiguo declarantes, & omnino qualecunq; ſit, illud certè non eſſe quod ab Aſtrologis exiſtimatur.

CAP. II.

AMBIGVVM ESSE HORAM FATALEM, SI QVA eſſet in omnibus rebus quæ non momento, ſed tempore abſoluuntur, & in hominibus maximè, in quibus genitura parùm roboris habere videtur.

EST antem in decernendo principio cuiuſcunq; rei quæ non momēto, ſed tempore conſumatur quæſtio inextricabilis, an ſit fatale illi tempus quo primum opifex ſacere illam aggrediatur, quamcunq; demum cauſam efficientem ſortiatur: An potius cùm abſoluitur, an cùm non rota quidem ſimul exigitur, ſed per partes ſint partium diuerſarum ſata quoq; diuerſa. Quicquid enim dixerimus, ſuam habet rationem qua confirmerur. Nam ſi felicitee manus opiſex admouerit, quomodo eſſe poteſt opus inſelix quod feliciter opifex operatur? cùm ea ſit demum & operantis, & operationis ſelicitas, ſi opera & benè, & ex voto operantis eueniat. Tum ſi ſatum efficienter, non ſignanter tantùm eſt à ſideribus, quando potiùs ſatum accipere res ſuum debet, quàm cùm ſidera illum intercedentibus alijs cauſis efficiunt. Videtur igitur ſactum ex ea hora pendere, qua rē facere primùm opifex eius aggreditur. Contrà fatum quo pacto accipiet, res priuſquàm ſit, aut quomodo eſſe dicetur à nobis, cùm primū incipit fieri, vt aliquando ſit? Deniq; ex ſpecie, & quæ momento aduenit vltimo conſtituente forma res illud eſt quod eſt. Quod igitur illi potiùs fatale momentum quàm quo eſſe primum incipit quod eſt, & ſeorſum à cauſa, à qua fiebat, ſua conſtare poteſt natura & firmitate? non igitur de hora qua fieri, ſed qua eſſe incipiunt, res fata rerum rationabiliter auſpicabimur. Rurſus ſi aliæ alio tempore partes abſoluentur, cur non quæque decretum ſuæ fortunæ, de ſuo tempore adipiſcetur? maximè cùm experientia comprobetur, aliter varijs eiuſdem rei partibus euenire. Nam & in corpore einſdem hominis alia interdum membra rectè ſe habebunt, alia malè: & aliqua pars eiuſdem vrbis ruinis & incendijs erit obnoxia, cùm nihil eiuſmodi reliquis partibus accidat: cur non igitur rationabilius vnumquodque moueri & gubernari à propria conſtellatione, quàm de præterito quodam principio, & fortaſſis abolito, trahere res ſequentes fati conditione.

Et hæc quidem in vniuerſum de rebus omnibus dicta ſint, nunc particulariter eadem in homine examinemus, de cuius fatali primordio (ſi aliquod eſt huiuſmodi) multa & inextricabilis neceſſariò ambiguitas naſcitur. Quid enim potius ſtatuemus, cùm tàm multa eius principia, eaq; omnia digna principatu conſpiciantur? an quòd inter omnia primum tempore eſt punctum illud fatale temporis arbitramur, quo vir fœminæ primùm concreditur? an nõ illud quidem, ſed cùm ſemen, de mare accreſcit in vterum? an potius hæc quidem quaſi præludia, & neceſſariò antecedentia. Primum verò humanæ formationis initium ſtatuemus, cùm adoritur vis ipſa ſeminalis puriſſimam partem excrementi muliebris, eamq; cõſtituit, hoc eſt, cogit in fœtum, quemadmodum à coagulo lac vnitur & condenſatur, an neq; hominis adhuc initium, ſed cùm in conceptu partes corporis omnes poteſtate inſunt? an cum membranulis iam ſiue ſecundis circumobducitur? an hominem exordiri natura incipit, quãdo cor primum actu ſecernitur, cuius virtute quod gignitur, iam quaſi filius à patre emancipatus à ſeipſo incidit gubernari, vt naturæ interpres Ariſtot. docuit. Huic enim principiò vis magna authoritasq; debetur, cùm & cor primum ſit quod formatur, & in cæteris partibus diſtinguendis, cùm motus omnium, tum incrementum, à corde diſtribuitur, vt (ſi nobis eſt cum Aſtrologis fabulandum) quemadmodum cordi inſita virtus, totum deinde reliquis coagentibus explicat hominem: ita hauſta prima in corde Solatis virtus, totam deinde explicet fati poteſtatem. An potius hinc quidem cordis, & vitæ fatum principale, ſed membri cuiuslibet diſpoſitio, ex hora potiſſimùm qua diſponitur, priuari ſubit ſuiq; fati conditionem. Conſiderantibus enim rectéq; omnia penſitantibus, illud valdè apparet rationabile, vt ſi, gratia verbi, luminaria, vt dicunt, oculis præſunt, ex luminarium diſpoſitione, cùm oculi diſponuntur, eorum potiùs habitus mixtioq; dependeat, quàm vel ex ea quæ pridem, cùm ſemen impleuit vterum anteceſſit, vel pòſt ſecutura eſt, cùm pridem oculis abſolutis, extra vterum matris infans eſt proditurus: id quod de reliquis membris pari ratione dictum intelligatur.

Quod ſi poſthabitis omnibus, his quæ diximus, aliud authoritate efficaciaq; præſtantius initium inueſtigetur, quódnam rationabilius proferemus, quàm quo anima fœtui participatur, quoniam tunc eſſe incipit homo, & ſubſtãtiæ integram rationem conſecutus, tunc ex materia ſua formaq; cõſiſtit. Et ſi fatum ex hora proficiſcitur, qua res primitus eſt, nulla vtiq; potiùs fatalis hora hominis exiſtimabitur. A`qua ſi tamen opinione recedendum eſt, illud magnam habebit probabilitatem, vt quæ corporis ſunt, ad ſeminale principium referantur, quæ animæ ad ipſam animationem, quæ ſunt externa atq; fortunæ, ad id fortè momentum, quo hunc captum, in quo ludit fortuna, clauſtra vteri egreſſus homo primùm ingreditur. Deniq; ex hac tàm varia atq; nodoſa, de humano principio ambiguitate extricabunt ipſi ſe, fortè, qui ſunt diuini: philoſophia quæ tantum rationibus nititur, explicare ſe rectè nullo modo poteſt, quæ ſi eſt tamen aliquid affirmatura, nihil minus affirmabit, quàm quòd Aſtrologi decreuerunt, vti ex hora natiuitatis naſcentis hominis fata dependeant, in quam opinionem nec ratione Aſtrologi ſunt adducti. Sed quia hoc principium aſſequi magis poſſe videbantur, & idcò primas illi partes conceſſerunt. Quare & poſt genituram, dare aliquid ſolent conceptioni, quoniam ſperent de ea nonnihil interdum etiam poſſe cognoſci. Reliqua quæ ſunt potiſſima certè principia, præſertim cùm animatur fœtus ex aſſe reiecerunt, quare ſcilicet, illis ex aſſe, hoc eſt, penitùs ſunt ignota, nec ſi inde pendere hominum fata cõceſſerint, poterunt ſibi diuinandi, de fato aliquid arrogare. Verùm vt reliqua prętermittamus, genituram conceptui, & fœtus animationi qua ratione præponantur, quandoquidem ſi primas in fato conſtituendo partes initiò illi demus, quod maximè tempore primum eſt, non eſt prius principium principio ſeminali, ex quo omnia alia proficiſcuntur, ſi non tàm primùm tempore quàm efficacia dignitateq; præponitur: tempus animandi fœtus omnibus erit præponendum, genitura, & poſterior omnibus, & efficaciæ aut nihil, aut parùm habet, quæ nec hominem inchoat, nec facit, nec abſoluit, ſed inchoatum, & iam abſolutum ipſa ſolùm oſtendit.

CAP.

CAP. III.

PTOLEMAEVM PLVS CONCEPTVI QVÀM GENITURÆ tribuiſſe, cui neq; aliquid tribuendum eſſe Ptolemæi ratio conuincit.

QVòd ſi verba ipſius Ptolemæi grauiter penſitentur, videbimus eum vi rationis adductum, plus dare cõceptui, quàm genituræ, quanquam vt faueat profeſſioni, de efficacia genituræ multa aſtruere ſit conatus, verba ipſius in tertio Apoteleſmatum ſunt huiuſmodi: Cùm principium temporale hominis aliquod ſtatuatur, natura quidem illud erit principium, cùm ſemen vtero genitali admittitur, potentia autem & ſecundùm accidens, cùm hora partus infans egreditur: qui igitur horam admiſſi ſeminis caſu, vel obſeruatione deprehenderint, illam ſequi potius eos decet in proprietatibus corporis animæq; dignoſcendis, efficientibus eo tempore ſtellarum configurationibus conſideratis. Cùm enim ſemel à principio ſemen ex ambientis aëris affectione certa qualitate diſponitur, licet per conſequentis conformationis tempora varietur, quoniam tàm propriam cognatamque tantùm materiam naturaliter ſibi aſciſcit, cùm actum fuerit, magis etiam primæ ſuæ qualitatis diſpoſitioni aſſimilabitur. Hæc ibi Ptolemæus ad verbum. Vbi mihi videtur, quàm expreſſiſſimè & aſſeueratè, nulla interiecta dubitationis particula, pronunciare primum & naturale, & efficaciſſimum hominis principium eſſe ſeminis admiſſionem, atque huic potiſſimè inhærendum, cùm agnoſcitur, in prænoſcendis hominum viciſſitudinibus, tàm quæ ad corporis, quàm quæ ad animam attinent. Quod vbi etiam aſſeruit, tunc quæ videbantur obijci poſſe de ſeminis permutatione, accuratè anxieq; diſſoluit. Verùm quoniam ſciebat artem periclitari, ſi aliunde pronunciari, de hominis fato pernegaret, adiecit his quæ diximus, in hunc modum: Qui autem horam ignorant principij ſeminalis, quæ plerunq; ignoratur, illos neceſſarium eſſe ſequi principium natiuitatis.

Penſemus autem hæc & priuſquam alia ſubiungamus, in quibus ſolùm vtendum ait hora genituræ, cùm hora conceptus ignoratur, & de hora quidem conceptus dixit, quòd adhærere illi conuenit: ita enim Græcè ſcribitur, προσήκει, de hora natiuitatis, non conuenire dixit, ſed ἀναγκαῖον, hoc eſt, neceſſarium eſſe, quaſi neſcientibus horam hominis concepti, & tamen volentibus, de eius fato diuinare, ad natiuitatem neceſſariò eſt confugiendum: vt luce clarius appareat, non volentem, ſed coactum neceſſitate, in hanc ſententiam deſcendere Ptolemæum, vt hora genituræ quaſi ſecunda (vt dicitur) poſt naufragium tabula vtatur. Et hactenus quidem pro ratione locutus, mox ne deſerat profeſſionem, conatur quantum poteſt hoc quoq; de genitura principium validum demonſtrare, quare de eo ita ſubdit: Et hoc etiam eſt maximum principium, atque hoc ſolo à primo deficiens, quòd ex conceptu ea etiã poſſunt præcognoſci, quæ ante partum eueniunt. Porrò ſi quis hoc quidem principium dicat, illud autem κατ' ἀρχὴν, id eſt, poſt principiũ, erit quidẽ illud ab hoc tẽpore ſecundum, ſed fortaſſe erit poteſtate perfectius: ferè enim iure hęc humani ſeminis generatio nõ negabitur, illud aut hominis, cùm multa tunc accipiat infans, quæ priùs non habebat cùm erat in vtero, & ea naturæ hominis propria, quamuis item quod hora partus, nõ circumdat nihil videatur conferre, vt qui naſcitur talis aut talis ſit, facit tamen vt ſubcognatam circumdantis configurationem prodeat in lucem: quoniam natura poſtquàm eum perfecit tantùm ad exeundum impetum dat, cùm diſpoſitio eſt ſimilis figuræ illi, quæ à principio fœtum formauit, quia rationabile, & harum quoq; rerum ſignificationem habere diſpoſitionem ſtellarum hora natiuitatis, non quia ſit effectrix illarum, ſed quia ex neceſſitate & ſecundùm naturam ſimilis eſt illi poteſtate quæ efficit.

Hæc Ptol. à nobis fideliter recitata, in quibus illud primum eſt videre omnino eſſe falſum, quod ait interpres Auenrodan, dubitanter loqui Ptol. in prioribus verbis, vbi de efficacia conceptus ediſſerit, aſſeueratè in his poſtremis, vbi hora natiuitatis ſignificandi vim habere demonſtrat: cùm contrà potiùs ibi quidem omnia affirmet, nihil excipiens, nihil dubitans, hîc nihil non adiecta dubitationis particula loquatur, nunc ferè, nunc fortaſſis interponens, & cùm denique totam ſuam diſputationem

terminaturus, non aliā habet rationē qua fati ſignificatricem horam geniturę defendat, qnàm vt ſimilem à principio ſeminali eſſe ſuadeat. Tantum abeſt vt authoritatem decernendi qualis ſit futurus, qui naſcitur neget eſſe in conceptn, vt non plus ſuper hac re concedat geniturę, quàm vt conceptui ſimilis & conſentiens inueniatur. Nam illa quidem opinio apud Aſtrologos inuulgata, credita etiā ab interprete Ptolemæi, vt ſignificet ſolùm hora cōceptus, quæ in vtero matris fœtui accidunt, de falſa intelligentia dictorum Ptol. nara, facilè intelligitur, qui non ea ſolùm ſignificari per conceptum dixit, ſed etiam illa quæ genitura non poſſit: Præſtat, inquit, hoc Ptolem. conceptus geniturę, quòd per illum etiam ea quæ ſunt ante partū, poſſunt præuideri. Quod ſi illa tantùm, nunquàm erat etiam apponendum, nec propterea præſtare primū principium, ſecundò exiſtimandum, cùm longè ſit maius ſpacium totius vitæ quàm rudis adhuc naturæ informisq; fœtus rudimenta gubernare.

Quapropter ſi Ptolem. in illis dubiranter hæſitanterq; prolatis verbis confidat, vt ſit principij ſecundi virtus fortaſſe primo efficacior, & hoc ſerè ſeminis humani, illud hominis potiùs ſit principium, non ſolùm à ratione, ſed à ſeipſo planè diſſentit. A`ſeipſo, quoniam, vt dicebam, non potuit in principio naſcēdi authoritatem fati defendere, niſi ex cognita, cum principio ſeminali, natiuitatis affinitate, & cū poſteà de ſexu alijsq; naſcentis conditionibus præuidendis præcepta tradit, ea ex conceptu magis quàm ex natiuitate ait præcognoſci. A`ratione, cū propter multa quæ ſuprà diximus, tum quare valde èxtra rationem eſt, vt conceptum principium ſeminis natiuitatē hominis dicamus: quandoquidem, cùm ſemen vterum impleuit, non fieri ipſum, ſed incipit aboleri, cùm homini fabricando natura manus admolitur, quare illud ſicuti hominis generandi, ita corrumpendi ſeminis eſt principium. Quòd ſi principium hominis voces natiuitatē, quare multa tunc primùm habet, quæ in vtero non habebat: at non illa pertinent ad ſubſtantiam, quæ iam facta & abſoluta eſt, ſed ad geſtationes operum tantummodò nonnullorum, quæ nec hominis propria, à quibus ſi fatū hominis auſpicemur, multò poſt ortum tempore fatum orietur, vt cùm ſcilicet fati, non iam infans incipiet, cū cogitare, deliberare, ratiocinari: nam ſtatim quidem natus, nihil habet hominis proprium præter eiulatum, non igitur his tàm ſcilicet ſi falſis & friuolis, Aſtrologorum prudentiſſimus Ptolem. inſiſteret, quanquàm ea ne omnino deſertor profeſſionis præuaricatorq; putaretur, protulerit dubitanter.

Neq; verò hæc ſolùm quibus cōceptui genitura præponitur, ſed quæ aliquam vim in fato decernendo aſtruunt geniturę minus habere poſſunt firmitatis. Summa enim totius virtutis ad cōſenſum refertur, qui ſit inter natiuitatem atq; conceptum. Atqui nam iſte conſenſus? quæ ſimilitudo? Reſpondet Haly, Solem hora geniturę in ſigno ſemper inueniri, quod aut ſeptimum, aut nonum, aut decimū ſit ab eo in quo fuit hora cōceptus. Hæccine igitur illa ſimilitudo? O`ridiculam vanitatem, quaſi aliquod tēpus alicui tempori hac ratione non conſentiat, quare ſcilicet Sol quocunq; tempore à ſigno in quo aliàs fuit, aliquo ſemper ſignorum numero neceſſariò diſtat. An probabilius quod affertur de Luna? cuius locus cùm naſcimur, horoſcopus ſit cōceptionis, & qui tunc Lunæ locus horoſcopus ſit, deinde natiuitatis: atqui hoc falſum confictumq;, ab Aſtrologis poſtea demonſtrabitur: & Haly Auenrodan in tractatu præſentis quæſtionis exponens Ptolemæus: Vt verum interdum, ita falſum interdum, ait ſe deprehenſum. Verùm age ſit verum, nulla potius via fictus ille conſenſus, vtriuſque horæ euidentiusq; coarguetur: quoniā ſi ex regula illa Aſtrologorum conceptus horam inueſtigaueris, & thema ad id tempus tibi conſtitueris, inuenies cœli ſtellarumq; diſpoſitionem, ab ea ſemper eſſe diuerſam, aliarumq; rerum omnino ſignificatricem, quæ hora natiuitatis ſupputantibus apparebit, ſed quid plura in nugis confutandis verba prodigimus. Haly inſignis Aſtrologus in Lib. quem ſcripſit de electionibus, apertè confitetur efficaciam fati diſcernendi eſſe in hora conceptus, ſed quoniam hæc ignoretur, idcircò ad horam natiuitatis Aſtrologos confugiſſe. Et ipſi cùm vrgentur, de ortu Geminorum, quorum diſpar ſit fortuna, ſolent dicere interdum diuerſitatem conceptuum illorum fortunam variare, cùm tamen ſi hora conceptum ea ſolùm diſponit, quæ accidunt intra vterum, illud potiùs ſequitur, vt poſſit eorum, quorum conceptus diſpar, compar quidem eſſe fortuna, ſed natiuitas nullo modo eſſe poſſit.

CAP.

CAP. IIII.

VNIVERSALIA FATA QVIBVS VIIS ASTROLOGI veſtigent, & quàm parùm rationabilibus.

Diximus de initio fati particularis, quàm ſit incertum, & quàm falſa ratione ab Aſtrologis conſtirutum, reſtat dicere de vniuerſali, vnde ſcilicet fata vrbium, gentium, regnorum, & in vniuerſum mundi pronuncientur, quàm hoc quoq; (ſi aliquod eſſe concedarur) in ambiguo tamen & incerto ſit, & à noſtris Aſtrologis perperam definitum. Solent autem ad vniuerſales prædicendas mutationes triplici ferè via procedere: aut ex magnis ſiderum ſuperiorum, vel luminarium eclipticis coniunctionibus: aut ex cœli diſpoſitione, cũ primas Arietis minutias Sol ingreditur, quòd quaſi principium anni ſtatuerunt: aur ex principijs vrbium, regnorum, gentiumq; peculiaribus, hoc eſt, ex hora qua vrbs ædificata, vel regnũ inſtitutum, vel lex genti data qua viuit, quaq; gubernatur. Quæ omnia quàm ſint friuola, magna ex parte ſuprà eſt oſtenſum, nõ ſolùm vbi tota depulſa eſt ſiderum efficientia, ſed etiam cùm totam prædicendi ex magnis coniunctionibus rationem infirmauimus: & ſiue ab illis, ſiue à defectibus luminarium, lõgo poſtquàm acciderunt tempore expectare aliquid vanum declarauimus, tùm impietatem inſaniamq; deteximus Aſtrologorum, & legẽ cœli fato, & fato ſuæ legis gentes ſubijcientium, nec nõ quòd ſit vanum, vel vrbis ædificatæ vel accepti regni, quaſi rei naturalis diem natalem decernere. Nunc & ſi omnium rerum fatum aliquid eſſe concedamus, ſumus oſtenſuri de fatali principio harum rerum nihil certum aut poſſe definiri, aut hactenus eſſe ab Aſtrologis definitum. Primum quidem in auſpicando vrbis fato à iactu lapidis quàm ratione mouentur? quandoquidem iam ciuitatis potius quàm vrbis fata perſcrutantur, illud momentum potius obſeruandum quo vrbis ædificata cœpta eſt habitari, & ſuis legibus regi & contineri. De regis item fortuna magna inter eos diſcordia, cùm alij putent ex hora illam pendere qua rex inſtituitur ſiue decernitur. Alij cathedram potius ſiue coronationem putant inſpiciendam, ſed hæc quaſi minutiora prætermittamus, cùm etiam Haly fata gentium vrbium & regnorum non tàm ab his ipſis quæ dicebamus, quàm à principijs magnarum vniuerſaliumque conſtellationum credat dèpendere, de quibus cum illis collato pede mox diſputabimus.

CAP. V.

ASTROLOGVM NON POSSE PRAEDICERE QVANAM orbis regione fatum aliquid euenturum ſit, quoniam incertum apud ipſos, quæ cui ſigno vel Planetæ regio ſubiaceat.

Si magnæ quas vocant coniunctiones, ſi defectus Solis & Lunæ, quantas Aſtrologi fabulantur ſcient mutationes, illud nunc contendo, verè tamen de illis ab Aſtrologis nihil poſſe prædici, neq; tamen illis coniecturis quæ obijci poſſunt, horoſcopum magnæ coniunctionis incertum, an ſit proprius, aut ipſius anni quod vertente illa contigerit, arbitrarieq; illos in defectu luminarium principium mediumq; obſeruare, temporibus reliquis in obſeruatis, tum etiã ſolius principij habita ratione: Condonentur illis hæc omnia, nec ſuper his litem vllam faciamus, alibi premere eos poſſumus efficacius, vnde omnimoda huiuſmodi prædictionum incertitudo demonſtretur.

Sunt enim earum quatuor capita, primum vt prædicatur quid ſit futurum: ſecundum quo in genere rerum: tertium quónam tempore: quartum apud quas gentes, & in quibus locis ac regionibus. Quod ſi nulla ferè rerum mutatio eſt, nullus caſus, vel proſper, vel aduerſus, qui nõ aliqua mundi parte apud aliquos populos accidat, quocunq; tempore veniat, erit omnis huiuſmodi vana futiliſq; prædictio, niſi poſtremum hoc habeant exploratum, quónam ſcilicet loco, quaq; parte terrarum admirabiles illæ mutationes euenturæ ſint. De hoc autem ita definiunt, vt in regionibus illis expectetur quæ ſint ſigno ſubiectæ, apud quod talis vel coniunctio ſiderum, vel luminariũ defectus contigerit, nec ſolùm quæ ſigno penitùs eodẽ, ſed vel eodem, vel ſigno ſaltẽ

eiuſdem triplicitatis. Hæc eſt omnium Aſtrologorum ſuper hac re indubitata ſententia. Vnde illud colligitur, nihil poſſe de fato alicuius regionis verè prædiuinari, niſi prius conſtiterit, cuiuam ſigno, cui planetæ regio illa ſubijciatur. Sicut nec de hominis poteſt fato prænunciari ſi tempus geniture fuerit ignotum. Quod ſi de ſubſignis planetisq; diuerſis terrarum diſtributione omnia apud Aſtrologos ſint incerta, patet euidentiſſimè prædictiones eorum de huiuſmodi rebus neceſſariò fore quàm incertiſſimas. Illud verò, qui Ptolem. & Albumaſaris libros legerit accuratè, facilè intelliget, cùm nullum ſit dogma in quo ſibi minus Aſtrologia conſentiat.

Ptolemæus in lib. Apoteleſmatum igneam triplicitatem præeſſe dicit ſeptentrioni, terream meridiei, aëream orienti, aqueam occidenti. Quod ſecutus eſt Iulius Firmicus opinionum veterum æmulator. Idem verò Ptolem. ſecundo lib. eiuſdem operis, vel aliter explicare, vel immutare nonnihil eam videtur partitionem, igneam triangularitatem non tàm ſeptentrioni quàm his terris præficiens, quæ ſitæ ſunt inter ſeptentrionem & occidentem: terream his quæ inter orientem & meridiem, his verò quæ inter ortum & ſeptentrionem aëream, aqueam inter occaſum collocat & meridiem. A quibus omnibus ea tantum diſtant quæ Albumaſar ſcribit quantum diſtat oriens ab occidente: Is enim ſexto lib. Magni introductorij igneam triplicitatem nō ſeptentrioni, vt Ptolem. ſed orienti voluit dominari, ipſi quidem ſeptentrioni, cui ſcilicet igneam præficit Ptolem. ipſe aqueam dominari contendit, & quam orienti Ptolem. aëream ipſe cōtrà præficit occidenti. Idem tenet Paulus Alexandrinus in inſtitutionibus artis Apoteleſmaticæ. Sed ipſe idem Album. quaſi ſui oblitus lib. primo de Magnis cōiunctionibus tàm diuerſa ab his ſcribit, quæ ſcripſerat in introductorio, quàm illa erant diuerſa à dogmate Ptolem. Nam ibidem non igneam, vt Græci cū Ptol. atq; Materno, non aqueam, vt ipſe alibi, Arabesq; permulti, ſed aëream præficit triplicitatem, & quàm ibi ſeptentrioni aqueam dederat, rū oppoſitæ aſſcribit regioni, hoc eſt, meridianæ, occidenti autem nec aqueam, vt Ptol. nec vt ipſe alias aëream, ſed terream ait dominari: quibus ſententijs quidnam poteſt eſſe pugnantius? quarum ſe arbitrum quiſnam faciet? cùm nec ratio hîc poſſit, nec experientia monſtrare veritatem. Henricus Macilienſis poſtremam hanc Album. opinionem ait eſſe veriſſimam & experimētis quàm plurimis comprobatam. Contrà Alchab. & Zaël Iſraëlita, & Abraham Auenezra, & Saphar in iſagogicis, & Meſſahala, illam probant quam ſcripſit in introductorio Haly. Auenroadan vtraq; reiecta Ptolem. ſententiam omnibus anteponit. Mitto quàm ipſi ſuper his veteres inter ſe diſſentirent, Aegyptij ab Hipparco, ab Hipparco Ptol. id aliquibus exemplis declarabo. Arieti enim Aegyptij antiquam Babylonē, & Arabiam Aegypto conterminam. Ptol. Britanniam, Gallatiam, Germaniam, Carmaniā & Palæſtinam ſubiecit. Hipparchus & antiquiſſimi Aſtrologorū exactiore quidem ratione: alijs enim ſigni partibus alias regiones ſubiecerunt, atq; ita ſiniſtro quidem Arietis humero Babyloniam, dextro Thraciam, τῷ στήθει Armeniam, ταῖς πλευραῖς Arabiam Aegypto confinem, τῷ δ' ἱεραχηνῷ νώτῳ Perſidem, & Cappadociam, & Meſopotamiam, & Syriam & Rubrum mare: atq; ita in cæteris ſignis eſt diſcordia: Aegyptij, Hipparchus, Ptolemæusq; diſcordant non minus, quàm à Ptolemæo etiam Albumaſar & à ſeipſo. Vnde luce clariùs conſtat nihil poſſe ab Aſtrologis certi pronunciari, vbinam gentium atq; terrarum caſus aliquis ſit venturus, cùm de ipſa ſub ſignis gentium terrarumq; diuiſione nihil habeant certum vel exploratum.

CAP. VI.

NON POSSE INITIVM VNVM CONSTITVI DE QVO *totius anni pendeant fata, tùm varia à varijs anni ſtatui principia, & iuxta Hebræos annum potius autumno quàm vere inchoare.*

Reliquum vt de initio anni dicamus, quod nō poſſe vnum conſtitui, ex quo totius anni ſtatus prædicatur, tamen expreſsè firmat Ptolem. vt nullius potius quàm ipſius verbis hoc ſim comprobaturus. Is igitur lib. Apoteleſmatum ſecundo ita ſcribit: In circulo nullus cogitare principium ſimpliciter poterit, in Zodiaco autem ea vtique quis principia iure conſtituet, quæ æquinoctija

noctijs atque ſolſtitijs determinantur, quæ ſunt quatuor, duo ſcilicet æquinoctialia & duo ſolſtitialia. Verùm hic locus hæſitationi an aliquid horum quatuor ſit præponendum. Nam ſi ipſam quidem ſimpliciter circularem naturam ſpectes, nullum eorum ſingularis principij priuilegium obtinebit. Vtuntur autem qui de his ſcripſerunt, aliquid ſupponentes, diuerſimodè: vno quoque illorum quatuor quaſi principio motl, ab aliquibus eorum propria ratione naturalique conſenſu: habet enim vnaquæque illarum partium aliquid peculiare & excellens, vnde ſibi principij & noui anni authoritatem videantur vendicare. Vt vernum æquinoctium, quod tunc primùm dies nocte incipit longior fieri, & quia tempus id anni abundat humiditate, quæ qualitas & natura (vt ſuperiùs diximus) in omni principio generandarum rerum plurima eſt. Aeſtiualis ſolſtitij prærogatiua hæc eſt, quòd tunc maximè dies in ſuo quaſi faſtigio conſummationeque producitur, tùm verò apud Aegyptios & inundat Nilus & Canicula exoritur. In autumnali æquinoctio fructus omnes colliguntur & terræ ſemina iaciuntur. In brumali ſolſtirio poſt decrementum incipit dies tunc primùm augeri. Quod autem mihi conuenientius & naturæ conſonum magis videtur, hoc eſt, vt in obſeruatione rerum anni quatuor illis principijs vtamur, obſeruantes quæ ante illa proximè fiunt Solis & Lunæ, vel coitus, vel opponens, & præſertim eclipticas, ita vt ex principio quod ſumitur ab Ariete, ver quale futurum ſit, præuideamus, ab eo verò quod à Cancro æſtatem, à Libra autumnum, hyemem à Capricorno. Hæc ibi Ptolem. ad verbum. E' quibus apparet & creditum ab eo & comprobatum nullum verum initium poſſe conſtitui. Ex quo totius anni fatum præuideatur, vt nòn poſſim ſatis mirari & Auenrodan eius interpretem, & iuniores Aſtrologos identidem prædicantes plus tribuere Ptolemæum in anno exordiendo veris æquinoctio, quàm vel autumni principio vel ſolſtitij. Nam quemadmodum vernum æquinoctium quid non habere dicit, vnde principij priuilegium mereatur, facit idem nihil ſecus in reliquis, & poſtquàm omnibus initialem eſſe authoritatem oſtendit, tum non aliud quidem alio plus habere momenti, ſed æquè omnia obſeruanda eſſe decernit, hoc & magis conueniens & naturalibus conſonum aſſeuerans, quàm vt vnum ex illis reliquis ſuperhabitis obſeruetur, quandoquidem vnumquodque ſuam habet rationem cur principium aliquod anni iure exiſtimetur.

Quo factum eſt vt diuerſæ etiam gentes aliæ, ab alio ex his initijs annum exordirentur. Aegyptij ab æquinoctiali ſolſtirio, Romani ab hyemali, alij ab autumnali, hoc eſt, ab ingreſſu Solis in Libram, eam etiam horam obſeruantes quæ vigeſimam Scorpij partem peragrabat, plurimum in ea efficaciæ momentique putantes ad ſtatum & mutationes aëris prædicendas, quod Saphar & Aoniar ſunt ſecuti. Nonnulli item ex ſententia Aegyptiorum volunt illa quatuor principia conſideranda, ſed non ita vt omnia in omnibus obſeruentur: vnde cùm Sol quidem Arietem ingreditur, ipſius Solis ſtatum conſiderant, cùm verò Cancerum Iouis, cùm Libram Saturni, cùm Capricornum Martis, quòd hæc omnia ſidera in eis ſignis regnare exiſtimentur. Albumaſar aliud ſibi ſomnium eſt commentus, vt ſi quum Arietis primas minutias Sol inuadit, horoſcopus inuenitur, ſignum fixum, ex eius horæ cœleſti diſpoſitione de toto anno quidem rectè pronuncietur, ſi commune ſit ſignum duo principia anni ſtatuantur, ſi mobile quatuor: quæ prorſus vana & arbitraria ſicuti nec ratione, ita nec veterum vel authoritate vel experimentis fulciuntur.

Quòd ſi quis fortè ex mundi creatione opinionē Aſtrologorum velit confirmare; vt propterea ex ingreſſu Solis in Arietem futura fortuna cognoſcatur, quoniam per id tempus mundum Deus creauerit, vt non ſint aliud annorum conuerſiones quàm reuolutiones mundanæ genituræ, is verò facilimè ſtatimq; reuincetur, quandoquidem ſi mundi ſequamur genituram, tàm erit incertum quod ſit anni principiū ſtatuendum, quàm etiam eſt incertum, quónam tempore anni mundus fuerit inſtitutus. Neq; enim apud Hebræos, à quibus mundi creationem accepimus quicquàm ſuper hac re certum & definitum eſt, ſed alij vere, alij autumno exortum contendunt: & ſi altera opinio eſt præferenda, eò potiùs declinant vt in autumno conditum credant; Nam quod ſcriptum eſt eodem menſium in quo phaſe celebrabatur primum menſem in anni menſibus futurum, id ratione ſolennitatum celebrandarum dictū volunt.

Quare ſi illa maxima prima & præcipuè eſſet ſolennitas, à qua eorum exitum de Aegypto, quod primum Dei in populum beneficium, cætera ſint ſecuta.

In reliquis autem rebus omnibus, à Septembri initium faciebãt, quod multis tum ſacrarum literarum locutionibus, tum antiquis conſuetudinibus Iudæorum videtur comprobari. Scriptum enim in Exodo eſt, ſcenophegia, hoc eſt, in feſta tabernaculorum celebrari in exitu anni, ea verò medio Septembri celebrabantur. Et in libro Nehemiæ ſcribitur: *& factum eſt in menſe Caslen*, is eſt apud Chaldæos qui apud nos December, *anno 20. tùm ſcilicet factum eſt in menſe Niſam*, hoc eſt, Aprilis anno 20. qui ſi menſis Niſan, id eſt, Aprilis, caput anni eſſet, non vigeſimo anno, ſed primo ac vigeſimo erat ſcribendum. Præterea cùm lege caueretur ne ſeptimo anno qui ſcilicet erat ſabbatum annorum, aut meterent agros, aut ſeminarẽt. Si caput anni erat Aprilis, ſequebatur, vt quod per Octobrem ſexti anni ſeminauerant, id æſtate ſequenti metere non liceret: quare hæc ſcilicet æſtas ad ſeptimum annum pertinebat, ſi eius exordia à vere ſumebantur, quod ſi erat, credita ſexto anno terræ ſemina deperibant, quod incommodum non ſequebatur à Septembri annum inſtituentes. Mitto quæ Lerſienſis in computo ſcripſit, & Beda in libro Temporum, & Ioſephus in primo antiquitatum, & Hieronymus in epiſtola de Solennitatibus, qui Ezechielem etiam exponens Octobrem dicit primum eſſe menſem, Ianuarium verò quartum: Ex quibus omnibus liquid ſiue ex mundi creatione aliquid coniectemus, ſiue Aſtrologorum veterum rationem & authoritatem ſequamur, omnino Aſtrologos aberrare, qui ex ingreſſu Solis in Arietem de totius anni fatò pronunciari poſſe contendunt.

CAP. VII.

DE DIRECTIONIBVS ALIISQVE MODIS, QVIBVS tempora futurorum definiunt, quàm parum conſtent, quámve in his Aſtrologi inter ſe diſcrepent.

SIcut errant in fatis anni auſpicandis (ſi qua fati concedatur auſpicatio) ita in tempore definiendo, quo illud ſit euenturum quod initialis hora promiſit. Vtuntur enim hac quoq; in re friuolis, falſis, vanis, ſuppoſitionibus, & methodo naturali nihil conuenientibus, inter quas illa prima & potiſſima eſt de Planetarum partiumq; Zodiaci directionibus (ſic enim libet eas vocare) quò magis ab his quibus cum diſputamur, intelligamur. Illæ igitur quàm falſis nitantur ridiculisq; fundamentis, breuiter aperiemus, declarata prius ex propoſito Aſtrologorum opinione. Eſto igitur genituræ alicuius horoſcopus Leonis p. quintadecima, Satur. in Virginis p. ſexta collocetur, paret Saturnum horoſcopo, nec aſpectu nec alia re copulari, quare non debet illi nocere: verumtamen opinantur peruenturum aliquãdo ex directione horoſcopum ad Saturnum, & quo anno illuc perueniet, ex Saturno morbi periculum nato imminere: Peruenire autem aiunt hac ratione, quoniam ſingulis annis ſingulæ nobis ſignorum partes attribuuntur, pro anaphorarum tamen proportione: ſed hoc nihil ad rem de qua nunc agitur. Dicunt ergò primo anno vitæ ipſum debeti gradum in quo eſt horoſcopus: quare ſi in eo gradu Planeta bonus, aut corpore, aut radijs fuerit, eo anno ſua bona largiri, contrà ſi malus mala, ſecũdo anno ſecundum à primo gradu reſpondere, tertio tertium, & ſic deinceps. Quare ſi Saturnus (exempli gratia) primam & vigeſimam partem ab horoſcopo occupauerit, cum primo & vigeſimo ætatis anno pars illa reſpondeat, fore vt annus ille Saturni radijs infeſtetur.

Cùm volunt igitur quónam anno bonum malúmve aliquid euenturum ſit, nato præuidere, dimetiuntur gradus inter loca principalia genituræ, & corpus aut radios boni maliſve ſideris interceptos, & pro numero graduum de annorum numero praeſcribunt, poſt quem euentus ille debeat expectari, hæc eſt eorum poſitio in directionibus, ex quibus & vitæ ſpacium Ptolemæus & caſus omnes viceſq; fortunę Aſtrologorum turba pronunciat. Quibus quid poteſt leuius? quid magis irrationabiliter cogitari? nam illa primum ad annos graduum diſtributio, potéſtne magis ex libidine fingi? nullo fundo ſcientiæ rationiſve concepta, maximè cùm interdum annos, interdum dies (vt ſcilicet eis ſubuenit) à gradibus iſtis dicant indicari. Et haberet

hoc

hoc forſan aliquam probabilitatẽ, ſi partitio ipſa graduum eſſet à natura, illa verò ex
arbitrio tota pendet, mathematicorum ſigna in triginta potius quàm in viginti par-
tes nõ ob aliud diuidentium, quàm quòd numerus ille diuiſionibus arithmeticis eſt
accommodatior, vt teſtimonio ipſo Aſtrologorum proximo libro nobis demonſtra-
bitur. Sed quomodo mihi nocere poterit Saturnus in ſexta Virginis parte (ſicut erat
acceptum) cùm naſcebar, inuentus, etiam ſi illis demus primo & vigeſimo ætatis an-
no eius influxum ad me pertinere: nam quando ad me pertinebit Saturnus, illic non
erit, & quando ibi erit Saturnus, pars illa ad me non pertinebit. Qui ſi fortè quemad-
modũ à peſtilentia infectæ veſtes venenum ad aliquod tempus non amittunt, ita par-
tibus cœli etiã euenire dicant, vt receptã à malo ſidere contagionẽ diu retineant, pro-
ptereaq́; gradus ille iam tum cũ naſcebar inſectus à Saturno, poſt multos etiã annos
vim noxiam illam in me refundat: Perbellè poſitionẽ ſubtiliterq́; defendent, & ſiqui-
dem cum philoſophis eſſet ſermo, iuberem meminiſſe luminis affectionem ſubiecto
non hærere, ſed abire cum corpore, à quo diffundatur: Cœleſtium autem omniũ im-
preſſionum (vt in metheoris ait Auicenna) & vehiculum lumen eſt, & fomentum.

Sed ipſi mihi reſpondeant, cùm ad eundem gradum tot annis intermedijs aliorum
accurſus ſit Planetarum, an ſuperuentu luminum ſalutarium inolitum, illud virus pu-
tent aboleri poſſe vel imminui. Præterea ſi perdurãt in cœli regionibus, à Planetis ac-
ceptæ ſuſceptæq́; qualitates, nec ad exiguum ſpacium temporis conſeruantur, non e-
rit in factis dijudicandis tantummodo obſeruandũ, quis quo cœli loco, vel anno re-
uoluente, vel hora genituræ, Planeta inueniatur, ſed qui eadem loca præcedentibus,
etiam annis peragrârint. Poſtremò commentum illud dirigendi aliud non eſt, quàm
ſubijcere res, non ſolùm conſtellationibus his quæ ſunt, ſed quæ eſſe etiam poſſent.
Nam quid aliud eſt dicere Lunam, quæ me naſcente hexagonis radijs à Sole ferieba-
tur, infortunium tamen aliquãdo inibi parituram ex quadrato Solis aſpectu, ſub quo
illa quidem, nõ fuit cùm naſcebar, ſed fuiſſe ſi pluribus cœli partibus interiectis pro-
cul à Sole magis conſtitiſſet, quas partes per quas ſcilicet, à quadrata radiatione diſta-
bat, cùm peregerit poſt tot annos, ab ea illa ibi calamitas infligetur. At cõſtellatio iſta
ſub ortu meo nõ fuit, & ſi poſtea aliquando eſt futura, nihil tamen ad me, cui ſi fatum
aliquod eſt, præterita illud cœli diſpoſitio dedit.

Patet igitur quàm abſurda, quàm falſa, quàm inconſona ſit poſitio dirigendi, qua
qui quotidie vtuntur Aſtrologi, quódnam habent fundamentum vndeq́; ſit deducta,
nondum fortè, vt opinor, in conſiderationem examenq́; reuocârunt: Vtuntur autem
præter directiones in euentorum temporibus præuidendis dominatu Planetarum,
quos ordine quodam imperium vitæ ſuſcipere confinxerunt. Hinc centra Chaldæo-
rum, fridariæ Perſarum, Iudorum nouenæ, tecares Ptolemæi, aphoriaq́; oecurſorque
hinc, decennia Aegyptiorum, chronocratores Arabum, & quæ alia hoc genus, alij a-
lia pro libidine ſomniauerunt: quæ omnia peccant, hoc inconcinnum quod de ſide-
ribus ita definiunt, vt hic quidem tot annos Planeta nos regat, quo tempore conſu-
mato, ſuccedenti Planetæ, vel pro ſphærarum, vel pro climatis ordine, quaſi per ma-
nus gubernacula tradit, qui rurſus per conceſſum ſibi tempus adminiſtrata iuriſdi-
ctione, cedat ſideri proximo ius & poteſtatem, quod quidem ab omni eſt naturali ra-
tione penitùs alienum. Nam quod hoc potius quàm aliud ex eis hoc tempore infe-
rioribus dominetur, non alia poteſt cauſa rationabiliter aſſignari, quàm aut materiæ
diſpoſitio huius potius quàm alterius impreſſionib' opportuna: aut ſideris ipſius ad
nos efficacior habitudo, vt ſuper terram feratur, alijs ſub terra collocatis: aut vergens
ad aquilonem regionibus noſtris fiat proximior: aut rectiores radios in terram ia-
culetur. Et quamuis cum Aſtrologis ſentiremus, de bona malaq́; rerum conditione,
pro locorum, ſignorum, radiationũ diuerſitate eius Planetæ, qui plus cæteris in cœ-
lo per id tempus authoritatis & poteſtatis obtineat, hoc eſt, ſolùm quod dici ex na-
turali methodo poteſt, at reliqua ficta & fabulæ ſunt, vt Iouem dicamus nunc præeſſe
terrenis, quare annis præcedentibus præfuit Saturnus, quem ex ſphærarum ordine
Iupiter ſequitur, & Taurum hoc anno dominari, quoniam præcedenti Aries domina-
batur, quaſi terrenorum & magiſtratuum vices in ſideribus inuenirentur. Quod ſi ita
dicant experiẽtia comprobatum, poſſet eſſe aliqua fides, ſi de iſta inter ſe diſtributio-
ne temporum conuenirent.

Sed

Sed cùm alius Lunæ, alius Marti, alius Ioui, eoſdem annos attribuat, nónne omnibus pariter experimenti fides abroganda, quam pro ſua quiſq; opinione in tanta opinionum varietate prætendat. Aegyptij qnos ſequitur Firmicus, vitæ adminiſtrationem cuilibet ſiderum dant æqua partitione annos 10. & menſes 9. hoc ordine, vt in diurna genitura primùm decennium Sol accipiat, in nocturna Luna, pòſt quòd decennium, qui in genitura per ſignorum curſum in ſecundo loco fuerit inuentus, tertius qui poſt ſecundum fuerit, & ſimili modo cæteri. Sed quicunque decennium ſortitus fuerit, licet ſit torius temporis dominus, omnibus tamen ſtellis tota decennij ſubſtantiam diuidat, à ſe incipiens, & poſt ſe illis tradens qui ſint per ordinem poſiti: Primo autem illi quicunq; in themate ſecundus fuerit inuentus. Eſt autem ſumma annorum, quos Planetæ ſeptem moderantur ex eorum ſententia quinque & ſeptuaginta, ternis menſibus adiectis, quibus conſtitutis ad primum rurſus Planetam reditus fit. Perſæ eundem quidem annorum numerum colligũt, & à Sole ſimiliter, ſi quis natns interdiu fuerit, à Luna ſi noctu exordiantur, facienres etiam ipſi vnum quidem temporum dominum principalem, ſed alios ramen in dominatu vicaria ſucceſſiones particeps, quam diſtributionem vocant fridariam: vnde illi vulgatã interiuniores aliquem eſſe frigidariæ Iouis participem. Mulrùm verò diſcordant ab Aegyptijs: nam in ſucceſſu Planetarum, non loca themaris genituræ, ſed ſphærarum ordinem obſeruant, Solem medium facientes. Prærerea non cuiq; Planetæ æquale tempus aſſignãt, ſed Soli quidem annos decem, Veneri octo, Mercnrio tredecim, Lunæ nouem, Saturno vndecim, Ioui duodecim, Marti ſeprem, Capiti tres, Caudæ duos, quod quam habere poſſit rarionem, ipſe quoque Auenezra in libro rerum Aſtrologicarum fatetur ſe neſcire.

Contrà verò in aſcendendo participe dominatus, æqnam cuilibet Planetarũ portionem dant Perſæ, ita vt princeps Planeta ſeprimam, ſui temporis partem ſolus gubernet, ſecundam cum Planeta à ſe ſecundo, tertiam cum tertio: Aegyptij verò inæqualem hanc faciunt diſtributionem, decernẽtes Soli quidem menſes nouem & decem, Saturno triginta, Ioui duodecim, Marri quindecim, Veneri octo, Mercurio viginti, Lunæ vigintiquinq;: quàm rurſus ſubdiuidunt, vt Saturno ex triginta ſuis menſibus dies ſex reliquis Planeris impartiarur, arq; idem de ſuis cæteri menſibus faciãt, vt docer Epheſtion, & Maternus ignorauit. Sed illud fuit aſſiduum Perſis & Aegyptijs. quòd illi caput, & caudam annumerant chronocratoris, Aegyptij non faciunt. Ex quibus omnibus patet poſt primum decennium, raró eundem fore annorum gubernatorem apud Perſas, & apud Aegyprios. Ab vtriſq; verò diſſentit Ptolem. ætatum dominos faciens, vt quaternus primos annos Luna gubernet, Mercurins decem ſequentes. tamen ordine quidem conſequenti, Venus quidem octo, Sol nonem, Mars quindecim, Iupiter duodecim, reliquum vitæ Saturnus, qui ramen cùm exactam peculiarem vnicuiq; genituræ temporum diſtributionem inquirit, Chronocratoris illis quidem principalibus addit annuos, menſtruos & diurnos. Sed in illis Ptolem. totius fati cardo verſatur, vbi raxat eos qui vnum faciunt vitæ Chronocratorem, Aegyptios innuens, & Dorothenm, atq; illi ſententiæ Ptolem. ſiquis accedat, diuerſiſſima ſemper in diſtribuendis temporibus, ab Aegyptijs Perſiſq; definiet: Quò magis libeat irridere noſtræ ætatis Aſtrologos, qui non intelligenres, eodẽ recates Ptolem. & Chronocratores, quò Perſarnm fridariæ, Aegyptiorumq; decennia pertinent, vti ſimul his omnibus voluerunt, quaſi non diuerſæ, arq; contrariæ ſint ſuper eadem re. Sed de rebus diuerſis, opiniones inter ſe minimè congruenres.

Indorum Aſtrologia nec fridarias, nec decennia, nec tecates, nec Chronocratores nouit, ſed vnam nõ in ſeptem, vt illi, ſed in nouem membra partitur, de quibus hic ordine, pro locorum thematis diſputatione pronnnciat: vt primam annorum partem regant conſtellationes, ad duodecimam domum pertinenres, ſecundam quæ ad horoſcopum, tertiam quæ ad ſecũdam domum, quartam verò quæ ad nonam, quintam quæ ad decimam, ſextam quæ ad vndecimam, ſeptimam quę ad ſextam, octauam quę ad ſeptimam, nonam quæ ad octauam. Nec ſolùm ab alijs, in iſta temporum diſpenſatione, ſed in ipſa domorum parririone diſcordant, ad ſigniferi gradus (quos æquales vocant) illas diuidenres. Arabes Andrugazarem imitantes, per trigonocratores, quaſi dixeris rriangulatores, hoc eſt, dominos rriplicitatum, tres vitæ indicant partes,

partes, vt de rebus ab vnoquoq; locorum duodecim ſignificatis, quis ſit primæ atq; futuris ſtatus; ex primo tripliciraris domino iudicent, quis mediæ ex ſecundo, quis poſtremæ de tertio: Quòd ſi trigoni vnius duo tantùm Domini ſunt, vt alio libro dicebamus, aut vnius fortè genituræ vnus diſpoſitor, quanquã alius in diurna, alius in nocturna, erit magna pars vitæ ſine gubernarore. Sed nec vlli ſunt iſti trigonocratores, & ſi ter mille eſſe concedantur, ea in vita regenda vicaria ſibi ſucceſſio, penitus eſt deridicula.

Sed ab his omnibus Chaldæorum innenta plurimũ diuerſa qui nec tecatibus, nec decennijs, nec fridarijs, nec nouenis Indorum, nec trigonocratoris, ſed genituræ cardinibus vtuntur. Primam vitæ partem ex primo cardine indaganres, mediam ex faſtigio ſummi cœli, poſtremam ex occidente, tum verò de morte, de his etiam quæ poſt mortem eueniunt, ex quarto thematis loco pronunciabant. Sed etiam trimembrem illam priorem diuiſionem, ita iterum partiebantur, vt apoclima quidem horoſcopi (quaſi decliuium dixeris) & partus dolores indicarent, & quæ accidunt matri dum vterum gerit, ipſe horoſcopus ipſam natiuitatem, & primos ſtatim annos ab illa horoſcopi epanaphora, quod eſt reliquũ poſttemum primę ętatis. Rurſus medij cœli apoclima primas partes mediæ vitæ, medias ipſum medium cœlum, poſtremas eius epanaphora, ſimiliter faciebãt & in quarta item domo, vt declinans domus ab ea antecedentia proximè mortem, ipſa quarta domus mortem, epanaphora quæ poſt mortem poſſunt euenire ſignificarer: quas opiniones explicandas mihi propoſui, ſimul vt opinionum pugnantia cognoſceretur, proprereaq; nec vlla fides eſſet experimenti, ſimul vanitas dogmatum arbitraria leuiſſimis innixa coniecturis deprenderetur. Nam qui dabimus primam vitæ partem orienti, mediam ſummo cœlo, quandoquidẽ ætas media primæ ſuccedit, medium cœli orientem nõ ſequitur, ſed præcedit. Sed in opinionibus iſtis confutandis laborandum, non eſt quæ ipſæ ſeipſas inter ſe confutant & elidũt. Quod ſi pergam narrare omnium ſomnia, vix vſquam vlli fines. Meſſahala à Sole orientali primam vitæ medietatem gubernat, ab occidentali ſecundam. Hemius aliter, illam quidem Planetis, dat in hemiſphærio ſuperiori collocatis, ſiue illis orientalibus, ſiue occidentalibus, hanc omnibus his qui ſub terra. Vellius alio figmento Lunæ aſcribit primam partem, alteram domino ſecundę domus. Albumaſar fabuloſiſſimus illam ad partem fortunæ, hanc ad dominum partis ait referendam. Alij & aliter, ſed non oportet omnia proſequi, lege Epheſtionem in libro Apoteleſmatum Ptolemæi. Lege Abenragelem, & præter quas narrauimus, multas alias ibi comperies pugnantes inter ſe ſuper hac re opiniones: quare ſcilicet pro libidine ſuam ſibi quiſq; fabulã componit. Quibus demum nimis creduli, quaſi oraculis & prophetarum reſponſis, fidem mancipantes, circulatoribus nugaciſſimis & fallaciſſimis, ſpes, metus, anxietates, lętitias, & quod eſt perniciosius, vitę totius inſtitutionẽ, & gubernacula credimus.

CAP. VIII.

SICVTI ASCISCVNT INEFFICACIA, ITA OMITtere neceſſaria, & quantum errent de ſtellis fixis.

SIcut aurem aſciſcunt commentitia multa, qualia cõmemoranimus, quorum ſicuri natura nulla, ita nullus influxus, ſigna ſcilicet domus, imagines, caudam & caput, partes, dodecatemoria, nouenaria, aliaq; hoc genus, ita multa prætermittunt in primis neceſſaria, & multa ſuper his quibus vtuntur, falſa pugnantiaq; decernũt. Sicut enim quæ lumine carent, inefficacia, ita nullum in cœlo lumen inefficax. Ipſi verò cùm ſtellæ penè innumerabiles in octaua ſphæra refulgeant, mille tantùm vtuntur adiectis duabus atq; viginri. Quod cùm eis obijcirur, alij aliter ſoluunt. Petrus Aponenſis in elucidario, hoc inquit difficultatem artis oſtendit, nõ impoſſibilem tamen eam eſſe demonſtrat. Quod reſpondens, id quidem videtur concedere cognitu illas eſſe neceſſarias, ſi fatalis perfectè conſtellatio comprehendenda eſt, & quoniam hoc ſit difficile, ideò quæ profitetur, id artem eſſe difficilem: Sed nos illud contendimus, & fieri non poſſe vt omnes deprehendantur, & ſi fieri hoc poteſt, Aſtrologos tamen qui nondum hoc effecerunt, ex cœlo futura verè non prædictutos.

Alij tutiore quodam perfugio ſe condentes, inefficaces aiunt illas quas omittunt: maiores enim omnes quæq; decernendi fati habent poteſtatem, Aſtrologis exploratas, reliquas prætermiſſas, in quibus ob corporum exiguitatem nihil ferè momenti. Sed ex his latebris facilè eruuntur: nam ſi ſtellas has nunquàm obſeruauerunt, de earum natura quid poſſunt aſſeuerare, faciant, non faciant, immutent non immutent? & ſi de corporis paruitate perſuaſos ſe reſpondeant, quódnam corpus in cœlo terræ comparatum exiguum reputabitur? vel vt rectiùs dixerim comparatum illis, quæ in terra collocata, de cœlo putant gubernari, quod item inefficax & imbecille? Si cœleſtium corporum & terrenorum naturam inuicem conferas, In quarum altera nihil non ſublime, potens, & magnum, in altera nihil non humile, infirmum, & minutum. Adde quòd multæ forſitan ex his ſtellis quas ob paruitatem, aiunt, eſſe poſthabitas, & Mercurij, & Lunæ globo non vincuntur. Nam minimè ex his quas obſeruant, Marte maiores Venereq; putantur. Præterea ſi forſan ſingulæ ſtellæ minutiores, nõ magnas habeant vires, multarum tamen id genus cœtus atque concurſus habebit plurimum poteſtatis, vt ſi quæ lacteum orbem, illum tot luminibus denſum efficiunt, ſingulę parùm poſſint ſimul omnes, quo pacto parùm poſſe putabuntur.

Cæterùm ſæpè in muſica melodia, ſi vocula parua ſubtrahatur, ſoluitur concentus, dum quæ per ſe parùm exaudiretur, facit vt reliquæ modulatiùs omnes exaudiantur, cœlorum ornatus totus Inuicem nexus atque conſentiens, nihil habet quod ceſſet, quod ſuperuacuum, quod inutile ſit: Quare quamcunq;, vel minimam partem adempſeris, perijt ſtatim quòd tota integritas faciebat. Inter helciarios vt poteſt haud fortis homo tractum adimere, vt illius ſi deſit manus, non trahatur, ſic poteſt vnius ſtellæ tantùm ignoratio, veritatem fati labefactare, necdum vt numero penè innumero ſine piaculo ab illis prætermitrantur. Bonatus hæc fortè (ſi tamen peruidebat) extimeſcens: Aſtrologus, inquit, vtitur ſtellis omnibus, quamuis nominatim omnes non explicet: vtitur enim ſignis duodecim, ſub quibus ferè omnes ſtellæ comprehenduntur. At quis hoc dixerit, nec dum Aſtrologus, ſed lymphaticus? quando ſigna quæ vocantur duodecim, graduum habent latitudinem, extra quam ſtellæ vtrinque innumerabiles, quòd ſi quæ inter eaſdem lineas ſigno cuiliber coextenduntur, virtutis eiuſdem eſſe reſpondeat.

Primùm quæram de rebus ignotis quomodo aſſeueret? Quod ſi proprium hoc eſſe dicat Aſtrologorum non repugnabo, & prouocabo ad ipſos Aſtrologos, apud quos aliud imagines ipſæ prætendunt ſignis coorientes, aliud ſigna quibus cooriuntur. Alioquin ſigna quibus vtuntur, immobilia ſunt, imagines locum mutant. Erit igitur alia atq; alia natura eiuſdem imaginis, alijs ſignis, identidem loco ſignoq; reſpondens. Sed & ipſe Bonatus inſaniam reſponſionis puro animaduertens, ſtatim aliò eſt digreſſus, cumque cerneret pernegari, non poſſe ſtellarum omnium cognitionem ad rem Aſtrologicam pertinere, quarum omnium tamen cognitionem Aſtrologi non haberent, quid tùm, inquit, ſi totam neſciamus Aſtrologiam? prædicatores Chriſtiani diuina omnia neſciunt, de quibus tamen quotidie ad plebem concionantur. In qua re vide quàm parùm bonus iſte Bonatus deciplatur. Si quis enim inquirat ſiderum naturam gratia cognitionis, quod philoſophi eſt, vno ſidere cognito aliquid eſt conſecutus, ſi quod Aſtrologus profitetur, non tàm ſiderum quærit, quàm futurorũ in ſideribus cognitionem, nihil fecerit prorſus niſi cognitionem eorum ſiderum habeat vnde futura poſſint præuideri: ſed præuidentur ex his, ex quibus fiunt, fiunt autem ex omnibus, igitur etiam ex omnibus præuidentur: omnes igitur qui nõ cognouerit, nouerit fortè aliquas, futura de ſtellis nunquàm præuidebit. Exemplum in medicina philoſophiaq;.

Quærit philoſophus herbarum poteſtates, vt eas intelligat; quærit medicus vt earum virtute morbis medeatur, ſi vel vnam philoſophus compererit aliquis, erit philoſophus, ſed imperfectus, quoniam quarum quærit rerum notitiam, aliquam habet: at decem ſuppotiamus, aut quo numero mauis ſpecies herbarum, ita pellendis omnibus morbis neceſſarias, vt vna ſi deſit, curari corporis vitium nullum poſſit, earum ſi nouem calleat quiſpiam, & vnam neſciat, non ſolùm medicus non abſolutus, ſed medicus nullus erit, quando aliquam quidem notitiam, ſed curationem nullam poteſt prēſtare, quam medicus profitetur: ſic Aſtrologus dici non poteſt, qui de vnius

ſaltem

ſaltem hominis fato dicere inſpecta genitura non poteſt. Quod ſi de mixta omnium ſiderum afflatione conficitur, quomodo præuidebit? qui & ſingulæ ſtellæ quidnam efficiant & omnium ſociata temperatura quid pariat, non cognouerit. De Theologia autem alia ratio, quia ſicut perfectè ſciri non eſt poſſibilis, ita nec neceſſaria, vt credere, vt ſcire, vt ſuadere de ea multa poſſimus, de qua vt omnia, ita nihil cognoſcere fermè eſt impoſſibile: neque enim ocularis minus negatum Solem non videre, quàm & penitùs introſpicere. Sed iam nimis multa in confutandis nugis illiteratiſſimi circulatoris.

CAP. IX.

DOGMATA ASTROLOGORVM DE STELLIS FIXIS pugnare, cùm inter ſe, tùm cum veritate.

SEd nec illud Aſtrologi tantùm peccant, quòd ex ſtellis plurimas neſciunt, verùm ſuper his etiam quas habere ſe putant exploratas, pugnantiſſima & falſa dogmata ſtatuerunt: Eſt enim (vt declarabo) quandò ſtellas planetis efficaciores, eſt quādo minus potentes efficacesq; decernunt, in qua re tū pugnant ſecū, tùm vtrobiq; à veritate diſſentiunt, ordinariam, vt ita dixerim, felicitatem proq; captu conditioneq; naſcentis à bono Planetarum ſtatu pollicentur, à non erraticis ſtellis, vt inquit Ptolemæus, μεγάλας εὐτυχίας, hoc eſt, opinione omni maiores felicitates expectant. Ego verò cum Proclo ſuper Timæum Platonis, tùm ratione aſſeuerante, maiora à Planetis quàm à ſtellis fixis præſtari poſſe contendo. Neque enim ſedes ipſa ſublimior ſublimiorem naturam non errantium indicat, cùm moderator omnium Sol, ſi non omnes, excepta Luna, certè ſupra ſe multas habeat ſtellas collocatas.

Cæterùm cur præſtare Planetas fixis iudicemus argumento ſit illud, quòd vni quidem Planetæ multæ ſphæræ multis fixis, vnam tantùm ſphæram deſeruit, vt ipſarum ſtellarum agmen vniuerſum vnius ſideris vincat poteſtatem, ſingulæ tamen ſtellæ Planetis ſingulis anteire non poſſunt. Quòd ſi magnitudinem corporum ſpectes, Sol extra controuerſiam omnibus maior, maior omnibus item Iupiter & Saturnus, ſi principaliores quaſdam exceperis, quanquàm nec de corporum vaſtitate potentia maior intelligitur. Neq; enim exploratum Saturno Iouem potentiorem quanquam ſit maior, & cùm omnium ſiderum minimus ſit Mercurius, habet tamen (vt ipſi volunt) in omni genitura plurimum poteſtatis. Nec item Lunæ Venerem anteponunt, quanquam ab ea vaſtitudine corporis excedatur. Denique illa lucida ſita ad cor Leonis quæ à Latinis Regina, à Græcis Baſiliſcus dicitur, quanquam nō primæ magnitudinis, primæ tamen ab eis authoritatis, poteſtatiſq; cenſetur, quam ſcilicet nobiliorem certè faciant, quoniam à Solis itinere non deflectit, eadem ratione Planetæ ſtellis nobiliores, qui minus vtroq; verſum ab eadem via declināt. Accedit teſtimonium antiquitatis Planetas coſmocratoras nuncupantis, quaſi dixeris mundi dominatores, qua ſtellas appellatione minimè dignabantur.

Sed vtinam dogma ſaltem tuerentur, nec ſæpiùs de eiſdē quas mirabilium faciunt operum effectrices, quaſi de infirmis & imbecillibus loquerentur: nam efficere nihil aiunt, niſi vel cardines, aut domorum initia ſaltem occupent vel luminarium alteri copulentur. Atque ita cui tantum ſuprà tribuebant, hìc earum virtuti adeò detrahunt, vt per ſe nihil illæ efficiant, niſi loci vigore vel potentiſſimi ſideris adminiculo fulciantur, cuius rei nec cauſam nec probabilem vllam afferunt rationem, ſed ex falſa cuiuſdam veteris dicti intelligentia forſitan lapſi ſunt. Nam veteres (vt Maternus docet) de ſignis dicebant, cùm nuda ſideribus inueniebantur, efficaciam non habere præter ea quæ cardines quatuor occuparent. Hoc illi quod de ſignis ſiderum, manſionibus & hoſpitijs dicebantur, ad ſingulares ſtellas etiam tranſtulerunt, niſi potiùs aſturè dogma ſtatuerunt, ne ſi ab omnibus ſtellis fati ratio foret explicanda miſerè inextricabili cura torquerentur, quam ab homine poſſe ſuperari, nec facilè credulis perſuaderent, alioquin quænam ratio opinionis? an quia loco remotiore? ſed quantò nobis propinquior eſt Saturnus? aut quæ cardinis tanta prærogatiua? vt in eo non ſolùm non faciant, ſed faciant admiranda? nihil obſtante vaſtitate diſtantiæ, mox ab eo

O cùm

cùm paulùm declinârint, aut ad eum non dum attigerint, faciant omnino nihil, cùm vel locus vndecimus ad faſtigia cœli ſe erigens, quarto loco ſub terræ medium ſito potentior ad agendum eſſe videatur.

Sed ita eſt certè vt dicebamus, deterruit eos labor, nec difficilem adeò videri artem voluerunt, vt impoſſibilis facilè poſſet iudicari. Nam quam ſolent afferre motus tarditatem, tarditati nihil ſuffragatur, cùm radius ſtellæ tantò fortiùs affigatur, hæreatq; conſtantiùs, quanto eo in loco vnde demittitur, diuturniùs ſtella ipſa commoratur. Quid quòd hæc etiam ſecum pugnant, cùm de ſidere tardiori dogma ſit dare ſerò, quæcunque det, verùm diu durare & permanere quæ dederit. Contrà de non erraticis decernunt illas motu tardiſſimo, ſolent dicere maximas quidem afferre felicitates, ſed quas poſtremò calamitatibus claudant: quare nec morantur diu munera, ſicut nec diu conſeruantur, ſed ſicut ſemper à varietate, ſic à ſeipſis vbique diſſentiunt, quanquàm nos etiam omnia non proſequimur. Poſſet enim & quiſpiam eos interrogare, cur ſicuti Planetarum inter ſe, ita cum ſtellis & inter ſe ſtellarum interuallum aſpectus non conſiderarent, quod Ioannes de Regio Monte aduertens ait, poſſe aſpectus illarum eſſe forſan aſpectibus Planetarum perfectiores, quòd non ſicuti hi fugaces & momentanei, ſed ſtabiles potiùs atque perpetui: poſſent & alia ſuper his obijci, ſed conſequentia percurramus.

CAP. X.

FALLI ETIAM ASTROLOGOS IN PLANETIS, repetitioq́; eorum quæ hactenus diſputata.

QVàm multa, de ipſis etiam Planetis, falluntur, ſatis ſuperiùs eſt demonſtratum, cùm nec eorum proprietates (id quod videntur errare in non erraticis) viresq́; non ſolùm intendi, atque remitti, ſed alias fieri, potiusq́; diuerſas, idem id eum putant pro locorum varietate, pro cōditione ſignorum, pro ſchematiſmis, multipliciq́; habitudine inter ſe omnium, proq́; motuū ipſorum varia denominatione, vel ſtantium, vel procedentium, vel repedātium, quæ procul ab omni vero, procul à ratione, dignitate, naturaq́; cœlicarum rerum dici, clariſſimè (niſi fallor) oſtendimus. Illud quoque taxantes, quòd Planetas & ſigna pariter illa duodecim dominari per vices, & tradita quaſi per manus adminiſtratione iure ſucceſſionis quodam, imperia, diuerſis rebus temporibusq́; præſcribunt, ex humanis videlicet ipſa quoque cœleſtia non tam metientes certè, quàm mentientes. Riſimus præterea & cum Plotino, & coætaneis expunximus, quòd effectum expectare alicuius Planetæ tot annis iubent, quot fortè ab aliquo loco ſigni partibus ille diſtabat, mille ſuper hoc falſa, & nullo ſcientiæ fundo concepta comminiſcentes. Quare ſuperiorem omnem diſputationē ita colligamus, videri quidem Aſtrologos dicere probabilia, cùm regi inferiora dicunt à cœleſtibus, ſed deprehendi mox falſos, vanos, deteſtabiles, hoc eſt, neque pios, neq; philoſophos, cùm à cauſis vniuerſalibus res particulares, malas à bonis, à magnis exiguas, ab ordinarijs temerarias, à corporalibus incorporeas, à neceſſarijs arbitrarias, à naturalibus artificioſas, à præſentibus iam præteritas, à præteritis iam præſentes effici poſſe credunt, prædicant, aſſeuerant. Si omnia iſta fierent à cœlo, nullas tamen eorum minus, quàm cœleſtes cauſas Aſtrologos aſſignare, cùm taceant verorum quæ ſunt in cœlo ſiderum atque ſtellarum vires, de rebus tamen non veris multas accipiant proprietates: & cùm eorum exiguam teneant partem, adijcere ipſe multa commentitia, qualia libro præcedenti commemorauimus, loca, domos, imagines, nodos, antiſcia, partes, dodecatemoria, res fictas, inefficaces, imaginarias, nulla naturæ ſoliditate, quibus ſi quaſi naturæ vera ſoliditate conſtantibus, proptereaq; nos regentibus, poteſt ſapiens homo fidem adhibere. Fateor proculdubio me nondum intellexiſſe quid ſit eſſe ſapientem.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ aduerſus Aſtrologos libri VII, Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER VIII.

CAP. I.

INCERTVM ESSE NVMERVM CORPORVM SVperiorum, penes quæ iuxta Aſtrologos fati decernendi poteſtas eſt.

INTER omnia quæ ſcire eum oportet, qui ſcientiam ſiderum profitetur, ferè facillimum id poteſt exiſtimari, de quo mox diſputabamus, vt quæ ſcilicet ſit vniuſcuinſq; rei hora fatalis dijudicetur, quod ſi nec ſunt aſſecuti, neque aſſequi Aſtrologi poſſunt, difficiliora quo pacto ſperabuntur? Quantò enim id difficilius operæque maioris, ita numerum corporum ſuperiorum à quibus vis fati ad nos peruenit, habere comprehenſum, vt in fatali conſtellatione deſcribenda, non aſciſcatur aliquid commentitium, & nihil verum, & efficax omittatur. Erit enim alioquin hoc vtile & cognitu illis neceſſarium, & cognoſci tamen non poſſe, præſentis libri diſputationibus aperiemus, vt non ſolùm prædici ab illis vera non poſſint, quoniam & motus poſitusque ſtellarum ad liquidum non peruident, & earum omnes minimè habeant exploratas, quod ſequentibus libris obijciemus. Sed quoniam neque illud conſtat eis adhuc, quænám iſta ſint corpora, quorum poſitus inſpiciendus, atque proprietas indaganda, tantum ſcilicet abſunt, vt quę artis eorum profeſſio pollicetur, omnia ſint conſecuti, vt etiam neſciant quænám iſtæ ſint res quarum ſcientia ipſis eſt neceſſaria.

Nam ſi falli dicant nos, aut per calumniam hæc obijcere, compellabo ego eos voce diuina, rogaboque vti de numero mihi ſtellarum aliquid dicant, quod cùm eos percunctor non ſolùm intelligo ſtellas, ab eis quæ videantur numero non comprehendi, ſed nec conſtare an præter eas quas intuemur, aliæ etiam ſint in cœlo, cùm ſenſum tùm rationem noſtram aufugientes. Phauorinus philoſophus in eleganti illa ſua aduerſus genethliacos apud Gellium oratione, mirari ſe dixit cuique pro præcepto liquere Planetas, quos Nigidius errones vocat, non eſſe plures quàm vulgò exiſtimantur: poſſe enim fieri vt & alij quidam Planetæ pari ſint poteſtate, quos tamen cernere homines non poſſint, propter exuperantiam vel ſplendoris vel altitudinis. Certè ſi, quemadmodum inquit Alpetragius, rerum cœleſtium homo ſapientiſſimus, adhuc motus in cœlo eſt qui neſcitur, poteſt & corpus inibi eſſe, cui potiſſimùm motus ille conueniat, nulla artis adhuc obſeruatione deprehenſum. Atteſtantur tùm multi tùm varij corporum ſuperiorum à iunioribus motus excogitati, veteribus (vt ipſi putant) ignoti & longa tandem obſeruationum diuturnitate deprehenſi, quorum exemplo redditur manifeſtum poſſe alios etiam motus ſua vel tarditate vel obſcuritate, aut alia ſpecie mathematicos adhuc latere, quos ſit poſteritas ipſa diuturnioribus obſeruationibus aliquando cognitura: nolo facere de epicyclis eccentricisq; ſermonem, deq; ſphærarum Planetis deſeruientium multitudine, apud omnes Aſtronomos tamen incerta, quoniam fortè penes hęc corpora poteſtatem in fato decernendo eſſe diffitebuntur.

De ſphæris ſupra Planetas quanta ſit ambiguitas, quamque inde Aſtrologia iſta diuinatrix incerta efficiatur, minimè eſt ſilendum: alij enim orbem octauum qui ſtellis non erraticis illuminatur, extimum faciunt, alij ſupra eum nonum collocârunt, alij etiam decimum. Aegyptiorum & Chaldæorum Aſtronomi ſupra orbem octauum nihil eſſe arbitrati ſunt, quos ſecuti ſunt Plato & Ariſtot. & Hipparcus & Ptolemæus, quod fortè iuniores non putabant, ſed ita ſe res habet. Nona ſphæra apud Ptolemæũ nulla eſt, quod facilè ex eius Magna cõpoſitione poteſt intelligi. Multi autem

ob id falluntur quòd putant eos omnes in noni orbis opinionē incidere neceſſariò, qui ſphæram octauam ab occaſu in orientem moueri habeāt exploratum: quare cùm id & Ptolemæus & Hipparcus confiteantur, nihil ambigunt ipſi, quin noni orbis inuentum illorum etiam fuerit à quibus ille motus primùm fuerit annotatus. Accedit quòd Ptolemæus & mobilibus & immobilibus ſignis vtitur, cùm & imagines ſphæræ octauæ mobile faciat, & ad immobilia ſigna loca referat Planetarum. Quare illis indubiū certumq́, videtur præter ſigna octauę quæ mouentur, alia eſſe ſigna apud Ptolemæum quæ non mouentur, præterquàm motu totius mundi, atque ea non alibi quàm in noua ſupra octauam ſphæram cogitata.

Verùm longe plurimumq́; falluntur: nam & motus ſtellarum ab occidente in orientem in noni orbis ſententiam neceſſariò non adducit: Et quod mouet de immobilibus ſignis eo maximè declaratur ſolo orbe octauo cōtentum fuiſſe Ptolemæum, quod miror ab iſtis animaduerſum intellectumq́; non fuiſſe. Ptolemæus enim hæc immobilia ſigna in ipſamet ſphæra octaua deſcribit, quod non faceret ſi ſuperiorem aliam excogitaſſet: verba eius in ſecundo Magnæ compoſitionis libro hæc ſunt: Abutemur autem ſignorū nominibus in ipſis duodecim obliqui circuli partibus, & quaſi eorum initia à tropicis æquinoctialibusq́; punctis capiantur, ſic dodecatemorion, hoc eſt, duodecimam partem, quæ à verno æquinoctio eſt, ad totius ſphærę ſequentia, Arietem vocabimus, ſecundam Taurum, ſimiliterq́; deinceps ſecundum traditum à nobis ſignorum duodecim ordinem. Hæc ait Ptolemæus qui eadem etiám docet primo libro Apoteleſmatum, partes zodiaci ad quas Planetæ referuntur ſolſtitijs & æquinoctijs inchoari determinariq́; principes, quæ quatuor puncta, quoniam ſtata & immota ſunt, ideò ipſa quoque ſignorum partitio ab ipſis inſtituta, ſtata & immobilis eſt: quanquam imagines à quibus ad illa nomina ſunt tranſlata iugiter moueantur, & pro temporis curſu varijs locis earum fines initiaq́; reperiantur. Non igitur ſigna hæc immobilia apud Ptolem. ſunt in ſphæra ſuperiore, ſed à quatuor fixis & immobilibus ſphęræ octauę punctis deſcribuntur, ſupra quā alia ſi cogitaſſet, nunquam magnum hoc inuentum in Magna ſua compoſitione tacuiſſet.

Libet autem irridere Ioannem Saxonienſem, qui in ſuis in Alchabitium expoſitionibus nititur comprobare vtendum ſignis nonę ſphęræ ex ſentētia Ptolemęi, affertq́; in confirmationem ſuę opinionis verba quędam Haly interpretis Ptolem. de gradibus lucidis & tenebroſis, quę ipſe non Haly, ſed Ptolem. verba eſſe putauit: ſunt autem ea expoſitoris verba non authoris, quod non ſolùm ex Gręcis exemplaribus, ſed ex vulgata etiam tranſlatione quilibet facilè poteſt intelligere: vide quę iſtis poſſit de cœleſtibus fides adhiberi, qui in ſuis authoribus euoluendis ſomniculoſis adeò & cęcutientibus oculis deprehenduntur. Quid quòd non ſolùm Ptolem. ſed nullus cum plus mille annis ſecutus nono orbe vſus inuenitur. Primus Alphonſus loca planetarum ad nonam ſphęram ſupputauit, cui neoterici omnes adhęſerunt, veteres octaua tantummodo vtebantur, quam etiam Leo Hebręus, & Proclus Platonicus, excellentiſſimi mathematici ſupremam omnium eſſe contendunt: à qua ſententia iuniores diuerſi non vaniſſima coniectura aſtruunt alium orbem octauo eſſe ſuperiorem, quoniam duo motus ad partes maximè oppoſitas eidem corpori ineſſe ex ſe non poſſunt: Quare cùm ſit deprehenſum vera obſeruatione non erraticas ſtellas ab occidente moueri in orientem, rurſusque ea ſphęra cum reliquis ab oriente voluatur in occaſum, putant confici neceſſariò, vt prior ille motus qui multis annorum millibus vna reſtitutione completur, naturam propriam ſphæræ ſtellarum conſequatur, alius qui diei vnius ſpacio conſumatur, ſicuti erronibus, ita ſphæræ octauæ ab alio: atque ideò ſuperiore globo communicetur, omnia ſecum ab oriente in occaſum rapiente, aſtra quæ proprijs eorum motibus ab occaſu feruntur in orientem.

Quæ non de nihilo nata ſuſpicio, ab alijs tamen eliditur multipliciter. Sunt enim qui negent moueri ſtellas ab occidente in orientem, quanquā & oculati certè homines & mathematici ſunt qui motum diurnum ætheris eſſe dicant, quòd ſit vnum non diuiſum in ſphæras, ſed perpetuum: ſtellas autē omnes fixas quàm erraticas proprijs motibus ab occaſu ferri in ortum. Leo Hebręus inferiori cuidā ſphæræ non ſuperiori eum motum refert acceptum. Alij totum cœlum quaſi animal quoddā ex omnibus ſphæris veluti membris cōſtituentes, alium eſſe motū dicunt, qui toti cœlo à motore

quodam

quodam vniuerſali alios qui ſingulis ſphæris pro eorum diuerſitate, diuerſus à proprijs eorum diuerſiſque motoribus debeatur. Eum igitur quem diurnum appellamus, cùm ſit communis alijs ſphæris, non octauæ eſſe magis aut alterius cuiuſquam quàm cæterarum, ſed cœleſtis vniuerſitatis à communi quodam exiſtit motore: proptereà nec fingi alium orbem oportere, cuius ille ſit proprius, nec ſequi eiuſdē ſphæræ duos eſſe proprios motus, cùm alter ex communi cum reliquis cœli partibus, alter ex propria natura non ab eodem motore tribuatur. Nos hæc omnia in medium conſtituamus, ſolùm id affirmantes, nihil indubitati certiq; ſuper his poſſe aſſeuerari, ſed tota ad probabiles locos & translatitios diſputatio redit, qui multi vtrinq; cùm ſint in ambiguo, tandem in certoq; nos relinquunt. Quòd ſi rationi putamus concedendum qua nonus orbis cōfirmatur, erit & illis aſſentiendum qui decima ſupra nonam excogitârunt, cùm ſit penè eadem ratio dogmatis vtriuſq;. Illi enim vt pertinaciter hoc defendant, plus vno motu vni ſphæræ ex ſe non conuenire, nonam introduxerunt, quòd duplici motu ſphæram octauam volui deprehendiſſent, hi triplici motu deprehenſo, eadem ducti coniectura decimam introducūt. Quod Alphonſus, Campanus, Leopoldus, Meſſahala crediderunt, qui hanc etiam opinionem, quanquam falsò, ſicut & ſecutus eam Albertus, referunt ad Ptolemæum.

CAP. II.

SI SVPRA OCTAVAM SPHAERAM ALIA SIT, FALſam eſſe veterem Aſtrologiam, ſi nulla, nouam, quam etiam ſi ſit noua, ruere omnino neceſſe eſſe.

EX hac autem tàm varia tamq; multiplici opinionum varietate, quàm incerta reddatur Aſtrologia diuinatrix, facilè eſt perſpicere. Nam ſi ſupra octauam duæ aliæ ſphæræ ſunt, falſa eſt omnis veterum Aſtrologia, qui potentiſſimis cœli partibus ignoratis, inutilibus & imperfectis obſeruationibus ſunt innixi, quoniam ſphæræ illæ inefficaces eſſe non poſſunt, quarum ſuprema motus rapiditate, vtraq, loci ſublimitate & vaſtitate molis reliquas antecellit, ſi rurſus nulla ſphæra præter octauam, nulla etiam iuniorū, omnis Aſtrologia, duodecim ſigna in nona orbe deſcribens, qui ſi eſt nullus, quámnā habebit in fato decernendo authoritatem? quāquam ſiue aliqua eſt ſiue nulla ſphæra nona, omnis noſtrę ætatis Aſtrologia vacillare cognoſcitur, nec ſolùm incōſtantia dicere, ſed controuerſa atq; pugnantia. Nam illud mihi reſpondeant, puténtne afflatus ad nos ab omni cœlo prouenire? an ſolùm ab his partibus quæ conſpicuo lumine coruſcant? Primùm ſi concedant, ea ratione non ſolùm Planetæ, ſed quæ Planetas deferūt orbes, in participatum fatalis decreti recipientur, quos illi tamen ita non obſeruant, vt apud quos putent nihil eſſe efficaciæ in permutandis inferioribus. Alterum ſi reſpondeant, Solis ſcilicet vim huiuſmodi, ineſſe ſideribus conſpicui luminis radio refulgentibus, erit etiam his concedendum ſphærę nonę defluxus nullos huc peruenire, qui vel nulla vel inuiſibili luce prædita, nec ſideralibus radijs, nec luminum vlla varietate diſtinguitur, ſed aut tota diaphana eſt, vnde aqueum cœlum & criſtallinum nuncupata, aut tenui luce raraq; diffunditur, qualis etiam ineſſe reliquis globis & poteſt & à quàmplurimis exiſtimatur.

Quapropter aut ſphæra omnis obſeruanda, aut nona illa etiam ſi ſit aliqua cōtemnenda, quod credidit Bonatus, affirmans nihil quod ſupra octauā ſphæram collocetur, ad Aſtrologum pertinere. Et tamen in ea duodecim ſigna ab omnibus deſcribuntur, quę non modò aliquam, ſed potiſſimam habent in anni conſtellatione authoritatem, non ſolùm ad hęc quę ſuis viribus largiuntur, ſed quoniā in permutandis viribus Planetarum primę illis partes ab omnibus delegantur. Quare quocunq; ſeſe vertant, laqueos incidunt inextricabiles, dum aut multas omittunt ſphæras non omittendas, aut in vna admittenda quæ ſit inefficax, omnis conſtellationis adulterant veritatem, quòd ſi hinc fortè ſe extricarēt, omnino tenebuntur vinculo inenodabili, & ſi ſphęrę nonæ virtutis affixæ & efficaciæ quantum velis ineſſe cōceſſerimus, nulla præterea de ſphæris alijs lite ſuſcitata, nihil minus falſiſſima omnis iuniorum prædictio conuincetur, cùm negari non poſſit virtutem & proprietatē illius ſphæræ ab octauæ influxibus

eſſe diuerſam, quã tamen illi quaſi eandem exiſtimantes, non alia de nonæ ſignis tradiderunt, quàm quę de ſignis octauę tradita eſſent ab antiquis: magna certè vel hebetudine vel malitia ſi vel non viderunt diuerſarum ſphærarum eandem naturam eſſe non poſſe, vel hoc videntes, voluerunt hoc tamen alijs perſuadere.

Satis enim apparet veriſimile quòd decipi alios procurauerint, quoniam ſphæra nona excogitata, ſi de orbis alterius influentia erat agendum, ceſſare multis ætatibus eorum profeſſionem erat neceſſe, dum ſcilicet pluribus experimentis natura, tùm primum inuenti orbis approbaretur, quod eruſcatiores homines & ambitioſi minimè patiebantur, quare translaris ad partes nonæ ſphęrę ijſdem nominibus quibus partes octauę veteres appellârunt, quaſi cum nomine ipſa quoque natura communicaretur, eadem prorſus de illis quę de octaua priores dogmata prodiderunt. Sic Arietem. Taur. Gem. Canc. & reliqua ſigna in ſphęra nona ipſi deſcribunt, & eadem facere aiunt, quę ſignis eiuſdem quidem appellationis, ſed alterius ſphęrę fieri antiqui ſcriptum reliquerunt, totam ſcilicet impoſturam ſolo conſortio nominum defendentes: in qua re ſiquidem fallunt, flagitium eſt, ſi falluntur inſania, cùm non aliter errent, quàm ſi nomine Iouis ad Saturnum translato, Saturnum factum Iouem exiſtiment, & cùm de Saturno ſit vaticinandum, ea pronuncient quę protendere Iouem veteres tradiderunt. Neque enim minor putanda inter orbem octauum nonumq; diuerſitas, quàm inter Iouem & Saturnum, ſi & motus eorum, & lucis qualitatem quibus cœleſtia in primis diſcernuntur ęſtimemus. Apparet enim inter illos duos Planeta ſolùm diuerſitas quòd alter altero tardior, quodq; alterius lux alterius luce, vel nigrior, vel candidior.

At quantò maior illorum orbium diſtantia, quorum hîc quidem ſua natura tardiſſimo motu, ille omnium rapidiſſimo transfertur: hic tamen multiplici agmine ſtellarum radians, & conſpicuus, ille aut nulla aut inuiſibili luce ſub obtutum oculosq; nõ cadit. Deniq; ſi partium eiuſdem ſphærę atq; etiã minutiarum diuerſiſſimã dicunt efficaciam, quónam pacto ſphærarum diuerſarũ eadem erit? & ſi ſphæris duabus eadem natura, nónne alteram fruſtrà naturæ opifex Deus effecit? Et ſi veluti dixi, nec motu, nec luce, nec ſitu, nec mole conueniunt, quæ illis præterea communia eſt naturæ? circumſpiciatur vndiq; machina vniuerſi, & in omnibus globis elementorum, vel cœlorum manifeſta diuerſitas ſemper apparebit. Quare ſi non cæteris excogitatus orbis nonus, aliquis eſt, neceſſariò alterius eſt naturæ ab octauo, atq; ita quę de huius ſignis & partibus Ptolemæus & alij antiquiores præceperunt, ſignis ſphæræ nonæ aſſcribi conuenireq; non poſſunt, quod cùm faciant, tamẽ omnes iuniores, eorum vaticinia (etiam ſi veram artem profiteantur) non niſi caſu incidere poſſunt in veritatem.

CAP. III.

DIFFERRE IMAGINES À SIGNIS QVANquam nominibus conueniant.

VErum enimuerò de ſphærarum numero quicquid ſtatuatur, ſigna ipſa duodecim, quibus & veteres & neoterici tantum tribuerunt, vt in eis totius Aſtrologicæ prædictionis ſumma cardoq; verſetur, ea nos ficta, nullaq; eſſe breuiter demõſtrabimus. Tum ſi illa ſint vera, falſa tamẽ Aſtrologos ſuper his, & pugnantia dogmata tradidiſſe: quare quæ pẽdent ab illis ad diuinationes (pendent autẽ omnes) eas prorſus eſſe fallaces. Sed admonere antea Lectorem oportet, aliud ſigna eſſe duodecim, aliud imagines, quanquàm numero nomineq; cõueniant. Dico autem hæc omnino eſſe diuerſa, etiam apud eos qui nona ſphæra vel ignorata, vel neglecta, in eadem ſignorum faciunt diuiſionem, in qua imaginum quoque formæ cogitantur. Signa enim immota fixaq; conſtituuntur æquinoctijs intercepta, atq; ſolſtitijs: ita vt Arietis quidẽ, quod eſt ſignũ, initia à vernali æquinoctio ſemper accipiantur. Arietis autem quæ eſt imago, alio tempore initia alibi ſupputẽtur, ſicut ſtellæ, à quibus effingitur ab occaſu ad ortum, iugiter deferuntur. In qua re lapſi magna pars Aſtrologorum putantium, qui ad octauã ſphæram referunt Planetas, eos ſignis mobilibus vti neceſſarió. Neq; enim verba Ptolemæi primo libro Apoteleſmatum contrarium præcipientis intellexerunt, quæ Latina huiuſmodi ſunt: Illud annotatione dignum non prætermittamus, quoniam & dodecatemorum (hoc eſt, ſignorum duodecim)

decim) finium ſeu terminorum initia à tropicis, & æquinoctialibus punctis facere rationabile eſt, quod etiam ſcriptores maximè ſignificârunt. Ex his enim quæ ſuprà diximus, patuit, & naturas, & vires & cognationes eorum ex tropicis & æquinoctialibus principijs, & non ex aliquo alio cauſam habere: quare ſi alia principia ſtatuamus, aut non vti illorum naturis in prædictionibus cogemur, aut vtentes excidere à veritate zodiaci interuallis, à quibus illorum vires proueniunt omiſſis & permutatis.

Hæc Ptolemæus: cuius ſententia priùs aperienda fuit quàm confutanda, quoniam parum vel intellecta vel animaduerſa à quàm plurimis eſt. Patet igitur prima diuerſitas imaginum & ſignorum quòd illæ quidem mouentur, iſta autem non mouentur: & ſi in octaua ſphæra deſcribantur, altera eſt euidentiſſima, quòd imagines inæqualem habent magnitudinem, ſigna inuicem ſunt æqualia: ſignorũ enim vnumquodq; triginta continet partes imaginum, aliæ pauciorum, aliæ plurium per ſpacia protenduntur. Quoniam igitur aliud ſigna, aliud ſunt imagines, proprijs vtraq; rationibus confutabimus. Et primum illud de ſignis percunctabimur, quæ illis ratio demonſtrauerit duodecim ibi eſſe naturas diſtinctas viribus & proprietatibus, atque his neque plures neque pauciores. Abraham Auenezra in principio libri Rationum Aſtrologicarum, aliqua, inquit, dicuntur de ſignis quæ probantur, aliqua ex arbitrio: ſtatim declarans, quænam iſta potiſſimùm, quæ arbitraria proferuntur, diuiſionis zodiaci meminit. Diuiſiones enim, ait, ſignorum cur tantùm in partes trecentas & ſexaginta, quoniam hic numerus diuiſionibus eſt accommodatior. Idem quoque ſcribit Haly Auenrodan Apoteleſmaticos libros Ptolemæi exponens: Diuiſimus circulum in partes duodecim quæ ſigna nuncupantur, & vnumquodq; ſignorum in partes triginta quæ dicuntur gradus, & partem quamlibet trigeſimam in minutias ſexaginta, quoniam hi numeri diuiſionibus idonei magis reperiuntur.

Quibus igitur potiùs quàm eorum met verbis eos redarguam? ita naturæ rerum & conſequentiæ rationis ignaros, vt quoniam qui aſtrorum motus metiuntur circulum in duodecim partes diuiſerunt ob numeri ad diuidendum opportunitatem, hinc ipſi dogma cõſtituerint partes illas duodecim vires & proprietates habere diuerſas, quaſi eorum diſtinctio non arbitrio mathematicorũ, ſed à natura cœli exorta ſit, acciditq; ſi in octaua ſphæra deſcribantur, vt Ptol. Aegyptij ſignorumq; omnes magiſtri voluerunt, vt res nulla ſoliditaſq; naturæ illis reſpondeat, ſed cogitari tantũmodo & mente concipi poſſint. Quare & Origenes imbutus doctrina Aegyptiorum ſigna iſta intelligibilia & ratione tantùm perceptibilia nuncupauit. Neque enim aliqua eſt pars ſphæræ octauæ qua vel æquinoctium vel ſolſtitium ſemper fiat, ſed alia atque alia, ſi quemadmodum putant, ab occaſu in ortũ proprio motu ſphæra iſta defertur. Quapropter puncta in quibus fieri ſemper vel æquinoctium vel ſolſtitium intelligimus, re quidem nulla, à ſola noſtra cogitatione dependent, q̃ poſſint vtiq; mathematicis ad inueniendos motus ſupputandaq; loca planetarum deſeruire, ſed virtutum origines & influxuum aliquorum principia ſtatui non poſſint: Quòd fortaſſe Chaldæi conſiderantes imaginibus ſolis non etiam ſignis in prædictionibus vtebantur: vnde maxima huius artis infirmitas & inconſtantia valdè cognoſcitur, quando ea quæ prima & validiſſima eius fundamenta conſenſus putat Aſtrologorum, ea tamen Chaldæi profeſſionis fautores & in futurorum prædictionibus celeberrimi, nulla exiſtimârunt.

Haly Auenrodan aliqua ex parte hęc animaduertens, ſigna (inquit) manſiones ſunt quæ nihil operantur: operantur autem ſtellæ fixæ quæ ſunt in eis, tum quare Sol ea ſingulis annis omnia percurrit, & ex operationibus quas in eis, conſtitutus Sol operatur, nomina accipiunt, quoniam item ſtellarum fixarum, quæ ſunt in eadem ſigni parte vel centum, vt antiquiores, vel ſeptuaginta, vt iuniores, ſi virtus permanet, erit toto eo tempore & vis illius ſigni virtus eadem quæ ſtellæ inibi commorantis, qua ad partem aliam tranſlata virtus quoque ad partem illam transfertur. Hæc ille. Cuius quidem opinio tum ex allatis, tum ex alijs alibi eius verbis hæc fuiſſe cognoſcitur, partes quidem ipſas zodiaci, ſi ſtellarum influxus excludantur efficiendi vim nullam habere, cùm autem huius quidem ſigni talem, alterius aliam eſſe proprietatem & influentiam dicunt, duplici hoc ratione habere veritatem: aut quoniã ſtellæ in ea tunc ſigni parte conuenientes, tali poteſtate præditæ ſunt, vt quæ hoſpitij dicitur, hoſpitis ſit efficacia: aut quoniam Sol ad ſignũ illud perueniens talia operatur, quo pa-

ćto æquinoćtialia ſigna & ſolſtitialia Aries, ſcilicet, Cancer, Libra, & Capricor. mobilia dicuntur, quare in eis Sol conſtitutus anni tempus immutat, contrà quæ his proxima ſunt fixa, quare quo anni ea tempore peragrat Sol, aëris ſtatus qualitasque non mutatur.

Similiter ait Ptolemæus Arietem facere tonitrua & coruſcationes, nō ob aliquam vim in ea parte zodiaci ſitam, ſed quia Sole poſito in Ariete æquinoćtium vernū eſt, quòd anni tempus ex ſua qualitate mutationes huiuſmodi aëris ciet. Solis enim calor ad nos accedens proximè, antecedentis hyemis humiditates diſſoluens, multos ſurſum eleuat vapores, ex quibus compaćtæ nubes mutuis colliſionibus quando inter ſe concurrunt coruſcationes emittunt. Hæc eſt Haly Auenrodan de ſignorum poteſtate ſententia, qua magis confirmari non poteſt, quod volebamus zodiaci, ſcilicet partes æquinoćtijs interceptas atque ſolſtitijs, in quibus vim principalem conſiſtere ait Ptolemæus, quibusq́; Aſtrologi omnes præter Chaldæos vtuntur, eas efficiendi vim nullam habere. Nam opinionem Ptolemæi Auenrodan dum exponere cupit & declarare, ſtylo vt ita dixerim, in amne veritatis immerſo obliterat, vel innitus penitùs & expungit. Aſſerit enim circuli partes nihil efficere, & quæ fieri ab eis putantur ea operatione vel Solis vel ſtellarum in illis partibus agentium excitari.

At verò Aegyptij & Ptolemæus & omnis turba Aſtrologorum, perpetuas & immobiles ſignis aſſcribunt proprietates, quæ nec Sole nec ſtellis inde diſcedentibus exoleſcunt aut permutantur, alioquin debuit alia Ptolemæus tradere de natura ſignorum, quàm quæ prodita olim erant ab Agyptijs. Sed alia etiam poſteriores quàm quæ ſcripſit Ptolemæus ſi migrantibus ſtellis virtus quoque ſignorum permutatur, cùm ne ſyllaba tum commutata, eadem de natura ſignorum prodant, vt ab eis qui pridiè ſcripsêre, quæ etiam apud Petoſiras & Cechipſos, cùm tamen illud debeat euenire, vt quæ Arietis allâs erant, ſint quandoq; Tauri proprietates, & quæ Scorpij fuêre, ſint aliquando Sagittarij, atque ita de reliquis: quandoquidem ſtellę olim in Ariete curſum agentes nunc in Taurum prætergradiantur, & quæ Scorpium olim occupabant, ad Sagittarium traćtu temporis commigrabunt.

Iam de Sole quod dicitur, Ieſu bone, quàm vanum & nugatorium, vt ſigno videlicet attribuatur quod Sole inibi collocato nō ſigni, ſed Solis virtute proficiſcitur. Quod fermè perinde eſt, ac ſi cathedram dicant aſpirare vim diſputandi, quòd in ea ſedens philoſophus ſoleat diſputare, pariterq́; à ſcabello, & in eo ſedente ſperent ſyllogiſmos, ſic ſcilicet, quoniā in Ariete poſitus Sol tonitrua ciet, & hyemis gelu temperie veris immutat. Planetarij decernunt cùm fuerit Luna in Ariete tonitrua expećtanda, & omnibus in rebus Arietem eſſe mobilitatis authorem. Nec aduertunt ſi tonitrua fiunt in Ariete in Sole collocato, non idem ſequi de Luna reliquisq́; Planetis, quando illud non à ſigni natura, ſed à calore fit Solis vaporoſos halitus in ſublime tollente materiam nubium, & de qua tonitrua & cætera id genus poſteà procreentur: quæ vis in calore ſiderum aliorum quoniam non eſt, non fiet ab illis quod fit à Sole, quanquam ſcilicet in eodem ſigno collocatis. Nam quòd hoc etiam Sol in Ariete magis faciat quàm in Aquario, non de ſignorum eſt proprietatibus, ſed de loci poſitione, quare ſcilicet in Ariete proximior eſt nobis, quare quæ apud nos ſunt radijs eius per id tempus magis afficiuntur, propterea in eodem poſitus ſigno diuerſis in regionibus alia per id tempus efficit. Sed prima dialećtices neſciunt rudimenta, in quibus docemur diſtinguere quod eſt per ſe, ab eo quod eſt ex accidēti. Sed vtinam tantùm non eſſent dialećtici, ac non planè vt pueri delirarent.

Nam quis illud non potius Inſaniam vocet quàm errorem, vt quoniam poſito Sole in Ariete (ne ab eodem diſcedamus) tempus anni mutatur: propterea putēt quicquid inchoaueris Luna ibidem poſita, ſtatum firmumq́; non futurum, ſed fluxum atq; mutabile. Et quoniam dum Leonem occupat Sol æſtatis ſcilicet medio, nō mutatur, ſed durat eadem aëris qualitas, propterea eſſe fixum ſignum Leonem, quare quæ ſub eo quis auſpicatur diuturna, immotaque futura. Vnde illud mirabile dogma Luna Leonem peragrante, nec induere primum veſtes, nec incidere oportere, quare ob fixi ſigni qualitatem veſtes illæ ſunt diu perennaturæ: qua ſignificatione videtur aut morbus aut mala alia cauſa ſignificari, propter quam illis vti non poſſis, quandoquidem quibus vtaris, hæ veſtes non conſumi diuq́; perdurare nō poſſunt. Quis hæc audiens

poſſit

poſſit non putare, vel ad riſum ficta à fabricantibus vel amentium deliramenta, aut quibus illi iam artibus ab erroribus remouebuntur, quibus talia poſſunt, non ſolùm non abſurda videri, ſed vera. Solent autem philoſophi quando cum illis diſputatur, qui nihil erubeſcunt, & primis etiam dignitatibus prima fronte reſiſtunt, eos cogere ad ſui euerſionem, hoc eſt, ad ea quæ dicunt non tàm firmè probare quàm contradicere. Et nos igitur eadem via iſtos aggrediamur, quoniamq́; abſurdum eis non videtur habere ob id Arietem vim faciendi res mobiles, quare Sol ad eum accedens anni tempus immutat. Illud ſaltem ab eis impetremus, ne quaſi nati ſub Ariete loco ſe moueant, ſed dogma teneant & tueantur. Quod ſi faciant, eos ſic interrogamus.

Signa hæc quæ mobilia, fixa, duplicia vocant, immobilia ſint? an cùm imaginibus pariter moueantur? ſi mobilia reſpondeant, iam à ſuis ſignis ipſi quoque mouentur, quandoquidem ęſtatem, autumnum, hyemem, ver, initiare non mobilium ſignorum, ſed immobilium eſt, & quas & ipſi dant ſignis proprietates, vt mobilia, fixa, duplicia ſint, à prædicta varietate temporis ducuntur: non igitur alijs competunt ſignis quàm quæ dictis in locis immota ſemper in circulo cogitantur. Quod ſi immobilia eſſe dicunt, ſequitur vt cùm imaginum loco non conueniant, quæ cum ſuis ſtellis identidem loco permutata ſint (quod ſi eſt) quonam pacto proprietates ab imaginum ſola figura deriuatis alijs etiam ſignis attribuuntur. & Arietem quidem quem mobilem, æquinoctialem, breuium temporum vocant, quæ ſunt immobilis ſigni conditiones, mox & quadrupedem dicunt, oculis languidis, libidinoſum, quæ non iam ſigni, ſed imaginis ſunt, nomine quidem eodem, ſi natura, loco, proprietatibus, differentis. Et ne particulatim ſingula proſequar, omnis turba Aſtrologorum cùm ſigna partiuntur, vt hæc communia, hæc fixa, hæc mobilia ſint, rurſus alia recta, alia obliqua, quæ ſunt (vt dixi) non mobilium ſignorum conditiones: Item differentijs ijs vtuntur, alia humana, alia ſunt ferina, alia aquatica, alia terrena, alia muta, alia vocalia, hæc ſterilia, illa fœcunda, quę omnia ſunt imaginum, non ſignorum: quia nullam hęc circuli poſitionem, ſed naturam imaginis, formam, effigiemq́; ſequuntur. Quæ hæc igitur tanta eſt tarditas vel ſomnolentia? vt miſcere res diuerſas, atque confundere, ſola deceptos nominum communione non naturæ videantur? Nàm & illud quoq́;, vt hoc calidum, illud terrenum, aliud aëreum, aliud aqueum, ſignum ſit, acceptum quidem eſt ex imaginibus, eademq́; temeritate ad ſigna tranſlatum. Quoniam ſi ſtatus circuli ex immobilibus punctis conſideretur, Aries potius aëtem erit iudicandum, hoc eſt, calidum & humidum quàm igneum, id eſt, calidum & ſiccum cum eo ver aperiatur, calidæ humidæq́; qualitatis, quin & Ptolemæus reddens rationem cur in circulo, cuius initium nullum, ſumere ab Ariete anni exordia conſueuerimus. Reſpondet, quoniam in prima rerum omnium ætate abundat humiditas, quæ eſt qualitas veris quod inchoamus ab Ariete. Sic igitur, ô Ptolemæe, ſi primùm ſignum Aries eſt, quare humiditas primæ ætati debetur, putáſne ſiccum ſignum an humidum eſt? ſi ſiccum, nō igitur primum, ſi humidum cur ignitum dicitur à vobis?

Denique iſtæ (quod volebam probare) frigidi, ſicci, calidi, humidi, differentiæ ſignis diſtributæ ab imaginum potius conditione quàm à ſignis videntur acceptæ, quod etiam Auenezra in libro orationum Aſtrologicarũ confitetur. Sic enim Cancrũ, Scorpium, Piſces, frigida ſtatuerunt, animalium quorum habent appellationem natura penſitata, Arietem, Leonem, Sagittarium, calida, eadem ratione, Geminos, & Aquarium ob effigiem humanam aërea, quæ in homine qualitas plurimùm dominatur: ſic terrea Taurum & Capricornum & Virginem. tum ob vim ſexus, tùm ſpicæ quam manu geſtat ratione. Sumptam vim igitur hanc ab imaginum diuerſis proprietatibus, ſignis attribuerunt, in qua re bonus Ptolemæus non ſolùm dormitat, ſed laſſus meridinat, vt in eodem contextu à ſigno ad imaginem ſe transferat: quod ita planè demonſtrabo & ſimul errorem Haly inexpiabilem in exponẽdis Ptolemæi verbis. Verba igitur eius ſecundo libro Apoteleſmatôn hæc ſunt: Arietis dodecatemorion (ſic ſigna vocat) vniuerſaliter quidem eſt βροντώδης καὶ χαλαζώδης, id eſt, tonitruoſum & grandinoſum. κατὰ μέρος δὲ ἐν τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἰδιότητος, hoc eſt, particulatim autem hæc magis & minus fiunt pro natura & proprietate ſtellarum quæ ſunt in eo: & ſubdit, nam præcedentis quidem eius partis imbres & ventos faciunt, mediæ aëris temperiem, vltimæ æſtum & peſtilentiam. Tum

quæ

quæ ad aquilonem inflectuntur, æſtum & corruptionem, quæ ad meridiem glaciale & ſubfrigidæ ſunt. Hæc ego Ptolemæi verba ita accipio, vt quòd de Ariete in vniuerſum pronunciat, inibi ad immobile ſignum referatur, quod negari non poteſt: quoniam ipſum eſt in quo ſit æquinoctium, & Ptolem. eam ob cauſam βροντώδης dixit eſſe & χαλαζώδης, quod hæc omnia vernum ante tempus ſolet excitare: tùm quæ adijci conſequenter de diuerſa partium eius efficientia pro natura ſtellarum inibi exiſtentium. Credit quidem Haly de ſigni etiam partibus dici, vt mox declarabo, ſed luc clarius ex ipſo Ptolem. de imagine dictum eſſe declarabo, & quantum errat Ptolem in dogmate ſtatuendo, tantùm erraſſe in exponendo Ptolemæo ipſum Haly.

Putat igitur ille dicta Ptolemæi ſic accipienda, vt ſtellæ quas illis ineſſe partibu dicit, fuerint eo tempore quo ſcribebat in illis partibus eius ſigni, de quo loquitu atque eam tunc fuiſſe illius ſigni proprietatem quæ mutatis ad locum alium ſtelli ſucceſſione temporis aliò transferatur. Quæ vtique Haly interpretatio probabili appareret, ſi quod facit in Ariete in alijs ſignis feciſſet Ptolemęus: Et ſtellarum qua in illis partibus ponit, nomina nulla protuliſſet, ſed cùm in Tauro explicet quaſdam ſtellas, nominatim & ſuum ſimul & ſui errorem interpretis manifeſtat, quoniam ſtellæ illę tempore Ptolemęi in ea ſigni parte non erant, in qua eas ordinat, ſed in parte potius imaginis, in qua ſcilicet ſunt & erunt & fuerunt. Verba eius de Tauro hęc ſunt Tauri ſignum vniuerſaliter quidem vtramque affert aëris qualitatem, eſt tamen ſub calido: particularim autem antecedentes quidem eius partes, pręſertimque vbi Pleiades ſunt, terręmotus & ventos, & nubes exuſcitant, ſequentes vbi ſunt Hyades coruſcationes & fulmina faciunt. Age igitur à Ptolemęo de imagine hęc dici qui non videat? in eis antecedentibus partibus Pleiades ſunt, quas Vergilias noſtri vocant, in ſequentibus Hyades pro quibus in vulgata translatione Aldebaran legitur quanquam enim in vertice & cornibus totoque capite Hyades ſunt. Pleiades autem inter finitionem corporis eius & caudam Arietis, quem vocant locum abſciſſionis, illæ tamen ſequentes, hæc antecedentes obtinent partes, quoniam Taurus auerſus occidit & exoritur. At verò ad ſigna hæc ſi referantur, nulla erat veritas dictis quandoquidem tempore Ptolemæi nō erant Pleiades in ſigno Tauri, ſed in Ariete, vt ex magna eius cōpoſitione agnoſcere cuiuis promptum eſt: quā cùm debuerit Haly legiſſe, nec eundem fuiſſe vtriuſque operis authorem dubitauerit, non poſſum ſatis mirari in re tam aperta hallucinatum, vt dicta Ptolemæi de locis ſtellarum in ſignis expoſuerit, & Pleiadas per id tempus in primis partibus Tauri fuiſſe ſcriptum reliquerit: quem errorem etiam Haly, & Leopoldus, & Aſcadenſis in ſumma quam vocant Anglicanam, & denique poſteriores, vt Bonatus, ſunt ſecuti. Sed maior error horum quod ſequantur Haly dicentem Ptolem. locutum de ſtellis poſitis in illis partibus ſigni, & tamen non mutant, ſed dicūt idem quod Ptolem, cùm ab eo tempore ſint mutatæ plus viginti gradibus: patet igitur quod probare volebamus cōtradicere ſibi Aſtrologos imprudēter, qui ſignorum imaginumq; proprietates (ſi quæ ſunt illæ) quaſi loco, natura, partibus, non differant, inuicem miſcent.

CAP. V.

CHALDAEORVM IMAGINES MERA ESSE FIGMENta, quidq; ad eas fingendas illos induxerit, atque errorem artificioſarum imaginum, & alios plures inde pullulaſſe.

VErùm age ſignorum nulla ſit virtus, an imagines ipſæ aliquid ſunt? forſitan enim hic delirare Aſtrologi non videbuntur, nec inniti fictitijs rebus & arbitrarijs, quando illas imagines ſuis quamq; luminibus, ſtellis, radijs, pro ſtellarum natura poteſtatis habere plurimū quis negabit? ego verò Aſtrologos delirare hîc etiam nihil dubito, quoniam & ſi ſtellæ de quibus imagines fabricantur, & veræ & naturales ſunt, ipſa tamē de ſtellis imaginū conſtitutio, nec vera nec naturalis, ſed falſa proq; libidine fabricantiū penitùs imaginaria. & ſine aliqua ſpecie eſt probabilitatis. Quis enim ſtatim non iudicabit, vt ſi magna eſt virtus vnius ſtellæ, multarum

multarum in vnum pariter conſpirantium etiam non ſit maxima? Sed rediens ad ſe ratio, nullam inibi eſſe videt præter fictam à nobis ſiderum conſpirationem: nam mixtio per coalitum certè ibi non eſt, quomodo igitur coëunt multæ ſtellæ in vnam proprietatem, & natura diſtinctæ, & magnorum ſpaciorum immenſa vaſtitate diſtinctæ, ſcio quid reſpondebunt. In vnius imaginis illa effigiem conuenire, quod ſit argumentum alicuius occultæ etiam affinitatis: vt quemadmodum ex vna ſpeciei cuiuſdam figura deliniatur, ita vna ſit in his ex illis omnibus eiuſdem rei natiua proprietas. At verò hoc aliquid fortè eſſet, quanquàm nec efficere (quod volunt) ſi imagines iſtæ veriſſimis ibi notiš expreſſæ abſoluteq; viderentur, cùm autem pro arbitrio (vt declarabo) noſtro fingantur, nec potius ibi canes & lepores (vt ipſi volunt) quàm tygrides & elephantes, cuique ſibi formare commodum ſit, patet quod de figura ſumitur argumentum eſſe, vt cætera ſolent Aſtrologorum, vanum & arbitrarium & fabuloſum.

Quod ſi nō pro libidine aſpicientiū, ſed pro natura conſiſtere ibi illas figuras contendunt, non tàm ad experimenti fidem prouocabo, quā ad ipſorummet Aſtrologorum & rationes & teſtimonia. Abraham enim Auenezra magnæ apud illos authoritatis in æditione ſecunda de Aſtrologicis rationibus (Conſcripſit enim de eadem re libros duos) de imaginibus iſtis redditurus rationem, verbis ita ſcribit. * Quæ nos ita ad ſenſum vertimus in Latinum: Vulturem cadentem vocat Ptolemæus lyram, nec mirum, quoniam ſicut vnuſquiſque mutare ſibi figuram poteſt, ita & nomen: cœlum enim ſphæricum eſt, quare nihil eſt in eo cur hoc loco potius quàm alio exordium ſtatuas alicuius rei, ſed quemadmodum aliæ alijs ſtellis pro oculorum arbitrio coniunguntur; ita diuerſæ fiunt imagines: nos igitur eo modo eas narrabimus quo traditæ ſunt, hæc ille. Qui veriùs & efficaciùs opinionem meam confirmare non poteſt, quoniam ſi principium nuſquam aut finis eſt in circuli partibus, potes à quacunque malueris ſtella tibi imaginem inchoare, & in quacunque volueris etiam definere: nec dubium pro initij & terminorum quos tibi præſcripſeris diuerſitate, proque numero ſtellarum, quas vel aſciueris vel excluſeris varias inde imagines te conflaturum, præſertim cùm ex his etiam ſtellis alias alius formas ſibi repræſentet, vt in Vulture & Lyra Abraham declarauit, & in alijs pariter potes declarare. Neque enim in ipſarum, quæ magis celebratæ zodiaci imaginum numero connenêre, ſed cùm alij duodecim, Chaldæi tamen illas vndecim fecêre, ex Libra & Scorpio vnam conſtituentes. Nam quid prohibet cum omnibus in pictura iſta cœleſti, quidlibet audiendi conceſſa ſit æqua poteſtas: Et ipſe etiam Albumaſar qui in omnibus rationes dogmatum Aſtrologiæ redditurum ſe profitetur, cùm venit ad imagines aliam non attulit rationem, quàm quod Aratus illas ita deſcripſit, quaſi non ille ſit fabuloſiſſimus, qui (vt Cicero inquit) Aſtrologica ſcripſit, Aſtrologiæ penitùs ignarus: quòd ſi ſphæram Arati cum Barbarica ſphæra contuleris, diſſentire plerunque & diſſonare inuicem illas videbis: quare ſcilicet ſint ad libidinem fictæ, & nulla doctrinæ, vel rationis ſoliditate nitantur.

Hebræorum magiſtri ſicuti imagines ſuas Aſtrologi, ita ſuum in ſtellis alphabetarium, hoc eſt, ſuæ linguæ notas & elementa inuenire contendunt, nec ſi credulos oculos nanciſcantur, minus hoc poſſunt illi probabiliter, quàm de imaginibus Aſtrologi perſuadere. Quid pluribus opus eſt, ibi omnes formæ, omnes effigies, quare nullæ ibi formæ, nullæ effigies, omnes poteſtate & arbitrio hominum, natura & veritatis actu nullæ. Quòd ſi ibi ſaltem noſtri diuinaculi auguſtarum quædam rerum & ſublimiorum ſimulacra confinxiſſent, faciliùs ego quidem inducerer, vt non tàm eorum & contra naturam quàm Dei opera mihi viderentur. Sed cùm illius conſilium & ſapientiam animaduerto, non video, cur illud diuinitatis templum, illa atria cœli, melioribus nō potuerit aut noluerit imaginibus inſignire, quam irrationalium animantium, monſtrorum, vel rerum etiam vita carentium. Quid enim ibi præter vrſas, dracones, lepores, canes, & quæ inanima ſunt, vti ſagittas, naues, triangulos, adde capita abſciſſa tabe znieque diffluentia, & relegatam ad ſupplicium virginem, vt hydram & centaurum prætermittam, quod ſi natura non patitur, cur eorum in cœlo exemplaria ſibi deſcripſit? Equidem maius omni inſania puto, adduci aliquando vt credamus naturæ hæc inſtituto, & diuino conſilio ibi etiam formata. Puderet bonum antiſtitē, aut magnanimum regem meliores picturas in templo, in regia, non habere.

bere. Alioquin quod conſilium inſtituentis iſta naturæ? an vt per imagines has ſuperiores,inferiora generis eiuſdem corpora gubernaret? & per Lyram quidem cœleſtem afflaret quibus vellet hominibus muſicam melodiam, per animalia, quæ ſunt ibi ea quæ apud nos ſunt, generanturq́; quotidie & corrumpuntur, & generaret ipſa & conſeruaret, ne monſtra ſunt opportuna, quæ nulla in natura ſunt? innumera animalia ibi non deſcribi quæ nulla deſcribuntur? Nam quod canum vrſarumq́; ſit priuilegium,vt duos habeant in cœlo ſiue rectores ſiue antiſtites,elephanti,tygrides,& innumeræ ſpecies animalium nullum habeant in cœlo numen per quod regantur? ſed nimis multa de his, cùm illis, quæ non ſolùm eſt turpe credere philoſopho, ſed confutare etiam indignum.

Quod ſi quis me percontetur, cur in iſta fingendi licentia ad has potius imagines quàm ad alias fautores Aſtrologiæ deſcenderint. Reſpondebo, illum rationis habere quæſtionem, quæ fruſtra deſideratut in his rebus, quæ nulla ratione conſtitutæ ſunt. Quid tamen in pleriſq; eos Induxerit,facilè eſt videre. Puto enim Imaginum nomina, qua zodiaci partibus aſcribuntur,ab operibus Solis eſſe deriuata, qua potiſſimùm fiunt,cùm in illis partibus inuenitur, vt gratia exempli: Cancri nomen habuerit pars ea ſigniferi in qua Sol collocatus Cancri more regreditur, quæ proxima eſt Leo propter æſtus Immodici exuperantiam, ſicut Taurus pars alia nuncupata, quòd ad eam Sol cùm peruenerit terra bobus aratur, qua Gemini ſequuntur, quare tunc geminando omnia geminantur, ſub Virgine terra exuſta Solis ardoribus nihil parit, & ſub Ariete vellere florum campi veſtiuntur, qua ratione capiti etiam de capillamenti ſimilitudine animal illud præfecerunt, Libra noctes & dies in librili appenſas inuicem æquat,cùm ad Scorpium Sol peruenerit, tum primùm aër frigore pungit, mox ſub Sagittario & frigorum vehementiorum & ventorum aculeis nos laceſcens, in Capricorno ratio manifeſta, quare inde Sol inſtar capræ aſcendere rurſus incipit, in Aquario & Piſcibus pluuias terris affatim effundens. Potuerunt huiuſmodi Illi ſimilitudinibus adducti, has potius quàm illas in varijs cœli partibus imagines fabricare, trahentes facilè ſtellas in effigiem naturę illius, cuius illi parti nomē ob aliquam cauſam impoſituri eſſent. Acceſſere figmenta poëtarum vel ad voluptatem, vel ad gratiam multa confingentium, ſicuti Conon Aegyptius mathematicus vidit priùs monſtra; & ex Beroniceo vertice cæſatiem.

Sed nec operæpretium rimari diligenriùs, & explorare inſanias aliorum,dum ſatis ſuperq́; conſtet volentibus delirare non eſſe naturæ hæc opera, ſed fingentium nugas,vel ſomniantium deliramenta,ſic vt tandem rectè de his inuentis diffiniam,à corrupta philoſophia & poëtarum fabulis ſunt exorta, quibus tamen quaſi rebus veriſſimis & digito (vt ſic dixerim) Dei formatis tantùm Aſtrologi omues tribuunt, vt vix credibile ſit, in quas ſuperſtitiones hæc illos inſania perduxerit. Ne des pharmacum, inquiunt, Luna in Tauro collocata, quoniam animal illud ruminat, quare pharmacum faciet,vt euomatur. Cùm domum ædificaueris, caue ne Scorpius quartum locum obtineat,quoniam multi in illa domo Scorpij abundabunt. Qui Corona oriente procreabitur, erit rex,qui Lyra, muſicus,& mille alia hoc genus,è quibus videas illis eſſe perſuaſiſſimum harum omnium rerum veras effigies & naturas eſſe in cœlo, à quibus ad nos mirabile defluant in decernendo fato poteſtates. Denique illa fabricandarum imaginum ſuperſtitio tota per iſtam inſaniam pullulauit, vt formata ſcilicet in metallo aliquo ſimili imagine, à cœleſti illa virtutem afflari metallo opinentur, quæ tamen nec ſunt in cœlo,nec ſi eſſent, ob illam tamen ibi ſculptam imaginem illinc deſcenderent; & ſi deſcenderet, haud quicquam tamen, vt probat Auerrois aduerſus Algazelem,nobis inde proficeretur. Sed de his latiùs peculiare tractatu poſteà diſſeremus.

CAP.

CAP. VI.

INVISIBILES IMAGINES NEQVE SENSV, NEQVE ratione cognitas eſſe, pugnareq́; inter ſe earum authores, qui non Chaldæi aut Indi, ſed Arabes tantùm fuere.

DEmirari vtiqne aliquis poſſet inſaniam Aſtrologorum in fabricandis, quas hactenns inceſſuimns, fabuloſiſſimis imaginibns, niſi alias multò magis ridiculas ſomniaſſent. Tradunt enim in vnoquoq; decano ſiue facie cuiuſlibet ſigni imagines eſſe quaſdam, inuiſibiles illas quidem, ſed veriſſimæ naturæ ſoliditate conſtantes, quas qui audiunt non diffluere in riſum non poſſunt. Sunt enim huiuſmodi. in prima, inquiunt, facie Cancri aſcendit formoſus iuuenis benè amictus, ſed in facie eins & digitis nõnihil habens obliquitatis, corpore reliquo ſimili equo atqne elephanto, pedibus albis, ſupra ſe varias frugum ſpecies & folia arborum ſuſpendens. In prima facie Leonis aſcendit arbor alriſſimæ radicis, cuius ramis inſidet canis, & vir amictus veſtibus nobilibus quidem, ſed ſordidis, lachrymabundus, & de parentibus ſuis triſtis. His ſimiles aliæ in alijs ſignorum decanis ab illis deſcribuntur, quarum omnium, vtpote rerum efficaciſſimarum meminit Aboaſar ſexto libro Magni introductorij. Meminit Auenezar in libro cui titulum fecit * hoc eſt, Initium ſapientiæ: Meminerunt Petrus Apponenſis, Michaël Scotus, & Aſtrologi Arabes, Latiniq́; permulti, de quibus ego cùm olim nonnihil audiuiſſem, putabam per has imagines illos indicare, quidnam ſigni cuiuſq; decanus operaretur, non quod inibi, hoc eſt, in cœlo figuras eſſe opinarentur. At eorum adiens libros longè ſecus eſſe agnoui, putant enim & aſſerunt, & contendunt, has in illis decanis imagines eſſe veriſſimas, operum apud nos mirabilium effectrices. Quin, ait Albumaſar: Operantur quidem interdum quæ ſunt ſimilia ſuis formis, ſed ſæpè & alia penitusq́; diuerſa.

Et quidem ſi lynces hoc dogma ſtatuiſſent, adducerer aliquo modo vt ſubdubitarem patuiſſe oculis eorum quæ noſtros obtutus effugerent. Iſtis autem hominibus tàm admiranda myſteria propalantibus non innenio fidem, quidnam poſſit aſtruere, cùm nec habeant oculos alios quàm quos homines ſolent: homines aũt non vident, nec raptos cùm ab Apoſtolo in cœlum eos legamus, nec in terra locatis ratio vlla potuerit iſta demonſtrare. Erubeſcant autem qui ſe vocant philoſophos, nec iſta pudet tamen eos nugamenta conſcribere, quæ vix bimulo infanti ſabulans anus perſuaderet, adde quod nec eaſdem omnes, ſed alias alij ſibi imagines comminiſcuntur. Hic q. dem in prima Arietis facie mulier, inquit, aſcendit fulgore reſplendẽs, & cauda piſcis marini. Alins non formoſam ibi mulierem, nõ piſcem, ſed æthiopem eſſe ait, de cuius tamen oculis ambigitur, nigríne an rubentes potiùs, ſed qui procera certè ſtatura, & albam chlamydem induatur. In tertia facie Geminorum oritur, inquiũt quidam, fiſtula aurea, & canis latrans, & delphinus. Alij contendunt nihil horum inibi eſſe, ſed virum petentem arma quibus ſe induat, clypeo munitum, inſtructumq́; pharetra. In tertia facie Scorpij equnm aiunt Arabes eſſe & leporem. Indi nec equum nec leporem, ſed canem, aprum, & leopardum. Alij nullam beſtiam, ſed virum in genua curuatum, fortè (ſi licet myſteria interpretari) pro Aſtrologis Deo ſupplicantem, vt eos aliquando reddita mente liberet ab inſania. Quid enim aliud præterquàm inſanos? qui fallacioſis adeò nugis nec poſſibilibus vacent, credant, aſtipulentur? Videns hęc Abraham Iudæus atq; Aſtrologus in libro de Natiuitatibus ridiculas potius quàm veras imagines iſtas eſſe confitetur.

Sed nec quẽquam innenio, præter Arabes homines ſemper fabuloſiſſimos, & qui eos ſecuti ſunt Latini, fidem illis adhibuiſſe. Nihil de illis Aegyptij. nihil Chaldæi, nihil Gręci, nihil Latini veteres Aſtrologię ſcriptores. Nam quod ait Albumaſar Indos, Aegyptios, Babylonios, iſta tradidiſſe, falſus facilè deprehenditur. De Aegyptijs enim & Chaldæis eſt vnde intelligamus talia apud eos deliramenta nulla fuiſſe, vnde conijci poteſt de Indis eum pariter mentiri, quanquàm non ita poteſt, vt de illis reuinci, cùm nulla extent à fide dignis authoribus tradita nobis Indorum monumẽta. Sed hoc peculiare Arabum eſt, vt quaſcunq; ipſi fingunt commentationes, præſcribant illis authorum nomina illuſtrium, quales multas in primo diſputationum iſtarum libro cõ-

memorauimus. Cùm igitur extent Petoſiris quædam, adhuc apud Aegyptios, Aſtrologiæ magiſtri. Cùm extent pręter Maternum, Epheſtion commentatorq́, Thebanus, & Paulus ex Alexandria Aegyptiaca omnes Aſtrologiæ interpretes, facilè ex illis cognoſcitur nullam de iſtis imaginibus in Aegypto mentionē. Patet idem de Chaldæis, authore Teniro Babylonio, qui ſcripſit Apoteleſmata decanorum, & coorientium cum illis imaginum. Patet Porphyrij & teſtimonio, qui ex ſententia Chaldæorum Aſtrologicas ſcripſit inſtitutiones, vt mittam Mallium, & Maternum. Vtcunque nobis & Chaldæorum dogmata referentes, de Græcis authoribus ſoli poſſunt dubitare, qui Græca non legerunt: neq; enim vſquam apud Græcum vllum ſcriptorem mentio de iſtis imaginibus: vt accuſare magnopere Haly debeamus, qui iſtum errorem aſcripſit Ptolemæo: nam cum verbo quinto & nonageſimo libri, cui titulus Fructus, dicit Ptolemæus καὶ δηλοῦσι τὰ παρανατέλλοντα ἑκάστῳ δεκανῷ δηλοῦν τὴν προαίρεσιν τοῦ γεννωμένου, hoc eſt, quæ ſingulis ſignorum decanis cooriũtur, nati voluntatem indicare, & quámnam artem ſit pertractaturus, expoſitor Haly per coorientes Imagines, inuiſibiles iſtas, de quibus diximus, putat intelligi, neſciens quæ'nam apud Gręcos παρανατέλλοντα, hoc eſt, coorientia dicantur.

Vocantur enim apud eos hoc nomine 6. illæ atque 30. extra ſigniferum imagines, quarum 15. ad auſtrum, 1. atq; 20. vergunt ad aquilonem, de quarum proprietatibus & natura primo libro Apoteleſmatôn ſcribit Ptolemæus, qui nec eo loco, nec alibi vſquàm, aliarum vnquàm imaginum meminit, præter eas quas fabricantur ex viſibilibus ſtellis, aduerſus quas ſuperiore capite diſputauimus: Vtitur autem eadem dictione in ſequenti verbo, cùm dicit conſiderāda in defectibus luminarium παρανατέλλοντα, id eſt, coorientia, quam eandem ſententiam ſecundo libro Apoteleſmatón tractans indicat, ex quo genere iſta ſint quæ coorientia dicantur. Ex quibus cùm ait nati voluntatem artemq́ue indicari quam ſit profeſſurus, id docet quod Mallius, Maternus Græciq́; ſcriptores explicârunt, vt qui Naue cooriente naſcitur nauta ſit futurus, qui Lyra muſicus, qui Heniocho auriga: atque ita de reliquis. Sed & Porphyrius in Iſagogis typum, hoc eſt, figuram & formam τῶν ζῴων, hoc eſt, animalium quæ ſunt in zodiaco παρανατελλόντων, id eſt, coorientium, * id eſt, aſtrorum, compoſitione ait cōſtare: vnde intelligimus coorientia hæc quæ dicuntur, non alias eſſe imagines, quàm quæ ex ſtellis conſtituuntur. In quo declarando fui prolixior, qui audio Trapezuntium Græcum hominem (neq; enim eius liber ad nos peruenit) ſed ita audio in commentarijs eius in centiloquium Ptolemæi expoſitionem Haly eſſe ſecutum. A` quo errore barbarus Albumaſar potuit eos deflectere, qui nullas præter viſibiles & cōſtitutas ex ſtellis imagines ad auſtrum aquilonemq́; ſitas, decanis exoriri ex ſententia Ptol. affirmat. Libet autem ad mentem reuocare, quod quinto libro aduerſus illos dicebamus, qui natum Dominum Ieſum dicunt oriente prima facie Virginis, in qua Virgo ſit lactans puerum, qui vocetur Ieſus: conſtat enim imago hæc Virginis puerum lactantis ex his fabuloſis imaginibus quas irriſimus, quanquàm nec talem ibi imaginem, ſed aliam quandam, vt narrat Albumaſar, Indi comminiſcuntur. Quod inuentum quàm vanum & ridiculum ſit, quiſquis animo ſatis perpenderit, pudebit eum Aſtrologicis iſtis deliramentis, Euangeliorum veritatem velle aliquando confirmare, quod non alia ratione à dæmone eſt procuratum, quàm vt quaſi amica fautrixq́; religionis peſtis iſta reciperetur. Sed habeant ipſi ſua ſibi nugamenta, quibus accerſitis non confirmatur veritas Chriſtiana, ſed infirmatur potiùs atque polluitur.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLæ aduerſus Aſtrologos libri VIII. Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE
DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM
LIBER IX.

CAP. I.

EPITOMA EORVM QVAE HACTENVS CONFECTA, & quid ſequentibus libris agendum, vndeq; auſpicandum.

DEMONSTRATVM eſt hactenus Aſtrologiam nullam eſſe, quòd iſta de quib. pronuncietur, à cœlo non dependeant, præterquam per accidens, aut tanquàm à cauſa remota & vniuerſali, quarum neutra cognitionem particularem euentorum parit. Declaratum eſt item ſi de cœlo fierent iſta, non tamen quomodo Aſtrologi opinãtur, hoc eſt, à momento quodam initiali, tùm ſi detur hoc quoq;, certè nõ ab his cauſis quib. vtuntur in prædicendo, quarum nulla, ſi certũ habeamus examen, vera & naturalis: Nã quanquam ſtellis vtantur & Planetis, augent, minuunt, mutãr, pro locis, ſignis, interuallis, & cæteris id genus, quæ falſa & inefficacia eſſe declarauimus. Quare vel malas cauſas introducunt, hoc eſt, fabuloſas, vel inficiunt bonas admixtione malarum. Nunc illud nobis agendum, vt declaremus ſi cuncta iſta conſiſterent, eſſe tamẽ huiuſmodi qua cognoſci ab illis non poſſint, aut ſi poſſint cognoſci, nondum habitã tamen eorum cognitionem: Tria ſunt autem cognitu neceſſaria, ſi de rebus futuris vera prædicenda ſunt. Primum illud, vt hora initialis rei cuiq; fideliter teneatur: Secũdum vt ſtatum cœli ſiderumq́; poſitionem ad eam horam exactè comprehendamus: Poſtremum vt illa cœli ſiderumq́; poſitio quídnam faciat, rationibus veris, aut nõ fallacibus obſeruatum experimentis intelligamus. Horum nihil poſſe cognoſci, aut qui ſciuerit hactenus non extitiſſe, duobus ſequẽtibus libris aperiemus. Exordiemur autem ab hora primordiali, cuius cognitio in primis neceſſaria, nec conſtitui reliqua rectè poſſunt, ſi quid in ea, vel ambigatur vel erretur. Ea verò vel hominum ſiue geniturarum, vel vrbium, atq; regnorum, vel anni conſtellationes auſpicantur, nos à genituris initium faciamus.

CAP. II.

ASTROLOGVM CERTAM GENITVRAE HORAM neq; ſemper ſcire poſſe, neq; per veram regulam explorare.

MOmentum quo quis naſcitur, exploratum habere, Aſtrologus nõ poteſt, niſi forſan accinctus cùm prodit infans, aſtrolabio cœleſtia metiatur, ſed hoc fit quàm rariſſimè, nec fieri nobis volẽtibus ſemper poteſt, vt noctu, aëre nubilo, mathematico nullo, verùm cùm ſit labi quoque facillimum, vt teſtatur Auenrodan in commentarijs ſuper Ptolemæum. Nam ſi non ſit exactiſſimum inſtrumentum, quale forſitan nunquam eſt, quod inſpectione momento egreſſionis ad liquidum reſpondeat, ratio partilis horoſcopi vacillabit. Verùm vt ſit vera per aſtrolabium horæ perſcrutatio, rariſſimè, vt dicebamus, fieri hoc contingit, illud frequens, fereq́; perpetuum, vt parentes, dominúsve genituræ talem fuiſſe natiuitatis horam dicat Aſtrologo, cui fidendum non eſſe nec Aſtrologi diffitẽtur: fallax enim plerũq;, quare dicitur, apud eos hora exiſtimata ſiue ſuſpecta, de qua, ſcilicet ſuſpicio, certitudo nulla (nam ſolaria mentiuntur) & horologia quidem ſi nihil fallant, ea tamẽ quæ medijs horis cadũt, interualla non demonſtrant, adde quod horæ vulgares initium ab occaſu Solis non habent, quod mathematicarum ratio poſtulat: verùm cùm aër incipit obtenebrari, quod euenit Sole ſub finitorem dudum iam demerſo, præſertim in ſignis obliquis Sole collocato, quæ cùm moram in occi-

dente trahant,longiorem interdum nox vnam horam exegerit priuſquam aër obtenebreſcat:Deniq; confitentur hoc nobiſcum Aſtrologi.

Sed remedium adhibuêre,ne propterea diuinatio periclitetut.Nam & ſi illa non ſit vera quam vocant horam exiſtimatam, niſi tamen à vero plurimum diſtet, habere ſe methodum dicunt veræ inueniendæ,quare nihil obeſſe priorem illam incertitudinē. Nos,ſi ſapere iſti poſſent,id tantùm obijceremus,artem ſiue ſciētiam dari non poſſe, quo facta ſit nec'ne, res particularis quæpiam cognoſcatur: non igitur eſſe methodū qua reddamur certiores quo momento Ioan. aut Paul.æditus ſit in lucem. Sed iſta nō videntur eis abſurda, forſitan neq; illud eſſe qualibet nedum die, ſed hora particulas multas temporis,quibus certa regione naſci nemo poteſt,conſequi hoc facillimè demonſtratur. Nam ſi natus ego prima noctis hora dicor à parentibus,& methodo cōuenire horam negat Aſtrologus: quare ſeriùs aut citiùs me fuiſſe natū rogo,nunquid alius ſub eadem cœli inclinatione prima noctis hora naſci potuerit: Quod ſi negant fieri potuiſſe,ſequitur quod dicebam,vt multæ ſint horæ cuiuſlibet partes,quibus locis quibuſdā naſci homo non poteſt.dico autem multas horæ cuiuſlibet partes, quoniam nullum ferè tempus genituræ datum à conſulentibus regulis quadrat Aſtrologorum,ſed mutatur ab illis ſemper in partem,vel antecedentem horæ, vel ſubſequentem,ſi potuiſſe alium naſci per id tempus in ea regione concedunt: quanquàm ego tunc minimè natus ſim, natus igitur prima hora noctis dicatur Anto. atq; illud interrogo ſi quam veram iam ſtatuimus horam ſuæ natiuitatis Anton.porrigat Aſtrologo veram ille ſit arbitraturus an falſam: ſi veram,debuit eadem ratione meam cùm offerebatur,veram arbitrari, cùm eius methodo non magis nunc conueniat quàm cum Ioan. eā offerebat: ſi falſam, verum ſtatuebatur ea hora natus Anto. falſum ergo dogma per quod hora veriſſima quaſi falſa reputatur. Præterea qui præceptum hoc genus tradiderunt ſignum aiunt mutari non debere,quod exiſtimata hora demonſtrat, ſed eius ſigni partem methodo declarari,quæ potiſſimū ſit in horoſcopo. Verùm exiſtimata hora de ſigno ſępe mentitur,cùm poſtremis præſertim aut primis ſigni partib. aſcendentib.homo naſcitur,tunc igitur methodus non emendabit errorem ſed confirmabit.Patet his rationib. viam non eſſe horoſcopi veſtigandi cùm eſt incertus.Nūc illud oſtendamus, ſi qua forſitan poſſet excogitari,quas tamen Aſtrologi tradiderunt apertiſſimè eſſe fallaces.

CAP. III.

PTOL. DOGMA QVOD ALMVSELI SEV ANImodar vocant,& authoritatibus & rationibus confutatur.

PTolemæus tertio Apoteleſ.lib. dogma tradit huiuſmodi: Præcipit obſeruari nouilunium proximè genituta pręcedens,aut plenilunium: tum Planetam qua parte coitus fuit, vel oppoſitio, authoritatis plus habentem, deniq; themate iam diſpoſito cui cardini propior ille Planeta fuerit,ſtatui locum illum ad numerum,quem in partibus ſigni Planeta ille dominator obtinuerit,hunc cardinem confingunt totius genituræ, hoc fundamentum totius Apoteleſmaticæ Aſtrologi omnes decernunt,hoc illud decretum quod Almuſeli vocant,interdum Animodar. In quo quantum peccent iuniores,ſententiam Ptol. perperam intelligentes,ſuperiùs dictum. Nunc ipſe Ptol. excutitur, cui poſſum in primis magnas authoritatum moles opponere. Nam Abraham Iudæus ait ſe multas genituras obſeruaſſe cum exactiſſimis aſtrolabijs in his regionibus quarum longitudo latitudoq; confeſſa & explorata,nec tamen inueniſſe de Planetis aliquē,cuius gradus ex ſignis quæ occupabat atq; minutiæ, reſponderēt gradibus & minutijs orientis,aut medij cœli,nec plus hora dimidia variaretur,à iam cōperta ſenſu veriſſima hora natiuitatis.Ridiculi verè qui dicunt iudicio non ſcripſiſſe hęc animi Auenezram, quaſi lis illi cum Ptol.de regno, quo fuit etiam annis nongētis poſterior, quaſiq; in anno conſtituendo in annorum datore,& pleriſq, alijs Ptol.ſententiam alijs non anteponat.

Sed & Alchabitius proprio commentario ſcribit ſe demonſtraſſe nullo pacto per eam rationem gradum orientem verum poſſe reperiri. Henricus Batenſis Alberti

Magni

Magni diſcipulus ſuam examinans genituram, quanquàm nomine diſſimulato ſerui Dei ſe nominans, mittamus inquit Animodar Ptolemæi à ſapientibus reprobatum, alij dogma non expungunt, ſed caſtigant vt Aoniar, nonnihil à Ptol. diſſentiens. Alij ſuper eius intellectu digladiantur. Et cùm illud inquiritur, cuinam loco proximior ſit Planeta, ſunt qui quantitatem diſcretam obſeruandam velint, ſunt qui continuam, vt Antonius de Monte Vlmo. Verùm omiſſis authoritatibus aduerſantium Ptolemæo, ſolitus ego dogmatis falſitatem ita declarare. Naſcatur Lucius Romæ, Florentiæ Fabius eadem hora eodemque momento, liquet Aſtrologis non eundem futurum horoſcopum vtriuſque, ob diuerſam cœli inclinationem ſub qua naſcuntur, & tamen ſi rationem ex Ptolemæi præceptis ineamus, eundem vtriuſque horoſcopum faciemus, cùm vtraq; regione plenilunium antecedens, ſiue nouilunium eadem cœli parte cõtigerit: quare idem quoq; dominator qui themate in vtroq; gradum ſigni poſſidens eundem, ijſdem numeris cardines in vtraque genitura definiet: Sed hoc euidentia rei ſenſuq; reuincetur: Dogma igitur falſum, quod miror Ptol. mathematicum ſummum non peruidiſſe.

CAP. IIII.

INVESTIGATIONEM PARTILIS HOROSCOPI PER CONceptum, Ptolemæo falſò ab Arabicis aſcribi, irrationalem eſſe, & à multis Aſtrologis reiectam.

APud iuniores inuenta eſt alia ratio inueſtigandi ex hora conceptus horoſcopi, cui plurimùm tribuunt. eſt autem huiuſmodi: Ponunt quaſi cõfeſſum ex veterum traditione, præſertimq; Ptolemæi verbo primo & quinquageſimo libri centum enunciatorum, Lunæ locum in natiuitate fuiſſe horoſcopum in conceptu. Contrà, locum Lunæ in conceptu horoſcopum eſſe natiuitatis, hoc poſito, methodum tradunt qua putant poſſe deprehendi locum Lunę, cùm ſemen vterum impleuit, quo reperto ſimilem quoque gradum colligunt hora natiuitatis aſcendere. Fuit autem eis erroris occaſio mendoſa tranſlatio librorum Ptolemæi, quoniam nuſquàm ille de gradu hoc ſcripſit, verùm de ſigno tantùm, verba eius loco ſuperiùs memorato ſunt hæc: ἔνθα ἐστὶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς γενέσεως ἡ σελήνη, ἐκεῖνο τὸ ζώδιον ἐν τῇ σπορᾷ ὡροσκόπει, καὶ ἔνθα ἐπὶ τῆς σπορᾶς ἔτυχεν, ἐκεῖνο, ἐν τῇ ἀποκυήσει ὡροσκόπησον, ἢ τὸ τούτου κατὰ διάμετρον. Latinè ita ad verbum: Vbi eſt tempore natiuitatis Luna, illud ſignum conceptus horoſcopum ſtatuas, & vbi fuerit in conceptu, illud fac horoſcopum partus vel eius oppoſitum. Nõ putauit igitur Ptolem. hac via partiliter poſſe horoſcopum inueniri, quare in libris Apoteleſmatôn, vbi hoc inquirit, nullam placiti huius facit mentionem, alioquin ſi de gradu intellexiſſet, quod ex eius verbis falſum oſtendimus, facillimum quoque exiſtimaſſet in conceptu horam inuenire, quàm hodie nullo magno negocio iuniores quibuſlibet deſiderantibus reddunt, vſi methodo quam Ptolemæi eſſe volunt. Quomodo igitur ipſe Ptolem. Apoteleſ. libro tertio, principium ſeminale ἐπίπλεον, hoc eſt, plerunque ſeu maxima ex parte, ait ignorari, & cùm in eius cognitionem deuenitur, id aut συμπτώματι, hoc eſt, aut caſu, ſcilicet fortuitoque, aut obſeruatione, debuit certè addere aut ἐντέχνως, hoc eſt, artificiosè, ſiquidem arbitrabatur arte aliqua & via iſtud poſſe deprehendi: Quomodo autem, ait, caſu cognoſcitur aut obſeruatione, declarat Græcus interpres; caſu cùm accidit mulieri recepti ſeminis ſenſum fieri, vt Cleopatra docet: obſeruatione, ſi conſultò vir illud tempus annotat quo ſemel fœminæ congreſſus, deinceps abſtinuerit, tùm fœcundum fuiſſe congreſſum menſes declarauerint.

Præter hæc aliam eſſe viam tempus illud ad liquidum explorandi, veterum nemo prodidit nedum ex eo natiuitatis horam voluerint inueſtigare. Nam quod Arabes dicunt Hermetem hoc præcepiſſe, fabuloſum eſt, ſicut alia multa (quod primo libro notauimus) mendaciſſimè ad eundem referunt authorem: quod enim Aegyptij ſuper hac re tradiderunt, Epheſtion refert & Porphyrius, qui hoc ipſum præceptũ quod legitur in Ptolemæo Petoſiris Aegyptij inuentum fuiſſe dicunt his verbis: ὁ δὲ [illegible], & quæ ſequuntur. * Petoſiris autem, inquit, ſignum in quo Luna fuit tempore conceptus, illud in partũ horoſcopum eſſe, aut eius oppoſitum: quod autem Luna tem-

pore partus occupauit, illud cõceptus horoſcopum fuiſſe. Sed eodem loco Porphyrius duos alios refert modos, ex Antiochi quorundamque aliorum ſententia, ſigni veſtigandi, in quo fuit Luna hora concubitus, de gradu nunquam facta mentione, quin ipſum, quo ſcribuntur hęc, caput inſcribitur: De ſigno ſeminali Lunæ, quod illud ſignant, quod'nam ſignum Luna tenuerit, cum loco genitali ſemen admiſſum eſt. Ephestion quoque Thebanus tres alias ab his diuerſas, quarum Porphyrius meminit, Aegyptiorum methodos narrat, quibus hoc idem inueſtigarent, quod'nam, ſcilicet ſignum, hora concubitus aſcenderet. Vbi verbis expreſſis admonet nos Epheſtion, non perueniri per eas vias ad partilem horoſcopum, ſed eum παχυλῶς indagari, hoc eſt, craſſa (vt dici ſolet) Minerua: gradus verò determinandi vnicam eſſe rationem, quã tertio libro Apoteleſmatôn tradiderit Ptolemæus. Eſt autem ea quam capite proximo confutauimus.

Verùm, vt diximus, in errorem lapſi ſunt iuniores, quoniam in Arabica tranſlatione, quam Latini ſequuntur; interpretes gradum pro ſigno perperam poſuerunt. Cæterùm quicquid ſcripſerint authores, quæ'nã ratio dogmatis, aut qua potuit hoc obſeruatione deprehendi? Reſpondet, inquiunt, ſupputatio, quoniam ex loco Lunę hora natiuitatis quot diebus in vtero infans fuit, hora natiuitatis intelligitur, quos ſi retrò numeres, in conceptus horam deuenies, atque per id tempus Lunæ locum inuenies eum qui tempore natiuitatis aſcendet. Verùm illud interrogo, quis nos doceat ex loco Lunæ tempus manſionis in vtero definire? non hoc Ptol. nõ veterum quiſpiam, non veſter etiam Hermes prodidit. Quod reſpondeatis, aliud non eſt, quàm ita definiri manſiones illas oportere, ſi verum ſit dogma de permutatione aſcendentis & loci Lunę in conceptu & natiuitate: circulo igitur demonſtratis, veritatem dogmatis probantes, quòd eueniat ita manſionibus obſeruatis, & manſiones obſeruari ita debere, quare dogma verum aliter non erit, ſcilicet ita facile ſit cuique dogmata confirmare. Quod ſi forſan audetis experimento id aſſeuerare, ſimul obſeruato collatoq; inuicem tempore natiuitatis atq; conceptus, impunè vobis mentiri licet, acta re ſine arbitris. Verùm ex veſtris qui ſe maximè contendunt expertos, negant veritati reſpõdere præceptum: Abraham enim Auenezra ſe quinquies id obſeruaſſe dicit, ter non ſucceſſiſſe, quod nunc quidem in Martem, nunc in Venerem, nunc in Mercurium refert. Puto ſi decies id obſeruaſſet, alios quoque Planetas pariter accuſaſſet. Nam Hemanuel Hebræus Auenezræ ſectator bis expertus, ſemel à vero tempore natiuitatis per ſeptem dies reperit variare. Aboaſar nomen Aſtrologorum falli methodum iſtam quinque gradibus poſſe credit, vt Sedis eius Diſcipulus narrat. Quod ſi eſt, nihil nòs iuuat, quibus de gradu tantum ſollicitudo. Pariter & Auentodan magnus apud iſtos expoſitor Ptolemæi mentiri ſæpè illum teſtatur. Saxonienſis interpres Alchabitij, falſam & vanam penitus pùtat inutilem quoque affirmans fieri non poſſe, vt per eam incertus gradus horoſcopi certus vnquàm reddatur, quod exemplo propoſitæ genituræ latè manifeſtat.

CAP. V.

MESSALLAE FIGMENTVM CVM ALIIS QVINque, à Paulo Alexandrino recitatis, explorandi horoſcopi modus refutatur.

HI ſunt ferè modi qui recepti magis Aſtrologis. Meſſalla figmẽtum aliud cogitat, ſed exploſum ab omnibus, perſpectæque vanitatis, iubebat enim Lunæ tempus à nouilunio ad plenilunium, vel contrà à plenilunio ad interlunium, quaſi horam vnam exiſtimari, tum vtrum illorum antecederet genituram, quod inter ipſum & tempus genituræ ſpacium caderet, comparari ad totam diſtantiam Lunæ naſcentis & conſummatæ, & qualis eſſet interuallorum proportio, eam partem ſumere horæ temporalis: ita tamen vt illud obſeruaremus, ne quando mas hora pari nec fœmina impari naſceretur. Riſit ſecuta ætas experimento deprehendens eadem hora mares & fœminas naſci. Ego verò non tàm placiti vnius cogito vanitatem, quam hinc totam Meſſallam illum iudico. Nam vt labi, errare, decipi proprium ſit hominis, attamen ſcribere tàm pudenda, niti rebus ridiculis, fabu-

las po-

las ponere quaſi dogmata, loqui quæ rerum paſſim euidentia confutet, non eſt hominis certè, ſi dos hominis propria ratio eſt. Sed nec tàm vnum Meſſallam æſtimo quàm de Meſſalla omnes Aſtrologos, apud quos primi ordinis eſt, nec temerè in ea familia ſapientiores inuenies. Nam Antiſtites ſacræ iſtius diſciplinæ mirabiles Aegyptij, quanta ſuper hac re fabulamenta commenti ſunt. Refert Paulus Alexandrinus methodos quinque diuerſas à tribus iam memoratis, quibus ad horoſcopi veritatem partiliter indagandam vtuntur, Deus bone, quàm vanas, rudes, futiles, falſas:

Prima huiuſmodi, reſpice, inquiunt, epochan Solis in diurna genitura, Lunæ in nocturna, & cuius Planetæ fuerit monomeria, fac eiuſdem Planetæ monomeriam ſuſpecto gradui proximiorem, verum horoſcopum. Altera ſiue dies fuerit ſiue nox, Lunæ tantùm epochan inſpicit, cætera ſimilis. Tertia, quæ Ptolemæo ſui dogmatis præbuit occaſionem, plenilunium vel interlunium proximum genituræ conſiderat, tùm verò deſpotem, hoc eſt, dominum domus in quo contingit, & horocratorem, hoc eſt, finitorem dominum, videtque vter fortior in natalitia conſtellatione, vter plus in ea poſſideat authoritatis, & ex iſto dinumerat gradum aſcendentem. Quarta duntaxat inſpicit dominum ſummum gradus, ſcilicet in quo Sol & Luna poſtquàm infans vtero prodit vel coëunt vel opponuntur, & quot fines in aſcendente ſigno poſſederit ille Planeta, tot gradus eiuſdem ſigni putant in oriente iam apparuiſſe. Poſtrema non ſolùm genituram, ſed conceptum obſeruat, hoc eſt, quod vtrunque tempus vel plenilunium vel nouilunium anteceſſit, tum graduum quibus illa contigerit dodecatemoria fieri iubet & obſeruari, in quo Planetarum cadant monomerijs, vt qui in themate melius ſe habuerit, arbitrium habeat horoſcopi metiendi. Scribens Heliodorus quo pacto inueſtigarent tempus conceptus, retrocedebāt, inquit, à genitura per nouem menſes, quaſi geſtandi vteri tempus ſemper ſit æquale, vt rudiſſimi vbiq; diuiniſſimi iſti Aegyptij inueniantur. Poſſem autem obijcere multa quibus peculiariter iſta dogmata peccant. Verùm illa vna ratio breuitati ſtudentibus ſatis eſt, qua Ptolemæi quoque dogma reiecimus. Nam quamcunque ſecuti fuerimus methodum ex prædictis, ſemper eorum qui ſimul nati fuerint, regione tamen diuerſa, faciemus eundem horoſcopum, quum tamen omnibus mathematicis extra omnem controuerſiam conſtat eſſe diuerſum.

CAP. VI.

INITIA VRBIVM, REGNORVM, FACTIONVM, LEgum ignota eſſe, nullamq́; artem Aſtrologos tradidiſſe qua poßint inueſtigari.

LIquet ex his, nunquàm horam natalem præterquam caſu notam ad liquidum eſſe: tùm quod aberret nullam poſſe per artem reſtitui, ſed cùm ea vera non fuerit, veritas prædictionis conſtare non poteſt. Nihil igitur veri dici poteſt à Genethliacis qui partilem horoſcopum cardinem genituræ, compagem totius fati, fundamentum totius Apoteleſmaticę, vna voce teſtantur. Neque verò melior fides in vrbium & regnorum initijs, quorum notitia ſcrupulari longè difficilior quàm geniturarum. Quis enim hæc prodidit? quis obſeruauit ſcriptor hiſtoriarum? quarum fides & diligentia ſi reddiderit diem vrbis inſtauratæ, vel vrbis conditæ, vtique magnanimis exiſtimabitur. Romę diem natalem coli mos fuit, ſed nō plus inde conſtat Aſtrologis quam in imp. fuiſſe Lunam, hoc eſt, in Libra, cùm condebatur. In opiſtographis Pauli Florentini medici & mathematici duplex reperi tempus annotatum inſtauratæ vrbis Florentiæ, alterum anno gratiæ octingenteſimo primo, alterum octingenteſimo ſecundo, vnde ſiderum conſtitutio penitùs diuerſa. Crediderim & multas variari vrbium conſtellationes, quæ vulgò feruntur, fictas ex Apoteleſmatis, quales veterum fingit Iulius Firmicus Paridis & Platonis, & aliorum, quod de mundi quam affert genitura, ipſe quoq; teſtatur.

Præterea magni quoque eſſe momenti volunt illud momentum quo noua factio præualere cœpit in ciuitate, quo tyrannus vrbem occupauit, quo ſeditio facta inter populares, quo ciuilis diſcordia nata, quo gens extra regnum inuaſit, quo nouæ cōditæ leges, noua decreta fuerunt promulgata. Quarum rerum horoſcopum quis-

nam reddet non diuinator? cùm hæc tamen habere prius oporteat quàm diuinemus. Deniq; vt haberi momenta poſſint aliqua temporum iſtorum, certè non denegabunt ea fore minus exacta, minus certa, quàm particularium geniturarum. Quare ſi putant iſtas indigere caſtigatione, nec aliter eis fidendum, multo hoc magis opus fuerit in illis, quas cùm nulla ratione docent emēdare: nam quas memorauimus methodus genituris tantùm hominum adhibentur. Erit igitur manca, fallax omnis eorum prænunciatio de fatis vrbium & regnorum, quando de momētis illis primordialibus volunt hæc dependere, quæ tamen aut ipſi penitùs ignorant, aut non ſatis ex fide, ſatis ad vnguem tradita receperunt. Non iam igitur homines mortem, exilia, paupertatem, non excidium vrbes, aut peſtilentiam vereantur, cùm audaciſſimi nugatores ęditis paſſim libellis annuis iſta minitantur.

CAP. VII.

INCERTVM ADHVC ESSE APVD ASTROLOGOS QVOmodo domus diuidendæ, quantum earum vires extendantur, & quibus ſignis vtendum.

Reliquum de principijs anni, magnarumq; coniunctionum, & defectuum dicere: nam momentum quo fiunt obſeruantes, inde vaticinantur fata rerum publicarum & vniuerſalium. Erit igitur declarandum, huiuſmodi tēpora citra lapſum erroris ab illis deprehendi non poſſe: verùm hoc ex ſequentibus eluceſcet, cùm incertos adhuc motus Planetarum, nec inaccuſabili ſupputatione comprehenſos oſtēdemus. Hactenus igitur quàm ſit incerta cuilibet rei fatalis hora, dixerimus, ſi ſunt horæ fatales rerum quas Aſtrologi maximè putauerunt: nam nullas eſſe fatales, & ſi quæ ſunt, alias eſſe quàm putent, ſuprà demonſtrabamus. Nunc illud palàm faciemus, etiam ſi tempora conſequantur auſpicandæ prædictionis, quæ tamen ſiderum poſitio, qui cœli ſtatus ad eam horam, ſcire eos nō poſſe. Primum igitur opus thematis diſponendi, præfinitis duodecim locis, quos appellant domos, vbi quantis Aſtrologi tenebris offendantur, quantum inuicem digladientur, re penitus incomperta, nemo neſcit qui libros mathematicorum attigerit: alij ſex circulis iſta loca diſcriminant, quorum vnus per orientis punctum circumuolutus, & ſeptimum facit cardinem & horoſcopum, alius ipſe meridianus ætheris ſumma infimaq; deliniat, alij quatuor medijs locis intercepti per quatuor pūcta notaſq; dicuntur diuiſionum arcus ſemidiurni & arcus ſeminocturni, in tres æquales portiones. Sed & omnes iſti circuli mundi vertices permeant. Quam opinionem vulgò receptam ſuperiùs coarguebamus.

Abraham Auenezra docet in aſtrolabij compoſitione, tum alibi quoque, domos ita partiri, vt ſex circulos deſignemus, quorum vnus horizon, alius ipſe meridianus, quib. quatuor ſtatim cardines ſtatuūtur. Alios quatuor duci iubet per notas ſectionis horizontis & meridiani ac diuiſionis partium ęquatoris cadentium inter orientem & meridianum, & diuiſionis, inquam, in tres æquas portiones. Hanc methodū valde pbat, authoris tamē nomine ſuppreſſo, Ioannes de Regiomonte ſublimis ætate noſtra doctiſſimuſq; mathematicus: quanquam Campano tamen non ſatisfecit, qui nouā ipſe quoq; partitionis iſtius attulit rationem, cætera ſimilis Auenezræ, ſed in eo plurimùm diuerſam, quod pro æquatore factitio quodam vtitur circulo, quem nuncupauit circulum verticalem, vnde alius menſus alijq; locorum fines emergunt, ſcripſit Ioannes de Regiomonte copioſè cōfirmationem huius dogmatis, multis tùm mathematicis, tùm veterum Aſtrologorum authoritatib. nitēs. Alij & aliter partiūtur, & Ludouicus Heremita noſter diligens exactiſſimuſq; ſupputator, ſolitus eſt probare nullam ex methodis, quas memorauimus, Alchabitij dictis conuenire.

Quid quod eadem loca per zodiaci gradus, quos ęquales vocant, multi cenſent diuidenda, vel hac tantùm vtentes via (quod plerunq; feciſſe Indos ſuprà quoq; monuimus) vel vtranq; diuiſionem pariter recipientes, tum eam quæ ex anaphoris variatur, ad æquatorem tamen quæ gradus ſigniferi tantummodo reſpicit. Quod Hiſpanus Abraham præceptor Auenezræ, & Henricus Valenſis obſeruant, non minus ex loco pronunciantes in quo Planeta ſit, facta per æquales gradus diſtributione, quàm vbi communi more diuiſionibus annotatis. Præterea ſi conſtaret, vbi locorum principia

cipia finesq; ſtatuēdi, ſupereſt alia dubitatio quæ rurſus omnia reuocat ad incertum: quoniam non conueniunt loci virtutem & efficaciam intra ſpacium claudi loci deſignati. Sed Ptolem. ſuprà illud ad antecedentes ſignorum partes quinq; gradus exorditur, alij tribus tantùm partibus illud extendunt. Aegyptiorum ſapientes initium loci, quam vulgò cuſpidem appellant, non initium, ſed medium eſſe, quaſique centrum virtutis volebant, quare quindecim ſupra gradus loci illius eum diffundi, & totidem citrá.

Quas omnes opinionum varietates ſi paribus ferè omnes vel rationibus vel authoritatibus communitas, animaduertimus, vel hac duntaxat incertitudine totā pronunciandi per aſtra rationem (ſi qua ſit illa) in ambiguo eſſe confitebimur. Nam variatis locorum diuiſionibus, omnis variatur conſtellatio, quandoquidē (quod ſuprà reprehendebamus) mutant ſtellę apud Aſtrologos pro loci mutatione, naturā, influxū, & proprietatem, & quod maximum eſt, illa loca pugnanti & contraria imprimis conditione decernunt, quæ ſunt ſitu coniuncta & cohærentia. Nam primo loco & duodecimo qui deinceps ſe habent, quid magis poteſt eſſe diuerſum? quid ſexto & ſeptimo, rurſus quinto & ſexto? vndecimo item & duodecimo? nono rurſus atq; octauo? atque ita de reliquis. Sæpiùs autem quem alius mathematicus ſexto loco Planetam collocabit, alius in quinto eſſe contender, quod omnem prædictionem penitùs variabit, & quem quidam in nono eſſe decernet, alius ad octauum dicet pertinere. Tota igitur iſta locorum diſtributio, radix & fundamentum omnis Apoteleſmaticæ remanet in incerto. Sequitur eam cura ſignorū, quibúsnam, ſcilicet vti debeamus? vbi perplexa nec explicabilis quæſtio de mobllib. ſignorum & immobilibus, deq; ſphęra octaua, nona & decima: de qua re non eſt nobis hoc loco dicendum, quoniam ſuprà abundè eſt pertractata. Iudæus Abraham duplex thema fieri præcipit, vt qui controuerſiam dijudicari poſſe non crederet. Erit autem incertum ex hac dubitatione, quænam ſigna planetis debeantur, & ex ea quam antè tractauimus, quænam loca: ſed omnis hinc pendet Aſtrologica pronunciatio: omnis igitur dubia, incerta, inexplorata.

CAP. VIII.

LOCA PLANETARVM VERÈ ASSEQVI eſſe laborioſiſſimum deq; inſtrumentorum fallacia.

LOcis diuiſis ſignisq; diſtributis, ſupereſt labor epochas ſtatuendi ſyderum & ſtellarum, hoc eſt, quibus gradibus & minutijs tàm non errantes quàm errantes ſtellæ reperiantur indicandi. Quod officium rudes & imperiti facillimè putant poſſe ſe præſtare, doctiſſimi hæſitant & diffidunt, quibus, ſcilicet notum, quanta ſit difficultas aſſequendi verè loca Planetarum, quod impoſſibile nedum laborioſum multis iudicatur. Andreas Summarius grauis mathematicus ſuum ita librum exorditur: Motus ſtellarum an ſciri poſſint neſcio, nondum eſſe ſcitum, certiſſimè teneo: Affert rationem ſententiæ ſuæ talem. Quoniam qui metiuntur ſyderum motus, neceſſariò priùs locum ſyderis definiunt, in quo illum inſtrumenti ope conſpiciunt, & loco ſtellæ comperto, quaſi ſuppoſitione vtuntur, ad ipſam ſuper eius curſu ſupputationem dirigendam, quod ſi locus verè deprehēditur, vera motus futura ſupputatio: nam mathematica ratione nituntur, quæ minimè fallitur, verùm loci deprehenſio fidelis vſquequaq; non eſt, organo ſimpliciter vtiq; deficiente. Neq; enim poteſt qualiſcunque vaſtitas inſtrumenti mechanici ſatis eſſe diuiſionibus actu ſenſuq; perceptibilibus, quæ ſunt errori vitando neceſſariæ, ſi diſtantiæ ſtellæ cuiuſlibet ab obſeruātis loco, tum proportionis illius qua ambitus vniuerſi, inſtrumēti ambitum excedit, ratio habeatur. Quare cùm habitudinem partium inſtrumenti corporis perexigui, ad totius partes tanquàm ad res immēſas nequeat ſenſus aſſequi, locus ſideris obſeruari ſine fraude non poterit.

Verùm fortè latebit error, ſed ętatis ſucceſſu fiet euidētior, ſidere ſemp à vero loco ſingulis reſtitutionib. magis recedente. Confirmat hoc Ptolemæus qui hanc ob cauſam de fallacia inſtrumētorū, iubet ducēteſimo quoqno anno aſtronomicos numeros inſtaurari, qđ eo tēporis tractu veteris obſeruationis culpa retegatur, quare nouis obſer-

obſeruationibus caſtiganda, quę nec ipſæ futuræ ſint inculpatæ, ſed citra tamen errorem qui tunc ſenſu deprehendatur, quæ cùm rurſus exactis multis euolutionibus aberrabunt inſigniter, noua, quàm maximè fieri poteſt, rurſus caſtigatione redigentur ad veritatem. Sic tabulæ Ptolemæi principis Aſtrologorum multis retrò annis habitę ſunt inutiles. Etenim ſtudia recentiorum obſeruationes idẽtidem corrigunt, quoniã vt prædiximus, nulla tàm ſolers, tàm ſubtilis inſtrumenti cuiuſcunq; fabricatio, nulla item tam vaſta magnitudo, quæ locum ſideris inculpata fide renunciet.

Refert Abraham Iudæus in libro ſuper opere tabularum de duob. aſtrolabijs ſumma ratione confectis, tùm magnitudinis tantę, vt vtriuſq; diameter nouem palmis extenderetur, & cùm duo fratres Berſechit inſtrumentorum compoſitores ſimul, ingrediente Sole in Arietem, Solis altitudinem obſeruarent, non idem vtrunq; retulit inſtrumentum, ſed duobus minutijs inuicẽ variârunt. Henricus Batenſis Machiliuenſis in hac arte præcipuus, vt in omni mathematica, ſcripſit enim ſuper aſtrolabij compoſitione nobilem tractatum, putat vel impoſſibile, vel, vt inquit, proximum impoſſibili, fieri inſtrumentum, nullo modo fallax: & cùm eſſet Pariſijs, refert ſe vidiſſe, duobus arte mira diſpoſitis maximis quadrantibus, altitudinem Solis maximam in meridie ſcilicet æſtiualis ſolſtitij obſeruatam, & altero quidem inſtrumento, partibus deprehenſam quatuor & ſexaginta, minutijs verò duabus & quadraginta. Altero totidem partibus ſed minutijs nullis, quare fuit error in alterutro minutiarum duarum & quadraginta.

Vide quàm falli poterunt etiam qui naſcentis horoſcopum colligunt inſtrumẽto, quod admonitos quoq; nos ab Auenrodam ſuprà ſumus teſtati. Batẽſis item, quem mox citauimus, in naturalium rerum ſpeculo multis millibus verſuũ probat nec Ptolemæum, nec Ieber, nec Albategniũ, quantitatem diametrorum Solis & Lunę certiùs indagare quàm per defectus: nam fidem inſtrumentorum ſuper ea re fore ſuſpectam. Mitto quàm multis modis in magna compoſitione docet Ptol. & Alhacen. libro ſeptimo de viſu, falli oculos poſſe ſuper ſtellarum locis obſeruandis. Nam vt aër ſerenus & innubilus habeatur, quid prohibet ventum flare qui non ſentiatur? At ſcribit philoſophus Ariſtotel. Euro flante videri ſydera maiora. Leo Hebræus vir inſignis & celeber mathematicus quaſi veteribus parum fidens, excogitauit nouum inſtrumentum, cuius vidimus canones mathematica ſubtilitate præcellentes, veruntamen eo duas nõ erraticas bis eodem anno cùm obſeruaſſet, diſcrepaſſe priorem ab altera obſeruationem duobus gradibus dicit, quod in aëris ſtatum putat referendum.

CAP. IX.

VARIAE SENTENTIAE DE PLANETARVM motibus, anni inæqualitate, & maxima Solis declinatione.

HInc nata eſt forſitan inter authores tantarum diuerſitas opinionum de motibus ſyderum, quoniam ſi loca non fallentibus inſtrumentis vera deprehendiſſent in metienda, vt dicebamus, mora reſtitutionis, nõ aberraſſent, nec diſſonaſſent inuicem. Ptolemęus in magna compoſitione motum Solis vocat manifeſtiſſimum omnium, quoq; cæteros veluti notiore metiri debeamus, hic verò quàm parum certè ſit exploratus, nihil certius nobis oſtenderit, quàm quæ pugnãtiſſimè ſuper eo à principibus Aſtronomiæ ſint ſcriptæ traditiones. Antiquiores Hypparcho Solis reſtitutionem qua conficitur annus, trecentis ſexaginta quinque diebus conſtare voluerunt plus quarta parte vnius diei. Alij tantùm quartam partem ſuperaddiderunt. Hypparchus ab Alexandri morte anno centeſimo ſeptuageſimo octauo ſcribens ex ſuis & Chaldæorum obſeruationibus minus quarta parte diei adijciendum ſupputauit: verùm quantum illud eſſet quod deficeret, ad liquidum non exegit. Poſterior eo Ptolemæus annis ducentis octuagintaquinque trecenteſimam eſſe illam diei partem diffiniuit. Albategnius poſt Ptolemæum annis 743. obſeruans cœleſtia, motum Solis inuenit velociorem, quia deficere à quarta illa parte per centeſimam & ſextam diei partem. Thebit annum conſtare dixit 365. diebus horis ſex minut. 9. grad. 12. Tum illa magna diuerſitas, quod alij putant annos omnes

mnes æquales,vt Ptolemæus,Alphonſus:alij inæquales,vt Azerchel Batē, Iſaac Iſraēlita,quos ſequuntur & alij ex iunioribus: quare citiùs interdum, interdum ſeriùs redire Solem ad locum vnde digreſſus eſt,cauſam inæqualitatis eſſe, quod ſphæra octaua non ab occaſu ſemper ad ortum, vt putant Ptolemæus & multi, ſed ab oriente interdum feratur ad occaſum.

Quare illius motu cùm ad eandem ad quam Sol reflectitur partem, Solis motum fieri velociorem,cùm ad contrariam tardiorem,hinc diuerſis temporibus annū nunc productiorem,nunc breuiorem obſeruatum.Et quem citauimus Iſaac eo libro cui titulus Ieſodolam,quaſi dixeris,ſæculi fundamētum tempore ſuo,(ſcripſit autem anno gratiæ 1310.qui erat annus mundi Hebræis 5700.) putauit annos ad ſummum breués,ita vt breuiari magis non poſſent,ſed iam tēpus apparere, vt ſphæræ octauæ motu paulatiùs produci inciperent.Inter illum autem qui poſſet eſſe longiſſimus & eum contra qui breuiſſimus,mediam moram eſſe dierum 365.& horarum quinq;,tum diuiſa hora in partes mille octuaginta partium habere nongentas nonaginta ſex, tum minutiarum 48.quarum quælibet ſit 76. pars vnius ex illis mille & octuaginta partibus:Quam ſcrupularem ſupputationem memini etiam me legiſſe apud vetuſtiſſimū Hebræorum ſcriptorem Rabi Adabaraba Adam Abrahæ filium.

Deniq; quàm ſit Solis motus in ambiguo, Solis defectus oſtendunt, qui præcedūt tempus in tabulis annotatum plus dimidia parte horæ, quod & Andreas Summarius tradit,& euidentia ſenſus quotidie declaratur. Henricus quoque Machliuienſis in libro quem inſcripſit ſpeculum rerū naturalium, aſſerit,in defectibus deprehendendis ſeu locum ſeu horam, ſiue quantitatem inſpicias erraturum, qui numeros motuum tàm Ptolemçi quàm Albategnij fuerit ſecutus.Paulus Florentinus inſignis mathematicus cùm obſeruaſſet ingreſſum Solis in Arietem diligentiſſimis annotationibus,inuenit eum tempore in tabulis definito tertia parte horæ velociorem. Tradit & Alliacenſis in Elucidario cùm anno Domini 1364. Solis ingreſſus in æquinoctium vernum Pariſijs obſeruaretur,deprehenſum Alphonſi tabulas excidere à veritate: Quod ſi in tanta luce cæcutiunt, hoc eſt, in motu Solis omnium manifeſtiſſimo, vbi ſi quid erretur,errare quoq; in reliquis ſit neceſſe:quid de motu erit Mercurij, qui ſe nūquàm mortalium ferè oculis oſtendit, quem Soſigenes præceptor Alexandri ex Aphrodiſiade,non plus duabus & viginti partib. poſſe à ſole diſtare tradit:Theon,Paulus, Heliodorus,Porphyrius,trib. & viginti,Ptolemæus etiam octo atq; viginti, de cuius Planetæ motu inſignis quidam mathematicus fatebatur nihil à ſe compertū. Porrò Martem partes ferè vna minutijsq; triginta tardiorem eſſe quàm putarent, quod ipſe deprehendiſſet,in qua re tamen ſtudijs poſteriorum eſſet exactiùs inuigilandum.

Idem maximam Solis declinationem ab æquatore prodidit à ſe obſeruatam partibus tribus & viginti,minutijs 30.quantum Ptolemçus ijſdem partibus,ſed minutijs vna & quinquaginta.Albategnius 36.& 30.Archazel plus tertio & vigeſimo protulerunt.Deniq; Abraham Auenezra ſummus mathematicus in ſexto de reuolutionibus affirmat,inueniri partem nō poſſe quæ ſit in horoſcopo, cùm partem Arietis primam Sol ingreditur,quare ſcilicet tempus quo peruenit ad Arietem,nec certa vt ait motus ſupputatione,nec aliquo genere inſtrumenti ad liquidū deprehendatur,quod Auenroadan etiam exponens Ptolemæum apertè confitetur.Idem ſæpè citatus Auenezra, quicquid exquiſita ratione foret ſupputaturus, tria canonum genera,vt ſcribit,adhibebat,Ptolemæi, Perſarum & Indorum,quod variarent inuicem omnes & ad loca diuerſa Planetas determinarent.Plutarchus Ptolemæo poſterior, & Emilio Romano mathematico ſummo ſub Traiano contemporaneus, in problematis rerum Romanarum hoc quoq;, inquit, tempore,quo ad ſummam Aſtrologiæ peruentum eſt,inæqualitas tamen temporum, mathematicorum peritiam vicit, & eorum numeros ac ſupputationes ſæpiſſimè fallit ac fugit.

CAP.

CAP. X.

VNICI GRADVS ERROREM, IMO ET SOLIVS MINVTIAE MVLtos interdum errores parere, nec per reuolutiones vel annorum vel geniturarum, aut per magnas coniunctiones Aſtrologum poſſe indicare.

EX hac autem cœleſtium motuum incertitudine quis non totam labefactari videt diuinatricem Aſtrologicam? quam, ſi labatur vno gradu, cadere tota veritate ſit neceſſarium: fiet enim mutata ſigni parte, qua ſidus reperitur, & fines ſæpè permutari, quibus parem vim domibus, alij maiorem, maximam omnes confitētur, & interdum exaltationes, quas determinatis partib. perſcripſerunt, certè monomerię ſemper variabunt, & nonnunquā confinia decanorum, & ſi planeta poſtremas ſigni teneat partes, fieri poteſt vt error vnius partis à ſigno transferat ad ſignum, & quæ foret in Tauro, Luna fiat in Geminis, cùm ſit felix in Tauro, in Geminis infortunata: Tamen à maſcula parte mutabitur ad fœmineam, à lucida ad opacam, ab opaca ad tenebroſam, à puteo ad altitudinem, à plenis partib. ad inanes, à morboſis ad feliciſſimas. Poſtremò cū ſit graduum omniū apud Aſtrologos differens inuicem proprietas, imò etiam minutiarum, quarū diſcretas proprietates in myriogeneſi tradidit Aeſculapius, quomodo variato loco planetę gradu vel minntijs multùm ab errore non mutabit virtus ſideris & influxus? & quēadmodum error gradus interdum variat ſignum, ita minutiæ error interdum variat gradum, ſed & locis quandoq; fallet ob gradus vnius lapſum, vt qui fortè ſit in occidēte ſub terra collocetur, & qui pertinet ad horoſcopum in 12. locis tenebris retrudatur: in dodecatemorijs error vnius gradus 12. faciet gradib. aberrare, nec ſi ſideris epocha perperā habeatur, ſortiū vlla, quas vocant, pars rectè ſtatuetur. Adde fallaciam in radiationib. ex vnius tātùm partis varietate, cùm aliud ſi partilis ſit radiatio, faciat aliud applicās, aliud verò defluens. Adde peccatū omnium grauiſſimum dirigendis, vt debēt, radijs planetarū, ſi parte vna labatur Aſtrologus, vnde anni vnius error eueniet.

Sed hæc ſumma atq; maxima propeq; flagitia in iſta profeſſione, quæ tamen ſi cōpares alijs erratis, parua videbuntur, quæ tum eos incurrere ſit neceſſe, cùm horas initiales ex motibns capiunt Planetarum, quod ſuperiùs dicturi diſtulimus in hunc locum. Sit igitur anni principium ad ingreſſum Solis in primas Arietis minutias ſtatuendum, porrò, ſi, quemadmodum vidimus, hora dimidia plus ibi falluntur, conſtellatio penitùs erit diuerſa, tanta ſcilicet eueniet variatio. Nec minus idem eueniet, ſi non ab ingreſſu Solis in Arietem, quàm à plenilunio ſiue interlunio antecedenti annum auſpicentur. Nec video cur Auenezra pariter & Auentodan illic quidem errorem vitari poſſe non putent, hîc verò putent, cùm deprehendi coitus hora ad liquidum nequeat, niſi motus ſideris vtriuſque rectè teneatur, quod Anenezra Macliuenſis etiam obiectat, pariter annuas geniturarum reuolutiones, cùm à reditu Solis ad locum eundem ordinatur, quomodo perperam non definient, inexplorato tempore, reſtitutionis? Aſcendentia quoq; magnarum coniunctionum quàm rectè ſtatuent, non exactè comprehenſis motibus Iouis & Saturni? à quotum perfecta cognitione tantum putat abeſſe nos Abraham, vt magnum eſſe pronunciet ſi vel diem ſciamus qua debeant ſimul inueniri: cuius ſententiæ Saxonienſis accedit, qui propterea factum dicit, vti aſcendens magnæ coniunctionis non illud habeatur, quod hora magnæ coniunctionis aſcendit: ſed quod anni vertentis initio quo illa contigit, aſcendebat. Sic errorem errore tuentur.

Verùm coniunctionis aſcendens non deſinit eſſe quod eſt, propterea quod à nobis ignoratur, quare potius erat dicendum, ſciri à nobis non poſſe quid coniunctio ſit factura, quia ſciri nequit horoſcopus, quàm quia verus ignoratur aliū fingere minimè verum, quid enim coniunctioni cum horoſcopo anni tot ſorte menſibus antegreſſo? aut quæ ratio vt aſcendens deficientium luminarium obſeruemus, cōiunctionis non obſeruemus? Deniq; vt vim concedatur habere in coniunctione aſcendens anni, tamen non negabūt, aut paris, aut maioris eſſe momenti proprium aſcendens, à quo diuerſa cùm oriatur penitus cōſtellatio, quā ignorat, neceſſe ſit eos in prædicendis coniunctionis effectibus vacillare. Mitto quòd aſcendens anni, autore eodem Auenezra,

Auenezra, pariter eſt incertum. Ex quibus omnibus patet error pudendus Aboaſaris, qui lib. 1. maioris introductorij dixit, non referre ſi gradu vno erret Aſtrologus: In quo verbo ſe planè neſcire quam defendebat Aſtrologiam, oſtendit, vt non iam illud verum quod dicitur accuſari eam à multis ob ignorantiã, cùm potiùs non damnetur, niſi penitùs introſpecta, non colatur, non ametur, niſi procul & de limine ſalutata.

CAP. XI.

DISSIDENTES SENTENTIAE DE MOTIBVS *octaui orbis diſtantia capitis Arietis octaua, à capite Arietis nona, & auge Solis.*

QVid quod hactenus tantùm de planetarum motu dicebamus qui forſitan magis explorati, ſed hærentium ſiderum motum quis fideliter reddet? quibus eſſe vim magnam, imò præcipuam & admirabilem confitetur omnis Aſtrologia, quis inquam rectè collocabit in themate ſtellas fixas? aut quis denegabit errorẽ vnius gradus omnino non habere momentum? quando tantùm vnus eſt gradus in quo creduntur efficaces, hoc eſt, vel et ad unum vel luminarium. Sed habemus, inquiens, omnes in aſtrolabijs, in numerorum tabulis paſſim vulgoq; deſcriptis. Hoc ſcilicet eſt quod admonebam, cùm ſuper his cœpimus diſputare: facillima hæc videri Aſtrologis triuialibus, quorum doctrina de paucis omnino ſchedulis, verùm doctorib' & peritis inextricabilia, qui cùm literas paulò remotiores adierint, peruident æquali authoritate magiſtros ſuper his tantum diſſentire, quantum diſtat oriens ab occidente. Aegyptij, Chaldæi vetuſq; omnis deniq; ſententia, ſtellas erraticas vno tantùm moueri motu putant, quem vocamus diurnum, Hypparchus alium introduxit, qua raperentur ſicut errantes ab occidente in orientem.

Sit hæc igitur prima controuerſia, moueantur proprio motu nec ne. Recentiores controuerſiam nullam dicent, quoniam non ſit mirum à iunioribus obſeruatũ, quod veteres nondum poterant deprehendiſſe. Verùm ſunt etiam ex iunioribus qui ſententiam veterum tueantur, quiq; non dubitent falli qui contrà exiſtimauerunt. Proclus poſterior longè Ptolemæo peritiſſimus fuit omnis mathematicæ, quod eius cùm Aſtrologicæ ſuppoſitiones, tum de ſphæra tractatus & de Aſtrolabij compoſitione, commentaria ſuper Euclidem, quæq; alia ſcripſit multa, facilè declarant. Is in commentarijs ſuper Thimæum, quod & alibi facit, Hyppatchum Ptolemæumq; taxat, qui putauerint ſtellas non erraticas circa polos ſigniferi volui ad orientem, poſt centeſimum quemq; annum vna parte peracta, ſed potius accedendum Aegyptijs & Chaldæis, qui diuturnis obſeruationibus nihil huiuſmodi prodiderunt, præſertim ita ſenſibus atteſtantibus antiquæ traditioni, vt non poſſit accedere Ptol. qui non ſit exoculatus. Nam ſi mouentur, inquit, ſuper polos zodiaci, quomodo putant Hyp. & Ptol. neceſſarium fuerit in his locis non parùm vergi Vrſam ſub occaſum, quæ tamen ab Homeri vſq; temporibus inoccidua dicta ſit, & Canopum oporteat amplius non videri, cùm faciat ea ſtella degentibus in tertio climate breuem periodum ſupra finitorem, his autem qui Rhodum incolunt radat orientem, vt ſcribit Poſidonius. Cùm igitur arctos eadem nunc appareat inoccidua, quæ tot retrò ſeculis ſemper apparebat, & Canopus eandem ſeruauerit poſitionem, deprehenſi falſum ſenſus euidentia, quem recentiores hærentium ſtellarum motum introduxerunt.

Qui ſi forſan obijciant ſupputationes motuum planetarũ colligi rectè teſtimonio ſenſus ab his, qui in numeris digerendis, & in canonis expoſitione fixarum motum aſſumunt, dupliciter ait, dilui obiectionem: Primùm quod hi quoq; qui fixarum motum illum omittunt in ſupputandis motibus planetarum, conſona debent apparentibus & de ſiderum reuolutionibus canones ſtatuentes, quanquàm non errantes immobiles faciunt, ad veriſſimæ tamen rationis exeunt competentiam: deinde quod notum eſt ex falſis ſupputationibus colligi verum, quare ſenſui reſpõdere quod colligitur, fidem non facere veritatis in ſuppoſitionibus. Hæc doctiſſimus ille philoſophus & mathematicus Abraham Auenezra, cùm ſæpè meminerit vtriuſq; ſententiæ, quarum altera mobiles non erraticas, altera facit immobiles, quã Indis aſcribit, nunquàm præiudicat, ſed in medio rem reliquit, vt in lib. de geniturìs duplex fieri thema

Q præcipiat,

præcipiat, alterum quaſi mouerentur, alterum quaſi non mouerentur. Et quanquam ſuper his ego nihil definio præter hoc vnum, nihil poſſe certum definiri, veriſſimum tamen illud, opinioni veterum hoc fauere, quod aſſertores dogmatis oppoſiti nihil inter ſe conueniunt.

Nam Ptolemæus quidem poſt Hypparchũ ab occidente moueri verſus orientem ſemper putat. Arzachel Maurus cùm proceſſerint certum ſpacium regredi ab oriente verſus occidentem, quod Iſaac ſequitur Iſraëlita veriſſimis dicens experientijs obſeruatum. Thebit Benchorath iſtum motum expungit, alio cogitato, qui verſus auſtrum vergat & aquilonẽ, recentiores inuentũ Thebir probantes, admittunt etiã opinionẽ Ptolemæi triplici ſphæram octauam motu diſcerpentes. Tùm qui ſentiunt cũ Ptolemæo progredi illas ad orientem, neq; curſum mutare digladiantur, tamẽ de velocitate curſus, id falſum putantes quod tradiderat centum annis expleri partem vnã. Nam Auenezra, Moſes Aegyptius, poſt annos 70. pertranſiri partis vnius ſpacia tradunt: Albategnius poſt annos ſex & ſexaginta, vt ferè ſexqualtera proportione fecerit eas velociores quàm Ptolemæus, Paulus Florentinus eas ociùs volui quàm dixerit etiam Albategnius aſſeuerabat. Has opiniones quis dijudicabit? Deprehendimus, inquiunt, iuniores, fidelibus inſtrumẽtis earũ loca, quare falli nõ poſſumus. Quidnam igitur illos veteres fefellit, quibus inſtrumenta non defuerunt, nec minor artis peritia quàm vobis? vulgatum hac tempeſtate, mobilem Arietẽ ab immobili viginti quinq; partibus diſtare. Sed Auenezra lib. quodam, cui titulus, Rerum Aſtrologicarum, octo partium tradit, cùm ſcribebat, fuiſſe diſtantiam: ſcripſit enim anno ſalutis humanæ, milleſimo centeſimo quinquageſimo tertio. Quare noſtra ferè tempora trecentis & 40. plus minus annis anteceſſit. Proinde ſi motum quem tradit Albategnius qui cæteris ocior, imitemur, non plus annis qui ab Auenezra ad nos abire aſtra gradibus quinq; proceſſiſſent, quare foret hodie diſtantia non (vt aiunt) graduum 25. ſed tredecim. An fallebatur igitur Auenezra? cui ratio tùm organum ſuppetebat.

Moſes Aegyptius in eo libro cui titulus Miſmethora, quaſi dixeris Gręcè δευτέρωσιν, Latinè, ſecundam legem, inter initia primæ partis ait: tempora cataclyſmi concordaſſe mobilem Arietem cum immobili. Tum poſtea ſemper motam ſphæram octauam verſus orientem ſeptuageſimo quoque anno, gradu vno. Cùm igitur Inundauerint terras aquæ anno mundi milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo ſexto: nunc agantur ab orbe condito, vt verior docet ſupputatio (neque enim refert hîc ad liquidum rem exigere) annorum quinque millia adiectis ferè trecentis, erunt à diluuio, ad nos anni ferè tria millia ſupra ſexcẽtos aut circiter. Quare mota erit octaua ſphæra tot annis gradibus plus minus duobus & quinquaginta, quibus diſtaret mobilis Aries ab immobili. Iſaac Iſraelita ſcribit concurriſſe ſimul vtraque ſigna anno qui fuit nobis à Chriſto nato quingenteſimus & ſexageſimus. Petrus Alliacenſis in elucidario tradit, id eueniſſe anno Chriſti ducenteſimo & ſexageſimo, quæ ſupputatio per annos trecentos à priori ſupputatione diſcordat. Angelus Mantuanus & plerique recentiores, idem fuiſſe contendunt anno gratiæ quintodecimo paucis menſibus ſuperadditis. Idem refert Iſarith, quendam iuniorem, cùm ſupputaſſet loca Solis & Lunæ ad octauam ſphæram, deprehendiſſe nouilunium menſis Martij exactis à mundo annorum quinq; millibus ducentis viginti quatuor propè decimam quartam partem Piſcium. Se verò Angelum nouilunium id ſupputantem ad immobilia ſigna, ſiquidem tabulis Emanuelis vtebatur, quas inſcripſit Baal Cuaphim, deprehendere illud in vigeſimo octauo gradu Piſcium, ſi Alphonſi tabulas ſequeretur in vigeſima ſeptima parte, minutijsque quaduordecim. Vnde colligeretur diſtaſſe mobilia ſigna ab immobilibus gradibus tredecim vel quatuordecim. Scripſit autem iſte paucis annis ante noſtram ætatem, quare ſibi mirabile ait eſſe, quod Ozonienſes tabulæ tradant ſitam inter Arietis cornua ſtellam quæ ſcilicet Arietis mobilis eſt principium, ſemotam ab immobili Ariete anno gratiæ milleſimo trecenteſimo ſexageſimo gradibus viginti quatuor & minutijs quinquaginta ſeptem. Per quæ tempora inuenio annis ſupra ferè quadraginta, tum Iſaac illum, tum Rogerium Baconem floruiſſe, quorum vterq; non plus gradibus decem ætate ſua putauit immobilem Arietem à mobili variaſſe; nam vterq; ſecutus eſt Azerchelem, qui maximam inter eos diſtantiã quæ poſſet euenire tot partium exiſtimauit, ſcilicet decem, ad quarum finem peruentum ſua

tempeſtate

tempeſtate prodidit Iſaac. Quare tempus aſſerere & proximare rurſus inciperent retrouerſus occidentem motu reuoluto.

Sic igitur colligamus, aut non fallunt organa Mathematica, aut fallunt: ſi nõ fallunt, quomodo Iſaac & Rogerius ſtellas obſeruantes mobilis Arietis, non plus partibus decem ab æquinoctio ſummotas iudicârunt? quæ tamẽ ſi tabularum Ozonienſium, ſi recentiorum vera ſententia plus tribus & viginti partibus iſtinc mouebantur, vt pateat error graduum tredecim: Si fallunt, vnde noſtri cognoſcunt ſe non falli, principibus in hac arte viris tanta opinionum varietate diſſentientibus? inter quas vtique ſi quis putat ſe poſſe dijudicare bruto magis iudicio, quàm vt de cœleſtibus iudicet. De locis igitur non erraticarum qui ſententiam proferat caſu fortè non errabit, aſſequi hoc ratione minimè poterit. Sed nec illud prætereundum quod Proclus & Ptolemæus negat apogeon & epigeon Solis moueri. Eſt autem quod appellant barbarè, augen & oppoſitum augis, recentiores volũt, quos retaxat Hebræus Leo, veram ſententiam Ptolemæi defendens. Mitto ſuper æquatione dierum quàn neſciant quàm digladientur, vnde horoſcopi colligendi maxima incertitudo.

CAP. XII.

DE DIRECTIONIBVS QVÀM MVLTIplices Aſtrologorum ſententia.

HIs omnibus ſupereſt opus inextricabile ſuper radios cõponendos, & quas apheſes vocat Ptolemæus atque peripathos, vulgò directiones exactè dinumerandas. Nam mutuis vtrobique vulneribus confodiunt ſe mathematici, nec niti æqualem ita aduerſus authoritatem, vel arbitrari rem quãquam, vel tot ætatum experientia potuit. Recentiorum opinio eſt, exactiſſimam radiationem ex anaphoris rectis, obliquis, mixtis, pro locorum varietate componi, verum illud eueniet, vt ſi quis edatur in regione, cui ſupra finitorẽ vertex exaltetur gradibus 48. & pars prima Capricorni ſit in horoſcopo, trigona radiatio ſit futura in partibus Caucri, quem tamen ex diametro ſcimus opponi Capricorno. Heuricus Bateuſis obſeruat eam configurationem planetarum ratione locorum, vt trigonus ſit horoſcopo qui locum quintum tenuerit, nulla interim habita ſigni ratione, atque ita de reliquis. Albategnius per zodiaci gradus numerat interualla, quos æquales vocant niſi ſidus ad latus altrinſecus declinauerit, quanquam parùm ob id numerus variatur. Neque enim plus triginta minutijs, etiam ſi decem partibus declinauerit. Hanc ſecutus eſt methodum Ioannes de Regiomonte, quàm tradidit & Abraham princeps, præceptor Aueneztæ. Quod ſi dicas experimentis eſſe deprehenſum per anaphoras ſchemata componenda eſſe, reſiſtet Auenezra, diu multis obſeruationibus infinities dicet annotatum per æquales gradus eſſe conſtituenda, ſunt qui rectas anaphoras ſemper vſurpent, quod obijci falsò Ptolemæo ſuprà declarauimus: Adde quòd latitudinem non obſeruat Ptolemæus præterquam in Planetis copulatis: Abenragel autem in omni radiatione præterquàm in diametro, Aboaſar & in diametro quod illi calumniantur.

Mitto quàm diſſentiant, quoniam vſq; radiationis vis extendatur, ſunt qui gradibus tribus, ſunt qui potius quinq;, ſunt in Luna qui ad 12. vſq; partes, ſunt etiam qui ad tredecim, vt Porphyr. ait. Par quæſtio mathematicis inexplicabilisq; diſſenſio ſuper directionibus (vt cùm eis eorum more loquamur) Nam Aegyptij quidem anaphoris regionis ſemper vtebantur. Dorotheus in dirigenda prima parte rectis ſemper aſſentionibus, quod experientiæ reſpondere ſæpiſſimè Abraham teſtatur. Ptolem. & ferè poſteriores in oriente poſito ſidere & occidente per regionis aſcenſiones, poſitis quarto loco vel decimo per æquatoris, medijs locis verò per admixtas. Idem ſentit Almeon cap. ſeptimo tractatus quarti de directionibus. Aboaſar per zodiaci dirigit gradus, ſic enim octaua differentia ſecundi tractatus libri de magnis coniunctionibus dirigit Lunam ad locum coniunctionis ſiderum inforrunantium. Idem ſentit Auenezra libro cui titulus initium ſapientiæ, confirmans authoritate etiam Albategnij. Sunt qui putant vtroque modo tàm radios extendendos quàm ſidera dirigenda, ſcilicet per ſigniferi gradus & anaphorarum proportionem, quod videtur

Q 2 Ioannes

Ioahnes Hiſpalenſis in iſagogis ſuis voluiſſe. Nam ſecunda parte ſui quadripartiti capite ſuper prima domo idem eſt executus.

Alij extendunt quidem radios per zodiaci gradus, dirigunt autem per aſcenſiones quod Meſſalæ nec non Ptolemæo videtur Auenroadan aſſcripſiſſe. Contrà Abraham Indæus eandem affert rationem operis vtriuſque, quare ſchemata componantur per æquales gradus, per eosq; dirigendnm ſit. Mittam quam diſcordant ad quam partem Planeta ſit ducendus, vbi quid ab alijs Ptolemęus diſſentiat, in apoteleſmatis eſt videre, tum nonnihil Auenroadan explicãte: Sed nec illud hoc loco pertractamus, quanta ſit difficultas his qui putant aſcenſionibus mixtis vtendum in dogmatis executione. Nam Ptolemæum id parùm rectè vel ſufficienter præcepiſſe doctiſſimi iudicârunt. Paulus Alemanus inſignis mathematicus, qui nunc apud Guidonem Vrbini ducem principem literatiſſimum viuit, ſcripſit aliquando, ſe nunquàm vidiſſe qui ſidus ad locum triangulum rectè dirigeret, quin etiam (quod ſuperiùs erat dicendum) negat in latitudinibus planetarum fideles eſſe tabulas qnæ feruntur. Ex quibus omnibus in capeſcendis hotis initialibus, ſiue geniturarum, ſiue vrbium, ſiue conſtellationum, tum in themate diſponendo, ſiue cardines ſtatuantur, ſiue loca præfiniantur, ſeu ſigna diuidantur, ſeu ſedes ſideribus, vel hærentibus, vel errantibus tribuantur, ſeu ſchemate componantur, ſiue apheſes numerentur, quanta patet erroribus ianua, quum adhuc veritas ſuper his & mathematica certitudo in Heracliti antro lateat inexplorata.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ aduerſus Aſtrologos libri IX, Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER X.

CAP. I.

EPILOGVS EORVM QVAE HACTENVS CONfecta, & quid in ſequentibus agendum ſit libris.

MVLTIS iam gradibus Aſtrologicam rem deiecimus, dum nec cœlo pendere fata inferiorum omnium declaratum eſt, nec ſignificari, nec ſi dependeant, aliter potius quàm pro naturæ cognatione, quorum vtrunq; confirmabatur ex perpetua & ſtabili conditione cœleſtium, quæ ſui par ſemper, ſuiq; ſimilis non mutatur, vt fingunt inſtar Chameleontis, vi locorum vel diſtantiarum. Deinde quia quid cœlum faceret vel indicaret, id intelligi à nobis poſſe negabamus, tùm quia nec horas illas fatales quæ'uam eſſent, nec in choro cœleſti penes quos fati decernendi poteſtas collocata cognoſcere noſtræ ſit imbecillitatis. Certè quæcunq; ſuper his illi tradiderunt, exorbitant penitùs à ratione: rerum enim fecerunt primordia quæ non ſunt primordia, veris omiſſis, & cœleſtium potentiſſima vel neſcientes, vel negligentes, vtuntur in prædicendo commentitijs cauſis & fabuloſis, quibus vt nulla veritas inhæret, ita nulla poteſtas aliquid efficiendi. Poſt hæc tertio declarabatur, ſi nihil in iſtis quæ dicebamus, offenderint, non modò nõ contigiſſe ſperatum, ſed potiùs aperiri quàm ſit impermeabile, uec humano veſtigio pertranſibile, quod eſt illis conficiendum, vt ſcilicet initiales horas indagent, & cœleſtium quas finxerunt cauſarum ſtatum ac poſitionem omnem momeutis ſingulis aſſequantur, quorum neutrum ſciri poſſe, libro proximo diſputabamus: ſed hæc etiam præſtiterint, tantùm abeſt vt ſuum munus implenerint, vt necdum ſuum officium ſint aggreſſi. Nam labor ille proprius Aſtrologi, themate iam conſtituto (quod opus eſt mathematici) quid explorata conſtellatio faciat in-

ciat indagare, inter omnia eſt difficillimus: hæc ſi darentur ratione conſtate, ſcientia foret Aſtrologia, ſi experimentis, ars, ſi nec ratione nec experimentis, nec ars vtiq; nec ſcientia, ſed temeritas, inconſtabile præſtigium, circulatorum figmentum fabuloſiſſimum. Primùm igitur rationis authoritatem, tùm fidem experimenti Aſtrologis eripiemus.

CAP. II.

RATIONES ASTROLOGORVM INANES eſſe & ridiculas.

GEneralia quędam de ſideribus Ariſtoteles, Plato, cęteri philoſophi, nixi rationibus tradiderunt, ſubſtantiam ſempiternam, motum circularem, reliquaq; id genus, verùm proprias ſiderum proprietates nuſquam prodiderunt, nihil ſuper eis, quę phyſica dici poſſet, indicante ratione, alioquin rerum corruptibilium quas tractamus, quas proximè ſentimus, quas intimiùs noſcimus, dotes peculiares ab euentibus tantummodo effectisq; cognoſcimus: quas autem Aſtrologi rationes confinxerunt, ſua dogmata probaturi, tantùm abſunt à ratione, vt nihil poſſit irrationabilius cogitari, neq; enim ſolũ non demonſtrantes aut rhetorum etiam enthimematis inferiores, ſed falſæ, futiles, pugnantes, vitioſæ, ridiculæ, quod excutientes ordine ſingulas, palàm faciamus.

CAP. III.

DVPLEX PRINCIPIVM, QVO ASTROLOGI DECERnunt qua domus ſit fortior, falſum eſſe, vtq; ſit verum, non tamen ex eo id colligi quod volunt.

EXordiemur à rationibus quibus locorum probant proprietates, quorum tamen & nullas proprietates, & interualla ſciri non poſſe, ſuprà declarauimus. Primùm autem agemus de quantitate virtutis locorum. Secundò de qualitate, declarantes illorum vbiq; principia quibus nituntur eſſe falſa: neq; tamen colligi ex illis ſi ſint vera, quod volunt. Eſt autem duplex quaſi proloquium, quo definiunt quis quo loco ſit fortior, quo debilior. Vnum eſt, loca illa præualere quæ nectantur horoſcopo radiationis affinitate ſiue trigonæ ſcilicet, ſiue quadrangulæ, ſiue ſexangulæ. Contrà pigra, deiecta quæ non coniungantur. Alterum, cardines quos vocant angulos primæ poteſtatis eſſe, ſecundò, loca cardinibus ſuccedentia, tertiò, quæ declinant ab eis, Græcè dicuntur apoclimata, barbari cadentia dicunt. Primùm igitur iſta principia falſa, aut ſi concedantur, quæ tamen intelligunt ex his, tum inter ſe, tum principijs iſtis pleraq; repugnant. Principiorum falſitas ita demonſtratur: Efficacia locorum non poteſt aliò referri, quàm ad habitudinẽ loci ſupra finitorem, vt in eo ſitu putetur ſtella quælibet efficacior, in quo poſita ſupra nos fortiùs operatur. Hæc philoſophus ſtatim dabit naturali ratione perſuaſus, hoc dare cogitur & Aſtrologus, quoniam virtus iſta locorũ vel à natura peritur ipſius ſpacij, vel ex iſta quã diximus habitudine ad nos, à ſpacio deriuari nõ poteſt nõ modò, quia nulla iſtius ſpacij vis natura eſt, vt ſuprà monſtrauimus: verùm quoniã iſtud ſi dixerim, erit idem horoſcopus eademq; locorum partitio quacunq; regione conſtituenda, ſiquidem ſpacij partes determinatæ ſuas habuerint proprietates, quibus inibi poſitas ſtellas afficiant, quare non variabuntur ex cœlo, ſed erunt omnibus eædem. Hoc autem toti penitus Aſtrologiæ repugnat, quæ ſidus eadem ſpacij parte collocatum mihi quidem decernet in aſcendente, alijs ſecundo loco, alijs duodecimo, alijs tertio, alijs vndecimo, pro cœli ſui inclinatione diuerſa, quæ non eſſet ſpectanda, ſed natura ſpacij quam conſequerentur iſtæ proprietates, non habitudinem illius ad nos: nam pro cœli deuexione nihil illa mutatur, hæc ſemper alia fit & alia.

Quod ſi locus conceditur efficacior in quo ſitus Planeta fortiùs agit in nos, concidunt ſtatim illa fundamenta de angulis & horoſcopo: primùm quicunque locus ſub terra debilior erit omnibus qui ſupra terram, nec quintus aut quartus erit duodecimo vel octano præferendus: tùm inter eos, qui ſupra terram, quicunq; magis aſcendet ſupra finitorem, potentior exiſtimabitur, quare duodecimus primo præualebit. Conceſſit Aſchedẽſis Aſtrologus author ſummæ, quam vocant, Anglicanæ, plus cre-

dens rationi prorſus indiſſolubili, quàm Aſtrologorum omnium authoritati. Sed Ptolemæus quoq; rationem vidit, quam ferè ſecutus Apotelesmatôn lib. primo ſtatuit, omnium fortiſſimum eſſe locum medij cœli, quod inibi poſiti radij Planetarum potentiſſimè nos afficiunt, proximum illi virtute locum vndecimum, propter eam rationem: debiliſſimos autem eſſe Planetas qui mediant inter occidentem & imum terræ. Repugnant hæc autem cæteris Aſtrologis, quorum maxima pars orientem cæteris locis anteponit, vt Meſſala, Firmicus, Aboaſar, quanquan Auenezra ſentit cum Ptolemæo: quare non cardines omnes primos facit, verùm locum vndecimum omnibus antefert præterquàm ſummo.

Poſtremò ſi dicta tuentur Planetam quinto loco faciẽs debiliſſimum, quando medius eſt inter quartum locum & ſeptimũ, tertio quoq; lib. ſuper annorum ſpacio loquens, omne quod ſupra terram præfert his quæ ſub terra, ſed oblitus eorum quæ priùs dixerat, orientem loco prǫponit vndecimo. Tum ſecutus Aſtrologos abijcit 12. nimis futili certè falſaq; ratione, quoniam inquit ſpiſſior & obſcurus terræ vapor ex humiditatibus halans, illis vim deſcendentem turbat & infirmat. Certè ſi ratio valet, natus aëre caliginoſo naſcetur ſemper infelix, cui Planetæ ſub tenebris omnes erunt, quaſi duodecimo loco collocati. Præterea cur non magis id patiatur in oriente poſitum ſydus: An plures halitus luce facta ſuperiùs, quæ potuit vaporoſos fumos attollere, diſſipare nondum potuerit? Verùm in Sole forſitan hoc procedit, ſed meridie quænam ſtella duodecimo loco reſidens, aëre vaporoſo præpedietur? Rectiùs igitur primo libro tantùm illud ſpectauit, medium cœlum fore potentiſſimum inter alia loca, ille intenſior vel remiſſior, qui magis faſtigio minúsve propinquaret, hoc eſt, ſolũ quod dici naturaliter poteſt, ſi naturalium tantùm virium penſemus efficaciam: nam proprietatem alicuius influxus habere forſitan locus poteſt ſub occidente, quam locum cœli medium non habet (ſi quas habuerit huiuſmodi differentias) verùm quod Planeta facturus eſt vt fortiter faciat, quid aliud erit in cauſa quàm poteſtas diffundendi radios in finitorem.

Nimis igitur ſtultè ſtellam fixam in quarto loco potentem, ſub imo ſcilicet terrę latitantem, quæ ſi fulgeat ſummo ferè cœlo, cardinem in partibus non attingat, virium nihil ſit habitura. Planetam loco duodecimo non eſſe vitalem, qui ſit tamen in quinto collocatus, cùm longè rationabiliùs quintus locus ſedes tenebrarum quàm duodecimus poſſit appellari, nemini quiſquam perſuadebit fortiùs afficinos à Sole cùm procul ab oriente diſtat adhuc gradibus 25. quàm cùm lapſus vno gradu mergatur in occaſum, cùm tamen ad aſcendentem ibi pertineat, hîc ad locum ſextum: multò minus niſi ſenſu carentibus perſuadebunt eſſe potentiorem quarto loco ſub media ſcilicet nocte, quàm ſi octauum vel duodecimum locum occupauerit. Nam colligatio trigona cum horoſcopo reprobatur ex ſuperioribus, vbi de radiorum diximus interuallis, vt ſi rectam ſequi rationem velimus plus ad horoſcopi vim attinet eius anaphora, quàm tot ſpacijs diſtans bona fortuna. Quod ſi colligatio talis habet momentum, cur non iunctus cardini meliori locus erit potentior? Eſt autem ratione docente tam varijs Aſtrologis aſtipulantibus cardo ſummus omnibus melior. Igitur ſextus locus illi triangularis debet bonis adnumerari, qua ratione nonus ex aſcendentis affinitate. Hactenus falſitas principiorum, nunc principijs decreta diſſentire: neq; enim ſemper octauus malus ſi propterea malus quod diſiunctus ab aſcendente, cùm plerunq; locatus ibi Planeta, trigono radio foueat orientem, ſimiliter & ſecundo loco hexagona radiatio nonnunquàm venit ad horoſcopum. Quare quod colligunt, non eſt perpetuum, niſi loca per gradus zodiaci diuidantur, hoc autem non recipiunt, igitur nihil colligunt. Illud item reſpondeant, cùm affinitas aſcendentis & in anguli bonum faciat locum, ſufficiat alterum priuilegium, an vtroq; ſit opus. Si alterum bonus, erit octauus locus ſuccedens occidenti, ſi vtrumq; malus, ſecundus diuulſus ab aſcẽdente. Scribit item Heliodorus ex Pauli cæterorumq; ſententia malos infortunanteſq; Planetas in declinijs vehementiùs lædere & nocere, quod ſi locus infimus ſua natura quodq; dicere ſolent ἄπρακτος, tàm malos debet radios hebetare quàm bonos.

CAP. IIII.

ARGVMENTATIONES ASTROLOGORVM, QVIBVS ſua roborant dogmata ad quinq; ferè genera redigi, infirma quidem & inefficacia.

EXcutiamus nunc errores quibus locornm proprietates probãt, vt hic quidem fratres ſignificet, alius parentes, amicos alius, hic mortem, alius inimicos: verùm ne ſæpiùs eadem reprehendam, genera quædam prius refellam argumentandi quibus vtuntur Aſtrologi quicquid ſunt probaturi. Tum particulatim cuiuſq; dogmatis euertentes fundamenta, tamen admonebimus è quo genere iam taxatorum ducatur argumentatio, proprijs verò locis hoc agetur, vt datis principijs & forma ratiocinandi, num cõſequi tamen quæ putãt, oſtendamus. Sunt autem ferè capita quinq; ad quæ redigas omnem Aſtrologicam probationem. Primum locus dici poteſt ab ordine nnmerorum, ſecundum à parabolica ſimilitudine, tertium à mathematicis, quartum ab Aſtrologicis principijs, quintũ à dialecticis. Ab ordine numerorum ſic argumentantur: Clima primum ſubiacet Saturno, Ioui ſecundum, tertium Marti, quia Saturnus primus Planetarum, Iupiter ſecundus, tertius Mars. Loca ſunt 12. ſigna ſunt 12. Primũ igitur ſignũ primo loco reſpondet, ſecundũ ſecundo, atq; ita deinceps. Sed tertium ſignũ Geminorũ, tertius igitur locus, fratres ſignificat quaſi geminos. Similiter primus Planeta primo loco reſpõdet, ſecũdus ſecundo, tertius tertio. Sed Iupiter ſidus ſecundum, diuitias ſignificat. Erit igitur loco ſecundo ſuper diuitias ſignificatio. Hæc methodus à numeris ducta faciliter confutatur. Siqnidem cum philoſophis, cum dialecticis, ſermo ſit: nam non modò non cogit, ſed nec colligit, nec ſolùm non perſuadet, ſed nec ſuadet.

Primum igitur futilis nimis inſanaq; ſuppoſitio, primum genere quoq; primo generis alterius naturæ cognatione conſentire. Primum ignis elementum, primus planetarum Saturnus, quid ab igne diuerſum magis Aſtrologis eſt Saturno? Mars tertius planetarum, aqua tertium elementum, nónne diſſidet Mars ab aqua quantùm ab aqua diſſidet ignis? Aries primum ſignũ, Saturnus primus Planeta, neq; tamen Aſtrologis habet Aries cum Saturno proportionem, nõ regnat in eo, non dominatur, imò deprimitnr: fallax igitur ſuppoſitio, rudis & imperita, quæ ſi vera foret, nihil minus eſſet incerta, non tàm quod incertum ſit ne à Luna Saturnum verſus aſcendendum, an potius à Saturno deſcendendum ad Lunam, cùm ſuâ quilibet ratione ſit primus ordine Planetarum, quàm quód mediorum ſitus & ordo penitùs in ambiguo. Manet enim adhuc ſub iudice lis antiqua, Sol à Luna ſecundus an medius magis ſit. Creditus eſt Aegyptijs Lunæ proximus, medius à Chaldæis, medium quoque putat Ptolemæus & turba recentiorum. Verùm non modò Ieber acutiſſimus mathematicus, ſed & ipſe Theon interpres Græcus Ptolemæi diſſentiens à magiſtro, putat ſupra Lunam ſtatim collocandum: quod Plato, quod Ariſtoteles etiam affirmârunt: nec mirum ſummos autores in ea re diſſentire, ſuper qua rationes vtrinq; translatitiæ multæ, certa non poteſt vlla cogitari. Nam parellelares vbi ſuſtuleris, hoc eſt, obtutus diſcrimina, matheſis nihil indicat è duabus ſtellis vtra ſuperior. Nec de Sole duntaxat ambigitur, verumetiam de Venere, de Mercurio, quoniam de Marte, Ioue, & Saturno, cõſtat, inquit Summarius, omnes ſupra Solem, quo tamen ordine, nec eſt ſcitum, nec ſciri poteſt, quod multa ſcilicet (vt loquuntur) aſpectus eſt diuerſitas. præterquàm rationes, quaſcunq; feceris ex communibus, erunt vanæ & dialecticæ, non ex proprijs certæ & mathematicę Qualis illa Ptolemæi de Sole conuenienter inter Planetas medium poni, quoniam ſummouentur ab eo quidam longitudine loci, quod Saturnus & Iupiter & Mars faciunt, quidam ſequuntur eum ſemper, vt Venns atq; Mercutius, friuola coniectura nec procedens, quoniam Luna digreditur ab eo quantum ſuperiores, non igitur medius inter digredientes ab eo & non digredientes. Alpetragij ratio pariter debilis, vt ſint motu velociores inferiores, quanquam qui videntur velociores probat eſſe tardiores. Sic enim locus Veneris, Solis & Mercurij locis ſuperior erit, quod non fore omnes æqualiter reſiſtunt, plus niti videtur euidentiæ, veterum ratiocinatio Solem proximum Lunæ decernentium, quoniam Veneris interiectu Mercuriíve nunqnam nobis eripiatur.

Sed hæc quoq; multipliciter ſoluitur, vt quod contingat, id in Mercurio paruitate, contingat in Venere, quia proximè Soli radijs occupatur & intercipitur. Quare radijs obſtruere viam nō poteſt ad nos deſcendentibus, quod remotior Luna poteſt. Quid quòd fortè tenuia nec Lunari denſitate terroſa radijs non obſiſtunt. Habeant itē proprium lumen, quod cum vice Solaris erepti reddunt, non eripiunt lumen, ſed commutant, quare defectus non percipitur. Auerrois in paraphraſi Magnæ compoſitionis Ptolemæi dicit ſe quondam in Sole duas quaſi maculas nigricantes annotaſſe, cumq; numeros digeſſiſſet per id tempus, inuentum Mercurium Solis radijs oppoſitum. Rectè igitur Moſes Aegyptius ex Abubachesis quoq; teſtimonio ſitum & ordinem Planetarum incertum pronunciauit. Nam Lunam quidem ſcimus omnibus inferiorem, cœliq; veſtibulum, propter maiorem aſpectus diuerſitatem quæ minorem indicat neceſſariò habitudinē ſemidiametri terræ ad ſphæræ ſemidiametrum. Quomodo verò tres aliæ ſe habeant Sol, Venus, Mercurius, incertum. Similiter notū quatuor has ſtellas nobis proximiores alijs tribus, ſed illarum inter ſe trium ſitum & ordinem ratio non demonſtrat. Cùm igitur genethliaci nituntur ordini huiuſmodi cōſequentiæ principio nituntur: primùm quidem falſo, tum ſi verum foret, incerto, licet autem de ſignis idem obiectare, quādo (quod ſatis demonſtrauimus) in zodiaco nullum aut quatuor æquè principia ſint.

Dictum de primo genere argumentationis, à parabolica ſimilitudine ſic probant: decimus locus in ædito cœli vertice patet, quartus latet in imo terræ. Cùm igitur magis compertum cuiq; de matre ſit quàm de patre, conuenit vt per decimum locū mater iudicetur, pater autem per quartum, qui modus non eſt aliter quàm ex ſuo titulo refutandus. Nam quæcunq; de iſtis ſimilitudinibus argumenta petuntur, non ſolùm philoſophis ſunt indigna docentibus, verùm nec dialecticis apta vel vtilia diſputantibus, quin nec rhetorum perſuaſionibus commoda, & vanæ ferè poëticæ luſum potiùs præ ſe ferunt, quàm feriæ cuiuſquam probationis idoneam authoritatem. À mathematicis argumentari eos dicebam, cùm benè decreta mathematicis malè vertunt ad ſuas prædictiones, qualia quæ ſuperiùs de zodiaci in ſigna, ſignorum in partes, partium in minutias diuiſionem dicebamus. Item cùm quod recta quædam, alia obliqua ſigna illis dicuntur, ob aſcenſionis moras inæquales ipſi transferunt ad naturam rectitudinis & obliquitatis in motibus. Ex Aſtrologicis colligunt, quoties Aſtrologicum aliquod dogma principium faciunt, alterius dogmatis confirmandi: dialecticis vtuntur, ſi quando communes & probabiles quaſdam ex natura vel prima philoſophia propoſitiones aſſumunt. Sed id quàm rariſſimum, neq; enim memini apud eos legiſſe me rationem, quæ fidem dialecticæ probabilitatis afferret.

CAP. V.

RATIONES À PARABOLICA SIMILITVDINE ducta quibus domorum probant proprietates, refelluntur.

HÆc diximus in vniuerſum, nunc ad referenda particulatim fabulamenta deſcendamus (nam ſic veriùs dixerim quàm argumenta) quibus locorum proprietates aſſeuerant, inchoantes ab illis quæ ſumuntur à ſitu & conditionibus ſignorum. Eſt autem locus à parabolica ſimilitudine per hunc modum: pater amat filios, & quintus locus amica radiatione, quia triangula nectitur horoſcopo, quintus igitur locus filios ſignificat. Vt ſit igitur modus argumentandi bonus, qui tamen planè eſt ridiculus, oſtendamus, non rectè colligi quod contendunt: Primus, inquiunt, locus naſcentem ſignificat ipſum, quoniam de tenebris prodit in lucem. Item horoſcopus ecce parabolica ſimilitudo, de qua reddunt & rationem, cur idem locus itinera modica repræſentet, vt cùm de vico eiuſdē vrbis ad aliū, de vrbe ad ſuburbium, de domo itur ad pomœrium. Nam volunt horum quoq; motuum cauſam in ſideribus eſſe, quæ primi loci diſpoſitione portendantur, vt ait Bonatus. Præterea videamus an in reliquis locis ſimilitudo procedat. Et ſecundi proprietas ſuper diuitijs, quoniam nihil aiunt homini magis proximum: igitur hactens primo ſecundus locus diuitias ſignificabit. Neceſſaria ratio penes eos quibus nihil potiùs

eſt diui-

eſt diuitijs,verùm homini proximiora & intimiora multa,puta dotes animi & corporis, ſapiẽtia & valetudo, quare debuerunt potiùs hæc à ſecũdo loco ſignificari, quàm à ſexto vel à nono: quid quòd inter externa quoq; parentes, vxor, amici, filij, gloria, pecuniæ præferuntur, vt potiora, vt proximiora, præterquàm apud vnum hominem genus qui ſe vocant Aſtrologos. Tum locus idem, cur epiſtolas quoque notat, vt ait Zaël Iſraëlita, præter fortè in genituris notariorum, quibus ſemper hæreant ſtylus & pugilaria. Iam pergamus ad reliqua.

Tertio fratres iudicari volunt, quinto filios, diximus cauſam, cur hic filios, ſimilis fratrum eſt ratio: quoniam locus tertius hexagona radiatione iungitur aſcendenti: quoniam igitur hexagona copulatio amica, ſed melior eſt triangula, propterea filijs hęc quos amamus magis, illa fratribus datur, & eandem ob cauſam locus vndecimus eſt amicorum, quem pariter ex hexangulo reſpicit aſcendens: Verùm eos interrogo, cur non locus nonus filios ſignificabit, cùm ſit & ipſe triangularis horoſcopo? reſpõdebunt, quoniam cadit. Rogo igitur iterum, melior tertius an vndecimus? & paret eadem ratione vndecimum præferendum, quoniam cadit tertius, cur non igitur tertius amicorum, vndecimus fuit fratrum? niſi peruertentes ordinem naturæ putent amicos fratribus præferendos. Illud quoq; de filijs alio dicto perturbatur: nam parentes quarto debẽt iudicari, ſed inter quartum & aſcendentẽ tetragonus eſt aſpectus, quo nullus inimicitiæ magis iudex, quomodo igitur naſcentem naſcentisq; filios amica radiatione componunt, eundem tamen cum ſuis parentibus inimica? Præterea placet Ptol. Græcis omnibus & Auenroadan potius à decimo loco filios iudicari quàm à quinto, quod Porphyrius ideo rectum probat, quia inde animæ in corpora demittantur. Sed Porphyrij fabulæ fabulam poſſumus opponere, quia perhibentur animæ per Cancrum labi deorſum, per Capricornum aſcendere. Eſt autem Cancer ſignum aquilonare, cui reſpondet apud Ptol. imum terræ, non ſummum, ſed à quarto quoq; pariter & vndecimo prædictionem de filijs auſpicantur. Quid quòd Alchabitius & Hebræus Andragazar ad quintum locum legatos volunt pertinere, & quod Vellius ait rumores & nuncios, addunt & famam, quæ poſt cineres, & quod Adla ſcribit veſtimenta, quánam igitur iſta ratione? nullã enim reddunt: Illud valde irrationabile quòd ſextum locum, quem vocant ἀπραυσον quaſi dixeris torpidum, ceſſantem, inertem, inefficacem, ſeruis attribuunt, quorum tamen & labor & induſtria dominorum nutrit otium & ignauiam. Sed vide pulcherrimam quam ſuper hoc dogmate facit rationem Auenroadan, ſeptimus, inquit, locus pares ſignificat, ſubiecti verò elongantur à paribus (verba ſunt ipſius) quantum ſexta domus à ſeptima elongatur. Sextam igitur poſuerunt pro domo ſubiectorum. Hæc ille: Quæ ridenda ſunt potius quàm confutanda, ne nimis ab Ariſtotel. coarguamur.

Nam de ſeptimo quod dicunt pares ſignificari, vide quàm ipſi minimè veracia, minimè conſentientia putent ſuper illa: referunt enim ad eundem locum vxorẽ, ſocios & apertos hoſtes, quibus quid eſt pugnantius. Sed defendit Abraham in hunc modũ: quoniam ſeptimus, inquit, locus opponitur primo, lites & bella ſignificat: quoniam rurſus deſcendit aſcendente horoſcopo ſignificat vxorem. Poſtremò quare mora deſcenſus eius æqualis eſt tempori aſcenſionum primi loci, quæ nonnulla conuenientia eſt, ideo ſignificat æquales, & ſocios: ſic omnia facilè cõfirmabuntur, cùm nulla ſit res quæ ſimilitudinis alicuius iſtiuſmodi argumento, cuicunq; alteri ſimilis & diſſimilis fingi non poſſit. Vbi enim non ſuccedit, ſi de rebus oppoſitis ab eodem ponuntur iudicia quaſi conueniant: Sed cõueniunt, inquiet, hac ratione, quòd tempora emerſus in aſcendente caſusq; in occidente ſunt æqualia. Fateor benè dictum, ſi id quoq; concedas eodem exemplo ſimilem eſſe igni aquam, quoniam tot partes poſſideat aqua frigiditatis, quot ignis habeat caliditatis. Tàm enim puto forſitan opponuntur (quòd non ſit dictum ſcrupuloſiſſimè) deſcenſus atq; aſcenſus, quàm calor atq; frigiditas. Nónne certius vxor ad ſecundum locum pertinet proxima viro, ſemper illique ſuccedens quaſi ſuppar, & ſecunda, præſertim cùm velint etiam ex ſignis alterum eſſe marem, alterum fœminam? quoniam, vt inquit Ptol. fœminæ viris inhærent. Sed & reddant rationem cur idem locus fures, fugitiuosq; ſignificet (vt Vellio placet) & emptiones quoq; ac venditiones, & quod alij tradunt itinera mediocriter longa, tùm quod ſcribit Bonatus cultum puræ diuinitatis præſcientiamq; futurorum.

Certè

Certè mors iſti loco rectiùs debebatur quàm octauo, cùm pariter hic à luce deſcēdatur ad tenebras, ſicut in aſcendente de tenebris itur ad lucem. Sed non placuit, inquit Auenezra, quia nonnihil eſt ſimilis aſcendenti, tali ſcilicet ſimilitudine qua nos aquam probauimus eſſe ſimilem igni. Sed Dorotheus quoq; ex hoc potius de morte indicabat quàm ex octauo dominum loci ad id obſeruans. Illud item reſpōdeant cur octauus locus bella ſignificet apud Aboalem, & quod ſcribit Alchainil villicationē. Quod alij volunt etiam vſuras, debent hæreditates hinc etiam præuideri. Ego non video quomodo conueniant hæres & mortuus: melius igitur ſi mortem octauus locus iudicabat, hæreditatem nonus ſignificaſſet, qui ſuccedit octauo, ſed relatas ad octauū hæreditates, ait Auenezra, quod loco ſecundo proportione reſpondet, ad quem pertinent facultates ſcilicet hæc eſt illa ſæpiùs iam irriſa concordia rerum oppoſitarum: nā quæ oppoſitis locis erit ſimilitudo præter diſſimilitudinis? Quod ſi ſuper eis quaſi ſimilibus ſemper loquerentur ignoſcendus forſitan error, ſed nunc quaſi ſimilibus, nunc vt maximè diſſimilibus, & quidem veris oppoſitis vtuntur, vt ſcilicet eis ſubueniat. Sic quaſi contraria loca ſumuntur, dum ſecundus & portendit quibus nutrimur, & vitam conſeruamus, octauus mortem exiliaq; ſignificat, mox idem hæreditates & cenſum quaſi ſecundo ſimilis & affinis, omnino qui moriuntur, hæredes faciunt, non fiunt, niſi forſitan cœli, quod cœlo certè non ſubijcitur. Eſſent alia obijcienda, ſed vereor nugas confutando, ne fiam ipſe quoq; nugator. Prætermitti de nono loco quod dicunt nullo modo poteſt, vnde tantùm quòd rideat habet Lector vt faſtidio multiloquij nonnihil ſubleuetur.

Nonus ait locus itinera longa ſignificat, audi rationem, quoniam Sol decimo loco poſitus ad nonum deſcendens mouetur, hoc ſcripſit Auenezra lib. Rationum primo atq; ſecundo, vbi opus omnino cachinnis potiùs quàm ſyllogiſmis, quaſi in omnibus locis ab vno tranſiens ad alium Sol non moueatur. Quid quòd cùm eo motu Sol deſcendat, puto non ſignificabit locus nonus itinera, quibus montes & eminentia loca cōſcendamus. Quis enim non iocetur litigans cum ridiculis? adde illā quoq; ſuper duodecimo loco fabulam, ſignificari per eum animalia quibus vehimur, quoniam iunctus ſit aſcendenti, quoties idem ſignum vtroq; loco protenditur. Alibi verò per eundem locum tenebras aiunt carceresq; portendi, quia maximè diſtat ab aſcendente, à quo ſcilicet eſt duodecimus, ſic tàm parum ſui quàm veri memores mētiuntur in quibuslibet. Quòd ſi iunctum eum locum debet horoſcopo tum eſſe, cùm idē ſignum ſedem vtramq; occupat, diſiunctum cùm diuerſa ſunt ſigna, ſequitur illud vt nec animalia quibus vehimur, nec carceres, ille locus ſemper indicet, imò nunquàm hæc ſimul. ſed illa cùm idem vtrobiq; ſignum, hos autem cū ſigna ſunt diuerſa, quod nullus tamen putat Aſtrologorum.

CAP. VI.

CONFVTATIO RATIONVM AVENRODAN DE PROprietatibus ſignorum quæ ab ordine & conſequentia ſignorum ſumuntur.

HÆ ſunt à ſitu conditioneque locorum parabolica quadam ſimilitudine ductæ rationes. Auenrodan primo lib. Apotelesmatōn ab ordine, conſequentiaque ſignorum augmentatur, vt primum ſcilicet ſignum primo loco reſpondeat, ſecundum ſecundo, & pro natura domini ſigni reſpondentis, natura quoque loci iudicetur: ſic per tertium locum fratres iudicari & itinera breuia, quoniam Gemini quoq; tertium ſignum, quorum dominus eſt Mercurius. Item idem inquit, ſuper res mixtas habet influentiam, quare fratres ſignificabit, & curſu Solis proximus hæret ſemper, quare breuia ad eum itinera pertinebunt. Sed nec alius quiſpiam Aſtrologorum, nec ipſe quem ſequitur Ptolemæus, Mercurium facit fratrum ſignificatorem. Sed nec vlla ratio eſt vt breuibus præſit itineribus, quoniam curſum Solis imitetur: nam ſi propterea hoc quòd veloci motu reuoluatur, non magis ad Mercurium quàm ad Solem & Venerem hoc pertinebit, quorum omnium curſus fermè ſunt æquales.

Veniamus ad quartum, cui reſpondet Cancer, patrem inquit ſignificat, quoniam

Sol patribus præeſt,vis autem Solis apparet in Cancro. Vide quàm vanas,quàm friuolas accipiunt coniecturas. Nam in alijs quidem domino ſemper vtitur domus, hic autem ad eum confugit qui nullam habet in eo ſigno authoritatem. Neq; enim Sol in Cancro,vel regnum habet,vel hoſpitium,vel trigonum,vel decanum. Quoniam verò nec domina domus Luna, nec Iupiter ſigni rex, ſignificato patrum deſeruiebant, ad Solem ſe conuertit, quoniam maximè in Cancro poſitus calefaciat, quod vt ſæpè iam diximus,non de ſigni natura, ſed habitudine Solis ad terram contingit, alioquin quę cognatio Solis ſi principia ſequimur Aſtrologorum,cùm ſigno humido,frigido, fœminino,in quo vt paulò antè nouimus,nullam habeat dignitatis alicuius prærogatiuam. Præterea cùm Saturnus eodem in loco dominetur, vt ibidem dicit Auenrodan,quomodo etiam Sol dominabitur?quorum naturam putant oppoſitam,faciunt domos & regias etiam oppoſitas. Aut quomodo & illud cōſonat quod ibi loquitur? vt illi loco Saturni natura reſpondeat, quapropter in hæreditates occultaq; protendatur, cui tamen vt quarto competit ſignum Cancri, in quo Saturnus à domo procul exilium patitur. De octauo & nono loco non minus falſa pugnantiaq; comminiſcitur. Scorpius,inquit,octauum ſignum.cuius dominus Mars,quia mortem ſignificat, verùm non qualem facit Mars apud Aſtrologos, ſed Saturnus potius: Nam ſicut inquiunt, venena ſignificat & pigritiam ac inertiam, vt ait Aboaſar, quare à Græcis eũ appellatur Argos,quod naturæ Martis minimè conuenit. Nonus locus ad Iouem refertur,quare nonum ſignum eſt Sagittarius, propterea'q; dicitur religionum iudex & ſapientiæ pro natura Iouis. Sed cur non eadem ratione locus 12. cui Piſces reſpondent æquè domus Iouis atq; Sagittarius,& ſi gratior Ioui domus eſt Sagittarij:tamen ſi vera iſta ſuppoſitio de qua ratio mutationis huiuſmodi ducitur, vt loco ſcilicet natura planetæ reſpondeat, quæ in ſigno compari dominetur, non debuit locus 12. omnium eſſe miſerrimus, cui ſignum aſſcribitur domus Planetæ omnium feliciſſimi; quanquam methodi infirmitatem ſatis ipſe confirmat Auenrodan, qui quoniam nō procedere eam vidit in omnibus,vſus eſt tantùm ea in quinq; locis,in reliquis confugit ad rationes, quas proximo capite confutauimus: Nos autem nec in illis quinque ſequi,quod putauit,oſtendimus.

CAP. VII.

CONTRA RATIONES EARVNDEM PROPRIEtatum quas Aboaſar ex ordine accipit Planetarum.

ABoaſar iſtas locorum proprietates à Planetarum colligit ordine,vt primus primo detur, ſecundus ſecundo, tertius tertio, proq; Planetæ cōparis numeri proprietate,proprietas quoq; loci decernatur. Sed grauiſſimum ſtatim incidit incommodum, vt eidem Planetæ rerum oppoſitarum loca attribuantur, Saturno primus & octauus, Ioui nonus atq; ſecundus, Veneri quintus & duodecimus. Eſt enim primus locus vitæ,locus octauus mortis,quomodo igitur primo pariter & octauo præerit Saturnus? poſtquàm enim pro numero Planetarum ſeptem loca percurſa ſunt, redeunt ad primum,quare Saturnus incidit in octauũ,quod omnes confitentur. Item nonus eſt fidei,ſapientiæ,religioniſq; ſignificator,ſecundus diuitiarum,ſed Deus & mammona non conſentiunt. Adde quòd ibi ſicut alijs quoq; locis ait Aboaſar Iouem futuri ſeculi felicitatem ſignificare, quæ per fidem & ſapientiam acquiritur: Venerem autem felicitatem iſtius ſeculi. Igitur cùm diuitiæ ad iſtius, non ad venturi ſeculi felicitatem pertineant,potius à Venere quàm ab Ioue ſignificabuntur, nec ad locum ſecundum, cui Iupiter numero competit, ſed ad quintum, cui Venus datur,referentur: pręſertim quòd & ipſi ſolent oppoſitas domos Iouis & Mercurij dicere,quoniam ſapientia,cuius author ſit Mercurius,dignitatibus & diuitijs Iouijs aduerſetur. Hinc quandoq; calumniam repellentes qua ſępiùs inceſſuntur,quòd ſcilicet per futurorum præſcientiam & cœleſtium virtutum deductionem, naturæ ferè totius domini, iuuant tamen plerunq; pauperes & ignobiles: eſſe enim in hoc fatum debent ſapientum nè diteſcant, quia Mercurio Iupiter aduerſetur. Quomodo igitur Iouem nunc vt diuitiarum, ita ſapientiæ faciunt authorem.

Sed in Venere quoq; magis abſurditas eluceſcit, quæ ſicut quintum locum ita pariter incidit 12. quorum alter lætitiæ, voluptatis, alter carcerum & mœroris & tenebrarum locus dicitur, quibus quidnam poteſt eſſe pugnantius? Excogitârũt quidam belliſſimam defenſionem: nam quoniam ſolet voluptates conſequi pœnitentia, debent Veneri vtrunq; locum conuenire, tam gaudij ſcilicet quàm doloris, puto defendent ita quoq; pariter, vt quoniam vitam ſequitur mors ab eodem Planeta vtrunq; ſignificari. Nec dubito pari ratione dicturos ad Martem bella pacemq; pertinere, quoniam ſemper bella ſequitur pax, ſicut pluuiam quoq; ſerenitas, pluuia ſerenitatẽ. Verùm ne putent extra omne gaudium ſibi ſemper mœrendum, ne aliquãdo mœreant, admonere illos volo non omnis lætitiæ comitem eſſe mœrorem, ſed quę præter modum fuerit & rationem: hæc autem à quinto loco ſignificari non dicent, ſi ſuorũ principiorum memores ſunt: nam ad quintum hæc referuntur, quoniam iuuent, foueant, refocilient. ſicut locus quintus iungitur aſcendenti per quod naſcentis hominis vita ſignificatur. Immodica verò voluptas quam pœnitentia dolorq; ſequuntur, non eſt vitæ fomentum, ſed pernicies: ſed nimis ſeriò loquimur in confutandis nugis.

De Marte videamus Aboaſaris rationem, & finem faciemus. Fratres, inquit, ſignificat & ſorores, quoniam ex illius ſunt parentibus, ratio dogmatis hæc quoniam primo loco quo genituræ dominus iudicatur, aſſcribitur Saturnus, ſecundo igitur Iupiter, qui ſecundus eſt Planeta, tertio Mars pro ſphærarum ordine tertius. Sed ex eodem genere ſunt Mars atque Saturnus, quia vterque malus & noxius eſt. Significabit ergo tertius locus, quæ ſunt generis eiuſdem, cum eo qui naſcitur, quare fratres atq; ſorores. Hæc noſter Aboaſar qui niſi ſcripſit ebrius, hæc certè ſcripſit inſanus. Qui enim diſſimilis magis Planetarum Marte & Saturno? ille ignis, hic terra: ille feruore furit, hic torpet frigiditate: ille nocturnus, hic diurnus, & omnes ſi percurres, nullum inuenies influxum Martis, Saturni influxibus conuenire: Præterea cùm filij quoque ſimiles ſint parentibus, aut non debuerunt à quinto ſignificari, cui Venus aſſcribitur, aut erit dicendum Saturnum cum Venere quoque conuenire. Narrauimus rationes Aſtrologorum quibus locorum proprietates probant, in eo forſitan magis arguendi quòd nimis diligẽter quàm quòd parum illas verè taxauerimus, ductas tenui quadam ſimilitudine rerum, ſed quamuis nullo negocio confutantur, habent tamen ex veterum traditione ſcribentiumq́ue teſtimonijs potiùs inficiendam quàm negligendam authoritatem.

CAP. VIII.

GAVDIA PLANETARVM CVM DOMIbus ruere.

Hinc omnia ſubuertuntur de gaudijs Planetarũ, quoniam locorũ proprietatibus denotantur: nam gaudere Planetam quemq; volunt eo loco cuius proprietati Planetæ proprietas eſt ſimilis. Sic Venerem quinto loco, quia gaudia, filios, voluptates, quemadmodum Venus ſignificet, ſic & alios alijs locis eadem ratione, quod ex Auenezra libro tertio rationum, & Aboaſaris introductorio licet intelligere. Quanquam ſi ſequamur hanc intentionem, Mercurio magis tertius locus aut ſextus conueniebat quàm aſcendens, Lunæ magis aſcendens aut occidens quàm tertius: Magis Soli decimus quàm nonus: Ioui potius nonus, item ſecundus quàm vndecimus: Marti ſeptimus quàm ſextus: Saturno quartus quàm duodecimus: Quæ poterit quilibet munera locorum Planetarum conditionibus conferens animaduertere. Abenragel ait, ſigni cuiuslibet partes alias eſſe calidas & ſiccas, alias frigidas & humidas, alias frigidas & ſiccas, alias calidas & humidas, alias medias ſiue mixtas, quare de partibus ſuæ naturæ vigorari quemlibet Planetarum, medias autem ſiue mixtas conuenire Mercurio. Verùm non reciperet iſtam rationem Ptolem. & alij qui Venerem calidam & humidam eſſe volunt, quare partes humidæ & frigidæ nulli Planetarum conuenient. Præterea cùm Mars in Ariete tantùm quinq; partes poſſideat, erunt tantùm in Ariete ſi verus Abenragel partes quinque calidæ & ſiccæ, reliquæ conditionis alterius & à natura ſigni diuerſæ qui tum natura calida ſiccaque decernitur: Similiter erunt in Tauro plures aëreæ partes longè quàm terreæ, ſic in alijs eueniet. Fallax igitur Abenrag. ratio, nec ſi vera, noſtram tamẽ

explicat

explicat quæſtionem, quando relinquetur incertum, quæ partes calidæ, quæ ſint frigidæ, quia non erit certum, quæ cui Planetarum potiùs debeantur.

CAP. IX.

RATIONES PTOLEMAEI DE PLANETARVM domibus deſtruuntur.

NVnc agendum de ſignis, & quidem ſuper his multas iam rationes eorum euertimus, vt quibus probant ſigna eſſe 12. ſed nec plura nec pauciora. Tamen principium ſignorum ſtatuendum ab Ariete, diuiſionem præterea illam in aquea, terrea, ignea, & aërea, cur item hoc illius Planetę vel exaltatio, vel trigonum, hoc alterius, reſtant alia de quibus nunc dicemus à Planetarum domibus ordientes. Neque enim ſi concedatur cum ſignis diuerſis affinitatem huiuſmodi eſſe Planetarum, vt hîc quidem ſub ſigno tali poſitus infirmetur, ſub alio fiat fortior: horum tamen ſignorum differentiam nulla ratione poſſe nos conſequi, quoniam non poteſt aliter hoc fieri quàm pro natura ſtellarum eiuſq; ſigni, vt ſuperiùs diximus: Sed naturam ſtellarum nobis ratio non demonſtrat. Igitur nec ſignorum cum ſideribus affinitatem, quæ ſi ſpacia cœli potiùs quàm ſtellas conſequi dicatur, nihil minus inexplorabilis erit ſyllogiſmo quàm occultæ cæterarum rerum proprietates. Ptolemæus de domibus Solis & Lunæ nititur vna ratione tantùm, de reliquorum domibus triplici. Prima ſumitur à natura ſignorum. Secunda de proportione configurationis ad domos luminarium. Tertia de numero conſequentiaq; ſphærarum.

Primam primitùs excutiamus, eſt autem eiuſmodi: Capricornus & Aquarius hyemalia ſigna ſunt, quia frigida, Saturnus quoque Planeta frigidus, igitur illi rectè conueniunt. Peccat autem multipliciter argumentum. Sed primò quia debet in natura ſigni ſpectari potiùs quod conuenit ex ſe quàm quod ex accidenti. Conuenit autem ex accidenti ſignis illis frigiditas, quare duntaxat ea ratione quòd poſitus Sol in illis frigoris cauſa eſt per accidens, dum ſcilicet mouetur longiùs à nobis. Cùm vero de illis pro ſua natura decernitur, alterum apud ipſos Aſtrologos terreum, alterum eſt aëreum, quæ qualitas Ioui potiùs cõuenit quàm Saturno, qui frigidus & ſiccus omnibus Aquarij qualitatibus aduerſatur, Præterea ſolent Aſtrologi cùm diuerſa diuerſis ſtellis aſſociant, ſi malæ ſunt ſtellæ, dare illis quæ potius earũ naturæ diſſentiant, quàm quę conſentiant, vt eorum natura ſcilicet mala contrarij mixtura temperetur, ſic diurnum Saturnum, Martem nocturnum faciunt, cùm tamen calore Martis frigida nox, frigore Saturni calidus dies non conſentiat, vt inde qualitas vtriuſq; noxia refrenetur feruor in Marte, torpor in Saturno. Dicant igitur an in ſignis Planetæ malò reddendis hanc quoq; ſequi velint rationem? an contrariam potius? Equidem Ptolemæus contrariam ſequi videtur ſententiam, nunc methodi, quam ſuprà ſeruauerat in nocturnis diurniſq; diffiniendis. Verùm liceat illi diuerſis in locis eadem non ſentire, modò in eadem ſerie verborum ſibi non repugnet. At ſi naturę Saturni conſonum ſignum domum faciat, Aquarius excluditur, ſi diſſonum, foras mittitur Capricornus. Dicet Ptolemæus ad illas ſe reſpicere ſignorum qualitates, quæ de Solis operibus illis debentur, ſignum autẽ vtrunq; tàm Caprę quàm Aquarij frigidis numeratur, quod Saturnię qualitati concordat. Nos extra rationem fieri contendimus, ſed admittamus, nec tàm colligi quod putat declaremus. Reſpõdebit enim hoc fortè ſuper Saturno, ſuper alijs Planetis nõ ſucceder: nam Veneris dom⁹ Libra, Taurus, Libra ſignũ autumnale, quare ſiccum & frigidũ, ſicut Aquarius frigidum quidẽ hyemale: Repugnat igitur Veneri Libra quæ pluribus quidem calida, rurſus omnibus humida definitur. Nec parum demiror Ptolemæum, qui dixerit hæc Veneri ſigna conuenire, quoniam ſit generatiua maximeq; fœcunda. Nam poteſt hoc dici de Tauro, de Libra dici nullo modo poteſt. In Ioue quónam pacto ratio quadrat? cui nulla communio cum Piſcibus & Sagittario. Siquidem anni tempus ſub iſtis ſignis æſtimatur, alterum finit hyemem, alterum autumni finis. Igitur illud per frigiditatem repugnabit Ioui, hoc etiam per ſiccitatem, quanquam nec Piſcium humiditas aquea vitali Iouis humori conuenit. Ptolemæus ad iſtam ſe refert concordiam, quòd vtrunq; illorũ ventos facit, & vim quoq; habet genitalem, quare cum illis Iouem conſonare Planetam temperatum.

Quę dum refello, putarem ſuperuacuam operam facere, niſi potuiſſet hęc prodere Ptolemæum, cuius facilè poteſt authoritas imperitis imponere ı alioquin his ſimilia quæ ſolent interdum literati per iocum ludentes inter ſe dicere, ventos ſuſcitant, igitur Ioui ſimilia. Rationem reddit Auenrodan, quoniam rerum viuentium genituræ ſeminibusq; præeſt Iupiter, quorum vapores halitusq; ventis nonnihil ſimiles ſunt. O` mirabilem ſapientiam, qua poſſunt etiam humidis ſicca ſimilia defendi. Nam ventos quidem philoſophi (niſi fallor) omnes ſiccos faciunt contra genituram omnem humidam, ſed & fœcunda ſigna, quoniam poſito in illis Sole ſemina germinant, res exoriuntur. O` ſi potuiſſent ad humanũ ſemen deferri, commodiùs omnino accidiſſet hoc eis ab Ariete. Sed non poterant Ioui dare quē Mars occupauerat, quanquam omnino iniuria. Quid enim illi cum primo vere? cuius nullus calor, & genitalis humorq; prolificus cum torrida Martis ſiccitate nihil participat. Inuaſit audacia pari Scorpium nullo etiam iure, frigidum ſcilicet ſignum & autumnale. Non igitur iſtam ſi ſequamur rationem, ſatis æqua partitio fuerit iſta domorum.

Examinemus alias à configurationibus luminarium & à ſphætarum numero ſuſceptas. Verùm quoniam per habitudinem colligunt ad luminarium domos, excuti priùs oportet rationem qua domus ipſæ luminarium ſtatuantur. Eſt autem huiuſmodi illa quam Ptolemæus affert: Cancer & Leo de duodecim ſignis omnium maximè vergunt ad aquilonem, proximantq; vertici capitum noſtrorum, propterea duabus maximis & principalibus ſtellis, hoc eſt, luminaribus data ſunt, Leo Soli, quoniam maſculum ſignum, Cancer Lunæ fœmineum. Primùm igitur falſum quod aſſumitur: nam ſigna nobis viciniora, Cancer & Gemini, non Cancer & Leo: deinde ſi ſit verum quæ ratio docet, maioribus ſiderum ſigna conuenire nobis proximiora? Potuerunt hoc dicere veteres hac ſimilitudine, quòd & illa proximiora nobis inter Planetas. Sed Ptolemæus dicere non poteſt, qui medium facit Solem omnium Planetarum. An ideò factum, quoniam in Leone Sol magis calefacit? Verùm ſæpiùs dictum ex ſitu id euenire, non de ſigni proprietate, quare gentibus alijs facere Solem in Libra, quod nobis facit in Leone. Quod ſi vitium ſiderum cæterorum ſenſus ita veros, & rationes, vt Solaris caloris haberemus, experiremur, de reliquis idem quod de Sole, magis affici nos ab illis accedentibus ad Leonem, quàm quia procul à nobis in alijs ſignis inueniuntur. An alijs igitur rationibus Sol cum Leone concordat? ſanè quod calidum ſignum & ſiccum, quod maſculum item eſt, non eſt proprium Leoni, ſed Arieti cõmune & Sagittario: Reſtat vna conditio cuius meminit ille grauiſſimus Aboaſar: Nam quemadmodum, inquit, Sol medius Planetarum, ita Leo medium ſignum æſtatis, hac niſi ratione ligarer, non eram conceſſurus apud Leonem melius Phœbum quàm apud alias cœli beſtias hoſpitari. Sed perſuaſit Aboaſar verè præſidium & dulce decus Aſtrologorum, qui de Lunæ quoque cum Tauro cognatione pulcherrimam rem cogitauit. Nam Ptolemæus attulit ad diſtantiam, quòd inter ſigna proxima nobis eſt fœmininum. Non contentus Aboaſar aliud addidit, quòd ſignificet Luna rerum initia, ſit autem Cancer æſtatis initium, cui demonſtrationi quis non conceſſerit? Hoc non vidit Auenrodan vſus alia ratione, quod proximè ſcilicet Solis ædibus ædes Lunæ meritò collocẽtur, quia Luna ſequatur ſemper Solem. Sed viderit quàm de Venere & Mercurio rectiùs hoc dicatur, quorum etiam ædes proximas Soli natura fecit, ſi credimus Ptolemæo, cuius interpres Auenrodan quem citauimus.

Cæterùm ſint iſtæ domus luminarium, quæ ratio ſuper alijs diſtribuendis, Ptolemæus hanc affert imprimis, vt domus ſiderum malorum, qualia Mars atque Saturnus inimica radiatione luminarium domos aſpiciant: domus verò bonorum, vt Iouis, & Veneris amica, Mercurius illis proximus ſtatuatur. Rectè igitur Marti datum Scorpium & Arietem quadrangulares Cancro atque Leoni: Saturno Capricornum & Aquarium, illis oppoſitos, Ioui triquetra illis ſigna Piſces, Sagittarium, hexagona Veneri, Libram & Taurum, proxima Geminos Virginemq; Mercurio. Sed nec verum quod aſſumitur nec ex aſſumptis rectè colligitur. Nam domum ſtatui eam rationabiliter dicimus in qua Planeta poſitus bene ſe habet, ſed noxia Marti, Soliq; pariter illorum radiatio quadrangula, noxia item oppoſitio Saturno, tùm propter oppoſitionis aduerſitatem, tum propter retrogradationem. Quod ſi verum illud quod ipſe tradit Ptolemæus, felices omnes Planetas in ea diſtantia ſummotos à Sole, in qua

domus

domus eorum à Solis domibus diſtant, quod Græci vocant *ὁμοζωνίας*, Arabes almugeam, ſequeretur & Saturnum oppoſitum luminaribus, & Martem illis quadratum eſſe felices, contra ſententiam omnium Aſtrologorum de talibus ſchematis infortunia calamitatesq; magnas decernentium. Poſtremò non quadrare principio, quod colligitur euidens eſt: nam cùm dicunt has vel illas domus triquetras vel quadrangulas eſſe domibus ſic accipiunt, vt comparentur ad Leonem, quæ inter eum & Capricornum pro ſignorum conſequentia ſunt ad alterum, ordine conuerſo quæ inter Cancrum & Aquarium, quare altera Solis, altera Lunæ medietas & imperium dicitur, alioquin domus Veneris ram quadrangulæ quàm triangulæ dici poſſent, cùm ſit Libra quadrata Cancro, Leoni, Taurus, & Martis domus triquetræ forent, Scorpius Cancro, Aries Leoni. Igitur ad domum cuiuſque luminaris comparari debet domus collateralis, & quaſi ſub ſideris ditione locata. Quod ſi fiat, falſiſſimum deprehendetur, opponi luminaribus, vt ait Ptol. domos Saturni, quoniam nec Aquarius Cancro, nec Leoni Capricornus opponitur. Quapropter domos quam Saturni nemo dixerit, cùm ex diametro luminaria reſpiciant ſe, quia ſextum à Sole vel octauum Luna locum teneant, quod Auenrodan quoque confitetur.

Alia ratio penes orbium numerum ſumitur, vt cùm de Leone Cancroque definitum eſt, tùm proximioribus Soli, Lunæq; Planetis in ordine ſphæratum, proximiores domus aſcribebantur, ſic Mercurio ſtatuunt hinc Geminos, inde Virginem dari, tum Veneri quæ ſequuntur, proxima Marti, deinceps Ioui, poſtremā Saturno: has omnes ab iſta ſphærarum conſequentia ductas argumentationes falſas, tum ſi verè forent incertas eſſe declarauimus. Rectè igitur Auenezra lib. ſecundo Rationum: Quæſiui, inquit, in libris ſapientum de ſignis rationes domorum, nec reperi in eis aliquid bonum, tantùm ad fidem experimentorum ſe conuertunt. Hæc ille. Nos hoc libro rationes, proximo Aſtrologorum experimenta labefactabimus.

CAP. X.

FACIERVM ET FINIVM RATIONES IAM eſſe reprobatas.

FAcies Planetarum quibus omnes vtuntur à conſequentia ſimiliter orbium diuiduntur: nam primas Arieti partes decernentes domino domus dant, ſequentes ſequentibus, iuxta ordinem ſitus & ſphærarum, Soli ſcilicet primas à Marte, ſecundas Veneri, atque ita deinceps. Indi primas dabant domino domus, alias duas dominis ſignorum eiuſdē trigoni, quod ſi trigona ſatis confutauimus, & quæ ſuper orbium numero argumentantur, non eſt opus aduerſus huiuſmodi rationes, nouis rationibus. Super finibus adeò non conueniunt, vt quinque ſuper eis fecerint opiniones; quare rationes alterius alter arguit & irridet. Ita verò ſunt omnes debiles & infirmæ, vt ſuos quiſq; confines nouo quodam iure mutet & inuadat alienos. Ex ordine trigonorum Chaldæi fines ſuos ordinârunt, vt trigona ſigna ſimiliter partirentur. Eſſet autem modus partitionis, vt primas partes trigoni dominus occuparet, tum ſubſequentes qui ſequentibus in ſignis habent trigoni poteſtatem, numeris ſemper ab octo decreſcentibus ad quatuor. Aegyptij, quod illis obijcit Ptolemæus, nullum ſeruant methodi tenorem, nunc adeunt trigona, nunc reges, nunc patres familiâs, ordientes interdum ab his qui nullam in ſigno poſſident authoritatem, vt à Mercurio in Capricorno. Ptolemæus aliam probat diuiſionem, cuius legere rationem cuiq; promptum libro primo Apoteleſmatôn. Pendet autem à dominis domus exaltationis & trigoni, quam probare non debuit tamen Ptolemæus, niſi reprobat ſeipſum, quandoquidem illius author diuiſionis exaltationem trigono præponit, trigonum domui. Ptolemæus verò præponit omnibus domum, poſtremamq; facit exaltationem, quæ in illa diuiſione cunctis antefertur. Indi maſcula ſigna ſimiliter per omnia diuidunt, & fœminea pariter eodem exemplo, ſed exempli in vtriſque ratio nulla cognoſcitur. Aſotol dedit luminaribus etiam terminos, cuiq; Planetæ totidem partes, primas autem domino domus propherarum ordine, reliquas reliquis. Nos cùm iſtud iam fundamentum & ſimiliter domos, exaltationes, trigona, ſuſtulerimus, vel ſi quid ſunt in incerto eſſe probauerimus, concidit omnis ratio finium de-

finiendorum (ſi qui fines eſſe concedantur.) Præterea ſi de trigonis, domibus, altitudinibus veritas foret explorata, non tamen exploratum hoc modo potiùs, quàm illò fines decernendos, vnde nata varietas opinionum dum aliud, alijs magis probabile viſum eſt.

CAP. XI.

QVOD CVI MEMBRO SIGNVM DOMINETVR variè à varijs determinari, & ab omnibus parùm rationabiliter.

QVod item caput Arieti, Taurum collo, ſignis alijs ſimilia membra ſubijciunt, ab illo quoque iam ſæpè ſugillato numerorum ordine trahunt originem, vt primum ſcilicet ſignum primæ corporis parti præficiatur, ſecundum ſecundæ, tertium tertiæ, quamuis illa quoque peccant in hac partitione, non tàm quòd Arietem primum faciunt ſignorum, quòd ſigna 12. veluti ex confeſſo rem tàm ambiguam ne falſiſſimam dixerim, quàm quòd corporis partes quaſi principales tot fieri ratio nulla perſuadet. Ariſtot. ſeptem fecit, Nicomachus 10. cur 12. ipſi reddant rationem, vident rem potius abſurdam, humeros, brachia, manus in vnam cogere partem ſigno vni ſubiectam, tàm & pedes tibijs, tibias geniculis, & genicula femoribus, vti partes quatuor magnas, quatuor ſignis ſubijciendas. Præterea facturis distributionem huiuſmodi potius calida calidis, frigida frigidis, erant comparanda, quàm ſecunda ſecundis, tertia tertijs, hæc eſt potius obſeruanda naturæ communio quàm ſitus & ordinis enumeratio, nec forſitan riderentur pedes piſcibus ſubijcientes, qui ſoli pedibus inter cœleſtia carent. Caueant igitur medici ne tàm futili aliquando dogmate perſuaſi metuant venam incidere brachiorum, ſi res poſtulet, Luna Geminos peragrante, quoniam brachijs Gemini præſunt, nec ſalutare remedium ducti vana ſuperſtitione moreantur. Non Hippocrates, non Galenus, non Auicenna, non Paulus, non Oribaſius, aut hoc ipſi fecerunt, aut alij vt facerent, conſtituerunt, non qui noſtra (quod alibi diximus,) tempeſtate, feliciter & prudenter hanc artem exercuerunt.

Quare ceſſet omnis hoc genus inſana ſuperſtitio, quæ ſi nullam probatur habere rationem, nec robur habere poteſt experimenti: Tùm quia veritas nulla conſonat mendacio, tùm propterea quæ ſumus libro ſequēti plurima probaturi, tùm ob ipſam ponentium hæc inter ſe contrarietatem. Nam dat Sagittario teſtes Auenezra, dat Aboaſar illos Scorpioni, dat Alchabitius Virgini Diaphragma, quem Latinè ſeptum tranſuerſum, Porphyrius Leoni, cui etiam ventrem, quod Arabes Virgini, ſunt qui genua Sagittario, quæ tamen Arabes & Latini Capricorno: Heliazer Garnozenſis vir Hebræus in lib. de Anima Cancro manus & pedes aſſignat, cùm tamen alij Geminis manus, pedes Piſcibus reddant: Libræ rurſus ille crura pedesq; etiam, alia tamen ratione quàm Cancro ſubijcit: Cancro enim quatenus ſcilicet gradiendi functionem implent, Libræ propter hanc ſimilitudinem, quare dum fit inceſſus attolluntur, & deprimuntur inſtar Libræ. Cæteri Libræ nihil tale, ſed Aquario crura, Piſcibus pedes, Libræ verò tàm nates quàm renes & lumbos ſubijciant, Scorpioni fel reſpondere ait Heliazer, naturam Sagittario, ſed alij Scorpioni dant verenda. Quòd ſi quis dicat, Aſtrologis obſeruatum nunquàm tutò ferrum admoueri membro: cuius ſigno Luna per id tempus inſederit primum: in tanta incertitudine quódnam ſigno membrum ſubijci dicatur experimentum conſtans & confeſſum haberi non poteſt, tamen vtcunque forſitan contigerit, ſapiens tamen vir oppoſitum obſeruauit. Scribit enim Nicolaus ore grauis philoſophus & mathematicus, plerunque ſe vidiſſe factam ſalubriter in pede ſanguinis miſſionem, cùm Luna foret in Piſcibus, & in brachijs item cùm Geminos illa peragraret.

CAP. XII.

RATIONES ASTROLOGORVM QVIBVS PROPRIEtates, ſignis abſolutè conuenientes aſtruuntur, & quod de ſupradictis ſint reiecta.

DIximus de proprietatibus quibus ad nos, & ad Planetas ſigna referuntur, reſtant quæ ſimpliciter illis competunt & abſolutè, quas illi de triplici genere probationis aſſumunt. Primum à cõfutata iam cum Planetis ducirur affinitate. Secundum à figura cognominis animalis. Tertium ab his quæ ſub eis poſitus Sol operatur. Ab affinitate cum Planetis argumentantur, cùm talem naturam ſigni faciunt qualis quoq; Planetæ qui dominatur in eo ſigno, vt cùm Arietem dicunt latebras latronum maleficorumq; hominum ſignificare, quoniam Martis eſt domus, id genus hominum ſignificãtis, ab opere Solis cùm mobilia ſigna, fixa, communiaq; decernunt, ex quibus Sol anni tempus aut mutat ant firmat, aut qualitate promiſcua temperat. A' figura, cùm alia mites mores, alia ferinos afflare naſcentibus dicunt, quòd hæc omnium gerunt imaginem, vt Aquarius, Gemini, Virgo, alia beſtiarum, vt Leo, Taurus, Capricornus. Item hæc eſſe pulchra, illa deformia: nam pulchra vocant quæcunq; ſub hominum ſpecie cogitantur præter Aquarium, quoniam ſit Saturni ſenis hoſpitium, quaſi non ſenex etiamq; deformis pulchro poſſit hoſpitio vel egere vel delectari, pariter quæ ſint bruta effigie, vt Taurus, & ſimilia ſemiuocalia, vocant vocalia quæ humana, muta quæ ſpeciem referunt aquatilium, quod genus viuentia vocem non habeant. Rurſus & aquatilia multæ prolis, humana ſpecie ſterilia. Reliqua mediæ ſtatuunt conditionis, pro natura ſcilicet animantium, quarũ ferè creduntur imagines. Quos modos poſitionum ſuperiùs diſputata ſatis euerterunt. Cùm enim de Planetæ domicilijs & ingenio faciunt coniecturã, argumentantur ab Aſtrologicis, quæ nos paulò antè confutauimus.

Cùm ab opere quoq; Solis argumentantur, quantũ vel fallant vel fallantur, oſtendimus, quandoquidem non eſt natura ſigni putanda quod opus eſt Solis in ſigno locati, non pro ſigni natura, ſed pro ſitu ad terram diſtantiamq; taliter operãtis. Præterea quod in anni temporibus aëreisq; mutationibus, cùm euenit fallaciſſima coniectione transfertur ad alia, vt quia ſignum mobile Aries, tempus variat, faciat quoq; in eo naſcentis ingenium mobile, non perſeuerans, factum ad inchoandũ potiùs quàm ad abſoluendum. Nec ſolùm erranter ab aëris qualitate ad euenta diuerſa proprietatesq; ſe vertunt ingeniorum, ſed in ipſis aëris mutationibus fieri putatur in ſideribus alijs quod in Sole proſpicitur: vt quare Sol poſitus in Ariete vernum faciens æquinoctium ciet fulgura, ſuſcitatq; tonitrua, putemus in Ariete Lunã poſitam idẽ facturam. Nec alium delapſus in errorẽ quàm quòd ad ſigni referunt naturam, quod à Sole pro ſitus prouenit varietate. De figuris imaginũ diximus abundanter lib. 8. quàm ſint nullæ, vanę, quàm commentitię. Non opera Dei, ſed hominum, nõ à naturæ ratione profecta, ſed poëticæ mentis temeritate conficta. Sed vt ille veriſſimè, nuſquàm tamẽ Aſtrologi magis falſi quàm cũ ex illis ſignorum proprietates eliciunt, quandoquidem à ſignis, vt ſuprà latè demonſtrauimus, etiam in octaua ſphæra differunt imagines, non modò ſitu mobilitateq;, ſed & partium mobiliſq; dimenſu & quantitate. Deniq; nimis inerti, futili ſupinaq; tarditate repugnant, dum eorundem ſignorum & ab opere Solis & imagine conditionem inquirunt: Etenim illud apertè ſignis immobilibus ex communi eorum conſenſu, mobilibus iſta conueniunt.

CAP. XIII.

TAXATVR PTOLEMAEVS DE PLANETIS LOQVENS, ac ſi ex elementis conſtarent, rationesq; aliorum quibus Planetarum probant qualitates, pariter confutantur.

HActenus de ſignorũ rationibus quàm inſigniter ſint irrationales, in Planetis eadem falſitas, imò maior, maiorq; temeritas. Oſtenſuri nos ſuperiùs Ptolemæum malè philoſophatũ de erronibus, ea potiſſimùm indicauimus, quibus naturã Planetarũ inquirit. Nã quaſi Planetæ conſtent ex elementis,

aut ex paſſionibus conſtent elementorum, non ſolùm ſeſe inuicem vel calore vel frigore permutantes, ſed à terræ quoq; vaporibus permutati, ſic de eis ſermonem facit Ptolemæus. Luna, in quit, humida eſt, quoniã terræ proxima, ſurſum ad eam terrę vaporibus aſcendentibus humeſcit. Saturni ſtella frigida eſt, in primis & modicè ſicca, friget procul à Sole poſita, areſcit procul à terræ vaporibus exaltata. Mars Solis vicinitate torridus exiccatur. Iupiter medius inter frigus Saturni, Martisq́; feruorem temperatus euadit, quoniam verò ſuper calidas ſphæras fertur Martis atq; Solis, ideò præcipuè calefacit. Venus humida eſt æquè atq; Luna: nam luminis ſui copia multos ſibi terræ vapores aſciſcit, habet item à Sole, cui proxima vim calefaciendi. Mercurius & à Sole, cui ſemper hæret, habet exiccandi proprietatem, & à terrę vicina Lunæq́; confinio humectandi vires. Sic primo libro Apotelesmatón ratiocinatur Ptolemæus.

Cui ſi perſuaderi non poteſt à Peripateticis, liberum eſſe cœlum ab iſtis affectionibus, ſaltem ex numero eorum quæ ipſe demonſtrauit, illud intelligat, plus à Luna diſtare terram, quàm vt poſſint ad eam terræ vapores halitusq́; prouenire, qui nec ſupra ſedecim ſtadia putãtur à phyſicis ſurſum tolli, ne dum ad Lunã, ad Venerem, ad Mercurium incolumes attollantur. Adde Venerem de Solis vicinitate futuram magis ſiccam quàm de terræ nebulis humidam, ſiquidẽ Soli iunctior eſt quàm terræ, nec cum Solis potentia vis humoris terreni poteſt comparari. Adde etiam Mercurium terræ proximiorem, & à Sole propterea diſtantiorem, plus ſiccũ facit eſſe quàm humidum. Quomodo igitur conſentit ſibi Veneris humiditatem conferens Lunari igne tàm vicino tàm parum excaleſcente, vt frigida multis exiſtimetur. Et ſi riget Saturnus à Sole minus elongatus, nónne tota ſtellarum hærentium multitudo, cùm diſtantior ſit à Sole torpida frigoris glacie diſtringetur? cùm tamen inter eas igneę multas eſſe naturæ pronuncient. Igitur ratio Ptolemæi non modò falſa, ſed nec conſona ſibi, quod in falſis plerunq; rationibus vſu venit.

Alij de Planetarum coloribus argumentantur, quod in Marte quoq; tetigit Ptolemæus. Dicunt igitur hi mẽtiri philoſophos elementa putantes nullo colore ſaporéve participare. Sed aquæ colorem album, dulcedinẽ ex ſaporibus conuenire. Terræ fuſcum colorem & ſaporẽ amarum, quod alij tamẽ negant, dulcem potiùs contendentes, nec ſi foret amarus, terram quicquã germinaturam. Tum in igne ſaporem confitentur nullũ, colorem vero rubeum. Aërem dicunt tam coloris quàm ſaporis expertem admittere aduentitios variosq́; colores. In planetis ipſis nullos quidem ſapores, ſed colores eſſe multiplices, ex quibus illorum facilè naturam poſſumus explorare. Nam fuſcedinem in Saturno terrenã oſtendere proprietatem, & atræ bili conuenientem. In Marte ruborem igneæ qualitatis & bilis rubræ teſtimonium facere. Venerem croceo & albo radiantem, ex croceo calidam intelligi, humidã ex albo, quæ quoniam nec pares ſunt qualitates, indicari naturæ temperamentum, qualis aëris ſanguinisq́; conditio. De Ioue ſimilem fieri coniecturam. In Luna quod albicat, humiditatem oſtendi, quod fuſcedinis aliquid habet frigidam demonſtrari. Mercurij quidẽ colorem identidem permutari, qui nunc viridis videatur, nunc fuſcus, nũc in alium quoq; vertatur aſpectum, veruntamẽ magis fuſcum adamare, quare terrenæ ſiccitati reddi conformiorem. Sic illi ratiocinantur nimis vtiq; præter rationem.

Nam conſequuntur colores elementorum mixtionem, quę nulla eſt in cœleſtibus, nec colore dicuntur ab Ariſtotele participari cœleſtia, niſi quatenus lumẽ color quidam eſt; neq; verò ſi color indicat mixti aliquam proprietatem, indicabit & lumen naturam corporis præſulgentis, ſiquidem coniectura fit de colore, qui pro mixturæ varietate putatur emergere. Quare cùm non erit aliud color quàm luminis euidentia, magis aut minus clari, nõ de compoſito, ſed de ſimplici corpore manans, nullũ faciet nobis indicium corporis illuminantis. Quid quòd certa nobis indago cœleſtibus explorandis ex eorum coloribus nulla foret, etiam ſi veris coloribus prædita eſſent, interiectu tàm vaſti, quodq́; magis obturbet, tàm multiformis ſpacij fidem coloris penitùs auferente. Nec volui obijcere illis Platonem ſcribentem in Phædone, non eſſe quæ videmus nos ſiderum corpora, ſed radiorum quaſdam reflexiones in aëre ſimilem ſideri ſpeciem referentes, ſicut in profundo vitam agentes Piſces, vident in aquæ ſuprema facie nõ ſidera, ſed imagines ſiderum, quaſiq́; dixerim radioſas vmbras. Verùm ſiue hoc, ſiue ipſa ſidera contuemur, nemo neſcit initiatus ſacris philoſophiæ va-

riari

riari colores mirum in modum, rerumq; videntur interuentu corporum multiformium. Deniq; dubium apud medicos, an, quod putat Galenus, ex odore, colore, ſapore, tactu, cognoſci vires & proprietates herbarū poſſint, idq; multis tùm Auerrois rationibus, tùm experimentis falſum demonſtrari. Porrò de ſolo cōſequi nos id poſſe colore nemo ſuſpicatus eſt, rerū inquam illarum quæ ſub oculos, ſub obtutum habere dies integros poſſumus, non motu, non ſpacio, non luminis multitudine coniectantis induſtriam ſtudiumq; interpellante. Quis igitur de cœleſtibus hoc audeat polliceri? quanquam colores corporum illorum veriſimile quoq; nobis immixti, ſinceri, puri renuncientur. Calcis candor à niue ferè non vincitur, cùm ſit tamen in calce plurimum caloris, in niue contra plurimum frigiditatis. Errat autem Auenrodan nimis impudenter, qui falli nos quidē in terrenis rebus colore credit, in cœleſtibus minimè, quoniam illa mixta ſint ex elementis, cœleſtia non ſint mixta. Nam hinc maximè ſcimus de cœleſtium natura fidem adhibendam non eſſe coloribus, quoniam ex elementis non ſunt mixta, cùm tātum poſſit indicare naturam corporis color, quantum mixturæ nobis indicat modum.

Præterea (quod mox dicebamus) interiecta tam vaſta regione corporum multitudo, non poteſt quicunq; fingantur ibi colores non peruertere, interpellare, quod vel ipſa demonſtrat ſuper iſtis coloribus nata varietas opinionum. Negat enim Aboaſar tales cœleſtes colores Planetarum eſſe quales narrauimus ſuprà, creditos ab his qui de coloribus ſidera iudicârunt: Quippe ſtellam Saturni plumbi potius referre colorem, quàm qui terræ fuſcedinem repræſentet, nec albedinem eſſe in Ioue, nec item Veneris eſſe proprium candorem: tum ſi Mars ideò calidus dicitur quare rubeus eſt, multò Soli rubrum colorem magis deberi qui ſit Marte calidior, albam Lunam neminem putaturum qui non careat oculis, nonnihil diuerſa videntur, quæ de coloribus Planetarum ex veterum monumentis in naturali produntur hiſtoria, vbi candidus Saturnus, Iupiter clarus, Venus nunc candens cùm Lucifer dicitur, nunc fulgens cùm Veſperi nomen habet: Mercurius radians, Luna blando colore deſcribitur, omnino quod dicitur in Mercurio variare illum coloribus, quare naturæ quoq; multiformis & mutabilis eſſe de fallaci naſcitur euidentia, neq; enim quòd Mercurius huiuſmodi ſit, hoc contingit, verùm quoniam Soli proximum ſemper magna ex parte videtur propè finitorē, qua cœli parte multiplices (vt teſtatur Ptolemæus) halitus humiditatesq; terrenæ, verſipelles aſpectus, & colores ſtellarum multiuagos repræſentant. Nulla igitur iſta de coloribus, ait Aboaſar, commentatio, probabilitatis fide coloratur, à qua tamen, vt ait Aboaſar, Aſtrologorum vniuerſitas pendet. Aboaſar ipſe reijciens memoratas rationes, putat ex primis qualitatibus, quas Planetæ producūt, eorum naturā poſſe cognoſci, quod etiam Ptolemæus admonuit: Quare Saturnum authorem frigoris & ſiccitatis experimento deprehendi: nam vigere in corporibus has qualitates, cùm fuerit ipſe gubernator anni, ſic de Marte, de reliquis obſeruatum, quas quiq; corporibus elementariam influet affectionem. Ex his verò de tota natura Planetæ coniectari, ſiquidem cùm frigus & ſiccitas opera Saturni vitæ ſint aduerſa, maleficum ſidus Saturnum infelixq; decerni, maleficum quoq; Martē, ob æſtum caloris adurentis, immodicæq; ſiccitatis: contra Iouem & Venerem ſtellas eſſe beneficas ob caloris naturam & humidi, quibus qualitatibus vita conſeruatur, ſic in alijs argumentatur. Ad quatuor deniq; illas qualitates omnia referens, frigus, humorem, calorem, ſiccitatem, ſed huiuſmodi ratio pendet ab experimentis. Nam frigoris effectiuum Saturnum potiùs quàm caloris non probat ratione, quod paulò antè confutati facere conabantur, verùm experimento quaſi compertum ſenſus euidentia, quod falſiſſimum putant multi philoſophorum, aſſerentes nullam ſtellam frigoris & ſiccitatis eſſe productricem, quaſiq; conſtet inter eos quæ cuius qualitatis ſtella ſit opifex, quod tamē ambiguum in Luna & Venere eſt. Venerem enim frigidam & Abenragel & Alchabitius. Aboaſar cum Ptolemæo calidam putat, Lunam Ptolem. calidam, cæteri frigidam, de Mercurio quoque non conueniunt. Tum ſi de Planeta gubernante annum (vt Aboaſar vult) facta eſt obſeruatio, quomodo poſſunt in ea conuenire, cùm tanta ſuper anni domino deligendo ſit ambiguitas opinionum, vt tot ferè ſint futuri domini, quot Aſtrologi pronunciauerint.

CAP. XIIII.

SI CONCEDAMVS PLANETAS PRIMAS EFFICERE *qualitates, non eſſe propterea concedendum alios noxios eſſe, alios ſalutares.*

CÆterùm ſiue talibus experimentis, ſiue primis adducti rationibus, concedimus quæ de qualitatibus dicunt, non plùs efficitur, quàm influxus ſiderum exploraros in permutando aëris ſtatu non corporum per iſtiuſmodi primas affectiones, verùm nec ſalutares has eſſe ſtellas, alias noxias, nec quæ propriæ peculiaresq; ſiderum dotes inde colligi poteſt. Primùm ſi naturam terræ Saturni ſtella, ſi Martis ignem repræſentat, cur aut ille malus, aut hic. Si nec terra mala, nec ignis malus, ex quibus innumeri vitæ vſus, ſine quibus natura conſtare non poſſit. Nam in viuentium quoque corporibus bilis atra rubraq; non ſunt noxiæ, ſed neceſſariæ, nec minus vtiles quibuſdam muneribus ſubeundis, quàm vel ſanguis vel pituita: quòd ſi nocere dicatur exceſſu, nocent eo modo ſanguis & pituita, ſi ſupra modum excreuerint. Quòd ſi de mundo vniuerſali ratio particularis mundi, quem hominem appellamus, ritè veſtigatur, iniuria cognoſcemus aſſcribi ſtellis, exceſſum cuiuſpiam qualitatis in humano corpore. Nam quòd elementa maneant intra fines, & præſcripto iure contenta, negocium mundi non faceſſant, à cœleſti natura creditur eſſe, regente & moderante fluxibilem, & erraticam materiam rerum corruptibilium. Cur non igitur eadem ratione cœli potiùs fuerit continere frenareq; qualitates in noſtro corpore ſub continuam vitæ diſpoſitionem, quàm alterius excitatu ſuperfluo reliquas perdere totumq; labefactare?

Quare ſi præeſt atræ bili Saturnus, cùm nihil à cœlo non ordinatum non viuificum emanet, non excitabit illam ad exitium animalis, ſed moderabitur ad conſeruationem, nec habebit à ſtella ſua bilis atra quò magis & violentiùs agat, ſed quò moderatiùs atque viuaciùs. Eſt enim iſtorum materia quædam congeries elementorum, efficiens cauſa cœlum, ſed efficiens in vnum cogit quæ miſcentur, ac ſub vnius communionis pace omnia temperat, aliud alia cœli parte mouens, ſi diuerſis iſta ſtellis ſubijciantur, omnibus verò ſimul cum cœlo ſtellis ad harmoniam totius vnanimiter conſpirantibus. Proinde nemo fallatur, vt cùm rubræ bili Saturnum præfici audierit in ſubiectam ſibi qualitatem fieri quicquàm à ſtella ſuſpicetur, quod ordini bono vitæque non conueniat, cùm non minus compeſcere tumultuantem, quàm ſuſcitare torpentem intelligi debeat cœleſtis præfecturæ munus. Nec mors à cœlo, ſed à natura, cùm vitio proprio, quæque qualitas ita degenerauerit, vt præfecti ſideris diſciplinam nõ ſuſtineat, ſed vel euagetur in modica, vel remiſsè deficiat, hoc eſt quod ſemel iterumque lectorem admonui, non eſſe profeſſionem cœlo magis iniuriam aſtrologica ſuperſtitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationem, culpa voluntatis, quicquid natura euenit præter ordinem, vitio temerariæ labilisq; materiæ, id totum ſideribus ambit imputare, nec putat illorum ſaluam dignitatem, ſi non illis indigniſſima quæq; accepta referamus.

Ita igitur ratio colligatur non nocere corporibus, ſed prodeſſe quatuor qualitates, cùm ſint modicæ & temperatæ, ſed non aliter eas à ſtellis prouenire: non igitur quod ab eis proueniant, ſtellas noxias dici poſſe. Primùm neque Mars neq; Saturnus ideò mali dici poſſunt, quoniam bilem hic quidem atram, ille rubeam ſuſcitet in corporibus, quando neutra, ſi fines modumq; non excedat vitæ noxia, cui potius eſt neceſſaria. Tantum verò abeſt, vt exuberet, exitialiter authore cœlo, vt non aliundè intra modum præſcriptumq; contineatur, de qua re diximus abundanter libro tertio, quo loco probauimus mala corporis cœlitùs non prouenire. Quòd ſi qualitates huiuſmodi vigoraret cœlum, & vltra modum, non ſtatim ſequeretur etiam malos Planetas omnibus Martem & Saturnum, ſed eſſent aliquibus exceſſus iſti ſalutares: nam & frigidum ſemen radij Martis temperarent, & plus excaleſcens frigore Saturni ad competentiam redigeretur. Quare non poſſet Aſtrologus eum, cuius in genitura vidiſſet præpotentem Saturnum atræ bilis incommodis adiudicare, nec quem præ cæteris Mars afflaſſet, æſtibus choleræ obnoxium pronunciare, niſi qualis natura illis hos illi ſcripſiſſet, vel vſus haberet exploratum. Quod cùm ille neſciat nec veſtiget,

ſed

ſed de iſtis tantùm exceſſibus qualitatum bonam malamq; fortunam examinet. patet eum in dubio ſemper verſaturum.

Patet item illud quod dicũt fortunator Planeta mutatur interdũ in infortunatorẽ, & infortunator in fortunatorẽ. Nocet enim Iupiter quandoq; & prodeſt Saturn⁹, nõ aliter hoc accidere, quàm pro materię conditione, non autẽ pro locorũ, diſtantiarum ſignorumq; varietate, quæ ſi forent in cauſa mutationis huiuſmodi, peſſimè ſuper ea decretum foret ab Aſtrologis, ſiquidem poſitionem de primis qualitatibus tuentur. Nam Mars in Ariete vti magis calefaciet, ita magis nocebit, quod ipſi pernegãt. Nam Mars, inquiunt, domum ſuam non euertit, & vniuerſaliter quælibet vel domum, vel ſinem vel altitudinem ſtella poſſidens, felix illis exiſtimatur, calefacturum verò magis Martem in Ariete quis dubitet? ſiquidem Aries, vt volunt, igneum ſignũ eſt, pariter in Capricorno Saturnus noxius, in Ariete felix erit putandus cõtra illorum opinionem, quando de Capricorno Saturni frigus & ſiccitas quibus nocere putatur, intenduntur, & calor Arietis illius rigorem moderabitur. Felicior enim erit cùm retroceſſerit, quod non putant, quàm cùm recto curſu ſe mouerit, quoniam vt Alchindus ait, cùm regreditur, magis calefacit. Eadem ratione Mercurius in Virgine nimia ſiccitate nos lædet, & Solis calor ex Leonis calore violentiùs quàm oporteat, nos inuadet, moderatiùs verò ſalutariusq; nos afficit, ſi frigidi ſigni mixtione temperatus in nos eius radius diffunderetur. Ita multipliciter iſta de primis qualitatibus accepta ratio non modò veritati, ſed Aſtrologorum dogmatis repugnat.

Sunt enim præter ea quæ diximus, adhuc multa quæ illis obijciamus, vt ſi quæramus cur non ſtella ſit aliqua dominans pituitæ, ſicut imperat atræ bili Saturnus, Mars rubræ, Iupiter ſanguini. Cui ſi Lunam aut Venerem dominari dicant, Venus & Luna Planetis infortunantibus erunt enumerandi, cùm non minus exuberans pituita vitæ noceat quàm atra bilis & rubra. Porrò ſi Luna qualis à Ptolemæo definiatur, infelicis habere præ omnibus aſtri rationem videbitur. Eſt enim (vt illi placet) parui caloris, humiditatis verò multæ, qua temperatura nihil putrefactioni magis obnoxium, quare ſi noxius & ſalutaris Planeta de primæ qualitatis influxu iudicatur, erit noxia Luna ſoluentis & corruptricis mixtionis effectrix, & longè noxia magis quàm Mars atque Saturnus: qui ſi non optimas, naturales tamen infundunt qualitates, quæ ſolùm nocent non moderatè, verùm quòd à Luna deſcendit; ipſa ſua ratione eſt immoderatum, per caloris imbecillitatem fluente humido neque cocto ſatis neq; coacto, quam tamen & Ptolemæus ipſe fortunantibus ſtellis annumerat, veterum nixus authoritati, & Aboaſar etiam Ioue feliciorem eſſe contendit. À quo libenter id quoque ſciſcitarer, cùm ſit Marte calidior Sol, adiunctaq; ſiccitate, Mars infortunatior. & inter ſidera fortunantia primus Sol exiſtimatur. Ita enim definit Aboaſar, principe loco inter authores felicitatis ſtatuens Solem, ſecundò Lunam, tertio Iouem, Venerem quarto, quinto Mercurium: de quo ſibi videtur diſſentire, cùm Mercurium ſua natura ſiccum eſſe velit, & terræ naturam ſapere magis quàm aliorum. Quare ſi principia ſua ſequatur, debet illum inter noxia numerare. Diſſentiunt autem alij cùm inter ſe, etiam cùm ab ipſo quoque Aboaſar plurimùm: nam magna pars Lunam, Solem, Mercurium medios faciunt, inter nocentes atque beneficos, quos, vt vidimus, omnes beneficos facit Aboaſar. Heliodorus & Paulus inter ſalutares quoque Mercurium annumerant: Ptolemæus Lunam ſalutarem, ſed Mercurium & Solem mediæ conditionis facit, vt vel iſta eorum inter ſe diſcordia non parum opinionem iſtam euertat, & artis incertitudinem palam faciat. Adde futurum ſi vera illa ſuppoſitio de primis qualitatibus, vt ex 12. ſignis cœleſtibus citra controuerſiam ſex infelicia & infortunantia ſint, omnia ſcilicet ignea, omniaq; terreſtria, cùm illis abundent hæ qualitates propter quas Martem atque Saturnum infelicitatis accuſant: Sed & nouem potius quàm ſex, cùm in aqueis quoq; cum frigiditate, ſicut putant, exitialis humiditas, etiam non qualis ſit aëris ſignis, qualisq; in Ioue, Venere & Planetis, aërea, hoc eſt, vitalis atque prolifica, ſed aquatica fluxaq; dominetur.

Id quod abſurdum duplici ratione: nam cœlum primum omnium corporum maximeq; beneficum, maxima ſui parte damnabitur, & felicibus aſtris infelicia ſigna domus erunt, vt Ioui Piſces & Sagittarius, Veneri Taurus, quæ debent tamen pro naturę cognatione diſtribui. Deniq; ſi fortunas hos Planetas vocant illos infortunia, quoniã

de pri-

CAP. XIIII.

SI CONCEDAMVS PLANETAS PRIMAS EFFICERE *qualitates, non eſſe propterea concedendum alios noxios eſſe, alios ſalutares.*

Cæterùm ſiue talibus experimentis, ſiue primis adducti rationibus, concedimus quæ de qualitatibus dicunt, non plùs efficitur, quàm influxus ſiderum exploratos in permutando aëris ſtatu non corporum per iſtiuſmodi primas affectiones, verùm nec ſalutares has eſſe ſtellas, alias noxias, nec quæ propriæ peculiareſq; ſiderum dotes inde colligi poteſt. Primùm ſi naturam terræ Saturni ſtella, ſi Martis ignem repræſentat, cur aut ille malus, aut hic. Si nec terra mala, nec ignis malus, ex quibus innumeri vitæ vſus, ſine quibus natura conſtare non poſſit. Nam in viuentium quoque corporibus bilis atra rubraq; non ſunt noxiæ, ſed neceſſariæ, nec minus vtiles quibuſdam muneribus ſubeundis, quàm vel ſanguis vel pituita: quòd ſi nocere dicatur exceſſu, nocent eo modo ſanguis & pituita, ſi ſupra modum excreuerint. Quòd ſi de mundo vniuerſali ratio particularis mundi, quem hominem appellamus, ritè veſtigatur, iniuria cognoſcemus aſcribi ſtellis, exceſſum cuiuſpiam qualitatis in humano corpore. Nam quòd elementa maneant intra fines, & præſcripto iure contenta, negocium mundi non faceſſant, à cœleſti natura creditur eſſe, regente & moderante fluxibilem, & erraticam materiam rerum corruptibilium. Cur non igitur eadem ratione cœli potiùs fuerit continere frenareq; qualitates in noſtro corpore ſub continuam vitæ diſpoſitionem, quàm alterius excitatu ſuperfluo reliquas perdere totumq; labefactare?

Quare ſi præeſt atræ bili Saturnus, cùm nihil à cœlo non ordinatum non viuificum emanet, non excitabit illam ad exitium animalis, ſed moderabitur ad conſeruationem, nec habebit à ſtella ſua bilis atra quò magis & violentiùs agat, ſed quò moderatiùs atque viuaciùs. Eſt enim iſtorum materia quædam congeries elementorum, efficiens cauſa cœlum, ſed efficiens in vnum cogit quæ miſcentur, ac ſub vnius communionis pace omnia temperat, aliud alia cœli parte mouens, ſi diuerſis iſta ſtellis ſubijciantur, omnibus verò ſimul cum cœlo ſtellis ad harmoniam totius vnanimiter conſpirantibus. Proinde nemo fallatur, vt cùm rubræ bili Saturnum præfici audierit in ſubiectam ſibi qualitatem fieri quicquàm à ſtella ſuſpicetur, quod ordini bono vitæque non conueniat, cùm non minus compeſcere tumultuantem, quàm ſuſcitare torpentem intelligi debeat cœleſtis præfecturæ munus. Nec mors à cœlo, ſed à natura, cùm vitio proprio, quæque qualitas ita degenerauerit, vt præfecti ſideris diſciplinam nõ ſuſtineat, ſed vel euagetur in modica, vel remiſsè deficiat, hoc eſt quod ſemel iterumque lectorem admonui, non eſſe profeſſionem cœlo magis iniuriam aſtrologica ſuperſtitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationem, culpa voluntatis, quicquid natura euenit præter ordinem, vitio temerariæ labiliſq; materiæ, id totum ſideribus ambit imputare, nec putat illorum ſaluam dignitatem, ſi non illis indigniſſima quæq; accepta referamus.

Ita igitur ratio colligatur non nocere corporibus, ſed prodeſſe quatuor qualitates, cùm ſint modicæ & temperatæ, ſed non aliter eas à ſtellis prouenire: non igitur quod ab eis proueniant, ſtellas noxias dici poſſe. Primùm neque Mars neq; Saturnus ideò mali dici poſſunt, quoniam bilem hic quidem atram, ille rubeam ſuſcitet in corporibus, quando neutra, ſi fines modumq; non excedat vitæ noxia, cui potius eſt neceſſaria. Tantum verò abeſt, vt exuberet, ex tialiter authore cœlo, vt non aliundè intra modum præſcriptumq; contineatur, de qua re diximus abundanter libro tertio, quo loco probauimus mala corporis cœlitùs non prouenire. Quòd ſi qualitates huiuſmodi vigoraret cœlum, & vltra modum, non ſtatim ſequeretur etiam malos Planetas omnibus Martem & Saturnum, ſed eſſent aliquibus exceſſus iſti ſalutares: nam & frigidum ſemen radij Martis temperarent, & plus excaleſcens frigore Saturni ad competentiam redigeretur. Quare non poſſet Aſtrologus eum, cuius in genitura vidiſſet præpotentem Saturnum atræ bilis incommodis adiudicare, nec quem præ cæteris Mars afflaſſet, æſtibus cholerae obnoxium pronunciare, niſi qualis natura illis hos illi ſcripſiſſet, vel vſus haberet exploratum. Quod cùm ille neſciat nec veſtiget,

ſed

ſed de iſtis tantùm exceſſibus qualitatum bonam malamq; fortunam examinet. patet eum in dubio ſemper verſaturum.

Patet item illud quod dicũt fortunator Planeta mutatur interdũ in infortunatorẽ, & infortunator in fortunatorẽ. Nocet enim Iupiter quandoq; & prodeſt Saturn⁹, nõ aliter hoc accidere, quàm pro materię conditione, non autẽ pro locorũ, diſtantiarum ſignorumq; varietate, quæ ſi forent in cauſa mutationis huiuſmodi, peſſimè ſuper ea decretum foret ab Aſtrologis, ſiquidem poſitionem de primis qualitatibus tuentur. Nam Mars in Ariete vti magis calefaciet, ita magis nocebit, quòd ipſi pernegãt. Nam Mars, inquiunt, domum ſuam non euertit, & vniuerſaliter quælibet vel domum, vel ſinem vel altitudinem ſtella poſſidens, felix illis exiſtimatur. calefacturum verò magis Martem in Ariete quis dubitet? ſiquidem Aries, vt volunt, Igneum ſignũ eſt, pariter in Capricorno Saturnus noxius, in Ariete felix erit putandus cõtra illorum opinionem, quando de Capricorno Saturni frigus & ſiccitas quibus nocere putatur, intenduntur, & calor Arietis illius rigorem moderabitur. Felicior enim erit cùm retroceſſerit, quod non putant, quàm cùm recto curſu ſe mouerit, quoniam vt Alchindus ait, cùm regreditur, magis calefacit. Eadem ratione Mercurius in Virgine nimia ſiccitate nos lædet, & Solis calor ex Leonis calore violentiùs quàm oporteat, nos inuadet, moderatiùs verò ſalutariusq; nos afficit, ſi frigidi ſigni mixtione temperatus in nos eius radius diffundetur. Ita multipliciter iſta de primis qualitatibus accepta ratio non modò veritati, ſed Aſtrologorum dogmatis repugnat.

Sunt enim præter ea quæ diximus, adhuc multa quæ illis objiciamus, vt ſi quæramus cur non ſtella ſit aliqua dominans pituitæ, ſicut imperat atræ bili Saturnus, Mars rubræ, Iupiter ſanguini. Cui ſi Lunam aut Venerem dominari dicant, Venus & Luna Planetis infortunantibus erunt enumerandi, cùm non minus exuberans pituita vitæ noceat quàm atra bilis & rubra. Porrò ſi Luna qualis à Ptolemæo definiatur, infelicis habere præ omnibus aſtri rationem videbitur. Eſt enim (vt illi placet) parui caloris, humiditatis verò multæ, qua temperatura nihil putrefactioni magis obnoxium, quare ſi noxius & ſalutaris Planeta de primæ qualitatis influxu iudicatur, erit noxia Luna ſoluentis & corruptricis mixtionis effectrix, & longè noxia magis quàm Mars atque Saturnus: qui ſi non optimas, naturales tamen infundunt qualitates, quæ ſolùm nocent non moderatè, verùm quòd à Luna deſcendit; ipſa ſua ratione eſt immoderatum, per caloris imbecillitatem fluente humido neque cocto ſatis neq; coacto, quam tamen & Ptolemæus ipſe fortunantibus ſtellis annumerat, veterum nixus authoritati, & Aboaſar etiam Ioue feliciorem eſſe contendit. A quo libenter id quoque ſciſcitarer, cùm ſit Marte calidior Sol, adiunctaq; ſiccitate, Mars infortunatior. & inter ſidera fortunantia primus Sol exiſtimatur. Ita enim definit Aboaſar, principe loco inter authores felicitatis ſtatuens Solem, ſecundò Lunam, tertio Iouem, Venerem quarto, quinto Mercurium: de quo ſibi videtur diſſentire, cùm Mercurium ſua natura ſiccum eſſe velit, & terræ naturam ſapere magis quàm aliorum. Quare ſi principia ſua ſequatur, debet illum inter noxia numerare. Diſſentiunt autem alij cùm inter ſe, etiam cùm ab ipſo quoque Aboaſar plurimùm: nam magna pars Lunam, Solem, Mercurium medios faciunt, inter nocentes atque beneficos, quos, vt vidimus, omnes beneficos facit Aboaſar. Heliodorus & Paulus inter ſalutares quoque Mercurium annumerant: Ptolemæus Lunam ſalutarem, ſed Mercurium & Solem mediæ conditionis facit, vt vel iſta eorum inter ſe diſcordia non parum opinionem iſtam euertat, & artis incertitudinem palam faciat. Adde futurum ſi vera illa ſuppoſitio de primis qualitatibus, vt ex 12. ſignis cœleſtibus citra controuerſiam ſex infelicia & infortunantia ſint, omnia ſcilicet ignea, omniaq; terreſtria, cùm illis abundent hæ qualitates propter quas Martem atque Saturnum infelicitatis accuſant: Sed & nouem potius quàm ſex, cùm in aqueis quoq; cum frigiditate, ſicut putant, exitialis humiditas, etiam non qualis ſit aëris ſignis, qualisq; in Ioue, Venere & Planetis, aëtea, hoc eſt, vitalis atque prolifica, ſed aquatica fluxaq; dominetur.

Id quod abſurdum duplici ratione: nam cœlum primum omnium corporum maximeq; beneficum, maxima ſui parte damnabitur, & felicibus aſtris infelicia ſigna domus erunt, vt Ioui Piſces & Sagittarius, Veneri Taurus, quæ debent tamen pro naturę coniunctione diſtribui. Deniq; ſi fortunas hos Planetas vocant illos infortunia, quoniã

de pri-

de primis qualitatibus quæ vitales, magis ab his proueniant, contraq́; corruptrices & noxiæ ſunt ab illis, non plus tamē (vt cum eis benigniſſimè decidat) efficient, quam ad corporis habitum iſtam vel felicitatem vel infelicitatem pertinere, qui de primis illis qualitatibus temperatur & conciliatur. Cæterùm ad externa fortuitosq́; ſucceſſus id etiam deriuari, quónam pacto defendent? ſi non illa ſunt infirmiſſima, quæ ſuperiùs contra iſtam opinionem adduximus.

Poſtremò vt nihil ſint omnia quæ nunc diximus, dubium non eſt nimis parùm peritè parumq́; conſideratè facere, qui de influxibus ſiderum penes has primas qualitates reddere rationem volunt, quod tamen nullus non Aſtrologus facit, nec qui ſe dogmatis huius artis naturales cauſas afferre poſſe gloriantur, aliò tandem ſe conuertunt, quàm ad elementales huiuſmodi affectiones. At verò ſi qui proprij particularesq́; ſiderum ſunt afflatus, hi non huiuſmodi qualitates, ſed occultas vereque cœleſtes vniuſcuiuſq; ſtellæ proprietates conſequuntur, ad quas etiam ſolent in terrenis rebus referre quæcunq; ſupra elementalem naturam, infra corporis tamen terminos attollere ſe videntur: in quibus multas interdum videmus dotes atque virtutes, non ſolùm de mixtione qualitatum elementalium non prouenientes, ſed diſſentientes etiam ab illa. Quemadmodum mirobolani quidem temperatura frigida & ſicca, plus ad mortem facere videntur quàm ad vitam, in quo tamen ſecretioris naturæ priuilegio ad vitam prorogandam vegetandamq́; mirabilis eſſe creditur efficacia. Multò magis & Iupiter & Saturnus & natura omnis ſuperior, ſi quæ putant Aſtrologi, influunt nobis, etiam ſi hic quidem Planeta frigidus & ſiccus, ille calidus humidusq́; cenſeatur, multa tamen ea quæ præcipua non per has qualitates, ſed per alias radiorum ſuorum occultas vires agere ſunt putandi. Tum quare illorum naturę magis hoc congruat, tùm quòd opera ad eos relata ab Aſtrologis non poſſunt (vt demonſtrauimus) ad qualitates illas affectionesq́; referri. Quòd ſi eſt, patet ratione illas deprehēdi non poſſe, quod hoc loco probandum ſuſcepimus. Reſtabit experientiæ via, de qua libro ſequenti latè diſputabitur.

CAP. XV.

RATIONES ASTROLOGORVM DE DOMINIS DIErum & horarum, anniq́; Planetarum inefficaces eſſe, tum Aſtrologos ſæpè vti demonſtratione circulari.

CONſutauimus omnem modum quo ſe Planetarum vniuerſales proprietates probare poſſe confidunt, vt à locis ſphærarum & terræ ſitu, vel à coloribus ſtellarum, vel influxu primarum quatuor affectionum, teſtant argumentationes quibus nonnullas particulares magis Planetarum colligunt conditiones: hæ verò vel à parabolica ſimilitudine, vel ab Aſtrologicis, vel à ſphærarum ordine eliciuntur: à ſphæris vt in dominatu dierum & horarum: nam horam diei primæ, gratia exempli, dantes Soli, dant reliquas Planetis, qui deinceps ex ſphærarum poſitione ſuccedunt, atque hinc dierum diſtributio naſcitur, vt ille Planetæ dies aſſcribatur, cui facta per ordinem præcedentem horaria diuiſione primæ diei hora contigerit. Hæc autem ſuperioribus amplè confutantur, vbi quàm futilis iſte modus argumentandi, quàm rurſus in ambiguo poſitus, adhuc orbium ordo, quàm in cœleſtibus vanè cogitata imperandi ſucceſſio declarauerimus, præter quæ poſſumus illud quoque Aſtrologos percunctari: Quænam ratio Chaldæis & Aegyptijs authoribus huius ſuperſtitionis primam totius temporis diem demonſtrauerit? Neque enim vti poſſunt authoritate legis Moſaicæ, niſi credant eidem Aſtrologos, cum omni diuinatore prorſus exterminandos. Ab Aſtrologicis ratiocinantur, cùm tot vitæ annos largiri Planetam quempiam dicunt, quoniam tot in zodiaco fines poſſideat. Eſt enim tàm incertum quod de finibus ſumitur, quaſi confeſſum, quàm quòd inde de annis eſt comprobandum: quanquàm tamen ſi verum quod de finibus volunt, nulla tamen, authore Ptolemæo, ratio conſequentiæ, vt per tot annos viuendi nobis ſpacia, decernantur. Peccant autem & in his ſæpè quòd qui circulo probant, alibi de annorum numero finium numerum, alibi ex finibus annos colligentes. Ab Ariete annum auſpicantur, quoniam primum ſit ſignorum, quod

tamen

tamen primum eſſe in continuo circulo ſolent inde monſtrare; quòd initium ab eo temporis ordiamur, ſic & locum ſecundum Ioui reſpondere, quia rem faciat atque portendat, & Iouem rem facere, atque portendere; quia ſecundo loco reſpondeat, argumentantur.

Ad hoc exemplum plurima inuenies in eorũ libris, ſed & lõgè magis ridicula, præſertim ſi in Aboaſaris incidas libros, apud quem nuper hoc legebam: Lunam largiri annos centum & octo, Sol annos centum & viginti: nam deficere Lunam à vita Solis annos duodecim, quippe quæ vim nõ habeat, niſi poſtquàm à Sole gradib⁹ iam duodecim fuerit elongata, vt iam nihil ſit mirum gloriari Aboaſarem ſe dogmatis Aſtrologici plenè reddidiſſe rationem, cùm nihil ſit adeò irrationale, quod non ei ratio videatur. Par inſania cùm annos breuiores Solis decem & nouẽ ideo eſſe dicunt, quoniam per hunc numerum medio motu luminaria coniunguntur, vbi nihil omnino commune, nihil connexum, nihil ſequens antecedentibus cum ſequentibus, hi tamẽ ita argumentantur: poſt hunc annorum numerum coëunt Sol & Luna medio motu, igitur totidem annos dat: Sol enim paucissimos dat: Simile enim ac ſi dicatur, homo duobus oculis naſcitur, ideò ex duobus quoq; parentibus naſcitur. Parabolica ſimilitudine ſic vtuntur: Luna cœli ianua eſt, igitur os ſignificat: eſt enim ianua ferè os domus, & os cibi ac ſermonis ianua, barba item ad idem attinet ſidus quod inſtar Lunæ identidem renouatur. Subijciuntur autem aures Saturno, quoniã ſublimes tenent in capite partes, ſicut in cœlo ipſe Saturnus, qui eadem ratione quoniam ſcilicet eſt ſupremus, proceros homines parit, quod illius tamen naturæ nõ conuenit, ſiquidem ſiccus frigidusq; decernitur. Hæ ſunt rationes Aſtrologorum quibus cœleſtia ſua dogmata fulciuntur, quas non ego rationes, ſed vel errandi vel ludendi vocauerim occaſiones, quibus auditis tàm patet vanitas dogmatis, quàm ſolet veris auditis firmitas innoteſcere. Quare ſatius illis fuit hæc velo aut ciſta quaſi orgia tegere, ſuſpicionem myſterij relinquentes, quàm dum rationales videri volunt ſuis ipſimet rationibus, quaſi propria manu accuſationi ſuæ ſubſcribere, cùm non ſit aliud eas audire, quàm quid Aſtrologos in errorem duxerit intelligere.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANdulæ in Aſtrologiam libri X, Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER XI.

CAP. I.

EX HIS QVAE HACTENVS SVNT PROBATA, PATERE Aſtrologiam experimentis non eſſe comprobatam, tùm idem multis rationibus probari.

SI naturam cœleſtium conſequi ratione non potuerunt, quòd demonſtrauimus, an potuerit experientia? Et quanquã cur ita fiat, ignorent, ita fieri tamen obſeruationibus didicerunt, vt ſi non poſſit Aſtrologia ſcientiæ nomen, poſſit tamen & artis & veræ traditionis habere prærogatiuam, quare vera quoq; prædicere ſiue id ſyllogiſmis ſiue experimentis ſit conſecuta, neque enim intereſt ad diuinandum, modò ſit conſecuta. Solent autem Aſtrologi, ſicut omnis ars prodigioſa experientię plurimùm titulo ſe defendere, in quam veluti aſylum ſe recipiunt, quoties ſupra fidem præterq; rationem aliquam vel loquuntur vel pollicentur, omnibus ſtatim ſe laqueis omnium rationum putantes extricari, ſi ſe ita dicant expertos. Hoc igitur perfugiũ illis adimemus, quod aliquod eſſe putãt qui & labijs loqui & auribus audire magis quàm corde conſueuerunt. Nam ſi quis exploratum meditatumq; habeat quid ſit experientia, tum

quibus

Digitized by Google

quibus vijs ſuper influxu ſiderum comparari, proſit, is ne vtiq; dubitabit ſiderum vires peculiares propriasq; operationes, tam eſſe experimentis quàm rationibus homini imperſcrutabiles. Et quidem patere poteſt hoc ſatis ex ſuperioribus, quoniam ſi vel nullum è cœlo fatum, aut ſi quod iam fatum, non ex hora initiali, ſed à materiæ cognatione dependet, patet experimentis nullam viam relinqui, quando quæ quemque ſtella imprimis afflauerit, tàm tibi erit incertum, quàm prorſus ignota primæ illius materiæ conditio ſingularis, ſed & horam ſeminalem ſi quis fatalem faciat, ipſi non negabunt Aſtrologi nimis abditam fore obſeruationis opportunitatem. Verùm vt tempus quoque geniture ſit ſatis obſeruatum, quónam pacto fidelis obſeruatio fuerit? ſi nec exploratum, vt declarauimus, quot & quæ cauſæ cœleſtes obſeruandæ, nec earum quas putant habere comprehenſas, quæ ſit forma, quis habitus, quæ poſitio, poſſint ſingulis momentis ex fide determinare, tum ipſam quoque horam genitalem nec habere exactam à domino geniturę, nec quod aberrat, aliqua methodo caſtigare poſſunt.

Porrò ſi quid in his deliquerint (vbi delinquere ſemper eos oſtendimus) cadet neceſſariò totius obſeruationis authoritas: nunc ſi non delinquant etiam in illis, fieri tamen experimenta ſupercœleſtibus libro præſenti nulla poſſe monſtrabimus. Demus igitur genethliacis, vt horam geniture fideliter teneant, & ſtatum cœli ad eam horam quàm fideliſſimè, rogo quale cœli decretum talis conſtellatio faciat vel ſignificet, quónam pacto ſe putant experientia conſecuturos? ſiquidem experientia multiplici eiuſdem rei & ſæpiùs iterata obſeruatione colligitur, eadem verò conſtellatio aut nunquàm vt probant doctiores, aut quod veteres crediderunt, non niſi poſt multa millia ſeculorum eadem eſt reditura. Reſpondebunt fortaſſe particulares redire conſtellationes iterariq; ſæpiùs, etiam ſi totius & abſolutæ conſtellationis redintegratio non contingat: poſſe igitur ſe notitiam particularium illarum repetitis obſeruationibus adipiſci, vnde collectis experimentis ex fide futura prænuncientur. Id quod ita declaretur exemplo. Naſcitur aliquis Ariete horoſcopante, poſita inibi ſtella Martis, & ſeptimum cardinem occupante Saturno: tùm alijs ſuo modo diſpoſitis, naſcetur alius, cætera quidem diſſimili genitura, ſed quod ad Martem attinet & Saturnum ſimile, poterit Aſtrologus, quanquam non totius conſtellationis particularis, tamen illius bis facere obſeruationem. Quod cùm ſæpiùs euenerit, ſæpiùs iterata obſeruatio, faciet experimentum, ſic ſe illi fortaſſe defendunt, ſed parum verè, parum conſonè, etiam ſuis principijs, tum quia particularis eadem conſtellatio, in alio toto aliud operatur, tùm quòd ſubſtantia totius decreti, nō tàm à paribus prouenit, quàm à tota, hoc eſt, ab hominum ſimul partium, harmonia, peculiare & proprium aliquid efficiente, quod nulla ſeorſum pars, ſed neque omnes ſimul efficient. Siquidem aliud ſunt omnes partes, aliud quod ex omnibus de mixturæ proportione diſſultat. Erit igitur imperfecta talis obſeruatio, qua ſua colligunt experimenta. Nam imperfecta quæ totum nullo modò, fallax quæ eandem partem non in eodem toto conſiderat, quæ ratio non ex alijs magis quàm Aſtrologorum præceptis robur habet, aſſeuerantium pro mixturis ſtellarum omnia fieri, nec à proprijs earum viribus, ſed à complexu ſimul vniuerſarum, & ſocietatis coalitu fieri fati ſortitionem. Non igitur ſi in vna vel altera genitura, cùm Mars atque Saturnus in cardinibus primis ex diametro ſe reſpexiſſent, dominum geniture calamitatibus diſtrahi videris, poteris quaſi facto experimento, cùm alias idem acciderit calamitates denunciare. Cùm nihil repugnet eam conſtellationem, ſub alia ſiderum aliorum temperatione, ita conuenire, vt vel noceat nihil, vel fortè etiam poſſit, omnino aliud efficiat, quàm quod in alijs genituris, ex radiorum diuerſis mixtionibus fecerat, vt ſi cum Aſtrologis ſentiamus fieri fato res humanas. Huc referri poſſet quod experientia quotidie deprehenditur infelicium omnium feliciſſimas eſſe genituras, & felicium contrà, infeliciſſimas.

Quare ſcilicet, quanquam particulares conſtellationes, aut bonam ſortem, aut malam portendere, videantur ex præteritis obſeruationibus, ipſa tamen totalis temperationis harmonia non alias viſa, nō cognita, non explorata, facere aliud nunc poteſt, quàm quòd ille alias vel ſeorſum, vel in alia mixtione portenderant. Hoc animaduertentes antiquiſſimi Aſtrologorum non aliter huius artis dogmata tradebant, quàm ſingulares à ſe obſeruatas genituras particulatim exponentes, & cum euentis

demum comparantes,vt non tàm quid Saturnus aut Iupiter,ſed quid conſtellatio talis tota peperiſſet,indicaret. Quod Maternus exemplo Aegyptiorum ſexto libro ſuarum commentationum aliquo modo eſt aſſecutus. Accuſat autem illos Ptolemæus quòd ad methodum artem non redegerint, quodq; rem infinitam & incomprehenſibilem proſequerentur. Quare ſe ipſe ad vniuerſalia præcepta & ſimplices vires ſiderum explicandas conuertit,putans illis cognitis poſſe genethliacum ſua demum cõiectura de particulari mixtione iudicare.

Sed quanquàm accuſat iure veteres Aſtrologos, ipſe tamen non minus iure eſt accuſandus. Viderunt enim illi rectè quid facto eſſet opus, ſed errauerunt, exiſtimantes id eſſe tale quod fieri poſſet, cùm infinitum ſit illud, nec ad artem, nec methodum redigi poſsit,tum nullus ex eo vſus, nunquàm ſcilicet eadem reſtituta cõſtellatione. Ita autem Ptolemæus potius quid poſſet, quàm quid oporteret fieri exiſtimans, nimiùm aberrauerit,ſi de pręceptis illis ſimilibus veras fieri poſſe prędictiones putauit,vt hinc fortè contigerit,quod ſcribit Auenezra,præcepta Ptolemæi nunquàm euentis experimentisque conſentire. Sed propterea minus culpandus Ptolemæus, quòd quemadmodum libro ſecundo oſtendimus,& opinabilem,& coniecturalem, & dubiam,& fallacem hanc eſſe artem planè confeſſus eſt. Ita igitur, in medium allato themate genethliacum vrgeamus. Hic eſt aliquid,ô Genethliace, ſi tibi cętera concedantur,in efficiendo potens atq; præcipuum, proprius ſcilicet harmoniæ totius effectus, à quo maximè propriè nati fortuna dependet,cuius tibi notitiam,cùm nec ratio fecerit,nec obſeruatio,quomodo fati poteris explicare veritatem: Falleris enim ſi nõ aliud putas totius efficientiam quàm collectiones eorum quæ ſingulæ partes efficiant: Erit hoc enim in coaceruatis & hærentibus tantùm vel corporibus, vel qualitatibus,non autẽ vbi miſcentur & aleſcunt in aliam formam, quod in alijs ſiderum credit omnis Aſtrologia. Sicut igitur theriacæ proprietatem non eſt expertus,qui rerum vires ex quibus conficitur obſeruauerit, ita nec cœli agmen præſens intelligit, quid efficiat, qui ſeorſum de partibus eius habuerit aliàs experimentum,cùm non ſolùm partis ad partem, hoc eſt,ſideris ad ſidus,ſed omnium omnino ſiderũ inter ſe ſtatus & habitudo id efficiat maximè,quod naſcẽtis eſt proprium,ſicut eius quoq; indiuidua propria quæ natura nõ de confluuio gignitur accidentium, ſed incommunicabilis eſt,vel ſubſtantiæ peculiaris,priuataq; ſortitio. Quid quòd nec vnius etiam ſtellæ notitiam conſequi poſſunt experimento,cùm nihil vlla ſeorſum, ſed cum alijs omnia ſemper operetur, quo non ſolùm id fit, vt tantum quælibet poſſit ex habitudine ad alias definiri,ſed vt nullo modo poſſit ab alijs ſeparata cognitione diſcerni. Nam à tota quidem conſtellatione videbis ſeriem talis vitæ,& euẽta talia prouenire,verum agentibus illa omnia omnib. ſtellis,quæ cuius rei ſtella fuerit author ſcire non poteris,niſi ſeorſum cuiuſq; ſtellæ naturam,vel ratione,vel alia prius via deprehenderis.

Quod ſi te dicas ita obſeruaturum,vt quorum videris hominũ aliqua fata ſimilia, qua parte illorum decreta conſonauerint, inde maximè rem prouenire illam, argumenteris,ea facta præcipuè ſæpiùs obſeruatione. Reſpondeo, nimis fallacem hãc eſſe viam coniecturandi,tum quoniam ſimilis ſtellæ ſtatus rem diuerſam efficere poteſt, in mixtura diuerſa, & diſſimilis poteſt eandem, tùm quia ſors eadem poteſt eandem cauſam non habere, cùm ex ſententia Aſtrologorum ſint eiuſdem effectus in cœlo cauſæ penè innumerabiles. Erit autem exemplo totum hoc dilucidiùs, naſcitur Petrus Ioue poſito in Piſcibus, naſcitur Paulus Ioue ſimiliter ſe habente, reliqua omnino diſſimili conſtellatione, viuunt diſpari ſorte,moribus,ingenio,valetudine,tantùm pari fortuna in opibus cumulandis. An hinc licet coniectare datorem diuitiarum eſſe Iouem loco ſecundo in Piſcibus collocatum? Minimè certè licet. Nam quod illis cõmune fuit in fato, diuitiarum ſcilicet copia potuit à diuerſis cauſis cœleſtibus prouenire, non à communibus,& ſi in alterius genitura dominus horoſcopi Soli cardinem occupanti vim fuerit elargitus, altero in lucem prodeunte pars fortunæ tenuerit orientem, domino ſuo benigna radiatione coniuncta, vel in altera quidem geneſi Planeta fortunatior primo cardine fulſerit, in altera Mercurius eo loco ſitus fortunanti Planetæ cardinaliq; vim ſuã fuerit mutuatus: ſed & ſi Venus naſcẽte Petro quinto reſidens loco,in primo habuerit poteſtatẽ,Paulo verò naſcente luminaria nullis humilitatibus debilitata amicabiliter ſe reſpexerint,erit ex opinione Aſtrologorum nõ ab

eadem ſtellarum facie, vtriq; tamen diuitiarum, eadem fortuna, poteſt ſors varia eius rei diuerſis euenire, cuius tamẽ opifex ſtella in genituris illorum poſitione ſimili fuerit: Tùm quòd non poteſt idem omnino vnius ſtellæ habitus eſſe, niſi ſit eadem penitùs tota conſtellatio, tum quia potuit in alterius themate contraria vis adeſſe, talis ibi ſideris efficientiam, vel obruentis, vel hebetantis. Patet igitur ex coniuncto promiſcuoq; ſtellarum afflatu diſcernere nos nõ poſſe, quacunque obſeruatione, quid quæ ſtella potiſſimùm largiatur; quare nec vires naturasque ſiderum experimentis cognitas definire.

Accedit alia ratio difficultatis inexpugnabilis, etiam ſi ſeorſum ageret vnaquæque ſtella quod agit, quoniam cùm illarum effectus inuertere, interpellare, fruſtrari, conditio vel alterius ſideris vel inferorum circumſtantiumq; cauſarum multipliciter poſſit, nemo nõ prodigus præcepsq; iudicij ſic aſſeuerabit, hæc euenire ea ſtella ſic ſe habente: igitur cùm ſe aliâs habuerit ad eum modum, ſimilis quoq; euentus erit expectandus. Nam erat illa fortè ſua natura diuerſam rem paritura, ſed mutauit opus priuati fati vel fatum vniuerſale regionis anni, vel principis, vel ciuitatis, vel familiæ, vel contubernij, vel antecedens, vt parentum, auorum, atauorum, vel arbitrium nati, vel aëris diſpoſitio, per quem cœleſtes ad nòs influxus traijciuntur, vel materia cõtumax, vel proximior cauſa non commoda, non idonea ſuperioribus motionibus. Hęc cùm omnia, vt volunt, immutare ſtellarum efficientiam poſſint, quomodo tuta erit argumentatio, ſi de eo quod euenit, ſtellarum naturam interpretemur? præſertim cùm ſint ea quæ diximus, ita ſemper annexa ſtellarum operationibus, vt non poſſit ad ſtellam quaſi initium referri, quod obtigiſſe ſæpiùs annotauerimus. Illud falli videntur inexpiabiliter, quòd quæ ſuis, exempli gratia, in regionibus, vel Aegyptij, vel Chaldæi, vel Arabes obſeruauerunt, putant vniuerſalis dogmatis habere rationem. Hoc eſt, in omni pariter regione valitura, cùm tamen accidere omnino aliter ſit neceſſe, ſiquidem ea ſunt vera quæ traduntur ab eis, quæque vſus & vitæ fides ipſa demonſtrat. Nam in aëris mutationibus id videmus permanifeſtè ab eadem conſtellatione cieri alibi alias tempeſtates, hîc placidas, ibi violentas, hîc fieri niues, ibi ſerenitatem, alibi ventos, alibi pluuias. Nimis igitur eſt inconſequens in humanis corporib. pariendis, in ſucceſſibus negociorum (ſiquidem fiunt iſta de cœlo) non aliud pro diuerſo cœli curuamine, quãquàm ſtellas eaſdem, in diuerſis locis operaturas. Obiecit hæc illis etiam Phauorinus, quod nos Pauli Alexandrini authoritate confirmabimus. Is enim in iſagogis Apoteleſmatôn felices in Aegypto genituras eſſe ſcribit eas potiſſimùm, cùm Aquarius principalia obtinens loca benè fuerit affectus, quoniam ſit Aquario ſubiecta Aegypti regio, vt hinc illud fortaſſe Mercurium in Aquario feliciter Aegyptiorum ingenijs aſpirare: verùm in omni domo Saturni humiliari Mercurium, ac malè ſe habere proditum à Materno. Patet igitur teſtimonio ſingularis Aſtrologi non valituras in omni regione pariter eaſdem obſeruationes (ſi quę fieri poſſent in aliqua regione fideles) quod non contingere rationibus multis iam demonſtrauimus. Et ſi pater medicorum Hippocrates fallax in medicina dixit experimẽtum, nemo non indoctiſſimus in Aſtrologia negauerit eſſe fallaciſſimum.

CAP. II.

SI QVA EXPERIENTIA HABERI DE ASTROlogicis dogmatis poßit, eam nondum eſſe habitam.

AGebamus hactenus hoc ipſum vt probaremus, nulla temporis diuturnitate, nulla hominum quorumcunque vel induſtria, vel doctrina, de ſecretioribus ſiderum viribus experimentum poſſe comparari. Nunc ſiquidẽ id fortè minus eſt perſuaſum, vel hoc ſaltem euidentiſſimè demonſtrabimus, ſi qua comparari talis poſſit experientia, nondum tamen eſſe comparatam: nam priorib. rationib. illud certè confectum eſt, vt notitiam fateamur, huiuſmodi omniũ rerum eſſe difficillimam, quæq; perfici niſi multis ætatum reuolutionibus non poſſit. Igitur ea primùm Aſtrologorum mendacia refutauimus, quibus ſe parum Chriſtianè, parũ peritè, parùm verè, tot millium annorum habere prędicãt obſerua-

ſeruationes, tùm eas quaſcunq; habent ex eorum dictis, fallaces eſſe declarabimus. Phauorinus philoſophus apud Gellium: Non eſt, inquit, iſta Chaldæorum diſciplina tantæ vetuſtatis, quantæ videri volunt: & Panetij ſecutus authoritatem Cicero, nam quod aiunt, quadraginta ſeptuaginta millia annorum in periclitandis experiundiſq; pueris quicunq; eſſent nati Babylonios poſuiſſe, fallũt: neminem enim habemus authorem qui aut fieri dicat aut factum ſciat. Hæc ille.

Nos altiùs ordientes, impudentiam illorum coarguamus, & ſiue mundus æternus (vt philoſophi quidam volunt) ſiue factus ex tempore, vt diuina veritas docet, hoc teſtatiſſimum relinquamus, nullas quatuor millibus annis antiquiores obſeruationes potuiſſe ad iſtos peruenire, qui de aſtris ſcientiã tradiderũt. Certum enim philoſophis qui æternitatem mundi crediderunt, magnis quibuſdam elementorum mutationibus, & ſicceſcere maria, & terras inundari, quaſiq; terrarum & hominum ſedibus cõmutaris, fieri oceanum, vbi erit terra, & terram qua parte erat, oceanus. Nec ſolùm ſacri hiſtorici, ſed & Plato philoſophus, & externi ſcriptores, eluuiorũ huiuſmodi exuſtionumq; item ſæpè meminerunt, nihil autẽ intereſt, mundi nouitas, an mutatio præteritarum rerum memoriam nobis adimat. Hæc igitur quàm vetuſta cœleſtium obſeruationum eſſe potuerint, ex hiſtorijs examinemus.

Varro doctiſſimus Romanorum quàm poterat, vetuſtiſſimum contexturus hiſtoriam à regno Sicciniorum exorſus eſt, huic regno vel paulo ſuperior vel cõtemporaneus Trogus à Nino ipſo fecit exordium, qui cum Zoroaſtre bellauit, fuitq; Abraham Patriarcha paucis annis antiquior, vnde fabuloſi deprehenduntur qui Zoroaſtrem ſcribunt quinq; millibus annorum ante Troianum bellum claruiſſe, cùm nec tot ab Abraham ad noſtra vſq; tempora ſupputentur, quæ nam igitur cauſa, cur & Trogus & Varro profeſſi hiſtorias ſcribere vetuſtiſſimas, altiùs tamen orſi non ſunt, præter rerum aliquarum * mundi, vel nouitate, vel certè innouatione, aut nullas aut penitùs obliteratas. Nam quanquàm illi ſcribere veteres atque adeo primas hiſtorias voluerunt, veras tamen ſcribere voluerunt, non fabuloſas, quales Herodotus & Diodorus, quorum ſolent interdum dictis roborare obſeruationes tot milium ſeculorum impudentiſſimi fabulatores, quaſi Diodorus inſcriptione ſua. Herodotus conſenſu omnium literarum non habeatur fabuloſiſſimus. Sed hæc veluti * mittamus.

Eſt in re noſtra Porphyrij teſtimonium euidentiſſimum, qui quidem quas Caliſthenes ex Babylone, temporibus Ariſtotelis & Alexãdri, Chaldæorum de aſtris annotationes in Græciam miſit: Mille, ait, & nongentorum trium annorum obſeruationem duntaxat continuiſſe, quos annos ab Alexandro retrò ſi numeres, in Abrahã Patriarchæ vel paulò ſuperiora tempora deſinere eos comperies. Hipparchus & Ptolemæus principes Aſtronomiæ, vbi pro dogmate ſtatuendo veterum obſeruationes afferunt, nullas afferunt ipſi vetuſtiores his quæ ſub rege Nabuchodonoſor apud Aegyptios, Babyloniósve fuêre, poſt cuius regnum ſexcenteſimo ferè anno floruit Hipparchus, à quo ad noſtra hæc vſque tempora anni non plus mille ſexcentis aut circiter fluxerunt. Mendaciter igitur & fabuloſè tot ſeculorum habere ſe iactant obſeruationes, eas verò quas habent, neceſſariò eſſe falſas, ita facilè demonſtratur. Aut enim cœptæ ſunt à temporib. Ptolemæi, aut ab his excidere qui Ptolemæũ anteceſſerunt. Siquidẽ poſt Ptolem. cœpit iſtius obſeruationis tenor, non ſatis hoc temporis ad obſeruationem perficiendam, quod nec ipſi negabunt; ſi nititur experimentis antiquorum, quæ ſcilicet vel Aegyptij tradiderunt, vel Chaldæi, quis rurſus dubitabit eſſe fallacẽ? quando fidelis obſeruatio de cœleſtib. eſſe non poteſt apud eos, qui motus cœleſtium rectè non tenuerint.

In his verò Chaldæos pariter & Aegyptios aberraſſe plurimùm, nemo neſcit, qui mathematicorum libros attigerit. Taxat eos vbiq; Ptolemæus in Magna compoſitione, taxat Hipparchus, nec facilè quiſquam crediderit quàm ſero de cœleſtium motibus ſapere aliquid rectum vita cœperit. Solis defectus primus Thales prædixit, Eugenio authore, & Callimachus dicit quod primus inuentor fuit minoris Vrſę, qua Phœnices nauigant. Idem anuum in trecentos ſexaginta quinq; dies diuiſit. Obliquitatem Zodiaci primum ſideralis ſcientiæ rudimentum excogitatam, Plutarchus aſſerit à Pythagora, quanquam eam Euripides quidam Chius Pythagora iunior inuentam primitùs à ſe glorietur, priuſquam Solon floreret in Græcia: floruit autem ante tempora

S 2 Chriſti

Chriſti annis ferè ſexcentis: Nemo non putabat Lunarem menſem triginta eſſe dierũ: Primus Solon errorem hunc emẽdauit, vt ſcribit Proclus In Timæum Platonis. Quod ſi tàm inſigniter in Lunari motu tàm facili familiarique nobis errabant, quid de motibus ſiderum aliorum occultioribus tardioribusque ſit putandum, ſed non eſt opus hîc coniectura. Legatur Ptolemæi liber, cui titulus Magna compoſitio, patebitq; citra ſuſpicionem veteres omnes in cœleſtiũ motibus, toto, vt dicitur, cœlo penitùs aberraſſe, de motu quem dicebamus ſideris proximioris, nihil non modò verum, ſed nec proximum vero deprehenſum ab antiquis ibi cognoſces. Hipparchus primus in Rhodo inſula ducẽteſimo ferè ante Chriſtum anno Lunæ curſum veriùs obſeruauit, ſed nec tamen ad liquidum, quare corrigitur à Ptolemęo, qui proximus quidem Hipparcho acceſſit ad veritatem, ſed ita vt non attigerit. Ab Hiſpanis deinde Aſtronomis emendatus, in Solis motu quo cæteros metiuntur, adhuc quoque cæcutiunt, ne dum illum antiquitas ſit conſecuta. Sed Aegyptij plus nimio exorbitârunt, fieri Solis reſtitutionem putantes poſt trecentos ſexaginta quinque dies, & quartam diei partẽ, adiecta * atque trigeſima: nam nec quartam impleri veriores deinde obſeruationes docuerunt.

Quomodo igitur fidelia fecerit experimenta ſuper anni fato ſapientia Aegyptiorũ ſuper eius initio tantum delinquens, ibi quoque ridiculi quòd annum auſpicabãtur, vt Theophilus tradit, cùm primùm Aegyptum Nilus inundabat. Anaximander, vt ſcribit Phauorinus, in omnimoda hiſtoria primus, Gnomonem inuenit, quo conuerſiones Solis & æquinoctia notaret. Aſtrolabium Ptolemæi inuentum eſſe nemo neſcit, qui eius libros legerit. Primus Pythagoras idem ſidus eſſe dixit veſperum atq; luciferum, authore Parmenide, Pythagoras Chriſtum quingentis annis non anteceſſit.

Sed redeamus ad motus, adeò parum antiquis exploratos, vt de motibus quinque Planetarum præter Solem & Lunam, ita paucas extare veterum obſeruationes dixerit Hipparchus, vt nec aliquid ſuper eis quod fidem faceret, à ſe quoque compertum poſſet affirmare. Primus Ptolemæus aliquid ſibi de iſtis certum viſus eſt dicere, quanquàm ſecuta ætas multis eum in locis pro temporis beneficio caſtigauerit. In aſcenſionibus, quas anaphoras Græci vocant, ſignorũ dinumerandis, quantum exciderent à veritate quicunq; in Aegypto per ſidera diuinabant, & primo Apoteleſmatôn Ptolemæi, & Apollinarius in commentarijs * teſtatus eſt. Et Apollonius ex Laodicea quinq; libris opere dicato illorum errata ſugillauit. Quis igitur hæc conſiderãs dubitauerit? nullum apud Aegyptios vel Chaldæos de aſtrorum influxibus experimentũ haberi verũ potuiſſe, ſiquidem nec ſignorum aſcẽſiones, vnde maxima pars huius artis dependet, nec Planetarũ motus haberẽt exploratos, quaſi quid quo loco quis Planeta faceret, experiri fideliter poſſent, cùm ſemper eſſent in eo loco Planetæ, quo ipſi eos minimè putabãt, vt non erraticas ſtellas: præterea quarum motus omnino, ſi Ptolemæo credimus, illis fuit ignotus. Quod ſi illi errârunt, vt indubiè liquet, errant Gręci qui illos, errant Arabes qui Græcos, errant Latini qui Arabes Gręcosq; ſequuntur, & ex eorum regulis hac expertis euentura pronunciant.

Neq; enim quicquam putant maiori ſe prodere authoritate, quàm quòd Chaldęorum & Aegyptiorum authoritate confirmant. Hinc Aeſculapios, & Hermetes, & Necepſos, & Poroſires, vana omnino nomina, quaſi nebulas lectorib. ſpargunt, quaſi nõ fuerint iſti rudiſſimi ſcientiæ quam profitebantur. Si vera nobis Hipparchus & Ptolemæus authores Aſtrologiæ præcipui tradiderunt: quid igitur Ptolemæus Apoteleſmatôn libro primo quaſi fidem dictis facturus ad antiquorum experimenta ſe conuertit? quæ vix ipſe ſuo tempore vera potuit exordiri ſiderali ſcientia. Tunc primum tolerabiliter indagata, Petrus Aponenſis aberrantem Galenum in Lunæ motibus ſic excuſat. Hæc exactè non ſcripſit Galenus, nondum enim erant comprehenſa. nec fuit tamen Galenus Ptolemæo prior, ſed contemporaneus. Quare totam nos ita diſpoſitionem concludamus, ſi quæ ſcripta eſt Aſtrologia, experimentis veterum nititur, fallax eſt, quia illis ratio defuit, cùm neotericis iſta quoq; ſint in ambiguo (vt ſuprà oſtẽdimus) nedum antiquitati fuerint manifeſta, ſi iuniorum adhuc fallacior, quib. & ratio pariter defuit & tempus.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLÆ in Aſtrologiam libri XI, Finis.

IOAN-

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DISPVTATIONVM IN ASTROLOGIAM, LIBER XII.

CAP. I.

NON ESSE ADHIBENDAM FIDEM ASTROlogiæ quaſi reuelatæ.

SI fabulamentis Aſtrologorum nec ratio patrocinatur, nec fides eſſe poteſt ab experimentis, quid iam ſupereſt, cur ſe illis homo ſapiens dedat? an oracula putabuntur? & quæ velut parùm rationalia confutauimus, ea velut diuina ſuſcipiemus, Aſtrologos imitati, q ſi quid ſit ab hominibus, ꝑter rationē referunt ad ſtellas. Parine igitur nos exēplo hominū deliramenta referemus ad deos? Atqui ſi fortè perſuaſio hęc aliquē cepit, ſciat nōnihil ſibi prodeſſe diuinas huiuſmodi reuelationes, quādoquidē, vt vidimus, tanta ſit in decretis Aſtrologiæ diſſenſio, nec reuelatum ſit adhuc Chaldæorúmne Aſtrologia, an potiùs Aegyptiorum, an Iudæorum, an Ptolemæi, an Arabum, illa ſit, quam munere ſingulari Dij nobis benè merentibus aſpirauerunt. Nihil igitur iſta nos iuuat diuina beneficentia, dum in colluuie noſtrorum mendaciorum latet illa de cœlo ſuſcepta cœlitùs veriſſima ſapientia. Nec Lydius aliquis lapis inde demiſſus, quo legitima poſſit ab adulterina diſcerni. Quid ſi mihi ſermo cū Chriſtianis, quæram, putent à Deo reuelatam, aut à dęmone potius; à Deo dici non poteſt, ſi quidem illam literæ ſacræ diuinæ vocis interpretes interdicunt: Si reſpondeant à dæmone, nulla fides dæmoni, quem mendacij patrem Deus appellauit. Hinc illorum inſania confutatur, qui diuinitùs hanc ſcientiam ſicut alias omnes Adæ collatā fabulantur, à quo per manus deuenēre ad Noë: Cuius filium Ionicum referat Methodius multa futura per hanc artem prædixiſſe, tamen per filios Noë ſuperſtites Cataclíſmo ad Abraham Patriarcham qui docuerit eam Aegyptios, teſte Ioſepho, & ab Aegyptijs ad Græcos, à Græcis ad Latinos deuolutam. Sic perbellam iſti ſibi ſucceſſionem cōminiſcuntur, illaqueandis rudibus opportunam, ſed doctioribus vbique falſam atq; mendacem.

Nam de Adam quod dicunt, niſi hoc quoq; reuelatum, quod teſtimonio probant. An quod credimus illum Dei munere ſcientias omnes calluiſſe, ſequitur hanc quoq;. Certè ſequeretur ſi hęc quoq; foret ſcientia, ſi non vana, non falſa, non ridicula, nō repugnans principijs verarum doctrinarū, nō Deo, vt dicebamus, ſed nec inuētore homine digna. Ad Ionicū veniamus. Scribit quidē de hoc Methodius, ſed idoneus parū author, neque enim ille eſt cuius meminit inter viros illuſtres diuus Hieronymus, hic Patcharēſis fuit, ille alius omnino, citatus interdum à Petro Commeſtore, in quo nemo mediocriter eruditus delectorum bonorum authorum non deſiderat. Sed nec Methodius dicit eum prædixiſſe quicquā, cæterùm ſuper iſto Ionico quid valere poteſt ignobilis ſcriptoris authoritas? cùm & Moſes ipſe Propheta, tres tantùm Noë filios numeret: Sem, Cham, & Iaphet, nec Ioſephus alium quenquam præter hos nōminet, nec Philon, nec Hebræus quiſquam, vel annalium conditor, vel Moſaicæ legis expoſitor. Abraham Aegyptijs Aſtrologiam tradidiſſe Ioſepho credamus, ſed non diuinatricem ſuperſtitioſam, frequentiorem apud idolatras quàm apud veri Dei cultores, qui Deus Abraham nuncupatur, à Moſe & à Prophetis, ſugillatam, qui ſe tamen Abrahæ traditionem & præcepta ſequi profitebantur. Verùm illam potius mathematicam de ſiderum motibus, molibusque ſcientiam, cuius vſus frequens Hebræus & neceſſarius, pro ſtatis cærimoniarum temporibus obſeruandis, cuiuſque ſtudio delegatum Hyſachar tribum, Hebræorum monumētis proditū eſt. Hæc non ſine Arithmetica diſcitur, quoniam tota ferè numeris conſtat & menſuris, quam ſimul cum Aſtrologia Aegyptijs demonſtraſſe Abraham, ſcribit Ioſephus, qui ſi dininatricem potiùs

iſtam intellexiſſet, falſus omnino eſſet, ſiquidem ait, hanc Aſtrologiam, quam primus Aegyptijs Abrahã indicauerat, à Chaldæis Aegyptios accepiſſe. Liquet autem ex ſuperiorib. ſuam ſibi Aegyptios ad prædicendum Aſtrologiam feciſſe, cui nihil ferè cũ dogmatis Chaldæorum ſit commune, ſed in ea quæ de ſiderum motibus eſt, paucos ſe Chaldæos exercuiſſe, abſque eis ad alios defluxiſſe docet Ptolemæus in Magna cõpoſitione, non aliam igitur quàm mathematicam iſtam Ioſephus intellexit.

Ittidens autem Aboaſat, qui ſuo loco, filios Noë in Chaldæam cùm veniſſent, hanc ait, diſſeminaſſe ſcientiam, quam cœlitùs habitam, Chaldaicam ipſe de finibus Planetarum reijcit opinionem. Sed non fuit in confutandis his nugis tantum operæ inſumẽdum, cùm nemo non intelligat niſi tat diſſimus, hæc delitia eſſe hominũ, ſuis ſomnijs fidem ſic mancipantium, vt quæ nulla tarione protulerunt ab Adam repetita authoritate confirment. Nã illud reſpondeant, cur non aliæ quoq; artes atq; ſcientiæ per iſtam ad nos ſucceſſionem deuenerint, ſed ingenijs poſteriorum excogitatę ſtudij ſecuta diligentia conſummatæ ſunt: An in vna Aſtrologia quaſi vtiliore diuinæ hoc nobis prouidentiæ munus obtigit? Verùm quod non ſolet, dormitaſſet illa prouidentia, non animaduertens fruſtrà nobis ſeruari hanc diuinatricem, niſi mathematica quoq; ſeruaretur, ſine qua vti rectè illa non poſſumus. Neq; enim prodeſt ſiderũ vires & naturas habere compertas, niſi poſſis exacta ſupputatione notare ſingulis horis ſiderũ habitus, formam & poſiturã. Quod cùm ſola mathematica præſtet, debuit hæc quoq; ad nos à primo patre hæreditaria traditione deuolui, ſi tàm ſalutaris diuinationis vſum deeſſe vitæ diuina prouidentia noluit.

CAP. II.

QVALES AEGYPTII ATQVE CHALDAEI apud quos nata Aſtrologia.

SIc reijciuntur qui nugalia hæc tàm indignè de cœlo, tàm mendaciter ficta, quaſi de cœlo tamen habita venerãtur, quæ cùm quis leget, introſpectans, tàm planè videt vim eius, vt non relinquatur vlla ſuſpicio cœleſtis inſpirationis, id quod ex iam dictis hebetiſſimo cuiq; ſatis euidens puto. Veruntamẽ non inutile fuerit ſub vno quaſi conſpectu reputare Lector, quomodo nata peſtis iſta mundo ſe diffuderit, hoc eſt, quibus authoribus orta, quib. perſuaſionibus recepta, qua authoritate confirmata, quibus fomentis aucta, perſeuerauerit in hanc diẽ. Nam hoc quoq; ad abrogãdam illi fidem detegendamq; illius vanitatem non omnino erit inefficax. Nata igitur de Chaldæis, Aegyptijsq; parentibus, de quibus dicendum aliquid priuſquàm de vanitate ipſorum iſta dicamus. Fuit igitur vtraq; gens duarum rerum in primis ſtudioſa atq; perita idolatricæ religionis, & mathematicæ. Ad hãc loci opportunitate inuitabantur: nam patentes campos & planicies latas, habitabant, vnde ſiderum facilis veriorq; proſpectus, in illa, hoc eſt, vanis ſuperſtitioſisq; cærimonijs, cur præ cæteris gentibus occuparentur honorarenturque: cùm antiquitate factum, propter quam primi Deorum cultus exercuerunt, quaſique parentes alijs, & neceſſariò magiſtri religionis fuère: Tum quod alibi quoq; monſtrauimus propter imperitiam ſapientiæ phyſicęq; rationis, & ruditatẽ ingeniorum. Nam mathematica quidem ſapientes non facit, quare veteribus puerorum ſtudium fuit, quin potius, vt modicè cum ratione q; guſtata viam ſtruit philoſophię, ita ſi quis ei ſoli totum ſe tradiderit, occaſiones errorum in philoſophia maximas parit, Ariſtotele teſte. Fuerunt igitur Aegyptij atq; Chaldęi, quantum equidem aſſequor coniectura, parùm facto ad ſapientiã ingenio, id quod in hominib. earum regionũ nunc quoq; conſpicitur, quib. ſi cultũ ſtudij caſus ademiſſet, naturam tamen adimere non debuiſſet.

Neq; verò non fallat quod me quoq; adoleſcentem olim fallebat, celebrata veteribus, etiamq; Platoni, Aegyptiorum ſapientia & Chaldæorum, quos adijſſe Pythagorã & Democritum, Eudoxum, Platonem, alios complures, non ob aliud quàm comparandæ ſapientiæ gratia, memoriæ proditum eſt. Nam celebre quidem illud atque diuinum ſapientiæ nomẽ de ſola ſibi cærimoniarum, & colendorum Deorũ cognitione vendicabãt, qui fuit apud omnes gẽtes, apud omnes etiã bonos philoſophos hæc ſemper perſuaſio, ſummã ſapientiam in religione cõſiſtere. Quare Plato, Pythagoras,

alijq;

aliiq́, complures, hoc quidem rectè videntes, veriſſimam philoſophiam in diuinorũ eſſe notitia. Cùm fama eſſet Aegyptios huius in primis eſſe peritos, ad eos deſcendebant auiditate diſcendi, quicquid apud illos occultiùs ſanctiusq́; videretur. Deſcendebant etiam vt mathematicam diſcerent, quàm quos modò memorauimus auidè combiberunt, Pythagoras ille, Democritus & Eudoxus. Veruntamen ille titulus, ſapientiæ prærogatiuaq́; ſecretioris diſciplinæ, nõ aliũde Chaldæis Aegyptijsq́; quàm de magiſterijs doctrinaq́; numinũ colendorum, quam auditam ab illis probauerint, nec'ne boni philoſophi alibi diximus, hoc tantũ aſſeueramus naturalis primæ've philoſophiæ quæ rationib. demonſtratur, nihil Græcos philoſophos quicunq́; rectè philoſophati ſunt ab Aegyptijs accepiſſe, ſed quæ ad cærimonias mathematicaq́; ſpectarent, cuius rei vel illud ſit argumento.

Quod ſi aut de mathematicis, aut myſterijs agitur, Chaldęos citari & Aegyptios videmus, eorumq́; ſententias afferri ſemper in medium, in philoſophiæ rationibus apud Platonem & Ariſtotelem illorum nomina nulla ſunt. Quod ſi philoſopharum in Aegypto Thaleten dicas, non negabo, vt qui ab eis etiam didicerit, aquam eſſe rerum principium, in quam opinionem non ob aliud puto ductos Aegyptios, quàm quòd de Nili inundatione beari ſuam regionem & fieri fœcundã videbantur, vnde ab illius quoque exitu per Aegyptum annum auſpicabantur. Erant profectò rudiſſima ingenia, proptereaque ſuperſtitionibus idonea. Quas nihil magis quàm ingenij viuida vis accedente doctrina reijcit & aſpernatur. Ita faciles erant qui à dæmonibus etiam ad omne genus inſanię perducerentur: quòd ſi non erat eis religio aliud quàm ſuperſtitio quòd ex magna parte Iamblicus confitetur, in malorum eos dæmonum cultu occupatiſſimos fuiſſe confirmans. Sequitur cùm nomen illis ſapientiæ de religionis nomine foret, quantò ſapientiores ferebantur, tantò fuiſſe illos inſipientiores, quanquàm vt ſuperius dicebatur, illorum commercium Gręcis philoſophis magis ſemper fuit in mathematicis, quàm illis fuit in ſuperſtitionibus.

Thales in epiſtola ad Phereciden, in Aegyptum, inquit, ego cum Solone deſcendi, vt ſacerdotes & Aſtronomos videremus, nil de philoſophia. Idem ab eis ſe didiciſſe geometriam, Demetrius dicit Democritum ad Aegyptios iſſe vt geometriam diſceret. Interdum Democritus & Platoni & prudentib. monſtroſus etiam Pythagoras dictus. Sed incuipatum illud Platonis ingenium exhibens, quod fuit ſatis ſeculoq́; neceſſarium antiquitati honorem & titulo religionis, de cætero ſuam maſſam Aegypti fermento nuſquàm temerauit. Et ſic Eudoxus quoque in vera Aegyptios eſt ſecutus Aſtronomia, in diuinatrice præterea illis non conſentit. Verùm ne longiùs digrediamur, ita concludimus Aegyptios & Chaldæos occupatiſſimos in idolatrica ſuperſtitione plurimumq́; mathematicis deditos, in reliqua ſe philoſophia parùm exercuiſſe. Nec quenquam moueat quod Auerrois ait apud Chaldæos olim perfectã fuiſſe philoſophiam: nam de Chaldæis ipſe non loquitur, quorum memoria vel monumenta ad nos peruenêre. Sed ex illa opinione quæ mundi credens æternitatem, infinities ait has artes & abolitas, & redditas apud diuerſas gentes. Nec nobis etiam fraudi fuerit in vniuerſum Chaldæos non probaſſe, ex quibus Abraham fuit vir diuinus: neq́; enim Abraham Chaldæus, ſed de Hur, quanquam ex regionum vicinia Chaldæus interdũ nominetur. Et dictum eſt Platonis, in ea gente quæ plurimùm mala eſt, ſi quis bonus naſcatur, eum eſſe quàm optimum. Nec ipſe Abraham tàm naturæ quàm diuinæ gratię obtinuit priuilegium. Sed redeamus ad Aſtrologiam, in qua re Aegyptios & Chaldæos, quidnam adduxerit, facilè eſt videre, poſtquàm de illorum ſtudijs & ingenijs ſatis multa diximus.

CAP. III.

QVID CHALDAEOS AEGYPTIOS IN HANC OPInionem induxerit fieri fatores humanos & de ſtellis poſſe præuideri.

SOlent quicunq́; in aliquam diſciplinam ſe totos ingurgitârunt, omnia ad illam referre quàm libentiſſimè, non tàm propter ambitionem, vt ſcire per illam omnia videantur, quàm quod ita illis videtur, quib. ſcilicet vſu venit qđ per niues iter agentibus: nã cætera quoq́; illis alba videri ſolẽt, candoris

 habitu

habitu in oculos iam recepto, reliqua in ſe transformante, ſic amantib. perditè, quicquid occurrat amatæ, aut faciem, ant omnino aliquid refert ſub ditionem vnius imaginis, tota imaginaria amantis facultate redacta. Qui Theologus eſt, nec aliud quàm theologus, ad diuinas cauſas omnia refert, Medicus ad habitũ corporis, Phyſicus ad naturalia rerum principia, Mathematicus ad figuras & numeros; quod Pythagorici factitabant, hac ratione cùm eſſent veteres Chaldæorum in cœleſtium motibus metiẽdis & ſtellarum curſibus obſeruandis iugiter aſſidui, nec aliud quicquam eorum magis ingenio detinerent, omnia illis erant ſtellæ, hoc eſt, ad ſtellas libenter omnia referebant, id quod de Aegyptijs dictum pariter intelligatur.

Cùm igitur ad hanc ex profeſſione propenſionem accederent coniecturæ, quas libro tertio narrauimus, & confutauimus. vt corpora inferiora moueri à ſuperioribus, non poſſe ſtellas vires ad influendum maximas non habere, videri in Sole & Luna quantum noſtris corporibus aëriq; dominentur, & ſimilia cùm occurrerent animis ad eam partem iam inclinatis, facilè adducti ſunt, vt quæcunque acciderent hominibus, ſiue corporis ſortes, ſiue animi, ſiue fortunæ, de cœleſtibus cauſis crederent prouenire, quib. quoq; cognitis & exploratis futura rerum omnium euenta præcognoſci. Neque enim adeò perſpectæ illis res phyſicæ, vt quòd vniuerſalis cauſa differret à particularibus, quodq; illius & harum eſſet officium, ſatis intelligerent, quid ſubſtantiæ cœleſti conueniret, quid repugnaret: quid eſſet quod per ſe dicitur apud dialecticos, quid quod ex accidẽti: quãta diſſimilitudo inter naturæ opera & artis: quid poſſet eſſe ſignũ alterius, huius tamen cauſa non eſſet, vt his rationibus excitari, nec quaſi ceſſantibus proximis cauſis, communi cauſæ particulares diuerſitates aſſcriberẽt, nec quaſi Deo cœloq; parũ bonis, & culpas aſtris pariter ſuas imputarent, & pœnas tàm animi mala quàm corporis, inde deriuãtes, nec quaſi natura corporis intelligeret, incidentium ſimul temerè cauſarum ad eam concurſus referretur, nec velut ad intima reique ſubſtantiam arte peruadente nouas à cœlo influi vires in artis operibus exiſtimarent: aut ſi non fierent hæc à cœlo, crederent tamen poſſe ſignificari, quanquàm nec ſi inuicem, vel effecta, vel cauſæ, nec ab eadem origine eodem modo vtraque prouenirent.

Hæc omnia illi cùm ignorarent, parùm adhuc perfecta philoſophia, parumq; illis etiam indagata, quid mirum ſi tot contrahentibus in errorem, inducebantur primùm coniecturis, quas diximus inefficacibus illis quidẽ, ſed vulgo rudibusq; philoſophiæ, magnæ probabilitatis, tùm aſſidua illa cum ſtellis cõſuetudine, quaſiq; familiaritate, quibus omnibus accedebat innata ſciendi futura hominibus curioſitas. Nam quæ fieri poſſe cupimus, eadem facilè poſſibilia credimus. Accedebat ſeculi vitium, & in hominum mentes altè dedita per id tempus perſuaſio diuinandi, cuius mille modos & ſpecies iſto longè minus probabiles, & inſaniæ plus habentes auidiſſimè conſectabantur, vt pyromantias, geomantias, aſtragatomantias, & cætera id genus anilia nugamenta, inter quæ poterat error Aſtrologorum ſapientia ſumma exiſtimari. Adde quòd idolatriæ, cui erant obnoxij, mirè conſentiebat, vt quos Deos colebant, eos authores omnium rerum arbitrarentur, non bonarum modò, ſed malarum. Nam erat in idolatrica hoc quoque diſciplina, alios eſſe deos beneficos, alios noxios, vt vel hinc contra rationem philoſophiæ, ſtellas alias bonas, alias malas, exiſtimauerint. Adde gloriæ & quæſtus occaſionem, quam paratam ſibi viderunt Aſtronomi, ſi de curſibus cœli, quos de magno labore, ſed exigua mercede, forſitan indagarent, putarentur futura præuideri. Quibus adijce fraudes dæmonum improborum, tunc maximè mundo imperitantium, qui procliues in hunc errorem, ex cauſis memoratis, illorum animos, occultis magis inſtigationibus impellebant, cùm iudicia peruertentes, omnino mentium ſibi mancipatarum, tum illorum prædicta nonnunquàm confirmantes, vel ad prædicendum illos mouentes, quod euenturum, vel exequentes quod ab illis erat prædictum. Hæc omnia ſimul in cauſa fuiſſe non dubito, cur primùm apud Aegyptios & Chaldæos homines ſuperſtitionibus & idolatriæ deditos, in cœleſtium motibus occupatiſſimos, philoſophiæ parùm peritos, opinio naſceretur, ex ſiderum ſtatu futura præuideri. Recepit opinionem ſeculum facilè ob curioſitatem & imperitiam, confirmârunt Aſtronomi libentiſſimè ſpe quæſtus & gloriæ comparandæ.

CAP.

CAP. IIII.

IN EA QVAE OBSERVANDA IN PRAEDICTIOnibus ſtatuerunt, quo pacto inciderint.

VIdimns apud quas gentes, & quomodo primùm natus hic error, fieri cœlitùs res humanas, vel indicari, quomodo rurſus in hac Aſtrologi dogmata, quibus vtuntur in prædicendo, deuenerint, facilè eſt videre. Non enim vt demonſtrauimus veris ad hæc rationibus ducti, nam qui poſſent? cùm non ſit ratio vera mendacij. Tùm rerum quoque nobis & loco, & natura coniunctiorum proprietates, aliter quàm ab operationibus non exploramus. Sed nec inducti experimentis, alioquin ceſſare eos oportuit, multas ſaltem ætates à prædicendo, cùm extra controuerſiam diuturnis duntaxat obſeruationibns & ſæpiùs repetitis experimenta huiuſmodi perficiantur. Quid igitur coniecturas ſecuti ſunt, partim à mathematicis quibus incumbebant? partim à parabolicis qnibuſdam ſimilitudinibus ſumptas, quibus nihil poterat cogitari fallacius, ſed vel fallebantur ipſi rudes philoſophiæ & dialecticæ, vel falli poſſe putabant imperitum vulgus, nec properantibus ad diuinandi quæſtum & gloriam tàm ſatisfaciebat, quæ veriſimilior, quàm quæ facilior via atque paratior: Sic primùm ſtatuerunt fata hominnm iſta de natali hora pendere, tum quoniam id ferè vulgo videtur hominem fieri cùm naſcitur: Tùm quòd alia principia, vel concipiendi fœtus, vel animandi, poſita magis erant in incerto quàm vt forent obſeruanda in prædicendo, à mathematicis ſic accepta, primum quoniam motus ſiderum metientes in duodecim partes obliquum orbem diuiſerunt, numerandi facilitate rurſusq; eadem ratione quamlibet partium in triginta, & trigeſimã quamq; in ſexaginta, ſuſceperunt hanc diuiſionem quaſi natura nõ arbitrio factam, & quot iam partes ipſi finxerant, ſibi tot influxuum vires & proprietates diuerſas eſſe decreuerunt, tum pro numero ſignorum duodecim loca diuisêre, ſex ſupra finitorem, ſex infra, ſicut ſex quoq; ſigna ſub terra, ſex ſupra ſemper reuoluuntur. Ita magno errore definitũ obſeruandum in primis, ſub quo loco, quo ſigno Planeta collocaretur: alias enim ad influendum pro loci ſigniq́ue varietate vires adipiſci. Poſt hæc quaſcunque in motibus diuerſitates notârunt, eas in operationibus quoque ſtellarum notandis iudicârunt, quaſi efficientiæ quoque vis inde ſpeciesq; variaretur. Sic aliud facere Planetã decreuerunt cùm rectus incederet, aliud cùm repedaret, aliud cùm ſubſiſteret, tum pro ſiderum inter ſe, vel coniunctione, vel diſtantia fieri ab illis res diuerſas. Obſeruârunt autem in primis diſtantias quaſdam, quas cùm motus nonis metiebantur, inſigniores nonnullos mutationibus deprehenderãt, vt trigonum interuallum, quod in eo Saturnus & Iupiter Soli configurati ſemper retrocederent, ſicut interdum Mars in quadrangulo, Mercurium & Venerem vltra hexangulum remoueri à Sole nunquàm viderent. Cogitauerunt igitur iſtas ſiderum eſſe diſtantias obſeruandas, cùm inter ſe trigona vel hexagona vel quadrata radiatione ponerentur, ſed & oppoſita cuius euidens ratio eſt, præſertim quòd in his quoque configurationibus Lunæ ſchemata ad Solem mutari conſpiciebant, & cornicularem fieri in hexangulo, diuiduam in quadrato, prætumidam in triangulo, plenam in diametro; ſicut item cõcirculorum quorundam ad viam Solis, interſectiones fuerant imaginati, rem neceſſariam in motib. metiendis, ſed vanam in influentijs, ita has qnoque fatorum decretis adhibuerunt caput caudamq; appellant, quaſi deniq; vires afflatusq́ue radiorum mathematicas has quantitates, ſitus, loca, puncta, diſtantias, non qualitates naturasq; radiorum conſequerentur. Sed hunc illi errorem nec animaduertebant ignoratione phyſicæ, nec poterant euitare ſi ſingulis momentis alias in cœlo conſtellationes eſſe volebant, quæ naſcentium identidem hominum vitam, fortunam, mores, ingenia, variarent.

CAP.

CAP. V.

QVID OBSERVANDA ILLA INDICARENT, quibus coniecturis definierunt.

SIc à mathematicis quid obſeruandnm foret,acceperunt,intentione peruerſa,quæ fuit antiquis (ſi eredimus Ariſtot.) erroris quoque occaſio,dũ res naturales quaſi mathematicas iudicant. Reſtabat poſt hæc inueſtigãdum, quid hæc ipſa ſignificarent, vel efficerent ſigna, ſidera,motus,aſpectus, cùm vel hoe modo, vel illo diſpoſita inuenirentur , hîc coniecturis egerunt leuiſſimis & fallaciſſimis,quas narrabimus. De ſignis ita primùm commenti ſunt,erat Aegyptijs indubitatum omnia conſtare ex quatuor elemẽtis. Cùm igitur ſigna iam duodecim aecepiſſenr, occaſione quam diximus, viſa illis perbella commodaq; partitio, vt hæc quoq; per quatuor elementa diſtinguerent,quibus ter replicatis ſignorum numerus implebatur.Et quoniam prima fuiſſe corpora,ignem, rerramque opinabantur,vtpote centrum & circumferẽtiam. Nam ignis illis erat ſupremum corpus,tum inter media aduenisſe aërem & aquam , vt etiam Plato oſtendit in Thimæo. Idcirco primum ſignum igneum ſtatuerunt, ſecundum terreum, tertium aëreũ,quartum aqueum. Tum redeuntes ſimili conſequentia quintum igneum,ſextum terreũ, atq; ita deinceps. Hine euenit vr quæ trigono interuallo diſtarent, tribus ſcilicet medijs ſignis interceptis,eadem natura cenſereurur,quia ſcilicet quinrum ſignum ad naturam primi reuertebatur:quę vero hexangulo,partim quidem affinia,partim diſcordia forent,ſed affinia magis,quoniam primum igneum,tertium erat aëreum. Quæ vero tetragono penitùs aduerſa , ſi ignis & aqua penitùs diſcordant, ſic figmentum vt trigona radiatio bona foret , quadrata mala, hexangula verè media,ſed quadrata melior:oppoſitionẽ quoq; malam fore,quòd ita poſita ſidera ex aduerſo ſe contueãtur. Aliqui tamen mediam hanc etiam volunt ſignorum,qualitates in ea,ſicut in alijs aſpicientes.Eſt enim inter ſigna,quæ altera quidẽ qualitate conueniunt , altera diſcordãt.

Patet hinc vt ſe inuicem iſta placita pepererunt , & quæ ſeorſum audita ſuſpicionẽ cuiuſpiam rationis relinquunt , origine patefacta ſtatim contemptibilia fiunt.Nam ſi illud primum fundamentum nutans & imbecillum , numeris ſcilicet ſignorum duodenarijs,arbitrio ſupputantium (vt Aſtrologi confitentur) inductum ſit, quæ ſuper ædificantur,omnia ruinoſa:ſunt autem plurima ex ea vna radice pullulantia:nam & trigona inde quæ magnam ſibi Aſtrologiæ vendicãt partem, vnde trigonocratores, hoc eſt,domini,vt dicunt,triplicitatum,à quibus rationem de finibus Chaldęi poſteriores acceperunt,Acgyptij monomerias, Arabes à magnis coniunctionibus maxima dogmata, Prolemæus & omnes (quanquam alij aliter) diſtributionem partium mundanarum regionumq; ſub ſignis , vt hoc videlicet trigono orienti,illud occidenti,aliud auſtro,aliud aquiloni,darent:vnde prædictiones de anni fato magnopere pendent,vt ſciamus qua quid regione ſit venturum. Sed redeamus ad alias ſignorum proprietates : nam myſterium diſtinctionis in elementa ſatis deteximus, deducto velo tantùm nugas ibi meraciſſimas deprehendimus.

Excogitàrunt igitur alia quidem ex his quæ ſubter labẽs ſigna Sol in illis operatur, inde illa diuidentes in fixa, mobilia,communia, alia ex nomine partinm circuli,quaſi rerum illarum, non imagine modò, ſed viribus ſimiles, naturaq; forent,vnde alia humana ſigna dixerunt,alia bruta,quod hoc ſignum Aquarium iuuenis ipſe figuratus, illud Aries diceretur,ſic omnia ferè nata dogmata de ſignis , vel ab opere Solis vel à nomine imaginum , vel à diuiſione per elementa, quæ ſtatim indicat vnitatem , tum audire * confutata ſint.Naturam Planetarum à colotibus indicârũt,quod Aboaſar teſtatur,hanc eſſe coniecturam dicens vniuerſitatis Aſtrologorum,& hinc etiam fixarum:nam omnes rubentes dixerunt eſſe de natura Martis,vr oeulum Tauri, cor Scorpij, ea vero quàm irrationalia quàm falſa ſatis iam demonſtratum. Affinitates Planetarum cum ſignis ſic paulatim introduxerunt, exaltationes apud Chaldæos , primum vt reor inuentæ, de quo ſcripſimus lib. 8. quòd in gradibus illis poſitæ, ſtellæ à centris ſuarum abſidum erant remotiſſimæ. Addiderunt Aegyptij domos, de Leone primùm accepta coniectura, ſub quo vis Solis creſcere videbatur, ab eo principium facientes , reliqua ſigna Planetis alijs pro ſphærarum ordine , vt vidimus , dipartiti ſunt.

Digitized by Google

ſunt. Trigona quid introduxit, diximus, terminos, & decanos, & dodecatemoria, & nouenas, & monomerias, diuiſio ſignorum fecit: quæ cùm vaſtiora viderentur, quàm vt alijs excluſis in vnius tantùm Planetę ditionem concederentur, lineauerunt in partes varias multifariàm, & has quidem fines eſſe vnius ſtellæ, illas alterius voluerunt: quòd quoniam alia quiſque coniectura decernebat, hinc natæ de finibus opiniones quinque, de quibus adhuc ſine fine digladiantur: alij in decanos ſigna partiti ſunt, hoc eſt, in tres partes, alij in nouem, alij in duodecim, ſed pro arbitrio omnes, nulla ratione: Nam quis rationem dicat 12. partes ſignum quodlibet diuidendum, quia ſigna 12. ſunt, aut in tres partes ob ternarij perfectionem, aut in nouem, quoniam nonum ſignum cum primo qualitate concordat, Sagittarius ſcilicet cum Ariete, Capricornus cum Tauro, atq; ita de reliquis: hæc etiam Ptolemæus quanquàm Aſtrologus cùm legiſſet, irriſit. Illi verò diuini viri, Aegyptij, Indi, Chaldæi, quaſi primam philoſophiam amplexabantur.

Veniamus ad loca quorum proprietates ex ſimilitudine quadam definierunt, vt quoniam cœli medium locus ſublimis, quæ putantur eſſe ſublimia ſignificaret, imperia, regna, poteſtates, quaſi non deſcendat intùs porius homo quàm aſcendat, oriens naſcentem indicaret ex vtero prodeuntem, ſeptimus locus aduerſarios, quia primo opponitur, duodecimus carceres & tenebras, quoniam ad eum locum Sol cùm peruenerit ſuſcitatis vaporibus nec diſſolutis aër veluti tenebreſcit. Sed non omnia proſequi oportet quæ ſuprà commemorauimus, tantum ſatis ad memoriam reuocare quomodo ſidereæ iſtius cœleſtisq; diſciplinæ gradatim oracula prodierunt, quæ ſint ſibi inuicem mirè connexa, fabula fabulæ vbiq; manum porrigente. Sic enim cùm trigonum & hexagonum interuallũ bona determinaſſent, rurſusq; Planetas bonos Venerem & Iouem, ſed & Solem & Lunā, quoniam bonis boni gaudēt, gaudere dixerũt Iouem in 11. loco, Solem in 9. quorũ alter hexagonus, alter trigonus eſt horoſcopo, Luna in 3. Venerem in 5. qui ab aſcendente ſimilibus diſtant interuallis, dederuntque melioribus ac potioribus Ioui ſcilicet atq; Soli loca ſupra terram, infirmioribus verò quæ ſub terra, ſed & Martem eadem ratione 6. loco gaudere, Saturnum 12. voluerũt, quoniam ſunt hæc loca mala, ſicut illi quoq; Planetæ mali.

Nec dubito pro natura deinde horum Planetarum multas ipſis locis ab eis tributas ꝓprietates, vt 9. vaticinia, quæ Sol dare creditur, 3. breuia itinera, ſicut breuius omnibus ſtellis ſpaciũ circuit Luna, mœrorem 12. pro conditione Saturni, & clancularios inimicos: ſexto ſeruos & morbos, ob naturam nocentis, ſed efficacis agiliſq; Planetę: quinto gaudia, filios, voluptates, ob Venerem, quam & præſulem harum rerum non magis iudicio ſtatuerunt, quàm de ſtellæ nitore, radijs & pulchritudine: vnde illud alma ſupernè nectareum ridens, quate credita antiquis elegātiarum & venuſtatis Dea, talibus vſi demonſtrationibus, quaſi filię araneæ tete præſtigioſum contexuêre, quod ſi procul aſpicias, fallat mentita filorum magnitudine, & illecebra textus nouitatiſq; lænocinio, ſi comminus intuere contemnax, ſi tangas manu diſrumpas, atque diſſoluas. Auxêre nepotes inuentum patrum, quoque fuit figmentum antiquius eo robuſtius, latente magis originis fraude quodque euenit ſemper authoritatem ætate conciliante.

Neq; verò nos omnia diximus, tantùm inuentionis methodum, hoc eſt, erroris lubricum demonſtrauimus: cętera verò ad id exemplum leuiſſimis ſcilicet omnia cōiecturis, & tenui nixa diſſimillimaq; ſimilitudine, etiam rerum terrenarum, qualia ſunt illa: Felices eſſe Planetas cũ procedunt, infauſtos cùm retrocedunt, cumq; etiam ſtare creduntur, quaſi negent retrocedētes, quod promiſerant, expediant procedentes qđ pollicentur, morentur ſubſiſtentes quod largiuntur. Deficientem Solem & Lunā parere magnas calamitates. Nam hæc imprimis terrificant, ignota cauſa, quaſi vel deſerentibus nos dijs vel abrogantibus, in apogeo poſitis ſtellis naſcentem exaltari, quoniam is locus etiam ſit altiſſimus, Partes Lunæ, tam aliorũ deinde ſiderum, poſtremò & auenæ, & fabarum quis inuexerit, error explicatum, lib, octauo. Poſtquàm autē huiuſmodi coniectamentis hæc dogmata fundauerunt, cœperũt geneſes obſeruare naſcentiũ, & ſi ſemel aut iterum caſu dogmata reſpondiſſent, experimento nulla maior erat authoritas, vt ſi fortè gratia verbi: Natus aliquis Marte Scorpionũ occupāte bello claruiſſet, indubium habebatur Scorpium eſſe Martis domiciliũ, quaſi non longè

ſit a-

ſit aliud Marte ſic poſito, aliud à Marte bellicoſum naſci, quaſiq́;, vt diximus, expe riri fidelitet quicquam poſſent in cœleſtium motib. tanta delinquentes. Annotabant igitut etiam quæ euenerant domino geniturę cuiuſpiam themate & regulas inde canonesq́; condebant, quoniamq́; non erat hæc via vetorum experimētorum, ſed illis pro ratione, caſus, atq; temeritas, ideò & alijs, & iiſdem etiam alias obſeruantibus, aliter contingebat: quo factum vt tot euaſerint penè Aſtrologiæ, quot erant obſeruantes, vnde illa confuſio pugnantiaq́; opinionum, quas proximo libro latè ſumus executi.

CAP. VI.

QVIBVS FOMENTIS AVCTA QVOmodo propagata.

SIc de nngacibus orta coniecturis, fallacibus adoleuit experimentis, fota ſeculi vitio, nutritaq́; hominum curioſitate, nullo non auido futura de ſe ſciendi, atq; ea è cœlo veriſſimè peti. Quotus enim quiſq; de populo, de ſcholaſticis etiam, quàm non rectè de cœlo petuntur iſta, cognoſcat? accedebant principum ſtudia nihil non credentium ob imperitiam, necnō ſpetantinm ob cupiditatem. Quib. ſi quando de cœlo felicitas pronunciabatur (pronunciabatur autem ſemper) tàm nolebant euerti Aſtrologiam quàm ne iſtam quoq; felicitatem: prædicabant intetdum vera, nunc temerè, nunc aſtutè, nunc dæmone ſuffragante, modis quos explicauimus. Quod cui etiam non ſuccedat multa prædicenti? tamen vero plauſus, acclamationes, & tamen mille mendacia ſtatim obruebat obliuio. Sed & multa illis fides authoritaſq́; ab oraculis non modò probantibus iſtam artem, ſed exercenribus. Interrogatus Apollo, mas an fœmina naſceretur? fœmina reſpondit, quoniam in conceptu ad Venerem Luna ferebatur.

Quod verò maius teſtimoninm profeſſioni quam deos habere authores? nouerūt ſcilicet improbi dæmones, ſic non ſolùm à noſtris, ſed à Platonicis quoq; nuncupati, nouerunt, inquam, ſub vna ſuperſtitione quantum mundo veneni propinarēt, quod cùm altiùs in venas penetraſſet, primùm quidem fidē adimeret religioni, ſummo hominum bono, quaſi de cœlo pendente fatali neceſſitate, quaſi nulla miracula, nulla diuinitùs præcognitio futurorum, ſed vi conſtellationum omnia prouenirent: tum vitijs patrocinium faceret cœlitùs in nos deſcendentibus, atq; adeò fortaſſe bonis, ſiquidem quę à natura bona omnia ſunt, inficere demum bonas artes, medicinā & philoſophiam, vt quas non euerteret, ſicut nec theologiam, contaminaret tamen & philoſophiam quidem à rationib. veris ad fabulas, medicinam à naturalib. efficacibuſq́; remedijs ad vanas obſeruationes, & anilia delitamenta cōnerteret, fieretq́; vna peſtis peruerſæ ſuperſtitionis, & corpori, & animo ſimul exitialis. Videbant peſſum ire prudentiam pro qua iam conſuleretur Aſtrologia quid agendum, quo tempore, qua ratione, ſedens in ipſa ſtolidiſſima vanitas vitæ clauum in manu teneret.

Poſtremò ſperabant fore quod euenit, quæ vna de cœlo mathematicisq́; ſupputationibus captaret authoritatem, reliquarum ſuperſtitionum minus fraudem diſſimulatam, minus fucatam infitmitatem, obtegeret, nec vanæ putarentur quę cœleſtis doctrinæ ſequaces appendices, & alumnæ forent: neque enim vlla eſt (vt oſtendimus lib. primo) quæ quidem Aſtrologiam, vel ſociam, vel parentem, vel ducem, non agnoſcat. An non digna res igitur pro qua ſe quoq; facerent Aſtrologos dæmones nocentiſſimi? nihilque non procurarent, quò magis indies peſtifera perſuaſio ſenſus hominum ſtudiaq́; poſſideret: nam vſos dæmones in oraculis, Aſtrologorum regulis, credendū ob aliud quàm vt fallerent, id eſt, fallaciæ fidem facerent, quis addubitet etiam Porphyrianus? quando ipſe Porphyrius tunc mentita dicat oracula cum Aſtrologicis nixa dogmatis reſpondebant, quod nō eueniſſet ſi vera foret, futuriq́; præmonſtratrix, quando in ea latère dæmones peritiſſimos rerum naturalium, nihil poterat. His fomentis adulta præſidijſq́; multa, Aegyptios & Chaldæos penitùs occupauit, peperitque ſtatim apud eos ſuperſtitioſam medicinam. Scripſit enim Necipſus in Aegypto, qui decanus, quem morbum faceret, cuiuſq, rurſus decani poteſtate curaretur, rem habitam in arcanis interq́; myſteria quaſi non arbitraria, vt demonſtrauimus: iſta partitio decanorum, irriſaque & neglecta penitùs à Ptolemęo, hinc ſtatim emerſa magia quæ

quæ non eſt aliud quàm complexus idolatriæ, Aſtrologiæ, ſuperſtitioſæque Medicinæ, quæ ſicut alias quoque ſuperſtitiones in libris de vera fide aduerſum ſeptem hoſtes ſingulatim confutauimus.

CAP. VII.

QVOMODO AB AEGYPTIIS AD ALIOS *Aſtrologia deuenerit.*

AB Aegyptijs & Chaldæis ad Græcos Aſtrologia deuenit, ſed per authores ignobiles. Nam excepta domibus circulatorum, Liceum & Academiam nō intrauit, ſed nec in porticū quoq; licet, procurante Thalete, cōcorditer admiſſa, nec quia poterat atomis & vacuo, Aſtrologiæ tamen credere potuit Epicurus. Primus centeſimo & quadrageſimo poſt Chriſtū anno, bene audiens in literis, eam coluit Ptolemęus, ſed parcius quàm cæteri, ita vt non tàm inſaniæ iſti fauere quàm modum ponere voluiſſe videatur, vtcumq; authoritas vnius hominis ſemper Mathematici, rarò philoſophi, tot cōtra, in mathematicis philoſophiaq; hominum clariſſimorum obſtantibus præiudicijs, relabitur. Rapuit nomen Ptolemæi Græcos aliquos in errorem, alioquin ad ſuperſtitionem propenſos, vt Porphyrium, cuius nimiam in cultu dæmonum operam curamq; ſuperſtitionum, & præceptor Plotinus, & diſcipulus Iamblichus damnauerunt.

A Græcis ad Arabes, maiori tamen authoritate deuoluta, mirantibus illis quicquid à Grecis ſcriptum inueniebant, & in nominibus Aegyptiorū & Chaldęorū vanā illam antiquitatis ſpeciē ſuſcipientibus, ſicut aūt acceptam illā à Barbaris repurgauit pro viribus, circumciditq; Ptolemęus prudentiſſimus Aſtrologorum, ita acceptam à Grecis, Grammaticus quidam Aboaſar & ſcriptor hiſtoriæ refert, nugis & fabulis innumerabilibus, fecitq; Aſtrologiā penè tanto peiorem Aſtrologia Ptolemęus, quātò bonis artibus peior eſt Aſtrologia, factus homo ad inanem loquacitatem, nec modò philoſophiæ, ſed Aſtronomiæ quoq; ferè penitùs inſolens, ſugillatus à doctiſſimo quoque Aſtrologorum, multitudini gratus, apud quam magnus qui plura dixerit, non qui meliora.

Creuit autem per ea tempora ſtudiū mathematicæ, ſicut totius quoq; philoſophiæ diſciplinarumq; omnium in Hiſpania, in qua cū regnaret Alphonſus, in numeris mathematicis & cœleſtium motuum ſupputatione diligentiſſimus, amaret quoq; diuinatricem vanitatē, alioquin philoſophiæ ſtudijs non imbutus, & in eius gratiam Arabum & Gręcorum multa eius artis monumenta ad nos peruenerunt, per Ioannē præſertim Hiſpalenſem & Michaëlem Scotum ſcriptorem nullius ponderis, multæ verò ſuperſtitionis. Amplexatus hęc primū Albertus vtpote noua, natus enim per ea tēpora, ſed puto nō tàm ſenex probauit q̄ iuuenis, ſicut & magica adoleſcens cū vulgaſſet, matura ętate deteſtatus eſt, ſanctiſſimā in cœnobio, & inculpatā vitā degens. Factū tamen tempore procedente cū diuturnitate traditionis, tum multitudine ſcriptorū, & quadam cum mathematica Aſtronomia tàm nominis quàm ſubiectarum rerū, affinitate, vt ferè in controuerſiam iam veniret, an ſine fallacia, ſcientia an ſuperſtitio foret.

Verùm licet tàm multis ſeculis à multitudine excepta, cuius proprium nihil ſapere, à ſuperſtitioſis exculta, quorū ſcire delirare eſt curioſis quæſita nullo iudicio viris, ita ſemper, vt primo libro monuimus, à prudentibus, à philoſophis, ſanctiſſimis viris irriſa cōfutata, profligata fuit. Nam quo tēpore cū idolorum cultus in Aegypto atq; Chaldæa, cumq; omnium vanitatū inſania adoleſcebat, apud Hebræos veri Dei cultores, per Moſem, per Eſaiam, per Hieremiam, per alios Prophetas voce, ſcriptiſque damnabatur. In Gręciā cū venit, Pythagorę nō placuit, authore & Diogene & Theodoreto, Platonici & Peripatetici ne dignā quidē putauerūt, de qua verba aliquādo facerent, vt quā inter artes circulatrices haberēt. Eudoxus Gnidius legiſlator prudētiſſimus (ſcripſit enim leges ciuibus ſuis) idē magnus ſub Platone philoſophus in mathematicis verò princeps ętatis ſuę omniū cōſenſu, nullo modo credendū Aſtrologis affirmauit, ſcriptumq; reliquit. Fecerunt idem aliquot pòſt annis Caſſander ac Archelaus inſignes Mathematici: fecerūt Panetius & Carneades, graues veriq; philoſophi. Romā quoties veniebant vel ex Aegypto, vel ex Babylonia diuinatores iſti, toties eos Romana illa prouidentia ſeueriſſimis legibus vrbe ſubmouebat, ſic ſub Tiberio, ſub Vitellio, ſub Diocletiano, ſub Conſtātino, ſub Gratiano, ſub Valētiniano, ſub Theo-

doſio, vel deſerere profeſſionem, vel pœnas dare profeſſionis coacti ſunt. Hadrianus horũ prȩſtigijs cur ſit delectatus, ſatis manifeſtũ: nam propenſione quadã naturæ Aegyptum ſic adamauit, vt nihil Aegyptiacũ poſſet illi non placere, quo tempore tamen Phauorinus illos apertè, Plutarchus obliquè, grauiſſimo vir iudicio ſuggillauit. Mox ſub Ptolemȩo cũ parum viſa eſt honeſtari, ſtatim & Plotini magni Platonici, & Alexãdri Aphrodiſiadæ inſignis Peripatetici, & Origenis in omnibus diſciplinis eminẽtiſſimis, iudicijs infamata eſt. Cũ ad Arabes venit, detinuit quidẽ Abenragel, & Aboaſares, nec dialecticos homines, nec philoſophos, Auerroës & Auicẽnas nõ detinuit. Vbi verò in Academia Pariſienſi primitùs apparuit, vix impetratum à curioſis quin internicioni data ſub ignibus deliteſceret, cumq; aliquot poſt annos honeſtare eam Rogerius Bacchon & alij quidã conarentur, reſtiterunt eis viri doctiſſimi Guilelmus Aluernius epiſcopus Pariſienſis, & poſt eum Nicolaus Oreſmus Mathematicus excellens, & Henricus ex Aſia, & Ioannes Caton, & Brenlanlius Britannus Aſtrologiam non ſolum qua parte lædit religionem, ſed planè totam, vt vanam falſamq; deteſtantes. Quare non ita vnquàm artis nomen obtinuit vt in præſcriptum abierit: nam ſemper aliquis veritatis patronus obnunciauit.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIrandulæ in Aſtrologiam libri XII, Finis.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA SACRATISSIMO PATRI OLIVERIO CArafæ Epiſcopo Sabinenſi, Cardinaliq; Neapolitano, S.

APollinium Thyanæum, pater ampliſſime, dum ob literas capeſſendas peregrinationem illã à Philoſtrato poſtea celebratã ſuſcepturus eſſet, optaſſe legimus, vt viros bonos & inueniret & agnoſceret, idq; etiã à Sole cõceſſum iri ſibi multis precibus expetiuiſſe. Quod quidẽ votum citra culpã nõ laudari magnopere nõ poteſt, ſicut ipſa ad Solẽ deprecatio nõ vituperari, hoc enim vulgus eruditũ & rude cõgenito veritatis noſcẽdæ lumine, paſſim prædicat, vt validiſſimas omittam rationes, & diuinorũ eloquiorũ teſtimonia. At ſi optandum eſt id muneris, efflagitandumq; à Deo Opt. Max. illis proculdubio ſummopere lætandum eſt, quibus non modò obtigerit bonos agnoſcere, ſed etiam hos ipſos & in propria familia & ſanguinis ſibi nexu deuinctos reperire potius quàm inuenire, indeq; aliquem eorum fructuum conſequi, quos bonorum parit amicitia.

Quæ mihi diuina beneficentia euenuiſſe neq; inficias eo, neq; diſſimulo cũ Ioannẽ Picũ Mirandulã Galeotti patris fratrẽ hominẽ profectò dignũ, quẽ Apollonius trans Caucaſum & Brachmanas, ſed & ad vſq; aduerſum orbẽ auidè rimaretur, intra parietes domeſticos compererim, multisq; ab eo beneficijs cumulatus extiterim. Huic ego nobiſcũ degenti dum par pari referendũ eſſe quoad poſſẽ indicauiſſem, eò magis defuncto cẽſui debere rependi ſuſcepta officia, quo cũ eius gloria & ſtudiorũ periclitabatur vtilitas, & nõ mediocrem Eccleſia patiebatur iacturã. Quãobrem pro eo quapiam nec ſemel, mandaui literis ipſius q; opera diuturna & anxia veſtigatione nobis aſcita in multa exẽplaria transfundenda curaui: laboratũ aũt mihi ſummopere eſt in reparandis libris omnẽ diuinatricem Aſtrologiam funditùs eruentibus, quandoquidẽ eiuſmodi characteribus delineati erant (qui erat homini mos) ob ſcribendi dictandiq; velocitatem, vt cuiuſuis alterius lingua quàm Latinæ ſpeciem præ ſe ferre viderẽtur, tot interliti lituris vt nõ facilè internoſceretur quid pro diſpuncto, quid pro emendato haberi deberes, tot præterea partibus lancinati diſceptiq; vt vix ab authore ipſo exſcribi poſſe iudicaretur.

Hos ego libros (ſi nõ magis theſauri q̃ libri) veluti rediuiuos, à nobiſq; nuperrimè ab interitu reuocatos, cũ cui deſtinare inſcriberéq; deberẽ, diu mecum cogitaſſem, occurriſti tu mihi Præſul Sacratiſſ. à quo digredi nullatenus valui. Nã cui & congruentius & honeſtius q̃ tibi doctiſſimi hominis eiuſdẽq; cõſanguinei literaria monumẽta dedicare potui? & illa potiſſimũ quæ noſtra Chriſtiana religione aduerſos errores refellunt, cũ & literis polleas, & ob Ioannẽ Thomã Caraſam Magdaloni comitẽ ſocerũ meũ, cui arctiſſima cognatione deuinciris, ſis etiã mihi neceſſitudine cõiunctus, atq; eã inter ipſius religionis homines geras perſonã, q̃ ſit ꝓxima ſuprema. Ea igitur volẽter ſuſcipe, et cũ à maximis verſandis negocijs aliqd ocij ſuffuraberis, perlegas obſecro, in ipſa lectione ſimul cogniturus, ſimul gauiſurus artẽ illã Aſtrologicã, ſiue (vt loquar rectiùs) peſtẽ, q̃ iã truci elata rabie, quanq̃ ſubdola frõte virus inſimulãs in noſtrũ exitiũ debacchabatur, ipſius Ioãnis Pici patrui ope validiſſimè extinctã. Vale pater ampliſſime. Mirand. 4. Cal. Iulias.

F I N I S.

BLASIVS

BLASIVS BONACVRSIVS,
Hieronymo Beniuenio amico ſuo dilectiſſimo, S.

Ouerebbono certamente, Gierolamo dilettiſſimo, tutti li ſtudioſi de noſtri tẽpi, & quelli che per lo aduenire ſaranno, piangere di continuo la immatura morte di quello admirando giouane Giouanni Pico Principe Mirandolano, conſiderato per le eccellente & molte ſue virtu, quanta gran de perdita habbino fatta, reſpetto maſſime allo vole, che della vita ſua poſſeuano ſperare et prometterſi, la qual perdita è ſtata non ſolo cõmune à quelli, che delle coſe philoſophice, & delle Platonice maſſime ſono deſideroſi, ma etiandio a tutti li amatori & profeſſori della ſcrittura ſacra, hauendo lui gia con piu eccellẽtiſſime opere, lequali non haueua anchora dato in luce, ſodiſfatto in gran parte a quelli primi, & cercando hora con ſomma vtilita & gloria della Chriſtiana relligione ſodiſfare a queſti ſecondi, a che ſi oppoſe la inopinata & lagrimabil morte ſua, laquale, credo pero che li ſtudioſi & literati ſupradetti ſoportino patientemente, conſiderato che lo Omnipotente Dio non opera coſa alcuna ſe non con grandiſſimo myſterio & diuina prouidentia, laquale credo habbi di preſente meſſo in animo à queſti noſtri impreſſori, di publicare mediante l' arte loro, lo erudito & elegante commento del prefato Principe ſopra vna tua dotta & leggiadra Canzone fatta & compoſta dello Amore diuino ſecondo la mente & openione de Platonici, accioche anchora queſto non reſti inſieme con molte altre opere ſue negletto & in obliuione delli huomini, & che tutti & literati & amatori del nome ſuo habbino commodita di poterlo godere, pigliandone quel frutto, che delle altre opere ſue, non prodotte in luce prendere non poſſano. Hauendo io dunque apreſſo di me vno traſunto di detta Canzone & commento, & eſſendone con grande inſtantia richieſto da alcuni noſtri impreſſori, ſono ſtato aliquanto ſoſpeſo, ſe lo doueuo concedere, ò nò. Da luna parte mi riteneua el ſapere io quãto fuſſi alieno dalla mẽte tua, et da quella dello auttore, la publicatione di tale opera, per le cagione da te inteſe. Dallaltra mi incitaua la inſtantia di eſſi impreſſori, e'l deſiderio di molti, & la vtilita & commodo, che a me pareua che di tale publicatione doueſſi reſultare. Il per che vinto vltimamente da cõforti & prieghi delli amici, ho voluto piu toſto cõ qualche mio carico apreſſo di te, fare copia di queſto mio traſunto, anchora che fuora della tua volunta, alli impreſſori predetti, che ritenẽdolo, defraudare el deſiderio di molti, pẽſando maſſimamẽte douere eſſere tãto piu eſcuſabile la mia colpa, quãto è men graue loffeſa priuata che la publica, perche queſta oltre al ben cõmune ha anchora per fine el bene priuato dellamico. Concioſia che hauendo io notitia di piu traſunti di detta opera, liquali in varij luoghi & per mano di molti diſſeminati ſi leggono, iudicauo al tutto impoſſibile che la nõ fuſſi vno giorno per el medeſimo modo publicata, il che biſognaua fuſſi con molto maggiore diſpiacere tuo & di tutti li amatori delle coſe del Conte reſpetto allo eſſere tali traſunti imperfetti & ripieni di molti errori, de quali io credo che queſta mia copia ſia, ſe non in tutto, al manco per la maggior parte purgata: Et ſe pur tu in queſto riconoſci alcuna mia colpa, ſcuſimi apreſſo di te & della felice memoria dello auttore di eſſo Commento, oltre allo amore che freno, ò legge non conoſce, tutti quelli che leggeranno, per ilquale, ſe il iudicio non mi inganna, loro potranno facilmente conoſcere, che hauendo eſſo Conte hauuto a ſcriuere dellamore Chriſtianamente, come era ſua intentione, lo harebbe fatto con tanta piu felicita, quanto la dottrina veramente diuina ſupera & eccelle quella di Platone, & di tutti li altri Philoſophi. Vale.

HIERONYMVS BENIVENIVS CIVIS FLORENTINVS, ad Lectorem.

Giouanni Pico Principe Mirandolano, huomo veramente da ogni parte admirabile, leggendo, come accade fra gli amici, vna mia Canzona, nellaquale imitato dalla ameniſſima lettione delli eruditi commentarij del noſtro Marſilio Ficino ſopra el conuiuio di Platone, io haueuo in pochi verſi riſtretto quello, che Marſilio in molte charte elegantiſſimamente deſcriue, li piacque di illuſtrarla con vna non manco dotta & elegante, che copioſa interpretatione, moſſo non tanto, come io credo da gli meriti della coſa, quanto da vna tenera & ſingular affettione, che lui ſopra ogni credulita hebbe ſempre a me & alle coſe mie. Ma perche nel ritrattare dipoi eſſa Canzona & commento, ſendo gia in parte mancato quello ſpirito & feruore che haueua condotto & me ad comporla, & lui ad interpretarla, nacque nelli animi noſtri qualche ombra di dubitatione, ſe era conueniente à vno profeſſore delle legge di Chriſto, volendo lui trattare di Amore maſſime celeſte & diuino, trattarne come Platonico, & non come Chriſtiano, penſamo che fuſſi bene ſoſpendere la publicatione di tale opera, almeno fino ad tanto, che noi vedeſſimo ſe lei per qualche reformatione poteſſi di Platonica diuentare Chriſtiana. Allaquale deliberatione ſucceſſe poco di poi la immatura & ſopra ogni altra calamita di queſti tempi dannoſa & lagrimabile morte di eſſo Giouanni Pico, per la inopinata ſuperuenientia, dallaqualle quaſi come ſenza alcuno ſenſo & pieno di confuſione & faſtidio delle coſe del mondo rimanendo, penſai di laſciar eſſa canzona & commento inſieme con molti altri miei verſi in arbitrio della poluere, & di ſuppremerla per ſempre, laqual coſa per benche da me ſia fino ad queſti tempi ſtata oſſeruata, ha niente dimeno potuto piu lo ſtudio & deſiderio di altri in tirare a luce queſta tale opera, che lo ſcropulo & la diligentia mia in ritenerla. Intanto che eſſendo lei gia venuta in poteſta di alcuni piu curioſi, per indulgentia & permiſſione di quelli, appreſſo de quali era inſieme con li altri libri & commentarij di eſſo Giouanni Pico, la originale ſua bozza, fu prima data in mano a queſti noſtri impreſſori & da loro meſſa in opera, che io ad pena ne haueſſi notitia. Allaquale coſa non potendo io honeſtamente reſiſtere, & da altra parte non riconoſcendo lei, cioè nella publicatione di tale opera alcuna mia colpa, penſai, come ſi dice laſciar la andare, ad beneficio di natura. Confidandomi maſſime nella prudentia & bonta & dottrina di quelli, che ad coſi fare mi hanno perſuaſo, ben priego hora chi legge, che in tutti quelli luoghi doue eſſa Canzona ò vero Commento, ſeguitando la dottrina di Platone, ſi partiſſi in qualcunque modo dalla verita Chriſtiana, poſſa piu in lui lauttorita di Chriſto & de ſui ſanti, oltre alle ragioni irrefragabili de noſtri Theologi, maſſime dello angelico dottore S. Thomaſo de Aquino in contrario addotte, che la openione di vn huomo gentile, eſcuſando l' error noſtro, ſe errore pero chiamare ſi puo, el recitare ſemplicemente & ſanza alcuna approbatione la openione daltri, anchora che non vera, eſcuſandolo dico, con la inſcrittione ò vero titolo propoſto d'eſſa Canzona & commento, per ilquale apertamente ſi dice noi voler trattare di Amore, non ſecondo la verita catholica, ma ſecondo la mente & openione de Platonici. Nella eſſequutione dellaqual coſa, ſe bene oltre allo error predetto, ſe error è, ne poſſino eſſere anchora molti altri. Queſto bene però & queſta vtilita non li puo eſſer tolta, che li ſtudioſi di Platone & della ſua dottrina attentamente leggendo, trouerranno in eſſo commento molti lumi mediante i quali poſſa locchio della loro intentione piu facilmente, & forſe con altro ſguardo, penetrare alle intime medolle di alcuni piu remoti ſenſi diuino tanto Philoſopho.

COMMENTO DELLO ILLVSTRISSIMO SIGNOR CONTE IOANNNI PICO MIRANDOLAno ſopra vna Canzona de Amore, compoſta da Girolamo Beniuieni Cittadino Fiorentino, ſecondo la mente & oppenione de Platonici.

Che ogni coſa creata ha lo eſſere in tre modi, Cauſale, Formale, & Participato.

CAPITOLO PRIMO.

POngono E Platonici per loro dogma & principal ſondamento, ogni coſa creata hauere leſſere ſuo in te modi, li quali benche da diuerſi diuerſamente ſieno nominati, tuttauia concorrono ad vno medeſimo ſenſo, & poſſonſi da noi per hora coſi nominare. Eſſere cauſale, Eſſere formale, Eſſere participato. Laqual diſtintione per piu termini non ſi puo ſignificare, ma far per eſſempio maniſeſtiſſima. Nel Sole Secondo e Philoſophi non è calore, peroche el calore è qualita elemẽtare & nõ di natura celeſte, tuttauia el ſole è cauſa et fonte dogni calore El fuoco è caldo et è caldo per ſua natura et per la ſua forma propria. Vno legno nõ è per ſe caldo, ma ben puo dalfuoco eſſere riſcaldato, participãdo da lui la predetta qualita Dunque queſta coſa chiamata calore, ha nel ſole eſſere cauſale. Nel fuoco eſſere formale. Nel legno, ò altra ſimil materia, eſſere participato. Di queſti tre modi deſſere, el piu nobile & el piu perfetto è lo eſſere cauſale, & pero e Platonici, ogni perfettione che in Dio eſſere ſi cõcede, voglio no ſia in lui ſecondo queſto modo di eſſere, et per queſto diranno che in Dio non è coſa alcuna ma che eglie cagione di tutte le coſe. Similmẽte che in Dio nõ è intelletto, ma che lui è fõte & principio dogni Intelletto, liquali detti per nõ eſſere inteſo el loro fondamẽto, danno à Platonici moderni nõ poca moleſtia, et à me ricorda. che gia vno gran Platonico mi diſſe marauigliarſi molto duno detto di Plotino, doue dice che Dio nulla intẽde ne conoſce, ma forſe è piu da marauigliarſi come lui nõ intẽda, per qual modo vuol Plotino, che Dio nõ intẽda, che nõ è altro ſe non che liu vuole che queſta perfettione dello intendere ſia in Dio ſecondo quello eſſere cauſale et nõ ſecõdo quel formale, il che nõ è negare lo intẽdere di Dio, ma attribuirgene ſecõdo vno piu perfetto & eccellẽte modo, ilche eſſere coſi, ſi puo di qui manifeſtamẽte cõprendere, che Dionyſio Areopagita principe de Theologi chriſtiani, il quale vuole che Dio nõ ſolamẽte, ſe, ma anchora ogni coſa minima & particolare conoſca, vſa pero el medeſimo modo di parlare, che vſa Plotino, dicendo, Dio nõ eſſere natura intellettuale, ò intelligẽte, ma ſopra ogni intelletto et cognitione ineffabilmente eleuato. E adunque da notare diligentemente queſta diſtintione, perco che & noi ſpeſſo luſeremo & alla intelligentia delle coſa Platonice porge grandiſſimo lume.

Che tutte le creature ſono diſtinte in tre gradi.

CAPITOLO II.

DIſtinguono e Platonici ogni creatura in tre gradi, de quali ſono dua eſtremi. Sotto luno ſi cõprende ogni creatura corporale & viſibile, come è el Cielo, li elemẽti, le piante, li animali, ogni coſa delli elementi cõpoſta. Sotto laltro ſintende ogni creatura inuiſibile, & nõ ſolamẽte incorporea, ma etiã da ogni corpo in tutto libera & ſeparata, laqual ſi chiama propriamente natura intellettuale, & da noſtri Theologi è detta natura Angelica. Nel mezzo di queſti dua eſtremi è vna natura media laqual beo che ſia incorporea, inuiſibile, immortale, nõ dimeno è motrice de corpi, & alligata a queſto miniſterio, et queſta ſi chiama anima rationale, ela quale alla angelica è ſottopoſta, & prepoſta alla corporale, ſoggetta a quella, & patrona di queſta. Sopra queſti tre gradi è eſſo Dio autore & principio di ogni creatura, laquale omne in ſuo fonta ha la diuinita eſſere cauſale, & da lui mediatamente procedendo nella natura angelica ha el ſecondo eſſere, cioè formale. Vltimamẽte nella anima, rationale reluce dalla natura Angelica à lei participata, pero dicono e Platonici eſſa diuinità in tre nature cõſiſtere, cioè in Dio, nello Angelo, & nellanima rationale, ſotto alla quale neſſuna natura ſi puo attribuire queſto nome diuino, ſe non abuſiuamente Di queſte nature ſi potrebbe fare piu eſplicata mentione & diuiſione piu dearticulata, diuidendo e corpi in diuerſe nature & ſimilmente le anime, dichiarãdo quale ſi chiamano animali, & quali animati & nõ animali, & perche el mondo da Platone nel Timeo è chiamato animale animato, ma queſta diſcuſſione riſerberemo a proprij luoghi & qui ſolo baſti quello che alla cognitione del trattato di more è neceſſario.

Come e Platonici prouono Dio non ſi potere multiplicare, ma eſſere vno ſolo Dio principio et cauſa dogni altra diuinita.

CAPITOLO III.

DI queſte tre nature, cioe Dio, la natura angelica, & la natura rationale, la prima, cioe Dio, non potere eſſere multiplicata, ma eſſere vno ſolo Dio principio & cauſa dogni altra diuinita, prouano E Platonici & peripatetici, & li noſtri Theologi per euidẽtiſſime ragione, lequali in queſto luogho ſarieno ſuperflue ad racontare. Dellaltra natura, cioè angelica & intellettuale è diſcordia tra Platonici. Alcuni, come è Proclo, Hermya, Syriano, et molti altri, põgono fra Dio et lanima rationale, grãde numero di creature, lequali chiamano parte intelligibili, et parte intellettuali, liquali termini qualche volta cõfonde Platone, come nel Phedone. doue dellanima parla Plotino, Porphyrio, & cõmune mẽte e piu perfetti Platonici pongono fra dio & lanima del mondo vna creatura ſola, laquale chiamano figluolo di Dio, perche da Dio è immediamente prodotta. La prima openione è piu conforme à Dionyſio Areopagita, Et à Theologi chriſtiani, liquali pongono vno numero di Angeli quaſi infinito. La ſeconda è piu Philoſophica & piu conforme ad Ariſtotile & à Platone, & da tutti e peripatetici & miglion Platonici ſeguitata. Et pero noi hauẽdo propoſto di parlare quello, che crediamo eſſere commune ſententia di Platone & di Ariſtotile, laſciata la prima, benche ſola per ſe vera, ſeguiteremo queſta ſeconda via.

Che Dio produſſe ab eterno vna ſola creatura incorporea, & intellettuale, tanto perfetta quanto eſſere potena.

CAPITOLO IIII.

SEguendo adunque noi la openione di Plotino, non ſolo da miglion Platonici, ma anchora da Ariſtotile, & da tutti li Arabi, & maſſime da Auicẽna ſeguitata. Dico che Dio ab eterno produſſe vna creatura di natura incorporea & intellettuale, tanto perfetta, quanto è poſſibile, che ſia vna coſa creata, & pero oltre ad lei nienta altro produſſe, imperoche da vna cauſa perfettiſſima nõ puo procedere ſe non vno effetto perfettiſſimo, & quello che è pfettiſſimo, nõ puo eſſere piu che vno, come, verbi gratia, el colore perfettiſſimo fra tutti e colori, non puo eſſere piu che vno, perche fuſſeno dua, ò piu, forza ſarebbe che luno di loro fuſſi piu, ò mãco perfetto dellaltro, altrimenti ſarebbe luno quel medeſimo che laltro, & coſi non ſarebbono piu, ma vno. Quello adunque che ſara manco perfetto delaltro, non ſara perfettiſſimo. Similmente ſe Dio haueſſi prodotto oltre ad queſta mente vnaltra creatura, non ſarrebbe ſtata perfettiſſima, perche ſarrebbe ſtata manco perfetta di quella. Queſta ragione ſono io vſato di addurre ad cõfirmatione di queſta openione, & par mi piu efficace di quella, che vſa Auicenna, laquale ſi fonda ſupra queſto principio, che da vna cauſa, inquãto è vna, nõ puo procedere piu che vno effetto, ma eſſendo introdotte qui queſte materie, ſolo per intelligentia di quello, che è noſtro principale propoſito, non è da immorare in loco con piu eſſatta eſſaminatione. Queſto baſti ad ſapere, che ſecõdo queſti philoſophi, da Dio immediatamẽte nõ proucede altra creatura che queſta primamente, dico immediatamẽte, perche anchora dogni effetto che poi, & queſta mẽte & ogni altra cauſa ſecõda produce, ſi dice Dio eſſere cauſa, ma mediata & remota. Queſta prima mẽte creata, da Platone & coſi dalli antichi philoſophi, Mercurio trimegiſta & Zoroaſtre, è chiamata hora figluola de Dio, hora mente, hora Sapiẽtia, hora ragione diuina. il che anchora interpretono alchuni, verbo. Et habbi ciaſcuno diligente aduertentia di nõ credere, che queſto ſia quello, che de noſtri Theologi e dito figluolo di Dio, imperoche noi intendiamo per il figluolo di Dio vna medeſima eſſentia col padre à lui in ogni coſa equale,

creatore

creatore finalmente & non creatura,ne debbeſi comparate quello che Platonici chiamano figluolo di Dio,al primo & piu nobila angelo da Dio prodotto.

Di due modi di eſſere, Ideale, & Formale.

CAPITOLO V.

PEr dichiaratione adunque di quello che ſeguirà,è da ſapere,che ogni canſa,che con arte con intelletto opera qualche effetto, ha primà in ſe la forma di quella coſa che vuole produrre come vno architetto ha in ſe,& nellanima ſua la forma dello edificio, che vuol fabricare,& riguardando ad quella come allo eſſempio, ad imitatione di quello produce & cōpone l' opera ſua. Queſta tal forma chiamano e Platonici Idea & eſſemplare,& vogliono che quella forma dello edificio,che a lartifice nella mente ſua, habbia eſſere piu perfetto & piu vero che lo edificio poi da eſſo artefice prodotto in materia conuenlente cioè di pietre,legni,ò altra coſa ſimile. Quello primo eſſere chiamano aſſere ideale ò vero intelligibile. Laltro chiamano eſſere materiale & ſenſibila, coſi ſe vno artefice adifica vna caſa,diranno eſſere dua caſe, vnà intelligibile che ha lartifice nella mente, vnaltrà ſenſibile, che è qualla, che da eſſo artifice è compoſta,ò di marmo, ò di piatre, ò di altro, eſprimendo quanto puo in quella materia la forma,che in ſe ha concetta,& queſto è quello, che il noſtro poeta Dante toccaio vna ſua canzona,doue dice:Poi chi pinge figura ſe non puo eſſere lei, non la puo porre Dicono adunque è Platonici, che benche Dio produceſſi vna ſola creatura, non dimeno produſſe ogni coſa,perche in quella produſſe le idee, & le forme di tutti le coſe E adunque in quella mēte la idea del Sole,della Luna, & delli huomini, di tutti li animali, delle piante,delle pietre, delli elementi & vniuerſalmēte dogni creatura, eſſendo la idea, del Sole piu vero ſole, che eſſo Sole ſenſibile,& coſi di ciaſcuna altra creatura,non ſolo ſegue,che lui habbia ogni coſſa prodotta, ma che habbi prodotta nel piu vero & piu perfetto modo di eſſere, che poſſimo hauere,cioè nel loro eſſere ideale & intelligibile, & per queſto chiamano queſta mente mondo intelligibile.

Come queſto mondo ab eterno fuſſi cauſato & prodotto da quella prima mente, & come el ſia anima o di anima perfettiſsima ſopra ogni altra anima.

CAPITOLO VI.

DA queſta mēte vogliono eſſer cauſato queſto mōdo ſenſibile,ilquale e vna imagine & vno ſimulachro di quello intelligibile, & eſſendo lo eſſemplare, ad imitatione del quala fabricato queſto perfettiſſimo fra tutte le coſe creare,ſeguita che queſto, ſia anchora tanto perfetto,quanto la ſua natura patiſſe, pero conciosia che ogni coſa animata la piu perfetta, che le inanimate, & più quella che hanno anima rationale & intelligente che la animare di anima irrationale,e neceſſario concedere,che il mondo ſia animato di anima perfettiſſima ſopra tutte laltre anime. Queſta e la prima anima rationale,laquale quantūq; incorporea ſia & immateriale, non dimeno e alligata à queſto miniſterio di reggere & muouere la natura corporale, pero non e coſi dal corpo libera & ſeparata,come quella mente,dallaquale ab eterno fu prodotta queſta anima, coſi come eſſa mente da Dio, & di qui ſi trahe euidentiſſimo argomento, che ſecondo Platone,non puo el mondo non eſſere eterno, come etiam conſentano tutti e Platonici. Pero cheſſendo lanima del mondo eterna, & non potendo lei eſſer ſenza el corpo,come loro vogliono,biſognia anchora, che queſto corpo mondano fuſſi ab eterno, & coſi el moto celeſte, perche lanima ſecondo e Platonici,non puo eſſere & non mouere. Habbiamo ditto tutti e Platonici conuenire in queſto,che il mondo ſia eterno,pero che & Attico, & Plutarco,& li altri, che vogliono, che queſto ordina preſente del mondo haueſſi principio,nō vogliono peroche inanzi queſto nulla altro fuſſi che Dio, come pone la noſtra catholica chieſa, ma credono inanzi à queſto ordinato moto del cielo,& preſente diſpoſitione della coſe mondano,eſſere ſtato vno inordinato moto & tumultuario, retto da vna anima informa & praua, & coſi cōcederebbono aſſere ſtati infiniti mondi, perche infinite volte el mondo e ſuto dalla confoſione del chaos in ordine redotto,& infinite volte e in quello ritornato, nel che parte concordi la openiona da Talmutiſti liquali domandano, che faceua Dio ab eterno, & reſpondono che creaua mondi,& poi li guaſtano quantunque ſeguendo la openione de Caballiſti alle loro parole ſi poſſa dare piu vero & piu cōuenente ſenſo. Quaſta openione attribuiſſe Ariſtotile à Platona & pero qualche volta dice, cha lui ſolo fa el tempo di onono, qualcha volta, come nel xij. della Methaphiſica, confeſſa ſecondo Platone el moto eſſere ſtatto eterno.

Come le tre predette nature,Dio,la natura angelica,& la natura rationale, ſono ſignificate per queſti tre nomi, Celio,Gioue & Saturno,& quello che per loro ſintenda.

CAPITOLO VII.

QVeſte tre prime nature, cioe, Dio, quella primà mente,& lanima del mondo dalli antichi theologi de gentili,che ſotto velamenti poetici copriuano e loro miſterij,ſono denotate per queſti tre nomi,Celio,Saturno, & Gioue. Celio e eſſo Dio,che produce la prima mente,ditta Saturno, & da Saturno e generato Gioue, che e lanima del mondo, & perche talhora ſi truouano queſti tre nomi confuſi, cioe, che il primo ſara chiamata Gioue, & lanima del mondo Saturno & quella mente Gioue, dichiareremmo il ſuodamēto & la ragione di queſti nomi,laquale inteſa,cōprehenderemo,che tutta quella varieta & mutationi, lequali paiano ad placito & licentioſamente fatte, procedono concordemēte da vno medeſimo fondamēto. Dicono adunque che queſto nome Celio e ſignificatiuo dogni coſa prima & eccellēte ſopra laltre,come el primo cielo,che a il firmamēto, e primo ſupereminente de tutte le coſe corporali. Saturno e ſignificatiuo della natura intellettuale,laquale ſolo attēde et e volta allo intēdere & contemplare. Gioue e ſignificatiuo della vita attiua, laquale cōſiſte nel reggere,adminiſtrare, & muouere con lo imperio ſuo le coſe à ſe ſogiette & inferiori. Queſta dua proprieta ſi truouano ne pianeti da e medeſimi nomi ſignificati,cioe Saturno & Gioue,perche come loro dicono, Saturno fa li huomini contēplatiui, Gioue da loro principati,gouerni,& adminiſtrationa di popoli,& perche la vita contēplatiua e circa le coſe ſuperiori à chi contēpla,& lattiua circa le coſe inferiori,lequali da chi e loro ſuperiore ſono rette & gouernata, & per queſto ogni natura,per quanto in qualche modo ſi conuerte alle coſe inferiori ad ſe, aſſimiglia alla vita attiua. Preſupoſta adunque la dichiaratione di queſti tre nomi, habbiamo ad conſiderare la proprieta di quella tre nature, & fara chiaro & aperto,quale nome, & per qual cagione ſi conuenga à ciaſcuna di quelle.

De la variatione di queſti tre nomi, Celio, Saturno, & Gioue, & perche & come conuenghi no à le tre ſopradette nature.

CAPITOLO VIII.

NEl primo,cioe Dio,nō ſi puo intendere che lui cōtempli,perche queſta e proprieta di creatura intellettuale,de la quale eſſo dio a principio & cauſa,pero non ſi puo chiamare Saturno, ma ſolo di lui ſintende queſto,cioe lo eſſere principio dogni coſa,nal quale intelletto ſincludono due coſe. La prima e la ſupereminētia & eccellentia ſua, laquale ha ogni cauſa ſopra al ſuo effetto, & per queſto a chiamato Celio, La ſeconda,e la produttione di quello, che da lui procede,nella quale ſintende cōuerſione alle coſe à lui inferiori, mentre quelle produce, il che di ſopra dicemmo eſſere ſimilitudina di vita attiua, & per queſto in qualche modo ſe li conuiene el nome di Gioue, maſſime con additione di ſomma perfetione, cōme dicēdo Gioue ottimo maſſimo. Alla prima mēte angelica cōuengono piu nomi, perche e meno ſemplice che Dio, & piu diuerſita in lui vede. Et prima a da ſapere,che ogni creatura e cōpoſta di dua nature, L'vna delle quali ſi chiama potentia,o vero natura informe. L'altra atto o vero forma,et Platone nel Philebo chiama la prima infinito, & la ſecondo termine & fina: & da Auicebrone & molti altri ſono chiamate, materia & forma,& quātunq; infra philoſophi ſia differētia da openione, ſe queſta materia informe e in tutte le creature vna medeſima,& duna medeſima ragione,o pure diuerſamēte in diuerſi gradi di nature ſi truoui, nondimeno tutti in queſto cōuengono,che ogni coſa, che e mezza fra Dio & la materia prima,e miſta di atto & di potētia, & queſto ci baſta,ne importa al propoſito noſtro,per qual modo ſi ſia o ſintēda eſſere,queſta,o miſtione,o cōpoſitione E adunque

que per ſimilmodo queſta prima mente compoſta di queſte dua parti & ogni imperfettione, che e in lei, vi a per reſpetto di quella parte detta potentia, come per laltra ogni perfettione In queſta mēte ſi poſſono cōſiderare tre operationi. Vna circa le coſe à ſe ſuperiori. Laltra circa ſe ſteſſa. La terza circa le coſe à ſe inferiori. La prima nō e altro, che conuertirſi ad contēplare el padre ſuo. Et ſimilmēte la ſeconda nō e altro, che il conoſcere ſe ſteſſa. Lultima e volgerſi alla produttione & cura di queſto mondo ſenſibile, ilquale come di ſupra dicemmo, e da quella prodotto Queſte tre operationi ſintendono per que modo procedere da quella mēte, che ꝑ merito di quella parte, chiamata atto, che e in lei, ſi riuolge in verſo el padre, per il merito del laltra detta potentia condeſcēde allo opificio delle coſe inferiori, per il merito delluna & della altra in ſe ſteſſa ſi ferma, Par le due prime operationi ſi chiamera Saturno, perche luna & laltra e contemplatione per la terza Gioue Et perche queſto atto di produrra le coſe mōdane, gli conuiene per quella natura, detta potēoa, quella parte in lei principalmēte ſi chiamera Gioue, il che e da oſſerua, per quello che nel ſecondo libro diremmo, eſponēndo puello che ſieno li orti di Gioue. Per il medeſimo fundamento, lanima del mondo, in quāto ſe ſteſſa, o le coſe à ſe ſuperiori contēpla, ſi puo chiamare Saturno. In quanto e occupare al mouimento & al gouerno de corpi & attioni mondane, ſi chiama Gioue. Et perche a lei principalmēte ſi cōuiene queſta operatione del gouerno del mondo corporale, come à quella mente ſi conuiene principalmēte el contemplara pero aſſolotamente ſi chiame Gioue, coſi come quella mente Saturno, benche quella mente ogni volta, che di lei ſi parla, come di opifice del mondo ſemper ſi chiama Gioue, per la ragione diſopra datta, queſta e la vera proprieta di queſti nomi.

Della compoſitione, diuiſione, & ordine di queſta mondo ſenſibile, & la ragione per che ſe dice eſſere diuiſa à tre figliuoli di Saturno.

CAPITOLO IX.

ADunque queſto mondo, prodotto da quella mēte ad imagine dal mondo intelligibile in lei prodotto dal primo padre, compoſto come ciaſcuno animale dellanima ſua & del ſuo corpō. El corpo mondano e tutto queſto, che à gliocchi noſtri appare fatto, come nel Timeo ſi ſcriue, di quattro elementi Fuoco, Acqua, Aria, & Terra. Et per vera intelligenna di queſto, e da ricordarſi del fondamento da noi poſto nel primo capitolo di queſto trattato, cioe che ogni coſa ha tre eſſere, Cauſale, Formale & Participato, come in eſſo cāpitolo dichiarammo. Biſogna adunqua che anchora queſti quattro elementi habbino triplice modo di eſſere. El primo, cioe lo eſſere cauſale, hanno na corpi celeſti perche la ſoſtantia di quelli corpi nō e cōpoſta di queſto Fuoco, Aria, Acqua, & Terra, che ſono dalla Luna in giu cōmunemente chiamati elementi, ma in ſe ſi connenne tutti come omni cauſa contienne el ſue effetto, per eſſere ne celeſti corpi virtu productiua de corpi inferiori, ne per modo alcuno ſi puo intēdere che il corpo del cielo ſia vna ſoſtantia miſta de queſti elementi, come ſono li altri corpi miſti apreſſo di noi, perochе ſequirebbe oltre alle altre ragioni da altri addote, che prima fuſſi fatta queſta parte del mōdo dalla Luna in giu, che la parte ſuperiore celeſte, perche prima ſiaccenda leſſer delli elemēti in ſe ſimplici & poi per loru cōcorſo cauſarſi quello, che di loro e miſto. Hanno adunque li elemēti nel Cielo, eſſer cauſale, come Platona vuole, & nō eſſer formale, come rettamēte Ariſtotile niega, & di queſto altroue piu largamente parlarēmo. Hāno elloro eſſere formale dalla Luna fino alla terra, & il terzo eſſere, cioe participato imperfetto & diminuito, hāno nelle parte ſotterranee, & che queſto ſia al vero, cioe che dalla viſcere della terra ſi truoui foco, aria, & acqua, lo demonſtra la eſperiēna, & li philoſophi naturali lo pruouono, & li antichi theologi lo cōfermono, diſegnando quelli enigmaticamente per li quattro fiumi infernali, Acheronte, Cocyto, Styge et Phlegetonte. Poſſiamo adunque diuidere el corpo mōdano in tre parti, Celeſte, Mondana, & Infernale, vſando queſti dua ſecōdi nomi ſecondo el cōmuna vſo di parlare, vſurparo etiādio dalli antichi, che e, di chiamare queſta parte dalla Luna in giu propriamente mondo, onde Giouanni Euāgeliſta parlando delle anima che da Dio ne corpi ſinfondano, dice, ogni anima che viene in queſto mondo, & coſi in molti altri luoghi anchora ſi truana oſſeruato. Similmente queſta parte ſotterranea, chiamano inferno, deputata per luogo di ſupplicio alle anime nocēti Di qui ſi puo intēdere per qual cagione e ditto da Poeti el regno di Saturno à tre ſuoi figliuoli eſſere diuiſo, à Gioue, Neptuno, & Plutone, che nō denota altro, ſe non la triplicie variatione di queſto mondo corporale, & quāto al corpo per il modo ditto, & quanto anchora alla anima mondana, ſecondo che intendiano queſte tra parti eſſere animate, il regno di Saturno, il mondo intelligibile & eſſemplare di queſto, il quale mētre di Saturno rimane, cioe menti e rimane nel ſuo eſſere ideale & intelligibile, rimane vno & indiuiſo, & conſequentemente piu fermo & piu potente, ma poi che alle mani de figlioli e peruenuto, cioe che ſe tranmutato à queſto eſſere corporale, & da loro in tre parti e diuiſo, per la variatione di quello triplice eſſere de corpi, diuiene piu infermo & meno potente aſſai che non era prima, degenerando dal primo, quanto degenera ogni coſa corporea dalle ſpirituali. Dicono la prima parte, cioe la celeſte, eſſere ſuta di Gioue, Lultima & piu infima, di Plutone, & quella del mezzo di Neptuno. Et perche queſta parte e quella, doue principalmente ſi fa ogni generatione & corruttione, pero e ſignificata da Theologi per lacqua & per il mare, che e in cōtinuo fluſſo & refluſſo, onde, & da Eraclito, queſto cōtinuo moto delle coſe generabili & corrutibili, e aſſomigliato al moto di vno rapidiſſimo torrente, per queſto dicono e Poeti à Neptuno eſſere tocco el regno del mare, & per Neptuno a Theologi de gentili ne loro myſterij intendono quella potentia, o vero deita, che e preſide della generatione, ne per queſto pero habbiamo ad intendere eſſere tre anime diuerſe, lequali informino & reghino queſte tre parti del mondo, imperoche eſſendo el mondo vno, debbe hauere anchora vna ſola anima. Laquale in quanto anima & viuifica le parti del mondo ſotterranee, ſi chiama Plutone, inquanto viuifica le parti, che ſono ſotto la Luna ſi chiama Neptuno, inquanto viuifica le celeſti ſi chiame Gioue, & però dice Platone nel Philebo che per Gioue, ſintende vna anima regia, cioe quella parte dellanima del mondo, che e la principale, & regge & domina alle altre. Et bencha da altri altrimenti ſia fatta queſta diuiſiona in queſti tre figlioli di Saturno, ho voluto ſolamente recitare quella, che e opinione mia propria, & che io eſſiſtimo eſſere piu vera, pretermettendo le eſpoſitioni da Greci addotte, dellequali altroue faremmo piu integra eſſamination e, & ad piu perfetta cognitione delle coſe dette, cioe della natura de corpi celeſti & mondani & elementali, ho ad ricordare che ſecondo e piu de Platonici corpi celeſti ſono compoſti di materia & di forma, come li altri corpi, benche di materia piu perfetta & daltra natura.

Che le anime delle otto ſphere celeſte, inſieme con lanima del mondo, ſono le noue Muſe.

CAPITOLO X.

DOppo lanima del mondo pongono e Platonici molte altre anima rationali fra lequali ne ſono otto principali, che ſono lanima delle ſphere celeſte, lequali ſecondo li antichi non ſono piu che otto, cioe ſette pianetti & la ſphera ſtellata. Queſte ſono le noue muſe tāto da Poeti celebrate, fra lequali e la prima Callyope, che e luniuerſale anima del mondo, & laltre otto per ordine ſono diſtribuite ciaſcuna alla ſuá ſphera.

De lanima vniuerſale, del mondo, & di tutte le altre anime rationali, & della conuenientia che ha lhuomo con tutte le parti del mondo.

CAPITOLO XI.

SCriue Platone nel Timeo, che nel medeſimo vaſo. & da medeſimi elementi fabrico el fattore del mondo, lanima mondana & tutte laltre anime rationali, fra lequali come luniuerſale anima del mondo e la piu perfetta, coſi la noſtra e lultima & la manco perfetta, delle parti dellaquale noteremmo vna ſommaria diuiſione La natura delhuomo, quaſi vincolo & nodo del mōdo, e collocata nel grado mezzo dello vniuerſo, et come ogni mezzo participa de li eſtremi, coſi lhuomo per diuerſe ſue parti con tutte le parti del mōdo ha cōmunione et cōuenientia, per laqual cagione ſi ſuole chiamare Microcoſmo, cioe

piccol

picciol mondo. Nel mondo prima veggiamo aſſere la natura corporale, & queſta e duplice, vna eterna, che e la ſoſtantia da cieli, laltra corruttibile, quali ſono li elementi, & ogni natura di quelli compoſta, come le pietre, metalli & ſimili coſe: poi ſono le piante: & ſopra quaſi nel terzo grado li animali bruti, nel quarto li animali rationali, nel quinto le mente angeliche, ſopra lequali e eſſo Dio fonte & principio dogni eſſeta creato. Similmente nelhuomo ſono due corpi, come nel noſtro concilio prouremmo, Vno eterno chiamato da Platonici Vehiculo celeſte, ilquale da lanima rationale e immediate viuificato, laltro corrottibile noi veggiamo con gliocchi corporali, compoſto di quattro elemẽti, poi e in lui la vegetatiua, per laquale queſto corrottibile corpo ſi genera, ſi nutriſce, & creſce, & quello eterno viue di perpetua vita. Tertio vi e la parte ſenſitiua & motiua, per laquale ha conuenientia con li animali irrationali. Quarto vi e la parte rationale, quale e propria delhuomo & delli animali rationali, & da peripatetici latini e creduta eſſere lultima, & la piu nobil parte dellanima noſtra, non oſtante che ſopra eſſa ſia la parte intellettuale & angelica, per laquale lhuomo coſi conuiene con li Angeli, come per la parte ſenſitiua cõuiene con le beſtie. El ſommo di queſta parte intellettiua la chiamano e Platonici vnità dellanima, & vogliono, ſia quella, per laquale lhuomo immediatamente con Dio ſi congiunge, & quaſi con lui conuiene, comme per la parte vegetatiua conuiene con le piante. Di queſte parti dellanima, quali ſieno immortali, & qual mortali, e fra Platonici diſcordia. Proclo & Porphyrio vogliono, che ſolo la parte rationale ſia immortale, & tutte laltre corruttibili. Zenocrate & Speuſippo vogliono, che oltre ad queſta la parte ſenſitiua anchora ſia immortale. Numenio & Plotino aggiugnendo à queſte anchora la parte vegetatiua, concludono ogni anima eſſere immortale.

Delle Idee, & de loro triplice eſſere.

CAPITOLO XII. ET VLTIMO DEL PRIMO LIBRO.

LA materia delle Idee da Platonici celebrata, fra tutte le queſtioni di philoſophia, e per aduentura la piu vtile & la piu dificile, & noi, perche da quella depende el conoſcere delli angeli, & dellanima noſtra, & del anima celeſte, nel noſtro concilio & nel commento ſupro el conuiuio di Platone eſſattamente ne parleremmo. della quella materia, perche e Platonici greci, dico quelli che alle noſtre mani ſono peruenuti, oſſcuramente & breuemente ne parlano, non ſara forſe lopera noſtra inutile alli ſtudioſi delle coſe Platonice, ſe per quãto fa al propoſito noſtro, noteremmo di loro certi compendioſi detti, prima facciamo fine al preſente libro, introduttiuo al ſequente trattato di amore. Douemo adunque ricordarci del primo ſundamento da noi poſto nel primo capitolo, cioe come ogni coſa ha triplice modo di aſſere, cauſale, & formale, & participato. Biſogna adunque, che il ſimile ſia delle Idee, lequali in Dio haranno eſſere cauſala, nello Angelo formale, nellanima rationale, participato. In Dio adunque ſecondo, Platonici non ſono idee, ma lui e cauſa & principio di tutte le idee, lequali lui primamente produce nella natura angelica, come etiamdio chiaramente nelli oraculi de Caldei ſi truoua ſcritto, & da eſſo angelo ne fatta partecipe lanima rationale, pero lanima noſtra, quando ſi volge alla parte ſua intellettuale & angelica, e da quella illuminata, participando la vere forme delle coſe, lequali coſi come nello intelletto, ſi chiamano Idee, coſi poi nellanima ſi chiamano ragione & non Idee, & in queſto ſono differente lanime de corpi corruttibile, come le noſtre, & de alcuni demoni ſecondo Platonici, dalle anime celeſte, perche le celeſte per la adminiſtratione del corpo non ſi partono pero dalla parte intellettuale, ma ad lei ſempre conuerſe & congiunte inſieme eſſercitano luno & laltro officio, & del contemplare, & del gouarnare e corpi, & per queſto diranno e Platonici, che corpi aſcendano ad loro, & non loro deſcendano à corpi. Laltra addutte alla cura de corpi caduci & terreni, occupate in queſto, ſi priuano della contemplatione intellettuale, & mendicano la ſcientia delle coſe da ſenſi, alliquali al tutto ſono inclinate, & pero ſempre di molti errori & opinioni falſe ſono piene, dallaqual prigione & miſeria vedremo diſotto eſſere potiſſimo mezo à liberarne la via amatoria, la quale mediante la bellezza delle coſe corporee & ſenſibile, eccita nellanima memoria delle parti intellettuali, & cagione, che ad quella riuolgendoſi dalla terrena vita, veramente ſogno di ombra, come ſcriue Pindaro, alla eterno traſferendoſi, & dal foco amoroſo quaſi purgata in angelica forma, come noi nellopera ſequente dichiara remmo, felicemente ſi traſformi.

SEQVITA EL SECONDO LIBRO DELLO ILLVSTRISSIMO, S. conte Ioanni Pico Mirandolano, ſopra la predetta canzona, che ogni volta, chel nome della coſa propoſta e ambigua, ſi debba prima preſuppore quello, che per tal nome ſignifichi.

CAPITOLO PRIMO.

DIce Platone in piu luogi, & doppi lui Ariſtotile, & vniuerſal mẽte tutte le ſchole de Philoſophi, che nel principio del trattare dogni materia ſi debbe preſupporre quello, che ſignifica el nomme della coſa, dellaqual ſi ha ad diſputare. Et per eſſecutione di queſto ci comandano, che ogni volta che tale nome aquiuoco, cioe ſignificatiuo di diuerſe coſe & varie, dobbiamo diſtinguere eſſi ſignificati, & dichiarare per quale principalmente intendiamo di vſare eſſo nome, peroche altrimenti e ſempre ogni diſputatione confuſa, inordinata, & vana, ne daltronde procede vanni li errori di quelli ſophiſti, liquali in tanti ſua dialogi riprehende Platone, ſe non dal non ſapere queſta regola di diſtinguere e termini equiuoci & ambigui, dallaquale regola vuole Eudemo eſſere ſtato el primo inuentore Platone, pero chi ſanza logica, nellaqualle il predotto modo ſimpara, alle coſe de Philoſophi, & maſſime de Platonici, ha poſto o vero pone mano, e forza che & ſe ſteſſo & qualunque altro, che a ſua detti porge gli orecchi empia di errori infiniti & digraadiſſima confuſione. Eſſendo adunque queſto nome, Amore, come nel ſequente capitolo vedremmo, commune ad ſignificare diuerſe coſe, e neceſſario prima che di amore parliammo, dichiarare quello che per queſto nome ſintenda, eſcludendo ogni altra coſa che queſto importare poteſſi.

Di queſto vocabulo Amore, & di diuerſi ſuoi ſignificati.

CAPITOLO II.

COſi come le virtu cognoſcitiua dellanima ſi riuolgono circa el vero & el falſo, coſi le virtu deſideratiue circa il bene & il male. La virtu che conoſce, aſſente à quello, che iudica aſſere vero, diſſente da quello, cha iudica eſſere falſo, quello aſſentire ſi chiama da philoſophi affirmatione, quello diſſentire ſi chiama negatione. Similmente la virtu dellanima, che deſidera à quello, che ſe li appreſenta con faccia di buono, ad quello ſinclina, & da quello, che con faccia di male ſe li demoſtra, fugge & ſi ritrahe, quella inclinatione ſi chiama amore, quella foga & quello ritirarſi, ſi chiama odio Queſto e il piu largo & piu cõmuna ſignificato di queſto vocabulo di Amore, che ſi poſſa intendere. Sotto queſto ſono molte ſpecie, le quali ſi verificano ſecondo la diuerſita de beni, ne liquali el deſiderio noſtro ſinclina, come verbi gratia, ſe queſto Amore circa la roba, & maſſime ſe e inordinato, ſi chiamera, auaritia, ſe circa honori, ambitione, ſimilmenta ſe ſia circa Dio, o alcuno ſuperiore à noi, ſi chiamera pieta, ſa circa à vno equale, amicitia. Eſcludendo adũque queſto, & tutti li altri ſignificati, noi habbiamo ad intẽdere quello ſolo, che e deſiderio di poſſedere quello ò cha e, ò à noi pare che ſia bello, & coſi nel cõuiuio di Platone e diffinito, amore e deſiderio di bellezza & come dicendo el poeta, appreſſo de Greci ſintende Homero, appreſſo li noſtri Vergilio, per la loro eccellentia fra tutti e Poeti, coſi dicendo Amore aſſolutamente, ſintẽde

amore di bellezza. certo come di quello che eccelle & ſuperaciaſcuno deſiderio dugni altra coſa creata. queſto ſimilmente ſi oſſerua nella lingua latina, nella quale, benche propriamente ſi dica el tale ama Diu, el tale el fratello, el tale e danari, tuttania dicendo aſſolutamente el tale ama, ſintende lui eſſere preſo da queſto deſiderio di bellezza dalcuno, il che vulgarmente ſi dice eſſere inamorato. Et per che fra tutti e deſiderij damore, queſto deſiderio di bellezza e il piu vehemente, onde & Platone dice nel Phedro, che amore e detto da queſto vocabolo Romi, che appreſſo de greci ſignifica quello che appreſſo del noſtro vulgare, fortezza, & vehementia. Per queſto ogni volta, che noi vogliano ſignificare, qualche altro amore & deſiderio eſſere vehemente, lo denotiamo per queſto nome, come ſi dice el tale eſſere inamorato delle lettere, & tale delle arme, & coſi delle altre coſe, & Platone nel cõuiuio & nel Phedro, & el Poeta noſtro nella preſente canzona, parlono di quello amore, del quale chi e preſo, volgarmente ſi dice eſſere inamorato, il che non e altro, che deſiderio di poſſedere & di fruire la bellezza di altrui: di, che ſi conclude, che, & lamore, col quale Dio ama le creature, & quello che propriamẽte ſi chiama amicitia, & molti altri ſimili, ſono diuerſi da queſto amore di che ſi parla, & per hora baſti dire queſto, cheſſendo amore, del quale ſi parla, deſiderio di poſſedere la bellezza daltrui, non eſſendo in dio deſiderio di coſa alcuna fuora di lui, come quello, che e in tutto perfettiſſimo & neſſuna coſa li manca, non potrebbe piu à lui repugnare queſto amore. Imperoche quello, con il quale lui ama le creature, naſce ad ponto da oppoſita cagione. In quello, colui che ama ha biſogno della coſa amata, & riceue da lei, cioe dallo amato, la perfettione ſua, in queſto, cioe amore diuino, lo amato ha biſogno, dello amante, & chiamalo, & nõ riceue. Similmente quello amore, che amicitia ſi chiama, ha oppoſita proprieta allamore noſtro. Nella amicitia e ſempre neceſſaria la reciprocatione, cioe che luno amico per il medeſimo modo, & per la medeſima cagione ami laltro, & coſi e cõuerſo, come Platone dice in molti luoghi, il che non e neceſſario nellamore noſtro, imperoche colui che ama, puo eſſere non bello, & conſeguentemente non atto ad mouere lo amato ad mutuo deſiderio della ſua bellezza. Amore adunque, del quale noi habbiamo ad parlare, ſi puo coſi definire, come anchora Platone il definiſce, deſiderio di bellezza. Deſiderio, vi ſi pone come natura generica & commune, per laquale amore conuiene con tutti li altri deſiderij, come lhuomo, in quanto egli e animale, conuiene con tutte le fiere, poi vi ſi aggiunge de bellezza, che ſpecifica la natura propria di amore, & lo diſtingue da ogni altro deſiderio, come per lo eſſere rationale, & mortale ſi diſtingue lhuomo daglialtri animali. Se adunque conoſceremo perfettamente le parti di queſta definitione, conoſcerẽmo perfettamente amore. Et cominciando dala prima, dico, che deſiderio non e altro, che vna inclinatione & impeto di colui, che deſidera in quello, che o e veramente, o lui eſtiſtima à ſe eſſere conueniente, & quella tal coſa ſi chiama bene, pero lo oggietto del deſiderio e il bene, o vero, o apparente, & come poi ſi truouono diuerſe ſpecie di beni, coſi naſcono diuerſe ſpecie di deſiderij, come nel propoſito noſtro, amore, che vna ſpecie di deſiderio, & circa vna ſpecie di bene, che ſi chiama bello, di che ſi cõclude, che il bello dal buono e differente, come vna ſpecie dal ſuo genere, & non come coſa eſtrinſeca da vna intrinſeca. Puoſſi diuidere el deſiderio per ſua prima diuiſione in deſiderio naturale, & deſiderio con cognitione. Et per plena intelligentia, che coſa e deſiderio naturale, e da intendere che eſſendolo oggietto del deſiderio el bene, & hauendo ogni creatura qualche perfettione à ſe propria, per participatione della bonta diuina, dallaquale cio che proceſſe, come ſcriue Moyſe, fu grandemente buono, biſogna che habbia vno certo fine, nel quale quel grado, di che lei e capace di felicita, ſi ritruoua, & in quello naturalmente ſi diriza & volga, come ogni coſa graue al ſuo centro. Queſta inclinatione nelle creature, che non hanno cognitione, ſi chiamo deſiderio naturale, grande teſtimonio della prouidentia diuina, dalaquale ſono ſtate queſte tali creature al ſuo fine dirizate, come la ſaetta del ſagittario al ſuo berzaglio, ilquale nõ e dalla ſaetta conoſciuto, ma da colui che cõ occhio di ſapiẽtiſſima prouidẽtia verſo quello la muoue. Di queſto deſiderio è deſideriato Dio da tutte le creature, peroche eſſendo ogni bene particulare vno veſtigio & vna participatione del primo bene, che e eſſo Dio, in ogni bene che ſi deſidera, lui e el primo deſiderato. Non e altro el bene delle pietre & delle piante, ſe non quello, di che loro ſono capace di participare della bonta diuina, & ſecondo che vna natura e capace di participare piu o meno, coſi e ordinata o ad piu, o ad meno nobile fine, pero el fine di tutte le creature e vno, cioe fruire Dio, per il modo à loro poſſibile, & guſtare quanto piu poſſono della dolcezza dellaſua bonta, ma ſecondo e poterne conſeguitare piu o meno, ſono diuerſificati e fini, & di qui puoi intendere come dio e quel bene, del quale dice Ariſtotile nel principio della ethica, che tutte le coſe lo deſiderano, & per quello, che e ditto, ſi puo conoſcere in che modo lo deſiderino, anchora che nõ conoſcino, & in che modo non deſiderino coſa à loro impoſſibile, & quanto ſia lontana dal vero la eſpoſitione di coloro, che hanno altrimenti in quel paſſo interpretato Ariſtotile, per euidentiſſime ragioni altroue dichiareremmo, con queſto naturale deſiderio volgendoſi ad lui ogni creatura, lo lauda & adora, come cantano li propheti hebrei, & ad lui quaſi ſupplicando, tutti ſi voltano & offeriſcono, come ſcriue el gran platonico Theodoro.

Del deſiderio in commune, & come quanto e per ſe, ſempre ſia volto al bene.

CAPITOLO III.

LAltra ſpecie di deſiderio nõ e, ſe nõ circa le coſe conoſciute da chi deſidera, & e dalla natura inſtituto, che à ogni virtu conoſcente ſia congiunta vna virtu appetitiua, laqual quello che la conoſce & iudica eſſere bene, ama & abbraccia, quello che iudica eſſere male, odia & refiuta lei in quanto e per ſua natura, e ſempre volta al bene, ne mai fu alcuno che deſideraſſi di eſſere miſero, ma perche la virtu che conoſce, ſpeſſo nel iudicare ſinganna, & iudica eſſere bene quello, che in verita e male, auuiene che qualche volta dalla virtu appetitiua, quale per ſe e cieca & non conoſce, e deſiderato il male, & dalun canto ſi puo dire, che volontariamente il faccia, perche à lei neſſuno puo fare violentia, dallaltro ſi puo dire, che non volontariamente, perche lo fa ingannata dal iudicio della compagna, perche lei per ſe mai deſiderarebbe il male. Queſto intende Platone nel Timeo, quãdo dice che neſſuno volontariamente pecca.

Che el conoſcere le coſe, e vno poſſederle.

CAPITOLO IIII.

COnſegue à ogni virtu deſideratiua vna proprieta commune, & e, che ſempre chi deſidera in parte poſſiede la coſa deſiderata, & in parte no, et ſe della poſſeſſione di quello fuſſi in tutto priuata, mai la deſiderarebbe. il che per dua modi ſi verifica. El primo e, perche come nel precedente capitolo dicemmo, non ſi deſidera la coſa, ſe non, poi che e conoſciuta, & da philoſophi e ſottilmente dichiarato, come el conoſcere le coſe e vno poſſederle, onde ſegue el detto vulgato di Ariſtotile, che lanima noſtra e ogni coſa, perche ogni coſa conoſce, & appreſſo ad Aſaph poeta Hebreo dice Dio, tutte le coſe ſono mia, per che tutte le conoſco, benche, come fra il ſuo conoſcere & il noſtro e differentia grandiſſima, coſi, ſia parimente nel poſſedere. Laltro modo e, che ſempre fra chi deſidera & la coſa deſiderata é vna conuenientia & ſimilitudine: gode, & conſeruaſi ogni coſa per quello, che à lei per cognatione di natura e piu conforme: per quello che gli e diſſimile & contrario, ſi attriſta & ſi corrompe, pero infra diſſimili non cade amore, & la repugnantia di dua nature oppoſite non e altro, che vno odio naturale, come lodio non e altro, che vna repugnantia con cognitione. Di queſto euidentemente ſegue eſſere neceſſario, che la natura del deſiderato in qualche modo ſi truoui nel deſiderante, perche altrimenti fra loro non ſarebbe ſimilitudine, & che imperfettamente ſeli truoui, perche vano ſaria cercare quello, che in tutto ſi poſſiede.

Che

Che à diuerſe nature conoſcente, ſono anneſſe diuerſe nature appetitiue.

CAPITOLO V.

COme el deſiderio io commune ſegue la cognitione io commune, coſi à diuerſe natore conoſcente ſono anneſſe diuerſe oature appetitiue, & quanto per hora baſta, ſi poſſon le virtu cognitiue in tre gradi diſtinguere, in ſenſo, ragione, & intelletto, alle quali ſimilmeotè conſeguono ne gradi di natura deſideraoua, che ſi potranoo chiamare appetito, elettione, & volũta. Lappetito ſegue il ſenſo, la elettione, la ragione, la volũta, lo intelletto. Lappetito nelli animali brutti, la elettione nelli huomioi, & in ogoi altra creatura che ſi truooa mezza fra noi & li angeli, ſa volunta nelli angeli, & coſi come il ſenſo non conoſce, ſe nuo le coſe corporali & ſenſibili, coſi lo appetito non deſidera ſe noo, le coſe corporali & ſenſibili, & come lo intelletto angelico ſolo alla contemplatione delli ſpirituali concetto inteſo & volto, ne alle coſe materiali ſinclina, ſe non quanto loro gia dalla materia aſſolute & ſciolte, immateriale & ſpirituale diuengono, coſi la voloota loro ſolo de beni intemporali & ſpirituali ſe paſce, la natura rationale poſta fra queſti dua come vno mezza fra li eſtremi, hora à luna parte, cioe alſenſo inclinata, hora allaltra, cioe allo intelletto eleuandoſi, alli deſiderij delloaa & dellaltra per propria elettione puo accoſtarſi. Di tutte le ſupradette coſe ſi puo concludere, che ogni volta che la coſa deſiderata e coſa corporea & ſenſibile, biſogna che il deſiderio di quella ſia o appetito che ſegua il ſenſo, o elettione di ragione inclinata alſenſo, ogni volta che le coſa ſpirituale & iocorporea conuien che ſia, o volonta intellettuale & angelica, o elettione di ragione alla ſublimita dello intelletto aſſumta, & eleuata. Viſto adunque Amore eſſere deſiderio, & dichiarato che coſa e deſiderio, per conoſcere, che deſiderio e Amore, ſe gli e, o ſenſitiuo, o rationale, o intellettiuo, che tãto e a dire quanto deſiderio beſtiale, o homano, o angelico, biſogna vedere che coſa ſia bellezza, che e loggietto del deſiderio, il che conoſciuto haremmo della definitione di Amore, & conſequentemente di lui aſſoluta cognitione.

Della bellezza commune.

CAPITOLO VI.

QVeſto vocabolo bellezza ſi puo pigliare ſecondo vna larga & commune ſignificatione, et puoſſi pigliare propriamente. Secondo el primo modo, ogni volta che piu coſe diuerſe concorrono ad conſtitutione dunatezza, laquale naſca dalla debita miſtione & temperamento ſatto di quelle coſe varie, quello decore & quella Harmonia & quella temperantia, che reſulta di quella proportionata commiſtione, ſi chiama bellezza. Et concioſia che ogni coſa creata ſia compoſta & ſia con tanta debita ragione & proportione compoſta, quanto poſſibil ſia alla natura, di quella coſa puoſſi ſecondo modo predetto chiamare bella ciaſcuna coſa creata, non eſſendo eſſa bellezza altro, che quello temperamento il quale e cauſa che quelle nature, benche diuerſe & varie, pur conuengano & cõcordino inſieme ad comporre vna natura & ſecondo queſta ragione neſſuna coſa ſemplice puo eſſere bella, di che ſegue che in Dio non ſia bellezza. Dopo Dio comminicia la bellezza, per che commincia la contrarieta, ſanza laquale non poo eſſere alcuna coſa creata, ma ſarebbe ſolo eſſo Dio, ne baſta queſta contrarieta & diſcordia di diuerſe nature ad conſtituire la creatura, ſe per debito temperamento ooo diuenta & la contrarieta vnita, & la diſcordia concorde, il che ſe puo per vera definitione aſſegnare di eſſa bellezza, cioe che nõ ſia altro che vna amica inimicitia, & vna concorde diſcordia. Per queſto diceua Heraclito, la guerra & la concordia eſſere padre & genetrice delle coſe, & appreſſo à Homero, chi mala dice la contentione, e detto hauere beſtemiato la natura. Ma piu perfettamente parlo Empedocle, ponendo non la diſcordia per ſe, ma inſieme con la concordia eſſere principio de le coſe, intendendo per la diſcordia la varieta delle nature, di che loro ſi compongono, & per la concordia, la vnione di quelle, & pero compongono, & per la concordia la vnione di quelle, & pero ſolo in Dio diceua non eſſere diſcordia, perche in lui non e vnione di diuerſe nature, anzi e eſſa vnità ſemplice ſanza compoſitione alcuna, & perche in eſſa conſtitutione della creatura e neceſſario, che e lunione ſuperi la cõtrarieta, altrimenti la coſa ſi riſoluerebbe, perche da loro inſieme ſi ſeparerebbano ſua principij, pero e detto dà Poeti che Venere ama Marte, perche quella bellezza laquale ſi chiama Venere, come noi di ſotto diremmo, non ſta ſanza quella contrarietà, & che Venere domi & mitighi Marte, non per altro ſi dice, ſe non perche quel temperamento mitiga raffrena, & retunde la pugna & lodio che e ſra quella nature contrarie. Similmente appreſſo delli antichi Aſtrologi, la openione de quali ſegue Platone & Ariſtotile, & ſecõdo che ſcriue Alleſandro Hiſpano, anchora Moyſe, Venere fu poſta in mezzo del cielo appreſſo ad Marte, adcioche haueſſi ad domare limpeto di quello, ilquale e di ſua natura corrottiuo & diſtruttiuo, coſi come anchora Gioue la malitia di Saturno. Et ſe ſempre Marte fuſſi ſottopoſto à Venere, cioe la contrarieta de principij componenti à loro debiti temperamenti, neſſuna coſa mai ſe corromperebbe.

Della bellezza propriamente preſa.

CAPITOLO VII.

QVeſta e la larga & cõmune ſignificatione di bellezza, nellaquale ſignificatione communica con lei queſto vocabolo Harmonia, onde ſi dice Dio con muſico & Harmoniaco temperamento hauere compoſto tutto il mondo, ma coſi come Harmonia communemente ſi puo pigliare per il debito temperamẽto dogni coſa compoſta, propriamente, ſignifica ſolo el temperamento di piu voce cõuenientе inſieme à vna melodia, coſi benche bellezza ſi poſſa dire dogni coſa debitamente compoſta, tuttauia il ſuo proprio ſignificato e ſolamente alle coſe viſibili, coſi come Harmonia alle coſe audibili, & queſta bellezza e quella, el deſiderio de laquale e chiamato Amore, & pero da vna ſola potentia conoſcitiua naſce Amore cioe dal viſo come da Muſ o & da Propertio, & vniuerſalmente da tutti e Poeti & Greci & Latini fu ſempre celebrato, & muoueſi per queſto Plonino ad credere, che Eros, che in greco ſignifica Amore, ſi deriui da queſta dittione Oraſis, che ſignifica viſione, ma direbbe vno ſe bellezza e ſolo nelle coſe che il viſo comprende, come ſi puo attribuere alle idee che e natura al tutto inuiſibile? Per dichiaratione di queſto dubio, dal quale depende il fondamento di queſta materia, e da notare che ſono dua viſi, luno corporale, laltro incorporale. El primo e quello che communemente ſi chiama viſo, el quale dice Ariſtotile eſſere da noi amato ſopra tutti li altri ſenſi. Laltro e quella potentia dellanima, per laquale nel penultimo capitolo del primo libro ſu detto noi hauere conuenientia con li Angeli. Queſta potentia da tutti e Platonici e chiamata viſo, ne queſto viſo corporale e altro che vna imagine di quello, & Ariſtotile nella Ethica ſua, & in molti altri luoghi dice non hauere altra proportione lo intelletto allanima, che il viſo al corpo. Onde & Pallade, per laquale e ſignificato la intellettuale ſapientia, per tutto appreſſo ad Homero della bellezza delli occhi ſi vanta, con queſto viſo vidde Moyſe, vidde Paulo, viddono molti altri eletti la faccia di Dio, & queſto e quello che noſtri Theologi chiamano la cognitione intellettuale, cognitione intuitiua, con queſto viſo Giouanni euangeliſta dice, e giuſti hauere ad vedere el ſommo Dio, & queſta eſſere tutta la mercede noſtra.

Che le bellezze propriamente preſe ſono due, cio e bellezza corporale, & bellezza intelligibile.

CAPITOLO VIII.

ESſendo adunque bellezza nelle coſe viſibili, & eſſendo dua viſi, luno corporale laltro incorporale, ſaranno anchora dua obietti viſibili, & cõſequentemente dua bellezze, & queſte ſono le dua Venere da Platone celebrate, & dal Poeta noſtro, cioe la bellezza corporale & ſenſibile, ditta Venere volgare, & la bellezza intelligibile, che e in eſſe Idee, laquale come diſopra dimoſtriamo, e obietto dello intelletto come e colori del viſo, & chiamaſi Venere celeſte, di che ſeguita

che

che eſſendo Amore appetito di bellezza, che coſi come ſono dua bellezze, ſieno anchora neceſſariamente dua amori, volgare & celeſte, & coſi come quello la volgare & ſenſibile, coſi queſto la celeſte & intelligibile bellezza deſidera. Pero diſſe Platone nel conuiuio, che quante Venere ſono, tanti ſono neceſſariamente li Amori.

Per quale cagione ſi dica Venere, cioe la bellezza eſſere madre di Amore.

CAPITOLO IX.

E Adunque Venere non potentia alcuna dellanima, ma eſſa bellezza dallaquale eſſendo generato Amore, meritamente ditta madre di quello, imperoche la bellezza e cauſa dello Amore, nõ come principio produttiuo di eſſo atto, che e amare, ma come obietto, perche ſecondo Platonici, delli atti dellanima noſtra eſſa anima e cauſa effettiua, & li obietti ſono come materia, circa laquale lanima produce quelli attĩ, venendo per queſta ragione la bellezza ad eſſere cauſa materiale dello Amore, & detta Venere eſſere ſua madre, perche da Philoſophi la cauſa materiale ſi aſſomiglia alla madre, come la efficiente al padre.

Breue Epilogo di Venere, di Amore, & delle Idee.

CAPITOLO X.

SAra adunq. Venere eſſa bellezza, laquale genera lo Amore, genera quella celeſte & ideale, lo amore celeſte, ilquale ſi diffinira coſi, Amore celeſte è deſiderio intellettuale di Ideale bellezza. Diſopra e dichiarato che coſa deſiderio & che coſa e appetito intellettuale. Delle Idee ſi parlò nel quinto capitolo del primo libro, lequali per dire breuemente non ſono altro che forme eſſemplare delle nature delle coſe, & di eſſe e pieno ogni intelletto & per quelle intende, dellequali ſi ſcriue nel libro delle cauſe, che ogni intelligentia e piena di forme, & fu nel vltimo capitolo del primo libro demonſtrato, eſſere queſte forme chiamate Idee in eſſo Dio, come in ſuo fonte & principio, & eſſere eſſentialmente nella mente angelica, nella quale primamente ſono prodotte da eſſo Dio, vltimamente per participatione nellanima rationale, laquale, coſi come participa la ſoſtantia dello intelletto, coſi participa eſſe idee, & conſequentemente la bellezza di quelle, di che poſſiamo cõcludere, lo amore della bellezza del lanima, eſſere non gia amore celeſte perfettamente, ma perfetta & propinqua imagine di quello, ma il primo & piu vero ſuo eſſere, doue ſi truoua appetito della ideale bellezza, il che e di neceſſita nella prima mente, laquale ſenſa mezzo, Dio della bellezza delle Idee veſte & adorna.

Del naſcimento di Amore, & quello che ſi intenda per li orti di Gioue, per Poro, & per Penia, & per e natali di Venere.

CAPITOLO XI.

DIce Platone, Amore eſſer nato nelli orti di Gioue, ne natali di Venere, eſſendoſi Poro accompagnato con Penia, & eſſendo tutti li Dij nel conuito poſti ad menſa, & eſſo Poro figluolo del conſigho inebriato di nectare. E adunque da preſuppore prima eſſo Dio eſſer increato, & creatore dogni coſa. Di poi habbiammo ad intendere quella natura informe, laquale da eſſo Dio formata, fa la mente angelica, come diſopra fu detto. La forma che Dio da alla mente angelica, non e altro che eſſe idee, laquale come diremmo e la prima bellezza Deſcẽdono adunque eſſe idee nello angelo da Dio, & perche ogni coſa allontanandoſi dal ſuo principio & fonte, & meſcolandoſi à natura contraria, diuenta piu imperfetta, pero eſſe idee allongandoſi da Dio, loro fonte & principio, & coniungẽdoſi à quella natura informe, diuerſa in tutto & aliena dalla ſua forma, e neceſſario che diuentino imperfette. Ha adonque langelo allhora in ſe la bellezza delle idee, ma imperfetta, & dalla opacita della ſua ſoſtantia ottenebrata, di che, e neceſſario, che in lui ſegua deſiderio di hauere la perfettione di quelle, ilquale deſiderio eſſendo deſiderio di bellezza, e quello deſiderio che da noi e chiamato Amore, ilquale non naſcerebbe, ſe ò le Idee nõ fuſſino nello angelo, ò ſe vi fuſſino perfette, perche come nel quarto Capitolo di queſto libro dichiaramo, la coſa deſiderata parte ſi poſſiede, parte no, & ſe la mente fuſſi in tutto priua della coſa amata, non ſarebbe tra loro ſimilitudine alcuna, il che e cauſa dello Amore. Naſce adunque queſto amore quando Poro, che ſignifica copia, cioe laffluentia di eſſe Idee, ſi miſchia con quella natura informe, chiamata Penia, perche e pouera & mendica, eſſendo dogni eſſere & dogni atto priuata, ne e proprio Penia leſſentia di quella natura informe, ma e la indigentia & la imperfettione di quella. Eſſa natura informe dichiaramo nello ottauo Capitolo del primo libro eſſere chiamata Gioue, & perche ragione in quello luogho e chiamata Orti di Gioue, cioe perche in quella ſono piantate le Idee, non altrimenti che li arbori in vno orto, & di qui naſce, che eſſe mente angelica, adornata gia di eſſe Idee, dalli antichi fu chiamata Paradiſo, che e vocabulo græco, & ſignifica quel che e appreſſo di noi gardino, & coloro che tuio ſono nella vita intellettuale, & eleuati gia ſopra la natura humana ſimili fatti alli angeli, ſi nutriſcono del contemplare, furono detti eſſere in Paradiſo, allaqual vita contemplatiua & felicità eterna eſſortandoci Zoroaſtre eſclama, cerca cerca el paradiſo, laqual dittione di poi da noſtri Theologi e ſtata transferita ad ſignificare etiam eſſo luogo corporale, cioe el ſupremo cielo che e ſtãza & habitatione delle anime beate, la beatitudine delle quali conſiſte in eſſo contemplare, & nella perfettione dello intelletto, come Platone nel Philebo, & nello Epinomide apertamente dice. Sono adunque li orti di Gioue quella eſſentia informe, & in eſſa della perfettione delle Idee, che e eſſo Poro miſta con la imperfettione di eſſe, & indigentia dello eſſere perfette, laqual naſce dalla imperfetta natura di quella eſſẽntia, nacque Amore, cioe deſiderio della perfettione di quella, ne prima nacque amore, che ne natali di Venere, cioe nõ prima che la ideale bellezza, benche imperfetta naſceſſi nella mente angelica. Et tanto e a dire ne natali di Venere, quanto ſe diceſſi eſſendo qua ſi Venere imperfetta & differẽte dalla perfetta bellezza, come vno fanciullo in ſalce da eſſo adulto & gia peruenuto alla eta perfetta, & ne natali di Venere tutti li Dij erano poſti ad mẽſa, per queſto e da ricordarſi di quello che fu detto nel ſeſto capitolo del primo libro, che omni coſa oltre al ſuo eſſere naturale, ha vno altro eſſere detto ideale, ſecondo il quale fu prodotto da Dio nella prima mente, pero per Saturno ſi puo intẽdere & interpretare, & Saturno pianeta, & la idea di Saturno & ſimilmente di tutti li altri. Quiui per li dei habbiamo ad intendere le idee di tutti li dei, & in queſto ſegue Platone el modo di parlare di Parmenide pythagotico, il quale chiama ſempre eſſe idee Dij, li Di adonque ſono eſſe idee, lequali precedono eſſa Venere, imperoche lei e quello decore & quella gratia che reſulta de la varietà di quelle idee, & diceſi che erano al conuito & ad mẽſa, per che el loro padre alhora le paſcea di ambroſia, & di nectare Per intelligentia dellaqual coſa è da ſapere, che li antichi theologi de gentile come ſcriue Heſiodo, & Ariſtotile conferma, dicono tutte quelle coſe che dio cibo alla ſua menſa di nectare & ambroſia, eſſere eterne, & laltre che non ſono eterne, non eſſere ſtate e quello conuito. Eſſendo adunque le idee della mente angelica & prima & veramente eterne, per queſto Platone vuole, loro eſſer ſtate à quello conuito celeſte, doue di ambroſia & di nectare furono paſciute, il che anchora piu eſpreſſe dicendo, che eſſo Poro, che è laffluentia vniuerſale di eſſe idee, ſi era di Nectare inebriato, & pero quantunque iui fuſſino le Idee dellaltre coſe, nondimeno non dice che le fuſſino al conuito accettate, perche á loro non fu conceſſo il dono della immortalita. Credo eſſere ſufficientemente dichiarato come Amore nacque nelli orti di Gioue, del congreſſo di Poro & di Penia, ne natali di Venere, nel conuito, eſſendo li Dij poſti ad menſa & cibandoſi.

Per qual cagione ſia poſto da Orpheo Amore nel ſeno di Chaos.

CAPITOLO XII.

PEr le coſe di ſopra dichiarate e manifeſto, perche da Orpheo e poſto amore nel ſeno del Chaos, innanzi à tutti li altri Dij, perche Chaos nõ ſignifica altro che

la ma-

la materia piena di tutte le forme, ma cōfuſa & imperfetta, quando adunque la mente angelica era gia piena di tutte le Idee, ma anchora imperfette, & quaſi indiſtinte & confuſe, ſi potea chiamare chaos, nel quale nacque amore, cioe deſiderio della perfettione di quelle.

A quale nature, & per qual cagione ſi conuenga del nome del Circolo,

CAPITOLO XIII.

DEſiderà adunque eſſo angelo fare quelle, cioe eſſe Idee perfette, & e ragioneuole, che la perfettione loro naſca da oppoſita cagione à quella, dalla quale naſce la loro imperfettione da due cauſe. Luna e allontanarſi dal fonte & principio ſuo, laltra e coniungerſi à natura diſſimile & contraria. Dunque naſcera la loro perfettione & dal remuouerſi & dal ſepararſi da quella natura diſſimile, & ritornando, donde in prima erano proceſſe al ſuo principio, ſecondo la loro poſſibilita interamēte riunirſi, pero amore, cioe il deſiderio di acquiſtare queſta bellezza, perfettamente commoue & ſtimola langelica mēte ad cōuertirſi verſo Dio, & ad cōiungerſi, quanto piu puo con quello, perche ciaſcuna coſa intanto la ſua perfettione acquiſta, inquanto al ſuo principio ſi coniunge, & queſto e il primo circolo, cioe la mente angelica, che dalla indiuiſibile vnita di Dio procedendo per circolare moto de Intrinſeca intelligentia ad quella perfettamente ritorna, & ogni natura laquale e atta ad fare, queſto ſi chiama circolo, perche la figura circolare ad quello medeſimo punto onde in prima comincia, ritorna. Et queſta proprieta ſi truoua ſolamente in due nature, nel angelica, & nella rationale, & per queſta medeſima cagione queſte due nature ſola ſono capace di felicità, perche la felicità non e altro, che peruenire al ſuo ſummo bene & vltimo fine, & quel medeſimo e vltimo fine dogni coſa che e ſuo primo principio. Adunque quelle nature che poſſono al ſuo primo principio ritornare, poſſono anchora conſeguire la felicita, & tali ſolamente ſono le ſoſtantie immortali, perche la natura corporea & materiale non ha, come concedano tutti philoſophi peripatetici & platonici, queſta potentia che loro chiamano reſſeſſiua, mediante laquale poſſino ò in ſe ſteſſe, ò al loro principio riuolgerſi. dunque ſolamente della loro cauſa procedono, & participano quello bene, che dalla loro cauſa e loro communicato. ilquale bene non lo potendo loro riunire al ſuo principio, non puo conſeguire aſſoluta perfettione, ma el bene loro ſempre rimane imperfetto, pero non hanno felicità ò lhanno ſi inperfetta, che non ſi puo propriamente chiamare felicità. Eſſendo adunque due ſole nature, cioe langelica & la rationale, che poſſino ritornare al ſuo principio, ſolo queſte due ſi poſſono chiamare circoli, & debbōſi chiamare circoli intelligibili, perche ſono immateriali. Similmente ne corpi ſecondo li noſtri Theologi, ſono dua circoli imagine & ſimulachro di quelli, cioe el decimo cielo, che e circolo corporale, & immobile, imagine del circolo intelligibile, che e la mente angelica, laltro circolo e el corpo celeſte mobile, imagine del circolo, che e lanima rationale. Del primo e Platonici non fanno mentione, & direbbono forſe la natura angelica, eſſendo in tutto ſeparata & diuerſa dalla natura corporale, ne hauendo à quella reſpetto ò habitudine alcuna, non eſſere repreſentata per alcuna coſa corporale. Del ſecondo Platone nel Timeo fa eſpreſſa mentione, moſtrando come tutti e circoli del corpo celeſte mobile, che ſi diuide ſecondo lui nella ſphera non erratica & ne ſette pianeti, e ſimulachro di altretanti circoli immateriali che ſono nellanima rationale. Alcuni attribuiſcono à eſſo Dio il nome del circolo, & pare oppenione delli antichi Theologi gentili, che lo chiamano Cielo, quaſi che lui ſia vna ſphera comprendente in ſe tutte le coſe, coſi come comprende in ſe lultimo Cielo tutte le coſe corporali, ne e inconueniente ſecondo vna ragione el nome del circolo eſſerli proprio, & ſecondo vnaltra repugnarli. Intendendo adunque, come diſopra eſponeuamo per circolo, vna natura, che da vno punto indiuiſibile cominciādo al medeſimo ritorna, repugna in tutto à eſſo Dio, ilquale in queſto modo non è circolo, per che nō ha principio daltronde, ma e eſſo punto indiuiſibile, dalquale comincionο & alquale ritornono tutti è circoli ſi che quāto ad queſta proprietà, repugna el circolo à eſſo Dio, per che non ha principio ne fine. Repugna anchora alle coſe materiali, perche, benche comincino da vno principio, non poſſono retornare ad quello, reſta che ſia proprio della mente & dellanima. Secondo, molte altre proprietà conuenie à Dio: prima perche e la piu perfetta figura di tutte laltre, come e eſſo dio di tutte le coſe, & ſolo e queſta figura del circolo non ſi puo adiugnere, il che dimonſtra lei eſſere aſſolutamente perfetta: oltre ad queſto, glie vnaltra ragione laquale io credo eſſere potiſſima, & queſta e, che lultima ſphera e luogo dogni coſa locata, il che prouono e Platonici ſottilmente di eſſo Dio, dichiarando, come infra li altri fa Porphyrio, non eſſere lanima nel corpo, come pare à volgari, il che anchora Platone nota nel Timeo, ma per oppoſito eſſere eſſo corpo nellanima, & per lamedeſima ragione eſſer lanima nella mēte angelica, & eſſa mente angelica in eſſo dio, vltimo luogo di tutti e luoghi, il che ne myſterij delli Hebrei ſi puo cōprendre, liquali fra piu ſacrati nomi di Dio pongono queſto, cioe Luogo, & coſi nelle ſacre litere molte volte chiamate. Sacra adunque per queſta ragione, ad ſufficiente dichiaratione dellaquale ſarieno neceſſarie piu parole, ma ſarebbe fuora di propoſito noſtro, & coſi per le preallegate, chiamato Dio circolo, el che meritamente oſſeruato nella Theologia delli Smelliti da Parmenide no anchora che molti lo credano, ma noi altroue proueremmo quello, che da lui e chiamato ſphera intelligibile, non eſſere eſſo Dio, ma el mondo intelligibile da Dio immediatamente prodotto.

Breue epilogo del naſcimento & amore.

CAPITOLO XIIII.

EPilogando adunque breuemēte, dico che ne natali di Venere, cioe quādo prima la bellezza delle Idee diſceſe nella mente angelica, eſſendo eſſa mente nuouamente nata, cioe anchora non adulta, cioe eſſendo anchora quella bellezza imperfetta, nacque Amore, cioe nacque nello angelo deſiderio di hauere quella bellezza perfettamente, laquale gia in qualche modo haueua, & da queſto amore ſtimulato ſi conuerſe ad Dio, & da lui riceue la perfettione di quella bellezza ideale, laquale poi che in ſe hebbe, perfetta gia fu in lui Venere ad vita, & alla ſua perfettione peruenuta.

Delle tre gratie ſeguace di Venere, & de loro nomi.

CAPITOLO XV.

DIcono e Poeti hauere queſta Venere per ſua ſeguace & quaſi ancille le gratie, e nomi delle quali ſuonano in volgare Viridita, Letitia, & Splendore, lequali tre gratie nō ſono altro che tre proprieta conſequēte quella bellezza ideale. Prima lo eſſere verde non e altro, che permanere & durare la coſa nel ſuo eſſere integra & ſanza labefattione alcuna. ne per altro ſi chiama la giouanezza verde, ſe non perche alhora lhuomo ha lo eſſere ſuo integro & perfetto, ilquale del ſuo vigore & ſua integrita con gli anni ſempre poi piu & piu perdendo, viene ad anullarſi in tutto, concioſache ognā coſa cōpoſta tanto duri nel ſuo eſſere, quanto dura quella proportione debita, che vniſce le parti ſua ad vnione di quella, ne ſia, Venere altro che queſta proportione, meritamente eſſa Viridita non e altro, che vna proprieta conſequente à eſſa Venere. Et pero doue e la prima & vera Venere, cioe nel mondo ideale, vi ſi truoua anchora la vera viridita, per eſſere ogni natura intelligibile, intraſmutabile della integrita dello eſſere ſuo, & in tutto inſeneſcibile, laqual proprietà in tanto deriua alle coſe ſenſibili, in quanto eſſa Venere poſſono participare, perche mētre in loro dura quella proportione in tanto durano & ſi mantengono verde, laltre due proprietà della ideale bellezza e, lo illuſtrare lo intelletto & muouere la volonta à deſiderio di ſe, empiendo quella quando e poſſeduta di ineffabile letitia. Et perche eſſo eſſere, & quella durabilita & permanentia non e atto reſſeſſiuo, pero vna delle gratie e dipinta col volto verſo noi, come procedente & non ritornante. Laltre due, perche apertengono allo intelletto & alla volonta, la operatione dellequali e reſſeſſiua, pero ſono dipinte col volto in la, come di chi retorna, imperoche le coſe ſono dette venire ad noi dalli Dij, & da noi alli Dij ritornare.

Del naſcimento di Venere da Poeti ſotto ſabolare velamento deſcripto.

CAPITOLO XVI.

Dicendo Platona Amore eſſere nato ne natali di Venere, e neceſſario à queſto luogo intendere, come naſceſſe eſſa Venere. Platone nel conuiuio non dice altro ſe non, che la fu figluola di Celio, el modo come di lui naſceſſi, dichiarano li aochi Theoſogi de genitali, ſotto ſabolare velamento, dicendo che Saturno tagliò e teſticoli à Celio ſuo padre, & gitto gli in mare, & che del ſeme di quelli nacque Venere. Per dichiaratione di queſto myſterio, e prima da preſupponere che la materia, cioe quella natura inſorme, dellaquale habbiamo detto eſſere compoſta ogni creatura, e da Theologi molte volte ſignificata per lacqua, per eſſere laequa in continno fluſſo & ſarilmente receptiua dogni ſorma, fungo ſatebba ſe io voleſſi addurre tutti e luoghi, & della ſacra ſcriptura Moſayca & Euangelica & delle ſacre lettere de Gentili, oue da loro per lacqua ſignificata queſta natura, queſto ſolo voglio adiungete, che per reſpetto, che qoeſta natura informe prima ſi truoua nello Angelo, come in quello che e prima creatura, pero eſſi Angeli ſono per queſto nome delle acque ſignificati, ne altro e da intendere per le acque rhe ſono ſopra cieli delle quali dice Dauid, che eſſe laudano continuamente Dio, ſe oon eſſe mente Angeliche, il che cnnſente eſſere coſi Origene, Adamantino, & ſono infra Platonici alcuni che vogliono oon eſſere altro quello Oceano, che da Homero e rhiamato padre delli Dij & delli huomini, che quella mente Angelica. laqnale di ſupra dichiaramo eſſete principio & fonte dogni altra creatura, ehe dopo lei ſi truuui, per queſtn da Georgio genuſto approbanſſimo Platonico e chiamata queſta prima mente Neptuno, come quella che e dominatrice di turre lacque, cioe di tutte laltre mente, & Angeliche & humane. Queſte ſono quelle acque, queſto e qnel ſonte viuo delquale chi bee, mai piu non ha ſere. Queſte ſono lacque & e maci ſupra liquali, come dice Dauid, Dio ha ſondato luniuerſo mondo.

Expoſitione della fabula di Saturno.

CAPITOLO XVII.

Dopo queſta cognitione è da ſapere, per quale caginne e detto da Poeti, che Saturno caſtraſſi Celio ſuo padre, fu dichiarato nella prima patte dellopera preſente, come eſſo Dio, ilquale e detto Celio, ſecondo Platonici, produceua el primo Angelo, ilquale loro chiamano mente diuina, & li Poeti Saturno, & fu dichiarato che eſſo Dio oon produſſe altra creatura che queſta, dallaquale poi era prodotto il reſto del mondo. Se adunque colui, che rimane ſterile, ne puo piu generare, meritamente ſi puo chiamare caſtrato, perche poi che e creata la prima mēte Angelica, per eſſere inlei communicato cio che dal primo Dio ſi puo communicare, & talmente communicato che lui non rimane piu prodottiuo di coſa alenna, non e ſenza gran ragione detto da Poeti Saturno caſtrare Celio ſuo padro. Caſtra adunque Saturno Celio, ma Gione oon caſtra Saturno, ma ben lo priua del regno, perche poi che eſſa mente ha prodotta lanima del mondo, rhe e Gioue, non rimane ſterile come ſa Celio prodotto Saturno, ma produce dopo quella tutti e cieli & li elementi, & lanime rationali, ma perche ladminiſtratione di queſte coſe mondane ſi ſa mediante el cielo & di eſſa anima rationale, che muouann inſieme le coſe inferiore, eſſendo, come di ſupra dirhiaramo, eſſa anima moudana principio dogni motn, & quella mente in tutto immobile, direſi da Poeti Saturno eſſere legato come quello che nnn ſi muoue, & limperio & adminiſtratione del mondo eſſere appreſſo di Gioue, ilqnale pero non gouernerebbe bene el mondo, ſe non fuſſi adiutato da conſigli del verhio padre, cioe che lanima ooo mnouerebbe ordinaramente el Cielo, ne rettamente diſporrebbe laltre coſe, non fuſſi participe della ſapientia paterna intellertuale, come da Platone nelle leggi e pienameote dichiarato, à chi con ſana mente le legge, peroche le ſue parole in quello luogo male inteſe, & à qualche Platonico, & à tutti è Manichei furon cagione di grādi etrori. E adunque manifeſto per qual cagione Saturno caſtri Celio, & Gione ſeghi Saturno & tolghili limperio. Seguendo adunque la eſpoſitione da noi addotta, habbiamo ad dire, che tutto quello che communica Celio à Saturno, cioe quella plenitudine delle idee, laquale deſcende da Dio nella mente, ſono e teſticoli di Celio, perche ſeparati quelli da eſſo rimane ſterile & nnn e piu generatiuo, caſcono queſti teſticoli nel mare, cioe nela natura inſoime Angelica, & come prima con quella ſi coniungano naſce eſſa Venere, laquale come e detto, e quello decore, quello ornato, & quella gratia reſuſtance dalla varietá di quelle idee, & perche quelle idee oon harebbono in ſe quella varietá & diſtinrione, ſe non fuſſino miſchiate à quella natura imforme, na ſenza quella varietà vi puo eſſere bellezza, meritamente ſegue che Venere non poteſſi naſcere ſe non cadendo e teſtiroli di Celio nelle maritime acque.

Di Poro, & perche ſia detto figluolo del conſiglio.

CAPITOLO XVIII.

Reſta dichiarare per qual cagione e chiamato Porò figluolo del cōſiglio. Eſſendo adunque Porò laſfluentia di eſſe Idee, prouenienie dal vero Dio, e chiamato figluolo del conſiglio da Platone, imitatore delle ſacre lettere delli Hebrei, nelle quali eſſo Dio e chiamato per il medeſimo nnme, onde & Dioniſio Areopagita dice, Ieſu Chriſto eſſere rhiamato Aogelo del conſiglio, cioe nunno di Dio, non intendendo per il cnnſiglio altro, che il primo padre Dio. il che imitando Auicenna chiamò la prima cauſa, cauſa conſigliatiua, il che e ad dimnſtrare, che la mente non ha da ſe le Idee & la cagione delle coſe, ma da eſſo Dio, ne e altro il conſigliare vno, ſe non darli la notitia & la ragione di quello che ha ad ſare. Hauendo adunque prodnito Dio la mente, laquale haueſſi ad eſſer ſabricatrice di queſto mondn viſibile, la conſigliò, cioe admaeſtrò & inſtruſſe dellopera, che lei haueua ad fare, ſnrmando quella mente della perfetiſſima Idea di queſto artificio mondano.

In che moda ſi ha à intendere Amor eſſere el piu giouane, & el piu vechio di tutti gli Dei.

CAPITOLO XIX.

Hauendo eſpoſtn le parole del naſcimēto di amore dette da Diotyma, & demonſtrato le patole di Orphen, il quale dice, Amore eſſere nato oel ſeno di Chaoa inanzi à tutti ſi altri Dij, eſſere cnnforme al ſenſo di Platone, reſta ad dimoſtrare, rome anchora non repugna à quello che Agathon dice, cioe Amore eſſere piu giouane che tutti li altri Dei, il che pare manifeſtamente repugni à Orpheo, il quale dice Amore eſſee il piu antiquo che tutti li altri Dei. Per intelligentia adunque della vera ſolutione è da ricordarſi di quello che di ſopra e detto, cioe che coſi come la caſa ha dua eſſere, vno nella Idea ſua nella mente dello artifice, laltro nella materia, come ſono le pietre, & legni, & ſimili coſe, & quello primo ſi chiama eſſere Ideale, & queſto eſſere naturale, coſi e di tutte laltre coſe, lequali hanno in quella prima mente lo eſſere Ideale, & fuoca di qnella el loro eſſere naturale. Gioue adunque & Saturno & coſi tutti li altri Dij ſi poſſono ſignificare, & per la idea di Saturoo, & di Gioue, & coſi delli altri, & per eſſe Saturno & Gioue naturale & non ideale. Dico adunque, che el primo Dio nello eſſee ſuo naturale & perfetto fu Amore, & prima di lui non fu alruno altro Dio, rhe haueſſi lo eſſere naturale, cioe eſſera perfetto, & lui fu cagione di darlo à tutti li altri Dei, il che eſſere coſi, e manifeſto per le coſe ſopra dette, perche Amore nacque quando le idee diſceſono oella mente angelica, leqnali idee eſſendo la ſoſtantia di eſſa mente, non fu la ſuſtantia di eſſa mente prima perfetta, che loro fuſſino perfette, il che non fu ſe non dapoi che amore fu nato. Se adunque eſſa mente angelica nnn hebbe lo eſſer naturale perfetto prima rhe amore naſceſſi, & lui fu cagione di darglele, in quanto per la ronuerſione fatta da lui à Dio furono quelle idee perfette, molto magiormente ſi puo dire delli altri Dij, liquali ſono poſteriori di eſſa mente, cioe che amore fu prima che loro haueſſino el ſuo eſſere naturale perfetto, non oſtante che loro fuſſino prima di lui ſecondo el loro eſſere ideale imperfetto.

perfetto, & per queſto viene ad eſſere piu giouane di tutti li altri & piu bello, perche eſſe idee immediatamente furono congionte a quelle natura informe, & lui non nacque in lei ſe non dapoi, che la ſu gia dalle idee, benche imperfettamenta, formata.

Come ſintenda el regno della neceſsita eſſe re ſtato inanzi al amore.

CAPITOLO XX.

DEl medeſimo fundamento ſi puo intendere facilmente quello che dice Agathone, cioè che il regno della neceſſita fu prima, che il regno di amore per intelligentia dellaqual coſa è da ſapere, che Platone nel Timeo chiama quella natura informe neceſſita, & benche altroue per neceſſita intenda eſſo fato, nõdimeno in queſto luogho ha ad intendere la neceſſita ſecondo el primo modo, cioè per quella natura informe. E adunque da ſapere che eſſendo ogni creatura compoſta di quelle dua nature delle quali luna è materiale & laltra formale, luna imperfetta & laltra cagione della perfettione, ogni volta che luna di loro participa piu della natura dellaltra, ſi chiama eſſere ſoggietta à quella, & quellaltra predominare à lei, & per queſta ragione, perche nelle creature inferiori è piu della parte imperfetta che della perfetta, ſi dice in loro predominare la materia. Quando adunque le idee erano anchora imperfette & inordinate, perche quella natura informe & materiale è cagione dogni imperfettione, è detto da Theologi alhora hauere regnato la neceſſita, & ogni imperfettione, come è detto che nella creatura ſi truoua, procede da quella natura Informe, per queſto dice Agathone, che tutte le coſe, che delle idee ſi dicono, che dinotino di loro qualche imperfettione, tutte accaddono regnante la neceſſita, coſi come tutte le perfettioni, poi che amore comincio ad regnare, perche quando per amore ſi conuerſe la mente in Dio, fu in lei perfetto quello, che prima era imperfetto.

Per qual cagione ſi dica Venere imperare à tre fati.

CAPITOLO XXI.

NOn ſarà adunque fuora di propoſito eſporre, per qual cagione dica Orpheo Venere imperare à tutti gli tre fati, il che ſolo da fundamẽti di ſopra dichiarati ſara manifeſto. Pongono come altre volte hauemo detto è Platonici dua mondi, queſto ſenſibile, & vnaltro intelligibile eſſemplare di queſto. In queſto mondo veggiamo grandiſſimo ordine, & ogni coſa cõcatenata inſieme, & inſieme dependẽte con amicheuol cõcorſo alla cõſtitutione di vno Tutto. Queſto ordine, queſta ſerie di cauſe & di effetti, è chiamata da philoſophi, Fato: & eſſendo queſte coſe mondane imagine di quelle idee del mondo intelligibile, & dependenti da quelle, & à loro ſottopoſte, ſeguita che lordine di queſta dependa da lordine di quelle, ilquale ordine è chiamato Prouidentia, coſi come queſto è chiamato fato, & pero è Platonici pongono, la prouidentia, laquale conſiſte nellordine delle idee, eſſere in quella prima mente, laquale prouidentia, cioè ilquale ordine depende da eſſo Dio, come da quello, che è vltimo fine di queſto ordine, ne eſſa legge di prouidentia, che ordina le coſe nel ſuo fine, altro ne le diriza, che ad conſeguire quello vltimo & infinito bene. Se adunque Venere non è altro, che lordine di quelle idee, dalquale depende lordine mondano chiamato fato, ſeguita che Venere domini à eſſo fato, ilquale fato in tre parti è diuiſo, & diſegnato per è nomi delle tre parce, Cloto, Lacheſis, & Atropos, perche quello, che è vnito nella prouidentia & miſurato da vna indiuiſibile miſura della eternita, fatto gia nel fato temporale, ſi diuide in tre parti, cioè preſente, preterito, & futuro, benche anchora altrimenti ſi poſſa diuidere ſecondo quelli tre regni diuiſi à figliuoli di Saturno, come da noi nel primo libro fu dichiarato. Altri vogliono, che Atropos ſi attribuiſca alla ſphera non erratica, Cloto à ſette pianeti, Lacheſis alle coſe dalla luna in giu, ma il trattare di queſta materia richiede proprio & determinato luogo. Di qui ſi puo intendere, che al fato non ſono ſottopoſte, ſe non le coſe temporale, & queſto ſono quelle che ſono corporee, & pero eſſendo lanima rationale incorporea, non è ſottopoſta al fato, anzi domina à quello, ma bene é ſottopoſta alla prouidẽtia & ſerue à quella, il qua le ſeruire è vna vera libertà, per che ſe la volunta noſtra obediſſe alla legge della prouidentia, è da lei guidata ſapientiſſimamente alla conſecutione del ſuo deſiderato fine, & ogni volta, che da queſta ſeruitu ſi vuole liberare, ſi fa di libera veramente ſerua, & faſſi ſchiaua del fato, delquale prima era patrona, perche il deuiare dalla legge della prouidentia, non è altro che laſciare la ragione & ſequitare il ſenſo & lappetito irrationale, ilquale à ſottopoſto ad fato per eſſere di natura corporeo, & pero chi à lui ſi ſottopone, molto piu ſi fa ſeruo di colui di cui eſſe è ſeruo, ma di queſto altra volta parleremo.

Del Amore Angelico & humano, & de loro obietti,

CAPITOLO XXII.

CRedo ad ſufficientia eſſere detto di queſto Amore celeſte, & di Venere ſua madre, vero è che ſe tutte le queſtioni, che ſi potrieno mouere alla perfetta cognitione dello Idee, voleſſi in queſto luogo eſſequire, ſarebbe biſogno di piu lungo trattato, ma in queſto luogo ſarebbe ſuperfluo, & altroue è noſtra intentione parlarne copioſamente. Laſciando adunque queſta materia ad altro tempo, & eſpedito quello che dello Amore celeſte & angelico era da intendere, paſſeremo ad dichiarare la natura di quello Amore, che è propriamẽte vna imagine di queſto, coſi adunque come dal cielo, cioè da Dio deſcendono nella mente angelica le idee, & per queſto naſce in eſſa Amore di bellezza intellettuale, coſi dalla mente angelica deſcendono nellanima rationale le medeſime Idee, lequali ſono tanto piu imperfette di quelle, che ſono nella mente angelica, quanta lanima & la natura rationale è piu imperfetta dello Angelo & della natura intellettuale di che murano & natura & nome, como fu nel primo libro dichiarato. Quel medeſimo adunque che di Saturno reſpetto à Celio fu detto, quel medeſimo è di Gioue, reſpetto è Saturno. Et nota, che Plotino nel ſuo libro di amore nõ parla del primo Amore celeſte, ma ſolo di queſto, & ſimilmento non parla di quella prima Venere, ma di queſta ſeconda, cioè, non della bellezza della Idee deſcendente da Celio in Saturno, ma di quella, che da Saturno diſcende in Gioue, cioè nellanima del mondo, il che lui manifeſtinamẽte dichiara, perche quella Venare celeſte, dellaquale lui parla non dice eſſere nata di Celio, come dice Platone, ma di Saturno, allaqual coſa chi non poneſſi diligente attentione, iudicherebba Platone & Plotino in queſto eſſere diſcordi, coſi come, chi rettamente gli oſſerua, conoſce delluno & dellaltro inſieme hauerſila totale cognitione & aſſoluta dello Amore celeſte, perche da Platone è trattato di quello che è primo & vero Amore celeſte, & da Plotino del ſecõdo che è imagine di quello. Venere adunque madre di queſto amore, naſce di Saturno, & ſi vniſce con Gioue, coſi come quella prima naſce di Celio & ſi vniſce con Saturno. & per quella ragione medeſima, per laqual vuole Plotino, che le idee, che è la prima Venere, non ſieno accidentale, ma ſoſtantiale alla mente angelica. vuole etiamdio che queſte ragioni ſpecifiche, che ſono nellanima, come le idee nella mente, ſieno ſoſtantiali allanima. & per queſto tale hora dirà Plotino, che Venere celeſte è quella prima anima rationale & diuina. Et per non dare occaſione ad alcuno di errare, che per queſte paroli ſi moueſſi ad credere, che la natura dellanima, in quanto natura di anima rationale, fuſſi Venere, ſoggiunge di ſotto, che queſta anima è chiamata Venere, in quanto in lei è, vno certo ſplendide & ſpecioſo amore, diſegnando per queſto quelle ſpecifiche ragioni, dellequali habbiamo parlato, ad che ritornando dico, che coſi come quello primo amore, che è nella mente ſi chiama angelico & diuino, coſi queſtaltro, che è nellanima rationale, ſi chiama amore humano, per che la natura rationale è la principale parte della natura de lhuomo.

Del amore volgare, & della bellezza ſenſibile, che è lo obietto ſuo.

CAPITOLO XXIII.

HOra eſpedito quello che è neceſſario dello amore celeſte & della imagine ſua, paſſeremo ad trattare dello amore volgare, ilquale non è altro, che appetito di bellezza ſenſibile per il ſenſo del viſo,

come puo eſſere chiaro per le coſe ſopradette. Queſta bellezza, ſi come la intelligibile, & come vniuerſalmente ogni natura, hu tre modi di eſſere cioè, Cauſale, Eſſentiale, ò vero Formale & Participato. la cauſa ſua è il Cielo, ſenſibile, aoimato di quella virtu chel muoue, coſi come la cauſa della bellezza & Venere intelligibile, era quel primo & vero Dio intelligibile. Queſta virtu motiua del Cielo, è la infima potentia dellanima celeſte, ſecondo laqual potentia è congiunta al cor del cielo, come è la virtu noſtra motiua & progreſſiua congiunta à muſculi & à neiui, liquali vſa per inſtrumenti & organi ad eſſequire queſta ſua operaoooe, che è il moto, coſi la virtu motiua dellanima del cielo, atto corpo & organo al moto celeſte circolare et ſempiterno, come i piedi ſono atti al moto del caminare delli animali, mediante eſſo corpo del cielo tranſmuta queſta materia inferiore & formale di tute le forme, che ſono in lei non altrimenti, che la mano dellarteſice mediante el pēnello forma la ſua materia di queſta, ò di quella forma artificiale. La cauſa a dunque di queſta Venere volgare, che è la bellezza di queſte forme materiali ſenſibili, è quella virtu motiua dellanima celeſte, & in quella ha eſſa Venere lo eſſere cauſale. Lo eſſere ſuò formale & eſſentiale è in eſſi colori dalla luce del ſole viſibile illuminati, coſi come ſono illuminate le Idee dalla luce di quel primo inuiſibile ſole. Lo eſſere ſuo participato è nella diſpoſitione quantitatiua della coſa bella, cioè in eſſa figura, che conſiſte in vno tale ordine delle parte, & queſta ſi puo chiamare bellezza per participatione, perche come di ſopra fu dichiarato, bellezza è obietto motiuo del viſo, & non eſſendo queſta quantita atta ad mouere el viſo, ſe non, in quanto è partecipe de colori & della luce, meritamente non ha per beneficio della propria natura di eſſere bellezza & procreatiua di amore, ma per participatione & merito di altri, che & per ſe & per la loro propria natura ſono atti ad mouere el viſo & generare nellanimo, di chi li vede Amore della caſa veduta.

Seguita dello Amore celeſte, humano, & beſtiale.

CAPITOLO XIIII.

AMore adunque volgare oon è altro, che deſiderio di poſſedere queſta tale bellezza, & come ſubito che la iotelligibile bellezza, il che ſono eſſe Idee, deſcēdqua nello intelletto Angelico, naſceua nella volonta dello Angelo deſiderio di poſſedere quella bellezza, & per conſeguire queſto, ſi sforzaua di accoſtarſi à quello, dalquale in lui era tal bellezza peruenuta, coſi come prima la ſpetie & la imagine di queſta bellezza ſenſibile peruiene allochio, ſubito naſce nello appetito ſenſitiuo, ilquale, come di ſopra dichiaramo, ſeguela cognitione del ſenſo, coſi come la volonta, la cognioone dello intelletto, naſce dico vno deſiderio di fruire pienamente quella bellezza, & di qui poſſono naſcere duoamori, dequali luno è beſtiale, & laltro è humano & rationale: pero che queſto non è dubbio, che hauendo pienamente ad ſeruire queſta bellezza, biſogna vnirſi ad quello che è principio & fonte ſuo, & dal quale prima procede: & ſe noi ſequioamo el iudicio del ſenſo, ilqoale ſeguitano è bruti & li animali irrationali, giudicheremo el fonte di queſta bellezza eſſere in quello corpo materiale, nel quale la veggiamo poſta, & di qui naſcera in noi lappetito del coito, che non è altro ſe non congiungerſi con quel corpo per il piu intimo modo che ſia poſſibile, nella quale materia el diſtenderſi piu longamente, è vno profanare e caſti myſterij amoroſi di Platone. Ma ritornando al propoſito noſtro, dico, chel ſenſo giudica quella bellezza hauere origine da quel corpo, & pero el fine dello Amore di tutti bruti, è il coito, ma la ragione per oppoſito iudicto, conoſce quello corpo matteriale, noo ſolo non eſſere fonte & principio di bellezza, ma eſſere oatura in tutto diuerſa & corrottiua di quella, & conoſce, che quāto piu da quello corpo ſi ſepara, & in ſe ſi conſidera, tanto piu ha della ſua natura & propria dignita & preſentia, & pero certo non debbe paſſare da quella ſpecie riceuuta nelli ocbi ad eſſo corpo, ma debbe depurare queſta ſpecie, quaoto piu puro, ſe in lei vede rimaſto qualche infettione di natura corporea & materiale. Et perche lhuomo ſi puo intendere & per lanima rationale, poſta nella ſua natura perfetta, & puoſſi anchora intendere per lanima rationale al corpo gia vnita & alligata. Secondo el primo modo Amore humano è propriamente quello, che di ſopra fu detto eſſere imagine dello Amore celeſte Secondo queſto altro modo, Amore humano è queſto, del quale nomi parliamo, cioè Amore di belleza ſenſibile, laquale dellanima è gia del corpo ſeparata & fatta di ſenſibile, quanto patiſce la natura ſua, intellettuale, & molti ſono, e quali piu in ſu non aſcendono, & queſto cade nella piu parte de gli huomini, alcuni piu perfetti, ricordandoſi duoa bellezza piu perfetta, laqual gia vide lanima loro prima, che nel corpo fuſſi immerſa, ſi accendono albora di vno deſiderio incredibile di riuedere quella, & per conſeguire queſto intento, ſi ſeparano quanto piu poſſono dal corpo, talmeote che lanima nella ſua priſtina dignita ritorna, fatta in tutto patrona del corpo, ae à lui per alcuno modo ſoggietta, & alhora è lanima in quello amore, ilquale è imagine dello amore celeſte. & puoſſi chiamare queſto amore di natura humana perfetta, & quelaltro Amore di natura humana caduca & quaſi imperfetta. Da queſto amore, ſe poi di perfettione in perfettione ſi va, creſcendo, giugne lhuomo ad tal grado, che vnicodo lamina ſua in tutto con lo intelletto, è di huomo fatto Angelo, di quello angelico Amore tutto infiammato, come vna terra del fuoco acceſa & in fiamma conuerſa, alla piu alta parte modo inferiore ſi lieua, coſi lui da tutte le ſorde & macule del terreno corpo eſpurgato, & in fiamma ſpirituale dallamoroſa potentia tranaformato, inſino allo intelligibile cielo volando, oella braccia del primo padre feliceméote ſi riposa.

In quale anime ſi truoui lamore volgare, & in quale langelico, & perche le anime celeſte ſieno ſignificate per Iano.

CAPITOLO XXV.

PEr queſto che dello Amore vulgare babbiamo detto, ſegue neceſſariamente, che ſolo in quelle anime poſſa cadere queſto amore volgare, lequali ſono nella materia immerſe, & dal corpo in qualche modo ſuperate, ò almeoo impedite & finalmēte in quelle anime, che non ſono libere dalle perturbationi delli affetti, ma ſono alle paſſioui ſutto poſte, quale, ſecondo è Platonici ſono & le anime ooſtre & quelle de demoni, ò di tutti, come vogliono alcuni, ò delli inferiori & piu propinqui alla natura noſtra. Nelle altre anime, come ſono le noſtre, è neceſſario che ſi truoui puello Amore angelico eternalmente, coſi come è eterno lo intelletto dellanima ooſtra, nondimeno pocbi buomini lo vſano, la memoria de quali, quaſi hauendo volte leſpalle allo iotelletto, volge gli occhi, & li conuerte alle coſe ſenſibili & alla cura del corpo. Et per piena intelligentia di queſto paſſo è da intendere, che la aoime celeſte hanno in ſe tale perfettione come dicono tutti e Platonici, che poſſono inſieme ſatiaſare alluno & allaltro loro offitio cioè, & reggere & adminiſtrare el corpo loro, & per queſto non ſi ſpicare dalla iotellettuale contemplaoone delle coſe ſuperiori, & queſte aoime furono da molti Pocti ſignificate per Iano biſronte, perche come lui dalla anteriore & poſteriore parte oculate poſſono inſieme, & vedere le coſe intelligibile & prouedere alle ſenſibili, ma laltre anime piu imperfette, che non hanno gliocchi ſe non in vna parte loro, è neceſſario, che ſe le ſi volgano con quella parte, dalla quale ſooo oculate, al corpo, che laltra, che è ſenza occhi rimanga volta verſo intelletto, & coſi elle rimangbino priue della viſione delle coſe intellettuali. Similmente ſe eſſe conuertono gli occbi verſo lintelletto, non poſſooo prouedere piu al corpo, & è neceſſario, che laſcino la cura di quello, & per queſte ragioni, queſte anime, alle quali è forza, per la cura del corpo, laſciare el bene dello intelletto, la prouidentia diuina le ha alligate è corpi caduci & corrottibili, da quali ſolute, poſſino in breue tempo, ſe per loro non manca, alla loro intellettuale felicita ritornare, & le altre anime, lequali non ſono per la cura del corpo impedite dal bene dallo intelletto, ha eſſa prouidentia alligate à corpi eterni & incorrottibili. Di queſto fondamento puol trare la ſolutiooe duno argumento di Ariſtotile oel primo dellanima, doue dice, che ſe lo eſſere

nel

Digitized by Google

nel corpo è male della anima, come Platone molte volte dice, ſegnita che lanime celeſte ſieno piu infelice che le noſtre, lequali qualche volta ſi ſe parano dal corpo. Et puoi trarne vn altro fondamento, che ſe noi poniamo tutti è demoni eſſere ſoggietti à paſſione, biſogna porli tutti eſſere mortali, pero la definition e di Apuleio, cioè che Demoni ſieno di animo paſſibile, ma æterni, ſi debbe intendere che loro ſono eterni, perche le loro anime ſono eterne, ma non che in loro non accaggia ſeparatione della anima dal corpo, come etiamdio accade in noi. Ritornando adunque al propoſito noſtro, dico cha lanime celeſte, lequali ſono da Poeti per Iano diſegnate, come quelle che del tempo, mediante el moto ſono principio, hanno & occhi da guardare quella bellezza Ideale nello intelletto, laquale amono continuamente, & hanno altri occhi da guardare la coſe inferiori & ſenſibili, non per amare ò deſiderare la loro bellezza, ma per communicare loro quella & farle di eſſe participe. Lanime noſtre prima, che al corpo ſieno alligate, ſono per medeſimo modo, come quello, biſronte, cioè hanno dua facce, perche come dice Platone nel Phedro, ogni anima, & intendeſi dogni anima rationale conſtituta nella ſua natura, ha cura di tutto luniuerſo corporale Hanno, dunque finalmente & lanime noſtre, prima che caggiao in queſto corpo terreno, parimente dua faccie, cioè che inſieme poſſono riguardere le coſe intellettuali, & prouedere alle ſenſibili, ma quando nel corpo deſcendono, interuiene loro non altrimenti, che ſe fuſſino per mezzo diuiſe, & delle due facce ne rimaneſſi loro vna ſola, & per queſto ogni hora, che quelluna faccia che è loro rimaſa, volgono alla bellezza ſenſibile, rimàgono priue della viſione delaltra, & di qui naſce che neſſuno puo hauere inſieme, & lo amore volgare & quello celeſte, & pero Zoroaſtre, confortandone alla viſione di quella bellezza ſuperna, eſclama, eſtendi gliocchi & dirizali in ſu, & di queſto puo eſſere buon teſtimonio, che molti dalla medeſima cauſa, che gliha rapiti alla viſione della bellezza intellettuale, ſono ſtati de loro occhi corporali, con liquali ſi vede la bellezza ſenſibile, ececcati. Queſto ſignifica la ſabola di Tyreſia da Callimaco decantata, ilquale per hauere viſto Pallade nuda, che non ſignifica altro, che quella Ideale bellezza, dallaquale procede ogni ſapientia ſyncera, & non veſtita ò coperta dalla materia, ſubito diuenne cieco, & dalla madeſima Pallade fu fatto propheta, ſi che quella, che gli chiuſe gliocchi corporali, li aperſe gli occhi dello intelletto, con liquali non meno le future coſe che le preſenti veder poteua. Homero da lombra di Achille, dallaquale fu afflato di quello poetico furore, che in ſe ogni intellettuale cōtemplatione contiene, fu anchora di gliocchi corporali ecceeato. Paulo Apoſtolo non prima al terzo cielo eleuato, fu rapito, che dalla viſione delle choſe diuine gliocchi ſuoi alle coſe ſenſibili furono fatti ciechi, del cui rapto forſe qualche volta parleremo. Ma ritornando alla materia principale, dico, che mentre lanima noſtra è conuerſa alle coſe ſenſibili, non puo fruire la viſione della bellezza intellettuale, & pero quantumque nello intelletto dellanima di ciaſcuno eternalmente viua quello amore celeſte, aondimeno ſoli coloro lo vſono, che ſono pochi, liquali rimoſſi in tutto dalla cura del corpo, poſſono inſieme con Paulo dire, di non ſapere, ſe eſſi ſono nel corpo ò fuora di quello, alquale ſtato qualche volta peruiene vno huomo, ma ſtani pocho, come quelli che noi chiamiano Eſtatici, della cagione di queſta ſeparatione molte coſe ſarebbono da dire, lequali noi nel commento noſtro ſopra Platone nel conuiuio diffuſamente diremo, peroche da altri che io habbia letto, non è anchora ſotto ſcritto ad ſufficientia.

Come in noi poſſino eſſere piu amori.

CAPITOLO XXVI.

SAra adunque in noi vno amore æterno & ſoſtantiale, cioè quello che è nello intelletto, ilquale è Angelico non humano, poi nellanima noſtra, laquale è per natura libera, & puoſſi volgere & alla ſenſibile bellezza, & alla intelligibile, puo naſcere tre amori, peroche ò ama la bellezza ſenſibile, ò quellaltra celeſte, ſe la ſenſibile deſidera vnirſi à quella corporalmente, & queſto deſiderio perche procede da irrationale giudicio, cioè da giudicare, che quella bellezza naſca da quello corpo oue ella è poſta, ſi chiama care, che quel amore beſtiale & irrationale, ò deſidera vnirſi a quella con lamare, cioè ſeruando in ſe la ſpecie & la imagine di quella & continui penſieri & fiſſa intentione dello animo vnendo quella à ſe, & ſe alei quanto piu puo, & queſto amore, perche naſce da rationale giudicio, cioè da conoſcere quella bellezza, non ſolo non hauere origine da quello corpo materiale, anzi perdere della perfettione & dignita ſua per eſſere con quello admiſta, laquale recupera, quando per virtu dellanima da quella materia è ſeparata, ſi chiama amore humano & rationale & la piu parte delli huomini circa queſti dua amori ſi riuolgano, ma quelli, lo intelletto de quali da philoſophico ſtudio purificato & illuminato cognoſce queſta bellezza ſenſibile eſſere imagine dunaltra piu perfetta laſciato lamore di queſta, comintiono à deſiderare di vedere quella celeſte bellezza, & queſto è quel terzo amore ilquale gia guſta in qualcha parte quella bellezza celeſte, hauendo di lei qualche memoria, & queſti ſe in tal eleuatione di mente perſeueratio, conſequitano finalmente quello angelico & intellettuale amore, il quale benche prima in loro fuſſi, nondimeno come occupati ad altre coſe, non ſene accorgenno, de quali ſi puo dire meritamente, che la luce lucena nelle tenebre non la comprebendeuono. & di queſto atto largamente parleremo nella eſpoſitione della ſeſta ſtanza della preſente canzona, alla enarratione de laquale paſſeremo, ſe prima haremo à chi legge ricordato, che della ſabola di Ariſtophane, poſta nel conuiuio di Platone, ſi puo hauere qualche lume per vno noſtro detto nel ſecondo capitolo di queſto trattato. Et perche dal noſtro Poeta non è tocco coſa alcuna pertinente à quella, non è noſtro officio interpretarla al preſente.

Seguita la Canzona.

CANZONA DAMORE COMPOSTA per Hieronymo Beniuieni Cittadino Fiorentino, ſecondo la mente & oppenione de Platonici.

Stanza I.

Amor dalle cui man ſuſpeſ' el freno,
Del mio cor pende & nel cui ſacro regno
Nutrir non hebbe ad ſdegno.
La fiamma, che per lui gia in quel fu acceſa.
Muoue la lingua mia, forza l' ingegno
Ad dir di lui, qual che lardente ſeno
Chiude, ma il cor vien meno
Et la lingua repugna, à tanta impreſa.
Ne quel ch' in me puo dir ne far difeſa,
Et dir conuien chel mio concetto eſprima
Forza contro ad magior forza non vale.
Ma perche al pigro ingegno amor quell' ale
Promeſſo ha, con lequal nel cor mio imprima
Diſceſe, benche in cima
Credo per mai partir dalle ſue piume
Fa nido, quanto ollume.
Del ſo viuo ſplendor ſia al cor mio ſcorta
Spero aprir quel che di lui aſcoſo hor porta.

Stanza II.

Io dico com' amor dal diuin fonte
Dell' increato ben qua giu s' infonde
Quando in pria nato & donde
Muoui el ciel, l' alme informa, e'l mondo regge.
Come poi, ch' entro alli human cor s' aſconde
Con qual & quante al ferir deſtr' & prompte
Armi, à lauar la fronte
Da terra sforz' al ciel l' humana gregge.
Com' arda, infiammi, adempi, & con qual legge
Queſt' al ciel volga & quello ad terra hor pieghi.
Hor infra queſti dua l' inclini & fermi.
Stanche mie rime & voi languidi & nfermi.
Verſi, hor ch' in terra ſia che per voi preghi?
Si che à piu guſti prieghi.
Del infiammato cor s' inclin' Apollo.
Troppo aſpro giogo el collo
Preme, Amor le promeſſe penne hor porgi

All' altaſorme, & il camin cieco ſcorgh.

Stanza III.

Quando dal vero ciel conuerſo ſcende
Nell' angelica mente el diuin ſole,
Che la ſua prima prole
Sotto le viue frondi illuſtra e'nforma,
Lei chel ſuo primo ben ricerca & vuole
Per innato diſio che quell' accende
In lui reflexa, prende
Virtu, chel vicco ſen depinge & forma.
Quinc' al primo diſio che lei transforma.
Al viuo ſol dell' increate luce
Mirabilmente albor s' incende e' nfiamma.
Quell' ardor quell' incendio & quella ſiamma,
Che dalla eſcuea mente, & dalla luce
Preſa dal ciel, reluce
Nella angelica mente, e'l primo & vero
Amor pio deſiderio
D' inopia nato, & di richezza albora.
Che di ſe il ciel facea, che cypri honora.

Stanza IIII.

Queſti perche nell' amoroſe braccia
Della bella Cyprigna in prima nacque
Sempre ſeguir la placque
Lardente ſol di ſua bellezza viua.
Quinc' el primo diſio che'n noi ſi giacque
Per lui di nouua canape s' allaccia,
Che l' honorata traccia
Di lui ſeguendo, al primo ben n' adriua.
Da lui el foco, per cui da lui deriua
Cio ch' in lui viue, in noi faccende, & doue
Arde morendo el cor, ardendo creſce.
Per lui el fonte immortal trabocca, ond' eſce
Cio che poi el ciel qua giu formando moue,
Da lui conuerſo pioue
Quel lume in noi, che ſopr' aciel ci tira.
In noi per lui reſpira
Quel increato ſol tante ſplendore
Che l' alma infiamma in noi d' eterna amore

Stanza V.

Come del primo ben l' eterna mente
E viue, intende, incende, muoue & finge
L' alma ſpiega & depinge
Per lei quel ſol ch' illuſtra' l diuin petto,
Quinci cio ch' el pio ſen concepe & ſtringe
Diffunde, & cio che poi ſi muoue & ſente,
Per lei mirabilmente
Moſſo, ſente, viue, opra ogni ſuo effetto.
Da lei come dal ciel nell' intelletto.
Naſce Venere qua giu, lacui bellezza
Splende in ciel, viue in terra, el mondo adombra,
L' altra che dentr' al Sol ſi ſpecchia, allombra
Di quel, ch' al contemplar per lei s' adirezza,
Com' ogni ſua richezza
Prende dal viuo ſ. l, ch' en lei refulge
Coſi ſua luce indulge
A queſta. & come amor celeſte in lei
Pende, coſe el volgar ſegue colei.

Stanza VI.

Quando formata in pria dal diuin volto
Per deſcendere qua giu lalma ſi parte
Dalla piu eccelſa parte.
Ch' alberghi el ſol nel cor human s' imprime.
Dou' eſprimendo con mirabil arte
Quel valor poi che da ſua ſtella ha volto
Et che nel grembo accolto
Viue di ſua celeſte ſpoglie prime,
Quanto nel ſeme human poſſon ſue lime
Forma ſuo albergo in quel fabrica è ſtampa.
C' hor piu, hor men, repugna al diuin culto.
Indi qual hor dal ſol ch' en lei ne ſculto
Scende nell' altro cor l' infuſa ſtampa
Segli conforme aduampa
L' alma, qual poi ch' enſe l' albergã aſſai.
Piu bella à diuin rai
Di ſua virtu l' effinge, & di qui naſce
Ch' amando el cor d' vn dolce error ſi paſce.

Stanza VII.

Paſceſi el cor d' vn dolce error l' amato
Obietto in ſe come in ſua prol guardando,
Talhor poi reformando
Quell' al lume diuin che'n lui n' impreſſo.
Raro & celeſte don, quinc' eleuando.
Di grado in grado ſe nel increato
Sol torna, ond' e formato.
Ne quel che nell' amato obietto e' ſpreſſo.
Per tre fulgidi ſpecchi vn ſol da eſſo
Volto diuin raccende ogni beltate.
Che la mente, lo ſpirto, e' l corpo adorna.
Quinci gliocchi & per gliocch' oue ſoggiorna
L' altra ſu' ancilla el cor la ſpoglie ornate
Prend' in lei reformate
Non pero eſpreſſe, indi di varie & molte
Belta dal corpo ſciolte,
Form' vn concetto, in cui quel che natura.
Diuiſ' ha in tutto, in vn pinge & figura.

Stanza VIII.

Quinc' Amor l' alm' in queſt' el cor dilecta
In lui, com' in ſuo parto ancher vaneggia,
Che mentre el ver vagheggia
Come raggio di Sol ſott' acqu' el vede,
Pur non ſo che diuin ch' en lui lampeggia
Benche adombrato el cor pietoſo alletta.
Da queſta ad piu perfetta
Belta ch' on cima à quel ſuperba ſiede.
Iui no l' embra pur ch' en terra ſede
Del vero ben ne dia ſcorge, ma certo
Lume & del vero ſol piu ver' effige
Quinci mentr' el pio Cor l' alme veſtige
Segue, entro alla ſua ment' el ved' inſerto.
Indi à piu chiaro & apperto
Lum' appreſſe ad quel ſol ſoſpeſo vola,
Dalla cui viua & ſola
Luce informat' amando ſi fa bello
La mente, l' alma, e'l mondo & cio ch' en quello

Stanza IX.

Canzon, io ſento Amor chel fren raccoglie
Al temerario ardir chel cor mio ſprona
Forſe di la dal deſtinato corſo.
Raffrena el van diſio, riſtring' el morſo.
E caſti orecchi à quel ch' amor radiona
Hor volgi ſe perſona
Truoui che dal tu' amor ſinform' & veſta
Non por le frondi à queſta
Del tuo diuin theſor, ma' lfrutto ſpiega
Agli altri baſti lum, ma lalero niega.

FINIS.

COMMENTO PARTICOLARE.

LIBRO TERZO ET VLTIMO del medeſimo ſignor Conte Ioanni Pico Mirandulano ſopra la particolare eſpoſitione della ſogietta Canzona de Hieronymo Beniuieni.

A quali ſcientie ſi apartenga el trattare coſi de luno come dellaltro Amore celeſte, & volgare.

CAPITOLO PRIMO.

IL trattare dellono & dellaltro amore ſapartiene à diuerſe ſcientie. Dello amore volgare, tratta el philoſopho naturale & el philoſopho morale. Dello amore diuino, tratta el theologo, & volendo parlare ad modo peripathetico, el Metaphiſico. Parla delluno & dellaltro eccellentemente Salomone del volgare nello Eccleſiaſte come naturale Philoſopho, & ne Prouerbij come morale, del diuino & celeſte nella ſua Cantica, & pero dicono che fra tutti i cantici della ſcrittura ſacta queſto è el piu ſacro & el piu diuino. Di queſti dua amori hanno trattato ſpecificamente duo Poeti

Poeti in lingua Toſcana. Dello amore volgare Guido caualcaoti in vna ſua canaona. Dellaltro cioè del celeſte, el Poeta ooſtro nellopera preſente, nella quale qoantunque tratti delluno & dellaltro, nondimeno principalmente tratta del celeſte ne dellaltro parlaſe oon inquanto è vna debole imagine di quello.

Delle differentie che appaiono eſſere infra lo Authore della preſente Canzona, & Guido caualcanti.

CAPITOLO II.

AMor dalle cui man Soſpes' el Freno, & dopo molti verſi ſoggiunge, *muoue la lingua mia sforza L' ingegno.* Queſto è el principio della preſenta Caozona del Poeta noſtro. Lalira da Guido compoſta, comincia *Donna mi pregaperch io voglia dire.* & dalli eſpoſitori ſua è detto, per quella Dooaa intenderſi amore, ne quali principij noto ſra luno Poeta & laltro tre differenze. La prima, che Guido dice che amore lo prega, & il noſtro Poeta dice che amore lo sfoiza. La ſeconda, che lui è chiamato amore per il proprio ſuo nome, il che oon volſe fare Guido. La terza che quello lo giura per Donna, & queſto nò, ma per lo vſato nome di amore, che ſuona in nome di maſchio; le qual differentie, ne da errore di alcuno di loro, ne da dioſcorde opeoioni prouengono: ma luoo & laltro conuenientemente parla, ſecondo la oatura de lo amore ſoggietto del loro poema. Diſſi nel capitolo precedente, da Guido eſſere trattato dello amore volgare, & dal Poeta noſtro, del celeſte. Allo amore volgare ooo debbe lanima rationale eſſere ſottopoſtà, anzi dominare à quello; perche è collocato oello appetito ſeoſitiuo inferiore, & ſoggietto alla parte rationale dellanima, pero di lui parlando Guido dice *Che amor lo prega* & non lo sforza, per dichiarare, che lo appetito de ſenſi non puo fare violeotia alla ragiooe, come molti in eſcuſatione de ſui vicij dicono, non potere el conſiglio della ragione humana inſiſtere allo impeto della parte ſeoſitiua, laquale puo bene pregare la ragione & inuitarla & allettarla alle ſuo voglie, allequali quādo ſono moderate, puo la ragione ſanza errore cōdeſcendere & cōſentire, ma sforzare noo la puo per modo alcuno: el contrario è dello amore celeſte, ilquale eſſendo, come nel ſecondo trattato dichiaramo, poſto nella parte intellettiua, debba meritamente la rationale, che glie inferiore eſſere allei ſotto poſta, ne mai ritiene la natura inferiore la ſua liberta, ſe non, quando della ſuperiore a ſe è internamente ſerua, pero conuenientemente ſi ſottopone el noſtro Poeta alla violentia dello amor celeſte, cognoſcendo in lei liberta grandiſſima. La ragiooe dellaltra diuerſita, cioè che Guido oon chiama amore per il ſuo nome proprio, è, perche lo amore vulgare noo è vero amore, ma coſi come la ſenſibile bellezza non è vera bellezza ma immagine di quella, coſi è lui vno ſimolachro & vna ombra dello amore celeſte, ilquale ſolo propriamente ſi vendica & attribuiſce el ſantiſſimo nome di Amore, ne allaltro conuiene per altro modo ſe non come ſi ſuole chiamare la ſtatua di Hercole, Hercole, & la faccia di Helene, dipinta ò ſculta Helena.

Solutione della terza diuerſita.

CAPITOLO III.

LA cagione della terza dioerſita, cioè che da Guido, è amore ſignificato per nome di femina, & dal Poeta noſtro per nome di maſchio, è, perche lo amore volgare al celeſte ha proportione di coſa imperfetta ad coſa perfetta, & da pythagorici ſu la natura imperfetta per la femina ſignificata, & la perfetta, per il maſchio, ne reſtero di adgiugnere à queſto che lamore volgare, cioè della bellezza corporale, piu conuenientemente è circa le donne che circa maſchi, el celeſte per lo oppoſito, come ne la oratione di Pauſania da Platone vel conuiuio è ſcripto, perochè el volgare per eſſere paſſione dellanima ſenſitiua, è molto propinquo ad laſciarci precipitare al congreſſo del coito, per eſſere quella parte dellanima piu irrationale che rationale, al qual atto, quando pur dalla fragilita vinto lo huomo cade, meno incoouenienie è nel ſeſſo feminile che nelaltro. Loppoſito è nello amore celeſte, nel quale oon è queſto pericolo, ma tutto tende, & ſi dirizza alla bellezza ſpirituale dello animo & dello intelletto, la quale molto piu perfetta ſi truoua ne maſchi che nelle donne, come dogni altra perfettione ſi vede, pero tutti coloro che di queſto amore ſono ſtati acceſi, hanno la maggiore parte amato qual che giouane di indole generoſa, la cui virtu è ſtata ad altri tanto piu grata, quanto piu quella è ſuta in vno bello corpo & non ſi ſono effeminati drieto à vno armento di meretrice, lequali non ſolo oon inducono lhuomo ad grado alcuno di ſpirituale perfettione, ma come Cyrce, al tutto lo trasformano in beſtia. Amaoa di queſto amore caſto Socrate noo ſolo Alcibiade, ma quaſi tutti è piu ingenioſi & piu leggiadri della giouentu di Athene, coſi da Permenide Zenooe, da Orpheo Muſeo, da Theophraſto Nicomaco, da Xenophonte glinia ſu amato, liquali tutti noo deſideraodo di eſſequire con li loro amati alcuna coſa ſozza, come ſi credono molti, che con la miſura de loro vituperoſi deſiderij miſurono è celeſti penſieri di coloro, ma ſolo per eccitarſi dalla bellezza corporale eſteriore ad riguardare quella dellaoima, dalla quale emanò & peruēne quella corporea, & eſſendo quella dellanima vna participatiooe della bellezza angelica, ſurgendo pio in ſu eleuarſi ad vno piu ſublime grado di contemplatione, tanto che ſi per venga al primo fonte di ogni bellezza, che è Dio. Queſto è il frutto che cercaua Platone del amor ſuo, & oon quello vituperoſo che limputa Dicearco. Queſto ſpeſſo conſeguiua Socrate, ilquale piu volte eccitato della belta di Phedro appreſſo al fiume Iliſſo, canto li altiſſimi myſterij de Theologia.

Dellordine poſto dalla diuina ſapientia nelle coſe create.

CAPITOLO IIII.

Staoza prima.

AMor dalle cui man ſoſpes' el freno. Frali altri ordini della diuina ſapientia, poſti nelle coſe create, ſi vede queſto principale, che ogni natura inferiore, dalla ſuperiore à ſe immediata è gouernata, & mentre che à quella obediſſe, la inferiore da ogoi male difeſa à la ſua determinata felicita, ſanza alcuoo impedimeoto ſi conduce; & ſe per troppo amare la propria liberta, & preporre vna licentioſa vita alla piu vtile, dalla obedientia della ſuperiore natura, come vno fanciullo dal giogo dal maeſtro ſi ribella, in doppia pena cade. La prima è, che come naue dal nochiere abondanata, hora batte in queſto ſcoglio, hora in quelaltro ſanza ſperanza di porto. Laltra è, che la perde lo imperio ſopra laltre oature, coſi allei ſottopoſte, come lei era à quella, dalla qoale ſi rebella, il che accioche ſia piu manifeſto per eſſempli da ſacri myſterij de Theologi repetiti dichiareremo. La oatura irratiooale è gouernata dalla prouidentia daltrui, & per la ſua imperfettione non è atta al gouerno di alcuo altra crea per coſi come Dio per la ſua ineffabile eccellentia à ogni coſa prouede & lui della prouidentia di alcuno non ha biſogno. Tra Dio & la animali brutti, quaſi duo extremi, ſono la natura delli angeli, & la oatura delle anime rationali, lequali è da altri ſooo gouernate & hanno altri ſotto el loro gouerno. E primi Angeli da Dio immediatamēte illuminati, & quaſi admaeſtrati adminiſcono & conſigliono li Angeli inferiori, com etiam dio in Dauid propheta ſi legge, & da Dionyſio Areopagita piu diffuſamente è explicato. Lultimo ordine delli Angeli, & à ooi immediati, da Platooici & Pythagorici chiamati Demoni, & dalli Hebrei Iſſmi, che ſi deriua da Is. che ſignifica huomo, quaſi cuſtodi & paſtori delli huomini, è deputato al gouerno noſtro, coſi come noi al gouerno di tutta la natura irrationale, pero rettamente dice Dauid, che li huomini ſono poco diminuti dalla oatura angelica, che ſotto à loro piedi ſono poſti li armēti, li peſci, li vccelli, & tutte le fiere irrationali, per lequali parole etiamdio è da notare come molto piu ſono diſtante, le beſtie dalla perfettione noſtra, che noi dalla Angelica, il che ſignifica dicendo, è brutti eſſere ſotto ooſtri piedi, & ooi dalla dignita Angelica eſſere poco diminuti, dunque mentre che è primi Angeli ſi ſottopongono al giogo della diuina poteſta, & la loro propria dignita & imperio & auttorita ſopra laltre creature ritengono, ma quando anchora per ſmiſurato amore della propria eccellentia adſpiraoo ad tale equalita di Dio, che come lui ſenza altro

aiuto per le ſue forze proprie ſi vogliono conſeruare, nel quale errore per il dono della gratia, in cui per eſſere hora confirmati, cadere piu non poſſono, ma cadono gia lucifero & ſuaſequaci, alhora & dalla beatitudine ſua ſono al baratro di eſtrema miſeria precipitati, & ogni imperio ſopra le altre creature è lor tolto, come à lucifero aduenne, il quale veggendo hora noi dal ſuo imperio liberi & ſciolti, inuidioſo inſidia ogni hora à noſtri beni. Similmente inſino che Adamo alla obedientia de ſua ſuperiori ſottopoſe, & dal diuino precetto & conſiglio non ſi rebello, fu & feliciſſimo, & dominatore di tutti glialtri animali, & luno: & laltro alhora perdette, quando per cupidita di aſſomigliarſi per la ſcientia del bene & del male à eſſo dio, & quaſi dal ſuo gouerno per queſta via, come di quello piu biſogno non haueſſe, liberarſi, guſtando el vietato frutto, deuiò dal diuino comandamento. Queſto medeſimo ordine ſe vede nel piccolo mondo, cioè nellanima noſtra, nellaquale le inferiori potentie dalle ſuperiore ſono correcte & adminiſtrate, & mentre à loro credono, procedano ſanza errore in ogni loro opera. Correge ſpeſſo la imaginatiua li errori de ſenſi exteriori, la ragione dallo intelletto è illuminata, ne mai in noi errore cade ſe non quando, ò la imaginatiua troppo proterua alla ragione non preſta fede, ò la ragione dello intelletto aduerſa nelle ſue proprie forze troppo ſi confida, parimente nelle potentie appetitiue e lo appetito ſenſitiuo dal rationale gouernato, & il rationale dallo intelletto, il che ſotilmente giocca el noſtro Poeta dicendo, *Amor dalle cui man ſoſpeſ' el freno del mio cor pende.* Dichiaramo nel ſecondo libro lamore celeſte eſſere appetito intellettuale, pero in ogni anima bene compoſta, debbere ogni altro appetitu eſſere da quello gouernato, ilquale gouerno per il freno, imitando el parlere del Phedro, qui è denotato. Dice adūque el ſuo core da amore eſſere frenato, cioè ogni ſuo deſiderio da quello dependere & dice *cuore*. Perche communemente, come da philoſophi & anchora nelle ſacre litere è oſſeruato, ſi attribuiſcono le operationi della potentie cognitiua dellanima al capo, & delle appetitiue al cuore. *& nel cui ſacro regno.* Non puo vno huomo ilquale eſpetti da altrui nuouo beneficio per migliore mezzo prouocare verſo di ſe la liberalita di quello, che moſtrarſi grato de beneficij in prima da lui riceuuti, pero el poeta noſtro eſpettando d' amore ſoccorſo, alla preſente impreſa fa demonſtratione di grandiſſimo animo, peroche lamoroſa fiamma, dallaquale è ſuto lo ingegno del poeta alla ſuperna intellettuale bellezza eleuato, ne quanto al principio ne quanto allo augmento ſuo, ò in ſuoi meriti, ò in ſue forze referiſce, ma humilemente di lei chiammandoſi indegno noſtra eſſere nata & nutrita in lui per clementia di amore. *Ma el cor vien meno.* Di monſtrato come per forza & comandamento di Amore, lui è condotto ad queſta impreſa, nel reſto di queſta prima ſtanza, due coſe dichiara, & per le ſue forze non ſperar potere reggere à tanto peſo & col ſoccorſo di amore ſperare ogni deſiderato effetto, *Et la lingua repugna tanta impreſa.* La medeſima imbecillita che fa la lingua inepta & inſufficiente miniſtra à tanta impreſa, la fa anchora impotente ad reſiſtere, & repugnare à maggiore forza, di chi la muoue ad parlare.

Chel deſcendere di alcuna virtu ſuperiore in noi è vno tirare noi ad ſe.

CAPITOLO V.

MA perch' al pigro ingegno amor quell' ale promeſſo ha, con le qual nel cor mio in prima diſceſe. Tocca el poeta in queſto luogo vno ſolenne detto de Theologi & Metaphiſici, ilqual è, che ogni hora che ſi dice qualche virtu ſuperiore in noi deſcendere, non ſi debbe intendere, che lei dalla ſua ſublimita ſcendendo, ſi ponga in luogo piu inferiore per coniungerſi à noi, ma tira noi per la virtu ſua ad ſe, & il ſuo deſcendere ad noi è vno vero aſcendere noi ad ſe, perche altrimenti di tale comuntione ne reſulterebbe imperfettione à quella virtu, & non perfettione, à chi le riceue, & quello che inganna le comune imaginatione da volgari, è el conceperſi, la coniuntione delle coſe ſpirituali, eſſere ſimile à quella delle coſe corporali, lequali ſi coniungono per approſſimatione di ſito & di luogo coſi etiamdio credono el lume intellettuale non ſi potere allanima noſtra coniungere, ſe quello come habitatore in luogo ſuperiore, non deſcende quaſi di cielo in terra per copularſi ad noi, & queſto ſignifica el poeta noſtro dicendo, le medeſime ale, con lequali amore diſceſe in noi, eſſere quelle con lequali ſpera eleuarſi alla ſublime contemplatione de myſterij amoroſi. *Benche in cima credo per mai partire delle ſue piume fa nido.* Qui dimoſtra el poeta dua coſe. La prima è, queſto amore ſotto la ſignoria del quale lui è viſſo, & viue, eſſer quello amore celeſte & non volgare, dicendo quello eſſerſi poſto incima del ſuo core, ſignificando per queſto le inferiori, quali ſono le ſenſitiue albergo dello amore volgare. Laltra è, che denota, per eſſere in lui gia gran tempo dimorato amore, hauendo gia nel ſuo core fatto ſuo albergo & nido, potere di lui fedelmente & con verita parlare, come di coſa à ſe domeſtica & familiare.

CAPITOLO VI.

Stanza ſeconda.

IO dire, com' amor dal diuin fonte In queſta ſeconda ſtanza fa lo authore dua coſe La prima, breuemente propone quello, che lui ha ad dire di amore, poi quaſi moſſo dalla recente commemoratione della grandezza della materia, laquale lui propone di trattare, ritorna alla inuocatione, inuocando inſieme con amore al ſuo aiuto Apollo, dice quanto alla prima parte. *Io diro, com amor dal diuin fonte dell' increato ben qua giu s' infonde.* Cioè dal fonte della bonta diuina primo principio, come habbiamo dichiarato, dogni bellezza, & conſequentemente di amore, che di lei naſce, *s' infonde qua giu* cioè nelli animi noſtri, ne quali vltimamente ſi termina tale influſſo. Dice oltre ad queſto che dira, il che fa nella ſequente ſtanza. *Quando in pria nato & donde.* Cioè come prima nacque nella mente angelica ne natali di Venere, cioè della ideale bellezza, dellaquale nel ſecondo libro tre coſe principale furono dette. La prima, che quel debito ordine di quelle idee, ilquale noi prouiamo per Venere denotarſi, è lordine della prouidentia, dellaquale queſto mondo inferiore è retto & gouernato. La ſeconda, è, che quello ideale ſplendore per liberale participatione della angelica mente, allanima rationale è participato, dallaquale vltimamente gia per amoroſa conuerſione dalla mente perfetta ſono moſſi corpi celeſti. Di queſte tre coſe promette parlare el poeta, & pero dice che dira *Quando in pria nato & donde muoui el ciel l' alme informa, e'l mondo regge.* Comincia dal moto del cielo, che è lultimo effetto, & da quella ordinatamente aſcende al primo, che è reggere el mondo, che el retta ragione della prouidentia, benche poi nello eſſequire la promeſſa dichiaratione tenga ordine retrogado, il che è fatto dal poeta per ſignificare, che quantunche nella inquiſitione di alcuna verita, quando di lei oſcuro lume & confuſa cognitione ha intelletto, para conueniente ordine & neceſſario, come Ariſtotile dichiara, procedere dalle coſe inferiori come piu propinque & piu note à noi, alle ſuperiori nondimeno dopo la gia trouata verita, chi ha di lei ſcientificamente, & come Platone per tutto oſſerua diuinamente ad parlare, debbe nel ſuo ſcriuere ſeruare lordine della natura delle coſe ſteſſo, cioè che coſi, come dalla coſe ſuperiore emanano & prouēgano le inferiori, coſi etiamdio dalla cognitione di quelle à la cognitione di queſte con ſcientifico ordine ſi deſcenda. Di queſti tre effetti vniuerſalmente per tutta la canzona, ſecondo che, il luogo richiede, parla el poeta, & è da intendere amore eſſere cagione di queſti effetti non effettiua, perche lui nō è quello che produca le idee nella mente angelica, il che fa dio, ne che illuſtri lanima dello ideale ſplendore, che queſto il fa la mente, ne che il cielo muoua, ilquale non ha altro motore, che lanima propria, ma diceſi cauſa, perche dalla loro principale cauſe ſanza lui non ſeguirebbono e predetti effetti, perche ſe la mente à Dio & lanima alla mente non ſi conuertiſſi, della quale conuerſione è cauſa amore, ne in quella idee, ne in queſta quella ſpecificha ragione deſcenderebbono

rebbono

rebbono, dallequali ſe lanima non fuſſe perfetta & illuminata, non ſarebbe atta cauſa ad eſtrahere per il moto del cielo, delſeno della materia inferiore queſte forme ſenſibili. Dichiarera adunque el poeta, come amore è cagione di queſti effetti, poi vltimamente dira come ſieno li huomini per virtu dello amore celeſte sforzati, eleuarſi da terra, cioè dalle coſe ſenſibile, al cielo, cioè alle coſe ſpirituali, & dira con qual legge, & per qual modo hora viua in noi quel celeſte amore, che al cielo ne volge, hora quello volgare, che ad terra ne piega, hora in vno mezzo ſtato, fra queſti dua eſtremi ne ponga, come & lui nella vltima ſtanza tocchera, & come da noi nel precedente libro fu diffuſamente dichiarato. Et è da notare che ſotto el celeſte amore ſi comprendono il quinto & il ſeſto grado di amore, & ſotto il volgare il primo ſecondo & terzo, & per lo ſtato di mezzo ſintende il quarto grado, de quali non biſogna al preſente parlare, perche nel principio della V. VI. & VII. ſtanza, doue il poeta ne parla diffuſamente, ne trattaremo. Quanto alla ſeconda parte, vno dubio è da dichiarare, per qual cagione ſia dal poeta noſtro in ſuo ſoccorſo inuocato amore & Apollo, per il che da ſapere che à ciaſcuno, che ha di qualche materia ad parlare, ſono neceſſarie due coſe. Primo el concepere di quella la ſua natura per fondamento, & ſecondo le ſue forze eſſo concetto con elegante modo, ò ſcriuendo, ò parlando di fuora eſplicare. Per conſequutione della prima è neceſſario, non ſolo nella mente hauere di quella coſa bona cognitione, ma in quella al tuto transformarſi, ne mai trattare bene vno meſto caſo, chi prima lanimo proprio dentro di meſtitia non veſte, & chi duno atto marziale, come è di vna guerra fatta ha ad ſcriuere, non baſta le ſemplice cognitione di quella, ma biſogna, volendo quella col ſuo parlare effingere & eſprimere, prima comporre ſe ſteſſo dentro nel ſimile diſpoſitione, & coſi è in ogni altra materia, pero chi damore ha ad parlare biſogna, che in amore ſi trasformi chi puo lacqua trasformare in fuoco ſe non eſſo fuoco? chi puo noi in amore trasformare, ſe non eſſo amore? biſogna adunque à chi damore ſcriue, el ſoccorſo di amore, poi che di lui non puo ſcriuere, chi prima lui non diuenta. Per conſequutione della ſeconda è neceſſario, lo adiuto di quello, dalquale puo peruenire in noi el dono della eloquentia, & queſto dalli antichi è attribuito alle Muſe, & ad Apollo, per queſta cagione è adunque dal poeta noſtro inuocato: pollo & Amore, coſi come da chi di nozze ò di guerra ſcriue, oltre alla inuocatione delli dei donatori della eloquentia, è da queſto inuocato Marte, & Hymeneo da quello, laqual coſa aſſai piu diffuſamente nel primo libro della noſtra poetica Theologia dichiareremo, & qui baſti nella preſente eſpoſitione quello, che detto hauemo, adiungendoui anchora queſto, che coſi come el concepere la coſa è prima che lo eſplicarla, coſi anchora meritamente douea, come il Poeta noſtro ha fatto, procedere la inuocatione di amore, fatte ne la prima ſtanza, alla inuocatione di Apollo, il che fa hora nella ſeconda, ne ſanza cagione è che la inuocatione di amore fu ſola, & quella di Apollo non fu ſanza accommodata replicatione ad giugnendo quella di amore, pero che ben ſi puo concepere duna coſa el vero & intenderla perfettamente, & di lei non parlare ne ſcriuere, ma non puo gia parlare di quella, ò ſcriuere bene, chi prima bene non la concepe & intende, pero non puo lo adiuto di amore & beneficio ſuo in noi eſſere circa queſto per ſe, ſanza hauere ſeco inſieme lo adiuto di Apollo, ne puo quello di Apollo per alcuno modo ſtare ſanza lo adiuto di amore.

CAPITOLO VII.

Stanza terza.

Q*Vando dal vero ciel converſo ſcende.* In queſta terza ſtanza dichiara el poeta noſtro elegantiſſimamente, oue in prima naſce Amore, & come naſce, & quello che in fine è amore, & perche nel ſecondo libro fu da noi diffuſamente di queſta materia trattato, qui baſtera la ſemplice eſpoſitione delle parole. La ſummaria ſententia di tutta ſtanza è queſta, che quando da Dio deſcende nella mente dello angelo, *prima prole*, cioè prima creatura di Dio, la copia delle Idee, deſiderando langelo la perfettione di quelle, à dio ſi riuolge, & da lui conſeguita piena poſſeſſione di quello, che lui deſidera, il che quanto piu pienamente ha in ſe, tanto piu lo ama ardentemente. Conclude in fine, che quello deſiderio, ilquale dalla mente, inquanto è in ſe oſcura & dalla Idee in lei riceuute, naſce, è quello amore del quale nella præſente ſtanza ſi parla. Dico adunque, *quando dal vero ciel*, cioè da Dio primo, fra tutte le coſe, come è il cielo fra tutte le corporale, & dice *vero*, perche da è Pithagorici, & vniuerſalmente dalli antichi theologi, ſono le coſe intelligibili & ſpirituali eſtiſtimate eſſere ſole vere coſe, & la coſe ſenſibili eſſere imagine & ombra di quelle, & quaſi da loro differenti, come vno oro di alchimia che è fatto dallarte, ad imitatione del vero oro & naturale, & perche fra el Philoſopho & il Sophiſta è la medeſima differentia, impero che el Philoſopho cerca el vero, el Sophiſta lo apparente, pero dicono li antichi Platonici, eſſere lo opifice de le coſe ſenſibili chiamato Sophiſta, ma per non dare materia ad alcuno & occaſione di errare, è da notare, che Dio non ſi chiama vero & intelligibile cielo, come quello che ſia Idea di queſto ſenſibile, perche come nel primo libro fu dichiarato, le Idee ſono in quella primamente da Dio prodotta, ma chiamaſi Cielo, per via di ſimilitudine & di translatione, parche come el cielo ilquale è vna parte del mondo ſupremo, contiene in ſe tutte laltre coſe mondane & ſalua, coſi Dio nello infinito ambito della ſua indiuiſibile & ſempliciſſima vnita, ogni coſa creata chiude & conſerua, *ſcende el diuin ſole*, cioè la luce delle Idee emanante da Dio autore dogni luce ſpirituale, come el ſole celeſte dogni luce ſenſibile: & diceſi ſcendere el ſole doue ſcēde la luce, & la virtu ſua. *nell' angelica mente.* mente & intelletto è quel medeſimo. *che*, cioè il qual ſole *illuſtra è informa*, perche come di ſopra fu dichiarato, quelle, idee ſono ſoſtantiale forma dello Angelo, pero non baſta dire illuſtra, il che ſolo dimoſtraua accidentale perfettione. *la ſua prima prole.* cioè langelo prima creatura di Dio. *ſotto le viue frondi*, cioè ſotto lornamento di quelle idee, ilquale perche cagione ſia per fronde dal Poeta ſignificato, fia chiaro à chi di quello ſi ricordera, che nel ſecondo libro fu ditto, & è che quella informe eſſentia dello Angelo, è da Platone per li orti di Gioue ſignificata, nella quale le Idee come ſempre vero & fiondoſi arbori ſono da Dio piantate, & dice *viue*, per che viua ſi chiama quella coſa, laquale ha in ſe intrinſeco principio, da eſſequire la ſua operatione, il che per largo vocabulo qualche volta è chiamato moto intrinſeco, di che ſegue, che langelo hauendo mediante quelle idee intrinſeco principio in ſe, da eſſequire lòperatione ſua, che è lo intendere, meritamente ſi puo dire hauere la vita da quelle, vita per certo nobile & degna, dellaquale dice Dauid à Dio, dammi intelletto & viuero, reputando qualunche, ſanza quella vita eſſere piu morto che viuo, & chi di quello participa, viua di perfetta vita amabile & eterna, dellaquale, quanto ſi puo in queſto mondo, guſtano aſſai è philoſophi contemplatiui. Volſe oltra ad queſto lo autore noſtro, dare lo epitheto della vita alle Idee, per ſeguire Giouanni euangeliſta, ilquale volendo ſignificare cio, che da Dio fu creato eſſere prima ſtato in lui ſecondo lo eſſere ideale, diſſe & tutte le coſe fatte in lui erano vita. Accordanſi anchora à queſto è ſacri myſterij delli Hebrei, liquali alla ſeconda Sephiroth, cioè enumeratione, che dal primo padre procede, & e in ſe la prima ideale ſapientia, attribuiſcono il nome di vita. *Lei chel ſuo primo ben ricerca & vole.* la luce é triſcalda, ma prima illumina. & poi riſcalda, & poi che ha riſcaldato, piu che prima perfettamente allumina, perche quello, che lei riceue, poi che e dal calore infiammato, piu ſimile fatto alla natura della luce, diuenta aſſai piu atto ad eſſere da lei informato, coſi adunque deſcendendo la luce Ideale nella mente Angelica, prima la illumina, ma non perfettamente, ma poi che data la luce, naſce in lei vno calore di ardentiſſima & inestinguibile ſete, di ſatiarſi al fonte del predetto lume, portata da tale ardore, quaſi vno carro di fuoco al luogo adiunge, doue per infinita liberalita del primo padre, cioè di eſſo Dio, in cui non alberga inuidia, tanto del deſiato lume, quaſi nettare dolciſſimo in lei trabocco, quāto lei è capace in riceuerne, & perche quanto piu di quello bee, tanto piu deſidera, perche piu guſta la ſua dolcezza, pero il poeta ſoggiunge *Quin c' el primo diſio che lei*

transforma, cioè di poſſere quella bellezza ideale perfettamente, ilquale diſio, cioè ilquale amore *transforma lo amante nella coſa amata*, *allhora*, cioè quando dello ſplendore diuino piu in ſe riceue per maggiore approſſimatione *al viuo ſol dell' increata luce*, cioe à eſſo Dio *mirabilmente allhor s' incende e' nſiamma per innato diſio* Dimanderebbe forſe alcuno per quale cagione dica innato, conciosia cha quello diſio naſca in lei dalle idea riceuute, lequali non da ſe ſteſſa poſſiede, ma peruengano in lei difuora. Acui coſi ſi debba reſpondere, che non oſtante, cha daltronde riceua le idee, origine di queſto deſiderio, nondimeno non le riceue come coſa accidentale, ò diſtinta dalla ſoſtantia ſua, ma come atto ſuo primo intrinſeco & ſoſtantiale, & per denotare queſto el poeta, & non dare occaſione di errare, credendo queſte idee deſcendere nello Angelo, come diſtinte & extrinſeche dalla ſua ſoſtantia, diſſe *innato*, cioè naturale & non accidentale diſio. *quell' ardor quell' incendio & quella fiamma*, Quello che qui el Poeta ſoggiunge, nel ſecondo libro è ad ſufficientia dichiarato, cioè come el deſiderio di poſſedere la ideale bellezza, ilquale naſce & dalla mente angelica in ſe oſcura, & della luce prima, anchora in lei imperfetta riceuuta, è il primo amore che ſia nel mondo & il piu vero, coſi coma la bellezza da lui amata è la piu vera, che penſare ſi poſſa, & è per le medeſime coſe di ſopra à detto chiaro, come lui naſce *d' inopia*, cioè di pouerta *& di richezza* è quali da Platone ſono chiamati Penia & Porò, & ſimilmente come naſce *allhora che di ſe el ciel facea, chi cypri honora*, cioè quando dal cielo è prodotte Venere, laquale in Cypri è honora, & nota che il poeta in queſto luogo piu toſto ha voluto con poetica leggiadria ſignificare Porò & Penia ambe dua per nome di femina, cioè per richezza & per inopia, che ſeguendo le parole di Platone, luno per nome di femina & laltra per nome di maſchio figurare, il che ha fatto perche la inopia & la richezza, cioè, il poſſedere la coſa amata in qualcha modo, & in qualche modo eſſerne priuato, non è principale & effettiua cauſa dello amore, laquala di ſopra dicemo, che per li padre ſi ſignificaua, ma ſono quella ſpecie, di cauſa la quale da philoſophi è detta ſanza laquale non ſegue lo effetto, & perche queſta dicono è Platonici ridurſi alla ſpecie & modo della cauſa materiale come meno principale & men degna, laquale per la materia ſi ſignifica, pero volſa el poeta & luno & laltro per nome di femina ſignificare.

CAPITOLO VIII.

Stanza quarta.

Q*VeSti perche nell' amoroſe braccia*, la perfetta cognitio è dogni coſa conſiſte nello intendere & la natura ſua propria, & tutte le ſue proprieta, lequali conſeguirano à quella qualche volta per la proprieta à noi note inueſtighiamo la natura della coſa, & qualche volta per oppoſito proceſſo, dalla cognitione della natura in ſe, ſi peruiene alla cognitione della proprieta, & queſto modo è il piu perfetto, ilquale in queſto luogho ha ſeguito el Poeta noſtro, imperoche dichiarato nella terza ſtanza la natura di amore, per quella nella preſente dichiara la ſua proprietà, & da quella aſſegna la ragione da piu degni effetti che amore opera in noi. *QueSti perche nell' amoroſe braccia*: aſſegna la prima proprieta di amore con la ſua ragiona, & è che eſſendo queſto el primo & vero amore, & dal quala ogni altro amore depende, nato della ideale bellezza, laquala ſi chiama Cyprigna, cioè Venere per la cagione ſupra detta, biſogna che ogni amore ad bellezza ſi volga, & in quella ſi dirizi, & pero non puo alcuno deſiderio di coſa deforme & ſozza attribuirſi el ſantiſſimo noma di amore. *quinc' el Primo diſio che'n noi ſi giacque.* El ſecondo effetto di amore è queſto. che per lui ſi eccita in noi deſiderio di quella bella celeſte & intelligibile, laquale hauendo dimenticata lanima dal corpo oppreſſa, rimane in noi ſopito & adormentato ogni diſio di quella, ma per amore di nuouo eccitato ſi ſueglia, & dalla bellezza ſenſibile de corpi à quella dellanima per honorata traccia, guidandone vltimamente nel ſeno di eſſa diuinita prima fonte dogni bellezza ne conduce, *da lui el foco.* mirabili, & ſacreti myſterij amoroſi ſi contengono ne cinque proſſimi verſi ſequenti, & principalmente doue lui dice, accenderſi in noi el fuoco di amore, nel quale fuoco arde morendo el cora, & ardendo di quello amore tuttauia creſce. Diſſimula per certo ſotto breuiſſime parole vno altiſſimo ſenſo, quale è queſto: Quando lanima noſtra è nello exercitio di qualche ſua potentia ò virtu piu efficacemente fiſſa, rimangono piu debole le operationi delaltre, & quando ad vna tutta ſi conuerte, laltre mancono in tutta, eccepto quella, nellaquale la vita dello animale conſiſte, il che ſio per eſſempio piu chiaro, ſe vno è fortemente fiſſo nella imaginatione, mancono la operationi delle virtu ſenſitiuè eſteriori, & vedeſi per eſperientia di alcuni, liquali mentre che nel penſiero duna coſa ſono pro foodamente fiſſi, ne intendono chi loro parla, ne veggono quello, che di nanzi à gliocchi loru è poſto, coſi chi è tutto alla parta rationale conuerſo, penſa & intenda con locchio puro della ragione ſanza, hauerſeco in compagnia atro alcuno della imaginatiua, ſimilmente chi allo eſſercitio dalla parte intellettuale peruiene, mancono in lui li arti & le operationi & della ragione & dogni altra virtu inferiore cognoſcitiua. Et percha come nel primo libro fu detto la parte rationale è propria dellhuomo, & per la intellettuale communica con li angeli queſto tale non piu di humana vita, ma di angelica vive, & morto nel mondo ſenſibile, nello intelligibile rinaſce ad piu perfetta vita, el moto & la operatione è ſegno della vita, la priuatione di queſti è ſegno della morte. Dunque quando nello hoomo alcuna operatione humana non appare, è veramente morto quanto allo eſſera humano, & ſe da quello paſſa allo eſſere intellettuale, è per morte di hoomo in angelo transformato, ne altrimenti ſi debbe intendere el detto de ſapienti Cabaliſti quando, ò Enoch io Matrathon angelo della diuinita, ò vniuerſalmente alcuno altro huomo in angelo dicono transformarſi, & pero ſe el diuino & celeſte amore, delquale lo auttore parla, è deſiderio intellettuale, come fu dichiarato nel ſecondo libro, ne ad tale eſſere ſi puo paſſare, ſe prima quanto alla humana parte dellanima non ſi muore, meritamente dice el poeta, che mentre el core, cioè lanima humana, che nel core alberga, arde nello amoroſo fuco, muore per quello ardore, ma in quello morendo non mancha, anzi creſce, peroche da quel foco quaſi ſantiſſimo holocauſto tutta abruſiata ſacrificata al primo padre, fonte della bellezza per ineffabile gratia al templo di Solomone, dogni richezza ſpirituale ornato, vero habitacolo della diuinità, felicemente ſi conduce, ineſtimabila dono di amore, che fa li huomini equali alli angeli, admirabile virtu, cha per la morte à noi dona la vita, & di qui puoi intendere, con quanto miſterio da Platone nel conuiuio & nella oratione di Phedro ſia poſto la fabula di Alceſte & di Orpheo, dellaquale vedremo ſolo vno anagogico ſenſo alla predetta noſtro eſpoſitione conforme, per ilquale & la mente di Platone, & la profundita di queſta materia perfettamente dichiaremo. *Eadunque*, Lintentione di Platone dimoſtrare, come per alcuna via non ſia da ſperare, die potere aggiugnere alla fruitione della intellettuale bellezza, ſe prima in tutto le inferiori potentie abandonando, la humana vita inſieme con quelle non ſi abandona, ne ama perfettamente, cioè di amore non muore, dico di amore perfetto, percha quello amore del quale nel ſecondo libro dicemo eſſere imagine dello amore celeſte, puo albergare anchora, in chi è huomo, conciosiache eſſo nella parte rationale dimori, ma di quello, ilquale è puro & ſinceramente intellettuale, lantichita & dignita delquale è ivi da Phedro eſpreſſa, non puo veſtirſi chi prima di queſta vita non ſi ſpoglia, ſeparando, non el corpo dellanima, ma lanima dal corpo, pero Alceſte perfettamente amo, che à lo amato per morto andare volſe, & morendo per amore, fu per la gratia delli Dij in vita renocata, cioè in vita reggenerata, non per corporale, ma per ſpirituale regeneratione, ma qualunque crede, non ſi ſpiccando in tutto dal ſenſibile mondo, ma anchora in eſſo viuendo, potere congiungerſi

gerſi alla perfetta ſublimita ideale, obietto del noſtro amore, erra grandemente, perche le idee in ſe & nello eſſere ſuo vero, non ſi poſſono vedere, ſe non locchio della virtu intellettuale, ilquale ſeco non patiſſe conſortio di atto di inferiore virtu, ma ogni hora che è eccitato, chi ſe li appropinqua, abbruſia & conſuma, & come viuaciſſimo fuoco in ſe conuerte. nellaltre potentie inferiori ò rationali, ò imaginarie veggonſi non le idee in ſe, ma la loro imagine & ſimilitudine, tanto piu perfetta nella ragione, detta intelletto poſſibile da perpatetici, che nella fantaſia, ò vero imaginatiua, quanto quella è piu propinqua allo intelletto, & queſto, ne piu leggiadra mente, ne piu ſimilmente, poteua dichiarare Platone, che per lo eſſempio dallo addotto di Orpheo; del quale dice che deſiderando lui andare ad vedere la amata Euridice, non volſe andare ad quella per morte, come molle & effeminato dalla muſica ſua, ma cercò modo di andarui viuo, & pero dice Platone, che non potè conſeguire la vera Euridice, ma ſolo vna ombra & vno phantaſma di quella li fu demoſtrato, ne altrimenti adiuiene à chi ſpera, non ſi ſpiccando dalla operatione della imaginatiua & dalla parte etiamdio rationale adgiugnere alla vera cognitione delle intellettuali idee, perche non loro in ſe & nello eſſere ſuo vero, ma qualche loro phantaſma & ſimilitudine, ò nello intelletto poſſibile, ò nella imaginatiua relucente vede. Queſto ſenſo quantunque & ſottile & alto, nondimeno è tanto allo coſe conforme, che marauiglia mi pare, come ogni altro preſo dale parole di Platone non lo habbi inteſo, & teſtimone m'enè la conſcientia mia, che la prima volta, che mai el Simpoſio leſſi, non prima hebbi finito di leggere le ſue parole in quello luogo, che nella mente mi apparue queſta verita, laquale & nel commento noſtro ſopral conuiuio, & nella noſtra poetica theologia piu diffuſamente dichiararemo. Queſto nodo voglio laſciare ſcioglier à chi legge, che quel medeſimo ſerpente che priuò Orpheo di Euridice, linſegnò la muſica, & prohibillo per propria morte racquiſtare lamata Euridice, ne piu oltre voglio queſto ſecreto ſcoprire, ma ſolo per piu ſufficiente dichiaratione di queſta materia è da ſapere piu oltre, che qualche volta ſi dice lanima eſſere ſeparata dal corpo, ma non il corpo da lei, & queſto è quando ciaſcuna delle potentie dellanima, eccepto quella che il corpo nutriſce, chiamata vegetatiua, è ligata & non opera, & come ſe in tutto non fuſſe, il che come dicemo, accade quando la parte intellettuale & regina dellanima è in atto & opera, laquale per la ſua dignita, non compatiſce ſeco latto di alcuna altra potentia, eccepto quello della potentia nutritiua, le cui operationi per la grande diſtantia ſua da lei, non ſono dallo atto di quella annullate in tutto, benche grandemente debilitate, ma ſe molto ſi fortifica & ſi prolunga la operatione intellettuale, biſogna etiamdio che non queſta parte vltima vegetatiua lanima, ſi ſepari talmente, che & lei dal corpo & il corpo da lei ſia ſeparato. Puo adunque per la prima morte, che è ſeparatione ſolo dallanima dal corpo & non per lopposito, vedere la amante lamata Venere celeſte, & ad faccia ad faccia con lei ragionando, della ſua diuina imagine è ſuoi purificati occhi felicemente paſcere, ma chi piu intrinſecamente anchora poſſedere la vuole, & non contento del vederla & vdirla, eſſere degnato de ſuoi intimi ampleſſi & anhelanti baſci, biſogna che per la ſeconda morte dal corpo per totale ſeparatione ſi ſepari, & allhora non ſolamente vede & ode la celeſte. *Venere*, ma con nodo indiſſolubile à lei ſubbraccia, & con baſci luno nellaltro la propria anima traſfundendo, non tanto cambiono quelle, quanto che ſi perfettamente inſieme ſi vniſcano, che & ciaſche duna di loro due anime & ambedue vna ſola anima chiamare ſi poſſono. & nota che la piu perfetta & intima vnione, che poſſa la mente hauere della celeſte amata, ſi denota per la vnione del baſcio, perche ogni altro congreſſo, ò copula piu oltre vſata nello amore corporale non è licita per alcuno modo, ò per tranſſumptione alcuna vſata queſto ſanto & ſacratiſſimo amore, & perche è ſapienti Cabaliſti vogliono, che molti delli antichi padri in tale ratto di intelletto ſieno morti, trouerrai appreſſo di loro eſſere morti di Binſica, che in noſtra lingua ſignifica morte di bacio, il che dicono di Habraam, Iſach, Iacob, Moyſe, Aaron, Maria, & di alcuno altro, & chi el predetto noſtro fundamento non intende, mai la loro intentione perfettamente intende, ne altro ne loro libri leggerai, ſe non, che Binſica, cioè morte di bacio, è quando lanima nel ratto intellettuale talmente alle coſe ſeparate ſi vniſce, che dal corpo eleuata in tutto quello abandona, ma perche à ſimile morte tal nome ſi conuenga, non è ſtato da altri, per quanto io habbi letto inſino ad hora, eſpoſte. Queſto è quello, che il diuino noſtro Salomone nella ſua cantica eſclama, Bacimi, con baci della ſua bocca. Moſtra nel primo verſo Salomone la intentione totale del libro, & lultimo fine del ſuo amore, ne piu oltre che al bacio vedremo mai andare ne Salomone, ne Platone, ne qualunque altro di amore parlando del celeſte, ha ragionato. *Da lui el foco, per cui da lui deriua, cio ch' en lui viue, in noi ſi accende, & doue arde morendo, el cor ardendo creſce.* Habbiamo di ſopra dichiarato come el core nello amoroſo foco ardendo more, & come per tale morte creſce, ad piu ſublime vita. La dichiaratione delaltra parte, cioe come per queſto foco di amore deriui nelli altri cio che in lui viue, hauemo pienamente nella eſpoſitione del proſſimo teſto. *Per lui el fonte immortal trabocca, ond' eſce cio che poi el ciel qua giu formando moue.* Per il fonte immortale intende Dio, & è nome attribuito à lui anchora dalli antichi cabaliſti, & ſe amore non fuſſi, non deſcenderebbe da queſto fonte la ineſtimabile copia dalle viue acque, lequali prima nella angelica mente riceuute, da quella poi pure per amore nellanima piouano, dallaquale per il moto de cieli ſi produce cio, che nel ſenſibile mondo di nuouo appreſſo ad noi ſi genera, non riceuerebbe lo influſſo della bonta diuina langelo, ſe ad lui non ſi conuertiſſi, ne ſi conuerte per altro, che per amore, come diſopra è detto, ne dello angelico lume participerebbe lanima, ſe parimente per amoroſo deſiderio ad lei non ſi conuertiſſi. Amore adunque è cagione della productione, & dogni coſa che da Dio procede, non ; ce amore che in lui ſia, intendendo per amore quello che Platone & il Poeta noſtra intende, perche in lui ſarebbe imperfettione, ma per lo amore delle creature inuerſo lui come habbiamo dichiarato, & per il modo detto. *Da lui deriua cio che lui viue.* Cioè cio che in quello viue, & per dichiarare el Poeta, che queſto amore non è vno accidente, ne vnà qualità in quella mente, ma è a lei ſoſtantiale, dice quello, che è nella mente, eſſere in eſſo amore, per li meriti del quale, & la perfettione delle idee in lei, & da quella nellanima del mondo prouuane, & conſeguene la productione & lornato di cio, che nel ſenſibil mondo ſi contiene. Quello che ſegue nella preſente ſtanza, è per le coſe di ſopra dette chiaro, ne ha biſogno di altra eſpoſitione, perche aſſai apertamente, & nel primo & ſecondo libro demonſtramo, qual ſia quello amore eterno. del quale lanima noſtra arde continuamente, quantunque à noi nel freddo della materia agghiacciati, non peruenga alcuno ſenſo di tale calore. Onde meritamente inſieme con Dauid ci poſſiamo condolere dicendo, lacque ſono intrate nello intimo dellanima noſtra, & beato è. chi puo dire la grande multitudine dellacque di queſto imo corporale abyſſo non tuto ſpegnere in me el fuoco del celeſte amore.

CAPITOLO IX.

Stanza quinta.

COme dal primo ben l'eterna mēte e viuē intende. Nella preſente ſtanza demoſtrare el poeta, come naſce Venere volgare, cioè la ſenſibil bellezza, della qual materia, perche nel ſecondo libro ſufficientemente ne habbiamo trattato, qui baſtara vna ſemplice eſpoſitione delle parole dello auttore. Coſi adunque come la mente angelica da eſſo Dio ha lo eſſere el viuere, & lintendere, coſi lanima rationale, laquale da eſſa mente è prodotta, ha da lei lo intendere el mouere, & el fingere. Perche lanima rationale intende ſe, & laltre coſe corporee, muoue el corpore che ſono eterne, quali ſono è cerchi celeſti fabrica. & finge le corporee corruttibile mediante el moto de corpi eterni perche mouendo loro, come lo auttore ſoggiunge. depinge nella materia inferiore, quelle forme delle coſe, quali ha in ſe concepte. &

dalle quali forme, raggi dello intelligibile ſole, è illuminata, & coſi come lei della angelica mẽte le riceue, coſi etiãdio alla materia le communica, par tal modo adunque cio, che eſſa in ſe contiene diffunde, producendo ogni altra natura particolare, che dopo lei ſi truoua, & perche da eſſa cioè dallanima rationale è prodotta lanima ſenſitiua & motiua del corpo, & ſimilmente la vegetatiua, come nel Timeo ſi pruoua, pero ſoggiunge el Poeta: *Et cio che poi ſi moue, & ſente per lei mirabilmente moſſo, ſente, viue, opra ogni ſuo effetto*, imperoche da lei tutte queſte operationi. da queſta adunque, cioè dallanima motrice de cieli chiamata Gioue nel Sympoſio da Platone, naſce qua giu cioè nella materia inferiore ſignificata da Platone per Dione, *Venere*, cioè la bellezza ſenſibile da corpi, come dal cielo, cioè da dio naſce pello intelletto, cioè della mente angelica, laltra Venere, che è la celeſte bellezza. *L' altra che dentro al ſol ſi ſpecchia, al l' ombra di quel, ch' al contemplar per lei s' aduezza.* chiude lo auttore nel fine di queſta ſtanza ſotto breuiſſime parole altiſſimi ſenſi della bellezza corporale, tratti dalla medolla de ſecreti myſterij delli antichi philoſophi & theologi. Per intelligentia de quali è da ſapere, che eſſendo, come nel ſecondo libro prouamo, la bellezza obietto del viſo, & conciosia cha ogni coſa viſibile ſia viſibile mediante la luce, ſegue che lo atto, la forma, la viuacita & la efficacia dogni bellezza ſia dalla luce, ò corporale, ſe la bellezza ène corpi, ò intelligibile & ſpirituale, ſe la bellezza e ſpirituale, quando in prima adunque della informe eſſentia dello angelo diſceſono le idee, era il loro eſſere, come lo eſſere de colori & delle figure viſibili la notte prima, che ſopra loro lo ſplendore de ſolari raggi deſcenda, & come chi al notturno lume della luna vno bel corpo vede, & deſidera in piu chiara luce del giorno vedere quello, per potere piu pienamente fruire quella bellezza, il che nello opaco & adombrato lume della notte non li è conceſſo, coſi veggendo in ſe la mente angelica la ideale bellezza, ma opaca & ombroſa, & non potendo quella nella notte della ſua imperfettione, & delle tenebre della ſua natura ſe non debilmente vedera, perche come la luna per ſe non luce, coſi per ſe, ſe al primo padre non ſi conuerte, neſſuna perfettione poſſiede, deſidera con amoroſo deſiderio al paterno ſole conuertirſi, & dal copioſo lume di quello veſtita, & la bellezza ſua fare piu perfetta, & locchio ſuo intellettuale illuſtrare in tale forma, che lamata bellezza pienamente godere poteſſe, coſi ſi conuerſe & conuertendoſi diſſe Dio, ſia fatta la luce, & fu fatta la luce, ſpirituale & intelligibile, che & il volto della celeſte Venere in ſe belliſſimo rende, & allocchio della prima mente lo fa chiaramente eſſere inuiſibile, laquale ringratiando la liberalita paterna ad lui conuerſa ancora, ſegnato è ſopra di noi el lume del tuo volto. To ſei fonte della vera vita, & nel tuo lume noi vedremo lume. Nam altrimenti nella bellezza ſenſibile due coſe habbiamo ad conſiderare: La prima è lo obietto in ſe, che ſi vede, ilquale quanto alla prima ſua ſoſtantia è quel medeſimo nella mezza notte, che nel mezzo giorno. Laltra è la luce diurna, laquale à lui congiungendoſi, è à quello quaſi come lanima al corpo. Hauendo preſuppoſto queſto, ſimagina el Poeta noſtro, che coſi come la prima parte della bellezza ſenſibile, procede dalla prima parte della bellezza intelligibile, cioè le forme corporale da quelle forme ideale, coſi queſta luce ſenſibile proceda & emani da quella luce intelligibile, che ſopra le Idee deſcende, laquale fu openione de Theologi phenici, & da Iamblico poi & da Iuliano Platonici approbata pero dice el Poeta *Laltra che dentro al ſol ſi ſpecchia*, cioè la celeſte Venere, laqual continuamente nel diuin ſole ſi ſpecchia, & dice dentro al ſole, per dimoſtrare, che quella mente con tutto il ſuo sforzo à dio conuertendoſi, à lui quanto piu puo intimamente ſi vniſce, & dice che, *Si ſpecchia all' ombra di quel, ch' al contemplar per lei s' aduezza.* cioè allombra della eſſentia dello Angelo, laquale per la informita ſua facendo quel lume ideale aliquanto opaco & tenebroſo, è detto dal Poeta farli ombra. Et perche per quelle idee eſſa eſſentia dello Angelo diuenta intellettuale, per queſto dice el Poeta, che lei mediante eſſa Venere, *Al contemplar s' aduezza.* come di ſopra fu pienamente dichiarato, *come ogni ſua ricchezza prende dal viuo, ſol, ch' en lei refulge*, coſi come eſſa Venere celeſte prehende ogni ſua richezza, cioè di quello ſplendore diuino, dal viuo ſole, cioè da eſſo Dio. *Coſi ſua Luce indulge*, cioè dona, communica & participa, que la ſua luce à queſta, cioè alla bellezza ſenſibile dallaquale non altrimenti naſce lamor volgare, che da quella altra lamor celeſte, & coſi come ſempre quello la volgare, coſi anchor queſto la celeſte vagheggia, ſeguita & deſidera, come di ſopra fu dichiarato, & pero ſoggiunge lo auttore noſtro. *Et come amor celeſte in lei coſi ſempre e'l volgare prende in coſtei.*

CAPITOLO X.

Stanza ſexta.

Quando formata in pria dal diuin volto. Prima che alla eſpoſitione di queſta ſtanza deſcenda, perche in lei ſi tratta, come la particolare bellezza duno corpo nellanimo daltrui accende foco di amore, non ſara ſe non vtile, dare qualche lume & cognitione della predetta bellezza de corpi. E adunque da conſiderare che nella bellezza de corpi, che à noi nella luce del di ſi manifeſta, dua coſe appaiono à chi bene le conſidera. La prima e la material diſpoſitione del corpo, laquale conſiſte nella debita quantita delle ſua parti, & nella conueniente qualita. La quantita è, & nella grandezza de membri, ſe ella è ſecondó la proportione del tutto conueniente, & nel ſito loro & diſtantia luno dellaltro. La qualita è nella figura & nel colore. La ſeconda è vna certa qualita, che per piu proprio nome che di gratia non ſi puo chiamare, laquale appara & reſplende nelle coſe belle, & pare à me che queſta propriamente ſi attribuiſca, & ſi vendichi el noma di Venere, cioè di bellezza, peroche queſta è quella ſola, che lamoroſo foco nelli humani cori accende, & vogliono molti, che queſta tale qualita naſca & reſulti dalla prima diſpoſitione del corpo, cioè che dal ſito, dalla figura & da colori de membri reſulti nel tutto queſta gratia, contro dalqual ſententia al mio giudicio debba baſtare la eſperientia, perche molte volte vedremo vn corpo da ogni canto ineccuſabile, & perfettiſſimo in ogni ſua parte, quanto à tutte le conditioni predette, & nientedimeno el vedremo dogni gratia priuato, & coſi per loppoſito, ſi vedra qualche volta in vno corpo, ilquale & nella figura & noi colori potrebbe eſſere aſſai meglio proportionato apparire, nondimeno mirabil gratia. Queſto molto bene dichiara Catullo in vno ſuo epigramma doue dice:

„ *Quintia à molti par bella, agliocchi miei*
„ *Candida, longa retta, in ſe chaſcuna.*
„ *Parte di queſt' eſſer confeſſi' in lei.*
„ *Ma niego ben chel tutto accolto in vna*
„ *Forma, bel ſia, che'n ſi gran corpo vn ſalſo*
„ *Fior non riſplende pur di gratia' alcuna.*

Concede el Poeta lo Quintia eſſere & la qualita del colore per la bianchezza, & della figura per eſſere diritta, & della quantita, che ne formoſi ſi richiede, che è la grandezza, & nondimeno per neſſuno modo concede poterſi chiamare bella, perche li mancaua quella Venere, & quella gratia, dallaquale di ſopra habbiamo detto, & laquale è alla bellezza corporale, come nel ſale à ogni viuanda. Quale adunque diremo eſſere la cagione, che vno corpo ſia di tal gratia dotato, & vn altro priuo in tutto, diro quello, che io per me ne penſo, ſotto mettendo el mio giudicio à ogni migliore openione. Credo che da poi che tale effetto dal corpo non procede, neceſſaria mente debba attribuire allanima, laquale quando in ſe è molto perfetta & lucida credo, che in fino nel corpo terreſtre qual che raggio del ſuo ſplendore transfonda, & in queſto conuengono tutti li antichi philoſophi & Theologi, che quando dal monte & dalla diuina viſione, diſceſe Moyſe, era la ſua faccia tanto illuſtre, che glocchi del popolo ſopportare non lo poteuano. Onde era neceſſario che con la faccia velata parlaſſi loro. Scriue Porphyrio, che ogni hora, che lanima di Plotino in qualche ſublime contemplatione ſi eleuaua, appariua nel volto ſuo mirabile ſplendore. Et queſto è quello, che eſſo Plotino ſcriue, che mai niuno bello fu cattiuo, nel Plotino queſta belta, cioè queſta tal gratia che ſpeſſo in vno corpo & di ſtatura & di colore meno che mediocremente bello appare, eſſere ſegno certiſſimo della intrinſeca perfettione dellanima, della qual perfettione parlando Salo-

mone ne prouerbij dice, Le ſapiētie dello homo illumina la faccie ſua, & credo queſta ſentētia eſſerſi maſſimmamēte verifice nelle tre obſeruere charattere del ſacro nome del protoplauſto Adamo, & chi puo intēdere queſto ſecreto lo intende. Adgiungerebb à queſto vno Platonico, che lanime, che deſcendono dalle Sphera di Venere, habbino oltre alle altre ad cauſare precipuemente ne loro corpi ſimile affetto. *Quando formata in pria dal diuin volto.* Lordine delluniuerſo è, che delle coſe ſeperate & intelligibili procedino le coſe inferiori, & queſte, quanto piu poſſono elle loro cauſe conuertendoſi, ad quelle ritornano, il che veggo nelle preſente Canzona eſſere mirabilmente dal Poete oſſeruato, ilquale hauendo di bellezza & di amore ad trattare, prima dalle celeſte bellezza, & dal celeſte amore incominciò, la natura, origine, & proprieta de quali nelle terza & quarta ſtanza ſufficientemente dichiarate & nelle quinte dapoi narrato, come de quella procedeue la bellezza ſenſibile, & lo emore di quella. Moſtra hora nel teſto della preſenre Canzone, come della ſenſibile bellezza ſaſcenda per ordinati gradi alla bellezza intelligibile, allaquale giunto, termina lo auttore lopera ſua, come in quelle, ad cui peruenendo, ogni amoroſo deſiderio terminare ſi debbe, ne piu ſottile, ne piu ordinato, ne piu ſufficiente modo puo obſeruare cieſcuno, che di qualche mereria ha trattare, che queſto, il quale veggiamo eſſere ſtato nella preſente canzone de noſtro Poeta oſſeruato, ma da pochi inteſo & cognoſciuto, & è quello, che Platone nel Philebo chiema deducere la vnita in multitudine, & le multitudine nella ſua vnita redurre, & quello che bene queſto ordine & modo ſa oſſeruare, meritamente, come ſcriue Platone, el douiamo, quaſi come ſe vno Dio fuſſi ſeguiare, huomo certamente diuino & angelo terreſtre, atto in compagnia delli altri angeli contemplatiui per le ſcala di Iacob ſecondo la ſua volunta aſcendere & deſcendere, & di queſto ordine nel Commento ſopra el Sympoſio diffuſamente trattaremo. Seguendo adunque lo autore queſto ordine moſtre, come per ſei gradi da le materiale bellezza, incominciando el primo fonte, di quelle lhuomo felicemente ſi conduce. Allanima à ſenſi conuerſa prima per gliocchi ſe li repreſenta la particolare belta di Alcibiade, di Phedro, ò di qualche altro corpo ſpecioſo, ad quello ſinclina, & in quella forme particolare ſi diletta, & in eſſa fermandoſi è nel primo & piu imperfetto & piu material grado, & di queſto effetto aſſegna el poeta nel principio della preſenre ſtanza le cagione, cioè onde procede, che vno piu preſto à vno che à vnaltro ſia affettionato. El ſecondo grado è, quando lanime quella imagine per gliocchi riceuuta con la virtue interiore, ma pur anchora materiele & phantaſtica in ſe riforme, & tanto piu perfetta fa quella, quanto la fa piu ſpirituale, & quanto piu dalle materie ſeperandola alla ideale bellezza, benche anchore da quella molto lontana le appropinqua. El terzo gradu è, quando lanime noſtra col lume dello intelletto agente, quella forma riceuuto da ogni particularita ſeparando, la natura propria della corporale bellezza in ſe conſidera, ne piu alla propria imagine di vno ſolo corpo, ma alla vniuerſale bellezza di tutti e corpi inſieme ſi volge. Queſto è lultimo grado alquale peruenga lanima è ſenſi conuerſa, imperoche quantunque in queſto vltimo grado in ſe la bellezza riguardi, & non come nel grembo di materie alcuna riſtretta, nondimeno da ſenſi & da phantaſmi particulari tale cognitione riceue, & di qui naſce, che qualunque alla cognitione della natura delle coſe per queſta ſola via peruiene, non puo per ſpicacemente & ſanza velo di grandiſſime ambiguita vederle, & hanno creduto & credono molti peripatetici & maſſime latini non potere lanime noſtre vnita al corpo ad piu perfette cognitione aſcendere, il che nel noſtro concilio dimoſtremo dalla mente di Ariſtotile, & quaſi di tutti peripatetici Arabi & Greci eſſere grandemente alieno. El quarto grado è che lanima conſiderādo le operatione ſua vede ſe cognoſcere la natura della bellezza vniuerſalmente, & non riſtretta ad alcune particolare & conoſce che ogni coſa, che è nella materie fondata è particolare, di che conclude queſta tale vniuerſita, non dallo obietto eſteriore ſenſibile, ma dallo intrinſeco ſuo lume, & dalla ſua virtu procedere & infrà ſe ſteſſa dice ſe nelli adombrati ſpecchi de phantaſmati materiali per vigore della mie luce mi ſi repreſenta queſta bellezza, certo è ragioneuol coſa, che nello ſpecchio della mia ſoſtantia dogni nube materiale ſpogliate riguardando, debba ogni ſimil coſa aſſai piu chiaramente vedere, & coſi in ſe conuerſa vide le imagine della belta ideale, à lei dallo intelletto participata, come fu nel ſecondo libro dichiarato, & queſto è il quarto grado perfetto, imagine dello amore celeſte come di ſopra fu detto. Di poi dal proprio intelletto aſcendendo, è nel quinto grado, doue la celeſte Venere in propria forma, & non imaginaria, benche non pero con totale plenitudine della ſua bellezza, che in intelletto particolare non cape ſe li demonſtra, de laquale lanima auida & ſitibunda cerca el proprio & particolare intelletto alle vniuerſale & prima mente coniungere, prima infra tutte le creature & vniuerſale albergo della ideal bellezza. Et ad quella peruenendo lanime grado in ordine ſeſto termina el ſuo camino, ne glie licito nel ſeptimo, quaſi ſabbato del celeſte amore muouerſi piu oltre, ma iui debbe come in ſuo fine à lato el primo padre, fonte dogni bellezze, felicemente ripoſarſi. Queſta è la ſcala à elli amoroſi gradi per laquale alla vera integra & diſtinta cognitione di queſte materia di amore ſi aſcende. Queſti gradi & come dalluno allaltro ſi aſcende, non ſo ſe, ò con piu leggiadre diuerſo, ò con piu ordine & dottrine ſcriuere ſi poſſa, che ſi deſcriua el poeta noſtro nelle VI. VII. & VII. ſtanza, ma prima che ad cio deſcende, nel principio dela VI. aſſegna la ragione, perche vno ſie piu lamore di queſto che di quellaltro tirato, laqual ragione, anchora che tutta ſi fondi ſopra è principij delli antichi Platonici, nondimeno apreſſo daltri non mi ricordo hauerla mai letta. Et per intelligentia di eſſa, è prima da ſapere, che ſecondo dicono è Platonici, fra le anime humane alcune ſono di natura di Saturno, alcune di natura di Gioue, & coſi delli altri pianeti, & intendono per queſto, che vna anima haria piu cognatione & piu conformita con lanima del cielo di Saturno, che con lanima del cielo di Gioue, & coſi per loppoſito, che non è per altro, ſe non, per che queſta anime è di tale natura & quella di tale, ne altra cauſa intrinſeca ſene ha ad aſſegnare di queſto, di che è eſtrinſeca & effettiue cauſa colui, che eſſe anime produce, cioè Dio, delquale dice Platone nel Timeo che alcune anime nella luna, alcune altre nelli altri pianeti & ſtelle, che lui chiama inſtromenti de tēpo ſpargendo ſemina. Secondariemente è da ſapere, che venendoſi, come anchora nel primo libro fu detto eſſere mēte de Platonici, lanima immediatamente al vehiculo celeſte, & mediante quello al corpo terreno & corruttibile, vogliono alcuni, le opinione de quali ſegue in queſto luogo lo auttore noſtro, che lanima rationale deſcende dalla ſua ſtella formi lei ſteſſa quello corpo terreſtre, il quale lei di poi hà ad gouernare. Sopra ad queſti principij fondandoſi el Poeta, ſi imagina, che nel vehiculo de lanima, laqual deſcende, che è da lei con quella potentia viuificato, con laquale poi forma el corpo terreſtre ſia dalla ſue ſtella infuſa vne virtu formatrice del corpo corrottibile, & ſecondo che da altra ò altra ſtella deſcende, riceue virtu diuerſamēte formatiue, e per queſto dicono e phiſionomi el tale huomo hauere effigie Lunare, el tale Solare, el tale Martiale, el tale Venerea, el tale Gioniale, el tale Saturnina, el tale Mercuriale, & dalla effigie giudicano lanima di quello tale eſſere di ſimile natura, il che è molto cōueniente alle openione del Poete noſtro. Ma perche la materia inferiore nō è ſempre obediēte à chi la forma & ſtāpa, pero nō puo eſprimere ſempre la virtu dellanime nel corpo terreno la effigie, che eſſa vorebbe, onde naſce che eſſere poſſono dua gioueni, che nella forma apparranno diſſimili, per che le materia della cōcettione delluno ſara ſtata aliumēti diſpoſta, ad riceuere quella figura dellanima, che quella dellaltro, pur niētedimeno quello che nelluno è perfetto, nellaltro come coſa incōminciata & nō aſſoluta. Vuole adunque el Poeta noſtro, che lo eſſere della figure di dua corpi, dalla virtu duna medeſime, ſtella formati, generi fra loro per tale conformita intenſo amore. *Quando formata in pria dal diuin volto.* ò immediatamente come vogliono e catholici, ò mediatamente ſecondo Platone,

Per deſcender qua giu l'alma ſi parte dalla piu eccelſa parte, ch' alberghi el ſol, nel cor human s'imprime. Perche il core è piu appropriata ſtanza a ſtanima, laqnale per la natura ſua è fonte di vita & di calore, & per il ſuo continuo moto ha con il cielo, onde lei deſcende molta conformità. *Dalla piu eccelſa parte ch' alberghi el ſole.* Cioè dal Cancro ſegno infra tutti e dodici ſegni del Zodiaco ſopra queſto noſtro emiſperio ſuperiore piu eccelſo, cioè piu eleuato, & è ſententia de Platonici, liquali dicono lanima deſcendere per il Cancro, & aſcendere per il Capricorno, & credo che il loro fondamento ſia, per che il Cancro è caſa de la luna, la cui virtu maſſime domina ſopra la parte vegetale viuificatiua de corpi, & il Capricorno è caſa di Saturno prepoſto alla contēplatione, allaquale lanima dal corpo ſciolta liberamente puo attendere. *Dono,* Cioè ne corpi humani terreſtri. *Eſprimēdo.* Eſſa anima con mirabile arte, arte certo diuina & admirabile, dalla volunta paterna per la intellettuale ſapientia & ragione dellanima nella celeſte natura infuſa. *Quel valer poi che da ſua ſtella ha tolto & che nel grembo occolto vine di ſua celeſte ſpoglie prime.* Cioè quella virtu formatrice del corpo elementare, laqual vine di poi, & ſi ferma nel grembo delle prime ſue celeſte ſpoglie, cioè del ſuo celeſte vehiculo, & laqual dipoi eſprimendo la figura in tale virtu quaſi ſeminale contenuta, *Quanto nel ſeme human poſſon ſue lime, forma ſuo albergo in qual fabrica è ſtampa.* Cioè forma queſto corpo organico ſenſibile, nel quale in queſto mondo lanima alberga in quello ſeme humano. *C'hor piu, hor men repugna al diuin cielo.* Come diſopra fu dichiarato *Indi.* Cioè da quel corpo di tale anima figurato. *Qual' hor dal ſol.* Cioè dallo ſplendore di quella bellezza che in lei nè ſculpto: *Scende nel l'altrui cor l'infuſa ſtampa.* Della figura in ſe compreſſa & vuol dire queſto, che ogni hora, che quella tale effigie è viſta da qualunque altro. *Se glie conforme.* Cioè ſe è figura prodotta da ſtelle, conforme alla ſtella di colui, che la riguarda. *Ad vampa l'alma.* Di quel tale di amoroſo foco, & queſto come di ſopra moſtriamo à il primo grado. *Che poi ch'en ſel alberga aſſai piu bella a duom ras di ſua virtu l'effinge.* Qui ſi contiene el ſecondo & terzo grado indiſtintamente, & è da aduertire che el poeta nel fine della ſeſta ſtanza, et nel principio della VII. perſtringe & generalmente tocca lo aſcenſo del primo grado al ultimo, accennando la loro diſtintione, ma non la eſprimendo, ſeguitando in queſto lordine da philoſophi, & maſſime da peripatetici nel prohemio della phiſica di Ariſtotile inſtituto, cioè che la confuſa & indiſtinta cognitione della coſa, preceda la eſplicatione di quella, come el noſtro Poeta ha in queſto luogo oſſeruato, il quale poi che ſotto implicato compēdio della cognitione di queſti gradi, ne ha dato qualche lume, eſſequiſſe dipoi in quel luogo. *Per tre fulgidi ſpecchi.* Diſtintamente quello, che ne precedenti verſi breuemente toccando promeſſe, ne ſanza myſterio è, che il poeta noſtro inſieme queſte tre ſtanze in tal forma congiunga, che el ſenſo del fine della VI. ſi finiſca nel principio della VII. & el fine di quella nella principio della VIII. il che, à chi piu oltre non conſideraſſi, parrebbe forſe contro alla regola della canzona, nellaqnale pare conueniente coſa, che ogni ſtanza per ſe habbi la ſua ſententià finita, come & nelle cinque prime, & nelle vltime oſſeruà el poeta, ma ha voluto per queſto denotare, che in neſſuno grado procedente lhuomo, ſi debbe lhuomo fermare, ne preporſelo per fine dello amore ſuo, ma debbe lui ſempre hauere per ſcala del laltro. Non è laodabile dellettarſi della forma dun del giouane, ſe tu non vſi queſto come grado ad riguardare in te la proportione & conforme qualità di quella figura, etiam dio fuora di quello craſſo & materiale corpo, quale prima lhai veduta. Ne lo occupare la imaginatiua, in conſiderare la figura dun corpo, puo eſſere opera ſe non vana, ſe io quella o fermi & non ladoperi per inſtromento ad contemplare con la ragione la vniuerſal bellezza di tutti e corpi. Ne puo eſſere, ſe non debile & inferma lanima, che ſempre ſopra il corpo proſtrata mai in ſe non dirizza, & in ſe ſteſſa riuolgendoſi e ſua theſori non riconoſce, ma come dice Aſaph, eſſendo in dignita & honore poſta non ſi conoſce & diuenta ſimile a bruti inſipienti, che tal virtu di potere in ſe ritorrare non hanno. Ne in ſe, ò per ſe potra lanima ſufficientemente poſſedere quel lume della bellezza, ilquale da ſe non ha, ma ſolo per dono & communicatione di altrui, ſe con colui non ritorna, ilquale ha fatto lei di eſſa bellezza participe, & dalquale eſſendo lui particulare fiume, ſe la ſua ſete vorra in tutto eſtinguere, biſognera che al primo mare della bellezza da eſſo fonte immediamente emanante ſi conduca, imitando el poeta noſtro ilquale cominciando nella VI. ſtanza ad diſporre e gradi di queſta ſcala, ſopra laquale da terra al cielo ſi aſcende, non prima à ſua verſi poſe fine, che al primo bene ò conduſſe. *Dalla cui viua & ſola luce informato amande ſi fabello lamento, l'alma mondo & cieco ch' e l'in quello.* Però non ſono in verita nella preſente Canzona piu che ſettà ſtanze, benche in ix. ſi diuida, perche di queſte tre ſtanze neſſuna per ſe e finita, ma di tutte inſieme vna reſulta. Dunque nella ſeſta ſtanza perfetta ſi ferma el poeta, come ogni amante nel ſuo ſeſto grado, & eſſendo per procedere piu oltre, ſente amore, che raccoglie el freno, denotando per queſto ad noi, che à colui, el quale al ſeſto grado peruiene, non è licito caminare piu inanzi, perche quello è il termine dellamoroſa via, quantunque per via dunaltro amore piu oltre ſi vada, & è quello amore col quale ſi ama Dio in ſe, & non quanto auttore della ideale bellezza, ma non conuiene con lo amore, del quale al preſente ſi parla, perche quello nō è deſiderio di bellezza, laquale in Dio, ſecondo Platonici per la ſua ſimplicità non ſi truoua, come ne primi libri fu dichiarato. Hora ritornando alla eſpoſitione del teſto, dice & poeta comprendendo inſieme il ſecondo & terzo grado. *Che poi che l'alma alberga in ſe,* la figura per gliocchi riceuuta. *Aſſai piu bella adunn ras di ſua virtu,* cioè della virtu phantaſtica ò vero cogitatiua, & della virtu rationale. *La effinge* fabrica & forma. *Et di qui naſce, ch' amande el cor dun dolce error ſi paſce.* Qui dimonſtra lo auttore come per le ſue parole ſi puo intendere, per qual cagione ad venga, che molte volte & quaſi ſempre lo amato pare allo amante piu bello aſſai, che in ſe non è, il che procede per che lo amante riguarda lo amato nella imagine, che di lui ha lanima in ſe fabricata, & fatta tanto piu bella, quanto piu dalla materia principio dogni deformita la ha ſeparata, anchora che oltre ad queſto, che quella figura, che lanima ha in ſe formata, aſſai piu che la ſua eſtrinſeca ſpetie bella ſi demonſtra, per eſſere in verita piu bella, ci ſi adiunge che eſſendo queſta generata & fatta dellanima, lanima in lei come in ſua coſa piu ſi diletta, & piu anchora la ſtima, che eſſa in ſe & nello eſſere ſuo proprio non è, & per cio ſoggiunge lo auttore. *Paſceſi el cor dun dolce error, l'amato obietto in ſe cemi in ſua prole guardande,* cioè come in ſua opera & ſua creatura da lei fatta & generata. *Tal hor piu refermando.* Qui moſtra lo auttore come del quarto grado à lultimo ſi adgiunge pretermettendo la eſplicita dichiaratione de mezza, cioè del quinto & ſeſto grado, liquali nondimeno accenna, doue dice, *Di grado in grado,* & per liquali à lultimo grado ſi peruiene. Dice adunque, che thalor lanima reforma quella ſpetie vniuerſale, *Al lume diuino che in lei ne e impreſſo,* cioè al lume della belta ideale ad lei participata, *Raro & celeſte dono,* veramente raro & celeſte, perche pochi ſono quelli, che ad queſto grado peruenghino, & queſti ſono molto perfetti, ma ſono ſi rari, che come diſopra dicemo, molti giudicorono eſſere impoſſibile alhuomo digiungere ad queſto grado, & pero rettamente diſſe, *Raro & celeſte dono.* *Quinci,* cioe dalla reformatione detta, che è quarto grado. *Eleuando di grado in grado ſe,* cioè dal quinto grado, el che è el proprio particolare intelletto, al ſeſto grado della coniunctione col primo & vniuerſale intelletto. *Nello increato ſole,* cioè ad eſſo Dio ritorna *onde formato ne e quel che nello amato obietto e eſpreſſe.* dal quale dio, benche per molti mezzi, come lui immediamente ſoggiunge, è formato quello lume di bellezza, che nel corpo amato appare, perche vno Solo, cioè vno ſol lume, che da eſſo volto diuino emana, paſſando quaſi per tre ſpecchi, la mente, cioè langelica natura, lo ſpirto, cioè la natura rationale, & el corpo, cioè el ſenſibile mōdo adorna ogni bellezza. *Quinci gliocchi.* Hora il Poeta noſtro ordinatamente è ſopra detti ſei gradi eſplica & dichiara, de quali aſſai diſtintamente nel principio della ſeſta ſtanza parlamo. Dice adunque iocōminciando dal primo &

piu

piu infimo grado che quinci, cioè dal corpo *Gliocchi vide non le ornate ſpoglie.* di quello, cioè le ſpecie della bellezza deciſa da quel corpo, il che come diſopra diremo, è il primo grado & il piu materiale, poi ſoggiunge: *Et per Gliocchi oue ſoggiorna*, doue dichiara come queſta ſpetie dello obietto à gliocchi peruenuta, paſſa dalla virtu viſiua degliocchi, che è ſenſo eſteriore, alla virtu imaginatiua, che è ſenſo interiore, laquale imaginatiua lui chiama *Lalma ſua ancella*, cioè del core, intendendo per il core la ſoſtantia dellanima rationale, alla quale ſeruono & miniſtrano le potentie ſenſitiue, coſi interiore, come eſteriore, come tutti e philoſophi concordamente dichiarano. Hora eſſendo quelle ſpoglie, cioè quelle ſpetie dalla imaginatiua concette, dice el poeta che ſono da lei *Tal hor poi reformate non pero eſpreſſe*, Pero che la imaginatiua come piu alta & piu nobil potentia, del ſenſo di fuori fa quella ſpecie piu ſpirituale, & conſequentemente piu la ſpicca, & ſepara dalla deformità della materia, laquale ſeco non paoſce la forma della vera Venere, ma non puo pero anchora per eſſere lei pura potentia materiale & organica, redurre quella ſpecie ad perfetta immaterialità. Pero dice che le reforma, ma non le eſprime, & queſto è el ſecondo grado, el quale quantunque ſia amore di particulare corpo, nondimeno non ama quella particulare bellezza piu in quella craſſa & corpulenta perſona, ma in quella imagine, che dia nellanima ſua di lui ha formata & come queſto grado è piu che el primo perfetto, coſi anchora è piu felice, perche non meno gode la mente nella abſentia ſua, che nella preſentia ſempre lo ha ſeco, ſempre el vede, ſempre lo ode, & con lui familiarmente à tutte lhore conuerſa, chi è nel primo grado, tanto è felice, quanto lo amato li è preſente, conditione ad ogni modo aſſai migliore, che quello furore beſtiale, & vano amore, il cui bene non puo ſe non per piccol tempo durare, ne diſe altro, che longiſſima amaritudine, & grandiſſima penitentia laſciare, il che douerebbe, per certo eſſere à ciaſcuno ſufficiente ſtimulo, à farlo da queſta eſſecranda volupta rimuouere & con feſtinantiſſimo corſo ad quello celeſte amore properare, oue neſſuno veſtigio di miſeria, ma ogni plenitudine di ſelicita ſi truoua, ne debba allettare veruno ad queſta miſera volupta, lo eſſere ſtati molti & per prudentia & per dottrina celebratiſſimi huomini da quella preſi, anzi queſto debba eſſere à ciaſcuno in vece & luogo di ragione efficaciſſima, ad moſtrare, che quello ſi debba in tutto con ogni ingegno fuggire. Impero che ſe queſto male è ſi peſtifero & venenoſo, che l habbia in ſi perfette & ſi forte anime potuto generare egritudine quaſi incurabile, debbe ciaſcuno indubitatamente perſuaderſi, che nella ſua habbia ad partorire letale al tutto & mortifero morbo, di che meritamente ſi puo concludere, qualunque in tale precipitio ruina, di ſe medeſimo & de ſua mali compoſti penſieri da Dio correttion & paterna punitione, dalli huomini forſe non mena compaſſione, che biaſimo riportare. Hora ritornando alle parole del Poeta, poi che del primo & ſecondo grado ha parlato, venendo al terzo, dice: *Indi di varie & molte belta dal corpo ſciolte, forma vno concetto, in cui, quel che natura diuiſo ha in tutti, in vno pinge & figura*, & è che lanima ſurgendo ſopra el primo & ſecondo grado, luno & laltro de quali, particolarmente la bellezza, conſiderando dalla materia non ſi ſpoglia in vniuerſale concetto, eſſa natura in ſe conſidera, & multitudine di tutti e particulari corpi begli, nella vnita della bellezza in ſe reduce, il che è propriamente di quello il quale di giu in ſu aſcende, cioè di quello, che la moltitudine nella ſua vnita riduce, come di ſopra fu detto: *Quinci amor L' alma, in queſto el cor diletta. in lei com' in ſuo parto anchor vaneggia, che mentre el vero vagheggia, come raggio di ſol ſott' acqu' el vede.* In queſta vniuerſal cognitione lanima come in coſa da lei fabricata ſi diletta, come anchora poco inanzi dicemo, & in lei il lume della vera bellezza, come lume di ſol ſotto acqua vede, el fonte del lume è il cielo, & da quello alla acqua per dua gradi mezzi ſi peruiene, per il fuoco & per laria, non altrimenti da Dio primo cielo intelligibile, fonte del lume della bellezza, per due gradi mezzi dello intellettuale ideale, & della ragione all anima participata, quaſi per il mezzo dellaria & del foco, nella ſpetie vniuerſale da ſenſi aſtratta, come in acqua el lume della vera bellezza reſplende. *Pur non ſo che diuin ch' en lui lampeggia, benche adombrat el cor pietoſo alletta, da queſta ad piu perfetta belta ch' en cima ad quel ſuperba ſiede.* Queſto è lo aſcenſo del terzo grado al quarto, cioè alle idee allanima participate, nella quale non è piu ombra di bellezza, ma ſi vede la belta vera, benche nõ eſſentiale, ma participata. *Quinci mētre' l pio cor lalme veſtige ſegue entro alla ſua mente vede inſerto.* Queſto è lo aſcēſo del quarto grado al quinto, cioè al proprio particolare intelletto dellanima, il che dichiara dicēdo, *Entro alla ſua mēte el vedi inſerto.* Soggiunge di poi *Indi ad piu chiaro & aperto lume appreſſo ad quel ſol ſoſpiſo vola.* Et è lo aſcenſo dal quinto grado al ſeſto, nel quale el proprio particolare intelletto, con la vniuerſale & prima mēte, aſſai piu della noſtra aperta et chiara coniunge, laqual mente immediata è proſſima à Dio primo & intelligibile ſole, & pero diſſe *Adpreſſo ad quel ſo ſoſpeſo vola* dalla cui viua & ſola luce, come la mente, lalma, & il mondo ſi faccia bello, aſſai diſopra è dimonſtrato.

CAPITOLO XI.

Stanza nona.

C*Anzon, io ſento amore, chel fren raccoglie.* Fu openione delli antichi theologi, non ſi douere temerariamente publicare le coſe diuine & li ſecreti myſterij, ſe non quanto di ſopra nera premeſſo, pero finge el poeta ſe quaſi come apparechiato ad ragionare, piu oltre eſſere da amore ritratto, & da lui eſſerli comandato, che al volgo ſolo la corteccia de myſterij amoroſi dimoſtri, riſerbando la midolla del vero ſenſo alli intelletti piu eleuati & piu perfetti, regola aſſeruata de qualunque delle coſe diuine appreſſo alli antichi ha ſcritto. Scriue Origine Ieſu Chriſto hauere reuelato molti myſterij adiſcepoli, liquali loro non vollono ſcriuere, ma ſolo ad bocca, à chi à loro ne pareua degno li communicauano, & queſto conferma Dionyſio Areopagita, hauere poi oſſeruato e ſacerdoti noſtri, e quali per ſucceſſione luno dallaltro riceueuano la intelligenza da quelli ſecreti, liquali non era lecito à ſcriuere, & Dionyſio à Timotheo eſponendo de nomi di Dio, & della gerarchia angelica & eccleſiaſtica, molti profondi ſenſi gli comanda, & che tenga el libro naſcoſo, & non gli communichi ſe non a pochi, che di tale cognitione ſono degni. Queſto ordine appreſſo li antichi Hebrei fu ſantiſſimamente oſſeruato, & per queſto la loro ſcientia, nella quale la eſpoſitione delli abſtruſi & abſconditi myſterij delle leggi ſi contiene, Cabala ſi chiama, che ſignifica receptione, perche non perſcritto, ma per ſucceſſione ad bocca luno dallaltro la ricenano, ſcientia certo diuina & degna di non participate, ſe non con pochi, fondamento grandiſſimo della fede noſtra, el deſiderio della quale mi moſſe allo aſſiduo ſtudio della Hebraica & Caldaica lingua, ſenza lequali è al tutto impoſſibile peruenire alla cognitione di quella, quanto ſuſſi fuſſi el medeſimo ſtilo da Pythagorici oſſeruato dire non biſogna, & fanne piena fede la epiſtola di Lyſide ad Hyparco, ne per altra ragione haueano li Aegyptij, dauanti à loro templi ſcolpito le Sphynge, ſe nō p dichiarare, che le coſe diuine, quando pure ſi ſcriuano, ſi debbano ſotto Enigmatici velamenti coprire, come & il poeta noſtro nella preſente canzone hauer fatto, ſecondo le forze noſtre habbiamo dichiarato, & il ſimile eſſere ſuto dalli altri, coſi græci come latini poeti oſſeruato, nel lib. della noſtra poetica philoſophia dichiararemo.

HIERONYMO BENIVIENI a Luca Della Robbia. Salute.

ASſai mera però certo hauere vna volta, & forſa anchora temerariamente, permeſſo che di tutti gli amoroſi miei verſi, ſolo quelli in publico compariſſino,

Che al dolce ſuon della celeſte lyra
Cantando, amore ſoutune
Lalma a ſuo primo ben conuerte & tira,

Senza che hora coſi dalle amoreuoli tue perſuaſioni inuitatu, et dalli errori della mia adoleſcētia admunito, io haueſſi di nuouo affaticare la mēte, di chi legge con la eſplanatione delle inepne di quella, cioè deſſa mia adoleſcenza.

leſcentia. Dellequali ineptie, ineptie veramente puerile, perche poi che à Dio piacque illuſtrare in qualche modo col lume della ſua gratia le tenebre della mia cecita, io ho ſempre reputato & reputo non piccola parte la ſequente Buccolica, doueuo & non immeritamente fare, quando lecito ſtato mi fuſſi, coſi di queſta, come io gia feci di quelle, cioè deſſe mie ineptie puerile, vno ſacrificio à Vulcano. Ma perche queſto per leſſere ſtata gia piu volte impreſſa, & in molte copie & varij luoghi diſſeminata, era & è impoſſibile con tanta piu mia ſatisfattione, cedo hora à eſſe tue amoreuoli perſuaſioni, quanto eſſendomi tolta la faculta di poterla ſupprimere à ogni hora. piu mi ſtimola la memoria di alcuni ſuoi concetti, caſti certo, ma ſi poco per lo ardore di quella eta cautamente teſſutti, che come male inteſi poſſono eſſere ſtati, coſi anchora quando altrimenti la verita de loro ſenſi non ſi ſcopriſſi, potrebono eſſere ad alcuno piu debile occaſione di qualche ſcandalo. Perche quello tanto, che per introduttione di chi legge, fu da noi poſto in el proſſimo & per inſino da principio publicato. Proemio deſſa noſtra Buccolica, non apre, come la eſperientia mi ha moſtro, & nõ ſcuopre in tanto la via, che baſti à penetrare alla verita, deſſi noſtri mali in quella adumbrati concetti. Hauendo io adunque per rimedio di queſto, coſi da te & dallo ſtimolo della memoria predetta eccitato, aggiunto ad quello, che in eſſo proemio ſi dice, alcuni altri alquanto piu larghi & eſpediti argomenti, & quelli in e loro luoghi per piu chiarezza & commodo di chi legge diſtribuendo, darone à ciaſcuna Egloga el ſuo, me piaciuto, poi che coſi anchora à te piace, permettere che lei, cioè eſſa noſtra Buccolica, coſi come ella è hora inſtrutta & accompagnata vnaltra voltra in publico compaoſca, accioche mediante queſti tali argomenti coſi poſti et diſtribuiti poſſa ciaſcuno, che ò per lo adrieto leggendo fuſſi in qualche ſiniſtra openione caduto, reſurgere, ò che in futuro leggeſſi facilmente & ſanza alcuna offenſione à el vero ſenſo deſſi noſtri concetti penetrare, nõ oſtante el velo delle troppo certo in qualche luogho tenere & licẽtioſe parole, ſotto el conteſto dellequali lui, cioè eſſo ſenſo anchora, che per ſe puro quaſi caſta matrona, in veſte & habito meretricio, puo & nõ immeritamẽte eſſere per inſino à qui ſtato à gliocchi tuoi & di qualunche altro ſuſpetto. Priego dunq; hora chi legge, che per ſua cautela & per mia ſatisfattione, non li increſca prima che alla lettione di qualonche deſſe Egloge deſcẽda, leggere lo argomento à lei immeditate prepoſto, accioche mediante e moniti & la memoria di quello, alla intima pura & nuda verita deſſi noſtri cõcetti penetrando, & ſe da ogni occaſione di ſcandalo, & me da ogni colpa, liberi & aſſoluta, imperãdo & ſe nõ per li vtili documẽti deſſe noſtri Egloge, che ſono pochi, el bene, che ſi debba in queſta vita felicemente cercare, almanco per li errori & per li inganni deſſa mia adoleſcentia in loro deſcritti, che ſono molti, quello che ſi debba ſapientemente fugire. Vale.

ELEGIA IOANNIS PICI MIRANdulæ adoleſcentis egregij ad Florentiam, in laudem Hieronymi Beniuenij eius ciuis, qui nuper adoleſcens & ipſe Bucolicum carmen ediderat.

LAetor io Tyrrhena tibi Florentia lætor
Clamet io Pean quiſquis amicus adeſt.
Quale decus, quæ fama tibi, quæ gloria ſurgit
Tolle caput, libycas tolle ſuperba iubas.
Ille tuos agros intra & tua mœnia natus,
Atque arni liquidas inter adultus aquas.
Cui cùm diuinum ſit ſacro in pectore numen
Quàm bene de ſacro nomine nomen habet.
Ille inquam plauſu iam capit vbiq; frequenti
Iam capit multo non ſine honore legi.
Sicelis auſonias illius muſa per vrbes
Fert celebrem magna candida laude pedem.
Autorem patriæ quiſquis legit, inuidet illi,
Atque optat patriæ nomina tanta ſuæ.
Gaude gaude iterum tanto inſignita decore,
Et vati applaudas terra beata tuo.
Cinge coronatos vernanti flore capillos
Conueniunt titulo Florilla ſerta tuo.
Vndiq; Achemenio ſpargantur compita coſto,
Et per odoratas ſtillet multa vias.
En ſtirps in noſtras Beniuenina protulit auras
Hetruſcum docto qui gerat ore ſenem.
Ponite aeternales iam gens hetruſca cupreſſus
Quas rapta immiſit funere Laura dedit.
Pellantur querulis fletus, en Laura reuixit,
Spirat & argutum nouit, vt antè loqui.
Quin ſolito nitet illa magis, maiorq; priori
Neſcio qua cultu gratia ab ore venit.
Reddidit hanc nobis laus veſtræ Hieronymus vrbis
Et dedit infernos poſſe iterare lacus.
At certè (procul hinc liuor inique faceſſat)
Nunc grauiore ſonat grandine illa Chely.
Dij ſupero, ſublime adeò modulatur, vt a qua
Sit iam Romano thuſca loquela ſono.
Nec tamen ille Euros frondeſus iactat inanes,
Plusquàm promittit fronte receſſus habet.
Quid referam, quam lenis eat, quam carmina plano
In numeros currant ordine iuncta ſuos,
Sic memini me ſæpe ſacros vidiſſe liquores
Profluere imbriferi vix vbi nulla nothi.
Sed quis miretur meditata in carmine tantum
Cultus, cùm pariter non meditata canat?
Quis non hunc iuret Phœbum modò pendeat arcus,
Cornua ſint Bromium quis neget eſſe deum?
Audiui hunc quoties cithara cantare recurua
Abduxit ſenſus protinus ille meos.
Et quid non poſſent digiti mulcere loquentes?
Siſteret hic rapidi flumina magna Padi,
Phebeos medio firmaret in æthere currus,
Lunares pictos ſiſteret axe boues.
Terribilem ſæuis Martem reuocaret ab armis,
Leniret dirum falciferumque ſenem.
Et quos non potuit quondam rhodepius Orpheus,
Flectere ſtrymonidas flecteret ipſe muros.

SEGVITA LA MEDESIMA Elegia ma tradotta di Latino in lingua Fiorentina.

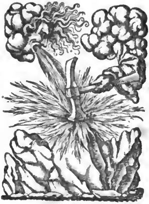
GOdi Firenze, & ciaſcun cor che meco
Ama' l tuo ben, inuochi & chiami apollo
Et d' vn tanto tuo honor s' allegri hor teco
D' vn tanto honor, di quanto eſſer ſatollo
Ben può' l tuo fior Leone, alza la fronte,
Alza ſuperb' el to crinito collo
Quanto ben queſto tuo nuouo Phaetonte,
Queſto tuo nuouo ſol nato & nutrito,
Nel tuo pio ſeno dentr' al tu' orizonte.
Quanto ben dico, poi che' n ſe ſcolpito
Porta' l lume diuin, da ſacro nome
Ha parimente el ſuo nome ſortito
Queſto, queſto di ch'io che coſi come,
Non ſenza gratia, non ſenza frequentia
Coſi non ſenz honore delle ſue chiome
Si legge ogn hor non pur inte Fiorentia
Ma fuor di te onde la Ciciliana
Sua muſa, tanto con la ſua preſentia
Fa lieto, quanto Italia s' allontana,
Italia ch' en ciaſcun ſuo luogho pende
Dal dolce ſuon della ſua voce piana
Et chi d' vn tanto autor la patria intende
Non ſenz' inuidia alla ſua patria brama
Vn tanto honor o' n dolce Zelo s' accende,
Godi, & ciaſcun chel tuo ben cerca & ama
Teco ò beata patria al tuo poeta
Applauda alla tua gloria, alla tua fama.
Cingi di vaghi fior l' honeſta & lieta
Fronte ch' vn tant' honor ben ſi conuiene
Firenz' al nome tuo, ni' l ciel tel vieta.
Sien per te le tue ſtrad' ornate & piene
Di coſto orientale, di bianchi gigli
Di ros' in teſtimon d' vn tanto bene.
Ecco infra tuoi piu car' & grati figli
Nato è Firenz' in te colui che ſolo
Se ſteſſo, el dotto tuo vecchio ſimigli.
El dotto vecchio tuo, che col ſuo volo
Con verſi ſuoi con la ſua gloria eſteſe

Giul

Gia l' al' inſin da luno à laltro polo,
Onde piangendo poi l' antiche offeſa.
La ſue colpe gl' inganni el van dolore
Che nutria el foc onde' l ſuo cor s' acceſe.
Del primo giouenil ſu' antiche errore
Spera trouare pieta non che perdono
Doue ſia chi per proua' intenda amore.
Hor ſe ben morte vn ſi felice ſuono
Spenſe Firenz' in te, pon fine al pianto
Poi chel ciel ha parat vn maggior dono.
Ecco hor' ecco colui che tu gia tanto
Morto laſſa piangeſti in vita torna
Et ben conoſcer puol la voce e' l canto.
La voce e' l canto, in cui lieto ſoggiorna
Belta gratia & amor, onde procede
L' honor, che luna & laltra fronte adorna.
Queſto ti rende, largiſce & cede
Hieronimo corona honor & gloria
Di te Firenze onde' l tuo nome eccede.
Et certo (sich' hora ſia ſenza memoria
Non pur ſenza preſentia ò inuidia detto
Di te & d' ogni tua cinca vittoria)
Non men graue, men dolce & men perfetto
El ſuon di queſta, che di quella lyra
Ch' orno gia del tuo vecchio el ſacro petto.
Ah con quai voce, & con quai note ſpira
Certo con tale, ch' alla Romana lingua
Per lui l' Ethruſca & con par' ale aſpira.
Et s' ingegno è, che ben peſi & diſtingua.
Vedra come non pur doſsier & fronde
Exorna vno tanto ben, nutrica e' npingua.
Che maggior e' l theſor, che ſi naſconde
Dentro à lor vago ſen, che quel che fuori
Expoſto in fronte à noſtri occhi riſponde.

Che dirio lo de gli altri frutti & fiori
Di queſta pianta & quanto dolcemente
Currino i verſi ſuoi graui & ſonori,
Corrin certo coſi, come ſouente
Vidi in terra dal ciel dua cader pioggia
Senza alcun vento piu quietamente.
Ma chi doue l' ingegno el tempo poggia
Conceper dentro à ſe puo marauiglia
Di cio che nel ſuo ſacro petto alloggia
Quando quel che nel tempo, ò el cor conſiglia
Ma che ſubito nato & furor ſoſpinto
Se, l' opre ſue & null' altro ſomiglia?
Fa chel ſuo petto ſia fregiato & cinto
D' un inflexibil arco à el capo aporno
D' un nuouo ſerto in dua corna diſtinto,
Chi non dira vedendo larco intorno
Alle ſue ſpalle, che lui Phebo ſia
O Bacche, atteſo luno & laltro corno?
Quante volta cantar la ſua Thalia
Sentimo al ſuon dell' honorata cetrà
Tanto à ſe traſſe gia lanima mia.
Et che non puo e far? Che non impetra
La voce el canto ſuo? Chel Po farebbe
Fermar non ch' altro com' immobil petrà.
Queſto à vaghi corſier del Sol, porrebbe.
Fren co ſuoi verſi e l carro della luna
Per lui in mezzo del Ciel fermo ſtarebbe.
Marte al ſuo canto reſiſtenz' alcuna
Far non porria, & placide & benigno
Saturno ell Re dell' infima lacuna
Farebbe, & quelle che da piu maligno
Spirito moſſe fermar non poteo
Gia col ſuo dolce canto el thracio cygno
Fermar credo faria ſto nuouo Orpheo.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM
HENRICPETRI
Anno Chriſti
CIↃ DCI.
Menſe Septembri.

Digitized by Google